

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

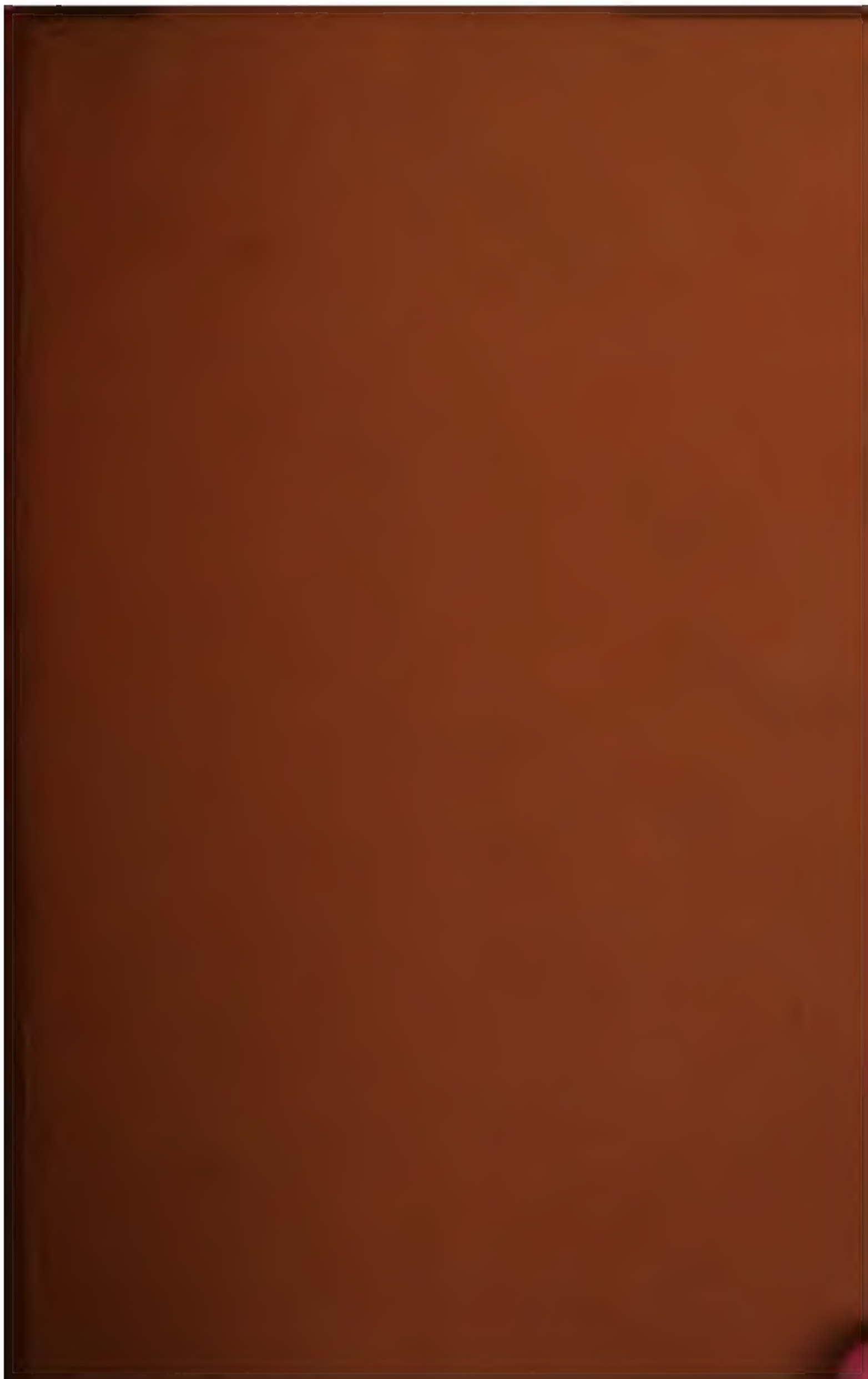
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

~~57 i 19~~

os. 11 F. 17

61

Κ. Ν. ΣΑΘΑ.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

ἤτοι εἰσαγωγή εἰς τὸ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ:

1878

Α Ν Δ Ρ Ε Α. Α Υ Γ Ε Ρ Ι Ν Ω.

ΦΙΛΩ. ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περισυνάξας τὰ τῆδε κακεῖσε διεσπαρμένα καὶ ἄγνωστα λείψανα τῆς μεσαιωνικῆς τῶν Ἑλλήνων θεατρικῆς σκηνῆς, ἐκδίδω ὡς πρόδρομον τοῦ θεάτρου τούτου τὸν παρόντα τόμον· ἐπρότιμῃσα δὲ νὰ ἐπιγράψω τὴν πρώτην ταύτην συλλογὴν Κρητικὸν Θέατρον, διότι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα δράματα ἐγράφησαν ὑπὸ Κρητῶν καὶ ἐν τῇ Κρητικῇ διαλέκτῳ. Καὶ ὁ μὲν ἀνὰ χεῖρας τόμος περιλαμβάνει δύο τραγωδίας, μίαν κωμωδίαν καὶ ἓν ποιμενικὸν δράμα ἢ ὡς λέγουσιν ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον οἱ Ἰταλοὶ κωμωδοτραγωδίαν (tragicomedia)· ἕτερος δὲ τόμος θὰ περιέχῃ τὰ περὶ λειπόμενα τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου, ἥτοι ἄλλας ἀγνώστους τραγωδίας, κωμωδίας, ἠθολογίας, μυστήρια καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἄλλ' ἢ δίτομος αὕτη συλλογὴ, ἐνῶ περιλαμβάνει τὰ σπουδαιότερα τῆς θεατρικῆς σκηνῆς τῶν νεωτέρων ἐλλήνων λείψανα, οὐδόλως ἐξαντλεῖ τὸ διασωθὲν ὑλικόν, διότι καὶ ἄλλα δράματα καὶ κωμωδαὶ ἐν ἄλλαις διαλέκτοις περιεσώθησαν καὶ ἐλπίδες μάλιστα ἐπικρατοῦσιν ὅτι οὐδ' αὐτὸ τὸ Βυζαντινὸν θέατρον ἐξ ὀλοκλήρου ἀπωλέσθη.

Α.

Βεβαίως θὰ ἐκπλαγῶσι πολλοὶ ἀκούοντες τὴν παράξενον εἰδησιν περὶ ὑπάρξεως ἐλληνικοῦ θεάτρου ἐν τοῖς μέσοις καὶ τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐνῶ ἴσως ὀλίγοι ἐγίνωσκον μίαν καὶ μόνην Κρητικὴν τραγωδίαν, τὴν Ἐρωφίλην· θὰ ἐκπλαγῶσι δὲ

πλειότερον οἱ ἱστορικοὶ τοῦ νεωτέρου θεάτρου βλέποντες ὅτι ἡ παλαιὰ θυμέλη δὲν ἐπυρπολήθη ἐν μέσῳ τῶν φλογερῶν ἀναθεμάτων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅτι ἀπ' ἐναντίας ἐξηκολούθησε ζήσασα ἄδοξον μὲν καὶ ἄθλιον βίον, ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἐπέζησε, μέχρις οὗ ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης κατέπνιξε πᾶν σπέρμα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς γνωστόν, οἱ πρῶτοι τοῦ Χριστιανισμοῦ πατέρες μετὰ πεισμονῆς σφοδροτάτης ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ θεάτρου (1), διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ζωηρὰ καὶ ἀνεπίληστος ἐπέζησεν ἡ παράδοσις τοῦ ἐπὶ Νέρωνος διαδραματισθέντος κατὰ τῶν χριστιανῶν φρικώδους ἐκείνου θεατρικοῦ μαρτυρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔβλεπον κατ' ἐξακολούθησιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς διακωμωδούμενα τὰ ἱερώτερα τῆς πίστεως μυστήρια· ἂν καὶ οἱ δύο οὗτοι λόγοι ἀρκοῦσιν εἰς ἀποχρῶσαν δικαιολόγησιν τοῦ πρὸς τὴν θυμέλην ἀσπόνδου τῶν τότε χριστιανῶν μίσους, οὐχ ἥττον δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τρίτος τις, ὅτι δηλαδὴ πολλάκις ἀποπειραθέντες οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῆς σκηνῆς, ἀπέτυχον.

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τῶν χριστιανῶν σπαραξικάρδια θεατρικὰ ὄργια τοῦ Ἀντιχρίστου τῆς Ἀποκαλύψεως μετὰ πολλῆς χάριτος ἀλλὰ καὶ τινος ποιητικῆς ἐλευθερίας περιέγραψεν ὁ Ρενάν· ὡς δὲ παρακατιόντες θέλομεν ἰδεῖ, τὰ Συναξάρια διέσωσαν πολλοὺς βίους θεατριστῶν οἵτινες, ἐνῶ διεκωμῶδουν τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ὑπὸ θείας αἴφνης ἐμπνεύσεως φωτισθέντες μετὰ κατανύξεως ὡμολόγησαν ἀπ' αὐτῆς τῆς θυμέλης τὸν χριστιανισμὸν καὶ καρτερικώτατα ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον. Αἱ ἀπόπειραι Μεθοδίου τοῦ μάρτυρος, Γρηγορίου τοῦ

(1) « Τοὺς σκηνικοὺς καὶ μίμους... οἱ πάλαι πατέρες ἐν τοῖς ἀποτροπαίοις ἐλογίζοντο. » Ζωναρᾶ ἐρμηνεῖα εἰς τὸν 66 κανόνα τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου.

Ναζιανζηνού, Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικέως, καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀθανάτων τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς προϊόντων διὰ τῶν σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης εἰς οὐδὲν ἕτερον συνετέλεσαν ἢ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ φαντασία ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἄλλα ἀριστουργήματα πλὴν δραματικῶν· ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ τότε χριστιανοὶ σιωπηλῶς πῶς ἐπέκριναν τὰς θεατρικὰς ταύτας ἀποπείρας ἀρκεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ γεγονός· ὅτι οὐδεὶς τῶν βυζαντινῶν σχολιαστῶν ποιεῖται λόγον τινὰ περὶ αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὕτη ἡ ἀπώλεια τοῦ θεάτρου τούτου, τοῦ ὁποίου ἐν καὶ μόνον δρᾶμα περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ὁ Χριστὸς Πάσχων· ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ ἀμφισβητεῖται ὁ πατήρ, κάλλιον δ' ἤθελεν εἶσθαι ἂν σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπώλετο, διότι, ἐνῶ τεχνικῶς ἐξετιμῆθη ὡς ψυχρολογικὴ ἀπομίμησις τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Λυκόφρονος, ἔχει καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ παριστᾷ τὴν Παναγίαν μᾶλλον ὡς Ἐκάβην κλαίουσαν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τέκνων αὐτῆς ἢ ὡς Θεομήτορα χριστιανικῶς θρηνοῦσαν ἐπὶ τῇ σταυρώσει τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὸν τελικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ θρίαμβον ἤρξατο ὁπωσὺν κοπάζων ὁ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀμείλικτος πόλεμος τῶν πρώτων χριστιανῶν· δυστυχῶς ὅμως νέον ἔναυσμα ἐξ ἀπρόοπτου ῥιφθὲν ἀνεζωογόνητε τὸν ὑποτρέμοντα ἤδη σπινθῆρα τῆς ἀντισκηνικῆς καταφορᾶς, ἀμέσως δὲ τὸ τέως πολεμούμενον ὡς ἀντιχριστιανικὸν θέατρον μετὰ πλειοτέρας ζέσεως ἀνεθεματίσθη ὡς αἰρετικόν (1). Ἀφορμὴ τῆς νέας τυχύτης ἀντιθυμελι-

(1) Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ὁ θυμελικὸς κατέστη συνώνυμος τῷ αἰρετικῷ· οὕτω Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος ἀποκαλεῖ τὸν μὲν Ἀρειανίζοντα Εὐνόμιον « πρωτοστάτην τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας », τὰ δὲ συγγράμματα ἀπάντων τῶν Ἀρειανιζόντων « θυμελικὰς βίβλους »· ἐν Maii, Collectio Nova Scriptorum Veterum, τόμ. VII. σελ. 202 καὶ 203.

κῆς σταυροφορίας ἐγένετο ὁ διάσημος αἰρεσιάρχης Ἄρειος, ὅστις πρὸς ταῖς ἄλλαις κεινοτομίαις ἐφαντάσθη ἵνα εἰσαγάγῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καὶ πλήρες θεατρικὸν σύστημα, αὐτὸς οὗτος συγγράψας τὰ ἀναγκαῖα δράματα καὶ τοὺς διὰ τὸν λαὸν θεατρικοὺς ὕμνους, κατὰ μίμησιν, ὡς λέγεται, ἐνὸς τῶν ἀκολαστοτέρων Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν, τοῦ Κρητὸς Σωτάδου. Ἡ κατὰ πνίξις τοῦ μεγάλου σχίσματος ἢ τῆς θυμελικῆς αἰρέσεως, ὡς ἔλεγον οἱ τότε, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἑκτοτε ἀναφαινομένην πρὸς τὸ θέατρον χριστιανικὴν ἀνοχήν· καίτοι δέ τινες τῶν σφόδρα ζηλωτῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξεσφενδόνιζον κατὰ τῆς σκηνῆς ὑπόκωφόν τι ἀνάθεμα, οὐχ ἥττον πλήν τῶν κοσμικῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ἠδύναντο ἄνευ σπουδαίου σκανδάλου νὰ θεατροκοπῶσι· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑκτονταετηρίδος τὸ θέατρον εἰσῆλθει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ μετ' ἐλευθεριῶν τὰς ὁποίας ἴσως οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἄρειος ἐφαντάσθη.

Ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ πολὺ ἀπέβαλεν ἐν Βυζαντίῳ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς λαμπηδόνος διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἀλληλουχία τοσοῦτων διωγμῶν, ἀναθεμάτων καὶ καταθλιπτικῶν νόμων εἶχον ἀμαυρώσει τὸ παλαιὸν αὐτῆς γόητρον, τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦ θεατρίστου ἐπὶ τοσοῦτον ἠτιμώθη, ὥστε ὁ μετέρχόμενος τοῦτο, ἐπὶ μισθῷ μάλιστα, ἐπτερεῖτο καὶ τῶν εὐτελεστέρων ἀστικῶν δικαιωμάτων. Οὔτε κληρονομικὰ δικαιώματα εἶχεν ὁ σκηνικός, οὔτε ὡς μάρτυς ἐπὶ δικαστηρίου ἠδύνατο νὰ παρυστῇ (1)· καταγεγραμμένος ἐν τῷ θυμελικῷ μητρώῳ ὤφειλε νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ σκηνῇ· ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον τῷ ἠρνεῖτο τὴν ἐπιθανάτιον παρη-

(1) Θεοφίλου Ἀντικλήνωρος Ἰνστιτούτα, II, 18, 1. Βασιλικοὶ Νόμοι β.βλ. 21, τίτλ. β'.

γορίαν, ἀλλὰ καὶ δυσκόλως τῷ ἐπέτρεπε τό τε βάπτισμα καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων (1). ὤφειλε νὰ μένῃ ἐν τῇ θυμέλῃ Ἑλλήν, δηλαδὴ ἄπιστος, ἂν δέ ποτε ὡμολόγει τὸν χριστιανισμόν ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως τύχης, ὁ δῆμος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σύρῃ διὰ τῆς βίας ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ἐπανάληψιν τῆς παλαιᾶς τέχνης, ἥτις φυσικῶς ἠκύρου τὸ βάπτισμα (2). δημοσίῳ ἐράνῳ τρεφόμενος, μόνην ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶχε τὴν διασκέδασιν τοῦ τρέφοντος αὐτὸν δήμου. « ἦν ἡ τῆς πόλεως χαρμονή, πάντες γὰρ ἐτέρποντο ἐκ τῆς τούτου ἡδυφωνίας » λέγει τὸ Συναξάριον τοῦ ἐκ σκηνικῶν ἀγίου Φιλήμονος.

Αἱ ἐπὶ τῆς θυμέλης ἀναβαίνουσαι γυναῖκες ἔπαυον προστατευόμεναι ὑπὸ τοῦ νόμου· μεταβάλλουσαι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ οἰκογενιακὸν ὄνομα εἰς παλαιὸν ἑλληνικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑταίρας ἢ αὐλητρίδος, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰς χριστιανικόν (3), ἐγίνοντο ἔρμαιον τῶν διεφθαρμένων θεατῶν πρὸ

(1) Codex theodosianus, de Sconicis. « Canones sacerdotales continent non baptizari meretricem » λέγει ὁ ἐπίσκοπος Νόνος πρὸς τὴν μιμάδα Μαργαριτώ. Acta Sanctorum, October tom. IV, σελ. 282.

(2) Κανὼν 66 τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ ἐρμηνεύει εἰς αὐτὸν Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

(3) Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὗται φέρουσι τὰ ὀνόματα Λαίς, Ροδόπη, Γλυκίρα, Θάλεια, Ροδάνθη, Εὐφρόνιον, Θελξινόη, Βάκχη, Πορφυρίς, Ἀριάδνη, Μελισσάριον, Καλλιόπη, Βασσαρίς, Γαλάτεια, Δωρίς, Δημώ, Σαπφώ, Χαρικλώ, Μαργαριτώ, Παφία, Μενεκρατὶς, Θεανώ, Κλεοφάντις, Ἑρμώνισσα, Ἑλλαδία, Παναρέτη, Ροδόκλεια, Ἑρευθώ, Λιβανία, Χρυσομαλλώ. Χριστιανικὰ δὲ ὀνόματα φέρουσι μόνον αἱ τρεῖς αὗται, Μαρία, Θεοδωρία, Ἰωάννα. Ἀμφιβάλλω δὲ ἐὰν τὰ ὀνόματα τῶν συζύγων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Βελισαρίου, Θεοδώρα καὶ Ἀντωνίνα, ᾗσαν τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ θυμέλῃ· ἡ ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας ἐκαλεῖτο Κομητώ· πιθανώτερον δὲ ὅτι συνέβη καὶ ἐν ταῖς δύο ταύταις ὅ,τι καὶ ἐν τῇ ἑμο-

πάντων δὲ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξασκούντων κηδεμονικά τινα δικαιώματα δικηγόρων (σχολαστικῶν)· πολλάκις ἀπλῆ ὑπόνοια ζηλοτύπου ἐραστοῦ ἤρκει ἵνα περικαρῇ ἡ δυστυχὴς τὴν ὥραίαν αὐτῆς κόμην καὶ οὕτως ἡτιμωμένη ἀποβληθῇ διὰ παντὸς τῆς σκηνῆς καὶ ζητήσῃ ἀτιμότερον κρυπτήριον τῆς αἰσχύνης αὐτῆς, διότι καὶ αὐταὶ αἱ θύραι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἠνοίγοντο τοσοῦτον εὐκόλως εἰς τὴν σκηνικὴν καὶ μάλιστα τὴν κουτρούλην (1).

Μέχρι τοῦ Θεοδοσίου αἱ θυμελικαὶ διετήρησαν τοῦλάχιστον τὸ προνόμιον τῆς πολυτελείας, ἥτις ὅπως δῆποτε ἱκανοποιεῖ τὴν γυναικείαν ματαιότητα ἀντὶ τοσοῦτων ἄλλων στερήσεων (2)· ἐπὶ τῶν διαδόχων ὁμῶς αὐτοῦ ταῖς ἀφηρέθη καὶ

τέχνῳ μιμάδι τῆς Ἀντιοχείας, ἥτις γενομένη χριστιανὴ καὶ ἀπαρνηθεῖσα τὴν θυμέλην ἐπανελάβε τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Πελαγία ἀντὶ τοῦ σκηνικοῦ Μαργαριτῷ. « Πελαγία μὲν ἔλεγεν ἐξ ὑπαρχῆς καλεῖσθαι πᾶσι καὶ ὀνομάζεσθαι, Ἀντιοχέας δέ, τό τε πλῆθος καὶ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ λθῶν καὶ μαργάρων τεθαυμαχότας, Μαργαριτῷ καλεῖν ». Συμεὼν Μεταφραστῆς III, σελ. 916 ἐκδ. Migne. Θεοφάνους χρονογραφία, 5925.

Ἡ μετωνυμία αὕτη σπανιώτερον παρατηρεῖται ἐπὶ ἀνδρῶν, ὡς Φιλήμων, Μένανδρος (ὁ γνωστὸς ἱστορικός), Γελάσιος, διότι οἱ διασημότεροι τῶν βυζαντινῶν τούτων σκηνικῶν ἐτήρησαν τὰ γνήσια αὐτῶν ὀνόματα, ὡς Ἀρδαλίων, Πορφύριος, Καράμαλλος, Φαβᾶτος, Θεόδωρος, Χρυσόμαλλος.

(1) Κατὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ δικηγόρου Ἀγαθίου (V, 218) ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου παθήματι τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ Ροδάνθης, φαίνεται ὅτι ἡ τοιαύτη θεατρικὴ ἀτίμωσις ἐγένετο κατὰ μίμησιν ὁμοίας σκηνῆς ἐν κωμῳδίᾳ τοῦ Μενάνδρου (πιθανῶς τῆς Περικεκαρμένης).

(2) Ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος τῶν θυμελικῶν γυναικῶν σύρμα, συρτός, προῆλθεν ἡ σημερινὴ λέξις συρμός (modus) ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν εἶχε τοιαύτην σημασίαν. Ὁ Πολυδεύκης (7, 67. 4, 118) γράφει « σύρμα, τραγικὸν φόρεμα ἐπισυρόμενον — γυναικεῖας δὲ (τραγικῆς σκηνῆς) συρτός πορφυροῦς ». οὕτω καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον *syrma*, *syrmaticum*,

ἡ μικρὰ αὕτη παρηγορία, αὐστηραὶ δὲ διατάξεις ἐκανόνισαν τὴν λιτότητα τῆς θυμελικῆς ἐνδυμασίας, ἥτις οὐδὲν ἥττον διετήρησεν ἔτι θέλγητρα ἱκανὰ ἵνα σαγηνεύσῃ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας πρὸς μεγίστην τοῦ Χρυσοστόμου δυσαρέσκειαν ἀκαταπαύτως διαμχρτυρομένου κατὰ τῆς σκηνικῆς ψώρας ἥτις ὁσημέραι ἐλυμαίνετο τὸ ποίμνιόν του.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ἡτιμώθη τὸ σκηνικὸν ἐπάγγελμα ὥστε ἡ μὲν μιμᾶς ἐσήμαινε τὴν ἐταίραν, τὸ δὲ μιμάριον τὸ χαμαιτυπεῖον. Οὕτω τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἀκμάσασαν ἀγίαν Πελαγίαν ἡ Μαργαριτῶ ὁ μὲν Θεοφάνης (5925) ἀποκαλεῖ πρώτην τῶν μιμάδων, ὅπερ καλῶς μεταφράζει Ἀνχστάσιος ὁ Βιβλιοθηκᾶριος *primam mimarum*, Ἰάκωβος ὁ Ἡλιοπολίτης « πρώτην τῶν πρωτοχοριστιῶν τῆς ὀρχήστρου (γρ. πρωτοχορευτριῶν τῆς ὀρχήστρας) » ἕτερον Συναξάριον « ταῖς ὀρχήστραις καὶ ταῖς θεατροκοπίαις σχολάζουσιν καὶ παλλακευομένην τῇ πόλει », παλαιὰ λατινικὴ μετάφρασις Ἰακώβου τοῦ Ἡλιοπολίτου « *prima mimarum Antiochiae, ipsaque est prima choreutiarum pantomimarum.... meretrix* », Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς « πρώτην τῶν ἐν τῇ πό-

vestis caudata τὸ γαλλιστὶ *robe à queue*. Οἱ δὲ βυζαντινοὶ « ἐπανωφόριον δλόχρυσον μετὰ σύρματος. — συρματεῖνα ὑποδήματα, σκιάδια, ποδεία » ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ χρυσοῦφῃ, εἴτε διότι κατεσκευάζοντο ἐκ νημάτων (συρμάτων) χρυσοῦ, εἴτε διότι ἐσύροντο ὀπισθεν. Ὁ Εὐστάθιος γράφει « τοῦ ἀργυρέου μίτου, ὃν Σύρμα φασὶν οἱ ἰδιωτίζοντες ». Οἱ αὐτοὶ ἔλεγον καὶ στολᾶδα τὴν συρματηρὰν ἐνδυμασίαν. Τοιαύτην πιθανῶς σκηνικὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ ὁ μέχρι νῦν γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι συρτὸς χορὸς ἀναφερόμενος τὸ πρῶτον ἐν Βοιωτικῇ ἐπιγραφῇ « τὴν τῶν συρτῶν πατρῶν ὀρχησιν » Boeckh, *Inscr. Graec.* 1625, πιθανῶς παραγόμενος ἐκ τοῦ σύρω. Καὶ ἡ τῶν Γάλλων δὲ *mode* ἴσως παράγεται ἐκ τῶν τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεων *Modus* (*cantus rythmicus*), *Modulus* (*cantus*) κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἐλληνικοῦ μελωδός. Ducange, *Modulus*.

λει Μαινάδων... πόρνην », Νικηφόρος ὁ Κάλλιςτος (14, 30) « πρώτην τῶν μαινάδων », καὶ τὸ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον ἀπλῶς « πόρνην... ἀπὸ ἐταιρίδων » (1).

Περίεργον μνημεῖον τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Α' (474) πιστῶς ἐξεικονίζει τὴν τότε ἀτιμοτάτην τῆς σκηνῆς κατὰπτωσιν, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ Συνξάριον τοῦ τότε ἀκμάσαντος ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ συγγραφέν ὑφ' ἑνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πάντα τὰ θέατρα τότε σχολάζουσι, μόνον δὲ ἐνεργεῖ ἔτι τὸ τοῦ Ἰπποδρόμου, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀγωνίζονται τὴν πάλιν Αἰθίοπες· αἱ φιλευσεβεῖς γυναῖκες βλέπουσι καθ' ὕπνον τὰ θεατρικὰ ἐγάλματα μεταμορφούμενα εἰς ζῶντας Σατύρους (2). Ἡ φαστασία τοῦ Σαλοῦ ἐξεικονίζει τὸν πόρνον περιστοιχούμενον ὑπὸ πλήθους δαιμόνων ὀρχουμένων, καὶ καταγελῶντων τραγωδίαν τινὰ περὶ αὐτοῦ· ἐπὶ τέλους δὲ ὁ προφητικὸς οἶστρος τοῦ ἁγίου τούτου προλέγει τὸ προσεχὲς τοῦ κόσμου τέλος καὶ τὴν ἐπικειμένην ἐμφάνισιν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐν σχήματι βακχευτρίας βασιλείσης, καταγομένης ἐκ τοῦ Πόντου καὶ Μόνδιον ὀνομαζομένης· ἐπ' αὐτῆς δὲ τὰ θέατρα θέλουσιν ἐκ νέου ἐπαναληφθῆ (3). Τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν τότε φο-

(1) *Acta Sanctorum*, October IV, 262.

(2) « Ὁρᾷ ἐαυτὴν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἰπποδρόμου ἐστῶσα καὶ ἀτπαζομένη τὰ ἐκείσε ἰνδάλματα, νυκτομένη ὑπὸ πορνικῆς ἐπιθυμίας τοῦ συγενέσθαι αὐτοῖς. » *Vitae Sanctorum*, Maius, tom. IV, σελ. 68.

(3) « Γυνὴ αἰσχρά, Μόνδιον ἐκ τοῦ Πόντου, βακχεύτρια, τοῦ διαβόλου θυγάτηρ, μάγισσα καὶ ἀρρενοθηλυμανής· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς ἔσονται... κιθάραι καὶ ὀρχήσεις καὶ τραγωδαί, σατανικαί, καὶ χλευασμοὶ καὶ παίγνια, ἅπερ ἄνθρωπος οὔτε εἶδεν, οὔτε ἰδεῖν δυνήσεται ἕως τοῦ κυριοῦ ἐκείνου »· σελ. 99-100.

ρὰν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ σκηνὴ καταντᾷ ἐν τῇ καθαρᾷ τοῦ χαμαιτυπείου σημασίᾳ (1).

Ἡ τιμὴ τῆς ἀνορθώσεως τῆς θυμέλης ἐκ τοσαύτης μακροχρονίου καταπτώσεως ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον ἐν Βυζαντικῷ βασιλεύσαντα Ἕλληνα τὴν καρδίαν, ὡς δὲ λέγουσιν οἱ σύγχρονοι καὶ τὴν καταγωγὴν, τὸν ἐξ Ἐπιδάμνου Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον (491-518)· ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, ὁ φιλόμουσος οὗτος μονάρχης οὐ μόνον ἐκθύμως ἐπροστάτευσεν τοὺς ἀπανταχοῦ τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους ἡθοποιούς, προσκαλέσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς ἐπισημοτέρους καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τούτους τιμήσας καὶ εὐεργετήσας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς κατ' ἐπανάληψιν φόρους ἐδώρησεν εἰς τὸ ὑπῆκοον ἵνα διὰ τούτων συντηρηθῶσι τὰ θέατρα, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι ἐπέτρεψε τὴν ἀπὸ σκηνῆς διακωμώδησιν πάσης συγχρόνου κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς κακίας καὶ παρεκτροπῆς· μία ἀπλὴ τραγωδία ἐπὶ τοσοῦτον συνεκίνει τὸν φιλοθέατρον μονάρχην ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ διαδραματίζοντες ἀπὸ σκηνῆς τὰ παράπονα αὐτῶν κατῴρθουν τὴν ῥιζικὴν θεραπείαν πεκαλαιωμένων κακῶν ἀφ' ὧν οὔτε μακροχρόνιοι γογγυσμοὶ οὔτε διαμαρτυρήσεις σφοδραὶ ἤρκεσαν ἵν' ἀπαλλάξωσιν αὐτούς· τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ ὁ τοσοῦτον ἐνδιαφέρον ἐπιδείξας ὑπὲρ τῆς κοσμικῆς σκηνῆς, ἐδείχθη ψυχρὸς ἐκτιμητὴς τοῦ χριστιανικοῦ θεάτρου, ὡς ταῦτο πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παθήματος Δωροθέου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐξορισθέντος εἰς

(1) « Εἰς τὰ μιμάρια τῶν ἀσέμνων γυναικῶν, σελ. 12. Ἐν μετὰ δὲ τῶν ἡμερῶν πλησίον τῶν μιμαρίων, ἥτοι τῶν πορνικῶν καταγωγῶν, ὡς ἐν παρόδῳ παίζοντος, μία τις τῶν πορνῶν αὐτὸν θεασχμένη, σελ. 13. Ο ἀνὴρ μου ἐξεδοτο ἐχυτὸν ταῖς τοῦ μοχθηροῦ βίου ἀπάταις καὶ ἐκ καταγωγῆς εἰς καταγωγὴν τῶν μιμάδων ἀφικόμενος πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου κατηνάλωσε »· σελ. 65.

Ἀφρικὴν διὰ τὴν πολύστιχον τραγωδίαν αὐτοῦ « προφητεία τῆς νῦν καταστάσεως. » Τὸν φιλοθέατρον Ἀναστάσιον μιμούμενος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Θεοδωρῖκος Α' διέταξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν τέως ἀργούντων ἐν Ρώμῃ θεάτρων· ἀλλὰ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐν τοῖς ἐξῆς, ὅτε θέλομεν λαλήσει καὶ περὶ τῆς νῦν δημοσιευομένης Κρητικῆς τραγωδίας ἐν ἧ ὁ Ἀναστάσιος παρίσταται ὡς ἡ προσωποποίησις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ γένους.

Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰουστίνου οὐ μόνον ἡ σκηνὴ κατέπεσεν ἐν τῇ πρώτῃ ταπεινότητι (1), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ αἰώνων τελούμενοι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διὰ παντὸς κατηργήθησαν.

Ἄν πιστεύσωμεν τὸν Προκόπιον, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐδείχθη φιλομουσώτερος τοῦ ἀξέστου θείου αὐτοῦ· οὐχ ἦττον ὅμως ἐκ τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν τούτου πληροφορούμεθα ὅτι ἰδιαζόντως ἐπροστάτευσεν τὰς θυμελικὰς γυναῖκας, ἐπιτρέψας αὐταῖς ὅπως καὶ τὴν σκηνὴν ἐγκαταλίπωσι, καὶ γάμους νομίμους συνάπτωσι, καὶ μητέρες νομίμων τέκνων ἀναγνωρίζωνται· τὸ περίεργον δὲ ὅτι διὰ τῆς ΝΑ Νεαρᾶς ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἀτυχεῖς ταύτας γυναῖκας καὶ αὐτὴν τὴν ψευδορκίαν, προκειμένου περὶ ἀρνήσεως πάσης πρὸς ἀναιδῆ ἐρωμένον γραπτῆς τε καὶ ἐνόρκου ὑποσχέσεως. Ἄλλ' αἱ ὑπὲρ τῶν σκηνικῶν γυναικῶν ἐξαιρετικαὶ καὶ φιλάνθρωποι αὐταὶ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ πιθανώτατα ὑπηγορεύθησαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ θυμέλῃ διελθοῦσης τὴν νεότητά αὐτῆς Θεοδώρας.

Οἱ Εἰκονομάχοι βασιλεῖς κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα ὑπεστήριξαν τὸ θέατρον, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Θεόφιλον χάριν τῆς θεα-

(1) Καὶ τότε αὖθις ἡ σκηνικὴ περιῆλθεν ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἐταίρας « τῶν ἐν θυμέλῃ πεπορνευμένων ». Προκόπιος, III, σελ. 13, ἐκδ. Βόννης.

τρικῆς παραστάσεως τοῦ Καραβιτσίου διατάσσοντα τὸν ἐν τῇ πυρᾷ θάνατον τοῦ πραιποσίτου Νικηφόρου τοῦ ἐν τῇ παραστάσει διακωμωδουμένου ὡς ἀρπάσαντος τὸ καράβιον τῆς γήρας.

Ὁ Μακεδονικὸς οἶκος ἐμετρίχσε τὰς κατὰ τῶν σκηνικῶν παλαιὰς διατάξεις, ἀποδοὺς αὐτοῖς διὰ τῶν Βασιλικῶν νόμων πολλὰ τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων. Εἰς Κωνσταντῖνον μάλιστα τὸν Η΄ ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος ἀνέδειξεν ἢ μᾶλλον ἐπισήμως ἀνεγνώρισε καὶ τὸ δημοτικὸν θέατρον· ἡ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα Βασίλειος Τάξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιέχει θεατρικὰς σκηναὺς τῶν πολυαρίθμων ἐν Κωνσταντινουπόλει συντεχνιῶν, σῖτ.νες, ὑπὸ ιδίου μελωδούς, κράκτας καὶ ὀρχηστάς λαμβάνουσι σπουδαιότατον μέρος ἐν ἐκάστη ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ βασιλικῇ ἐορτῇ, ψάλλουσαι ιδίους ὕμνους καὶ ἐκτελοῦσαι παλαιούς τινας παντομιμικοὺς χορούς, εἰς τῶν ὁποίων ὁ Μακελλαρικὸς διατηρηθεὶς μέχρι τῆς ἐνεστώσης ἐκατονταστηρίδος παρὰ τῇ συντεχνίᾳ τῶν βυζαντινῶν κρεωπωλῶν περιεγράφη λεπτομερῶς ὑπὸ τῆς ἐλληνίδος κυρίας Chenier (μητρὸς τοῦ γνωστοῦ γάλλου ποιητοῦ), ἥτις, καίτοι ἀγνοοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ὑπαρξίν τοῦ αὐτοῦ χοροῦ, οὐδὲν ἥττον μετ' ὀξύδερκείας ἀνεγνώρισε τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ καὶ πειστικῶς ἰσχυρίσθη ὅτι ἐν τούτῳ διεδραματίζετο ἡ κατὰ Δαρείου ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ ἄλλως τε τοσοῦτον φιλευσεβὴς Κωνσταντῖνος Η΄ οὐδόλως ἐδίστασεν ἐν τῷ φιλοθεατρικῷ ζήλῳ αὐτοῦ ἵνα ἐπανιδρύσῃ καὶ ἐθνικὰς τελετὰς ῥητῶς ἀπηγορευμένας ὑπὸ τῶν συνοδικῶν κανόνων· οὕτω βλέπομεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπανερχόμενα τὰ κατηργημένα Βρουμάλια καὶ πρὸ πάντων τὴν βακχικὴν τελετὴν τῶν Ἀηνῶν, ὑπ' ἄλλο μὲν ὄνομα (Τρυγητικὸν Δεῖπνον), οὐχ ἥττον ὅμως σκανδαλωδεστέραν τῆς παλαιᾶς, ὡς συνοδευομένην καὶ ὑπὸ χοροῦ προσωπιδοφόρων· ὡς θέλομεν ἶδει προσεχῶς, ἡ βακχικὴ αὕτη τε-

λετή διατηρεῖται ἔτι ἐν Θράκῃ ἐν τῷ παντομικῷ χορῷ τῶν Ἀναστεναρίων (χορὸς τῶν Παππούδων).

Ἡ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐπίσημος αὕτη ἐκδήλωσις ὑπὲρ τῆς τέως παρηγκωνισμένης θυμέλης ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀντιθεατρικὴ σταυροφορία δὲν ἰσχυσεν ἵνα ἀπορριζώσῃ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας τοσοῦτον εὐχάριστα ἔθιμα μεθ' ὧν ἔζησεν ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἐκκλησία ἀηδιάσασα πλέον εἰς τὴν ἀσκητικὴν μονοτονίαν ἐν ἣ ἐπὶ τοσοῦτον ἔζησεν, ἐπεθύμει ἐκ καρδίας ὅπως γευθῇ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης θυμηδίας, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶχε τὰς συνεπείας τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ. Ὁ τότε πατριάρχης Θεοφύλακτος διεκρίνετο ἐπὶ νεανικῇ ζωηρότητι, συνεχῶς παρεκτρεπομένη εἰς σκηναὶς πάντῃ ἀσυμβιδάστους πρὸς τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀξίωμα· ἦν ὁμῶς υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Α' καὶ γυναικαδελφὸς τοῦ προειρημένου Κωνσταντίνου Η', οἱ δὲ δύο οὗτοι τίτλοι ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὅπως οὐ μόνον καλύπτωσι τὰς νεανικὰς ταύτας παρεκτροπὰς, ἀλλὰ καὶ καθιστῶσιν αὐτὰς ἐπαίνων ἀντικείμενον παρὰ τοῖς πολυαρίθμοις κόλαξι τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς. Οὐδεὶς ἕτερος πλὴν τοῦ Θεοφυλάκτου ἠδύνατο ἵνα τολμήσῃ ὃ, τι οὗτος ἐτόλμησε καὶ ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσε. Ἡ σκηνικὴ ὀρχήστρα εἰσῆλθε πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν ἣ ἐκτοτε διὰ χορῶν καὶ θυμελικῶν ἀσμάτων διεδραματίζοντο χριστιανικαὶ σκηναί (1). Ὅτι δὲ ἡ τολμηρὰ αὕτη ἀπόπειρα δὲν ἦν ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς τοῦ Θεοφυλάκτου ιδιοτροπίας, ἀλλὰ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν ἀπαιτήσεως, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι τὸ χριστιανικὸν θέατρον διετηρήθη ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἐπὶ πολλὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πα-

(1) Κεδρηνὸς (γρ. Σκυλ(τσης) σελ. 333. ἔκδ. Παρισίων.

τριάρχου τούτου ἐκαντονταετηρίδας, οὐδείς δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀποδιώξῃ, μιμούμενος τὸν Χριστὸν διὰ τῆς μάστιγος, τοὺς καταισχύνοντας τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ· προϊόντος μάλιστα τοῦ χρόνου τὸ θέατρον τοῦτο μετεδόθη καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, Ἰωάννης δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐχαΐτων εἰσήγαγεν αὐτὸ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ μετὰ σκανδαλωδῶν τροποποιήσεων διότι, πλὴν τῶν μελωδῶν καὶ ὀρχηστῶν, ἐλάμβανε μέρος ἐν τῇ παραστάσει καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀποτείνων ὕμνους εἰς τὴν Θεοτόκον ἀντιγεγραμμένους ἐκ τοῦ Εὐριπίδου· ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεψύχωσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν σκηνήν, ὥστε ἐπέτρεψεν ἵνα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ βήματος θίασος σκηνικῶν παριστᾷ τὰς ὡδῖνας τῆς Θεοτόκου, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν βάπτισιν ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἀντὶ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος προσέλαβε τὸ ἐθνικὸν ἐπώνυμον Ἀκερσεκύμης. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι ὅτι, ἐνῶς ἡ ἐκκλησία καλῶς ἐννοήσασα τὴν ἀνάγκην τῶν ἀπαιτήσεων τῆς τότε κοινωνίας, προθύμως συγκατετέθη εἰς τούστας παραχωρήσεις, ἡ πολιτεία ἐδείχθη πολεμιωτάτη τῶν λειτουργικῶν τούτων μεταρρυθμίσεων, διότι ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες αὐτὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον ἐγένετο μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν ἵν' ἀπολέσῃ ὁ Κηρουλλάριος καὶ θρόνον καὶ ζωήν.

Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν βασιλέων τὸ θέατρον ἐναλλάξ καταπίπτει καὶ ἀνορθοῦται, διότι, ἐνῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν βλέπομεν τοὺς σκηνικοὺς ἀπλοῦς πομπευτὰς τῶν καταδίκων, ἀφ' ἑτέρου παρυσιάζονται τοσοῦτον ἐν τῇ αὐλῇ σημαίνοντες ὥστε οἱ τότε λογιώτατοι πολὺ σκανδαλίζονται ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προτιμῇ· διὸ ὁ μὲν Πτωχοπρόδρομος μακαρίζει τὴν τύχην τῶν θυμελικῶν, ὁ δὲ Τζέτζης ἐπικαλεῖται τὴν σκιάν τοῦ Σοφοκλέους ἵνα ἴδῃ ὅποια καθάρματα ὀνομάζονται διάδοχοι αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δὲ ἰδιαζόντως ἐτιμήθη ἢ μᾶλλον ἐξευ-

γενίσθη ἡ σκηνή, ἀφοῦ ἐπετρέπετο εἰς τὸν Φιλῆν νὰ δραμα-
τουργῇ τὰς πράξεις τῶν βασιλευόντων καὶ αὐτοὺς τοὺς θα-
νάτους τῶν βασιλοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἐν ὀνόματι τῶν τε-
θλιμμένων γονέων θρηνοῦσιν οἱ σκηνικοί.

Ἐν γένει δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ὁ ὑπερχιλιέτης οὗτος βίος τῆς
ἐλληνικῆς σκηνῆς οὔτε ἔνδοξος, οὔτε ἔντιμος ὁμολογεῖται (1).
καὶ ὅμως εὐρέθησαν ἄνθρωποι οἵτινες, εἴτε ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν
τέχνην, εἴτε καὶ πρὸς βιοπορισμὸν μετῆλθον τὸ ἡτιμωμένον
τοῦτο ἐπάγγελμα· ἀλλ' εἰς τοὺς βυζαντινοὺς τούτους παρίας
ὀφείλεται ἡ ἀμυδρὰ διάσωσις τῶν σκηνικῶν τῆς ἀρχαιότητος
παραδόσεων, αἵτινες ἀπὸ τῶν Σταυροφορικῶν ἰδίως χρόνων με-
ταχθεῖσαι ἐν τῇ Δύσει ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ
ἀναγεννηθέντος θεάτρου.

B.

Πάντες οἱ τοῦ νεωτέρου θεάτρου ἱστορικοὶ ἐπραγματεύθη-
σαν τὸ θέμα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἐθνικῆς φιλοτιμίας· καὶ οἱ μὲν
Γερμανοί, ἴσως δικαιότερον τῶν ἄλλων, διεκδικοῦσιν εἰς ἑαυ-
τοὺς τὴν τιμὴν θεωροῦντες τὴν μοναχὴν Hroswita ἡγουμένην

(1) Τοῦτο οὐδόλως ἀδίκῃ τοὺς Βυζαντινοὺς οἵτινες, καίτοι ἐπηρεα-
ζόμενοι ὑπὸ ἱερῶν κανόνων καὶ αὐστηρῶν νόμων, πρὸ πάντων δὲ μὴ
εὐτυχήσαντες νὰ ἴδωσιν ἀναφαινόμενον παρ' αὐτοῖς νέον Σοφοκλέα ἢ
Μένανδρον, οὐδὲν ἥττον ἠνέχθησαν τὸ θέατρον· ἐξ ἐναντίας μάλιστα
πρέπει τις εὐλόγως νὰ μεμφοθῇ τοὺς συμπατριώτας τοῦ Σαίξπηρ
τοὺς τοσοῦτον αὐτὸν ζῶντα καταπικράναντας καὶ τοιαῦτα ἀριστουργή-
ματα περιφρονήσαντας, πρὸ πάντων δὲ τὴν Ρωμάναν ἐκκλησίαν, ἥτις
ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἔτι χρόνων ἀνεθεμάτισε τὴν σκηνὴν μετὰ ζήλου ἀν-
ταξίου τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων. βλ. Dan. Concina, *de*
teatri moderni contrarii alla professione christiana. Roma, 1735.

τῆς ἐν Βροῦνσβικ μονῆς Gandersheim ὡς μυσταγωγὸν τοῦ νεωτέρου θεάτρου, ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Γάλλοι, οἱ Ἕλληες καὶ οἱ Ἰταλοὶ δι' ἄλλων ἐπιχειρημάτων προσπαθοῦσι νὰ οἰκαιοποιηθῶσι τὸ τιμητικὸν πρωτεῖον· τὸ βέβαιον ὅμως ὅτι πάντες οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ἔκριναν συμφέρον ἵνα διαγράψωσι τοὺς Βυζαντινοὺς ἀπὸ τῆς θεατρικῆς πανδαισίας, παριστῶντες αὐτοὺς ὡς ἀμούσους καὶ ἀξέστους καλογήρους περὶ θεολογικὰς μόνον μικρολογίας κατατρίψαντας ὑπερχιλιέτη βίον.

Ἀλλ' ἂν οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ἐμελέτων τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, θὰ ἐπληροφοροῦντο ὅτι καὶ οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι, καίτοι μὴ ἀναγνωρίζοντες τὸ θεάνθρωπον τοῦ Πάπα, οὐδὲν ἤττον ἦσαν ἄνθρωποι, μάλιστα δὲ μᾶλλον πεπολιτισμένοι καὶ ὀλβιώτεροι τῶν τότε λαῶν, ἐπομένως δὲν ἠδύναντο νὰ ζήσωσιν ἄνευ ἀνθρωπίνης θυμηδίας· ὡς προερέθη καὶ θὰ ῥηθῇ λεπτομερέστερον παρακατιόν, αὐτοὶ οἱ τοσοῦτον περιφρονούμενοι Βυζαντινοὶ οὐ μόνον ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας ἐτήρησαν τὰς θεατρικὰς τῶν προγόνων των παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι ἐτόλμησαν ἵνα ἐκχριστιανίσωσι τὸ θέατρον πολὺ πρὸ τῆς Χρυσῆς (1) καὶ τῶν ἄλλων διεκδικούντων τὴν τοιαύτην τιμὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει τοσοῦτων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, αὕτη ἡ νεωτέρα θεατρικὴ ὀνοματολογία ἤρκει εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἐκ Βυζαντίου μετήχθησαν εἰς τὴν Δύσιν τὰ πρῶτα θυμελικὰ σπέρματα ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἡ νεωτέρα σκηνή. Ἐπὶ τῶν Βυζαντι-

(1) Ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἐμφάνις τοῦ θεάτρου ἀκριβῶς συμπίπτει ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ Θεοφανὴς θυγάτηρ τοῦ Ρωμανοῦ Β' ἐνυμφεύθη τὸν αὐτοκράτορα Ὁθωνα τὸν Β' (968-990)· γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ σπουδαιότερα τῶν δραμάτων τῆς Χρυσῆς ἔχουσιν ὑποθέσεις βυζαντινῶν συναξαρίων, ἡ δὲ Θεοφανὴς εἰσήγαγεν ἐν Γερμανίᾳ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν.

νῶν πολλαὶ ὀνομασίαι μετέβαλον τὴν ἀρχικὴν σημασίαν. Θέατρον ἐσήμαινε, πλὴν τῆς κυρίως σκηνῆς, καὶ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν (1) καὶ αὐτὴν τὴν ἄτιμον πομπήν (2)· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ ἡ τοιαύτη λέξις ὡς καὶ ἡ ἀντίστοιχος αὐτῇ *spectaculum* εἰσὶν ἄγνωστοι, μόνον δέ τινες συγγραφεῖς ἀναφέρουσι τὸ *theatrum* ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἀγορᾶς (*forum, locus publicus*) (3). Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον θεατροκυνήγιον ἢ θεατροκυνηγέσιον τὸν πρὸς τὰ θηρία ἀ-

(1) « Λαμπρὸν ἡμῖν τήμερον τὸ θεάτρον γέγονε καὶ παιδρὸς δὲ σύλλογος ». Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, VI, σελ. 120, ἐκδ. Βενεδικτίνων.

(2) Ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνισμῷ οὐδέποτε τὸ θεάτρον ἐσήμαινε τὴν ἄτιμον πομπήν, πρῶτος δὲ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Κορινθ. 1, 4, 9) μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σημασίᾳ. Τὸ ἄγνωστον τοῖς ἀρχαίοις θεατρίῳ ἐσήμαινεν ἐν τῷ χριστιανικῷ ἑλληνισμῷ τὴν θεατρικὴν παράστασιν καὶ τὴν ἄτιμον πομπήν· τὴν τελευταίαν περίπου σημασίαν ἔχει τὸ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἑλληνισμοῦ ἐκθεατρίῳ.

(3) Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Θεοδωρῖκος ὁ Ὀστρογότθος, μιμούμενος, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἐν πᾶσι τὸν βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον, διέταξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐν Ρώμῃ ἀργούντων θεάτρων, οἱ τότε Ρωμαῖοι εἶχον ἐντελῶς λησμονήσει τὰς σημασίας τῶν λέξεων Θέατρον, Μουσική, Κωμωδία καὶ Τραγωδία, ὥστε ὁ φιλόμουσος βασιλεὺς ἠναγκάσθη ἵνα δημοσιεύσῃ ἴδιον ἔδικτον (502) ἐν ᾧ διὰ μακρῶν ἐξηγεῖ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων τούτων (Cassiodori, *Variarum liber IV, c. 51*). Μετὰ τὸν Θεοδωρῖκον δὲν ἀναφέρεται πλέον ἐν Ρώμῃ θεάτρον, τὸ ὁποῖον μόλις ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκαντονταετηρίδι ἀναφαίνεται ἐφ' ἐνὸς τῶν ἐνθουσιωδেষτε-ρων μιμητῶν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ αὐτοκράτορος Ὀθωνος Γ' υἱοῦ τῆς Θεοφανοῦς· οὐχ ᾗττον ὁμως καὶ τότε ἡ λέξις *theatrum* παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐσήμαινε πᾶν ἐν γένει ἀρχαῖον ἐρείπιον (Gregorovius, *Storia di Roma*, τόμ. 3, σελ. 569, 610, 634).

γῶνα καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν μέτος λατινισμὸς δι-
 τήρησε τὴν βυζαντινὴν λέξιν ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ *theatroqui-*
negium, οἱ δὲ Γάλλοι ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν ἀντικατέστησαν
 τοῦτο διὰ τοῦ παρ' αὐτοῖς ταύτοσήμου *spectacle* (1). Θεα-
 τραλίαν οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον τὴν διὰ τὸ θέατρον ὠρισμέ-
 νην δημοσίαν δαπάνην (2), ἥτοι τὰ θεωρικὰ ὡς λέγει ἐπὶ
 τὸ ἀττικώτερον ὁ Φώτιος (Νομοκάνων, ιγ, 24)· ἡ βυζαντινὴ
 λέξις διασωθεῖσα ἀπαράλλακτος παρὰ τοῖς νεολατίνοις σημαίνει
 τὰ θεατρικὰ ἀγωνίσματα (3)· γνησιωτέρα δὲ ἡ σημασία τῆς
 θεατραλίας διετηρήθη ἐν τῇ ἡρωτηρισμένῃ λέξει τοῦ μέσου
 λατινισμοῦ *theano, denarius*. Οἱ βυζαντινοὶ ἔλεγον θεωρίαν
 ἢ θεώριον τὸ θέατρον, καὶ θεωρητὴν τὸν τοῦ θεάτρου θεα-
 τήν, αἱ δὲ λέξεις θεωρητικός, θεωρήμων, θεωρηματικός
 εἶχον θρησκευτικὴν ἢ μυστικὴν σημασίαν δηλοῦσαι τὸν θεό-
 πτην (*contemplativum*)· ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ οὐδεμίᾳ τῶν
 λέξεων τούτων διετήρησε τὴν κοσμικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἄπε-
 ρσαι τὴν μυστικὴν, *theorica* (θεολογία), *theoricus* (θεόπτης)
theoreticalis (πνευματικός), *theoria* (μελέτη). Σκηνήν (4) ἔλε-
 γον οἱ βυζαντινοὶ τὴν μέτην θύραν τοῦ θεάτρου, αὐτὸ τὸ

(1) « Queix sera six spectacles, quant cele très granz beste sera mo-
 strée » XIIIe siècle, παρὰ Littré, Diction. (Spectacle).

(2) Ἰουστινιανοῦ Νεαρχὸς 63, σελ. 182, ἐκδ. Στεφάνου.

(3) Ἐν συναξαρίῳ τοῦ ἀγίου Ἰλδεμφόνσου ἀναγινώσκονται « *laetati
 sunt cives, Theatralia docti parent, et equites cuncti festa fecerunt* ».
 Du Cange, Glossarium Latinitatis, λ. *theatralia*. Πᾶσαι αἱ τοῦ μέσου
 λατινισμοῦ ἐνταῦθα μνημονευόμεναι λέξεις καὶ σημασίαι ἐλήφθησαν ἐκ
 τοῦ πολυτίμου τούτου συγγράμματος.

(4) « Σκηνή ἐστὶν ἐνθα τις ἴσταται παιγνικὴν ἐπιδεικνύμενος τέχνην,
 εἴτε ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἢ ἰδιωτικῷ, ἢ ἀγρῷ, ἐνθα μέντοι χύδην οἱ ἄνθρω-
 ποι διὰ τοῦτο εἰσίσσιν » . Βασιλικοὶ Νόμοι, βιβλ. κα'. τίτλ. β'.

θέατρον καὶ ἰδίως τὴν θυμέλην τῶν μίμων οὐς καὶ σκηνικοὺς ὠνόμαζον· ἀλλ' ἡ scena σημαίνει ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ τὴν στοάν (porticus), ἅπαξ δ' ἐν συναξαρίῳ τινὶ ἀπαντᾷ διεφθαρμένος ὁ σκηνικὸς ἀγὼν (Zenicus ludus) ἐν τῇ σημασίᾳ ἐθνικῆς τελετῆς ἐπὶ καθαγιασμῷ ναοῦ (1). Μέρος τι τοῦ θεάτρου ἐκαλεῖτο ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐξώστρυ (2) καὶ ἐκκύκλωμα ἢ ἐκκύκλημα· ὁ μέσος λατινισμὸς μεταφράσας τὸ ἐκκύκλωμα (tour) εἰς torneamentum (γαλ. tournolement, tournoi, ἰταλ. torniamento, torneio), καὶ διαφθείρας τὴν ἐξώστρυ εἰς giostra, Zostrā, ἐδήλου δι' ἀμφοτέρων τῶν λέξεων τούτων τὸ ἵπποδρόμιον (3) ἢ καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον (4).

Τραγωδία ἐσήμαινε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς, πλὴν τοῦ τραγικοῦ δράματος, τὴν κωμωδίαν, τὸν χορὸν (5), ἀπλῶς τὸ

(1) Ducange, Zenicus.

(2) βλ. Πολυδεύκην καὶ Ἡσύχιον ἐν τῇ λέξει· παρὰ Πολυδίῳ (11, 6, 8) ἡ ἐξώστρυ μεταφορικῶς σημαίνει αὐτὸ τὸ θέατρον.

(3) Ἐν τοῖς Ἀντιοχικοῖς Ὀλυμπίοις ἐτελοῦντο ἵππικοι ἀγῶνες ἀπαράλλακτοι πρὸς τὴν giostra καὶ τὸ torneamentum τῶν Λατίνων (βλ. Μαλαλᾶν, σελ. 287-288 ἐκδ. Βόννης)· καταργηθέντων τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ Ἰουστινίου, πιθανῶς παρέμειναν οἱ ἐν λόγῳ ἀγῶνες, οἵτινες ἐπὶ τέλους ἀπαρχαιωθέντες παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς διατηρήθησαν παρὰ τοῖς Γάλλοις, εἰ καὶ οὗτοι παραδίδουσιν ὅτι μόλις τὸ 1066 ἐφευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Γοδοφρεδου Pruliac (Duc. Giostra, Torneamentum). Οἱ βυζαντινοὶ ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν ἀναδιδραχθέντες αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (Νικήτας Χωνιάτης, ἐν Μαν. βιβλ. Γ', κεφ. 4), εὐλόγως ἀναγνωρίζουσιν αὐτοὺς ὡς ἀπομίμησιν τῶν Ὀλυμπιακῶν (Γρηγοράς, II, σελ. 482 ἐκδ. Βόννης).

(4) D' Ancona, Origini del teatro in Italia. Firenze 1877, Vol. II, σελ. 326.

(5) « Τραγωδός· χορευτής, κωμωδός· Τραγωδία· χορεία »· Ἡσύχιος.

ἄσμα (1), καὶ μεταφορικῶς τὴν προφητείαν (2), τινὰς δὲ τῶν σημασιῶν τούτων διετήρησε καὶ ἡ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *tragoedia* (3). Ἡ κωμωδία, πλὴν τῆς γνωστῆς παλαιᾶς σημασίας, ἔχει καὶ τὴν τῆς τραγωδίας, τῆς προφητείας, τῆς βασιάνου (4), τοῦ θαύματος (5). ὁ μέσος λατινισμὸς ἐντελῶς ἀγνοεῖ τὴν λέξιν, τὰς τελευταίας ὁμῶς βυζαντινὰς σημασίας (τραγωδία, θαῦμα) ἔχει ἡ *commedia* τῶν Ἰταλῶν, διότι ὁ Δάντης ἐπιγράψας τὸ ἀθάνατον ποίημά του *Divina Commedia* δὲν ἐννοεῖ τὴν τῶν θείων διακωμώδησιν, ἀλλὰ θείαν ὀπτασίαν· τὴν πρώτην δὲ σημασίαν (τραγωδία) ἔχει καὶ ἡ τῶν Γάλλων *comédie, comédie larmoyante*. Μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καλῶς διεκρίνετο ὁ μῦθος, δηλαδή ὁ βιολόγος ἢ ἡθολόγος ὑποκριτῆς ὁ παριστῶν ιδίως κωμωδίας τοῦ Φιλήμονος καὶ Μενάνδρου ὡς καὶ ἄλλας εἰς τὸν σύγχρονον βίον ἀφορώσας· ὁ μέ-

(1) « Τραγωδήματα id est cantilenas ». Luitprandus, I, c. II. « ἄεῖδω, τραγωδῶ. — ἐκώμαζον ἢ ἐτραγώδουν ». σχολιασταὶ παρ' Ἑρρίκου Στεφάνου. « ἐνταῦθα συρικτὴν λέγει τὸν κοινῶς τραγωδητὴν » σχολ. Θεοφρίτου. βλ. καὶ Sophocles, Greek lexicon, τραγωδέω, τραγώδημα, τραγωδία, τραγωδός, καὶ Ducange Glos. Graec. τραγουδεῖν, τραγουδητής. Νῦν δὲ ἀπολύτως τραγοῦδι καὶ τραγοῦδῶ σημαίνουσιν ἄσμα, ἄδω.

(2) « Τὴν τῆς ἀσεβείας ὑπερβολὴν τραγωδῶν ὁ Δανιὴλ » Θεοδώριτος Κύρου, 1770, τόμ. II, σελ. 1169.

(3) « Tragoedia, ironia, laus lacta de villibus et fetidis; unde tragoedizare, dictare ». Ducange, Glos. Lat. tragoedia. Γλῶσσά τις παρὰ τῷ αὐτῷ γράφει « Trachidii, τραγωδοὶ » ἐνθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ πρώτη λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ τραχὺς στίχος.

(4) « Στρατιωτῶν διασεισμοὺς οὐκ οἶδατε, ἀλλ' οὐδὲ ταξιωτῶν ἀπάνθρωπα κωμῳδία ». Στραπίωνος ἐπισκόπου πρὸς μοναχοὺς ἐν Maii, Spicilegium Romanum, τόμ. IV, σελ. LV.

(5) Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθανίαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ φίλου (Λαζάρου) κωμωδῆσαι. Ἀγίου Ἀμφιλοχίου εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον ἐκ. Combefis, σελ. 59.

σος λατινισμός διετήρησεν ἐν τοιούτῃ σημασίᾳ τὰς λέξεις *mima*, *mimare*, *mimia*, *mimilogus*, καὶ μετέφρασε τὴν βυζαντινὴν ἠθολογίαν εἰς *moralitas* (1). Ὑστερον ὁ μῖμος ἐσήμαινε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τὸν γελωτοποιὸν καὶ χειρόν· τοιοῦτος δὲ ἐστὶ καὶ ὁ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *gesticulator*, *joculator*, ὡς καὶ ὁ τῶν Ἰταλῶν *Pagliaccio* καὶ ὁ τῶν γάλλων *Paillasse* ἐκ τῆς παρὰ Ρωμαίοις *comoedia palliata*, τῆς τῶν βυζαντινῶν παλλιάτας. Νέον εἶδος τοιούτων γελωτοποιῶν μίμων ἐμορφώθη παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς, ὁ καταστολᾶριος λεγόμενος ἀπὸ τῆς ποικιλομόρφου αὐτοῦ στολῆς· κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητά οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων λεγόμενος *planipedes* ἢ *reciniatus* ἀπὸ τῆς κατὰ χρωματιστοὺς τετραγώνους λώρους διαπεποικιλμένης στολῆς αὐτοῦ (2). τοιοῦτος δὲ εἶναι καὶ ὁ μέσου λατινισμοῦ γελωτοποιὸς Ἀρλεκῖνος, κατὰ παραφθοράν πιθανῶς τοῦ τῶν βυζαντινῶν Ἀρμενίου ἢ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον Ἀρμενίνου (3). Ἔτερον εἶδος μίμων ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Ρωμαίοις *Exodiarii* ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐξό-

(1) *Moralitas*, *actio scenica* (ἐπὶ μυστηρίων). Ducange, *Glos. Lat.*

(2) « *Recinium*, omne vestimentum quadratum, unde *reciniati mimi planipedes* ». Festus v. *Recinium*. βλ. Grysar, *Geschichte der Römische Mimus* σελ. 249.

(3) Ἡ διακωμώδησις τῶν Ἀράβων καὶ Ἀρμενίων ἦν τὸ κύριον ἔργον τῶν πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν βυζαντινῶν μίμων, ὡς δὲ γνωστὸν ὁ Ἀρλεκῖνος ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ Δύσει μετὰ τὰς Σταυροφορίας· « καὶ πρὸς γέλωτας βρασματώδεις παρακινεῖσι καὶ καγχασμούς... οἷα εἰσι τὰ τῶν μίμων οἱ ποτὲ μὲν Ἀρχαίτας μιμούμενοι, ποτὲ δὲ Ἀρμενίους, ποτὲ δὲ δούλους, ἐνίοτε δ' ἕτερ' ἄττα, τοῖς ἐπὶ κόρρης βαπίτμασι καὶ ψοφήμασι γέλωτας ἀπρεπεῖς κινεῖσι καὶ οἷον ἐκδακχεύουσι τοὺς ἀφελεστέρους καὶ ἀπροσεκτοτέρους ». Ζωναρᾶ ἑρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

διον μέλος· ἐκ τοῦ Λυδοῦ (σελ. 152) μανθάνομεν ὅτι ἡ κωμωδία τῶν ἐξοδιῶν ἔπαυσεν ἤδη ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· καὶ τὸ μὲν ἐξόδιον ἀπολέσας τὴν παλαιὰν σημασίαν παρέμεινεν ἐν τῷ βυζαντινῷ ἑλληνισμῷ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς τελευτῆς, τοῦ νεκρωσίμου θρήνου καὶ τῆς ἐπικηδείου θρησκευτικῆς τελετῆς (1)· τὸ τοῦ μέσου ὅμως λατινισμοῦ ἐξόδιον διετήρησε τὴν παλαιὰν θεατρικὴν σημασίαν (*exodium*, *exodiarium*, *initium cantilenae*), ἀντικατασταθέντος τοῦ βυζαντινοῦ ἐξοδίου διὰ τῶν λέξεων *obsequiae*, *obsequium* (*service funéraire*) σημαίνουσών, εὐπείθειαν, ὑπακοήν. Ἀλλ' ἐνῶ τὸ λατινικὸν ὀψίκιον (*obsequium*) ἐτήρησε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς καθαρῶς πολιτικὴν σημασίαν (ἀκολουθία, πομπή, ὑποπαγή), ἡ ἀντίστοιχος ἑλληνικὴ λέξις ὑπακοή περιῆλθεν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀρχαίου θεατρικοῦ χοροῦ (2)· ἐν τοῖς μετέπειτα ὅμως χρόνοις ἡ μὲν ὑπακοή τῶν βυζαντινῶν ἐδήλου εἶδος ἐκκλησιαστικοῦ τροπαρίου, ἡ δὲ *obediencia* τῶν νεολατίνων τὴν μοναδικὴν πολιτείαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' ἡ ὑπακοή τῶν πρώτων χριστιανικῶν πατέρων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαλείψῃ τὸν χορόν, ὅστις καὶ μέχρι τέλους παρέμεινεν ἐν τῇ κοσμικῇ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ἀντὶ τῆς ἀναληφθείσης δυσνοήτου ὑπακοῆς. Μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου χορὸς ἐλέγετο ἡ ὄρχησις, ἀπὸ δὲ τούτου καὶ « τὸ σύστημα τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀδόν-

(1) « Νεκρὸν ἐξοδιζόμενον », Ἰω. Μόσχος, κεφ. 77. Συνέχεια Θεοφάνους σελ. 467, ἐκδ. Παρισίων· βλ. Ἀκολουθίαν ἐξοδιαστικοῦ (ἐν Εὐχολογίῳ), Δουκάγγιον καὶ Ἑρρίκον Στέφανον ἐν τῇ λέξει.

(2) Ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ κεῖται ἡ Ὑπακοή παρὰ Χρυσοστόμου, Γρηγορίου, Ἀθανασίου καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ χριστιανικῷ δράματι τοῦ Μεθοδίου (Συμπόσιον δέκα παρθένων), ἐν ᾧ ἡ Ὑπακοή ψάλλει παρθένιον καὶ ἱεῖς κατὰ μέλησιν τῶν παρθένων τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ τοῦ Πινδάρου.

των » (1)· τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν ἔχουσιν αἱ πλείεσται τοῦ μέσου λατινισμοῦ ἐκ τοῦ χορὸς παραγόμεναι λέξεις, οἷον *chorae, chorus, chorea, choragus, chorarius, choragius* (γαλ. *choriste*, ἰταλ. *corista*), *choralis, choreizare*, ἡ δὲ τῆς ὀρχήσεως σημασία διετηρήθη μόνον ἐν ταῖς λέξεσι *choreutes* (χορευτῆς) *chorizare* (χορεύειν). Ἡ τῶν θεατρικῶν ὁμῶς σημασιῶν μετάπτωσις διακρίνεται ἰδίᾳ ἐν τῇ λέξει χοραύλης· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν οὕτω τὸν ἐν τῷ θεατρικῷ χορῷ αὐλοῦντα, τὴν δὲ σημασίαν ταύτην διετήρησεν ὁ χοραύλης μέχρι Διοκλητιανοῦ (287) (2)· ὕστερον ὁμῶς χοραύλης καὶ μῦμος ἀπετέλεσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον (3)· ἀλλ' ὁ *choraula* ἢ *choraules* τοῦ μέσου λατινισμοῦ ἔχει ἰδίως ἐκκλησιαστικὴν σημασίαν, σημαίνων τὸν βυζαντινὸν χοροψάλτην

(1) « Χορός· τὸ σύστημα τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ᾄδόντων· διηρέθησαν δὲ οἱ χοροὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Κωνσταντίου υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Φλαβιανοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, διχῇ τοὺς ψαλμοὺς τοὺς Δαβιδικοὺς ᾄδοντες· ὅπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ πρῶτον ἀρξάμενον εἰς πάντα περιῆλθε τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ». Σουΐδας λ. χορός· βλ. καὶ Θεοδωρήτου ἐκκλ. ἱστορίαν βιβλ. 2, κεφ. 24, καὶ Κεδρηνοῦ ἱστορίαν σελ. 530 ἔκδ. Παρισίων.

(2) « Φιλήμων, τὴν τέχνην χοραύλης δεῖ ἑτερπεν αὐλοῖς Ἀρεινὸν τὸν ἡγεμόνα ». *Acta Sanctorum, Martius tom. I*, σελ. 895. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Συναξαρίου μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ χοραύλης ἦν κοινωνικῶς ἀνώτερος τοῦ μίμου (σελ. 897).

(3) Ὁ Παλλάδιος (Λαυσαϊκόν, 63) ἀποκαλεῖ τὸν μῦμον Φιλήμονα, ἕτερον τοῦ προρρηθέντος, χοραύλην, ὅπερ ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Ἐφραίμ παραφράζει οὕτω « ἓνας μασκαρᾶς ὁποῦ ἐπαιζε παιγνίδια καὶ μῦμος γνωρισμένος εἰς ὅλην τὴν χώραν ». Τὸ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον μεταφράζει τὸν χοραύλην τοῦ Παλλαδίου κιθαριστήν. Ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος τῷ Παλλαδίῳ Χρυσόστομος συγγράζει τὸν χοραύλην πρὸς τὸν μῦμον « εἴ ποτε αὐλητοῦ ἢ χοραύλου σκεύη ἐνεδύσω » XI, σελ. 403.

(*princeps chori, eccles.*), παραδόξως δὲ αὐτὸς ὁ μῦθος ἀντικατέστησε τὸν κοσμικὸν τῶν βυζαντινῶν χοράβην, διότι *mimus, qui instrumentis musicis canit* (Ducange). Ὡς προερέθη, ἡ μιμὰς καὶ τὸ μιμάριον περιήλθον ἐν τῇ Ε' ἑκατονταετηρίδι εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἐταίρας καὶ τοῦ χαμαιτυπείου, ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς δὲ ταύτης ἐκπτώσεως τῶν λέξεων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν καὶ αἱ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *mimaritiae* (*meretricii seu mimici gestus*), καὶ κατὰ παραφθορὰν *Minarius, Ninnarius, Niminarius*, ὡς καὶ *Ludices* (*meretrices*). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν πλαστὸν εἶδος τι μουσικῆς καὶ δράματος (1), οἱ δὲ βυζαντινοὶ τὸ πλαστὸς-ή-ὸν ὠνόμαζον ἐπὶ τὸ λατινικώτερον φάλσος, φάλσα, φάλσευμα (2). ἐκ τοῦ φάλσα δὲ τούτου πιθανώτατα παράγεται ἡ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *farsa*, σημαίνουσα κυρίως εἶδος τι μουσικῆς (3), εἶτα δὲ καὶ κωμικοῦ δράματος. Ὁ περὶ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἐσήμαινεν ἐν γένει μὲν πᾶν ἔργον, ἐπὶ τῶν Μακεδόνων ὁμῶς βασιλέων τὴν παιγνικὴν ἰδίως τέχνην ἢ τὸ σκηνικὸν ἐπιτήδευμα (4). ἐν τῷ

(1) Βλέπε Θησαυρὸν Ἑρρίκου Στεφάνου λ. Πλαστόν. Ὁ Φίλων κατελέγει τοὺς τυφλοπλάστας μετὰ τῶν μιμογράφων καὶ μυθογράφων.

(2) « Φαλσευταὶ τῶν πατρικῶν ἐκδόσεων — φαλσορρήμονές τινες καὶ ψευδολόγοι — φαλσευτῆς τῶν πατρικῶν παραδόσεων — τῷ εἰκονολάτρῃ καὶ φαλσογράφῳ Μανσοῦρ ἀνέθεμα ». Πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ β' συνόδου. ἔκδ. Coletti, VIII, σελ. 1061, 1184. βλ. καὶ Sophocles, φάλσειμα, φάλσαμα, φαλτεύω, φάλσος, φαλσόω.

(3) « Debeant cantare Kyrie Eleison cum Farsa »· παλαιὸν λατινικὸν τυπικὸν παρὰ Ducange, λ. Farsa· ἐκ τούτου δὲ παράγονται καὶ τὰ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *Falsocetus* (σφυρίκτρα) καὶ *Falsctum* (γαλ. Fausset). Ἡ ἀκαδημία τῆς Κρούσκας προέτεινε τὴν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ φάρσος παραγωγὴν τῆς Farsa, ὃ δὲ Μενάγιος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσιν οἱ Ducange καὶ Littré, ἐκ τοῦ *Farcitum* (γαλ. farce = κοπανιστὸν κρέας!).

4, « Ὁ μέντοι τὰς οἰκείας μισθώσας ὁπέρας ἐφ' ᾧ προελθεῖν τέχνης

μέσω λατινισμῶ τὰ opus, opera δὲν ἔχουσι τοιαύτην θεατρικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν μόλις ὕστερον ἀπέκτησεν ἡ opera, ἥτις οὐδὲν ἤττον μέχρι τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος δὲν εἶχεν ἐπὶ ἐν Γαλλίᾳ τὴν σημερινὴν αὐτῆς σημασίαν (μελόδραμα) (1). Τοιαύτην δὲ ἀρχὴν ἔχει καὶ τὸ τῶν Γάλλων érigramme σημῆνον καθαρῶς τὸ σατυρικὸν ἐπίγραμμα· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἡ τελευταία λέξις σημαίνουσα ἐν γένει τὴν ἐπιγραφὴν, ἐν σατυρικῇ σημασίᾳ προσελάμβανε πάντοτε ἐπεξηγητικόν τι ἐπίθετον, ὡς « ἐπίγραμμα ἄσεβες καὶ δεινὸν (Δημοσθένης) », « ἐπίγραμμα αἰσχιστον (Ἰσαῖος) » ἐπίγραμμα αἰσχρὸν (Εὐριπίδης)· ἐν τῷ μέσῳ ἑλληνισμῷ ἡ λέξις διατηρήσασα τὴν παλαιὰν σημασίαν, ἐδήλου πᾶσαν μὲν ἐπιγραφὴν ἰδίᾳ δὲ τὴν ποιητικὴν, ἐνίότε ὁμῶς ἔχει τὴν καθαρὰν σημασίαν διακωμωδῆσεως (2).

Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἠθοποιὸς ὁ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων λεγόμενος histrio (ἐκ τῆς ἑλληνικῆς βεβαίως λέξεως οἰστρός) (3) διετήρησε τὴν παλαιὰν λατινικὴν σημασίαν ἐν τῇ ἀντιστοιχίᾳ λέξει musca (μύωψ), διότι οἱ μὲν βυζαντινοὶ ἔλεγον τοὺς

ἐνεκα παιγνικῆς καὶ μὴ προελθὼν, οὐκ ἀτιμοῦται ». Βασιλικοὶ Νόμοι, βιβλ. 21, τίτλ. 2, παρακατιόντες δὲ καλοῦσι τὰς ὁπέρας ἀπλῶς παιγνικὴν τέχνην.

(1) « J'honore tout ce qui est opéra et, quoique je fasse l'entendre, je ne suis pas si habile que M. de Grignam et je crois que j'y pleurerai comme à la comédie. » Mme Sevigné, ἐν Littre, λ. opéra.

(2) Σουΐδας ἐν λ. Ἰοδιανός. — « καὶ ὁ ποιῶν ἐπιγράμματα ἢ τι ἕτερον ἄγραφον πρὸς ἀτιμίαν τινὸς προφέρων » Βασιλικοὶ Νόμοι ἐκδ. Heimbach, II, σελ. 384.

(3) Ὁ μέσος λατινισμὸς ἀγνοεῖ τὸν histrio, ὅστις ἄπαξ μόνον ἄπαν τῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ μαστροποῦ « Histriones, praepositi meretricium » γλῶσσα παρὰ Δουκαγγίῳ.

ἡθοποιούς καὶ οἰστροφόρους, μυιαρίους, μυϊνους, (1), ὁ δὲ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει μουσκαρᾶν τὸν γελοιστὴν, μουσκαρεύω δὲ καὶ μασκαρεύω τὸ σκώπτω (2). Ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ βεβαίως μουσκαρίου (*muscarius*) παράγονται καὶ αἱ τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεις *masca*, *mascara*, ὡς ἐπίσης ἐξ ἄλλης βυζαντινῆς σημασίας τῆς μυίας (μυῖτ' ἢ βέλη ἢ ἀπλῶς μυῖα) παράγεται τὸ τῶν Εὐρωπαίων ὄπλον *muschetta*, *mousquet*, *moschetto* (3).

(1) Οἰστροφόρον καλεῖ τὴν ἡθοποιὸν Παφίαν Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος (V, 234). Ὁ Μυγιάριος τοῦ Κωδικοῦ μεταφράζεται *muscarius*, *aricularius*? ἐν ἄλλοις χειρογράφοις Μιγάρης καὶ Μυιάρχης. Ducange, *Gloss. Graec.* Μυιάριος. — « Μυϊκός, *muscarius* » γλῶσσα παρ' Ἑρρίκῳ Στέφανῳ.

(2) Ὁ *Gius. Boerio* (*Dizionario Veneziano*, 1856. σελ. 429) κακῶς παράγει τὸ *Moscardin* ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *Muscarenno* (*schertzare*), διότι ἡ ἐνετικὴ λέξις ἔχει μᾶλλον σχέσιν πρὸς τὸ γαλλικὸν *Muscadin* ἢ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν μουσκαρεύω.

(3) Ἡ παλαιὰ μετάφρασις τῆς Θησείδος τοῦ Βοκκαίου γράφει τοὺς γελωτοποιοὺς μοσκαράδες.

Παιγνίδια εἶχαν ἀρίφνητα καὶ μοσκαράδες τόσους.

παιγνίων δὲ γλωσσάριον (Στέφανος Πολύτιμος) γράφει « μοσκαρᾶς, γελωτοποιός, ὑποκριτής »· τὸ γλωσσάριον τοῦ Πόρτου « μοσκαρᾶς, *larva*, μορμολύκειον ». Ὁ Μπλαξὸς ἀναφέρει τὸν μουσκαρᾶν ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ διπλοπροσώπου (*faux-visage*), οὐτιδανοῦ· βλ. Ducange, *μοσκαρᾶς*. Ἀνωτέρω ἐσημειώθη (σελ. κς. σημ. 3) ὅτι ὁ πατριάρχης Ἐφραίμ παραφράζει τὸν χοραύλην τοῦ Παλλαδίου μασκαρᾶν. Ἐνῷ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν ἔρχισαν νὰ προφέρωσιν ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον μασκαρᾶς καὶ μάσκα-ρα, οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ διετήρησαν κάλλιον τὴν λατινικὴν προφορὰν μουσκαρᾶς, ὀνομάζοντες μὲν οὕτω τὸν γελωτοποιὸν καὶ πρὸ πάντων τὸν διπρόσωπον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν προσωπιδοφόρον ὃν ἀποκαλοῦσιν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον προσωπίδαν· ἔγραψα δὲ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, διότι οἱ βυζαντινοὶ ἐσύγχυσαν τὰς λέξεις, ὀνομάζοντες

Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπιρροὴν τοῦ βυζαντινοῦ θεάτρου, ἥτις κάλλιον θ' ἀποδειχθῇ ὅταν ἐν συνόλῳ γνωσθῇ ἡ ἄγνωστος αὕτη

πρόσωπον μὲν τὸ προσωπεῖον (Κωνστ. Πορφυρ. 1, 83), προσωπεῖον δὲ τὴν γυναικεῖαν καλύπτραν (Σουίδας ἐν λέξει). Ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς ἐπαρχίαις οἱ παῖδες παρακολουθοῦντες τοὺς ἐν ταῖς Ἀπόκρεω μετημφισμένους φωνάζουσιν αὐτοῖς ἐμπαικτικῶς μυῖγα, ντάβανος! ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη λέξις ἐλληνική, ἡ δὲ δευτέρα λατινικὴ (*tabanus*), ἀμφότεραι δὲ δηλοῦσι τὸν οἴστρον, μυῖγαν ἀπλῶς καὶ ἀλογόμυγαν εἰδικώτερον καλούμενον ἐν Ἑλλάδι. Νομίζω δὲ ὅτι πρὸς τὸν οἴστρον τοῦτον ἔχει σχέσιν καὶ ἡ δημοτικὴ παροιμία « ἔχει τὴν μυῖγαν εἰς τὸ σκιάδι » δηλαδή εἶναι φιλύποπτος (οἰστρόπληξ). Παρὰ τῷ πατριάρχῃ Σωφρονίῳ ἀπαντᾷ ἐγκεφαλικόν τι νόσημα, « μυῖων γέμουσα κεφαλὴ... μυιοφόρον τραῦμα ». Ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ ἀπαντᾷ πρῶτον ἡ *masca* ἐν τῇ σημασίᾳ κακοποιοῦ γυναικός, λαμίας, μαγίσσης καὶ πρὸ πάντων τῆς Στρίγλας (*Striga* καὶ *Istrica*). Ὅτι δὲ καὶ ἡ Στρίγλα αὕτη ἐκλήετο καὶ Μύια πληροφορούμεθα ἐκ τῶν περὶ Γελλοῦς μυθικῶν διηγημάτων, ἐν οἷς ἡ Στρίγλα ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῶν δαιμόνων Μύιας, Πετωμένης καὶ Πετασίας (κατὰ μετάφρασιν τοῦ παρὰ Φάιστω *striga volatila*), μόνον δὲ ἑπαξ ἀντὶ Πετωμένης ὀνομάζεται Στρίγλα. (Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, ν, σελ. 575-576). Τὸ περίεργον δὲ ὅτι καὶ εἰς ἐλληνικὰς καὶ λατινικὰς γλώσσας ἡ Στρίγλα διετῆρητε καὶ αὐτὴν τὴν θεατρικὴν σημασίαν. « Στρίγλος, *praestigiator*, γόης ». *Glos. Graec.* « *Strigio, mimarius, scenicus* ». Ἰσίδωρος παρὰ *Duc. Glos. Lat.* ἐκ τούτων δὲ οὐδόπως ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι, πλὴν τοῦ παλαιοῦ ὀρνέου (στρίξ, στρίγλος), ἡ Στρίγλα ἔχει καὶ σχέσιν τινα πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν θέατρον. Ἐπιτραπήτω δὲ ἵνα προστεθῇ ἐνταῦθα καὶ μομφή τις πρὸς γερμανὸν καθηγητήν, ὅστις, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὰς περὶ ἐκσλαβίσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐωλοκρασίας τοῦ Fallmerayer, πρὸς τοῖς ἄλλοις γελοίοις ἐδημοσίευσεν ὅτι ἡ στρίγλα εἶναι σλαβικὴ λέξις καὶ δεισιδαιμονία, ἐνῷ ἂν ὁ γεννάδας ἡνοίγεν ὅποιονδήποτε λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ στρίγλα ἦν γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι πολλὰς καὶ πολλὰς ἐκτονταστηρίδας πρὶν γνωρισθῶσιν οἱ Σλάβοι.

σελὶς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Νῦν δὲ ἀπλῶς σημειῶ περίργον τινα σχέσιν τοῦ δημοτικοῦ τῶν Βυζαντινῶν θεάτρου πρὸς τὸ τῶν Ἰταλῶν· ὁ πολὺ συντελέσας, ὡς προερέθη, εἰς ἀνάδειξιν τοῦ θεάτρου τούτου Ἰκωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος παρεντίθησι καὶ τοὺς ἐξῆς δύο στίχους ἐκ τῆς λεγομένης παραστάσεως τοῦ μακελλαριοῦ ἱπποδρομίου.

Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει,

φέρον ὑγείαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν (1),

παραδόξως δὲ οἱ αὐτοὶ στίχοι ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ δημοτικῷ τῶν Τοσκανῶν θεάτρῳ.

Ben venga Maggio,

che a ciascun rallegra il cuore (2).

Ἐν ἐτέρῳ δὲ ᾄσματι ἀποδιδομένῳ εἰς Λαυρέντιον τὸν ἐκ Μεδίκων ἢ Ἀγγελον τὸν Πολιτιανόν, τὸ *Ben venga Maggio* ἐπεξηγεῖται ἐπὶ τὸ βυζαντινότερον *Ben venga Primavera*. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης αὕτη ἴσως ἀποδοθῇ εἰς τυχαίαν σύμπτωσιν, τοιαύτη δὲ ἴσως ἐκληφθῇ καὶ ἡ ἐπὶ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων γενομένη συλλογὴ τῶν βακχικῶν ᾠδμάτων, τὰ ὅποια αἱ διάφοροι ἐν Φλωρεντία ἐργατικαὶ συντεχνίαι ἔψαλλον, εἰ καὶ τοιοῦτον ἔθιμον μόνον ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἐπεκράτησεν, οἱ δὲ τότε Φλωρεντινοὶ καλῶς ἐγίνωσκον τὴν βυζαντινὴν ἐθιμοτυπίαν ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς πολυαρίθμων προσφύγων. Κύριον ἔργον τοῦ δημοτικοῦ τῶν βυζαντινῶν θεάτρου ἦτο, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἡ παράστασις Ὀμηρικῶν ἰδίως σκηνῶν ἐν συμποσίοις καὶ πρὸ πάντων ἐν γάμοις· παραδόξως δὲ τοιοῦτον ἐγνώσθη ἐν Βενετία τὸ θέατρον, εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ὅταν ἡ

(1) *De Ceremoniis*, I, κεφ. 83.

(2) *Al. D'Ancona, Origini del teatro in Italia*. Firenze, 1877. Vol. II, σελ. 333.

βασίλισσα τῆς Κύπρου Αἰκατερίνα Κορνάρου ὑπεχρεώθη ἵνα παραχωρήσῃ τὸ βασιλεῖον αὐτῆς εἰς τὴν Δημοκρατίαν καὶ ἐγκαταβιῶσῃ ἐν τῇ γενεθλίῳ γῇ (1). Καὶ ὅποια μὲν ἦν ἡ Ὀμηρικὴ πηγὴ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου τῶν βυζαντινῶν καλῶς δὲν γινώσκομεν, ἐκ τῆς παρὰ τῷ Μαλαλᾷ ὁμῶς ἀναλύσεως ἀνυπάρκτου τινος Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου αὐτὸ τὸ κείμενον περισώθη ἐν τῇ δημοτικῇ παραφράσει τοῦ Ἑρμονιακοῦ καὶ τοῦ Λουκάνου, πειθόμεθα ὅτι ὁ δημοτικὸς οὗτος Ὀμηρος ἦν μίγμα τῆς γνησίης Ἰλιάδος καὶ τῶν μύθων τοῦ Κρητὸς Δίκτυος καὶ τοῦ Φρυγὸς Δάρητος, τῶν αὐτοπτῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου· ἐκ τοιαύτης τεθολωμένης πηγῆς ἤντλησαν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων γνωρίσαντες τὰ Τρωϊκὰ καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ διηγήματα ῥαψῶδοι τῆς Ἑσπερίας, ὡς τοῦτο εἰλικρινῶς καὶ αὐτοὶ οὗτοι ὁμολογοῦσι (2)· παραδόξως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δημοτικὸν τῶν Ἰοσκανῶν θέατρον ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως ἐξακολουθεῖ παριστῶν τὸν Τρωϊκὸν τοῦτον πόλεμον.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ἂν καὶ θεωρηθῶσι τυχαῖαι ὁμοιότητες, οὐχ ἥττόν εἰσιν ἄρκετοὶ πειρασμοὶ ἵνα κλονήσωσι πᾶσαν πεποιθήσιν περὶ πρωτοτυπίας τοῦ μεσαιωνικοῦ τῆς Εὐρώπης θεάτρου.

(1) Ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, πᾶσαι σχεδὸν αἱ πρῶται ἰταλικαὶ κωμυδίαι ἔχουσιν ὑποθέσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ· τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι ἐν ταῖς τοῦ Ruzante, Giancagli, Calmo καὶ ἄλλων τὰ κωμωδούμενα πρόσωπα λαλοῦσι τὴν διάλεκτον τῶν τότε Κρητῶν, Καρχυραίων καὶ Ροδίων· ὁ Κάλμος, ἢ μᾶλλον ὁ συνεργάτης αὐτοῦ Ῥαφτόπουλος, γράφει καὶ προλεγόμενα *alla Greca*!

(2) A Fillipople la trova -- à Chastillon la apporte, λέγει ὁ ἐν ἔτει 1190 ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταφράσας τὸ ποίημα περὶ Φιλίππου πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Aimé de Varennes.

Γ.

Εἴτε οἱ Βυζαντινοὶ ἠμέλησαν νὰ γράψωσι τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῶν, εἴτε καὶ ἂν τις πράξας τοῦτο δὲν διεσώθη ἢ καὶ περὶ σωθεὶς κατὰκειται που ἄγνωστος, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα, λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τούτου ἐλλείπουσιν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον αἱ τῆδε κακεῖσε διεσπαρμέναι εἰδήσεις ἐπιμελῶς περισυναγόμεναι ἠδύναντο νὰ παράσχωσι νύξιν τινα εἰς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐν λόγῳ θέματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀχληρὸν τοῦτο ἔργον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἀνέλαβε. Σπουδαῖον μέρος τοῦ βίου τούτου ἀποτελοῦσι βεβίως αἱ θρησκευτικαὶ καὶ κοσμικαὶ πανηγύρεις καὶ ἐορταὶ καὶ πρὸ πάντων τὸ τοσοῦτον στενῶς πρὸς ταύτας συνδεδεμένον θέατρον· δυστυχῶς ὅμως αἱ περὶ τοῦ θεάτρου εἰδήσεις εἶναι αἱ πασῶν πενιχρότεραι· ἐν τούτοις εἶναι τοσαῦται, ὥστε διὰ τῆς συναρμολογήσεως αὐτῶν δυνατὸν νὰ καταρτισθῇ ἡ ἱστορικὴ σκιαγραφία τοῦ λανθάνοντος σώματος, ὡς διὰ τῶν ἐπιμελῶς περισυναγομένων καὶ συναρμολογουμένων συντριμμάτων παλαιοῦ μνημείου σκιαγραφεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ἡ ἀρχικὴ τοῦ ἐρειπίου ὑπόστασις.

Ἀπολύτως δὲν ἀληθεύει ὅτι εἰς μόνον τὸν χριστιανισμὸν ὀρεῖλεται ἡ κατὰπτωσις τοῦ παλαιοῦ θεάτρου· τοῦ κακοῦ τούτου αἵτιοι εἶναι αὐτοὶ οἱ τῆς Ρώμης αὐτοκράτορες, οἵτινες διὰ πολιτικοὺς λόγους ὑπεστήριξαν μόνον τοὺς διερθαρμένους μίμους καὶ ὀρχηστὰς περιτρονήσαντες καὶ διώξαντες τὴν σεμνὴν τραγωδίαν, ἣτις παραδύξας εὗρεν ἄσυλον παρὰ τοῖς βαρβάροις τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Πυρηναίων· φιλομουσότεροι τῶν Ρωμαίων οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἰσπαλῖται μετ' ἐξαιρετικῆς προθυμίας ἐφιλοξένησαν τὸ ἐλληνικὸν θέατρον, καὶ οὐ μόνον ἐτίμησαν καὶ γενναίως ἀντήμειψαν τοὺς κλασικοὺς ἡθοποιούς, ἀλλ-

λά « καὶ πρὸ ποδῶν πεσόντες καὶ κυλινδούμενοι πάσας ἡφίσταν φωνάς μήποτε αὐτοὺς ἀποστερήσαι τοιαύτης μακαριότητος καὶ ἡδονῆς » (1). Ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τοσοῦτον εἶχεν ἀτιμωθῆ ἡ θυμέλη, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνθουσιώδεις θαυμασταὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ μετὰ πολλῆς σφοδρότητος προσέβαλον τὰ βδελυρὰ ἐκεῖνα καταγώγια τῶν μαστροπῶν καὶ ἐταιρῶν, τὰ ὅποια τοσοῦτον ἠτίμαζον τὴν σκιὰν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Μενάνδρου (2).

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόλεμον καὶ ὅταν πλέον ἡ θριαμβεύουσα θρησκεία ἐνέγραψεν ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς τὴν κατάργησιν τῆς σκηνῆς, ἐνῶ ἂν αὕτη ἤξιζέ τινος προστασίας, βεβαίως ταύτην προθύμως θὰ τῇ ἐχορήγουν ἐκ πείσματος τοῦλάχιστον οἱ ἀμείλικτοι οὗτοι τοῦ χριστιανισμοῦ πολέμιοι (3).

(1) Εὐνυπίου ἡ μετὰ Δέξιππον ἱστορία, 54, ἐν Lud. Dindorfii Historici Graeci Minores I, σελ. 246-7. Πλουτάρχου Κράσσος, 33.

(2) Δίων δ Χρυσόστομος (πρὸς Ἀλεξανδρεῖς) ἀποκαλεῖ τοὺς τότε ἡθοποιοὺς « υἱοὺς τῆς Ἀμουσίας ἀγεννῇ καθάρματα καὶ ζῆν οὐκ ἄξια . . . ἀφ' ὧν νοῦν μὲν ἡ φρόνησιν, ἡ δικαίαν διάθεσιν ἡ πρὸς θεοῦς εὐσέβειαν οὐκ ἐστι κτήσασθαι, ἔριν δὲ ἀμαθῇ καὶ φιλοτιμίαν ἄμετρον καὶ κενὴν λύπην καὶ χαρὰν ἀνόνητον καὶ λοιδορίαν καὶ δαπάνην ». Ὁ δ' Αἴλιος Ἀριστείδης ἀποκαλῶν τούτους « ἀνδραποδῶδεις . . . τὰ τῶν Μουσῶν ὄργια χραίνοντας ἐν δημοσίῳ παρυσήμους καὶ κιβδήλους », ἐπιφέρει « θαυμάζω δέ, εἰ τοῖς μὲν τὸ νόμισμα διαφθείρουσιν, ἔφη Δημοσθένης, θάνατος ἡ ζημία κεῖται, τοῖς δὲ τοὺς λόγους κιβδήλους καὶ παρυσήμους ἀπεργαζομένοις παρρησιάζεσθαι δώσομεν ». Κατὰ τῶν ἐξορχουμένων· παράβηλλε τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τοῦ παραφθέγματος, ὡς καὶ Πλουτάρχου, Συμποσιακὰ προβλήματα, VII, 2-4.

(3) « Μισῶ τὰς ἵπποδρομίας », Ἰουλιανοῦ Μισοπώγων, σελ. 437, ἐκδ. Теубнер. « ἔπειτα παραίνεσον ἱερέα μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν, ἢ τέχνης τινὸς καὶ ἐργασίας αἰσχροῦς καὶ ἐπο-

Περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος, ἐνῶ ὁ Χρυσόστομος ἐξεσφενδόνιζε τοὺς κατὰ τῆς θυμέλης φιλιππικούς, ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων προέτρεπε καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας νὰ φύγωσι τὴν κοινὴν ταύτην τῆς οἰκουμένης λύμην, ἀντιθυμελικός δὲ πυρετὸς κατέλαβε πάντας τοὺς χριστιανούς, τέσσαρες ἄνδρες ἐπιδεικνύουσι συμπάθειαν πρὸς τὴν προγεγραμμένην σκηνήν, οὐχὶ κοινοὶ ἄνθρωποι, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν αὐτοὶ οἱ πρωτοστάται τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας θρησκείας. Καὶ ἐνῶ ὁ Λιβάνιος ἐκθύμως συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς σκηνῆς τοῦ Μενάνδρου, οὐδ' αὐτοὺς τοὺς διεφθαρμένους ὀρχηστάς ἀφίνων ἀνυπερασπίστους (1), οἱ τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες Βασίλειος καὶ οἱ δύο Γρηγόριοι, παρὰδόξως οὐ μόνον δὲν παρακολουθοῦσι τοὺς συναδέλφους ἐν τῇ ἀντιθεατρικῇ σταυροφορίᾳ, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας δι' αὐτῆς τῆς σιωπῆς των ἐπιδεικνύουσιν, ἂν οὐχὶ τελείαν συμπάθειαν, συμπαθῇ τοῦλάχιστον ἀνοχὴν πρὸς τὴν ἀτυχῆ κατὰδικον καθ' ἧς ἐφρύαττεν ὁ Χρυσόστομος. Καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐντελῶς περὶ θεάτρου σιωπᾷ, μόνον δὲ ἀπλῶς ἐπικρίνει ὡς ἀνάρμοστα πρὸς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις τὰ ἐν Καππαδοκίᾳ τελούμενα μετ' ὀρχηστῶν ἐθνικὰ συμπόσια, καθ' ὧν δριμύτερον ἐπετέθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βασίλειος (2)· ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν παρόδῳ καὶ μετὰ τινος περιφρονήσεως λαλεῖ περὶ τῆς σκηνῆς, ἀφ' ἧς ἔλαβε τὴν ἀτυχίαν νὰ

πιδίστου προΐστασθαι » τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ μθ'. παραβλ. καὶ ἐπιστολὴ λε' πρὸς Ἀργεῖους, ὡς καὶ Λιβανίου ἐπιτάφιος ἐπ' Ἰουλιανῷ τόμ. Α' σελ. 579. « Μῆμοί τε γὰρ γελοίων καὶ οἱ κακῶς ἀπολούμενοι ὀρχηστὰς καὶ πᾶν δ, τι πρὸς αἰσχρότητα καὶ τὴν ἄτοπον ταύτην καὶ ἐκμελῇ συντελεῖ μουσικὴν ». Ζώσιμος σελ. 212, ἐκδ. Βόννης.

(1) Λιβανίου ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν· τόμ. 3, σελ. 345 ἐκδ. Reiske.

(2) Γρηγορίου Νύσσης ἅπαντα, τόμ. I, σελ. 412, ἐκδ. Morelli.

διακωμωδηθῇ καὶ αὐτὸς οὗτος διὰ τὴν γνωστὴν πρὸς τοὺς Μαξιμιστὰς διένεξιν αὐτοῦ (1) · ἐπὶ τέλους δὲ ὁ μέγας Βατίλειος ἅπαξ ὑποδείξας εἰς τοὺς αὐστηροὺς Καππαδόκας τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς τότε κατακλυζούσης τὰς ἄλλας πόλεις θεατρικῆς διαφθορᾶς (2), δεύτερον καὶ τελευταῖον λαλεῖ μετὰ τινος ἀδιαφορίας περὶ θεάτρου ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους προτρεπτικῷ · ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ συμβουλεύων αὐτοῖς « μὴ ὀφθαλμοῦς ἐστιᾷν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδείξεσι », ἀπλῶς ἐπιλέγει ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ παρίστων τοὺς ἀσέμνους τῶν ἐθνικῶν θεῶν ἔρωτας, καὶ ἐπὶ τέλους ῥητῶς διακρίνει τὴν παλαιὰν ὑγιᾶ μελωδίαν ἀπὸ τῆς νῦν διακρατούσης μοχθηρᾶς (3).

(1) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ Ἀπολογητικός, σελ. 34-35, τόμ. I. Parisiis 1630.

(2) « Εἰσὶ τινες πόλεις παντοδαποῖς θεάμασι θαυματοποιῶν ἀπὸ βεθεὸς ὀρθρου μέχρις ἐσπέρας αὐτῆς ἐστιῶσαι τὰς ὄψεις · καὶ μέντοι καὶ μελῶν τινων κεκλασμένων καὶ διεφθαρμένων καὶ παντάπασι πολλὴν ἀκολασίαν ταῖς ψυχαῖς ἐντικτόντων ἐπὶ πλεῖστον ἀκούοντες οὐκ ἐμπέπλυνται · καὶ τοὺς τοιούτους δῆμους πολλοὶ μακχαρίζουσι, ὅτι τὰς κατ' ἀγορὰν ἐμπορίας, ἢ τὰς ἐκ τῶν τεχνῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπινοίας καταλιπόντες, διὰ ῥαθυμίας πάσης καὶ ἡδονῆς τὸν τεταγμένον ἑαυτοῖς τῆς ζωῆς χρόνον διαπερῶσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι ὀρχήστρα εὐνηνουμενὴ θεάμασιν ἀκολάστοις, κοινὸν καὶ δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελγείας τοῖς συγκαθημένοις ἐστί, καὶ τὰ παναρμόνια... μέλη καὶ ἄσματα πορνικὰ ἐγκαθεζόμενα ταῖς τῶν ἀκουσάντων ψυχαῖς, οὐδὲν ἕτερον ἢ πάντας ἀσχημονεῖν ἀναπεῖθει, τὰ τῶν κιθαριστῶν ἢ τὰ τῶν αὐλητῶν κρούματα μιμουμένους · ἤδη δέ τινες τῶν ἵππομανούντων, καὶ κατ' ὄναρ ὑπὲρ τῶν ἵππων μάχονται, ἄρματα μεταζευγνύντες καὶ ἡνιόχους μετατιθέντες, καὶ ὅλως τῆς μεθημερινῆς ἀφροσύνης, οὐδὲ ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις ἀφίστανται ». Ὀμιλία Δ' εἰς τὴν ἑξαήμερον, ἐκδ. Garnier, τόμ. I, σελ. 33.

(3) Πρὸς τοὺς Νέους, σελ. 176, 178 καὶ 182, ἐκδ. Garnier.

Καὶ οἱ μὲν λόγοι οἱ ἀναγκάσαντες τὸν Λιβάνιον εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀναθεματιζομένης θυμέλης εὐχόλως ἐννοοῦνται· καὶ πρῶτον μὲν καλῶς ἐγίνωσκεν ὁ τελευταῖος οὗτος τοῦ ἐθνισμοῦ ἀντιπρόσωπος ὅποσον ἡ σκηνὴ συντελεῖ εἰς κραταίωσιν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ φιλόπατρις Σύρος ἔβλεπεν ἐν τῷ κινδύνῳ τοῦ θεάτρου συγκινδυνεύοντα καὶ τὰ ζωτικώτερα τῆς Συρίας συμφέροντα, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ χώρα αὕτη ἦν τότε τὸ φυτώριον τῶν ἡθοποιῶν ὅλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (1). Ἡ ἐξήγησις ὅμως τῆς πρὸς τὸ θέατρον συμπαθοῦς ταύτης ἀνοχῆς τῶν τριῶν Καππαδοκῶν ἀγίων ἀποβαίνει δυσχερής, ἐκτὸς ἂν ἀπλῶς ὑπεννοηθῇ ὡς κύριον αὐτῆς ἐλατήριον ἀγνή φιλομουσία. Ἐὰν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λεγόμενα ὅτι ἡ Καππαδοκία ἦν ἀπηλλαγμένη τῆς τότε θεατρικῆς διαφθορᾶς οὔτε κατὰ γράμμα πρέπει νὰ πιστευθῶσιν, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ἐπικρίνει ἀλλοτρίου τὰ μετ' ὀρχηστῶν τελούμενα ἐν Καππαδοκίᾳ ἐθνικὰ ὄργανα, οὔτε καὶ αὐτὴ ἡ τυχὸν ἀμουσία τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἀρκεῖ εἰς δικιολόγησιν τῆς μυστηριώδους ταύτης ἐξαιρέσεως τῶν τριῶν

(2) Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου συνταχθεῖσα « ἐξήγησις ὅλου τοῦ κόσμου » γράφει περὶ Συρίας ταῦτα « ἔχεις τοίνυν Ἀντιόχειαν μὲν πᾶσαι τερπνοῖς περισσεύουσιν, τὰ δὲ πάντα διατί· ἐπεὶ ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ ἔζεται, ἀναγκαστὸν ἐστὶ πάντα δι' αὐτόν. Ἴδου ὁμοίως ἡ Λαοδικία καὶ Τύρος καὶ Βηρυτὸς καὶ Καισάρεια· ἀλλὰ Λαοδικία πέμπει ταῖς ἄλλαις πόλεσι ἡνιόχους κρατίστους. Τύρος καὶ Βηρυτὸς ὑποκριταί. Καισάρεια παντομίμους. Ἡλιοῦπολις χοραύλας· μάλιστα ὅτι αἱ ἀπὸ Λιβάνου Μοῦσαι αὐτοῖς ἐμπνέουσι τὴν θεϊότητα τοῦ λέγειν. Ἐνίοτε δὲ καὶ Γάζη ἔχει πολλοὺς ἀκροαματικούς· λέγεται δ' ἔχειν αὐτὴν καὶ παμπαχάρους. Ἀσκαλον, ἀθλητάς, παλαιστὰς. Κασταβετία καλωπέτας ». . *Vetus Orbis descriptio*, 1628, σελ. 14-16. Παράδ. Λιβάνιον ἐν τόμ. III, σελ. 35(), ἐκδ. Reiske.

λη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τούτων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ἀπὸ τῆς τότε πάντας τοὺς χριστιανοὺς ὑποκαίουσης ἀντιθεατρικῆς θερμῆς· ὅπως δὴποτε ὁμῶς καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι ὅτι ἔκτοτε ἐμορφώθη παρὰ τῷ λαῷ ἢ μέχρις ἡμῶν διατηρηθεῖσα παράξενος περὶ τοῦ ἁγίου Βασίλειου παράδοσις καθ' ἣν ὁ σοφὸς ἱεράρχης ἐξυμνεῖται ἐν τῇ πρώτῃ ἐκάστου ἔτους ὡς ἀγράμματος ῥαψῳδὸς καταβαίνων ἐκ Καισαρείας μετὰ τοῦ συμβόλου τῶν Ὀμηριδῶν (τῆς χλωρᾶς ῥάβδου) καὶ ψάλλων τὸ ἀλφαβητάρι (1), ἥτοι μετεμορφώθη εἰς καθαρὸν βυζαντινὸν θεατριστὴν.

Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία,
βαστάει πένα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ καλαμάρι·
τὸ καλαμάριν ἔγραφε καὶ τὸ χαρτί ἀναγνώνει.
« Βασίλη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε καταβαίνεις » ;
« Ἀπὸ τῆ μάνας μ' ἔρχομαι, 'ς τὸν δάσκαλο παγαίνω,
πάγω νὰ μάθω γράμματα, νὰ μάθω καὶ τραγούδια·
ἐγὼ γράμματα ἔμαθα, τραγούδια νὰ σᾶς μάθω » .
Καὶ 'ς τὸ ῥαβδί τ' ἀκούμπησε νὰ πῇ τ' ἀλφαβητάρι·
ξερὸ χλωρὸ ἦταν τὸ ῥαβδί, χλωροὺς βλαστοὺς πετάει,
κι' ἀπάνω 'ς τ' ἀκροβλάστारा περδίκια καρκαριῶνται,
δὲν εἶν' περδίκια μοναχά, μόν' εἶν καὶ περιστέρια .

Ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης εἰσαγωγῆς συνοπτικῶς ἐξετέθησαν οἱ λόγοι τοῦ κατὰ τῆς θυμέλης ἀδιαλλάκτου μίσους τῶν χριστιανῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο κακούργημα τοῦ Νέρωνος, Ἀντιχρίστου διὰ τοῦτο ἐπικληθέντος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐν Ρώμῃ χρι-

(1) Ἀλφαβητάρια ἐχάλουν οἱ Βυζαντινοὶ τὰ θεατρικὰ ἔσματα τὰ ἔχοντα ἐν ἀκροστιχίδι τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα .

στιανοί συκοφαντηθέντες ὡς πρωταίτιοι τῆς ἐν ἔτει 64 ἐπισυμβάσης μεγάλης πυρκαϊᾶς, συνελήφθησαν, διὰ δὲ τοῦ οἰκτροῦ θανάτου αὐτῶν διεδραματίσθη ἡ σκηνικὴ παράστασις τῆς νυκτὸς τῆς 1 Αὐγούστου.

« Ἐκ τῶν καταδίκων ἄλλοι μὲν περικαλυφθέντες δέρματα ζώων ἐξεσφενδονίσθησαν ἐν τῇ παλαίστρᾳ καὶ κατεσπαράχθησαν ὑπὸ κυνῶν, ἕτεροι ἐσταυρώθησαν, καὶ ἄλλοι ἐνδεδυμένοι χιτῶνας βεβαμμένους ἐν ἐλαίῳ, πίσση καὶ ῥητίνῃ προσεδέθησαν εἰς πασσάλους διὰ νὰ φωτίσωσι δίκην πυρσῶν τὴν νυκτερινὴν ἐορτήν. Ὁ Νέρων προσέφερεν ὑπὲρ τοῦ θεάματος τοὺς ὡραίους αὐτοῦ κήπους κειμένους πέραν τοῦ Τιβέρεως, ὅπου νῦν ἡ πλατεῖα καὶ ἡ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Πέτρου· ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ὑπὸ τοῦ Καλλιγούλα καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ κτισθὲν θέατρον, ἡ αὐτὴ δὲ θέσις πολλάκις ἐγένετο μάρτυς νυκτερινῶν σφαγῶν· ἐν αὐτῇ περιπατῶν ὁ Καλλιγούλας ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν πυρσῶν ἐθεώρει ἀποκεφαλιζομένους ὑπάτους, γερουσιαστὰς καὶ Ρωμαίας δεσποίνας. Ἡ ἰδέα τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν λυχνιῶν δι' ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐμβεβαμμένων εἰς εὐφλέκτους ὕλας πιθανῶς ἐπεκροτήθη ὡς εὐφυής· ἡ πυρπόλησις ἦτο μὲν καὶ πρότερον γνωστὴ ὡς κολαστήριον, διότι τοιοῦτος ἦτο ὁ δυσφόρητος χιτῶν (*tunica molesta*) δι' οὗ ἐτιμωροῦντο οἱ πυρπολισταί, οὐδέποτε ὅμως ἐφηρμόσθη καὶ ὡς σύστημα φωτισμοῦ. Ἐν τῇ λάμψει τῶν ἀποτροπαίων τούτων πυρσῶν ὁ Νέρων, ὁ ἐφευρετὴς τῶν νυκτερινῶν ἵπποδρομιῶν, ἐπαρουσιάζετο ἐν τῇ σκηνῇ, ὅτε μὲν ἀναμειγμένος μετὰ τοῦ συρφετοῦ ἐν στελῇ ἵπποκόμου (*jockey*), ὅτε δὲ ὀδηγῶν τὸ ἄρμα αὐτοῦ καὶ ἐπιζητῶν χειροκροτήσεις. Ἐν τούτοις ἐδηλώθησαν σημεῖά τινα συμπαθείας· αὐτοὶ μάλιστα οἱ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐνοχὴν τῶν χριστιανῶν καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι ἤξιζον μεγαλειτέρων βασάνων ἐφρικήσαν ἐπὶ τῷ ἀπανθρώπῳ ἐκείνῳ θεάματι· οἱ φρόνιμοι ἐπεθύμουν νὰ ἐφηρμόσθῃ κατ' αὐτῶν ὅ, τι

ἀπῆται ἡ κοινὴ σωτηρία, νὰ καθαρισθῇ δηλονότι ἡ πόλις ἐκ τῶν ἐπικινδύνων τούτων ἀνθρώπων, οὐχὶ ὁμῶς καὶ νὰ γίνωσι θύματ' αὐτῆς θηριωδίας ἐνὸς ἀνθρώπου τοσοῦτοι ἔνοχοι.

« Γυναῖκες, μάλιστα δὲ παρθένοι διὰ τῶν φοβερῶν αὐτῶν βασάνων ἔτερψαν τοὺς θεατάς. Ἐπὶ Νέρωνος εἰσῆχθη ἡ ἑξὶς ὅπως οἱ κατὰδικοι διαδραματίζωσιν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ μυθολογικὰ πρόσωπα ἐπιφέροντα τὸν θάνατον τοῦ ἡθοποιοῦ. Ἰὰ φρικώδη ταῦτα δράματα, τῶν ὁποῖον ὁ μηχανισμὸς τοσοῦτον γιγαντιαίως ἐτελειοποιήθη, ἡγνοοῦντο πρότερον· ἡ εὐαίσθησίς τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐξανίστατο ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἀποπείρας προτιθεμένης τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θηριωδίας ἐν τῇ αἰσθητικῇ, τὴν συνένωσιν τῆς τέχνης πρὸς τὴν κόλασιν. Ὁ δυστυχὴς εἰσῆγετο ἐν τῇ σκηνῇ πολυτελῶς ἐστολισμένος ὡς θεὸς ἢ ἥρως προωρισμένος εἰς θάνατον, διὰ δὲ τῆς βασάνου αὐτοῦ παρίστα τραγικὴν τινα σκηνὴν ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐξεκόνισαν καὶ διεδραμάτισαν οἱ γλύπται καὶ οἱ ποιηταί· ἄλλοτε μὲν παρίστα τὸν Ἡρακλῆν μαινόμενον ἢ καιόμενον ἐπὶ τῆς Οἴτης ἢ ἀνασπῶντα μετὰ τοῦ δέρματος τὸν δηλητηριώδη χιτῶνα, τὸν Ὀρφέα ὑπ' ἄρκτου κρεουργούμενον, τὸν Δαίδαλον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐκσπενδονιζόμενον καὶ ὑπὸ θηρίων κατατρωγόμενον, τὴν Πασιφάην ἐκπνέουσιν ἐν ταῖς ἀγκάλας τοῦ ταύρου, τὸν Ἄττιν αἰμάσσοντα· ἄλλοτε δὲ ἀπετέλουν ἀποτροπαίους σειρὰς προσωπιδοφόρων, οἱ μὲν ἄνδρες μετημφιεσμένοι εἰς ἱερεῖς τοῦ Κρόνου φέροντας ἐπώμιον τὴν ἐρυθρὰν χλαμύδα, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς ἱερείας τῆς Δήμητρος ἐχούσας προμετωπίους κωδωνίσκους· ἄλλοτε πάλιν παρίστων δράματα τῶν ὁποίων ὁ ἥρως πραγματικῶς ἐθανατοῦτο, ὡς ὁ Λαυρέολος, ἢ τραγικὰ καταθώματα ὡς τὸ τοῦ Μουκίου Σκαιβόλα· ἐν τέλει δὲ εἰσερχόμενός τις μετημφιεσμένος εἰς Ἑρμῆν ἤγγιζε τὸ μέτωπον τῶν καταδίκων διὰ σιδηρᾶς πεφυρακτωμένης ῥάβδου πρὸς βεβαίωσιν τοῦ θανάτου, συγχρόνως δὲ ὑπηρεταὶ προσωπιδοφόροι πα-

ριστῶντες τὸν Πλούτωνα ἢ τὸν Ὅρκον ἔσυρον τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ σφυροκοποῦντες αὐτοὺς ἀπετελείουν ὃ, τι ἐσπάραττεν ἔτι.

« Αἱ πλέον σεβάσμιαι χριστιαναὶ δέσποιναι ἔλαβον μέρος εἰς τοιοῦτο θηριῶδες θέατρον, παραστήσασαι ἄλλαι μὲν τὰς Δαναΐδας, ἄλλαι δὲ τὴν Δίρκην.

« Οὕτω, ἐπιλέγει ὁ συγγραφεὺς τὸν ὁποῖον ἀντιγράφομεν, ἐνεκκινιάσθη τὸ παράδοξον ποίημα τοῦ χριστιανικοῦ μαρτυρίου, ἡ ἀμφιθεατρικὴ αὕτη ἐποποιεῖται ἡ μέλλουσα νὰ διαρκέσῃ ἔτι ἐπὶ διακόσια πεντήκοντα ἔτη, καὶ ὅθεν θέλουσι προέλθει ὁ ἐξευγενισμὸς τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ δούλου » (1).

Καὶ αὕτη μὲν θεωρεῖται ἡ πρώτη καὶ κυρίᾳ ἀφορμὴ τῆς πρὸς τὸ θέατρον μεγάλης χριστιανικῆς καταφορᾶς (2). οὐχ ἦττον ὁμῶς καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις μέχρι αὐτοῦ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἕτεροι ἐδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεάτρου ἀφορμαὶ πρὸς ζωηροτέραν ἀνάφλεξιν τοῦ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ὑποβράζοντος μίσους. Ὅτε ἐμκίνητο ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς, οἱ διώκται μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς μαρτυρικὰς ἐκεῖνας ἐκατόμβας εἶχον τὴν ἀσπλαγχνίαν ὅπως καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεάτρου διακωμῶδῶσι τὰ ἱερώτερα μυστήρια τῆς πίστεως τῶν ἀτυχῶν πλασμάτων τὰ ὑποῖα πρὸς ἀπλὴν διασκέδασιν τοῦ ἐκτεθηριωμένου δήμου παρέδιδον εἰς τοὺς λέοντας καὶ τὰς τότε ἐφευρεθείσας φρικώδεις κολάσεις. Ὅποῖαι μὲν ἦσαν αἱ τότε παριστάμεναι κατὰ τῶν χριστιανῶν κωμῳδαὶ καὶ τίνες οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ἀγνοοῦμεν, διότι οἱ χριστιανοὶ ἴσως ἐκ γενναιοφροσύνης ἐμιμήθησαν τοὺς Ἑρεσίους ἐπὶ τῷ κακουργήματι τοῦ Ἡροστράτου· ἐκ τινῶν ὁμῶς διδο-

(1) Ern. Renan, l'Antechrist. σελ. 164-174.

(2) Ch. Gidel, histoire de la littérature Française, Paris 1875, σελ. 366.

μένων πειθόμεθα ὅτι αἱ κωμωδίαὶ ἐκεῖναι κυριώτατον εἶχον θέμα τὴν σατύρισιν τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ μαρτυρίου. Οἱ ἡθοποιοὶ μετημφιεσμένοι εἰς ἐπισκόπους, ἐξορκιστὰς καὶ νεοφύτους, παρίστων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν προσέλευσιν προσηλύτου τινὸς ἐν τοῖς κόλποις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, παρωδοῦντες οὕτω τὴν ἐπὶ τούτῳ γινομένην τελετὴν τοῦ βαπτίσματος· ἕτεροι ἀσπλαχνότεροι ἐθεάτριζον τοὺς μάρτυρας ἐκδερομένους, διακωμωδοῦντες οὕτω καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθανατίους κραυγὰς τοῦ ἱεροῦ θύματος (1)· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τοσοῦτον μισοθέατρος Ἰουλιανὸς ἠρέσκετο διατηρῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ μίμους παριστῶντας τὰς χριστιανικὰς ταύτας κωμωδίας.

Ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἑκατονταετηρίδας ὁ χριστιανισμὸς ἔλαβε τὴν σκληρὰν ἀτυχίαν νὰ παρίσταται μάρτυς τῆς διπλῆς ταύτης κολάσεως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔβλεπε τοὺς ὁμοπίστους ἀδελφοὺς σωρηδὸν προσφερομένους εἰς τὸν φοβερὸν τοῦ ἐθνισμοῦ δαίμονα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐθεῶτο ἀτιμαζόμενα ἀπὸ ἡτιμωμένης σκηνῆς τὰ ἱερώτερα τῆς πίστεως αὐτοῦ δόγματα. Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν παταγωδῶν καγχασμῶν τοῦ δήμου καὶ τοῦ προεδρεύοντος τὰ βδελυρὰ ταῦτα θεάματα αὐτοκράτορος ἐπῆλθε πολλάκις νέα σκηνὴ ἀληθῶς τραγικὴ καὶ συγκινητικωτάτη, καθ' ἣν ὁ μὲν διακωμωδούμενος τοῦ ἐθνισμοῦ παρίας ὀφθαλμοφανῶς διέκρινε τὸν δάκτυλον τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ ὑβριστὰὶ ὑπεχώρουν κατητχυμένοι· αὐτὸς ὁ διαδραματίζων τὴν κωμωδίαν μῖμος, ἐνῶ ἐξερχόμενος τοῦ διακωμωδουμένου χριστιανικοῦ βουτζίου ἐνεδύετο τὴν λευκὴν τῶν νεοφωτίστων στολήν, ἀποτεινόμενος αἴφνης πρὸς τὸ καγχάζον θέατρον ἀνέκραξε μετὰ γενναίας φωνῆς — Εἶμαι ἀληθὴς χριστιανός!

(1) Ὁ μῖμος Ἀρδαλίων διεκωμῶδει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τῶν χριστιανῶν.

Καὶ ἀληθῶς, εἴτε ὁ χριστιανικὸς πῖθος εἶχεν ἀληθῆ προσηλυτικὴν δύναμιν, εἴτε αὐτὸς ὁ μῖμος συνεκινεῖτο ἐν τῇ καταδύσει ἀναλογιζόμενος ὁποίας βδελυρίας ἐγένετο ὦνητὸν παῖγνιον, ὁ κωμῳδῶν ἐλάμβανε τὴν ἀληθῆ τοῦ κωμῳδουμένου θέσιν, καὶ τέλειος πλέον χριστιανὸς μετὰ χριστιανικῆς γαλήνης προσεδόκα τὸ ἀναμένον αὐτὸν φρικῶδες μαρτύριον. Αἱ ἀληθῶς συγκινητικαὶ αὗται σκηναὶ πολὺ ὠφέλησαν τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις λησμονοῦσα τὸ παρελθὸν μετ' εὐγνωμοσύνης προσεδέχετο τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς ὑβριστάς καὶ προθύμως προσέφερεν αὐτοῖς τὴν μεγίστην τῶν δωρεῶν καὶ ἀμοιβῶν αὐτῆς, τὸν στέφανον τῆς ἀγιότητος. Ὁ Θεοδώρητος ἐγκωμιάζων τοὺς χριστιανοὺς μάρτυρας ποιεῖται ἰδίαν μνήμην καὶ τῶν ἐκ τῆς θυμέλης προσηλύτων (1)· τὰ δὲ Συναξάρια διέσωσαν τὰ ὀνόματα μετὰ τινων βιογραφικῶν εἰδήσεων περὶ τῶν σκηνικῶν τούτων, τὰ ὁποῖα εὐχαρίστως παρατιθέμεθα ὡς διαφωτίζοντα τὴν τελευταίαν ἄγνωστον σελίδα τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου.

Ἐν ἔτει 270 « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (4 νοεμβρίου) μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πορφυρίου. Οὗτος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀύρηλιανοῦ, ἐκ τῆς Ἑρσείων πόλεως ὀρμώμενος· καὶ ἐκ μι-

(1) «Ἐξετάσωμεν γὰρ τίνες καὶ πόθεν οἱ ταύτης ἀξιοθέντες τῆς χάριτος· ἄρα τινὲς ἐπίσημοι καὶ περιφανεῖς, ἢ γένους αὐχοῦντες λαμπρότητα, ἢ τοῖς τοῦ πλούτου περιρρεόμενοι ῥεύμασιν, ἢ ἐκ δυναστείας τινὸς γενόμενοι γνώριμοι; οὐδαμῶς, ὧ ἄνδρες, τούτων γὰρ οὐδενὸς μετεσχέτασιν· ἀλλ' ἰδιῶται ἦσαν, ἢ στρατιῶται, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ οἰκέται γεγέννηται, καὶ θεραπαινίδες... ἀκούω δ' ἐγωγέτινας καὶ τῇ σκηνῇ, ξυντραφέντας, καὶ ἐξαπίνης τοῖς ἀγωνισταῖς ξυνταχθέντας καὶ ἀξιότιμους γεγεννημένους καὶ τῶν στεφάνων τετυχηκότας, καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν σφόδρα δεδιττομένους τοὺς δαίμονας οἷς ἦσαν ὑποχείριοι πάλαι... Θεοδώρητου λόγος η', περὶ τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς. *Patrisis* 1842, tom. IV, σελ. 606.

κράς ηλικίας μίμοις καὶ θεάτροις ἐκτραφεῖς· ὁ δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῷ κόμητι Ἀλεξάνδρῳ παραστὰς ἔχαιρε (1). Ἐὰ τῶν χριστιανῶν δέ ποτε ὑποκριθεὶς, ὑπ' ἐτέρου μιμουμένου τὸν ἐπίσκοπον, μᾶλλον δὲ ψευδομένου, βαπτίζεται, καταπαιζόντων δὴθεν καὶ χλευαζόντων τὰ ἡμέτερα. Οὐ γενομένου, καὶ στολὴν λευκὴν ὑποδύς, αὐτὸς μὲν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τέλειον χριστιανισμόν ὑπεδέξατο. Ἄγγελοι δὲ ὥφθησαν προηγούμενοι αὐτοῦ λαμπάδας κατέχοντες· οἱ καὶ κατὰ ἀνατολὰς προσέυχεσθαι τοῦτον ἐδίδαξαν, καὶ τῷ μετώπῳ καὶ παντὶ τῷ σώματι τὸν Σταυρὸν διαγράφειν· ὅθεν καὶ πολλοὶ προσῆλθον τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει· οἱ καὶ διὰ νεφέλης ἐβαπτίσθησαν, καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσῆλθον. Εἶτα τοῦ κόμητος τὸν ἅγιον προσκαλεσαμένου καὶ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἀρνήσασθαι κελεύοντος, αὐτὸς μὴ βουληθεὶς, προστάζει τοῦ κόμητος τὴν διὰ ξίφους δέχεται τελευτήν (2) ».

« (3) Ἔτους σξθ' (297) τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως τοῦ κυρίου καὶ τοῦ προκειμένου ὑπάτου ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγιος Γε-

(1) Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Μαυρικίου Νικοδήμου ὁ Ἀγιορίτης, πιθανῶς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκτενέστερόν τινα βίον, γράφει οὕτω « οὗτος ἦτον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐν ἔτει σο'... οὗτος, λοιπὸν διὰ τὴν αἰσχρὰν καὶ κατηγορημένην ταύτην τέχνην ἠκολούθει μὲ τὸν κόμητα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπῆγε μὲ αὐτὸν εἰς τὴν Καισάρειαν· καὶ μίαν φορὰν ὑποκριθεὶς τὸ ἅγιον βάπτισμα... ἐβαπτίσθη ἀπὸ ἑνα ἄλλου μῖμον ὑποκρινόμενον ψευδῶς ὅτι εἶναι ἐπίσκοπος ». Νικοδήμου Συνταξιάρχης, Α'. σελ. 226, ἐκδ. Βενετίας »· παράβαλλε καὶ Νέον Παράδεισον.

(2) Μηναιὸν Νοεμβρίου, σελ. 29-30, ἐκδ. Βενετίας. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον I, 165.

(3) Ἐν τῷ Μηναιῷ (27 Φεβρουαρίου) εὑρηται μόνον τὸ ἐξῆς εἰς τὸν

λάσινος ἐν τῇ Ἑλιουπολιτῶν πόλει τῆς Λιβανησίας (1)· ὅστις ἦν μῆμος δεύτερος, (καί) ἀγῶνος πανδήμου θεάτρου ἀγομένου καὶ πλήθους θεωροῦντος, ἔβαλον αὐτὸν οἱ ἄλλοι μῆμοι εἰς βουττιν μεγάλην βαλανείου γέμουσαν ὕδατος χλιαροῦ, κατὰπαίζοντες τοῦ δόγματος τῶν χριστιανῶν καὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος· ὁ δὲ αὐτὸς Γελάσιος ὁ δεύτερος μῆμος βαπτισθεὶς, καὶ ἀνελθὼν ἐκ τοῦ βουττίου, φορέσας ἱμάτια λευκά, οὐκέτι ἠνέσχετο θεατρίσκι, λέγων ὅτι· χριστιανὸς εἰμι· εἶδον γὰρ δόξαν φοβεράν εἰς τὸ βουττιν, καὶ χριστιανὸς ἀποθνήσκω· Καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ λαὸς ὁ θεωρῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἑλιουπολιτῶν πόλεως ἐμάνη σφόδρα· καὶ ὀρμήσαντες ἐκ τῶν βάθρων εἰς τὴν θυμέλην, κρατήσαντες τὸν ἅγιον Γελάσιον ἔξω τοῦ θεάτρου, ὡς φορεῖ τὰ λευκὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λιθοβολήσαντες ἐφόνευσαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐτελειώθη ὁ δίκσιος· Καὶ λαβόντες τὸ λείψανον αὐτοῦ οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ ἀπήγαγον αὐτὸ εἰς τὴν κώμην τὴν λεγομένην Μαριάμμην, ὅθεν ὑπῆρχεν, ἔξω Ἑλιουπόλεως, καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν αὐτῷ εὐκτήριον οἶκον (2) ».

Ἐν ἔτει (298) « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (14 Ἀπριλίου) μνήμη τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἀρδαλίωνος τοῦ Μίμου. Οὗτος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως (3), ἐν τοῖς θεάτροις μιμού-

ἅγιον Γελάσιον (οὕτω καλούμενον) ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσαν καὶ οἱ Βολλανδισταὶ (*Acta Sanctorum, Februarii* τόμ. III, σελ. 675).

Φῶτισμα μέλλων ἐκγελῆν γελῆς πλάνην·

πλυθεὶς δέ, Γελάσιε, ἐκτέμνη κάραν

βαπτισθεὶς, Γελάσιε, καὶ ἐβδόμη εἰκάδι τμηθεὶς.

(1) Ὁ Μαλαλᾶς (σελ. 314 ἔκδ. Βόννης) γράφει « Ἑλιουπόλει τῆς Φοινίκης ».

(2) Χρονικὸν Πασχάλιον, I, σελ. 513, ἔκδ. Βόννης, καὶ Μαλαλᾶς, σελ. 314-5.

(3) Ὁ Νικόδημος προσθέτει « ἐν ἔτει σ'η ».

μενος καὶ τὰ ἐτέρων ὑποκρινόμενος (1) παθη καὶ δράματα. Καί ποτε δόξαν αὐτῷ τὴν κατὰ τὸ μαρτύριον ἔνστασιν τῶν χριστιανῶν ὑποκρίνασθαι, ἀναρτηθεὶς, ὡς δηθεν τοῖς θεοῖς μὴ προσάγων θυσίαν, ἐξέσθη. Ὡς οὖν ἐπ' αὐτῷ κρότος παρὰ τῶν θεατῶν ἦν, ἐπαινούντων αὐτοῦ τὴν ὑπόκρισιν ἅμα καὶ καρτερίαν, ἀνακραγὼν μέγα καὶ σιγὴν ἐπιτάξας τῷ δήμῳ, χριστιανὸν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν ἀνεκήρυξεν. Ὅθεν τοῦ ἄρχοντος πολλὰ παραινέσαντος αὐτῷ μεταθέσθαι τὴν γνώμην, καὶ τοῦτο ποιῆσαι μὴ βουληθεὶς ἀλλ' ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, πυρᾶς ἐξαφθείσης, ἐβλήθη ἐν αὐτῇ, καὶ τελειωθείς ἐν αὐτῇ, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἐδέξατο (2) ».

Ἐν ἔτει 362 « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (15 Σεπτεμβρίου) μνήμη τοῦ ἁγίου Πορφυρίου τοῦ ἀπὸ Μίμων. Ὃς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ (3) κελευσθεὶς, τῶν γενεθλίων αὐτοῦ τελουμένων, διασῦραι καὶ καταπαῖξαι τὰ χριστιανῶν, ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν εἰς ὕδωρ καταδύναι βαπτίζεσθαι, ἐξεβόησε: Βαπτίζεται Πορφύριος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἀναδύς καὶ ἀναδυσάμενος ἱμάτια λευκά, καὶ χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας, καὶ παρρησιασάμενος ξίφει τὴν κεφαλὴν τέμνεται (4) ».

Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντες Γε-

(1) « Καταγινόμενος εἰς τὰ θεάτρα καὶ εἰς τὰς κωμωδίας, μιμούμενος τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον καὶ ὑποκρινόμενος ». Νικοδήμος.

(2) Μηναιὸν Ἀπριλίου σελ. 57-8 ἐκδ. Βενετίας. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, 59.

(3) « Οὗτος μῦθος ὢντας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ, ἐν ἔτει τξά' ». Νικοδήμος. Ὁ Βαρώνιος ὁμοῦς (Martyr. Roman.) γράφει τὸ ἔτος 362.

(4) Μηναιὸν Σεπτεμβρίου, σελ. 108. Νικοδήμου Συναξαριστής, Α', σελ. 53. Βασιλ. Μαρτυρολ. I, 43.

νέσιος ὁ Ρωμαῖος καὶ Φιλήμων ὁ Αἰγύπτιος, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐκκλησία ὁμοίως ἀπέδωκε τιμὰς ἀγίων (1).

Αἱ ἀπὸ τῆς σκηνῆς διακωμωδήσεις τῆς προγεγραμμένης θρησκείας ἦσαν βεβαίως μία τῶν σκληροτέρων βασάνων τῶν τότε χριστιανῶν, οἵτινες θὰ ἐπροτίμων ν' ἀνταλλάξωσι τὴν ἰδίαν ζωὴν πρὸς τὴν κατάργησιν αὐτῶν· τοῦτο ἔπραξαν βεβαίως πολλοί, ἡ ἐκκλησία ὅμως μνημονεύει τέσσαρας Βιθυνούς, τὸν Στράτωνα, Φίλιππον, Εὐτυχιανόν, καὶ τὸν Κυπριανόν, οἵτινες ἔσχον τὸ θάρρος νὰ κατηχῶσιν ἀναφανδὸν τοὺς δήμους, ἀποτρέποντες αὐτοὺς ἀπὸ τῆς εἰς τὰ θεάτρα προσελεύσεως· καὶ κατώρθωσαν μὲν τὸν σκοπόν, ἐπλήρωσαν ὅμως διὰ τῆς κεφαλῆς των τὸ τολμηρὸν τοῦτο κατόρθωμα (2).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς δηλοῦται ὅτι ὁ χριστιανισμὸς εἶχε κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιὰς καὶ εὐλόγους ἀφορμὰς δυσχερεσκείας· ὅθεν καὶ ὁ πρῶτος αὐτοῦ θρίαμβος ἐξεδηλώθη διὰ φοβεράς καὶ συστηματικῆς κατὰ τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ κατακραυγῆς· ὡς ἀπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ θεάτρου ἀντήχει ἡ τρομερὰ κραυγὴ: οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς λέοντας! οὕτω καὶ νῦν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος οἱ νικηταὶ ἐκραύγαζον: ἡ σκηνὴ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον!

Ἀλλ' οἱ τότε χριστιανοὶ ἐν τῇ ἐξάψει αὐτῶν φαντασθέντες ὅτι θὰ ἐξηφάνιζον τὸ θέατρον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, δὲν ὑπελόγισαν καὶ τὰς ἐνδεχομένας συνεπείας τῆς τοιαύτης καταστροφῆς, πρὸς δὲ τοὺς ἀπλοῖκῶς ἐρωτῶντας πῶς θέλει ἀνα-

(1) Περὶ Γενεσίου βλ. *Acta Sanctorum, Augustus, V*, σελ. 122-123· περὶ δὲ Φιλήμονος τὴν αὐτὴν συλλογὴν, *Martius, tom. VIII*, σελ. 751 καὶ 895, Παλλαδίου Λαυσαϊκὸν κεφ. 67, Συμεῶν Μεταφραστὴν τόμ. II, σελ. 552, καὶ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, II, σελ. 29.

(2) Μηναιὸν Αὐγούστου, σελ. 100. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, σελ. 206, καὶ Νικοδήμου Συναξαριστῆς Β', σελ. 279.

μη'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

πληρωθῇ τὸ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ προσηνεσόμενον κενόν, ἀπλοῖκῶς ἀπῆντων: διὰ τοῦ περιπάτου καὶ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ! βλέποντες ὅμως καταγελωμένην ὡς λίαν κωμικὴν τὴν πρότασιν, ἀλλὰ καὶ ἀποροῦντες καταλληλοτέρου ἐπιχειρήματος, ἐπὶ τέλους στενοχωρούμενοι εἰλικρινῶς ὡμολογουν ὅτι χριστιανισμὸς καὶ ἐλληνισμὸς ἦσαν πράγματα ὅλως ἀσυμβίβαστα, ἐπομένως ἐκήρυττον τὴν ἥκιστα χριστιανικὴν ταύτην θεωρίαν: οἱ βάρβαροι δὲν ἔχουσι θέατρα! Αὐτὸ τὸ ἀπλοῖκόν τοῦ Χρυσοστόμου ἀκροατήριον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς ὁ μέγας πατὴρ ἐξήντλει τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ εἰς ἀδιάλειπτον κεραυνοβόλησιν τοσοῦτον ἀθώας θυμηδίας, τὴν ὁποίαν προαιώνιος παράδοσις ἀνεκήρυξεν ὡς ἡθικῆς διδασκαλεῖον (1). πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ὑπέδειξαν οἱ ἀγνοῖ ἐκεῖνοι χριστιανοὶ εἰς τὸν προσφιλεῖ ῥήτορα, ὅτι οὐδόλως ἠννόουν τὸν κόσμον ἄνευ θεάτρου· πολλάκις γέροντες καὶ νέοι ἀρῆκαν ἔρημον τὴν ἐκκλησίαν ὅπως μὴ στερηθῶσι τῆς θεατρικῆς παραστάσεως· ὁ Χρυσόστομος μένων μόνος ἠπεῖλει ἵνα ἀποκόψῃ τῆς χριστιανικῆς πολιτείας τοὺς προτιμήσαντας τὰς κωμωδίας τῶν μίμων ἀπὸ τοῦ θείου κηρύγματος· ἐννοῶν ὅμως τὸ ἀνωφελές καὶ ἐπικίνδυνον τῆς τοιαύτης ἀπειλῆς, προσεποιεῖτο λήθην τῶν συμβάντων καὶ ἐξ ἀπροόπτου ἐπανερχόμενος εἰς τὸ αὐτὸ θέμα προσεπάθει διὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε ἐπιχειρημάτων ν' ἀποτρέψῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τοῦ διαβολικοῦ σχολείου· παραδόξως δὲ συνεχῶς διεκόπτετο ὑπὸ γογγυσμῶν καὶ ἀποτόμων διαμαρτυρήσεων ὅτι ἐματαιοπύκει ἐπιζητῶν τὴν κατάργησιν τοῦ τοιούτου ἐθίμου. Ὁ ῥήτωρ ἐξαντλήσας τοὺς κατὰ τῆς θυμέλης κεραυνούς του, ἐπὶ τέλους προσέφυγεν εἰς ἀτυχέστατον ἐπιχείρημα, λέγων ὅτι

(1) Χρυσοστόμου ἅπαντα ἐκδ. Montfaucon, VI, 100, 101, καὶ II, 157.

οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ προτιμήσωσι τοῦ ἐλληνικοῦ τούτου πολιτισμοῦ αὐτὴν τῶν βαρβάρων τὴν ἀμουσίαν! (1) Ἐν τῇ θέρμῃ μάλιστα τοῦ ἀντιθεατρικοῦ μίσους αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυττεν ὅτι σὺν τῇ σκηνῇ πρέπει νὰ ἐκλείψωσι καὶ αὐτὰ τὰ ἀθώοτατα τῶν ἀσμάτων, οἷον τὰ τῶν τιτθῶν βαυκαλίσματα, τῶν ὑφαινουσῶν γυναικῶν, τῶν ἀλιέων, καὶ πᾶν τι τοιοῦτον· ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῷ ἀπέτεινον τὴν εὐλογον ἐρώτησιν: ἀλλὰ διὰ τίνος ν' ἀντικαταστήσωμεν ταῦτα; διὰ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ! ἐκράυγαζεν ὁ χριστιανικώτατος ῥήτωρ (2). Ἀγνοοῦνται τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ πρὸς τὸ θέατρον συστηματικοῦ τούτου πολέμου, οὔτε ὅμως αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος φαίνεται εὐχαριστημένος ἐπὶ τοῖς καρποῖς τοσοῦτον πολυμόχθου ἀγῶνος· μόλις καὶ μετὰ βίας κατωρθώθη ὁ προσηλυτισμὸς μιᾶς μιμάδος, ἥτις συνετισθεῖσα ἐκ τοῦ κηρύγματος ἀπεχαιρέτησε διὰ παντὸς τὴν σκηνὴν καὶ τὴν ἄλλην κοσμικὴν τύρβην (3)· τὸ σκληροτράχηλον ὅμως αὐτοῦ ποίμνιον οὐ μόνον ἐξηκολούθει συχνάζον τὰ θεάτρα, ἀλλὰ καὶ κατεγέλα τῆς

(1) « Τί οὖν; ἀποκλείσωμεν τὴν ὀρχήστραν, φησί, καὶ τῷ λόγῳ τῷ σῷ ἀνατραπήσεται;... εἴθε καθελεῖν δυνατὸν ἦν, μᾶλλον δέ, ἂν ἐθέλητε, τὸ ἡμέτερον μέρος καθήρηται καὶ κατέσκαπται· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο κελεύω· τὰ ἐστῶτα ποιήσατε ἄκυρα, ὅπερ μείζον ἐστὶν ἐγκώμιον τοῦ καθελεῖν· εἰ καὶ μηδὲνα ἕτερον, τοὺς γοῦν βαρβάρους ζηλώσατε· καὶ γὰρ πάσης τοιαύτης ἐκεῖνοι καθαρεύουσι θεωρίας· τίς οὖν ἡμῶν ἐστὶ ἀπολογία λοιπόν, ὅταν ἡμεῖς οἱ τοῦ οὐρανοῦ πολῖται καὶ τῶν χερουδīm συγχορευταὶ καὶ τῶν ἀγγέλων κοινωνοί, τῶν βαρβάρων χεῖρους ταύτῃ γινώμεθα; » τόμ. VII, σελ. 423-424.

(2) V, 132-134. VII, 424. XI, 392, 630.

(3) Τόμ. VII, σελ. 665-666.

ματαιοπονίας τοῦ ἀγαθοῦ ῥήτορος, ὡς αὐτὸς οὗτος συνεχῶς παραπονεῖται (1).

Ἀφοῦ δὲ οὕτω περὶ θεάτρου ἐσκέπτοντο οἱ ἀπλοϊκώτεροι τῶν χριστιανῶν, ἀναγκαίως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θερμότερον ὑπεστήριξαν τὴν καταπολεμουμένην σκηνὴν οὐ μόνον οἱ κατ' ἐπάγγελμα λόγιοι ἀλλὰ καὶ οἱ ὅπωςδὴποτε ἐν τῇ ἐλληνικῇ παιδείᾳ ἀνατραφέντες. Οἱ πλεῖστοι τῶν τότε χριστιανῶν, εἰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ὠμολόγησαν τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐνδομύχως ἦσαν Ἕλληνες· οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἂν μετὰ τινος ἀπαθείας ἔβλεπον κατασκαπτομένους τοὺς παλαιούς ναοὺς καὶ βαρβάρως καταστρεφόμενα τοσαῦτα τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας ἀριστουργήματα, δὲν ἠδύναντο ὅμως μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπαθείας νὰ ἐκριζώσωσιν ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν ἔθιμα ἐρριζωμένα ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἡδείας παραδύσεως μιᾶς ὅλης χιλιετηρίδος. Πρὸς τούτοις οἱ τοῦ θεάτρου διώκται μὴ ὑπολογίσαντες τὸ ἐκ τοιχύτης ἐλλείψεως προσγενησόμενον κενόν, οὐδόλως ἐσκέρθησαν ἵνα ἀναπληρώσωσι τὴν παλαιὰν θυμηδίαν διὰ νέας καθαρῶς χριστιανικῆς καὶ οὕτω προλάβωσι τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναπόφευκτον ἐκείνην παλινωδίαν· διότι, ὡς γνωστόν, ὅταν ὕστερον ψυχρότερον ἐξετιμήθησαν τὰ πράγματα, οὐ μόνον τὸ θέατρον ἀφέθη ἀνενόχλητον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσβὰλὸν ἐμίανε τὰς ἱερωτέρας τοῦ χριστιανισμοῦ παραδύσεις.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ διωκομένου θεάτρου συμπάθεια τῶν τότε κατ' ἐπιφάνειαν χριστιανῶν βεβαίως δὲν περιωρίσθη εἰς ἀπλοῦς γογγυσμούς, ἀλλὰ πιθανῶς διетρανώθη δι' ἐπιφοβωτέρας δηλώσεως· ἀγνοοῦντες τὰ κατ' αὐτήν, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ τὴν ὑποθέσωμεν ἐκ γνωστῶν ἀποτελεσμάτων. Δύο ὅλας

(1) II, 152, 265, 318, 341. VIII, 6, 342-343. IX, 335.

ἐκτονταετηρίδας μετὰ τὸν τελικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ θρίαμβον βλέπομεν οὐ μόνον τοὺς παιδαγωγοὺς διδάσκοντας κατ' ἰδίαν τοὺς μαθητὰς τὰ παλαιὰ δράματα, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τότε δικηγόρους, ἢ σοφιστάς, ἐκ πείσματος δημηγοροῦντας καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐξηχρειωμένων μίμων. Οἱ σοφισταὶ οὗτοι, καίτοι χριστιανοὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μετὰ τινος χριστιανικοῦ ζήλου ἐρμηνεύοντες τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, οὐχ ἦττον ἐν ταῖς δημηγορίαις αὐτῶν ἐπιδεικνύουσι τὸ κατὰ τῆς ἐπισήμου θρησκείας μῖσος, διότι οὔτε καὶ ἀναφέρωσί ποτε τὸ χριστιανικὸν ὄνομα· ὁ ἀναγινώσκων τὰς δημηγορίας τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Χορικίου ἀμφιβάλλει ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν χριστιανοί, μᾶλλον δὲ πιστεύει ὅτι ἀκούει ἐνθουσιώδεις λάτρεις τῶν Ὀλυμπίων θεῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἡρώων· ἐξ ἄλλων δὲ δεδομένων πληροφορούμεθα ὅτι οἱ χριστιανοὶ οὗτοι δικηγόροι οὐ μόνον ἐκθύμως ἐπροστάτευον τὸ θέατρον, ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ σκηνῇ ἐξεφώνουν τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους (1), καὶ τὸ παραδοξότερον ὅτι διδάσκοντες τοὺς νόμους ἐφόρουν θεατρικὰς στολὰς, ὅτι μετ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν ἀνῆκον εἰς ὠρισμένα θέατρα, καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι θεατρικὴ παράστασις παρηκολούθει εἰς τὴν ἀπόλυσιν παντὸς τελειοδιδάκτου· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔθιμον διατηρηθὲν μέχρι τέλους τῆς ἐβδόμης ἐκτονταετηρίδος (691) ῥητῶς ἀπηγορεύθη καὶ ἀνεθεματίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλῳ συνόδου (2).

(1) Χορικίου ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ, § VI. παράβαλλε Προκοπίου ἐγκώμιον Ἀναστασίου ἐν ἀρχῇ (Villoison *Anecdota Graeca*, II, σελ. 28).

(2) «Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικοὺς, νόμους μὴ δεῖν τοῖς Ἑλλητικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι, ἢ τὰς λεγόμενας κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἐαυτοῖς περιτιθέναι, μήτε καθ' ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἀπάρχωνται ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἢ καθόλου φάναι διὰ μέσης τῆς τοιαύτης παιδείσεως· εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πράξει τολμήσοι, ἀφορίζεσθαι».

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο καὶ μόνον οἱ τοῦ θεά-
 τρου ὑπερασπισταί· θρασύτεροί τινες τῶν σοριστῶν τούτων
 ἐτόλμησαν ἵνα γράψωσι καὶ κωμωδίας κατὰ τῆς ἐπιβληθείσης
 αὐτοῖς βασιλικῆς κελεύσματι θρησκείας· αἱ δὲ κωμωδίαι αὐ-
 ται, ἂν δὲν παρίσταντο δημοσία, ἐλάμβανον ὅμως τοιαύτην
 δημοσιότητα ὅπως ἐνοχλῶσι τὴν ἀκοὴν τῶν ζώντων πιστῶν καὶ
 ἐξερεθίζωσιν εἰς ἐκδίκησιν καὶ αὐτὰς τὰς σκιάς τῶν μαρτύρων.
 Ὁ ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Σωφρόνιος πατριάρ-
 χης τῶν Ἱεροσολύμων ἀφηγούμενος τὰ θαύματα τῶν Ἀλεξαν-
 δρέων ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου παρεμβάλλει καὶ τὴν ἐξῆς
 κατὰ τοῦ ἱατροσοφιστοῦ Γέσσίου ἐκδίκησιν τῶν μαρτύρων τού-
 των. Ἀσθενήσας τὰς ὠμοπλάτας ὁ Γέσσιος καὶ ἀπελπισθεὶς
 περὶ τῆς σωτηρίας, ἐπὶ τέλους ὑπὸ πολλῶν προτρεπόμενος κα-
 τέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἄνω θαυματουργῶν ἁγίων ἐξιτιού-
 μενος τὴν θεραπείαν τοῦ νοσήματος· οἱ μάρτυρες καθ' ὕπνον
 αὐτῷ ἐμφανισθέντες ἐπιβάλλουσιν ὡς ὄρον τῆς αἰτουμένης θε-
 ραπείας τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως φέρων ἐπὶ νώτῳ σάγμα ὄνου καὶ
 χαλινὸν ἐπὶ τῷ στόματι περιέλθῃ ἐν μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν ναόν.
 Γίς δὲ ἦτο ὁ εἰς τοιαύτην πρωτάκουστον ἀτιμωτικὴν δοκι-
 μασίαν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων ἁγίων ὑποβληθείς; Ἐκ τῶν πρὸς
 αὐτὸν ἐπιστολῶν τοῦ σοφιστοῦ Προκοπίου πληροφορούμεθα ὅτι
 ὁ Γέσσιος οὗτος ἀκμάζων ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρί-
 δος ἦν Γαζαῖος τὴν πατρίδα, ὅτι μετήρχετο καὶ ἐδίδασκε τὴν
 ἱατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πρωτεύων οὐ μόνον ἐν τοῖς ὁμοτέ-
 χνοις ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἑλλήνος λόγου θεραπευταῖς, σχολά-
 ζων δ' ἰδίως περὶ δραματικᾶς μελέτας· ἀλλ' ὁ πατριάρχης Σωφρό-
 νιος ῥητῶς λέγει ὅτι ἐκωμῶδει τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβλη-

Κανὼν 71 τῆς ἐν Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου· βλέπε καὶ τὰς εἰς τοῦτον
 ἐρμηνείας Βαλασμῖνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

θεῖαν αὐτῷ χριστιανικὴν πίστιν, ἡ δὲ κωμώδῃσι αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἀπλὴ μεμψιμοιρία, διότι τότε δὲν ἔχει λόγον ὁ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπιβληθεὶς αὐτῷ θεατρισμός, ἀλλ' ὡς συγγραφὴ πραγματικῶν κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ κωμωδιῶν (1).

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ οἱ διὰ γελοιογραφικῶν πινάκων θεατρίζοντες τὸν χριστιανισμόν· τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἑπαρχὸς τῆς Ρώμης Πέρσης διακωμωδιῶν διὰ τοιούτων πινάκων τοὺς εἰς θείαν βοήθειαν ὑπὸ τῶν τότε χριστιανῶν ἀποδιδομένους θριάμβους τῶν Ρωμαϊκῶν ὅπλων (2)· εἶναι μάλιστα ἀπορον πῶς οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἔδειξαν ἀνοχὴν πρὸς ἓνα γελοιαστὴν τῆς πίστεως αὐτῶν, διακωμωδοῦντα μάλιστα αὐτὴν τὴν στρατιωτικὴν δόξαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

(1) « Σοφιστὴς ὁ Γέσιος ὑπῆρχε σοφώτατος, οὐ λόγους ῥητορικοὺς ἐξηγούμενος, ἀλλὰ τέχνης ἱατρικῆς προϊστάμενος, καὶ ταύτης σὺν ἀκριβείᾳ διδάσκαλος τοῖς μαθηταῖσι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γνωριζόμενος· οὗτος δὲ σοφὸς ἐν λόγοις αἰρόμενος, καὶ καλλίστοις ἱατροῖς φημιζόμενος, Ἑλληνικῆς οὐκ ἦν ὁ τρισίθλιος δεισιδαιμονίας ἐλεύθερος, καὶ τὸ ἀκούσιον αὐτοῦ ἐθριάμβευε βάπτισμα ὅπερ ἀπειλὴν φοβηθεὶς βασιλικὴν ἐδρακτίσατο, καὶ τοῦ θεοῦ λουτῆρος ἀνιών, τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο δυσσεβῶς ἀπεφθέγγετο

Αἶας δ' ἐξαπόλωλεν, ἐπεὶ πῖεν ἄλμυρον ὕδωρ.

Ταύτην οὖν, καὶ μυηθεὶς τὰ θειότατα, κρύπτων παρ' ἑαυτῷ τὴν δυσσεβεῖαν, ἐκωμῶδει μὲν αἰεὶ χριστιανοὺς ὡς τὸν Χριστὸν ἀλογώτατα σέβοντες καὶ τοῖς ἐνθέοις αὐτοῦ νόμοις δουλεύοντες, ἄλλα τε πολλὰ βδελυρῶς ἐρευγόμενος, καὶ τοῦ πονηροῦ τῆς καρδίας θησαυροῦ τὰ πονηρὰ προσφερόμενος ῥήματα... ἐκωμῶδει δὲ καὶ Κῦρον καὶ Ἰωάννην τοὺς μάρτυρας ὡς ἐκ τέχνης ἱατρικῆς θεραπεύοντας τὰ τῶν ἀνθρώπων νοσήματα καὶ οὐκ ἐκ θείας τινὸς καὶ ὑπερτάτης δυνάμεως ». Διήγησις θαυμάτων τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου ἐν Mail, Spicilegium Romanum, III, σελ. 303 κ' ἐπ.

(2) Εὐνύπιος, 78 (Historici Minores, I, σελ. 263).

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκρήξει τοῦ πρὸς αὐτὸ πολέμου τὸ θέατρον συναισθανθέν τὸν κίνδυνον ἐπολιτεύθη συνετῶς, ἐντελῶς ἀποσχὸν πάσης κατὰ τοῦ ἰσχύοντος ἐχθροῦ ἐπιδείξεως· συγχρόνως ὁμῶς μελετήσαν τὸν χαρακτήρα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν διωκτῶν αὐτοῦ ἡτοίμασε τὰς ἀναλόγους κωμωδίας καὶ ἐκαραδόκει τὴν κατάλληλον στιγμήν πρὸς ἀντεκδίκησιν διὰ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ὄπλου (1)· τοιαύτην δὲ εὐκαιρίαν τῷ ἐχορήγησαν αὐτοὶ οἱ ἐχθροί, διαπληκτιζόμενοι καθ' ἑκάστην πρὸς ἀλλήλους περὶ σμικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσωπικῶν ζητημάτων, εἰς τὰ ὅποια οὔτε ἡ βασιλεία οὔτε ἡ ὑγιειντέρα τοῦ κράτους μερίς ἐνδιέφεροντο. Ἐν ἔτει 379—380 οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας μετὰ πολλοῦ πείσματος διαμαχομένας, καὶ τῆς μὲν πρώτης ἀρχηγὸς ἦν αὐτὸς ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, τῆς δὲ δευτέρας ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Μάξιμος ὁ ἐπιλεγόμενος Κυνικός· ὁ τελευταῖος οὗτος συνεδέετο πρὸς τὸ θέατρον δι' ἀγνώστων ἡμῖν δεσμῶν, διότι μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀποβολὴν αὐτοῦ ἐν οἰκίᾳ χοράουλου συνελθόντες οἱ ὀπαδοὶ προέβησαν εἰς τὴν σκανδαλώδη χειροτονίαν (2). Διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐν τῷ θεάτρῳ παρίστατο κωμωδία ὑπόθεσιν ἔχουσα τοὺς διαπληκτιζομένους χριστιανούς καὶ καθαπτομένη ἰδίως τοῦ ἁγίου καὶ ἁθώου Καππαδόκου, ὅστις ἐγένετο θῦμα ἀπλοῦς συμπαθείας πρὸς τὸν κυνικὸν Αἰγύπτιον (3).

(1) « Σαίνει ὁ ἐχθρὸς, οὐχ ὅτι ἐπαινεῖ, ἀλλ' ὅτι θησαυρίζει πικρῶς, ἵν' ἐν καιρῷ τὸν ἰδὼν ἐμέσῃ κατὰ τοῦ πιστεύσαντος » λέγει περὶ τοῦ τότε θεάτρου Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός· τόμ. I, σελ. 418, ἔκδ. Βενεδικτίνων.

(2) Βίος Γρηγορίου, αὐτόθι, σελ. CXLVI.

(3) « Διὰ ταῦτα σιωπᾶται τὰ παλαιά, καὶ κωμωδεῖται τὰ νέα· κωμωδία γὰρ τοῖς ἐχθροῖς ἢ ἐμῇ τραγωδίᾳ· διὰ τοῦτο τῶν ἐκκλησιῶν

Ὁμοία δὲ κωμῳδία ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ παρέστη θεάτρου, διαρχοῦντος τοῦ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἐμπαθοῦς πολέμου τοῦ Σεβερικοῦ καὶ Ἀντιόχου. Καὶ ὡς μὲν λέγει συγγραφεὺς ἐχθρικώτατα διακείμενος πρὸς τοὺς τελευταίους δύο ἐπισκόπους, ὁ Παλλάδιος, διὰ τῶν κωμῳδιῶν ἐκείνων ἐχλευάζετο ἢ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ὑπουργὸς ἀντιπολίτευσις τοῦ Σεβερικοῦ καὶ τοῦ Ἀντιόχου (1), οὐδὲν ὁμῶς κωλύει ἵνα ὑποθέσωμεν ὅτι ἀφοῦ οἱ σκηνικοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτόλμησαν ἵνα οὕτω διακωμῳδήσωσι δύο ἐπισκόπους τοσοῦτον ἐν τῇ αὐτῇ ἰσχύοντες, μετὰ τῆς αὐτῆς ἢ καὶ πλείονος εὐκολίας ἠδύναντο νὰ θεατρίσωσι καὶ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον, πρὸς ὃν οὐ μόνον ἡ Εὐδοξία δυσμενῶς διέκειτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον ἔτρεφε προσωπικὴν ἀντιπάθειαν, διότι οὐδεὶς τῶν πατέρων προσέβαλεν

ὀφειλομένον οὐκ ὀλίγον καὶ τῇ σκηνῇ προσεθήκαμεν, καὶ ταῦτα ἐν τοιαύτῃ πόλει, ἣ σπουδάζει τὰ τοῦ θεοῦ παίζειν ὥς πέρ τι ἕτερον, καὶ θαυτὸν ἔν τι τῶν ἐπαινουμένων γελάσειεν, ἢ παρίδοι τι τῶν γελοίων ἀγέλαστον ». Δόγος Εἰρηνικὸς Β' λεχθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῷ λαῷ φιλονεικίᾳ περὶ ἐπισκόπων τινῶν διενεχθέντων πρὸς ἀλλήλους. I, σελ. 419, παρ. καὶ σελ. 218.

« Καὶ γεγόναμεν θέατρον καὶνὸν οὐκ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, οἷον ὁ γεννασιότατος τῶν ἀθλητῶν Παῦλος πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίαις ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ πᾶσι μικροῦ τοῖς πονηροῖς, καὶ ἐπὶ παντὸς καιροῦ καὶ τόπου, ἐν ἀγοραῖς, ἐν πότοις, ἐν εὐφροσύναις, ἐν πένθεσιν· ἥδη δὲ προήλθομεν καὶ μέγρι τῆς σκηνῆς (ὁ μικροῦ καὶ δακρύω λέγων) καὶ μετὰ τῶν ἀσελγεστάτων γελώμεθα, καὶ οὐδὲν οὕτω τερπνὸν τῶν ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων, ὥς χριστιανὸς κωμῳδοῦμενος ». Ἀπολογητικός, σελ. 52, αὐτόθι.

(1) « Περὶ Σεβερικοῦ καὶ Ἀντιόχου, οὗς τάχιον μετελεύτεται ἡ θεία δίκη, τί δεῖ καὶ λέγειν; ὧν τὰς νεωτεροποιίας καὶ τὰ κοσμικὰ ἔδουσι θέατρα ». Παλλάδιος, περὶ βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, σελ. 72. Parisiis, 1680.

αὐτὸ μετὰ τοσούτου πείσματος ὅσον ὁ μέγας τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.

Οἱ κατὰ τοῦ θεάτρου λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου οὐ μόνον χαρακτηρίζουσι τὸ πρὸς τὴν θυμέλην μῖσος τῶν τότε χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξεικονίζουσι τὴν τότε κατάστασιν τῶν σκηνηκῶν ὡς καί τινας τῶν ὑπ' αὐτῶν διδομένων παραστάσεων· διὰ ταῦτα δ' ἐθεώρησα ἐπάναγκες ἵνα ἐπισυνάψω τὰς περιεργότερας τῶν λόγων τούτων περικοπὰς.

« Οὐ τοίνυν ἡμέτερον τὸ γελαῖν διηνεκῶς καὶ θρύπτεσθαι καὶ τρυφᾶν, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, τῶν πορνευομένων γυναικῶν, τῶν εἰς τοῦτο ἐξευρημένων ἀνδρῶν, τῶν παρσίτων, τῶν κολάκων. Οὐ τῶν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν κεκλημένων, οὐ τῶν εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἐγγεγραμμένων, οὐ τῶν ὅπλα βρασταζόντων πνευματικά, ἀλλὰ τῶν τῷ διαβόλῳ τελουμένων· ἐκεῖνος γὰρ ἐστίν, ἐκεῖνος ὁ καὶ τέχνην τὸ πρᾶγμα ποιήσας, ἵνα τοὺς στρατιώτας ἐλκύσῃ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μαλακώτερα αὐτῶν ποιήσῃ τῆς προθυμίας τὰ νεῦρα· διὰ τοῦτο καὶ θέατρα ὠκοδόμησεν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοὺς γελωτοποιοὺς ἐκείνους ἀσκήσας διὰ τῆς ἐκείνων λύμης κατὰ τῆς πόλεως ἀπάσης τὸν τοιοῦτον ἐγείρει λοιμόν· ἃ φεύγειν ὁ Παῦλος ἐκέλευσε, τὴν μωρολογίαν καὶ τὴν εὐτραπελίαν φημί, ταῦτα διώκειν ἀναπείθων· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον τούτων, ἢ τοῦ γέλωτός ἐστιν ὑπόθεσις· ὅταν μὲν γὰρ βλάσφημόν τι εἴπωσιν ἢ αἰσχρὸν οἱ μῆμοι τῶν γελοίων ἐκείνων, τότε πολλοὶ τῶν ἀνοητοτέρων γελῶσι καὶ τέρπονται, ὑπὲρ ὧν αὐτοὺς λιθάζειν ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων κροτοῦντες, καὶ τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς διὰ τῆς ἡδονῆς ταύτης κατὰ τῆς ἐαυτῶν ἔλκοντες κεφαλῆς· οἱ γὰρ ἐπαινοῦντες τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ λέγειν ἀναπείθοντες· διὸ καὶ τῆς κολάσεως τῆς ἐπὶ τούτοις κειμένης, δικαιοτέρον ἂν εἶεν ὑπεύθυνοι.

« Εἰ γὰρ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ τοιαῦτα θεώμενος, οὐδ' ἂν ὁ ἀ-

γωνιζόμενος ἦν· ὅταν δὲ ἴδωσιν ὑμᾶς καὶ ἐργαστήρια καὶ τέχνας καὶ τὴν ἐκ τούτων πρόσοδον, καὶ πάντα ἀπλῶς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διατριβῆς ἀφέντας, μείζονα δέχονται τὴν προθυμίαν καὶ πλείονα περὶ ταῦτα ποιοῦνται σπουδὴν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐκείνους ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων λέγω, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς μάθητε ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν τῆς τοιαύτης παρανομίας ὑμεῖς μάλιστα ἐστε οἱ παρέχοντες, οἱ τὴν ἡμέραν ἅπασαν εἰς ταῦτα ἀναλίσκοντες, καὶ τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου πράγματα ἐκπομπεύοντες καὶ τὸ μυστήριον τὸ μέγα παραδειγματίζοντες· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ ταῦτα ὑποκρινόμενός ἐστιν ὁ πλημμελῶν, ὥς πρὸ ἐκείνου σὺ ὁ ταῦτα κελεύων ποιεῖν· μᾶλλον δὲ οὐ κελεύων μόνον, ἀλλὰ καὶ σπουδάζων καὶ εὐφραινόμενος, καὶ γελῶν, καὶ ἐπαινῶν τὰ γινόμενα, καὶ παντὶ τρόπῳ συγχροτῶν τὰ τοιαῦτα ἐργαστήρια τῶν δαιμόνων. Ποίοις οὖν ὀφθαλμοῖς, εἶπέ μοι, λοιπὸν τὴν γυναῖκα ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄψει, ἰδὼν αὐτὴν ὑβριζομένην ἐκεῖ; πῶς δὲ οὐκ ἐρυθριᾷς ἀναμνησκόμενος τῆς συνοίκου, ἥνικα ἂν τὴν φύσιν αὐτὴν παραδειγματιζομένην ἴδῃς;

• Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι ὑπόκρισις ἐστὶ τὰ γινόμενα· ἡ γὰρ ὑπόκρισις αὕτη πολλοὺς εἰργάσατο μοιχοὺς, καὶ πολλὰς ἀνέτρεψεν οἰκίας· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα στένω, ὅτι οὐδὲ δοκεῖ πονηρὸν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλὰ καὶ κρότοι, καὶ κρυγαί, καὶ γέλως πολὺς, μοιχείας τολμωμένης τοσαύτης· τί λέγεις; ὑπόκρισις τὰ γενόμενα; δι' αὐτὸ μὲν τοῦτο μυρίων ἂν εἶεν ἐκεῖνοι θανάτων ἄξιοι, ὅτι ἃ φεύγειν οἱ νόμοι καλέουσιν ἅπαντες, ταῦτα μιμεῖσθαι ἐσπουδάκασιν ἐκεῖνοι· εἰ γὰρ αὐτὸ κακόν, καὶ ἡ μίμησις τούτου κακόν. Καὶ οὕτω λέγω πίστους ἐργάζονται μοιχοὺς οἱ τὰ τοιαῦτα τῆς μοιχείας ὑποκρινόμενοι δράματα· πῶς ἱταμοὺς καὶ ἀναισχύντους κατασκευάζουσι τοὺς τῶν τοιούτων θεωροὺς· οὐδὲν γὰρ πορνικώτερον οὐδὲ ἱταμώτερον ὀφθαλμοῦ τοιαῦτα βλέπειν ἀνεχομένου.

Σὺ δὲ ἐν ἀγορᾷ μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο γυναῖκα γυμνουμένην ἰδεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς· ἐπὶ δὲ τὸ θέατρον ἀναβαίνεις, ἵνα τὸ κοινὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἐνυθρίσης γένος, καὶ τοὺς σαυτοῦ αἰσχύνῃς ὀφθαλμούς; μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης, ὅτι πόρνη ἐστὶν ἡ γυμνουμένη, ἀλλ' ὅτι ἡ αὐτὴ φύσις καὶ τὸ σῶμα τὸ αὐτὸ καὶ τῆς πόρνης καὶ τῆς ἐλευθέρας· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄτοπον τοῦτο, τίνας ἔνεκεν ἐπ' ἀγορᾷ ἂν ἴδῃς τοῦτο γινόμενον, καὶ αὐτὸς ἀπυπηδᾷς, καὶ τὴν ἀσχημονοῦσαν ἐλαύνεις; ὅταν διηρημένοι ὦμεν, τότε ἄτοπον τὸ τοιοῦτον, ὅταν δὲ συνηγμένοι καὶ πάντες ὁμοῦ καθήμενοι, οὐκ ἔτι ὁμοίως αἰσχρόν; Ἀλλὰ γέλως ταῦτα καὶ ὄνειδος καὶ ἐσχάτης παραπληξίας ῥήματα· καὶ βέλτιον πηλῶ καὶ βορβόρῳ τὴν ὄψιν ἀναχρῶσαι πᾶσαν ἢ τοιαύτην θεωρῆσαι παρανομίαν (1).

« Οἱ μὴ ἀπλῶς, μηδὲ ἀπὸ ταῦτομάτου, ἀλλ' ἀπὸ σπουδῆς τοσαύτης, ὥς καὶ τῆς ἐκκλησίας ὑπεριδεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάντες ἐκεῖ, καὶ διημερεύσαντες καὶ ταῖς ὄψεσι τῶν ἡτιμωμένων γυναικῶν ἐκείνων προσηλωμένοι, πῶς δυνήσονται λέγειν, ὅτι οὐ πρὸς ἐπιθυμίαν εἶδον; ὅπου καὶ ῥήματα διακεκλασμένα, καὶ ἄσματα πορνικά, καὶ φωνὴ πολλὴν ἰδονὴν ἔχουσα, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαὶ καὶ ἐντρίμματα παρειᾶς, καὶ στολὴ περιεργότερον συγκειμένη, καὶ σχῆμα γοητείας γέμον, καὶ ἔτεραι πολλαὶ μαγγανεῖται πρὸς ἀπάτην καὶ δέλεαρ τῶν ὁρώντων κατεσκευασμένοι, καὶ ῥαθυμία ψυχῆς τῶν θεωμένων, καὶ πολλὴ ἡ διάχυσις καὶ ἡ παρὰ τοῦ τόπου πρὸς ἀσέλγειαν παράκλησις, καὶ ἡ τῶν φθασάντων καὶ ἡ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκουσμάτων, ἡ διὰ τῶν συρίγγων, ἡ διὰ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν ἄλ-

(1) Εἰς Ματθαῖον ὁμιλία VII, (Χρυσοστόμου ἅπαντα ἐκδ. Montfaucon, τόμ. VII, σελ. 99-101).

λων τῶν τοιούτων μελωδία καταγοητεύουσα καὶ τὸ στερρόν τῆς διανοίας καταμαλάττουσα, καὶ ταῖς τῶν πορνῶν ἐπιβουλαῖς προευτρεπίζουσα τὰς τῶν καθημένων ψυχὰς καὶ εὐαλῶτους ποιοῦσα (1).

«Ὅταν γὰρ ὑπὸ τῆς ἐκεῖ θεωρίας διαχυθῇς, καὶ χαυνότερος γενόμενος καὶ ἀσελγέστερος καὶ σωφροσύνης ἀπάσης ἐχθρός, ἐπανελθὼν ἴδῃς τὴν γυναικα τὴν ἰδίαν, ἀηδέστερον ὄψει πάντως, οἷα ἂν ᾗ· ὑπὸ γὰρ τῆς ἐν τοῖς θεάτροις ἐμπρησθεὶς ἐπιθυμίας, καὶ ὑπὸ τῆς ξένης ἐκείνης θεωρίας ἀλούς τῆς γεγοητευμένης, τὴν σῶφρονα καὶ κοσμίαν καὶ τοῦ βίου παντὸς κοινωνὸν ἀτιμάζεις, ὑβρίζεις, μυρίοις περιβάλλεις ὀνειδέσιν οὐδὲν ἔχων ὅλως ἐγκαλέσαι· ἀλλ' αἰσχυνόμενος τὸ πάθος εἰπεῖν καὶ τὸ τραῦμα δεῖξαι, ὅπερ ἐκεῖθεν λαβὼν ἐπανήλθες, ἐτέρας πλέκεις προφάσεις, ἀφορμὰς ζητῶν ἀπεχθείας ἀλόγους, καὶ τῶν μὲν οἴκοι πάντων ὑπερορῶν, πρὸς δὲ τὴν μιαν καὶ ἀκάθαρτον κεχηνῶς ἐκείνην ἐπιθυμίαν, παρ' ἧς τὸ τραῦμα ἐδέξω· καὶ τὴν ἡχὴν τῆς φωνῆς ἔχων ἐγκαθημένην τῇ ψυχῇ ἔνχυλον, καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὰ κινήματα καὶ πάντα τῆς πορνείας τὰ εἰδῶλα, οὐδὲν μεθ' ἡδονῆς ὁρᾷς τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας (2).

«Τίς γὰρ ὑμῶν, εἰπέ μοι, τῶν ἐνταῦθα ἐστηκότων, ψαλμὸν ἓνα ἀπαιτηθεὶς εἰπεῖν δύναιτ' ἂν, ἢ ἄλλο τι μέρος τῶν θείων

(1) Ὀμιλία 3 περὶ Δαυὶδ (τόμ. IV, σελ. 769-771), παρακατιῶν δὲ ἀποκαλῶν τὰ θεάτρα «διαβολικὰς πομπάς, ἀκούσματα σατανικά, καὶ ἄγνατα πορνείας γέμοντα...» ἐπιφέρει «οὐ δέδοικας, ἄνθρωπε, τοῖς αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὴν κλίνην τὴν ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας βλέπων, ἔνθα τὰ μυστρὰ τελεῖται τῆς μοιχείας δράματα;» παράβαλλε καὶ Ὀμιλίαν 4 εἰς τὴν ἀγίαν Ἀννὴν (IV, 729-732).

(2) Αὐτόθι.

γραφῶν; οὐκ ἔστιν οὐδεὶς... καὶ γὰρ εἰ βουλευθεῖη τις ὑμᾶς ὧδ' ἄς ἐξετάσαι διαβολικάς, καὶ πορνικά καὶ κατακεκλασμένα μέλη, πολλοὺς εὐρήσει μετὰ ἀκριβείας ταῦτα εἰδότας καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀπαγγέλοντας τῆς ἡδονῆς (1).

« Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι (οἱ Μάγοι) πρὶν ἰδεῖν αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) τοσαύτην ἤνυσαν ὁδὸν δι' αὐτόν· σὺ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸ ἰδεῖν ἐκείνους ζηλοῖς· ἀλλ' ἀφείς αὐτόν μετὰ τὸ ἰδεῖν, τρέχεις ἵνα τὸν μῖμον ἴδῃς· τῶν γὰρ αὐτῶν ἄπτομαι πάλιν ὦν καὶ πρῶην· καὶ κείμενον τὸν Χριστὸν ὁρῶν ἐπὶ φάτνης, καταλιμπάνεις, ἵνα γυναῖκας ἐπὶ σκηνῆς ἴδῃς· πόσον οὐκ ἄξιον ταῦτα σκηπτῶν;... καὶ σὺ ταύτην ἀφείς τρέχεις εἰς τὸ θέατρον ἰδεῖν νηχομένας γυναῖκας (2), καὶ φύσιν παραδειγματιζομένην, καταλιπὼν τὸν Χριστὸν παρὰ τὴν πηγὴν καθήμενον.

« Σὺ δὲ ἀφείς τὴν πηγὴν τοῦ αἵματος, τὸ ποτήριον τὸ φρικῶδες, εἰς τὴν πηγὴν ἀπέρχῃ τὴν διαβολικὴν, ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν καὶ ναυάγιον ὑπομεῖναι ψυχῆς· τὸ γὰρ ὕδωρ ἐκεῖνο πέλαγος ἀσελγείας ἐστίν, οὐ σώματα πρῶτον ὑποβρύχια, ἀλλὰ ψυχῶν ναυάγια ἐργαζόμενον· ἀλλ' ἡ μὲν νήχεται γυμνουμένη τὸ σῶμα, σὺ δὲ ὁρῶν καταποντίζῃ πρὸς τὸν τῆς ἀσελγείας βυθόν.... ἀλλὰ τὸ χαλεπώτερον ἐκεῖνό ἐστιν,

(1) Τόμ. VII, σελ. 29.

(2) Γινώσκοντες ὅτι οἱ τότε ὡς καὶ οἱ μετέπειτα μῖμοι παρίστων κατὰ προτίμησιν παλαιὰ ἑλληνικὰ δράματα, πρὸ πάντων δὲ τὰ τῆς μέσης καὶ νέας ἀττικῆς κωμωδίας, οὐδὲν ἄπορον ἵνα ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται εἰς τοιαύτας παραστάσεις. Οὕτω ἐκ τῆς ἐξῆς καὶ κατωτέρω περιγραφῆς τῶν νηχομένων γυναικῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἐν τέλει χαρακτηρισμοῦ τοῦ δράματος Ἑδονῆς Εὐριπός, εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀπολεσθείσης κωμωδίας τοῦ Φιλήμονος Εὐριπός, πιθανῶς ἐχούσης ὑπόθεσιν τὸν παρὰ τοῖς Ἑπερβορείοις μυθευόμενον ποταμὸν τῆς Ἑδονῆς (Αἰλιανοῦ Παικίλη ἱστορία, Γ, δ).

ὅτι καὶ τέρψιν τὴν τοιαύτην πανωλεθρίαν καλοῦσι καὶ τὸ πέλαγος τῆς ἀπωλείας ἡδονῆς εὐριπον ὀνομάζουσι (1).

« Οὕτω τὰ πορνικὰ ἄσματα, καὶ τὰ βιωτικὰ διηγήματα, καὶ τὰ χρέα, καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων (2), ρύπου παντὸς χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκάθαρτον ποιεῖ· καὶ γὰρ κόπρον ἐνιᾶσιν ὕμνων ταῖς ἀκοαῖς οἱ ταῦτα διηγούμενοι· καὶ ὅπερ ὁ βάρβαρος ἠπεῖλει λέγων « φάγεσθε τὴν κόπρον ὕμνων καὶ τὰ ἐξῆς », τοῦτο καὶ οὗτοι οὐ λόγῳ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ὕμῃς ὑπομένειν ποιοῦσι· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον· καὶ γὰρ τούτων ἀηδέστερα ἐκεῖνα τὰ ἄσματα, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐνοχλεῖσθαι νομίζετε τούτων ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ γελάτε, δέον βδελύττεσθαι καὶ φεύγειν· εἰ δὲ οὐ βδελυκτά, κατὰβηθι εἰς τὴν ὀρχήστραν, ζήλωσον ὅπερ ἐπαινεῖς, μᾶλλον δὲ βάδιτον μόνον μετὰ τούτου τοῦ κινοῦντος τὸν γέλῳτα ἐκεῖνον· ἀλλ' οὐκ ἀνάσχοιο· τί τοίνυν τοσαύτην ἀπονέμεις αὐτῷ τιμὴν; Καὶ οἱ μὲν νόμοι οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γραφέντες ἀτίμους αὐτοὺς εἶναι βούλονται· σὺ δὲ αὐτοὺς ὅλη τῇ πόλει δέχῃ ὥς περ πρεσβευτὰς καὶ στρατηγούς, καὶ ἅπαντας συγκαλεῖς ἵνα δέξωνται κόπρον ταῖς ἀκοαῖς (3).

« Τίς δὲ καὶ ὁ πάταγος, τίς δὲ καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ σατανικαὶ κραυγαί, καὶ τὰ διαβολικὰ σχήματα; ὁ μὲν γὰρ ὅπσις ἐχει κόμην νέος ὢν καὶ τὴν φύσιν ἐκθηλύνων, καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς ἱματίοις καὶ πᾶσιν ἀπλῶς

(1) Τόμ. VII, σελ. 113—114.

(2) Ἰσως πρόκειται περὶ τοῦ Τοχιστοῦ τοῦ Ἀλέξιδος, ἢ πιθανώτερον τῆς Παρακαταθήκης τοῦ Μενάνδρου.

(3) Τόμ. VII, σελ. 421.

εἰς εἰκόνα κόρης ἀπαλῆς ἐκβῆναι φιλονεικεῖ· ἄλλος δέ τις γε-
γηρακῶς ὑπεναντίας τούτῳ τὰς τρίχας ξυρῶ περιελών, καὶ
ἐζωσμένος τὰς πλευράς, πρὸ τῶν τριχῶν ἐκτέμνων τὴν αἰδῶ,
πρὸς τὸ ραπίζεσθαι ἔτοιμος ἔστηκε, πάντα λέγειν καὶ ποιεῖν
παρεσκευασμένος (1)· αἱ δὲ γυναῖκες γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἀπη-
ρυθριασμέναι πρὸς δῆμον ἐστήκασι διαλεγόμεναι, τοσαύτην
μελέτην ἀναισχυντίας ποιούμεναι, καὶ πᾶσαν ἰταμότητα καὶ
ἀσέλγειαν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ἐγγέουσαι ψυχάς· καὶ μία
σπουδὴν πᾶσαν ἐκ βάθρων ἀνασπάσαι τὴν σωφροσύνην, κα-
ταισχύναι τὴν φύσιν, ἐμπλῆσαι τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν
ἐπιθυμίαν (2)· καὶ γὰρ καὶ ῥήματα αἰσχρὰ αὐτόθι, καὶ σχή-
ματα καταγέλαστα, καὶ κουρὰ τοιαύτη, καὶ βάδισις ὁμοία,
καὶ στολὴ καὶ φωνή, καὶ μελῶν διάπλασις, καὶ ὀφθαλμῶν
ἐκστροφαί, καὶ σύριγγες καὶ αὐλοὶ καὶ δράματα, καὶ ὑποθέσεις
καὶ πάντα ἀπλῶς τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἀνάμυστα· καὶ γὰρ
καὶ μοιχεῖται καὶ γάμων ἐκεῖ κλοπῇ, καὶ γυναῖκες ἐκεῖ πορ-
νεύονται (3), καὶ ἄνδρες ἡττιρηκότες, καὶ νέοι μαλακιζόμε-
νοι, πάντα παρανομίας μεστὰ, πάντα τερατωδίας, πάντα αἰ-
σχύνης (4).

«Ὅταν γὰρ ἀνέλθῃς εἰς θέατρον, καὶ καθίσῃς γυμνοῖς μέ-
λεσι γυναικῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστιῶν, πρὸς μὲν καιρὸν ἦσθης,
ὕστερον δὲ πολὺν ἐκεῖθεν ἔθρεψας πυρετόν. Ὅταν ἴδῃς ὥσπερ
σώματος τύπῳ γυναῖκας φαινομένας, ὅταν καὶ θεάματα καὶ

(1) Μενάνδρου Περιχειρομένη? καὶ Ραπιζομένη.

(2) Πιθανῶς ἡ τοῦ Ἀριστοφάνους Δυσικράτη, ἢ ἡ Γυναικοκρατία
τοῦ Ἀλέξιδος.

(3) Πιθανῶς ὁ Μοιχὸς τοῦ Φιλήμονος, ἢ οἱ Μοιχοὶ τοῦ Ἀντι-
φάνους.

(4) Τόμ. VII, σελ. 422—123.

ἄσματα μηδὲν ἕτερον ἀλλ' εἰς ἔρωτας ἀτόπους ἔχοντα, ἢ δεῖν ἄφῃσι τὸν δεῖνα ἐφίλησε καὶ οὐκ ἐπέτυχε, καὶ ἀπήγχετο, καὶ εἰς μητέρας τοὺς ἀτόπους ἔρωτας ἐκκυλισθέντας (1). ὅταν καὶ δι' ἀκοῆς ταῦτα δέχηται καὶ διὰ γυναικῶν, καὶ διὰ τύπων, ἤδη δὲ καὶ διὰ γερόντων ἀνδρῶν· καὶ γὰρ πολλοὶ προσωπεῖς περιθέντες ἑαυτοῖς, ἐκεῖ γυναικίζονται (2).

« Οὐκ ἔστι θέατρον κιθαρωδῶν καὶ τραγωδῶν, ἐνθα μέχρι τῆς τέρψεως ὁ καρπός, καὶ τῆς ἡμέρας παραδραμούσης παρηλθεν ἡ τέρψις.... ὁ μὲν νέος ἀπολαβὼν τινα τῶν σατανικῶν ἄσμάτων μέλη ὅσα ἴσχυσε τῇ μνήμῃ καταθέσθαι συνεχῶς ἐπὶ τῆς οἰκίας ἄδει· ὁ δὲ πρεσβύτερος, ἅτε δὴ σεμνότερος, τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τῶν δὲ ἐκεῖθεν λεγομένων ῥημάτων μέμνηται πάντων (3) ».

Ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων σταχυολογοῦμεν καὶ τὰς ἐξῆς περικοπὰς, ἐν αἷς περιγράφεται ἡ δίαίτα τῶν τότε σκηνικῶν.

« Μιμοῦνται (οἱ μῦμοι) τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς, ὅθεν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα τῆς αἰσχύνης ἐπίκειται (τόμ. II, σελ. 318).

« Ὡς εὐεργέταις κοινοῖς τῆς πόλεως (τοῖς σκηνικοῖς) καὶ χρήματα ἀναλίσκεις, καὶ ἐκ τῶν δημοσίων αὐτοὺς τρέφεις δαπανημάτων (X, 103).

« Ὅτι ἡ μὲν (σκηνικὴ) πόρνη καὶ ὁ ἡταιρηκὴς, μαγεύων τέχνη καὶ σκυτοτόμων, πολλάκις δὲ καὶ οἰκετῶν ἐν τοιαύτῃ ζωῇ τρυφῇ (VII, 675).

« Εἰ γὰρ ἐν θεάτρῳ χορῶν ἀδόντων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλη· καὶ ταῦτα, τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ μίμων καὶ ὀρχηστῶν συνισταμένου,

(1) Ὁ τοῦ Εὐριπίδου Ἰππόλυτος, ἢ ἄγνωστός τις κωμῳδία.

(2) Τόμ. XI, σελ. 464--465.

(3) IX, σελ. 86.

χοροστατοῦντος δὲ παρ' αὐτοῖς βεβήλου τινὸς καὶ κιθαρωδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ἀδομένου δὲ μιανοῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος (V, 77).

« Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς εὐπόρους τῶν ἀνθρώπων, πῶς μετὰ τὰ σιτία καὶ κιθαρωδοὺς καὶ αὐλητὰς ἐπεισάγουσι; θέατρον ἐκεῖνοι ποιοῦσι τὴν ἑαυτῶν οἰκίαν (IV, 686). Ὡσπερ γὰρ οἱ μίμους καὶ ὀρχηστὰς καὶ πόρναις γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦσι, καὶ μυρίων πολέμων τὰς αὐτῶν ἐμπιπλῶσιν οἰκίας (V, 133).

« Οὐχ ἡ φωνὴ δὲ μόνον, οὐδὲ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια τούτων μάλλον θορυβεῖ τοὺς ὁρῶντας (VII, 675). Εἴ ποτε αὐλητοῦ ἢ χοραύλου σκεύη ἐνεδύσω, ἄρα οὐκ ἦν ἀσχημοσύνη; καίτοι γε χρυσᾶ τὰ ἱμάτιά εἰσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀσχημοσύνη, ὅτι χρυσᾶ· ἡ γὰρ πολυτέλεια τῆς σκηνῆς ἀρμόζει τοῖς τραγωδοῖς, τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς μίμοις, τοῖς ὀρχησταῖς, τοῖς πρὸς τὰ θηρία μαχομένοις (XI, 403).

« Ἀλλὰ κοσμῇ καὶ καλλωπίζῃ; καὶ ἵππους ἐστὶν ἰδεῖν καλλωπιζομένους.... ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐπὶ σκηνῆς ἄπαντας (XI, 253, καὶ 152—153). Τὸ μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης φησὶν (ὁ Παῦλος) ἐν καταστολῇ κοσμίᾳ κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν· καταστολὴν τί φησί; τοὔτέστι, τὴν ἀμπεχόνην πάντοθεν περιεστέλθαι καλῶς, κοσμίως, μὴ περιέργως· ἐκεῖνο γὰρ κόσμιον, τοῦτο δὲ ἄκοσμον. Τί λέγεις; προσέρχῃ δεδομένη τοῦ θεοῦ καὶ περιέκκεισθαι χρυσία καὶ ἐμπλέγματα, μὴ γὰρ χορεῦσαι ἡλθες;... μὴ γὰρ εἰς πομπὴν παρεγένου; ἐκεῖ τὰ χρυσία, ἐκεῖ τὰ ἐμπλέγματα ἔχει καιρόν... Πῶς μετὰ ἐκτενείας εὐξασθαι τοιοῦτον σχῆμα περιχειμένη; καὶ δακρύσης, γέλως ἔσται τὰ δάκρυα τοῖς ὁρῶσιν· οὐ γὰρ χρυσοφορεῖν τὴν δακρύουσαν δεῖ· ἐπεὶ σκηνὴ ἐστὶ καὶ ὑπόκρισις· πῶς γὰρ οὐ σκηνή, ὅταν ἀπ'

αὐτῆς διανοίας, ἀφ' ἧς ἡ τοσούτη πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία ἐτέχθη, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ δάκρυα προχέηται; περίελε πᾶσαν ἐκείνην τὴν ὑπόκρισιν· θεὸς οὐ παίζεται· ταῦτα τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχηστῶν ἐστὶ τῶν ἐν ταῖς σκηναῖς διημερευόντων Μὴ τοίνυν τὰς ἐταιριζομένας μιμοῦ· διὰ γὰρ τούτου τοῦ σχήματος ἐκείναι πολλοὺς ἐπισπῶνται τοὺς ἐρχτάς διὰ τοῦτο πολὺς τῷ Παύλῳ λόγος τῆς ἀμφιάσεως, πολὺς τῆς αἰδοῦς· εἰ δὲ ἃ πλούτου μόνου ἐστὶ τεκμήρια ταῦτα περιεῖλε, χρυσόν, μαργαρίτας, ἱμάτια πολυτελῆ, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον ἃ περιεργίης ἐστίν, οἷον ἐπιτρίμματα, ὑπογραφὰς ὀφθαλμῶν, διατεθρυμμένην βάδισιν, διακεκλασμένην φωνήν, ὄμμα ὑγρὸν καὶ πάσης πορνείας γέμον, περίεργον ἀναβολὴν τοῦ φάρου, τοῦ χιτωνίσκου, ζώνην περιεργοτέραν, ὑποδήματα ἀπηρτισμένα; . . . ἔνεστι γὰρ καὶ δι' εὐτελῶν ἱματίων μᾶλλον καλλωπίζεσθαι τῶν τὰ χρυσία περικειμένων· ὅταν γὰρ σφόδρα ἢ κυανὸς ὁ χιτῶν, καὶ τῇ ζώνῃ συνεσταλμένος μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας πρὸς τὸ στῆθος, καθάπερ τούτων τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὀρχουμένων, μήτε εἰς ἰσχνότητα συστέλλεσθαι, ἀλλ' ἀμροτέρων εἶναι μέσον καὶ πολλάς ἔχειν περὶ τὰ στέρνα τὰς ῥυτίδας, πόσων σθηρικῶν οὐχ ἱκανὸν τοῦτο δελεάσαι μᾶλλον; τί δὲ ὅταν τὸ ὑπόδημα ἐν τῷ μέλανι σφόδρα ἀποστίλβῃ δι' αὐτοῦ, λῆγον εἰς ὄξύ, καὶ τὴν ἐν ταῖς ζωγραφίαις εὐφυῖαν ἢ μιμούμενον, ὥστε μήτε τὸν ταρσὸν ἀνέχειν πολὺ; τί δὲ ὅταν τὴν ὄψιν ἐπιτρίμμασι μὲν καλλωπίζῃς, ἀπονίπτῃς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς σχολῆς, καὶ διατείνῃς μετὰ τοῦ μετώπου πολὺ τῆς ὄψεως λευκότερον τὸ κάλυμμα, εἴτα ἄνωθεν τὸ φάρος ἐπιτιθῇς, ὥς ἂν τῷ λευκῷ τὸ μέλαν ἐμπρέπη; τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς μυρίας ἐκείνας περιστροφάς; περὶ τῆς δέσεως τῆς νῦν μὲν κρυπτομένης, νῦν δὲ γυμνουμένης ἐν τῇ δέσει τῆς περιστηθίδος; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο γυμνοῦσι πολλάκις, ὥστε τοῦ ζώσματος τὴν ἀκρίβειαν φαίνε-

ΚΡΙΤ. ΘΕΑΤ.

εί.

σθαι, τοῦ φάρους παντὸς περὶ τὴν κεφαλὴν περιαγομένου· τὰς δὲ χεῖρας, καθάπερ οἱ τραγῳδοί, οὕτω μετὰ ἀκριθείας ἐνδιδύσκουσιν, ὥστε νομίζειν προσπεφυκέναι μᾶλλον αὐταῖς (X, 590-591). Ἀπὸ ἵππων καὶ πολυτελείας ἱματίων, καὶ ἀκολούθων βούλονται φαίνεσθαι· τί ταύτης τῆς δόξης οὐδαμινέστερον, τῆς ἀπὸ ἵππων καὶ οἰκετῶν συνισταμένης; ἐνάρετος εἶ; μηδενὶ τούτων κέχρητο· οἰκεῖον ἔχε τὸν κόσμον, μὴ τῇ ἐτέρου παρουσίᾳ καλλωπίζου· ταῦτα καὶ πονηροί, καὶ μιαροί, καὶ ἄγροικοι, καὶ πάντες ὅσοι πλούτου μετέχουσι, δύνανται ἔχειν· καὶ μῖμοι καὶ ὀρχησταὶ ἐφ' ἵππων φέρονται, καὶ οἰκέτην προτρέχοντα ἔχουσιν, ἀλλ' ὅμως μῖμοί εἰσι καὶ ὀρχησταὶ καὶ οὐ γηγόνασι σεμνοὶ ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀκολούθων (XI, σελ. 609) (1).

Ὡς προερρέθη, ὁ Χρυσόστομος δὲν περιωρίτθη εἰς μόνον τὸν κατὰ τοῦ κυρίως θεάτρου πόλεμον, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐγλωττίας καὶ ἐπιμονῆς ἐκερχυνοβόλησε τὰς ἵπποδρομίας, τὰς Καλάνδας, τὰς γαμηλίους τελετάς, τὰ δημοτικὰ ἄσματα (2)

(1) Παράβαλλε τοῦ αὐτοῦ τόμ. I, σελ. 469, 501, 649, 790, 793. τόμ. II, σελ. 157, 317, 319, 341, 342. τόμ. III, σελ. 51. τόμ. V, σελ. 132, 133. τόμ. VI, σελ. 77, 274-277. τόμ. VII, 15, 115, 117, 226, 421, 497-499, 500, 501, 673, 675, 712. τόμ. VIII, σελ. 109-110, 253, 343, 357, 358. τόμ. X, σελ. 103. τόμ. XI, σελ. 125, 153, 154, 392, καὶ τόμ. XII, σελ. 383, (ἐκδ. Βενεδικτίνων).

(2) Παρατίθηναι τὴν περὶ δημοτικῶν ἁσμάτων περικοπὴν ὡς λίαν περὶεργον. « Οὕτω γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη ἡδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια παῖδιά κλαυθυριζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι· αἱ γοῦν τίτθαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτὰ βραστάζουσι, πολλάκις ἀπιοῦσά τε καὶ ἐπανιοῦσιν, καὶ τινὰ αὐτοῖς κατεπᾶδουσιν ἄσματα παιδικά, οὕτως αὐτῶν τὰ βλέφαρα κατακοιμίζουσι· διὰ τοῦτο καὶ ἑδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν

καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἰδιωτικὴν ἢ δημόσιον τελετὴν ἐν ἣ ὁ διο-
ρατικὸς αὐτοῦ ὀφθαλμὸς διέκρινεν ὑπολανθάνουσιν τὴν παρά-
δοσιν τῆς παλαιᾶς θρησκείας. Δύο τῶν τελετῶν τούτων, αἱ
Καλάνδαι καὶ οἱ γάμοι, στενώτατα πρὸς τὸ θέατρον συνδεθε-
μέναι, κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσωσιν οὐ μόνον καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν καθ'
ἡμᾶς χρόνων ἐναντίον τῶν διαμαρτυρήσεων τοῦ μεγάλου ῥή-
τορος καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναθεματισμῶν τῆς ἐκκλησίας·
ἐπειδὴ δὲ πολλάκις θέλομεν λάβει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσω-
μεν αὐτάς, πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ὅποῖαι ἦσαν αἱ τε-
λεταὶ αὗται ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι καὶ πρὸ πάντων
ὁποῖαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὸ θέατρον.

Ὁ γάμος ἦν τότε ἀληθὴς θεατρικὴ πομπή, διότι σπουδαῖον
ἐν αὐτῷ μέρος ἐλάμβανον οἱ σκηνικοί· μετὰ τὴν τέλει τοῦ
χριστιανικοῦ μυστηρίου, ἡ νύμφη παραδιδομένη εἰς τοὺς οἰ-
κείους τοῦ γαμβροῦ περιήρχετο ἀπὸ τῆς ἑσπέρας μέχρι βα-
θείας νυκτὸς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς κεντρικωτέρας τῆς πόλεως
ὁδοὺς ἐν μέσῳ πολυαριθμοῦ ἀκολουθίας εὐωχούντων συγγενῶν

ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ἄδοντες τοῦτο ποιοῦσι, τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας τα-
λαιωρίαν ταῖς ὥδαῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι· οὐχ ὁδοιπόροι δὲ μό-
νον, ἀλλὰ καὶ γηπόνοι ληνοδατοῦντες καὶ τρυγῶντες καὶ ἀμπέλους θε-
ραπεύοντες καὶ ἄλλο ὁτιοῦν ἐργαζόμενοι, πολλάκις ἔδουσι· καὶ ναῦται
κωπηλατοῦντες τοῦτο ποιοῦσιν· ἤδη δὲ καὶ γυναῖκες ἰστουργοῦσαι καὶ
τῇ κερκίδι τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ
καθ' ἐχυτὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ᾄπασαι, μίαν τινὰ με-
λωδίαν ἔδουσι· ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες καὶ ὁδοιπόροι καὶ γη-
πόνοι καὶ ναῦται τῷ ἔσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσεσθαι
σπαύδοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους ἀκούσειε καὶ ὥδῃς, ῥᾶον ἢ ἄ-
παντα ἐνεγκεῖν δυνάμενης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίποννα. » τόμ. V, σελ. 132.

καὶ φίλων, ἐνῶ οἱ προπορευόμενοι μῆμοι ἔψαλλον ἐπιθαλάμια ἄσματα καὶ παρίστων κωμωδίας σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸν γάμον. Ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν ῥήτορα, ὅστις ἐν τῇ στηλιτεύσει τῆς γαμηλίου τελετῆς διαγράφει τοὺς κυριωτέρους αὐτῆς χαρακτῆρας. « Γάμος πορνείας ἀνχιρετικὸν φάρμακον· μὴ τοίνυν τοῦτον ἀτιμάζωμεν ταῖς διαβολικαῖς πομπαῖς... καὶ πῶς δυνατὸν τοῦτο γενέσθαι, φησί; δι' αὐτῶν τῶν ἱερέων... ἂν τοίνυν τὸν διάβολον ἀπελάσῃς, ἂν τὰ πορνικὰ ἄσματα καὶ τὰ κεκλασμένα μέλη, καὶ τὰς ἀτάκτους χορείας, καὶ τὰ αἰσχρὰ ῥήματα, καὶ τὴν διαβολικὴν πομπὴν καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὸν κεχυμένον γέλωτα καὶ τὴν λοιπὴν ἐξελάσῃς ἀσχημοσύνην, εἰσαγάγῃς δὲ τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ δούλους, καὶ ὁ Χριστὸς δι' αὐτῶν παρέσται πάντως μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν... οἶδα ὅτι βacrύς τισι δοκῶ καὶ φορτικός, ταῦτα παλαιῶν καὶ παλαιὸν ἔθος κόπτων... μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι ἔθος ἐστίν· ὅπου ἁμαρτία τολμᾶται, ἔθους μὴ μνησθῆς, κατάλυσον... Οἱ ἐφ' ἡμῶν καὶ ὕμνους εἰς τὴν Ἀφροδίτην ᾄδουσι χορεύοντες, καὶ μοιχείας πολλάς, καὶ γάμων διαφθοράς, καὶ ἔρωτας παρανόμους καὶ μίξεις ἀθέσμους, καὶ πολλὰ ἕτερα ἀτελείας καὶ αἰσχύνῃς γέμοντα ἄσματα κατ' ἐκείνην ᾄδουσι τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ μέθην καὶ τοσαύτην ἀσχημοσύνην δι' αἰσchrῶν ῥημάτων δημοσίᾳ τὴν νύμφην πομπεύουσιν (III, 195). Ὅταν γάρ τοὺς δαίμονας καλῆς διὰ τῶν ἁσμάτων, ὅταν τὴν ἐκείνων ἐπιθυμίαν πληροῖς διὰ τῶν αἰσchrῶν ῥημάτων, ὅταν μίμους καὶ μαλακοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγῃς καὶ τὸ θέατρον ἄπαν, ὅταν πορνῶν ἐμπλήσῃς τὴν οἰκίαν καὶ τῶν δαιμόνων ὁλόκληρον παρascευάσῃς ἐκεῖ κωμᾶσαι τὸν χορόν, τί προσδοκᾷς λοιπὸν ὑγιές, εἶπέ μοι; τίνος δὲ ἔνεκα καὶ ἱερέας εἰσάγεις, μέλλων τῇ ὑστεραίᾳ τοιαῦτα τελεῖν; (σελ. 196)· πολλάκις γάρ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν φίλων τὸν νυμφίον αἰχμάλωτον λαβοῦσα ἀπῆλθεν ἡ πόρνη καὶ τὸν ἔρωτα τὸν

πρὸς τὴν νύμφην ἔσβυσε... ταῦτα δεδοικέναι τοὺς πατέρας ἔχρῃν, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, καὶ κωλύειν τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχουμένων τὰς εἰς τοὺς γάμους παρουσίας (197). διὰ τῆς ἀγορᾶς εἰς ἐπίδειξιν πομπεύουσι, μετὰ λαμπάδων αὐτὴν (τὴν νύμφην) παραπέμποντες ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ... καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴστανται, ἀλλὰ μετὰ αἰσchrῶν ῥημάτων αὐτὴν ἄγουσι... καὶ σεμνὸν μὲν οὐδέν, πάντα δὲ αἰσchrὰ καὶ ἀσχημὸς-σύνης γέμοντα... τί γὰρ ὁ πολὺς ὄχλος βούλεται; τί δὲ ἡ μέθη, τί δὲ αἱ σύριγγες; οὐκ εὐδὴλον ὅτι ἵνα μηδὲ οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις ὄντες καὶ βαπτιζόμενοι ὑπνω βαθεῖ ταῦτα ἀγνοῶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σύριγγος διεγειρόμενοι καὶ ἄνωθεν ὑπὸ τῶν δρυφάκτων κατακύπτοντες, μάρτυρες γένωνται τῆς κωμωδίας ἐκείνης; τί ἂν τις εἴποι τὰς ὥδ' αὐτάς, αἶ πάσης γέμουσιν ἀκολασίας, ἔρωτας ἀτύπους καὶ μίξεις παρανόμους καὶ οἰκιῶν ἀναισchrῶν καὶ μυρίας παρεισάγουσαι τραγωδίας, καὶ πολὺ τὸ τοῦ φίλου καὶ ἐρώντος ὄνομα ἔχουσαι, καὶ τὸ τῆς φίλης καὶ ἐρωμένης; (τόμ. X, σελ. 105—106). ἔξω αἱ πύρραι, ἔξω οἱ βέβηλοι! (XI, σελ. 419) (1).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τῆς τελετῆς ταύτης, περὶ ἧς λεπτομερέστερος λόγος γενήσεται ἐν τοῖς ἐξῆς. Ὡς γνωστόν, οἱ Ἕλληνες Καλάνδας δὲν εἶχον, ἐδάνεισαν ὁμῶς τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς Ρωμαίους (2), οἳ τινες Calendas ὠνόμαζον πᾶσαν ἀρχίμηνον ἡμέραν, εἰδικώτερον δὲ τὴν πρώτην

(1) Παράβαλλε τόμ. X, σελ. 154, καὶ τόμ. XI, σελ. 417—423.

(2) « Verbum autem calō Graecum est, id est voco, et hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit Calendas vocari. » Macrobius, Saturnalia, I, 15. Ὡνομάσθησαν δὲ Καλένδα ἥτοι Κλήσαις ἐκ τῆς ἐξῆς πρὸς τὴν Ἥραν ἐπικλήσεως τοῦ ἀρχιερέως « quinque dies te calō, Juno Covella. septem dies te calō, Juno Covolla. » Varro, de lingua latina, 5, 4.

ἐκάστου ἔτους, ἀρχυμένου παλκιότερον μὲν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου, μετέπειτα δὲ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου.

Αἱ Καλάνδαι ἦσαν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐορτὴ ἀπάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους· πλούσιοι καὶ πένητες, ἄστοι καὶ ἀγρόται, ὁδοιπόροι καὶ θαλασσοπόροι ἐθεώρουν θρησκευτικὸν χρέος ἵνα ἐορτάσωσι τὴν μεγάλην ἐορτὴν μετ' ἐξαιρετικῆς πομπῆς καὶ εὐωχίας. Ἐν ταύτῃ ἀγογγύστως ἐλύετο τὸ βελάντιον τοῦ φιλαργύρου, καὶ ἡ τοῦ πενεστέρου τράπεζα παρεσκευάζετο συγχριτικῶς. Ὁ φύσει σκυθρωπὸς ἄνθρωπος παρεδόξως μετεβάλλετο εἰς χαροπὸν ἐορταστήν, ὁ δὲ πενήτων τὴν στέρησιν τῶν φιλτάτων ἐλησμόνει τὰ δάκρυα καὶ ἐξεχεῖτο εἰς γέλωτα. Οἱ θανάσιμοι ἐχθροί, οἱ δυσηρεστημένοι πρὸς ἀλλήλους συγγενεῖς, ἄστοι καὶ ξένοι ἠδελφοποιοῦντο ἐν τῇ χαρᾷ τῶν Καλανδῶν· ἤργουν τὰ δικαστήρια, ἀνεβάλλοντο αἱ τιμωρίαι, ἐώρταζον καὶ οἱ δεσμῶται. Ὁ αὐστηρὸς παιδαγωγὸς ἀπέβαλλε τὸ ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ του τυραννικὸν κράτος, ἡ δὲ μάστιξ τοῦ κυρίου ἐκρέματο ἀργῇ ἐμπαιζομένη ὑπὸ τοῦ μεθυσμένου δούλου. Ἀληθὴς ἐπεκράτει ἰσότης, καὶ δοῦλοι μετὰ κυρίων, γέροντες μετὰ νέων, γυναῖκες μετ' ἀνδρῶν, πάντες ἀναμῖξ εὐωχοῦντο, ἔπαιζον, ἐγέλων. Ἡ ἐορτὴ ἦν ἀληθὲς στάδιον εὐωχίας καὶ γέλωτος, ὁ δὲ πλειότερον γελῶν, τρώγων καὶ πρὸ πάντων πίνων ἀνευφημεῖτο νικητής. Τοιαῦται ἦσαν αἱ Καλάνδαι ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκατονταετηρίδι, διαρκοῦσχι ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς πέμπτης Ἰανουαρίου, ἥτοι ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ἡμέρας.

Τὴν παρχμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους ἐκομίζοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ἐδωδίων, ἡ δ' ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰσροὴ τῶν βοσκημάτων καὶ πρὸ πάντων τῶν θρεπτικῶν πτηνῶν ἀπετέλει ζωηρὸν θέαμα τὸ ὁποῖον ἐπὶ μᾶλλον ἐζωογονεῖ ἡ τῶν πολιτῶν παρουσία· οὐδεὶς ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλ' οἱ μὲν ἐγγωθοῦντο ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ συνεσωρεύοντο εἰς τοὺς ἐξώ-

στας καὶ τὰ παράθυρα τῶν κεντρικωτέρων οἰκιῶν ὅπως ἴδωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐκθεσιν ἀνθρώπων, πτηνῶν καὶ ζώων. Ἐκαστος ἐπρομηθεύετο τ' ἀπαιτούμενα ἐδώδιμα πρὸς στολισμὸν πλουσίας καὶ πολυημέρου τραπέζης, πέμπων τὴν ἐκλεκτοτέραν μερίδα τῶν ὀψωνίων εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ λαμβάνων παρ' αὐτῶν ἴσον ἀντάλλαγμα, διότι κυριώτατον χαρκτηριστικὸν τῆς πρωτοχρονιᾶς ἦτο ἡ ἀμοιβαία φιλοδωρία.

Περὶ τὸ ἐσπέρας οἱ μὲν αὐστηρότεροι ἀπεχώρουν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ὁδῶν ὅπως ὑποκλέψαντες ὀλίγας ὥρας ὕπνου ἀντλήσωσι δυνάμεις διὰ τὴν ἐπικειμένην κοπιώδη καὶ μακρὰν εὐωχίαν· οἱ ζωηρότεροι ὅμως, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, μένοντες ἄγρυπνοι ἐκήρυττον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐσπέρας τὴν ἐορτήν, εὐωχούμενοι, ψάλλοντες καὶ χορεύοντες· κατὰ συστήματα διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν ἄδοντες βακχικὰ ᾄσματα, συρίζοντες, παταγοῦντες καὶ πρὸ πάντων θυροκοποῦντες τὰς οἰκίας τῶν κοιμωμένων, πρὸς οὓς ἀπέτεινον κατὰλληλα σκώμματα· οἱ οὕτως ἀφυπνιζόμενοι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγέλων ἐπὶ τῷ γελοίῳ παθήματι, σπρνίως δὲ ἠγανάκτουν. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄρχοντες ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐξυπνῶν περὶ τὸ λυκαυγὲς ἠῦχετο εἰς τοὺς περιστῶτας εὐτυχὲς τὸ νέον ἔτος καὶ ἐφιλοδώρει χρυσᾶ νομίσματα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 1 Ἰαννουαρίου πᾶσα ἡ πόλις ἐξυπνος κατεγίνετο εἰς ἐορτάσιμον διάκοσμον τῶν οἰκιῶν· καὶ οἱ μὲν ἐστύλιζον τὰ πρόθυρα διὰ κλάδων δάφνης καὶ στεφάνων ἐξ ἀνθέων (1), οἱ δὲ φοροῦντες πολυτελῆ, ἐκ πορφύρας

(1) Ὁ Χρυσόστομος λέγει ὅτι πλὴν τῶν πλεκομένων στεφανωμάτων ἤπτοντο καὶ λύχνοι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς (Λόγος ταῖς ἑαλάνδαις).

Καὶ νῦν ἔτι οἱ Ἕλληνες περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐκάστης πρώτης τοῦ μηνὸς Μαΐου στέφουσι τὰ πρόθυρα τῶν οἰκιῶν δι' ἀνθέων καὶ κλάδων δάφνης.

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνδύματα ὠδήγουν μετὰ λαμπάδων καὶ εὐφημιῶν τοὺς ἵπποτρόφους κυρίους εἰς τὰ ἱερά (1), ὅπως δεηθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν διὰ τὰς ἵπποδρομίας ὠρισμένων ἵππων αὐτῶν· οἱ παρακολουθοῦντες τούτους θεράποντες διέσπειρον εἰς τὸν συνωθούμενον ὄχλον δράκας νομισμάτων, ἡ δὲ συνοδία ἠρέσκετο θεωροῦσα τοὺς συλλογεῖς ἐρίζοντας καὶ καταπατουμένους. Μετὰ τὴν θυσίαν οἱ ἵπποτρόφοι διηυθύνοντο εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως, εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὁποίων διένεμον χρυσᾶ νομίσματα· ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ἠσπάζοντο ἀδελφικῶς, φιλοδωροῦντες πρὸς ἀλλήλους χρήματα.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔπραττον οἱ τακτικώτεροι τῶν ἐορταστῶν· τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν πολιτῶν διήρχοντο ὅλην τὴν νύκτα πίνοντες, διότι ὁ πότος ἦν κατ' αὐτοὺς τῆς ἐορτῆς τὸ κεφάλαιον· οἱ συνευθυμοῦντες ἡμιλλῶντο περὶ πολυποσίας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεθύοντες ἀπεχώρουν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς ὕπνον.

Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ κύριον μέλημα εἶχον οἱ δεξιώτεροι τὴν τῶν ἀνταλλασσομένων δώρων πομπήν, ἅπαντες δέ, πλούσιοί τε καὶ πένητες, μένοντες ἐν τῇ οἰκίᾳ εὐωχοῦντο, διότι καὶ ἡ τοῦ πτωχοτέρου τράπεζα ἔγεμε λαμπρᾶς ἐδωδῆς· μετὰ δὲ τοῦτο ἔπαιζον διάφορα παιγνίδια, καὶ πρὸ πάντων τοὺς κύβους, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ τάξεως· « ἔγεμον πάντα εἰρήνης τε καὶ ἐλευθερίας καὶ ἡδονῆς. »

(1) Ἐν τῇ νομηνίᾳ ταύτῃ ἰδίως ἐώρταζον οἱ νχοί, ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐν τοῖς πρώτοις κατήργησεν ὁ χριστιανισμός· « βωμοὶ τε θεῶν νῦν μὲν οὐ πάντα ἔχουσι τὰ πρόσθεν, νόμου κεκωλυκότος, πρὸ δέ γε τοῦ κωλύματος ἦδε ἡ νομηνία πολὺ μὲν πῦρ, πολὺ δὲ αἷμα, πολλὴν δ' ἐποίησεν κνίσσαν ἀπὸ παντὸς χωρίου πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνιούσαν, ὥστε καὶ τοῖς θεοῖς εἶναι λαμπρὰν ἐν τῇ ἐορτῇ τὴν δαῖτα. » Λιβάνιος, I, σελ. 260.

Τὴν ἐπιούσαν πᾶς ὁ λαὸς συνηθοίζετο ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ διὰ τὴν θεωρήσῃ τὰ ἀμιλλώμενα ἄρματα καὶ ἵππους, μετὰ δὲ τοῦτο ἅπαντες λουόμενοι ἐπανήρχιζον τὴν εὐωχίαν, καὶ κορεννόμενοι μετέβαλλον τὰς τραπέζας εἰς κυβιστήρια.

Ἐπὶ τέλους τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐξηκολούθει μὲν ἡ ἐορτή, ἀλλὰ μετ' ὀλιγωτέρας ζέσεως ἔνεκα τῆς τριημέρου κοπώσεως, οἱ δὲ ζωηρότεροι παρεξέτεινον αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς πέμπτης· ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμῶς αἱ Καλάνδαι ἔληγον ἐν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ, ὡς λέγει ὁ Λιβάνιος « ὥσπερ αὐρὰ τις ἔτι λεπτή πνέουσα, κατέχει τοὺς ἀνθρώπους ὁ καιρὸς ἐν εὐφροσύναις ἀμυδροτέραις· καὶ μόλις πως καὶ σὺν ὀκνῷ τῶν ἔργων ἄπτονται, καθάπερ ἵπποι διὰ χρόνου πάλιν ὑπαγόμενοι ζυγῷ· καὶ ὁμοῦ τε πρὸς τὸ ἔργον χωροῦσι καὶ εὐχονται τὴν αὐτὴν αὐθις ἐορτὴν ἐπιδεῖν. »

Καὶ τοιαῦται μὲν ἦσαν αἱ Καλάνδαι κατὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Λιβανίου (1)· ἐξ ἄλλου ὁμῶς συγχρόνου συγγραφέως, τοῦ ἁγίου Ἀστερίου ἐπισκόπου Ἀμασείας (ἐν ἔτει 395) πληροφορούμεθα ὅτι σπουδαιότατον ἐν τῇ ἐορτῇ μέρος ἐλάμβανε τὸ θέατρον. Οἱ ἡθοποιοὶ ἐγκαταλείποντες τὴν θυμέλην ἡνοῦντο μετὰ τοῦ ὄχλου, καὶ εἰς συστήματα καὶ τάξεις διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν εὐφημοῦντες καὶ ἐπικροτοῦντες ἐν ἀπάσῃ οἰκίᾳ (2). Οἱ πλουσιώτεροι τῶν πολιτῶν καὶ ιδίως οἱ ὕπατοι διεσχόρπιζον ἀφθόνως χρήματα εἰς τοὺς αὐλητάς, τοὺς

(1) Λιβανίου, ἑκφρασις Καλανδῶν (τόμ. IV, σελ. 1053-1054). Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὰς Καλάνδας (τόμ. I, σελ. 257-260) ἔκδ. Reiske.

(2) « Δημόται γὰρ ἀγύρται καὶ οἱ τῆς ὀρχήστρας θαυματοποιοὶ εἰς τίξεις καὶ συστήματα ἐκυτοὺς καταμερίσαντες ἐκάστην οἰκίαν διοχλοῦσι... φατρία φατρίαν καταλαμβάνει, καὶ βοή βοήν, καὶ ζημία ζημίαν. » Λόγος κατηγορητικὸς τῆς ἐορτῆς τῶν Καλανδῶν, σελ. 72.

ρίμους, ὀρχηστάς, ἡνιόχους, τὰς ἐταίρας, τοὺς θηριομάχους, ὅπως διασκεδάσωσι τὰ πλήθη· ὁ Ἀστέριος ταῦτα ἀναφέρων ἀποδίδει εἰς ἀπλὴν κενοδοξίαν τὴν γενναιοδωρίαν τούτην, λέγων ὅτι οἱ ὕπατοι ἔπραττον τοῦτο ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νῦν ἰδῶσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονευόμενα ἐν ἀρχῇ τῶν συμβολαίων, ἥτοι τῶν χάριν τῆς ἐορτῆς ἐκδιδόμενων ὑπὸ τῆς πόλεως ψηφισμάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν ὅτι ἐν ταῖς Καλάνδαις ἐγίνοντο καὶ θεατρικαὶ παραστάσεις προσωποδοφῶν, καὶ τὸ περιεργότερον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται εἶχον τὴν ἐλευθερίαν μεταμφιεσνύμενοι εἰς γυναῖκας νῦν διακωμῶσι τοὺς ἀξιωματικούς αὐτῶν (1). Ἐνθὺ δὲ ὁ Λιβάνιος ὁμολογεῖ ὅτι ἐν τῇ ἐορτῇ ἀδελφικῶς συνευθύμουν ἄστοί τε καὶ ἀγρόται, ὁ Ἀστέριος ἀπ' ἐναντίας γράφει ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐορταζούσῃ

(1) « Σκεψώμεθα δὲ ὅπως καὶ οἱ ἔνοπλοι στρατιῶται παρὰ ταύτης ὠφελοῦνται τῆς ἐορτῆς· εἰς χρήματα ζημιοῦνται· καὶ ἐνδὲς ἐκπτώματος μισθὸν προσφέρουσι τὸν ἐπισιτισμὸν τοῦ πολέμου· εἰς τρόπους καὶ ἥθη βλάπτονται· μανθάνουσι γὰρ ἀνελευθερίαν, ἐπιτηδεύματα σκηνικῶν, ἐκλυσιν καὶ μαλακίαν ἡθῶν, παιδιὰν κατὰ τῶν νόμων καὶ τῆς ἀρχῆς, ἧς ἐτάχθησαν φύλακες· τὴν γὰρ μεγίστην ἀρχὴν κωμυδοῦσι καὶ διασύρουσιν, ἄρμα ὡς ἐπὶ σκευῆς ἀναβαίνοντες καὶ δορυφόρους πεπλασμένους χειροτονοῦντες καὶ δημοσίᾳ ποιοῦντες τὰ τῶν ἐξυρημένων πρὸς κόνδυλον· καὶ ταῦτ' ἐστὶ τῆς πομπῆς τὰ σεμνότερα· τὰ δὲ ἄλλα πῶς ἂν τις εἴποι; καὶ μὴν ἐκκαλυψάμενος γυναικίζεταί ὁ ἀριστεύς, ὁ τὸν θυμὸν λεοντώδης, ὁ μετὰ τὴν ὀπλισιν θαυμαστὸς ὀφθῆναι τοῖς οἰκείοις καὶ φοβερὸς τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὸν χιτῶνα μέχρι τῶν σφυρῶν ἀφήσει, καὶ τοῖς στέρνοις περιελίττει τὴν ζώνην, καὶ ὑποδήματι κέχρηται γυναικεῖον, καὶ τὸν κρῶδυλον ἐπιτίθεται τῇ κεφαλῇ, ἣ γυναιξὶ νόμος· καὶ φέρει τὴν ἡλακάτην ἐρίου γέμουσαν καὶ τῇ δεξιᾷ νῆμα κατὰγει, τῇ ποτὲ ρερούσῃ τὸ τρίπαιον, καὶ τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐναλλάττων, τὸ δξύτερον καὶ γυναικῶδες φθίγγεται· » ἐν Combesis, Auctuarium, τόμ. II, σελ. 66-78.

πόλει χάριν ἐμπορίας συρρέοντες γεωργοὶ ἐγίνοντο ἀληθὲς θέατρον, χλευαζόμενοι, μαστιγούμενοι καὶ διχκωμωδούμενοι ἔργοις τε καὶ λόγοις· κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα τὰς ἀπρεπεῖς ταύτας σκηνὰς διεδραμάτιζον μόνον οἱ προσωπιδοφόροι, διότι ὁμοία σκηνὴ μετὰ θλιβερωτέρων συνεπειῶν διεδραματίζετο καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις βακχικοῖς Καταγωγίοις τῶν Ἐφεσίων (1).

Περὶ τῶν ἐν ταῖς Καλάνδαις παριστανομένων δραμάτων ἀκριβεῖς πληροφορίες ἐλλείπουσιν· ἐκ τῆς ῥήσεως ὁμῶς τοῦ Ἀστερίου «παίζειν τὸν θάνατον» καὶ πρὸ πάντων τῆς εἰδικωτέρας περιγραφῆς τοῦ Χρυσοστόμου (2), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν

(1) «Τῆς δὲ Ἐφεσίων λείψανα ἔτι... εἰδωλολατρίας... Καταγωγίων οὕτω καλουμένων... ἑορτὴν ἐν ἡμέραις τισιν ἐπιτελούντων, προσχήματα μὲν ἀπρεπῇ ἐχυτοῖς περιτιθέντες, πρὸς δὲ τὸ μὴ γινώσκεισθαι προσωπείοις κατακαλύπτοντες τὰ ἐχυτῶν πρόσωπα, ῥόπαλά τε ἐπιφέροντες καὶ εἰκόνας εἰδώλων, καὶ τινὰ ἄσματα ἀποκαλοῦντες, ἐπιόντες τε ἀτάκτως ἐλευθέροις ἀνδράσι καὶ σεμναῖς γυναιξίν, φόβου οὐ τοὺς τυγχόντας ἐργαζόμενοι καὶ πλῆθος αἱμάτων ἐκχέοντες ἐν τοῖς ἐπισήμοις τῆς πόλεως τόποις·» Ἀπότπασμα ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀποστόλου Τιμοθέου παρὰ Ducange Glos. Graec. ἐν λ. Καταγωγή.

(2) «Φέρε τὴν μωρὰν καὶ βλάπτουσαν τέρψιν λόγῳ τῶν ψυχῶν ἀπελάσωμεν, ὥσπερ τινὰ φρενῆτιν ἐν τῷ γελαῖν καὶ παίζειν τὸν θάνατον ἔχουσιν» Ἀστέριος, σελ. 88. «ἀνάγκη ταῦτα εἰπεῖν ἵνα ὑμεῖς ἀπαλλαγῇτε τοῦ ἀτάκτου γέλωτος καὶ τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς βλάβης τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων· ταῦτα πολλοὶ πολλάκις γελῶντες λέγουσιν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαβολικῆς κακουργίας ἐστίν, ἐν τάξει ῥημάτων ἀστειῶν διεφθαρμένα εἰσάγειν εἰς τὸν βίον ἡμῶν δόγματα· ταῦτα γὰρ συνεχῶς καὶ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις πολλοὶ περιφέρουσιν· ὅπερ ἐσχάτης ἀπιστίας καὶ παροιμίας καὶ γέλωτος ὄντως καὶ παιδικῆς διανοίας.» Χρυσοστόμου λόγος μετὰ τὰς Καλάνδας σελ. 723.

ὅτι αἱ Καλανδικαὶ παραστάσεις εἶχον ὑπόθεσιν τὴν διακωμώδησιν τῆς κοσμικῆς ματαιότητος καὶ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ θανάτου, ἐπομένως ἴσως σχετίζονται πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν νεκρικὴν πράξασιν, τὴν γνωστὴν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα χορὸς τῶν Μακκαβαίων (Danse Macabre).

Ἄγνοῶ ἂν αἱ Καλάνδαι ἐωρτάζοντο μετὰ τῆς αὐτῆς πομπῆς καθ' ἅπαν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, εἰ καὶ ὁ Λιβάνιος ἐπανειλημμένως τοῦτο βεβαιοῖ· βεβαίως πάντες οἱ τότε ἐώρταζον τὴν πρώτην ἐκάστου ἔτους, ὡς καὶ οἱ νῦν, πρὶν ἐκάστῳ ὅμως λαῷ ἡ ἐορτὴ ἔφερεν ἰδιάζοντα ψυχγωγίης τύπον· οὕτως αὐτὸς ὁ τοσοῦτον λεπτομερῶς περιγράψας τὰς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Ἀντιοχεῖᾳ ἐορταζομένας Καλάνδας οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μνείαν ποιεῖται περὶ ἀναμίξεως τοῦ θεάτρου ἐν τῇ ἐορτῇ, ἐνῷ ὁ Ἀστέριος θεωρεῖ τὸ θέατρον καὶ τοὺς προσωπιδοφόρους ὡς τὸ χαρακτηριστικώτατον τῶν Καλανδῶν γνῶρισμα· ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, οὐδὲ κἂν μνημονεύοντες τὸ ὄνομα τῶν Καλανδῶν, ἀναφέρουσιν ἑτέραν ἐορτὴν τελουμένην ἐν Καππαδοκίᾳ, τὰ Συμπόσια, μετέχουσιν μὲν τῆς Καλανδικῆς πομπῆς, πράγματι ὅμως ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ἑτέραν ἐθνικὴν ἐορτὴν γνωστὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήσεις (1). Ἀλλ' αἱ Ἀντιοχικαὶ Κλήσεις ἔχουσι κοινὸν μὲν τὸ ὄνομα πρὸς τὰς Καλάνδας (διότι ἀπὸ τοῦ καλῶ ἐπίσης, ὡς προερρέθη, παράγεται καὶ ἡ λατινικὴ αὕτη λέξις), ὡς ἐορταί ὅμως ἦσαν ὅλως μὲν διάφοροι παρὰ τοῖς Σύροις, ταυτόχρονοι ὅμως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, διότι,

(1) Λιβανίου περὶ τῶν ἐν ταῖς Ὀλυμπίαις ἐορταῖς Κλήσεων τόμ. ΠΙ, σελ. 108· ὠνομάζοντο δὲ οὕτω, διότι ἡ βουλὴ τῆς Ἀντιοχείας ἐν ἐκάστη Ὀλυμπιακῇ πανηγύρει ἐκάλει εἰς κοινὸν συμπόσιον τὸν τε δῆμον καὶ τοὺς ξένους.

ὡς θέλομεν ἴδωι προσεχῶς, οἱ βυζαντινοὶ ἐκχριστιανίσαντες τὰς Καλάνδας ἐώρταζον αὐτὰς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἥτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν Θεοφανίων, μετὰ τελετῆς ὅμως διαφόρου· ἐν τῇ δωδεκαημέρῳ ταύτῃ ἐορτῇ, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἔχνη ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ λαὸς εὐωχεῖτο αὐτοκρατορικῇ δαπάνῃ ἐν τῇ αὐλῇ τῇ λεγομένῃ τῶν δεκαεννέα ἀκκουβίτων, τὰ δὲ συμπόσια ταῦτα ἦσαν οὐ μόνον ἀπαράλλακτα πρὸς τὰς Ἀντιοχικὰς Κλήσεις, ἀλλὰ παραδόξως ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, Κλητόρια (1) λεγόμενα ἐπὶ τὸ βυζαντινότερον. Ὡς δὲ οἱ Ἀντιοχεῖς διέκρινον τὴν ἐορτὴν τῶν Καλανδῶν ἀπὸ τὰς Ὀλυμπιακὰς Κλήσεις, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀντικαταστήσαντες τὴν πρώτην διὰ τῆς δευτέρας ὀνομασίας, οὐχ ἥττον διετήρησαν καὶ τὰς Καλάνδας οἱ μὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἀπλὴν ἐορτὴν τῆς πρώτης Ἰανουαρίου (2), οἱ δὲ ἀγρόται ὡς

(1) Κεδρηνὸς σελ. 675, ἔκδ. Παρισίων· ὁ Θεοφάνης (6050) καλεῖ ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον τὰ Κλητόρια, ἄριστα. Τοιαύτην ἀρχὴν ἔχουσι καὶ αἱ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ λέξεις Κάλεσμα, Καλῶ, σημαίνουσαι τὴν πρόσκλησιν εἰς εὐωχίαν ἐπὶ ἐπισήμῳ ἐορτῇ καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ γάμῳ.

(2) Διὰ μακρῶν περιγράφει τὰς Βυζαντινὰς Καλάνδας ὁ πολυμαθὴς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κομνηνὸν (Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 1257-1262)· παρὰβαλλε καὶ Δημητρίου Κυδώνη ἐπιστολὴν ἐν Boissonade Anecdota Nova, σελ. 251.

Ἐν πολλοῖς ἐλληνικοῖς τόποις διατηρεῖται ἔτι τὸ ἔθιμον ὅπως οἱ παῖδες ψάλλωσιν ἐν ἐκάστῃ πρωτοχρονιᾷ συγχαρητηρίους ὕμνους, Κάλαντα λεγόμενους· ἐκ τῶν Καλανδίων τούτων ὕμνων ἐγεννήθη καὶ ῥῆμα, Καλαντίζω, σημαῖνον ἔδω τὰ Κάλαντα καὶ ἀπλῶς εὐχομαι τὴν πρώτην τοῦ ἔτους (Καλαντίζω, dare il buon capo d'anno. Λεξικὸν Σομαβέρν).

θεατρικὴν πομπήν (1)· ὡς ἀπλοῦς χαιρετισμὸς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους (πρωτοχρονιάς) παραμείνασαι αἱ Καλάνδαι μέχρι τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀπηρχαιώθησαν ἐπὶ τέλους· παραδόξως ὁμῶς, ἐνῶ ἡ λέξις ἐλησμονήθη, τὸ πρᾶγμα, ἥτοι ἡ Καλανδικὴ ἐορτὴ ζωηροτέρα ἀνεφάνη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, τινὰ δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς πρωτοχρονιάς ἀναπολοῦσι τὰς ἐπὶ Λιβανίου Καλάνδας, ἥτοι τὴν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἴσοδον τῶν θρεπτῶν πτηνῶν, τὸ νυκτερινὸν πιγνιον τῶν κύβων (νῦν χαρτοπαίγνιον), τὴν ἀνταλλαγὴν ἐδωδίων, τὴν φιλοδωρίαν χρημάτων, τοὺς συριγμοὺς τῶν ἐορταζόντων, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὴν τύχην τῶν Καλανδῶν παρηκολούθησαν καὶ τὰ βυζαντινὰ Κλητόρια, τὰ ὅποια σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαρχαιωθέντα ἐπὶ τέλους ἐσήμαινον ἀπλῶς πᾶν βασιλικὸν δεῖπνον.

Αἱ ἐορτολογικαὶ αὗται περιπλοκαὶ βεβαίως δὲν ἐπῆλθον τυχαίως, ἀλλ' ὑπηγορεύθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας σκοπούσης νὰ ἐξαλείψῃ οὕτω καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Αὐτὸς ὁ κατὰ τῶν Καλανδῶν κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ἐπίτηδες συγχέει ταύτας πρὸς πολλὰς ἄλλας ἐθνικὰς ἐορτάς (2), μὲ τὴν μονομερῆ βεβαίως πρόθεσιν ὅπως διὰ τῆς συγχύσεως παραλυθῇ ἡ διάκρισις τοῦ εἰς ἐκάστην ἐορτὴν ὠρισμένου χρόνου, ὅστις ἀπετέλει τὴν κυριωτάτην βάσιν τῆς ὑπὲρ τῶν πομπῶν τούτων δημοτικῆς παραδύσεως. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἐπέτυχε μὲν παρὰ τοῖς ἀστοῖς, διότι καὶ αὐστηρότερον

(1) Βαλσαμῶνος ἐρμηνεῖα εἰς τὸν 62 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Ὁ αὐτὸς λόγος πιθανῶς ὑπηγόρευσε καὶ τὴν μετωνυμίαν τῶν ἐλληνικῶν ἀγώνων· « γίνωσκε δτι μονόβολον λέγεται ὁ δρόμος, κοντομονόβολον, τὸ πήδημα... περιχυτὴ ἢ πάλῃ. » Βαλσαμῶνος σχολια εἰς Φωτίου Νομοκάνονα, τίτλ. ιγ', κεφ. 29.

(2) Κανὼν 62.

ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπετηροῦντο καὶ προχείρους εὑρισκόν νέας ἑθνηδίας εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν, οἱ ἀγρόται ὅμως κατάρθωσαν ὅπως παρολισθήσωσιν ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκτυον· διὸ βλέπομεν τούτους καὶ μόνους ἐορτάζοντας τὰς Καλάνδας, ὡς καὶ τὰ τοῦ Πανὸς καὶ Βάκχου ὄργια κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων πιθανῶς δὲ καὶ ἀργότερον. Εἰς διατήρησιν τῶν παλαιῶν αὐτοῦ παραδόσεων ὁ λαὸς ἀνέδειξεν οὐ μόνον ἐπιμονὴν ἀλλὰ καὶ εὐφυΐαν· φοβούμενος τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀναθέματα προσεποιεῖτο ὅτι ἀπεκήρυττε τὴν ἀφοριζομένην ἐορτήν, πράγματι ὅμως ἐλησμόνει μόνον τὸ ὄνομα ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἔθιμον. Ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν τὰ Συμπόσια, ἥδη δὲ θέλομεν ἐν συντόμῳ ἐκθέσει τὰς παραδόξους φάσεις τὰς ὁποίας διελθοῦσα ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐορτὴ κατάρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁ μέγας Βασίλειος λεπτομερῶς περιέγραψε τὰ τότε ἐν Καππαδοκίᾳ τελούμενα Συμπόσια, τὴν δὲ περιγραφὴν ταύτην παρατιθέμεθα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἐορτὴ μεταβαλοῦσα ἀπλῶς τὸ ὄνομα οὐδὲν ἥττον ἐξακολουθεῖ ἀπαρχαλλάκτως μέχρις ἡμῶν τελουμένη. « Εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας κοσμοῦσιν ἐκυτῶν τὰ συμπόσια τάπησι ποικίλλοις καὶ ἀνθίνοις παραπετάσμασι, σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν ἐκπωμάτων παρασκευὴν ἐπιδείκνυνται, ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας, ὥσπερ ἐν πομπῇ τινι καὶ πανηγύρει, διατιθέντες, ὡς ἂν τὸ τῶν ἀγγείων διάφορον τὸν κόρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ ἡ τῶν ἐκπωμάτων μεταλλαγὴ καὶ μετάβασις ἱκανὴν αὐτοῖς εἰς τὸ πίνειν διατριβὴν ἐμποιῇ· συμποσίαρχοι δέ τινες ἐπὶ τούτοις καὶ ἀρχιαινοχοοὶ καὶ ἀρχιτρίκλινοι· καὶ τάξεις ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διάθεσις ἐν ἀκόσμῳ πράγματι ἐπινενόηται, ἥν ὥσπερ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς ἔξωθεν ἐκ τῶν δορυφορούντων ἡ σεμνότης συναύξεται, οὕτω καὶ τῇ μέθῃ οἶον βχσιλίδι τινὶ θεραπείαν περιστήσαντες, τὸ ἐπονείδιστον αὐτῆς τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς σπου-

- δῆς περιστέλλωσι· στέφανοι ἐπὶ τούτοις καὶ ἄνθη καὶ θυμιάματα, καὶ μυρίαί τινές ἔξωθεν θυμηδίαί πλείονα τὴν ἀσχολίαν τοῖς ἀπολλυμένοις παρασκευάζουσιν· εἶτα πόρρω προΐοντος τοῦ πόθου, ἄμιλλαι περὶ τοῦ πλείονος, φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα, ἀλλήλους ὑπερβάλλεσθαι φιλοτιμουμένων κατὰ τὴν μέθην (1)... Ἀπὸ τοιούτων κακῶν, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες κοινούς συστησάμενοι χορούς, δαίμονι οἴνηρῳ τὰς ψυχὰς παραδόντες ἀλλήλους ταῖς ἀκίτι τῶν παθῶν ἀντετίτρωσκον· γέλωτες παρ' ἀμφοτέρων, ἄσματα αἰσχρά, σχήματ' πορνικὰ ἐρεθίζοντα πρὸ ἀσέλγειαν· γελαῖς, εἰπέ μοι, καὶ τέρπη τέρψιν ἀκόλαστον; δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν· ἄσματα πόρνῃς φθέγγῃ, ἐκβαλὼν τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους οὓς ἐδιδάχθης· κινεῖς πόδας καὶ ἐξάλλη ἐμμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχόρευτα, δέον τὰ γόνατα κάμπτειν εἰς τὴν προσκύνησιν; Τίνας ὀδύρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους; ἢ τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; αἱ μὲν ἐπανήλθον τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσαι, αἱ δὲ τὴν σωφροσύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανήγαγον· εἰ γάρ πού τινες καὶ τῷ σώματι τὴν ἀμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φορὰν ὑπεδέξαντο. Ταῦτά μοι καὶ περὶ τῶν ἀρρένων εἰρήσθω· εἶδε κακῶς, ἐθεάθη κακῶς· ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ μοιχεῦσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν· αἱ ἀπὸ τυχτομάτου συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκοποῦσι τοσοῦτον ἔχουσι κίνδυνον, αἱ κατ' ἐπιτήδευσιν ἀπαντήσεις, ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας ἀσχημονούσας ὑπὸ τῆς μέθης, καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἐκλυσιν, καὶ μέλη τεθρυμμένα ἀδούσας δυνάμενα καὶ μόνον ἀκουσθέντα πάντα οἰ-

(1) Ὁμιλία ιδ' κατὰ μεθυόντων (Ἀπαντα ἁγίου Βασιλείου ἑκδ. Garnier, τόμ. 2, σελ. 228).

στρον ἡδονῆς ἐμποιῆσαι τοῖς ἀκολάστοις· τί ἐροῦσιν ἢ τί ἀπολογήσονται ἐκ τοιούτων θεαμάτων μυρίον ἐσμὸν τῶν κακῶν συλλεξάμενοι (1); ... Ἀποσεισάμεναι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, ρίψασαι ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τὰ τῆς εὐσχημοσύνης καλύμματα, καταφρονήσασαι τοῦ θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, σοβοῦσαι τὰς κόμας, σύρουσαι τοὺς χιτῶνας καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, ὀφθαλμῷ ἀσελγεῖ, γέλωτι ἐκκεχυμένῳ πρὸς ὄρχησιν ἐκμανεῖσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἐχυτὰς προσκχλούμεναι, ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως μαρτυρίοις χοροὺς συστήσασκεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πεποιήνται· ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσίν, ἣν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκρότησαν· θέατρον ἐαυταῖς νεανίσκων ὄχλον περιστησάμεναι, σοβάδες ὄντως καὶ παράφοροι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσιν. »

Ἡ ἐν Κερθαγένῃ σύνοδος ἀπηγόρευσε τὰ Συμπόσια ταῦτα διὰ τοῦ ἐξῆς 63 κανόνος, τὸν ὁποῖον ἐπίσης παραθέτομεν ὡς χορηγοῦντα ἀγνώστους τινὰς λεπτομερείας περὶ τῆς συμποσιακῆς πομπῆς ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκατονταετηρίδι. « Περὶ τοῦ ἀφελέσθαι τὰ τῶν Ἑλλήνων συμπόσια· κακεῖνο ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι παρὰ τῶν χριστιανῶν βασιλέων, ἐπειδὴ παρὰ τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια οὕτως ἐκτελοῦνται, ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα, ὡς καὶ χριστιανοὺς τοῖς Ἑλλησι λάθρα προσάγεσθαι ἐπὶ τῇ τούτων τελετῇ. »

(1) Τόμ. 3, σελ. 123, 128-129. Ἀποκαλεῖ ταῦτα καὶ « ἐσπερινὰ θεήματα » πιθανῶς ὡς συνοδευόμενα ὑπὸ νυκτερινῆς τινος θεατρικῆς παραστάσεως. Παράβ. Γρηγορίου Νύσσης ἐμιλίαν δ', τόμ. I, σελ. 412, ἐκδ. Fred. Morelli. Τὰ Καππαδοκικὰ συμπόσια ἐτελοῦντο ἐν τῇ ἐβδόμῃ τῶν Ἐπιφανίων (ὅτε καὶ αἱ Καλάνδαι) καὶ τῇ Διακκινήσιμῳ.

ἵνα κελεύσῃσι τὰ τοιαῦτα κωλυθῆναι καὶ ἐκ τῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν κτήσεων· μάλιστα ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς γενεσίαις τῶν μακαρίων μαρτύρων ἀνά τινας πόλεις καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς τόπους τὰ τοιαῦτα πλημμελεῖν οὐχ ὑφορῶνται· ἐν αἷς ἡμέραις, ὅπερ καὶ λέγειν αἰσχύνῃ ἐστίν, ὀρχήσεις μυσχαράς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκτελοῦσιν, ὥστε τῇ τῶν οἰκοδεσποινῶν τιμῇ καὶ ἄλλων ἀναριθμήτων γυναικῶν τῇ αἰδοῦ τῶν εὐλαβῶν εἰς τὴν ἀγίαν ἡμέραν παραγεχομένων, λάγναις ὕδρεσιν ἐφορμᾶν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ἀγίας πίστεως σχεδὸν φεύγειν τὴν προσέλευσιν » (1).

Τὰ Συμπόσια ταῦτα καταδικασθέντα καὶ ὑπὸ δύο ἐτέρων συνόδων, τῆς ἐν Ἀγκύρα (κανὼν ζ') καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ (κανὼν νε') ὁ λαὸς συγχωνεύσας μετ' ἄλλης χριστιανικῆς ἐορτῆς μετωνόμασεν Ἀγάπας (2)· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνω κανόνες ὡς πρόφασιν τῆς καταργήσεως τῶν Συμποσίων ἐπρόβαλλον τὴν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς συνάφειαν τῶν χριστιανῶν, ὁ λαὸς θέλων νὰ ἄρῃ καὶ τὴν πρόφασιν ταύτην μετέφερεν ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰς βακχικὰς αὐτοῦ Ἀγάπας. Ἀλλ' ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἐννοήσασα τὸ στρατήγημα αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε καὶ τὰς Ἀγάπας διατάξασα τὴν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποβολὴν αὐτῶν (3)· ὁ λαὸς φοβηθεὶς τὴν νέαν τῶν Πατέρων ἀπειλὴν ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰς Ἀγάπας καὶ στρώσας αὐτὰς ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας ἐώρταζεν ἐν τῷ ὀρισμένῳ χρόνῳ με-

(1) Βλέπε καὶ κανόνα με' τῆς αὐτῆς συνόδου.

(2) « Καὶ Ἀγάπη μὲν καλεῖται ἡ ἀδελφосὺνη καὶ τὰ διὰ ταύτης συμπότια » Βαλσαμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν 72 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

(3) « Ὅτι οὐ δεῖ τὰς λεγομένους Ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐνδον ἐν τῷ οἴκῳ (γρ. ναῷ) ἐσθίειν καὶ ἀκκούβειν (τραπέζας) στρωννύειν. » Κανὼν οβ'.

τὰ χορῶν καὶ βακχικῶν ᾠσμάτων (1). Ἄλλοι κανόνες διώκουσι τὰς Ἀγάπας καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προαυλίου, καὶ τότε τὰ Συμπόσια καταφεύγουσιν εἰς τὰς χλοεράς πεδιάδας καὶ τὰ ἐρημωκλήσια, οὕτω δὲ κατῴρθωσαν ἵνα διατηρηθῶσι μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ἐπὶ τέλους ὄνομα Κουρμπάνια (θυσίαι), τῆς Ἀγάπης μεταπεσούσης εἰς ἄλλην σημασίαν (2). Ἀλλ' οὔτε τὰ Κουρμπάνια εἶδε μὲ καλὸν ὄμμα ἢ ἐκκλησία, διὸ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μακεδονικῆς Καμπανίας Θεόφιλος ἀφιερῶσας δύο ὁλόκληρά κεφάλαια τοῦ Ταμείου τῆς Ὁρθοδόξιας (3) κατὰ τῶν Κουρμπανιστῶν συζητεῖ πρὸς τούτους ὡς ἑξῆς. « Ἀλλὰ τί προφασίζονται αὐτοὶ οἱ Κουρμπανισταὶ καὶ λέγουσιν; ἡμεῖς θυσίαν δὲν κάμνομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς πανηγυρίν πηγαίνομεν, ἡ φατρία μας σφάζει ἓν πρόβατον νὰ συμφάγωμεν... διατὶ δὲν ἀγοράζεις ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ ψῆσης; ὅπου καὶ νὰ σοῦ τὸ χαρίσουν, δὲν τὸ δέχεσαι· μόνον ζωντανὸν νὰ τὸ σφάξης θέλεις, καὶ ὁλόκληρον νὰ τὸ ψῆσης, καὶ νὰ τὸ θεωρήσης (σπλαγχνοσκοπήσης);... διατὶ δὲ καὶ τὸ δέρμα τοῦ κουρμπανίου σου τὸ ἀφιερώνεις εἰς τὸ μοναστήρι, καὶ δὲν εἶναι οὔτε συγχωρημένον νὰ τὸ κρατήσης, οὔτε νὰ τὸ πωλήσης;.. Ἀχ, χριστιανέ, τὰ ἴδια καὶ ἀπαράλλακτα εὕρισκω νὰ ἔκαμναν καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς πανηγυρικὰς των θυσίας » (4).

Ἡ ἀνωτέρω περὶ Συμποσίων παρέκδοσις ἐγγράφη πρὸς ἀποδείξιν τῶν διαφορῶν μεταπτώσεων τὰς ὁποίας ὑπέστησαν

(1) Βαλσαμῶνος Ἑρμηνεία εἰς τὸν 63 κανόνα τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου.

(2) Ἀγάπην σήμερον ὁ λαὸς καλεῖ τὴν δευτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μετὰ μεσημβρίαν ψαλλομένην.

(3) Περὶ Θυσιῶν βιβλικῶς Κουρμπανίων σελ. 134-136. Ὅντως Ἑλληνικὴ θυσία τὰ Κουρμπάνια, σελ. 137-138.

(4) Ταμεῖον Ὁρθοδόξιας, Ἐνετίητιν 1780, σελ. 136.

τὰ ἐορτολογικὰ ὀνόματα ἐν διαστήματι δεκακαιπέντε ὅλων ἑκατονταετηρίδων. Μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων ἡ παλαιὰ Καλανδικὴ πομπή, δηλαδή τὰ συνεχῆ συμπόσια, αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἰδίᾳ αἱ προσωπιδιοφορίαι, συγχέονται πρὸς τὰ Κλητόρια καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα Βοτὰ καὶ Βρουμάλια, περὶ ὧν κατωτέρω· ἀπὸ τῆς ΙΓ' ὁμῶς ἑκατονταετηρίδος πᾶσαι αἱ ἐορταὶ αὗται ἀφανίζονται, ὁμῶς πρότερον μετεδίδωσαν πᾶσαν τὴν πομπὴν αὐτῶν εἰς τὰς Ἀποκρέω· τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἀποκρεύσιμος ἢ Ἀποκρεώτιμος) ἀπαντᾷ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλοῦν ἀπλῶς τὰς τελευταίας πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα κρεωψάγου· ἡμέρας (1)· ἀπὸ τῶν Παλαιολόγων ὁμῶς ἡ Ἀπόκρεως προσλαβοῦσα συνεπίκουρον καὶ τὸ θέατρον ἐνθρονίζεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν βακχικὴ ἐορτὴ ἢ μᾶλλον πομπή (2).

(1) Ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ Μαλάλα καὶ τοῦ Θεοφάνους ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἦσαν γνωσταὶ δύο Ἀποκρέω, ἡ τῆς 14 Νοεμβρίου προηγουμένη τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ τοῦ Φεβρουαρίου προηγουμένη τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα· ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ συγχύσῃ ἀμφοτέρας τὰς δημοτικὰς ταύτας ἐορτάς, ἀλλ' ὁ δῆμος ἀπειθήσας ἐώρτασεν αὐτὰς κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον· ἡ κατὰ τῆς Ἀποκρεωσίμου ἀπόπειρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐγένετο κατὰ μὲν τῆς τοῦ Νοεμβρίου ἐν ἔτει 543, (ινδ. ζ') κατὰ δὲ τῆς τοῦ Φεβρουαρίου ἐν ἔτει 546 (ινδ. θ'), ὡς ῥητῶς λέγουσιν οἱ προειρημένοι συγγραφεῖς (Μαλάλας, σελ. 482 ἐκδ. Βόννης. Θεοφάνης, 603S), κακῶς δὲ ὁ Murali καὶ ἄλλοι συγχέουσι δύο γεγονότα διάφορα.

(2) Ἰωάννου Χούμνου ἐκφράσις παιδιῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀπόκρεω γενομένων, ἐν Boissonade Anecdota Nova, σελ. 215-217.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ λαὸς ἤρχισεν ἐορτάζων τὰς Ἀποκρέω μετὰ τινος βακχικῆς πομπῆς ἐπὶ τῶν Εἰκονομάχων βασιλέων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περιγραφῆς τῶν Κατηχητικῶν λόγων Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. « Εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην ἄδουσιν ἄσματα διαιμονικά, ἔχουν

ὡς δὲ τῶν ἐπὶ Ἀστερίου Κάλανδῶν κυριώτατος χαρακτηρισμὸς ἦσαν αἱ προσωπιδιοφορίαι, οὕτω καὶ τῆς νῦν Ἀπόκρεω κεφαλαιῶδες γνῶρισμα εἶναι ἡ μεταμφιάσις. Ἀλλὰ καὶ τὰ Συμπόσια συγχωνευθέντα εἰς τὰς Ἀποκρέω ἀποτελοῦσι τὴν ἀπόδοσιν (1) τῆς βυζαντινῆς ταύτης ἐορτῆς· ἐνῶ δὲ ἠλλαξάν τὸ ὄνομα, ἐπὶ τὸ λατινικώτερον καλούμενα Κούλουμα (Cumulus προσθήκη, ἀπόδοσις), οὐδὲν ἥττον ἡ πομπὴ μένει ἔτι ἡ αὐτὴ ὡς πρὸ χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν τὴν περιέγραψεν ὁ μέγας Βασίλειος.

Ἀνωτέρω ἐρρήθη ὅτι ὁ λαὸς μετὰ πολλῆς ὑποψίας καὶ δυσ-
αρεσκείας ἤκουσε τὴν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ
ιδίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου κηρυττομένην κατάργησιν τῶν θεάτρων

τραγούδια, καὶ παίζουν ὡσὰν μωρὰ παιδιὰ. » Στουδίτου Κατηχήσεις, μεταγλωττισθεῖσαι εἰς ἀπλὴν φράσιν. Ἐνετίησι, 1770 (Κατήχησις τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου, σελ. 103).

(1) Ἀπόδοσιν ἔλεγον οἱ βυζαντινοὶ τὸ τέλος ἐκάστης ἐπισήμου ἐορτῆς. Ducange, Glos. Graec. λ. ἀποδοσθαι. Ὁ Σοφοκλῆς (Greek Lexicon λ. Ἀπόδοσις) ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἀπόδοσις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τῶν Ἑβραίων ἐξόδιον σημαίνον, ὡς προερρήθη (σελ. κε') τὴν τελευταίαν· πραγματικῶς δὲ ἐπιθιναῖος πομπὴ τῶν Ἀποκρέω εἶναι τὰ Κούλουμα, τὰ ὁποῖα οἱ Γάλλοι καὶ Ἱταλοὶ εἰδικώτερον καλοῦσι enterrement du Carnaval, funerale del Carnovale. Ὡς γνωστὸν τὸ Carneval παράγεται ἐκ τῶν τοῦ νεωτέρου λατινισμοῦ λέξεων Carnelevamen, Carnelevale, Carnelevarium, Carniprivium, σημαίνουτῶν ὡς ἡ Ἀπόκρεως τὴν ἔρσιν, ἀποχὴν, καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ κρέατος· πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται δὲν εἶναι ἀρχαιότεραι τῶν Στυροφορικῶν χρόνων, ἐν ἀρχῇ δ' ἐδήλουν μόνον τὴν τελευταίαν τῆς Τυροφάγου ἐβδόμαδος Κυριακὴν.

Ὅτι δὲ ἡ νῦν Ἀποκρεωτικὴ πομπὴ εἶναι ἡ αὐτὴ τῶν παλαιῶν Κάλανδῶν πειθόμεθα καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ τελευταία τῆς Κάλανδῆς πομπῆς ἡμέρα ἐκκληῖτο ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Ἀπόθεις, δηλαδὴ Κούλουμα (Νεχρὰ 105, σελ. 263 ἐκδ. Ἑρρ. Στεφάνου).

καὶ πασῶν τῶν πρὸς τοῦτο συνεχόμενων τελετῶν· μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ δυσθυμίας ἀκούσας κερκυνοβολουμένας καὶ τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ Καλάνδας δὲν περιωρίσθη πλέον εἰς ἀπλοῦς γογγυσμούς, ἀλλὰ προέβη εἰς ἀνταρτικὴν διαδήλωσιν· καὶ οἱ μὲν φρονιμώτεροι «κατεγίνωσκον τῶν λεγομένων ὡς κινὴν τινα καὶ παράδοξον συνήθειαν εἰσαγόντων τῷ βίῳ (διὰ τῆς τῶν Καλανδῶν καταργήσεως)», οἱ δὲ αὐθαδέστεροι ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐκκλησίαν ἐξηκολούθουν ἐορτάζοντες «χλευάζοντες καὶ διακωμωδοῦντες (τὸν ῥήτορα) καὶ λέγοντες: ἀπόστηθι συμβουλεύων, παῦσαι παραινῶν· οὐ βούλονταί σοι προσέχειν, μηδὲν κοινὸν ἔχε πρὸς αὐτούς (1)».

Ὁ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀμείλικτος τοῦ Χρυσοστόμου πόλεμος οὐ μόνον δὲν παρήγαγε τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀλλὰ καὶ δυσαρεστῶν τὰ ἀκροατήρια συνετέλει εἰς κλονισμόν τῶν χριστιανικῶν πεποιθήσεων ἐν ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν ἡ νέα ὕψησκεία χλευαζομένη ὑπὸ τῶν σοφιστῶν καὶ φέρουσα ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτοῖς τὸ ἐπικίνδυνον τῆς αἵρέσεως μόλυσμα εἶχε παρά ποτε ἀνάγκην ἀδελφικῆς συγκεντρώσεως· πραγματικῶς δὲ ἀμφοτέροι οἱ ἐχθροὶ οὗτοι ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν φιλοθεατρικὴν τῶν ὄχλων τάσιν, οἱ μὲν σοφισταὶ ἐκθύμως ὑποστηρίζοντες τὴν παλαιὰν ἐλληνικὴν σκηνήν, οἱ δὲ αἵρεσιάρχαι, ὡς ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Ἀπολλινάριος, εἰσάγοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν τὴν θεατρικὴν πομπὴν ὑπὸ χριστιανικὸν τύπον. Τὸν κίνδυνον τοῦτον προῖδόντες οἱ τότε πατέρες ἐθεώρησαν φρονιμώτερον νὰ σιωπήσωσι προκειμένου περὶ ζητήματος τοσοῦτον ἐπικινδύνου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐνθουσιωδέ-

(1) Λόγος τῆς Καλάνδαις, καὶ Λόγος μετὰ τῆς Καλάνδας τῇ ἐξῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ λεχθεὶς κατὰ μεθυόντων καὶ περὶ τῶν εἰς τὰ καπηλεῖα εἰσόντων καὶ εἰς τὴν πόλιν χορείας τελούντων. σελ. 719-723.

στερος τῶν φίλων καὶ μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, Ἰσίδωρος, ὁ Πηλουσιώτης δὲν φαίνεται ἀπολύτως συμμεριζόμενος τὰς περὶ θεάτρου ἀρχὰς τοῦ μεγάλου διδασκάλου· καὶ ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς κλίνει εἰς ἀποδοχὴν τῶν ἰδεῶν τῶν τότε μετριοφρονεστέρων ἐθνικῶν, ὡς τοῦ Θεμιστίου, περὶ ἐξαγνίσεως τῆς ἡτιμωμένης σκηνῆς διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς παλαιᾶς τραγωδίας (1), ἀφ' ἑτέρου ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐθνικοὺς εἰλικρινῶς τοῖς ὑποδεικνύει ὅτι γενόμενοι ἔρμαιον τῆς θεατρικῆς ἐκείνης διαφθορᾶς ἐξυπηρετοῦσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν τῶν τυράννων. Καλῶς γνωρίζων ὁ Ἰσίδωρος ὅτι ἡ ἀπὸ ἀνδρῶν καὶ γερόντων ἐκρίζωσις παλαιοτάτων ἐθίμων ἀπέβαινε δυσχερής, ἀντὶ τῆς κηρύξεως ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τὴν κατάργησιν αὐτῶν, ἐθεώρησε λυσιτελέστερον ν' ἀποταθῇ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐλληνίζοντας νέους καὶ διεγείρων τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν τοὺς πείσῃ ὅτι τὰ τότε θέατρα τῶν μίμων καὶ ὀρχηστῶν ὑποστηρίζονται ἐπίτηδες ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς ἀπόσβεσιν παντὸς γενναίου αἰσθήματος· τὸ δ' ἐγκύκλιον τοῦτο γράμμα δὲν διηύθυνεν ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ μετεδίβασε διὰ τοῦ σοφιστοῦ Ἀρποκρά, ὡς καλῶς γνωρίζων ὅποιαν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐπιρροὴν ἐξήσκουν τότε οἱ σοφισταὶ καὶ πρὸ πάντων διότι ὁ Ἀρποκράς συνεμερίζετο τὰς περὶ θεάτρου ιδέας αὐτοῦ (2).

Ὑπὸ τοιοῦτον περίπου πνεῦμα γράφει περὶ θεάτρου καὶ ἕτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, Νεῖλος ὁ ἀσκητής· ἐπισκεφθεὶς τὸ θέατρον χαρακτηρίζει οὕτω τὰ ἐν αὐτῷ παριστά-

(1) Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί, βιβλ. V, ἐπιστ. 71. παράβ. καὶ ἐπιστ. 77 καὶ 143. Θεμιστίου λόγος 26, ἐν ἐκδ. Πεταβίου, σελ. 316 «σεμνὴ τραγωδία».

(2) Βιβλίον Ε' ἐπιστολαὶ 185-187 πρὸς Ἀρποκράν καὶ Ἑλλήνων πασι· παράβ. καὶ βιβλ. Γ', ἐπιστολὴν 336.

μενα δράματα· « εὐτράπελον γάρ θεάν θεασάμενος, τοὺς μὲν ἀξιαγάστους λαιδορουμενούς βλέπων ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, τοὺς δὲ ἀχρείους εὐφημουμένους ὁρῶν, καὶ τοῦτο οἶμαι τῶν δαιμόνων ὑπάρχειν μηχανήμα. » (1) Ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς ἐπιτιμῶν τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰ τοιαῦτα θεάματα γράφει « οὐκ ἔστι ψυχαγωγία, καθὼς σὺ λέγεις, τὸ ἐν τοῖς θεάτροις καὶ ταῖς ἵπποδρομίαις διατρίβειν, ἀλλ' ὁλεθρος ἔσχατος καὶ βλάβη ψυχῆς δεινὴ (2). Ἀναβάνων εἰς θεάτρα, καὶ δι' ὧτων καὶ ὀφθαλμῶν ὑπὸ τῆς αἰσχυρᾶς καταγοητευόμενος καὶ πολιορκούμενος ἐπιθυμίας ἀπηρτισμένος μοιχὸς ὑπάρχεις, κἂν θέλῃς, κἂν μὴ θέλῃς » (3). Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν σοφιστὴν Νικότυχον, ὅστις ἐναντίον τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων ἐκηρύχθη

(1) Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Νείλου τοῦ ἀσκητοῦ ἐπιστολῶν βιβλία Δ', Romae 1668, σελ. 144 ἐπιστολὴ πρὸς Κόνωνα ἰλλούστριον.

(2) Σελ. 264, ἐπιστολὴ Κωνσταντίνῳ κόμητι· παράβ. καὶ ἐπιστολὴν Παρνασίῳ συνηγόρῳ, σελ. 379.

(3) Σελ. 261, ἐπιστολὴ Νικαρέτῳ Σιλεντιαρίῳ.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Νείλου εἰκονίζουσι τὴν ἔτι ἐξακολουθοῦσαν πάλιν τῶν δύο θρησκειῶν· οἱ κατ' ἀνάγκην ὁμολογήσαντες τὸν χριστιανισμόν σοφισταὶ ἐνδοιμύχως ἐμίσουν τοὺς λεγομένους ὁμοθρήσκους, ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς ἀγραμμάτους (σελ. 264 Λεωνίδῃ ῥήτορι)· ὁ Νεῖλος ἐπικνειλημένως ὑβρίζει τοὺς ψευδαδέλφους τούτους ἀποκαλῶν « τέκτονες τῶν λόγων τῶν μεματαιωμένων, καὶ παντὸς ψεύδους καὶ πλάνης ἀνέπλεως » (σελ. 209). Καὶ ὀλίγοι μὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ κηρύττωσιν ὅτι ἐμμένοντες ἐν τῇ πατρὶα πίστει ἐξεπλήρουν ἔργον συνειδήσεως (σελ. 132 Χρυσέρῳτι σοφιστῇ), οἱ πλεῖστοι ὅμως ὁμολογήσαντες τὴν ἐπίσημον θρησκείαν καὶ μοναχοὶ γενόμενοι, οὐχ ἥττον ἀνεγίνωσκον ἐν τοῖς κελεύσει· αὐτῶν τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς πρὸς μεγίστην τοῦ Νείλου δυσχερέσκειαν, ἀποκαλοῦντας τὰ μὲν ἑλληνικὰ βιβλία « φορυτὸν καὶ σποδιὰν καὶ βόρβορον », τοὺς δὲ ἀπὸ ῥητόρων μοναχοὺς « ἀνθρώπους χαλκαλέκτορας » σελ. 153, παράβ. καὶ σελ. 277. Ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ εἰκονίζει τὸ τότε πν. ὕμν. « Ἀπολλοδώρῳ ῥήτορι. Εἴρηκας πολλάκις πλήθη βαρβάρων

ἐνθερμος προστάτης τοῦ θεάτρου ἀποκηρύττει αὐτὸν τῆς χριστιανικῆς πολιτείας· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ γίνεται λόγος περὶ τῶν τότε παρισταμένων κωμωδιῶν τοῦ Φιλιστίωνος, ἀναλυομένης μάλιστα καὶ μιᾶς τούτων πιθανῶς Φαρμακὸς (μάγος) ἐπιγραφομένης, παρατίθημι τὰς σπουδαιοτέρας ταύτης περικοπὰς. « Ἄπερ τις ἐπιποθεῖ καὶ στέργει ἀνενδότως, ταῦτα καὶ λέγειν διηνεκῶς ἀναγκάζεται ἀκορῆσθαι τῇ γνώμῃ· καθάπερ καὶ ἡ σὴ ματαιότης καὶ οἷσις ἐναγχος τῆς τῶν Ἑλλήνων φρενοβλαβείας τῷ δοκεῖν ἀποστᾶς διὰ τοῦ βεβαπτίσθαι τῷ ὕδατι, οὐ μὴν καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀνεζωπύρησε τὴν πρώτην δυσσέβειαν, καὶ σιγᾷ μὲν τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν κατορθώματα, ἀεὶ δὲ τοὺς μωροὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους ἐν ταῖς συντυχίαις εἰς τὸ μέσον παράγει, κάκείνους κροτεῖ ἀσιγήτῳ τῇ γλώττῃ καὶ στέργει τοῖς ἀναρμόστοις ἐγκωμίοις, τοὺς δὲ τῶν χριστιανῶν ἱερέας κακίζει, καὶ ψέγει καὶ διαβάλλει ἀπαύστως, καὶ λαμπροὶ καὶ διαφανεῖς τὸν βίον ὑπάρχωσιν, ὡς ἰδιώτας· καὶ ὅταν μὲν τις Ἑλληνικὸν τι δράμα ἐπὶ τραπέζης, ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς λαλῇσαι προθυμηθεῖη, ἐπαινεῖς καὶ ἀποδέχῃ, ὅταν δὲ τις λαλήσῃ χριστιανικὸν τι δόγμα, ἢ σκώπτεις παραχρῆμα, ἢ

ἐμβάλλειν τῇ Ρωμανίᾳ, διότι μὴ βούλονται πάντες μήτε μὴν προθυμοῦνται θεραπεύειν θυσίαις τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων. Γνωθὶ τοίνυν τριτότερον καὶ ἄνευ τινὸς καλύπτρας, ὅτι καὶ βαρβάρων ἐπιδρομαί, καὶ σεισμοὶ καὶ ἐμπρησμοὶ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀνιὰρὰ δι' οὐδὲν ἄλλο γίνεται ἢ διὰ τὴν πονηρίαν καὶ ἡλιόθυτα τῶν κατὰ σὲ δεισιδαιμόνων καὶ ὑπερβῶν ἀνθρώπων, μὴ παυσαμένων τῆς εἰδωλολατρίας, ἀλλὰ θυόντων κατὰ τὰ προάστεια τοῖς ὀλεθρίοις δαίμοσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν. • σελ. 33. Παράβαλλε καὶ ἐπιστολὰς πρὸς Εὐάνδριον σελ. 51, πρὸς Εὐλάμπιον, σελ. 187, πρὸς Ἀφροδίσιον φιλόσοφον σελ. 254, καὶ πρὸς Ἐλευθερίον σελ. 298.

τὴν ὄψιν ἀποστρέψας φιμοῦσαι καὶ στυγνάζεις... πάσης γὰρ εἶη φαυλότητος καὶ κακονοίας ὑπέρμετρον, τὰς μὲν μωρολογίας Φιλιστίωνος (1) καὶ κατ' οἶκον ἐπὶ τραπέζης καὶ δημοσίᾳ ἐν τοῖς θεάτροις λέγεσθαι, πρὸς λύμην τῶν ἀκουόντων, ὅπερ καὶ σὺ σπουδάζειν οὐκ αἰσχύνῃ, τὰ δὲ τῆς Γραῖης ῥήματα δι' ὧν ἀγόμεθα εἰς οὐρανοὺς τῇ σιγῇ καταχωννύσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθες, φαρμακέ, ἐπιφθέγξομαι γάρ σοι τὸ παραληρούμενον ὑπὸ τῶν ἀνοήτων νομιζόντων γοητείαις τισὶ κλέπτεσθαι τὴν σελήνην, ἥνικα ἂν φοινηχθεῖη ἢ ἐκλείπῃ καὶ τῆς οἰκείας ἀποκινεῖσθαι τάξεως, καὶ ἀνακεκραγόντων ὁμοθυμαδὸν στόματι ἐνὶ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν — οὐκ ἔλαθες, φαρμακέ· οὐκ ἔλαθες γὰρ ἡμᾶς, Νικότυχε, καὶ λανθάνειν ἐδόκεις διὰ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἁγίου καὶ πολυτιμῆτος ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· οὐκ ἔλαθες ἡμᾶς ἀπηρτισμένος Ἕλληνα ὑπάρχων καὶ ἀκρατῶς καὶ τοῖς Ἑλλήνων μεμορφωμένος ματαίοις διδάγμασι » (2).

Οἱ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ὁμῶς ἐχθρικῶς διακείμενοι ἐπισκοποὶ οὐ μόνον δὲν συνεμερίζοντο τὰς περὶ θεάτρου ιδέας

(1) Ἡ νῦν πρώτη γινωσκομένη αὕτη κωμῳδία ἴσως ἀπετέλει μέρος τῶν ὑπὸ Σουΐδα καὶ Εὐδοκίᾳς μνημονευομένων Β.ολογικῶν Κωμῳδιῶν τοῦ Φιλιστίωνος. Αἱ κωμῳδίαὶ τοῦ Φιλιστίωνος ἐσώζοντο μέχρι τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῶν Ἱερῶν Παραλλήλων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅστις παραθέτει ἕξ στίχους καὶ τέσσαρα ἐν πεζῷ λόγῳ γνωμικά, τὰ μόνυ διασωθέντα λείψανα τοῦ Βιθυνοῦ μιμογράφου. Ἀγνοῶ δὲ ἐὰν ὁ Σουΐδας καὶ ἡ Εὐδοκία μνημονεύοντες τὰς κωμῳδίας τοῦ Φιλιστίωνος εἶχον ὑπ' ὄψει αὐτὸ τὸ κείμενον αὐτῶν ἢ ἀπλῶς ἀντέγραψαν ἄλλας περὶ τῶν κωμῳδιῶν τούτων παλαιοτέρας σημειώσεις.

(2) Καὶ ὁ Martialis (II, epigr. LXI) λαλεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς περὶ Φιλιστίωνος περιφρονήσεως

Mimos ridiculi Philistionis.

αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ πείσματος ὑποστηρίζοντες τοὺς σκηνικοὺς προέβινον εἰς σκανδαλωδεστάτας διαδηλώσεις, μίαν τῶν ὁποίων περιγράφει οὕτω ὁ Παλλάδιος· ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου τελῶν σκυρικὰ συμπόσια εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ παριστᾷ ἐν αὐτοῖς αὐτὸν τὸν προστάτην τῆς σκηνῆς θεόν, διότι ἐστεμμένος κισσῷ τὴν κεφαλὴν, βασταζόμενος ἐπὶ τοῦ ὤμου τῶν μιμᾶδων καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ κρατῆρα οἰνοχόει εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας (1).

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίαι τῶν σοφιστῶν καὶ αἱ διχογνωμίαι τῶν ἐπισκόπων ἀπετέλεσαν ἀληθῆ κυκεῶνα ὅστις ἐθόλωσε τὸν νοῦν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων μὴ δυναμένων νὰ ἐννοήσωσι καθαρῶς ὁποῖον τὸ ἀληθές τῆς πολιτείας καὶ τῆς θρησκείας συμφέρον ἐν τῷ περὶ θεάτρου ζητήματι. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτον ἀποστρεφόμενος τὸ θέατρον Ἰουλιανὸς διετῆρει ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ μίμους διακωμωδοῦντας τὸν χριστιανισμόν (2), καὶ ἐκστρατεύσας κατὰ Περσῶν παρέλαβε τοὺς σκηνικοὺς εἰς ψυχαγωγίαν τοῦ στρατοῦ (3). Οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου Ἀρκάδιος καὶ Ὀνόριος (393-

(1) Παλλάδιος περὶ βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Parisiis, 1680, σελ. 138, παράβ. καὶ σελ. 143.

(2) Βλέπε βίον Πορφυρίου μίμου ἐν σελ. μς' τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

(3) «Ὅτι τὸ πρὸ Κτητιῶντος πεδῖον ὀρχήστραν πολέμου πρότερον ἀποδείξας, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας, Διονύσου σκηνὴν ἐπεδείκνυ Ἰουλιανός, ἀνέτεις τινὰς τοῖς στρατιώταις καὶ ἡδονὰς ποριζόμενος.» Εὐναπίου ἀποσπάσματα σελ. 226, ἐν Dindorfii, Historici Graeci Minores, τόμ. I, (σελ. 246-247). Ἡ παρεντιθεμένη ὑπὸ Εὐναπίου ἡκρωτηριασμένη διήγησις περὶ τοῦ παρὰ τοῖς Ἰσπαλίταις καταφυγόντος τραγωδοῦ καὶ τῆς ἐνεκ τῆς θεατρικῆς καταχρήσεως ἐπελθούσης νόσου ἔχει βεβαίως σχέσιν πρὸς ὅμοιον θεατρικὸν συμβῆν ἐπὶ Θεοδοσίου, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος λέξεων «Τοιοῦτον δέ τι ἱστορήθη γενέσθαι κατὰ τὴν Νέρωνος βασιλείαν.»

394) ἀπαγορεύουσι τὴν ἱδρυσιν εἰκόνων καὶ ἀγαλμάτων σκη-
νικῶν ἐν δημοσίαις στοαῖς καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἔνθα ἴστατο αὐ-
τοκρατορικὸν ὁμοίωμα, ἐπιτρέποντες μόνον τὴν ἱδρυσιν τοιούτων
εἰκόνων ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ θεάτρου καὶ ἐν τοῖς προσκηνίοις·
θεωροῦσιν αὐτόχρημα πόρνας τὰς μιμάδας καὶ πρὸς διέκρισιν
ἀπὸ τῶν ἐντίμων δεσποινῶν ταῖς ἀπαγορεύουσι νὰ φέρωσι τοῦ
λοιποῦ πολυποικίλους καὶ χρυτοῦφεις ἐσθῆτας, πρὸ πάντων δὲ
τοὺς λεγομένους κροσσωτοὺς καὶ ζωδιωτοὺς χιτῶνας· ἐπειδὴ
δὲ τινὲς τῶν θυμελικῶν γυναικῶν, πρὸς περιφρόνησιν τοῦ χρι-
στιανισμοῦ ἢ καὶ δελεασμὸν τοῦ κοινῶ, ἐφόρουσαν ἐνδυμασίαις
ἐκκλησιαστικῶν παρθένων ἢ μοναχῶν διετάχθησαν νὰ παύσωσι
τὴν κατάχρησιν ταύτην (1). Καὶ ὁμοῦς ὁ Ζώσιμος πικρῶς
ἐπιτιμᾷ τὸν μὲν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον ὡς ἐκθύμως ὑποστη-
ρίξαντα τοὺς μίμους καὶ τοὺς ὀρχηστὰς, τὸν δὲ Στιλίκωνα
ὡς χάριν τῶν μίμων τούτων μὴ συμπληρώσαντα τὴν ἐκστρα-
τείαν κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Ἑλλάδα Γότθων (2)· ἀλλὰ
καὶ ὁ Εὐνάπιος μνημονεύει γεγονὸς ἀποδεικνύον ὅτι καὶ οἱ
προειρημένοι υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου ἄλλα ἔγραφον καὶ ἄλλα ἐπρέ-
σβευον περὶ χριστιανισμοῦ καὶ περὶ θεάτρου, ἀφ' οὗ ἐπέτρεπον
εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους ἀξιωματικοὺς νὰ διακωμῶδῶσι διὰ
γελοιογραφικῶν πινάκων αὐτὰ τὰ θαύματα τοῦ χριστιανισμοῦ
εἰς τὰ ὅποια οἱ ἀπλοϊκώτεροι ἀπέδιδον τοὺς θριάμβους τῶν
Ρωμαϊκῶν ὀπλων (3). Ἐνῶ τὰ προρρηθέντα αὐτοκρατορικὰ

(1) Codex Theodosianus, Mantuae 1748, τόμ. V, σελ. 1748, de
Scoenicis.

(2) « Καὶ ῥᾶστα διέφθειρεν ἂν αὐτοὺς σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, εἰ μὴ
τρυφῇ καὶ μίμοις γελοίων ἥκιστα τε αἰσχυνομέναις γυναιξὶν ἐκδοῦς
ἐχυτὸν ἀφῆκε. » Ζώσιμος, σελ. 254 ἐκδ. Βόννης· παράβαλλε καὶ
σελ. 212.

(3) Historici Graeci Minores, τόμ. I, σελ. 261.

διατάγματα μετὰ τοσαύτης περιφρονήσεως λαλοῦσι περὶ τῶν ἀχρείων καὶ οὐτιδανῶν σκηνικῶν, ἡ δημοσία γνώμη ἐξακολουθεῖ εὐνοοῦσα καὶ ὑποστηρίζουσα τὴν σκηνήν, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἱερεῖς συνδέονται διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ, ἀφοῦ οἱ παῖδες τῶν ἱερέων τούτων ἔχουσι συμφέροντα ἐν τῇ θυμέλῃ, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ κανόνος τῆς ἐν Κερθραγένη τότε συγκροτηθείσης συνόδου (397) (1).

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον σχέσις τοῦ χριστιανικοῦ κλήρου εἶναι ἀξιοπαρατήρητος, διότι οὐ μόνον οἱ σκηνικοὶ ἦσαν καθαροὶ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἰσχυνάμει πρὸς τὸν ἐθνισμόν· δημοσίᾳ δαπάνῃ τρεφόμενοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν χριστιανισμόν, διότι τότε ἠδύναντο νὰ μετέλθωσιν οἷονδῆποτε ἐπάγγελμα, ὃ δὲ ὄχλος δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἄνευ θεάτρου. Ὁ Βαλεντινιανὸς θελήσας νὰ χειραφετήσῃ ὁπωσοῦν ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ δήμου τοὺς θυμελικοὺς ἐξέδωκεν ὑπὲρ αὐτῶν δύο διατάγματα (371)· καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους νὰ ἐπικαλῶνται, ἂν ᾔθελον, τὴν ἀντίληψιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· ἂν ὅμως μετὰ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν διέφευγον τὸν θάνατον, ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν θυμέλην, ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ προτείνῃ μὲν τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος, συναινέσωσι δὲ καὶ οἱ βασιλικοὶ ἐπίτροποι· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου διέταξεν ὅπως αἱ ἐν τῇ σκηνῇ γεννώμεναι κόραι μετέρχωνται τὸ τῆς μητρὸς ἐπάγγελμα κατὰ βούλησιν· ἂν ὅμως ἀποτροπιάζωνται τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσιν ἐντιμότερον βίον, ὑπὸ τὸν ὅρον

(1) « Τὰ τέκνα τῶν ἱερέων θεώρια κοσμικὰ μὴ ἐκτελεῖν μηδὲ θεωρεῖν· τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς αἰεὶ κεκήρυκται, ὥστε τούτων ἀπέχεσθαι ὥστε ὅπου βλασφημίαι εἰσὶ μὴ προϊέναι. » Κανὼν ιε', βλέπε καὶ τὴν εἰς τοῦτον ἐρμηνείαν τοῦ Ζωναρᾶ.

συναινέσεως εἰς τοῦτο καὶ τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου. Οἱ διάδοχοι τοῦ Βαλεντινιανοῦ, Γρατιανός, Θεοδοσίος καὶ Ἀρχάδιος ἐξέδωκαν ἄλλα περὶ τῶν σκηνικῶν διατάγματα ἀπλῶς τὰ πρῶτα ἐπεξηγοῦντα (1), οὐδέποτε ὅμως οὐδεὶς τῶν αὐτοκρατόρων τούτων ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ τὰ ἀτυχῆ ἐκεῖνα πλάτματα ὡς ἀπλοῦς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῆς τυρηνίας τοῦ δήμου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ῥητῶς κατεμήνυσεν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοδοσίου τὴν πρὸς τοὺς ἐκχριστιανισθέντας σκηνικοὺς ἀντιχριστιανικὴν συμπεριφορὰν τῶν λεγομένων χριστιανῶν αὐτῶν ὑπηκόων (2).

Πάντες οἱ προειρημένοι βασιλεῖς εἶχον ἀγαθωτάτας διαθέσεις, καθαρὸν ὅμως πολιτικὸν συμφέρον ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ κωφεύωσιν εἰς τὰς κραυγὰς τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φωνὴν τῆς ἰδίας καρδίας. Ὁ Πηλουσιώτης ῥητῶς ὑπέδειξε καὶ εἰς αὐτοὺς τοῖς ἐλληνίζοντας νέους τὸ συμφέρον τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων εἰς ὑποστήριξιν τοῦ θεάτρου οὐχὶ ὅπως ἠννόουν τοῦτο οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὅπως πρὸς ἐκθήλυσιν τῶν ὑπηκόων ἐξηχρείωσαν αὐτὸ οἱ Ρωμαῖοι (3). ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ δῆμος εἶχε

(1) Codex Theodosianus, de Scaenicis, VI-XI.

(2) « Περὶ τῶν μίμων γενομένων χριστιανῶν · περὶ τοιούτων μὴν αἰτῆσαι δεῖ, ἵνα ἐάν τις ἐξ οἰουδήποτε παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος πρὸς τὴν τοῦ χριστιανισμοῦ χάριν ἐλθεῖν θελήσῃ καὶ ἐλεύθερος ἀπ' ἐκείνων τῶν σπείλων διαμείναι, μὴ ἐξὸν εἶη τινὶ τὸν τοιοῦτον πρὸς τὰ αὐτὰ γυμνάσματα πάλιν προτρέπεσθαι ἢ καταναγκάζειν. » Κανὼν ξς'. « Τὸ παλαιὸν ἐτελοῦντο θεάτρα μετὰ συνδοσίας τῶν δημοτῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶχόν τινες σκηνικοὺς καὶ μίμους τὰ μέρη πολλάκις καὶ Ἕλληνας · ζητοῦσιν οὖν οἱ πατέρες δρῆσαι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐάν τις τούτων Ἕλληνας βαπτισθῇ, μὴ ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ αὐτὰ ἀναδείκνυσθαι παίγνια. » Βαλσαμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν κανόνα · παράβαλλε καὶ ἐρμηνείας Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

(3) Ὁ ὑπὸ τοῦ Λυγούστου ὑποστηριζόμενος ὀρχηστὴς Πυλάδης δὲ

τοσοῦτον συνοικειωθῇ πρὸς τὴν σκηνὴν ὥστε τὴν στέρησιν αὐτῆς ἐθεώρει τὴν μεγίστην τῶν δυστυχιῶν.

Ἀργία θεάτρου ἐσήμαινε τὴν ἐκδήλωσιν μεγάλου τῆς πόλεως πένθους, ἢ μέγαν κίνδυνον. Ὄταν ὁ Ἰουλιανὸς ὀργισθεὶς κατὰ τῶν Ἀντιοχέων ἀπεσύρθη εἰς Ταρσόν, ὁ Λιβάνιος προτρέπει τοὺς τεθλιμμένους συμπολίτας αὐτοῦ νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν λύπην αὐτῶν διὰ τῆς προσωρινῆς διακοπῆς τῶν θεάτρων (1). Ὄταν δὲ ὕστερον ὁ ἐξωργισμένος Θεοδοσίος Α' ἠπειλῇ τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῆς Ἀντιοχείας ἔνεκα τῆς περιωνύμου ἀνατροπῆς τῶν βασιλικῶν ἀγαλμάτων, ἡ κινδυνεύουσα πόλις ἐγκαταλιποῦσα τὰ θεάτρα προσέδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς μεγίστην τοῦ Χρυσοστόμου εὐχαρίστησιν ὅστις πικρῶς ὀνειδίζων αὐτοὺς λέγει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ἡ μεγάλη αὕτη συμφορὰ ὅπως ἀποχωρισθῶσι τῶν προσφιλῶν σκηνικῶν. Τὸ θέαμα ἦν ἡ πρωτίστη ἀνάγκη τῶν τότε ἀνθρώπων. Ὁ Λιβάνιος παρκαπονεῖται ὅτι ὀλίγην προθυμίαν εἶχον οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ ὅπως λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ πολυτελῆ δεῖπνα τὰ ὅποια ἐχορήγει ἡ βουλὴ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Κλήσεων, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐποιοῦν τοιαύτην κατάχρησιν τῆς θεατρικῆς θυμηδίας, ὥστε πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὁ Λιβάνιος αὐτός, καίτοι ἐνθουσιώδης τοῦ θεάτρου συνήγορος, εἰρωνεύεται τὴν ἄμετρον ταύτην βακχείαν (2). Ἐπειδὴ δὲ περὶ Ἀντιοχείας

φευγῆτης τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως ἔλεγεν ἀστειευόμενος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον « συμφέρει σοι, Καῖσαρ, περὶ ἡμᾶς τὸν δῆμον ἀποδιατρίβεσθαι. » Δίων Κασσιος, βιβλ. 54, κεφ. 17.

(1) « Εἰς ἀχθηδόνα κοινὴν σχηματίζωμεν τὸ ἄστυ, καὶ μιμησάσθω πένθος οἰκίας ὅλη ἡ πόλις· κλείσωμεν βραχὺν χρόνον τὸ θέατρον, καὶ δεηθῶμεν τῶν ὀρχηστῶν τουτωνὶ καὶ μίμων μετὰδοῦναι καὶ τοῖς ἀστυγείτοσι τῶν παρ' αὐτῶν ἀγαθῶν. » τόμ. Α', σελ. 500, παρ. καὶ σελ. 501.

(2) « Πολὺς (ὁ Διόνυσος) παρ' ἡμῖν βακχεύει. » τόμ. Α', σελ. 280,

ὁ λόγος, ἴδωμεν ὅποσα θέατρα καὶ ἄλλα θεάματα ἐχορήγει δωρεάν εἰς τοὺς πολυαρίθμους αὐτῆς κατοίκους ἢ Ἀσιανὴ μητρόπολις ἢ δικαίως ἀποκαλουμένη « κορυφή καὶ κεφαλὴ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἀπάντων (1) ».

Ἡ Ἀντιόχεια εἶχε τέσσαρα θέατρα, τὸ τοῦ Διονύσου, τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ λεγόμενον Πλέθρον (2) καὶ ἕτερον τὸ ὅποῖον ὁ Λιβάνιος ἀποκαλεῖ « πρόμηκες θέατρον » · ἀλλ' ἡ συρροὴ τῶν φιλοθεαμόνων ἦν τοιαύτη ὥστε ὁ ἄρχων Πρόκλος ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν συμμετρίαν τοῦ Πλέθρου διὰ προσθέτου οἰκοδομήματος (3). Παρὰ τὰ κύρια ταῦτα θέατρα ὑπῆρχον καὶ ἕτερα προωρισμένα δι' εὐτελέστερα θεάματα, ὡς ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, κυνήγια (4), πιθανῶς δὲ καὶ διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἐκθέσει ἀπαριθμουμένους ἀγῶνας τῶν παμμυχαρίων, πεταυριστῶν ἢ καλωπετῶν, καὶ παλαιστῶν (5). Πάντα τὰ θέατρα ταῦτα συνετηροῦντο δι' ἀδρεῖς

ἐκδ. Reiske. Ὁ Σαρακηνὸς Ἀλαμούνδαρος πολιορκῶν μετὰ Χοσρόου τὴν Ἀντιόχειαν ἔλεγε περὶ αὐτῆς « οὐ γὰρ ἄλλου οὐδενὸς τῷ ταύτης δήμῳ ὅτι μὴ πανηγυρεῶν τε καὶ τρυφῆς μέλει καὶ τῆς ἐν θεάτροις ἀεὶ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας. » Προκοπίου ἱστορία, τόμ. Α, σελ. 87 ἐκδ. Βόννης· παράβαλλε καὶ σελ. 186.

(1) Χρυσόστομος, τόμ. Β', σελ. 23 ἐκδ. Βενεδικτίνων· βλέπε καὶ Προκοπίου ἱστορίαν, τόμ. Α', σελ. 189 καὶ 195 ἐκδ. Βόννης.

(2) Ὁ Μαλάλας ὀνομάζει τοῦτο ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον Πλεθρὴν (σελ. 290 ἐκδ. Βόννης).

(3) Λιβάνιος, περὶ τοῦ Πλέθρου, σελ. 261-274. Ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ (σελ. 344) ἐπαινεῖ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῶν θεάτρων « Μούσαις τε ἱερὰ πολυτελῶς οἰκοδομεῖσθε. »

(4) « Τὸ δὲ συνηχοῦν καὶ συναγωνιζόμενον καὶ αὐλῶν καὶ κιθάρων καὶ φωνῆ καὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τερπόντων· τίς δ' ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ διεξιὼν ἕτερα θεάτρων εἶδη, τὰ μὲν ἀθληταῖς ἐναγωνίσασθαι πεποιημένα, τὰ δ' ἀνδράσι πρὸς θηρία; » Ἀντιοχικός, σελ. 345.

(5) Βλέπε τὴν ἐν σελ. λζ' τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς σημείωσιν.

ἐπιχορηγήσεως τῆς πόλεως, τῶν βουλευτῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ φιλομούσου Ἀντιοχέως Σωσιβίου.

Ἐν τοῖς κυρίως θεάτροις παριστάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλασικαὶ τραγωδίαὶ καὶ κωμωδίαὶ, ἐξ ὧν ὁ Λιβάνιος ἐν παρόδῳ ἀπαριθμεῖ τὴν Πασιφάνην τοῦ τραγικοῦ Ἀλκαίου ἢ Εὐριπίδου, τοὺς Ἀχαρνεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους, τὰς Τικτούσας τοῦ Μενάνδρου καὶ πολλὰ ἕτερα (1), πιθανώτατα ὅμως καὶ ἄλλα συγχρόνων ποιητῶν δράματα, ὡς καὶ εἶδος ballets, ἢ μυθολογικὰ δράματα ἐκτελούμενα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑπὸ Πυλάδου καὶ Βαθύλλου ἐφευρεθείσης παντομιμικῆς ὀρχήσεως (2).

Παρὰ τὰ καθημερινὰ ταῦτα θεάματα ἡ πόλις ἐτέλει χάριν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν εἰσρεόντων ξένων δύο μεγάλας θεατρικὰς πανηγύρεις, τὸν Μαῖουμᾶν καὶ τὰ Ὀλύμπια. Ὁ Μαῖουμᾶς ἰδρύθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, ἦν δὲ νυκτερινὴ σκηνικὴ ἐορτὴ τελουμένη ἀνὰ τριετίαν ἐν μηνὶ μαῖῳ (ἐξ οὗ παρέλαβε καὶ τὸ ὄνομα) καὶ διαρκοῦσα τριάκοντα

(1) Λιβανίου λόγος περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης, σελ. 9, καὶ ὑπὲρ ὀρχηστῶν σελ. 375.

(2) Τοιαῦτα παντομιμικὰ δράματα ἀπαριθμεῖ πολλὰ ὁ Λιβάνιος ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν λόγῳ, σελ. 373-375 καὶ 381. Ὁ Ἀθήναιος ἀποδίδει τὴν ἐφεύρησιν τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως εἰς τὸν Αἰσχύλον « πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ αὐτὸς ἐξευρίσκειν ἐνεδίδου τοῖς χορευταῖς... Τελέστης δὲ Αἰσχύλου ὀρχηστῆς οὕτως ἦν τεχνίτης ὥστε ἐν τῇ ὀρχεῖσθαι τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φανερὰ ποιῆσαι τὰ πράγματα δι' ὀρχήσεως. » Ὁ Βαθύλλος καὶ ὁ Πυλάδης ἐτελειοποίησαν τὸ παντομιμικὸν δρᾶμα συγκεντρώσαντες ἐν αὐτῷ τὴν κωμικὴν ὀρχησιν (κόρδακα), τὴν τραγικὴν (ἐμμέλειαν), καὶ τὴν σατυρικὴν (σίκιννιν), τὴν δὲ νέαν παντομιμικὴν ταύτην ὀρχησιν χαρακτηρίζει οὕτω ὁ γραμματικὸς Ἀριστόνικος « ἦν δὲ ἡ Πυλάδου ὀρχησις ὀγκώδης τε καὶ πολύκοπος, ἡ δὲ Βαθύλλειος ὠαρωτέρα. » Ἀθήναιος Α', κεφ. 37. παρὰ Klein, Geschichte des Drama' s. II, σελ. 652-659.

ὅλας τερπνάς παννυχίδας· ὠνομάζετο δὲ καὶ ἐορτὴ τῶν Οργίων καὶ ἦν ἀφιερωμένη εἰς τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀφροδίτην (1). Ἀγνοεῖται ὅποια ὄργια ἐτελοῦντο ἐν τῇ Ἀντιοχικῇ ἐορτῇ, ἐκ τίνος ὅμως ἀμυδρᾶς παραδότεως τηρουμένης ἔτι παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ (2) δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μαῖουμᾶς εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν ἰθυφαλλικὴν ὄρχησιν· ἀγνοεῖται ἐπίσης ὅποιας φάσεις διήλθον τὰ Ἀντιοχικὰ ταῦτα ὄργια ἀπὸ Κομμόδου μέχρι τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ, κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα ὁ Μαῖουμᾶς οὗτος ἀποβαλὼν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν παλαιὰν ἀσχημοσύνην μετεβλήθη εἰς ἀπλοῦν κόρδακα χορευόμενον ἐν τῷ Πλήθρῳ (3)· πιθανὸν δὲ ὁμοίως ὅτι ἡ Συριακὴ ἐορτὴ διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους ἐπαρχίας, διότι τὸ περὶ αὐτῆς διάταγμα τοῦ Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου ἀποτείνεται οὐχὶ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς ἐορτάζοντας τὸν Μαῖουμᾶν ἐπαρχιώτας (*provincialibus*) (4). Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα ὄργια ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοκράτορας νὰ καταργήσωσιν αὐτόν, μόλις δ' ἐν ἔτει 396 οἱ προει-

(1) Μαλάλας, σελ. 284-285.

(2) Ἐν ἐκάστη πρώτῃ μαΐου οἱ ἀγρόται ἐξερχόμενοι εἰς τὰς πεδιάδας τελοῦσιν ὄργια τινα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαῖόξυλον· ὅσοι ἀγνοοῦσι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης δύνανται νὰ τὴν μάθωσι παρὰ τῶν εἰδότων. Τοιαύτην σημασίαν ἔχει καὶ τὸ παλαιογαλλικὸν ῥῆμα *Enmaïoler*, *Esmayer*. « *Enmaïoler les dites filles, comme il est du coustume.* » *Ducange*, λ. *Maium*.

(3) Λιβάνιος περὶ τοῦ Πλήθρου. Ἰωάννης δ' Ἀντιοχεὺς ἀποκαλεῖ τὸν Μαῖουμᾶν καλλίστην ὄρχησιν.

(4) Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως καὶ τοῦ Σουΐδα πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Μαῖουμᾶς ἐχορεύετο ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι (*Mueller, Fragm. Histor. Graecorum*, V, σελ. 31).

ρημένοι συμβασιλεῖς ἐνδιδόντες εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις τῶν ὑπηκόων διέταξαν τὴν ἐπανάληψιν, ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐορτῇ ἡ ἀπαιτούμενη εὐσχημοσύνη (1). φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἠννόησαν οὕτω τὸν Μαΐουμᾶν καὶ οἱ ἐορτασταί, αἱ δ' ἐν αὐτῷ γεγόμεναι κατὰ τῆς δημοσίου ἠθικῆς ἐπιδείξεις ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοὺς αὐτοκράτορας νὰ καταργήσωσι καὶ πάλιν τὴν ἐορτήν· νέοι γογγυσμοὶ ἠκούσθησαν καὶ λύπη κατέλαβε τὸ ὑπῆκοον, δεύτερον δὲ διάταγμα διατάσσον τὴν ἐπανάληψιν αὐτοῦ ἐν τῇ ὠρισμένη τριετίᾳ ἐπαναλαμβάνει τὸν αὐτὸν ὅρον μετὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἡ μὴ τήρησις αὐτοῦ συνεπάγεται τὴν κατάργησιν τοῦ Μαΐουμᾶ (2).

Αἱ αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις καὶ ἀπειλαὶ περιώρισαν βεβαίως τὰ παλαιὰ τῆς ἐορτῆς ὄργια, ὅπως δὴποτε ὅμως ὁ Μαΐουμᾶς διετηρήθη ὡς μεγάλη τῶν Σύρων ἐορτὴ μέχρις οὗ ἡ ἀραβικὴ βαρβαρότης ἀποκόψασα τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας τὰς εὐτυχεῖς ἐκείνας χώρας ἐξήλειψε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς (3). Ἐκτοτε ὁ Μαΐουμᾶς ἀπολέσας

(1) « *Ut servetur honestas, et verecunda castis moribus perseveret.* » Codex Theodosianus, τόμ. VI, σελ. 325.

(2) « *Illud vero, quod sibi nomen procax licentia vindicabit, Majuma, foedum adque indecorum spectaculum, denegamus* » αὐτόθι.

Ὁ Μαΐουμᾶς ἐλέγτο καὶ *mimīa*, πιθανῶς ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ὀρχουμένου μιμικοῦ κόρδακος. Συνεπεία τοῦ διπλοῦ τούτου ὀνόματος τῆς ἐορτῆς, ὁ λαὸς ἐσύγχυσε πρὸς τὴν μιμητικὴν ταύτην ὀρχησιν τὸ κατ' ἐξοχὴν μιμητικὸν καὶ χορευτικὸν ζῶον, τὴν μιμῶ, προφέρων αὐτὴν μαϊμοῦν· κρῖμα ὅτι δὲν ἐγνώριζε τοῦτο Ἑρασμῖανός τις Ἄγγλος ὅπως τὸ ἐπικαλεσθῇ ὡς ἐπιχείρημα εἰς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐπρόφερον τὸ ἰῶτα ἀπαραλλάκτως ὡς οἱ νῦν Ἄγγλοι.

(3) Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀχμάσας Ἰωάννης ὁ Λυδὸς μνημονεύων τὸν ἐκ' αὐτοῦ ἐορταζόμενον Μαΐουμᾶν προτείνει τὴν τοῦ ὀνόματος παραγωγὴν ἐκ τῆς Μαΐας, ἡ γῆς, ἐορταζομένης ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐν ταῖς

τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ σημασίαν παρέμεινεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ὡς ἀπλὴ λέξις δηλοῦσα τὸν μισθὸν καὶ ἰδίως τὴν πρὸς τοὺς στρατιώτας χορηγουμένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων φιλοτιμίαν (1).

Συγχρόνως τῷ Μαΐουμᾶ ἰδρύθη, ἢ μᾶλλον ἐξ Ἑλλάδος μετήχθη ἐν Συρίᾳ καὶ ἐτέρα μεγάλη ἐορτὴ ἣτις ἀνέδειξε τὴν πλουσίαν καὶ φιλόμουσον Ἀντιόχειαν ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνισμοῦ. Μεταφυτευθεὶς διὰ τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Ἀσίᾳ ἀφῆρσεν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ κοιτίδος πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν ζωὴν καὶ εὐημερίαν· ἡ δ' ἐπελθοῦσα Ρωμαϊκὴ κατὰκτησις συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, αἵτινες πτωχαὶ καὶ φθισιῶσαι διετήρουν τῆς παλαιᾶς αἰγλῆς μόνην τὴν ἀνάμνησιν. Οἱ Ἡλεῖτοι (Πισᾶται) μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλλωσι τὴν δαπάνην τῆς παρ' αὐτοῖς τελουμένης μεγάλης τοῦ Πανελληνίου ἐορτῆς ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσι τὰ Ὀλύμπια εἰς τὴν εὐτυχοῦσαν Ἀντιόχειαν, ἣτις πρὸς τῇ ἄλλῃ εὐημερίᾳ ἔλαβε τὴν τύχην νὰ κλη-

Μαΐαις καλένδαις· « τιμῶσιν οὖν κατὰ τοῦτον (τὸν μῆνα Μάϊον) τὴν Μαΐαν, τοὔτέστι τὴν γῆν θεραπεύοντες· μαΐουμίζειν τὸ ἐορτάζειν ὀνομάζουσιν, ἐξ οὗ καὶ Μαΐουμᾶν. » Περὶ μηνῶν σελ. 81 ἐκδ. Βόννης. Ἐν ἔτει 778 ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Δ' ἐώρτασεν ἐν Συρίᾳ τὸν Μαΐουμᾶν ὡς θρίαμβον τῆς κατὰ τῶν Ἀράβων μεγάλης ἐν Γερμανικῇ νίκης: « ὁ δὲ βασιλεὺς ποιήσας Μαΐουμᾶν ἐν Σοφιανᾷς ἐκάθισεν ἐπὶ σένζου (θρόνου) μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐθρίαμβευσαν οἱ στρατηγοὶ τὰ ἐπινίκια. » Θεοφάνης, 6270. Ὁ κ. Muralt (Chron. Byz. σελ. 327) ἀγνοῶν τὴν ἐορτὴν ταύτην, ἐπλασεν ἅγιον Μαΐουμᾶν!

(1) Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ Βασιλείου τάξεως, τόμ. Α', σελ. 451 καὶ 452, ἐκδ. Βόννης. Ὁ σοφὸς ἐκδότης Reiske νομίσας ὅτι ὁ Μαΐουμᾶς εἶναι νέα λέξις παράγει αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀρχαικοῦ (τόμ. Β' σελ. 289).

ρονομήσῃ τότε καὶ μέγα χρηματικὸν ποσόν, ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὁποίου ἤρκει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πενестάτων τῶν Ὀλυμπίων κτητόρων.

Ἐν ἔτει 49 Π. Χ. ἀπεδίωσεν ἐν Ρώμῃ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀγριππίνης ὁ Ἀντιοχεὺς Σωσίβιος, γερουσιαστῆς καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Βρεττανικοῦ (1), πρὸ πάντων δὲ φιλόπατρις, φιλόμουσος καὶ τὸ σπουδαιότερον λακκόπλουτος· διὰ διχθήκης ὁ Σωσίβιος ἀφιέρωσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του ἐπὶ τῷ ὄρῳ ὅπως ἡ ἐτήσιος πρόσοδος ἀνερχομένη εἰς δεκαπέντε χρυσίου τάλαντα δαπανᾶται ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ θεωριῶν, ἥτοι σκηνικῶν, θυμελικῶν, τραγικῶν, ἀθλητικῶν, ἵπποδρομικῶν καὶ μονομαχικῶν ἀγώνων τελουμένων ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν καὶ ἐφ' ὅλας τὰς τριάκοντα ἡμέρας τοῦ πρώτου μηνὸς τοῦ Συρομακεδονικοῦ ἔτους, ἥτοι τοῦ ὑπερβερεταίου ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ὀκτώβριον. Ὡς διαχειριστὰς τοῦ κληροδοτήματος οἱ πολιτευόμενοι τῆς Ἀντιοχείας παρεκάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα Κλαύδιον ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν ἀγορὰν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἀγνοοῦνται αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκχωρήσεως ταύτης, ἐκ τῶν συγκεχυμένων ὅμως ἐκφράσεων τοῦ Μιλάλας δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Πισᾶται παρεχώρησαν τοὺς ἀγῶνας δι' ἀγράφου συμβολαίου ἐπὶ ἐννενήκοντα Ὀλυμπιάδας, ἥτοι μέχρι τοῦ ἔτους 310 Μ. Χ.

Οὕτω μεταχθέντες ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ ἀγῶνες ἐπανηγυρίσθησαν τὸ πρῶτον τὸν ὀκτώβριον μῆνα τοῦ ἔτους

(1) Τὸ χρονικὸν Πασχάλιον (164) καὶ ὁ Μιλάλας (224-225) συγγέουσι τὰς χρονολογίας γράφοντες ὅτι ὁ Σωσίβιος ἀπεδίωσεν ἐπὶ Αὐγούστου, ἐνῷ ὁ Τάκитος (Annales, XI, 1, 4) καὶ Δίων ὁ Κάσσιος (LX, 32) παραδίδουσιν ὅτι οὗτος ἐφονεύθη ἐπὶ Κλαυδίου, ἐκτὸς ἀν' ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀντιοχεὺς Σωσίβιος ἦν διάφορος τοῦ ὁμωνύμου παιδαγωγοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ.

50 Π. Χ. ἐπειδὴ δὲ ἡ διαθήκη τοῦ Σωσιβίου ὠρίζε πενταετίαν, συνωδὰ αὐτῇ διετάχθη ἡ ἐπανάληψις τῶν Ὀλυμπίων διὰ τὸ ἔτος 45· ληξάσης τῆς προθεσμίας, οἱ ἄρχοντες ἀνέβαλλον τὴν πανήγυριν ἐπὶ προφάσει μὲν τῶν ἐν Συρίᾳ ταραχῶν, πράγματι ὅμως διότι κατεχράσθησαν τὰς προσόδους· οὕτω δὲ μόλις ἐπανηγυρίσθησαν οἱ ἀγῶνες ἐπὶ ἑξ ἑτι περιόδους ἀνὰ δεκακαιπέντε ἢ εἴκοσιν ἔτη « ὥς ἐὰν αὐτοῖς ἔδοξε. » (1)

Οἱ Ἀντιοχεῖς κατεμήνυσαν τὴν κατάχρησιν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κόμμοδον, ὅστις διέταξεν ἵνα τοῦ λοιποῦ αἱ τοῦ Σωσιβίου κληροδοτήματα· πρόσοδοι χορηγῶνται εἰς τὸ δημόσιον ἀναλαμβάνον τὴν τέλεσιν καὶ διακόσμησιν τῶν Ὀλυμπίων ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν ἢ Ὀλυμπιάδα καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἡμέρας, ἥτοι ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰουλίου μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου· κατὰ πᾶσαν δὲ βεβαιότητα ἠκυρώθησαν αἱ προηγηθεῖσαι ἄτακτοι τελεταί, διότι ὁ Ἀντιοχεὺς χρονογράφος θεωρεῖ τὴν πώλησιν γενομένην οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Κομμόδου, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἔτους 218 (2), ὅτε

(1) Μιλάλας σελ. 248-249, καὶ 286.

(2) Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνταποκρίνεται τὸ παρὰ Μιλάλα (σελ. 286) Ἀντιοχικὸν ἔτος 260. Μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως οἱ Ἀντιοχεῖς εἶχον τὸ Συρομακεδονικὸν λεγόμενον ἔτος ἰδρυθὲν ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν ἐν ἔτει 311 Π. Χ. ἀπὸ τοῦ Καίσαρος ὅμως διαδοχικῶς παρεδέχθησαν τὸ Πομπηϊκόν, τὸ Καισαρικόν καὶ τὸ Αὐγουστιανόν ἔτος. Κατὰ τὸν Μιλάλαν μέχρι μὲν Χριστοῦ τὸ Ἀντιοχικὸν (Αὐγουστιανόν) ἔτος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 42 Π. Χ. ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης (σελ. 227, 228 καὶ 248), μετὰ δὲ Χριστὸν ἀπὸ τῆς ἐν Φαρσάλῳ νίκης (48-49), ἥτοι εἶναι τὸ Καισαρικόν· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἐννοεῖ καὶ ὁ Εὐσέβιος (Χρονικόν). (Περὶ τῆς Ἀντιοχικῆς χρονολογίας βλ. L'art de vérifier les dates, τόμ. I, XVIII). Ὅθεν τὸ ὑπὸ Μιλάλα μνημονευόμενον (σελ. 286) Ἀντιοχικὸν ἔτος 260 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ χριστιανικὸν 218, ὅτε ἐβασίλευεν ὁ Ἡλιογάβαλος, καὶ οὐχὶ ὁ Κόμμοδος,

πραγματικῶς ἐτελέσθη ὁ πρῶτος τῆς Ὀλυμπιακῆς τετραετίας ἀγών. Ἀγνοεῖται ἂν εἰς τοιαύτην ἀνανέωσιν τοῦ προνομίου συνήνεσαν καὶ οἱ Ἑλλεῖοι, τὸ βέβαιον ὅμως ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς ἐθεώρουν τὸ δικαίωμα αὐτῶν λήγον ἐν ἔτει 578 Μ. Χ, ὅτε καὶ περίπου διὰ παντὸς κατηργήθησαν τὰ Ὀλύμπια.

Μεταφυτευθέντες ἐν Συρίᾳ οἱ ἑλληνικοὶ ἀγῶνες διετήρησαν μόνον τὸ ὄνομα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ αὐστηρὸν μεγαλεῖον τῆς σεμνῆς τοῦ Πανελληνίου ἐορτῆς· ἀφ' ἐνὸς ἡ πομπώδης καὶ θεατρικὴ τῶν Ἀσιανῶν φαντασία καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ αἰμοχαρεῖς τῶν Ρωμαίων ἀπαιτήσεις σὺν τῷ χρόνῳ διέφθειραν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν χαρακτηρὰ τῶν Ὀλυμπίων, ὥστε ἀπὸ Ἀσιανῆς πηγύρεως ἐπὶ τέλους ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς ἵπποδρομικὰ σφαγεῖα τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων.

Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Πισατῶν οἱ Ἀντιοχεῖς ὀνομάσαντες τὸν ἐπώνυμον τῶν Ὀλυμπίων κοσμήτορα ἀλυτάρχην ἢ ράβδοῦχον, ἐθεώρουν τοῦτον καὶ προσεκύνουν ὡς ἀληθῆ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Διὸς ἀντιπρόσωπον (1)· μετὰ τὸν ἀλυτάρχην ἤρ-

ὡς φαίνεται ἐννοοῦν τὸ κείμενον, ἐκτὸς ἐὼν περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἦναι ἑλλιπές. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τοῦ ἔτους συμφωνίας καὶ ἄλλα πείθουσιν ὅτι ἐπὶ Ἑλιογαθάλου ἐτακτοποιήθησαν τὰ Ὀλύμπια· ὡς γνωστὸν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἦτο Σύρος, ἐμμανὴς δὲ τῶν θεάτρων προστάτης, ἐντελῶς ἐξεθεάτρισε καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν (Ἡρωδιανός, V, 6)· ἡ τοῦ λοιποῦ τέλεις τῶν Ὀλυμπίων ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐναντίον τῆς διαθήκης τοῦ Σωσιδίου ὀρίζοντος τὸν ὀκτώβριον, ἴσως ἐγένετο πρὸς τιμὴν τῆς τότε περίπου ἀναρρήσεως ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ θρόνῳ τοῦ Ἑλιογαθάλου ὅστις πραγματικῶς τὸν μῆνα ἰούνιον ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἐν Συρίᾳ στρατευμάτων.

(1) « Φορέσας τὸ σχῆμα τοῦ ἀλυτάρχου τὰς μὲν ἡμέρας ἐτιμᾶτο καὶ προσεκυνεῖτο ὡς αὐτὸς ὁ Ζεὺς, μὴ ἀνιῶν δὲ εἰς οἶκον τὰς αὐτὰς ἡμέρας μήτε εἰς κλίνην ἀναπίπτων, ἀλλ' εἰς ἐξάερον καθεύδων εἰς ἔδαφος ὑπερὶ νῶ λίθων καὶ καθαρῶν στρωμάτων καὶ θυρῖνης ψιᾶθου· ἐφόρει δὲ

χετο ὁ γραμματεὺς ὅστις « φορῶν στολὴν ἄσπρον καὶ στέφανον ὀλόχρυσον τύπῳ φυλλοδαφνῶν, ἐτιμᾶτο καὶ προσεκυνεῖτο ὡς ὁ Ἀπόλλων· » τρίτος τῶν ἀγώνων ἔφορος ἦν ὁ λεγόμενος Ἀμφιθαλλής, πιθανῶς ἱερεὺς οὕτω καλούμενος κατὰ τὸ παρ' Ἐφεσίοις ἔθιμον τὸ κωλύον ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης τοὺς ὀρφανοὺς πατρὸς ἢ μητρὸς (1).

Μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ οἱ ἀγῶνες περιωρίζοντο ἐν τῷ ὑπὸ Κορμόδου κτισθέντι Ξυστῷ, καὶ ἦσαν ἐθνικὴ πανήγυρις μόνων τῶν Σύρων. Ὁ Διοκλητιανὸς βλέπων τὰς γιγαντιαίας τοῦ χριστιανισμοῦ προόδους, ὅστις ἀντὶ ν' ἀπενθαρρυνθῇ ἐκ τῶν φοβερῶν διωγμῶν ἀπ' ἐναντίας διὰ τοῦ μαρτυρίου ἐκρατύνετο καὶ ἐξηπλοῦτο, ἐνόμισεν ὅτι περιάπτων εἰς τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια ἀληθῆ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν χαρακτήρα ἡδύνατο οὐ μόνον νὰ συγκρατήσῃ τὸ καταρρέον τοῦ ἐθνισμοῦ οἰκοδόμημα ἀλλὰ καὶ ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς νέας θρησκείας φραγμὸν ἀνυπέρβλητον, τὴν ἀδελφικὴν ἐνότητα τῶν συνεορταστῶν. Ὅθεν ὡκοδόμησε χάριν τῶν ἀγώνων τούτων ἴδιον στάδιον ἐν τῷ καταφύτῳ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀρόντου περιρρεομένῳ προαστείῳ τῆς Δάφνης, ἐνθα ἰδρυτο τὸ περιώνυμον ἱερὸν τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος σεβόμενον ὑπὸ τῶν τότε Ἑλλήνων καὶ ἀπολαῦον τὴν αὐτὴν φήμην οἷαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔχαιρεν ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς τοῦ ὁμωνύμου θεοῦ (2). Ἐν τῇ Δάφνῃ ὤφειλον ἶναι

στολὴν διάχρυσον ἄσπρην ὥσεί χιτῶν καὶ στέφανον ἀπὸ λυχνιτῶν καὶ ἄλλων τιμίων, καὶ κατεῖχε βλάβδον ἐβελίνην, φορῶν εἰς τοὺς ἰδίους πόδας σανδάλια ἄσπρα. • Μαλάλας, σελ. 286.

(1) Ἡλιοδωρος I, 22.

(2) Χάριν τῶν ἀρχαιολογούντων παρατιθῆμι τὴν ἐξῆς ὥραίαν περιγραφὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος. « Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος τοιόνδε τι τὴν κατασκευὴν ἦν· ἐξ ἀμπέλου μὲν αὐτῷ συνεπεπήγει τὸ σῶμα θαυμασίᾳ τινὶ τέχνῃ πρὸς μιᾷς συμπτύχας ἰδέαν

στέρωνται τοῦ λοιποῦ οἱ Ὀλυμπιονῆται, ἐνῶ πρότερον ὠδηγοῦντο ἐν τῷ Ἀργυρῷ ποταμῷ τῆς Κιλικίας (1). Ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ σταδίῳ ἔκτισεν ἱερὰ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῆς Νεμέσεως, καὶ ἀνανεώσας μεγαλοπρεπῶς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος προσέθετο καὶ ἱερὸν καταχθόνιον τῆς Ἑκάτης ἔχον ὅσας βαθμίδας καὶ ὁ ἐνιαυτός. Χάριν δὲ τῶν αὐτῶν ἀγώνων ἔκτισεν ἐν Δάφνῃ καὶ ἀνάκτορα πρὸς διαμονὴν τῶν προσερχομένων βασιλέων. Πρὸς μείζονα δὲ σημαντικότητα τῶν Ὀλυμπίων ὁ Διοκλητιανὸς ἔσπευσεν ἐν τῷ ὠρισμένῳ χρόνῳ ἐξ Αἰγύπτου

συναρμολογῶν, χρυσῷ δὲ πᾶς ὁ περιβαλλόμενος πέπλος ἀμφιεννύμενος τοῖς παραγεγυμνωμένοις καὶ ἀχρύσοις τοῦ σώματος εἰς ἀφραστόν τι συνεζίνετο κάλλος. Ἐπιδῶν δὲ μετὰ χειρὸς ἦν ἡ κιθάρα, μουσηγετοῦντά τινα ἐκμιμουμένῳ, αἶτε κόμῃ καὶ τῆς Δάφνης ὁ στέφανος τὸν χρυσὸν ἀναμῖξ ἐπήνθουν, ὥς ἔμελλεν χάρις ἐξαστράπτειν πολλὴ τοῖς θεωμένοις. Ὑπὸ τῷ αὐτῷ δύο λίθοι μεγάλοι τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐξεπλήρουν τύπον κατὰ μνήμην τοῦ Ἀμυκλαίου παιδὸς Ὑακίνθου. Καὶ αἰεὶ τὸ τῶν λίθων κάλλος καὶ μέγεθος τὸν μέγιστον προσετέλει τῷ ἀγάλματι κόσμον, ἵν' ὅτι πλείστοις ἀπατᾶσθαι περὶ αὐτοῦ συμβαίνει τῷ περιχλλεῖ τῆς προφαινομένης μορφῆς εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτῷ δευαζομένοις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς Ἰουλιανὸς πεπονθὼς ἦν· πλείονα γοῦν ἢ σύμπασιν τοῖς ἄλλοις ἀγάλμασι προσῆγε τὴν θεραπείαν, χιλιόμβας ὄλας ἐξ ἐκάστου γένους αὐτῷ θυόμενος καὶ ἀντιλαμβάνων χρηστήρια. » Μαρτύριον τοῦ ἱεροῦ Μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου ἐν *Migne Patrologia Graeca*, τόμ. 115, σελ. 1197. Τὸ μαρτύριον τοῦτο συγγραφέν ὑπὸ συγχρόνου ἀνδρὸς καὶ ἑλαφρῶς μεταρρυθμισθὲν ὑπὸ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, περιέχει πολλὰς καὶ περιέργους εἰδήσεις περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ καὶ συμπληροῖ πολλοὺς λόγους τοῦ Λιβανίου.

(1) Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως Κοδρίγαι ἢ Κοτρίγαι τῆς Κιλικίας. Οἱ ἐκδόται τοῦ Μαλάλα (σελ. 307) ἡμαρτημένως γράφουσι κοτρίγαι παράγοντες τὴν λέξιν ἐκ τοῦ λατινικοῦ *quadrigis*, ἐνῶ πρόκειται περὶ πόλεως, ὥς καλῶς ἐσημείωσαν οἱ τελευταῖοι ἐκδόται τοῦ Θεσσαυροῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου.

εἰς Ἀντιόχειαν καὶ προήδρευσε τοὺς ἀγῶνας « φορέας τὸ σχῆμα τοῦ ἀλυτάρχου, κρατῶν τὴν ἱερὰν ῥάβδον καὶ προσκυνῶν τὸν δῆμον· » οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ πρῶτοι κατήλθον ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ σταδίῳ, « καὶ οἱ μὲν ἐπάλχιον, οἱ δὲ ἐπύκτευον, οἱ δὲ ἐπαγκρατίαζον, οἱ δὲ ἔτρεχον. » Οἱ νικηταὶ πλουσιοπαρόχως ἀντημείφθησαν, καὶ βασιλικὰ διατάγματα ἐχορήγησαν αὐτοῖς πλήρη καὶ ισόβιον ἀσύδοσίαν. Λέγεται ὅτι μετὰ τὴν τελετὴν ὁ ἀλυταρχήσας αὐτοκράτωρ κτέθετο διὰ παντὸς τὸ βασιλικὸν σχῆμα, λέγων « ἀπεθέμην τὴν βασιλείαν καὶ ἐφόρεσα σχῆμα τοῦ ἀθανάτου Διός. » Κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀντιοχικὸν χρονογράφον τὸ παράδειγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ συμβασιλεύσας αὐτῷ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος, προεδρεύσας ὡς ἀλυτάρχης τὰ ἐπόμενα Ὀλύμπια καὶ ὑποσχεθεὶς τὴν κατάθεσιν τῆς βασιλείας, ψιλῶ βεβαίως τῷ λόγῳ, διότι ὡς γνωστὸν τὴν βασιλείαν διεξεδίκησεν ὕστερον ὁ φιλόδοξος Μαξιμιανὸς καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Μαξεντίου (1).

Ὁ ὑπὲρ τῶν Ὀλυμπίων ἐνθουσιασμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ οὐ μόνον δὲν παρήγαγε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴν τὴν πανήγυριν κατῴρθωσε ἡ ἀναδείξις ἀνταξίαν τῆς παλαιᾶς φήμης. Τὸ ἀρχαῖον πῦρ εἶχε σβεσθῆ, ἡ δὲ ἀλυταρχία τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦν ὁ τελευταῖος σπινθὴρ ὁ ἐξ ἀπρόοπτου ἀναζωογονῶν τὴν θρυαλλίδα πρὸς τῆς ἐντελοῦς αὐτῆς ἐξανθρακώσεως. Οὔτε αἱ ὑπὸ τῆς βουλῆς παρατιθέμεναι εἰς τοὺς ἐορταστάς τράπεζαι, οὔτε ἡ ἐκ τῆς πόλεως ἀποδίωξις τῶν πορνῶν καὶ μίμων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν Ὀλυμπίων (2) ἤρχουν ἵνα ἀναδείξωσι τὴν πανήγυριν οἷαν οἱ ιδρύσαντες αὐτὴν ἠννόουν, ἀφοῦ μάλιστα οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες

(1) Μαλάλας, σελ. 307, 310-311.

(2) Λιβάνιος περὶ τοῦ Πλέθρου, σελ. 271.

κατεδέχοντο νὰ συνευωχηθῶσι τῷ δήμῳ (1), ἀκριτόμυθοι δὲ χριστιανοὶ διαψεύδουσι τὸν σοφιστὴν γράφοντες ὅτι τὰς διωκόμενας ἐταίρας ἀνεπλήρουν αἱ μετὰ τοῦ δήμου ἐν τῇ ἱερᾷ Δάφνῃ συναγελαζόμεναι νομάδες γυναῖκες (2). Πρὸς ἀπύδειξιν ὅτι ἡ πανήγυρις μόνον τὸ ὄνομα διέσωζεν ἀρκεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ὀλυμπιονῆται ὑπεχρεοῦντο ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν κόσμον, δηλαδὴ ἐγίνοντο μοναχοί! Καὶ ὁμῶς οὐδὲ τὴν οὕτως ἐκχριστιανισθεῖσαν ἐορτὴν ἠνέχθη ἡ ἐκκλησία, διὸ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μεμψίμοιρος ἀρχιεπίσκοπος ἐξεσφενδόνιζε κατ' αὐτῆς σωρὸν ἀτιμωτικῶν ἐπιθέτων, ἀποκαλῶν « συμφορῶν μητέρα πανήγυριν, ἐορτὴν ὀλέθριον, θανάτου τερπνὸν δηλητήριον, εὐφροσύνην πρόξενον ἀπωλείας, ἡδονὴν γεέννης ὁδόν, μηχανὴν ἀσεβείας εὐσεβοῦσαις ψυχαῖς, Ἑλληνισμὸν χριστιανισμοῦ προσωπεῖον κρυπτόμενον· τί γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἄγὼν Ὀλυμπιακὸς, ἢ δαίμονος ἐορτὴ τὸν σταυρὸν καθυβρίζουσα; » (3)

(1) Λιβάνιος, περὶ τῶν ἐν ταῖς Ὀλυμπίων ἐορταῖς Κλήσεων (Reiske, III, σελ. 108).

(2) Παλλάδιος, περὶ τοῦ βίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 1680, σελ. 145-146· παράβ. καὶ σελ. 210. Βασίλειος Σελευκείας, σελ. 148.

(3) Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὰ Ὀλύμπια, Parisiis 1622, σελ. 147. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου παρατίθῃμι τὴν ἐξῆς περικοπὴν ὡς συμπληροῦσιν τὴν περιγραφὴν τοῦ Μαλάλα « Διώκειν ὑποκρίνεται (ὁ ἄγὼν) πόρνης, καὶ καθαρότητος δῆθεν ἀμφιέννυται σχῆμα, οὐ σωφροσύνην ποθεῖν, βραδυτέραν δὲ ὁδὸν τοῦ θήλεως κατὰ τῆς ἄρρενος ἐπιμαίνεται φύσει· καὶ ἅπερ ἡ φύσις προσέταξε, ταῦτα τοῖς ἀπάντων ὁμμασιν ἀντιῶς θεατρίζει· τέρψις ἀσεμνος καὶ σεμνότητος ὀλεθρος, καὶ κατηγοροὶ τῶν ἐκεῖ πράξεων οἱ θρησκευόντες ἐν οἰκαίοις γράμματα στηλιτεύοντες ἢ πράττειν αὐτῶν θεὸς οὐκ αἰσχύνεται. Πόσας αὐτοῦ ποιητῶν γλῶσσαι τραγωδοῦσι μοιχείας; καὶ μετὰ τοῦτο στηλιτεύουσι τὴν ἐπὶ Γανυμήδῃ μανίαν· ἐκεῖνος δ' οὕτω καθάρως, τοῖς Χριστοῦ δήμοις προστάττει σεμνότητα, καὶ διώκει γυναῖκας δῆθεν· ὡς σωφροσύνης χάριν τοῦτο ποιεῖς; διατὶ καὶ τὰς σώφρονας ταῖς ἀκολάστοις συναπιλά-

Ἐν τούτοις ἴδωμεν ὅποια ἦσαν τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀντιοχέως χρονογράφου. « Εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων ἤρχοντο ἀπὸ ἐκάστης πόλεως καὶ χώρας νεώτεροι (1) εὐγενεῖς κατὰ τάγμα (2) ἀγωνιζόμενοι, καὶ ἐμέριζον αὐτοὺς κατέναντι ἀλλήλων· μετὰ δὲ πολλῆς σωφροσύνης καὶ ἐπεικειᾶς διῆγον μηδαμόθεν μηδὲν κομιζόμενοι· ἦσαν γὰρ εὐποροὶ ἔχοντες καὶ δούλους ἰδίους εἰς ὑπηρεσίαν ἕκαστος κατὰ τὸν ἴδιον πλοῦτον· οἱ δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ παρθένοι ὑπῆρχον· ἦσαν δὲ ἐπιφερόμενοι καὶ πολὺν χρυσὸν ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' εὐχῆς χάριν καὶ τάγματος ἠγωνίζοντο καὶ διὰ τὸ ἔχειν δόξας εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα· πολὺν οὖν εἶχον ἀγῶνα καὶ φόβον ἐρχόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἐπάλαιον, οἱ δὲ ἔτρεχον, οἱ δὲ ἐσάλπιζον, οἱ δὲ ἐπαγκρατίζον, ἕτεροι δὲ ἐπύκτευον πυξίνοις δακτύλοις πυκτικᾶς συμβολᾶς, ἄλλοι δὲ ἡνιόχουν ἵπποις πρωτοβόλοις, οἱ δὲ ἐφωνάσκουν τραγικὰ μέλη. Ἦσαν δὲ καὶ παρθένοι κόραι φιλοσοφοῦσαι καὶ κατὰ τάγμα σωφροσύνης ἐρχόμεναι καὶ ἀγωνιζόμεναι καὶ παλαίουσαι μετὰ βομβωναρίων (3), καὶ τρέχουσαι καὶ τραγωδοῦσαι καὶ λέγουσαι

νεις γυναῖκας; εἰ δὲ καθόλου βδελύττει, τί πάλιν γυναικεῖα φωνῇ τὸ πεπλασμένον τῆς ἡσυχίας καταπιστεύεις διάταγμα καὶ πρὸς ὕψος μετεωρίσας τὴν κόρην, τραγωδεῖν αὐτῇ φιλοπόλεμον ἡσυχίαν προστάττεις καὶ πρὸς πόλεμον ἀκονῆς τοὺς ἀκούοντας; » σελ. 148.

(1) Νεωτέρους οἱ βυζαντινοὶ ἐκάλουν τοὺς νῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὀρθότερον λεγομένους πάλληκας (παλληκάρια).

(2) Νῦν τὰ ἄμμα = εὐχή.

(3) Εἶδος αὐλοῦ ἢ κροτάλου (βόμβυξ) ἀναφερομένου καὶ ὑπὸ Αἰσχύλου ἐν τοῖς Ἡδωνοῖς· « ὁ μὲν ἐν χερσὶ βόμβυκας ἔχων, τὸρνον κάμχτον, δακτυλόδικτον πῖμπλησι μέλος, μανίας ἐπαγωγὸν ὀμχκλάν » παρὰ Στράβωνι, X, 3, 16. Τὸ κείμενον τοῦ Μιχάλα ἴσως διέφθαρται, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει διορθωτέον οὕτω « καὶ παλαίουσαι, καὶ μετὰ βομβωναρίων τρέχουσαι καὶ τραγωδοῦσαι. »

ὕμνους τινάς Ἑλληνικούς· αἵτινες γυναῖκες μετὰ γυναικῶν ἐμάχοντο ἀγωνιζόμεναι πικρῶς καὶ περὶ τὰ παλαίσματα καὶ περὶ τοὺς δρόμους καὶ περὶ τὸ φώνημα. Καὶ εἴ τις ἐξ αὐτῶν εἴτε γυνή, εἴτε νέος, τοῦ ἱεροῦ, φησί, δήμου (γρ. ἱεροῦ φησιδήμου?) κράζοντας ἐστέφθη, ὁ στεφανούμενος ὡς νικητῆς σώφρων ἔμενεν ἕως τῆς τελευταίας αὐτοῦ· ἐσφραγίζετο γὰρ εὐθέως μετὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἐγένετο ἱερεὺς· ὡσαύτως δὲ καὶ παρθένοι φιλόσοφοι αἱ στεφανούμεναι ἐγένοντο μετὰ τὸν ἀγῶνα ἱέρειαι. Κακεῖθεν ἀπεστρέφοντο πάντες· οἱ δὲ ἔχοντες κτήσεις χωρίων οὐ συνετέλουν, ἀλλ' ἀσυντελεῖς ἔμενον ἀφοῦ ἐστέφθησαν ἢ κτήσεις αὐτοῦ (γρ. αἱ κτήσεις αὐτῶν) τὸν χρόνον καὶ μόνον τῆς ζωῆς τοῦ στεφθέντος· εἰ δὲ καὶ ἐργαστηρίων τινῶν ἐδέσποζεν, ἀλειτούργητα ἔμενε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ μόνον ἃ εἶχεν ἐργαστήρια ὁ ἀγωνισάμενος. Τοσοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι ἀγωνίσασθαι ὅτι οὐχ ὑπερεβάλλοντο ἀριθμῶ, ἀλλ' ὅσους συνέδη ἐλθεῖν κατὰ τάγμα καὶ εἴτε νέους εἴτε παρθένους κόρας πάντες ἐθεώρουν· καὶ ποτὲ μὲν πλῆθος ἤρχετο πολὺ, ποτὲ οὐκ ἤρχετο, πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἀνέμους τῆς θαλάσσης. »

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἦσαν τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια μέχρι τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, καθарοὶ δηλονότι μουσικοί, ἀκροαματικοί καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες τῶν εὐγενεστέρων νέων καὶ νεανίδων· ἡ εὐγένεια τῶν Ὀλυμπίων ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνιδρύσαντος αὐτὰ αὐτοκράτορος Ἡλιογαθάλου, ὡς πειθόμεθα ἐκ τοῦ δόγματος τοῦ νομοδιδασκάλου Οὐλπιανοῦ ῥητῶς διακρίνοντος τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγῶνας ἀπὸ τῆς ἡτιμωμένης τῶν θυμελικῶν σκηνῆς· καὶ μεταγενέστερος δὲ τοῦ Οὐλπιανοῦ ὑπομνηματιστῆς εἰδικώτερον ἐπεξηγεῖ τὴν μεταξὺ θεατριστοῦ καὶ Ὀλυμπικοῦ ἀγωνιστοῦ διαφορὰν (1). Ἡ εὐκοσμία

(1) Οὐλπ. « Οὐκ ἔστι παιγνικὴ τέχνη οὐδὲ ἀτιμοποιδὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν λεγόντων ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις καὶ τῶν ἐν ξυστῶ ἀγωνιζομένων

τῆς ἐορτῆς καὶ ἡ κοινωνικὴ τῶν ἀγωνιζομένων τάξις ἐπέβαλλον σεβασμὸν εἰς τὸν δῆμον, ὅστις ἀπλῶς θεώμενος τὴν εὐγενῆ ταύτην ἄμιλλαν εἶχεν ἕτερον στάδιον τῶν κτηνωδῶν αὐτοῦ ἀγώνων καὶ διαπληκτισμῶν, τὸ ἵπποδρόμον (1)· ἀπὸ τῆς βασιλείας ὅμως Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ ἵπποδρόμιον καὶ Ὀλύμπια συγχέονται, ἡ δὲ σεμνὴ πανήγυρις περιελθοῦσα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δήμου μεταβάλλεται εἰς θηριῶδες σφαγεῖον τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων (2) μέχρι τοῦ ἔτους 520, ὅτε ὁ Ἰουστῖνος διὰ παντὸς κατήργησεν αὐτὰ (3).

καὶ τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν ἄλλων ὑπουργούντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι καὶ τῶν βαινόντων ἕδωρ τοὺς ἵππους καὶ τῶν βραβευτῶν. » Ὑπόμνημα « Τὰ μὲν οὖν εἰρημένα χώραν ἐχέτωσαν ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσοι τέχνης ἕνεκα κατέρχονται εἰς σκηνὴν· τοὺς μὲντοι ἀθλητὰς οὐδεὶς ἂν εἴποι ἀτίμους εἶναι· βιρτοῦτις γὰρ καὐτὰ καὶ οὐ τέχνης ἕνεκα παιγνικῆς ἀγωνίζονται· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντες οὕτω νομίζουσιν, ὅπερ καὶ λυσίτελές ἐστιν, ὅτι οὔτε οἱ θυμελικοί, τοῦτέστιν οἱ τὰ ἐνθύρια λέγοντες ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις, οὔτε οἱ ξυστικοί, τοῦτέστιν οἱ ἐν ξυστῇ ἀγωνιζόμενοι πύκται, τυχὸν καὶ τραγωδοὶ καὶ ὅσοι τοιοῦτοι. » Βασιλικὴ ἐκδ. Heimbach, IV, σελ. 434. Τὸ παρ' Οὐλπιανῷ μνημονευόμενον ξυστόν, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον καλῶς ἐπεξηγεῖ ὁ σχολιαστής, πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς μόνον τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ θέατρον Ξυστόν ἐν ᾧ ἐτελοῦντο μέχρι Διοκλητιανοῦ τὰ Ὀλύμπια.

(1) Τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἵπποδρόμιον τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων ἀναφάνεται πρῶτον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καλλιγούλα (Μαλάλας, σελ. 241, παράβ. καὶ σελ. 264, 284, 300, 314).

(2) Ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Ὀλυμπίων πρώτη ἀλληλοσφαγία τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 506 (Μαλ. σελ. 396).

(3) Μαλάλας, σελ. 417. Ὁ Κεδρηνὸς (I, 573, ἐκδ. Βόννης) ἡμικρτημένως λέγει ὅτι τὰ Ὀλύμπια κατηργήθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου· πολλῷ δὲ μᾶλλον σφάλλει ὁ Muralet (σελ. 133) λέγων ὅτι ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Προκόπιος ἀναφέρουσι τὴν κατάργησιν εἰς τὸν Ἰουστινιανόν.

Παράδοξος σύμπτωσις! ὡς ἐὰν ἡ κατάργησις τῶν Ὀλυμπίων ἦν ἡ τελικὴ ὑποχώρησις τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, ὁ προγεγραμμένος θεὸς μὴ εὕρισκων οὐδαμοῦ πλέον ἄσυλον ἐπροτίμησε νὰ μετασχηματίσῃ εἰς τάφον τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης καταφύγιον αὐτοῦ. Οὐδέποτε οὐδεμία πόλις ἐκρημνίσθη ἐν τοσούτῳ βραχεῖ χρόνῳ ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος μοναδικῆς εὐημερίας εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς ἐλλεινοτέρας τῶν συμφορῶν. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ καταργοῦντος τὰ Ὀλύμπια διατάγματος μεγάλη λαϊλαψὶ ἀνέσπασεν ἄρδην τὸ ἐν Δάφνῃ ἱερὸν τῶν κυπαρίσσω ἀλσος, ἡ δὲ καταστροφή ἐκείνη ἐθεωρήθη ὡς προάγγελος τῆς μεγάλης τοῦ Διὸς ὀργῆς· πραγματικῶς δὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ διατάγματος παρηκολούθησαν φοβερῶτατοι σεισμοί, εἰς τῶν ὁποίων (526) ἐθανάτωσε περὶ τὰς 300 χιλιάδας ψυχῶν, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀσιανῆς μητροπόλεως (1). Μάτην ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε πενθίμους δεήσεις ὑπὲρ τῆς σειομένης πόλεως τὴν ὁποίαν μετωνόμασε Θεούπολιν (2), οἱ σεισμοὶ συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν, ἐπὶ τέλους δὲ οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν κατηρειπωμένην πόλιν ἀπήγαγον αἰχμαλώτους τοὺς ἐναπομείναντας κατοίκους καὶ συνώκησαν αὐτοὺς παρὰ τὸν Τίγριν ἐν πόλει Ἀντιόχεια τοῦ Χοσρόου ὀνομασθείσῃ (540). Ὁ Πέρσης βασιλεὺς, φιλομουσώτερος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἰδιαζόντως περιεποιήθη τὸ διασωθέν ἐρείπιον τῆς μεγάλης πόλεως, χορηγήσας εἰς τοὺς Βασιλικοὺς τούτους Ἀντιοχεῖς με-

(1) Προκόπιος, τόμ. Α, σελ. 215, ἐκδ. Βόννης.

(2) Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς πρεσβυτάς τῶν Ἀντιοχείων τὴν ἐπανάληψιν τῶν Ὀλυμπίων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Μιλάλα (σελ. 424) «πολλὰ κατορθώσαντες καὶ . . . ἔγισθαι τῇ πόλει τὰ πάτρια.»

γάλα προνόμια ἐν οἷς ἐπρώτευσον τὰ θέατρα, ἴσως δὲ καὶ τὰ Ὀλύμπια (1).

Αἱ ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ θεατρικαὶ εἰδήσεις σπανίζουσι περιοριζόμεναι εἰς ὀλίγα ὁπωσοῦν ἀξιομνημόνευτα γεγονότα, ἐξ ὧν τὰ πρῶτα ἀφορῶσιν εἰς τὰ θέατρα τῆς Ἀλεξανδρείας.

Περὶ τῶν θεάτρων τῆς Αἰγυπτιακῆς μητροπόλεως οὐδὲν σχεδὸν γινώσκομεν, ἐκ τῶν λεγομένων ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρονογράφου Σωκράτους δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς τῆς Ε' ἑκατονταστηρίδος διεκρίνοντο ἐπὶ τῇ αὐτῇ θεατρικῇ καταχρῆσει ἐφ' ἣ τοσοῦτον πικρῶς πρὸ τριῶν ἑκατονταστηρίδων ἐπετίμησεν αὐτοὺς Δίων ὁ Χρυσόστομος. Τὸ θέατρον τοσοῦτον ἐτιμᾶτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὥστε αὐτὸ τοῦτο ἀπετέλει τὴν πολιτείαν· ἐν τῷ θεάτρῳ ἐτελοῦντο αἱ μέγιστα τῆς Αἰγύπτου ἐθνικαὶ τελεταί, ἐνταῦθα δὲ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ συνήρχοντο λαὸς καὶ ἄρχοντες ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν συμφερόντων τῇ πόλει (2). Μίαν τῶν πολιτειῶν τού-

(1) «Τοὺς αἰχμαλώτους ξυνώκιεν ἅπαντας, οἷς δὲ βιβλανεῖόν τε καὶ ἵπποδρόμιον κατεσκεύαζε καὶ ταῖς ἄλλαις τρυφαῖς ἀνεῖσθαι ἐποίει· τοὺς τε γὰρ ἡνιόχους καὶ τοὺς τῶν μουσικῶν ἔργων τεχνίτας ἐκ τε Ἀντιοχείας καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαϊκῶν πόλεων ξὺν αὐτῷ ἦγεν· ἔτι μέντοι καὶ δημοσίᾳ τοὺς Ἀντιοχείας τούτους ἐπιμελεστέρας ἢ κατὰ αἰχμαλώτους ἐσίτιζεν ἐς πάντα τὸν χρόνον, καὶ Βασιλικοὺς καλεῖσθαι ἡξίου, ὥστε τῶν ἀρχόντων οὐδενὶ ὑποχειρίους εἶναι ἢ βασιλεῖ μόνῳ· εἰ δέ τις καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαίων δραπέτης γεγονώς ἐς Ἀντιόχειαν τὴν Χοσρῶου διαφυγεῖν ἴσχυσε, καί τις αὐτὸν ξυγγενῇ τῶν ταύτῃ ὠκημένων ἐκάλεσεν, οὐκέτι ἐξῆν τῷ κεκτημένῳ τὸν αἰχμάλωτον τοῦτον ἀπάγειν, οὐδ' ἂν τις τῶν λίαν ἐν Πέρσiais δοκίμων ὁ τὸν ἄνθρωπον ἐξανδραποδίσας τυγχάνοι.» Προκόπιος, I, 214.

(2) Σωκράτους Σχολαστικοῦ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ, βιβλ. Ζ', κεφ. 13.

των συγκροτηθεῖσαν ἐν ἔτει 413 διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ σύγχρονος Σωκράτης ὡς γενομένην ἀφορμὴν μεγάλων δυστυχμάτων.

Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολυάριθμοι Ἰουδαῖοι ἀπήτησαν ὅπως τὰ θεάτρα σχολάζωσιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, τοῦτο ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠθέλησαν νὰ ἐπιτρέψωσιν οἱ Ἀλεξανδρεῖς. Ὁ ἐπαρχος Ὀρέστης, ἀνὴρ συμβιβαστικὸς καὶ ἀμερόληπτος, ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὴν διένεξιν διὰ θεατρικῆς πολιτείας (1). ἐνῷ δὲ ἡ συνέλευσις ἐπληρώθη, οἱ Ἰουδαῖοι παρατηρήσαντες μεταξὺ τῶν θεατῶν καὶ ὑποπτὸν τινα δημαγωγόν, τὸν γραμματοδιδάσκαλον Ἰέρακα, κατεμήνυσαν αὐτὸν εἰς τὸν ἐπαρχον ὡς ἐλθόντα ἐν τῷ θεάτρῳ ὅπως διαιρέσῃ καὶ στασιάσῃ τὸν δῆμον. Ὁ Ὀρέστης ἐγίνωσκε τὸ ποῖον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις πραγματικῶς διεκρίνετο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς φατρίας, τὴν ὁποίαν χάριν φιλοδόξων σχεδίων ὑπεστήριζεν ὁ διαβόητος πατριάρχης Κύριλλος· διὸ καὶ ὀργισθεὶς ἤρπασε τὸν Ἰέρακα καὶ ἐνώπιον τῶν δῆμων ἐξηυτέλισε καὶ ἔδειρεν αὐτόν. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ὑπὸ Σωκράτους περιγραφομένη θεατρικὴ τῶν Ἀλεξανδρέων πολιτεία, τῆς ὁποίας τὰ ἐπακόλουθα ἀπέδωσαν τραγικώτατα. Ὁ Κύριλλος ἠπειλῆσε τοὺς πρωτεύοντας τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες καλῶς γνωρίσαντες τὰς διαθέσεις τοῦ ἐπικινδύνου κόμματος ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσιν αὐτοὺς διὰ νυκτερινῆς σφαγῆς. Ὁ πατριάρχης ἀντεκδικούμενος προσέβαλε καὶ ἐλεηλάτησε τὰς συναγωγὰς καὶ γυμνοὺς ἀπεδίωξε τῆς πόλεως πάντας τοὺς Ἰουδαίους· ἐπὶ τέλους δὲ τὰ αἵματηρά ἐκεῖνα ὄργια ἐπεσφράγισεν ὁ θάνατος τῆς Ὑπατίας.

(1) « Καὶ δὴ τότε Ὀρέστου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπάρχου πολιτεῖαν ἐν τῷ θεάτρῳ ποιοῦντος, οὕτω δὲ ὀνομάζειν εἰώθασι τὰς δημοτικὰς διατυπώσεις. » αὐτόθι...

Τὸ ἕτερον θεατρικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπεισόδιον ἔχει οὕτω· ἐν ἔτει 436, ἐνῶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐώρταζον τὴν νυκτερινὴν πανήγυριν τῶν Νειλώων ἤτοι εἶδος ἐθνικῆς τελετῆς εἰς τιμὴν τῆς κατὰ τὰς θερινὰς τροπὰς εὐεργετικῆς ἀναβάσεως τοῦ ποταμοῦ (1), τὸ θέατρον καταπεσὼν ἐθανάτωσε 572 θεατὰς (2).

Ἅλτερον ὁμοῦ θεατρικὸν γεγονὸς ἀναγράφεται ὑφ' ὅλων σχεδὸν τῶν κοσμικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον· καὶ τῷ ὄντι προσηλυτισμὸς μιμᾶδος εἶναι πρᾶγμα τοσοῦτον σπάνιον ὥστε μόλις δύο καὶ μόνα τοιαῦτα γεγονότα ἀναφέρονται ἀπὸ τοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὸ περιφρονημένον καὶ ἐξουδενημένον ἐκεῖνο ὄν, ἡ μαινάς, ἡ πόρνη, ἡ παλλακευομένη παντί, ἦν τέκνον ψυχῇ καὶ σώματι ἀφωσιωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ προστάτου τῆς σκηνῆς θεοῦ, τοῦ Διονύσου· κατ' αὐτῆς ὁ χριστιανισμὸς ἐξετόξευσε τὰς φοβρωτέρας τῶν ὕβρεων καὶ τὰ φρικωδέστερα τῶν ἀναθεμάτων· εἰς τὰς ὕβρεις ὁμοῦς ἡ μιμᾶς ἀντέταξε τὴν διακωμώδησιν καὶ εἰς τὴν περιφρόνησιν ἀπῆντησε διὰ τοῦ μίσους· τὰ χριστιανικὰ δίκτυα ὀλιγίστους ἀνέσυρον ἰχθυῖς ἐκ τῆς βορβορώδους ταύτης θαλάσσης τῆς ἀμαρτίας, ὅταν ὁμοῦς τοιοῦτόν τι συνέβη, ἡ ἄγρυ ἐπανηγυρίζετο θριαμβευτικῶς, καὶ ὁ εὐτυχῆς ἄλιεύς, ὡσεὶ φοβούμενος νέον ὄλισθον, ἀπέστελλεν εἰς ἀπόκεντρόν τι μοναστήριον τὴν προσήλυτον, ἀγνὴν πλέον καὶ ἄμωμον περιστερὰν, ἐξαστράπτουσιν μάλιστα τὴν κεφαλὴν ἐξ αἰγλῆς ἀγιότητος.

Ὁ τὴν πρώτην μιμᾶδα προσηλυτίσας ἦν αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος· ἀκούσωμεν δὲ αὐτὸν τὸν ῥήτορα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἀγγέλλοντα τὸ μέγα κατόρθωμά. « Οὐκ ἠκούσατε πῶς ἐκεῖνη ἡ πόρνη, ἡ ἐπὶ ἀσελγείᾳ πάντας παρελάσασα πάντας ἀπέκρυ-

(1) Περὶ τῆς ἐορτῆς ταύτης βλ. Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικά, βιβλ. Θ, κεφ. Θ.

(2) Θεοφάνης 5028.

ὤν ἐν εὐλαβείᾳ; οὐ τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, τὴν ἐκ Φοινίκης τῆς παρνομωτάτης πόλεως (1)· καὶ γὰρ αὕτη ἡ πόρνη ποτὲ παρ' ἡμῖν ἦν, τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔχουσα, καὶ πολὺ τὸ ὄνομα αὐτῆς πανταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχοι Κιλικῶν καὶ Καππαδοκῶν· καὶ πολλάς μὲν ἐκένωσεν οἰκίας, καὶ πολλοὺς εἶλεν ὀργανούς· πολλοὶ δὲ αὐτὴν καὶ εἰς γοητεῖαν διέδωλον, ὥς οὐ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φαρμάκοις ἐκεῖνα τὰ δίκτυα πλέκουσαν· εἶλέ ποτε καὶ βασιλίδος ἀδελφὸν αὕτη ἡ πόρνη· καὶ γὰρ πολλὴ ἦν αὐτῆς ἡ τυραννίς· ἀλλ' ἀθρόον οὐκ οἶδ' ὅπως, μᾶλλον δὲ οἶδ' αὖ σαρωῶς· βουληθεῖσα γὰρ καὶ μεταμεληθεῖσα, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάριν ἐπισπασαμένη, κατεφρόνησεν ἀπάντων ἐκείνων, καὶ ῥίψασα τοῦ διαβόλου τὰς μαγγανείας, πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέδραμε, καίτοι γε οὐδὲν αἰσχρότερον αὐτῆς ἦν, ὅτε ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἦν· ἀλλ' ὅμως ὕστερόν ποτὲ παρήλασε τῇ τῆς ἐγκρατείας ὑπερβολῇ, καὶ σάκκον περιθεμένη πάντα τὸν χρόνον οὕτως ἡσκεῖτο. Ταύτης ἕνεκα καὶ ὕπαρχος ἐνωχλήθη, καὶ στρατιῶται ὠπλίσθησαν, καὶ μεταστῆσαι αὐτὴν πρὸς τὴν σκηνὴν οὐκ ἴσχυσαν, οὐδ' ἐξαγαγεῖν τῶν ὑποδεξαμένων αὐτὴν παρθένων· αὕτη μυστηρίων καταξιώθεῖσα τῶν ἀπορρήτων καὶ τῆς χάριτος ἀξίαν ἐπιδειξαμένη σπουδὴν, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν ἅπαντα ἀπονηψχμένη διὰ τῆς χάριτος καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα πολλὴν ἐπιδειξαμένη τὴν φιλοσοφίαν· οὐδὲ γὰρ ψιλῆς ὀψεως μετέδωκε τοῖς ποτὲ ἐρασταῖς ἐπὶ τοῦτο ἐλθοῦσιν, ἀποκλείσασα ἑαυτὴν καὶ ἔτη πολλὰ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ διατελέσασα (2) ».

(1) Ἡ Φοινίκη ἦν τότε τὸ φυτώριον τῶν μιμᾶδων, δὲ δὲ Λίβανος ἐπέχε τὴν θέσιν τοῦ Ἑλικῶνος, ὀνομαζόμενος κατοικητήριον τῶν Μουσῶν (βλ. τὴν ἐν σελ. λζ' σημείωσιν).

(2) Χρυσοστόμου ἅπαντα, τόμ. VII, σελ. 665-666, ἐκδ. Βενεδικτίνων.

Ὁ δεύτερος προσηλυτισμὸς γενόμενος ἐν ἔτει 435 ὁφείλεται εἰς τὸν ζῆλον τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέστης Νόννου. Ἐν τοῖς θεάτροις τῆς Ἀντιοχείας διεκρίνετο τότε ἐπὶ καλλονῇ καὶ τέχνῃ ἡ Πελαγία, φέρουσα τὸ σκηνικὸν ἐπώνυμον Μαργαριτῶ ἀπὸ τῆς ὥραιας ἐπιδερμίδος καὶ ἰδίως τῶν πολυτελῶν κοσμημάτων· ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν ὅποια ἡ σκηνικὴ εἰδικότης αὐτῆς, διότι οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὴν πρώτην τῶν μιμᾶδων, οἱ δὲ πρώτην τῶν πρωτοχορευτριῶν, καὶ ἄλλοι πρώτην τῶν Μαινάδων (1), γινώσκοντες ὅμως ὅτι πρῶτιστον προσὸν τῶν τότε μίμων ἦν ἡ καλλιφωνία, δυνάμεθα μετὰ τίνος βεβαιότητος νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἡ Μαργαριτῶ ἦν ἡ Patti τῶν τότε χρόνων. Ἡμέραν τινὰ ὁ Νόννος « ἀνὴρ τᾶλλα θαυμαστὸς καὶ τὸν τρόπον ἀγγελικὸς » ἐκάθητο ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ ἐρμηνεύων εἰς τοὺς ἄλλους συναδέλφους ψυχωρελῇ διδασκαλίαν· ἀλλὰ τὸ εἰρηνικὸν κήρυγμα ἐσύγχυσεν ἡ πομπώδης παρέλασις ὥραιας γυναικὸς καθημένης ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς ὀχήματος καὶ παρακολουθουμένης ὑπὸ πολυαρίθμου συνοδίας θεραπόντων καὶ φίλων· οἱ πατέρες ἐταράχθησαν ἐπὶ τῇ θεᾷ, καὶ οἱ μὲν ἀπέτρεψαν, ὡς λέγουσι τὰ Συναξάρια, τὰ πρόσωπα ἐξ αἰδοῦς καὶ ἀποστροφῆς, οἱ δὲ ἀπέφυγον τὸν ὑπὸ τῶν μύρων τῆς μιμᾶδος δηλητηριασθέντα ἀέρα. Ὁ Νόννος ὅμως τολμηρότερος τῶν ἄλλων οὐ μόνον ἔμεινεν ἐν τῇ θέσει, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε ν' ἀπυτείνῃ πρὸς τὴν Μαργαριτῶ θερμωτάτην διδαχὴν ὑπομνήσας ἐν μέσῳ λυγμῶν καὶ δακρύων τὴν ἐν τῷ ἅδῃ ἀπώλειαν τοιαύτης ὥραιας ψυχῆς καὶ ἐντέχνως ἐπὶ τέλους ὑποδείξας τὸν ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἐξαγνισμόν καὶ τὴν ἀναμένουσαν ἀθανασίαν. Ἡ Μαργαριτῶ ἀκούσασα προσεκτικῶς

(1) Βλέπε σελ. ια' τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

τοὺς λόγους ἀνεχώρησεν, οἱ φίλοι τοῦ Νόννου ἔσεισαν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῇ ἀκαρπία τῶν νοουθεσιῶν του, αὐτὸς ὁμῶς καθ' ἑαυτὸν ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν ἀρρωγὴν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ θεαρέστου ἔργου· ὅλως ὑπὸ τῆς ιδέας ταύτης κατειλημμένος κατεκλίθη καὶ εἶδεν ὀπτασίαν εὐαγγελιζομένην αὐτῷ τὴν προσεχῇ ἐπιτυχίαν. Τῷ ἐφάνη ὅτι ἱερουργῶν ἔβλεπε περιστερὰν βεβορβωμένην, ἣτις περιίπταμένη ἐνώχλει τοὺς ἐν τῷ ναῷ διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐκπεμπομένης δυσφδίας μύρων· ὁ Νόννος ἐξελθὼν τῶν κατηχουμένων ἔτεινε τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ ὀχλὸν πτηνὸν καὶ συλλαβὼν ἐβύθισεν εἰς λουτήρα· ἐκεῖ δὲ ἡ περιστέρα ἀποθέσασα τὸν βόρβορον, ἐξῆλθε καθαρὰ καὶ πετάσασα ἐγένετο ἄφαντος ἐν τῷ αἰθέρι. Τοιαύτην ὄρασιν ὁ ἐπίσκοπος ἰδὼν τρέχει ἀπὸ πρώτης εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐκμυστηρευθεὶς τὸ ὄραμα εἰς τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς λαμβάνει παρὰ τοῦ πατριάρχου τὴν ἄδειαν νὰ κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. Τὰ Συναξάρια δὲν ὀρίζουσιν ὅποιον τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐδессηνοῦ ἐπισκόπου, προσθέτουσιν ὁμῶς ὅτι μετὰ τῶν ἀκροατῶν ἦν καὶ μία γυνή, ἣτις διέκρινεν ἐν τῷ λόγῳ ἐξεικονιζόμενον τὸν παλαιὸν αὐτῆς βίον καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος κάθαρσιν. Ἡ Μαργαριτὼ συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς διδαχῆς ἀνιζέται εἰς δάκρυα, καὶ ἐξελθοῦσα παρὰ γέλλει εἰς τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς κατοικίας τοῦ ἐπισκόπου· τοῦτο δὲ μαθοῦσα γράφει πρὸς αὐτὸν συγκινητικὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐζήτει τὴν ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἐξάγνισιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ παρελθόντος, λέγουσα πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ταῦτα « δεῖξον διὰ τῶν ἔργων ὅτι εἶσαι ἀληθὴς μαθητὴς ἐκείνου ὅστις διεκήρυξεν « οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν » καὶ συνανέστράφη πρὸς τελῶνας καὶ πόρνas· ὅθεν καὶ σὺ μὴ βδελυχθῆς πόρνην ὁμογενῇ καὶ ὁμόδουλον, εἰς σὲ καὶ μόνον τὰς ἐλπίδας ἀναθεῖσκν, ἀλλ' ἀξίωσον τῆς σῆς θέας δεχόμενός με εἰς ἐξομολόγησιν. » Ὁ Νόννος ἀν-

ριῇ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τεπιστέλλων παρακαλεῖ αὐτὴν ν' ἀναβάλλῃ τὴν προσέλευσιν μέχρις οὗ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν συναδέλφων· ἀλλ' ἡ Μαργαριτὼ προκαταλαβοῦσα ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ῥιφθεῖσα κατὰ γῆς ἐθρήνεε καὶ ἐκόπτετο, λέγουσα εἰς τὸν ἐπελθόντα ἐπίσκοπον ὅτι δὲν θ' ἀναστῇ ἐκ τῆς γῆς ἂν μὴ πρότερον λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ βαπτίσματος. Ὁ Νόννος δακρύων ἱκετεύει αὐτὴν νὰ ἐγερθῇ, οἱ δὲ παριστῶντες κλαίουσιν ἐκ συγκινήσεως καὶ πρὸ πάντων ἐκ χαρᾶς. Οὕτω δὲ ἡ Μαργαριτὼ ἐξομολογηθεῖσα ἀπέβαλεν ἐν τῷ βαπτίσματι τὸ σκηνικὸν ἐπώνυμον καὶ ἐπανέλαβε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα Πελαγία.

Ὁ προσκλυτισμὸς τῆς Μαργαριτοῦς ἐπροξένησε μεγάλην αἰσθησιν, ἅπαντες δὲ οἱ χριστιανοὶ ἐώρτασαν ἐπὶ τῷ γεγονότι. Ἀλλ' ἡ Πελαγία ἤρχισε πειραζομένη ὑπὸ τοῦ διαβόλου μεταμορφωθέντος εἰς ἄνθρωπον, ἡ μᾶλλον ἡσθάνθη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς διεγειρομένην σφοδρὰν πάλιν· πρὸς ἀποσόβησιν δὲ παντὸς πονηροῦ λογισμοῦ ἐνεδύθη ἐπὶ τέλους καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Νόννου ἀποχαιρέτησας τὴν Ἀντιόχειαν μετέβη εἰς μονὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ἔνθα κατετάχθη ὡς μοναχὸς εὐνοῦχος Πελάγιος ὀνομαζόμενος. Ἐπὶ τρία δ' ἔτη βιώσας ἐν παρδειγματικῇ σκληραγωγίᾳ ἀπεβίωσε, μόλις δὲ τότε ἀνακαλύψαντες οἱ συνάδελφοι ὅτι ὁ μοναχὸς Πελάγιος ἦν γυνή, ἔθαψαν ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὸ λείψανον. Ἡ ἐκκλησία τιμῶσα μᾶλλον τὸ προσηλυτικὸν ἔργον ἢ τὴν κοινὴν ταύτην μοναχίην, ἔσπευσεν ἵνα κατατάξῃ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων τὴν ἐκ μιμᾶδων Πελαγίαν, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἐορτάζεται μέχρι σήμερον τῇ 8 Ὀκτωβρίου (1).

(1) Θεοφάνης, 5925. Νικηφόρου Καλλίστου Ἐκκλησ. Ἱστορίαι, XIV, κεφ. 30. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, I, 102. Συμεὼν Μεταφραστῆς

Τὸ ἔργον τοῦ Νόννου ἔσχε μεγίστην ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπιρροήν, ἵσως δὲ τοῦτο καὶ μόνον ἐπεσφράγισε τὴν ἑκτοτε ἀναρχινομένην συμφιλίωσιν τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν σκηνήν· πραγματικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης βλέπομεν κατευναζόμενον τὸ κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιὸν μῖσος, τονιζομένους τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς ὕμνους καὶ ἐπὶ τέλους ὁλόκληρον τὸ σκηνικὸν ἐπιτελεῖον εἰσελαῦνον ἐν τῷ ναῷ πρὸς παράστασιν τοῦ τότε δημιουργηθέντος λειτουργικοῦ δράματος. Τίς ὁ πρὸς τοιαύτην θεατρικὴν ἐπανάστασιν συντελέσας Νόννος λεπτομερέστερον ἀγνοοῦμεν· ἐκ τῆς φράσεως· φράσεως ὅμως τῶν Συνταξίων « ἀνὴρ τᾶλλα θαυμαστός » ὑπεννοοῦμεν ὅτι δὲν ἦτο κοινὸς ἐπίσκοπος, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μυστηριώδης τῆς Μαργαριτοῦς κατηχητὴς εἶναι αὐτὸς ὁ ὁμώνυμος Πανοπολίτης ποιητής, ὅστις ἀκριβῶς ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ λέγεται ἀκμάσας (1). Ὁ Νόννος οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συνεδέετο πρὸ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ διὰ στενῶν πρὸς τὸ θεάτρον δεσμῶν, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς μεγάλης τῶν Διονυσιακῶν ἐποποιΐας, ἐν ᾗ ἐνθουσιωδῶς ἀφηγεῖται τὰς ἀριστείας τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θεοῦ.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς Μαργαριτοῦς ἐπεσφράγισεν, ὡς προερρέθη, τὴν ἐκχριστιάνισιν τοῦ θεάτρου, αὐτὸ ὅμως καὶ μόνον τὸ

τόμ. III, σελ. 907-920 (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. 116). Acta Sanctorum, October, τόμ. IV, σελ. 248-268. Ἡ Πελαγία αὕτη συγγέται πρὸς τὰς ἄλλας ὁμωνύμους ἁγίας Πελαγίας, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν Μαρίναν καὶ ἁγίαν Μαργαρίταν ἕνεκα τῆς τυχαίας ἀντιποκρίσεως τοῦ μὲν πρώτου λατινικοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ κύριον τῆς Ἀντιοχίδος μιμῆδος ὄνομα, τοῦ δὲ δευτέρου πρὸς τὸ σκηνικὸν αὐτῆς ἐπώνυμον, Μαργαριτώ. Παράβλεπε καὶ Acta Sanctorum, Iulius, τόμ. IV, σελ. 278-287.

1. Fabricii, Bibliotheca Graeca, VII, σελ. 602 ἐλδ. Ἀρλεσίου.

προσηλυτικὸν ἔργον τοῦ Νόννου ἐκπληρούμενον ἐν προγενεστέροις χρόνοις δὲν θὰ εἶχε τὴν προσήκουσαν σημασίαν, οὔτε ἡ ἐκκλησία θὰ προσήνεγκε μετὰ τοσούτης προθυμίας τὸν στέφανον τῆς ἀγιότητος εἰς τὴν Πελαγίαν, ἂν ἀλληλουχία ἄλλων σοβαροτέρων γεγονότων δὲν προητοίμαζε καταλλήλως τὴν διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ τούτου ἐπισφραγισθεῖσαν θεατρικὴν ἐπανάστασιν. Ὡς ἐπανειλημμένως ἐγράφη, ὁ λαὸς ἀντέταξεν ἐπὶ μονὸν ἄρνησιν εἰς τὰ ἀντιθεατρικὰ κηρύγματα τῆς ἐκκλησίας, πρὸς καὶ εἰς ἀνταρτικὰς διαδηλώσεις κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου (1) καὶ αὐτοῦ τοῦ μετριοπαθεστέρου ἀγίου Βασιλείου Σελευκείας πατρικῶς συμβουλευόντος εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ τὴν ἐκ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπίων ἀποχὴν (2). Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη πρὸς συμβιβασμὸν ὥθησις ἐδόθη ὑπ' αὐτῆς τῆς βασιλείας, ἥτις συνιδούσα τὸ εὐλογον τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ λαοῦ ἐξέλεξε τὴν μέσσην καὶ ἀληθῶς βασιλικὴν ὁδὸν ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ συμβιβασθῇ ἡ φιλομουσία τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν παλαιὰν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν κατὰ τῆς θυμέλης. Ὁ Σωκράτης μνημο-

(1) « Ἴδου καθ' ἐκάστην ἡμέραν διαρρήγνυμαι βοῶν, Ἀπόστητε τῶν θεάτρων! καὶ πολλοὶ γελῶσιν ἡμᾶς. » τόμ. IX, σελ. 335. « Ὅταν γὰρ καθάρωμεν τῶν θεάτρων εἰσιόντας καὶ ἀκαθαρσίαν ἐπιφέροντας, ἀνελεύθοντες ἐκεῖ μείζονα δέχονται τὴν ἀκαθαρσίαν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο ζῶντες, ἵνα κόπους ἡμῖν παρέχωσι· καὶ ἔρχονται πάλιν πολλὴν κόπρον βαστάζοντες ἐν τοῖς ἡθεσιν, ἐν τοῖς κινήμασιν, ἐν τοῖς ῥήμασιν, ἐν τῇ γέλωτι, ἐν τῇ ῥαθυμίᾳ· εἴτα πάλιν ἡμεῖς σκάπτομεν ἄνωθεν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο σκάπτοντες, ἵνα καθαροὺς αὐτοὺς πέμψαντες πάλιν ἴδωμεν συναγαγόντας τὸν βόρβορον· διὰ τοῦτο παραδίδωμι ἡμᾶς τῷ θεῷ. » τόμ. IX, σελ. 200.

(2) « Κάθηται συγχορευτὴς τῶν Ἑλλήνων ὁ τῆς Χριστοῦ θυσίας προσκυνητής... ἀλλ' ἴσως φλυαρία τοῖς ἀνηκόοις τὰ ῥήματα, καὶ λῆρος τῶν παιδεύοντων ἡ φωνή, καὶ τῆς νοουθεσίας οἱ λόγοι γέλωτος ὑπόθεσις. » Εἰς τὰ Ὀλύμπια, σελ. 149.

νεύει δύο γεγονότα ἀποδεικνύοντα τὴν εὐφυῶ τοῦ Θεοδοσίου προσπάθειαν πρὸς συγκοινωνίαν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θεάτρου. Ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 423 ἦν δριμύτατος καὶ ἐπροξένει καταστροφάς· συνεπεία τούτου ὁ αὐτοκράτωρ παρεκάλεσε τὸν λαὸν ὅπως ἀντὶ τοῦ θεάτρου μεταβῇ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἱκετεύσῃ τὸ θεῖον πρὸς ἄρσιν τοῦ κακοῦ· ἀλλ' οἱ δῆμοι ἐπέμειναν ζητοῦντες τὸ θέατρον, ὁ δὲ Θεοδόσιος ἀναγκασθεὶς ἐνέδωκε μὲν, ἀλλὰ κατώρθωσε τὸν σκοπὸν δι' ἄλλου μέσου· «ὡς δὲ πεπληρωμένου ἀνδρῶν τοῦ ἵπποδρόμου ἐπέτεινεν ὁ χειμὼν, πολλοῦ νιφετοῦ καταρραγέντος, τότε δὴ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ βασιλεὺς οἶκν εἶχε περὶ τὸ θεῖον δήλην καθίστησι τῷ δήμῳ προσφωνήσας διὰ τῶν κηρύκων· «ἀλλὰ πολλῶ κρεῖσσον, ἔφη, καταφρονήσαντας τῆς θεᾶς κοινῇ πάντας λιτανεῦσαι θεὸν ὅπως ἀβλαβεῖς τοὺς ἐπικειμένους χειμῶνας φυλαχθεῖημεν.» Καὶ οὕτω πᾶν ἤρετο ἔπος καὶ σὺν χαρᾷ μεγίστῃ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ λιτανεύοντες ὕμνους ἐκ συμφωνίας πάντες ἀνέπεμπον τῷ θεῷ· καὶ ὅλη μὲν ἡ πόλις μία ἐκκλησία ἐγένετο, βασιλεὺς δὲ μέσος ἐξήρχετο τῶν ὕμνων ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι πορευόμενος » (1). Ὅταν δὲ μετὰ δύο ἔτη (425) συλληφθεὶς ἐφορεύθη ὁ ἄρπαξ τοῦ Ρωμαϊκοῦ στέμματος Ἰωάννης, διὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγήματος ὁ Θεοδόσιος ἔσυρεν ἐκ τοῦ θεάτρου τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς δοξολογίαν (2).

(1) Σωκράτους ἐκκλησι. Ἱστορία, βιβλ. Ζ, κεφ. 22.

(2) «Προσφωνεῖ οὖν τῷ δήμῳ·» δεῦρο μᾶλλον ἢ δοκεῖ, ἔφη, παρέντες τὴν τέρψιν ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἶκον γενόμενοι, εὐχαριστηρίους εὐχὰς τῷ θεῷ ἀναπέμψωμεν· ἀνθ' ὧν ἡ αὐτοῦ χεὶρ καθεῖλε τὸν τύραννον.» Ταῦτα εἶρητο, καὶ τὰ μὲν τῆς θείας ἐπέπαυτό τε καὶ ἡμέλητο, διὰ μέσου δὲ τοῦ ἵπποδρόμου συμφώνως ἅμα αὐτῷ εὐχαριστηρίως ψάλλοντες, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύοντο·» βιβλ. Ζ', κεφ. 23.

Τὸ σχέδιον τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμφιλιώσεως τοῦ θεά-
τρου οὔτε ὁ Θεοδόσιος συνέλαβεν, οὔτε ἡ πανίσχυρος ἀδελφὴ αὐ-
τοῦ Πουλχερία τῷ ὑπηγόρευσεν, διότι τοιαύτη συμπάθεια προϋ-
ποθέτει φιλομουσίαν, ἐφ' ἣ δὲν διέπρεψαν αἱ δύο αὗται πεζαί-
φύσεις, οὐδέποτε κατορθώσασαι νὰ μετεωρισθῶσιν ἄνω τῶν
μικρορραδιουργιῶν τῶν εὐνούχων αὐτῶν· τὸ σχέδιον τοῦτο
συνέλαβεν ἑτέρα γυνή, διακρινομένη ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ποιητικῇ
οἴστρῳ, ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου, ἀμφοτέρω δὲ τὰ ἄνω μνη-
μονευθέντα πρῶτα βήματα τῆς τοιαύτης συμφιλιώσεως ἔλα-
βον χώραν δύο ἔτη μετὰ τὴν συνομολόγησιν τοῦ γάμου τούτου.

Κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου ἡ Ἀθηναῖς ἐπαι-
δεύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοσοῦτον ἐπιμελῶς, ὥστε ἂν ἡ τύχη
δὲν ἀνεβίβαζεν αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον, ὁ κατάλογος τῶν ἑλλη-
νίδων φιλοσόφων δὲν θὰ ἔκλειε διὰ τοῦ τότε συμβάντος τρα-
γικοῦ θανάτου τῆς Ὑπατίας. Ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος ἀποθνή-
σκων διέθετο ἅπασαν σχεδὸν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν
υἱῶν, θεωρήσας ἀρκετὴν τῆς θυγατρὸς του προῖκα τὴν ὠραιό-
τητα καὶ τὴν παιδείαν αὐτῆς· πραγματικῶς δὲ τὰ δύο ταῦτα
προσόντα ἤρκεσαν ὅπως ἡ πτωχὴ Ἀθηναῖα προτιμηθῇ πασῶν
τῶν ἄλλων γυναικῶν ὡς σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου. Ἀναντιρρή-
τως μεγάλην ἡσθιάνθη ἐν αὐτῇ ἐπανάστασιν ἡ Ἀθηναῖς ὅταν
μετὰ τοῦ ὀνόματος ἀπέβαλε καὶ τὴν θρησκείαν τῶν προγύ-
νων· ἡ ἀνατροφή, πᾶσαι αἱ ἀναμνήσεις εἴλκυον αὐτὴν πρὸς
τὸν ἔτι σεβάσμιον Παρθενῶνα, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα, τὸ βασιλι-
κὸν καθήκον καὶ πρὸ πάντων ζωηρὸν εὐγνωμοσύνης αἰσθημα
συνέδεον στενῶς τὴν Εὐδοκίαν πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν· τὰ
δύο ταῦτα αἰσθήματα ἰσχυρῶς συγκρουσθέντα καὶ παλαίσαντα
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς ἐπὶ τέλους συνεχωνεύθησαν ἐν μιᾷ καὶ
μόνῃ ποιητικῇ διαδηλώσει, τῇ ἀναπτύξει τοῦ χριστιανικοῦ
δράματος, ἐν ᾧ αἱ δύο θρησκείαι συνεννοῦνται πρὸς παράστα-
σιν τῆς νέας ἐποποιΐας· καὶ ἡ μὲν θρησκεία τῆς Ἀθηναϊκῆς

καταβάλλει τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ῥυθμόν, ἢ δὲ τῆς Εὐδοκίας τὴν δραματικὴν ὑπόθεσιν.

Δυστυχῶς τὸ ἔργον τῆς Εὐδοκίας ἀπωλέσθη, ἐκ δὲ τῶν περιτωθέντων ἀποσπατμάτων ἀδύνατον νὰ σχηματισθῇ σαφὴς περὶ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἰδέα. Ἀπλῶς γινώσκομεν ὅτι ἡ ἐστεμμένη ποιήτρια παρέφρασεν εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· ὁ Φώτιος θαυμάζει τὸ ῥέον τοῦ στίχου καὶ τὸ ποιητικὸν ὕψος, δὲν λέγει ὁμῶς ἂν πρόκηται περὶ ἐποποιίας ἢ δράματος (1). Γὰρ ἐξ ἄλλου ποιήματος διασωθέντα ἀποσπάσματα δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ κυρίως λεγομένου δράματος, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον δραματικὴ ἐποποιία εἰλημμένη ἐκ τῆς δημώδους ἐκείνης παραδόσεως, ἥτις κατώρθωσε νὰ ἐγκολάψῃ εἰς τὴν πεζολογίαν τῆς νέας πίστεως τὸν μυθοπλαστικὸν τύπον τῆς τοσοῦτον εὐφραντάστου παλαιᾶς θρησκείας. Ἡ Εὐδοκία προτιμήσασα τοσούτων ἄλλων χριστιανικῶν ἐποποιῶν τοὺς ἔρωτας τοῦ Ἀντιοχέως Ἀγλαΐδος καὶ τῆς ἁγίας Ἰουστίνης, καὶ τοῦ Καρχηδονίου μάγου ἁγίου Κυπριανοῦ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐπὶ ψυχρᾷ πεζολογίᾳ δυσφημουμένη θρησκεία ἐπλούτει καὶ δραματικῶν ὑποθέσεων, ἐξ ἐκείνων μάλιστα τὰς ὁποίας ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἀπῆτει πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἐπελθόντος κενοῦ διὰ τῆς ἀποτόμου καταστροφῆς τῶν γοητευτικῶν παραδόσεων τῆς οἰχομένης θρησκείας.

Καὶ τῷ ὄντι δύο καὶ μόνον ἐκ τοῦ ἀπεράντου χριστιανικοῦ μαρτυρολογίου ἐπεισόδια παρίστων τὸ δραματικὸν ἐκεῖνο διαφέρον τὸ δυνάμενον νὰ καταπλήξῃ τὴν φαντασίαν τῶν τότε ὄλων, ζώντων ἐν μέσῳ μάγων καὶ ἀστρολόγων, τὸ μαρτύριον

1) «Ὅτι καὶ γυναικὸς καὶ βασιλεῖς τρυφώσης καὶ οὕτω καλόν, ἄξιον θαυμάσαι.» Φωτίου Βιβλιοθήκη κώδικες 183-184

ρ κ δ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ ὁ βίος τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπεισόδιον δευτερεύει τὴν δραματικὴν πλοκὴν τοῦ πρώτου, ἔχει ὁμῶς τὸ προτέρημα ὅτι ἐμορφώθη ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν πρώτων χριστιανῶν, ὃν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύγχρονον αὐτῷ τῷ Παύλῳ, συνεπεία δὲ τούτου διεξεδίκει τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ μαρτυρικῇ ἐποποιίᾳ (1). Τὰ δύο μαρτυρικὰ ταῦτα δράματα ἐρριζωμένα ἐν πάσῃ χριστιανικῇ καρδίᾳ ἐπηυξήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοσοῦτον ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς τοῦ λαοῦ φαντασίας ὥστε ἡ πρώτη ὑπόστασις ἐκινδύνευε νὰ πνιγῇ ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ δημοτικοῦ μύθου· συνεπεία τούτου περιφρονούμενα ὑπὸ τῶν λογίων, ἴσως δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἔμενον περὶ καὶ ἄξεστα ἀναγνώσματα ὡς ὁ μορφώσας αὐτὰ λαός· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ καθαρισθῶσι τοῦ τερατώδους τῆς μυθοπλαστίας ἐπιχρίσματος, καὶ δι' ἀρμονικῆς ποιήσεως ἀνυψωθῶσιν εἰς τὴν ἀληθῆ δραματικὴν αὐτῶν περιωπὴν.

Ἐνῷ δὲ ἡ Εὐδοκία ἐκλέξασα τὸ δραματικώτερον τῶν ἐπεισοδίων τούτων, τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνης μετέφραζεν αὐτὸ εἰς ἡρωικοὺς στίχους (2), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σελευκείας Βασίλειος ἐδραματοῦργει τὸν βίον τῆς Θέκλης (3). Ἡ σύγχρονος δημοσίευσίς τῶν χριστιανικῶν τούτων ἐποποιῶν ὑπὸ μιᾶς βασιλίδος καὶ ἐνὸς ἁγίου, εἶχε βεβαίως

(1) Carl Schlau, *Die Akten des Paulus und der Thecla*. Leipzig, 1877. Edmond Le Blant, *Etude archéologique sur le texte des actes de Sainte Thécle* (Annuaire del'association pour les Etudes Grecques, 18.7, σελ. 260).

(2) Βλέπε τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα ἐν Bandini, *Graecae Ecclesiae vetera monumenta*, τόμ. Α', καὶ ἐν *Catalogus MSS. Graec. Bibliothecae Laurentianae*, τόμ. I, σελ. 229.

(3) Φωτίου Βιβλιοθήκη, κῶδιξ 168· παράβ. Fabricius, *Bibl. Graeca*, τόμ. IX, σελ. 95-96.

ἄλλον σκοπὸν ἢ τὴν ἀπλὴν ἐπιδείξιν γνώσεων· τὰ ποιήματα ταῦτα ἦσαν προωρισμένα ἵνα ψάλλωνται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ χορῶν ὑποκρινομένων τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα· τὸν τρόπον τῆς παραστάσεως ἠδυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν κάλλιον ἂν ὁ Φώτιος περιέγραφε λεπτομερέστερον τὴν ἀπολεσθεῖσαν τῆς Θέκλης ἐποποιίαν, ἢ τοῦλάχιστον ἂν διεσώζοντο πλείότερα τοῦ ποιήματος τῆς Εὐδοκίας ἀποσπάσματα.

Εἰς τὴν αὐτὴν βασιλίδαν ἀποδίδεται καὶ ἄλλο ποιητικὸν ἔργον ἀποδεικνύον πληρέστατα ὅτι ἡ ἐκχριστιανισθεῖσα κόρη τοῦ Λεοντίου δὲν ἐλησμόνησε τοσοῦτον εὐκόλως τὰς ἐλληνικὰς παραδόσεις· διὰ τοῦ νέου τούτου ἔργου ἡ Εὐδοκία κύριον προτίθεται σκοπὸν νὰ μεταγγίσῃ τὴν χριστιανικὴν πεζότητα ἐν τῇ ποιητικῇ χύτρᾳ τοῦ Ὀμήρου. Τὸ νέον ἔπος ὠνομάσθη Ὀμηρόκεντρα (1), διότι πραγματικῶς ἐν τῷ Ὀμηρικῷ στελέχει ἐγκεντρίζεται ἡ χριστιανικὴ παραφυσία.

Ἡ Εὐδοκία ἐννοοῦσα τὸ τολμηρόν, ἴσως δὲ καὶ ἐπικίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως προσεπάθησεν ἐγκαίρως νὰ μυήσει εἰς τὸ ἔργον τοὺς πρωτεύοντας τῶν χριστιανῶν λογίων. Πλὴν τοῦ Νόννου καὶ τοῦ Βασιλείου Σελευκείας ἀναφέρεται εἰδικώτερον τρίτος ποιητὴς ἀπολαύων τῆς ὑψηλῆς προστασίας τῆς βασιλίσσης καὶ τιμηθεὶς διὰ τῶν μεγίστων ἀξιομάτων, οὗτος δὲ εἶναι ὁ

(1) Τοιοῦτον εἶδος ποιημάτων ἐγινώσκετο καὶ πρὸ τῆς Εὐδοκίας, διότι ὁ Τερτουλιανὸς μνημονεύει Ὀμηροκέντωνας καὶ Βιργιλοκέντωνας· βλ. Fabricii Bibliotheca Graeca, I, σελ. 551. Ὁ κόμης Μάρκελλος θεωρεῖ τὰ Ὀμηρόκεντρα τῆς Εὐδοκίας « destinées de célébrer les mystères de notre foi. » Les Dionysiaques de Nonnos, introduction, VII (ἐν τῇ Ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Didot.) Ὁ αὐτὸς ἐκδότης θεωρεῖ μὲν ἀξίαν τιμειώσεως τὴν σχέσιν τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ Νόννου, ἰδίᾳ δὲ τὴν κοινότητα τῶν ἔργων αὐτῶν, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ ἐννοήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ποιητικῆς ταύτης συμπράξεως.

συμπολίτης τοῦ Νόννου Κῦρος· ἀγνοεῖται τί ἔγραψεν ὁ Πανοπολίτης οὗτος ποιητής ὁ ὑπὸ τοῦ Σουῖδα ἀποκαλούμενος ἐποποιός, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς προστάτου αὐτοῦ, ὁ Κῦρος ἀποδιωχθεὶς τῆς αὐλῆς ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα (1). Ὡς δ' ἐν τῇ μαρτυρικῇ ἐποποιίᾳ ἡ ἐστεμμένη ποιήτρια εὔρε κατάλληλον μιμητὴν τῶν λόγιον τῆς Σελευκείας ἐπίσκοπον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξομηρίσει τῆς Κιηνῆς Διαθήκης ἔσχεν ὁπαδὸν τὸν Νόννον, ὅστις ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παρέφρασε τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

Ἀλλ' ἡ βασιλικὴ ἀπόπειρα ὑπερεπήδα τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρι τινὸς βαθμοῦ ἐννοουμένης σύμφυλίσσεως πρὸς τὸν παλαιὸν ἐχθρόν, τοῦ ὁποῦ ἀνέκαθεν μὲν ἐξετίμησε τὴν εὐγένειαν καὶ πρὸ πάντων τὸν φιλολογικὸν πλοῦτον, ἐκ πικρᾶς ὅμως πείρας ἐδιδάχθη ὅτι ἐν τοῖς πολυπλόκοις τῆς ποιήσεως αὐτοῦ δικτύοις περιπλεκομένη ἠδύνατο νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ ἀγνότης τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως. Εἰς τὸ ἔργον ἐπομένως τῆς Εὐδοκίας ἐδωρήθη ἰσόχρονος ζωῇ πρὸς τὴν γεννέτειραν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο οὐχὶ χάριν τῆς ποιητρίας, ἀλλὰ χάριν τῆς βασιλίσσης (2). Ἄν ὅμως οὔτε οἱ Ὀμηρικοὶ στίχοι οὔτε ἡ ἡρωϊκὴ ἐποποιία κατάρθωσαν ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ τὰ περὶ μαρτυρολόγια, οὐδὲν ἥττον τὸ ἔργον τῆς

(1) « Κῦρος Πανοπολίτης ἐποποιός· γέγονεν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Νέου βασιλέως, ὅφ' οὗ καὶ ἐπαρχος πραιτωρίων καὶ ἐπαρχος πόλεως προεβλήθη· καὶ γέγονεν ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίος. Εὐδοκία γὰρ ἡ Θεοδοσίου γαμετή, βασιλὶς οὗτα, ὑπερηγάσθη τὸν Κῦρον, φιλοεπὴς οὗτα· ἀλλὰ αὐτῆς ἀποστάσης τῶν βασιλέων καὶ εἰς Ἀνατολὴν ἐν Ἱεροσολύμοις διατριβούσης, Κῦρος ἐπιβουλευθεὶς ἐπίσκοτος τῶν ἱερῶν γίνεται ἐν Κοτυαίῳ τῆς Φρυγίας, καὶ παρέτεινε μέγχοι Λέοντος τοῦ βασιλέως. » Σουῖδας (Κῦρος).

(2) Τὸ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγγρίου (Α'. 20) μνημονευόμενον γεγονός ἀπαδεικνύει τὴν περὶ τοῦ τότε Βυζαντίου κρίσιν τῆς Εὐδοκίας· ὡς γνω-

Ἀθηναίᾳ ἡγεμονίδος ἐγένετο ἡ πρώτη ἀφειτηρία πρὸς ἐκχριστιάνισιν τῆς τε ποιήσεως καὶ τοῦ θεάτρου, διότι ἔκτοτε ἀκριβῶς ἀντηχοῦσιν ἐν τοῖς ναοῖς οἱ πρῶτοι χριστιανικοὶ ὕμνοι, καὶ δημιουργεῖται τὸ χριστιανικὸν δράμα. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἐξεπληρώθη, ὡς θέλομεν ἶδει μετ' οὐ πολὺ, ἐπὶ Ἑλληνας βασιλέως καὶ δι' Ἑλληνας μελωδοῦ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις τῆς Εὐδοκίας, τοῦ Νόννου καὶ τοῦ Βασιλείου ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν τσαῦτα παλαιότερα καὶ μεταγενέστερα ποιήματα, ὡς τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, τοῦ Συνεσίου, τοῦ Πισίδου τοῦ Φιλῆ καὶ τσοῦτων ἄλλων, οὐδέποτε κατορθώσαντα νὰ πολιτογραφηθῶσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ λειτουργίᾳ (1). Πάντες σχεδὸν οἱ νῦν ψαλλόμενοι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐποιήθησαν ὑπὸ δημοτικῶν μελωδῶν, ἢ τοῦλάχιστον ὑπ' ἀνθρώπων μὴ γνωστῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ φιλολογίᾳ. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας συστηματικὴ ἀποστροφή πρὸς τὴν λογιαν ποίησιν καὶ ἡ ἐνθερμος προτίμησις τῆς δημώδους μούσης στηρίζεται βεβαίως εἰς σπουδαῖον ἱστορικὸν λόγον.

στὸν γενναίως παλίσασα πρὸς τὰς μικρορραδιουργίας τῶν εὐνούχων τοῦ παλατίου, ἔπεσεν ἐπὶ τέλους θυμᾷ αἰσχυρᾷς συκοφαντίας, ἐφ' ἣ ἀνιδῶς ὑδριθεῖσα ὑπὸ τοῦ μωροῦ καὶ διεφθαρμένου αὐτῆς συζύγου ἡναγκάσθη νὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα καὶ ἀποσυρθῇ εἰς Ἱεροσόλυμα· διελθοῦσα τότε ἐξ Ἀντιοχείας ἐθαύμασε τὸν ἑλληνισμόν τῆς Ἀσιανῆς μητροπόλεως, καὶ ἐνθουσιῶσα ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἑμμέτρον προσλαλίαν, ἐξ ἧς ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρονογράφος διέσωσεν ἓνα καὶ μόνον στίχον, ὅστις ἀρκούντως εἰκονίζει τὰ αἰσθήματα τῆς κόρης τοῦ Λεοντίου.

Ὑμετέρης γενεῆς καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι.

(1) Cardinal Pitra, *Hymnographie del' Eglise Grecque*. Paris 1867, σελ. 25.

Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ πᾶσαι αἱ αἱρέσεις ἐπωφεληθεῖσαι τὴν πρὸς τὸ θέατρον καταφορὰν τῶν Πατέρων ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν πρὸς τὴν σκηνὴν συμπάθειαν τῶν ὀχλῶν εἰσάγουσαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν τὴν ὀρχήστραν (1)· ἀφ' ἐτέρου οἱ ἐθνικοὶ πρὸς διακωμώδησιν τῶν βίων τῶν μαρτύρων διέφθειραν τὴν ἀπλοϊκὴν μὲν, ἀλλ' ἀληθῆ διήγησιν, δι' ἐπείσάξεως γελοίων ἐπεισοδίων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου πηγῆς τῶν ἑλληνικῶν μύθων· τὰ διεφθαρμένα ταῦτα μαρτυρολόγια ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεκολπώθη ὁ λαός, ὥστε ἡ ἐκκλησία ἐπὶ πολὺ ἐμόχθησε πρὸς ἄρσιν καὶ καταστροφὴν αὐτῶν καταφυγοῦσα ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ἀπαίσιον μὲν πλὴν ἡρωϊκὸν μέτρον τοῦ πυρός (2).

(1) Ἐν τοῖς Φιλοσοφουμένοις διεσώθησαν πολλὰ ἀποσπάσματα τῶν αἱρετικῶν τούτων ὕμνων· βλέπε τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ καρδινάλιου Πίτρου, *Hymnographie del' Eglise Grecque*, σελ. 40-41.

(2) Ὁ 63 κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου διατάσσει τὴν πυρπόλησιν τῶν διεφθαρμένων τούτων μαρτυρολογίων « Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, ὡς ἂν τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας ἀτιμάζειεν καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπ' ἐκκλησίαις δημοσιεύεσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδῶσθαι· τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθεῖς τούτοις προσέχοντας ἀναθεματίζομεν. » Ἐπεξηγῶν τὸν κανόνα τοῦτον ὁ Βηλταμὼν λέγει « Οὐκ ἔλαθε τοὺς ἁγίους πατέρας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπίστων καὶ μισοχρίστων μὴ παραδεχόμενοι τοὺς τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν ἄθλους, ἢ καὶ καταμωκώμενοι τῶν ταῦτα δεξαμένων χριστιανῶν, συνεπλάσαντό τινι ψευδῇ καὶ ἀλλόκοτα καὶ ἄξια τῆς αὐτῶν κακίας, ὡς δῆθεν παρὰ τῶν μαρτύρων λαληθέντα ἢ πραχθέντα, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐνάγεσθαι εἰς ἀπιστίαν ἢ γέλωτα καὶ τοὺς ἁγίους περιϋβρίζεσθαι. . . . χάρις τοίνυν τῷ μακαρίτῃ Μεταφραστῇ τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς πόνοις καὶ ἰδρῶσι κατακλύναντι εἰς ὕμνον θεοῦ καὶ δόξαν αἰωνίζουσαν τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ὁ ἁγιώτατος δὲ πατριάρχης ἐκείνος κυρὸς Νικόλαος ὁ Μουζάλων εὐρὼν συγγραφέντα τὸν βίον τῆς ἁγίας Παρρασκευῆς τῆς ἐν τῷ χοίρῳ τῇ

Καὶ ὁ μὲν τελευταῖος οὗτος λόγος ἀρκούντως ἐξηγεῖ τὴν ἐντε-
λὴ σχεδὸν ἑλλειψιν στιχηρῶν βίων, ὀρθοδόξων καὶ μὴ ἁγίων, ὡς
καὶ τὴ ἐπὶ τῶν Μακεδόνων βασιλέων ἀναθεώρησιν καὶ μετὰπλα-
σιν ἀπάσης σχεδὸν τῆς ἀγιογραφίας ὑπὸ Συμεῶν Λογοθέτου τοῦ
διὰ τοῦτο ἐπονομασθέντος Μεταφράστοῦ· εἶναι δὲ μάλιστα θαυ-
μαστὸν πῶς διεσώθη ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ἐποποιία τῆς
Εὐδοκίης, ἔστω καὶ τοσοῦτον κολοβὴ ὁ πρῶτος ὅμως λόγος
τῆς πρὸς τὴν λογίαν ποίησιν δυσπιστίας τῆς ἐκκλησίας συν-
δέεται στενώτερον πρὸς τὸ θεατρικὸν ζήτημα, καὶ πρέπει ν' ἀ-
ναπτυχθῇ λεπτομερέστερον.

Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρῶν δι-
κρίνεται ἡ πολυκέφαλος τῶν Γνωστικῶν αἵρεσις, ἥτις ὑπὸ φι-
λικὸν προσωπεῖον κατορθώσασα νὰ εἰσχωρήσῃ ἐν τῇ χριστι-
ανικῇ πολιτείᾳ ἠπειλήσεν ὡς ἄλλη Λερναία Ὕδρα νὰ καταέρο-

Καλλικρατεία τιμωμένης παρά τινος χωρίτου ἰδιωτικῶς καὶ ἀναξίως τῇ
ἀγγελικῇ διαγωγῇ τῆς ἁγίας ὤρισε πυρὶ παραδοθῆναι· καὶ ἐπέτρεψε
τῷ διακόνῳ ἐκείνῳ τῷ Βασιλικῷ συγγράψασθαι τὸν ταύτης θεάρεστον
βίον· « βλέπε καὶ ἐρμηνείαν Ἀριστηνοῦ εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα. *Pande-
ctes Conciliorum*, ed. Beveregii I, σελ. 232.

Πρῶτος τοιοῦτον ἑμμετρον βίον γράψας εἶναι ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς Δ' ἐ-
κατονταετηρίδος ἀκμάσας Κύπριος Τριφύλλιος ἐπίσκοπος Λερδῶν, ἐκ-
θέσας ἐν ἱαμβικοῖς στίχοις τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ διδασκάλου
αὐτοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος (Σουίδας-Τριφύλλιος).
Εἴαι δὲ ἀξιοσημεῖωτον ὅτι μόνῃ ἡ πατρὶς τοῦ ἐφευρετοῦ τῆς ποιητι-
κῆς ταύτης ἀγιογραφίας διέσωσε μεγάλας χριστιανικὰς ἐποποιίας ἐν τῇ
δημοτικῇ αὐτῆς διαλέκτῳ μέχρι τοῦ νῦν ψαλλομένας, ὡς τὴν τοῦ ἁ-
γίου Παντελεήμονος, τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ
Χριστοῦ καὶ Λαζάρου (Σακελλαρίου Κυπριακά, σελ. 54-84). Περὶ τῆς
ἀρχαιότερας καὶ μακροτέρας τούτων, τῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος,
θέλομεν λαλήσει ὅταν ἐκδώσωμεν τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γραφῆ-
σιν ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκατονταετηρίδι ἐποποιίαν Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου.

χθίστη τὰ νεαρά τῆς ἐκκλησίας σπλάγχνα, ἂν μὴ ἐγκαίρως ἀνεκαλύπτετο ὁ δόλος καὶ ἀπεσοβεῖτο ὁ κίνδυνος. Ἀποτυχούσα τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ ἡ Γνώσις ὑπεδιηρέθη εἰς πολυώνυμους αἱρέσεις γνωστὰς ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἰδρυτῶν αὐτῶν· δύο τῶν αἱρέσεων τούτων ἀναπτυχθεῖσαι ὑπὸ τὸν θερμουργὸν τῆς Συρίας οὐρανόν, ἡ τοῦ Βαλεντίνου καὶ ἡ τοῦ Βαρδησάνου ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας θεατρικῆς καὶ μουσικῆς αὐτῶν ἐπιρροῆς.

Περὶ τὰ μέσα τῆς Β' ἐκατονταετηρίδος ὁ Γνωστικὸς Βασιλείδης μεταρρυθμίσας τὸ ἀρχικὸν τῆς αἱρέσεως πρόγραμμα ἐδημιούργησεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς θεολογίας νέαν Γνώσιν, τὴν ὁποίαν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Βαλεντίνος ἐπὶ τὸ φιλοσοφικώτερον διαρρυθμίσας κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ ἐν Συρίᾳ καὶ ἀναδείξῃ πανίσχυρον ἐν τῇ τότε ἐστίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. Λεπτομερεῖς πληροφορίαι περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Βαλεντινιανῶν ἐλλείπουσι, διότι πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ὡς καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας Γνώσεις ἀφορῶντα συγγράμματα κατεστράφησαν· μετὰ πολλῆς ὁμῶς πιθανότητος εἰκάζεται ὅτι ἡ ὀρχήστρα σπουδαῖον ἐλάμβανε μέρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βαλεντίνου, διότι καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς μνημονεύονται ᾠδαὶ καὶ ψαλμοί (1), πρὸ πάντων δὲ διότι βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς Πατέρας μόνον ἐν τῷ κατὰ τῶν Συριακῶν Γνώσεων πολέμῳ λησμονοῦντας τὰς περὶ θεάτρου παλαιὰς προλήψεις καὶ προσπαθοῦντας νὰ καταβάλλωσι τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀπλῶν, τοῦ δράματος καὶ τῆς μουσικῆς. Οὕτως ὁ μὲν ἅγιος Ἐφραίμ ἀναγνωρίζων τὴν ἐπὶ τῶν Βαρδησανιτῶν ἐπιρροὴν τοῦ ἄσματος οὐδόλως διστάζει πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐ-

(1) Fabricius, Bibliotheca Graeca, VII, σελ. 177, 178. Ἐν ταῖς Φιλοσοφουμένοις διεσώθησαν ἄσματά τινα τῶν Βαλεντινιανῶν.

τοῦ νὰ γράψῃ ὕμνους κατὰ τὸ σύστημα τῶν Γνωστικῶν καὶ μάλιστα τόνισῃ αὐτοὺς ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἐφευρεθέντων μουσικῶν σημείων, ὁ δὲ ἱερομάρτυς Μεθόδιος καταπολεμεῖ τοὺς Βαλεντινιανοὺς δι' αὐτοῦ τοῦ δράματος.

Ὁ τελευταῖος οὗτος τῆς ἐκκλησίας πατὴρ καταριθμεῖται ἐν τῇ τελευταίᾳ μαρτυρικῇ ἐκκτόμβῃ τὴν ὁποίαν ὁ Διοκλητιανὸς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐκπνέαντα τοῦ ἐθνισμοῦ δαίμονα (1). Ὁ ἐν ἔτει 300—310 κατὰ τομήθεις Μεθόδιος ὁ Εὐβούλιος διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπίσκοπος τοῦ Βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, τῶν Πατάρων καὶ τῆς Τύρου· ἐν τῇ γραμματολογία γινώσκεται μόνον ὡς ἐπίσκοπος τῆς Λυκιακῆς πόλεως, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς Πατάρων ἐπίσκοπος συνέγραψε τὰ γνωρίσαντα αὐτὸν πονήματα. Ὑποπτευόμενος μετὰ τῶν ἄλλων τότε χριστιανῶν τὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ Ὠριγένους ὁ Μεθόδιος πικρῶς ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, διακωμῶδων αὐτὸν ὅτε μὲν ὑπὸ τὸ κύριον ὄνομα, ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον τοῦ Κενταύρου (2). Ἀλλ' ἂν οὕτω προσηνέχθη πρὸς τοὺς ὑπόπτους

(1) Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, 138. Fabricius VII, 260.

(2) Ἐνδὲς τῶν διαλόγων τούτων ἐπιγραφομένου Περὶ Ἀναστάσεως πολλὰ ἀποσπάσματα διέσωσεν ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐπιλέγων «Ταῦτα μὲν οὖν ἔστιν ἀπὸ μέρους καθ' εἰρμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου τοῦ καὶ Εὐβουλίου... πολλὰ γὰρ καὶ ἕτερα ἐν τῇ περὶ ὑποθέσεως (κατὰ Ὠριγένους) ἀκολουθίᾳ τῇ προειρημένῃ Μεθοδίῳ ἀνδρὶ λόγῳ ὄντι καὶ σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένῳ εἰρημένα εἴρηται, πάντως που καὶ ἔπη τοσαῦτα ἕτερα.» Πρόσωπα τοῦ δράματος τούτου εἰσὶν Ἀγλαοφῶν, Πρόκλος, Ὠριγένης, Αὐξέντιος, Μεθόδιος· βλ. Ἐπιφανίου τὰ σωζόμενα, Coloniae 1682, σελ. 590. Ὁ Φώτιος (κωδὶς 235) ἀνελύων ἕτερον διάλογον ἐν ᾧ πρωταγωνιστεῖ ὁ Ὠριγένης ὑπὸ τὸ πλαστόνυμον Κένταυρος, ἐπιφέρει «Ταῦτά φησιν ὁ Ὠριγένης σπουδάζων, καὶ ὅρα οἷα παίζει.»

συναδέλφους, ὁ λόγιος ἐπίσκοπος μετὰ πλειοτέρας ζέσεως ἐπέ-
τέθη κατὰ τῶν κεκηρυγμένων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρῶν, νεο-
πλατωνικῶν καὶ Βαλεντινιανῶν.

Τὰ διασωθέντα συγγράμματα τοῦ Μεθοδίου καλῶς εἰκονί-
ζουσι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθὲν σύστημα εἰς προσφορωτέρην
τοῦ σκοποῦ ἐπιτυχίαν· μόνον ἐπιδιώκων σκοπὸν νὰ ἐννοηθῇ
ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀντὶ ὑψηλῆς γλώσσης καὶ μεταφυσικῶν θεω-
ριῶν ἐπροτίμησεν ἀπλοῦν καὶ χάριεν ὕψος, γράφων διαλόγους
κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ παρενείρων ἐντέχνως διάφορα ποιητι-
κὰ ἐπεισύδια ἀντιγεγραμμένα, ὡς εἰκάζεται, ἐκ παλαιοτέρων
ἐλλήνων συγγραφέων. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ὁ Μεθόδιος ἀ-
φωσιωμένος ὅλη ψυχῇ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, δὲν ἦν ἐκ τῶν
ἐνθουσιωδῶν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας καὶ πολλῶ ὀλιγώτερον
τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θαυμαστῶν· ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἦν προφανής,
ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ πίστις τῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ αἵρετικῶν
ῥαδιουργουμένων δήμων ἤρχισε νὰ κλονίζεται ἐπὶ τῇ βεβαιότητι
ὅτι ἡ νέα θρησκεία ἀπῆτει τὴν σκληρὰν θυσίαν τῆς ἀπαρνή-
σεως τοσοῦτον μεγάλου ποιητικοῦ παρελθόντος. Ὁ ἐπίσκοπος
τῶν Πατάρων ἐνναήσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τότε κοινωνίας
καὶ βλέπων ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἐδημοκόπουν διὰ τῆς ποιήσεως
καὶ τοῦ θεάτρου, ἔκρινεν ὠφέλιμον, λησμονῶν πρὸς καιρὸν τὰς
παλαιὰς παραδόσεις, νὰ τραυματίσῃ τοὺς πολεμίους διὰ τῶν
οἰκείων βελῶν. Ὅθεν διὰ μὲν τῆς ποιήσεως ἀνεσκεύασε τὸ
κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πολύχροτον σύγγραμμα τοῦ Πορφυ-
ρίου (1), διὰ δὲ τοῦ δράματος κατεπολέμησε τοὺς Γνωστικοὺς
καὶ τοὺς Ὀριγενιστάς.

Ἐν τούτοις ζήτημα ἀναφύεται ἂν τὸ δράμα τοῦ Μεθο-

(1) Τὸ ἀπολεσθὲν τοῦτο ποίημα ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα χιλιάδων στί-
χων (Fabricius, VII, 262).

δίου παρεστάθησαν ἐν δημοσίῳ θεάτρῳ· τὰ ἐν αὐτοῖς δρῶντα πρόσωπα ἀποτείνονται ῥητῶς εἰς τὰ περιστοιχοῦντα ἀκροατήρια, ἡ δὲ διαλογικὴ πλοκὴ εἶναι τοσοῦτον σκηνικὴ ὥστε ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦσαν προωρισμένα διὰ τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην. Ἀλλ' εἶναι ἄρα πιστευτὸν ὅτι ὁ Μεθόδιος τοσοῦτον εὐκόλως λησμονήσας τὰ κατὰ τῆς ἡτιμωμένης σκηνῆς ἀναθέματα τῆς ἐκκλησίας, ἐτόλμησε νὰ ἐκθεατρίσῃ ἀπ' αὐτῆς τῆς θεμέλης τὰ χριστιανικὰ δόγματα, ἀφοῦ μάλιστα κύριον θέμα τῶν τότε θεάτρων ἦν αὐτὴ ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ διακωμώδης; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κλίνω νὰ εἰκάσω μᾶλλον ὅτι ὁ Μεθόδιος ἱδρυσεν ἴδιον χριστιανικὸν θέατρον, τὴν δὲ εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύει φράσις τις παρὰ Φωτίῳ· ὁ σοφὸς πατριάρχης ἀναλύων τὸν κατὰ τοῦ Ὀριγένους διάλογον « Περὶ γεννητῶν » μνημονεύει χαρακτηριστικόν τι ἐπώνυμον τῶν δραμάτων τοῦ Μεθοδίου ἀποκαλουμένων « μυστικώτερα τοῦ Ξενῶνος » (1). τίς ὁ Ξενῶν οὗτος πάντες ἀγνοοῦσι, δυνατόν ὅμως ὑποθέσαι ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ χριστιανικὸν θέατρον, Ξενῶν ἀποκχλούμενον ἀπὸ τοῦ κτιρίου ἐν ᾧ οἱ κατηχούμενοι συνερχόμενοι ἤκροοντο τὰ μυστικὰ ταῦτα δράματα τοῦ δημοφιλοῦς ἐπισκόπου. Ἀλλ' εἴτε ἐν δημοσίᾳ εἴτε ἐν ἰδιαιτέρᾳ σκηνῇ παρεστάθησαν τὰ δράματα ταῦτα, τὸ βέβαιον ὅτι ὁ Μεθόδιος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ δημιουργὸς τοῦ χριστιανικοῦ θεάτρου.

Ὁ πρῶτος τῶν διαλόγων τοῦ Μεθοδίου ἐπιγραφόμενος « Περὶ Αὐτεξουσίου » παρουσιάζει συζητοῦντας περὶ τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχῆς Βαλεντινιανούς καὶ ὀρθοδόξους· τὸ περίεργον δὲ ὅτι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς προλογίζων ἐντελῶς ἀπομιμεῖται τοὺς τότε μίμους ἐν προλόγῳ ἐκτιθεμένους τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν παρισταμένου δράματος καὶ ἐφελκύνοντας τὴν προσοχὴν τῶν

(1) Βιβλιοθήκη, κωδὶξ 235.

ἀκροατηρίων ἐπὶ τῶν ἀμέσως ἀναπτυχθησομένων σκηνῶν. Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ Μεθόδιος καλῶς ἐρμηνεύει εἰς τὸ χριστιανικὸν αὐτοῦ ἀκροατήριον ὅτι τὸ δράμα δὲν εἶναι Ἑλληνικόν, ἀλλὰ χριστιανικόν. « ἄδουσι γὰρ τὴν ᾠδὴν (1) οὐχ αἱ θανατηφόροι Σειρήνες Ἑλλήνων, ἀλλὰ θεῖός τις χορὸς προφητῶν, ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀποφράττειν τῶν ἐταίρων τὰς ἀκοάς, οὐδὲ ἑαυτὸν τινι δεσμῷ περιβάλλειν τὴν ἐκ τῆς ἀκροάσεως τιμωρίαν... Ἡκέτω τοίνυν σύμπας καὶ ἀκουέτω τῆς θείας ᾠδῆς μηδὲν πεφοβημένος... Εἰ δέ τις καὶ τοῦ τῶν Ἀποστόλων χοροῦ ἀκούειν ἐθέλοι, εὐρήσει τὴν αὐτὴν τῆς ᾠδῆς συμφωνίαν. Οἱ μὲν γὰρ προῆδον μυστικῶς τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, οἱ δ' ἄδουσιν ἐρμηνεύοντες τὰ ὑπ' ἐκείνων μυστικῶς ἀπηγγελλόμενα. Ὡς συμφώνου ἀρμονίας ὑπὸ θεοῦ πνεύματος συγκειμένης ᾠδῆς τοῦ καλοῦ τῶν ἀδόντων τὰ μυστήρια! τούτοις καὶ συνάδειν εὐχομαι. Ἀσωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τὴν ὁμοίαν ᾠδὴν καὶ τὸν ὕμνον ἀναπέμψωμεν τῷ ἁγίῳ πατρί, πνεύματι δοξάζοντες Ἰησοῦν τὸν ἐν κόλποις αὐτοῦ. Μὴ φύγῃς, ἄνθρωπε, ὕμνον πνευματικόν, μηδὲ ἀπεχθῶς πρὸς τὴν ἀκρόασιν διατεθῇς· θάνατον οὐκ ἔχει, σωτηρίας ἐστὶ διήγημα ἡ παρ' ἡμῖν ᾠδὴ... Ὡς ἀκροατηρίου καλοῦ καὶ συμποσίου σεμνοῦ καὶ πνευματικῶν ᾠδῶν· τοιούτοις αἰεὶ συνεῖναι δικαίοις εὐξαίμην. »

Ἐνῷ δὲ τοσοῦτον ῥητῶς διαμαρτύρεται κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν σειρήνων ὁ ἅγιος πατὴρ οὐ μόνον παρενθέτει Ὀμηρικοὺς στίχους, ἐνῷ οὔτε καὶ ἀναφέρει τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῶν προσώπων τοῦ δράματος ποιητικῶς περιγράφον ἐπιτυμῶσαν τρικυμίαν μνημονεύει τὰς ἐν τῷ κοσμικῷ θεάτρῳ παρισταμένας σκηνὰς τοῦ Θεοστείου δείπνου, καὶ μάλιστα βδε-

(1) Τίνα ἐννοεῖ ᾠδὴν ἀγνοῶ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι δὲν περιστώθῃ τὸ ἄσματικὸν μέρος τοῦ δράματος.

λυρόν τι ἐπιδείκνυται ἀκριβῶς ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν ἢ κυριωτέρα ἀφετηρία τῶν κατὰ τῶν μίμων κεραυνῶν τῶν πατέρων (1).

Τὸ δεύτερον τῶν χριστιανικῶν τούτων δραμάτων ἐπιγραφόμενον « Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων, ἡ περὶ ἀγνείας », ἀποτελεῖται ἐκ προλόγου καὶ τοῦ κυρίως δράματος. Δέκα παρθένοι, Μαρκέλλα, Θεοφίλα, Θάλεια, Θεοπάτρα, Θάλλουσα, Ἀγαθή, Προκίλλα, Θέκλα, Τυσιανὴ καὶ Δομνίνα προσκαλοῦνται εἰς συμπόσιον ἐν τῷ ὡραίῳ κήπῳ τῆς Ἀρετῆς θυγατρὸς τῆς Φιλοσοφίας· ἕτεραι δὺο ἡ Εὐβούλιον καὶ ἡ Γρηγόριον μὴ παρευρεθεῖσαι ἐν τῷ συμποσίῳ, ἀλλὰ καλῶς παρὰ τῆς φίλης Θεοπάτρας πληροφορηθεῖσαι τὰ κατ' αὐτό, προλογίζουσι τοῦ δράματος διηγούμεναι μιμητικώτατα τὴν διασκευὴν τοῦ δείπνου, τὴν θέσιν ἐκάστης παρθένου καὶ τὰ κινήματα τῆς σοβαρῶς προεδρευούσης Ἀρετῆς μέχρι τῆς κυρίας συζητήσεως, ὅτε κατερχόμεναι ἐν τῇ σκηνῇ αὐταὶ αἱ δέκα παρθένοι παριστῶσι τὸ κύριον δράμα. Κύριον τοῦ συμποσίου θέμα ἦν τὸ περὶ παρθενίας ζήτημα. Καὶ ὁ μὲν κήπος τῆς Ἀρετῆς περιγράφεται οὕτω: « ἦν τὸ χωρίον περικαλλές ὑπερφυῶς καὶ πολλῆς ἀναπαύσεως πεπληρωμένον· ἄρ' μὲν γὰρ ἐκέχυτο καθαφαῖς φωτὸς βολαῖς ἀνακεκρασμένος κούφως μετὰ πολλῆς εὐταξίας· καὶ πηγὴ κατὰ τὸ μεταίτατον ἡσυχῶς ἐλαίου δίκην ἀνέβρυσεν γλυκύτατον πόμα· ἀφ' ἧς ὕδωρ διειδὲς καὶ καθαρὸν

(1) « Πρὸς δὲ τούτοις ἕτερος προσῆν, ὅς [τὴν] τοῦ πλησίου γυναῖκα παίζειν ἤθελε, ληστεύων γάμον ἀλλότριον καὶ ἐπὶ παράνομον κοίτην τραπῆναι παρορμῶν, τὸν γεγαμηκότα γνήσιον πατέρα γίνεσθαι μὴ θέλων. Ἐντεῦθεν καὶ ταῖς τραγωδίαις πιστεύειν ἡρχόμεν καὶ τὸ Θυέστιον δειπνον ἀληθῶς ἐδόξαμενοι γεγονέναι· πιστεύειν δὲ καὶ τῇ Οἰνομίου παρηνόμῳ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν διὰ ξίφους φιλονεικίᾳ ἐκ ἐπιστεῖν. » Ἐν Meursii Opera, τόμ. VIII, σελ. 732, ἐκδ. Λαμίου.

ρέον ἐπιοiei κρήνας, αἱ δὲ ποταμηδὸν ὑπερχεόμεναι ἐπότηζον ἅπαντα τὸν χῶρον, πλούσια παρέχουσαι νάματα· δένδρα γάρ ἦν διάφορα νεαρχαῖς ὁπώραις πληθύνοντα ἐκεῖ εἰς ἐν κάλλος τῶν καρπῶν ἀπαιωρουμένων ἱλαρῶς, καὶ λειμῶνες ἀειθαλεῖς εὐπνόοις ἄνθεσι καὶ ποικίλοις κατεστρωμένοι, ἀφ' ἧς προσέβηλεν ἡπίως πνεῦμα πολλὴν εὐωδίαν φέρον· ἦν δὲ ἐγγὺς ἄγνος δένδρον ὑψηλόν, ἐφ' ᾧ ἀνεπαυόμεθα διὰ τὸ λίαν ἀμφιλαφεῖς καὶ σύσκιον τυγχάνειν· » ἡ δ' ἐστιάτωρ καὶ πρόεδρος Ἀρετῇ « μεγάλη τις καὶ εὐειδής, ἡσυχῇ βλίνουσα καὶ εὐσχημόνως, στολὴν πάνυ εὐλαμπρον ὥσπερ ἀπὸ χιόνος ἡμφιεσμένη· θεῖον δέ τι καὶ ἀμήχανον ἀληθῶς ἅπασα κάλλος ἦν· αἰδῶς γάρ αὐτῇ τῷ προσώπῳ πολλὴ μετὰ σεμνότητος ἐπήνθει, τό τε βλέμμα βλοσυρὸν μετὰ πραότητος ἱλαρῶς οὕτω κεκραμένον οὐκ οἶδ' ὅτε θεασκόμενη· πάντῃ γάρ ἀκκλώπιστος ἦν καὶ νόθον ἔφερεν οὐδέν· » δεξιουμένη δὲ περιπαθῶς ἐκάστην τῶν προσερχομένων περιεπτύσσετο καὶ κατεφίλει ὥσπερ μήτηρ· μετὰ τὴν προσέλευσιν καὶ τῆς δεκάτης παρθένου καταλαβοῦσα τὴν προεδρείαν ἐκράτει σκηπτρον ἐν ταῖς χερσὶ δι' οὗ ἔνευε πρὸς ἐκάστην τῶν ῥητόρων, ἧτις λαμβάνουσα τὸν λόγον διὰ μακρῶν ἀνέπτυσσεν ἐν μέσῳ σιγῆς τὰς περὶ παρθενίας ιδέας αὐτῆς. Ἢ Ἀρετὴ προσεκτικῶς ἀκροασθεῖσα τὰς ἀγορεύσεις ἀνακηρύττει ἀπάσας νικητρίας, χορηγοῦσα τὸν μεγαλείτερον καὶ δυσώτερον στέφανον εἰς τὴν Θέκλαν « ὡς μεγαλοπρεπέστερον ἐκλάμπασαν. »

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν, προτάσει τῆς Θεοπάτρως ἡ πρόεδρος διατάσσει ν' ἀναστῶσιν ἅπασαι καὶ ὑπὸ τὸν εὐσκιον ἄγνον, σύμβολον τῆς παρθενίας, ἀνὰ πέμψωσι τῷ Κυρίῳ ὕμνον εὐχαριστήριον· τοῦ ὕμνου ἑξαρχος καὶ προαφηγητῆς ὠνομάσθη ἡ Θέκλα, ἧτις στᾶσα ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων παρθένων καὶ ἐκ δεξιῶν τῆς Ἀρετῆς ἔψαλλε κοσμίως, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐν χοροῦ σχήματι ἤδον τὴν λεγομένην Ἰπακοὴν ἢ ἐπωδόν. Ὁ ὕμνος οὐ-

τος, τὸν ὅποιον οἱ πολυμαθεῖς ἐκδύται τῆς Χριστιανικῆς Ἀνθολογίας ἀπεκάλεσαν καταλλήλως Παρθένιον θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἀπλὴν ἀπομίμησιν τῶν παρθενίων τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ Πινδάρου (1), ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἀκροστιχίδων ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰ ἰσάριθμα τῆς ἐλληνικῆς ἀλφαβήτου γράμματα, ἥτοι εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν τῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν μουσικῶν λεγομένων Ἀλφαβηταρίων· ἰδοὺ δὲ ἡ πρώτη ἀκροστιχὶς μετὰ τῆς ἐπώδου.

ΨΑΛΜΟΣ. Ἄνωθεν, παρθένοι, βοῆς ἐγερσίνακρος ἦχος
ἦλθεν νυμφίῳ πασσυδὶ ὑπαντάνειν λευκαῖσι τε στολαῖς
καὶ λαμπάσιν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐγρεσθε, πρὶν φθάσῃ μολεῖν
εἰσω θυρῶν ἄναξ.

ΥΠΑΚΟΗ. Ἀγνύω σοι καὶ λαμπάδας φασφόρους κρατοῦσα,
νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Οἱ ἐν τῷ δράματι τούτῳ συνεχῶς μνημονευόμενοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἡ συζήτησις περὶ παρθενίας, ἥτις ἦν, ὡς ἐρρέθη, ἡ μεγίστη ἀμοιβὴ τῶν τότε Ὀλυμπιονικῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, εἶναι ἀρκετοὶ λόγοι πρὸς ἐνίσχυσιν ὑποθέσεως ὅτι ὁ Μεθόδιος διὰ τοῦ δράματος τούτου πιθανῶς προέθετο τὴν ἐκχριστιάνισιν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τελουμένων ἐθνικῶν ἀγώνων, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ κῆπος τῆς Ἀρετῆς ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ προάστειον τῆς Δάφνης, ἐν ᾧ τότε ἀκριβῶς ὁ Διοκλητιανὸς μετήγαγε τὸ Ὀλυμπιακὸν στάδιον (2).

(1) Anthologia Graeca carminum Christianorum· adornaverunt W. Christ et M. Paranikas. Lipsiae 1871, σελ. 33-37.

(2) Μεθοδίου Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἐν Combesis Auctarium Novissimum, τόμ. I, σελ. 64-142.

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ πρωτόλεια τοῦ χριστιανικοῦ δράματος, ὅπερ ἂν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐκαλλιεργεῖτο ἡδύνατο σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀνυψωθῇ καὶ παραγάγῃ ἐφάμιλλα τοῦ παλαιοῦ θεάτρου ἔργα· δυστυχῶς ὅμως ἡ μεγάλη ἀπόπειρα οὐδένα εὔρεν ὀπαδόν, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐκκλησία μετὰ πολλῆς ὑποψίας κρίνασα αὐτήν, δὲν ἐτόλμησε μὲν ν' ἀποκηρύξῃ ἀποτόμως τὸν μέγαν ἱερομάρτυρα, οὐχ ἥττον ὅμως ἐθεώρησε τὰ ἔργα αὐτοῦ αἰρετικὰ νοθευθέντα δῆθεν ὑπὸ κακοδόξων (1). Λεληθότως ὅμως τὸ ἔργον τοῦ Μεθοδίου ἐπηρέασε τὸ ὕστερον τακτοποιηθὲν λειτουργικὸν δράμα διότι, ὡς ἐν τῷ Συμποσίῳ παρεντίθενται ξένα τοῦ δράματος πρόσωπα πρὸς περιγραφὴν τῆς ἀναπτυχθησομένης σκηνῆς, οὕτω καὶ ἐν τῷ χριστιανικῷ δράματι πρὸ τοῦ κυρίου δραματικοῦ διαλόγου ἀφηγοῦνται ὡς ἀπὸ τῶν μελωδῶν αἱ περιγραφαί.

Ὡς δὲ ὁ Μεθόδιος ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βαλεντινιανούς δι' αὐτοῦ τοῦ δράματος, οὕτω καὶ ἑτέρα τῶν Γνωστικῶν αἵρεσις ἠνάγκασε τὸν ἅγιον Ἐφραίμ νὰ οἰκειοποιηθῇ αὐτὰ τῶν ἀντιπάλων τὰ ὄπλα· καὶ κατέβαλε μὲν ὁ Σύρος ὅσιος τοὺς Βαρδησανίτας, ἔκτοτε ὅμως ἡ Συριακὴ ἐκκλησία ἐγνώρισε τοὺς πρώτους μουσικοὺς χαρακτηῖρας τοὺς ὁποίους ἐχάραξαν μὲν οἱ Γνωστικοὶ οὗτοι, ἐξεχριστιάνισεν ὅμως ὁ Ἐφραίμ.

Πιστὸς τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ὀπαδὸς ὁ Σύρος ἀναχωρητῆς ἐπολέμησε τὴν ἐθνικὴν σκηνὴν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου

(1) « Σημειωτέον ὡς οὗτος ὁ διάλογος, ὃ ἐπιγραφῇ Συμπόσιον ἢ περὶ ἀγνείας, παρὰ παλὺ ἐστὶ νενοθευμένος· εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παραβιβλημένους καὶ Ἀρειανικὰς δοξολογίας καὶ ἑτέρων τινῶν κακοδοξούντων μυθολογήματα ». Φωτίου βιβλιοθήκη, τόμ. Β', σελ. 313, ἐκδ. Βm. Becker.

καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χρυσσοστόμου· τὸ κήρυγμα ὁμῶς αὐτοῦ ψυχρῶς ἀκουσθέν ἔδωκεν ἀφορμὰς σπουδαίων διενέξεων πρὸς τὸν δημοφιλεῖ μοναχόν· οἱ μὲν κοσμικοὶ ἀναφανδὸν διεκήρυττον ὅτι τὸ θέατρον οὐδόλως ἀντιβαίνει εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἱ δὲ μοναχοί, καίτοι ἀναγνώριζοντες τῆς ἀρετᾶς τοῦ μεγάλου ἀναχωρητοῦ, οὐδόλως ἐδίετταν νὰ θεατροκοπῶσι καὶ μάλιστα συνκναστρέφονται πρὸς τοὺς μίμους. Πρὸς τοὺς πρώτους πατρικῶς συζητῶν προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι μόνον ἄτμματα ἀναγνώριζει ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησίαι τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ (1), εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἀπαγορεύει τὴν πρὸς τοὺς μίμους ἐπιμιξίαν διὰ κανονικῆς διατάξεως (2). Αἰφνης ὁμῶς ὁ Ἐφραίμ μεταβάλλεται εἰς θερμὸν τοῦ θεάτρου καὶ τῆς κοσμικῆς μουσικῆς ὑπερασπι-

(1) « Τίς ἐκ πάντων τούτων δύναται ἀποδείξει ὅτι ἀρμόζει χριστιανῶς κιθαρίζειν, ἢ ὀρχεῖσθαι, ἢ βαλλίζειν, ἢ χοραυλεῖν, ἢ ἐπιφωνεῖν;... Ποία Γραφή μακαρίζει τοὺς αὐλοῦντας, ἢ κιθαρίζοντας, ἢ τοὺς γελῶντας, ἢ τοὺς τρυφῶντας καὶ μεθύοντας, ἢ τοὺς βαλλίζοντας καὶ ὀρχουμένους;... Εἴ ποτε κηρυχθῇ νηστεία ἢ ἀγρυπνία, πτοοῦνται πάντες καὶ ἀποδύρονται καὶ ὡς νεκροὶ γίνονται, ἐὰν δὲ μηνυθῇ ποτε ἄριστα, ἢ εὐπνία ἢ κιθάραι, ἢ ἔσματα δαιμονικά, πάντες ἱλαροὶ γίνονται, εὐδρομοὶ καὶ ἐγρήγοροι, καὶ ἀλλήλοις προσφωνοῦσι καὶ συντρέχουσι τὸν κακὸν δρόμον καὶ ἀγωνίζονται τὸν ἐλεεινὸν ἀγῶνα. » Sancti Ephraemi Opera, τόμ. III, σελ. 52, 381, 383, παράβαλλε « Ὅτι οὐ δεῖ παίζειν χριστιανός » ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ, σελ. 51-56, 381-385, 398-401, ἐκδ. Assemani, Romae 173?.

(2) « Μὴ συνδιέτριβε μιμολόγοις, ἵνα μὴ παραφθαρῇ σου τὰ νοήματα· αἱ γὰρ ῥήσεις αὐτῶν βλαβεραὶ σφόδρα, τοὺς γὰρ πρεσβύτες νεωτερίζειν παρασκευάζουσι, τοὺς δὲ νέους ἔλκουσι πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνομίας. » Συμβουλία περὶ πνευματικοῦ βίου κεφ. ΜΖ', ἐν τόμ. I, σελ. 37. Ὡς γνωστὸν αἱ ἀσκητικαὶ διατάξεις τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἀποτελεῖσι τὸν ἱερὸν κώδικα τῶν Σύρων μοναχῶν.

στήν· γράφει ὕμνους πολὺ ἔχοντας τὸ θεατρικὸν (1) καὶ τὸ παραδοξότερον τονίζει αὐτοὺς διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν μουσικῶν χαρακτήρων τοῦ Ἀρμονίου. Πόθεν ἡ ἀπότομος αὕτη μεταβολή;

Ἐν Συρίᾳ ἤκμαζε τότε νέα τῆς Γνώσεως παραφυάς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Βαρδησάνου· ἀκμάσας οὗτος περὶ τὰ μέσα τῆς Γ' ἐκαντονταετηρίδος διεκρίθη ἐπὶ ἀστασίᾳ χαρακτήρος καὶ πρὸ πάντων παραφύρῳ τάσει πρὸς νεωτερισμόν· ἀπαρνηθεὶς τὸν χριστιανισμόν ἐκηρύχθη ὁπαδὸς τῶν Γνωστικῶν Βαλεντινιανῶν καὶ Μαρκιωνιτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους διενεχθεὶς ἰδρυσεν ἐπὶ τέλους ἰδίαν Γνώσιν ἣτις, καίτοι ἀπλῆ οὖσα ἀνάπτυξις τῆς τοῦ Βαλεντίνου, οὐχ ἥττον κατώρθωσε νὰ εὕρῃ πολυαρίθμους ἐν Συρίᾳ ὁπαδοὺς, διότι ὁ αἰρεσιάρχης κάλλιον ἐννοήσας τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἐπροτίμησεν ἀντὶ τοῦ ἐλληνικοῦ τὸ ἐθνικὸν ἰδίωμα καὶ πρὸ πάντων διότι ἀνέδειξε τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐξόχως ποιητικὴν καὶ μουσικὴν. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Βαρδησάνου οὐδεμίαν σαφεῖ λαμβάνομεν ἰδέαν περὶ τῆς Γνωστικῆς ταύτης ποιήσεως καὶ μουσικῆς· ἀπλῶς δὲ μόνον ἐκ τοῦ ἀγίου Ἐπιφανίου γινώσκομεν ὅτι ὁ Σύρος Γνωστικὸς πολεμῶν τοὺς Μαρκιωνίτας μετεχειρίσθη τὸ ἴδιον σύστημα αὐτῶν, δηλαδὴ τὸν δραματικὸν διάλογον· καὶ ἀναφέρονται μὲν ἴδιοι τοῦ Βαρδησάνου ὕμνοι, οὐδεὶς ὅμως τῶν παλαιῶν ῥητῶς ὁμολογεῖ ὅτι οἱ ὕμνοι οὗτοι ἐτονίσθησαν κατ' ἴδιον σύστημα. Κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα ἐφευρετὴς τῆς Συριακῆς μουσικῆς καὶ τῶν τονικῶν αὐτῆς σημείων ἐγένετο ὁ υἱὸς τοῦ Βαρδησάνου, ὅστις ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἀθήναις ἔφερε τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα Ἀρμόνιος δη-

(1) Βλέπε ἰδίως τὸν Θρήνον τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τῇ σταυρωθέντι Ἰησοῦ (III, 574-575).

λοῦν βεβαίως τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν ιδιάζουσαν κλίσιν τοῦ ἐξελληνισθέντος Σύρου· τοῦτο τοῦλάχιστον ὁμολογοῦσι πάντες σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ιστοριογράφοι ἀποδιδόντες εἰς μὲν τὸν πατέρα τὴν ἰδρῶσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς δὲ τὸν υἱὸν τὴν μουσικὴν αὐτῆς διευθέτησιν (1).

Ἐνῶ δὲ οἱ Βαλεντινιανοὶ καὶ οἱ Βαρδησανῖται οὕτω διεξεδίκουν πρὸς τὸν χριστιανισμόν τὴν Συρίαν ἑτέρα αἵρεσις οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὴν Γνωσιν ἔχουσα ἀνεφύη ἐν Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ κατὰπληκτικῆς ἐξαπλωθεῖσα ταχύτητος ἐφ' ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος διήρπασεν αὐτὸ εἰς δύο ἰσόπαλα στρατόπεδα, τὰ ὅποια ἐπὶ μίαν ὅλην ἐκτονταετηρίδα μετ' Ἰσῆς καρτερίας ἐπάλαισεν ὑπὲρ τῆς τελικῆς νίκης· ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Ἀρείου, τὴν ὁποίαν θέλομεν ἐξετάσει μόνον ὑπὸ τὴν θεατρικὴν ἔποψιν.

Γινώσκων ὁ μέγας αἰρεσιάρχης τὴν ἀφοσίωσιν τῶν τότε πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ποίησιν καὶ τὸ θέατρον ἐπειράθη νὰ συμβιδάσῃ τὰ δύο ταῦτα πρὸς τὸν χριστιανισμόν, ἀναδείξας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐντελῶς σκηνικὴν. Ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀρείου πρόθε-

(1) « Ὡς δὲ μὲν (πατὴρ) τὴν ἐπώνυμον συνεστήσατο αἵρεσιν, ὁ δὲ παῖς ἀποχρώντως διὰ τῶν ἐλληνικῶν λόγων ἀχθεὶς μέτροις νόμων καὶ μουσικοῖς ῥυθμοῖς τὰς πατρίους ὑπῆγε φωνὰς καὶ κατὰ κύκλον ᾄδων χοροῦ παρεδίδου ὅσα καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου Σύροι ἔχοντες ψάλλουσι, πλὴν οὐκ αὐτὰ ὥσπερ ἐκεῖνος ἐξέθετο, μόνοις δὲ τοῖς μέλεσι χρώμενοι· τῆς γὰρ πατρικῆς αἰρέσεως μετασχὼν καὶ ἐπίσης Ἑλλησι περὶ γενέσεως ψυχῆς καὶ φθορᾶς σώματος καὶ τῆς ἐσομένης παλιγγενεσίας δοξάζων, τοῖς ὑπὸ λύραν μέλεσι τὰς τοιχύτας δόξας ὑπέσπειρεν, οἷς οἱ πολλοὶ τῶν Σύρων κατὰκλυζόμενοι ἡρέμα πως προσεθίζοντο τὰς τοιχύτας δόξας προσίσθαι ὑπὸ τοῦ κάλλους τῶν ὀνομάτων καὶ τοῦ τῆς μελωδίας ῥυθμοῦ. » Νικηφόρου Ξανθοπούλου Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία βιβλ. ΙΧ, κεφ. 16. Περὶ Βαρδησιάνου βλέπε V. Langlois, Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie. Paris 1867, τόμ. Ι, σελ. 57-72.

σις δηλοῦται ἐκ τοῦ κυριωτάτου λειτουργικοῦ βιβλίου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος συγγράψας ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ ἀπεκάλεσεν Θάλειαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς κατ' ἐξοχὴν σκηνικῆς Μούσης. Δυστυχῶς ὀλίγιστα ἀποσπάσματα τῆς Θαλείας γινώσκομεν καὶ ταῦτα οὕτως ἡκρωτηριασμένα καὶ δυσδιάγνωστα ὥστε σπουδαῖαι ἐγείρονται ὑπόνοιαι μὴ οἱ ἀντίπαλοι ἐπίτηδες οὕτω παρεμόρφωσαν τὸ ποίημα τοῦ Ἀρείου. Κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ἡ Θάλεια ἀποτελοῦσα αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον τῶν Ἀρειανίζόντων συνέκειτο ἐξ ὕμνων ἐμμέτρων, γραφέντων κατ' ἀπομίμησιν τῶν φλυάκων τοῦ βωμολόχου Σωτάδου, συνεπεία δὲ τούτου τὸ αἰρετικὸν θέατρον διεκρίνετο « ἐπὶ ἐκτεθηλυμένοις καὶ γελοίοις ἥθεσι κατὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωτάδην », συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τινος παντομικῆς ὀρχήσεως παριστώσης τὰ τοῦ Χριστοῦ πάθη (1). Καὶ ἡ μὲν Θάλεια ἀ-

(1) « Ἀντὶ γὰρ Χριστοῦ παρ' αὐτοῖς Ἀρειοι, ὡς παρὰ Μανιχαίοις Μανιχαῖος, ἀντὶ δὲ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων Σωτάδης τις ἐξεύρηται παρ' αὐτοῖς ὁ καὶ παρ' Ἑλλησι γελῶμενος καὶ ἡ θυγάτηρ Ἡρωδιάδος· τοῦ μὲν γὰρ τὸ κεκλασμένον καὶ θηλυκὸν ἦθος μεμίμηται γρύφων Ἀρειος καὶ αὐτὸς θαλίας· τῆς δὲ τὴν ὀρχησιν ἐζήλωσεν ὀρχούμενος καὶ παίζων ἐν ταῖς κατὰ τοῦ Σωτῆρος δυσφημίαις, ὥστε τοὺς ἐμπίπτοντας εἰς τὴν αἵρεσιν διαστρέφεσθαι μὲν τὸν νοῦν καὶ ἀφρονεῖν, ἀλλάσσειν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου τῆς δόξης ἐν δμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου. » Sancti Athanasii opera, Parisiis 1698, τόμ. I, σελ. 406· παράβαλλε καὶ σελ. 247, 277, 290, 408, καὶ τόμ. B' σελ. 221, 409, 505, 728. Ὅτι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ὀρχήστρα ἀπετελοῦν τὸ κυριώτατον τῆς Ἀρειανῆς ἐκκλησίας γνῶρισμα ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός· ἐν ἔτει 380 οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρειανίζοντες ἀρπάσαντες τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εἰσέλασαν μετὰ τοῦ πατριάρχου Λουκίου ἐν τῇ μητροπολικῇ ναυί πρὸς παράστασιν τῆς Θαλείας· « θυσιαστήρια καθυβριζόμενα σχήμασιν ἀσελγέσι καὶ ἡσμασιν, ὡς δὲ ἀκούω, (τί τοῦτο ἡ τολμηρὰ γλῶσσα φθέγγετα); καὶ τοῖς ὑπὲρ ὀρχήμασι καὶ λιγίσμασι,

πετέλει τὸ κυρίως λεγόμενον λειτουργικὸν δράμα, ἕτερα δὲ ἄσμάτια ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰρεσιάρχου ποιηθέντα ἐψάλλοντο εἰς ἄλλας περιστάσεις, τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρειανίζοντος Φιλοστοργίου μνημονευόμενα ναυτικά, ἐπιμύλια καὶ ὁδοιπορικά (1).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Ἀρειανοῦ θεάτρου γινώσκομεν ἐκ μόνων τῶν ἀντιπάλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὅστις ἐν τῇ θέρμῃ τοῦ κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ ἀγῶνος Ἰσω, διέστρεψε τὴν ἀλήθειαν· οἰκδῆποτε ὁμῶς καὶ ἂν ἦν ἡ δυσρημουμένη Ἀρειανὴ ὀρχήστρα, τὸ βέβαιον ὅτι εἰς αὐτὴν ὀφείλονται αἱ γιγαντιαῖαι τῆς αἵρέσεως πύοδοι καὶ ἡ πρώτη πρὸς τὴν τέως προγεγραμμένην ποίησιν καὶ μουσικὴν συμφιλίωσιν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Διατύροντες οἱ σύγχρονοι πατέρες τὸν Ἀρειον ὡς γελοιστὴν ἐκινουῦντο ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιφύβου τῶν πραγμάτων τροπῆς, δυσεξήγητον ὁμῶς καταντᾷ τὸ κατὰ τῆς μνήμης αὐτοῦ ἄσπονδον μῖσος τῶν μεταγενεστέρων πατέρων ἐν ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν καταβληθεῖσα ἡ αἵρεσις διετηρεῖτο μόνον τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς ἱστορικὴ ἀνάμνησις. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτον περιεσκεμμένος καὶ ἀβρόφρων Φώτιος μνημονεύων τὸ ὄνομα τοῦ

δημηγορούσας ἐπὶ τῶν ἱερῶν θρόνων γλώσσας βλασφήμους, μυστήρια κωμωδούμενα, σιωπωμένους ψαλμωδίας. » Ἀγίου Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ λόγος 23 εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον, τόμ. I, σελ. 418, ἔκδ. Morelli.

(1) « Ὅτι τὸν Ἀρειον ἀποπηδήσαντα τῆς ἐκκλησίας φησὶ ἄσματά τε ναυτικά καὶ ἐπιμύλια καὶ ὁδοιπορικά γράψαι καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συντιθέντα εἰς μελωδίας ἐντεῖναι, ἃς ἐνόμιζεν ἐλάχιστοις ἀρμόζειν, διὰ τῆς ἐν ταῖς μελωδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν τοῦ ἀμαρτωλοῦ τῶν ἀνθρώπων. » Φωτίου πατριάρχου ἐπιτομὴ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν Φιλοστοργίου, βιβλ. Β', κεφ. 2. (Ἐν Scriptores Historiae Ecclesiae, Amstelodami, τόμ. III, σελ. 471).

Ἀρείου συνοδεύει τοῦτο ἐπίτηδες δι' ἄλλεπαλλήλων θεατρικῶν μεταφορῶν, προκειμένου μάλιστα περὶ τοῦ οἰκτροῦ αὐτοῦ θανάτου (1)· τοιαύτη ἐμπαθὴς καταφορὰ βεβίως ὑποδεικνύει ὅτι τὸ φᾶσμα τοῦ Ἀρείου ἐτάραττεν ἔτι τὴν ἀρμονίαν τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ πραγματικῶς ἡ Θάλεια κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὥστε τὰ ἴχνη αὐτῆς δύνανται ν' ἀναζητηθῶσι μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ.

Ἡ μεγάλη τῆς Θαλείας δημοτικότητα καὶ αἱ τοῦ Ἀρειανισμοῦ πρόοδοι ἀληθῶς κατετάραξαν τὴν τότε ἐκκλησίαν, ἥτις ἐννοήσασα τὸν μέγαν κίνδυνον ἔσπευσε νὰ λάβῃ δραστήρια πρὸς ἀποτροπὴν αὐτοῦ μέτρα· ὡς δὲ πρῶτιστον καὶ ἡρωικὸν ὄπλον τῶν πρὸς τοὺς Γνωστικούς ἀγωνισθέντων πατέρων ἦν ἡ οἰκαιοποίησις αὐτοῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν δύναμιν ἐκείνων ὄπλου, εὖτω καὶ ἡ ἐκκλησία ἤδη ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ καταβάλλῃ τὴν Θάλειαν δι' Ἀντιθαλείας. Πρώτη ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας κεινοτομήσασα εἰσήγαγεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὸ ᾠσμα (2), τὸ ὅποιον ἀστραπηδὸν μεταδοθὲν ἐν Παλαιστίνῃ, Λιβύῃ, Ἀραβίᾳ, Συρίᾳ, Καππαδοκίᾳ (3) καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἀντήχει οὐ μόνον ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, Ἀρειανοὶ δὲ καὶ χριστιανοὶ πολλάκις συνεπλά-

(1) « Ἡ κατὰ τῆς Ἀρείου λύσεως » κωδ. 257. « τῆς τοῦ Ἀρείου λύσεως μικροῦ τὴν οἰκουμένην λυμαινομένης... τὸ θεατρικὸν δρᾶμα σκηνοποιεῖ » κωδ. 258. « ἡ θεία δίκη οὐκ εἶχε τὸν ἐχθρὸν κατὰρχήσασθαι αὐτῆς τοῦ νεῶ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ πασιᾶδος » κωδ. 88. Φωτίου Βιβλιοθήκη.

(2) Pitra, Hymnographie, σελ. 44-45.

(3) Βασιλείου ἅπαντα, τόμ. Γ', σελ. 309—311 ἐκδ. Galtier (ἐπιστολὴ τοῖς κατὰ Νεοκαيسάρειαν κληρικοῖς ἐν ἔτει 375).

κησαν ἄδοντες διαφόρους μὲν λέξεις, κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τὸ αὐτὸ μέλος.

Ἡ ἐξ ἀνάγκης ἐκκλησιαστικὴ αὕτη καινοτομία ἀπήρεσεν εἰς τοὺς αὐστηροτέρους τῶν παλαιῶν παραδόσεων τηρητάς, καὶ πρὸ πάντων τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις μονάζοντας, οἵτινες βλέποντες τοὺς εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατερχομένους ἀδελφοὺς σκυθρωπούς, ἐμάνθανον μετὰ τρόμου ὡς αἷτιον τῆς τοιχύτης λύπης τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτοῖς τοῦ γοητευτικοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων ἄσματος· πληροφορούμενοι δὲ τὰ κατ' αὐτό, ἔλεγον ὅτι ἡ πίστις κινδυνεύει, διότι ὁ ἐλληνισμὸς ἐπανηλθε (1). Ὁ μέγας Βασίλειος ἐνθέρμως ὑποστηρίξας τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἄσματος ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀπῆντα εἰς τοὺς μεμψιμοιροῦντας ἐπὶ τῷ νεωτερισμῷ ὅτι ἅπασαι αἱ ἐκκλησίαι τὸ αὐτὸ ἔπραξαν (2). Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ἄσματος ἄσπονδος ἐχθρὸς ὁ Χρυσόστομος ἐνδούς εἰς τὴν μεγάλην ἀνάγκην ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ἀρειανίζοντας διὰ τῶν ἀντιφώνων (3). Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα πλὴν τοῦ ἄσματος ἡ ἐκκλησία προέβη καὶ εἰς ἄλλας παραχωρήσας, εἰσάγουσα ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ εἶδος θεατρι-

(1) Παρανίχα, περὶ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων (Ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, 1874, σελ. 187).

(2) «Κἂν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας, τῆς παρ' ἡμῖν κεκρατηκυίας παρηλλαγμένην.... Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις ἱγλήμα, ᾧ μάλιστα τοὺς ἐπλουστέρους φρεοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνος εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότες ἦθ' ἡ πάσαις ταῖς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις συνωδὰ ἐστί καὶ σύμφωνα» Βασιλείου ἐπιστολαὶ τόμ. Γ. σελ. 309—311· παρὰ β. Ἑρμηνεία εἰς τὸν 114 ψαλμὸν (1, 199).

3) Σωκράτους ἐκκληστ. ἱστορία, βιβλ. ΣΤ', κεφ. 3.

κῆς παραστάσεως, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς λόγου τοῦ προμνημονευθέντος πατρὸς « καὶ γάρ, ἂν μετὰ πίστει παραγενώμεθα, πάντες αὐτὸν ὁψόμεθα ἐπὶ τῆς φάτνης κείμενον· ἡ γὰρ τράπεζα αὕτη τάξιν τῆς φάτνης πληροῖ· καὶ γὰρ ἐνταῦθα κείσεται τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, οὐχὶ ἐσπαργανωμένον, καθάπερ τότε, ἀλλὰ πνεύματι πανταχόθεν ἀγίῳ περιστελλόμενον· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα (1). » Ὁ ἅγιος Βασίλειος ἀποκαλεῖ τὸ ἄσμα ἁσμάτων « ὠδὴν δραματικῶς πεπλεγμένην » (2), ὁ δ' Ἀπαμείας Πολυχρόνιος διαιρεῖ ταύτην καὶ εἰς πρόσωπα πρὸς παράστασιν (3), καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος ἀποκαλεῖ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ κωμωδίαις (4).

Ὅποια ἦσαν τὰ Ἀντιθαλλικὰ ταῦτα ἄσματα ἀγνοεῖται, διότι οὐδεὶς οὔτε τῶν τότε, οὔτε τῶν μεταγενεστέρων ἠθέλησε νὰ ἐξηγηθῇ· μόνον ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης μνημονεύων τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ὑπὸ τῶν δῆμων ἀδόμενα ἀντίφωνα λέγει ὅτι ταῦτα εἶχον φανερωθῇ διὰ θείας ὀπτασίας εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον σύγχρονον σχεδὸν τῶν Ἀποστόλων (5). Ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἐπιτραπήτω μικρά τις παρέκδοσις.

(1) Λόγος εἰς τὸ ὅτι οὐ βραθύμως προσιέναι τοῖς μυστηρίοις (ἐν Matthaei Lectiones Mosquenses, I, σελ. 2).

(2) Βασιλείου ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν, κεφ. Ε' (ἐν ἀρχῇ).

(3) « Τὰ πρόσωπα τοῦ βιβλίου τοῦ δράματος. Νυμφίος, ὁ Κύριος ἡμῶν. Νύμφη, ἡ ἐκκλησία. Φίλοι τοῦ νυμφίου, ἄγγελοι καὶ ἅγιοι. Νεάνιδες, αἱ τῆς ἐκκλησίας ἀκόλουθοι. » ἐν Meursii opera, ed. Lamii, τόμ. VIII, σελ. 213.

(4) Βλέπε σημείωσιν θ ἐν σελ. κγ'.

(5) Ἐκκλ. ἱστορία, βιβλ. ΣΤ, κεφ. 3.

Ὡς νῦν ἔχει ἡ μουσικὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας ὁμοιάζει πρὸς νέον Σφιγγὸς αἰνιγμα ἀναμένον τὸν λύσοντα Οἰδίπουν. Εἰς διαφώτισιν τοῦ σκοτεινοῦ μυστηρίου πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐμόχθησαν, καὶ πολλαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφρεῖς εἰκασίαι ἐπροτάθησαν, δυστυχῶς οὔτε πρὸς ἀλλήλας συμφωνοῦσαι οὔτε ἐπὶ ἱστορικῶν ἐνδείξεων στηριζόμεναι. Οἱ ξένοι μουσικολόγοι ἀπατηθέντες ἐκ τῶν σχέσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς τὴν παλαιὰν ἐλληνικὴν ἠθέλησαν νὰ ὑπαγάγωσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κανόνας τῆς δευτέρας καὶ τὴν πρώτην, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι τόσον ἡ πρώτη ὅσον καὶ ἡ δευτέρα ὡς συνδεδεμέναι στενῶς πρὸς τὴν θρησκείαν ἔχουσιν ἰδιά τινα μυστήρια, μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους γνωστὰ διὰ τῆς στοματικῆς παραδόσεως (1). τοιαύτη ἀκολουθοῦντες ἡμαρτημένη ὁδὼ περιωρίσθησαν εἰς δημοσίευσιν καὶ μελέτην τῶν περὶ τῆς παλαιᾶς μουσικῆς θεωριῶν τῶν βυζαντινῶν λογίων εἴτινες, περιφρονοῦντες ἢ καὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν, οὐδένα σχεδὸν περὶ αὐτῆς ποιοῦσι λόγον. Ἡ μουσικὴ αὕτη θὰ γνωστῇ τότε μόνον ὅταν ἐπιμελῶς περισυναχθῶσι καὶ δημοσιευθῶσιν αἱ πολυάριθμοι μουσικαὶ γραμματικαί, Παπαδικαὶ καὶ τὰ μουσικὰ ἐρμηνεύματα τοῦ Ἀγιοπολίτου (2), τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Κουκουζέλη, τοῦ Χρυσά-

(1) « Λέξω δὴ τὰ μὲν παλαιότες τισιν εἰρημέναι, τὰ δὲ εἰσέτι νῦν σιωπηθέντα οὔτ' ἀγνωσίᾳ τῶν συγγραφέων, οὔτε βασκανίᾳ... ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν αὐτοὶ ἐν συγγράμμασι κατετάττετο, τὰ δ' ἀπορρητότερα ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις διεσώζετο. » σελ. 75. « ὅπως τὰ κατὰ τὴν μουσικὴν ἀπόρρητα συγκρύπτωμεν εὐκόλως. » Ἀριστείδου Καϊντιλιανοῦ περὶ Μουσικῆς σελ. 26.

(2) Ἡ ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένη μουσικὴ αὕτη συλλογὴ (ἀριθ. 360) φέρει τὸν ἐξῆς τίτλον κοινοποιηθέντα μοι

ρμη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

φη, καὶ τοσούτων ἄλλων, ὅπως τέλος πάντων μάθωμεν πῶς ἠννόουν τὴν ἐπιστήμην αὐτοὶ οἱ πρακτικοὶ μουσικοδιδάσκαλοι (μαῖστορες)· ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν συγγραμμάτων τούτων μάτην θὰ μοχθῶσιν οἱ ἐπιστήμονες συσσωρεύοντες τοσαύτας θεωρίας περὶ τῆς σημασίας τῶν ἀγνώστων τοῖς ἀρχαίοις μουσικῶν ὀνομάτων, ὡς κοντάκιον, τροπάριον, οἶκοι, ἤχοι, κανῶν, εἰρμός καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης καταστρέψασα πᾶν λείψανον τοῦ παλαιοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κατήνεγκε σπουδαῖον τραῦμα καὶ εἰς τὴν μουσικὴν, ἣτις μέχρι τῶν Παλαιολόγων διετήρησε τὰ κυριώτερα τῶν παλαιῶν χαρακτηριστικῶν· ἐν τῇ ἐπελθούσῃ πολυστενάκτῳ δουλείᾳ ἡ μουσικὴ παράδοσις ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθένησεν, ὥστε ὅπως ὁ Ψελλὸς ἀπεκάλει τὴν τότε μουσικὴν « οἶον ἀπήχημα ἐκείνης (τῆς ἐλληνικῆς) » (1), οὕτω καὶ ἡ νῦν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀπήχημα τῆς βυζαντινῆς.

Ἐν τοιαύτῃ νηπιώδει καταστάσει διατελούσης τῆς σημερινῆς μουσικῆς, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Χρῦσανθος, ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὑποθέσῃ ὅ, τι ἂν θέλῃ· οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις γελοίοις τινὲς τῶν ξένων καὶ αὐτῶν τῶν ἡμετέρων, ἀγνοοῦντες οὐ μόνον τὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἱστο-

ὕπὸ τοῦ φίλου κ. Ruelle, ὅστις μετὰ τοσοῦτου ζήλου ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἐλληνικὴν μουσικὴν προτίθεται νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο· « Ἀγιοπολίτης λέγεται τὸ βιβλίον ἐπειδὴ περιέχει ἀγίων τινῶν καὶ ἀσκητῶν βίῳ (γρ. βίους), διαλαμψάντων [ἐν] τῇ ἀγίᾳ πόλει τῶν Ἱεροσολύμων, συγγραφέν παρὰ τε τοῦ [δούλου Κοσμᾶ] καὶ τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ τῶν ποιητῶν ἤχους δέ·... ἐν τούτῳ ὁκτὼ ψάλλεσθαι· ἔστι δὲ τοῦτο ὑ[πότινων?] ψευδές. »

(1) Ἐπιστολὴ περὶ μουσικῆς ἐν E. Ruelle Mission littéraire en Espagne σελ. 127.

ρίαν, ἐπρότειναν τὴν παιδαριώδη δοξασίαν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ αὐτὴ μουσικὴ εἶναι Τουρκικὴ, διότι δῆθεν ἀμφοτέραι ἔχουσιν τὸ ρινόφωνον καὶ πρὸ πάντων διότι ἡ γεννήσασα τὴν ἔρρινον ταύτην προφορὰν μελωδικὴ κλίμαξ Νανά, Ναναές, εἶναι σχεδὸν κοινὴ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη. Ὅτι ὁ τουρκικὸς Ἀμανές καὶ τὸ ἐλληνικὸν Ναναές εἶναι συγγενῇ τὴν τε προφορὰν καὶ τὴν ᾠδὴν οὐδεὶς ἀντιλέγει, εἶναι ὅμως βεβαίωτατον ὅτι οἱ βυζαντινοὶ εἶχον τὸν μελωδικὸν τοῦτον τόνον πρὸ μιᾶς ἀκριβοῦς χιλιετηρίδος οὐχὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς τῆς ἐμφανίσεως τῶν βαρβάρων τούτων ἐν τῇ ἱστορικῇ σκηνῇ.

Ὡς γνωστόν, ἦχον οἱ βυζαντινοὶ μουσικοὶ ἔλεγον τὸν ἰδιόζοντα τόνον τῆς μουσικῆς παραλλαγῆς ἐν τῇ λεγομένῃ ἀνα-

(1) Εἷς τῶν νεωτέρων βυζαντινῶν μουσικοδιδασκάλων, ἀνὴρ πολυμαθής, μετρίφρων καὶ κάλλιστα γινώσκων τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν πολλοῦ λόγου σύγγραμμα περὶ τῆς νῦν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ μουσικὴ αὕτη γραμματικὴ τοῦ Χρυσάνθου (Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς) ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ τὴν κυρίαν βάσιν πάσης περὶ τοῦ θέματος τούτου συζητήσεως· δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων περὶ τὰ μουσικὰ ἀσχολούμενοι προτιμήσαντες τὰς θεωρίας τοῦ Ἀριστοξένου καὶ τοῦ Γαυδεντίου συνέγραψαν πλῆθος πραγματειῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐν αἷς διὰ μικρῶν λαλοῦσι περὶ Ὁρφέως καὶ Πυθαγόρου, οὐδὲ λέξιν ὅμως ἀναφέρουσι περὶ τοῦ κυρίου θέματος. Εὐτυχῶς ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ ζήτημα ἤρξατο συζητούμενον ἐπιστημονικῶς, σπουδαιότατα δὲ συγγράμματα ἐδημοσιεύθησαν περὶ τοῦ θέματος τούτου ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Τζέτζου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θερσιανοῦ καὶ τοῦ Παρανίκα. Τὸ «Περὶ Μουσικῆς» ἔκριστον πόνημα τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θερσιανοῦ εὐφρόμως μνημονευθὲν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ καὶ γερμανικοῦ μουσικοῦ τύπου, ἐδημοσιεύθη ὁλόκληρον ἐν τῇ *Revue Musicale* τῶν Παρισίων, 1876, ἐκ μεταφράσεως τοῦ ἐλλήνιστοῦ κ. Ruelle.

βάσει καὶ καταβάσει τοῦ μουσικοῦ μέλους. Οἱ ἤχοι οὗτοι ἀντιστοιχοῦσι κατὰ τοὺς μουσικολόγους πρὸς τὰς ἀρμονίας τῶν Ἑλλήνων (1) καὶ τοὺς τόνους τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἤχοι οὗτοι εἶναι ὀκτώ, τὴν βάσιν τῆς ἐλληνικῆς λειτουργίας ἀποτελεῖ βιβλίον τι Ὀκτώηχος ἀποκαλούμενον, διότι τὰ ἐν αὐτῷ ᾄσματα ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ἤχους τούτους ἢ ἀρμονίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Οὕτω διηρημένη ἡ Ὀκτώηχος περιέχει κανόνας, τροπάρια, καὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους τονισμένους κατὰ τὴν ἰδιόζουσαν μελωδίαν τῆς ἀρμονικῆς ταύτης κλίμακος· ἐνεκα τούτου ἕκαστον τῶν ὀκτὼ τμημάτων τῆς λειτουργικῆς βίβλου φέρει τὴν ἐπιγραφὴν Ἦχος πρῶτος, Ἦχος δεύτερος, Ἦχος τρίτος, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ᾄσματα ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἑμμετρα ἢ τοῦλάχιστον ἑρρυθμα, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπαρχαιωθέντος τοῦ μέτρου, ἐγράφοντο ἐν πεζῇ συνεχείᾳ, καὶ ὡς τοιαῦτα περιῆλθον ἡμῖν, οὐδενὸς μέχρι τοῦδε δυνηθέντος νὰ μαντεύσῃ τὸ μέτρον ἢ τὸν παλαιὸν ρυθμὸν αὐτῶν. Ἡ Ὀκτώηχος εἶναι ἐν τῶν παλαιότερων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, κακῶς ἀποδιδομένη εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν· ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω, νῦν δὲ περὶ τῶν ἤχων αὐτῆς.

Πρὸς διάκρισιν μιᾶς ἐκάστης τῶν ὀκτὼ τούτων ἀρμονιῶν οἱ μαῖστορες μετεχειρίζοντο τὰς συνθηματικὰς ταύτας λέξεις·
 « Ἀνανές, Νεανές, Νανά, Ἄγια, Ἀανές, Νενεαχές, Ἀνεχνές,

(1) Ὁ Βρυέννιος καλεῖ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἤχους εἶδη τῆς μελωδίας. « Ἔστιν οὖν πρῶτον μὲν δξύτονον εἶδος τῆς μελωδίας, δὲ ἐπέχει τὸν ὑπερμιξολύδιον τόνον· καλεῖται δὲ τοῦτο κοινῶς ὑπὸ τῶν μελοποιῶν ἤχος πρῶτος· » (ἐν Job. Wallisii Opera, Oxoniae 1699, τόμ. III, σελ. 481).

Νεαγίε », ὡς οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες τὰ « τέ, τά, τῆ, τῶ, τέ », οἱ δὲ νῦν Ἀραβες « Τανινί, τανινί, βάκυα, τινινί, τανινί, τανινί, βάκυα. » Αἱ ἄνω μυστηριώδεις λέξεις ἐξεικονίζονται ἐν μὲν τοῖς μουσικοῖς βιβλίοις διὰ συμβολικῶν χαρακτήρων, ἐν τῇ ἐκτελέσει ὁμῶς τοῦ ἄσματος ὁ διευθύνων τὴν βυζαντινὴν ὀρχήστραν ἐδήλου τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τόνου εἴτε προφέρων αὐτὴν τὴν δηλοῦσαν τὴν μελωδικὴν παραλλαγὴν λέξιν, ἢ συνηθέστερον πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας δηλῶν τοῦτο διὰ χαρακτηριστικῆς χειρονομίας ἢ τοῦ λεγομένου νεύματος (1).

Οἱ ὀκτὼ ἦχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς φέρουσι τὰ ἐξῆς ὀνόματα: ἦχος πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, ἦχος πλάγιος πρῶτος, πλάγιος δεύτερος, ἦχος βαρύς, καὶ πλάγιος τέταρτος, ἀνταποκρινόμενοι, ὡς λέγουσιν οἱ βυζαντινοὶ μουσικογράφοι, πρὸς τοὺς ἐξῆς τόνους τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὑπερμιξολύδιον, μιξολύδιον, λύδιον, φρύγιον, δώριον, ὑπολύδιον, ὑποφρύγιον καὶ ὑποδώριον (2). Ἐν τέλει ἐκάστου ἦχου τῆς προσημειωθείσης λειτουργικῆς βίβλου εὔρηται ἐξάστιχον ἐπίγραμμα ἐρμηνεῦον σαφῶς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ διεγειρόμενον αἶσθημα ἢ ἡθος ὑφ' ἐκάστης τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἀρμονιῶν· κατὰ τὴν παλαιὰν ταύτην ἐρμηνείαν ὁ μὲν πρῶτος ἦχος εἶναι « μεγαλοπρεπὴς καὶ σεμνός », ὁ δεύτερος « μελιχρὸς καὶ γλυκύτατος », ὁ τρίτος « ἀνδρικός », ὁ τέταρτος « πανηγυρικός καὶ χορευτικός », ὁ πλάγιος πρῶτος « θρηνηδὸς καὶ φιλοικτίρμων », ὁ πλάγιος δεύτερος « ἐπικήδειος καὶ

(1) Οἱ νῦν μουσικοδιδάσκαλοι, ἴσως ἐκ τῶν Βυζαντινῶν παρὰ λαβόντες, ὀνομάζουσι τοὺς ἦχους τούτους φθόγγους τοῦ Τροχοῦ, ἀπὸ τοῦ κατασκευαζομένου εἰς εὐκολίαν τῶν μαθητευομένων τροχοῦ σημειῶντος ἐν ὁκτὼ ἀκτῖσι τὴν διαφορὰν τῶν ἦχων τούτων. (Χρυσάνθου, Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς. Ἐν Τεργέστη, 1832, σελ. 31.)

(2) Μανουὴλ Βρυεννίου Ἀρμονικά, σελ. 481-482.

ἐν ταύτῳ ἡδονικός », ὁ βαρὺς « ἡσυχαστικός » καὶ ὁ πλάγιος τέταρτος « θελκτικός » (1). Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ὀκτὼ αὗται ἀρμονίαι ὑπεδιηρέθησαν εἰς μέγαν ἀριθμὸν διαμέσων ἀπηχημάτων, ἡχαδίων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ι' ἑκατονταετηρίδι καλουμένων (2). Τὰ διάμεσα ταῦτα ἀπηχήματα δηλοῦντα τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν τῆς μελωδικῆς παραλλαγῆς ἀναμφιδόλως εἶχον καὶ ἰδιαιτέρας διακριτικὰς φωνάς (3) ὡς τὰ ἐνηχήματα (4), ἐν τῇ μουσικῇ ὁμῶς ἐκτελέσει διὰ τοῦ νεύματος γινωσκόμενα ἀπετέλουν τὴν « πολύτεχνον τῆς χειρονομίας κίνησιν », ἥτις παραλύσασα μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Στυροφόρων ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου παρέμεινεν ὡς ἀπλῇ ἀνάμνησις οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσαντας μουσικοδιδασκάλους οἵτινες ὡς ἀπλᾶς χειρονομικὰς ὑποστάσεις καὶ ἄφωνα σημάδια ἐγνώριζον τὰς παλαιὰς ταύτας μουσικὰς φωνάς (5). Ὁ ἐξῆς πίναξ καταστρωθεὶς ὑπὸ μου-

(1) Ὀκτώηχος (ἐν τέλει ἐκάστου ἤχου). Χρυσάνθου Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς σελ. 142-168.

(2) Παρὰ Πορφυρογέννητῳ μνημονεύονται Ἠχάδιον Νανὰ, Ἠχάδιον Ἀννανά, ἡχάδιον Ἀννανάϊα κλπ. σελ. 316, 323, 325 ἐκδ. Βόννης.

(3) « Ἐνεκεν τῆς φωνῶν διαφορᾶς ἐτέθησαν καὶ διάφορα σημάτια, οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς χειρονομίας » Ἀγιοπολίτης (ἐν Dr. Tzetzes über die Altgriechische Musik in der Griechische Kirche. München 1874, σελ. 48). Ὅτι δὲ τὰ ἀπηχήματα ταῦτα ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ τῶν κρακτῶν (μουσικῶν) πρὸς ῥύθμισιν τῆς μουσικῆς παραλλαγῆς πληροφορούμεθα ἐκ τῆς ἐξῆς παρὰ Πορφυρογεννήτῳ περικοπῆς « οἱ κράκται: τὰ ἴσα. Δεσπότης, τῆς νίκης ὕμνων κατὰ βαρβάρων· ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως Ἀγίε· οἱ Πράσινοι Ἀγίε » (de Cerimoniis, Α' κεφ. 69, ἐν ἄκτοις ἐπὶ νίκῃ τινόχων).

(4) « Ἐνήχημα δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ ἤχου ἐπιβολή, οἷόν τι λέγω Ἀννανιές, ὅπερ ἐστὶν « ἀναξ ἄνες. » Ἀγιοπολίτης (χειρόγραφον κ. Ruelle, καὶ Ducange λ. Ἐνήχημα).

(5) « Τὰ μεγάλα σημάδια τὰ ἄφωνα, ἅτινα λέγονται καὶ μεγάλα

σχοδιδασκάλου τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος παρέχει ιδέαν τινὰ τῆς πολυτέχνου ταύτης χειρονομικῆς ἐπιστήμης.

• Κείμενον τοῦ μεγάλου Ἰσου. Ἰσον, Ὀλίγον, Ὁξεῖα, Πετσοτή, καὶ Διπλῆ, Κράτημα, Κρατημοκατάβασμα, Τρομικόν, Στρεπτόν, Θές, καὶ Ἀπόθες, Θεματισμός, Ὅρθιον· σὺν τούτοις Οὐράνισμα, Σεῖσμα, Τρίχισμα, Σύναγμα, Κύλισμα, Στραγγίσματα, Κροῦσμα, Ἄλλον Ἀνάβασμα, καὶ Κατάβασμα Ἄλλον, Ψηφιστοκατάβασμα, Παρακάλεσμα, Ἀπορροή, Ἀντικένωμα, Ἀντικενοκύλισμα, Ἀργοσύνθετον, Κολαφισμός, Κούφισμα, Κρατημοκούφισμα, Τρομικοπαρακάλεσμα, καὶ Παρακλητική, Σεῖρμα, καὶ ἕτερον, Δαρμός, τοῦτο λέγεται Ἀντικούντισμα, Χόρευμα, Ἔτερον, Ὅμοιον, Σύνθεσις τοῦ Μεγάλου Ἰσματος, ἑτέρα Σύνθεσις ἐξ αὐτῶν, Ἔτερον, Βυθόν, Γρόντισμα, Κλάσμα, ἀμρότε-
ρα Χαιρετισμός, καὶ Βαρεῖα ὁμοῦ, Πίασμα, Ἠχάδην δὲ λέγεται Διπλοπέλαστον, Θέμα ἀπλοῦν, τέλος στιχηροῦ ἐν αὐτῷ· Βαρύς, ἕτερος Βαρύς Τετράφωνος, Ἀνάπαυμα, Δαρτά· ταῦτα ἅπαντα μετὰ Ἐπεγέρματος· Σταυρός, Ἀνάπαυμα σήμερον, Νέ, Γορθμός, Διπλοπέταστον, φθορά, Ἐναρξίς, Γοργόν, Ἀργόν· καὶ Πρύχες μαθητά· πνεύματα τέσσαρα, ἑπτὰ φωναί, διπλασμός, καὶ τρία κρατήματα ἐντέχνως συντεθέντα παρὰ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη καὶ Μαῖστορος. » (1)

ὑποστάσεις, ταῦτά εἰσι διὰ μόνην χειρονομίαν καίμενα, καὶ οὐ διὰ φωνήν, ἄφωνα γάρ εἰσιν. » Κωδὶξ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης cl. II, cod. 141.

1) Χρῦσανθος, σελ. XLIV. Ἡ προμνημονευθεῖσα Μουσικὴ γραμματικὴ ἀπαριθμεῖ ὡς μεγάλα σημάδια τὰ ἑξῆς. Ἰσον, διπλῆ, παρακλητική, κράτημα, λίγυσμα, κύλισμα, ἀντικενοκύλισμα, τρομικόν, ἐκστρεπτόν, τρομικὸν σύναγμα, ψηφιστὸν σύναγμα, γοργόν, ἀργόν, σταυρός, ἀντικένωμα, ἐμαλόν, θεματισμός ἐσω, θεματισμός ἐξω, ἀπέγεσμα, παρακάλεσμα, ξηρόν κλάσμα, ἀργοσύνθετον, οὐράνισμα, ἀπόδεσμα, θές

Ἄν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστον τῶν ἄνω ἀπαριθμουμένων ἀπηχημάτων πρίστατο δι' ἰδίου μουσικοῦ χαρακτήρος, ἐννοεῖ ὅποια ἦν ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς παραμοναῖς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου! Ἄν ὁμῶς ἀνέλθωμεν ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκαντονταετηρίδι βλέπομεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀκτὼ ἤχοι ὑπεδιχιροῦντο ἐν τῇ πολιτικῇ μουσικῇ εἰς ἀπελατικούς (κλεπτικούς), χορευτικούς, τριλέξια, τετράλεκτα, δρομικούς, ἔχοντας ἰδίας συμβολικὰς λέξεις πρὸς διάκρισιν (1).

Ἀλλ' οἱ ὀκτὼ ἑλληνικοὶ ἤχοι, οἱ τούτους ἐξεικονίζοντες συμβολικοὶ χαρακτήρες καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς Ε', ὡς εἰκάζεται, ἐκαντονταετηρίδος οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, φέροντα τὸ διακριτικὸν ἑλληνικὸν ὄνομα Νεῦμα (Neuma) (2), ἢ, κυριολεκτικώτερον Γοτθικὸν Νεῦμα ἕνεκα τοῦ

καὶ ἀπόθες, θέμα ἀπλοῦν, γοργοσύνθετον, χόρευμα, ψηφιστὸν παρακάλεσμα, ἀπόδερμα, τζάκισμα, πιάσμα, σείσμα, σύναγμα, ἐνχρῆς, βαρεῖν, ἡμίφωνον, καὶ ἡμίφθορον. » (Ἑνετικὸς κῶδιξ II, 141). Ὁ Κίρχερς (Musurgia, I, σελ. 74-75) ἀπριθμεῖ 37 τοιαῦτα μουσικὰ σημάδια κατὰ τὸν Ἰωάννην Κουκουζέλην.

(1) Πορφυρογέννητος, σελ. 35, 40, 42, 50, 283, 295.

(2) Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ διακρίνωσιν ἐν τῷ Γοτθικῷ Neuma τὴν λέξιν Πνεῦμα κατ' ἀποβολὴν τοῦ ἀρχτικοῦ στοιχείου· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία φαίνεται μοι ἡμαρτημένη. Τῆς παλαιᾶς τῶν βυζαντινῶν μουσικῆς βάσις ἦν ἡ χειρονομία, διὰ ταύτης δὲ ἐσημείου ὁ τελετάρχης εἰς τὴν ὀρχήστραν καὶ τοὺς ψάλλοντας τὴν ἀλλαγὴν τοῦ μέλους, ἀποφεύγων χάριν κακοφωνίας τὴν ἀπαγγελίαν αὐτῆς τῆς δηλώσεως τὴν ἀρμονικὴν παραλλαγὴν λέξεως· ἐπομένως τὸ Γοτθικὸν Neuma οὐδὲν ἕτερόν ἐστίν ἢ τὸ τῶν Βυζαντινῶν Νεῦμα, τὸ ὅποτον τισὶς ἀναφέρει ἐν τῇ μουσικῇ ἐκτελέσει ὁ Πορφυρογέννητος· « εἴτα λαμβάνει νεῦμα ὁ πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ νεύει τῷ συνοδῶνι κυδοικουλαρίῳ

μεταχειριζομένου ιδίως τὴν μουσικὴν ταύτην ἔθνους. Ἡ ὀνομασία τῶν ἀποτελούντων τὸ Γοτθικὸν Νεῦμα τόνων διαφέρει κατὰ τοῦτο μόνον τῆς ἐλληνικῆς, ὅτι, ἐνῶ ἡ τελευταία μέχρι τοῦ Τετάρτου ἤχου τακτικῶς προβαίνουσιν, λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τὰς σημειωθείσας ὀνομασίας τριῶν πλαγίων καὶ ἐνὸς βαρέος, ἡ Γοτθικὴ ἐξακολουθεῖ μέχρι τέλους τακτικῶς, ἦτοι Primus, Secundus, Tritus, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octavus (1). Ὡς δὲ οἱ ἐλληνικοὶ ἤχοι ὑποδιαιρέθησαν εἰς πολυάριθμα ἀπτηχήματα, οὕτω καὶ τὸ Νεῦμα ὑποδιαιρεῖται μέχρι πεντήκοντα καὶ πέντε φωνῶν, σημειούμενων μὲν διὰ τῶν αὐτῶν συμβόλων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, φερουσῶν δὲ πρὸς τοῖς λατινικοῖς καὶ ἐλληνικὰ ὀνόματα, ὡς Eptaphonus, Pentaphonus, Strophicus, Oriscus, Cephalicus, Quilisma (Κύλισμα) (2), Climacus, Podatus, Baromenon, Tri-

τῇ λέγοντι «Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος θεός», καὶ τὰ ἐξῆς, ὃ δὲ κουδινουλάριος νεύει ἀπὸ τοῦ παρακυπτικοῦ καὶ παύουσι τὰ ὄργανα, καὶ ἄρχονται τὰ μέρη αἰτεῖσθαι (ψάλλειν) τὰς τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ ἐκάστης πέρας εἰληφυίης, λαμβάνει νεῦμα ὃ πραιπόσιτος καὶ νεύει τῇ φωνοβόλῳ, ἡ κεῖνος συντίθεται (νεύει) τῇ λαῷ ἐκ τρίτου διὰ τῆς χειρὸς τὰς τέσσαρας αἰτήσεις (ἤχους) αὐτῶν· σελ. 300· «καὶ εἴθ' οὕτως ἐκτείνει ὁ αὐτὸς φωνοβόλος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα τοῖς ἐκυτοῦ ὀκτύλοις ἀκτινοειδῶς διαστελλων, καὶ πάλιν βοτρηδὸν ἐπιστέλλων, καὶ λέγουσι τὰ δύο μέρη «Ἔς», οἱ κράκται «Νανά»· σελ. 283. «Καὶ λαμβάνει νεῦμα ὃ πραιπόσιτος εἰπεῖν μειζόνως τὸ «Κελεύσατε»· σελ. 298· «νεύει τῇ τῆς καταστάσεως, ἡ κεῖνος λέγει «Κελεύσατε»· σελ. 299· «παρακύψας νεύει τῇ λαῷ ἐκ γ' διὰ τῆς χειρὸς, καὶ ἡσυχάζουσι τὰ ὄργανα, τὰ δὲ δύο μέρη τὰς συνήθεις φωνὰς καὶ εὐφημίας ἐκτελοῦσι»· σελ. 299. Παράβ. καὶ σελ. 287, 288, 291, 292.

(1) Ἐν τισι τῶν ἀντιφωναρίων οἱ πλάγιοι ἤχοι φέρουσι κατὰ τάξιν τὰ ἐλληνικὰ ὀνόματα protos, deuterios, tritos, tetartos, (Fétis, histoire générale de la Musique, IV, σελ. 212).

(2) Ἐν ἐνὶ Νευματικῷ πίνακι σημειοῦνται 12 εἴδη Κυλίσματος.

gonon, Tetradius, ygon (ἴσ. Ἴσον), Pentadicon, Trigonius, Tragicon, Dramaticon, Ypodicus, Atticus, Apostropha, Bistrophā, Tristrophā, Subdiatesseris, subdiapentis, condiapentis, Quilisma prediatesseris, Quilisma prediapente (1). Τὰ παριστῶντα τοὺς Γοτθικοὺς τόνους συμβολικὰ σημεῖα φέρουσι τὰ αὐτὰ μυστηριώδη τῶν Βυζαντινῶν ὀνόματα, ὀλίγον παρηλλαγμένῃ, Nonanoeane ἢ Noanneoane, Aianeoeane ἢ Noioeane, Noeoeane, Noioeane, ἢ Noeoagis, καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων Noeagis. Αἱ δυσνόητοι αὗται λέξεις, καίτοι τόσοι δυσπρόφερτοι, παρέμειναν ἐν τῇ λατινικῇ μουσικῇ μέχρι τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ὅτε ἀντικατεστάθησαν διὰ νέας συμβολικῆς λέξεως, Euouae. Ἀλλὰ τοῦ euouae τούτου εἶναι γνωστὴ ἡ περὶ αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν φωνηέντων τοῦ ψαλμικοῦ ἐπώδου *Seculorum amen*. πόθεν ὁμῶς προήλθε τὸ Ἀνανές καὶ τὰ τοιαῦτα βαρβάρωνα ἐνηχήματα τῆς βυζαντινῆς καὶ Γοτθικῆς μουσικῆς;

Οἱ λατῖνοι, καὶ ἰδίως οἱ Γάλλοι, μάτην μοχθήσαντες νὰ μαντεύσωσι τὰς μουσικὰς ταύτας φωνάς, ἀπετάθησαν ἐπανελημμένως εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν τὴν ἐρμηνείαν τῶν μυστηριωδῶν τούτων ἐπιφωνημάτων. ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ μουσικοδιδάσκαλοι, καίτοι καυχώμενοι ὅτι κατὰ παράδοσιν ἐγίνωσκον τὸ μουσικὸν μυστήριον, ὑπεξέφυγον ὑπὸ διαφόρους προφάσεις τὴν ἐκμυστήρευσιν αὐτοῦ. Ἴδου τί περὶ τούτου ἔγραφεν ὁ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Ἀυρηλιανὸς Reomè (Aurelianus Reomensis). «Ὁ νοῦς ζητεῖ πολ-

(Quilisma) Fétis, IV, 204. Κατὰ τὸν μουσικολόγον τοῦτον τὸ Γοτθικὸν κύλισμα εἶναι ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς.

(1) Περὶ τοῦ Γοτθικοῦ Neuma βλέπε ἐν ἐκτάσει Fétis, IV, σελ. 181—204.

λάκις νὰ μάθῃ τὴν κυρίαν σημασίαν τῶν ἐπὶ τῶν μουσικῶν τόνων σημειουμένων λέξεων, ἦτοι Nonaneane διὰ τὸν πρῶτον τόνον, Noeane διὰ τὸν δεύτερον καὶ οὕτω καθεξῆς· περὶ τούτου ἡρώτησα Ἑλληνα παρακαλέσας νὰ μοὶ σημειώσῃ ἐν λατινικῇ μεταφράσει τὴν σημασίαν τῶν λέξεων· μοὶ ἀπεκρίθη ὅμως ὅτι αἱ φωναὶ οὐδεμίαν ἔχουσαι σημασίαν ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς ἐπιφωνήματα δηλωτικὰ τῆς χαρᾶς, καὶ ὅτι ὅσον τὸ φωνητικὸν ἄσμα ὑψοῦται τόσον αἱ συλλαβαὶ αὐξάνουσιν, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ πρώτῳ ἤχῳ, ὅστις κατέχων τὴν πρωτίστην θέσιν ἐκφράζεται διὰ τῶν ἐξ τούτων συλλαβῶν Noeneane· ὁ δεύτερος ἤχος ἐκφράζεται διὰ τοῦ Nonanneane, καὶ ὁ τρίτος, ὡς ἐλάσσων τὸ μέτρον, διὰ πέντε συλλαβῶν Noeane· ἀλλὰ καὶ οἱ πλάγιοι ἤχοι ἔχουσιν ἀνάλογον ἐπιγραφὴν, ἦτοι Noeane, κατ' ἄλλους δὲ Noeacis (γρ. Noeagis). Ἐπὶ τέλους ὁ αὐτὸς Ἕλληνα προσέθετο ὅτι αἱ λέξεις αὗται φέρονται ἀντιστοιχοῦσαι ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ πρὸς τὰς φωνὰς τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἀγγαρευτῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ προσημειωθέντες φθόγγοι, οὐδὲν ἕτερον πλὴν τῆς χαρᾶς δηλοῦντες, περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν τῶν τόνων παραλλαγὴν (1) ». Ἀλλὰ καὶ ἕτερος γάλλος ἐν τῇ αὐτῇ δε-

(1) « Caeterum nomina quae ipsis inscribuntur tonis, ut est in primo tono Non e a n e, in secundo Noeane, et caetera quaeque, moveri solet animus, quid in se contineant significationis? Etenim, quendam interrogavi Graecum, in latina quid interpretarentur lingua, respondit, se nihil interpretari, sed esse apud eos laetantis adverbialia; quantoque maior est vocis concentus, eo plures inscribuntur syllabae, ut in autento proto, qui principatum est, sex inseruntur syllabae, videlicet hae Noeane (? Noeneane), Nonanneane in autento deuteri; in autento triti, quoniam minores sunt metri, quinque tantummodo eis inscribuntur syllabae, ut est Noeaeane. In plagiiis autem eorum consimilis est litteratura, scilicet Noeane, vel secundum quosdam Noeacis. Memoratus delique adiunxit Graecus: hujus modi nostra in lingua videntur habere

κάτη εκατονταετηρίδι· ἀκμάσας, ὁ βενεδικτῖνος Reginon de Prune, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Βερνάρδος περὶ τὸ αὐτὸ ζήτημα πονήσαντες, ἀπηλπίσθησαν εἰπόντες, ὅτι τὰ ιερογλυφικὰ ταῦτα γράμματα οὐδεμίαν ἔχουσι σημασίαν (1).

Ἐν τούτοις ὁ περὶ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀκμάσας συντάκτης τοῦ Ἀγιοπολίτου, φαίνεται ὅτι ἐγνώριζε ἐρμηνείαν τινὰ τοῦ Ἀνανές τούτου, διότι γράφει « ἐνήχημα δέ ἐστιν ἢ τοῦ ἤχου ἐπιβολή, οἷόν τι λέγω Ἀναναιανές, ὅπερ ἐστὶ· ἄνα, ναὶ ἄνες· πᾶν γὰρ τὸ ἀρχόμενον, ἀπὸ θεοῦ ὀφείλει ἔχειν τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν θεὸν καταλήγειν »· τὴν αὐτὴν δὲ ἐρμηνείαν τοῦ Ἀνανές δίδει καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσας Κουκουζέλης· « παράγεται δὲ τὸ μὲν Ἀνανές ἀπὸ τοῦ Ἀνα, ἄνες, τὸ δὲ Νανὰ ἀπὸ τοῦ ἄνα, ἄνα, τὸ δὲ ἅγια ἀπὸ τοῦ ἅγιε, τὸ δὲ ὅλον οὕτως ἔχον· ἄναξ, ναὶ ἄφες, ἄναξ, ἄναξ ἅγιε· εὐχή ἐστι πρὸς θεὸν ἀναφερομένη » (2). Ἐτέρα ὁμῶς Γραμματικὴ τῆς Μουσικῆς ἀποδιδομένη εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ἴσως προωρισμένη διὰ τοὺς πολλούς, ἀποφεύγει τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἀνανέ, καίτοι ἐρμηνεύουσα ἄλλους τοιούτους μουσικοὺς φθόγγους (3).

consimilitudinem, qualem arantes sive angarias minantes exprimere solent, excepto, quod haec laetantis tantummodo sit vox, nihilque aliud exprimentis. Estque tonorum in se continens modulationem. » Παρὰ Gerberti, de Cantu et musica sacra, 1774, τόμ. II, σελ. 55.

(1) « Quae quidem nihil significant, sed ad hoc tantum a Graecis sunt reperta, ut per eorum diversos ac dissimiles sonos tonorum admiranda varietas aure simul et mente posset comprehendī. » Sanctus Bernardus de Cantu (Gerbertus, II, σελ. 56). Παράβαλλε Fétis. Histoire générale de la Musique Paris 1874, τόμ. IV, σελ. 212.

(2) Χρυσάνθου Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς, σελ. 29, ἐν ὑποσημειώσει.

(3) « Τὰς μὲν εἶν ἀπὸ τῆς μουσικῆς ἀπαρχὰς τῷ Θεῷ κατὰ γὰρ:

Πρὶν ἐκφέρωμεν τὴν περὶ τοῦ μουσικοῦ· τούτου μυστηρίου ἡμετέραν γνώμην ἀνάγκη νὰ λυθῇ πρῶτον αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς Ὀκτωῆχου.

Ὡς γνωστόν, δημώδης ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις θεωρεῖ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν οὐ μόνον ὡς συγγραφέα τῆς Ὀκτωῆχου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐφευρετὴν τῶν ὀκτὼ μουσικῶν ἤχων καὶ αὐτῶν τῶν μουσικῶν χαρακτήρων· ἀλλ' ἡ παράδοσις αὕτη ἀντικειμένη πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀξιοπίστου μάρτυρος ἐπικυρουμένη ἀφ' ἑαυτῆς καταπίπτει. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ συγχρόνως τῷ Δαμασκηνῷ ἀκμάσας Θεοφάνης ὁ Ὁμολογητής, ἐνῶ λεπτομερῶς μνημονεύει καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνας τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ θεολόγου, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μνείαν ποιεῖται οὔτε περὶ μουσικῆς ἀναμορφώσεως, οὔτε περὶ Ὀκτωῆχου, ἀλλ' οὔτε καὶ κατατάσσει τὸν Ἰωάννην ἐν τοῖς μελωδοῖς, ἐνῶ ἀναφέρει ἄλλους ἀγνώστους ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ποιητάς, ὡς τὸν Τιμοκλῆν καὶ τὸν Ἀνθιμον. Οἱ δύο τοῦ Δαμασκηνοῦ βιογράφοι, Ἰωάννης ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης ὁ μέγας λογοθέτης, ἐνῶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἀναγράφουσι πάσας τὰς βωτικὰς περιπετείας τοῦ ἐγκωμιαζομένου ἁγίου, οὔτε περὶ

ἀντιθέμενοι ἐν τῇ ἱερᾷ ψάλλειν ἐκκλησίᾳ ταχθέντες, ἐν κατανύξει τὸν Θεὸν καὶ ἀοράτως ἐκεῖ παρόντα δοξολογήσομεν. Καὶ γὰρ ἐν τάξει φασι τῶν ἀγγελικῶν καὶ ἀρχαγγελικῶν ταγμάτων, ταῦτα τὰ σειρηνομελέρυτα μέλη καὶ πνευματοκίνητα ἔσματα τῇ ἐκκλησίᾳ τυπικῶς παρεδίδθησαν... Τὸ γὰρ τερερὲ καὶ τὸ το το το καὶ τὸ τι τι τι καὶ τὸ Νε να Να ν ε καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τύπον ἐκείνων τῶν ἀγγελικῶν δοξολογιῶν τῶν σημαντοῖς καὶ ἀσημάντοις λέξεσι γινομένων· εἰ καὶ ἀστήμανται ἑοχοῦσιν αἱ λέξεις, αἰνίττονταί τι. » Χρύσανθος σελ. 203 ἐν ἰποτημεύσει.

μουσικῆς ἀναμορφώσεως λαλοῦσιν, οὔτε καὶ τὸ ὄνομα τῆς Οκτωήχου ἀναφέρουσιν, ἀπλῶς σημειοῦντες ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐν Ἱεροσολύμοις διατρίβων ἔγραψεν ἐκκλησιαστικά τινα μέλη. Ὁ πρῶτος, ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου, καὶ καθὼ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὢν εἰς θέσιν νὰ γινώσκῃ κάλλιστα τὰ κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, λέγει ὅτι οὗτος ἡμέραν τινὰ παρεκλήθη ὑπὸ συμμοναστοῦ πενθοῦντος τὸν θάνατον πεφιλημένου ἀδελφοῦ νὰ τῷ γράψῃ παρηγορητικόν τι ᾄσμα· ὁ Ἰωάννης, καίτοι φοβούμενος τὸν ἡγούμενον ῥητῶς ἀπαγορεύοντα τοῖς μοναχοῖς τοιαύτας μουσικὰς ἀσχολίας, οὐχ ἤττον ἐνδούς εἰς τὴν θερμὴν παράκλησιν « τροπάριον αὐτῷ ἐπὶ νεκρὸν συντίθῃσιν ἐναρμόνιον, ὃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τοῖς πάντων στόμασιν ᾄδεται τό, Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα. » Τὸ μέλος τοῦτο ἀκούσας ὁ ἄμουςος ἡγούμενος αὐστηρῶς ἐπέπληξε τὸν ποιητὴν, ὅστις « ἀντὶ πενθοῦντος καὶ σκυθρωπάζοντος διακεχυμένος ἐκάθητο καὶ θρυπτόμενος τοῖς μελίσμασι » (1), καὶ πρὸς τιμωρίαν τῷ ἐπέβαλε τὴν ῥυπαρὰν ποινὴν νὰ καθαρῖσῃ τοὺς ἀποπάτους τῶν κελεύων!

Ἄλλ' ἡ Θεοτόκος ἐμφανισθεῖσα κατ' ὄναρ εἰς τὸν ἡγούμενον παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὸν μελωδόν, λέγουσα τὰ ἑξῆς· « οὗτος εἰλήφει τὴν προφητικὴν κιθάραν καὶ τὸ Δαβιτικὸν ἐκεῖνο ψαλτήριον, καὶ ᾄσει ᾄσματα καινά, ᾄσματα Κυρίῳ τῷ θεῷ· ὑπερβαλεῖται τὴν Μωϋσέως ᾠδὴν τοῖς μελουργήμασιν καὶ τὴν χοραυλίαν Μαρίας· μῦθος ἐλεγχθήσεται τὰ τοῦ Ὀρφέως ἀνόνητα μελωδήματα· τὴν πνευματικὴν καὶ οὐ-

(1) Βίος τοῦ δσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συγγραφεῖς παρὰ Ἰωάννου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. (Acta Sanctorum, Maius, τόμ. II, σελ. 723-730).

ράνιον μελουργίαν οὗτος ἄτεται, τοὺς χερουβικοὺς ὕμνους οὗτος μιμήσεται, καὶ πάσας τὰς ἐκκλησίας τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ αὐτὸς νεάνιδας τυμπανιστρίας ποιήσεται ᾄδούσας ἄσμα θεῷ, τὴν νέκρωσιν Χριστοῦ ἀπαγγέλλων καὶ τὴν ἀνάστασιν. » Ὁ ἀγαθὸς ὅμως πατριάρχης ἀποφεύγων νὰ ἐπεξηγήσῃ ποῖα ἦσαν τὰ καινὰ ταῦτα ἄσματα, ἀπλῶς σημειοῖ « ἐξ αὐτῆς οὖν ὁ Ἰωάννης τῶν θείων μελισμάτων ἀρχὴν ποιησάμενος, ἦσε τὰ μελίρρυτα ἄσματα & δὴ τὴν ἐκκλησίαν ἐφείδρυναν καὶ τόπον σκηνῆς τοῦ θεοῦ ἐποίησαν, ἐνθα ἦχος καθαρὸς τῶν ἐορταζόντων ἀλούεται », τὰς αὐτὰς ἀφηρημέναις καὶ πομπώδεις ἐκφράσεις μεταχειριζόμενος καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου καὶ θετοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου, Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ, ὅστις « ὑπῆσε λιγυρὰς τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀρμονίας ἐν κιθάρᾳ καὶ φωνῇ ψαλμοῦ, τὸ οἰκεῖον σῶμα τύμπανον παραστησάμενος τῷ θεῷ διὰ τὴν τῶν παθῶν νέκρωσιν καὶ ψαλτήριον ἄλλο δεκάχορδον ὅλον ἐαυτὸν καταστήσας. »

Ὁ Ἀκροπολίτης πιστῶς ἀκολουθῶν τῷ πρώτῳ βιογράφῳ καὶ κατὰ λέξιν ἐν πολλοῖς ἀντιγράφων αὐτόν, παρὰδύξως μετριάζει τὰς περὶ Δαμασκηνοῦ ἐνθουσιώδεις ἐκφράσεις τοῦ πατριάρχου, καθαρῶς ἐπὶ τέλους λέγων ὅτι ὁ ἅγιος ἔγραψέ τινα μέλη μεταρρυθμίσας ἰδίως παλαιούς τινας ὕμνους ᾄδομένους εἰς τοὺς μάρτυρας (1). Τὸ παράδοξον δὲ ὅτι οὐδεὶς τούτων οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ποιεῖται νύξιν περὶ Ὠκτωήχου καὶ πρὸ πάντων νέας ἐρευνέσεως μουσικῶν χαρακτήρων. Ὅπωςδὴποτε ὅμως ἐκ τῶν

(1) « Ἄλλους ἀπλῶς ἐξ ἄλλων τοὺς τ' ᾄδοντας, τοὺς τ' ἀκρωμένους μεταποιεῖ, καὶ σύναμα πάντας πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θειότερον μεταστοιχειοῖ. » Ἀκροπολίτου λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 812-886, καὶ Acta Sanctorum, Maius, τόμ. II, σελ. 731-760).

προειρημένων βιογράφων δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν ὅτι, ἂν ὁ Δαμασκηνὸς δὲν ἀνεμόρφωτε τὸ μουσικὸν σύστημα, ἔγραψε τοῦλάχιστον ἐκκλησιαστικά τινα μέλη, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Κεδρηνὸς ῥητῶς ἐπιβεβαιοῦσι τοῦτο· δυστυχῶς ὁμως καὶ ἡ ποιητικὴ αὕτη ἀξίωσις τοῦ Ἰωάννου σπουδαίως διεκδικεῖται καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δευτέρᾳ ἔκδοσις τῆς αὐτῆς δημῳδους παραδόσεως. Ὁ περικληὴς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος ἔγραψε σπουδαιότατον ὑπόμνημα εἰς τοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ μελωδοῦ τούτου φερομένους ὕμνους, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς συντεταγμένον παρρησίας καὶ χάριτος θεωρεῖται ἡ μόνη περὶ τῆς βυζαντινῆς ὕμνογραφίας κριτικὴ μελέτη. Ἀναλύων τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου φερόμενον ἱεραδικὸν κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς ὁ πολυμαθὴς ἐπίσκοπος εὕρισκει τοῦτον πεζόν, μετρικῶς καὶ γραμματικῶς βάρβαρον, σόλοικον καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐκφράζοντα νοήματα ἐναντία τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας· μὴ ἐννοῶν δὲ πῶς ὁ βαθὺς θεολόγος καὶ λόγιος Δαμασκηνὸς ἠδύνετο νὰ περιπέσῃ εἰς τοιαῦτα γραμματικὰ καὶ θεολογικὰ σφάλματα καὶ ἐφεύρη ῥάκελλον τοιούτων κακῶς σχήμων λέξεων, ὡς γλυκοπυρσόμορφον, ἀκτιστοσυμπλαστοουργοσύνθετον, προτιμᾷ ν' ἀποδώσῃ τὸν κανόνα τοῦτον ὡς καὶ ἄλλους ὁμοίως φύσεως εἰς ἑτέρους δημῳδους μελωδούς (1), τοιοῦτον δὲ ὀνομάζει ἐν τῇ παρούσῃ εὐκαιρίᾳ τὸν Ἰωάννην Ἀρκλᾶν, ἄδηλον μὲν πότε ἀκμάσαντα, κατὰ τὴν παράδοσιν ὁμως τῶν πολλῶν ἀληθῶς ποιήσαντα τὸν σχολιαζόμενον τῆς Πεντηκοστῆς κανόνα. Ἐπὶ τέλους μὴ θέλων ὁ κριτικὸς νὰ καταστρέψῃ οὕτως

(1) « Ἄλλον τεχνίτην ἐκείνοις τοῖς ὕμνοις ἰδιάζων, ἑτέρῳ τινὶ τοῦτον παρὰ πῆγῃμι ὅστις ἂν εἴη καὶ ἐκεῖνος· καὶ οὐδὲ ἐκείνους τῷ μεγάλῳ Δαμασκηνοῦ ἔγω προσνέμειν » σελ. 505.

ἀποτόμως τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ὡσεὶ μετανοῶν λέγει ἀποτεϊνόμενος πρὸς τὸν Δαμασκηνόν. « Τοίνυν, ὦ ἀγιώτατε Δαμασκηνέ, χρεώσται χάριτας ἐπὶ σέ τοὺς τοιούτους κανόνας, καὶ εἰσποιησάμενος τοὺς λόγους τούτους ὡς οἶα καὶ γεννησάμενος αὐτοὺς καὶ οὕτω πληθύνας τέκνα σου δέξαι καὶ τρίτον κανόνα τὸν εἰς τὸ ἀγιώτατον Πνεῦμα. Τί γὰρ κωλύει ἐπιγράφεσθαί σοι αὐτὸν κατ' ἐκείνους ἵνα πανάριον, ὃ ἐστὶ θίβη ἢ ἀρκλίον, εἰτοῦν κιθώτιον χαρισώμεθά σοι τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ τὸ πόνημα τοῦτο, ὥς φασιν οἱ ἰδμονες, Ἰωάννου τοῦ Ἀρχλαῖ; (1) »

Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ Εὐστάθιος ἀποφεύγει νὰ ἐκφράσῃ καθαρῶς τὴν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ιδέαν αὐτοῦ, ἐκ τῶν σκοπίμως ὁμῶς παρεντιθεμένων καὶ ἀσχέτων πρὸς τὸ μουσικὸν θέμα ἐπεισοδίων δυνάμεθα νὰ ὑπεννοήσωμεν τὴν περὶ τοῦ ἀκανθώδους τούτου ζητήματος κρίσιν αὐτοῦ. Ἀναφέρων παραδείγματα τινὰ οἰκειοποιήσεως καὶ ἀπομιμήσεως παλαιῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων ὑπὸ συγχρόνων αὐτῷ ἀνθρώπων καὶ θαυμάζων τὴν ποιητικὴν γονιμότητα ἐκείνων ὁ σοφὸς τοῦ Ὁμήρου σχολιαστῆς ἐκρήγνυται εἰς ἐνθουσιώδη ἔπαινον τῆς ἀνεπιστρεπτεῖ παρελθούσης ποιήσεως (2)· ὡσεὶ δὲ

(1) Ἡμαρτημένως ὁ ἐκδότης τοῦ Πεντηκοσταρίου Βαρθολομαῖος Κουλουμουσιανὸς ὑπέθεσεν ὅτι Ἀρχλαῖν ἐννοεῖ ὁ Εὐστάθιος αὐτὸν τὸν Δαμασκηνόν· τὸ λάθος τοῦτο διώρθωσεν ὁ πολυμαθὴς ἔφορος τῆς Μαρκανθῆς βιβλιοθήκης κ. Ἰω. Βελούδης (βλ. Πεντηκοστάριον ἐν Βενετίᾳ 1875, σελ. ε').

(2) « Ἦν αὐτοῖς (τοῖς Ἑλλήσι) ἡ τοιαύτη ἐργωδία κόπος ἄπονος, μόχθος γλυκύς, πόνος ἀνάληγτος, ἔμμουσος ἀσχολία, ἄϋλος ἡδονή, ἀργία ἁλόγως ἐργατική, ὀψίς ψυχῆς εἰς ὀξύτητα, ἐθισμὸς καινοτέρων ἐπιτηδῶν, καινοτομία λόγου ἐπαινετή, μέθοδος τοῦ μὴ βαίνειν κατ' ἔχνη πελάων, ὁ δὲ Καλλιμάχος ὁ σοφὸς ἐπετῆδευσεν, ἔφοδος ἐφευρετικῇ

ἐπιτιμῶν τοὺς συγχρόνους μελωδοὺς λέγει αὐτοῖς ὅτι οἱ μὲν Ἕλληνες, ἐν ᾧ ἐνεπνέοντο ὑπὸ ἀληθοῦς ποιητικοῦ οἴστρου, εὐχαρίστως ἐμόχθουν εἰς ἐφεύρεσιν νέων μέτρων καὶ ἁρμονιῶν, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἐξ ὀκνηρίας ἡκρωτηρίασάν καὶ αὐτάς τὰς παλαιάς ἐννέα ᾠδὰς τῶν κανόνων.

Ἡ τελευταία τοῦ Εὐσταθίου ἐπιτίμησις πρὸς τὸν ὀκνηρὸν ἡκρωτηριαστὴν τῶν παλαιῶν ἀσματικῶν κανόνων πιθανῶς ἀποτείνεται πρὸς αὐτὸν τὸν νεώτερον μεταρρυθμιστὴν τῆς Ὀκτωήχου, διότι πραγματικῶς, ὡς νῦν ἔχει, τὸ βιβλίον εἶναι ἐλεεινῶς ἡκρωτηριασμένον. Ὡς γνωστόν, ἕκαστον τμήμα τῆς ἡχὸς τῆς λειτουργικῆς ταύτης βίβλου ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἢ καὶ τριῶν ἀσματικῶν κανόνων, οἵτινες κατὰ τὴν παλαιὰν μουσικὴν παράδοσιν ὤφειλον νὰ ᾧσι διηρημένοι εἰς ἐννέα ᾠδὰς· ἐκ τῶν κανόνων ὁμῶς τούτων οἱ μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ᾠδῆς, οἱ δὲ τέλειοι ἐξ ὀκτὼ καὶ μόνων, ἄραιρουμένης πάντοτε τῆς δευτέρας, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος, καὶ οὕτω τῆς ἀριθμήσεως ταχτικῶς πηδώσης ἀπὸ τοῦ Α εἰς τὸ Γ. Οἱ λεγόμενοι Τριαδικοὶ κανόνες τοῦ πρώτου, τρίτου καὶ τετάρτου ἡχοῦ ἐποιήθησαν ὑπὸ τινος Μητροφάνους, τὸν ὁποῖον κακῶς ὁ Ἀλλάτιος καὶ ἄλλοι θεωροῦσιν ὡς τὸν ὁμώνυμον Σμύρνης ἀκμάσαντα ἐν τῇ Θ' ἐκατονταέτηρίδι (1)· τῆς τελευταίας περίπου ἐποχῆς εἰσὶ καὶ τὰ ἐν τέλει ἐπισυνηημένα Ἑξαποστειλάρια καὶ ιδιόμελα

καινοτέρας ποιήσεως, ἐνδεξὸς ἀποφυγὴ ταῦτογραφίας, εὐφυΐας ἐνδειξεις, ἐπίδειξις εὐπορίας νοερᾶς, φιλόκαινος καὶ φιλότιμος μεταχείρισις λόγου, ἐξηλλαγμένη στολὴ σοφίας, ἀγαθὸν ἀλλόκοτον, πλούτου νοεροῦ προχείρισις δυνάμει ψυχικῇ, ἐκφανσις ἰσχύος γραφικῆς. » Εὐσταθίου προοίμιον εἰς τὸν ἱαμβικὸν κανόνα τῆς Πεντηχοστῆς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 503-754. Maii, Spicilegium Romanum τόμ. V, σελ. XXIV).

(1) Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἅπαντες οἱ Τριαδικοὶ οὗτοι κανόνες ἐποιήθη-

ἐωθινὰ ποιηθέντα ὑπὸ τῶν βασιλέων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐν ἀρχῇ ὁμῶς ἐκάστου ἔχου εὔρηνται διάφορα Ἀναστάσιμα, τὰ μὲν ἀνώνυμα, τὰ δὲ φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀνατολίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ Ἀνατολικά ἐπιγραφόμενα· ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος μελωδὸς εἶναι τέσσαρας μὲν ὅλας ἐκτονταετηρίδας ἀρχαιότερος τῶν προειρημένων βασιλέων, τρεῖς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ. Πάντα τὰ ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ περιεχόμενα ᾄσματα, καίτοι ἐπιγραφόμενα Στιχολογίαι, Ὤδαί, Εἴρμοι καὶ τὰ τοιαῦτα, φέρονται ἀνεξαιρέτως ἐν πεζῇ συνεχείᾳ, οὐδ' εἶναι εὐκολον νὰ διακριθῇ τὸ παλαιὸν αὐτῶν μέτρον (1). Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κυκεῶνος τούτου ἀναφέρομεν ὅτι ὁ μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν διατάξεων ἄγνωστον πότε συνταχθεὶς Νομοκάνων ἀπαριθμῶν τὰ λειτουργικὰ βιβλία διακρίνει τὴν Ὀκτωήχον ἀπὸ τῆς Παρακλητικῆς (2), ὕστερον ὁμῶς ἀμφοτέρω τὰ βιβλία ταῦτα εἰς ἓν συγχωνευθέντα ἀπετέλεσαν τὴν λεγομένην Ὀκτώηχον Παρακλητικὴν (3)· ἐπὶ τέλους δὲ Ὀκτώηχος ὠνομάσθη καὶ εἶδος θεατρικῆς παραστάσεως, περὶ τῆς ὁποίας ἐλλείπουσι λεπτομερέστεραι πληροφορίες (4).

θησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους ἀκμάσαντος ἐν ἀρχῇ τῆς Δ' ἐκατονταετηρίδος (Mingarelli Cod. Naniani, σελ. 389).

(1) Πλὴν τῆς Ὀκτωήχου πάντες οἱ ἐν τοῖς δώδεκα Μηναίοις περιεχόμενοι κανόνες στεροῦνται τῆς δευτέρας ᾠδῆς, ἥτις μόνον ἐν τῷ Τριῳδίῳ διατηρήθη.

(2) « Ἰερεὺς ἐὰν οὐ σώζει τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ κριματίζεται, ἢ κὶν Εὐαγγέλιον, ἢ Ἀπόστολον, ἢ Ὀκτώηχον, ἢ Ψαλτήρον ἢ Παρακλητικὴν » Cotelieril Monumenta I, σελ. 88.

(3) Παρακλητικὴ ἦτοι Ὀκτώηχος περιέχουσα τὴν καθημερινὴν ἀκολουθίαν (ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ).

(4) « Ἐοικε δὲ οὕτως τὰ τῶν τοιούτων κανόνων ἐπιτίμια (κατὰ τοῦ

Ὅτι ἡ Ὁκτώηχος δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Δαμασκηνοῦ πολλοὶ πρὸ ἡμῶν ὑπέθεσαν, ὁ σοφὸς μάλιστα ἐκδότης τῶν ἀπάντων τοῦ ἁγίου τούτου Ἰωάννου Μιχαήλ ὁ Λεκιένος ἀπέκοψεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐκδόσεως. Τὸ λειτουργικὸν τοῦτο βιβλίον εἶναι κατὰ πᾶσιν πιθανότητα παλαιότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Ἀντολίου, ἀφοῦ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐκατονταετηρίδι μνημονεύεται ὡς κανονικὸν βιβλίον παραδεδεγμένον καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀσκητῶν (1). Πλὴν τοῦ Γερωντικοῦ καὶ τοῦ προμνημονευθέντος Νομοκάνονος, καὶ αὐτὸ τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα ἀναφέρει τὴν Ὁκτώηχον ὡς εἰσηγμένην ἤδη καὶ ἐν ταῖς μοναῖς τῆς Παλαιστίνης (2). αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ ὁσίου τούτου πατρὸς φερόμεναι μοναστικαὶ διατάξεις τοσαύτας ὑπέστησαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μεταρρυθμίσεις, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς περὶ Ὁκτώηχου διατάξεως· τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου γενομένης ἀναθεωρήσεως, ὡς προγενεστέρας τῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐν τούτοις, εἰ καὶ ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σάββα καὶ Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ἀσκηταὶ κατ' ἔθνη διηρημένοι ἔψαλλον ἐν διαφόροις

θεάτρου) ἐπινοηθῆναι τὰ βασιλικὰ παίγνια, τὸν Κοντοπαίκτην ὁδηγῶν, τὸν Μάρωνα, τὸν Ἀχιλλέα, τὴν Ὁκτώηχον, καὶ τὰ λοιπὰ ὡς μὴ διάχυσιν καὶ γέλωτα ἄσεμνον ἐμποιοῦντα τοῖς βλέπουσι. Βυλταμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Εἰς τὸν Κοντοπαίκτην εὑρηται ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (τόμ. II, σελ. 611, ἐκδ. Hertlein).

(1) « Ἐγώ, ἁβδᾶ, ἐξ οὗ ἐμόνασα τὴν ἀκολουθίαν τοῦ κανόνος καὶ τὰς ὥρας κατὰ τῆς Ὁκτώηχου (γρ. τὴν Ὁκτώηχον) ψάλλω. » Γερωντικὸν ἐν Νίκωνος Πανδέκτῃ (Ducange Glos. Graec. Ὁκτώηχος).

(2) « Δεῖ γινώσκειν ὅτι πάσας τὰς Κυριακὰς ἐν αἷς ψάλλεται ἡ Ὁκτώηχος » Τυπικὸν (αὐτόθι).

γλώσσαις ἑναρμονίους ὕμνους, ἔχοντες καὶ ἰδίους ὕμνω-
δίας κανόνας (1), ἀναφέρονται εἰς θετικωτέρας μαρτυρίας
πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ
ἦν ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη καὶ ἐλληνικῶς μάλιστα διερρυθμι-
σμένη μίαν ὅλην ἑκατονταετηρίδα πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ
Δαμασκηνοῦ ἁγίου· περιεσώθησαν τοσαῦτα ἀνακρεόντεια ἐκ-
κλησιαστικὰ μέλη αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου (2), ὅς-
τις ἐξηγῶν τὴν λειτουργίαν λέγει ὅτι «οἱ ψάλλται ὑπερίλου-
σιν ὡς μελισσῶν ἀγγέλων νὰ προτρέπωσι τὸν λαὸν εἰς τὸν
χερουβικὸν ὕμνον... ἐν δὲ τῷ λέγειν τοὺς ψάλλτας τὸν αὐτὸν
ὕμνον σὺν τῷ λαῷ σημαίνεται ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι συμψάλλου-
σιν ἐν τοῖς ὑψίστοις.» (3)

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμῶμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ
Δαμασκηνὸς ἐλθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα εὔρε τὴν μὲν Ὡκτώηχον
ὡς λειτουργικὴν βίβλον τῶν μονῶν, πᾶσαν δὲ τὴν ἀτμωτικὴν
ἀκολουθίαν (4) διερρυθμισμένην κατὰ τὴν ποιητικὴν καλαισθη-
σίαν τοῦ Σωφρονίου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνακρεόντριοι ᾠδαὶ ἐψάλλον-
το ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ πατριάρ-
χου τούτου ἐπελθοῦσα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ

(1) Βίος τοῦ ἑσίου πατρὸς ἡμῶν Σάββα ὑπὸ Κυρίλλου Σχυθοπολί-
του, σελ. 247, 258, 285 (Cotelerii, Monumenta, τόμ. III). Βίος Θεο-
δοσίου Κοινοβιάρχου ὑπὸ Συμεὼν Μεταφραστοῦ (Migne, Patrologia
Graeca, τόμ. 114, σελ. 506).

(2) Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἀνακρεόντεια (τὸν ἀριθ-
μὸν 21 εἰς διαφόρους ἐορτάς, ἅπαντα σχεδὸν φέροντα ἐν ἀκροστιχίδι
τῆς ἀλφαβήτου γράμματα) Maii Spicilegium, τόμ. IV, σελ. 49-125.

(3) Τοῦ αὐτοῦ ἀφήγησις τῶν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ τελούντων· αὐ-
τόθι, σελ. 48.

(4) Βλέπε τὴν εἰς τὴν Θεοτόκον ἀνακρεόντειον εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ Δα-
σκηνοῦ. «Ἀπὸ ῥυπαρῶν χειλέων» ἐν Opera Omnia τόμ. I, σελ. 691
ἐκδ. Laguien.

(638) ἐπήνεγκε σπουδαῖον καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης μουσικῆς τραῦμα, οὐχ ἦττον ὅμως τό τε μέτρον τῶν ᾠδῶν τοῦ Σωφρονίου καὶ αὐτὸ τὸ διακριτικὸν αὐτῶν ὄνομα ἦσαν ἀρκοῦντως γνωστὰ ἐν Παλαιστίνῃ ἐπὶ μίαν ὕστερον ἑκατονταετηρίδα, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ πῶς ὁ Δαμασκηνὸς ἐπροτίμησε νὰ γράψῃ ἀνακρεόντεια μέλη.

Ὡς γνωστὸν, ὁ μέγας θεολόγος ἠγωνίσθη μετὰ πολλῆς πεισμονῆς κατὰ τῆς τότε μεγάλης θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ μὲν ἐν Βλαχέρναις σύνοδος (754) ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν ἐπανειλημμένως ἀποκαλέσασα πλαστογράφον (ψαλσευτήν) (1), ἡ δ' ὕστερον θριαμβεύσασα ὀρθοδόξια κατέταξεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων. Γνωστὸν δ' ἐπίσης ὅτι οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς σπουδαίως ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν

(1) Πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου, ἐν συλλογῇ Coleti, τόμ. VIII, σελ. 1061, 1184.

Εἰς διαφθορὰν ὅμως τοῦ κειμένου τῆς τε Ὁκτωήχου καὶ τῶν λοιπῶν λειτουργικῶν βιβλίων συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν ἀντιγραφέων καὶ ἐκδοτῶν. Οὕτω λόγου χάριν πᾶσαι αἱ παλαιαὶ ἐκδόσεις τῶν Μηναίων μέχρι αὐτῆς τῆς ὑπὸ Νικολάου τοῦ Σάρου (1740) φέρουσι δύο μυστηριώδεις ἀκροστιχίδας ἐν τῷ ἀσματικῷ κανόνι εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου) καλῶς σημειουμένων τῶν γραμμῶν τῆς ἀλφαβήτου δι' ἐρυθρῶν μεγάλων χαρακτήρων: Ἄκουε Παρθένε ἁγνή, εἶπατο δὴ ὁ Γαβριήλ, Βουλὴν ὑψίστου ἀρχαίαν ἀληθινὴν, Γενοῦ πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοίμη Θεοῦ. Διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀχώριστος βροτοῖς συναναστρέφεται » καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ Ω ἐνθα τελευτᾷ ἡ ὁγδόη ᾠδὴ τῆς ἐννάτης δὲ ἡ ἀκροστιχὶς φέρεται ἀντιστρόφως οὕτω « Ὡς ἐμψύχω θεοῦ κιθωτῷ, Ψαυέτω μηδαμῶς χεῖρ ἀμυήτων, Χείλη δὲ πιστῶν τῇ Θεοτόκῃ ἀσιγήτως Φωνὴν τοῦ ἀγγέλλου ἀναμέλποντα » καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τοῦ στοιχείου Α. Οἱ νεώτεροι ὅμως ἐκδόται τῶν Μηναίων οὐ μόνον δὲν σημειοῦσι δι' ἐρυθροῦ τὰς μυστηριώδεις ταύτας ἀκροστιχίδας ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ διακρίνοντα αὐτὰς κεφαλαιώδη γράμματα ἀντικατέστησαν διὰ μικρῶν!

ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ὑπὲρ τοῦ ἐπιδιωκομένου μεγάλου σκοποῦ, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν ἐκαλλιέργησαν τὴν ἐπιστήμην μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἠρνήθησαν νὰ κατὰτάξωσι τὸν τελευταῖον τῶν ἡγεμόνων τούτων ἐν τῇ σειρά τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας μελωδῶν. Συνεπεία δὲ τούτου οὐδὲν ἄπορον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν εἰκόνων ζήλῳ αὐτοῦ ἐτόλμησεν ἀπλῶς νὰ ἐπιδιορθώσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναπτυχθείσης σχολαστικῆς θεολογίας τὴν λειτουργικὴν ταύτην βίβλον, εἰσαγαγὼν καὶ ἰδιὰ τινὰ ἄσματα καὶ ἀποκόψας δι' ἄγνωστον ἡμῖν λόγον τὴν δευτέραν τῶν κανόνων ᾠδὴν· οὔτε ὅμως νέαν ῥυθμικὴν, πολλῶ δὲ ἥττον νέους μουσικοὺς χαρακτῆρας ἐφεῦρεν, ἀφοῦ ῥητῶς τοῦτο λέγει παλαιὰ ἐπιστολὴ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη· ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τοῖς ἐξῆς ὅτε θὰ εἰπώμεν τίς ὁ ποιητὴς τῆς Ὀκτωήχου καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Μετὰ τὴν περὶ τῆς Ὀκτωήχου παρέκδοσιν, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα, τὴν ἐξήγησιν δηλονότι τῶν μυστηριωδῶν φθόγγων δι' ὧν οἱ μουσικοὶ διακρίνουσι τὴν ἀνάδοσιν ἢ κατὰδοσιν τοῦ μουσικοῦ τόνου. Κατὰ τοὺς προμνημονευθέντας μουσικοδιδασκάλους Ἀγιοπολίτην καὶ Κουκουζέλην οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσήμεντοι οὗτοι φθόγγοι ὑποκρύπτουσιν ἀληθῆ σημασίαν, ὡς ἀποτελούμενοι ἐκ τῶν ἀρχικῶν λέξεων ὕμνων ἀποτεينوμένων εἰς τὸν θεόν. Τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς τελευταίας τοῦ Ἀνανέου συλλαβῆς Ἔς ἀπαντῶσιν ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς κατὰ τῶν Ἀκεφάλων αἰρετικῶν Σευήρου καὶ Ἀνθίμου συνόδου (536) καταχωρεῖται καὶ ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου κατὰ λέξιν ἀφηγούμενον ἐν δημοτικῷ ἄκτον, ἦτοι εἶδος κωμικῆς παραστάσεως, περὶ ἧς ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ μακρὸς γίνεται λόγος· οἱ δῆμοι περικυκλώσαντες

τὸ πατριαρχεῖον ἔψαλλον τὸ ἄκτον τοῦτο, ἔχον ὡς συνήθη ἐπωδὸν τὸ ἐές, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς· « Πό-
 λλά τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως!
 πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρ-
 χου! ἀκοινώνητοι διατὶ μένομεν; ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διατὶ οὐ
 κοινωνοῦμεν; ἐκ τῶν χειρῶν σου κοινωνῆσαι θέλομεν· ὀρθόδο-
 ξος εἶ, τίνα φοβεῖσαι;... Ἐές, Ἀνελθε εἰς τὸν ἄμβωνα. Ἐές,
 πείσον τὸν λαὸν σου... ἔξω βάλε Σευῆρον τὸν νέον Ἰούδαν,
 ἔξω βάλε! τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον... Ἐές, μαρτύ-
 ρομαι· ἢ κηρύσσεις, ἢ ἐξέρχῃ... Πίστις ἐστίν, οὐκ ἐνι θεω-
 ρεῖν. Ἀδελφοὶ χριστιανοί, μία ψυχὴ, Ἰουστίνε αὐγουστε τα
 vincas! εἰ φιλεῖς τὴν πίστιν, Σευῆρον ἀναθεμάτισον. Ἐές,
 μαρτύρομαι. Ἐές, τὰς θύρας κλείω. Σευῆρον τὸν ἐπίβουλον
 τῆς Τριᾶδος ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν. Ἐές,
 σύναξον τῇ συνόδῳ· ἐές, ἄρτι κήρυξον. Μὰ τὸ Εὐαγγέλιον
 οὐδὲν παρ' ἐμέ. Ἐές, μαρτύρομαι... Ἐές, τάξον, ἐές, τά-
 ξον! (1) » Ἄν τὸ ἐπιφώνημα τοῦτο ἦν, ὡς λέγουσιν οἱ μου-
 σικοδιδάσκαλοι, ἐς, ἐνταῦθα τὸ ε ἐδιπλασιάσθη ἰσως χάριν
 πλειότερου τόνου· ἐν πᾶσιν ὅμως τοῖς ἄλλοις μνημείοις γρά-
 ψεται ἐς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον, ἐνίοτε ὅμως ἠνωμένον
 μετὰ τῆς ἀντωνυμίας οἱ, « οἱ ἐς », καὶ τῆς λατινικῆς λέ-
 ξεως αἰούτα, ἥτις εἶναι δημώδης προστακτικὴ τοῦ ῥήμα-
 τος *adiuto* (βοηθῶ)· ἐν τῇ ἐξῆς περικοπῇ φέρονται ὡς μου-
 σικὸν ἐπιφώνημα τοῦ λαοῦ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἢ τε λατινικὴ
 καὶ ἢ ἀντίστοιχος ἐλληνικὴ λέξις « ὁ λαός, Ἐσαίουτα... ὁ
 λαός, Βοήθησον ἡμῶς » (2).

(1) *Sacrosancta Concilia*, τόμ. V, σελ. 177-180. Parisiis 1671.

(2) Πορφυρογεννήτου περὶ βασιλείου τάξεως, βιβλ. Α, κεφ. 71.

Ἡ δευτέρα τοῦ Ἀνανές λέξις, ἡ κατὰ τοὺς αὐτοὺς μου-
 σικοδιδασκάλους Ναί, ἀπαντᾷ πολλάκις παρὰ Κωνσταντίνῳ
 τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὡς ἀρκτική λέξις ἐτέρας μουσικῆς ἐπω-
 δοῦ, ὡς ἐξῆς « ὁ λαὸς (ψάλλει) Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, Ναὶ
 Κύριε· σὺ αὐτοὺς σῶσον, Ναὶ Κύριε » . Ἡ πρώτη ὅμως λέξις
 Ἄνα (κλητική τοῦ ἄναξ) οὐδέποτε φέρεται παρὰ Πορφυρο-
 γεννήτῳ μεμονωμένη, ἀλλὰ πάντοτε ἠνωμένη μετὰ τοῦ Ναί,
 τοῦ Ἄγια, οἷον Ἀνανά, καὶ κατὰ συγκοπὴν Νανά, Ἀνά-
 για, καὶ ἀποβολῇ τοῦ γ, Ἀνανάϊα, καὶ Ἀνάνια, ὡς δεί-
 κνυται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπιῶν « Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν
 οἱ κράκται ἡχάδιον Ἀνανά, ὁ λαὸς· « Ὅλος ὁ πόθος ὁ τῶν
 Ρωμαίων » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « εἰς ὑμᾶς ὁράται
 τοὺς εὐεργέτας » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « τοῦ κόσμου
 γὰρ εὐσεβεῖα δεσπόζεται ὅλως... Λέγουσιν οἱ κράκται φωνὴν
 ἤχου, δ', ἡχάδιον Ἀνανά, ὁ λαὸς « Δοξάζομέν σε, Χριστέ » ·
 οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων » · οἱ κρά-
 κται Νανά, ὁ λαὸς « Μονογενῇ λόγῳ τοῦ πατρός » . Οἱ κρά-
 κται Ἀνανάγια, ὁ λαὸς « ὅτι ἐπεσκέψω καὶ ἐφώτισας » ·
 οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « τὸν λαόν σου » . Οἱ κράκται Ἀ-
 γία, ὁ λαὸς « καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἀπήλλαξας ἡμᾶς » ·
 οἱ κράκται Ἀνάνια, ὁ λαὸς « καὶ προσήγαγες ἡμᾶς » · οἱ
 κράκται « Ἀνανάϊα », ὁ λαὸς « τῷ θεῷ καὶ πατρί » · οἱ
 κράκται Ἀνανάϊα, ὁ λαὸς « Μεσιτεία· » οἱ κράκται Ἀ-
 νανάϊα, ὁ λαὸς « τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν » · οἱ κράκται
 Ἀνανάϊα, ὁ λαὸς « ὡς μόνος παντοδύναμος » . Καὶ πάλιν
 λέγουσιν οἱ κράκται ἡχάδιον ἤχου πλαγίου δ' Νανά, ὁ λαὸς
 « Ὅλος ὁ πόθος τῶν Ρωμαίων » · οἱ κράκται Ἀγία, ὁ λαὸς
 « εἰς ὑμᾶς ὁράται τοὺς εὐεργέτας » . Τὸ δὲ ἅγιε, καὶ χάριν
 μουσικῆς εὐφωνίας Ἀγία ἀπαντᾷ τοσάκις παρὰ τῷ αὐτῷ
 ὡς ἐπιφώνημα δηλοῦν παραλλαγὴν μουσικοῦ ἤχου ὥστε πε-
 ριττον νὰ συγχύσω τὸν ἀναγνώστην διὰ νέων περικοπῶν .

Ἀλλὰ τὰ μουσικὰ ταῦτα ἐπιφωνήματα, ὡς καὶ τοσαῦτα ἄλλα μνημονεύμενα παρὰ Πορφυρογεννήτῳ εἰσὶ πολὺ ἀρχαιότερα τῆς Ι΄ ἑκατονταετηρίδος, διότι, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἐστεμμένος συλλογεὺς τῆς Βασιλείου Τάξεως, συνήθροισεν ὅσα τε παρὰ τῶν παλαιότερων ἐφευρέθη καὶ παρὰ τῶν ἑωρακότεων διηγγέλθη καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐθεάθη καὶ ἐν ἡμῖν ἠντηργήθη. Οὕτω λόγου χάριν ἐν τῷ ἵπποδρομικῷ ἀγῶνι αἱ τέσσαρες φατρίαι ψάλλουσιν εὐχὰς ὑπὲρ τῆς νίκης τοῦ ἰδίου ἐκάστη ἡνιόχου, ἥτοι οἱ μὲν Πράσινοι ὑπὲρ τοῦ Ὀλυμπίου, οἱ Βένετοι ὑπὲρ τοῦ Οὐρανίου, οἱ Λευκοὶ ὑπὲρ τοῦ Εἰκασίου καὶ οἱ Ρούσιοι ὑπὲρ τοῦ Ἀνατέλλοντος, ἐπιφωνοῦντες ἐν τῷ ἄσματι ἀπλῶς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Ὀλύμπιε! Οὐράνιε! ἓνα ὁμῶς τῶν ἡνιόχων τούτων τὸν Οὐράνιον γνωρίζομεν ἀκμάσαντα δύο πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδας, καὶ τοσοῦτον τιμηθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Εἰκονομάχου, ὥστε ἡ μὲν εἰκὼν αὐτοῦ ἀντικατέστησε τὰς ξεσθείσας μορφὰς τῶν ἁγίων, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιφώνημα τῶν Βενέτων « Νίκα Οὐράνιε », φέρεται κεχαρχγμένον ἐν νομισματι Nica Uranie, ὡς θέλομεν ἶδει προσεχῶς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ νομισμάτων ὁ λόγος, ἀναφέρομεν ὅτι τὸ πρῶτον κοπὲν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἐλληνικὸν νόμισμα φέρει ὁλοκλήρους τὰς ἐν λόγῳ μουσικὰς λέξεις Ἀνανές Ἐαές· τὸ νόμισμα τοῦτο ἐξεδύθη τρεῖς ὅλας πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδας.

Τὸ ἔθιμον τοῦ χαράττειν ἐν τοῖς νομίσμασι συμβολικὰς λέξεις ἐν εἴδει ἱερῶν εὐχῶν εἰς ἀνάμνησιν μεγάλης νίκης ἢ κινδύνου, ἢ καὶ ὑποσχέσεως πρὸς κτίσιν ναῶν καὶ τέλεσιν θεατρικῶν ἀγώνων ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρῶτους Ρωμαίους αὐτοκράτορας· τὰ νομίσματα ταῦτα ἦσαν εἶδος ὑποσχετικοῦ συμβολαίου ἀναπρολοῦντος εἰς τὸν ἐκδότην τὴν ἐν χειρὶ τῷ δέοντι ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς εὐχῆς. Οἱ βυζαντινοὶ μάλιστα ἐτέλουν

καὶ θεατρικὴν ἐορτὴν εἰς τιμὴν τῶν βασιλικῶν τούτων εὐχῶν ἀποκαλυπνύσας αὐτὴν διὰ τοῦ καθιερωμένου λατινικοῦ ὀνόματος βῶτα ἢ βοτᾶ (vota), ἥτις ἐορτὴ ὡς συνδεδεμένη μετὰ τῶν βακχικῶν ὀργίων πολὺ ἐσκανδάλιζε τὴν ἐκκλησίαν ἐπιμόνως καὶ δι' ἄλλεπαλλήλων συνοδικῶν κανόνων ἀπαιτήσασαν τὴν κατάργησιν αὐτῆς, ὡς θέλομεν εἶπει προσεχῶς.

Τὰ πρῶτα μετὰ τοιαύτης ἐλληνικῆς ἐπιγραφῆς κοπέντα βυζαντινὰ νομίσματα εἶναι αἱ χαλκαῖ φόλεις τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, φέρουσαι ἐξ ἑνὸς μὲν τὴν βασιλικὴν εἰκόνα μετὰ τῶν γραμμάτων EN TOUTO NIKΑ, ἐξ ἑτέρου δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ANANEO EAEΣ (1). ἐν τοῖς νομίσμασι τοῦ ἐγγονοῦ Ἡρακλείου, Κωνσταντίου Β', αἱ αὐταὶ εὐχαὶ ἐπαναλαμβάνονται οὕτω ANANEOE καὶ ANANEOΣ (2). Ἀγνοῶ ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν τὴν ἀναγκάσασαν τὸν Ἡράκλειον νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ νομίσματα αὐτοῦ ἐγχαράττων μάλιστα τὰς αὐτὰς πρὸς τὸν θεὸν εὐχὰς τὰς ἀποτελούσας τοὺς συμβολικοὺς φθόγγους τῆς παρὰ τὴν γῆς τοῦ μουσικοῦ ἤχου, ὡς ἐπίσης ἀγνοῶ διατί ἐπροτιμήθησαν αἱ χαλκαῖ φόλεις καὶ πρὸ πάντων διὰ ποῖον λόγον οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος ἐγγονοῦ, κατήργησαν οὐ μόνον τὰς εὐχὰς ταύτας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐλληνικοὺς χαρακτῆρας. Ὡς ἄλλαχρῶ ἀπέδειξα, ὁ Ἡράκλειος πρῶτος ἐχάραξε τὸ θρησκευτικὸν σύμβολον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Παλαιολόγων εἰκονίζεται· εἶναι δὲ τοῦτο τέσσαρα κεφαλαιώδη Β ἐγκαθήμενα ἐν ἐκάστῃ τοῦ σταυροῦ γωνίᾳ καὶ δηλοῦντα τὴν τετραβασιλείαν, ἥτοι τὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων περάτων τῆς γῆς βυ-

¹ Sabatier, description des monnaies byzantines, paris 1862, τόμ. I, πλῆξ XXVIII, ἀριθ. 27-28· παράβαλλε καὶ σελ. 169 τοῦ κειμένου.

² Πλῆξεις XXXII, ἀριθ. 19, 21, 24-27, XXXIII, ἀρ. I.

σιλείαν τοῦ Χριστοῦ (1). Τὸ τετραγράμματον τοῦτον σύμβολον ἅπαντᾶ πρῶτον ἐν ἀργυρᾷ ὑδρίᾳ τὴν ὁποίαν χάριν εὐχῆς (βοτοῦ) προσφέρει εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον ὁ τελευταῖος τῶν Ἡρακλειδῶν Ἰουστινιανὸς Β' ἐγχαράξας ἐξ ἐνὸς μὲν τὴν ἐλληνικὴν ἐπιγραφὴν Ἐν τούτῳ Νίκα, ἐξ ἐτέρου δὲ τὰ τέσσαρα Β· εἶναι δὲ περίεργον ὅτι καὶ ἐν τῷ προσημειωθέντι νομίσματι τοῦ γενάρχου τοῦ βασιλικοῦ τούτου οἴκου ἀφ' ἐνὸς μὲν εὗρηται ἡ αὐτὴ ἐλληνικὴ ἐπιγραφὴ Ἐν τούτῳ Νίκα, τὸ σύμβολον ὁμῶς τῆς παμβασιλείας τοῦ σταυροῦ ἀντικαθιστῶσιν οἱ φθύγγοι Ἀ ν α ν ές, έ α ές, ςίτινες, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν προειρημένων μουσικοδιδασκάλων, ἀποτελοῦσι τὴν ὑψίστην πρὸς τὸν θεὸν εὐχὴν. Ὡς δὲ προερρέθη, ὅτι ἡ τελευταία συλλαβὴ τῶν μουσικῶν τούτων συμβόλων Ἐς ἡνωμένη μετὰ τῆς λατινικῆς λέξεως *aiuta* ἀπετέλει ἐτέραν μουσικὴν ἐπωδὸν (έσαϊούτα—σῶσον), οὕτω καὶ ἐν ἄλλοις νομίσμασι τοῦ Ἡρακλείου καὶ Μαρτίνης, ὡς καὶ Κωνσταντίου Β' φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ *des aiuta Romanis* ἢ καὶ *deus aiuta* (2). καὶ ὁ προμνημονευθεὶς δὲ Ἰουστινιανὸς Β' ἀποβαλὼν τὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ρωμαϊκὸν τίτλον *Perpetuus* ἀντικατέστησε τοῦτον διὰ τοῦ *multis annis* (εἰς ἔτη πολλά) φράσεως ἀπαντώσης ὁμοίως ὡς ἐπωδὸς τῶν δήμων (μούλτους ἔτους καὶ συνηθέστερον ἐλληνιστί, Πολλά) (3). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ φέροντα τὰς μουσικὰς λέξεις νομίσματα τοῦ Ἡρακλείου ἐχαράχθησαν ἐν ἔτει 628, ὅτε πολιορκουμένης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν

(1) *Revue Archéologique* 1 Janvier 1877, (sur les quatre B).

(2) Sabatier, I, pl. XXX, 21, XXXII, 8, 9.

(3) « Ἀκτολογεῖσι τῶν δύο μερῶν οἱ κράκτι ἡνωμένοι ἄμφω • Πολλά, Πολλά, Πολλά. » οἱ κράκται « Πολλά, πολλά, πολλά », δὲ λαδὸς « πολλὰ ἔτη, εἰς πολλὰ » καὶ λέγουσι τὸν χορευτικὸν « Λάμπουσιν οἱ δεσπότες » κλπ. Πορφυρογέννητος, I, κεφ. 65.

Αθάρων καὶ Περσῶν ὁ μέγας ἡγεμὼν ἀφιερῶσας τὴν πόλιν εἰς τὸν Χριστὸν (1), ἐξῆλθεν αὐτῆς καὶ εἰσβαλὼν εἰς Περσίαν ἐπήνεγκε τὸν μέγαν ἀντιπερισπασμὸν εἰς ὃν ὀρεῖλεται ἡ σωτηρία τοῦ κινδυνεύσαντος κράτους· ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ στιγμῇ τὰ θεάτρα ἀναντιρρήτως ἐσχόλασαν (2), οἱ δὲ δῆμοι φρουρήσαντες τὰ τείχη ἔλαβον τὰ φέροντα τὸ Ἀνανές νομίσματα ὡς ὑπόσχεσιν ἐπαναλήψεως τῶν θεωριῶν, ἣ ἐν ἄλλαις λέξεσιν αἱ φόλεις αὗται ἦσαν εἶδος θεωρικῶν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων, ἣ ὡς ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι θεωρικαὶ εὐχαὶ (ludici voti). Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἐλληνικὸς τίτλος Ἀγωνοθέτης ἀπαντῶν ἐν γνωστῷ τοῦ Ἡρακλείου μεταλλίῳ (medaille commemorative) κοπέντι ἅμα τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ εἰς Βυζάντιον ἐπανόδῳ (3)· διὰ τοῦ τίτλου δηλονότι ἀγωνοθέτης ἐκπληροῖ τὴν διὰ τοῦ πρώτου νομίσματος δηλωθεῖσαν ὑπόσχεσιν περὶ ἀποδόσεως τῶν θεάτρων εἰς τοὺς δῆμους.

Ἄν παραδεχθῶμεν τὴν ἐρμηνείαν τῶν μουσικοδιδασκάλων πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸ Ἀνανές (ἄνα ναὶ ἄνες) ὡς ἀρχὴν ἢ καὶ ἀκροστιχίδα ὕμνου πρὸς τὸν θεόν, τοιούτου ὅμως ἐκκλησικοῦ ἄσματος οὐδὲν ἶχνος ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἐκκλησία οἰκειοποιηθεῖσα τὰς παλαιὰς ποιητικὰς ταύτας λέξεις ἐπιμελῶς ἀπέκρυψε τὴν ἀρχικὴν πηγὴν. Εἰς παλαιὰ χριστιανικὰ ποιήματα τοῦ Κλαυδίου καὶ ἄλλων ὁ μὲν Χριστὸς ἀποκαλεῖται ἀνάσσων, ἡ δὲ Θεοτόκος ἄνασσα (4), ἀλλὰ τὰ μεμονωμένα ταῦτα πα-

(1) Ἐν ἄλλοις νομίσμασιν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ IHe = Ἰησοῦ Χριστέ.

(2) Παράβ. Πισιδην (Ἡρακλ. Α, 210-218) λέγοντα ὅτι ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ Ἡρακλείου ἐώρτασαν ἄδοντες οἱ δῆμοι.

(3) Drapeyron L'Empereur Héraclius, Paris 1869, σελ. 281-282.

(4) Ἀνθολογία, ἐκδ. Jacobs, I, 19, 25, 31.

ραδείγματα οὐδύλως ἀρκοῦσιν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀπεκάλεσέ ποτε ἄνακτα τὸν Χριστόν. Ἐν τῇ ΙΓ' ἑκατονταετηρίδι ὁ βασιλεὺς καὶ μελωδὸς Θεόδωρος Β' ἀποδίδει εἰς τὸν θεὸν τὸ ἐπίθετον Ἄναξ ἀνάκτων· ἀγνοῶ ὅμως ἂν ποτε ἡ ἐκκλησία ἀνεγνώρισε τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὡς καὶ τόσα ἄλλα ἐθνικὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἀποδιδόμενα εἰς τὸν θεὸν τῶν χριστιανῶν, ἥτοι « Ὀλύμπιος, τερπικέρχυνος, νεφεληγερέτης, ἀμβροσιοδότης, ὑψιβρεμέτης, καὶ τοσαῦτα ἄλλα, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς (1). Πάλιν ὅμως ἐγείρεται ἀπορία, πῶς οἱ χριστιανοὶ ἐπιγραμματοποιοὶ ἠδύναντο νὰ ὀνομάσωσι τὸν θεὸν δι' ἐπιθέτου μὴ ἐκκλησιαστικῶς ἀνεγνωρισμένου; ἐν τούτῃ περιπτώσει δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὡς προερρέθη, ὅτι ἡ ἐκκλησία διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν ἀπορρίψασα τὸ ἐθνικὸν ἐπίθετον ἀντικατέστησεν αὐτὸ δι' ἐτέρου χριστιανικοῦ, τὴν δὲ εἰκασίαν ταύτην στηρίζει ὁ ἐξῆς λόγος. Αἱ νῦν περισωζόμεναι ἐκκλησιαστικαὶ εὐχαὶ αἱ ἀπλῶς ὑπὸ τῶν ἱερέων ἀναγινωσκόμεναι, ἄλλοτε ἦσαν ἀληθῆ ἄσματα (2), τὰ ὅποια σὺν τῷ χρόνῳ ἀπολέσαντα τὸ παλαιὸν μέλος ἢ ῥυθμὸν κατέστησαν ἐπὶ τέλους; δυσδιάγνωστα ἔνεκα νεωτέρων πεζῶν ἐπαυξήσεων· ἐν ταῖς εὐχαῖς ταύταις ἀληθῶς ἀνακαλύπτονται τὰ ἴχνη πασῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Ἄνχνης λέξεων, ὡς « ἀλλὰ κόπασον, Κύριε, ἄνε; Κύριε, ἰλάσθητι, Κύριε... Ναί, δέσποτα παντοδύναμε, εἰσάκουσον... ἀλλὰ ἄνε; Κύριε, ἄνε; ὁ φιλανθρωπύτατος θεός... Ναὶ Κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν » (3). Ὅτι δὲ

(1) Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι λόγος περὶ θεωνυμίας (Mail, Nova Bibliotheca Patrum, τόμ. VI, σελ. 262).

(2) « Οὐ φαρισαϊκῶς τὰς ὁδὰς ἡμῶν καὶ ὕμνων δέξασθαι ἀναφέρομεν, ἀλλὰ τελωνικῶς. » Εὐχολόγιον, ἐκδ. Goar, Venetiis, 1737, σελ. 649.

(3) Εὐχολόγιον σελ. 638, 645-653, πηράδ. καὶ σελ. 526, 527, 545. Τὸ Ναὶ Κύριε ἔχει τὴν αὐτὴν μουσικὴν σημασίαν τοῦ Ἄνα ναι.

αἱ εὐχαὶ αὗται ἦσαν τὸ κατ' ἀρχὰς ὕμνοι ποιητικοὶ φέροντες ἐν ἐκάστῳ στίχῳ τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα, δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν τοῦτο καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σημερινῇ αὐτῶν πεζολογίᾳ, ὡς « Ἄναρχε Βασιλεῦ, Ἀόρατε, Ἀνεξίκακε, Ἀκατάληπτε καὶ Ἀνέκφραστε, ὁ πᾶσιν Δρακί· περιέχων τὴν κτίσιν καὶ Διατηρῶν καὶ Διακυβεσνῶν. » (1)

Τ' ἀνωτέρω, σχετίζονται μὲν πρὸς τὸ ἡμέτερον ζήτημα, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅμως εἰς ὀριστικὴν λύσιν αὐτοῦ· πιθανωτέρα τις ἐρμηνεῖα τῶν μυστηριωδῶν φωνῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δύναται ν' ἀναζητηθῇ ἀλλαχοῦ ἀσφαλέστερον· ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ καρδινάλιος Πίτρας. οἱ πρῶτοι ἐκκλησιαστικοὶ μελωδοὶ ἐμορφώθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ ποιητικῇ καὶ μουσικῇ σχολῇ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἱπποδρόμου (2)· ἐν τοῖς ἐξῆς διὰ μακρῶν ἐξιστορεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῆς σχολῆς ταύτης, οὐχ ἥττον ὅμως ἀνάγκη νὰ εἰπωμέν τινα περὶ αὐτῆς καὶ ἐνταῦθα.

Ἀπὸ τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος, μάλιστα δὲ καὶ πρότερον, εἶχον συγκεντρωθῇ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἅπαντα τὰ λείψανα τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν θεωριῶν, ἥτοι ὀρχησταί, μῖμοι, τραγωδοὶ καὶ αὐληταί· πάντες οὗτοι γνωστότεροι ὑπὸ τὸ ὄνομα θυμελικοί, ἢ σκηνικοί, ἕνα καὶ μόνον προστάτην θεὸν ἀνεγνώριζον, τὸν Διόνυσον, ἐκ τούτου καὶ περὶ Διόνυσον τεχνῖται ἢ ἀπλῶς τεχνῖται (artistes) ἀποκαλούμενοι μέχρι τῆς ἑκτῆς ἐκατονταετηρίδος (3). Τὸ θεα-

...λέγουσιν οἱ κρᾶκται « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαὸς « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, Ναὶ Κύριε, σὺ αὐτούς σῶσον, Ναὶ Κύριε, νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Πορφυρογέννητος, Α, κεφ. 42, 43.

(1) Εὐχολόγιον, σελ. 648.

(2) « Melodi in hac celebritate exoriuntur; nascuntur in hoc theatro. » *Analecta Sacra*, I, σελ. 22.

(3) Chorikios, *Apologie des mimes* éd. Graux (ἐν τῇ *Revue de Philologie* I, σελ. 212).

τρικὸν ἐπιτελεῖον εἰσελάσαν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐντελῶς ἐξ-
βάκχευσεν αὐτόν, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ τε-
χνῖται ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν καταστάσει ἐπενόησαν ἀμέσως νέαν
τινὰ ποίησιν καὶ μουσικὴν, ἀφοῦ μάλιστα βλέπομεν ὅτι καὶ
αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα τοῦ θεοῦ αὐτῶν διετήρησαν με-
τὰ πολλῆς ἐπιμονῆς. Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων τὰς θεω-
ρίας τῶν τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν μνημονεύει ὡς μουσικὰς
φωνὰς τῶν ἑορταστῶν τούτων αὐτὰς τὰς μυστηριώδεις λέξεις
τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, οὐδὲ σημειῶν μάλιστα ἂν αἱ
αὐταὶ φωναὶ ἀντήχουν καὶ ἐν τοῖς ναοῖς. Ὅτι ὁμῶς ἡ αὐτὴ
μουσικὴ ἐψάλλετο καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ
γεγονότος ὅτι μετὰ τῶν φατριῶν τοῦ ἵπποδρόμου συνέψαλλον
καὶ οἱ ψάλλται τῶν δύο μεγάλων ἐκκλησιῶν τῆς ἀγίας Σοφίας
καὶ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων (1). Τὰ προσημειωθέντα μάλιστα
δύο θεατρικὰ ἐπεισόδια τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Β' ἐναρ-
γῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ μεγάλαι λιτανεῖαι ἐν τῷ
ἵπποδρόμῳ ἐσχεδιάζοντο, ἐκεῖθεν δὲ οἱ δῆμοι ψάλλοντες μετὰ
τοῦ αὐτοκράτορος διηυθύνοντο εἰς τὸν ναόν. Οἱ βυζαντινοὶ
μουσικοὶ παρρησίᾳ ὁμολογοῦσιν ὅτι αὐτὴ ἡ τοῦ θεάτρου ὀρ-
χήστρα μεταβαίνουσα εἰς τὸν ναὸν ἐτύνιζε τοὺς ἐκκλησιαστι-
κοὺς ὕμνους, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας ἐπανήρχετο
εἰς τὸ θέατρον· ἡ παλαιὰ αὕτη μαρτυρία εἶναι πολὺ περίερ-
γος, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις διδάσκει ἡμᾶς εἰς τί συνίστατο
ἡ μυστηριώδης παράδοσις ἡ ἀποδίδουσα εἰς τὸν Δαμασκηνὸν

(1) « Ἀλλὰ καὶ οἱ ψάλλται Ἀποστολῖται καὶ Ἀγιοσοφῖται συνῆσαν
τοῖς δῆμοις ἐν ταῖς δοχαῖς εὐφημοῦντες... Ἐστησαν ἕσθθεν τοῦ βή-
λου... εἰς δ' οὗ τοῦ κλητωρίου ἔδοντες βασιλίκῃ, μόνον ἐν ταῖς εἰσό-
δοις τῶν μινσῶν ἤρεμοῦντες διὰ τὸ τὰ ὄργανα αὐλεῖν. » Πορφυρογέν-
νητος (ἐν τῇ δοχῇ τῶν Σαρακηνῶν).

τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾠσματος· κατ' αὐτὴν τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου θεολόγου καὶ τοῦ θεοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κοσμᾶ τοῦ μελωδοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἐκγύμνωσιν τῆς ψαλμωδίας ἀπὸ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς φωνητικὴν ῥυθμολογίαν (1) .

Μνημονεύσαντες τὸν Θεοδόσιον Β' δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν ψηλαφητὴν τινα ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐντελοῦς ἐκβακχεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας. Ὁ τότε ἀκμάσας ποιητὴς Νόννος ὁ Πανοπολίτης, ἐνῶ διὰ μακρῶν ἔψαλε τὰς ἀριστείας τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θεοῦ, παρέφρασε καὶ εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους τὸ κατὰ Ἰωάννην

(1) « Ἀγνοοῦντες οἱ ἄνθρωποι δέχρα τούτων πῶς ἄλλως ὑμνεῖν τὸν θεὸν δυνήσονται, εἰς αὐλοὺς καὶ κιθάρας ἐξέκλιναν· μετὰ δὲ τούτων τῶν θεοστυγῶν ὀργάνων εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰσερχόμενοι ἔψαλλον· καὶ πάλιν ἀπερχόμενοι εἰς τὰ θεάτρα καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν εἰς πᾶσαν ἄτεβῃ καὶ μισόθειον πρᾶξιν, πᾶς δὲ λαὸς διὰ τῶν ὀργάνων ἐκείνων θελγόμενος διεσύρετο βίᾳ ὑπὸ τοῦ διαδόλου καταδυναστευόμενος· ἕως δὲ Θεὸς ἐλεήσας τὸ πλάσμα αὐτοῦ τούτους τοὺς τρεῖς φωστῆρας τῇ οἰκουμένῃ διήγειρεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν ἐν ἁγίοις ἅγιον μέγιστον Κοσμᾶν τὸν ποιητὴν, καὶ τὸν ἐκείνου ὑπέρλαμπρον καὶ κεχαριτωμένον φοιτητὴν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, καὶ πρὸς τούτων τὸν μέγιστον ἑωσφόρον καὶ ἰσάγγελον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, οἵτινες θεοπνεύστῳ βουλήματι κινηθέντες ταύτην τὴν τέχνην ἀνεκάλισαν καὶ ἀνήρμωσαν καὶ τοῖς ἀνθρώποις λεπτομερῶς καὶ ἐντέχνως ἡρμήνευσαν. » Χρυσάνθου Θεωρητικὸν Μέγα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, XXXII, σημ. Μέχρι τῶν Εἰκονομάχων τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾠσμα συνωδεύετο καὶ ὑπὸ μουσικῶν ὀργάνων, ἀλλ' ἡ θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία ἀπαγορεύσασα τὴν ἐν τῷ ναῷ εἰσοδὸν τῆς θεατρικῆς ὀρχήστρας, περιώρισε τοῦτο εἰς μόνην τὴν φωνὴν τῶν ψαλτῶν. « Ἡμεῖν δὲ πρὸς θεῶν ὕμνον οὐδέν τι μουσικὸν παραλαμβάνεται ὄργανον, ἀλλὰ διὰ ζώσης μόνης φωνῆς ἐναρμονίου ἕδομεν τῷ θεῷ. » Ζωναρᾶ ἐξήγησις τῶν Ἀναστασίμων κανόνων (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 135, σελ. 125) .

Εὐαγγέλιον· ἐν τῷ νέῳ τούτῳ ποιήματι ὁ Νόννος, ὅστις, ὡς προεορέθη, συγχέετ' αἰς τὸν ὁμώνυμον τῆς Ἑδέσσης ἐπίσκοπον, μετὰ τοσαύτης ἀφελείας συγχέει τὰ χριστιανικὰ μυστήρια πρὸς τὰ βακχικὰ ὄργια, ὥστε ὁ Ἀἰνσίος εὐλόγως ὑπέθεσεν ὅτι στενωθεὶς συνεδέοντο τότε αἱ χριστιανικαὶ τελεταὶ πρὸς τὰς ἐθνικάς (1). Ὁ μυστικὸς δεῖπνος ὀνομάζεται κῶμος ἐορτῆς, οἱ Γαλιλαῖοι ἐπανειλημμένως φέρουσι τὸ διακριτικὸν τοῦ Διονύσου ἐπώνυμον Ἀκερσεκόμαι, τὰ χριστιανικὰ μυστήρια καλοῦνται μυστιπόλος ἰωή, τὸ δοξολογεῖν, ἀνευάζειν, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικὴ ἐορτὴ, τὸ Πάσχα, συγκεντροῖ πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βακχείας ἐπιθετὰ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς δύο στίχων·

Εὐάζων ἔτι Πάσχα καὶ ἀρνοφάγων ἱερῶν
ὄργια μυστιπόλεως φιλόκροτα θυιάς ἐορτῆς (2).

Ἀλλὰ τὸ Εὐάζω τοῦτο ὅπερ καὶ Ἀνευάζω γράφει ὁ Νόννος ἐν τῇ χριστιανικῇ σημασίᾳ τοῦ ἐορτάζω εἶναι τὸ διακριτικὸν τῆς βακχικῆς πομπῆς ῥῆμα, ὡς γράφει Διονύσιος ὁ Περιηγητὴς (στ. 579)·

ὡς κείνον κατὰ χῶρον ἀνευάζουσι γυναῖκες,
ἐπεξηγούμενος οὕτω ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου « ἀνευάζουσι, τοῦτέστιν ὑμνοῦσι τὸν Εὐῖον Διόνυσον εὐοῖ εὐὰν ἀνακράζουσαι,

(1) Nam et τὸ Εὐάζειν quod de ipsa sanctitate, hoc est Domino, usurpat, ut jam ante monui, et ὄργια, et μυστήρια, et κρότος, et τὸ θυιάς, mere sunt Bacchica, quae sunt mentis christianae, nondum a profanis expiatae ceremoniis, indicia. Aristarchus sacer, Lugd. Batav. 1627, σελ. 122, παραβλ. καὶ σελ. 92.

(2) Παράφρασις τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

ταῦτα δὴ τὰ ἐπὶ Διονύσου ἐνθουσιαστικὰ ἐπιφωνήματα. » Ὅτι δὲ τὸ ῥήμα τοῦτο ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου μετεδόθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ Νόννου ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως Κλαυδιανοῦ, ὅστις χρᾶται τῷ ἀνευάζειν ἐν καθαρᾷ θεατρικῇ σημασίᾳ,

μαχλᾶς εὐκροτάλοισιν ἀνευάζουσιν χορείαις,
δίζυγα παλλομένοισι τινάγμασι χαλκὸν ἀράσσει (1).

Ἄν οὕτως ἐξεβάκχευε τὰ χριστιανικὰ μυστήρια μόνος ὁ παραφραστὴς τοῦ Εὐαγγελίου, ἡδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα ὡς ἀπλὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ φιλοδιονύσου ποιητοῦ· ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ μάλιστα ἱεράρχαι τετιμημένοι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας δι' ἀγιότητος ποιοῦσι τὴν κατὰχρησιν ταύτην (2), πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός διὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μεγάλης τοῦ ἵπποδρόμου ἐπιρροῆς, ἀ-

(1) Anthologia ed. Jacobs, IX, σελ. 139.

(2) Ὁ μίαν πρὸ τοῦ Νόννου ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδα ἄγιος Ἀμφιλόχιος ἀποκαλεῖ, ὡς προεσημειώθη, τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ κωμωδίας (βλ. σελ. κγ'. σημ. 5)· ὁ δὲ σύγχρονος τῷ Νόννῳ Θεοδώρητος ὁ Κύρου ἐπανειλημμένως λέγει κωμωδίας καὶ τραγωδίας τὰς τῶν προφητῶν Δανιήλ, Ὡσηέ, Ἡσαίου, Ναοὺμ καὶ Δαυὶδ συμβουλάς καὶ ἐπιτιμήσεις. « Κωμωδεῖ... τραγωδεῖ (ὁ Δανιήλ) τόμ. Β, σελ. 1169, τόμ. Δ, σελ. 549· καλῶς κωμωδεῖ (ὁ Ὡσηέ)· τραγωδεῖ (ὁ Ναοὺμ) τόμ. Β', σελ. 1334, 1530· κωμωδεῖ (ὁ Δαυὶδ), τόμ. Α', σελ. 1518· κωμωδεῖ (ὁ Ἡσαίας) τὰς ἀνοήτους θυσίας· τόμ. Β', σελ. 273. Ἡσαίας κωμωδήσας τὴν τῶν εἰδώλων κατασκευὴν τόμ. Α', σελ. 1267· » ἄλλοι τοῦ δὲ αὐτοῦ συγγραφεὺς γράφει τὰς λέξεις ἐν τῇ σημασίᾳ δόλου καὶ ἐμπαιγμοῦ « τραγωδουμένη χεὶρ· τόμ. Γ, σελ. 819· κωμωδίαι κατὰ τῶν θεῶν λόγων τόμ. Β', σελ. 505· τὸ δρᾶμα ἢ ἡ κωμωδία (τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Βενιαμίν), τόμ. Γ', σελ. 33· παράβ. καὶ τόμ. Γ'. σελ. 804. » Theodoretii opera omnia ed. Schulze, Halae 1769 1771.

τοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ τέσσαρας ὅλας μετὰ τὸν Νόννον ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδας καὶ τοσοῦτον περὶ τὰς ἐκφράσεις αὐτοῦ προσεκτικὸς Φώτιος ἀποκαλεῖ ἔτι τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ἐορτὰς « χριστιανῶν ὄργια καὶ τεμένη » (1). Ὀλίγον μετὰ τὸν Φώτιον ἤκμασε πολυμαθὴς λόγιος, Ἰωάννης Γεωμέτρης καὶ Φιλόπονος ὀνομαζόμενος, πολλὰ μὲν συγγράψας, γνωστότερος ὅμως γενόμενος διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας ὕμνους εἰς πολλοὺς ἁγίους καὶ μάρτυρας· ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐστάθιος δις μνημονεύει τοῦτον ἐν τῷ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ὑπομνήματι αὐτοῦ, εἰκάζω ὅτι ὁ μελωδὸς Φιλόπονος εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀποκαλούμενος Ἰωάννης Ἀρκλᾶς ὁ γράψας καὶ τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δαμασκηνοῦ φερόμενον ἱερωικὸν κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς (2). Καθὰ ὁμολογεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος μελωδός, εἰς συγγραφὴν τῶν ὕμνων αὐτοῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, πλὴν τῶν κανονικῶν καὶ Ἀπόκρυφα τινὰ βιβλία « σύμφωνα καὶ ταῦτα τοῖς Εὐαγγελισταῖς καὶ

(1) Βιβλιοθήκης κωδὶξ 160. Καὶ ὁ ὀλίγον δὲ προγενέστερος τοῦ Φωτίου καὶ ἐπὶ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος Ε' ἀκμάσας ὀρθοδοξότατος Ἰγνάτιος ὁ σκευοφύλαξ τῆς ἁγίας Σοφίας ἀποκαλεῖ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα ὡς ὁ Νόννος ὄργια « ἡνίκα γὰρ βασιλεύς τε καὶ ἡ περὶ τὰ βασίλεια σύγκλητος ἐν τῇ μεγίστῃ νεῖρ παρῆν, τὰ τῆς φρικτῆς ἀναστάσεως ἐκτελέσοντες ὄργια· » Βίος τοῦ ἁγίου Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (Acta Sanctorum Martius, τόμ. II, σελ. 709).

(2) « Τὸ πόνημα ὡς φασιν οἱ ἱδμονες Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλᾶ· οὐδὲ σεμνὸν γοῦν τι αὐτοὶ ὄνομα χαριζόμενοι τῷ καὶ φιλοπόνῳ ἐκείνῳ καὶ μεγαλοφώνῳ φιλοσόφῳ ἀνδρί· οὗς ἐγὼ μισῶ, καθὰ καὶ ἄλλους οἱ καὶ τινὰ σοφὸν διδάσκαλον παλαιὸν πολλοὺς καὶ πολλὰ ἄλλως ἐν λόγοις διματώσαντα καὶ φερόμενοι φθόῳ Χοιροβοσκὸν ἐπωνόμασαν· » σελ. 509· καὶ ἀνωτέρω « πρὸ δὲ αὐτῶν εἰς ὅμοιον ἔργον πονησάμενος ὁ σοφώτατος Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης ἐπὶ τῇ πανσέπτῃ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐορτῇ· » σελ. 508 (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. I:6).

τοῖς μεγάλοις καὶ θεολήπτοις πατράσι· εἴσεται δὲ πάντως ὁ γε δίκαιος ἀκροατὴς καὶ κριτὴς » (1). Τίνα τὰ ἀπόκρυφα ταῦτα ἀγνοῶ· ἐπειδὴ ὅμως ἡ δῆλωσις αὕτη ἐγράφη διὰ μόνους τοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον ὕμνους αὐτοῦ, θέλω παραθέσει τὴν ἀρχὴν ἐνὸς τούτων ἀποτελουμένου ἐξ 25 στίχων, ὧν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ δευτέρου περιέχει ἐπίθετα ἀρχόμενα ἐξ ἐνὸς καὶ μόνον στοιχείου τῆς ἀλφαβήτου μέχρι τοῦ Ω, ὡς ἐξῆς:

Μέλπωμεν θεόπαιδα, θεείκελον, ἀφθορόνυμφον.

Ἄσπορον, ἀγνοτάτην, ἄχραντον, ἀνακτοτόκειαν,

Βασιλίδα, βασιληγενέα, βασιληγενέτειραν,

Γεννογενάρχην, γεννόθεον, γενογηθέα, γουνόν... (2).

Παραδόξως ὅμως περιεσώθη καὶ παλαιὸς πρὸς τὸν Βάκχον ὕμνος συντεταγμένος ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ τῇ αὐτῇ τάξει καὶ ἀριθμῷ τῶν στίχων, ὧν ἕκαστος ὁμοίως περιέχει ἐπίθετα ἀρχόμενα ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου τῆς ἀλφαβήτου γράμματος μέχρι τοῦ Ω· τοῦ ὕμνου τούτου παρατίθημι τὴν ἀρχὴν, ἕκαστος δὲ συγκρίνων τοὺς στίχους τούτους πρὸς τοὺς ἄνω ἱσαρίθμους τοῦ εἰς τὴν Παναγίαν ὕμνου τοῦ Φιλοπόνου δύναται νὰ ἐξαγάγῃ οἷα ἐγκρίνει συμπεράσματα.

Μέλπωμεν βασιλῆα φιλεύϊον, εἰράφιώτην.

Ἄβροκόμην, ἀγροῖκον, ἀοίδιμον, ἀγλαόμορφον,

Βοιωτόν, βρόμιον, βακχεύτορα, βοτρυοχαίτην,

Γηθόσυνον, γονόεντα, γιγαντολέτην, γελώοντα (3).

(1) Fabricius Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 625 ἐν τῇ ὑποσημειώσει τοῦ Ἀρλεσίου.

(2) Pitra, Spicilegium Solesmense, τόμ. III, σελ. XVII. Τοῦ αὐτοῦ, Hymnographie Grecque, σελ. 61.

(3) Anthologia, ἐκδ. Jacobs, IX, 524. Ἰωνιὰ σελ. 123 (ἐκδ. Villosion).

Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα γεγονότα δυνάμεθα νὰ προτείνωμεν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι μέχρι αὐτῶν τῶν Σταυροφοριῶν ἡ ἐκκλησία ἔσωζε ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς μετὰ τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς μακρᾶς καὶ ἀδελφικῆς αὐτῆς συμβιώσεως. Ὁ Κεδρηνός, ἢ μᾶλλον ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφόμενος Σκυλίτης, ῥητῶς λέγει ὅτι τὰ μέχρι αὐτῆς περίπου τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου παριστάμενα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας χριστιανικὰ δράματα ἀπετελοῦντο « ἐξ ἀπρεπῶν λυγισμάτων, γελώτων καὶ παρὰφόρων κραυγῶν, σατανικῶν ὀρχήσεων, ἀσήμεων κραυγῶν καὶ ἄσμάτων ἡρανισμένων ἐκ τῶν τριόδων καὶ τῶν χαμαιτυπείων » (1) καὶ ταῦτα μὲν γράφει ὁ χρονογράφος πρὸς ἐξύβρισιν τοῦ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος πατριάρχου Θεοφυλάκτου, εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ ἰδρυσις τοῦ βακχικοῦ τούτου θεάτρου « ἐν ᾧ ὑβρίζετο ὁ θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι, » ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅμως ταύτης πειθόμεθα ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀρχήστρα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἦτο βακχικωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ἵπποδρόμου, ἀπαράλλακτος ὡς ἡ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρειανῶν, ὡς θέλομεν ἀποδείξει προσεχῶς. Ἀλλὰ καὶ ἕτερος πατριάρχης, πολὺ τοῦ Θεοφυλάκτου σοφαιώτερος, αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Κηρουλλάριος, οὐ μόνον ἠνέχθη τὸ θέατρον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χίους μοναχοὺς Νικήταν καὶ Ἰωάννην νὰ μεταφέρωσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας προγεγραμμένον θέατρον αὐτῶν, ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ ἐπιτελείου τῆς παλαιᾶς σκηνῆς, διότι καὶ Πυθίαι θεόπνευστοι παρίστανον τὰς ᾠδῖνας τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸς ὁ Διόνυσος Ἀκερσεκόμης.

Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (IX, 525) εὑρηται παρόμοιος ὕμνος καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

(1) Κεδρηνός, τόμ. Β', σελ. 333.

παρίστα τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην. Ὡς καὶ προηγουμένως ἐρρέθη καὶ κατωτέρω λεπτομερέστερον θὰ λεχθῇ, τὸ θέατρον τοῦτο ἐγένετο ἡ κυριωτέρα κατηγορίας ἀφορμὴ τοῦ δι' ἄλλους λόγους κηρυττασθέντος πατριάρχου· ὁ χρέη κατηγοροῦ ἐκπληρώσας ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ Ψελλός, ἀφοῦ διὰ μακρῶν ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ σκηνὴ τῶν Χίων μοναχῶν οὐδὲν ἕτερον ἦτο ἢ αὐτὸς ὁ ἐλληνισμὸς σύσσωμος, ἐπὶ τέλους ζητεῖ ἐξηγήσεις περὶ τοῦ εἰς τὸν Πρόδρομον ἀποδιδομένου ἐπιθέτου Ἀκερσεκόμης, ὡς τάχα νὰ μὴ ἐγνώριζε τοῦτο ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ὅστις ἄλλοτε, ἐν τῷ Ὀλύμπῳ μονάσας ἔμαθε παρὰ τῶν ἐκεῖ καλογήρων πολλὰ πράγματα καὶ τὸ περιεργότερον παρωδίας αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἐπὶ τὸ βακχικώτερον, ψάλλων ἐπὶ παραδείγματι τοιαύτας ᾠδὰς κατὰ τοῦ ἡγουμένου Ἰακώβου· « ᾠδὴ α', ἦχος πλάγιος δ'. Ἀρματηλάτην. Μέθη καὶ πότοι καὶ χοροί, Ἰάκωβε, ἡ σὴ πανήγυρις, καὶ σὺν πότῳ κρότοι καὶ τρυφαί καὶ χάριτες, ὀρχίσματα καὶ κύμβαλα, καὶ βοτρυῶν ἐκθλίψεις καὶ ῥάγες ληνοβατούμεναι καὶ κοιλῖαι πίθων πληρούμεναι... Στέψον τὴν κάραν σου ταῖς δάφναις, ἐπενδύθητι καὶ δερματὶ δορκάδων καὶ τοὺς θύρσους κινῶν τῷ Διονύσῳ κράζε· εὐοῖ· οὕτως (γρ. εὐοῖ ὑῆς, οὕτως), βρόμιε, βοτρυοῦ χεληνοβάτα » (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμῶ νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὰ Ἀναγνές Ἐαές τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἔχουσι τὴν αὐτὴν μυστηριώδη σημασίαν τὴν ὁποίαν καὶ τὰ βακχικὰ ἐπιφωνήματα τὰ ὅποια συγκεντροῦνται ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις τοῦ Ἀστοράνους (Λυσικρ. 1291-1294)

ἀλαλαὶ ἰὴ παιῶν·
αἶρεσθ' ἄνω, ἰαί,

1. Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη V, σελ. 177, 180.

ὡς ἐπὶ νίκη λαί.

εὐοῖ, εὐοῖ, εὐαῖ, εὐαῖ.

εἶναι δηλαδή αἱ κατὰ Κεδρηνὸν ἄσημοι κραυγαὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου, ἢ, ὡς ἔγρχον ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκατονταετηρίδι οἱ βυζαντινοὶ πρὸς τοὺς ἐπανελημμένως ἐρωτῶντας Γάλλους μοναχοὺς, ἀπλᾶ ἐνθουσιασμοῦ ἐπιφωνήματα ἀπαγγελόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς δῆλωσιν ἠθικῆς συγκινήσεως ἢ καὶ πρὸς παρσενθάρρυνσιν τῶν ἐπιπόνως ἐργαζομένων (1), τὴν δ' ἐθνικὴν ἀρχὴν αὐτῶν καλῶς γνωρίζων ὁ Χρυσόστομος μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος προσεπάθησε ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὰ διὰ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ (2).

(1) Καὶ σήμερον ἔτι οἱ εἰς ἐπίπνον ἐργασίαν κοπιῶντες ναυτικοὶ ἐκφωνοῦσιν ἄδοντας τὰ ἐπιφωνήματα ταῦτα, οὕτω: ἔς-ἀ-γι-ἀ-ἔ-σα-γι-ἀ, ἀντιφωνούντων διὰ τρανωτέρας φωνῆς τῶν ἀντιθέτων-για-λέ-σα· προσκαλούμενοι δὲ ἐπικουρίαν κραυγάζουσιν, ὡς οἱ ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ, ἀῖο-ῦ-τα, ἄνευ τοῦ ἔς. Αἱ πρῶται λέξεις αἱ κανονίζουσαι πάντα τὰ ἐνηχίμαται τῶν δημοτικῶν τῆς Ἑλλάδος ἁσμάτων εἶναι τά, νά, νά, νά, ἐ-νούμεναι μετὰ τοῦ ἱ, ἱ, ἱ, ἐ, ἐ, ἐ· πολλάκις δὲ καὶ μόνον τὰ νά, νά, ἱ, ἱ ψάλλονται ἄνευ λέξεων ὡς ἀπλοῦς τερετισμός.

(2) Βλέπε σημ. ἐν σελ. ξς. τῆς παρούσης εἰσγωγῆς. Κατὰ τὸν Χρυσόστομον φαίνεται ὅτι καὶ τὰ βαυκαλίσματα τῶν τιτθῶν εἰς ἀποκοίμισιν τῶν βρεφῶν, τὰ νῦν Ναναρίσματα (ἀπὸ τοῦ τερετισμοῦ Νάνι, Νάνι) τοιαύτην ἔχουσιν ἀρχὴν· ἀγνοῶ δὲ ἂν οἱ σήμερον ὁδοιπόροι καὶ ἀγωγιᾶται ἄδουσιν ὡς ἐπὶ Χρυσοστόμου τοιοῦτους τερετισμούς, ὡς βητῶς ἔγρχον πρὸς τοὺς γάλλους μοναχοὺς οἱ βυζαντινοὶ τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος. Λείψανα βακχικῶν παντομιμικῶν ὀρχήσεων διατηρήθησαν μέχρι σήμερον ἐν Θράκῃ, Ἀναστενάρια ἀποκαλουμένων πιθανῶς ἀπὸ τοῦ τερετισματος Ἀνανές, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἀκούεται πνιγόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιφωνημάτων ἐχ, ἐχ, οῦχ, οῦχ· ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς.

Καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἀληθῶς ἄλλοτε ἐσώζοντο ἐθνικοὶ ἢ χριστιανικοὶ ὕμνοι περιέχοντες τὰς μυστηριώδεις ταύτας φωνάς κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν μουσικοδιδασκάλων «Ναὶ ἄνες, ἄναξ», μὴ ἀπαντῶντος ὁμῶς νῦν οὐδενὸς τοιοῦτου ἴχνους ἐν τῇ ἐλληνικῇ καὶ τῇ χριστιανικῇ ὕμνολογίᾳ (1), προτιμῶμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ οἱ βυζαντινοὶ μαῖστορες ἐπὶ πολὺ ταλανισθέντες ὡς οἱ Γάλλοι πρὸς εὗρεσιν τοῦ μουσικοῦ μυστηρίου ἐπλάσαν διαφόρους τοιαύτας εἰκοτολογίας (2). Ὁ Πορφυρογέννητος μάλιστα νομίζει ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν παραγωγὴν τοῦ Νανὰ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ Ὡσαννά, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος καὶ ὁ Κλήμης ἐξελληνίζουσιν ὡς οὗτος, σωσον δὴ· καὶ πραγματικῶς θὰ ἦτο πιθανὴ τοιαύτη ἐρμηνεία ἂν καὶ οἱ ἄλλοι παρεδέχοντο αὐτήν, αὐτὸς δὲ ὁ Πορφυρογέννητος δὲν τὴν κατεδίδκαζε προτείνων ταῦτοχρόνως τρεῖς ἄλλας, διότι ἐνῷ ἐν ἀρχῇ ἐρμηνεύει τὸ Νανὰ, Θεός, Θεός, καί, Θεέ, Θεέ, μετ' ὀλίγον ἀφίνει τοῦτο ἀνεξήγητον, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ἐτέρᾳ ἐρμηνείᾳ τῶν προσειρημένων λέξεων, τρεῖς σημειοῖ

(1) Μόνον τὸ Ναὶ Κύριε ἀπαντᾷ συνεχῶς παρ' Ἐπικτήτῳ· παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον, «καὶ τὸν θεὸν ἐπικαλούμεθα δεόμενοι αὐτοῦ—Κύριε ἐλέησον, ἐπίτρεψόν μοι ἐξελεῖν» (βλ. Β', κεφ. 7)· ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἐγχειρίδιον ἐπεθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ, ἀμφίβολον ἂν αἱ λέξεις ἀπήντων καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἢ ἄλλως ὑστερον ἀπειμιμήθησαν ἐκ τῶν χριστιανικῶν εὐχῶν.

(2) Παλαιὰ μουσικὴ γραμματικὴ (τὰ Σημάδια τῆς ψαλτικῆς τέχνης) ἐρμηνεύει τὰ ἐνηχήματα ταῦτα οὕτω: Ἀνανές=ἄναξ, ἄνες. Νεανές=Κύριε, ἄρες. Νανὰ=Παράκλητε, συγχώρησον. Ἀγια=Χερουβείμ καὶ Σεραφείμ. Ὁ τὴν γραμματικὴν ταύτην ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐκδοὺς Milloteau ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ ἐπισυντημέναι ἐρμηνεῖαι Ἀναξ ἄνες καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀρκτικαὶ ὕμνων λέξεις (Description de l'Egypte, τόμ. XIV, σελ. 432-433).

τὸ Νανά ὡς τὸ ἐβραϊκὸν σῶσον δὴ σῶσον (1)· κρῖμα ὅμως ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἑβραϊκὴν, διότι τότε θὰ ἐπροτίμα τὸ ἐξῆς κατὰ Ὀσίανδρον κείμενον τοῦ ἀδομένου ψαλμοῦ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν σκηνῶν « Ana Iehova hosan—ha, ana Iehova har-zelicha—na » (2). Πόθεν ὅμως παράγονται καὶ αἱ ἄλλαι λέξεις ἐανές, ἅγια; ὁ Πορφυρογέννητος μὴ εὐρίσκων πρόχειρον ἐξήγησιν, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων ν' ἀφήσῃ ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς τὸν ἐλληνισμόν, περὶ μὲν τῆς πρώτης λέξεως οὐδὲ τὴν ἐλτιχίστην ποιεῖται μνείαν, τὸ ἅγια ὅμως προτιμᾷ νὰ πρὸς γάγῃ ἐκ τῆς προστακτικῆς τοῦ λατινικοῦ ῥήματος *ajuto* (*aja?*) = φύλαττε, ἐνῶ πρὸς δόξῳ καὶ τὴν λέξιν δασύνει πάντοτε καὶ τοσάκις ἐμνημόνευσεν ὡς ἐπὶ δὸν τῶν δῆμων οὐ μόνον τὸ ἅγια ἀλλὰ καὶ ἕτερα σύστοιχα ἐλληνικὰ ἐπιφωνήματα, ἅγιε καὶ τρισάγιε. Ἀλλ' ἂν καὶ αὐτὸ τὸ Νανά παρήγετο ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ, τότε πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἢ ὅλως διάφορος τῶν μαϊστόρων ἐξήγησις καὶ πρὸ πάντων ἢ ὑπ' αὐτῶν τῶν συγχρόνων τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἀπόκριψις τοιαύτης καθαρῶς χριστιανικῆς ἐρμηνείας πρὸς τοὺς Γάλλους μοναχοὺς; Ἢ εἰς τὸ ἐβραϊκὸν ἀναγωγὴ τῶν ἀπαρεσκουσῶν τῷ χριστιανισμῷ ἐλληνικῶν λέξεων εἶναι παλαιὸν σύστημα, ἀφοῦ βλέπομεν αὐτὸν τὸν ἅγιον Κλήμεντα Ἀλεξανδρείας σπουδαίως γράφοντα ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς βακχικὸν ἐπιφώνημα εὐὲν παράγεται ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ, καὶ σημαίνει: τὴν πρωτόπλαστον γυναῖκα καὶ τὸν ταύτην ἐξαπατήσαντα ὄφιν (3).

(1) Περὶ βασιλείου τάξεως, Α, 83.

(2) *Hospiniani, Opera omnia*, τόμ. I, σελ. 40.

(3) « Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι βᾶκχοι ἀνεσταμμένοι τοῖς ὕπνεσιν, ἐπολολύζοντες εὐὲν, Εὐὲν ἐκείνην δι' ἣν ἡ πλάνη πρηνολογύθησε . . . αὐτίκα γοῦν κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν Ἑβραίων φωνὴν τὸ ὄνομα

Ἐν τούτοις εἶναι περίεργον πῶς ὁ Πορφυρογέννητος τοσάκις προμνημονεύσας τὰ μουσικὰ ταῦτα ἐνηχήματα δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτά, μόνον δὲ ἐν τῇ βακχικῇ παραστάσει τοῦ λεγομένου Τρυγητικοῦ ἢ Γοτθικοῦ δεῖπνου μετὰ τοσαύτης προθυμίας ἀναπτύσσει τὰς περὶ Νανὰ ἐτυμολογικάς αὐτοῦ θεωρίας· τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ τελικὸν πόρισμα τῆς μακρᾶς τύτης μουσικῆς παρεκβάσεως, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἀρείου ἀρξαμένη κατέληξεν εἰς τοσαύτας δευτερευούσας λοξοδρομίας.

Τῇ ἐορτῇ τῶν Θεοφανείων (5 Ἰανουαρίου) ὁ βασιλεὺς ἔδιδε μέγα δεῖπνον ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου· τὸ δεῖπνον τοῦτο ὡς ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ προμνημονευθέντα Κελανδικὰ κλητώρια ἐκαλεῖτο δεῖπνον τῶν δώδεκα ἀκκουδίτων (ἀκκουμπιστηρίων τραπεζῶν), συγχρόνως δὲ Τρυγητικὸν καὶ Γοτθικὸν ἀπὸ τῆς παρακολουθούσης βακχικῆς παραστάσεως ἢ χοροῦ Γότθων προσωπιδοφόρων. Τέσσαρες γελοιασταὶ ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν δύο τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν « φοροῦντες διάφορα προσωπείων εἶδη καὶ γούνας ἀντιστρόφους » καὶ κρατοῦντες ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ ἀσπίδας ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ῥαβδία, ἐφόρων ἐν ὠρισμένῳ συνθήματι ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ βασιλικοῦ γεύματος καὶ διὰ τῶν ῥαβδίων πλήττοντες τὰς ἀσπίδας πολεμικῶς περιστρέφοντο χορεύοντες καὶ ᾄδοντες βαρβαρικά τινα ᾄσματα. Τὰς ᾄδομένας λέξεις διέσωσεν ὁ Πορφυρογέννητος, θελήσας ὁμῶς νὰ τὰς ἐρμηνεύσῃ περιέπεσεν εἰς πολλὰ σφάλματα, ἐξ ὧν ὁ σοφὸς Reiske εὐλόγως εἰκάζει ὅτι ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἠπατήθη ὑπὸ ἀμαθοῦς ἢ κακοβούλου ἐρμηνέως· αἱ λέξεις αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διεφθαρμέναι λατι-

Ἐξ ὧν δασυνόμενον ἐρμηνεύεται ὄφεις ἢ θήλειαι. » Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας τὰ εὐρισκόμενα · Oxoni, 1715, τόμ. I, σελ. 11.

νικαί, ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς, ὥς τοῦλάχιστον γινώσκω, ἐπειράθη νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτάς, θέλω προτείνει πιθανήν τινα ἐξήγησιν, εἰδοποιῶν ὅτι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐννοίας ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φήσει τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγρίως προσδλεπόντων ἀλλήλους παλιστῶν γελοίου διαλόγου.

Εἰσερχόμενοι οἱ Γότθοι χαιρετῶσι τοὺς παρισταμένους οὕτω.

A. Χαίρετε, καλοὶ μου γείτονες (1). Ἄγια.

B. Χαρούμενοι οἱ ἐκλεκτοὶ θεαταὶ τῶν ἀγωνιζομένων. Ἄγια.

Γ. Ὡραν καλήν, ὦ σαλπικταί.

Δ. Καλὴν ἀγάπην, ὦ σοφοὶ καὶ σεσωσμένοι (2).

Πρὸς ἀλλήλους δὲ ἀποτεινόμενοι λέγουσι ταῦτα.

A. Ὁ θεὸς ὁ θεὸς νὰ σὲ ἐλεήσῃ. Νανά.

B. Κράκτα τοῦ δαίμονος, τῶν δαιμόνων καὶ τῶν δαιμονικῶν πνευμάτων. Νανά.

Γ. [Σὺ εἶσαι] κράκτης τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πνευμάτων. Νανά.

Δ. Σὺ μαργαρίτης τοῦ στρατοῦ; βληχᾶσαι (φλυαρεῖς)!

Ὅλοι ὁμοῦ—Νικάτω ὁ στρατός. Νανά.

Ἐτοιμαζόμενοι δὲ εἰς συμπλοκὴν ψάλλουσι τὸ ἐξῆς πολεμικὸν ᾄσμα «Ὁ Ἐζεχίας ἐν τοῖς πολέμοις καθοπλισάμενος Ἀσσυρίοις· Ἀνανά· τὴν ἐλπίδα καὶ μόνην ἔχων Θεοῦ τοῦ φιληθρώπου· Νανά· πάντα ὑπέταξεν ἔθνη καὶ ἀθέων τὴν τυραννίαν·

(1) Γαύζας βόνας βικηδίζς (gaudeas, bonae viciniae). γαυδέντες ἐλκηδόνιδες ἐν κέρτυς (gaudentes electi venientes in certantes). βόνα ὄρα τουτουδάντες (bona hora tibiantes). βόνx ἀμόρε ἐπισκίαντες εἰς σκλδάτους (bona amore ἐπὶ scientes idem salvatus).

(2) Δέους, δέους, σεδχικιδᾶ (deus, deus, σὲ vacina). δειμονογυγγύδα (δαιμονο-jubilum), γυβίλους, γυβέλχρες (jubilum, jubil[um] lares). Τοῦ γέγδεμα δὲ τούλδα (tu gemma tuldi? Bele!) Νικάτω τοῦλδο (νικίτω tuldum).

Ἄγια. Ὁ σωτήρ, ἀγαθοὶ δεσπότες· Νανά· πάντα ἐχθρόν σας δου-
λώτει πρὸ τῶν ποδῶν σας. » Μετὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες δις
τὴν ἐπὶ τὴν [Ζήτω] τὸ κράτος (1), ἀποστρέφουσιν ἀλλήλους
οὕτω « σὺ πολεμιστής; αἶ, αἶ, στρέψον εἰς τὰ ὀπίσω! » (2), καὶ
ἐπὶ τέλους ἐν τῷ ἐνηχήματι Νανά συμπλέκονται κραυγά-
ζοντες « σπαθὶ (θάνατος) εἰς σᾶς, ὦ κατηραμένοι! » (3).

Ἐνῷ δὲ οἱ Γότθοι μάχονται, οἱ ψάλται ᾄδουσι διάφορα νι-
κητήρια ᾄσματα ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων, μετὰ τὸ πέρας τῶν
ὑποίων οἱ μαῖστορες λέγουσι πρὸς τοὺς Γότθους « ἀμφοτέρω
εἰς πράστασιν », (4) οὗτοι δὲ ἐκτελοῦντες τὸ μουσικὸν νεῦ-
μα περιστρέφονται κυκλικῶς πλήττοντες τὰς ἀσπίδας καὶ κραυ-
γάζοντες τούλ, τούλ (5), ἐνῷ οἱ μαῖστορες συμπληροῦσι τὰ
ᾄσματικὸν ἀλφαριθμητάριον. Αἱ αὐταὶ δὲ σκηναὶ ἐπαναλαμβάνον-
ται μέχρι τέλους, ὅτε οἱ παριστῶντες τοὺς Γότθους Πράσινοι
καὶ Βένετοι χορεύοντες ἐξέρχονται ἐκ δύο ἀντιθέτων ἐξόδων
τῆς αἰθούσης (6).

Τίς ὁ λόγος τῆς τοιαύτης διακωμωδῆσεως τῶν Γότθων ἐν
ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν οὔτε Γότθοι ἔμενον πλέον ἐν Βυζαν-
τίῳ, οὔτε αὐτὸς ὁ τῶν αὐτοκρατόρων πολυμαθέστερος Πορφυ-
ρογέννητος ἠννόει τὰς ἀποτελούσας τὸ Γοτθικὸν ἄσμα λατι-
νικὰς λέξεις; Πάντες γινώσκουσι τὸν ἐνθουσιασμὸν μεθ' οὗ οἱ
Γότθοι ἀσπασθέντες τὸν Ἀρειανισμὸν ἐξήπλωσαν αὐτὸν ἀνά

(1) Ἰμπερ-ίμπεριμ [imper(ium)imperium].

(2) Τοῦ ἰγγέρουα· γεργερεθρῶ (tu in guerra· ἔγειρε in retro).

(3) Σικαδίλσε περετούρες (sica διὰ σᾶς perituri).

(4) Ἀμπαατῶ (amb asto=ἀμφοτέροι εἰς ἄκτον (παράστασιν)).

(5) Πιθανῶς ἐκ τοῦ tuldum, ἢ κατὰ Πορφυρογέννητον ἐκ τοῦ pul-
tum=τροφή. Παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῶ πούλ, πούλ, σημαίνει πρόσκλη-
σιν κατοικιδίων ζώων καὶ ἰδίως ὀρνίθων πρὸς διανομὴν τροφῆς.

(6) Πορφυρογέννητος Α, 83.

πᾶσαν σχεδὸν τὴν βόρειον καὶ τὴν μεσημβρικὴν Εὐρώπην (1)· ἐπίσης δὲ γινώσκεται ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντίος οὐδόλως μιμηθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καταφορᾷ, ἀνέδειξε τὴν αἵρεσιν ἐπίσημον οὕτως εἰπεῖν θρησκείαν τοῦ κράτους λυσσώδως καταδιώξας μάλιστα καὶ τοὺς ἐπιζήσαντας τοῦ Ἀρείου ἐχθρούς. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίου τούτου ἀναφαίνονται τὰ πρῶτα ἴχνη τοιούτων ἐπιτραπεζίων κωμωδιῶν ὡς τὸ προμνημονευθὲν Γοτθικὸν δείπνον· καὶ ἀγνοοῦνται μὲν ἀκριβῶς ὅποῃ αἱ παραστάσεις τῶν μίμων, πρὸς οὓς ὁ τοσοῦτον κατηφῆς καὶ σκυθρωπὸς βασιλεὺς ἠρέσκετο νὰ συμπαίζη (2), γινώσκοντες ὅμως ὅτι τὰς ἐπιτραπεζίους ταύτας κωμωδίας πολὺ ἡγάπα καὶ ὁ τοσοῦτον μισοθέατρος Ἰουλιανός, καὶ ὅτι ὁ μὲν χρόνος αὐτῶν ἦν ὁ αὐτὸς περίπου τῆς παραστάσεως τοῦ Γοτθικοῦ δείπνου (3), ἀντικείμενον δὲ ἡ διακωμώδησις τοῦ χριστιανισμοῦ (4), δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ

(1) « Τὴν μὲν Ἀρείου αἵρεσιν, ἐπεὶ περ οἱ Γότθοι καὶ Οὐτίγοι καὶ Οὐάνδαλοι καὶ Γήπιδες, Ἀρειανοὶ ὄντες πάσης τῆς δύσεως ἐκράτουν· » Κυριλλοῦ Σκυθοπολίτου βίος τοῦ ἁγίου Σάββα (ἐν Cotelerii monumenta, σελ. 344.

(2) Ὀλυμπιοδώρου ἀποσπάσματα (Historici Graeci minores I, σελ. 459).

(3) « Εἶργω τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀδελτηρίας, οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους· » Μισοπώγων, (Jullani Opera ἐκδ. Hertlein, II, σελ. 436.)

(4) Σελ. μς'. Τοιαῦται ἐπιτραπέζιοι διακωμωδήσεις τῶν εἰκονολατρῶν θὰ ᾔσαν καὶ αἱ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἀφοῦ ὁ ἄλλως τὰ τῶν εἰκονομάχων φρονῶν πατριάρχης Κωνσταντίνος μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐπέισθη « κιθαριδιῶν ἀνέχσθαι ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ » Θεοφάνης, 6257. Περὶ τούτων πλεόντερά ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπιτραπεζίων λόγων τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ.

ἐπιτραπέζιῳ θεάτρῳ τοῦ Κωνσταντίου διεκωμῶδεῖτο ἡ ἀντίπαλος τοῦ ἀρειανισμοῦ θρησκεία· ἂν δὲ τοῦτο παραδεχθῶμεν, φυσικῶς ἐξάγεται ὅτι ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρειανίζοντος βασιλέως θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία ἀντεκδικουμένη τὴν ὕβριν ἐπενόησε τὴν κωμωδίαν τοῦ Γοτθικοῦ δείπνου, ἥτις μετὰ τὴν τελικὴν τοῦ λαοῦ τούτου μετανάστευσιν ἀποβαλοῦσα τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα παρέμεινεν ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἀπλῇ ἀνάμνησις τοῦ φοβεροῦ τῆς ἐκκλησίας πολέμου, διότι ἄλλως εἶναι δυσεξήγητον πῶς οὕτως οἱ βυζαντινοὶ ἐνέπαιζον τοὺς παλαιούς αὐτῶν μισθοφόρους, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου γινώσκουμεν ὅτι οἱ μισθοφόροι Σάρδοι εὐφρόνουν τοὺς βασιλεῖς ψάλλοντες ὕμνους ἐν καθαρᾷ ἐλληνικῇ γλώσσῃ (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κλίνω ν' ἀποδεχθῶ ὅτι τὰ ἐν τῷ Γοτθικῷ δείπνῳ ἀναφερόμενα ἐνηχήματα Ἀνανά, Νανά, Ἀγίχ εἶναι λείψανα τῆς παλαιᾶς Ἀρειανῆς μουσικῆς, ἥτις ἐνεκα τῶν προεκτεθέντων λόγων ἐξ ἀνάγκης παρεδέχθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας· εἰς τοῦτο δὲ πείθουσι καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι.

Πρῶτος καὶ κυριώτατος, αὐτὸ τὸ Γοτθικὸν Νεῦμα τῶν Ἰταλῶν, Ἀγγλῶν, Γάλλων καὶ Ἰσπανῶν διατηρῆσαν ἀπάσας τὰς ὀνομασίας τῶν ἡχῶν, ἐνηχημάτων καὶ τοσούτων ἄλλων τοῦ μουσικοῦ τόνου ὑποδιαίρέσεων (2).

Δεύτερος· αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες ἢ τὰ λεγόμενα γράμματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα οὔτε πρὸς τὴν ἐλληνικὴν οὔτε πρὸς ἄλλην γνωστὴν ἀλφάβη-

(1) Πορφυρογέννητος, Β, κεφ. 43.

(2) Ὁ Fétis διὰ μακρῶν ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ Neuma τοῦτο μετέχθη ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐκ Βυζαντίου διὰ τῶν Γότθων (Histoire de la Musique IV, σελ. 181-195).

τον, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὰ σημεῖα τῆς λεγομένης δημοτικῆς γραφῆς τῶν Αἰγυπτίων (1)· περιττὸν δὲ νὰ ὑπομνήσω ὅτι ὁ Ἄρειος ἦν Ἀλεξανδρεύς. Παράδόξως ὁμοίᾳ παράδοσις περὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀρχῆς τῶν μουσικῶν χαρακτήρων ἐπεκράτησε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς βυζαντινοῖς μουσικοδιδασκάλοις, ὡς πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς σημειώματος ἀντιγραφέντος ὑπὸ Χρυσάνθου ἐξ ἀγνώστου ἡμῖν μουσικῆς πραγματείας· « Πτολεμαῖος ὁ βασιλεὺς εὐρών τοὺς ἤχους συγκεχυμένους καὶ διακχωρισμένους, προστάξας τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑβραίων ἄνδρας, μετεγλώττισαν τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ συντάξαντες πάντα τὰ μέλη τῶν ἤχων ἐποίησαν ἐξ αὐτῶν βιβλίον καλούμενον Μουσικόν, ἐξ οὗ τῆς Παπαδικῆς ἢ πᾶσα τέχνη ἐγνωρίσθη· ὃ σὺν ἄλλοις πολλοῖς ὑπὸ τῶν ἀθέων βερβάρων ἐνεπρήσθη. » Ὁ ἐκδότης μὴ ἀναφέρων τὴν πηγὴν, ἀπλῶς ἐπισημειοῖ ἐρμηνευτικῶς ταῦτα· « ἀναβιβάζουσιν οἱ με-

(1) Fétis, I, σελ. 296, καὶ IV, σελ. 27.

Ὡς γνωστὸν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν μουσικὴν κλίμακα (gamme) χαρακτιῆρες διακρίνονται παρὰ μὲν τοῖς λατίνοις διὰ τῶν ἐξῆς συλλαβῶν Ut, re mi, fa, sol, la, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τῶν Πα, βου, γα, δι, κε, ζω, νη· καὶ αἱ μὲν λατινικαὶ συλλαβαὶ ἐγνώσθη ὅτι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων σημειουμένων λέξεων τοῦ παλαιοῦ τούτου εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον ὕμνου.

Ut queant laxis Resonare fibris
Mira gestorum Famuli tuorum
Solve pollutti Labii reatum.

Καθὼ λέγεται, αἱ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς συλλαβαὶ ἐφευρέθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἐκατονταητηρίδος, οὔσαι αὐτὰ τὰ τῆς ἐλληνικῆς ἀλφαβήτου γράμματα, προστεθέντος χάριν εὐφωνίας ἐν μὲν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τοῦ Π, ἐν τῇ πέμπτῃ τοῦ Κ καὶ ἐν τῇ ἐβδόμῃ τοῦ Ν· εἰς διασάφησιν ὁμῶς τούτου ἀπαιτοῦνται θετικώτερά τινες ἀποδείξεις.

παγενέστεροι συγγραφείς τὴν μέθοδον καὶ τοὺς χαρακτήρας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἕως εἰς τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου βασιλέως Αἰγύπτου, τούτῃστι 285 ἔτη πρὸ τῆς Σωτηρίου ἐποχῆς. » Ἀγνοῶ εἰς τί βασιζόμενος ἐρμηνεύει οὕτως ὁ Χρύσανθος τὴν ἄνω περικοπὴν, τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι ὅτι καὶ ἑτέρα παλαιὰ μουσικὴ βίβλος ἀποδιδομένη εἰς αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνὸν ὁμολογεῖ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀρχὴν τῶν μουσικῶν τούτων χαρακτήρων, θεωροῦσα ὡς ἐφευρετὴν Πτολεμαῖον τὸν μουσικόν (1).

Τρίτος· αὕτῃ ἡ λειτουργικὴ βίβλος Ὁκτώηχος, ἥτις εὐλόγως ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται ὡς αὕτῃ ἡ Θάλεια ἐπὶ τὸ ὀρθόδοξότερον διερρυθμισμένη (2)· ὡς προερρέθη, τὸ κυριώτατον τῆς Ὁκτώηχου τμήμα καταλαμβάνουσιν οἱ ὀκτὼ Τριαδικοὶ Κανόνες, ἥτοι ὕμνοι ψαλλόμενοι εἰς αἶνον τῆς ἐνιαίας καὶ ἀμερίστου τριαδικῆς θεότητος· τῶν Κανόνων τούτων οἱ μὲν τρεῖς (1, 3, 4) φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Μητροφάνους, οἱ δὲ ὑπόλοιποι πέντε εἶναι ἄνωνυμοι. Ὡς γνωστόν, μία τῶν κυριωτέρων τοῦ Ἀρείου δοξασιῶν ἦν ἡ ἀναίρεσις τοῦ χριστιανικοῦ δύγματος τῆς ἐν Τριάδι ἡνωμένης μιᾶς θεότητος· ἐπὶ τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ ἦσαν πιθανῶς συντεταγμένοι πλὴν τῆς Θαλείας καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ἀρειανῶν ὕμνοι, ὡς πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τῆς ἐξῆς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀσματικῆς προκλήσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας « Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν; » (3).

Ὁ ἀναγινώσκων τοὺς ἄνωνύμους Τριαδικοὺς Κανόνας ἀνα-

(1) Παρὰ Τζέτζη *Altgriechische Musik*, σελ. 131 σημ.

(2) *Journal des Savants*, 1876 (ἄρθρον τοῦ κ. Miller περὶ ἐλληνικῆς ὕμνογραφίας, σελ. 420.)

(3) Σωκράτους ἐκκλ. ἱστορίᾳ ΣΤ', κεφ. 3.

γνωρίζει, ὅτι οὗτοι ἐποιήθησαν οὐχὶ ἐν στιγμῇ χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἀλλ' ἐν ἐποχῇ κινδύνου καὶ διωγμοῦ, διότι ἀναρέρονται ἐπ' ἡρείαι, κακώσεις, ἐχθροί, πονηραὶ βουλαὶ τῶν ἀντικειμένων, ταπείνωσις, ζοφερὰ κακοπραγία καὶ τὰ τοιαῦτα, ἡ δὲ ὑμνουμένη Τριάς, ἡ πρῶην οὕτω καὶ νῦν ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαιρέτος ἱκετεύεται νὰ οἰκτείρῃ τοὺς τεθλιμμένους αὐτῆς λάτρες καὶ λάμψη εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑμνητῶν αὐτῆς. Τὸ δόγμα τῆς « Τριττῆς καὶ μιᾶς φύσεως τῆς Θεότητος, τῆς τριφεγγοῦς Θεαρχικῆς Μονάδος, τῆς Μονάρχου Τριάδος, τῆς ἀδιαιρέτου Τριάδος Μοναρχίας » οὐ μόνον ἐν ἐκάστῳ στίχῳ ἐπαναλαμβάνεται ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀκροστιχίδας τῶν κανόνων ἀποτελεῖ. Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὴν Ὀκτώηχον παρατίθημι περικοπὰς τινάς. « Μονάδος ἀρχικῆς ἀσύγχυτα τρία πρόσωπα ἀνυμνοῦμεν ὡς ἰδικῶς ἔχοντα καὶ μεριστῶς τὰς ὑποστάσεις, ἀλλ' οὖν ἡνωμένα καὶ ἀμέριστα ἐν τε βουλῇ καὶ δόξῃ καὶ θεότητι... Ἡ φυσικὴν συναττιὸν δόξαν προβαλλομένη, μοναρχικωτάτη Τριάς ἁγία, τοὺς ἀνυμνοῦντας ὀρθοδόξῳ σε πιστεῖ τῆς σῆς δόξης ἰδεῖν καταξίωσον ἄναρχον καὶ μίαν αὐγὴν τὴν τρισήλιον... Ἀπρόσιτε Τριάς, συναττιε, συνάναρχε Θεαρχία, ἡ ἀπαράλλακτος ἐν πᾶσι, πλὴν τῶν φωσφόρων ἰδιοτήτων, πᾶσαν πονηρὰν κατάργησον τῶν ἀντικειμένων βουλὴν καὶ ἐνόχλησιν τῶν δαιμόνων... Λάμψον ταῖς καρδίαις, τρισήλιε Θεότης, τῶν ὑμνοῦντων σε τῷ τριλαμπεῖ φωτί σου... Τριάς πρῶην οὕτω καὶ νῦν, οἰκτείρησον τοὺς δούλους σου... Δέσποτα Θεέ ἐπίβλεψόν οὐρανόθεν, ἴδε τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν ὡς οἰκτίρμων καὶ σπλαγχνίσθητι, φιλόανθρωπε πανάγαθε· οὐδαμόθεν γὰρ ἐλπίζομεν... διὸ γενοῦ μεθ' ἡμῶν καὶ οὐδεὶς καθ' ἡμῶν... Πάτερ καὶ Υἱὲ σὺν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, βλέψον εἰς ἡμᾶς τοὺς πίστει σε προσκυνοῦντας καὶ δοξάζοντας τὸ κράτος σου, εὖ-

σπλαγχνε, σὺν τοῖς πυρίνοις οἱ πῆλινοι· ἄλλον γὰρ πλὴν σοῦ οὐκ οἶδαμεν, καὶ βόησον τοῖς ὕμνοῦσί σε· Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν, καὶ οὐδεὶς καθ' ὑμῶν... Συναΐδία τρία πρόσωπα δοξάζομεν, ἓνα δὲ Κύριον, σὲ τὴν θείαν φύσιν, διχιροῦντες ἀπλῶς καὶ συνάπτοντες· καὶ πιστῶς βυῶμεν· Θεαρχικὴ Τριάς ἁγία, τοὺς σοὺς δούλους ἐκ θλίψεως λύτρωσαι ».

Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐγράφησαν οἱ Τριαδικοὶ οὗτοι ὕμνοι εἶναι ἄγνωστον, ὅτι ὁμῶς ἐποιήθησαν οὐ μόνον πρὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ε' ἐκατονταετηρίδος πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς τεκμηρίου· μοναχὸς τις Θεόδουλος ἀκμάσας, ὡς μὲν ἄλλοι λέγουσιν, ἐν ἀρχῇ τῆς προειρημένης ἐκατονταετηρίδος, κατ' ἄλλους ὁμῶς περὶ τὰ τέλη αὐτῆς (492), συνέγραψεν ἀπλοϊκὴν τινὰ ἱστορίαν περὶ τῆς ἀρχῆς ἀπάντων τῶν τότε γνωστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων· κατ' αὐτὸν οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔγραψε τὸν ἐλάχιστον τῶν ὕμνων τούτων, μόνον δέ τινες ἐνάρετοι μοναχοὶ ὑπὸ θείας τιμηθέντες ὀπτασίας εἶδον κατὰ καιροῦς ἀγγέλους κρατοῦντας θείου κώδικας περιέχοντας τὰ ἅγμματα ταῦτα καὶ ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέποντας εἰς τοὺς θεόπτας τούτους ἀσκητὰς νὰ λάβωσιν ἀντίγραφα τῶν κωδίκων· ἀλλ' ὁ Θεόδουλος οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν ἀντιγραφέων δύναται νὰ ρηνερώσῃ λέγων « Καὶ τὸ μὲν πόθεν ἐξεδόθησαν βούλομαι ὡς ἤκουσα φράζειν, περὶ δὲ τὸ ἐκ τίνος, εἴπερ αἶρω ἐρεῖν, οὐ τολμῶ, ὅρκου κλειδί κλείσας τὰ χεῖλη μου μὴ ἐκράναι τούτου τὸ ὄνομα »· Ἀκούσωμεν δὲ τὸν αὐτὸν διηγούμενον καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Τριαδικῶν ὕμνων « Ἄλλοτε, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας (λέγει μυστηριώδης μοναχὸς) μετὰ τὸ ψάλλειν τὸν ὄρθρον μου πεσὼν ἐκοιμήθην μικρόν, καὶ ἀφύπνισθεις ὁρῶ νοεροῖς ὀφθαλμοῖς αἰτὸν μέγιστον λίαν ἱστάμενον ἐπὶ τὸν ἀέρα, οὗτος κάλλος ἀμήχανον καὶ ἡ δόξα ἀνεκλάλητος, σκιάδιον μετὰ σταυροῦ κείμενον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἰκανῶς ἐξαπλοῦντα τὰς πτέρυγας αὐ-

τοῦ, εἶτα καὶ ἀκούω ἐξ αὐτοῦ φωνὴν νοεράν, ἥς ἄφατος ἡ ἡδονή, λέγουσαν οὕτως—Σπεῦσον γράψε με ἐν τρισὶ προσώποις ἓνα Θεόν. Ταῦτα εἰς νοῦν λαβὼν καὶ μνησθεὶς τῶν προειρημένων, εἰλήφειν λίαν τοῦ γράφειν ἐπιμελῶς τε καὶ ἀδιστακτως » (1).

Ἄλλ' ἄρά γε εἶναι ὅλως ἀσύστατος ἡ παράδοσις ἡ εἰς τὸν Δαμασκηνὸν ἀποδίδουσα τὴν Ὀκτώηχον; Ἐνῶ ἀπορῶν πειστικοῦ τινος τεκμηρίου ἀπέκλινον μᾶλλον εἰς ἀπόρριψιν τῆς παραδόσεως, ὁ πολυμαθὴς φίλος μου Κ. Μάμουκας, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διεγείρει ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοσαῦτα σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα, πληροφορηθεὶς τοὺς ἐνδοιασμούς μου ἐπῆλθεν ἀρωγὸς τῆς περὶ Δαμασκηνοῦ παραδόσεως ταύτης· νέος ποτὲ ὁ ἀξιάγαστος πρεσβύτης μελετήσας καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο ζήτημα κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ ἀγίου ΙΩΑΝΝΟΥ κρυπτομένου ἐν τῇ ἀκροστιχίδι τῶν μετὰ τὰ Στιχηρὰ Ἀναστάσιμα παρεντιθεμένων ἐν ἐκάστῳ ἡχῷ Δοξαστικῶν Θεοτοκίων, κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν.

Ἰδοὺ πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἡσαίου πρόρρησις (ἡχος α.)

*Ὡ θαύματος καινοῦ πάντων τῶν πάλαι (ἡχος β.)

Ἀσπόρως ἐκ θείου πνεύματος (ἡχος γ.)

Νεῦσον παρακλήσεσι σῶν ἱκετῶν (ἡχος δ.)

Ναὸς καὶ πύλη ὑπάρχεις (πλ. α.)

Ὁ ποιητὴς καὶ λυτρωτὴς μου (πλ. β.)

Ὑπὸ τὴν σήν, δέσποινα (ἡχος βαρύς).

(1) Θεοδούλου μοναχοῦ διήγησις περὶ τῶν ὕμνων πῶς θεόθεν δεδωρηνται (Κῶδιξ ἐν τῇ Μαρκανῇ βιβλιοθήκῃ, cl. II, cod. Graec. 148, f. 6-7). Τὸν Θεόδουλον τοῦτον ὁ Ἀρλέσιος θεωρεῖ ὡς τὸν δμώνυμον πρεσβύτερον τῆς Κοίτης Συρίας (Fabricii Bibl. Graeca, IX, 716-717).

Ἡ εὐφυής αὕτη τοῦ κ. Μάμουκα ἀνακάλυψις ὑποστηρίζεται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ὡς γνωστὸν ὁ εἰκονομάχος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Ε', πρὸς ὃν τοσοῦτον γενναίως ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδοξίας ἠγωνίσθη ὁ Δαμασκηνός, διεκρίθη διὰ τὴν πρὸς τὴν Θεοτόκον περιφρόνησιν αὐτοῦ ἀποκαλῶν ταύτην, κατὰ τὸν Νεστόριον Χριστοτόκον, καὶ ἀπαλείψας ἐκ τῶν ὕμνων τὸ ὄνομα τῆς Θεομήτορος ὡς Ἀειπαρθένου ἐτιμῶρει τοὺς κατὰ συνήθειαν ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου ἐπικαλουμένους· τὰ Δοξαστικὰ δὲ ταῦτα Θεοτακίᾳ τοῦ Δαμασκηνοῦ εἶναι οὕτως εἶπεν ἡ ὀρθόδοξος ἀπάντησις πρὸς τὰς αἵρετικὰς ταύτας καινοτομίας καὶ ἐπὶ κλησις τῆς βοηθείας τῆς Ἀειπαρθένου Μητρὸς ὑπὲρ τῶν χάριν αὐτῆς διωκομένων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν. « Ἴδου πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἰσααίου πρόρρησις. Παρθένος γὰρ ἐγέννησας, καὶ μετὰ τόκον ὡς πρὸ τόκου διέμεινας.... Νεῦσον παρακλήσεις σῶν οἰκετῶν, Πανάμωμε, παύουσα δεινῶν ἡμῶν ἐπαναστάσεις, πάσης θλίψεως ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα· σὲ γὰρ μόνην ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἄγκυραν ἔχομεν καὶ τὴν σὴν προττασίαν κεκτήμεθα. Μὴ αἰσχυρθῶμεν, Δέσποινα, σὲ προσκαλούμενοι. Σπεῦσον εἰς ἰεσίαν τῶν σοὶ πιστῶς βοώντων· Χαῖρε Δέσποινα, ἡ πάντων βοήθεια, χαρά, καὶ σκέπη καὶ σωτηρία τῶν ψυχῶν ἡμῶν » (1).

(1) « Ἀγαθὸν δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην λέγει· Ἄρτι τί ἡμᾶς βλάπτει, ἐν λέγωμεν τὴν Θεοτόκον Χριστοτόκον; » Θεοφάνης 6255· « πανταχοῦ μὲν τῆς πρεσβείας τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ὡς ἀνωφελεῖς καὶ ἀγράφως ἀποκηρύττων· » ὁ αὐτός 6258. « Καὶ εἶπου τις συμπύπτων ἢ ἀλγῶν τὴν συνήθη τοῖς Χριστιανοῖς ἀφ᾽ ἧς φωνὴν τό, Θεοτόκε βοήθει, ἡ πικνυχεύων ἐφωρίθη... ὡς ἐλθὼν τοῦ βασιλέως ἐκολάζετο καὶ ἀμνημόνευτος ὠνομάζετο... » 6259.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δηλοῦται ὅτι ἡ νῦν γινωσκομένη Ὀκτώηχος εἶναι ἄθροισμα ὕμνων ποιηθέντων ἐν τῇ Δ' καὶ Ε' ἑκατονταετηρίδι, καὶ ὅτι ὁ προσθέσας τὰ Θεοτοκία Ἰωάννης, ἦν ὁ Δαμασκηνός, ἐσεβάσθη τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων ποιηθέντας Τριαδικοὺς Κανόνας, ὡς καὶ τὰ τοῦ πατράρχου Ἀνατολίου Στιχηρά· ἂν δὲ εἰκώδιτερον ἐξετάσωμεν τοὺς Κανόνας τούτους, δυνάμεθά πως νὰ ὀρίσωμεν καὶ τὸν χρόνον τῆς πρώτης αὐτῶν ἐπεξεργασίας. Ὡς προερρέθη, τρεῖς τούτων φέρουσι τὸ ὄνομα Μητροφάνους τινός, τὸν ὅποτον ἀγνοῶ πόθεν ὁ πολυμαθὴς Ἀλλάτιος ὀρμώμενος θεωρεῖ ὡς τὸν ὁμώνυμον Σμύρνης ἐπίσκοπον, ποιήσαντα πλὴν τῶν φερόντων τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους πέντε ἀνωνύμους (1). Ὁ Σμύρνης Μητροφάνης, σύγχρονος τῷ Φωτίῳ (858—870), ὑπ' οὐδενὸς ὀνομασθεὶς μελωδός, ἔγραψε μόνον διατριβάς τινας κατὰ Μανιχαίων, ἀνεκδότους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ (2). Ἐν τούτοις παλαιῶς κώδιξ ἀντιγραφεὶς ἐν τῇ ΙΕ' ἑκατονταετηρίδι ἐξ ἄλλου ἀρχαιοτέρου ἐπιγράφει ἅπαντας τοὺς Κανόνας τούτους εἰς Μητροφάνην, τὸν πρῶτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱστορικὸν πατριάρχην (3), διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ὁποίου νικήσας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸν Λικίνιον, ἰδιαζόντως ἐσεβάσθη καὶ ἐτίμησεν αὐτόν. Ὁ Μητροφάνης οὗτος σύγχρονος τῷ Ἀρείῳ, δὲν παρευρέθη ἔνεκα βαθυτάτου γήρως (4) εἰς τὴν κατὰ

(1) « Triadicorum Canonum, qui pro tonorum numero sunt octo, auctor est Metrophanes episcopus Smyrnaeus. » De libris et rebus ecclesiasticis Graecorum, Parisiis 1641, σελ. 67.

(2) Fabricii Bibliotheca Graeca, XI, σελ. 700.

(3) « Κανόνες εἰς τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, ποίημα τοῦ ἐγιωτάτου πατριάρχου Μητροφάνους ». Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἁγίου Μάρκου cl. 11, cod. 126 (πρώην Ναυικνὸς κώδιξ ὑπ' ἀριθμὸν 182).

(4) « Ἐκεῖνος γὰρ ἐκωλύετο βαθυτάτῳ γήρῳ, ἐπεὶ αὐτῷ ὁ χρόνος

τοῦ τελευταίου τούτου συγκροτηθεῖσαν ἐν Νικαία Α' οἰκου-
μενικὴν σύνοδον, ἀντιπροσωπεύθη ὁμῶς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου
Ἀλεξάνδρου τοῦ μετ' οὐ πολὺ διαδεχθέντος αὐτὸν ἐν τῷ πα-
τριαρχικῷ θρόνῳ.

Ἀληθεύει ὁμῶς ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης Μητροφάνης ἐποίη-
σε τοὺς ὀκτώ, ἢ τοὐλάχιστον τοὺς τρεῖς φερωνύμους Τριαδι-
κοὺς Κανόνας; Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν ἀναφέρουσιν, ὡς οἱ
ἄλλοι πέντε, διωγμοὺς καὶ ταπεινώσεις, ἔχουσιν ὁμῶς
ὡς βάσιν τῆς ὑμνουμένης μιᾶς Τριαδικῆς θεότητος αὐτὸν τὸν
παρ' Ἡσαΐα (6, 3) ἀντίφωνον ὕμνον τῶν Σεραφίμ « ἅγιος ἅ-
γιος ἅγιος Κύριος Σαβαώθ », ῥητῶς μάλιστα καὶ τοῦ μελωδοῦ
τοῦτο λέγοντος ἐν τῇ πέμπτῃ ᾠδῇ τοῦ τρίτου κανόνος « Τὸν
ἐνὰ Κυριάρχην εἰκονικῶς ὡς εἶδεν Ἡσαΐας Θεόν, ἐν τρισὶ προ-
σώποις δοξολογούμενον ἀχράντοις φωναῖς Σεραφίμ, ἀπεστάλη
τοῦ κηρύξαι παρευθὺς τρίφωτον οὐσίαν καὶ Μονάδα τρισήλιον ».
Ἀλλ' ὁ ἀντίφωνος οὗτος τῶν Σεραφίμ ὕμνος ἀποτελεῖ, ὡς θέ-
λομεν ἰδεῖ, τὴν βάσιν τοῦ Τρισαγίου « ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος
ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος », ὅστις ἐπὶ πολλὰς ἑκατοντάετηρί-
δας ἐγένετο ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου πάσης πρὸς τοὺς ὀρθο-
δόξους συνεννοήσεως τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν.
Κατὰ μυστηριώδη παράδοσιν ὁ Τρισάγιος οὗτος ὕμνος ἐγνώ-
σθη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου
(438) διὰ παιδὸς μετεωρισθέντος εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀκούσαντος
τοῦτον ὑπὸ ἀγγέλων ψαλλόμενον (1), ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου ὁ-
μῶς πληροφορούμεθα ὅτι ἐποιήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τῆς παν-

τοῦ βίου ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἐξετείνετο ἔτη ». (Φωτίου Βιβλιοθήκη κωδ. 88, παρ. καὶ κωδ. 256). Le Quien Oriens Christianus, I, 206-208.

(1) Ἡ τοιούτη τοῦ Τρισαγίου ἀποκάλυψις συμπίπτει παραδόξως πρὸς
τὴν τότε διαταχθεῖσαν ἀναχομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
τοῦ Χρυσοστόμου.

τοδυναμίας τῶν Ἀρειανῶν, οἵτινες καταλαβόντες πάσας τὰς ἐκκλησίας ἀπηνῶς κατεδίωξαν τοὺς ὀρθοδόξους· τότε οὗτοι καταφυγόντες εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ παρεκκλήσια, πρὸς διατήρησιν τῆς πίστεως ἐποίησαν τὸν ὕμνον τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἢ ἐκ τοῦ Ἡσαΐου ἀρχὴ ἦν γνωστὴ εἰς μόνους τοὺς μεμνημένους (1). Ταῦτα συνδεόμενα πρὸς ἄλλα τεκμήρια προσεχῶς ἐκτεθησόμενα ὑποδεικνύουσιν ὅτι καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἀπλὴν διάσωσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδοξίας.

Οἰαδὴποτε καὶ ἂν ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Ὀκτώηχου γενομένη ἐπεξεργασία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, κατὰ πᾶσαν πιθανύτητα οὗτος ἐσεβάσθη τὴν παλαιὰν τοῦ Ἀρείου ἢ μᾶλλον τοῦ Σωτάδου ρυθμικὴν (2). Ὁ συγκρίνων τὴν Ὀκτώηχον πρὸς τὰ παρ' Ἀθανασίῳ φερόμενα τῆς Θαλείας ἀποσπάσματα, παρατηρεῖ ὅτι ἀμφοτέραι αἱ λειτουργικαὶ αὗται βίβλοι φέρουσι τὸν τύπον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μυστηριώδους ρυθμοῦ· καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἡ ρυθμικὴ αὕτη ἦν ἄλλοτε ἑμμετρος, σὺν τῷ

(1) Χρυσοστόμου τὰ Εὐρισκόμενα ἅπαντα ἐκδ. Βενεδικτίνων τόμ. II, σελ. 715.

(2) Ἐν παλαιᾷ ἐπιστολῇ ἀποδιδομένη εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, οὗτος δμολογεῖ ὅτι οὐ μόνον ἐσεβάσθη τὴν παλαιὰν ρυθμικὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενοι μουσικοὶ χαρὰς τῆρας ἐφειρήθησαν ἐν Αἰγύπτῳ « ἠρξάμεν τοῦ διδάσκει καὶ ἐρμηνεύει ὑμεῖς τὴν ρυθμητικὴν ταύτην τέχνην... ὀλίκιον ἐκλέξασθαι ἀπὸ πάντων καὶ γράψαι τὰ λυσιτελέστερα· καὶ μή μοι λέγε, Τίς ταύτην τὴν ρυθμητικὴν πεποίηκε καὶ πόθεν ἤρξατο; ἐκ μακρῶν γὰρ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ παλαιῶν μὲν ἐξετέθη... Πτολεμαῖος δ μουσικός, ὡς μνηθάνομεν, πάντων ἀρχαῖος ἐφεῖρε τοὺς τόνους τούτους ». Tzetzes, *Altgriechische Musik*, σελ. 131, σημ. Καὶ τὸ Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν λειτουργικὸν ὄρχημα τοῦ ἁγίου τούτου ἐγράφη ἐν τῷ αὐτῷ πεζῷ ρυθμῷ (S. Damasceni Opera ed. Lequien, I, σελ. 690-691).

χρόνῳ ὁμῶς ἀπολεσθέντος τοῦ μετρικοῦ μυστηρίου, ἥ τε Θάλεια καὶ ἡ Ὀκτώηχος θεωροῦνται πλεὸν ὡς ἀπλᾶ πεζολογικὰ ἀναγνώσματα, ἢ ὡς ἔλεγε περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων ἐν γένει ὁ Πλανούδης « σώματα ἔρημα ψυχῆς » (1).

Τέταρτος· αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς οὕσα κατ' ἐξοχὴν ρυθμικὴ καὶ χειρονομικὴ, ἥτοι ὅλως μὲν τοῦ ποιητικοῦ μέτρου ἀδιαφοροῦσα, πολὺ ὁμῶς προσέχουσα εἰς τὸν ρυθμὸν κανονιζόμενον διὰ συμβολικῶν τῆς χειρὸς νευμάτων (2), ἐξ οὗ καὶ *Neuma* ἀπλῶς ὑπὸ τῶν Γότθων ἡ μουσικὴ χειρονομία ὠνομάσθη. Ὡς προερρέθη, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐπανελημμένως ἀποκαλεῖ τὴν Θάλειαν ἀπλὴν ἀπομίμησιν τῆς ὀρχήσεως, τοῦ ἥθους καὶ τοῦ μέλους τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ Σωτάδου (3). Ὁ διάσημος οὗτος τῆς Ἀλεξανδρείας φλυακογράφος, καταγόμενος ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης, ἢ κατὰ Σουῖδαν τῆς Κρήτης, καὶ ἀκμάσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐπενόησε νέα ἄγνωστα μέτρα καὶ ἤθη, τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἤρεσαν εἰς τοὺς τότε ὥστε ὁ Ἐννιος καὶ ὁ Βάρρων ἐφήρμωσαν αὐτὰ ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν καὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ σκηνῇ. Καὶ περὶ μὲν τῶν Σωταδείων μέτρων ἐπανελημμένως λαλοῦσιν ὁ Ἡφαιστίων καὶ ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ (4), περὶ δὲ τοῦ ἰδιάζοντος ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ρυθμοῦ γράφει ταῦτα ὁ μουσικὸς Ἀριστείδης « ρυθμὸς δὲ καθ'

(1) « Μόνον δὲ τοῦ εἰρμου τῶν τόνων ἀντεποιήσαντο, καὶ νῦν οὐδὲν ἀποδεῖν δοκοῦσι σώματος ἐρήμου ψυχῆς· ψυχὴ γὰρ στίχου τὸ μέτρον. » Μάξιμος Πλανούδης (*Pitra Analecta Sacra* I, σελ. LIV).

(2) Βλέπε ὑποσημείωσιν σελ. ρνδ—ρνε'.

(3) *S. Athanasii Opera*, Parisiis 1698, τόμ. I, σελ. 247, 277, 290, 406, 408, 409, 505.

4 Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων. *Trajecti* 1721, σελ. 5, 8, 10, 36.

αὐτὸν μὲν ἐπὶ ψιλῆς ὀρχήσεως, μετὰ δὲ μέλους ἐν κώλοις· μετὰ δὲ λέξεως μόνης ἐπὶ τῶν ποιημάτων μετὰ πεπλασμένης (γρ. κεκλασμένης) ὑποκρίσεως οἶον τῶν Σωτάδου καὶ τινῶν τοιοῦτων». Κατὰ τὸν σοφὸν καθηγητὴν Christ τὰ Σωτάδεια ᾄσματα οὕτω μετὰ λέξεως μόνης ἐρρυθμισμένα ἀπηγγέλλοντο (deklamer) ἐν τῷ θεάτρῳ συνοδευόμενα διὰ χειρονομίας, ὡς λέγει ὁ Πετρώνιος

ut infractis manibus congemit, eiusmodi carmina effudit (1).

Εἰδικωτέρα σύγκρισις τοῦ ρυθμικοῦ τῆς ἐκκλησίᾳς ᾄσματος πρὸς τὴν Θάλειαν τοῦ Ἀρείου καὶ ταύτης πρὸς τὰ ρυθμικά ᾄσματα τοῦ Σωτάδου καθίσταται νῦν ἀδύνατος, διότι ἡ μὲν Θάλεια παραδοθεῖσα εἰς τὸ πῦρ οὔτε ὑπὸ τῶν λογίων τῆς ἐπομένης Ε' ἑκατονταετηρίδος ἐγινώσκετο (2), οἱ δὲ μῖμοι καὶ τὰ Ἰωνικά ᾄσματα τοῦ Σωτάδου ἐντελῶς ἠφανίσθησαν· ἐκ τῶν παρ' Ἀθανασίῳ ὁμῶς διασωθέντων ἠκρωτηριασμένων τῆς Θαλείας λειψάνων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀρειανῆς λειτουργίας ἐστερεῖτο οἰουδήποτε γνωστοῦ ποιητικοῦ μέτρου, ἐπομένως ὅτι αὕτη ἦν πεζὸν σύγγραμμα ὡς ἡ ἡμετέρα Ὀκτώηχος καὶ τὰ ἄλλα λειτουργικά βιβλία, ἐκτὸς ἂν ποτε ἀνακαλυφθῇ ὑπολανθάνον τι μέτρον καὶ ἐν τῇ ρυθμικῇ ταύτῃ πεζολογίᾳ (3). Ὅτι ὁμῶς ἡ Ἀρειανὴ λειτουργία ἦν ἀν-

(1) W. Christ. Metrik der Griechen und Römer, Leipzig. 1874, σελ. 509-512.

(2) «Τούτου δὲ τοῦ συντάγματος, ὡς ἐπυθόμην, οὐ γὰρ ἐνέτυχον, διαλελυμένος ἐστὶν ὁ χαρακτήρ». Σωζόμενος κεφ. 26. (Scriptores Hist. Eccles. ἐκδ. Valois τόμ. I, σελ. 486). Ἡ διαβεβλήσις αὕτη φαίνεται μοι ὑποπτος.

(3) Εἶναι περίεργον ὅτι σχολιαστὴς τις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ναζιαν-

τιγραφὴ τοῦ τότε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐθνικοῦ θεάτρου πιθανῶς δὲ καὶ τῆς ἐθνικῆς ὑμνολογίας πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς περιέργου γεγονότος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βάλεντος οἱ τότε πανίσχυροι Ἀρειανοὶ καταλαβόντες τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὀρθόδοξους ἐκκλησίας καθίδρυσαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τὸν Λούκιον (382—385) ἀντὶ τοῦ ἐκδιωχθέντος διαδόχου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Παύλου, ὅστις περιγράφει οὕτω τὴν τότε ψαλῖσιν ὑπὸ τῶν ἐκβεβακχευμένων τούτων αἵρετικῶν λειτουργίαν « ἐν τῇ καλουμένῃ ἐκκλησίᾳ Θεωνᾶ ἐπεισελθόντων τὰ πλῆθη, ἀντὶ ῥημάτων σεμνῶν, εἰδώλων εὐφημίας ἐπήφινον, ἀντὶ θείων γραφῶν ἀναγνώσεως, κρότους χειρῶν ἀσέμνους καὶ κεκλασμένας μετ' αἰσχροτήτος φωνάς, κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ παρθένων ὕδρεις, ἃς ἡ γλῶττα προφέρει οὐκ ἀνέχεται... ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου ἐπετέλουν οἱ δυσσεβεῖς· ὡς γὰρ ἐν κρηπιδὶ σκηνῆς ἀτάκτου, παῖδα ἄρρενα τὴν φύσιν ἐξαρνησάμενον καὶ τὴν γυναικεῖαν ποθήσαντα, στοιβῇ κατὰ τὸ γεγραμμένον τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχρισάμενον, καὶ φύκει τὰς ὄψεις ἐρυθρήναντα, ὡς τὰ παρ' αὐτοῖς εἰδῶλα, θηλυμόρφῳ τῷ σχήματι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, ἐνθα κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπικαλούμεθα, εὐκύκλῳ τῇ στροφῇ ὧδε καθεῖσε τῷ χεῖρε σχηματιζόμενον, ὀρχεῖσθαι παρσκευάσαν, πλατὺ μὲν γελῶντες, ἀθέσμους δὲ ἐπαφιέντες φωνάς. Οἱ δὲ πά-

ζητοῦ παρατηρήσας τὴν πρὸς τὰ μιμογραφικὰ δράματα σχέσιν τῶν ἔργων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου πατρὸς ὁμολογεῖ ὅτι οὗτος ἀπεμιμήθη τὸν ῥυθμὸν τῶν δραμάτων τοῦ ἀρχαιοτάτου τῆς μιμογραφίας ἐφευρετοῦ τοῦ Συρακουσίου Σώφρονος, μὴ τολμῶν πιθανῶς ν' ἀναφέρῃ τὸν ἀπὸ Σουίδαν δαιμονισθέντα Σωτάδην. « Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸν Συρακούσιον Σώφρονα μιμεῖται· οὗτος γὰρ μόνος ποιητῶν ῥυθμοῖς τισὶ ἀπὸ κώλοις ἐχρήσατο, ποιητικῆς ἀναλογίας καταφρονήσας. » Montfaucon *Bibliotheca Coisliniana*, σελ. 120.

σς'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

λιν, καὶ τοῦτο πρὸς ἄταξίαν ἡγησάμενοι καὶ τὰ παρωχηκότα εὐπρεπῆ μᾶλλον ἢ περ ἄθεσμα λογισάμενοι, ἐξ αὐτῶν ἓνα γνωριμώτατον ἐν αἰσχύρῳ, ὁμοῦ τὴν ἐσθλότητα καὶ τὴν αἰδῶ γυμνωσάμενον, ὡς ἡ φύσις ἔχει σχήματος, τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβιβάσαντες θρόνῳ, δημηγόρον αἰσχρὸν κατὰ Χριστοῦ προσηγύρευσαν· ἀντὶ γὰρ θείων ῥημάτων αἰσχύρῳτα προὔβάλλετο » . Ὁ αὐτὸς δὲ πατριάρχης Παῦλος ἐξακολουθεῖ λέγων ὅτι τὸν πατριάρχην αὐτῶν οἱ Ἀρειανοὶ ὑπεδέχθησαν λέγοντες « Ἐκλῶς ἦλθες, ἐπίσκοπε, υἱὸν μὴ λέγων· ὁ Σάρκαπις σὲ φιλῶν εἰσήνεγκε » (1)· ἡ ἀνάμιξις δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σαράπιδος ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῇ Ἀρειανῇ λειτουργίᾳ ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ἐθνικοὶ ὑμνολόγοι .

Καὶ τοιοῦτο μὲν ἦν τὸ λειτουργικὸν θέατρον τῶν Ἀρειανῶν ἐν τῇ Δ' ἐκατονταετηρίδι· ἴδωμεν δὲ ὅποιον ἦν καὶ τὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ παριστάμενον ὀρθόδοξον δράμα μετὰ πρέλεις· σιν ἐπτά ὅλων ἐκατονταετηρίδων ἦτοι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κεδρηνοῦ . « Ἔργον ἐκείνου (τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου) καὶ τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελέσιν ἐορταῖς ὑβρίζεσθαι τὸν θεὸν καὶ τὰς τῶν ἁγίων μνήμας διὰ λιγυσμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελώτων καὶ παραφόρων κραυγῶν τελουμένων τῶν θείων ὕμνων, οὓς ἔδει μετὰ συντριμμοῦ καὶ κατηνύξεως καρδίας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἡμᾶς σωτηρίας προσφέρειν τῷ θεῷ . Πληθος γὰρ συστησάμενος ἐπιρρήτων ἀνδρῶν καὶ

(1) Θεοδωρήτου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία (ἐν Opera omnia, ἐκδ. Schulze, τόμ. III, σελ. 999)· ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὡς προεπ-
μειώθη, περιγράφει οὕτω τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Λουκίου « θυσιαστήριον
καθυβριζόμενα σχήμασιν ἀσελγέσι καὶ ἄσμασιν . . . καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν
ὀρχήμασι καὶ λιγύσμασι, δημηγορούσας ἐπὶ τῶν ἱερῶν θρόνων γλώσσας
βλασφήμους, μυστήρια κωμωδούμενα, σιωπωμένους ψαλμωδίας· » λόγος
23 εἰς Ἰερῶνα τὸν φιλόσοφον (τόμ. I, σελ. 418 ἐκδ. Morelli).

ἐξάρχον αὐτοῖς ἐπιστήσας Εὐθύμιόν τινα Κασνήν λεγόμενον, ἐν αὐτῷ δομέστικον τῆς ἐκκλησίας προὔβαλλετο, καὶ τὰς σατανικάς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσέμους κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ τριόδων καὶ χαμχιτυπείων ἤρχνιτμένα ἄσματα τελεῖσθαι ἐδίδαξεν » (1). Ἀλλ' ἴσως εἶπη τις ὅτι δύναται μὲν ὁ δημηγόρος τῶν Ἀρειανῶν νὰ ᾔῃ ὁ δομέστικος τῶν ὀρθοδόξων, ποῦ ὅμως ὁ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὀρχούμενος νεανίας ὁ εἰς γυναῖκα μετημφιεσμένος; ἀπορῶ πῶς ὁ Κεδρηνὸς παρέλειψε καὶ τὴν λειτουργικὴν ταύτην λεπτομέρειαν· ὁ Ψελλὸς ὅμως εἰδικώτερον περιγράφων τὸ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλλαρίου θέατρον τῶν Χίων μοναχῶν μνημονεύει οὐχὶ νεανίαν εἰς γυναῖκα μετημφιεσμένην, ἀλλὰ παρθένον ἐπὶ τὸ ἀνδρικώτερον ἐσχηματισμένην, ὡς θέλομεν εἶπει προσεχῶς (2).

Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς συνοδευούσης τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἄσματος μιμικῆς χειρονομίας ἡ ἥθους ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ, ἥτις κατεδίκησε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, διότι ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Ἀντιοχείας συνταχθεῖσα ἐκφώνησις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἀπηγγέλθη ἡθοποιητικῶς (3). κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λειτουργικὴ αὕτη ἡθοποιεῖα καθιερώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἥτις πρώτη εἰσήγαγε τὸ ἄσμα πρὸς καταπολέμησιν τῆς Θαλείας, διότι ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Ἀλεξανδρέως διακόνου Ὀλυμπιοδώρου, ἀκμάσαντος μίαν περίπου μετὰ τὸν Ἀρειον ἐκατονταετηρίδα, οἱ Ἀλεξανδρεῖς οὐ μόνον ἄδοντες τοὺς ὕμνους ἐχειρονόμουν, ἀλ-

(1) Χρονογραφία, τόμ. II, σελ. 333, ἐκδ. Παρισίων.

(2) Ὡς ἐσημειώθη (σελ. σζ'.) οἱ Ἀρειανοὶ ἀποτροπιαζόμενοι τὰς γυναικείας φωνάς, ἀντικαθίστων τὰς γυναῖκας διὰ νεανιῶν ἐψιμμουθιωμένων.

(3) Fabricii Bibliotheca Graeca, IX, σελ. 132.

ση'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

λά καὶ ἀπλῶς τὰ ἱερὰ βιβλία ἀνεγίνωσκον κατὰ τοὺς γνωστοὺς τοῦ Σωτάδου κανόνας, ἦτοι χειρονομοῦντες καὶ ἀπαγγέλλοντες (1).

Ὁ Χρυσόστομος διάκονος ὢν τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας μετὰ πολλῆς σφόδρότητος προσέβαλλε τὴν θεατρικὴν χειρονομίαν τῶν ἐκκλησιαζομένων, οἵτινες παρακολουθοῦντες τὰς διαφοροὺς τῆς λειτουργίας στάσεις ἀπήγγελλον ἀσήμεους κραυγαί· καὶ ἐκίνουν οὐ μόνον τὰς χεῖρας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πό-

(1) « Ἀναγνωστέον τὸ μὲν κατ' ἀπόφασιν, τὸ δὲ ἐν ᾗθει.... καὶ κατ' ἐρώτησιν. » Εἰς τὰ Ὠριγένους Ἑξαπλᾶ (Ἰώβ, 34, 9). Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναγινώσκειν κατ' ἀπόφασιν καὶ ἐν ᾗθει τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Ἀπόστολον καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ βιβλία ἐπεκράτει ἐν Βυζαντίῳ, ὡς πειθόμεθα ἐκ τῶν διασωζομένων πολλῶν τοιούτων χειρογράφων τοις σμένων διὰ μουσικῶν σημείων. Κατὰ τὸν ἐν τῇ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντα Ζακύνθιον μοναχὸν Παχώμιον Ρουσάνον ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία διέταξε ν' ἀναγινώσκωνται τρεῖς συγχρόνως Εὐαγγέλια ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ τοῦ προξενουμένου θορύβου· « τριχῶς ἀναγινώσκεσθαι τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τε τῷ ἁγίῳ βήματι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, ἐν δὲ τῷ ἁμβωνί ὑπὸ διακόνου, ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ νάρθηκι. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ οὕτως ἦν εἰκὸς ὁμοφωνεῖν τοὺς ἀναγινώσκοντας, τοῦ μὲν προβαίνοντος, τοῦ δὲ μένοντος, διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς φωνῆς ἐκ διχοδοχῆς ἕκαστον στίχον ἀναγινώσκεσθαι καὶ οὕτως ἀκούειν ἅπαντα πάντας· ἀλλ' ἐπειδὴ κυκλικῶς ἡ ἀνάγνωσις ἐτελείτο, καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ νάρθηκι ἤκουε τοῦ ἐν τῷ ἁμβωνί ἀναγινώσκοντος, οὗτος δὲ τοῦ ἐν τῷ βήματι, ὁ δὲ ἐν τῷ βήματι οὐκ ἤκουε τοῦ ἐν τῷ νάρθηκι διὰ τὸ μήκοθεν τούτου ἰστασθαι, ἐψῦρον καὶ διὰ σημαντήρος μανθάνειν τὸ τέλος τοῦ στίχου, καὶ οὕτω τοῦ ἐξέρου ἄρχεσθαι μέχρις οὗ πληρωθῇ ἡ τούτου ἀνάγνωσις· ὅθεν δῆλον εἶναι ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις ἐκράτησεν ἀδασανίστως ἡ τοιαύτη συνήθεια ». Ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου cl. II, cod. 103, φύλ. 181-182. Πιθανῶς ἡ τοιαύτη κατὰ στίχον ἀνάγνωσις καὶ ὁ κλονίζων αὐτὴν σημαντὴρ εἰσι λείβαντα τοῦ παλαιοῦ ἥθους.

δας (1). Ὅτι δὲ πλὴν τῆς μουσικῆς καὶ αὐταὶ αἱ λειτουργικαὶ εὐχαὶ ἐχειρονομοῦντο ἐν τῇ Δ' ἑκατονταετηρίδι ὑπὸ τε τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ὀρθοδόξων εἰκάζομεν ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου οἱ Ἀρειανοὶ δεσπόζοντες ἐν Ἀντιοχείᾳ εἰσήγαγον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν· ὁ ὀρθόδοξος βρέως φέροντες τὸν ζυγὸν τῶν ἀντιπάλων ἠπείλησαν ἐπὶ τέλους ὅτι καὶ μέχρι στάσεως ἠδύναντο νὰ προβῶσιν, ἂν δὲν ἱκανοποιούντο· ὁ ἐν ἔτει 361 ὀνομασθεὶς πατριάρχης Μελέτιος, καίτοι ἐν ἀρχῇ ἀρειανίζων, ἠναγκάσθη νὰ προσοικειωθῇ καὶ τὴν ὀρθόδοξον μερίδα, εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ὁποίας ὤρειλε τὸν θρόνον. Εἴτε εἰλικρινῶς ἠσπάσθη τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῆς μερίδος ταύτης, εἴτε διὰ ταχυδακτυλουργικῆς οὕτως εἰπεῖν μεθόδου ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ, τὸ βέβαιον ὅτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ διεδραματίσθη καμικωτὰ σκηνή· ὁ πατριάρχης προσεπάθησε νὰ ἀπαγγείλῃ τὰς ἐκφωνή-

(1) « Καὶ γὰρ εἰσὶ τινες τῶν ἐνταῦθα οἵτινες καταφρονοῦντες μὲν τοῦ θεοῦ, τὰ δὲ τοῦ πνεύματος λόγια ὡς κοινὰ ἡγούμενοι, φωνὰς ἀτάκτους ἀφιᾶσι, καὶ τῶν μαينوμένων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται, ὅλῳ τῷ σώματι δονούμενοι καὶ περιφερόμενοι, καὶ ἀλλότρια τῆς πνευματικῆς καταστάσεως ἐπιδεικνύμενοι τὰ ἥθη· ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, δέον σε δεδοικότα καὶ τρέμοντα τὴν ἀγγελικὴν δοξολογίαν ἐκπέμπειν, φόβῳ τε τὴν ἐξομολόγησιν τῷ κτίστῃ ποιεῖσθαι, καὶ διὰ ταύτης συγγνώμην τῶν ἐπιτσισμένων αἰτεῖσθαι· σὺ δὲ τὰ μίμων καὶ ὀρχηστῶν ἐνταῦθα παρειαίγεις, ἀτάκτως μὲν τὰς χεῖρας ἐπανατείνων, καὶ τοῖς ποσὶν ἐφαλλόμενος καὶ ὅλῳ περικλόμενος τῷ σώματι . . . ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων τὸν νοῦν συνεσκοτίσθης, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκεῖτε πραττόμενα τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀναφύροις τόποις· διὰ τοῦτο ταῖς ἀτήμοις κραυγαῖς τὸ τῆς ψυχῆς ἄτακτον δημοσιεύεις. » Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδ. Βενεδικτίνων, τόμ. VI, σελ. 97.

σεις, ἀλλ' ὁ ἀρειανίζων ἀρχιδιάκονος τῷ ἐκλείσει διὰ χειρὸς τὸ στόμα· οὕτω δὲ διὰ σειρᾶς χειρονομικῶν κινήσεων ὁ Μελέτιος ὑπέδειξεν ὅτι κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἡννόει νὰ ἀπαγγεῖλῃ τὰς πρὸς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐκφωνήσεις (1).

Βάσις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἣν ἡ χειρονομία (2), τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Φιλόθεος ὁ πρωτοσπαθάριος ὀνομάζει « πολύτεχνον τῆς χειρονομίας κίνησιν » (3), ὁ δὲ Πορφυρογέννητος συ-

(1) « Λέγεται δὲ τὸν τήνικάδε τοῦ κλήρου ἀρχιδιάκονον διδάσκοντι (τῷ Μελετίῳ) προσιόντα ἐπιβαλεῖν αὐτῷ κοίλην τὴν χεῖρα καὶ ἐπιθύειν τὸ στόμα· τὸν δὲ τῇ χειρὶ μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ, τὴν τῆς πίστεως γνώμην σημαίνειν· καὶ τοὺς τρεῖς δακτύλους εἰς τὸ προφανές ἐκτείνοντα, εἰς ταῦτόν αὐθις συνιζάνειν συνάγοντα, τὸν ἕνα μόνον ἐγείρειν ὄρθιον, δι' ὧν εἰκόνιζεν ἅπασιν ἃ δὴ φρονῶν λέγειν ἐπείχετο· ἐπεὶ δὲ ὁ διάκονος ἀφείς τὸ στόμα, τὴν χεῖρα συνεῖχεν, ἐκεῖνος ἐλευθεριάσας τὴν γλῶσσαν, κομψοτέρᾳ μάλα φωνῇ ἣν εἶχε περὶ θεοῦ δόξαν σαφῶς ἐπαρρησιάζετο... ἐπεὶ δὲ λέγων ἦν τῇ χειρὶ δεικνύς τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς οὐκ ἐπαύετο παριστᾶν, ἀμοιβᾶς ὡς γ' ἐδίδου ὁ τε διάκονος καὶ κεῖνος, οἷα δὴ παγκράτιον ἀγωνιζόμενοι, ἐπὶ πολὺ φιλονεικοῦντες ἦσαν. » Νικηφόρου Ξανθοπούλου, ἐκκλητ. ἱστορία, ΙΧ, κεφ. 48.

(2) Καὶ ἐπὶ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν, ὅταν τὰ νεύματα κατήντησαν ἀπλοῦ πλέον μουσικοὶ χαρακτῆρες, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν παλαιὰν χειρονομίαν ἴσα ἐθεωροῦντο ὡς ἡ βάσις τῆς ψαλμωδίας « Ἀρχή, μέση, τέλος καὶ σύστημα πάντων τῶν σημαδίων τὸ ἴσόν ἐστιν· χωρὶς γὰρ τούτου οὐ κατορθοῦται φωνή. » Ἀρχὴ σὺν θεῷ ὄλων τῶν σημαδίων (ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, cod. 141).

(3) « Καὶ σὺν τῇ ἐπινεύσει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου ἀπάρχεσθαι αὐτοὺς τὴν τιμίαν καὶ θεάρεστον αἴνεσιν... καὶ ἅμα τῇ αὐτῆς ἐκφωνήσει καὶ πολυτέχνῳ τῆς χειρονομίας κινήσει δοξοθυμαδὸν ἅπαντας τοὺς ἀνακειμένους ἄδειν καὶ συμπάλλειν τὸ βῆθ' ἐν ἱερὸν ἅσμα ». Παρὰ Πορφυρογεννήτῳ (De Cerimoniis, II, 438).

νεχῶς ἀποκαλεῖ ὡς οἱ Γότθοι νεῦμα (Neuma) (1)· τὴν χειρονομίαν ἢ τὴν μουσικὴν ταύτην ἡθοποιῶσαν ἀνέπτυξαν μὲν οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς (2), οὔτε ὁμῶς οὗτοι, οὔτε αὐτὸς ὁ Ἄρειος, ὡς προερρέθη, ἐφεῦρεν, ἀλλ' εἶναι λείψανον τῆς παλαιᾶς μουσικῆς καὶ θεατρικῆς ἡθοποιίας. Παλαιὸν μουσικὸν σημεῖωμα δίδει τὴν ἐξῆς περὶ χειρονομίας ἐξήγησιν «χειρονομία ἐστὶ νόμος παραδεδομένος τῶν ἁγίων πατέρων· ἥνικα γὰρ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ ψάλτου ἐξέρχεται, παραυτίκα καὶ τὴν χειρονομίαν ἀπάρχεται, ἵνα ἐκ τῆς χειρονομίας ἐπιδείξῃ τὸ μέλος τὸ ἀρχόμενον· ὡς γὰρ βοηθῶ χρώμενος ὁ ψάλτης γνωρίζουσιν τὸν ἐκάστου λόγον, ἀρμοζόντως μελωδεῖ καὶ οὐκ ἀδιχορῶς» (3). Ταῦτα παραθέτων ὁ Χρῦσανθος ἐπιστημειοῖ «μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Ρωμαϊκῆς βασιλείας παρήκμαζε μὲν κατ' ὀλίγον ἡ χειρονομία, ἐσώζετο δὲ μέχρι τοῦ 1650 ἔτους, διότι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν Ἰάκωβός τις τοῦπίκλην Βάρβαρος ἐκ τῶν Ἑνετῶν ἠρώτησε τὸν ἐκ Κρήτης πρωτοψάλτην Δημήτριον Ταμίαν (4), διὰ ποίαν αἰτίαν συνειθίζουσιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ νὰ χειρονομῶσι καὶ νὰ ψάλλωσι τὸ τερερέ; δέδωκε δὲ τὴν περὶ τούτου ἀπόκρισιν ὁ φιλόσοφος Γεράσιμος Βλά-

(1) Βλέπε σελ. ρνδ' σημ.

(2) «Ἐφιλοτιμεῖτο δὲ (ὁ Θεόφιλος) καὶ μελωδὸς εἶναι· διὸ καὶ ὕμνους ποιῶν τινὰς καὶ στιχηρὰ μελίζων ᾄδεσθαι προετρέπετο... Φέρεται δὲ καὶ τις λόγος ὡς ἔρωτι τοῦ μέλους βαλλόμενος κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐν φαιδρᾷ πανηγύρει οὐ παρητήσατο τὸ χειρονομεῖν, δεύς τῷ κλήρῳ ὑπὲρ τούτου χρυσίου λίτρας ἐκχτόν». Κεδρηνὸς I, 918, ἐκδ. Παρισίων· παρᾶβαλλε καὶ τὰ ἐν σελίδι 861 περὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου εἰρημένα.

(3) Θεωρητικὸν τῆς Μουσικῆς, σελ. 93 σημ.

(4) Τοῦ Ταμίου τούτου εὑρηται ἰδιόγραφος ἀσματικὴ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐν τῇ Μαρχιανῇ βιβλιοθήκῃ (Cod. Nannianus 212).

χος ὁ Κρής παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Δημητρίου Ταμία. Ἐκ τούτων ἐδικούς μας ὁμῶς καιροῦς εἶναι διόλου ἄγνωστος ἡ μεταχειρίσις τῆς χειρονομίας ».

Καὶ ἄγνοῶ μὲν ὁποῖα ἡ περὶ χειρονομίας ιδέα τοῦ Βλάχου, ἕτερος ὁμῶς συμπατριώτης καὶ σύγχρονος αὐτοῦ, ὁ Νικόλαος Καλλιάρχης, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἱστορία τῶν θεατρικῶν ἀγώνων τοσαῦτα ὀφείλει σπουδαῖα συγγράμματα (1), μετὰ πολλῆς προσοχῆς παρατηρήσας τὰ ἐν Κρήτῃ τότε διατηρούμενα μουσικὰ νεύματα, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ στενωτέραν τινὰ σχέσιν τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἐθεώρησε τὴν μὲν χειρονομίαν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον λείψκον τῆς παλαιᾶς παντομιμικῆς ὀρχήσεως, τοὺς δὲ Κρήτας μουσικοὺς ὡς γνησίους διαδόχους των ὑπὸ Λεσβώνακτος μνημονευομένων χειροτόφων (2).

Ἡ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀπομίμησις τῆς Ἀρειανῆς μουσικῆς ἤρχισε μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀρείου, μετεδόθη ὁμῶς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας ὀλίγον μετὰ τὸν ἐλεεινὸν

(1) Περὶ τοῦ λογίου τούτου Κρητὸς καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ βλέπε Κ. Σάθου Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν, σελ. 378-379.

(2) Nicolai Calliachi De ludis scenicis mimorum et pantomimorum syntagma posthumum. Patavii 1703, σελ. 84-85.

Ὁ Ζακύνθιος μοναχὸς Παχώμιος Ρουσάνος γράψας ἐν μέσῳ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος « Ἑρμηνείαν σύντομον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικὴν » παραλείπει δυστυχῶς τὴν ἐξήγησιν τῆς τότε γνωστῆς χειρονομίας, ἐπισημειῶν « περὶ δὲ τῶν σχημάτων τῶν φωνῶν τοῦ τε καλλωπισμοῦ καὶ τῆς χειρονομίας αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς τῶν σημάδων προσηγορίας τε καὶ συνθέσεως ἔξεστι ποσῶς γινῶναι τῷ φιλομαθεῖ. » Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, κῶδιξ 103, φύλ. 259.

τοῦ αἰρεσιάρχου θάνατον (336) διότι, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐν ἔτει 338 ἀποβιώσαντος πρώτου τῆς ἐκκλησίας χρονογράφου, τοῦ ἀρειανίζοντος Εὐσεβίου, οἱ ὑπὸ τῶν τότε μοναχῶν ᾄδόμενοι ὕμνοι οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν, ἀλλ' ὁμοιάζον πρὸς τὰ ᾄσματα τῶν παλαιῶν Ἰουδαίων ἀσκητῶν τῶν λεγομένων Θεραπευτῶν (1). Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ιδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου ὁ ἀρειανισμὸς ἐξελθὼν τῆς Ἀλεξανδρείας διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τοιαύτης ταχύτητος ὥστε ἐντὸς ὀλίγου καὶ βασιλείαν καὶ πατριαρχεῖα ἀπορρογήσας ἀνεδείχθη ἀπὸ προγεγραμμένης αἵρέσεως αὐτὴ ἢ ἐπίσημος τοῦ κράτους θρησκεία. Οἱ τῆς ὁριζουμένης πρόμαχοι, ἐκπληκτοὶ ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῇ τούτῃ ἐπαναστάσει, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τὸν θριαμβεύοντα ἐχθρὸν, ὅστις καταχρώμενος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀπηνῶς κατεδίωκε τοὺς ἐπιζῶντας τοῦ Ἀρείου ἐχθρούς (2). Ἡ Ἀντιόχεια ἦν τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, τὸν δὲ πατριαρχικὸν θρόνον αὐτῆς ἐκυβέρνηα ὁ πολὺς Λεόντιος, εἷς τῶν ἐπιζώντων μαθητῶν τοῦ προσφιλοῦς τῶν Ἀντιοχείων συμπολίτου τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος ἁγίου Λουκιανοῦ (3). Ἐπὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Στεφάνου διεδραματί-

(1) Ἐκκλησ. ἱστορία βιβλ. Β, κεφ. 17. Τοὺς ὕμνους βεβαίως τούτους ἐννοεῖ καὶ ὁ Κλήμης γράφων « ᾄδει δέ γε ὁ Ἐὐνομος ὁ ἐμὸς οὐ τὸν Τερπάνδρου νόμον, οὐδὲ τὸν Καπίτωνος, οὐδὲ μὴν Φρύγιον, ἢ Λύδιον, ἢ Δώριον, ἀλλὰ τῆς κινῆς ἁρμονίας τὸν αἰδίων νόμον, τὸν φερώνυμον τοῦ Ἰεσοῦ, τὸ ᾄσμα τὸ Λευϊτικόν ». Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὐρετόμενα, Οκονίη, 1715, τόμ. Ι, σελ. 3.

(2) Ὡς γνωστὸν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος διέφυγε τὸν θάνατον ἐπὶ πολλὸν χρόνον κρυθεὶς ἐν πενιχρῷ οἰκίσκῳ Ἀλεξανδρινῆς γυναικός.

(3) Νικηφ. Ξανθοπούλου, ἐκκλ. ἱστορία βιβλ. ΙΧ, κεφ. 24.

σθησαν βδελυραὶ σκηναί, ἀφοῦ καὶ αὐτὰς τὰ πόρνας μετεχειρίσθησαν οἱ ἰσχύοντες Ἀρειανοὶ πρὸς συκοφαντίαν τῆς ἀρετῆς τῶν τεταπεινωμένων ὀρθοδόξων· ἀλλ' ὁ Λεόντιος, ὁπαδὸς μὲν τῆς θριαμβευούσης αἰρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐχθρὸς παντὸς βιαίου μέτρου, ἐπροτίμησε νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν πατριαρχεῖαν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς συμφιλιώσεως. Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ βεβαίως ἐψάλλετο ἡ Θάλεια, ἥτις ὅσον καὶ ἂν μετερρρυθμίσθῃ χάριν τοῦ ἐπιδιωκομένου συμβιβασμοῦ, περιεῖχεν οὐκ ὀλίγας ἐκφράσεις ἀντιστρατευομένας ἰδίᾳ πρὸς τὸ περὶ ὁμοουσίου καὶ τρισυποστάτου θεότητος χριστιανικὸν δόγμα. Τοιαύτην δοξολογίαν δὲν ἠδύναντο ἀγογγύστως ν' ἀκροασθῶσι τὰ ὀρθόδοξα πλῆθη, τὰ ὅποια ἐξερεθιζόμενα ὑπὸ ἐπικινδύνων δημηγωγῶν ἠπεύλουν ὅτι καὶ μέχρις ἀνταρσίας ἠδύναντο νὰ προδῶσι. Πρὸς ἀποτροπὴν παντὸς ἀπευκταίου ὁ Λεόντιος ἠθέλησε νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἀντιμαχομένας φατρίας δι' εὐφροῦς μέσου· ἀντὶ ἐνὸς μουσικοῦ χοροῦ συγκροτήσας δύο ἐπέτρεψεν εἰς ἕκαστον νὰ δοξολογῇ τὸν θεὸν κατὰ τὰς ἰδίας πεποιθήσεις, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διαφορὰ οὔτε εἰς τὴν μουσικὴν, οὔτε εἰς τὸν ρυθμὸν συνίστατο, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν παρένθεσιν τοῦ συνδέσμου **Καὶ καὶ** τῶν προθέσεων **Διὰ καὶ Ἐν** ἐν τοῖς ὕμνοις· ἐπειδὴ δὲ ὁ πατριάρχης λειτουργῶν ὤφειλε ν' ἀπαγγεῖλῃ τὰς λεγομένας ἐκφωνήσεις « ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀνυπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων » (1), ὁ Λεόντιος πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ τῶν δύο μερῶν ἐξεργώνει τοσοῦτον σιγηλῶς

(1) Παραθέτω τὴν ἐκφώνησιν ταύτην ὡς ἔκτοτε διωρθώθη ὑπὸ τοῦ Φλαβιανοῦ ἀντιτάξαντος αὐτὴν εἰς τὴν ὀλίγῃ διάφορον Ἀρειανὴν (Ξανθοπούλος, IX, 24).

τὴν ἐκφώνησιν ταύτην ὥστε μόνον αἱ τελευταῖαι λέξεις ὑπὸ τῶν πλησιεστέρων ἠκούοντο (1).

Ἀλλ' ὁ συμβιβασμὸς ὀλίγον διήρκεσε· τὰ πλήθη ὠδηγοῦντο ὑπὸ δύο Ἀντιοχείων μοναχῶν, τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Διοδώρου, οἵτινες ἔχοντες ἀτομικὰ κατὰ τοῦ πατριάρχου πράπονα εὖρον πρόφασιν τὴν ἀμφίβολον ταύτην ἀπαγγελίαν τῆς ἐκφωνήσεως ὅπως ἀποσπάσωσι τοὺς ὀρθοδόξους ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν συχνάζομένων ναῶν. Τὸ ἐπίζηλον τοῦ πατριαρχικοῦ διακόνου ἀξίωμα εἶχε δώσει ὁ Λεόντιος εἰς τὸν πολυμαθῆ φιλόσοφον καὶ θεολόγον Ἀέτιον, διότι διατελέσας διδάσκαλος αὐτοῦ ἐγίνωσκε διὰ τίνος ἐπιπόνου καὶ βναύσου ἐργασίας κατόρθωσε νὰ ἐκπαιδευθῇ ὁ χριστιανὸς οὗτος Κλεάνθης (2)· τὴν διακονίαν ταύτην ζητήσαντες οἱ προειρημένοι μοναχοὶ καὶ μὴ κατορθώσαντες νὰ λάβωσιν, ἐκήρυξαν ἄσπονδον πρὸς τὸν προστάτην τοῦ Ἀετίου πόλεμον. Οὕτως ἀποσπάσαντες τὰ πλήθη ἐκ τῶν ναῶν ὁ Φλαβιανὸς καὶ ὁ Διόδωρος ὠδήγησαν αὐτὰ εἰς τὰ παρεκκλήσια ἢ τὰ λεγόμενα μαρτύρια, καὶ ἐνταῦθα συγκροτήσαντες δύο μουσικοὺς χοροὺς ἐδίδαξαν εἰς αὐτοὺς τὴν λεγομένην Δαυϊτικὴν μελωδίαν. Ὁ Λεόντιος πληροφορηθεὶς τὸν σχηματισμὸν τῶν χορῶν τούτων ἔσυρε τὴν πολιὰν αὐτοῦ κόμην, κακὰ ἐπικείμενα μαντευόμενος· πρὸς ἀποφυγὴν ὁμῶς νέων σκανδάλων ἔπαυσε τὸν Ἀέτιον τῆς διακονίας, καὶ

(1) « Καὶ διχῇ τοὺς ἱερωμένους καὶ τὸν λοιπὸν ὄμιλον θεωρῶν, καὶ τοὺς μὲν τὸν Καὶ σύνδεσμον ἐπὶ τῆς τοῦ υἱοῦ δοξολογίας τιθέντας, τοὺς δὲ τὴν μὲν Διὰ πρόθεσιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν δὲ Ἐν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος προσκρύνοντας, σιγῇ τὴν δοξολογίαν προσέφερε, μόνον δὲ τό. Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἤκουον οἱ πελάζοντες ». Θεοδωρήτου τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδ. Schulze, τόμ. III, σελ. 889. Σωζόμενος Ἐκκλησι. Ἱστορία, βιβλ. Γ', κεφ. 20. Νικηφόρου Ξανθοπούλου, ἐκκλησ. Ἱστορία, IX, 24.

(2) Εὐνόριος, IX, 17.

καθαίρεσας τῆς Ιερωσύνης τὸν Φλαβιανόν, ἀφῆκε τοὺς χοροὺς ἀνενοχλήτους (1).

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα χρήζει ειδικωτέρας ἀναπτύξεως. Ὁ ἀρχαιότερος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης περιόδου ἱστορικός, Σωκράτης, οὔτε καὶ ἀναφέρει τὸν Φλαβιανόν καὶ τὸν Διόδωρον. πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐφευρεθεῖσαν Δαυϊτικὴν μελωδίαν, ἣτις ὡς διαδοθεῖσα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης τέρματα, ὡς λέγουσιν οἱ μεταγενέστεροι, ἔπρεπε νὰ μὴ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρονογράφου· πρῶτος ὁ ἐν τῇ ἐπομένῃ Ε' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Σωζόμενος μνημονεύει μετὰ τινων λεπτομερειῶν τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ διαδραματισθέντα, οὔτε τὸν Λεόντιον ἐπικρίνων, οὔτε τοὺς ἀντιπολιτευθέντας αὐτὸν ἐπαινῶν. Τὸ ὕστερον συγγραφέν Χρονικὸν Πασχάλιον παρέρχόμενον ἐν σιγῇ τὰ ὀνόματα τῶν δύο Ἀντιοχέων μελωδῶν, ἐπιδαψιλεύει παρὰδύξως εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀρειανοῦ πατριάρχου τὰ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς μόνους τοὺς ἀγίους ἀποδιδόμενα ἐπίθετα (2)· ἐπειδὴ δὲ ἡ χρονογραφία αὕτη συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει παλαιῶν Ἀντιοχικῶν παραδόσεων, δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν μὴ τὰ ἐπὶ Λεοντίου συμβάντα διαφοροτρόπως ἐκρίθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοπτῶν, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τούτων, ὁ Ἀντιοχεὺς Θεόδωρος, προσφιλέστατος μάλιστα μαθητὴς τοῦ Φλαβιανοῦ, μετὰ πολλῆς περιρρονήσεως λαλεῖ περὶ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, ἀποκαλῶν αὐτὴν ἀπλὴν τῆς Συριακῆς ψαλμωδίας ἀπομίμησιν (3). Διὰ τὸν

(1) Θεοδώρητος, III, 889.

(2) « Μακάριος Λεόντιος, ἀνὴρ κατὰ πάντα πιστός τε καὶ εὐλαβὴς καὶ ζηλωτής . . . τῆς ἀληθοῦς πίστεως »· τόμ. I, σελ. 535, ἐκδ. Βόννης.

(3) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 139. σελ. 1390.

αὐτὸν λόγον βλέπομεν καὶ ἕτερον Ἀντιοχέα, τὸν Θεοδώρητον κύρου, ἀκμάσαντα ἐν τῇ ἐπομένῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐκπλύνοντα μὲν τὸν πατριάρχην Λεόντιον διὰ ποταπῶν ὕβρεων (1), ἐκθύμως δὲ ἐπαινοῦντα τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ καὶ τὴν Δαυϊτικὴν αὐτῶν μελωδίαν.

Ὁ νεώτατος ὁμῶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων Νικηφόρος ὁ Ξανθόπουλος, ἔχων ὑπ' ὄψει πολλὰ συγγράμματα μὴ περιελθόντα ἡμῖν, ἐξιστορεῖ διαφοροτρόπως τὰ τότε συμβάντα, καὶ τὸ περίεργον ὅτι καλῶς γινώσκων τὸν Θεοδώρητον, διότι ἀλλαχοῦ ἐπὶ λέξει ἀντιγράφει, προτιμᾷ νὰ παρίδῃ αὐτὸν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ· ἐγκωμιάζων τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν παιδείαν τοῦ Λεοντίου καὶ τοῦ Ἀετίου ὁ Νικηφόρος, οὔτε καὶ μνημονεύει τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Διοδώρου, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν Δαυϊτικὴν αὐτῶν μελωδίαν. Οἱ τότε Ἀντιοχεῖς ἀληθῶς ἀντεπολιτεύθησαν τοὺς Ἀρειανούς, οὐχὶ ἀκούοντες τὰς εἰσηγήσεις τῶν δύο τοῦ Λεοντίου ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅπως μείνωσι πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ πατριάρχου αὐτῶν Εὐσταθίου, τοῦ μεγάλου τοῦ Ἀρείου ἀνταγωνιστοῦ, Εὐσταθιανοὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλούμενοι. Οὔτε περὶ βιαίου ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποχωρισμοῦ, οὔτε περὶ σχηματισμοῦ νέων μουσικῶν χορῶν λαλεῖ ὁ χρονογράφος τῆς ἐκκλησίας, μόνον δὲ ἀνγράφει τὸ ἐξῆς εἰς μόνον τὸν Φλαβιανὸν ἀφορῶν ἐπεισλόν· ὅτι ἐν ᾧ οἱ μουσικοὶ χοροὶ ἀποτελούμενοι ἐξ Ἀρειανῶν ἑψάλλον κατὰ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν « δόξα πατρὶ δι' υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι », ὁ Φλαβιανὸς « στίφος μοναχῶν συναγαγὼν, διαρρήδην ἐξερῶνησε « δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύ-

1) Ἀποκαλεῖ αὐτὸν κρυφίνουον, κακοήθη, ἐκτομίαν, χάριν ἔρωτος γυναικὸς αὐτοχειρὶ εὐνουχισθέντα, πόρνον, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ματι· ὅπερ ὡς μηδεμίαν ἔχον ὑπόνοιαν ταῖς ἐκκλησίαις Θεοῦ ἐπεκράτησε· & δῆτα ὁρῶν Λεόντιος κωλύειν οὐκ ἐτόλμα » (1).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀποδείξεις ὑπάρχουσιν ὅτι ὁ Θεοδώρητος παρασυρθείς ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν ἐνθουσιασμοῦ του παρεμόρφωσε τὰ πράγματα· λέγει ὅτι « οὗτοι πρῶτοι διχῇ διελόντες τοὺς τῶν ψαλλόντων χορούς, ἐκ διαδοχῆς ᾄδουν τὴν δαυϊτικὴν ἐδίδαξαν μελωδίαν· » ἀλλὰ τὸ πρῶτον δὲν ἀληθεύει, διότι ὡς μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ τούτου, τοῦ Σωζομένου καὶ τοῦ Ξανθοπούλου, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀρειανῶν χορῶν συνέστησαν καὶ οὗτοι τοὺς τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας· ὅτι δὲ κυριώτατον γνώρισμα τῆς Ἀρειανῆς λειτουργίας ἦσαν οἱ χοροί, πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι διέκρινον τοὺς Ἀρειανούς δι' αὐτῶν τῶν λειτουργικῶν τούτων χορῶν, « οἱ τῆς Ἀρείου θυμέλης μεσόχοροι (2) ».

Ὑπὸ τὸ ὄνομα Δαυϊτικὴ μελωδία ὁ Θεοδώρητος ἐννοεῖ αὐτοὺς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ (3) ᾄδομένους ὑπὸ χορῶν κατ' ἴδιον μέλος, οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν ἐλληνι-

(1) Ἐκκλησ. Ἱστορία, ΙΧ, 24. Ὅτι τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ τότε συμβάντα διαφοροτρόπως ἐξετέθησαν ὑπὸ τῶν хроνογράφων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἐν τῇ ἀπορίᾳ τῆς διακρίσεως τῆς ἀληθείας περιέπλεξαν τὰ πράγματα, πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς· ὁ Σουΐδας, ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Γλυκᾶς ἀπαλείψαντες τὰ ὀνόματα τοῦ Λεοντίου καὶ τοῦ Διοδώρου θεωροῦσι τὸν Φλαβιανὸν ὡς πατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ εὑρετὴν τῶν χορῶν τούτων· ἀλλ' ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν μνημονευομένῃ 23 ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίου (358) πατριάρχης Ἀντιοχείας ἦν ὁ Λεόντιος, ὁ δὲ Φλαβιανός, ἀπλοῦς τότε μοναχός, ἐπατριάρχευτε μετὰ 23 ἔτη, ἤτοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Α (381)· βλ. σημ. σελίδος κς', Κεδρηνόν. Ι, σελ. 531, ἐκδ. Παρισίων, καὶ Γλυκᾶν.

(2) Εὐλόγιος πάπας Ἀλεξανδρείας (ἐν Φωτίου βιβλιοθήκῃ κωδ. 275).

(3) Θεοδώρητος, τόμ. Ι, σελ. 215, 447, 475· τόμ. ΙV, 379, 476, 1013, 1014.

κὴν μουσικὴν (1)· γινώσκοντες ὅτι οἱ Ψάλμοι οὗτοι ἀποτε-
λοῦντες τὴν βάσιν τῆς πρώτης χριστιανικῆς λειτουργίας ἤδον-
το ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Ἀποστόλων (2), ὑπεννοοῦμεν μὴ οἱ
νέοι μελωδοὶ ἐτόνισαν αὐτοὺς κατὰ νέον μουσικὸν σύστημα·
δυστυχῶς ὅμως τὴν ὑπόνοιαν ταύτην διαλύει ἡ ῥητὴ διαβε-
βαίωσις ἀνδρὸς πολὺ τοῦ Θεοδώρου ἀξιοπιστοτέρου, τοῦ
Θεοδώρου ἐπισκόπου Μοψουεστίας, ὅστις αὐτόπτης μάρτυς τῶν
ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρεξάντων καὶ προσφιλῆς μαθητῆς ἐνὸς τῶν
μελωδῶν, τοῦ Φλαβιανοῦ, μετὰ τινος περιφρονήσεως λαλεῖ πε-
ρὶ τῆς λεγομένης Δαυϊτικῆς ταύτης μελωδίας, τῆς ὁποίας ἡ
μουσικὴ καινοτομία δὲν συνίστατο εἰς τοὺς χορούς, ἀλλ' εἰς
τὰ ὑπὸ τῶν χορῶν τούτων ἀδόμενα ἀντίφωνα, τὰ ὅποῖα
οἱ λεγόμενοι οὗτοι μελωδοὶ ἀπεμιμήθησαν ἐκ τῆς μουσικῆς
τῶν Σύρων (3). Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη τοῦ Θεοδώρου ὑποστη-
ρίζεται πῶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ὅστις
πικρῶς ἐπιτιμῶν τὴν εἴησιν τοῦ Διοδώρου ἀποκαλεῖ τοῦτον

(1) « Κινήσωμεν εἰς ὑμνωδίαν... τὴν γλῶτταν· καὶ μήτε νύμφας
ὄρεστιάδας, ἢ πηγαίας, ἢ ποταμίας, μήτε τὰς Νηρέως θεοποιήσωμεν
βυγατέρας, μήτε τῇ Διοτῇ τὸν Ἰουλον ἄσωμεν, ἢ τὸν λιτυέρσαν, μὴ Διο-
νύσῳ τὸν διθύραμβον, μὴ τῷ Πυθίῳ μάντει τὸν παιᾶνα, μήτε τῇ Ἀρ-
τέμιδι τὸν ὑποικον· ἀλλὰ τῷ ποιητῇ τῶν ὅλων τὴν Δαυϊτικὴν προσε-
νέγνωμεν μελωδίαν· » τόμ. IV, σελ. 813-814, ἔκδ. Schulze.

(2) Gerbertus de Cantu, τόμ. I, σελ. 22-28, 70-73, καὶ 152-153.
Οἱ πρῶτοι αἵρεσιάρχαι ἐνόθευσαν τοὺς ψαλμοὺς πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν
ἐμμενόντων ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ παραδόσει τοῦ παλαιοῦ μέλους.

(3) « Atque ut Theodorus Mopsuestenus scribit, illam psalmodiae spe-
ciem, quas Antiphonas dicimus, illi (ὁ Φλαβιανὸς καὶ ὁ Διοδῶρος) ex
Syrorum lingua in Graecam transtulerunt, et omnium prope soli ad-
mirandi hujus operis omnibus orbis christiani hominibus auctores ap-
paruerunt. » Νικήτα Χωνιάτου Θεσχυρὸς V, 30 (ἐν Migne Patrologia
Graeca, τόμ. 139, σελ. 1390).

άνόητον καὶ ἐπείσακτον μουσικόν (1), καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ξανθοπούλου ὑποδεικνύοντος τὸν σφετερισμὸν τῆς μουσικῆς τῶν Γνωστικῶν οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρώτων τούτων τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας μελοποιῶν (2).

Ὡς προσημειώθη, μουσικὴ τῶν τότε Σύρων ἦν ἡ τῶν Βαρδησανιτῶν, τὴν ὁποίαν ὡς κατακληλοῦσαν τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ καὶ ὁ ἅγιος Ἐφραίμ, τηρήσας μὲν τὸ μέλος, τοὺς χοροὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς χρακτῆρας τῆς μουσικῆς τοῦ Ἀρμονίου, μόνον δὲ ἀντικαταστήσας τὰς λέξεις τῶν Γνωστικῶν ὕμνων δι' ἐτέρων ὀρθοδόξων (3). Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι καὶ οἱ προειρημένοι μοναχοὶ εἰσήγαγον τὴν αὐτὴν μουσικὴν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Διόδωρος ἀπέκτησε τὰς ὀλίγας μουσικὰς αὐτοῦ γνώσεις ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβοῶς πόλει, ἔνθα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βαρδησάνου εἶχεν ἐκπαιδευθῇ, ἥτοι ἐν Ἀθήναις.

(1) Diodorus autem Nazaraei magus, eius pigmentalibus manganes acuens irrationabilitatem, acutus apparuit sophista religionis agrestis. Iste enim male communis utilitatis Athenas navigans et philophans imprudenter musicorum participatus est rationem ». Juliani opera, ed. Hertlein, II, σελ. 606.

(2) « Ἀφ' ὧν (τῶν Συριακῶν μελῶν) πρὸς ζῆλον οἶμαι καὶ οἱ μετέπειτα τῆς ἐκκλησίας μελοποιοί, τὰς ἀφορμὰς τῶν μελῶν πορισάμενοι, ἐπὶ μᾶλλον αὐξῆσαι ταῦτα καὶ ἐπιδοῦναι παρεσκευάσαντο ». Ἐκκλ. Ἱστορία, IX.

(3) Ξανθόπουλος αὐτόθι. Τοῦτο δηλοῖ καὶ αὐτὸς ὁ Θεοδώρητος (III, 1008, « ταῦτα καὶ νῦν τὰ ἔσχατα (τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ) φιλοτέρως τῶν νικηφόρων μαρτύρων τὰς πνευμάτις ποιεῖ » · καὶ ἄλλοι (III, 1165) λέγων ὅτι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πουπλίου ἰδρυθέντι κοινῇ ἢ Λαυϊτικῇ μελωδίᾳ ἐψάλλετο ὑπὸ δύο χορῶν Σύρων καὶ Ἑλλήνων.

Μεταξὺ τῶν θιασωτῶν τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας διεκρίνοντο ἰδίαι αἱ μοναχαὶ καθ' ὧν ἀγρία ἐξεδηλώθη ἡ μανία τῶν Ἀρειανῶν. Ὡς γνωστὸν, αἱ ψαλμωδίαί τῶν πρώτων χριστιανῶν ᾄδοντο ὑπ' ἀνδρῶν, ἢ ἂν ἐν τοῖς χοροῖς τῶν ψαλλόντων ἀνemiγνύοντο καὶ γυναικες, ἡ μουσικὴ αὐτῶν ἐπέμβασις ἦν ὅλως ἀσήμαντος. Εἷς καὶ μόνος αἰρεσιάρχης τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, ὁ περιβόητος τοῦ Μανιχαϊσμοῦ μεταρρυθμιστῆς Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, τονίσας κατ' ἴδιον μουσικὸν σύστημα τοὺς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀδομένους ψαλμούς, εἰσήγαγε καὶ χοροὺς γυναικῶν ἐν τῇ αἰρετικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ· ἡ κατ' αὐτοῦ ὁμῶς συγκροτηθεῖσα ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος κατεδίκησε τὸ ἄτοπον τῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἀναμίξεως γυναικείων ὤμων (1). Τοὺς Παυλικιανοὺς τούτους πιθανῶς ἔχουσα ὑπ' ὄψει καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη οἰκουμενικῇ σύνοδος διέταξεν ὅπως μόνοι οἱ τεταγμένοι ψάλλται ψάλλωσιν ἐν διόρησιν (2). Τὰ γεγονότα ταῦτα διαδραματισθέντα ἐν Συρίᾳ ἐπέζων ἔτι ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ ἰδίως τοῦ γηραιοῦ Λεοντίου, ὅστις αὐτόπτης σχεδὸν μάρτυς τῆς πρώτης ἀναπτύξεως τῆς μεγάλης τῶν Παυλικιανῶν αἵρέσεως εἶδε τὰς πρώτας ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ θλιβεράς αὐτῆς συνεπείας, καὶ εὐκόλως προέβλεπε τὸν μέλλοντα κίνδυνον ἐκ τῆς μανιώδους καὶ πολυχρονίου πάλης τῆς αἵρέσεως τοῦ Παύλου πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον μετὰ φρικιάσεως ἤκουσε τὴν συγκρότησιν τῶν νέων τούτων χορῶν, μὴ θελήσας ὅμως νὰ προβῇ εἰς μέτρα δυνάμενα νὰ καταλήξωσιν εἰς στενωτέραν τινὰ συν-

(1) «Ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πύτας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα· εἰς ἐκτετατοὺς δὲ ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ μεγάλῃ, τοῦ Πάσχα ἡμέρας ψαλμωδεῖν γυναικας παρσχευάζων, ὧν καὶ ἀκούτας ἂν τις φρίξειεν.» Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου πρὸς Εὐτεβίον, ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ, κεφ. 20.

(2) Sacrosancta Concilia, ἐκδ. Coleti, τόμ. II, σελ. 240.

εννόησιν τῶν ὀρθοδόξων τούτων πρὸς τοὺς Πχυλικιανούς, ἀνεγνώρισε τοὺς χορούς, πλὴν κατ' ἰδίαν ἔσυρε τὴν πολιὰν αὐτοῦ μαντευόμενος ἐπικείμενα κακά. Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ἂν ἡ πρόγνωσις τοῦ Λεοντίου ἐξεπληρώθη, βλέποντες ὅμως τὸν πρὸς τὰς καλογραίας ἀδυσώπητον πόλεμον οὐ μόνον τῶν Ἀρειανῶν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, τὸν διωγμὸν τοῦ Διοδώρου καὶ τὴν ἐξορίαν τῶν ὁπαδῶν τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μουσικὸν σχίσμα ἐπέφερε τὰς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ὑποδειχθείσας ὀλεθρίους συνεπείας· ἐξ ἀμυδρῶν μάλιστα ἐνδείξεων δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τό τε ποιὸν τῆς νέας ταύτης μουσικῆς καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐνθουσιώδους αὐτῆς ὑποστηρίξεως· οἱ Ἀρειανοὶ διεκωμῶδουν τὰς καλογραίας δι' αἰσχυρῶν φωνῶν ἐκφερομένων διὰ μόνης τῆς ῥινός· ὅταν δὲ ὕστερον οἱ Ἀντιοχεῖς μελωδοὶ ἐπωφελούμενοι τὸ πρὸς τοὺς Ἀρειανούς μῖσος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α' ἐνθέρμως συνίστων εἰς τὸν λαὸν ὡς μόνην μουσικὴν τὴν ψαλμωδίαν αὐτῶν, πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐκφέρωσι τὰς ἀπαιτουμένας μουσικὰς φωνὰς ἔλεγον διὰ τοῦ διακόνου τοῦ Φλαβιανοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἕκαστος ἔστω καὶ γέρων καὶ δασύφωνος πρέπει νὰ ψάλλῃ ὡς ἡδύνατο τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν « καθ' ἑαυτόν », διότι ἐπὶ τέλους ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθῇ ἡ μουσικὴ τῶν θεάτρων διὰ ταύτης. Ἡ Δαυϊτικὴ λοιπὸν μελωδία ἦν ῥινόφωνος.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Θερεϊανὸς ὀρθῶς ἐξηγῶν τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ ἐπικρατοῦσαν ῥινοφωνίαν λέγει « ὅτι οἱ μὲν Ἀντιολίται ἅπαντες σχεδὸν εἶναι ὑψίφωνοι, τῶν δὲ Δυτικῶν οἱ πλεῖστοι βαρύτονοι· φυσικώτατον λοιπὸν τοῖς πᾶσιν ἔπρεπε νὰ φανῇ ὅτι ψάλλουσιν οἱ μὲν ὑψίφωνοι διὰ τῆς ῥινός, οἱ δὲ βαρύτονοι διὰ τοῦ στήθους » (1). Ἄν ὁ ὀρισμὸς οὕτως ἔχει ἐπὶ

(1) « Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἐτύχομεν παρόντες εἰς τὴν παρχόδοτον τοῦ

ἀνδρῶν, πολλῷ μᾶλλον ἀληθεύει ἐπὶ γυναικῶν φύσει ῥεπουσῶν εἰς τὴν ὑψιφωνίαν. Ὡς προερρέθη, ἀγνοεῖται τὸ ποιὸν τῆς μουσικῆς τοῦ Σωτάδου καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς τροποποιήσεις τοῦ Ἀρείου· γινώσκοντες ὅμως ὅτι ἡ μὲν πρώτη ηὐδοκίμησεν ἰδίᾳ ἐν Ρώμῃ, ἡ δὲ αἴρεσις τοῦ Ἀρείου ἐπέτυχεν ἰδίως παρὰ τοῖς Γόθοις, δυνάμεθα ὅπωςδὴποτε νᾶ ὀρίσωμεν τὴν διχροῖαν τῶν δύο μουσικῶν, ὡς καὶ τοὺς λόγους τῆς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν στυλιτεύσεως τῆς ῥινοφωνίας, τῆς ἀπὸ τῶν χορῶν αὐτῶν ἀποβολῆς τῶν γυναικῶν καὶ τῆς ἐν ἀνάγκῃ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ νέων ἐψιμυθιωμένων καὶ γυναικεῖα ἐνδεδυμένων ῥιρέματα.

Δις καταλαβόντες τὸν πατριαρχικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον οἱ Ἀρειανοὶ παρεξεστράπησαν εἰς φοβεράς κατὰ τῶν καλογριῶν ἰδίᾳ βιαιοπραγίας, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πατριάρχου αὐτῶν Γεωργίου (374), ὁ στρατηλάτης Σεβαστιανὸς « πυρκαϊὴν ἄψας καὶ στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ, ἠνάγκαζε λέγειν αὐτάς τῆς Ἀρείου πίστεως εἶναι· ὡς δὲ νικῶσας αὐτάς ἔβλεπε καὶ μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρός, γυμνώσας λοιπὸν οὕτω κατέκοψεν αὐτάς εἰς τὰ πρόσωπα ὡς μετὰ χρόνον μόγις ἐπιγνωσθῆναι » (1).

μκαρίτου Κερκυραίου μουσικοφιλοσόφου Μαντσάρου, διδάσκοντος νεάνιδά τὴν μουσικὴν· ἐν ᾧ δὲ αὕτη ἐθέλγε τὴν διάνοιαν καὶ συνεχίνει τῶν ἀκρουσμένων τὰς καρδίαις, αἴφνης προσέκοψε διότι ἐπιέσθη τοὺς μυκτῆρας ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς· « ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις (ἀνεφώνησε μειδιῶν ὁ πολὺς Μάνταρος) ὅτι οἱ ὑψίφωνοι ψάλλουσιν διὰ τῆς ῥινός· ὁπότεν πύπτετε τοὺς μυκτῆρας, οὐδὲν μὲν ἀπαντᾷτε πρῶτομιν ἐκβάλλοντες βρεῖαν φωνήν· θὰ προσκόψητε δὲ ἅμα ἐκβαλόντες φωνὴν ὀξείαν ». Θεοφάνου περὶ Μουσικῆς ἐν Τεργέστη, 1876, σελ. 55.

1) Ξανθόπουλος IX, 29. Ἐν τούτοις οἱ αὐτοὶ Ἀρειανοὶ οὐ μόνον ἐν ἡνώχλουν τὰς τῶν ἀνδρῶν ψαλμωδίας, ἀλλὰ καὶ ἐτέβοντο αὐτάς· ἦσαν διετάχθη, ἡ σύλληψις τοῦ ἱγίου Ἀθανασίου « ἤκει δὲ ὁ στρατη-

ἐπὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Λουκίου (384), ἀφοῦ ἐτέλεσαν μετὰ πολλῆς θεατρικῆς ἐπιδείξεως τὴν λειτουργίαν· αὐτῶν « ὀργῆς σκεύη τυγχάνοντες κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, τὴν ῥίνα σιμώσαντες, ψόφον ἀσελγῆ διὰ τῶν μυκτῆρων μακρόν, καὶ ἔν' οὕτως εἶπω ἀπὸ κρουνοῦ προχέοντες, τὴν μὲν ἐσθῆτα διέρρησον τῶν ἁγίων Χριστοῦ παρθένων, ὧν ἡ ἄσκησις τύπον ἁγίων ἐχαρακτήριζεν, ὡς δ' ἡ φύσις ἔχει, γυμνὰς πᾶσαν τὴν πόλιν ἐθριάμβευον, διαπαίζοντες μετὰ ἀσελγείας ὃν τρόπον ἐβούλοντο » (1).

Ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν τὴν πρὸς τὸν Διόδωρον ἐμπαθεστάτην καταφορὰν βασιλέως ἐν ἴσῃ μοίρᾳ καταδιώξαντος Ἀ-

γὸς κατὰ φάλαγγα τοὺς στρατιώτας τάξας πανταχόθεν τῆς ἐκκλησίας. Ἀθανάσιος δὲ ἑωρακὼς τὰ γινόμενα... κηρύξας εὐχὴν αὐτοῖς ψαλμὸν λέγεσθαι παρεσκεύασε· συμφωνίᾳ δὲ ἐκ τῆς ψαλμωδίας γενομένης, ... δ' Ἀθανάσιος ἐν μέτρῳ τοῖς ψαλμωδοῦσιν ἀβλαβῆς διεσώζετο ». Σοκράτης ἐκκλησιασ. ἱστορία Β. κεφ. 11.

(1) Θεοδώρητος, τόμος III, σελ. 985.

Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὡς νομίζω, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ βιογράφου Καρόλου τοῦ Μεγάλου μνημονευόμενον περίεργον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ ἐν ἔτει 787 ἐλθόντος εἰς Ρώμην τοῦ αὐτοκράτορος, συνεζήτησαν περὶ μουσικοῦ πρωτείου οἱ Φράγκοι ψάλτῃ πρὸς τοὺς Ρωμαίους, εἶναι ἐνέπαιζον τοὺς πρώτους ὡς τρυφυῶνους (*rusticos et indoctos velut bruta animalia affirmabant*) μὴ δυνάμενους νὰ ψάλλωσι μουσικὰς τινὰς παραλλοχάς, ὡς τὰ ὑπὸ μὲν τῶν Βυζαντινῶν λεγόμενα Τρομεῖα ὑπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων Tremulae: « omnes Franciae cantores dedicerunt notam Romanam, quam nunc vocant Franciscam, excepto quod Tremulas vel tinnulas, sive collisibiles, vel secalibes voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci naturali voce barbarica frangentes in gutture voces potius quam exprimentes »· εἰ, Dom. Bouquet, Recueil des historiens des Gaules, V, σελ. 185, καὶ Fétis, V, 279-280. Οἱ παλαιοὶ Φράγκοι ἦσαν πιστοὶ πρὸς τὴν Γοτθικὴν μουσικὴν, ἐν ᾗ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου πολὺ ἐτηρεύσθησαν ὡς τῶν βυζαντινῶν ἀντιφώνων.

ρειανούς τε καὶ ὀρθοδόξους· συνδυάζοντες τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ Ἀντιοχέως μελωδοῦ πικρὰν περιφρόνησιν τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς τὸν κατὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς Δαυϊτικῆς ψαλμωδίας πολέμον αὐτοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τοιαύτην διαγωγὴν βασιλέως τοσοῦτον φιλομούσου καὶ πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλον ἀβροφρονος ἢ ἐκ κακῆς ἐκτιμήσεως τῆς πρωτακούστου ταύτης εἰς ἑλληνικὰ ὦτα ψαλμωδίας. Ὅταν κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος ἐξεβλήθη τοῦ ἑλληνικοῦ νχοῦ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Βαβύλα, οἱ ὁπαδοὶ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, διαιρεθέντες εἰς χοροὺς μετήγαγον ψάλλοντες τὸν ἄστεγον τῆς Ἀντιοχείας μάρτυρα (1)· τοὺς ἄδομένους ψαλμοὺς ἀκούσας ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ συλληφθῶσιν οἱ πρωτοστάται τῶν χορῶν καὶ μαστιγωθῶσι. Ἡ σεβασμία τοῦ πατριαρχικοῦ νχοῦ διάκονος Ποπλίχ, μήτηρ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, διεστήρει τοιοῦτους χοροὺς παρθένων ἐκγυμνάζουσα αὐτὰς ἐν τῇ νέᾳ μελωδίᾳ· ἓνα τῶν ψαλμῶν τούτων ἀκούσας ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ μαστιγώσωσιν αὐτὴν κατὰ προσώπου (2).

(1) « Ἄμα γυναῖξί καὶ νέᾳ ἡλικίᾳ χαίροντες καὶ ψαλμωδοῦντες ἀπὸ τῆς Δάφνης ἐπὶ τὴν πόλιν μετέφερον τὴν σορὸν ». Σωκράτης, Γ', κεφ. 18· « πανδημεὶ ταύτης ἡγοῦντο χορεύοντες καὶ τὴν Δαυϊτικὴν ᾄδοντες μελωδίην καὶ καθ' ἕκαστον κῶλον ἐπιφθεγγόμενοι—Αἰσχυνοθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς ». Θεοδώρητος III, 923· « διὰ πάσης ψάλλοντες τῆς ἑδοῦ, προφάσει μὲν τοῦ τὸν ἰδρωτὰ ἀναψύγειν, τὸ δ' ἀληθὲς ζήλω ἐφέροντο ἐξελέγχοντες τὸ κατὰ τοῦ κρατοῦντος περὶ τὸ θεῖον ἀλλόκοτον· ἐξῆρχον μὲν οὖν τοῦ μέλους οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἰκρίθωμένως εἶχον, σὺν ἄλλοις δὲ τὸ πλῆθος ξύμφωνον καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέλος ἐπῆδεν—Αἰσχυνοθήτωσαν ». Ξανθόπουλος, X, 28.

(2) « Ἐχουσα χορὸν παρθένων ἐδοξολόγει τὸν θεόν. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν μεγάλη τῇ φωνῇ στιχολογούσης τὸν ψαλμὸν—Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον... διήρχετο δ' Ἰουλιανὸς καὶ προσέταξε σιγῆσαι· ἡ δὲ

Καὶ ὁ μὲν πρόμαχος τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, Θεοδώρητος, ἔσπευσε νὰ κατατάξῃ ἐν τοῖς ἀγίοις τὸν ἐν τῇ μεταφορᾷ τοῦ ἀγίου Βαβύλα σκληρῶς μαστιγωθέντα Θεόδωρον τὸν Ὁμολογητὴν, ἡ ἐκκλησίᾳ ὁμῶς ἀπαλείψασα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τοῦ μαρτυρολογίου, ἐνέγραψε μόνον τὴν ὁσίαν Ποπλίαν, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἐορτάζεται τῇ 9 Ὀκτωβρίου.

Τελευταῖον τεκμήριον τῆς πρὸς τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν ἀφροσιώσεως τῶν γυναικῶν ἔχομεν τὸ ἐξῆς· ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὅστις οὔτε καὶ ἀναφέρει τὴν ἐπ' αὐτοῦ γνωστὴν ἤδη καὶ πολύχροτον ψαλμωδίαν τῶν Ἀντιοχέων μοναχῶν, οὐχ ἥττον λέγει ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Νόννα διέτριβε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτῆς ἄλυσσα τοιαύτας παννυχίους καὶ ἡμερησίους ψαλμωδίας, καὶ ὅτι ἀκριβῶς τὴν ξένην ταύτην μελωδίαν ἤκουσε κατ' ἐνύπνιον καὶ ὁ σύζυγός αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ παραμονῇ τῆς συγκροτήσεως τῆς κατὰ Ἀρείου συνόδου (1)!

Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον κατὰ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας τραῦμα κατήνεγκεν ἡ βασιλεία τοῦ Οὐάλεντος (367—378)· δύο

Ποπλία μᾶλλον μείζονα ἔψαλλε· τότε ὀργισθεὶς ὁ Παραβάτης καὶ ἀγαγὼν αὐτὴν ἐνώπιον αὐτοῦ, προσέτεξε τοῖς στρατιώταις τύπτειν κατὰ τοῦ προσώπου ». Βασιλειανδὸν μαρτυρολόγιον Γ, 104· « ἡ ὡς ἄκραν τιμὴν δεξαμένη τὴν ἀτιμίαν ἀνελήλυθε μὲν εἰς τὸ δωματίον, συνήθως δὲ αὐτὸν ταῖς πνευματικαῖς ἔδωκε μελωδίαις, καθάπερ ὁ τῆς μελωδίας ἐκείνης συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο κατέπαυε πνεῦμα τὸ τῷ Σχοῦλ ἐνοχλοῦν ». Θεοδώρητος, III, σελ. 935-936.

(1) « Τίς δὲ μᾶλλον νηστείας καὶ ἀγρυπνίας τὰς σάρκας ὑπέσπασεν, ἡ ψαλμωδίας ἐκὺτὴν ἐστήλωσε παννύχοις τε καὶ ἡμερησίαις; . . . ἔδοξεν, ὁ μήπω πρότερον, καίτοι πολλάκις τῆς γυναικὸς ἱκετευούσης καὶ δεομένης, ψάλλειν ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ Δαυὶδ . . . καὶ ἡ ψαλμωδία ξένη καὶ ὁ πόθος τῇ ᾠδῇ συνεισέρχεται ». S. Gregorii Nysseni Opera, ed. Morelli, τόμ. I, σελ. 291 καὶ 293.

καὶ μόναις θρησκειαῖς, τὸν ἀρειανισμόν καὶ τὸν ἐλληνισμόν, ἀ-
ναγνωρίζων ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς δευτέρους
νὰ τελῶσι παρρησίᾳ πάσας τὰς κατηργημένας αὐτῶν τελε-
τάς (1), καὶ παραδῶσας εἰς τοὺς πρώτους πάσας τὰς ἐπισκο-
πὰς καὶ τοὺς ναοὺς, ἐκήρυξε κατὰ τῶν ὀρθοδόξων διωγμὸν
ἀναπολοῦντα τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ· ἑκατοντάδες
τούτων ἐγένοντο βορὰ τῶν κυμάτων καὶ τοῦ πυρός (2)· « οἱ
ὀρθόδοξοι οὔτε ποιμένα, οὔτε ἐκκλησίαν εἶχον » λέγει ὁ ἀγα-
θὸς Θεοφάνης (3). Οἱ πρόμαχοι τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, Φλα-
βινὸς καὶ Διόδωρος, ἀφοῦ εἶδον τοσοῦτους πνιγομένους ἐν τῷ
Ὀρόντῃ, κατέφυγον εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Συρίας (4), ἕτερος δέ,
ὁ Πρωτογένης, ἐξορισθεὶς εἰς Ἀντίουν ἐδίδασκε τοὺς παῖδας
τῶν Αἰγυπτίων τὰ κοινὰ γράμματα καὶ τὴν Δαυϊτικὴν με-
λωδίαν (5). Καὶ αὕτη δὲ ἡ τότε συγκροτηθεῖσα ἐν Λαοδικείᾳ
(370) σύνοδος τῶν ὀρθοδόξων ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἀνανεώσῃ
τὸν κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν ἐν
τῇ ψαλμωδίᾳ ἀνάμειξιν τῶν λαϊκῶν (6).

(1) « Καὶ τὰ Δάσια καὶ τὰ Διονύσια καὶ τὰ τῆς Δήμητρος ὄργια
οὐκ ἐν περὶ βύστω ἐπλήρουν, ὡς ἐν εὐσεβεῖ βασιλεῖ, ἀλλὰ διὰ μέσης
τῆς ἀγορᾶς βακχεύοντες ἔτρεχον ». Θεοδώρητος, III, σελ. 1001. Θεο-
φάνης, 5863.

(2) Θεοδώρητος III, 991. Θεοφάνης 5862.

(3) Θεοφάνης 5857.

(4) Ξενοδόπουλος IX, 22, 24, 26. Θεοδώρητος, αὐτόθι.

(5) « Ἐπεὶ δὲ ἔγνω Ἕλληνας εἶναι τοὺς τὴν πόλιν οἰκοῦντας, συνέ-
στησε παιδευτήριον καὶ μειρακίων κατέστη διδάσκαλος, καὶ τὰ θεία
ἐκπαίδευε λόγια· Δαυϊτικὰς τε γὰρ αὐτοῖς ὑπηγόρευε μελωδίας ». Θεο-
δώρητος, III, 978.

(6) « Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν
ἑμβῶνα ἀναδινόντων καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλ-
λουν ἐπ' ἐκκλησίας ». Κανὼν 15 Concilia Sacrosanta, ed. Coleti, τόμ.
I. σελ. 1728)· παράβαλλε καὶ τόμ. II, σελ. 240.

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος, ἐκόπατεν ὁ διωγμός, ὁ δὲ ἄρειανισμὸς διωχθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου καὶ τῶν διχδόχων αὐτοῦ ἐγκατέλιπε τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπλημμύρησε τὴν Δύσιν διὰ τῶν Γότθων· ἐν ὅλῃ τῇ δεσποτείᾳ αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ χρονογράφοι ὑπολογίζουσιν εἰς τεσσαράκοντα συνεχῇ ἔτη (1), πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι μίαν καὶ μόνην ἐγνώριζον λειτουργίαν, τὴν Θάλειαν, μεταρρυθμισθεῖσαν μὲν σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τελεσσορώτερον τῶν ἀντιπάλων προσηλυτισμὸν, σώζουσιν ὁμῶς ἔτι τὸν παλαιὸν αὐτῆς ῥυθμὸν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν χειρονομίαν.

Παντελὴς τῆς Θαλείας ἀπαρχαίωσις ἦν ἀδύνατος, καὶ ἂν ἔτι αὐτοὶ οἱ ἀντιθαλισταὶ ἦσαν κύριοι τοῦ πεδίου. Οἱ Δαυϊτικὸι ψαλμοὶ ἱκανοποιοῦν τὰς λειτουργικὰς ἀνάγκας τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες προγεγραμμένοι καὶ δυστυχεῖς, οὔτε τόπον, οὔτε ἐλευθερίαν, οὔτε μέσχα εἶχον πρὸς ἀνάπτυξιν πομπῶδους καὶ μουσικῆς λειτουργίας· μετὰ τὸν θρίαμβον ὁμῶς τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ νικηταὶ εἶδον ὅτι οἱ μὲν ψαλμοὶ αὐτῶν οὔτε αὐτοτελεῆ λειτουργίαν ἀπετέλουν, ἡ δὲ μονότονος αὐτῶν ψαλμωδία οὔτε καὶ ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ πομπῶδες μεγαλεῖον τῆς ἐθνικῆς ὑμνολογίας καὶ μουσικῆς. Ὁ δαιμόνιος Ἀρειὸς ἐγκαίρως ἐννοήσας τὴν ἑλλειψιν ταύτην, συνέγραψε τὴν πρώτην χριστιανικὴν λειτουργίαν, ἥτις προσλαβοῦσα καὶ τὸ γόητρον τῆς τότε κατακνηλούσης Ἑλληνάδος καὶ Ῥωμαίου μουσικῆς τοῦ Σωτάδου, ἀνταπεκρίνετο πληρέστερα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τότε χριστιανικῆς κοινωνίας. Ὅτιν πλεόν ἡ Θάλεια κατώρθωσε τὸν σκοπὸν, οἱ ζηλωταὶ τῶν πα-

(1) « Τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἀρειανῶν καὶ μικρὸν κατασχόντων αὐτὰς (τὰς ἐκκλησίας) ». Θεοφάνης, 5874· ὑπολογίζει ἀπὸ Κωνσταντίου μέχρι Οὐάλεντος (337-375).

λαιῶν παραδόσεων ἐννοήσαντες τὸ λάθος προσεπάθησαν νὰ δι-
σώσωσι κατ' ἐπιφάνειαν τοῦλάχιστον τὸ γόητρον τῆς ὀρθοδο-
ξίας· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἤχθησαν εἰς μέσον τοσαῦται
ἀπόκρυφοι λειτουργίαι φέρουσαι μὲν τὰ ὀνόματα τοῦ ἀποστό-
λου Ἰακώβου, τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἢ καὶ ἐχθρῶν τοῦ
Ἀρείου, ὡς ἡ τοῦ Σύρου Ἐπιφανίου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ποιη-
θεῖσαι ὁμῶς ἐν τῇ Ε' καὶ τῇ ΣΤ' ἑκατονταετηρίδι κατὰ τὸν
ὑπὸ τοῦ Ἀρείου διαγραφέντα τύπον. Ὡς γινώσκομεν ἐξ ἐπι-
στολῆς τοῦ ἁγίου Βασιλείου γραφείσης ἐν ἣ στιγμῇ ὁ ἀρει-
ανισμὸς ἀνενοχλήτως ἐδέσποζε τῆς Ἀνατολῆς, ἥτοι ἐν ἔτει 375,
αἱ ἀνατολικαὶ ἐκκλησίαι μέχρις αὐτῆς τῆς Λιβύης καὶ τοῦ
Ἰλλυρικοῦ μίαν καὶ μόνην λειτουργίαν ἐγίνωσκον, τὴν ὁποίαν
καὶ ὁ προειρημένος πατὴρ, ἐπόμενος τῇ κρατούσῃ συνη-
θείᾳ, εἰσάγει ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ὑποστηρίζει μάλιστα ἐναν-
τίον μερίδος ζηλωτῶν ἀποκαλούντων τὴν μὲν λειτουργικὴν
ταύτην καινοτομίαν « ἑγκλημα ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις », τὸν
δὲ ἅγιον Βασίλειον ἀρειανίζοντα. Ἡ λειτουργία αὕτη ἦν
ἡ αὐτὴ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λεον-
τίου, προσθεῖσα μόνον ἐν τῇ δοξολογίᾳ τὸν σύνδεσμον, Καὶ,
δικαιολογουμένου τοῦ ἁγίου ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῶν Καππαδοκῶν
διάλεκτος ἀπῆτει τὸν σύνδεσμον τοῦτον (1).

(1) « Ὡς δὲ ἐγώ τινος τῶν ἐκ Μεσοποταμείας ἤκουσα, ἀνδρὸς καὶ
τῆς γλώσσης ἐμπείρως ἔχοντος καὶ ἀδιστακτοῦ τὴν γνώμην, οὐδὲ
ἄλλων ἐτέρως εἰπεῖν τῇ ἐγγωρίῳ φωνῇ, καὶ ἐθέλωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς
καὶ συλλαβῆς, μᾶλλον δὲ τῶν ἰσοδυναμουσῶν αὐτῇ φωνῶν κατὰ τι
βῶμα πάτριον, ἀνάγκη αὐτοῖς εἶναι τὴν δοξολογίαν προφέρειν. Καὶ
Καππαδόκι δὲ οὕτω λέγομεν ἐγγωρίως... Τί δὲ ἡ Δύσις ἔπραξα μι-
κροῦ δεῖν ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκου-
μένης; οὐχὶ τὴν φωνὴν ταύτην πρεσβεύει; » S. Basilii Opera ed. Gar-
l. II, τόμ. III, σελ. 63. Παράβχλλη καὶ τὴν πρὸς Νεοκαισαρεῖς ἐπι-

Ἐν ᾗ ἐποχῇ ἐπῆλθεν ἡ λειτουργικὴ καὶ μουσικὴ αὕτη ἐπανάστασις ἡ τὸ κατὰ τοὺς Νεοκχισαρεῖς « ἔγκλημα ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις », ἡ Δαυϊτικὴ μελωδία πλανωμένη ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Συρίας οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἀντιοχείᾳ ἦν γνωστὴ. Μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας ὀνομασθεῖς πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Φλαβιανός, χάριν προσωπικῆς φιλοτιμίας ἠθέλησε νὰ συνάψῃ τὴν τελευταίαν μάχην πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὅστις ἐξεμηδένισε τὸ ἔργον αὐτοῦ· φαιδραὶ ἐλπίδες ἐκολάκευον τὸν γηραιὸν πατριάρχην ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας ἐν αὐτῇ τοῦλάχιστον τῇ Ἀντιοχείᾳ· ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὀρθοδόξων διὰ τοὺς πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ, εἶχε συνεπίκουρον καὶ τὴν μεγάλην καὶ συμπαθεῖ φωνὴν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ μέγας αὐτοῦ ῥήτωρ μετὰ πολλῆς τέχνης ἐδημηγόρησεν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ· μακαρίζων τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης ζῶντας μοναχοὺς, οἵτινες ἀντὶ θεατρικῶν ἀσμάτων ἄδουσι τοὺς τοσοῦτον ἀρεστοὺς τῷ Θεῷ Δαυϊτικοὺς ψαλμούς, λυπεῖται ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι στεροῦνται ἀγαθοῦ τοσοῦτον θεαρέστου· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ προσβάλ-

στολὴν (σελ. 311-312) ἐν ᾗ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς παννυχίδας καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἄδομένην ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψαλμωδίαν τοῦ ὁρθρου, καθ' ἧς διεμμερτύροντο οἱ Νεοκχισαρεῖς. Οἱ τελευταῖοι οὔτε θέλοντες νὰ μείνωσι πιστοὶ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ πρώτου αὐτῶν ἐπισκόπου, ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἀπέκρουον τὴν νέαν λειτουργίαν καὶ πρὸ πάντων τοὺς ὑπὸ μουσικῶν χορῶν ψαλλομένους ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ἱερῶς ὕμνου, οὐ μόνον ἀποκαλοῦντες Ἀρειανίζοντες τὸν ἅγιον Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ κωμικοῦντες αὐτὸν ἐν ταῖς δημοσίου συμπόσις· « ἐν ταῖς πανδημίαις ἐπτάσεσιν ἡμῶς ποιῆσθαι παροιμίαν διήγημα »· τόμ. III, σελ. 314.

λη ἀποτόμως τοὺς ἐπικρατοῦντας ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, λέγει ὅτι οἱ μὲν ὕμνοι ἀρμόζουσι μόνον εἰς τοὺς ἀγγέλους, οἱ δὲ ἄνθρωποι μόνον ψαλμοὺς πρέπει νὰ ᾄδωσι (1). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τότε ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ βάσιν εἶχε τὸ θέατρον, ὁ Χρυσόστομος ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτῆς τῆς πηγῆς ἐπικαλεῖται κατὰ τῆς θυμέλης τοὺς κεραυνοὺς τοῦ οὐρανοῦ, ἐξορκίζων τοὺς χριστιανοὺς ν' ἀπέχωσι τοῦ διαβολικοῦ σχολείου· ἀλλ' ὡς προεσημειώθη, οἱ κατὰ τοῦ θεάτρου ἐπίμονοι φιλιππικοὶ αὐτοῦ μόνον σκάνδαλα καὶ γογγυσμοὺς ἐγέννησαν. Ἐπὶ τέλους διὰ μεγάλης σειρᾶς ὁμιλιῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς προτρέπει τοὺς πάντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, γέροντας, παιδία, πλουσίους, πτωχοὺς καὶ στρατιώτας νὰ ᾄδωσιν ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε τοὺς ψαλμοὺς τούτους ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν περιπάτῳ, ἐν δικαστηρίῳ, ἐπὶ τραπέζῃς, ἐν ἀγορᾷ, ἀντικαθιστῶντες ἐπὶ τέλους δι' αὐτῶν καὶ τὰ κοινότερα τῶν ἁσμάτων, μέχρι τῶν βρυχαλισμάτων καὶ αὐτῶν τῶν τιτθῶν (2)· πρὸς τελεσφορωτέραν δὲ

(1) « Ἀπαντες (οἱ μοναχοὶ) μετὰ εὐλαθείας τὸν ὕπνον ἀποθέμενοι διανίστανται, τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ διεγείροντος, καὶ ἐστήκασιν τὸν ἅγιον συστητάμενοι χορόν, καὶ τὰς χεῖρας εὐθέως ἀνατείναντες, τοὺς ἱεροὺς ᾄδουσιν ὕμνους... ὕμνους ᾄδοντες προφητικοὺς μετὰ πολλῆς τῆς συμφωνίας, μετ' εὐρύθμων μελῶν· οὔτε κιθάρα, οὔτε σύριγγες, οὔτε οὐδὲν ἄλλο ὄργανον μουσικὸν τοιαύτην ἀφήσει φωνήν, οἷαν ἐστὶν ἀκοῦται ἐν ἡτυχίᾳ βαθείᾳ καὶ ἐν ἐρημίᾳ ᾄδόντων τῶν ἁγίων ἐκείνων »· τόμ. XI, σελ. 629, 630. « οἱ ψαλμοὶ πάντα ἔχουσιν, οἱ δὲ ὕμνοι πάλιν οὐδὲν ἀνθρώπινον· ὅταν ἐν τοῖς ψαλμοῖς μάθῃ, τότε καὶ ὕμνους εἴτεται, ἅτε θεϊότερον πρᾶγμα· αἱ γὰρ ἄνω δυνάμεις ὕμνοῦσιν, οὐ ψάλλουσιν... Ἄν δὲ Σατανικὰς μὲν ὠδὰς καὶ ὀρχήσεις ἀίρουσιν οἱ παῖδες οἱ ὑμετέρι, καθάπερ οἱ μάγιστροι καὶ οἱ ὀψῶναι καὶ οἱ χορευταί, ψαλμὸν δὲ οὐδεὶς οὐδένα οἶδεν· ἀλλὰ καὶ αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ εἶναι καὶ χλευασία καὶ γελῶς »· σελ. 392, ἐκδ. Montfaucon.

(2) « Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν ἀνίστησι ψυχὴν καὶ πτεροῖ, καὶ τῆς γῆς ἀ-

ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἡ Δαυϊτικὴ μελωδία ἀποδαλοῦσα καὶ μέλος καὶ ῥυθμὸν καὶ χοροὺς ἠδύνατο νὰ ψαλῇ καὶ ὑπο γερόντων καὶ δασυφώνων, καὶ ὑπὸ πολλῶν καὶ ὑπὸ ενός.

Ἀλλὰ ταῦτα ἔπραττεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ Χρυσόστομος πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς μουσικῆς ματαιότητος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι εἰλικρινῶς ἐξετίμα τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν, ἀφοῦ μετ' οὐ πολὺ βλέπομεν αὐτὸν ὡς πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (400) εἰσάγοντα οὐχὶ τὰ ἀντίφωνα τοῦ Φλαβιανοῦ, ἀλλ' ἕτερα τὰ ὅποια πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἤκουσεν ὑπ' ἀγγέλων ἀδόμενα αὐτὸς ὁ πρῶτος ἱστορικός τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχης, ὁ ἱερομάρτυς Ἰγνάτιος. Ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις αὕτη ἀναμφιβόλως ἐπεννοήθη πρὸς σύγχυσιν τοῦ

παλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ῥυθμῶ συγκεῖμενον θεῖον ἄσμα.... Τὰ γὰρ ἀτελγέστερα καὶ παρανομώτερα τῶν ἁσμάτων τούτων τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγιγνόμενα, ἀσθενεστέραν αὐτὴν καὶ μαλακωτέραν ποιοῦσιν, ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν τῶν πνευματικῶν, πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἡ ὠφέλεια, πολλὸς δὲ ὁ ἁγιασμός, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ' ἂν, τῶν τε ῥημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαιρόντων, τοῦ τε ἁγίου πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐπιπταμένῃ ψυχῇ.... Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα ἐπαινῆτε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες τὰ τοιαῦτα διδύσκητε ἄσματα ἄδειν οὐκ ἐν ἱστοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ... Ἐὰν εἰς ταύτην ἐκυτοῦς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόντες οὐδὲ ῥαθυμοῦντές ποτε προησόμεθα τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθους καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λατρείαν· ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης καὶ γεγηρακώς τις ᾗ, καὶ νέος, καὶ δασύφωνος, καὶ ῥυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται... ἐνταῦθα οὐ χρεῖα κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τεταμένων, οὐδὲ πλήκτρου καὶ τέχνης... οὐ χρεῖα τέχνης ἐνταῦθα μακροῦ χρόνου κατορθουμένης, ἀλλὰ προαιρέσεως θεῆ γενναίας μόνον καὶ δεξιόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ χρόνου ῥοπῇ... V, 133· παρ' ἡμῶν καὶ τελ. 138, 384, 127, 611, XII, 349.

περί τῶν μυστηριωδῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς σκοτεινοτάτου ζητήματος, ἀφοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Χρυσόστομος βλέπων τὸ ποίμνιον αὐτοῦ κατακηλούμενον ὑπὸ τῆς μουσικῆς τῶν Ἀρειανῶν ἀντιφώνων, εἰσήγαγε τὰ ὀρθόδοξα ταῦτα ἀντίφωνα, διαφέροντα τῶν ἀντιπάλων οὐχὶ περὶ τὴν μελωδίαν, ἀλλὰ περὶ τὴν ἑκφρασιν τοῦ περὶ ἁγίας Τριάδος δόγματος, ἐπομένως ἦσαν αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρὸ χρόνων καὶ αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι εἶχον παραδεχθῆ, διότι ἂν διέφερον ἀναμφιβόλως ἤθελον ἐπέλθει νέαι διενέξεις καὶ σκάνδαλα. Τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσαγωγὴν τῶν ἀντιφώνων τούτων διηγεῖται οὕτως ὁ Σωκράτης. « Οἱ ἀρειανίζοντες ἔξω τῆς πόλεως τὰς συνελεύσεις ἐποιοῦντο· ἡνίκα οὖν ἐκάστης ἐβδομάδος ἑορταὶ κατελάμβανον, φημί δὴ τότε Σάββατον καὶ ἡ Κυριακὴ, ἐν αἷς αἱ συνάξεις κατὰ τὰς ἐκκλησίας εἰώθασιν γίνεσθαι, αὐτοὶ ἐντὸς τῶν τῆς πόλεως πυλῶν περὶ τὰς στοὰς ἀθροιζόμενοι καὶ ᾠδὰς ἀντιφώνους πρὸς τὴν Ἀρειανὴν δόξαν συντιθέντες ἤδον, καὶ τοῦτο ἐποίουν κατὰ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτός· ὑπὸ δὲ ὄρθρον τὰ τοιαῦτα ἀντίφωνα λέγοντες διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐξήεσαν τῶν πυλῶν, καὶ τοὺς τόπους ἔνθα συνῆγον κατελάμβανον. Ἐπεὶ δὲ ἐρεθισμοὺς κατὰ τῶν τὸ ὁμοούσιον φρονούντων λέγοντες οὐκ ἐπαύοντο, πολλάκις γὰρ καὶ τοιαύτην ᾠδὴν ἔλεγον—Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν; Τότε δὴ καὶ Ἰωάννης εὐλαβηθεὶς, μή τις τῶν ἀπλουστερῶν ὑπὸ τῶν τοιούτων ᾠδῶν ἐφελκυσθῇ τῆς ἐκκλησίας, ἀντιτίθῃσιν αὐτοῖς τοὺς τοῦ ἰδίου λαοῦ, ὅπως ἂν καὶ αὐτοὶ ταῖς νυκτεριναῖς ὕμνωδίαῖς σχολάζοντες, ἀμαυρῶσι μὲν τὴν ἐκείνων περὶ τούτου σπουδὴν, βεβαίους δὲ τοὺς οἰκείους πρὸς τὴν ἐαυτῶν πίστιν ἐργάσωνται. Ἀλλ' ὁ μὲν σκοπὸς Ἰωάννου ἐδόκει εἶναι χρηστός, σὺν ταραχῇ δὲ καὶ κινδύνοις τὸ τέλος ἐδέξατο. Ὡς γὰρ λαμπρότεροι οἱ τοῦ ὁμοουσίου ὕμνοι ἐν ταῖς νυκτε-

ριναῖς ὕμνολογίαις ἐδείκνυντο· ἐπινενόηντο γάρ παρ' αὐτοῦ στυροὶ ἀργυροῖ φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων, τῆς βασιλίδος Εὐδοξίας παρεχούσης τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην· πλῆθος ὄντες οἱ ἀρειανίζοντες καὶ ζηλοτυπία ληφθέντες, ἀμύνεσθαί τε καὶ συμπληγάδας ἐπεχείρουν ποιεῖν· ἔτι γὰρ ἐκ τῆς προλαβούσης δυναστείας ἐνθέρμοί τε πρὸς τὴν μάχην ἦσαν καὶ κατεφρόνουν αὐτῶν· μὴ μελήσαντες οὖν ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν συγκρούουσι, καὶ βάλλεται μὲν λίθῳ κατὰ μετώπου Κρίσων ὁ τῆς βασιλίδος εὐνοῦχος συγκρατῶν τότε τοὺς ὕμνωδούς, ἀπόλλυνται δὲ καὶ τινες τοῦ λαοῦ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ὅρ' οἷς κινηθεὶς ὁ βασιλεὺς διεκώλυσε τοὺς Ἀρειανούς τὰς ὕμνολογίας ἐν τῷ δημοσίῳ ποιεῖν (1) ».

Διὰ τῶν ἐνθέρμων προσπαθειῶν τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Χρυστοστόμου ἡ Δαυϊτικὴ μελωδία πιθανῶς εἰσῆχθη ἐν Ἀντιοχείᾳ (2), ὡς καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Συρίᾳ γινωσκούσῃ αὐτὴν ἀπὸ

(1) Σωκράτους Σχολαστικοῦ ἐκκλ. ἱστορία βιβλ. ΣΤ', κεφ. 3. « Τὴν δὲ τῶν ἀντιφώνων συνήθειαν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἡ ἐκκλησία παρέβαλε· καὶ γὰρ φασὶ τὸν θεοφόρον Ἰγνάτιον, δς τρίτος ἱεράρχης τῆς Ἀντιόχου μετὰ Πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐγεγόνει... ἐν ἐκστάσει γενόμενον ὀπτασίαν ξένην θεάσασθαι· ἑώρα γὰρ τοὺς θεοὺς ἀγγέλους ἀντιφώνοις ὡδαῖς τὴν ἁγίαν Τριάδα ὕμνολογοῦντας, καὶ τὸν τύπον πρῶτος τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ ἐδίδου· ὅθεν ὡς ἀπὸ πηγῆς καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐκκλησίας θεοῦ ἡ τοιαύτη διεδόθη παράδοσις· τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἀντιφώνων τούτων πυθόμενος καθιστόρησα ». Ξανθόπουλος, XIII, κεφ. 8. Ὁ προμνημονευθεὶς Θεόδουλος (σελ. ρ' ζ') λέγει ὅτι οἱ Τριαδικοὶ ὕμνοι ἀπεκαλύφθησαν ὑπ' ἀγγέλων εἰς μοναχόν, τοῦ ἐποίου δὲν δύναται νὰ φανερώσῃ τὸ ὄνομα. Ἐν τούτοις οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐγίνωσκον τὰ ἀντίφωνα μέλη πολὺ πρὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἀφοῦ ταῦτα μνημονεύονται ὑπὸ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου.

(2) Τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς ἐμιλίας τοῦ Χρυστοστόμου. « Ἰδοὺ γὰρ ὁ ψαλμὸς ἐπείσελθόν τὰς διεφόρους ἐκέρχσε φωνάς,

τοῦ Ἀρμονίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν ἡ μουσικὴ αὕτη κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις. Περὶ τούτου ἐλλείπουσι θετικαὶ πληροφορίες, ἐξ ἄλλων ὅμως διδομένων δυνάμεθα νὰ εἰκοτολογήσωμεν ὅτι πολλὰς ἀποπειραθεῖσα νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς κοιτίδος ἐπιμόνως ἀπεκρούσθη.

Ὁ μόνος μετὰ τὸν Χρυσόστομον μνημονεύων τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν εἶναι ὁ προμνημονευθεὶς Ἀντιοχεὺς Θεοδώρητος· οἱ ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ὅμως ταύτης ἐνθουσιώδεις ἔπαινοι τοῦ Σύρου θεολόγου ὑπεννοοῦσι μᾶλλον θερμὸν ἀπόστολον ἢ ἱστορικὸν ἀπαιθῶς ἐξιστοροῦντα τὸ τετελεσμένον ἔργον τῆς μουσικῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀφομοιώσεως. Ὅτι πολλοὶ τῶν τότε Σύρων ἀνεδείχθησαν ἀληθεῖς μουσικοὶ ἀπόστολοι πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς. Ἐν ᾧ ὁ Θεοδώρητος συνηγόρει ὑπὲρ τῆς θείας ταύτης μελωδίας, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Σύρος Αὐξέντιος (443) κατετάχθη ἐν τῇ τετάρτῃ σχολῇ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (1)· ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὅμως πανοπλίαν ἀ-

καὶ μίαν παναρμόνιον ὥδὴν ἀνενεχθῆναι παρεσκεύασε· καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἀνηνέγκαμεν ἅπαντες... φθέγγεται ὁ προφήτης, καὶ πάντες ἀποκρινόμεθα καὶ πάντες συνεπηγοῦμεν... Ἐκ ποδῶν ἅπασα ἡ τοῦ βίου ἀνωμαλία ἀπελήλαται, καὶ εἷς χορὸς ἐξ ἁπάντων συγκεκρότηται... οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι ὁ μὲν δεσπότης μετὰ πολλῆς ψάλλει τῆς παρρησίας, ἐπιστομίζεται δὲ ὁ οἰκέτης, οὐδ' αὖ ὁ πλούσιος μὲν κινεῖ τὴν γλῶτταν, ἀφωνεῖ δὲ ὁ πένης καταδικάζεται· οὐδ' αὖ ἄνθρωπος μὲν παρρησιάζεται, γυναὴ δὲ σιγᾷ καὶ ἄφωνος ἔστηκεν· ἀλλὰ πάντες τῆς αὐτῆς ἰσοτιμίας ἀπολαύοντες, κοινὴν ἀναφέρομεν τὴν θυτίαν· οὐδ' ἔχει τὸ πλεόν οὗτος ἐκείνου, οὐδὲ ἐκεῖνος τούτου, ἀλλὰ πάντες ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ καὶ φωνῇ μιᾷ ἐκ διαφόρων γλωττῶν πρὸς τὸν τῆς οἰκουμένης ἀναπέμπομεν δημιουργόν· » τόμ. XII, σελ. 349.

[1] • Τῆς Συρίας ὁ νέος οὗτος ἐπικνίων Ἀβραάμ (sic), ταύτῃ γὰρ ἐν

ρετὰς ἀσκητοῦ ἐξασκῶν ὁ σχολάριος Αὐξέντιος, συνεννοηθεὶς πρὸς μοναχοὺς καὶ ἄλλους πρὸς τὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν ἀποκλίνοντας πολίτας, ἱδρύσας χοροὺς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, αἵτινες ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ τούτου ἔψαλλον ἐν παννυχίᾳ τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν (1). Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Αὐξεντίου ἕτεροι ἄγνωστοι ἡμῖν Σύροι μελωδοὶ εἶχον εἰσαγάγει ἓνα τῶν διακρινόντων τὴν Συριακὴν μουσικὴν ὕμνων, τὸν λεγόμενον Τρισάγιον. Ὁ ὕμνος οὗτος ποιηθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρειανῶν ἦν μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους γνωστός (2)· ἀπεκαλύφθη δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ ἔτος 438 εἰς παῖδα μετεωρισθέντα καὶ ἀκούσαντα αὐτὸν ψαλλόμενον ὑπὸ ἀγγέλων (3).

Ἀφοῦ ἐξεπαίδευσεν τοὺς προσηλύτους αὐτοῦ ὁ Αὐξέντιος παραιτηθεὶς τοῦ στρατιωτικοῦ ἀξιώματος ὑπεδύθη τὸ μοναχικὸν τριβώνιον καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν παρὰ τὴν Χαλκηδὸνα βουνὸν Ὁξεῖα, ἔζησεν ἐνταῦθα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν παραδειγματικῇ σκληραγωγίᾳ, ἥτις ἀπονεκρώσασα τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνέ-

τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἔτυχεν ἐκστρατεύειν σχολῇ· βίος δούλου Αὐξεντίου ἐν χειρογράφῳ Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(1) Ἄλλος βίος τοῦ αὐτοῦ (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. 114, σελ. 1380).

(2) « Μετὰ τῶν Χερουβὶμ τὸν Τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες (οἱ μάρτυρες), καθάπερ ὑμεῖς ἴστε εἰ μνηθέντες, πολλῶν μᾶλλον νῦν τοὺς συγχωρευτὰς ἀπολαβόντες μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας κοινωνοῦσι τῆς εὐφημίας ἐκείνης ». Χρυσοστόμου τόμ. II, σελ. 715.

(3) « Ἀρθηνά τινα νεανίσκον εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς παρεγγυούσης αὐτῷ ἀναγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτω καὶ λέγειν: Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς· μηδὲν ἕτερον προστιθέντας ». Θεοφάνης, 5930.

δειξεν αὐτὸ φωλεὸν σκωλήκων. Τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Αὐξαντίου ἰδρυθέντων χορῶν ἀνέλαβεν ὁ φίλος καὶ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀνθιμος, πρῶτον μὲν βασιλικὸς ἀξιωματικὸς, εἶτα δὲ μοναχός, διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Ὅτι δὲ ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰταξις τούτου εἶχε καθαρὸν μουσικὸν σκοπὸν πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἀμέσως ἐπελθόντος πρώτου μουσικοῦ σχίσματος.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ δύο ἐκκλησιαστικοὶ μελωδοὶ ἀναφέρονται, ὁ Τιμοκλῆς καὶ ὁ ἐν λόγῳ Ἀνθιμος, πολὺ πρὸς ἀλλήλους ἐρίζοντες μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦς εἰς δύο φατρίας διηρημένων δῆμων· ἡ ἀληθὴς τῆς διαστάσεως ταύτης ἀφορμὴ δὲν εἶναι ἱκανῶς γνωστὴ, ἔκ τινος ὁμῶς νύξεως τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστου δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μουσικὸν ζήτημα περιεβλήθη νέον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα.

Πολεμηθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὁ ἀρειανισμὸς μετηνάστευσε μὲν εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν Γότθων, δὲν ἐξηφανίσθη ὁμῶς καὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Μέχρι τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Α' (471) ὁ στρατὸς διετέλει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γότθων, οἱ δὲ δομέστικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, Ἀσπαρ καὶ Ἀρδαβούριος, φανατικοὶ Ἀρειανοί, τοσοῦτον ἰσχυρον ὥστε καὶ αὐτοκράτορας ἀνηγόρευσαν, μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσιν αὐτοὶ τὸ στέμμα ἕνεκα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πλειονότητος τῶν ὀρθοδόξων. Ἡ αἵρεσις, καίτοι μὴ ἀναγνωρίζομένη ἐπισήμως, ἐξησκεῖτο ἐλευθέρως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ, καρδοκοῦσα τὴν κατ'ἀλλήλον εὐκαιρίαν πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ ἀγῶνος, πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἦσαν ἄσχετοι καὶ αἱ συνεχεῖς προσβολαὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ καὶ Εὐρώπῃ Βανδάλων καὶ Γότθων. Μύλις εἶχε κοπάσει τὸ μέγα σχίσμα τοῦ Εὐνομίου, καὶ τὰ θεμέλια τοῦ ὀρθοδόξου οἰκοδομήματος συνεταράχθησαν ὑπὸ νέας αἵρέσεως λαβούσης τὴν ἀρχὴν ἐν αὐτῷ τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀγνοοῦνται αἱ πρὸς τὸν ἀρειανισμὸν σχέσεις τῆς αἵρέσεως τοῦ

σλή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

πατριάρχου Νεστορίου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Εὐτυχοῦς, καὶ ἰδίᾳ αἱ περὶ μουσικῆς καὶ θεάτρου ιδέαι τούτων τε ὡς καὶ τοῦ Εὐνομίου· βλέποντες ὁμῶς τὸν μὲν τελευταῖον τοῦτον ἀπὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων « πρωτοστάτην τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας (1) », τὸν δὲ Νεστόριον συγγράροντα τραγωδίας καὶ λειτουργίας (2), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ λειτουργικὸν τοῦ Ἀρείου θέατρον δὲν ἐπολεμέθη ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄφιξις τοῦ Αὐξεντίου, ἀμειλίχτου ἀντιπάλου τῆς νέας αἵρέσεως, ὁ προσηλυτισμὸς τοσούτων σπουδαίων ἀνδρῶν ὑπ' ἐνὸς ἀπλοῦ στρατιώτου, ὁ πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐν τῇ δοξολογίᾳ ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν εἰσαχθέντος συνδέσμου Καὶ (3), οἱ τότε ἰδρυθέντες Δαυϊτικοὶ χοροί, ἡ μυστηριώδης τοῦ Σύρου μοναχοῦ ἀποχώρησις ἐν Χαλκηδόνι, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ συνεκροτήθη ἡ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς σύνοδος, ταῦτα πάντα εἶναι ἄρκετοὶ πειρασμοὶ εἰς ὑπόνοιαν ὅτι ὁ Αὐξέντιος οὗτος ὁ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἀγίοις καταχθείς, οὔτε κοινὸς ἄνθρωπος ἦτο, οὔτε τυχαίως συνεκρότησε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσικοὺς χορούς. Ὡς γνωστὸν δύο ἀντίθετοι περὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης συνεκροτήθησαν σύνοδοι, ἡ μὲν ἐν Ἐφέσῳ (449), ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι (451)· ἐν τῇ πρώτῃ οἱ ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Θεοδοσίου Β' Χρυσοφίου ὑποστηριζόμενοι Αἰγύπτιοι μοναχοὶ ἠθώωσαν πάσης

(1) Βλέπε Ἀναστάσιον πρεσβύτερον ἐν ὑποσημειώσει, σελ. ζ'.

(2) Fabricii Bibliotheca Graeca, X, 536-537.

(3) Ἀντικαθίσταται τὸν σύνδεσμον τοῦτον ὁ Αὐξέντιος διὰ τοῦ ἁγίου « Δόξα τῷ Πατρὶ, δόξα τῷ Υἱῷ, δόξα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι » ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Λεοντίου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φλαβιανοῦ διατυπωθέντος « Δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ υἱῷ πνεύματι »· πιθανῶς δὲ ὅτι ἐπραξε τοῦτο ἕνεκα μουσικοῦ λόγου, ὡς τονιζομένης διὰ τῆς Συριακῆς μουσικῆς κάλλιον τῆς πρώτης δοξολογίας· (βλ. Pitra Analecta Sacra, I, σελ. XXIV).

μομφῆς τὸν Εὐτυχῆ καὶ παρεκτραπέντες εἰς ἔργα βίας ἐκα-
κοποίησαν τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐφόνευσαν τὸν πατριάρχην
Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανόν· οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες,
Σύροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀνεθεμάτισαν τὸν Εὐτυχῆ μετὰ
τῶν ἐν Ἐφέσῳ. ὑπερασπισθέντων αὐτόν· πρόεδρος τῆς τελευ-
ταίας ταύτης συνόδου ἦν ὁ διάδοχος τοῦ Φλαβιανοῦ πατριάρ-
χης Ἀνατόλιος, αὐτὸς ὅστις προσέθετο τὰ ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ
Στιχηρὰ τὰ καὶ Ἀνατολικά λεγόμενα. Οἱ μεταξὺ Σύρων καὶ
Αἰγυπτίων αἰματηροὶ διαπληκτισμοί (1), τὰ διασταυρούμενα
ἀναθέματα, οἱ εἰς μουσικοὺς χοροὺς διαίρεσις τῶν συνοδι-
κῶν ἀντιπάλων, αἱ πληροῦσαι τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύ-
της θεατρικαὶ εὐφημίαι (2), ἡ μετὰ ῥύθμισις τῆς Ὀκτωήχου,
ἡ ἐπιμνηρὴ τῶν μὲν Χαλκηδονικῶν εἰς τὸν Τρισάγιον ὕμνον,
τῶν δὲ ἀντιπάλων εἰς ἀποβολὴν καὶ νόθευσιν αὐτοῦ, καὶ ἡ
προστασία τῶν Γότθων στρατηλατῶν πρὸς τοὺς Εὐτυχιανοὺς
δύνανται νὰ διεγείρωσι τὴν εὐλογον ὑπόνοιαν μὴ ὑπὸ τὸ ζή-
τημα τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς ὑπεκρύπτοντο ἀλλὰ λανθάν-
οντα ἡμᾶς, πιθανῶς δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς Ὀκτωήχου
καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ἐνι-
σχύουσι καὶ αὐτὰ αἱ τῶν βιογράφων τοῦ ὁσίου Αὐξεντίου ἀ-
τιμάσεις.

1) Αὗτοὶ οἱ φονεῖς τοῦ Φλαβιανοῦ Αἰγύπτιοι μοναχοὶ λεηλατοῦσι
τὴν Συρίαν (Πρακτικὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου), οἱ δὲ Ἀλεξανδρεῖς
ἐξέχοντες ἐν αὐτῇ τῇ πατριαρχικῇ νατῇ τὸν ἐπιβληθέντα αὐτοῖς πα-
τριάρχην Προτέριον τὸν Σύρον μετὰ ἐξ ἱερέων αὐτοῦ ἐπυρπόλησαν τὰ
ἱεῖρα καὶ ἠνέμισαν τὴν κόνιν αὐτῶν (Θεοφάνης 5950). Ὅτι δὲ με-
ταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν Ἀρειανῶν ὑπῆρχον συνεννοή-
σαι πληροφορούμεθα ἐκ τῆς πρὸς τοὺς φονεῖς προστασίας τοῦ Ἀσπα-
ρος (Θεοφάνης 5952).

2) Περὶ τῶν μουσικῶν τούτων εὐφημιῶν ἡ ἑκ τῶν προσεχῶς γί-
νεται λόγος.

Τῶν πράξεων καὶ θαυμάτων τοῦ Σύρου ἀσκητοῦ περιεσώθησαν δύο διάφορα συναξάρια. Κατὰ τὸ ἓν, ὁ Αὐξέντιος ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατήχησε τὸν εὐπατρίδην Μαρκιανὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν παλαιοτάτην τῶν Ναυατιανῶν αἵρεσιν (1)· κατὰ τὸ ἕτερον, ἐξ ἐναντίας ὁ Σύρος σχολάριος εὐρών τὸν Μαρκιανὸν περιβόητον ἤδη καὶ μάλιστα οἰκονόμον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας προσωκειώθη αὐτῷ ὡς μνηστῆς μᾶλλον ἢ διδάσκαλος (2). Ἀλλ' ὁ Μαρκιανὸς οὗτος καταναλώσας τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν εἰς ἀνακλίνισιν πολλῶν ναῶν (3), καὶ πολλὰ διαπράξας θαύματα κατετάχθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἁγίοις, τὸ δὲ περισωθὲν συναξάριον αὐτοῦ οὔτε καὶ μνημονεύει τὸν Αὐξέντιον καὶ τὴν ψαλμωδίαν αὐτοῦ. Ὡς γνωστόν, ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἀρειανῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τῆς μάρτυρος ἁγίας Ἀναστασίας ἐχρημάτισε τὸ μόνον τῶν ὀρθοδόξων καταφύγιον· τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἀπαθανατισθὲν σεμνὸν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας μνημεῖον θελήσας ὁ ἀνανεώσῃ ὁ Μαρκιανὸς ἐπολεμήθη καὶ ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρειανῶν· μετ' οὗ πολὺ ὁμῶς βλέπομεν τὸν ἅγιον τυμβιβαζόμενον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μὲν Γότθους ἀποστέλλοντας πολυτελεῖαν δῶρα εἰς τὴν Ἀγίαν Ἀναστασίαν, τὸν δὲ Μαρκιανὸν ἐπιτρέποντά ὅπως ἐν τῷ ναῷ ἀναγινώσκωνται τὰ ἱερὰ βιβλία

■ (1) Migne, τόμ. 114, σελ. 1380.

■ (2) Χειρόγραφον Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης, cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(3) Βίος καὶ πολιτεία ἁγίου Μαρκιανοῦ (ἐν κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου, 357)· « τοῦ μεγάλου μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ ἐν Ταινάρῳ, Στρατονίκου τε μάρτυρος τοῦ ἐν τῷ Ρηγίῳ » φύλ. 13· ἐκ τοῦ ἐν Ταινάρῳ ἱδρυμένου ἤδη πρὸ τῆς Ε' ἐκχτονταετηρίδος χριστιανικοῦ ναοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι πρὸς τοῖς Μιλεάταις (Μιναίταις) εἶχεν ἀρχαίαν εἰσαχθῆ ὁ χριστιανισμός.

καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γοτθικῇ διαλέκτῳ (1). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Αὐξέντιος ἐπωφελούμενος τῆς πρὸς τοὺς Ἀρειανούς στιγμιαίας διενέξεως τοῦ Μαρκιανοῦ κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ψαλμωδίας αὐτοῦ ἐν ἑτέρῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀναικαινισθέντος ναοῦ, τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ὡς πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν βιογράφων τοῦ Σύρου ὁσίου (2).

Οἰκιδήποτε ὁμῶς καὶ ἂν ᾗσαν αἱ σχέσεις τοῦ Μαρκιανοῦ πρὸς τὸν Αὐξέντιον καὶ τοὺς Ἀρειανούς, ὡς καὶ τῶν τελευταίων πρὸς τοὺς Εὐτυχιανούς, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ δύο πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας μελωδοί, Ἀνθιμος καὶ Τιμοκλῆς, διηρέθησαν εἰς δύο φατρίας, καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ὡς μαθητῆς τοῦ Αὐξεντίου, ᾗν πρόμαχος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὁ δὲ δεύτερος ἐχθρὸς αὐτῆς (3). Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέροι καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀνείχοντο καὶ ὑπὸ τῶν δήμων ὑπεστηρίζοντο, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ὑποστηριζομένη μουσικὴ διήρει εἰς δύο στρατόπεδα τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἀγνοεῖται ἡ τύχη

(1) « Ἀσπαρ καὶ Ἀρδαβούριος, οἱ καίτοι κακὸδοχοὶ ὄντες καὶ τοῖς ὀρθοῖς ἔχουσι δόξης διαφερόντως πολέμιοι . . . τὸν ναὸν τῆς μεγάλης Ἀνιστασίας σκεύσει πολυτελέσι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένοις ἐφάρδρυναν. Κάκεῖνος τῆς δωρεᾶς αὐτοῖς ἀμειβόμενος διετυπώσατο κατὰ τὰς ἐπισήμους τῶν ἡμερῶν τῇ πατρὶα αὐτῶν γλώττῃ. Γότθοι γὰρ ᾗσαν, τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐν τῷ ἱερῷ τῷδε ἀναγινώσκουσιν » . φύλ. 16.

(2) « Συνῆν ποτε τῷ Μαρκιανῷ κατὰ τὸν ὑπ' ἐκείνου δομηθέντα περικαλλῆ τῆς Εἰρήνης ναὸν τὸν πρὸς θάλασσαν . . . παννύχους ἐκτελοῦντες ἕμφω ὑμνωδίας » . cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(3) « Ἀνθιμος καὶ Τιμοκλῆς οἱ τῶν τροπαρίων ποιηταὶ κατὰ φατρίας διηρέθησαν· ἄλλ' ὅσοι μὲν ἔχειρον τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ παρὰ τῷ Ἀνθίμῳ συνήρχοντο, αὐτοὺς γὰρ καὶ τὰς παννυχίδας παρεσκεύασε γίνεσθαι· ὅσοι δὲ ταύτης ἐχθροί, τῷ Τιμοκλεῖ προσέκειντο » . Θεοδώρου Ἀντιγνώστου, ἐκκλ. ἱστορία, 19. Θεοφάνης, 5957.

τῶν πρώτων ὑπὸ τοῦ Αὐξεντίου ἰδρυθέντων μουσικῶν χορῶν, ἐπειδὴ ὁμῶς βλέπομεν τοῦτον ἐγκαταλείποντα τὸ ἀσκητήριον αὐτοῦ καὶ ἐρχόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐπικυρώσῃ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ἀποτρέψῃ τοὺς πολίτας ἐκ τῶν θεάτρων « ὡς αἰτίων ἀκολασίας, μοιχειῶν καὶ ψευδομαρτυριῶν », καὶ ἐπανιδρύσῃ χοροὺς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ψάλλοντας τροπάρια ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ποιηθέντα (1), δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρώτη ἀπόπειρα εἶχε ναυαγήσει. Ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη τῶν νέων τούτων χορῶν δὲν ἦν πολὺ εὐχάριστος, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν ὅσιον καταφεύγοντα εἰς ἕτερον ὄρος, τὸν Σκοπὸν, καὶ ἐνταῦθα ἰδρύοντα μονὴν γυναικῶν ἀδουσῶν τὴν μελωδίαν αὐτοῦ· πολλὰ τῶν γυναικῶν τούτων, εἰς ἐβδομήκοντα συμποσούμενων, ἐστρατολογήθησαν ἐκ τῶν θεάτρων (2).

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος οὔτε περὶ Δαυϊτικῆς μελωδίας, οὔτε περὶ χορῶν γυναικῶν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ Συριακὴ μουσικὴ μὴ κατορθώσασα νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀντίπαλον, ἔχουσιν ὑπὲρ ἑαυτῆς πλὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πρωτείου καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ ἵπποδρόμου, περιορίσθη εἰς τινὰς μονὰς ἀνδρῶν μέχρι τῆς βασιλείας τῶν Εἰκονομάχων, ὅτε ἔλαβε τὸ τελευταῖον καὶ ἀθεράπευτον κτύπημα. Ὡς γνωστὸν, οἱ βασιλεῖς οὗτοι διεκρίθησαν διὰ τὸν πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἀ-

(1) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 114, σελ. 1416. Ὁ καρδινάλιος Πίτερς (Analecta Sacra, I, XXIV) ἀποκαλεῖ τὰ τροπάρια ταῦτα « *puerascens melodia* ».

(2) « Αἱ δὲ ἐκ τῆς τῶν θεάτρων πομπῆς τῇ διαβολῇ ἀποτασσόμεναι ». Migne, σελ. 1431. Ὁ ἀνέκδοτος βιογράφος τοῦ Αὐξεντίου λέγει ὅτι τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ ἐν Σκοπῷ ἀσκητήριον αὐτοῦ « αὐτοὶ ψαλμοὺς τισιν ἡδιστον καὶ τὸν νοῦν ἔχουσι καὶ τὸ μέλος τούτους φιλοφρόνως εἰστίχ ». Κώδιξ ἁγίου Μάρκου, φύλ. 361.

μείλικτον αὐτῶν πόλεμον· μία τῶν ὑπὸ Θεοφάνους ἀπαριθμουμένων αἰτιῶν τοῦ μακροῦ καὶ σκληροῦ ἐκείνου διωγμοῦ ἦσαν καὶ αἱ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τούτων μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ὑποστηριζόμεναι παννυχίδες (1), τὰς ὁποίας ὁ προσημειωθείς Θεόδωρος Ἀναγνώστης ἀποδίδει εἰς τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἀνθιμον τὸν μελωδόν (2). Φανατικοὶ τῶν μοναχῶν διώχται ἀνηρεύνων ὡς θηρευτικοὶ κύνες τὰ σπήλαια καὶ τοὺς κρημούς πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένων ὁπαδῶν τῶν παννυχίων τούτων ψαλμωδιῶν καὶ ἀναιδῶς πομπεύοντες ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἔρριπτον αὐτοὺς εἰς τὰς εἰρκτάς (3), ἐμμένοντες δὲ εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν αὐτῶν ψαλμωδίαν παρέδιδον εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τοῦ ἐκθεβακχευμένου πλήθους (4).

Ἡ ἐλληνικὴ μουσικὴ τοσοῦτον κατεκλήλει τοὺς δῆμους ὥς-

(1) « Καὶ εἴ ποὺ τις . . . παννυχέων ἐφωράθη, ἡ ἐκκλησίαις προσεδρεύων . . . ὡς ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως ἐκολάζετο καὶ ἀμνημόνευτος ὠνομάζετο ». Θεοφάνης, 6259. Ἀλλὰ καὶ οἱ τότε καλίφαι ἐδίωκον τοὺς ἐν Συρίᾳ παννυχιστάς « Ἀβδαλλᾶς ἀμηρεύων πολλὰ κακὰ τοῖς ὑπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ χριστιανοῖς ἐνεδείξατο· τοὺς γὰρ σταυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἀφείλεν, καὶ παννυχεῦειν ἐκώλυσεν ». Θεοφάνης 6258.

(2) Βλέπε ὑποσημείωσιν 3, σελ. σμά· πιθανῶς ἐννοεῖ τὴν ἐν ταῖς παννυχίαι ψαλλομένην Συριακὴν μουσικὴν τοῦ Αὐξεντίου, διότι αἱ παννυχίδες ἦσαν γνωσταὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μνημονευόμεναι ὑπὸ Φίλωνος.

(3) « Ἐστενοχωροῦντο εἰρκταί, ἐπληροῦντο τὰ δεσμωτήρια οὐ ληστῶν, οἴμοι, οὐ λωποδυτῶν, . . . ἀλλὰ θεοφιλῶν ἀνδρῶν . . . ὧν αἱ πίνυχοι στάσεις ». Βίος δισιομάρτυρος Ἀνδρέου τοῦ ἐν Κρίσει (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 115, σελ. 1113-1114).

(4) « Καὶ ἀνηνέχθη αὐτῷ παρὰ τινων μισοχρίστων ὡς ὁ τῶν ἀμνημονεύτων Ἐπίσκοπος Στέφανος ὁ τοῦ Αὐξεντίου (οὕτως ὠνομάζετο διότι κατοῦκει ἐν τῷ γνωστῷ τοῦ Σύρου ἐσίου ἀσκητηρίῳ) τὸ πραιτώριον μοναστήριον ἐποίησε, παννύχους ὑμνωδίας ἐκτελῶν ἐν αὐτῷ, καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει πρὸς αὐτὸν τρέχοντες εἰδωλολατρεῖν ἐκδιδάσκονται ». Βίος ἱγίου Στεφάνου τοῦ νέου (Cotelierii, Monumenta, IV, σελ. 511).

τε οἱ βασιλεῖς ἐν μέσῳ κιθαρωδῶν ἐπανηγύριζον παλαιὰς ἐλληνικάς τελετάς (1). Ἡ χειρονομία, πιθανῶς περιορισθεῖσα ἐπὶ τῶν προηγουμένων χρόνων, ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸν ὕψιστον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς βαθμόν, ἀφοῦ βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς τούτους οὐ μόνον χορηγοῦντας γενναίας ὑπὲρ αὐτῆς ἀμοιβὰς εἰς τοὺς ψάλτας τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ συμψάλλοντας καὶ συγχειρονομοῦντας αὐτοῖς. Αὐτοὶ οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ ἀπαυδῆσαντες πλέον ἐν τῷ ἀγῶνι ἤρχισαν ψάλλοντες τὸν Τρισάγιον ὕμνον οὐχὶ ὅπως ἡννόουν τοῦτον οἱ πρόμαχοι τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, ἀλλ' ὅπως ἔψαλλον αὐτὸν οἱ Ἀλεξανδρεῖς (2). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ αὐτὴ ἡ ὑπὸ τῆς ἐν

(1) «Ὁ δὲ φερώνυμος δράκων καὶ τυραννώδης βασιλεύς, ὁ πᾶσαν Ἑλληνικὴν σπουδὴν μυσαρωτάτως ἐκτελῶν, τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Βρουμάλιον ἦτοι ἐορτὴν δαιμονιώδη ἐξετέλει, Διόνυσον καὶ Βροῦμον εὐρημῶν εἰς τὴν αὐτὴν τελετήν, ὡς τῶν σπερμάτων καὶ τοῦ οἴνου γενεσιουργούς· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ πρωΐθεν συγκαθίσας ἐπὶ τὰς τῶν σχολῶν στοάς μετὰ τῶν αὐτοῦ ὁμοφρόνων κιθαρωδῶν, μελέτην ἐποιεῖτο ᾄσημον καὶ θεοῦ ἐχθρώδη». Cotelierius αὐτόθι· «αὐτὸς δὲ κιθαρωδίας ἔχαιρε καὶ συμποσιασμοῖς, αἰσχρολογίαις τε καὶ ὀρχησμοῖς ἐκπαιδεύων τοὺς περὶ αὐτόν». Θεοφάνης, 625θ.

(2) Πίστρα σκανδάλου μακροχρονίων διαιρέσεων τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τοὺς Σύρους ἦν, ὡς προερρέθη, ὁ ὑπὸ τῶν Ἀντιοχέων μελωδῶν ποιηθεὶς Τρισάγιος ὕμνος «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς», τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Σύροι ἀνέφερον εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι προσθέσαντες μετὰ τὸ «ἀθάνατος—Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» ἡννόουν ἐπὶ μόνου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ τῶν Εἰκονομάχων ἀντίπαλος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς συνέγραψε μακρὰν διατριβὴν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Χριστὸν μόνον ἀναφέρεται ἡ Τρισάγιος αὕτη ὕμνωδία, παραινῶν τοὺς ὀρθοδόξους νὰ μὴ νοθεύωσιν αὐτόν· «ὁ ἁβδᾶς Ἀναστάσιος ὁ κλεινὸς τῆς εὐαγοῦς μονῆς Εὐθυμίου τοῦ μάκαρος κατήγεμῶν χρήσει· τινὲς τῶν ἁγίων πατέρων προσκεκόμικε, δῆθεν εἰς τὸν υἱὸν μόνον ἀναφερούσας τὸν τριτά-

Τρούλλῳ συνόδου ἐκδιωχθεῖσα τῶν ἐκκλησιῶν ὀργανικὴ μουσικὴ ἐπὶνῆλθεν ἐν τῷ ναῷ, εἰς δὲ τῶν εἰκονομάχων τούτων βασιλέων ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἐδώρησεν (757) εἰς τὸν αὐτοκράτορα Πεπῖνον (Pepin le Bref) τὸ πρῶτον μουσικὸν ὄργανον (Orgue κατὰ παραφθοράν) τὸ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦν ἐν ταῖς λατινικαῖς ἐκκλησίαις (1).

Μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας, πλὴν τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ εἶχεν ἀπαρχιωθῆ εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα Β' σύνοδος (787) ἐν ταῖς πρώταις αὐτῆς διατάξεσιν ἐθέσπισεν ἵνα παύσωσι τοῦ λοιποῦ χειροτονοῦμενοι ἐπίσκοποι ὅσοι ἀγνοοῦσι τὸ Ψαλτήριον (2).

Ἐκτοτε οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος οὔτε περὶ Συριακῆς μελωδίας, οὔτε περὶ γυναικείων χορῶν, οὔτε περὶ διαφορᾶς τῆς

γιον ὕμνον· οὐ δοθέντος, οὐδὲν κωλύει τὴν ἐκ τοῦ Κναφέως κακῶς ἐπεισφρήσασαν λύμην πάντας ἄρδην καταλημῆνασθαι ». S. Damasceni opera, τόμ. I, σελ. 481, ἔκδ. Lequien.

(1) Τὸ Ὅργανον τοῦτο χρησθὲν διὰ πρσβείας Βυζαντινῶν εἰς τὸν Πεπῖνον, ἐδέχθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ· « ἡ ἡδεῖα μελωδία τοῦ ὄργανου τούτου, γράφει ὁ Walefride Strabo, ἐπροξένησε τοιούτην ἐντύπωσιν εἰς τὰς εὐκτιθέτους ψυχάς, ὥστε μία γυνὴ παραδοθεῖσα εἰς ἱστασιν ἀπεβίωσεν ἀκρωμένη τῆς ἀσυνειθίστου γλυκύτητος τῶν ἁρμονικῶν τούτων ἤχων ». Pascal, Origines de la liturgie Catholique, Petit—Montrouge 1844 (ἐν λέξ. orgue).

'2) « Ἐπειδὴ περ ψάλλοντες συντασσόμεθα τῷ θεῷ, Ἐν τοῖς δικαιοῦμασί σου μελετήσω (Ψαλμ. 118)... πάντες μὲν χριστιανοὶ ταῦτα ὑλάττειν σωτήριον κατ' ἐξάρετον δὲ τοὺς τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχομένους ἄξιαν· ἐνθεν δρίζομεν πάντα τὸν προάγεσθαι μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμόν, πάντως τὸ Ψαλτήριον γινώσκειν ἵνα ἐκ τούτου καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω νοθετῇ μυεῖσθαι· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ προθύμως ἔχει ἀναγινώσκειν ἐρευ-

ψαλμωδίας τῶν μοναχῶν ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς γυναικείας μονῆς τῆς Θεοτόκου Κεχαριτωμένης, τὴν ὁποίαν ἱδρύσεν ἡ βασίλισσα Εἰρήνη σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, βλέπομεν ῥητῶς μὲν ἀπηγορευμένην τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ψάλτας, πάσας δὲ τὰς ἀκολουθίας καὶ παννυχίδας τελουμένας κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ μόνον ἐν τῇ τοῦ ὁρθοῦ ἀδόμενον ὑπὸ μόνης τῆς ἐκκλησιάρχου τὸν Ἐξάψαλμον, ἥτοι τοὺς ἑξ Δαυϊτικούς ψαλμούς (1). Οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν Κανόνων, Βαλσαμῶν καὶ Ζωναρᾶς, σχολιάζοντες καὶ τὴν κατὰ τῆς Δαυϊτικῆς ψαλμωδίας διάταξιν τῆς ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν συγκροτηθείσης ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, οὐ μόνον ὁμολογοῦσι τὸ ὀρθόδοξον τοῦ κανόνος τούτου, ἀλλὰ καὶ περιρρονητικῶς ἀποκαλοῦσι τὴν καταδικαζομένην ψαλμωδίαν « μινυρίσματα ψαλτῶν, θυμελικά ἄσματα » ὁμοιάζοντα πρὸς

νητικῶς καὶ οὐ παροδικῶς τοὺς τε ἱεροὺς κανόνας, τὴν τε τοῦ θείου Ἀποστόλου βίβλον καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν ». Κανὼν β' τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου (ἐκδ. Coleti, τόμ. VIII, σελ. 1246-1247).

(1) « Μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι τὸ Τρισάγιον, ἡ ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἐξαψάλμου ἀπάρξεται σχολαίως τε καὶ προσεκτικῶς ἄδουσα αὐτόν, καὶ ἡσύχῳ ὑπάδουσα τῇ φωνῇ· ἢ ἔχοιεν ἀκολουθεῖν αὐτῇ αἱ λοιπαὶ ἀπροσκόπως καὶ ἀπλανῶς, καὶ διεξιέναι καθ' ἑαυτὰς τὰ ῥήματα τῶν Ψαλμῶν· οὕτω τε μετὰ τὴν τοῦ Ἐξαψάλμου ἐκπλήρωσιν, ἡ πᾶσα τοῦ Ὁρθοῦ ἀκολουθία τελεσθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Συναξαρίου περίληψιν ». Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 127, σελ. 1060, παράβ. καὶ σελ. 1101.

Ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμῶς ἐκκλησίαις καὶ ὁ Ἐξάψαλμος οὕτως ἀπλῶς ἀνεγινώσκετο. « Εἰς τὸν ὁρθρον, εἰ μὲν ἀγρυπνία ἐστί, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως, εὐθὺς ὁ προσετώς, ἡ ὁ ταχθεὶς μοναχὸς λέγει τὸν Ἐξάψαλμον, εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀγρυπνία, ψάλλεται ὁ Τριαδικὸς κανὼν ». Φιλοθέου πτριάρχου Τάξις τοῦ ἱεροδικόνου (Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 154, σελ. 757).

• τὰ τῶν ἐπαιτίδων (1). Ἐπὶ τέλους ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος μνημονεύων τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἀπομίμησιν τῆς μουσικῆς τῶν Γνωστικῶν, δὲν βεβαίως ὡς ὁ Θεοδώρητος ὅτι « ταῦτα καὶ νῦν τὰ ἄσματα φαιδρότερας τῶν νικηφόρων μαρτύρων τὰς πανηγύρεις ποιεῖ », ἀλλ' ἐξ ἐναντίας διαβεβαίωσις ὅτι οἱ μὲν παλαιοὶ τῆς ἐκκλησίης μελωδοὶ ἐζήλωσαν τὰ Συριακὰ ταῦτα μέλη, νῦν ὅμως ταῦτα ὑπὸ μόνων τῶν Σύρων ψάλλονται (2).

Συνοψίζων τὰ ἀνωτέρω συμπεράινω ὅτι ἡ Θάλεια τοῦ Ἀρείου μετὰ τῶν παρχολουθούντων αὐτῇ μὴ ἐκκλησιαστικῶν ἁσματίων ἀπεμιμήθησαν ἐκ τοῦ πεζοῦ καὶ ἐμμέτρου ῥυθμοῦ καὶ πρὸ πάντων τῆς χειρονομίας τῶν μιμικῶν δραμάτων καὶ τῶν Ἰωνικῶν ἁσμάτων τοῦ Σωτάδου, καὶ ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἐκ-

(1) « Φαίνεται ὅτι τὸ παλαιὸν κοινολαΐται τινὲς ἰδιοῦντο τὰ τῶν κληρικῶν προνόμια καὶ ἐπ' ἐκκλησίης τῶν θείων ψαλτιωδημάτων κατήρχοντο... ἔψαλλον δὲ καὶ τινὰ παρηλλαγμένα καὶ ἄσυνήθη, οἷά εἰσι τὰ σήμερον ψαλλόμενα παρὰ τῶν γυναικῶν ἐπομένων τοῖς σίγνοις... ὡς αὐτῶς σημειῶσαι ὅτι καὶ τὰ τῶν ψαλτῶν μινυρίσματα καὶ τὰ θυμελικὰ μελωδήματα πάντα κεκώλυνται ». (Pandectes Canonum ed. Beveregii I, 459).

Ἐν ἐκάστη πρώτῃ τοῦ ἔτους αἱ γυναῖκες τοῦ ὄχλου φέρουσι σίγνη (σημαίας) περιήρχοντο τὰς ὁδοὺς ψάλλουσαι εἰς ἀργυρολογίαν.

(2) « Ὅσα νῦν ἐξ ἐκείνου Σύροι ἔχοντες ψάλλουσι... ὁ τοίνυν Θεὸς Ἐφραίμ... τοῖς μέτροις Ἀρμονίου ἐπιστήσας καὶ τοῖς ἐκείνου μέλεσι συμφώνους ὡδὰς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δόγμασι παρθεύμενος ἐς δεῦρο Σύρους παρέδωκε ψάλλειν... ἀφ' ὧν (μελῶν) πρὸς ζῆλον οἶμαι καὶ οἱ μετέπειτα τῆς ἐκκλησίης μελοποιοὶ (ἐννοεῖ, ὡς προεσημειώθη, τοὺς Ἀντιοχείς) τὰς ἀφορμὰς τῶν μελῶν πορισάμενοι ἐπὶ μᾶλλον αὐξήσχι ταῦτα καὶ ἐπιδρῶναι παρσκευάσαντο ». Ἐκκλ. ἱστορία IX, κεφ. 9. Ποία ἡ Συριακὴ αὕτη μελωδία ἄγνωστον διότι, ὡς γνωστόν, οἱ Σύροι παρδεγθέντες ἐπὶ τέλους τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν οὐδὲ ἐν παλαιὸν μουσικὸν βιβλίον διετήρησαν

κλησία εἴτε ἀναγκασθεῖσα ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ τοῦ ἀρειανισμοῦ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀσματικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν, εἴτε καὶ νομίσασα ὅτι εὐχερέστερον θὰ κατέβαλε τὸν ἀντίπαλον διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὅπλων, παρεδέχθη αὐτὴν τὴν θάλειαν καὶ ἰδίως τὴν μουσικὴν καὶ τὴν μιμικὴν αὐτῆς χειρονομίαν, ἀφοῦ ὁμως προηγουμένως αἱ λέξεις τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἀρειανὴν λειτουργίαν ὕμνων διωρθώθησαν ἐπὶ τὸ ὀρθοζότερον (1), καὶ ὅτι τοιαύτη θὰ ἦτο ἡ Ὁκτώηχος μέχρι τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅτε καὶ τὸ λεκτικὸν τῶν Τριαδικῶν κανόνων ὑπέστη νέαν ἐπεξεργασίαν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠδῶν ἐκολοβώθη.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη μουσικὴ, γνήσιον τέκνον τοῦ παλαιοῦ θεάτρου, ἐπὶ πολὺ ἀδελφικῶς συνέζησε μετὰ τῆς τοῦ ἵπποδρόμου, διότι, ὡς καλῶς γινώσκομεν, οἱ βυζαντινοὶ οὐδεμίαν ἐποιοῦν διάκρισιν μετὰξὺ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς μουσικῆς· ἐν τῇ μουσικῇ τοῦ ἵπποδρόμου σχολῇ ἐμορφώθησαν καὶ οἱ πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας μελωδοί, διὰ τοῦτο δὲ βλέπομεν τούτους λεληθότως πως ἐπηρεαζομένους καὶ ὑπὸ τῆς Βακχικῆς ὕμνολογίας.

Λέγων ταῦτα ὀρμῶμαι ἐξ ἀπλῆς ἐπιστημονικῆς περιεργείας, καὶ οὔτε νὰ ἐπιβάλλω εἰς τινὰ τὰς ιδέας μου ἀξιῶ, οὔτε ἰσχυρίζομαι νὰ λύσω ὀριστικῶς ζήτημα τόσον πολὺπλοκον. Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, οὔτε δύναται νὰ συνδυασθῇ πρὸς ἐθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς μικροφιλοτιμίας· ὅταν αὐτοὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας Πατέρες εἶχον τῷσαύτην εἰλι-

(1) Τὸ σύστημα τῆς τοιαύτης τῶν ὕμνων ἐπιδιορθώσεως ἐφήρμοσαν καὶ οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς « Παραστέλλονται ψαλμωδίαι ἀρχαιοπαράδοτοι ἐν αἷς περὶ εἰκόνων ἄδεταί τι, ἀντάδεταί τὰ ἀσεβῆ νέα δόγματα εἰς προὔπτον κείμενα ». Θεοδώρου Στουδίτου τὰ εὕρισκόμενα, ἐκδ. Simondi, σελ. 320.

κρίνειαν ὥστε νὰ ὁμολογῶσιν ἀπροκαλύπτως ὅτι ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὠκειοποιήθη τοὺς μουσικοὺς ἤχους καὶ αὐτὰ τὰ μουσικὰ γράμματα τῶν Γνωστικῶν (1), δὲν βλέπω τὸν λόγον δι' ὃν ὑμεῖς θὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ μέλη τοῦ Σωτάδου καὶ τοῦ ἱπποδρόμου, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε νὰ καυχηθῶμεν δυνάμεθα ὅτι διατηρήσαμεν τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς τύπον.

Ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλονήσασα ἐκ θεμελίων τὸ οἰκοδόμημα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κατήνεγκε καὶ κατὰ τῆς μουσικῆς ταύτης φοβερὸν τραῦμα· οἱ τὰς ἀσματικὰς ἀκολουθίας ψάλλοντες πολύφωνοι χοροὶ διελύθησαν, μόλις δ' ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δύο καὶ μόναι ἐκκλησίαι, ἡ ἀγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος τῆς Θεσσαλονίκης, κατάρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὸ παλαιὸν τῆς πολυφωνίας σύστημα, ἥτοι τὰς λεγομένας ἀρτίας ἀσματικὰς ἀκολουθίας, αἵτινες πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σταυροφορῶν ἐψάλλοντο εἰς πάσας τὰς κυριωτέρας βυζαντινὰς ἐκκλησίας (2).

(1) Πολλοὶ εἶκασαν ὅτι ἡ ἡμετέρα μουσικὴ ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἐκ τοῦ Ἀρμονίου ἀπομιμηθεῖσαν· ἀλλὰ κατὰ τοιαύτης εἰκασίας διαμαρτύρεται ἡ ἱστορία διότι, πλὴν τῶν παλαιῶν διακρινόντων τὴν ἐλληνικὴν μουσικὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἐφραίμ, καὶ αὐτὸς δ' ἐν τῇ ΙΔ' ἐκατονταετηρίδι ἀκμάσας ἱστορικὸς Ξανθόπουλος ῥητῶς ἐπαναλαμβάνει, ὡς προσημειώθη, τὴν διάκρισιν ταύτην « ὅσα καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου Σύροι ἔχοντες ψάλλουσι ». Νικηφ. Καλλίστου ἐκκλ. ἱστορία, βιβλ. ΙΧ, κεφ. 16.

2) « Ἀλλ' ἡ μὲν ἀσματικὴ αὕτη ἀκολουθία πέπυται ἐν πόλεσιν ἑλλήσις καλῶς οὔσα συντεθειμένη, καὶ διὰ ψαλμῶν καὶ ἐφυμνίων θεῶ ἀνχορηγούμενη, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ εὐσεβεστάτῃ πόλει Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐκκλησίαν, καθὼς ὁρᾷς, ἀδελφέ, συντε-

Τῆς περιόδου ταύτης διεσώθησαν ἄρκεταί μουσικαὶ πραγματεῖαι πολλοῦ λόγου ἄξιαι· ἐπειδὴ ὁμῶς πᾶσαι μένουσιν ἀνέκδοτοι, ἐπὶ τῇ βάσει ἀσυναρτήτων τινῶν εἰδήσεων καὶ διὰ πολλῶν εἰκασιῶν δύναται ν' ἀπαρτισθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἱστορία τῆς μουσικῆς· πῶς δὲ εἶναι δυνατόν· νὰ γνωσθῇ τὸ δευτερεῦον τοῦτο ἱστορικὸν ζήτημα, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ πρωτεῦον, ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορίας ἀτελῶς ἔτι γινώσκεται; βάσις τῆς ἱστορικῆς ταύτης περιόδου θεωρεῖται ὁ Ἀκροπολίτης ὅστις ἐλαφρὰν ἔχων συνείδησιν, ὡς λέγει ὁ Παχυμέρης, ἔγραψε πρὸς δικαιολόγησιν τῶν ῥαδιουργιῶν καὶ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ κόμματος, τὸ ὅποτον ἔχον ἐπὶ κεφαλῇ τὸν φιλόδοξον Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον ἐντέχνως ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς ἐνδόξου τῶν Λασκάρων δυναστείας· ὡς γνωστόν, ὁ οἶκος οὗτος συγκεντρώσας ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ τὰ

τήρηται κατὰ τὸ πάλαι κάλλιστον τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν ἐκείνων ἔθνος, τῆς βασιλευούσης φημὶ καὶ Ἀντιοχείας καὶ πλείστων ἄλλων.... Καὶ δεόμεαι ὑμῶν συντηρεῖσθαι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι παντός... συνηρομόσαμεν αὐτῇ (τῇ ἀτιμωτικῇ ἀκολουθίᾳ) καὶ τὰ τῶν Κανόνων, ἵνα μὴ τις γογγυστῇ περὶ τὰ καλὰ καὶ μὴ γινῶσιν ἔχων τῆς τάξεως, ἀκηδὴς δὲ μᾶλλον καὶ ῥάθυμος ὢν, προφάσεις εὗροι τινὰς καὶ χωρήσῃ πρὸς τὴν ταύτης κατάλυσιν, λέγων ὡς οὐ τοὺς συνήθεις καὶ παρὰ πάντων ἀδομένους ἀκούομεν Κανόνας· νῦν γὰρ καὶ οὗτοι συνήφθησαν... Καὶ αἱ καθολικαὶ ἐκκλησίαι πᾶσαι ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀπ' ἀρχῆς ταύτην ἐτέλουν μελωδικῶς μηδὲν χωρὶς λέγουσιν μέλους, εἰ μὴ τὰς τῶν ἑρῶν μόνον εὐχὰς καὶ τὰς τῶν διακόνων αἰτήσεις, ἐξαιρέτως δὲ αἱ μέγιστα ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντίνου καὶ Ἀντιοχείας ποτὲ καὶ Θεσσαλονίκης εἰς ἣν ἔρτι καὶ ἐν μόνῳ τῷ τοῦ θεοῦ ἁγίῳ Σοφίᾳ θεῶν ναιὶ ἐνεργεῖσθαι ὑπολέλειπται». Συμεὼν ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης κατὰ Λίξεστων, ἐν Γλασίῳ τῆς Μελοδοβίγας, 1683, σελ. 214-215, καὶ 242.

νυάγια τοῦ διαλυθέντος κράτους κατώρθωσε δι αἱματηρῶν ἰδρώτων νὰ ἀναδείξῃ αὐτὰ κράτος ἰσχυρὸν καὶ ἀντάξιον τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς. Ἄν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ὑπῆρξε βυζαντινὸς ἐλληνισμός, αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ πρέπει ν' ἀναζητηθῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐν ἣ πρὸ χιλίων περίπου ἐτῶν συνελθόντες οἱ πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἀνεκέρυξαν τὸν πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν αὐτοῦ θάνατον· οὐδέποτε ἐν οὐδεμιᾷ τοῦ βυζαντινισμοῦ περιόδῳ ὁ ἐλληνισμὸς ἀνεκηρύχθη ὡς ἐνωτικὸν σύμβουλον τῆς ληλούσης τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἀνατολῆς, ἥ ἐπὶ τῶν Λασκάρων τύπων ἐν Νικαίᾳ. Εἰς διασωθείσας ἐπιστολάς τῶν βασιλέων τούτων ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀντὶ Ρωμανίας, καλεῖται Ἑλλάς, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἀντὶ Ρωμίων, Ἑλληνες (1). Ὁ ἀναγινώσκων τὸ πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τῆς δυναστείας ταύτης προσφώνημα τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, τὸ ὑπὸ Χωνιάτου συνταχθέν, νομίζει ὅτι βλέπει τὰς σκιὰς τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρώμης ἐρχομένας ἐν Νικαίᾳ ὅπως διαμαρτυρηθῶσιν ἐναντίον τῆς καταδίκης ἣτις ἐσφαγίασε τὴν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀποκαλουμένη πόλις πατρίς ἔρχεται νὰ ἐπικαλεσθῇ, ὡς ὁ Χρύσης τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ κοπτομένη λέγει πρὸς τὸν Λάσκαριν « Τίσειαν Ἰταλοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλοισι . . . ὡς ἡ Ρώμη Βροῦτον ἐπὶ κύρβων εἰκονίσω σε, ὡς Τιμολέοντα Σικελία δοξάσω σε, ὡς Ἀρμόδιον Ἀθηναὶ ἀθάνατα κροτήσω καπὶ στήλης ὑψώσω σε ».

Ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ Ἑρμῆς δὲν θραύουσι τὰς λύρας αὐτῶν πρὸ

(1) Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορίας διεσώθησαν πολλὰ πολύτιμα ἔγγραφα ὡς καὶ μεγάλη χρονογραφία, ἐκδιδομένη ὅσον οὔπω μετὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

τοῦ Δαυτδ, ὡς ἔγραφον οἱ Βυζαντινοί, ἀλλ' ἐκ νεκρῶν ἀναστάν-
τες διδάσκουσι καὶ αὐτὸν τὸν Χωνιάτην νὰ προσφωνῇ τὸν Ἑλ-
ληνα βασιλέα δι' Ἑρμαῖκῶν ῥημάτων (1).

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου Β' (1255-1258) ἐξελλη-
νίζεται καὶ αὕτη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνολογία. Ὁ ἡγεμὼν οὗ-
τος διεκρίθη οὐ μόνον πολεμῶν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ
ἐχθροὺς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλόσοφος, θεολόγος καὶ
πρὸ πάντων μελωδός. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεὶς Παρακλητικὸς
Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἀναγνωρισθεὶς ὡς ὁρθόδο-
ξος ὑπὸ τῶν εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν ὕστερον ἐπανελθόν-
των Βυζαντινῶν, συμπεριελήφθη ἐν τῇ Παρακλητικῇ καὶ οὕ-
τως ἐξηκολούθησε ψαλλόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Τουρκοκρατουμέ-
νων Ἑλλήνων, ὡς οἱ ὁμοιοπαθεῖς τῆς Νικαίας ἱκετευόντων κα-
τανυκτικῶς τὴν Παναγίαν ὅπως ἀπελευθερώσῃ τὴν δουλεύου-
σαν πατρίδα (2). Ἀλλ' ὁ Κανὼν οὗτος, ὡς νῦν τοῦλάχιστον
ἔχει, συνετάχθη ἐν τῇ παλαιᾷ ῥυθμολογικῇ πεζολογίᾳ τῶν
ἐκκλησιαστικῶν μελῶν· περιεσώθη ὁμῶς ἕτερος ὕμνος ἐν στί-
χοις ποιηθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· οἱ στίχοι οὗ-
τοι ἐψάλλοντο ὑπὸ χορῶν διευθυνομένων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ π-
τριάρχου, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ τέλους,

Ἄκουσον, θῦτα, τοὺς λόγους ἐπευλόγει,

καὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν ἐξύμνησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Θεο-
δώρου τοῦ Γήρωνος γενομένου θαύματος τῶν κολύβων ἐπὶ
τοῦ διωγμοῦ τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιαν-
νοῦ (3)· ἡ ὑπόθεσις ἐξελέχθη καὶ χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ

(1) Μεσ. Βιβλιοθήκη, Α, σελ. 129.

(2) Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 772-780.

(3) Περὶ τοῦ θαύματος τῶν Κολύβων βλ. Νίκηφόρου Καλλίττου, ἐκκλ.
ἱστορίαν, βιβλ. X, κεφ. 12.

βασιλέως, καὶ διότι οἱ ἐν Νικαία ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς θύματα νέων Ἰουλιανῶν.

Εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ πάλιν ἄνδρες φθόροι
ἐν βασιλίδι τῇ πόλει Βυζαντίδι,
τυραννικὴ δύναμις, ἄνομον κράτος,
Ἰουλιανούς Ἰταλοὺς τούτους λέγω.

Ὁ ὕμνος ἀποτελούμενος ἐκ στίχων 277 ἐγράφη ἐν νέῳ ποιητικῷ ῥυθμῷ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντι πρὸς τὴν συνήθη πεζολογίαν ῥυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, ὡς τοῦτο ἐπιβεβαιωμένως καὶ αὐτὸς ὁ μελωδὸς διαβεβαίωσι:

ἀλλὰ πλατυνῶ καὶ στόμα καὶ καρδίαν,
ἐρεύξομαί τε σοὺς ἐφυμνίους λόγους
πανηγυρίζων, ῥυθμικοὺς πλέκων κρότους,
ἔνσιτα καλλίδωρα φορμίζων μέλη,
ἐν ἐξαχόρδῳ κιθάρας στιχουργίας
τοῖς ἐξελιγμοῖς ἀστατῶν τῶν ἀσμάτων,
ὀρχούμενός τε ταῖς στροφαῖς ταῖς τῶν λόγων (1).

Ἄλλα μὲλη τοῦ ἐστεμμένου μελωδοῦ δὲν περιεσώθησαν· ὁ αὐτὸς ὅμως βασιλεὺς συνέγραψε καὶ περίεργόν τινα κατὰλογον τῶν εἰς τὸν θεὸν τῶν χριστιανῶν δυναμένων ν' ἀποδοθῶσιν ἐπιθέτων, τὸ δὲ σύγγραμμα τοῦτο διασωθὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ θεὸς οὗτος εἶχε πλέον ἐξελληνισθῇ ἐν Νικαία, ἀφοῦ φέρει ἐπώνυμα οἷα τὰ ἑξῆς, « τηλεφχνῆς, πρύτανις, προνομεύς, πωλοδομήτωρ, ὑψιμέδων, ξένιος, ἀρίζηλος, ἀριδείκετος, μεγα-

(1) Εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Τήρωνα (ἐν *Manuelis Philae Carmina Graeca*, ed. Gottlieb Wernsdorf. Lipsiae 1768, σελ. 14-50).

σνδ'.

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ.

κλεής, ἀρχτοπόλιος, νηνεμοποιός, ταγός, τυφωνοκωλυμίας, τρι-
κυμιοθραύστης, ὀβριμοεργός, ἰφθιμός, σθεναρόχειρ, βριαρόχειρ,
χρησμοδότης, χρησμοτελεστής, ὀμφιδότης, ὀμβριμοποιός, σκη-
πτεργάτης, ἀστραποποιός, κλωθοφόρος, χθονεδραστής, κυδο-
φόρος, ἀκέστωρ, τεινοδοκίδας, μηναυγαστής, βοθυνοποιός, πυ-
θιοδείκτης, κεντροπήκτης, ὁ θέτιν κρίνων, ἀνδρομέδων, ὑπερ-
κέραινος, Ὀλύμπιος, χθόνιος, ὑψιβρεμέτης, τερπικέραινος, νε-
φεληγερέτης, σεισίχθων, ἀσκληπιαργός, μειλίχιος, τόμουρος,
ἀμβροσιοδότης, γιγαντορραίστης » καὶ τὰ τοιαῦτα (1).

Ἀλλὰ τοῦ τοιοῦτου ἐξελληνισμοῦ τῆς ὑμνολογίας περισώ-
θη ἕτερον περιεργότατον μνημεῖον. Ἄμα ἀναρρηθεὶς βασιλεὺς
ὁ Θεόδωρος Β' ὠνόμασε πατριάρχην τὸν ἐνάρετον καὶ πεπαι-
δευμένον Ἀρσένιον τὸν Αὐτωρειανόν, πιθανῶς συγγενῆ τοῦ
πρώτου ἐν Νικαίᾳ πατριαρχεύσαντος Μιχαήλ τοῦ Αὐτωρειαν-
νοῦ. Κατὰ τοῦ Ἀρσενίου τούτου μάλιστα ὁ Ἀκροπολίτης,
ὡς προτιμηθέντος τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου. Ὁ βασιλεὺς κα-
λῶς γινώσκων τὸν Βυζαντινὸν τοῦτον φιλόσοφον, ὡς διατελέ-
σαντα παιδαγωγὸν αὐτοῦ, οὐδόλως ἐτίμα, ὡς δηλοῦται ἐκ δι-
σωθείσης σατύρας αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βλεμμύδου· ἐξ ἐναντίας
δὲ ἡ ὕστερον ἀναδειχθεῖσα πατριωτικὴ διαγωγή τοῦ Ἀρσενίου,
αἱ ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ κόμματος καταδιώξεις αὐτοῦ ἀπέδει-
ξαν ὅτι ὁ μὲν Λάσκαρις ἐγίνωσκε καλῶς τοὺς ἀφωσιωμένους
εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀντίπαλοι εἶχον εὐλόγους
ἀφορμὰς νὰ μισῶσι τὸν Ἀρσένιον. Ὅταν οὗτος εἶδε τὸν μὲν
θάνατον προῶρως ἀρπάσαντα τὸν καλὸν βασιλέα, τὸν δὲ δι-
δοχὸν αὐτοῦ Ἰωάννην Β' σκληρῶς τυφλούμενον ὑπὸ τοῦ Πη-
λαιολόγου, ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ φοβερὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον

(1) Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως Θεοδώρου λόγος περὶ Θεωνυμίας (ἐν Mi-
gne, τόμ. 140, σελ. 764-770).

μόνος, ὁ θάνατος κατέπαυσε· πολυειδῶς διωχθείς καὶ συκοφνητηθείς ὁ ἐνάρετος πατριάρχης ἐξηκολούθησεν ἐπιμένων εἰς τὸ κατὰ τοῦ δολοφόνου ἐκσφενδονισθέν ἀνάθεμα, τὸ ὅποῖον καὶ ἀποθνήσκων διετύπωσε ἐν πολιτικῇ διαθήκῃ (1).

Ὁ Ἀρσένιος οὗτος διακρίνεται καὶ ἐν τοῖς μελωδοῖς· εἰς τῶν διωσθέντων ὕμνων αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας ἐπιρροῆς τοῦ τότε ἑλληνισμοῦ· ὁ ἀντιγινώσκων τὴν εἰς τὸ Πάσχα ὡραίαν ταύτην ᾠδὴν ἀπορεῖ ἀληθῶς ἂν αὕτη ἐγράφη ὑπὸ ἐθνικοῦ μελωδοῦ διὰ τοὺς παλαιούς ἐφήβους ἢ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου διὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ χριστιανούς.

Ἴτε μοι ξύμπαντες παῖδες,	δύναμίν θ' Ἄδου παμφάγου,	
Ἴτε φυλτάτῃ χορεία,	ψυχὰς ἀνέστησε πάσας	
Ἴτε μουσόθρεπτα τέκνα,	ἄμαχον κράτος δεικνύων.	
γλυκερὰν ὅπα λαλεῦντες,	Πᾶσα σκιρτᾷ νῦν ἡ κτίσις,	
5 λιγυρὸν μέλος φωνεῦντες	τὸν ὑψωθέντα δοξάζει,	20
ὕμνον προσφέρωμεν πάντες	Θεὸν ὕμνεῖ πᾶσα φύσις	
βασιλεῖ καὶ κτίστη πάντων,	ἀγαθῶν ὥσπερ δοτῆρα,	
βασίλῃ ὡρῶν ἐπέστη.	τὸν ἀναστάντα γεραίρει.	
Ἄγε σαλπίσσωμεν πάντες,	Τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ,	
0 ἄγε φορμήσωμεν ἄσμα,	τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ,	25
ἄγε τερπνῶς μελαδοῦντες	ἅπερ ἀνθρώποις παρέσχε	
Θεὸν ὑμνήσωμεν πάντες·	ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων,	
κατέλιπε γὰρ τὸν τάφον,	ὁ μόνος κτίστης ἀπάντων,	
συνέτριψε κλειῖθρα πάντα	ὁ φανότατος φωσφόρος;	
5 ζοφεροῦ πικροῦ θανάτου	νέφεσι γὰρ οὐ ζοφοῦται,	30

(1) Διαθήκη Ἀρσενίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 948).

<p>καθαρὰν ἀπλοῖ λαμπάδα,
καταφαιδρύνεται πάντα
ἀπλέτῳ φάει καὶ κάλλει.
Ἄγλαος κύκλος σελήνης,
35 χορὸς ἀστέρων αἰγλήεις,
καταφωτίζει τὴν νύκτα
ἀπλέτοις λαμπηδουχίαις·
κατίδοις ἄνω τὴν Ἄρκτον
μεγάλην τε καὶ τὴν ἥττω,
40 στέφανον τῆς Ἀριάδνης,
ζωδιακὸν κύκλον ἰδοις·
καθαρὸν σὺν τοῖς ζωδίοις·
βορινὸν κύκλον κατίδοις,
θερινὸν σὺν τούτῳ πάλιν.
45 Μετὰ ταῦτα δ' αὖ κατόψει
κύκλον τῆς ἰσημερίας,
μετὰ τοῦτον δ' αὖ τοὺς ἄλλους
χαριέντως νῦν κατίδοις.
Θεὸν ἐντεῦθεν ὑμνήσεις,
50 ἀγαθὸν τοιοῦτον κτίστην.
Ἴδε λοιπὸν τὰ τῆς γαίας,
χαρὰν ἀμύθητον λάβε,
Θεὸν ἀνύμνει προθύμως.
Νῦν φυτὰ ξύμπαντα θάλλει,
55 ἀγέλαι πτηνῶν σκιρτῶσιν
ἐπὶ τοῖς δένδροις φωνεῦσαι,
τὸν ὁδοιπόρον κηλεῦσαι,
Θεὸν ἀπάντων ὑμνεῦσαι·
τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ;
60 τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ;
κελαδοῦσι νῦν τὰ πάντα,</p> | <p>γλύκιον μέλος ῥωνοῦσι,
ψυχὰς εὐφραίνουσι πάντων.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς σκιρτᾶτε·
ἐλύθη γὰρ ἡ παχύτης
νεφελῶν εἶαρος ὥρη,
παγετὸς μακρὰν ἤλαθῃ,
ἀπεδιώχθη τὸ ψύχος,
τὰ σκυθρωπὰ παρωχέει,
καθαρὰ τανῦν αἰθρία.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς σκιρτᾶτε.
Ζεφύρου πνοαὶ γλυκεῖαι,
ποταμοὶ νάουσιν ἄρτι
καθαρὸν πόμῃ συμμέτρως,
πρόβατα τανῦν σκιρτῶσι
κρεκάλῃσι χαριέντως·
ἄρνια σκαίρει μητράσι
χλοεραῖς ἀρούραις ἄρτι.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτᾶτε·
ὁ αἰμὼν ἤδη τυρίσδει,
ἔαρινδον ἄσμα μέλπει,
θαλεροῖς ἐπὶ ῥεέθοις,
σκιεραῖς ἐπὶ πλατάνοις
ἀνάπαυσιν εὐτρεπίζει·
χελιδῶν ἄρτι Τηρῆος
καταλαλεῖ τοῦ φθορῆος·
τὸν Ἴτυν ζητεῖ δὲ πάλιν
κασιγνήτη ταύτῃ σφόδρα·
ὁ Πάν τῆς Ἠχοῦς ἐράει,</p> |
|---|--|

	ὁ Κύκλωψ τῆς Γκλατείας, Ἀδώνιδος Ἀφροδίτη.	ὕακινθος σὺν ναρκίσσῳ χαροπὸν χρῆμα τυγχάνει·	
95	Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔαρὸς καιρός, σκιρτᾶτε· γεράνων ἐσμὸς κλαγγάζει· λιγέως ἄδει καὶ κύκνος πτερὸν ἀνείς τῷ Ζεφύρῳ·	μέλισσα τῶν σίμβλων ἤδη ἀπαναστᾶσα προθύμως, περιβομβοῖ τὰς κοιλάδας,	125
100	κοκκύζει τανῦν ὁ κόκκυξ ἐν ὄρεσιν ἡλιβάτοις· λιγυρῶς ἄδει καὶ κίττα τὸ μιμηλὸν τοῦτο ζῶον· κομμοράγα νῦν πάντα,	σὺλᾶ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων, τίθεται ταῦτα τοῖς σίμβλοις πονέει γλυκεῖαν ἔνθεν χαριεστάτην τε βρῶσιν.	
05	κοτινοτράφοι σὺν τούτοις καταφωνοῦσι κοιλάδας. Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔαρὸς καιρός, σκιρτᾶτε· κύματα θαλάττης ἄρτι	Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔαρὸς καιρός, σκιρτᾶτε. Τριάς, ἀμέριστε φύσις, ἀκατανόητον βάθος, ἀδιήγητόν τε κράτος,	130
10	πράεως λίαν κινουῦνται· ὄρεσι καὶ γὰρ τὸ πρῶην ἀβάτοις παρωμοιοῦντο. Ἰστία τοίνυν πετάσας ὁ θέλων πλέειν θαλάσση,	κόρον οὐκ ἔχον τε κάλλος, Θεὲ παντάναξ καὶ κτίσται, Πατὴρ ἀπαύγασμα, δόξα, ὁ δοτὴρ ἀγαθῶν πάντων, παροχεὺς ὁ τῆς σοφίας,	135
15	μακρὰν ἀπαίρει πρὸς κέρδος, ἀναπέμπει καὶ δελφίνων ἡγέλη καὶ τῶν πομπίλων. Τὰ ῥύδα νῦν ἀνακύπτει χρυσῶς ἐκ τῶν καλύκων,	πυρέχοις αὐτὸς τὴν γνῶσιν ὑπόθεν τοῖς μικροῖς λάτραις, ἵνα τὴν σὴν ἐξουσίαν, ἀγαθωσύνην τε πᾶσαν συνίωμεν ἐκ κτισμάτων·	140
20	τὰ βῆτα νῦν ἀναθάλλει·	κλέος ἀγλαῶν μαρτύρων προσάγομέν σοι μεσίτην Γεώργιον (1), τὸν προστατήν διατριβῆς Ἀρσενίου (2).	145

1) Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἀναφέρεται ὡς συνεορταζόμενος τότε τῇ Πάσχᾳ.

2) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 937-940.

Ἡ διὰ τῆς Ἀνακρεοντείου τᾶν ποιήσεως ἀντικατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥυθμολογίας ἀπέτυχεν, ὡς ἀπέτυχε καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Λασχάρεων ὀνειρευθεῖσα ἐξελλήνισις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· παλαιαὶ παραδόσεις δὲν ἠδύναντο διὰ μιᾶς νὰ λησμονηθῶσιν, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ ἐν Νικαίᾳ ἀναβίωσις τοῦ ἐλληνισμοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ τούτου φάσματος ἐξέγερσιν τῶν ἐπὶ τῶν πρώτων Παλαιολόγων πατριαρχῶν καὶ καλογήρων.

Ἀλλ' ἂν οὕτως ἐπεκράτησεν ὁ παλαιὸς τῶν μελῶν ῥυθμός, αὐτὴ ἄρα ἡ μουσικὴ ὑπέστη ἀλλοίωσιν τινά; τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὀριστικῶς. Ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος Ξανθοπούλου γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μουσικὴ οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν τῶν Σύρων, ἀλλὰ καὶ ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης διαβεβαίωσεν ὅτι ἡ εἰσβολὴ τῶν Σταυροφόρων παρέλυσε τὸ παλαιὸν σύστημα τῶν ἀσματικῶν ἀκολουθιῶν, ἦτοι τῆς πολυφωνίας (1)· πρὸς δὲ τοῦ-

(1) Ὅτι ἡ μουσικὴ τῶν Βυζαντινῶν ἦν πολύφωνος καὶ πολύτονος πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς· ἐν ἔτει 614 ὁ Ἡράκλειος θέλων νὰ περιορίσῃ τὸν ὑπερπλεονάσχοντα ἀριθμὸν τῶν ἐμμέσθων ὑπηρετῶν (ὄφρ' ἵκναι τὸν ναοὺ τῆς ἁγίας Σοφίας ὥρισε, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Νεαράν, τοὺς μὲν ἀναγνώσττας εἰς 160, τοὺς δὲ ψάλτας εἰς 25· γινώσκοντες δὲ ὅτι οἱ τότε ἀναγνώσται συνέψαλλον μετὰ τῶν ὑποδεστέρων τὸ ἀξίωμα ψαλτῶν, εὐκόλως ἐννοοῦμεν ὅτι 155 ψάλται ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκβάλλωσιν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόνον.

Ὡς προσημειώθη (σελ. ροθ', σημ.) ὁ Ζωναρᾶς δηλολογεῖ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἦν τότε φωνητικὴ· ἐπὶ τῶν Εἰκονομάχων ὁμοίως ἦν καὶ ὀργανικὴ, διότι ἔκτοτε καὶ οἱ λατῖνοι ἐκ τούτων παρέλαβον τὸ Ὅργανον (orgue). Τὸ Ὅργανον τοῦτο, ἐφευρεθὲν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ κάλλιστα περιγράφεται ἐν ἐπιγράμματι οὗτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος (Juliani Opera, II, σελ. 611, ἐκδ. Hertlein). Τοῦτο λαβὼν ὡς θέμα τοῦ τρίτου λόγου περὶ Προνοίας ὁ Θεοδώρητος Κύρου (IV, σελ. 513) εὐφυῶς συγχρί-

τοις βλέπομεν τότε πρῶτον εἰσυχυμένους ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ τοσοῦτους δημοτικούς σκοποὺς ἢ ἤχους δημοτικῶν ᾠδῶν, ἐλληνικῶν τε καὶ ξένων, πολλὰ μουσικὰ νεύματα ἀπαρχιούμενα καὶ καταντῶντα εἰς ἄρωνα μουσικὰ σημάδια, ἄλλα δὲ πάλιν ὑποδιαιρούμενα εἰς πολυχρίμους παραλλαγὰς ἔχων· ἐκ τούτων δὲ πάντων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ μαῖστορες ἀπολέσαντες πολλὰ μυστήρια τῆς παλαιᾶς παραδόσεως μετὰ πολλοῦ κόπου κατῴρθωσαν νὰ ἐπισκευάσωσι σὺν τῷ χρόνῳ ὅσας γωνίας τοῦ μουσικοῦ οἰκοδομήματος εἶχε φθείρει καὶ κατασεῖται ἡ ἐχθρική ἐπιδρομή, ἥτις ἀναμριβόλως οὐ μόνους τοὺς χοροὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς μουσικὰς σχολὰς διέλυσε.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὴν νεωτέραν μουσικὴν πολλὰς ὁμολογοῦσαν χάριτας εἰς τὸν ἀγγελώνυμον καὶ χαριτώνυμον μαῖστορα Ἰωάννην τὸν Κουκουζέλην ὅστις, καίτοι ἀγνοῶν τὰς σχολαστικὰς περὶ ἀρμονίας θεωρίας τῶν λογισμάτων, πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ μουσικοῦ λάρυγγος καὶ ὥτὸς κατῴρθωσε νὰ περισυνάξῃ τὰ παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἀθῶνος διατήρηθέντα λείψανα τῆς μουσικῆς παραδόσεως καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ζωογονήσῃ τὴν παλαιὰν μουσικὴν (1)· οὕτω τοῦλάχιστον δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἱστορικῶς

ναι αὐτὸ πρὸς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀνθρωπίνου φωνῆς καὶ ἐπαινεῖ τοὺς χριστιανοὺς ὡς προτιμῶντας τοῦ μηχανικοῦ αὐτὸ τὸ φυσικὸν ὄργανον εἰς ὕμνον τοῦ Θεοῦ· ὡς δὲ φαίνεται, τὸ ὄργανον ἐχρησίμευσεν τότε ἐν μένῳ τῷ ἱπποδρόμῳ. Ὁ Περφυρογέννητος συνεχῶς μνημονεύει τὸ ὄργανον τῶν Βενέτων, ἢ τῶν Πρασίνων.

(1) Ὁ Κουκουζέλης καταγόμενος ἐκ Δυρραχίου ἤκμασεν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὀλίγον μετὰ τὸν λογοθέτην καὶ μουσικὸν Ἰωάννην τὸν Γλυκύν. (Περὶ τούτου βλέπε Χρυσάφην παρὰ Τζέτζη σελ. 123, 125 ἐν ὑποσημειώσει, καὶ Ἀγαπίου Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίαν, Ἐνετίησι 1779, σελ. 357-359).

αί μυστηριώδεις τοῦ μαῖστορος τούτου περιπλανήσεις, ἡ ἐπί-
μονος ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀναζήτησις αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀστὴρ
ἐκείνη παράδοσις περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τραγουδίου (1) πρὸς

(1) Ἡ μετάπτωσις τῶν λέξεων τραγωδῶν, τραγωδία καὶ τρα-
γωδοὺς ἐν τῇ σημερινῇ ᾄδῳ, ᾄσμα καὶ ψάλλτης (τραγουδιστῆς) ἐ-
πῆλθεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· πρῶτος ἐν τοιαύτῃ σημερινῇ ἔγραψε τὰς λέ-
ξεις Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ γραμματικὸς Διονύσιος ὁ
Θρᾷξ, οἱ τοῦ Θεοκρίτου σχολιασταί, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ ἐξ Αἰγύπτου χρι-
στιανικοὶ πατέρες ἅγιος Μακκάριος καὶ Γρηγόριος (βλ. Greek Lexicon by
Sophocles 1870). Ὡς ἐκ τοῦ Διοδώρου (IV, 5, καὶ XVI, 9?) δηλοῦται
ἡ μετάπτωσις τῶν λέξεων προῆλθεν ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν συμπο-
σίων· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοῦ Ἀ-
ρείου Θάλεια σημαίνουσα τὴν τε θεατρικὴν Μοῦσιν καὶ αὐτὸ τὸ συμ-
πόσιον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καθιέρωσιν
τοῦ τραγουδίου· τὸ κυριώτερον τοῦ Σωτάδου ποίημα ἐπεγράφετο
Ἰωνικὰ ᾄσματα, ὃ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος συγκρίνων πρὸς ταῦτα τὴν
Θάλειαν λέγει « διὸ καὶ θαυμάσειεν ἄν τις ὅτι πολλὰ συντάγματα καὶ
πλείστας ὁμιλίας εἶς γε τὴν πηλίκην καὶ τὴν κοινὴν γραψάντων καὶ
παρὰ μηδενὶ θαλείας εὐρισκομένης, . . . ἡ παρὰ μόνοις τοῖς
ᾄδουσι τὰ τοιαῦτα παρὰ πότον μετὰ κρότου καὶ σκωμμάτων ἐν
παιδιαῖς ἔνεκα τοῦ γελαῖσθαι παρ' ἐτέρων, ὃ θαυμάσιος Ἀρείος οὐδὲν
σεμνὸν μιμησάμενος, . . . τὴν τοῦ Σωτάδου μόνου γελοιογραφίαν ἐζήλω-
σε· τί γὰρ ἔπρεπε ποιεῖν αὐτὸν ἢ θέλοντα κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὀργή-
σασθαι τὸ δύστηνα ἐκτοῦ ῥημάτων ἐν ἐκλύτοις καὶ παρειμένοις μελε-
σι; »· τόμ. Α, σελ. 408. Ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ λέξις τραγωδῶν
ἐν τῇ σημερινῇ τοῦ ᾄδω ἐγνώσθη ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρείου,
πρῶτος δὲ μετεχειρίσθη αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός.

Ἐν τούτοις εἶναι ἀξιοπαράτητον ὅτι, ἐνῷ ἡ λατινικὴ ἐκκλησιὰ
μεταχειρίζεται τὰς λέξεις Cantus, Cantare, Cantor ἀδικοφύως ἐπὶ ἐκ-
κλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ ᾄσματος, ἡ ἑλληνικὴ προσεκτικῶς διακρίνει
τὸ πολιτικὸν τραγοῦδι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος· καὶ αὐτὸς δὲ
ὁ λαός, ἐνῷ λέγει τραγοῦδι, τραγωδῶν, τραγουδιστῆς ἐπὶ λαϊ-
κοῦ ᾄσματος, ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μεταχειρίζεται πάντοτε τὰς λέξεις
ψάλλω, ψαλμωδία, ψάλλτης.

ρχομένου ἐκ τῶν εἰς τοὺς τράγους ᾄδομένων ᾠσμάτων ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ τούτου Ὀρφέως (1). Ὅτι δὲ εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην ἀνακαίνισιν πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ τοῦ δήμου μουσική, πληροφοροῦμεθα οὐ μόνον ἐκ τῶν τότε πρῶτον ἀναφαινομένων διαφορῶν πολιτικῶν σκοπῶν τονισμένων κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν (2), ἀλλὰ καὶ ἐκ μουσικῆς γραμματικῆς, ἥτις ἀποδιδομένη εἰς αὐτὸν τὸν Κουκουζέλην διδάσκει τοὺς ἀρχαρίους τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾠσμα ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων δημοτικῶν ᾠσμάτων. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν εὐρηται τὸ ἐξῆς ἐκκλησιαστικῶς τονισμένον τραγοῦδι, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ ᾠσματος « Βγῆκαν κλέφταις ἔς τὰ βουνά » :

Ἀβῶα, ἀβῶαν ἀπήντησεν
καὶ οὕτως τὸν ἐχαιρέτησεν,

(1) « Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν βόσκων τοὺς τράγους εἰς ἓνα ἀκρωτήριον καὶ θεασάμενος ἔνθεν κάκειθεν ὅτι δὲν ἦτον τινὲς νῆα τὸν ἀκούσῃ, ἀρχίζει καὶ ἔψαλλεν ἓνα ὕμνον μὲ πολλὴν τέχνην καὶ κατάνυξιν. Ἀσκητὴς δέ τις ὅστις ἑκατόικα ἐκεῖ πλησίον... ἀκούσας τοσαύτην μελωδίαν γλυκυτάτην καὶ παναρμόνιον ἐθαύμασε, καὶ ἐξελθὼν βλέπει (ἐξείσιον θέημα) τὸν μὲν βοσκὸν ψάλλοντα, τοὺς δὲ τράγους ὁποῦ δὲν ἐδόσκουνταν ἀλλὰ ἐστέκουνταν καὶ τὸν ἐκύτταζαν ὥσπερ ἐκπληττόμενοι καὶ χαίροντες εἰς τὴν ἀγγελικὴν μελωδίαν ἐκείνην καὶ ὄχι ἀνθρώπινον ». Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, σελ. 358.

2. Τοιούτους πολιτικοὺς σκοποὺς ἀπκριθμεῖ δὲ καρδινάλιος Πίτρας τοὺς ἐξῆς: Ἀγαλμα, ἀειδωνατικόν, ἀναγραμματισμός, ἀναποδιτισμός, δογμὰ Θετταλικά, ἐτεροδόχαι, καλογηρικόν, λαλίστρα, λατρινός, μονοσυρῆριος, νεανίσματα, Βουλγάρα, βουλγαρικόν, Δυσικόν, Φραγγικόν, Περσικόν, Ἑθνικόν κλπ. Τὰ δημοτικὰ ταῦτα ᾠσματα περισυναζόμενα καὶ ἐκδιδόμενα μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πλουτοῦσι τὴν περὶ τὸ εἶδος τοῦτο πτωχοτάτην ἐλληνικὴν φιλολογίαν, δύνανται νὰ συντελέσωσι καὶ εἰς ἐπίλυσιν πολλῶν μουσικῶν μυτηρίων.

—Πόθεν ἔρχη, ὦ ἀβῆα;
 —'Απὸ 'Αδριανούπολιν.
 —Τί ἔμαθες ἐκ τούτων ἐμοῦς γονεῖς;
 —'Απέθανεν ἡ μάνα σου,
 ψυχομαχεῖ καὶ ὁ κύρης σου,
 καὶ ὁ θεὸς μακαρίσει αὐτούς.

Ἅτερον ἄσμα ἐν τῇ αὐτῇ μουσικῇ πραγματεία διδάσκον τὸν μαθητὴν τὰς δυσκολίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διὰ γενναίας τοῦ μαῖστορος χρηματικῆς ἀμοιβῆς ὑπερνίκησιν τῶν δυσκολιῶν τούτων ὁμοιάζει πρὸς τὸν σκοπὸν « Φεγγαράκι μου λαμπρὸ » καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ὁ θέλων μουσικὴν μαθεῖν
 καὶ θέλων ἐπαινεῖσθαι,
 θέλει πολλὰς ὑπομονάς,
 θέλει πολλὰς ἡμέρας·
 τιμὴ πρὸς τὸν διδάσκαλον,
 δουκάτα εἰς τὰς χεῖρας,
 τότε νὰ μάθῃ ὁ μαθητὴς
 καὶ τέλειος νὰ γένη (1).

Οὕτως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀνακινισθεῖσα ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνῆλθεν εἰς ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν περιωπὴν ἐράμιλλον πρὸς τὴν παλαιάν, ἀφοῦ, καθ' ἓνα τῶν τελευταίων μουσικοδιδασκάλων, τὸν Δούκαν Χρυσάρην, προσόντα τοῦ τότε καλοῦ μουσικοῦ ἐθεωροῦντο τὸ ν' ἀντι-

(1) Ἀρχὴ σὺν θεῷ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς (ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, κωδὶξ 141).

γράφῃ καθ' ὑπαγόρευσιν καὶ ἄνευ βοηθείας βιβλίου πᾶν μουσικὸν ἔγγραμμα, τὸ νὰ ψάλλῃ ἀμελετήτως καὶ ἅμα πρῶτον θεωρήσας οἷονδὴποτε παλαιὸν καὶ νέον μάθημα, τὸ νὰ τονίζῃ πᾶν νέον ποίημα, καὶ τὸ νὰ διακρίνῃ διὰ μόνης τῆς ἀκοῆς τὸν ποιητὴν παντὸς ἀδομένου μέλους (1).

Δ.

Ἐνῷ ὁ ἅγιος Ἐφραίμ κατεπολέμει τοὺς Γνωστικούς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὄπλων, δύο ἐξ Ἀλεξανδρείας γραμματικοί, οἱ Ἀπολλινάριοι, εἴτε τοῦτον μιμούμενοι, εἴτε ἐκ τῆς ποιητικῆς ἐπιτυχίας τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρζίου κεντηθέντες, συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ περιβάλλωσι τὴν χριστιανικὴν πεζολογίαν διὰ τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως. Ἀμφότεροι διδάσκοντες τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἐν Λαοδικείᾳ ὑπερησπίσθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν κατὰ τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν· ἔχοντες ὁμῶς προητοιμασμένην ἰδίαν αἵρεσιν ἐκχαρδόκουσιν τὴν κατάλληλον πρὸς διάδοσιν αὐτῆς εὐκρίαν. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἀπηγόρευσιν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν σπουδὴν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας, οἱ δύο οὗτοι διδάσκαλοι καὶ πρεσβύτεροι τῆς Λαοδικείας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ὑπὸ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης κολοβουμένην ἐγκύκλιον τῶν χριστιανῶν παιδείαν, ἐπαρουσίασαν ἰδίαν τοῦ χριστιανισμοῦ ποίησιν, ἥτις ὡς ἀπλῶς ἐφαρμόζουσα ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν βιβλίων τὰ ἐλληνικὰ μέτρα οὐδὲν μὲν εἶχε τὸ πρωτότυπον, περιεῖχεν ὁμῶς ἅπαντα τὰ σπέρματα τῆς ὑπ' αὐτῶν πρεσβευομένης αἱρέσεως· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ συνέγραψαν διαλόγους κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὅ-

1) Παρὰ Τζέτζη *Altgriechische Musik*, σελ. 125.

μνους κατὰ τὸν Πίνδαρον, καὶ ἐκλέξαντες πολλὰς χριστινικὰς ὑποθέσεις ἐδραματούργησαν αὐτάς κατὰ τὰς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰς κωμωδίας τοῦ Μενάνδρου· πρὸς δὲ τοῦτοις παραφράσαντες εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μέχρι τῆς Πρώτης τῶν Βασιλειῶν, ἥτοι τοῦ θανάτου τοῦ Σαοῦλ, διήρεσαν αὐτὴν κατὰ τὴν Ἰλιάδα εἰς 24 ῥαψωδίας φερούσας τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα (1).

Οἱ τότε πατέρες ἐννοήσαντες τὸν δόλον σφοδρῶς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀπολλιναρίων· αἱ τραγωδίαὶ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν ἀπεκηρύχθησαν, τρεῖς δὲ σύνοδοι, ἡ ἐν Ρώμῃ, ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει (378—381) ἀνεθεμελίωσεν αὐτούς. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι εἰς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων ὀνομάζει τούτους Ἀρειανούς, ὡς τολμήσαντας νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ ἱερῇ κείᾳ τὸ θέατρον! (2).

(1) « Ἦνίκα δὲ Ἀπολινάριος οὗτος εἰς κειρὸν τῇ πολυμαθείᾳ καὶ τῇ φύσει χρησάμενος, ἀντὶ μὲν τῆς Ὀμήρου ποιήσεως ἐν ἔπεσιν ἡρώοις τὴν Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν συνεγράψατο μέχρι τῆς τοῦ Σαοῦλ βασιλείας, καὶ εἰς εἴκοσι τέσσαρα μέρη τὴν πᾶσαν πραγματεῖαν διεῖλεν, ἐκάστῳ τόμῳ προσηγορίαν θέμενος ὁμώνυμον τοῖς πρὸ Ἑλλήσι στοιχείοις κατὰ τὸν τούτων ἀριθμὸν καὶ τὴν τάξιν· ἐπραγματεύσατο δὲ καὶ τοῖς Μενάνδρου δράμασιν εἰκασμένας κωμωδίας· καὶ τὴν Εὐριπίδου τραγωδίαν καὶ τὴν Πινδάρου λύραν ἐμιμήσατο· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς ὑποθέσεις λαβὼν, τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων μαθημάτων ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπενόησεν ἰσχυροὺς καὶ ἰσοδυνάμους πραγματείας, ἥθει τε καὶ χαρὰ καὶ φράσει ὁμοίᾳ τοῖς πρὸ Ἑλλήσιν ἐν τούτοις εὐδοκίμησασιν· ὥστε, εἰ μὴ τὴν ἀρχαιότητα ἐτίμων οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ συνήθη φίλα ἐνόμιζον, ἐπίσης, οἷμαι, τοῖς παλαιοῖς τὴν Ἀπολιναρίου σπουδὴν ἐπήνουν καὶ ἐδιόσχοντο ταύτην, πλεον αὐτοῦ τὴν εὐφυίαν θαυμάζοντες, ὅσῳ γε τῶν μὲν ἀρχαίων ἕκαστος περὶ ἐν μόνον ἐσπούδασεν, ὁ δὲ, τὰ πάντα ἐπιτηδεύσας ἐν κατεπειγούτῃ ἡγεῖται τὴν ἐκάστου ἀρετὴν ἀπεμάχεται » . Σωζόμενος, V, κεφ. 8.

(2) « Ταῦτα τοῦ Θεοστυγοῦς Ἀπολλιναρίου δυσφημήσαντος... καὶ »

Ὁ σκοπὸς τῶν Ἀπολλιναρίων πρὸς καιρὸν τοῦλάχιστον ἐπέ-
τυχε, διότι ἡ αἵρεσις λεληθότως διὰ τῶν ποιημάτων εἰσχω-
ροῦσα ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις,
εἰς καταπολέμησιν τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία ἠναγκάσθη νὰ ἐ-
φαρμόσῃ τὴν αὐτοθεραπευτικὴν μέθοδον τοῦ Ἐφραίμ, κατα-
πολεμοῦσα δηλονότι τὰ αἵρετικά δι' ὀρθοδόξων ποιημάτων (1).

Τὰ πολλὰ τῶν Ἀπολλιναρίων φιλοσοφικά καὶ θεολογικά
συγγράμματα ἐξηφανίσθησαν, οὐδὲ ἦν δυνατόν νὰ διαφύγῃσι
τὸν ὄλεθρον τὰ ποιήματα αὐτῶν καὶ πρὸ πάντων αἱ τραγω-
δίαί καὶ αἱ κωμωδίαί· παράρρησίς τις τῶν Ψαλμῶν εἰς ἡρωϊ-
κοὺς στίχους διασωθεῖσα ἀμφιδάλλεται ἂν ἦναι γνήσιον αὐ-
τῶν ἔργον· μετὰ πλειοτέρας μάλιστα πιθανότητος δύναται ν'
ἀποδοθῇ εἰς τούτους τὸ μόνον διασωθὲν χριστιανικὸν δράμα

ἡ καὶ Εὐνόμιος ὁ ἄνομος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀρειανίζοντες φαίνονται οἱ
νέοι σοφισταί, ὅτι ταῖς τούτων θυμελικαῖς ἐγκύψαντες βίβλοις, καὶ ὥσ-
περ ἀρεσθέντες καὶ καττερφθέντες ἐξ αὐτῶν ἡμῖν παρατάττονται ». Ἀ-
ναστασίου πρεσβυτέρου χρήσεις... Ἀρειανῶν (Mali Collectio Nova Scripto-
rum Veterum, VII, σελ. 203). Ὁ αὐτὸς ἀποκαλεῖ τὸν Εὐνόμιον « πρω-
τοστάτην τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας », σελ. 202.

(1) Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου πρὸς καταπολέμησιν
τῆς τῶν Ἀπολλιναρίων ποιήσεως ἔγραψεν ὁ θεολόγος τὰ γνωστὰ ἔπη·
Περὶ δὲ τῶν ἐμμέτρων, ὧν ἐμνήσθη καὶ πρῶην, διττὸς αὐτῷ γέγο-
νεν ὁ σκοπός· πρῶτος μὲν, ὅπως τὴν ἄθεσμον Ἰουλιανοῦ τοῦ τυράννου
κακοθεσίαν μερικαίῳδῃ καὶ ἀνίσχυρον ἀπελέγξῃ, κελεύουσιν μὴ μετέτ-
ναι χριστιανοῖς τῆς Ἑλλήνων παιδείας· δεύτερον δέ, ἐπεὶ εἶδρα Ἀπολι-
ναρίον ῥάψαντα πολυστίχους βίβλους ἐκ διαφόρων μέτρων, καὶ τούτοις
κλέψαντα τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν αἵρεσιν, ὡς ἐλλόγιζον ὁῖθεν, ἀναγκαῖον
ᾤσθη ἐν Ἀρειανζοῖς ἡσυχάζων... τῆνικαῦτα γράψαι τὰ ἔμμετρα ». *S. Gregorii Nazianzeni Opera*, τόμ. I, σελ. CLVIII, ἐκδ. Βενεδικτί-
νων. Ἐν λόγῳ NH περὶ ἐνανθρωπήσεως ὁ ἅγιος ἀποτείνει πρὸς τὸν
Ἀπολλινάριον τοὺς στίχους...

... α. μελαίνεις
τὸν χάρτην πολλάκις χιλιάσιν ἐπῶν.

Ὁ Χριστὸς Πάσχων (1) τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου κακῶς φερόμενον, διότι οὐδεὶς τῶν σχολιαστῶν αὐτοῦ βεβαίως τοῦτο. Ἄν ἀληθῶς ἡ τραγωδία αὕτη ᾖ ἔργον τῶν Ἀπολλιναρίων, ἡ ποιητικὴ πρωτοτυπία τῶν γραμματικῶν τούτων περιωρίζετο εἰς ἀπλοῦν μετασχηματισμὸν τῶν παλαιῶν δραμάτων εἰς χριστιανικά, καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς Ἑκάτης διὰ τῆς Θεοτόκου. Ὅπως δὴ ποτε ὁμῶς πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι οἱ Ἀπολλινάριοι ἐγένοντο οἱ σχολάρχαι τῆς ἑκτοῦ ἀναφαινομένης παρὰ τοῖς χριστιανοῖς κλίσεως εἰς ποιητικὴν παράφρασιν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ εἰς δραματοποίησιν χριστιανικῶν ὑποθέσεων· πιθανῶς μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἀφοσίωσις τῶν ποιητῶν τούτων ἐγένετο ἢ κυριωτέρᾳ ἀφορμῇ τῆς ἀποκηρύξεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ αἱ λεγόμεναι αἵρετικαὶ αὐτῶν δοξασίαι· τοῦτο τοῦλάχιστον φαίνεται ἐννοῶν καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου σχολιαστῆς Κοσμᾶς λέγων ὅτι τὸν Ἀπολλινάριον « ὡς τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως προασπιστὴν οἱ τῆς ἐκκλησίας ἡγεμόνες ἐβδελύσσοντο (2) », ὡς καὶ ὁ ὁσῖος Νεῖλος ἀποκαλῶν Ἀπολλιναρῖον τοῦς περὶ τὴν ποίησιν ἀσχολουμένους (3).

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀπολλιναρίων εὗρεν ἰδίως μιμητὰς ἐν τοῖς μοναχοῖς, εἵτινες, Ἕλληνες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νοοφώτι-

(1) Τοῦτο πολλάκις ἐκδοθὲν ἀναλύεται ὑπὸ Klein, Geschichte des Drama's. Leipzig, 1866, τόμ. III, σελ. 599-626· παρίβ. Fabricius, Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 584-592.

(2) Mali Spicilegium Romanum, II, σελ. 135-136.

(3) « Εἰ δὲ θαυμάσεις τοὺς γράφοντας τὰ ἔπη, ὦρα σοι καὶ Ἀπολλινάριον τὸν δυσσεβῆ καὶ καινοτόμον θαυμάζειν, πολλὰ λέναν μετρήσαντα καὶ ἐποποιήσαντα καὶ μεταιοπυρήσαντα, καὶ παντὶ καιρῷ ἐν λόγοις ἀνονήτοις κατατριβέντα, οἰδῆσαντά τε τοῖς ἀκερδέσι τῶν ἐπῶν καὶ φασγμήναντα καὶ ὑδερύσαντα τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Δαυὶδ ἔλεγεν ». S. Nili epistolae, σελ. 141.

στοι, δὲν ἠδύναντο ν' ἀποσπασθῶσι τῆς λατρείας πρὸς τὴν ὠραίαν ἐκείνην πόρνην, ἣτις ἐκαλεῖτο Ἑλληνικὴ καλλιέπεια, ὡς λέγει ὁ προμνημονευθεὶς ὁσιος (1)· διὸ κομίζοντες ἐν τοῖς κελλείοις αὐτῶν τοὺς Ἑλληνας ποιητάς, κρύφα ἐνετρύφων ἐν τῷ βορβόρῳ, ἥ καὶ ἀπομιμούμενοι τούτους παρέφκζον εἰς στίχους τὰ χριστιανικὰ βιβλία. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ καλλιεπὴς τῆς Πτολεμαίδος ἐπίσκοπος Συνέσιος, συγγράψας τραγωδίας καὶ πρὸ πάντων κωμωδίας κατὰ μίμησιν τοῦ Κράτητος, τοῦ Διφίλου καὶ τοῦ Φιλήμονος (2).

Ἡ ἀπώλεια τῶν δραμάτων τοῦ Συνεσίου εἶναι ἐπαισθητότερα τῆς καταστροφῆς τῶν ποιήσεων τῶν Ἀπολλιναρίων, διότι ὁ εὐφάνταστος τῆς Κυρήνης ἐπίσκοπος συνενῶν τῇ ἑλληνικῇ καλλιεπείᾳ καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς τότε κοινωνίας δὲν παρώδης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς ψυχρὸς γραμματικὸς τοὺς

(1) «Μέλι ἀποστάζει ἀπὸ γυναικὸς πόρνης, δηλαδὴ τῆς Ἑλλήνων καλλιεπείας, ἣτις τῇ πολλῇ πιθανῇ ὁμιλίᾳ ἐξέπατῶσα τὸν κυμπευθέντα, καθάφησιν ὁ Σολομών, βρόχοις τε τοῖς ἀπὸ χειλέων καταδεσμεῖ καὶ ἐξοκέילαι παρασκευάσασα τῆς τοῦ θεοῦ φιλοσοφίας εἰς αὐτὸ τὸ πέτακρον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τοῦ ᾄδου καταβιβάζει τὸν ἀθλίως ἀλόντα. Μὴ τοίνυν θέλει προσανέχειν τῷ μέτρῳ, καὶ εἰ λίαν πρὸς αὐτὸ συνήθειαν καὶ ἱμερον κέκτηται, ἵνα μὴ ἀφηνίσης τῶν ἀλίων τὸν θεὸν χαρὰκτῆρα, ὅνπερ σὺν πρόθῳ πολλῷ πρῶτην ἀναμάξασθαι προείλω, πρὸς τὴν ἐσχάτην μὲν ἐκπέσης ἀμορφίαν, δῆλος δὲ γένῃ ἀμελῶν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας διὰ τῆς περὶ τὰ ἔπη σπουδῆς». Νείλου ἐπιστολὴ εἰς Ἀλεξάνδρον τὸν ἀπὸ γραμματικῶν, σελ. 140· παραβλ. καὶ ἐπιστολ. πρὸς Κυντίον Καγκελλάριον (βιβλ. II, ἐπιστολ. 161), ἐκδ. Ἀλλατίου, ὡς καὶ σελῶν πῇ τοῦ παρόντος.

(2) «Ἐγὼ δὲ θαμὰ καὶ τραγωδίαις ἐπετραγώδησα, καὶ κωμωδίαις ἐπιστωμύλλομαι πρὸς τὸν πόνον ἐκάστου τοῦ γράψαντος. Εἴποις ἂν ἡλικιώτην εἶναι νῦν μὲν Κράτητος, νῦν δὲ Διφίλου τε καὶ Φιλήμονος. Καὶ οὐδ' ἔστιν ἰδέα φιλομετρίας τινὸς ἢ ποιήσεως, πρὸς ἣντινα οὐ διαίρομαι καὶ ἐπεξάγω τὴν πείραν». Συνεσίου Δίων (ἐν τέλει).

κωμικούς, ἀλλὰ μετ' ἀττικῆς χάριτος ἐχάραξεν ὠραίᾳ καὶ ζω-
κράς εἰκόνας τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ βίου· ὡς οἱ δι-
σωθέντες ὕμνοι αὐτοῦ εἶναι τὰ ἄριστα τῆς χριστιανικῆς ποιή-
σεως μνημεῖα, οὕτω καὶ τὸ θέατρον αὐτοῦ σωζόμενον θὰ ἀ-
πετέλει τὸν πρῶτιστον ἀδάμντα τῆς νεωτέρας σκηνῆς, καὶ
θὰ ἔδιδεν ἰδέαν τινα περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀπολεσθέντων κωμι-
κῶν, τοὺς ὁποίους, ὡς ὁμολογεῖ, ἀπεμιμήθη.

Μετὰ τὸν Συνέσιον μνημονεύεται ὁ αἵρεσιάρχης Νεστόριος
ὡς συγγραφεὺς τραγωδιῶν· ὑποῖται ὅμως ἦσαν καὶ πῶς ἐπε-
γράφοντο ἀγνοοῦμεν· τὴν συγκεχυμένην ταύτην εἶδησιν ἀ-
ρυόμεθα ἐκ παλαιοῦ καταλόγου Χαλδαϊκῶν βιβλίων καταγρά-
ροντος καὶ βιβλίον τραγωδίας (Liber Tragoediae) τοῦ
Νεστορίου (1), ἐπομένως εἶναι ζήτημα ἂν πρόκηται περὶ ἀλη-
θοῦς τραγωδίας, ἢ θρησκευτικῆς τινος ἀπολογίας τοῦ αἵρεσιάρ-
χου ἐκ τραγωδοῦσης τὴν τότε τῆς ἐκκλησίας κατάστι-
σιν. Ὡς προσημειώθη, ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ εἶχε κοπάσει ὁ
κατὰ τῆς θυμέλης παλαιὸς πόλεμος, πολλαὶ δὲ θεατρικαὶ λέ-
ξεις, ὡς τραγωδῶ, τραγωδίᾳ εἶχον παραδεχθῆ καὶ ὑπὸ
τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἐλέγχω, ἐπιτιμῶ· ἐπο-
μένως οὐδὲν ἀπίθανον νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ ἐκκλησια-
στικῇ ἐκπτώσει γράφει τὴν λέξιν τραγωδίᾳ ὁ Νεστόριος, ὡς
καὶ ἕτερος τῶν ὑπαδῶν αὐτοῦ, ὁ Εὐθέριος (2), καὶ πρὸ πάν-
των ὁ Θεοδώρητος Κύρου.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τότε ἐπελθούσης συμφιλώσεως τοῦ θεά-
τρου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖ καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός· ὡς προ-
σημειώθη, οἱ αὐτοκράτορες Ὀνώριος καὶ Ἀρκάδιος (394) ῥη-

(1) Fabricii Bibliotheca Graeca, X, 536.

(2) Εὐθερίου ἐπιστολὴ προοιμίου δύναμιν ἔχουσα καὶ τραγωδίαν
τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ταραχῆς (Θεοδώρητου εὐρισκόμενα, ἔκδ. Schulze,
τόμ. V, σελ. 1118).

τῶς ἀπηγορεύσαν τὴν ἐν δημοσίοις τόποις ἀνέγερσιν ἀγχιμά-
των εἰς τιμὴν τῶν σκηνικῶν, τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦσι *viles*
histriones (1). Ἐν τούτοις ὁ προμνημονευθεὶς ἐκκλησιαστικὸς
συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι τοιαῦτα ἀγάλματα ἀνιδρύοντο ὑπὲρ
τῶν τότε τραγωδῶν, παριστῶντα αὐτοὺς ἐν τῇ δραματικῇ στά-
σει ἐφ' ἣ ἐφείλχυσαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ κοινοῦ, ὡς ἐν τῷ
προσώπῳ τοῦ Κρέοντος τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους καὶ
τοῦ Οἰνομάου τῆς ὁμωνύμου ἀπολεσθείσης τραγωδίας τοῦ αὐ-
τοῦ τραγικοῦ ἢ τοῦ Εὐριπίδου (2).

Ἡ τοιαύτη συμφιλίωσις τῶν δύο παλαιῶν ἐχθρῶν ὀφείλε-
ται, ὡς προείπομεν, εἰς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον τὸν Β' καὶ
πρὸ πάντων εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν. Ἔργον πιθανῶς
τῆς βασιλίδος ταύτης εἶναι καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν Δελφῶν ἐκδοθεῖ-
σα ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον αὐτῆς διάταξις (424). Ἀγνοεῖται
ἂν εἰς διατήρησιν τῶν θεάτρων τῆς πρωτεύουσας συνεισέφερον
ἐτήσιον φόρον πᾶσαι αἱ τῆς αὐτοκρατορίας πόλεις, βλέποντες
ὅμως τὸ σεμνὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μαντεῖον ὑποβαλλόμενον εἰς
τοιαύτην φορολογίαν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ πενιχρὰ τῶν Δελφῶν

(1) *Codex Theodosianus* (de *Scoenicis*, XII).

(2) « Οὐ μόνον δὲ στρατηγὸν ἔστιν ἰδεῖν οὕτω τιμώμενον, ἀλλὰ καὶ
ἀθλητὴν, καὶ πύκτην καὶ δρομέα, καὶ τραγωδίας ὑποκριτὴν, καὶ ἄρμά-
των ἡνίοχον· τούτων γὰρ ἕκαστος μεθ' οὗ ἐνίκησε σχήματος τὴν στά-
σιν ἐν ταῖς εἰκόσι λαγχάνουσι· καὶ ὁ μὲν ἔστηκε μετὰ τῶν ὀκριβάντων
καὶ τῆς στρατηγικῆς στολῆς, Οἰνομάου τινὸς ἢ Κρέοντος προσωπεῖον
ἔχων, μονονουχὶ λέγων πρὸς ἅπαντας ὅτι κατὰ τούτων ὑπεκρινάμην
καὶ μετὰ τούτων νενίκηκα· ὁ δὲ γυμνὸς τρέχει διδάσκων τοῦ ἀγῶνος
τὸ εἶδος, ὁ δὲ παλαίειν δοκεῖ, ἢ κατέχει τὸν στέφανον καὶ διδάσκει τοὺς
ἀγνοῦντας ποῖον ἀγῶνα ἡγώνισται, ὁ δὲ πυκτεύει καὶ τὸν ἀντίπαλον
παίει, ὁ δὲ ὀηλοῖ διὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μάστιγος ὁποίαν μετιῶν
τέρηται τῆς νίκης ἔτυχε ». Θεοδώρητος, τόμ. IV, σελ. 647, ἔκδ. Schulze.

κώμη ἐξηκολούθει ἔτι τρεφομένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτῆς. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν ἅμα γεννηθεὶς ὁ Χριστὸς διέταξε τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα « τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ὁδὸν αὐθις ἰκέσθαι ». Ὡς γνωστὸν ὁ Ἰουλιανὸς προσεπάθησε ν' ἀναδείξῃ ἐν τῇ προτέρᾳ τιμῇ τὰ ἐκπεσόντα μαντεῖα τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δωδώνης· ἐκτοτε πιθανῶς οἱ Δελφοί, ἀπολέσαντες τὰ παλαιὰ κέρδη, ἐξηκολούθουν μέχρι τοῦ Θεοδοσίου Β' φορολογοῦντες μόνον τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐν ἣ ὁ χριστιανισμὸς μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐπροχώρει· τὰ ἐκ τοσοῦτον περιορισμένου κύκλου εἰσοδήματα δὲν ἦσαν βεβαίως ἐφάμιλλα πρὸς τὴν παλαιὰν εὐτυχίαν, ἦσαν ὅμως ἱκανὰ ὥπως ἐλκύσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Βυζαντινῶν φορολόγων· διὸ καὶ ἐπεβλήθη τῷ μαντεῖϊ ἐτήσιος φόρος ὠρισμένος ὑπὲρ τῶν ἐν Βυζαντίῳ θέατρων, εἰς δὲ τὴν φορολογίαν ταύτην πιθανῶς συνήνεσαν οἱ Δελφοί νομίζοντες ὅτι οὕτως ἀπέκτων ἰσχυρὰν προστασίαν πρὸς ἀποσύβησιν πάσης ἐν τῷ μέλλοντι χριστιανικῆς ἐνοχλήσεως. Ἡ Εὐδοκία ὡς Ἀθηναία ἐγίνωσκε τὸ μαντεῖον, ἴσως δὲ καὶ χάριν εὐχῆς ἐπεσκέφθη αὐτό· ἐπειδὴ δὲ βλέπομεν τοὺς Δελφοὺς ἐπὶ προφάσει συνεχῶν ζημιῶν καθυστεροῦντας τοὺς τετραγμένους φόρους ἅμα ἡ Εὐδοκία ἀνηγορεύθη βασίλισσα, πρὸς δὲ τούτοις τὸν μὲν πράϊτορά τοῦ Ἰλλυρικοῦ, εἰς ὃν ὑπήγετο ἡ πόλις, συνιστῶντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν πτωχείαν τοῦ μαντείου, τὸν δὲ Θεοδόσιον ἀπαλλάσσοντα τοὺς Δελφοὺς τῆς θεωρικῆς φορολογίας καὶ ἐπὶ ἀπειλῇ αὐστηρῶν τιμωριῶν ἀπαγορεύοντα τὴν εἰσπραξὶν τοιούτων φόρων τόσον ἐκ τῶν Δελφῶν ὅσον καὶ ἐξ ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων, μετὰ πολλῆς πιθανότητος δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ταύτην εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Εὐδοκίας (1).

(1) Delforum curiae facultates novis damnis frequenter adtritas relatio

Ἐν τῷ διατάγματι τοῦ Θεοδοσίου Β' οἱ Δελφοὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις ἐξουσιοδοτοῦνται ὅπως δαπανῶσι τὰ ἐκ τῶν χρήματα ὑπὲρ τῶν ἰδίων θεάτρων· ἐκ τούτου δὲ καὶ ἄλλων τεκμηρίων δηλοῦται ὅτι ἡ κυρίως Ἑλλάς διετήρει ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ θέατρα παρόμοια πρὸς τὰ τῆς ἄλλης αὐτοκρατορίας, ἀφοῦ καὶ αἱ τῆς Πελοποννήσου μιγάδες δὲν ἔχαιρον καλλιτέραν φήμην τῆς τῶν Βυζαντινῶν (1). Αἱ κωμικαὶ μάλιστα παραδόσεις τῶν Ἀθηνῶν δὲν φαίνονται ἔτι λησμονηθεῖσαι, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ παρὰ τῷ Σουΐδᾳ καὶ τῇ Εὐδοκίᾳ μνημονευόμενος κωμικὸς Δέξιππος ἦναι αὐτὸς ὁ ἐν τέλει τῆς Γ' ἐκατονταετηρίδος ἀκμάσας ἱστορικὸς καὶ ὑπερσπιστὴς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τῶν Γότθων ἢ ὁ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρων πατὴρ αὐτοῦ (2). Ἀλλὰ καὶ ἕτερα τεκμήρια πιστοῦσιν

lui Culminis iptimavit. Ideoque praeceptis ad universas Illyrici civitates iudicesque transmissis, notum omnibus faciat, nullum penitus spectacula oportere solemnia Urbis aeternae populis exhibere, sed unumquemque civium intra propriam civitatem debere solitae devotionis officia (prout patrimonii sui vires patiuntur) implere, gratissimae poenae interminatione proposita, non solum contra eos, qui huiusmodi functiones crediderint exgendas, sed etiam contra ordinarios ubique Rectores. Dat. Kal. Maii Const. (424). Διάταγμα Θεοδοσίου Β' πρὸς τὸν πραιτορά τοῦ Ἰλλυρικῶν Codex Theodosianus, lib. XV, tit. V, 5, 4).

(1) Ζώσιμος, σελ. 254, ἐκδ. Βόννης.

(2) Ὁ Σουΐδης καὶ ἡ Εὐδοκία ἀναφέρουσι πέντε κωμωδίας τοῦ Ἀθηναίου Δεξιππου, τὸν Θηταυρόν, τὰς Διαδικαζομένας, τὸν Ἀντιπορνομήτην, τὸν Ἱστοριογράφον καὶ τὸν Φιλάργυρον· ἐπειδὴ ὁμοῦς δ' Ἀθηναῖος μνημονεύει τὰς τρεῖς τελευταίας τούτας κωμωδίας ἐπ' ὀνόματι Δεξιππου τινός, εἰκάζεται μὴ οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τῶν προειρημένων ὡς Δεξιππος γραφόμενος, ὅστις τότε οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἱστορικόν. Ἐν τούτοις εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Εὐνάπιος ἐπικρίνει πῶς τὸν Ἀθηναῖον ἱστοριογράφον ὡς πολὺ περὶ τὰ θεατρικὰ λεπτολογοῦντα· καὶ ὁ δ' ὄφελος ἦν τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἰς ὠφέλειαν ἱστορικῆς χρაίης εἰ

ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διετήρησαν μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν διακρίνουσαν αὐτοὺς παλαιὰν θεατρομανίαν. Ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι πόλεις διεκρίνοντο ἐπὶ ἀκατασχέτῳ πρὸς τὸ ἵπποδρόμιον φερέ, αἱ Ἀθηναὶ ἐπροτίμων τὰς θεατρικὰς καὶ πρὸ πάντων τὰς κωμικὰς πομπάς. Κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον αἱ ἐνταῦθα ἀκμάζουσαι τότε φιλοσοφικαὶ σχολαὶ εἰς ἀντίθετα διηρημέναι σωματεῖα μετὰ πολλοῦ ζήλου κατεγίνοντο εἰς προσηλυτισμὸν τῶν προσερχομένων νέων μαθητῶν, ἔχουσαι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ πράκτορας διεσπαρμένους ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα· ὁ θηρευόμενος μαθητὴς ἐξενίζετο παρὰ τινι οἰκείῳ, τὴν δ' ἐπιούσαν μετὰ μεγάλης πομπῆς ὀδηγούμενος εἰς τὸ λουτρὸν διεκωμωδεῖτο τότε μὲν δημοσίᾳ, μετὰ δὲ τὸ λουτρὸν ὑπὸ παντός τοῦ προστυχόντος (1). Ἡ αὐτὴ ἐν τῷ λουτρῷ κωμικὴ

κατὰ ταύτην ἐτέχθη τὴν ἡμέραν ὁ δαῖνα καὶ μελοποιὸς ἀνέσχευεν ἡ τραγωδὸς ἄριστος; » *Historici Graeci Minores* I, σελ. 209.

(1) «Ὅπερ οὖν πάσχοντάς ἐστιν ἰδεῖν περὶ τὰς ἀντιθέτους ἵπποδρομίας, τοὺς φιλίππους καὶ φιλοθεάμονας... τοῦτο καὶ αὐτοὶ πάσχουσιν ἀτεχνῶς περὶ τοὺς ἐχυτῶν διδασκάλους καὶ ἀντιτέχνους, ὅπως πλείους τε ὧσιν αὐτοί, κάκεινους εὐπορωτέρους ποιῶσι δι' ἐχυτῶν σπουδὴν ἔχοντες· καὶ τὸ πρᾶγμά ἐστιν ἐπαρκῶς ἄτοπον καὶ δαιμόνιον· προκτιλαμβάνονται πόλεις, ὁδοί, λιμένες, ὁρῶν ἄκρα, πεδία, ἐτχρατικί, οὐδὲν δ,τι μὴ τῆς Ἀττικῆς μέρος, ἢ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος αὐτῶν τῶν οἰκητόρων οἱ πλείστοι· καὶ γὰρ τούτους μεμερισμένους ταῖς σπουδαῖς ἔχουσιν· ἐπεὶ δ' ἂν οὖν τις ἐπιστῇ τῶν νέων, καὶ ἐν χερσὶ γένηται τῶν ἐχόντων, γίνεται δὲ ἡ βίχσθεις ἡ ἐκών, νόμος οὗτός ἐστιν αὐτοῖς Ἀττικὸς καὶ παιδιᾶ σπουδῇ σύμμικτος· πρῶτον μὲν ξενιγεῖται παρὰ τινι τῶν προσειληφότων, ἢ φίλων, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πατρῖδος... ἔπειτα ἐρεσχελεῖται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός· βούλεται δὲ αὐτοῖς οἶμαι τοῦτο, τῶν νεηλύδων συστέλλειν τὸ φρόνημα καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν· ἐρεσχελεῖται δὲ παρὰ μὲν τῶν θρασύτερον, παρὰ δὲ τῶν λογικώτερον, ὅπως ἂν ἀγροικίης ἢ ἀστειότητος ἔχη. Καὶ τὸ πρᾶγ-

σκηνή διεδραματίζετο καὶ ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ εἰς τὸν σοφιστικὸν θρόνον τοῦ προεξέχοντος τῶν Ἀθηναίων φιλοσόφων, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ Ὀλυμπιοδώρου, ὅστις ἔτυχε πρῶν ἐν τῇ ἀναγορεύσει τοῦ Λεοντίου, πατρὸς τῆς ὕστερον βασιλευσάσης Ἀθηναΐδος (1).

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ πομπαὶ αὗται τῶν Ἀθηναίων σοφιστῶν εἰσῆχθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς αὐτοκρατορίας σχολάς, καὶ ἰδίως τὰς νομικάς. Μέχρι τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (691) οἱ διδασκόμενοι τοὺς πολιτικοὺς νόμους, διηρημένοι εἰς θεατρικὰ σωματεῖα, ἔφερον ἰδίας στολὰς καὶ ἐτέλουν τὰς λεγομένας κυλίστρας, ἥτοι εἶδος θεατρικῶν ἀγώνων ὁμοιολόντων πρὸς τὰς κωμικὰς σκηνὰς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λουτροῦ (2).

μα τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι λίχν φρερὸν καὶ ἀνήμερον, τοῖς δὲ προειδόσι καὶ μάλα ἡδὺ καὶ φιλάνθρωπον· πλείων γάρ ἐστιν ἡ ἐνδειξις, ἢ ἡ τιμὴ τῶν ἀπειλουμένων· ἔπειτα πομπεύει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ λουτρον προσχόμενος, ἡ πομπὴ δέ, διατάξαντες ἐχυτοὺς στοιχηδὸν κατὰ συζυγίαν ἐκ διαστήματος, οἱ τελοῦντες τῷ νέῳ τὴν πρόσδον ἐπὶ τὸ λουτρον προπέμπουσι· ἐπειδ' ἂν δὲ πλησιάζωσι βοῇ τε πολλῇ καὶ ἐξάλμασι γρώμενοι, καθάπερ ἐνθουσιῶντες· κελεύει δ' ἡ βοὴ μὴ προβαίνειν, ἀλλ' ἴστανθαι, ὡς τοῦ λουτροῦ σφᾶς οὐ παραδεχομένου· καὶ ἅμα τῶν θυρῶν ἀρασσομένων, πατάγων τὸν νέον φοβήσαντες, εἴτα τὴν εἵσοδον συχωρήσαντες, οὕτως ἡδὴ τὴν ἐλευθερίαν διδόντες, ἐμύτιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ καὶ ὡς αὐτῶν ἕνα δεχόμενοι, καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτῆς τῆς τελετῆς τὸ τερπνότατον, ἡ ταχίστη τῶν λυπούντων ἀπλλαγὴ καὶ κατάρυσις ».

S. Gregorii Nazianzeni Opera I, σελ. 327-328, ἔκδ. Morelli.

Πιθανῶς ἐντεῦθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ἐκπτώσις τοῦ λούειν διὰ λόγων ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἐξευτελίζειν, ὡς, τὸν ἔλουσε (ἐξευτελίσει), τοῦ ἔδωκε λούσιμον!

(1) Historici Graeci Minores, I, σελ. 461-462.

(2) « Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικοὺς νόμους μὴ δεῖν τοῖς ἐλλήνικοις ἔθεσι κεχρησθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι, ἢ τὰς λε-

Τὰ ἔθιμα τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους πόλεις ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Κατὰ τινὰ ἱστορικόν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς σοφιστὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν ὅπως ἀνερχόμενοι κατ' ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν διαγωνίζωνται πρὸς τοὺς ἐνταῦθα. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι δὲν περιστρέφοντο εἰς ἀπλᾶς φιλοσοφικὰς συζητήσεις, ἀλλ' ἦσαν μᾶλλον εἶδος τῶν ὑπὸ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου ἰδρυθεῖσων Ἐπιδείξεων (1), ἥ ὡς ἔλεγον ὕστερον Ἐκφράσεις ἢ Ἀκροάσεις, ἐπιδεικτικοὶ δηλονότι λόγοι ἀναγινωσκόμενοι ἐν τῷ θεάτρῳ. Πολλοὶ εἰδικῶς ἐκαλλιέργησαν τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀγῶνος, γνωστοὶ γενόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκροαματικοί· βλέποντες δὲ ὅτι φυτώριον τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀκροαματικῶν ἦν ἐπὶ Κωνσταντίου ἡ κλασικὴ τῶν σοφιστῶν πόλις, ἡ Γάζα, (2), εὐλόγως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἑτέρα τῶν σοφιστῶν πατρίς, αἱ Ἀθηναί, δὲν καθυστέρει εἰς τὸ εἶδος τῶν Ἀκροάσεων. Κατὰ τὸν Χορίκιον προσόντα τοῦ σοφιστοῦ ἦσαν « τὸ καταπλήττειν τὰ θεάτρα συνέσει λόγων καὶ κάλλει, καὶ μυσταγωγεῖν τοὺς νέους τοῖς ἀρχαίων ὀργαίοις ». Ὁ προε-

γομένας Κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἐκυτοῖς περιτιθέναι, μήτε καθ' ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἀπάρχωνται, ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἢ καθόλου φάναι διὰ μέσης τῆς τοιαύτης παιδείσεως· εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πρᾶξει τολμήσοι ἀφορίζεσθαι ». Κανὼν 71 τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου· βλέπε καὶ τὰς ἐρμηνείας Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ· ὁ πρῶτος εἰκάζει ὅτι τὰ ἔθιμα ταῦτα εἶναι ἀπομίμησις τῶν Ἀθηναϊκῶν.

(1) « Itaque Musis et Appolini ludos dedicavit (ὁ Φιλάδελφος) et quomodomodum athletarum sic communium scriptorum victoribus praemia et honores constituit ». Vitruvius, VII, (ἐν ἀρχῇ).

(2) βλέπε σημ. 2 ἐν σελίδι λζ'.

ζάρχων τῶν σοφιστῶν συνεχῶς ἐπὶ θεάτρου ἐλάμβανε τὸν λόγον ἐπὶ σκοπῷ βεβαίως νὰ διδάξῃ τοὺς νέους τὰ μυστήρια τῆς Ἀκροάσεως (1), πλὴν δὲ ῥητορικῶν λόγων θὰ ἀπήγγειλε καὶ δράματα, διότι μόνη ἡ ῥητορικὴ ἀπαγγελία δὲν ἤρκει πρὸς ἀνάδειξιν ἀκροαματικοῦ ζῶντος ἐκ μόνου τούτου τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ὁ πρὸς τοὺς Βυζαντίους ἀκροαματικὸς διχγωνισμὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων διήρκεσε μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινίου, ὅτε οἱ ἀείποτε νικήσαντες Ἕλληνες σοφισταὶ ἡττηθέντες δὲν ἐπανήλθον πλέον (2). Κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα ἡ ὑποχώρησις τῶν ἡττημένων προήλθεν οὐχὶ ἐξ αἰσχύνης, ἀλλ' ἐκ τῆς τότε περίπου διαταχθείσης καταργήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν. Ἐν τούτοις αἱ θεατρικαὶ Ἀκροάσεις ἢ Ἐκφράσεις ἐξηκολούθησαν ἐν Βυζαντίῳ μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, ἅνευ διχγωνισμοῦ, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης θεατρικῆς πομπῆς, διότι πλὴν τοῦ ἀπαγγέλλοντος ποιητοῦ ἐλάμβανον πιθανῶς μέρος καὶ χοροὶ ἐκ τῶν δήμων ἄδοντες ὠρισμένα τοῦ ποιήματος μέρη.

(1) « Ἀλλὰ μὴν ἡνίκα τὰς οἰκείας γονὰς εἰς θέατρον ἤρχετο (ὁ Προκόπιος) φέρειν, ἐποίει δὲ τοῦτο πολλάκις εἰς ἔρωτα λόγων ἐγείρων τοὺς νέους, λογάδ' αὖ πᾶσαν ἐξέπληττεν ἀκοὴν καὶ τοὺς τὸν σύλλογον περιστῶτας ἐκῆλει ». Χορικίου ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ σοφιστῇ § V-VI (ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca VIII, σελ. 841, πρώτης ἐκδόσεως).

(2) « Τὸν λιμένα τῆς Σοφίας Ἰουστινὸς (ὁ Β') ἐκτίσεν εἰς πρόσωπον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σοφίας. Πρὸ δὲ τοῦ κτισθῆναι τὸν λιμένα ὑπῆρχε στολὴ καμαροειδὴς ἣν ἐκτίσεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἀνήρχοντο οἱ φιλόσοφοι, οἳ τε Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ διελέγοντο μετὰ τῶν Πολιτῶν φιλοσόφων· καὶ διήρκεσε τοῦτο μέχρι τοῦ Ἰουστινίου, καὶ πάντοτε ἐνίκων οἱ Δυτικοί. Ἐπεὶ δὲ Ἰουστινίου ἡττηθέντες, οὐδέποτε ἀνῆλθον μέχρι τῆς σήμερον ». Antiquitates CP. (Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1257).

Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος ἰ-
πήγγειλε δύο τοιαύτας Ἐκφράσεις εἰς ἔπαινον τοῦ κτισθέντος
ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὁ ποιητὴς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν
δήμων ἔρχεται ἐν πομπῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐνώπιον τοῦ
βασιλέως ἀπαγγέλλει τὸ πρῶτον μέρος τῆς Ἐκφράσεως ἐν ᾗ
ἐγκωμιάζεται ὁ μέγας κατακτητὴς καὶ ὁ ἀθάνατος τοῦ ναοῦ
κτίτωρ· μετὰ τοῦτο ἡ πομπὴ ἔρχεται ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, ὁ
δὲ ποιητὴς ἐξακολουθῶν ἐξυμνεῖ τὸ κάλλος καὶ λεπτομερῶς
περιγράφει τὰς εἰκόνας, τὰ κοσμήματα, τὰς στήλας αὐτοῦ.
Τὰς Ἐκφράσεις ταύτας ὀνομάζει αὐτὸς ὁ ποιητὴς θέατρον (1),
διότι πλὴν τῶν δήμων συνωδεύοντο πιθανῶς καὶ ὑπὸ τῶν
ψαλτῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μουσικῶν τῶν θεάτρων. Τοιού-
τα βεβαίως ἦσαν καὶ τὰ εἰς ἔπαινον τοῦ Ἡρακλείου ποιήματα
τοῦ Πισείδου (2) καὶ αἱ περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Νικηφόρου Φω-
κᾶ Ἀκροάσεις Θεοδοσίου τοῦ Διακόνου.

(1) Θέατρον ἔσται καὶ πανήγυρις πάλιν·
εὖ γ' ὦ θέατρον! τρὶς γὰρ ἤδη συγκαλῶν
καὶ τῶν συνήθων ἐξεναστήσας πόνων,
οὐπω σκυθρωπὸν εἶδον ὑμῶν οὐδένα.

Ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ Ἀμβωνος πιθανῶς ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ψάλ-
ται τῆς Ἀγίας Σοφίας, διότι καὶ τὸ μέτρον τοῦ κειμένου διαφέρει πρὸς
τὸ τοῦ προοιμίου, καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ τμήματι καλεῖται εἰς συμφωνίαν
ὁ χορὸς τῶν ὑμνοπόλων μαρτύρων:

Δεῦρο χοροὺς στήσασθε καὶ εὐχέεσσι ἀοιδαῖς
σύνθροον ἡμετέρῃσι μέλος πλέξασθε χορεῖαις.

Παῦλος Σιλεντιάριος ἐν ἐκδόσει Βόννης, σελ. 49-50· παρίδωκε καὶ
τὴν ἐν σελ. 7 σημείωσιν! « Τούτων λεχθέντων ἐν τῷ παλατίῳ, διηρέθη
ἡ ἀκρόασις, καὶ ἐλέγχθη τὰ λοιπὰ ἐν τῷ ἐπισκοπεῖν ».

(2) Γεωργίου τοῦ Πισίδου εἰς τὴν κατὰ Περσῶν ἐστραταίαν Ἡρα-

Ἄλλ' οἱ ἀκροαματικοὶ ἀγῶνες συνδέονται πρὸς σπουδαῖον νομισματικὸν ζήτημα, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις πολὺ ἐβασάνισε τοὺς καταγινομένους περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἰδρυτοῦ, τοῦ ἰησοῦτου Eckel· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἐκθέσει τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡμετέραν γνώμην.

Πλὴν τῶν κυρίως λεγομένων Ρωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν νομισμάτων, εὔρηται καὶ ἰδιαιτέρα τις σειρὰ χαλκῶν μεταλλίων, τὰ ὅποια ὡς φέροντα διχρητικὸν κύκλον ὀνομάζονται *Contorniatī* ἤτοι ἐγκύκλια. Τὰ γράμματα καὶ αἱ εἰκόνες τῶν μεταλλίων τούτων δὲν εἶναι τετυπωμέναι ὡς συνήθως πρὸς τὰ ἄνω ἤτοι ἀναγλυπτικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔσω ἤτοι ἐγκοίλως· ἡ τελευταία αὐτῶν ιδιότης κατ' ἐμὲ συνετέλεσεν ὅπως ἀποκαλῶσι ταῦτα οἱ Βυζαντινοὶ δι' εἰδικωτέρου τοῦ προσημειωθέντος νεολατινικοῦ ὀνόματος (*Contorniatī*), ὀνομάζοντες αὐτὰ καυκία ἤτοι γλυπτὰ, ἔγκοιλα (1).

κλείου τοῦ βσιλέως ἀκροάσεις τρεῖς. Περὶ τούτων ὀρθῶς παρατηρεῖ δ Quercius « *atque haec quidem, ut alia plurima, non poetice tantum, sed pompose splendide et πανηγυρικῶς dicta esse facile quisque intelliget* ». Ἐν ἐκδόσει Βόννης, σελ. 92.—Καὶ ἡ Ἡρακλειᾶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου ἐπιγράφεται Ἀκρόασις.

(1) Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον ὡς καὶ ὁ νῦν ἐλληνικὸς λαὸς καυκίον καὶ καῦκον πᾶν στρογγύλον κοῖλον δοχεῖον, ὡς κρατῆρα, ποτήριον καὶ πρὸ πάντων τὸ ξύλινον πινάχιον. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ *cavare* (γλύφειν), ὅθεν καὶ *caveator*, *cavitaris* (σφραγιδολύπτης), ὁ καβιδάριος τοῦ Παλλαδίου· « ἦν γὰρ ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργός, ὃν λέγουσι καβιδάριον· καὶ ἀπελθὼν λέγει αὐτῇ—λίθοι ἀναγκᾶτοι, σμάραγδοι καὶ ὑάκινθοι ἐμπεπτώχασί μοι ». Ἐκ τῆς μετοχῆς *caveatus* καὶ κατὰ παραφθορὰν *caveatus* καὶ *caveus* προῆλθον τὰ καῦκος καὶ καυκίον, σημαίνοντα τὰ γλυπτὰ πινάχια· ἐπίγραμμα εἰς ἔρωτα ἐν κυάθῳ φέρει τὴν ἐπιγραφήν « εἰς ἔρωτα ἐν καυκίῳ γεγλυμμένον »· « κοῖλῳ ἀγγεῖῳ ἢ καυ-

Ὡς γνωστόν, οἱ Βυζαντινοὶ διετήρησαν τὸ παλαιὸν Ρωμαϊκὸν ἔθιμον τοῦ ὀνομάζειν ἑτησίως ὑπάτους (Consules) χάριν ἀπλῆς τιμῆς, διότι οὐδεμίαν πλέον πολιτικὴν σημασίαν εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Οἱ ὑπατοὶ οὗτοι ἐκλεγόμενοι ἐν τοῖς

κίον » γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Νικάνδρου. Ἡ διαφθορὰ τοῦ *caveatus* εἰς *caucatus* καὶ *caucus* ἐπῆλθεν ἐν τῇ Δ' ἑκατονταστηρίδι, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῶν χειρογράφων τῶν ἱστορικῶν Σπυρτιανοῦ καὶ Τρεβελλίου Πολλίωνος γραφόντων *caveus* καὶ *caucus*. Παρὰ Μαρκελλοῦ καὶ Ἱερωνύμου ἀποκαλεῖται τὸ ξύλινον πινάκιον « *caucum ligneum* » καὶ « *caveum ligneum* ». Βλέπε τὰς σημειώσεις Σχαλιγέρου, Σαλμασίου καὶ Κασωδῶν ἐν *Historiae Augustae Scriptores, Parisiis, 1620*, σελ. 125, 223, 273, 333, 485. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διετήρησε κάλλιον τὴν λατινικὴν λέξιν *Caveata* ἐν τῷ γνωστῷ κοίλῳ ἀγγείῳ τοῦ φαγητοῦ **Καθάθα**, τὴν ὁποίαν οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον καὶ **Καυκίον**, ὡς δηλοῦνται ἐκ τῆς παρὰ Δουκαγγίου παλαιᾶς ταύτης Γλῶσσης « **Καύκους, Γάβατα** (γράφει **Γαβάτα**) »· ἑτέρα Γλῶσσα ἀποκαλεῖ τὴν φιάλην (*Patera*), **Καύκαν**. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπώνυμον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διακρίνει τὴν μοιχευομένην γυναῖκα, ἀποκαλῶν καὶ **Καῦκον** τὸν μοιχόν· ἡ περίεργος αὕτη τῶν λέξεων ἐκπτώσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς κατωτέρω (σελ. σπβ') παρεντιθεμένης Νεκρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις δρίζων τὰς ὑπὸ τῶν ὑπάτων τελουμένας χάριν τοῦ λαοῦ Καλανδικὰς θεωρίας, λέγει ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν τῶν σκηνικῶν ἑορτὴ ὀνομάζετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ **Πόρναι**, ἔνεκα βεβύλως τῶν εἰς τὴν κτηνωδίαν τῶν δήμων παραδιδομένων τότε θυμελικῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐλάμβανον εἰς ἀμοιβὴν τὰ καυκία τῆς ὑπατείας· ὁ προσημειωθεὶς Ἀστέριος Ἀμασσίας λέγει ὅτι οἱ σκηνικοὶ ἰδιαζόντως ἡμεῖνοντο ἐν ταῖς Καλάνδαῖς ὑπὸ τῶν ὑπάτων χάριν διασκεδάσεως τῶν δήμων (σελ. οδ'), οὕτω δὲ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἑτέρα παρὰ τῷ λαῷ σημασία τοῦ καυκίου, δηλοῦντος τὸ αἰδοῖον τῆς γυναικός. Ἦν πρὸς τοὺς θυμελικοὺς σχέσιν τῶν Καυκίων πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τῶν τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεων *Caucularii*, *Cauculatores* σημαίνουσιν τοὺς ἀοιδοὺς (*cantatores*) καὶ θαυματοποιοὺς (*Prestigiatore*s). Βλέπε Σαλμάσιον ὡς ἀνωτέρω, καὶ *Ducange Glossar. Latinit.* *Caucus*, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ἐπισημοτέροις καὶ πλουσιωτέροις τοῦ κράτους πολίταις δι' οὐδέν ἕτερον ἐχρησίμευον ἢ εἰς τὸ νὰ προεδρεύωσι τῶν θεάτρων καὶ διανέμωσι χρήματα ἐν τῇ πολυημέρῳ ἰδίῳ τῶν Καλανδῶν ἑορτῇ, ρίπτοντες δηλαδή τὴν λεγομένην ὑπατείαν εἰς τοὺς δήμους. Ὅταν τὸ ἀξίωμα κατήντησεν ἀπλῇ πλέον δημοκοπίας ἐπίδειξις, οἱ θέλοντες νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ πανισχύρου δήμου ὑπατοὶ διένειμον τοσαῦτα χρήματα, ὥστε πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες, εἴτε μὴ δυνάμενοι, εἴτε μὴ θέλοντες νὰ μιμηθῶσι τὴν ὑπατικὴν γενναιοδωρίαν, ἀπεφάσισαν νὰ καταργήσωσιν οὐχὶ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπατείας, ἥτοι τὴν διανομὴν τῶν χρημάτων. Καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Α' (1) ἡ ὑπατεία εἶχεν ἤδη περιορισθῇ, τὸ βέβαιον ὅμως ὅτι ὁ Μαρκιανὸς (450—457) κατήργησεν ἐντελῶς αὐτήν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο τοσοῦτον εὐκόλον ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν δήμων ἡ ἐλπίς τῆς διανομῆς χρημάτων ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν Καλανδῶν, διότι τὴν ὑπατείαν ἀπῆται ὁ λαὸς ὡς παλαιὸν δικαίωμα ἀποκαλῶν αὐτήν καὶ φιλοτιμίαν, οἱ περιορίσαντες τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν ὑπάτων βασιλεῖς ἠθέλησαν νὰ ικανοποιήσωσι τὴν φιλοχρηματίαν τῶν δήμων διὰ τοῦ ἐξῆς μέσου· ἀφιερῶσαντες ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τὰς προσόδους τῶν κατεσχημένων ἐθνικῶν ναῶν (2), ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ὑπάτους νὰ κόπτωσι χάριν τῆς πομπῆς τῶν Καλανδῶν χαλκᾶ νομίσματα, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὰ κυκλοφοροῦντα βασιλικά, τὰ ὅποια μόνος ὁ ἐν αὐτοῖς εἰκονιζόμενος βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ διανείμῃ. Ἐὰ χαλκᾶ ταῦτα νομίσματα ἦσαν ὅλως ἰδιόρρυθμα, διότι, πλὴν τῶν γραμμάτων καὶ συμβόλων ἐγκρί-

(1) Chastel, destruction du Paganisme en Orient, Paris 1850, σελ. 211-212.

(2) αὐτοῖσι, σελ. 239.

λως τετυπωμένων, ἔφερον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν ἵππόδρομον, ἢ συνθηθέστερον τὰ ὀνόματα τῶν βραβευομένων ἡνιόχων, θηριομάχων, ἀκροαματικῶν, μουσικῶν, ἐξ ἑτέρου δὲ εἰκόνας παλαιῶν βασιλέων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ὡς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης, τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ὀλυμπιάδος, τοῦ Καίσαρος, Νέρωνος, τοῦ Τραϊανοῦ, ἢ καὶ ποιητῶν, ὡς τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ὀρατίου, ῥητόρων, φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν, ὡς τοῦ Δημοσθένους, Ἀπολλωνίου τοῦ Τυχνέως, τοῦ Σχλλουστίου· αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λατινικαί, ἐνίοτε ὁμῶς καὶ ἐλληνικαὶ οὐχί τοσοῦτον ὀρθαί, ὡς Ὡμηρος, Θεώφιλος, Ἀλεξάνδερ μέγας Μακεδών, Διαπέπων (ὄνομα νικητοῦ ἵππου), ἢ καὶ ἀνάμικτοι ὡς Eutimi Vinicas, Iohannes Nica, Urani Nica, Olympi Nica, Θεώφιλε Νίκα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διακριθεὶς ἐπὶ τῆς ὑπατείας (1) καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὡς ἐνθερμος τῶν θεωριῶν προστάτης, ἀνήρρεσε δι' εἰδικῆς Νεαρᾶς τὸ κατὰ τῆς ὑπατείας διάταγμα τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὑπάτους νὰ διανέμωσι τὸ ποσὸν ἑκατὸν λιτρῶν χρυσοῦ εἰς καυκία καὶ ἄλλα τοιαῦτα νομίσματα καλούμενα τετραγώνια (2), μῆλα, ἢ καὶ βασιλικὰ χχλκᾶ μιλιαρήσια, ἂν δὲ ᾔθελον καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, οὐδέποτε ὁμῶς χρυσᾶ, τὰ ὅποια μόνος

(1) Ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Ἰουστίνου ἑπατος ὁ Ἰουστινιανὸς (521) διένειμεν εἰς τὸν λαὸν 288,000 σολδίς, καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸν ἵππόδρομον, πλὴν ἄλλων θηρίων, εἴκοσι λέοντας, καὶ τριάκοντα περδάλεις (Marcellini Comitibus Chronicon, ἐν Sirmondi Opera, τόμ. IV, σελ. 290).

(2) Τοιαῦτα τετράγωνα νομίσματα γινώσκονται πέντε μόνον χαλκᾶ τῶν βασιλέων Γρατιανοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ Β', Ἀρχαδίου, Ὀνωρίου καὶ Θεοδοσίου Β' (Sabatier, Monnaies Byzantines, τόμ. I, planche III, ἀριθ. 1—5).

ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὸν λαόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Νεαρὰ αὕτη πολὺ σαφηνίζει τὸ ζήτημα, συγχρόνως δὲ δίδει ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν ἐν τῇ ἐπταημέρῳ τῶν Καλανδῶν ἐορτῇ τελουμένων θεατρικῶν ἀγώνων, ἐπισυνάπτομεν τὰ κυριώτερα τύτης ἀποσπάσματα.

« Μαρκιανῷ μὲν οὖν τῷ τῶν αὐτοκρατόρων ἀρίστῳ γέγραπται νόμος, ὃς ἡθούλετο μὴ διαρρίπτειν χρήματα τοὺς ὑπατεύοντας· καὶ αὕτη γε αὐτῷ τῶν διατάξεων πρώτη καθέστηκε· τοιγαροῦν καὶ μετὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν εὔρομεν ὥς τινες μὲν ταύτῃ κατακολουθήσαντες οὐδ' ὁ,τιοῦν ρίψαι τῷ δήμῳ προείλοντο, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον πράξαντες, αἰτήσαντές τε καὶ τυχόντες ὧν ἤτησαν, εἶτα πρὸς τὸ τῆς ἐαυτῶν μέτρον ἀπιδόντες ψυχῆς, τὴν περὶ τὸ ρίπτειν φιλοτιμίαν ὑπερρίον ἐποιήσαντο· ἔνιοι δὲ τὴν μεσότητα καλῶς ἐλόμενοι, μετρίοις ἀντὶ πολλῶν ἠρκέσθησαν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὥς τῶν ὑφ' ἐκατέρων ἄκρων κινδυνευόντων εὐθύς εἰς ἀμετρίαν ἐκβῆναι, ὥθημεν καὶ ἡμεῖς περὶ τούτου διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἄμετρον μηδὲ ἄτακτον εἶναι, μηδὲ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀνέξιον. Ὅσα μὲν οὖν προσήκόν ἐστι δίδοσθαι παρὰ τοῦ παρ' ἡμῶν προβαλλομένου κατ' ἔτος ὑπάτου προφάσει σπορτοῦλων (1) τε καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν διανομῶν καὶ δαπανημά-

(1) Ἡ λέξις παραγομένη ἐκ τοῦ λατινικοῦ sporta (σπυρίς) ἐσήμαινεν ἐν ἐρχῇ τὰ ἐν σπυρίδι διδόμενα ξένια, ἔπειτα δὲ τὰ δῶρα, ὡς τὸ ταύτόσημον κανίσκιον, ἐν ἀρχῇ σημαῖνον τὸ ἐν κανῷ (κανίστρῳ) προσφερόμενον εἰς τὴν νύμφην δῶρον (γαλλιστὶ Corbeille de mariage), σὺν τῷ χρόνῳ περιῆλθεν εἰς τὴν σημασίαν παντὸς δώρου, ὡς σήμερον μεταχειρίζεται αὐτὸ ὁ λαός, πλάσας ἐξ αὐτοῦ καὶ ῥῆμα κανισκεύω (φιλοδωρῶ). Παλαιὰ παρὰ Δουκαγγίῳ (λέξ. Σπόρτουλα) Γλῶσσαι γράφουσι « Σπόρτουλα, χρήματα δημόσια, τὰ ἐν σπυρίδι διδόμενα ξένια.—Σπόρ-

των, ταῦτα πάντα συνθέντες ἀπογραφῇ τῇδε ἡμῶν ὑποτεθή-
ναι τῷ θείῳ νόμῳ παρεκελευσάμεθα . . .

« Τὰς δὲ προόδους αὐτῶν, ἐπὶ τὰς πάσας εἶναι βουλόμε-
θα· εἰ γὰρ τοῦτο ἐπινενόηται διὰ τὸ τὰς θεάς πρὸς ψυχαγω-
γίας ἄγειν τοῦ δήμου· αὐταὶ δὲ ἡμῖν ὀρίζονται εἰς τε ἵππο-
δρομίαν, εἰς τε τὰς τῶν θηρίων θεάς τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ
τὰς ἐπὶ σκηνῆς τε καὶ θυμέλης ἡδυπαθείας· οὐδενὸς τούτων
ὁ ἡμέτερος ἀποστερηθήσεται δῆμος· ἀλλ' ἔσται μὲν αὐτῇ
πρόοδος ἡ πρωτίστη καθ' ἣν παραλείπεται τὴν ὑπατεῖαν καὶ
ταύτης κτήσεται τὰ σύμβολα, καλάνδαις Ἰανουαρίαις· μετ' ἐ-
κείνην δὲ δευτέραν ἄξει θεάν τὴν τῶν ἀμιλλητηρίων ἱππων,
ἣν δὴ μάππαν (1) προσαγορεύουσι· καὶ τρίτην τὴν τοῦ κα-
λουμένου θεάτρου κυνηγίαν, οὐ δῖς, ἀλλὰ προσάπαξ τελεσθη-
σομένην· μετ' ἐκείνην τὴν τοῦ λεγομένου μονημερίου, ἐνθα
πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλήσει τὸν δῆμον τό τε καλούμενον
πάγκαρπον θεώμενον, καὶ θηρίοις προσμαχομένους ἀνθρώπους,
καὶ εὐδοκιμοῦντας τῇ τόλμῃ καὶ πρὸς γε ἀναιρούμενα τὰ θη-
ρία· καὶ πέμπτην ποιήσει πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγου-
σαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσιν, ἐνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτο-
ποιοῖς ἔσται χώρα, τραγωδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης
χοροῖς· θεάμασί γε παντοδαποῖς καὶ ἀκούτμασιν ἀνεωγμένον

τουλα, δῶρα ἐπὶ πάντων διδόμενα παρρητίᾳ, ἔτι δὲ καὶ τὰ παρ' Ἀθη-
ναίοις καλούμενα Πρυτανεῖα ». Τὸ τῶν Ἀθηναίων Πρυτανεῖον ἀληθῶς
ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν χρηματικὴν ὑπατείαν τῶν Βυζαντινῶν.

(1) Μάππα (λατ. *Marpa*) ὁ ἵπποδρομικὸς ἀγών, περὶ οὗ γράφει ὁ
Κεδρήνδης (1, 297) « Μαππάριον τοῖς Ῥωμαίοις ἔδοξε καλεῖν ἐξ αἰτίας
τοιαύτης· ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων εὐωχεῖσθαι· μετὰ δὲ
τὸ παύσασθαι τῆς εὐωχίας, τὸ ἐν χερσὶν ἐκμαχεῖον, ὃ καὶ μάππαν
πατρῴως καλοῦσι . . . ἔρριπτον, ὅπερ ὑποδεχόμενος ὁ λεγόμενος Μαπ-
πάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύασε ».

ἐστὶν τὸ θέατρον· πάλιν δὲ θέαν ἵππων ἀμιλλητηρίων ἐπιτελέσει τὴν καλουμένην μάππαν, ἕκτην ἄγων ταύτην πανήγυριν. Εἴτα ἐντεῦθεν καταθήσεται τὴν ἐνιχυσίαν ταύτην τιμὴν, τὴν ἐπὶ τῆς καλουμένης Ἀποθέσεως (1) κατὰ τὸ συνειθισμένον ἄγων πανήγυριν. Καὶ οὕτως ὁ τῶν ἐπτὰ νυκτῶν τε καὶ προόδων ἐπιτελεσθήσεται δρόμος, οὐδὲ ἐν εἶδος τῶν ἐξ ἀρχῆς νομισθέντων καταλιμπάνων· τὸ γὰρ μίαν μὲν ἄλλην μάππαν προσεφευρίσκειν, δύο δὲ συνάπτειν τὰ καλούμενα θεατροκυνηγέτια, ἀλλὰ μὴ τῷ προτέρῳ τούτων ἀρκεῖσθαι, πρόδηλον ὡς οὐδὲν καινοπρεπές τι πρὸς τὸ πρότερον ἔχει· προσκορές μὲν οὖν εἰκότως ἂν, τὸ πρᾶγμα νομισθείη· ἀλλ' ἕκαστον μὲν ἐπιδειχθήσεται λαμπρῶς, οὐ μὴν εἰς τοσοῦτον ὥστε ἤδη τῷ πλήθει καὶ μισηθῆναι· ἐν γὰρ τοῖς σπανίως γινομένοις τὸ θαυμάζομενόν ἐστίν...

« Τί δὲ δεῖ διαρρίπτειν ἐν ταῖς ἐπτὰ ταύταις προόδοις τῷ δήμῳ τὸν ὑπατεύοντα, κάλλιον ἡμεῖς διορίζομεν ἢ καθάπερ ἡ Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως διάταξις λέγει· ἡ μὲν γὰρ ἀπέπειε παντοίως φιλοτιμεῖσθαι· ἡμεῖς δὲ αὐτὴν ἐπανορθοῦμεν, τὸ πρᾶγμα τῇ γνώμῃ τοῦ τὴν ὑπατον ἔχοντος ἀνατιθέντες τιμὴν. Εἴτε γὰρ μὴδ' ὅ,τιοῦν βουλευθείη ρίπτειν, οὐκ ἀναγκάζομεν, εἴτε αὐθις ἐλθεῖν εἰς τοῦτο βουλευθείη, καὶ τοῖς ἐξ ἀργύρου δώροις τιμῆσαι τὸν δῆμον, οὐδὲ τοῦτο ἀπαγορεύομεν· οὐ μὴν χρυσίον ρίπτειν ἐφίεμεν, οὐ μικροτέρου τινός, οὐδὲ μεζονος ὅλου ἢ μέσου χαράγματος, ἢ σταθμοῦ, ἀλλὰ ἄργυρον, καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν, μόνον· τὸ μὲν γὰρ καὶ χρυσίον διαρρίπτειν ἀνείσθω τῇ βασιλείᾳ, ἥπερ μόνη καὶ χρυσίου περιφρονεῖν ὁ τῆς τύχης δίδωσιν ὄγκος· ἄργυρος δέ, ὁ μετὰ χρυσὸν εὐθύς τιμιώτατος, γένοιτο ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις

1) Βλέπε τὰ ἐν σελίδι περὶ Κουλούμων σημειωθέντα.

φιλοτιμία πρέπουσα· τοῦτον ἐφίεμεν αὐτοὺς ῥίπτειν ἐν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαρισίοις καὶ μήλοις καὶ καυκίοις καὶ τετραγωνίοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις· ὅσῳ γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ ῥιπτόμενον, τοσούτῳ πλείους οἱ λαμβάνοντες.... Εἰ γὰρ τοῦτο πράττοιεν οἱ τὴν ὑπάτων δόσιν φιλοτιμούμενοι, καὶ τούτοις δὴ μόνοις καταπύκνυντο τοὺς δημότας, οὐκέτι ὥς γε ὑπὲρ μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες, στασιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλεύσονται μέχρι τῶν κατ' ἀλλήλων πληγῶν, ἅς δὴ καὶ διὰ ῥοπάλων καὶ ξύλων καὶ λίθων ἐποίησαντο πολλάκις· πρῆγμ' ἡμῖν παντελῶς ἀποθύμιον· ἐωρῶμεν γὰρ αὐτοὺς στασιάζοντας μὲν, καὶ κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπλάντας ἀλλήλους, προφάσει τῶν ῥιπτομένων τε καὶ ὑπ' αὐτῶν διαρπαζομένων, οἶκοι δὲ εἰσάγοντας παντελῶς οὐδέν, ἀλλ' αὐθήμερον ἐν μέθαις καὶ πόθοις ἅπαντα δαπανῶντας (1) ».

Ὁ εἰς ἐν σῶμα συγκεντρώσας τὰ γλυπτὰ ἢ ἐγκοιλὰ νομίσματα κ. Sabatier εἰκάζει ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς χαράξεως αὐτῶν ἐπεκράτησε μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανῦ (375) ἀπαγόρευσιν ἰδρύσεως ἀγαλμάτων εἰς τοὺς βραβευομένου ἀγωνιστάς, καὶ ὅτι τὰ καυκία ταῦτα ἐρρίπτοντο ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ διαρκούντων τῶν θεωρικῶν ἀγώνων (2)· ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ σοφοῦ νομισματολόγου δὲν ἀληθεύει ἐντελῶς. Ὅτι τὰ καυκία ἦσαν προωρισμένα διὰ τοὺς θεωρικὸς ἀγῶνας καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν λαὸν ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ πειθόμεθα ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εἰκονιζομένων θεωρικῶν σκηνῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἵπποδρόμου· ὅτι ὁμῶς ταῦτα ἀντικατέστησαν τοὺς ὑπὸ Γρατιανῦ

(1) Αὐτοκρατόρων... Νεαπαὶ Διατάξεις. Parisiis 1558. Νεαρχὸς Ἰουστινιανῦ ΡΕ, σελ. 268.

(2) Description générale des monnaies Contorniates, par J. Sabatier, Paris 1860, σελ. 2.

καταργηθέντας θεωρικούς ἀνδριάντας δὲν δύναμαι νὰ παραδε-
χῶ, ἀφοῦ μάλιστα βλέπω ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς δι' ἀνδριάντων
καὶ στεφάνων τιμῆς τῶν νικητῶν ἐν τοῖς θεωρικαῖς ἀγῶσιν
ἐπικρατεῖ, ἐν Βυζαντίῳ τοῦλάχιστον, πολλάς μετὰ τὸν Γρα-
τικὸν ἑκατονταετηρίδας. Ὁ προμνημονευθεὶς Θεοδώρητος οὐ
μόνον περιγράφει τοιούτους εἰς ἡνίοχους καὶ τραγωδοὺς ἀν-
δριάντας, ἀλλὰ καὶ λέγει ὅτι εἰς μόνον τὸν στέφανον ἀπέδλε-
πον οἱ τότε τραγωδοὶ καὶ κωμικοὶ ὡς τὴν ὑψίστην τῶν πό-
νων αὐτῶν ἀμοιβήν (1). Οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου Α' Ὀνώριος καὶ
Ἀρχάδιος (394) ἀπαγορεύουσι μὲν τὴν ἱδρυσιν τοιούτων θεω-
ρικῶν ἀνδριάντων ἐν τοῖς τόποις ἔνθα ἔσταντο αἱ βασιλικαὶ
εἰκόνες, ὁρίζουσιν ὅμως τὴν ἐν τῷ μέλλοντι στήσιν αὐτῶν ἐν
ἄλλοις ἀποκέντροις τόποις καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ (2). ὁ
Ἰουστινιανὸς ἀπλῶς ἀνχνεοῖ τὴν διάταξιν ταύτην· ἐξ ἄλλων
ὅπως μνημείων πληροφορούμεθα ὅτι « κοινῇ ψήφῳ ἄνακτος,
δήμου ἅπαντος καὶ ποτνίας βουλῆς (3) » ἱδρύοντο τοιοῦτοι
χαλκοὶ ἀνδριάντες εἰς τοὺς ἡνίοχους, καὶ αὐτὰς τὰς μιμᾶδας
καὶ ὀρχηστρίδας (4). Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, ὡς θέ-
λομεν ἶδει, αἱ εἰκόνες τῶν ἡνίοχων ἀντικαθιστῶσι τὰς τῶν
ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ δὲ βασιλεύσας
Μιχαήλ οἶκος ἐπιτρέπει τὴν ἱδρυσιν τοιούτων θεωρικῶν

(1) « Καὶ τραγῳδίαι μὲν καὶ κωμῳδίαι ὑποκριταὶ ἔχουσιν εἰς τὸ βλέ-
ποντες τὴν τέχνην μετίασιν, καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι τῶν πόνων
ἐνέχονται »· τόμ. IV, σελ. 639.

(2) *Codex Theodosianus de Sconicia*, XII.

(3) Ἐπιγράμματα εἰς τὰς ἐν ἵπποδρόμῳ Κωνσταντινουπόλεως στή-
λας τῶν ἀθλητῶν (*Anthologia* ed. Jacobs, τόμ. III· βλέπε τὸ ὑπὸ ἀριθ-
μὸν LIX, εἰς Ἰουλιανὸν τὸν Τύριον ἡνίοχον).

(4) Βλέπε τὰ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγράμματα εἰς Βασσαρίδα, Θά-
λαιαν, Μιρίαν τὴν κίθαριδόν, Θεοδωριάδα, Ροδόκλειαν, Λιβανίαν, Ἐλ-
λιδίαν, Ἀνθοῦσαν.

στηλῶν κατὰ τὰς διατάξεις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (1).

Ἐκ τοῦ ἀγίου Ἀστερίου ἐμάθομεν ὅτι ἡ ὑπατεία διενέμετο ἰδίῳ· εἰς τοὺς θυμελικοὺς πρὸς δισκέδασιν τοῦ πλήθους, ἐκ δὲ τοῦ Λιβανίου ὅτι ἐν τῇ παραμονῇ τῶν ἵπποδρομικῶν ἀγώνων οἱ ἵπποτρόφοι κύριοι μεταβαίνοντες τὴν πρῶτην ἐν ταῖς ναοῖς ὅπως δεηθῶσιν ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν ἵππων αὐτῶν ἔρριπτον εἰς τὸν λαὸν χρήματα (2). Τὰ θεωρικὰ ταῦτα χρήματα τῶν ὑπάτων καὶ ἵπποτρόφων ἦσαν βεβίῳ· ἐν τῇ Δ' ἐκατονταετηρίδι τὰ συνήθη τῶν αὐτοκρατόρων νομίσματα, ἀφοῦ οἱ προρρηθέντες συγγραφεῖς δὲν διακρίνουσιν αὐτὰ ἐκείνων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει εἰκάζω ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ κόπτειν ἴδια θεωρικὰ νομίσματα ἀρξάμενον ἀπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α' καθιερώθη πλέον ἐπὶ τοῦ Μαρκιανοῦ, ὅστις διὰ νόμου ῥητῶ· ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς ὑπάτους τὴν διανομὴν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων. Ὁ Ἰουστινιανὸς εὐρὼν τὰ ὑπατικὰ καυκία ἀναπληροῦντα τὰ νενομισμένα χρήματα, ἔνεκα δὲ τούτου καὶ τοὺς θεωρικοὺς ἀγῶνας ἐξηυτελισμένους, κατήργησε τὴν διάταξιν τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ οὕτως ἐπανιδρύσας τὸ παλαιὸν ἔθιμον τῆς ὑπατικῆς πομπῆς, ἐπιτρέπει νὰ ῥίπτωνται καυκία ἢ ἄλλα χαλκᾶ νομίσματα, ἢ καὶ αὐτοκρατορικά, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα ὥρειλον νὰ ὦσι μόνον χαλκᾶ, ὡς τὰ μιληαρέσια, ἢ τὸ πολὺ ἀργυρᾶ, τὸ δὲ πρῶτον τῆς θεωρικῆς ὑπατείας, εἰς καυκία, μιληαρέσια καὶ ἀργυρᾶ, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίῃ τὰς ἐκατὸν λίτρας χρυσοῦ.

(1) « Ἐν δημοσίαις στοῖς, ἢ πλησίον βασιλικῶν εἰκόνων, ἢ ἐν ἐπισήμοις τόποις τῆς πόλεως οὐ δεῖ μένων, ἢ ἡνιόχων, ἢ ὀρχηστῶν, ἢ ἑτέρων προσώπων ἀτέμνων εἰκόνας ἀντίθεσθαι, ἀλλὰ ἐν ταῖς εἰσόδοις τοῦ ἵππικου, ἢ τοῖς προσκηνίοις τοῦ θεάτρου ». Βασιλικά, LIV, λζ'.

(2) Βλέπε σελίδας οβ'—οδ'.

Ἀλλὰ τὰ καυκία ταῦτα ἐκυκλοφόρουν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὡς καὶ τὰ ἄλλα νομίσματα; Κατ' ἐμέ τὰ νομίσματα ταῦτα ὄντα ἅπλῃ θεωρικὰ χρήματα ἦσαν δεκτὰ ἐν μόνῳ τῷ τικμείῳ τοῦ ἱπποδρόμου εἰς πληρωμὴν εἴτε τοῦ θεωρικοῦ εἰσιτηρίου, εἴτε τῶν ἐνταῦθα διαιτωμένων ἐταιρῶν· διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον βλέπομεν τὸν ἐλληνικὸν λαὸν διατηρήσαντα μέχρι τοῦδε τὰς λέξεις καὶκος, καύκα ἐν τῇ προσημειωθείσῃ αἰσχυρᾷ σημασίᾳ (1).

Τῶν θεωρικῶν καυκίων δύσκολον νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος καὶ ὁ τύπος τῆς ἐκδόσεως, διότι τὰ μὲν ἐκόπησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰ δὲ ἐν Ρώμῃ, ἄλλων ἢ ἐργασία εἶναι λεπτὴ, ἐτέρων δὲ ὅλως βάρβαρος· ἔκ τινων ὁμῶς ἐνδείξεων δύνανται νὰ προσδιορισθῶσί τινα τούτων, νὰ ὑπαχθῶσι δὲ καὶ τὰ ἄλλα εἰς ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους. Οὕτω τὰ φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Βαλεντινιανοῦ Γ' μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ βραβευθέντος μουσικοῦ Πέτρου ἐν τῇ πλήξει τοῦ Ὀργάνου ἐκόπησαν ἀναντιρρήτως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ εἰκονιζομένου αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης· ὡς προσημειώθη, τὸ Πνευματικὸν Ὀργανον ἐφευρέθη μὲν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ (2), ἐγενικεύθη ὁμῶς ἐν τῇ ἐπομένῃ ἑκατονταετηρίδι, διότι ἀκριβῶς ἐν ἡ ἐποχῇ βραβεύεται ὁ Πέτρος ἐν Ρώμῃ, ὁ Θεοδώρητος Κύρου (3) διὰ μακρῶν περιγράφει αὐτό, λαμβάνων μάλιστα τοῦτο ὡς θέμα χριστιανικῆς ὁμιλίας. Ἐν ἑτέροις τοιοῦτοις νομίσμασιν ἐξεικονίζεται ὀρχηστρὶς στεφηφόρος περιστοιχουμένη ὑπὸ τεσσάρων νεανίδων, πιθανῶς τῶν πρὸς αὐτὴν συναγωνι-

(1) Ὁ Προκόπιος (III, σελ. 144) λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπὶ τέλους περιώρισε τὴν χρηματικὴν ὑπατείνην, ἐπιφέρει ὅτι ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἔζων ἰδίως οἱ ἀπορώτεροι καὶ διαφερόντως οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

(2) Juliani Opera, ἐκδ. Hertlein, II, 611.

(3) Θεοδώρητος, IV, σελ. 513.

σπη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

σθειςῶν· τὸ ὄνομα τῆς νικητρίας δὲν ἀναγινώσκεται ὁλόκληρον ἐν τοῖς πίναξι τοῦ Sabatier, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀρχικὸν γράμμα, Μ· ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐν ἐτέρῳ νομίσματι, περιγραφέντι ὑπὸ τοῦ Eckel, τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναγινώσκεται ὁλόκληρον Margarita, δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐν ταύτῃ τὴν περιδότην τῆς Ἀντιοχείας μιμάδα καὶ πρωτοχορευτρίαν Μαργαριτώ, περὶ ἧς μακρὸς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν· τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ φερομένη εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, πιθανῶς τοῦ Δευτέρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς ἤκμασεν ἡ τελευταία αὕτη ἐκ τῆς σκηνῆς προσήλυτος τῶν χριστιανῶν.

Πολλὰ τῶν καυκίων τούτων φέρουσι τὰς ἐπιγραφὰς Olympi Nica, Urani Nica, αἵτινες οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ αἱ φωναὶ τῶν δύο τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν, Πρασίνων καὶ Βενέτων, ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν ἡνιόχων αὐτῶν Ὀλυμπίου καὶ Οὐρανίου· αἱ φωναὶ αὗται παραδόξως παρέμειναν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ μέχρι αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ὅστις ἀναγράφει αὐτὰς ὡς ἀσματικὰς εὐχὰς τῶν ἄνω φατριῶν ἐν ἐκάστῳ ἵπποδρομικῷ ἀγῶνι, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν « Οἱ κράκται (ψάλλουσι), Ναὶ Κύριε, ὁ βοηθῶν τῷ Οὐρανίῳ. Οἱ Πράσινοι—Τῷ Ὀλυμπίῳ ». « Οἱ κράκται, Θεοῦ τὴν νίκην ἔχεις τὸ πρόσωπόν σου, Οὐράνιε· οἱ Πράσινοι—Ὀλύμπιε ». Ἐν τούτοις εἷς τῶν ἡνιόχων τούτων, ὁ Οὐράνιος, εἶναι γνωστὸς ἡμῖν ὡς ἀκμάσας μίαν πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδα· κατὰ τὸν ἀγιογράφον Στέφανον τὸν διάκονον ὁ Κωνσταντῖνος Ε' τοσοῦτον ἐτίμα τὸν ἡνιόχον τοῦτον ὥστε πρὸς ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐξεικόνισεν αὐτὸν ἐν τῷ Μηλίῳ ἀντὶ τῶν ξεσθειςῶν μορφῶν τῶν συνοδικῶν πατέρων (1).

(1) « Καταχρίσας καὶ ἀπαλείψας τὸ σατανικὸν ἱππηλάσιον (ὁ Κωνσταντῖνος Ε') καὶ τὸν φιλοδαίμονα ἡνιόχον ὅνπερ καὶ Οὐρανικὸν ὠνό-

Τὰ ἄλλα καυχία τὰ ἐξεικονίζοντα τὸν Ὅμηρον, τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐχαράχθησαν πιθανῶς εἰς τιμὴν τῶν νικησάντων ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἐκφράσεων καὶ ἀκροάσεων, ἥτοι ῥητορικῶν καὶ τραγικῶν ἀπαγγελιῶν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τινὰ τούτων ἀνάγονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους σοφιστάς, τοὺς τακτικῶς λαμβάνοντες τὸν στέφανον τῆς νίκης μέχρι τοῦ Ἰουστίνου (1).

Ὡς προερρέθη, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β' κατεβλήθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμβλιώσεως τοῦ θεάτρου· οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες οὔτε τοὺς σκηνικοὺς πλέον ἀτιμάζουσιν, οὔτε τὴν μουσικὴν περιφρονοῦσι· καὶ ἀναγνωρίζουσι μὲν τὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐπιρροὴν αὐτῆς, πολλὰ ὅμως παθόντες ἐκ τῆς Ἀρειανῆς ὀρχήστρας, δὲν τολμῶσι ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν γυμνὴν φωνὴν διὰ τοῦ τότε κατακηλοῦν-

μισεν ὡς αὐτοῦ προσφιλεῖ δ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἀνάξιος ἀνιστόρησεν, ὑπὲρ τοὺς ἁγίους πατέρας τοῦτον τιμήσας· τίς ἄρα οὐκ ἂν φρίξειεν καὶ ἐκπλαγείη καὶ τούτου ἐπιγελάσειεν, μᾶλλον δὲ θρηνήσειεν τὸ τόλμημα; » Βίος ἁγίου Στεφάνου τοῦ Νέου μαρτυρήσαντος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου (Cotelerii Monumenta, τόμ. V, σελ. 515).

(1) Μεταξὺ τῶν νομισμάτων τούτων εὐρίσκεται καὶ ἓν φέρον τὴν ἐπιγραφὴν « *Reparatio Muneris Feliciter* » καὶ τὸ ὁποῖον δ κ. Sabatier θεωρεῖ ὡς κοπὴν ἐπὶ ἐπαναλήψει σχολασάντων πρὸς καιρὸν θεάτρων « *Ces mots à notre avis signifient qu'après avoir été suspendus momentanément par un motif quelconque, les jeux del' amphitheatre ont été repris par la munificence del' empereur* », σελ. 126.

Ἐν σελίδι ῥο γ' ἐξέθηκα ὅτι ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ ἐκόπησαν καὶ αἱ φέρουται τὰς μουσικὰς φωνὰς φόλεις τοῦ Ἡρακλείου, ἀγνοῶ ὅμως ἂν καὶ τὸ καυχίον τοῦτο ἐκόπη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ἢ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὴν προσεκτεθεῖσαν αἰτίαν τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ὑπατείας.

τος τοὺς πάντας πνευματικοῦ Ὀργάνου (1). Ἡ βασιλεία δὲν πολεμεῖ τὸ θέατρον, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας προσπαθεῖ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸ κατὰ τόπους, ἀπαλλάττουσα τὰς πόλεις τῆς ἐπαχθοῦς φορολογίας ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τῆς πρωτευούσης· ἡ Νικομήδεια ἔπαθεν ἐκ σεισμοῦ, ὁ δὲ Θεοδόσιος ἀνεγείρει ἰδίᾳ δαπάνῃ οὐ μόνον τὰς καταπεσούσας, ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὰ θέατρα (2)· πλουσία Αἰγυπτία, ἡ Περιστερίξ, ἀποθανοῦσα διέθεσε τὴν μεγάλην αὐτῆς περιουσίαν ὑπὲρ τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν πτωχοτροφείων, ἀλλ' ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Διόσκορος διατίθει τὰ χρήματα ὑπὲρ τῶν θεάτρων (3).

(1) « Μουσικὴ ἦς ἔργον κατακχελεῖν τὴν ἀκοὴν καὶ μεταφέρειν καὶ τὰς τῆς ψυχῆς διαθέσεις πρὸς δὲ βούλεται μεταβάλλειν, καὶ τὴν μὲν ἀθυμοῦσαν εἰς θυμηδίαν χαλᾶν, τὴν δὲ κεχάλασμένην, σύντονον καὶ ἀνδρείαν ἐργάζεσθαι »· τόμ. IV, σελ. 545-546· « ἐξ αὐτῶν τῶν βλασφημεῖν ἐπιχειρούντων (τῶν θυμελικῶν) ληΐόμεθα· στόμα γὰρ εἰληρότες παρὰ τοῦ κτίσαντος, ἴν' ὑπὲρ ὧν ἀπολαύουσιν ἀγαθῶν τῷ δοτῆρι τὸν ὕμνον προσφέρωσιν, οὐ μόνον ὕμνεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ἀλλὰ καὶ βλασφημίαις τὴν γλῶσσαν μιαινέουσι, καὶ τὸ λογικὸν ἀτιμάζουσιν ὄργανον· ἀρκεῖ δὲ καὶ τοῦτο μόνον τὸ μόνιον δεῖξαι τοῦ πεποιηκότος οὐ τὴν σοφίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπλετον φιλανθρωπίαν. Ὀργάνον γὰρ εἶκεν (ἡ γλῶσσα) ἀπὸ χαλκῶν συγκειμένον καλῶν καὶ ὑπ' ἀτκῶν ἐκφυσιμένον, καὶ κινουμένον ὑπὸ τῶν τοῦ τεχνίτου δακτύλων, καὶ ἀποτελοῦντι τὴν ἐναρμόνιον· ἐλείνην ἡχὴν »· τόμ. IV, σελ. 513· « οὕτω λύρα καὶ κιθάρα καὶ τὸ ἐκ τῶν χαλκῶν καλῶν ὄργανον, ἐναρμόνιον μὲν ἡχὴν καὶ ῥυθμὸν διὰ τῶν ἐμφυσημάτων ἢ κρουσμάτων ἀποτελεῖ, ἐναρμόνιον δὲ φωνὴν μόνον ἀποτελεῖ τὸ ἀργέτυπον ὄργανον »· τόμ. IV, σελ. 516. Θεοδώρητου ἅπαντα ἔκδ. Schulze.

(2) Μαλάλα χρονολογία, σελ. 383, ἔκδ. Βόννης.

(3) « Ἐκείνης γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐκυτῆς ψυχῆς ἐν τῷ διατιθεσθαι παρὰ κλεισμαμένης πλείστην ποσότητα χρυσίου παρὰ τεθῆναι τοῖς μοναστηρίοις, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τοῖς ξενώσι καὶ πτωχείοις... παρὰσκευάζει ἑκάστη τὰ χρήματα αὐτῇ παρὰσχεθῆναι, καὶ ἀντὶ ἐλεημοσύνης, θυμέλαις καὶ θεατρικοῖς ἑτέροις προσώποις ». Mansi, Sacrosancta Concilia, τόμ. VI, σελ. 1013.

Ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Θεοδύσιον Β' Μαρκιανοῦ τοσοῦτον συγχέεται ἡ ἐκκλησίᾳ πρὸς τὸ θέατρον ὥστε δύσκολον νὰ ὀρισθῇ τίς συνεχώνευσεν τὸν ἕτερον. Ὡς προσεχῶς θέλομεν εἶπει, συνερχόμεναι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ αἱ δύο τῶν δήμων φατρίαι, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι, ἡκτολόγουν ἥτοι ἔψαλλον τὰ περίφημα αὐτῶν θεατρικὰ ἄκτα, περὶ τῶν ὁποίων ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ μακρὸς γενήσεται λόγος. Ὁ παρὰβάλλων τὰ ἵπποδρομικὰ ἄκτα πρὸς τὰ πρακτικὰ τῶν τότε συγκροτηθεῖσων κατὰ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς συνόδων ἀπορεῖ πραγματικῶς ἂν ἀκούῃ ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας σπουδαίως περὶ δογμάτων συζητοῦντας ἢ τοὺς δήμους ἐπευφημοῦντας τοὺς βασιλεῖς εἴτῃ ἀπαιτοῦντας διὰ θεατρικῆς παραστάσεως τὴν τιμωρίαν ἄρπαγος ὑπουργοῦ. Αὐταὶ αἱ συνεδριάσεις τῶν συνόδων τούτων διαιροῦνται εἰς πράξεις, ἥτοι ἄκτα, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοὶ εἰς φατρίας διηρημένοι ἀπαγγέλλουσιν ὥς οἱ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ δι' ἀσῆμων κραυγῶν τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα ἀναγινώσκονται ὥς ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, διακόπτοντος δηλονότι τοῦ γραμματέως τὴν ἀνάγνωσιν ἐν ὀρισμένῳ σημείῳ ὅπως ἐξ ἑνὸς στόματος ἡ σύνοδος ἐπευφημήσῃ τὸν βασιλέα, μετὰ δὲ τοῦτο ἀναλαμβάνοντος τὴν ἀνάγνωσιν ὅπως διακόψῃ αὐτὴν ἐν ἑτέρᾳ περιόδῳ. Παρὰδόξως δὲ καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις τῶν συνοδικῶν ἐκφωνήσεων εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῶν ἄκτων. Ἴδου περιδοίτινες τῶν πράξεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου (451).

« Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερρυὴς σύγκλητος εἶπεν—Εἰσὶτω καὶ ὁ εὐλαδέστατος Θεοδώρητος κοινωνήσων τῇ συνόδῳ . . .

« Καὶ εἰσελθόντος Θεοδωρήτου, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ Παλαιστινοὶ . . . ἐξεβόησαν—Ἐλεήσατε! ἡ πίστις ἀπόλλυται· κανόνες τοῦτον ἐκβάλλουσι· τοῦτον ἔξω βά-

λε, τὸν διδάσκαλον Νεστορίου ἔξω βάλε! Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Ποντικοὶ καὶ Ἀσιανοὶ καὶ Θράκης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—εἰς ἄγραφα ὑπεγράψαμεν, ἐτυπτήθημεν καὶ ὑπεγράψαμεν· τοὺς Μανιχαίους ἔξω βάλε (1), τοὺς ἐχθροὺς Φλαβιανοῦ ἔξω βάλε. Διόσκορος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶπε—Κύριλλος διατὶ ἐκβάλλεται ὁ παρὰ τούτου ἀναθεματισθείς; Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Ποντικοὶ καὶ Ἀσιανοὶ καὶ Θράκης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—Διόσκορον τὸν φονέα ἔξω βάλε· Διοσκόρου τὰς πράξεις τίς οὐκ οἶδεν; Οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἰλλυριακοὶ καὶ Παλαιστίνης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας! Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν—Ἡ Αὐγούστα Νεστόριον ἐξέβαλε· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς ὀρθοδόξου! . . . Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι εἶπον—Πάντες ἐσφήλαμεν, πάντες συγγνώμης ἀξιωθῶμεν. Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι εἶπον—Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς συγκλήτου! ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· ὁ ἀσεβὴς αἰεὶ φεύγει. Διόσκορον ὁ Χριστὸς καθεῖλεν· τὸν φονέα ὁ θεὸς καθεῖλεν· αὕτη δικαία ψῆφος, αὕτη δικαία σύνοδος, δικαία σύγκλητος· τοὺς μάρτυρας ὁ θεὸς ἐξεδίκησεν . . . Ἡ ἀγία σύνοδος ἐβόησε—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας· πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων· αὕτη δικαία κρίσις· οἱ δίκαιοι δικαίως ἔκριναν (2) » .

(1) Αἱ αὐταὶ φωναὶ φέρονται καὶ ἐν τῷ προσημειωθέντι δημοτικῷ ἔκτῳ (σελ. ρθ').

(2) Πράξεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου (ἐν Mansi, τόμ. V, σελ. 589, 936, καὶ τόμ. VI, σελ. 97, 169-173) .

Τὸ πρὸς τὴν σύνοδον διάγγελμα τοῦ Μαρκιανῶ, ἀνχρινω-
σκόμενον διακόπτεται ὑπὸ τῶν ἐξῆς φωνῶν ἀπάσης τῆς συνό-
δου. « Πάντες ἐδόησαν—Πάντες οὕτω πιστεύομεν· μία πίστις,
μία γνώμη· πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν· πάντες συναινέσαντες
ὑπεγράψαμεν· πάντες ὀρθόδοξοι ἐσμέν· αὕτη ἡ πίστις τῶν
πατέρων· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν
ὀρθοδόξων· αὕτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἔσωσεν. Μαρκιανῶ,
νέω Κωνσταντίνῳ, νέω Παύλῳ, νέω Δαυτὶ τὰ ἔτη τοῦ Δαυτὶ
τῷ βασιλεῖ· εὐσεβῆ, Κύριε, ζωὴν αὐτῷ, νέω Κωνσταντίνῳ,
νέω Μαρκιανῷ· ὑμεῖς ἡ εἰρήνη τῆς οἰκουμένης· εὐσεβῆ, Κύ-
ριε, ζωὴν αὐτῷ· φυλάξει ὑμᾶς ἡ πίστις ὑμῶν· τὸν Χριστὸν
τιμᾶς, αὐτὸς σὲ φυλάξει· τὴν ὀρθοδοξίαν σὺ ἐβεβαίωσας, ὡς
οἱ Ἀπόστολοι οὕτω πιστεύετε· τῷ Αὐγούστῳ πολλὰ τὰ ἔτη.
Ἑμεῖς φωστῆρες τῆς ὀρθοδοξίας· διὰ ταῦτα πανταχοῦ εἰρήνη·
τοὺς φωστῆρας τῆς εἰρήνης, Κύριε, φύλαξον· τοὺς φωστῆρας
τῆς οἰκουμένης, Κύριε φύλαξον. Αἰωνία ἡ μνήμη νέω Κων-
σταντίνῳ. . . Τὴν ἀπὸ γένος ὀρθόδοξον ὁ θεὸς φυλάξοι· τὴν
αἰεὶ εὐσεβῆ ὁ θεὸς φυλάξοι, τὴν εὐσεβῆ, τὴν ὀρθόδοξον, τὴν
κατὰ τῶν αἰρετικῶν θεὸς φυλάξοι. Ὅλους τοὺς αἰρετικοὺς σὺ
ἐδίωξας· ἀπείη φθόνος τῆς ὑμῶν βασιλείας· ἄξιοι τῆς πίστεως,
ἄξιοι τοῦ Χριστοῦ· ἀπείη φθόνος τῆς ὑμῶν βασιλείας· οἱ πι-
στοὶ βασιλεῖς οὕτω τιμῶνται· ὁ θεὸς φυλάξοι τὸ κράτος ὑ-
μῶν· ὁ θεὸς εἰρηνεύσαι τὴν βασιλείαν ὑμῶν. Μαρκιανὸς νέος
Κωνσταντῖνος, Πουλχερία νέα Ἑλένη· τὴν πίστιν σὺ ἐπεδείξω·
ἡ ὑμετέρα ζωὴ πάντων ἀσφάλεια· ἡ ὑμετέρα πίστις δόξα
τῶν ἐκκλησιῶν (1) » .

1, Ὅτι τὰ ἄκτα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄγρια καὶ ἄσημοι κραυγαί, ὥς
τινες ἐνόμισαν, ἀλλὰ καθαρὰ ἔσμητα κατὰ στίχον ψαλλόμενα, καὶ τῶν
ἐποίων τὸ μουσικὸν Νεῦμα (ἐνήχημα) εἰδέναι αὐτὸς ὁ πατριάρχης, πλη-

Αἱ φωναὶ αὗται δὲν ἦσαν βεβαίως στιγμιαία καὶ αὐτοσχέδιος διαδήλωσις τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἀλλὰ προμεμελητημένα ἄκτα παρόμοια πρὸς τὰ τοῦ ἵπποδρομου, ἐπομένως ὡς ταῦτα καὶ ἐκεῖνα ἐψάλλοντο κατὰ χροῖον. Τὴν σχέσιν τῶν ἵπποδρομικῶν ἄκτων πρὸς τὰ συνοδικὰ πληροφορούμεθα κάλλιον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐπὶ Ἰουστίνου (519) καὶ Ἰουστινιανοῦ (530) συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινῶν πόλει συνόδου κατὰ τῶν λεγομένων Ἀκεφάλων αἵρετικῶν· ὡς ἡ ἐν Χαλκηδόνι οὕτω καὶ ἡ σύνοδος αὕτη ὀνομάζει τὰ συνεδριάσεις αὐτῆς πράξεις, οἱ δὲ συγκροτοῦντες αὐτὴν Πντῆρες ἐκφωνοῦσι τὰς αὐτὰς φωνάς, αἵτινες πρὸ μιᾶς περίπου ἑκατονταστηρίδος ἀντήχησαν ὑπὸ τοῦς θόλους τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς.

ροφρούμεθα ἐξ αὐτῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου « ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησε κατὰ ἓνα ἕκαστον στίχον ἐκ τρίτου ἐκφωνοῦσα—Τῶν θεοφθόγων πατέρων αἱ διδασκαλίαι ἡμᾶς διωρθώσαντο... καὶ ὁ ἡ προτεθέντων τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίων, αὐτῆς (τῆς βασιλείας Εἰρήνης) προκαθίστασθαι μετὰ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῇ υἱοῦ, ἅμα πάσῃ τῇ συνόδῳ παρ' αὐτῶν τὲ προτραπείν ὁ πατριάρχης τῇ συνόδῳ προσειπεῖν τὰ εἰκότα, τὸ κελύψθαι ἐπολεῖ· εἴθ' οὕτως καὶ αὐτοὶ (οἱ συνοδικοὶ) παρὰ Θεοῦ ἐνηχηθέντες προσηνεῖτε καὶ ἐμμελεῖ λόγῳ πάσῃ τῇ συνόδῳ προτεφώνουν· ὥστε σὺν τῷ πατριάρχῃ πάντες οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι εὐφῆμουν αὐτοῖς τὰ δέοντα ». Mansi, τόμ. XIII, σελ. 201, 143. « Ἐκ συμφωνίας πάντες οἱ Ἐπίσκοποι εὐφῆμουν τοὺς βασιλεῖς τοιάδε, Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων », καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅτι δὲ καὶ οἱ χοροὶ τῶν δήμων ἐλάμβανον μέρος ἐν ταῖς συνοδικαῖς ταύταις συμφωνίαις μανθάνομεν ἐκ τῶν αὐτῶν πρακτικῶν « καὶ πάλιν τὰ εἰκότα οἱ θεοφιλεῖς ἐπίσκοποι εὐφῆμουν σὺν τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ· ἐπεπλήρωτο γὰρ ἡ προρρηθεῖσα βασιλικὴ δέξις ἀνδρῶν· πᾶσα γὰρ ἡ πόλις παρῆν μετὰ καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων » αὐτόθι, σελ. 417.

« Καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὴν ἁγίαν σύνοδον οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τινες δὲ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ κληρικοὶ ἐβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! Πέτρον καὶ Ζωόρχν καὶ Σευῆρον ἄρτι ἀναθεμάτισον· ὀρθόδοξον βασιλέα ἔχων, τί φοβεῖσαι; τοὺς παραβαπτιστάς, ἔξω βάλε! Καὶ ἐπιδιδόντων τῶν μοναχῶν Ἱεροσολύμων χάρτην, πάντες ἐβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὸν λίβελλον τῶν μοναχῶν ἄρτι δέξαι, ὁ λίβελλος ἄρτι ἀναγνωσθήτω· τοὺς κατ' οἶκον βαπτίζοντας ἔξω βάλε, τὸ σπήλαιον τοῦ Ζωόρχ ἄρτι στρέψον! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὸν παραβαπτιστὴν ἄρτι ἀναθεμάτισον. Τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη, ὀρθοδόξου βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη· τὰ σπήλαια τῶν αἰρετικῶν ἄρτι καῶσι, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὰ μοναστήρια Πέτρου ἄρτι τρέψον. Νικᾶ ἡ πίστις τοῦ βασιλέως, ὀρθόδοξον βασιλέα, τίνα φοβεῖσαι; Πέτρος μοναστήρια διατὶ ἔχει; πάντας τοὺς αἰρετικούς ἐκεῖ ἔχει. Σευῆρον καὶ Πέτρον καὶ Ζωόρχν ἄρτι ἀναθεμάτισον· ἡ Τριὰς τοὺς τρεῖς ἀναθεματίζει· ἀνάθεμα Σευῆρῳ καὶ Πέτρῳ καὶ Ζωόρχ. Σευῆρον τὸν Μανιχαῖον ἄρτι ἀναθεμάτισον· πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ ἄρτι ἀναθεμάτισον, τοὺς αἰρετικούς ἄρτι ἀναθεμάτισον, τοὺς ἀναθεματισθέντας ἄρτι ἀναθεμάτισον· νικᾶ ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν (1) ».

Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς συνόδου ταύτης εἶναι ὅτι αὕτη ἐπροκλήθη συνεπείᾳ ἐπανελημμένων ἄκτων τῶν δήμων οὐ μόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ὡς τῆς Τύρου καὶ Ἀπαμείας· τὰ ἄκρα ταῦτα δὲν ἐψάλησαν ὡς συνήθως ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ἀλλ' ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου,

1. Mansi, τόμ. VII, σελ. 967-970.

ἀντίγραφον δὲ αὐτῶν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν σύνοδον ὑπ' αὐτῶν τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων· πρὸς τοὺς δῆμους τῆς Ἀπαμείας μάλιστα ἐνοῦνται καὶ χοροὶ κληρικῶν· γεγονότα ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ τότε ἐκκλησία μετεχειρίσθη τὸ θέατρον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πρὸς τοὺς αἱρετικούς ἀγῶνος. Τῶν περιέργων τούτων μνημείων παρκτίθημι τὰς περιεργότερας περικοπὰς.

Ἄκτα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δῆμων.

« Ἐν τῷ γενέσθαι αὐτὸν (τὸν πατριάρχην Ἰωάννην) σὺν τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ περὶ τὸν ἄμβωνα φωναὶ γεγονάσιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λέγουσιν « Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! ἀκοινώνητοι διατὶ μένομεν; ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διατὶ οὐ κοινωνοῦμεν; ἐκ τῶν χειρῶν σου κοινωνῆσαι θέλομεν· ἐεῖ, ἀνελθε εἰς τὸν ἄμβωνα· ἐεῖ, πεῖσον τὸν λαόν σου. Διὰ πολλῶν ἐτῶν κοινωνῆσαι θέλομεν, ὀρθόδοξος εἶ, τίνα φοβεῖσαι; ἄξιε τῆς Τριάδος.

« Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. Σευῆρον τὸν Μανιχαῖον ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· ἀνασκαφῇ ὅστ' αὖ τῶν Μανιχαίων· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον. Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως; πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου· ἄξιε τῆς Τριάδος, ἡ ἀγία σύνοδος ἄρτι κηρυχθήτω· ἄξιε τῆς Τριάδος, ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ἄξιε τοῦ θεοῦ, ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ἡ ἀγία σύνοδος τοῦτο εἶπεν· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστίν. Νικᾷ ἡ πίστις τῆς Τριάδος, νικᾷ ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον· ὀρθόδοξος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; Νικᾷ ἡ πίστις τοῦ βασιλέως. Νικᾷ ἡ πίστις τῆς Αὐγούστης, τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλὰ τὰ ἔτη, τῆς νέας Ἑλένης πολλὰ τὰ ἔτη· πολλὰ

τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου· ἄξιε τῆς Τριάδος· Ἰουστῖνε Αὐγούστε tu vincas· τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη· Ἰουστῖνε Αὐγούστε tu vincas, τὴν σύνοδον Χαλκηδόνος ἄρτι κήρυξον· Ἰουστῖνος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; Σευῆρον τὸν Μανιχαῖον ἔξω βάλε, τὴν σύνοδον Χαλκηδόνος ἄρτι κήρυξον· ὁ μὴ ἀναθεματίζων Σευῆρον Μανιχαῖός ἐστιν· ἀνάθεμα Σευῆρῳ τῷ Μανιχαίῳ· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· ἔξω βάλε Σευῆρον, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον· Ἐές, μαρτύρομαι, ἡ κηρύσσεις, [ἦ] ἐξέρχῃ.

« Πίστις ἐστίν, οὐκ ἐνι θεωρεῖν· ἀδελφοί χριστιανοί (1), μία ψυχὴ, Ἰουστῖνε Αὐγούστε, tu vincas· εἰ φιλεῖς τὴν πίστιν, Σευῆρον ἀναθεμάτισον· Ἐές, μαρτύρομαι, Ἐές, σύρω σε, Ἐές, τὰς θύρας κλείω· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστι· μαρτύρομαί σε, οὐδὲν παρ' ἐμέ· ὀρθόδοξος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως πολλά τὰ ἔτη· Σευῆρον τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριάδος ἔξω βάλε, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· Ἐές, σύναξον τῇ συνόδῳ, Ἐές, ἄρτι κήρυξον, μὰ τὸ Εὐαγγέλιον οὐδὲν παρ' ἐμέ, Ἐές, μαρτύρομαι, πολλά τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη, τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως πολλά τὰ ἔτη, τῆς νέας Ἑλένης πολλά τὰ ἔτη· Σευῆρον ἔξω βάλε, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε, τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριάδος ἔξω βάλε, πολλά τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· ἀδελφοί χριστιανοί, μία ψυχὴ· πίστις ἐστίν, οὐκ ἐνι ἀπλῶς· ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ταῦτα καὶ ἡ σύνοδος εἶπε (2) ».

(1) Πιθανῶς φωναὶ τῶν κρακτῶν προσκαλούντων τοὺς δῆμους εἰς πλεονέτερον τόνον.

(2) Mansi, VIII, 1058-1059.

Ἄκτα τῶν ἐν Τύρῳ δῆμων.

• Ἐν μηνί κατὰ Τυρίους Λῶφ, εἰκάδι ὁγδόη, ἦτοι Σεπτεμβρίου ἐξακαιδεκάτῃ, αὐται (1). Τοῦ Αὐγούστου πολλά τὰ ἔτη· τῆς συγκλήτου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου τοῦ πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη· τῶν ἐπάρχων πολλά τὰ ἔτη· Ἰωάννου Κόμητος πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου τοῦ πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη. Εἰς Θεός, ὁ τοῦτο ποιήσας, ὁ μέγας Θεός τοῦτο παράσχοι εἰς Θεός, ἴδε πίστις, εἰς Θεός, μία πίστις, εἰς εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς εἰρήνην τῶν ὀρθοδόξων. Ἰωάννου πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· ἡ ἐποίησεν ἡ σύνοδος καὶ σὺ ποίησον, ἡ ἐποίησεν ἡ σύνοδος ταῦτα ποίησον. Ἰωάννου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη εἰς αἰῶνας τὸ βασίλειον τοῦτο· νικᾷ ἡ πίστις τοῦ Αὐγούστου, ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον τοῦτο, νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη, ὀρθοδόξου πατρὸς πολλά τὰ ἔτη· ὁ μὴ λαλῶν οὐκ ἐνὶ πιστός· ἡ ἐποίησεν ἡ σύνοδος, ἔμβα ποίησον· ἡ πέπραχεν ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ σύνοδος, ἔμβα ποίησον· νικᾷ ἡ πίστις τοῦ Αὐγούστου, εἰς αἰῶνας τὸ βασίλειον τοῦτο. Βιταλιανοῦ πατρικίου πολλά τὰ ἔτη, Βιταλιανοῦ ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· ἔμβα ἀναθεμάτισον καθὼς καὶ οἱ πατέρες, ἔμβα ἀναθεμάτισον καθὼς καὶ ἡ σύνοδος, ἔμβα ἀναθεμάτισον Σευῆρον καὶ τὸν Μανδρίτην, ἔμβα ἀναθεμάτισον Σευῆρον καὶ Ἰωάννην (2) • .

(1) Ἡ λέξις πιθανῶς μὲν νὰ ἔχῃ καλῶς σημαίνουσα αὐταὶ αἰετοὶ, πιθανώτερον ὅμως ὅτι διεφθάρη, ὃ ἄκτα εἰς αὐταί.

(2) Mansi, VIII, 1083.

Ἄκτα τῶν ἐν Ἀπαμείᾳ δῆμων καὶ κληρικῶν.

• Τοῦ Βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη· τῶν ἐπάρχων πολλὰ τὰ ἔτη· τοῦ μαγίστρου πολλὰ τὰ ἔτη· τῆς συγκλήτου πολλὰ τὰ ἔτη· πολλὰ τὰ ἔτη Πρύβου καὶ Ὑπατίου· τοὺς ἀντάρτας ἔξω βάλε, τοὺς φαγόντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔξω βάλε· ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ Σευῆρος καὶ Πέτρος ἔφαγον· ὅλα εἰς ἔρνον ἔδωκαν· τὸν βλασφημήσαντα τὸν σταυρὸν ἔξω βάλε. Ποῦ τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας; ὅλα γυναῖκες ἔλαβον, ὅλα ἡ Πτεροβόλος ἔλαβε· τοὺς ἀξίους τοῦ ἀναθέματος τῷ ἀναθέματι· ἄρον βίαν τῆς ἐκκλησίας, ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἐπραίδευσαν, εἰς ἔρνον ὅλα ἔδωκαν. Πιστοῦ βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη· Βιταλιανοῦ στρατηλάτου πολλὰ τὰ ἔτη· μίαν ἐρώτησιν ταῖς κανονικαῖς· νικᾷ ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων, ὀρθοδόξων ἐπισκόπων πολλὰ τὰ ἔτη· Εὐτυχianoῦ τοῦ κόμητος πολλὰ τὰ ἔτη· ἀναπαυθῆ τὰ ὅστέα τοῦ πατρός σου. Ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αἱ γυναῖκες ἔλαβον· ταῦτα ἀκτὰ τῷ βασιλεῖ· τὰ ὅστέα Δόμνου ἐπώλησαν· ἀποσχίσαντας κληρικοὺς ἔξω βάλε· τὰ κτήματα Δόμνου ἐπώλησαν· οἱ φαγόντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀπέσχισαν· μαρτύρομαι σε ἐγὼ αὐτοὺς καίω· ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπώλησαν· ἔλθη ἡ Πτεροβόλος καὶ αὐτὴ λέγη· τοὺς ἀντάρτας τοῦ βασιλέως γνώρισον, μάθωμεν τὰ χαμαιπάτια τίνος εἰσι· πατήτια ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ πῶς εὐρέθη; ἐμίανε τὰ θυσιαστήρια, ἐμίανε τὸ φωτιστήριον, μάθωμεν τὰ πατήτια ποῦ εἰσιν; ἡμάτωσαν τὰ θυσιαστήρια. Σευῆρον καὶ Πέτρον τῷ πυρί. Πρύβου καὶ Ὑπατίου πολλὰ τὰ ἔτη· ἄξιος Πρύβος τοῦ βασιλέως, ἄξιος Ὑπατιος τοῦ βασιλέως· πατρικίου τοῦ μαγίστρου πολλὰ τὰ ἔτη (1) ».

¹¹ Mansi, VIII, σελ. 1119.

Ὅτι τὰ ἄκτα ταῦτα ἐψάλλοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν εἰς χοροὺς διηρημένων δήμων· πληροφορούμεθα ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Καππαδόκου, ὅστις διαβιβάζων αὐτὰ εἰς τὴν σύνοδον ἐπιφέρει ὅτι πολὺ μετὰ τὸ πέρας αὐτῶν οἱ δῆμοι ἐξηκολούθουν ψάλλοντες καὶ ῥητὰ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἀντιφωνητικῶς (1). Θεωρῶν περιττὸν νὰ σημειώσω ὅτι αἱ ἐκφωνήσεις τῶν δημοτικῶν καὶ συνοδικῶν ἄκτων ἐπεκράτησαν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀναλλοίωτοι σχεδὸν μέχρις αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, θέλω παραθέσει δύο τοιαῦτα ἀποδεικνύοντα ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τῶν βασιλέων ἔμειναν ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας τὰ αὐτά. Ἀποθανόντος τοῦ Μαρκιανοῦ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Λέων Α (457)· ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος, αὐτὸς ὁ ποιήσας τὰ ἐν τῇ Ὠκτωήχῳ Στιχηρά, μετὰ τῆς συγκλήτου, οἱ στρατηγοὶ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ οἱ δῆμοι μετὰ τοῦ λαοῦ ἐλθόντες εἰς τὸν λεγόμενον Κάμπον ἀνηγόρευσαν τὸν βασιλέα, πάντες κράζοντες οὕτω. « Εἰσάκουσον ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν, Λέοντι ζωή. Εἰσάκουσον ὁ Θεός, Λέων βασιλεύσει. Θεὲ φιλόανθρωπε, Λέοντα βασιλέα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ, ὁ στρατὸς Λέοντα βασιλέα αἰτεῖ. Λέοντα οἱ νόμοι ἐκδέχονται. Λέοντα τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὗται εὐχαὶ τοῦ παλατίου· αὗται ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὗται εὐχαὶ τῆς συγκλήτου· αὗται εὐχαὶ τοῦ λαοῦ. Λέοντα ὁ κόσμος ἀναμένει· Λέοντα ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλόν, Λέων βασιλεύσει » (2). Ἀλλ' αἱ φωναὶ αὗται ἦσαν τὰ ἄκτα τῶν δῆ-

(1) « Ἐπὶ πολλὴν δὲ ὥραν ἀντιφωνούντων ἑκατέρων τῶν μερῶν, οἱ ψάλλται ἐπετράπησαν ἀνελθόντες εἰπεῖν τὸν Τρισάγιον, καὶ αὐτῶν ἀξυμμένων πᾶς ὁ λαὸς ἐπαύσατο ». Mansi, VIII, σελ. 1066.

(2) Constantinus Porphyrogeniti de Cerimoniis I, κεφ. 91.

μων ἐν ἀναρρήσει παντὸς βασιλέως, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἐξῆς ἐκφωνήσεων πρὸς Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν ἀναγορευθέντα ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ πέντε μετὰ τὸν Λέοντα τοῦτον ἐκχτονταετηρίδας (963): « Νικηφόρον βασιλέα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ. Νικηφόρον οἱ νόμοι ἐκδέχονται. Νικηφόρον τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὗται εὐχαὶ τοῦ παλατίου· αὗται ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὗται εὐχαὶ τῆς συγκλήτου· αὗται εὐχαὶ τοῦ λαοῦ. Νικηφόρον ὁ κόσμος ἀναμένει. Νικηφόρον ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν ἀγαθόν, Νικηφόρος βασιλεύσει » (1).

Ἐν τῇ ἀναγορεύσει μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου (491) οἱ δῆμοι ἀκτολογοῦσι διὰ τῶν αὐτῶν φωνῶν τὰς ὁποίας ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν συνοδικῶν πατέρων· ὡς δὲ οὗτοι εὐφημοῦντες διακόπτουσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βασιλικοῦ διαγγέλματος, οὕτω καὶ αἱ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ποιοῦσιν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς: « Καὶ ὡς ἔστη ἡ Αὐγούστα καὶ ἐφάνη τῷ δήμῳ, πάντες ἔκραξαν « Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικᾷς· εὐσεβῆ, Κύριε, ζωὴν αὐτῇ... Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης, ὀρθόδοξον βασιλέα τῇ οἰκουμένη » . Ἡ δὲ Αὐγούστα προσεφώνησεν αὐτοῖς διὰ λιβελλησίων ἐξ αὐτῶν τῶν βάθρων « Ἡ ὑμετέρα γενναιότης τὰ πρέποντα καὶ νῦν τῇ καθοσιώσει συνήθως ἐπεδείξατο... » Παρὰ πάντων ἐδοήθη « Ἡμεῖς δοῦλοι τῆς Αὐγούστης· εὐσεβῆ, κύριε, ζωὴν αὐτῇ· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. Ἀριάδνη Αὐγούστα σὺ νικᾷς. Ρωμαίων βασιλέα τῇ οἰκουμένη » ! Ἀπόκρισις « Ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων αἰτήσεων ἐκελεύσαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσι... » Ἐπὶ πάντων ἐκράγη « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! Ἀριάδνη Αὐγούστα σὺ νικᾷς... » Ἀπόκρισις « ὥστε δὲ καθάρην καὶ τῷ δεσπότῃ θεῷ ἀρέσκουσιν τὴν κρίσιν γενέσθαι... » ὁ

1) Ὁ αὐτός, I, κεφ. 96 (ἐν τέλει).

πρὸ πάντων ἐκράγη... « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! ἔξω βάλε τὸν κλέπτην ἑπαρχὸν τῇ πόλει· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας! Κύριε, ζώην αὐτῇ... Τὸ βασίλειον σὸν ἐστίν, Ἀριάδνη Αὐγοίστη, Σὺ νικᾷς » Μετὰ τοῦτο ἀναγινώσκεται οὕτω ἡ προσφωνήσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀριάδνης ἐκλεχθέντος Ἀναστασίου « ἐπειδὴ τοίνυν ἐμέ... ἡ γαληνοτάτη Ἀριάδνη Αὐγούστα... » ὑπὸ πάντων ἐκράγη « Κύριε ἐλέησον· υἱὲ Θεοῦ, σὺ αὐτὸς ἐλέησον. Ἀναστάσιε Αὐγούστη τούμβηκα; (tu vincas!) εὐσεβῇ βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξοι... — Ὅπως μοι βάρος ὑπὸ τῆς κοινῆς πάντων σωτηρίας ἐπετέθη, οὐκ ἄγνοῶ. — Ἄξιε τῆς βασιλείας, ἄξιε τῆς Τριάδος, ἄξιε τῆς πόλεως· τοὺς δηλῶτορας ἔξω βάλε. — Ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα δυσωπῶ... — Ὡς ἔζησας, οὕτω βασίλευσον, εὐσεβῶς ἔζησας, εὐσεβῶς βασίλευσον. Ἀριάδνη σὺ νικᾷς. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. — Ὑπὲρ τῆς ἐορτῆς τῆς εὐτυχοῦς ἡμῶν βασιλείας... — Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς διαφυλάξοι· αὐταὶ κοινὰ εὐχαί, αὐταὶ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης... Ἀναστάσιε Αὐγούστη σὺ νικᾷς, Ἀριάδνη Αὐγούστα σὺ νικᾷς » (1).

Τὸ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ Ἀναστασίου ἀνωτέρω συνῆψθη ἄκτον εἶναι πολὺ περίεργον διὰ τε τὴν ἑκτατὴν αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων διότι βλέπομεν τοὺς ἀκτολογοῦντας δῆμους λησμονοῦντας τοὺς πρὸ τοῦ Ἀναστασίου βασιλεύσαντας Λέοντα καὶ Ζήνωνα (457—491), καὶ εὐχομένους νὰ ὁμοιάσῃ ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς τὸν Μαρκιανόν· « ὥς Μαρκιανὸς οὕτω βασίλευσον ». Οἱ δῆμοι εἶχον βεβηλῶς δίκαιά τινα παράπονα πρὸς τὴν μνήμην τοῦ καταργήσαντος τὰς θεωρικὰς ὑπατείας Μαρκιανοῦ, πρὸς τὸν ὅποιον μάλιστα καὶ σκληρῶς προσηνέχθησαν, διότι μία διαδήλωσις τῶν Πρασίνων ἐγένετο ἡ αἰτία τοῦ

(1) Πορφυρογέννητος, Α, κεφ. 92.

θανάτου αὐτοῦ (1). ἀναλογιζόμενοι ὁμῶς ὅποσα κακὰ ἐπρό-
ξήνησαν οἱ ἄξεστοι διάδοχοι αὐτοῦ, Λέων καὶ Ζήνων, δὲν ἠ-
δύναντο ἢ ν' ἀναπολῶσι μετὰ συγκινήσεως τὴν εὐτυχῇ βασι-
λείᾳ τοῦ ἀγαθοῦ Μαρκιανοῦ.

Ὁ βασιλεὺς Λέων Α' φέρει δύο ἀσυμβίβαστα ἐπώνυμα « Μα-
κέλλης καὶ Μέγας », ἀποδεικνύοντα ὅτι δύο ἐναντίαι περὶ
αὐτοῦ ἐπεκράτησαν ἰδέας· βλέποντες ἓνα σύγχρονον μονα-
χὸν πρῶτον ἀποδίδοντα εἰς αὐτὸν τὸ ἐπώνυμον « Μέγας » (2),
δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τοῦ πρώτου ἠθέλησαν νὰ
ἐξευτελίσωσι τὴν μνήμην αὐτοῦ οἱ δῆμοι, οἵτινες καὶ ἐν τῇ
ἐνκγορεύσει τοῦ Ἀναστασίου οὔτε καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἠθέ-
σαν ν' ἐνκφέρωσι.

Ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ δῆμοι εἶχον βεβαίως σπουδαίᾳ ἀρρο-
μῇ ὅπως εὐλογήσωσι καὶ καταρσθῶσι τὴν μνήμην αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκιανοῦ τὸ κόμμα τῶν Ἀρειανῶν
τοσοῦτον ἴσχυεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε ἂν μὴ οἱ δῆμοι
καὶ ἡ σύγκλητος ἀπετροπιάζοντο τὴν κατὰ γωγὴν τῶν ἐπὶ
κεφαλῇ τοῦ κόμματος τούτου Γόθων στρατηλατῶν, Ἀσπαρος
καὶ Ἀρδχβουρίου, ἡ ὀρθοδοξία ἤθελε διατρέξει τὸν αὐτὸν κίν-
δυνον ἐν καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ Οὐάλεντος, ἀφοῦ μάλιστα
καὶ ἕτερος τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ὁ ἐλληνισμὸς, δὲν εἶχεν ἔτι
καταβληθῇ. Ἐν αὐτοῖς τοῖς προχαστείσις τῆς Κωνσταντινου-

[1] Ὁ Μαρκιανὸς συμπλαθὼν πρὸς τοὺς Βενέτους παρηγώνισε τὴν
ἀντίπαλον μεριᾶ, ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς Πρασίνοὺς νὰ κατατάττωνται
καὶ ἐν τῇ στρατῷ· ἕνεκα τούτου ἐγένοντο σφοδρὰ ἐν τῇ Ἱπποδρόμῳ
ἐκδηλώσεις, ἐξ ὧν τραγχαίς ὁ βασιλεὺς προσεβλήθη τοῖς πόδῃς καὶ
ἐπεβίωσε. Χρονικὸν Πασχάλιον σελ. 592, καὶ Μιλάλης, σελ. 368, ἐκδ.
Βόννης.

[2] Βίος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν Σχλοῦ (Acta Sancto-
rum, Maius VI, ἐν ἀρχῇ περὶ τῆς μαρτυρίας).

πόλεως ἐθυσιάζοντο δημοσίᾳ παρθένοι εἰς ἐξυμνισμόν τοῦ ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Ἀγίου Μάμαντος ἐνδιχιτωμένου δράκοντος (1), τινὲς τῶν ζωγράφων ἐτόλμων νὰ εἰκονίζωσι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Διὸς (2), τὰ θέατρα καὶ ὁ ἵππόδρομος ἔμενον ἔτι πιστὰ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ἀφοῦ ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναγορεύσῃ ἐν αὐτοῖς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ Λέοντα. Ὁ ὑποψήριος τῆς ἐκκλησίας περιζωσθεὶς τὴν ἀρχὴν ἐφιλοτιμήθη νὰ δειχθῇ ἀντάξιον τῶν περὶ αὐτοῦ ἐλπίδων· οἱ προὔχοντες τῶν Ἀρειανῶν δι' ἀπάτης ἐσφάγησαν, εἰς δὲ τοὺς διασωθέντας ἀπηγορεύθη ἡ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαμονή· πυρκαϊαὶ ἀποτεφροῦσι τὰς ἐλληνικὰς βιβλιοθήκας, οἱ δὲ πρεσβεύοντες τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν ὑπάλληλοι καθαιροῦνται τῶν ἀξιωματῶν καὶ συρόμενοι εἰς τὰ δικαστήρια ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσωσι τὸν χριστιανισμόν καὶ περιβληθῶσι τὸ μοναχικὸν τριβώνιον. Δρακόντριοι νόμοι ἐξεδόθησαν οὐ μόνον κατὰ τῶν πρεσβευόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀπλῶς ἀνεχομένων τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν· τῶν πλουσίων ἐδημεύετο ἡ περιουσία, τῶν πτωχῶν τὰ σώματα παρεδίδοντο εἰς τὰς βασάνους (3). Οἱ διωγμοὶ οὗτοι βεβίως πολὺ ἐπηρέασαν τὸν ἵππόδρομον καὶ τὰ θέατρα, ἔκτοτε δὲ πιθανῶς αἱ φατρίαι τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων συνδεθεῖσαι διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ ἀνέπτυξαν τὴν φοβεράν ἐκείνην κατὰ τῆς βασιλείας πάλιν, ὑπὲρ ἧς ἔπесαν τοσαῦται μυριάδες

(1) « Ἐκαῖτε οὖν διὰ τὸ οἶσθαι δράκοντα κατοικεῖν, ἐν τῇ γεφύρᾳ δηλονότι, παρθένοι καὶ θυσίας προσέφερον· ταῦτα δὲ Ζήνων κατέστρεψε ». Γλυκῆς σελ. 492, ἐλδ. Βόννης.

(2) « Ζωγράφου τινός, τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος κατ' ὁμοίότητα τοῦ Διός, ἐξηράνθη ἡ χεὶρ ». Θεοφάνης 595ῖ.

(3) E. Castel, Histoire de la destruction du Paganisme en Orient. Paris 1850, σελ. 240.

θυμάτων· ἀλλὰ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐπεισοδίου τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας προσεχῶς.

Τοῦ πρὸς τοὺς θυμελικοὺς μίσους τοῦ Λέοντος ἡ ἱστορία ἀναγράφει ἐν καὶ μόνον ἐπεισόδιον, τὸ ἐξῆς. Οἱ παλαιοὶ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ἐπενειλημμένως ἀπήτησαν τὴν ἀργίαν τῶν θεάτρων ἐν πάσῃ Κυριακῇ καὶ ἄλλῃ χριστιανικῇ ἐορτῇ· καὶ ἐν Κερθαγένῃ μάλιστα σύνοδος δι' ἰδίου κανόνος ἀπήτησε τοῦτο ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου (1). Ὁ Θεοδόσιος Β' διέταξε τὴν τοιαύτην ἀργίαν, ἀλλ' ἡ διάταξις αὐτοῦ μὴ περιβεβλημένη τὸ κύρος τῆς ἀπαιτουμένης αὐστηρότητος δὲν ἐφηρμόσθη· ὁ Λέων κατὰ γράμμα ἐκπληρῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐχὴν ἀπηγόρευσε αὐστηρῶς οὐ μόνον τὰ θεάτρα ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μουσικὴν (2).

Ἐν ἐλλείψει ἄλλων ἱστορικῶν τεκμηρίων, περίεργον ἀγιογραφικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὁποῖον κατὰ τῶν θεάτρων τραῦμα κατήνεγκεν ὁ διωγμὸς οὗτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος τούτου ἤκμασεν ὁ πο-

(1) « Περὶ θεωριῶν ἵνα ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἁγίων ἐορταῖς μηδὲν ἐπιτελῶνται· καὶ οὕτως ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι, ἵνα τὰ θεώρια τῶν θεατρικῶν παιγνίων ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς φαίδραῖς τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἡμέραις κωλύωνται· μάλιστα ὅτι ἐν τῇ ὀγδοᾷ τοῦ ἁγίου Πάτχα οἱ ὄχλοι μᾶλλον εἰς τὸ ἵπποδρόμιον ἢ περὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέρχονται, ὀφείλει μετενεχθῆναι τὰς ὠρισμένους αὐτῶν ἡμέρας, ὅτε ἀπαντήσῃ καὶ μὴ ὀφείλῃ τινὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ θεώρια ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ». Κανὼν 64.

(2) « Οὗτος ὁ μέγας Λέων ἐκέλευσε τὰς Κυριακὰς ἀπράκτους εἶναι, καὶ μήτε ἵππικὸν τελεῖσθαι, μήτε μουσικὰ ἤχεῖν ὄργανα, ἀλλὰ πάντα τοῖς θεοῖς ἐνασχολεῖσθαι νοοῖς ». Γλυκᾶς, σελ. 489· παρὰ 6. Μιλάλλαν σελ. 371, καὶ Θεόδωρον Ἀναγνώστην φύλ. 350 (ἐν Scriptores Historiae Ecclesiae, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου), ὡς καὶ Χρονικὸν Πατριάρχου σελ. 596, ἐκδ. Βόννης.

λυθρύλητος ἅγιος Ἀνδρέας ὁ διὰ Χριστὸν Σαλός, τὸ δὲ συναξάριον αὐτοῦ συγγραφέν ὑπὸ συγχρόνου μαθητοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ τότε λαλουμένῃ γλώσσῃ εἶναι πολλοῦ λόγον ἄξιον. Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦτον τὰ θεάτρα σχολάζουσιν, οἱ θεωρικοὶ ἀνδριάντες μεταβάλλονται εἰς δαίμονα· ἐνοχλοῦντας τοὺς ἀγαθοὺς χριστιανούς· ἡ δυστυχὴς μιμᾶς, ἀποβληθεῖσα πιθκῶς τοῦ θεάτρου, μετέρχεται τὴν κοινὴν ἐταίραν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς πρῶτον ἤδη ἐκπίπτει ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ εἰς τὴν σημασίαν ποταπῆς πόρνῃς καὶ αἰσχροῦ καταγωγίου (1)· ἀλλὰ

(1) « Ἐν μιᾷ δὲ ἡμερῶν πλησίον τῶν μιμαρίων, ἦτοι τῶν πορνικῶν καταγωγίων, ὡς ἐν παρόδῳ παίζοντος, μία τις τῶν πορνῶν αὐτὸν θεασαμένη, δραξαμένη τοῦ εὐτελοῦς αὐτοῦ μαλοτίσκου, ὃ περιεβέβλητο, ἔσυρεν αὐτὸν ἐνδον· ὃ δέ, ὄντως ἀδάμας καὶ ἐμπαίκτης τοῦ Σατανᾶ, ἠκελούθησεν αὐτῇ· εἰσελθὼν δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ καταγωγίῳ, ἐπισυνάζονται αὐτῷ καὶ αἱ λοιπαὶ πόρναι καὶ γελοιοδῶς ἠρώτων αὐτόν, πῶς τοῦτο ἔπαθεν; » σελ. 14· κατωτέρῳ λέγει τὰς πόρναις ἀπλῶς μιμάδας, ἀντὶ δὲ τοῦ πολλάκις μνημονευομένου μιμάρια, γράφει ἐνίοτε καὶ πορνοκαπηλεῖα, σελ. 65. *Acta Sanctorum Maius*, τόμ. VI· παράβ. καὶ σημειώσιν ἐν σελ. ιγ'. Παρὰ τῷ αὐτῷ μιμολογῶ σημαίνει ὑδρίζω « μιθεὶν τῷ δικαίῳ διδόντες, ἀλλὰ μᾶλλον κόττους κατὰ τοῦ αὐχένος μιμολογούμενοι ἔτυπτον » σελ. 12. Βλέπε καὶ τὰς περὶ συντελείας τοῦ κόσμου, ἅμα τὰ θεάτρα ἐκ νέου ἀνοιχθῆσι, προφητείας τοῦ ἁγίου τούτου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Ἐπιφάνιον τὸν ἐπὶ Ἰουστίνου πατριάρχου σάντα (αὐτόθι).

Ὡς προερέθη, αἱ Βυζαντινὰι μιμάδες δὲν ἀπῆλκυον καλῆς φήμης, οὐδέποτε ὁμῶς περιῆλθον εἰς τοσαύτην ἀτίμωσιν. Ἡ ἐν γένει κακὴ αὐτῶν ὑπόληψις ὀφείλεται εἰς τὸ εὐπροσήγορον καὶ προσηνὲς πρὸς τοὺς γινώσκοντας αὐτάς, ὡς λέγει ὁ Ζωναρᾶς « ἀδιαφόρως ζῶσαι καὶ ἀναιδῶς προσομιλοῦσαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐδὲ πιστεύονται σωφρονεῖν ». Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν 18 κανόνα τῶν Ἀποστόλων. Πολλὰ τούτων εἶχον καὶ ἐρωμένους, ὡς καὶ αἱ νῦν σκηνικαί, τοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν ἰσχύοντας καὶ πλουσίους ἐπ' ἐλπίδι προστασίας, ἢ καὶ γάμου· νυμφευόμεναι ὁμῶς

καὶ αἱ μουσικαὶ λέξεις ἐκπίπτουσιν εἰς εὐτελεῖς σημασίας· ἐξηχῶ καὶ ἐξηγήσιν ἔγραφον οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐπὶ μουσικῆς παρατονίας καὶ κακοφωνίας, οἱ δὲ χρίστιανικοὶ πατέρες ἐν τῇ

μετέβαλλον ἐντελῶς βίον, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἐν τῇ Ε' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος Ἀρισταινέτου, ὅστις πλάττει τὴν σκηνικὴν Εὐφρόνιον ἐπισκεπτομένην παλαιὰν νενυμφευμένην συνάδελφον καὶ γράφουσιν τὰ ἐξῆς πρὸς τὴν ὁμοτέχνην Θελξινόην. « Μελισσάριον τὴν Ἀγλαΐδος, νῆ τὴν Ἥραν, εὐμενέσιν ὀφθαλμοῖς, εἶπερ ποτέ, καὶ νῦν οἶδεν ἡ Τύχη· καὶ τῆς σκηνῆς ἀπαλλαγεῖται παγκάλλως ἐπὶ τὸ σεμνὸν μετήλλαξε προσηγορίαν ἄμα καὶ σχῆμα· ἐγὼ δὲ (ἀλλὰ φρόνως ἐκποδῶν εἴη τῆς ἐλευθερίας!) ἐγὼ δ' οὖν τὸν πάντα δουλεύσω χρόνον ἀτόποις τε θεάτροις καὶ ἀγνώμοσιν ἔρασταῖς. Αὕτη μουσουργὸς ἦν, ὑπὸ μητέρι πενιχρῇ τὰ πρῶτα πονήρως τρεφομένη· προϊούσα δὲ πασῶν γέγονεν εὐμουσοτέρα τῶν ὁμοτέχνων, καὶ θαρσαλέως ἐχρήτο τῇ τέχνῃ, ἅτε λοιπὸν θεάτρου μεστὴ γεγонуῖα. Πρότερον μὲν γάρ, ὡς εἰκὸς ἐγγέλῃτο, εἶτα λαμπρῶς ἐθαυμάζετο, τὰ δ' οὖν τελευταῖα καὶ δεινῶς ἐφθονεῖτο. Οὐ πώποτε γάρ, κατὰ μνήμην ἐμήν, ἐκδέθηκε τῆς σκηνῆς· καὶ τῆς τέχνης, οἷα φιλεῖ, κοσμηθεῖσα τὴν ὄψιν ἐδόκει βελτίων, καὶ τοὺς ἔραστὰς εἶχε θερμότερους, εἶτα καὶ πλείους φιλοτιμότερόν τε χαριζομένους, διὰ κλέος τῆς ἐπιστήμης... Ἐκπλήττομαι, νῆ τῷ Θεῷ, πῶς ἀθρόως ἅπαντα μετὰβέβληκεν ἡ γυνή· καὶ πάρεστι θαυμάζειν ἐκείνης βλέμμα προσηνές, μέτριον ἥθος, μειδίαμα σεμνόν, κόμην ἀφελῶς πεπλοκισμένην, καλύπτραν ἀπ' αὐτῆς εὖ μάλα σεμνήν, βραχυλογίαν ἐν ἱρεμαίᾳ φωνῇ. Εἶδον καὶ ἀμφιδέας καὶ περισκελίδας, οὐ τὰς περιέργους ἐκείνας, ὧ φιλη, ἀλλ' ἔργον ὄντως ἐλευθερίας πρεπῶδες· τοιοῦτον αὐτῇ καὶ περιουχένιον καὶ τὸν ἄλλον κόσμον ἴδοι τις ἂν· προϊούσάν τε φασὶ νέειν τε κάτω καὶ τεταγμένα βαδίζειν· σχῆμα δὲ συμπρέπον τῇ σωφροσύνῃ... Ἀπὸ τοίνυν, Θελξινόη, καὶ σὺ παρ' ἐκείνην· μεταμφιασμένη μέντοι κοσμίως ἡμιφάριον ἀλουργές· φυλάττου δέ, γλυκυτάτη, μὴ μεταξὺ παρελκομένη τῇ συνηθείᾳ Μελισσάριον τὴν νῦν Πυθιάδα προσείπης· ὅ μικροῦ πέπονθα, νῆ τὴν Διώνην, εἰ μὴ Γλυκέρα παροῦται λίθρα μετὰ γὰρ διένυξε τῷ ἀγκῶνι » . Ἀρισταινέτου ἐπιστολὴ εἰς Θελξινόην, τελ. 19-24.

σημασία τοῦ ἀγγέλλω, ψάλλω, κηρύττω· ἐν τῷ βίῳ ὁμῶς τοῦ ἁγίου τούτου Ἀνδρέου συνεχῶς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις ἔξηχος καὶ ἐξηχία ἐν τῇ καθαρᾷ πάντοτε σημασίᾳ τοῦ δαιμονιώδους ἀνθρώπου καὶ τῆς παραφροσύνης (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑποτίθεται, ὅτι τὰ θέατρα διελύθησαν, οἱ δὲ σκηνικοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ κερδήσωσι τὸν ἄρτον αὐτῶν δι' ἐπονειδίστου ἰδρώτος· εἷς τινὰς τούτων πιθανῶς ἐπετράπη νὰ μετέλθωσι τὸ προγεγραμμένον αὐτῶν ἐπάγγελμα εἰς ἄλλας χώρας· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν δύο περιωνύμους ὀρχηστάς, τὸν Καράμαλλον καὶ τὸν Φαβάτον, φιλοξενουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης Ἀνθemiου, περὶ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ ὁποίου πολλάς εἶχεν ὑπονοίας ἢ ἐκκλησίᾳ (2). Ὁ Γαλάτης Σιδώνιος Ἀπολλινάριος γνωρίσας τούτους ἐν Ρώμῃ ἐγκωμιάζει διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

Coram te Carāmalus, aut Phabaton
clausis faucibus et loquente gestu,
nutu, crure, genu, manu, rotatu
toto in schemate vel semel latebit (3).

Ὁ ὀρχηστὴς Καράμαλλος, οὕτως ἐπονομαζόμενος ἀπὸ τῆς μακρᾶς καὶ μελαίνης αὐτοῦ κόμης, ἔφερε καὶ ἄλλο ἐλληνικώτερον ὄνομα, Αὐτοκύων, καὶ ἦν Ἀλεξανδρεὺς τὴν πατρίδα· ἔξοχος τεχνίτης τῆς Πυλαγδαίου ὀρχήσεως ἀπέκτησεν ἐν μικρῷ μεγάλην φήμην πλὴν τῆς Δύσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ ιδίως.

(1) « Ποῦ εἶχεν σαλὸς καὶ ἔξηχος διατρίβειν εἰ μὴ ἐν τῇ ἐξηχίᾳ καὶ ἐμπαιζοσύναις αὐτοῦ; » σελ. 17· « ὡς ὁρῶ καὶ ὑμεῖς ἐξηχότεροι αὐτοῦ τυγχάνετε »· σελ. 15, παράβ. καὶ σελ. 14.

(2) Φωτίου βιβλιοθήκη, κώδης 242, σελ. 345, ἔκδ. Bekker.

(3) Apollinaris Sidonii Carmen XXIII, στ. 268-270.

ἐνθα πιθανῶς ἐπὶ πολὺ μετῆλθεν τὸ ὀρχηστικὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα ὡς κωμοδρόμος ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ (comédien ambulant) · οἱ συμπατριῶται τοῦ κομψοῦ ἐπιστολογράφου Ἀρισταίνετου καλῶς γινώσκοντες αὐτόν, ἐθεώρουν ὡς τὸν τελειότατον τύπον τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως, ἀφοῦ συνίστων τὴν τέχνην τοῦ Καραμάλλου καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μάλλον περιφήμους ὀρχηστρίδας αὐτῶν · ὁ προρρηθεὶς Ἀρισταίνετος πλάττει ἐπιστολὴν εὐγενοῦς Ρωμαίου ἱππέως, τοῦ Σπενσίππου, ὅστις ἔνθους ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ωραίας ὀρχηστρίδος Παναρέτης θεωρεῖ ταύτην ἀληθῆ μαθήτριαν τοῦ ἀπαρμιλλοῦ ὀρχηστοῦ. Κατὰ τὸν Σιδώνιον ὀρχούμενος ὁ Καραμάλλος « ἐλάλει διὰ τῶν κινήσεων τῶν χειρῶν, τῆς κεφαλῆς, τῶν γονάτων καὶ τῶν κνημῶν κάλλιον ἢ διὰ τοῦ κεκλεισμένου στόματος αὐτοῦ »¹. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρισταίνετου συμπληροῦσα τὴν περιγραφὴν, χορηγεῖ ἡμῖν ιδέαν περὶ τῆς τότε ὀρχήσεως καὶ ἰδίως τῆς παντομιμικῆς χειρονομίας, ἥτις ἦν πιθανῶς ἀπαράλλαιτος πρὸς τὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀφοῦ ἀμφότεραι ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐμορφώθησαν, φέρουσαι κατὰ περίεργον σύμπτωσιν καὶ τὰ αὐτὰ διακριτικὰ ἐπίθετα, διότι ἐν ᾧ ὁ Ἀρισταίνετος ἀποκαλεῖ ταύτην « πολύσχημον » καὶ « πολύτροπον » οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὴν ἐκκλησιαστικὴν χειρονομίαν, ὡς προεσημειώθη, πολύτεχνον κίνησιν (1).

Ἡ πρὸς τὴν Παναρέτην ἐπιστολὴ τοῦ Σπενσίππου ἔχει οὕτω.

« Πάλαι μὲν μοι προδιέγραψε τὴν σὴν χάριν ἢ φήμη, πάντων ἀνὰ στόμα τούτην φερόντων, νῦν δὲ παρέστησε πρῶτον ἢ καὶ πλέον ἄγαμίσου τοῦ κάλλους, ὅσῳ γε μάλλον ἢ κατὰ ῥήμην ὁρῶ. Τίς οὐ τεθαύμακεν ὀρχουμένην; τίς ἰδὼν οὐκ ἠγάσθη; Πολύμνιν, Ἀρροδίτην ἔχουσιν οἱ θεοί· ἐκείνας ἡμῖν,

¹ Βλέπε σελ. σί.

ὡς ἐφικτὸν ὑποκρίνη παρ' αὐτῶν κοσμουμένη. Ὀνομάσω ῥήτορα; προσείπω ζωγράφον; καὶ πράγματα γράφεις καὶ λόγους παντοδαπούς ὑποφαίνεις. Καὶ φύσεως ἀπάσης ἐναργῆς ὑπάρχεις εἰκῶν, ἀντὶ χρημάτων καὶ γλώττης χειρὶ πολυσχήμῳ καὶ ποικίλοις ἥθεσι κεχρημένη· καὶ οἷά τις Φάριος Πρωτεύς ἄλλοτε πρὸς ἄλλα μεταβεβλήσθαι δοκεῖς πρὸς τὴν εὐμουσον τῶν ὑπορχημάτων ὡδὴν. Ὁ δὲ δῆμος ἀνέστηκέ τε ὀρθὸς ὑπὸ θαύματος, καὶ φωνὰς ἀμοιβαίας ἀφίησιν ἐρμελῶς, καὶ τῷ χεῖρε κινεῖ καὶ τὴν ἐσθῆτα σοβεῖ· ἔπειτα, συγκαθήμενοι, διηγεῖται καθ' ἑκάστον ἄλλος ἄλλῳ κινήματα πολυτρόπου σιγῆς, καὶ πᾶς θεατῆς ὑφ' ἡδονῆς χειρονόμος εἶναι πειρᾶται. Ἐνὰ δὲ μόνον προσφυῶς μιμουμένη τὸν Κρατῆρα τὸν πάνυ, ἀπάντων ἔχεις τὴν μίμησιν ἀκριβῆ. Ὅθεν οὐκ ἀνάξιον οὐδὲ τὸν εὐμάλῃ σπουδαῖον παραπολαύειν τῆς σῆς θυμηδίας· ἀνάπαυλα γὰρ τῆς σπουδῆς ἐνίοτε γίνεται ἡ παιδιὰ. Πολλὰς τοίνυν, ἅτε ταχὺς τῆς πολιτείας ἱππεύς, διελήλυθα πόλεις, καὶ πρὸς γε τῇ νέᾳ, τὴν πρεσβυτέραν ἱστορικὰ Ρώμην, καὶ τοιαύτην ἐν οὐδετέρᾳ τεθεάμαι. Εὐδαίμονες οὖν οἱ Παναρέτην εὐτυχούντες οὕτως ὑπερφέρουσιν καὶ τέχνη καὶ κάλλει » (1).

Ἡ φιλοξενία τοῦ Κρατῆρα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν ἐγκώμια τοῦ Σιδωνίου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐν Ρώμῃ ἐγένετό τις ἀπόπειρα πρὸς ἀνάστασιν τῆς πρὸ πολλοῦ καταπεσούσης ἐθνικῆς σκηνῆς (2) διὰ τῆς περιθάλψεως τῶν ἐκ Βυζαντίου φυγάδων.

Ὡς προερέθη, τὸ θέατρον ἦν ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ

(1) Ἀριστινέτου ἐπιστολή, σελ. 114.

(2) Περὶ τῆς ἐν τέλει τῆς Δ' ἐκατονταετηρίδος ἐξευτελίσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ θεάτρου (theatrale vilitate) βλ. Ammiani Marcellini, lib. XXVIII, 4, (ἐν τέλει).

παλαιοῦ βίου, ἂν δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν τεχνιτῶν (artistes) καὶ εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαν τῆς κοινωνίας, ἥτις καὶ θέλουσα δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαρνηθῇ τοσοῦτον ἀποτόμως τὰς σκηναῖς καὶ μουσικαῖς παραδύσεις μιᾶς χιλιετηρίδος. Τὰ ἐκ τῆς ἐκκλησίας λιποτακτοῦντα τοῦ Χρυσοστόμου ἀκροατήρια ἐπίστευον εἰλικρινῶς εἰς τὸν χριστιανισμόν, συρρέοντα δὲ εἰς τὰ θεάτρα ἐνόμιζον ὅτι ἀπελάμβανον χριστιανικῆς καὶ οὐχὶ ἐθνικῆς διασκεδάσεως. Ἐκτὸς τοῦ θεάτρου ὁ ἀπλούστερος τῶν ἀνθρώπων ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον τοῦ κοινωνικῶς ἐξηυτελισμένου μίμου, ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅμως ἐχειροκρότει τοῦτον, καὶ τῷ ἀνήγειρεν ἀνδριάντας, διότι ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἐλησμονοῦντο κοινωνικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διακρίσεις, καὶ ἡ καρδίᾳ παρεδίδετο ἔρμαιον τῆς ιδιοτροπίας τοῦ μίμου, γελῶτα ἢ κλαίοντα κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ.

Ἐπιμένοντες οἱ Πατέρες εἰς τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόλεμον προέβλεπον ἄλλους κινδύνους, τῶν ὁποίων ὁ ὄχλος δὲν ἠδύνατο τοσοῦτον εὐκόλως ν' ἀντιληφθῇ. Τὴν ἐκκλησίαν ἐσκανδάλιζε καὶ ἡ μουσικὴ καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ αὐτὴ ἡ κόμη τῶν μίμων, τοὺς ὁποίους δὲν ἐμίσει ὡς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς ὄργανα τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ, ὅστις ὑπὸ τοσαῦτα ἄλλεπάλληλα κτυπήματα ἐπέζη ἔτι, ἄμορφος μὲν καὶ ἐλεεινός, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε διατηρῶν ἔτι τὴν παλαιὰν θέσιν, ὡς τὰ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς σφύρας ἡρωτηριασμένα ἀγάλματα ἐκφράζουσιν ἔτι τὸ μυστήριον τῆς παλαιᾶς ζωῆς. Ὁ Χρυσόστομος ἀνακράξας ἐν στιγμῇ παρρησίας « Ἐρρέτω ἡ σκηνή, μακάριοι οἱ ἀγνοοῦντες τὸ θέατρον βάρβαροι! » ὑπεννόει ὅτι ὁ χριστιανὸς ἦν ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν ζωὴν, ἐπομένως ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον μορμολύκειον τὸ δυνάμενον νὰ διατρανῇ τὴν ἁρμονίαν τοῦ διὰ τοσούτων αἱμάτων καὶ ἀγώνων καταρτισθέντος χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος.

Διάφορα ἀπλοϊκὰ διηγήματα τῆς περιόδου ταύτης ἀποδεικνύουσιν ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν παντοδυναμίαν αὐτῆς, ἡ ἐκκλησίαι ἐταράσσετο ὑπὸ φοβεροῦ ἐφιάλτου. Ὡς προερρέθη, εἰς ζωγράφος εἰκόνισε τὸν Χριστὸν μετὰ μακρᾶς κόμης ἐν ὁμοιότητι τοῦ Διός· ἡ ἐναγῆς χεὶρ ἐξηράνθη, καὶ μόλις διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ πατριάρχου Γενναδίου ἐθεραπεύθη· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν νύκτα τοῦ θαύματος ὁ Γεννάδιος « εὐχόμενος ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου εἶδε φάντασμα δαίμονος κράζοντος αὐτῷ, ὅτι αὐτοῦ μὲν ζῶντος ἐνδίδωσι, μετὰ δὲ θάνατον αὐτοῦ κρατήσει πάντως τῆς ἐκκλησίας » (1). Ὁ προρρηθεὶς βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου προλέγει εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ καὶ ὑποψήφιον πατριάρχην Ἐπιφάνιον ὅτι καὶ ὁ διάδοχος τοῦ μεγάλου Λέοντος (ὁ Ζήνων) θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόλεμον (2), μετὰ τοῦτον ὅμως θὰ βασιλεύσῃ μία Ἀντίχριστος, Μόνδιον καλουμένη, ἥτις θὰ ταραξῇ καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν θεάτρων καὶ τῶν πορνικῶν ἁσμάτων (3)· ὁ ἅγιος ἀληθῶς ἐπροφήτευσεν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Ἀντίχριστος διάδοχος τοῦ Ζήωνος ἀντὶ γυναικὸς ἦν ἀνὴρ καὶ ὠνομάζετο Ἀνάστας.

Τὸ θαῦμα τῆς ἀποξηράνσεως τῆς χειρὸς τοῦ ζωγράφου καὶ ἡ ἔκτοτε ἀναφαινομένη παράδοξος παράδοσις περὶ τῆς οὐλοτρίχου καὶ κεκαρμένης κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ, ὑποδεικνύουσιν ἴσως καὶ ἕτερον κατὰ τῆς σκηνης μέτρον· ὡς θέλομεν ἶδει, διακριτικώτατον σύμβολον τῶν σκηνικῶν ἦν ἡ διατήρησις μακρᾶς κό-

(1) Θεοφάνης, 5955.

(2) « Καὶ αὐτὸς φοβήσῃ μεγάλως τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ λυρίζων, ἡ κιθρίζων, ἡ ὁ τραγωδῶν, ἡ τις αἰσχροὺν πρᾶγμα ἐργαζόμενος· πάντας γὰρ τούτους μισήσῃ καὶ ἐξολοθρεύσει τῆς πόλεως Κυρίου, καὶ ἔσται πολλὴ χαρὰ τότε καὶ ἀγαλλίασις », σελ. 97.

(3) Βλέπε σημείωσιν τελ. ιβ', ἐνθα διορθούσθω τὸ IV, εἰς VI.

μης εἰς μνήμην τοῦ προστάτου αὐτῶν, τοῦ ἀκερσεκόμου, ἢ ἀβροκόμου Διονύσου· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐλέγοντο καὶ ἀπλῶς ἔμμαλοι, ἐκ δὲ τοῦ χρώματος τῆς κόμης αὐτῶν, Καράμαλλοι, Χρυσόμαλλοι· πλὴν τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν, καὶ τὰ σωματεῖα τῶν καλλιτεχνῶν, ὡς οἱ ζωγράφοι, καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ἔτρεφον τὰς κόμης.

Μισοῦσα ἡ ἐκκλησία τὸ θέατρον εἶχεν εὐλόγους καὶ προφανεῖς ἀφορμὰς· ἅπαζ συνδεθεῖσα πρὸς αὐτὸ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, εἶδε μετ' ἐκπλήξεως τὰ θλιβερά ἐπ' αὐτῆς ἀποτελέσματα τοῦ φοβεροῦ τούτου δαίμονος, ὅστις ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας εἰσελθὼν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ ἐξεδάκχευσε πλὴν τῶν μοναχῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς συνοδικοὺς πατέρας· πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν βακχικῶν ἄκτων ἐδέησε νὰ παρέλθωσι πολλὰ ἐλατοντακτηρίδες, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ πρακτικὰ τῆς τελευταίας κατὰ τῶν εἰκονομάχων συνόδου βρίθουσι τοιούτων θεατρικῶν εὐφημιῶν, τὰς ὁποίας μετὰ τῶν φατριῶν τοῦ ἵπποδρόμου ψάλλουσιν ἅπαντες οἱ συνοδικοὶ ἐν ἡχοῦντος αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου.

Κατενεγκοῦσα ἡ ἐκκλησία τὸ μέγα κατὰ τοῦ θεάτρου τραῦμα διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρὸς τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ζήνωνος ἐνόμισεν ὅτι διὰ παντὸς πλέον διέλυσε καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον ἐν ᾧ εἶχε περιχρακωθῇ ὁ ἀπαντόχεν διωχθεὶς ἐχθρὸς· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπείσθη ὅτι ἡ πανηγύρισις τοῦ τελικοῦ κατὰ τοῦ θεάτρου θριάμβου ἔπρεπε ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ πολλὰς εἰς γενεάς· αὐτὸς μάλιστα ὁ διωγμὸς τῶν σκηνικῶν πιθανῶς συνετέλεσεν εἰς ταχέαν ἐκρηξίν τοῦ πρὸ πολλοῦ ἐτοιμαζομένου ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνος.

Ἐν Ρώμῃ ἐβασίλευεν ὁ Ἀνθέμιος, ἀναγνωρίζων μὲν ἐπισήμως τὸν Λέοντα ὡς προστάτην, ἐνδομύχως ὅμως ἀποστρεφόμενος αὐτόν, ὡς ἐπείσασκτον, ἀφοῦ ὁ Ἀνθέμιος ἀνῆγε τὸ γένος πρὸς αὐτόν τὸν τελευταῖον τοῦ ἐθνισμοῦ ἀντιπρόσωπον,

τὸν Ἰουλιανόν. Ἐν ᾧ ὁ Λέων ἀπηνῶς κατεδίωκε τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἔσφαζε τοὺς Ἀρειανούς, προτρέπων μάλιστα καὶ τὸν Ἀνθέμιον νὰ μιμηθῇ αὐτὸν εἰς ἔργον τόσον θεάρεστον, οὗτος ὠνειρεύετο τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐθνισμοῦ, ἃν δὲ πιστεύσωμεν τὸν νεοπλατωνικὸν Δαμάσκιον, προέβη μάλιστα καὶ εἰς πραγματοποίησιν τοῦ ὀνείρου (1). Ἐν ᾧ ὁ Ζήνων συνεπλήρου τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος, ὁ Λεόντιος καὶ ὁ Ἴλλος περιστοιχούμενοι ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν συνεμερίζοντο τὰ ὄνειρα τοῦ Ἀνθεμίου (2). Εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ὀνειροπόλων τούτων βεβλῖω συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς σκηνῆς, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν μὲν πρῶτον περιθάλλοντα τοὺς ἐκ Βυζαντίου σκηνικούς, τὸν δὲ δεύτερον ἀναζητοῦντα τούτους ὅπως ἀνανεώσῃ τὸ ἄθλιον τοῦ ἵπποδρόμου προσωπικόν, καὶ πρὸ πάντων τοὺς λεγομένους ἐμμάλους.

Ὡς γνωστόν, Δίων ὁ Χρυσόστομος συνέγραψεν ἐγκώμιον τῆς κόμης (3), ἐν ᾧ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔτρεφον κόμην εἰς δῆλωσιν εὐγενείας καὶ ἀνδρείας, καὶ ὅτι ὁ Ὅμηρος εἰπὼν τοὺς Εὐβοεῖς μόνους τῶν Ἑλλήνων « ὀπισθεν κομῶντας » ἠθέλησε νὰ ἐξυβρίσῃ αὐτοὺς (4). Γνωστόν ὅτι εἰς τὸν Δίωνα ἀπήτησεν ὁ Συνέσιος

(1) Φωτίου Βιβλιοθήκη, σελ. 343, ἔκδ. Bekker.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ὁ ἀπολεσθεὶς οὗτος λόγος γινώσκεται ἐκ τῶν παρὰ Συνεσίου περικοπῶν.

(4) « Ὅτι μόνους αὐτοὺς τῶν Ἑλλήνων περιέχειρεν, αἵτχιστα κομῆν ὀπισθεν φήσας, ὥσπερ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἀπαιτούς ». Δίωνος Χρυσостоμοῦ λόγος Β', σελ. 22, ἔκδ. Lud. Dindorfii, τόμ. Α.

Πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐθίμου τούτου προῆλθον τὰ τῶν ἀρχαίων κουριδίη, κούρη, κόρη, καὶ κοῦρος· εἰς τὸ τελευταῖον δ' λαὸς προσέθεας τὴν συλλαβὴν ἄγ, ἐσχημάτισεν ἄγκουρος, ὡς ἐκ τοῦ κινάρα, ἄγ-

γράφας Φαλάκρας ἐγκώμιον· ἐξ ἄλλων λόγων τοῦ τελευταίου τούτου μανθάνομεν ὅτι οἱ τότε ξανθοὶ Σκυῖται ἐκόμων Εὐβοϊκῶς (1), ἥτοι κείροντες τὸ ἔμπροσθεν τῆς κόμης μέρος καὶ διατηροῦντες μόνον τὸ ὀπισθεν αὐτῆς· ἐξ ἑτέρου συγγραφέως, Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ ἔθος τῆς τοιαύτης κουρᾶς ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς (2)· κατὰ δὲ τὸν Θεοφάνην, οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπισκεφθέντες τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἔφερον κόμας ἀπαραλλάκτους ὡς οἱ νῦν Κινέζοι (3). Πι-

κινία. Οἱ Κρήτες, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ νῦν ἐκδιδομένου Γύπαρι ἔλεγον ἄγκουρον τὸν νεανίσκον, ἐν ᾧ δ' ἄλλος ἐλληνικὸς λαὸς, ἀποβαλὼν τὸ κ, λέγει ἄγουρον καὶ ἄγόρι. Οἱ Λομβαρδογενετοὶ λέγουσιν ὁμοίως *tosa* (κεκαρμένην) τὴν κόρην, καὶ *toso* (κοῦρον), τὸν νεανίσκον. Τοιαύτην βεβαίως ἀρχὴν ἔχει καὶ τὸ τῶν Κρητῶν καὶ Ζακυνθίων κουράδιον (ποῖμνιον), ἀφοῦ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ἀδιχφόρως ὑρέμματα, τὰ τέκνα καὶ τὰ ποίμνια. Ἐν παλαιῷ Αἰγυπτιακῷ παπύρῳ Ὑρεπάρια λέγονται τὰ τέκνα (Μεσ. Βιβλιοθήκη, VI, προλ. L.)

(1) «Τοὺς ξανθοὺς τούτους καὶ κομῶντας Εὐβοϊκῶς». Περὶ βασιλείας, κεφ. 15. Ἐπὶ Συνεσίου οἱ φαλακροὶ ἐλέγοντο Σελήνια, ἢ ὡς λέγει ὁ σημερινὸς λαὸς Φεγγάρια καὶ Φανάρια· «ἀλλ' ἀκούσαις ἂν ὑποκοριζομένων καὶ ἀντικρυς σελήνια καλούντων τοὺς φαλακρούς». Φαλάκρας ἐγκώμιον, 10.

(2) «Οἱ Σαρακηνοὶ τὴν κόμην κατὰ τὸ ὀπισθεν μέρος ἔκωντες μόνον ἀποκείρουται τὸ μέρος τὸ ἐπὶ τὸ μέτωπον, οἱ εἰσὶν οἱ νῦν λεγόμενοι Γεντίλιοι». Σημειώσεις εἰς Προκόπιον Ἀλεμαννοῦ, σελ. 373, ἐκδ. Βόννης· πιθανῶς ὅμως ὅτι Γεντίλιοι (ἐθνικοὶ) ἐννοοῦνται μόνον οἱ Σκυῖται.

(3) «Ἐῖχον τὰς κόμας ὀπισθεν μακρὰς πάνυ δεδεμένας πρηνδίοις (ταυνίαις) καὶ πεπλεγμένας, ἡ δὲ λοιπὴ φορεσία αὐτῶν ὁμοία τῶν λοιπῶν Οὐννων». Θεοφάνης, 6050. Ὁ Κόριππος παρομοιάζει τὴν κόμην τῶν Ἀβάρων πρὸς δύο μακρὰς ἑχίδνας (*Colubri modis Avarum gens nexa capillis*) Am. Thierry, Histoire d'Attila, Paris 1874, τόμ. I, σελ. 384, σημ.

θανῶς τὴν Ἀβαρικὴν ταύτην κουράν ζηλώσαντες ἑκτοτε καὶ αἱ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ἔτρεφον μόνον τὸ ὀπισθεν τῆς κόμης, ἀποτέμνοντες τὰ ἔμπροσθεν αὐτῆς μέχρι τῶν κροτάρων, καλοῦσαι τὸ ἔθιμον τοῦτο Οὐννικόν (1). ὅτι δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς κουρᾶς τῶν δῆμων εἰσῆχθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ πληροφρούμεθα ἐκ τοῦ Προκοπίου ὀνομάζοντος « νεώτερον τρόπον τὴν εἰς τὴν κόμην μεταβολήν », καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου Συνεσίου ἀποκαλοῦντος τοὺς ἐπ' αὐτοῦ δημεγέρτας « ἀκερσεκόμας » (2).

Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοὶ μέγροι αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως, περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν κόμην, θεωροῦντες τὴν ἀποκοπὴν αὐτῆς ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἀτιμώσεων. Οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ στασιασταὶ πομπευόμενοι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑρίσταντο τὴν τιμωρίαν τῆς κουρᾶς, ἥτοι τῆς ἀποκοπῆς τῆς κόμης διὰ ψαλίδος καὶ ἰδίᾳ τῆς κένσεως αὐτῆς διὰ πεφυρακτωμένου σιδήρου (3). Ὡς οἱ ἐπὶ Δίωνος φιλόκομοι ἐβοστρύχιζον τὴν μακρὰν αὐτῶν κόμην διὰ χυλῶν (4), οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἐξηκολούθουν

(1) Προκόπιος, τόμ. III, σελ. 48, ἐκδ. Βόννης.

(2) « Τὸ πλῆθος ἐπόμενον τοὺς ἀκερσεκόμας καὶ πάντας τοὺς τολμῶντας περιττοὺς δὴ τινὰς ἡγῆνται ». Ἐπιστολὴ πρὸς Παιόνιον, σελ. 310, ἐκδ. Πεταβίου.

(3) Du Cange Glossar. Graecitatis, (κουρεύω, κουρά).

(4) « Οὐκοῦν ἐπῆγει μοι τοὺς φιλοκόμους ἐπαινεῖν, οἱ φιλόκαλοι ὄντες καὶ τὰς κόμας περὶ πολλοῦ ποιοῦμενοι, ἐπιμελοῦνται οὐ ῥαθύμως, ἀλλὰ καὶ κάλαμόν τινα ἔχουσιν ἅει ἐν αὐτῇ τῇ κόμῃ, ᾧ ξαίνουσιν αὐτὴν ὅταν σχολὴν ἔγωσιν· καὶ τοῦτο ὁτὶ τὸ χαλεπώτατον, χυμὰ κοιμώμενοι φυλάττουσιν, ὅπως μηδέποτε ἄψωνται τῆς γῆς, ὑπερεῖδοντες ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μικρὸν ξύλον, ὅπως ἀπέχῃ τῆς γῆς ὡς πλεῖστον, καὶ μάλιστα φροντίζουσι τοῦ καθαρὰν φέρειν τὴν κόμην, ἢ τοῦ ἡδυνῶς καθεύδειν. Δίων Χρυστόστομος παρὰ Συνεσίῳ, κεφ. γ'.

πράττοντες, πρὸς οὐδέν λογιζόμενοι τὰ κατὰ τῆς κόμης ἀναθέματα τῶν συνόδων (1).

Ἡ ἐκκλησία μὴ ἀνεχομένη τὴν διατήρησιν τοιούτου ἐλληνικοῦ ἐθίμου σφοδρῶς προσέβαλλεν αὐτό· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν ἀπλοϊκωτέρων ἐν τῇ Ε΄ ἐκατονταετηρίδι καὶ ἡ γελοία παράδοσις ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς δὲν εἶχε κόμην, καὶ τοῦτο ὅπως πᾶσιν πλέον οἱ ζωγράφοι ἐξεικονίζοντες τὸν Σωτῆρα ἐν ὁμοιότητι τοῦ ἀμβροσιοχαίτου Διὸς (2)· εὐτυχῶς ὁμως ἡ ἐκκλησία οὐδέποτε ἐπιστημοποίησε

(1) « Οἱ μὲν οὖν θεῖοι πατέρες ἐκεῖνοι τοῦ δι' ἐμπλοκῆς εὐθετίζειν καὶ διασκευάζειν τὰς κόμας ἐμνήσθησαν· οὐδὲν γὰρ ἕτερον τότε περὶ τὴν κόμην τισίν, ὡς εἶκε, περιέργαστο, οἷα νῦν τοῖς τριχοβάπταις καὶ τριχοπλάσταις περιργάζεται, πᾶσαν σπουδὴν ποιουμένοις κομῶν καὶ γυναικῶδες φέρειν βοστρύχους μέχρι ζωστήρος καθιεμένους, εἰ δυνατόν· τοῦτο δὲ οὐκ ἐκ μόνου τοῦ μὴ κείρειν τὰς κόμας τὸ περιττὸν σφίτιν ἐπιτετήδευται, ἀλλὰ πρὸς τὸ μὴ σιῶηρον ἀναθίναειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ἅπασαν τὴν κόμην τρέφειν αὐτοῖς πεφυκὸς καὶ βαθεῖαν ποιεῖν περιέργασται· πλάττονταί τε σφίσι αἱ κόμαι καλάμοις συνδούμεναι ἵν' αὐτὰς οὐλότης προσγένηται, καὶ βάπτονται δὲ ἵν' εἰς ξανθὰ καὶ χρυσαίζουσιν· οἱ δὲ καὶ ὕδατος τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ποιοῦντες διάβροχον, εἰληθεῖσθαι ταύτην ἐν ἀκμῇ θέρους ἀνέχοντι, ἵν' αὐτοῖς τὸ μέλαν μεταβληθῇ τὸ τῶν τριχῶν· εἰσὶ δ' οἱ καὶ νόθους πλοκάμους περιτιθέσιν ἐκυτοῖς, τὴν ἐγγενῆ τε ξυμρυῇ ξυρώμενοι τρίχωσιν· καὶ ἡ μὲν κόμη οὕτω τοῖς πλείοσιν εὐθετίζεται καὶ δισκεύσσεται ». Βαλσαμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν 96 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (ἐν *Beveregil Pandectes Canonum*, τόμ. I, σελ. 273). Ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσας Μιχαῆλ ὁ Βλάσταρις ἀντιγράφων ἐν πολλοῖς τὸν Βαλσαμῶνα ἐπιλέγει « Τοῦτο γὰρ νῦν καὶ μάλιστα, ὥσπερ τι νόσημα ἐπιδήμιον, τοῖς χριστιανῶσι ἐνέσκηψεν »· αὐτόθι, τόμ. II, σελ. 247.

(2) « Ἐπὶ Γενναδίου ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐξηράνθη, τοῦ ἐν τάξει Διὸς τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος, ὃν δι' εὐχῆς ἰάσατο Γεννάδιος· ἔπειθ' ὁ ἱστορῶν ὅτι τὸ ἄλλο σχῆμα τοῦ Σωτῆρος, τὸ οὖλον καὶ ὁ-

τιή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τοιαύτην παράδοσιν περὶ τῆς κουρᾶς τοῦ Χριστοῦ, στερήσας οὕτω τοὺς νῦν Ἰνδομανεῖς μεγάλου κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπιχειρήματος, διότι, ὡς γνωστόν, μόνος ὁ Βούδας ἐξεικονίζεται φέρων τοιαύτην κεφαλὴν. Εἰς ἀντίκρουσιν πιθανῶς τῆς παραδόσεως ταύτης ἐπεννοήθησαν ὑπ' ἄλλων χριστιανῶν οἱ Ἀκερσεκόμαι Γαλιλαῖοι (1) καὶ ὁ Ἀκερσεκόμης ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος (2).

Ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (691) θέλουσα νὰ ἐκριζώσῃ καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ἑλληνισμοῦ λείψανα ἀνεθεμάτισε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς τρέφοντας κόμην νέους (3), καὶ διέταξεν ὅπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρημίται κείρωνται ὡς οἱ λοιποὶ μοναχοὶ (4). Οἱ εἰκονομάχοι ἀπ' ἐναντίας ἐδίωκον τοὺς κεκαρμένους μοναχοὺς, ἀναγκάζοντες τούτους νὰ τρέφωσι τὴν κόμην, ὡς οἱ λοιποὶ πολῖται (5).

λιγότερον ὑπάρχει τὸ ἀληθέστερον ». Νικηφόρου Ξανθοπούλου ἐκλογαὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Θεοδώρου Ἀναγνώστου (φύλ. 350 ἐν ἐκδόσει Ροβέρτου Στεφάνου).

(1) Νόννου παράφρασις τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, II, 11.

(2) Ψελλοῦ Κατηγορητήριον Κηρουλλάρου « καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀκερσεκόμης (οὕτω τὸν Πρόδρομον λέγουσα) μετὰ τῆς ὁρείου δασύτητος καὶ τῆς τοῦ προσώπου τραχύτητος ». Κώδιξ Παρισίων 1182, φύλ. 132.

(3) Κανὼν 96.

(4) Κανὼν 42, ἐν ᾧ σημειοῖ ὁ Ζωναρᾶς « Ἦσαν γὰρ καὶ πάλαι πινές οἱ μέλανα περιβλήματα ἐνεδύοντο καὶ τὰς κόμας οὐκ ἔκειρον, ἀλλ' εἶων εἰς βοστρύχους αὐτὰς καθειμένους τοῖς στέρνοις αὐτῶν καὶ τοῖς ὤμοις περικαῖσθαι, καὶ οὕτω τὰς πόλεις περιέτρεχον καὶ λαϊκοῖς ἀνδράσι συνῆσαν καὶ γυναιξί, τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες, τούτους προτῆσκει ἡ σύνοδος αὕτη τὰς κόμας κείρεσθαι καὶ ἐν μοναστηρίοις εἰσάγεσθαι, ὥστε μοναχοὶ συνοικεῖν τε καὶ συνασκεῖν ». *Beveregius, Pandectes Canonum*, I, σελ. 208.

(5) « Τὸ σεμνὸν μετამριέννυμενοι στόλισμα, κομῆται αὐτοὶ ἀντὶ κει-

Ἡ κόμη τῶν Βυζαντινῶν δὲν ἦν ὁμοιόμορρος, διότι ἄλλοι μὲν διετήρουν τὰ ἔμπροσθεν, ἄλλοι δὲ τὰ ὀπίσθεν αὐτῆς. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπῆγοντο, ὡς προερέθη, οἱ δῆμοι, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ ἀνδριαντοποιοὶ καὶ οἱ ζωγράφοι. Ἐκ τοῦ Εὐαγρίου μαρτυροῦμεν ὅτι οἱ τελευταῖοι ἔμπροσθεν κομῶντες ἐμιμοῦντο τὸν Καιρόν, οὕτω τότε ἐξεικονιζόμενον (1). οἱ δῆμοι, ὡς προείπομεν, ἀρχῇθεν διετήρουν ἅπασαν τὴν κόμην, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ παρεδέχθησαν το βαρβαρικὸν ἔθιμον τοῦ κείρειν τὰ ἔμπροσθεν τῶν τριχῶν. Ἀφοῦ δὲ ἀκερσεκόμει ἦσαν οἱ δῆμοι ἐπὶ Συνεσίου, πολλῶ μᾶλλον ἦσαν τοιοῦτοι οἱ πρὸς τούτους στενῶς συνδεδεμένοι σκηνικοί, φέροντες τὸ διακριτικὸν ἐπώνυμον ἑμμάλοι ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ τοῦ περὶ τὴν κόμην νεωτερισμοῦ τῶν δήμων, ἥτοι ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. ἂν δὲ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ πλάσται ἔκειρον τὰ ὀπίσθεν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς μιμούμενοι τὸν Καιρόν, πολλῶ μᾶλλον ὤφειλον οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῆται νὰ ὤσιν ἑμμάλοι, ἀφοῦ τοιοῦτος ἐξεικονίζετο καὶ ὁ προστάτης θεὸς αὐτῶν.

Ἐγκωμιάζων τὴν φαλάκραν ὁ Συνέσιος λέγει ὅτι οἱ τελοῦντες τὰ ὄργια τοῦ Διονύσου ὤφειλον νὰ φέρωσι κόμης, εἴτε

καρμένων διεδείκνυντο καὶ εἰς λαϊκὸν σχῆμα αὐθις μεθηρμόζοντο». Νικηφόρος πατριάρχης, σελ. 80, ἐκδ. Βόννης.

(1) «Ὁξυπετής ὁ Καιρὸς καὶ παρὰ πόδας μὲν ἰὼν ἀλίσκεται, ἐπὶ δὲ τὴν λαβὴν διαδράσσει μεταωροπορεῖ, γελᾷ τε τοὺς διώκοντας, ἐρικτὸς αὐτοῖς λοιπὸν οὐκ ἀνεχόμενος εἶναι. ὅθεν ἀμέλει οἱ πλάσται καὶ ζωγράφοι κόμην ἔμπροσθεν καθέντες αὐτῶν τὴν κεφαλὴν, ὀπίσθεν ἐν χρῶσι, εὖ μάλιστα σοφῶς αἰνιττόμενοι, ὡς ὀπισθόπους μὲν τυγχάνων, τῶν καθευμένων τῆς κόμης ἴσως κρατεῖται, ἔμπροσθόπους δὲ γενόμενος τέλειον διαφεύγει, οὐκ ἔχων ὅτῳ κρατηθεῖη τῷ διώκοντι». Εὐαγρίου ἐκκλ. ἱστορίαι, φύλ. 152, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου. Καὶ ὁ Φώτιος περιγράφει τὸν Χρόνον «ἔμπροσθεν μὲν ἀκερσεκόμην, ὀπίσθεν δὲ κουρίαν». Ἐπιστολαί.

φυσικάς, εἴτε πλαστάς (1). Τὰ ὄργια ταῦτα βεβαίως ἐτέλουν οἱ σκηνικοί, οἵτινες ἔφερον τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον πρὸς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν νενομισμένην τοῦ Βάκχου ἀκολουθίαν Σατύρους, διότι ἀμφοτέρω ἀπεκαλοῦντο « οἱ περὶ τὸν Διόνυσον ». Ἐκ τῶν σκηνικῶν ἐκείροντο μόνον ὠρισμένοι τινὲς γελωτοποιοί, οἵτινες παρίσταντο ἐν τῷ θεάτρῳ ἐμπιζόμενοι καὶ κατὰ κόρρης ῥαπιζόμενοι ὑπὸ τῶν συναδέλφων, ὡς οἱ νῦν γελωτοποιοὶ τῶν ἵπποδρομίων· τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κυριῶν σκηνικῶν ἀποκαλεῖ ὁ ἅγιος Ἀστέριος « ἐξυρημένον πρὸς κόνδυλον » (2).

Ἡ ἀπαραίτητος κόμη τῶν πομπευτῶν τοῦ Διονύσου ἀνκιφιόλως ἀνεφέρετο εἰς παλαιὰν παράδοσιν περὶ Βάκχου ἀκούρου. Ὡς γνωστόν, οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ ὀνομάζουσιν Ἀχερσεκόμην ἢ Ἀχειροκόμην μόνον τὸν Ἀπόλλωνα, οἱ μεταγενέστεροι ὁμῶς, καὶ ἰδίᾳ ὁ Νόννος, ἀπονέμουσί τὸ ἐπίθετον τοῦτο πλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὸν Διόνυσον (3). Ἀμφοτέρων τῶν ἀχερσεκομῶν τούτων θεῶν ἡ κόμη ἦν ξανθόχρους, διὸ καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐπιγραμματοποιοὶ ἀποκαλοῦσι τὸν Βάκχον Ξανθοκάρηνον (4).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὁ λόγος δι' ὃν οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, καὶ ἰδίᾳ οἱ ὀρχηστικὶ ἔτρεπον

(1) « Ὅς τὴν Διονύσου τεθέσται τελετήν, τὸ μὲν ὅσον ἐστὶ τοῦ θείσου δασὺ τριχί, τῇ μὲν οἰκείᾳ, τῇ δὲ ἀλλοτρίᾳ κατάκομον », κεφ. 6.

(2) Φαλάκρας ἐγκώμιον 13 βλέπε καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Krapbigeri. Ἐκ τούτου πιθανῶς προῆλθον καὶ αἱ παρὰ τῷ λαῷ διατηρούμεναι λέξεις κουρεύω = ἐξυτελίζω, περιφρονῶ, ἄς κουρεύεται = κουρευτός (περιφρονητός), κωρόειδο = πρίγνιον, κωροειδεύω = ἐμπίζω. ὡς καὶ ἡ φράσις ἄκουροι καὶ κουρεμένοι = φύρδην μίγδην (ὄχλος ἀνάμικτος, τίμιοι καὶ ἄτιμοι).

(3) Φοῖβος ἀχερσεκόμης (X, 207). Διόνυσος ἀχερσεκόμης (XXXVII 42, καὶ XLIV, 147) Νόννου Διονυσιακά.

(4) Ἀνθολογία, IX, 524.

μακρὰν κόμην, διὰ τοῦτο καὶ ἑμματαλοὶ (1) ὀνομαζόμενοι. Ἀπὸ τοῦ χρώματος τῆς μακρᾶς αὐτῶν κόμης οἱ ὀρχηστὰς καὶ αἱ μιμάδες ἔφερον καὶ τὰ διακριτικὰ ἐπώνυμα Καράμαλλος (2), Χρυσόμαλλος, Χρυσομαλλώ, Ξανθὼ ἢ Ξανθάριον· τοιοῦτον δὲ πιθανῶς εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπὸ Σιδωνίου μνη-

(1) Ἡ λέξις ἑμματος ἀπαντᾷ μόνον παρὰ Λουκιανῷ ὡς ἐπίθετον τῶν προβάτων. Ὅτι δὲ καὶ τὰς τρίχας καὶ ἰδίως τὴν κόμην τοῦ ἀνθρώπου ἐσήμαινε, πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παρ' Αἰσχύλῳ δρακοντόμαλλοι (Γοργόνες), γραφόμενον ὑπὸ μὲν τοῦ Νόννου δρακοντόκομοι (Γίγαντες, Μεδούσα), ὑπὸ δὲ τοῦ Τζέτζου δρακοντότριχες (δρακοντοτριχέω), καὶ τοῦ παρ' Εὐριπίδῃ «λευκοτρίχων πλοκάμων μαλλοῖς»· παλαιὰ παρ' Ἑρρίκῳ Στεφάνῳ γλῶσσα γράφει «μαλλὸς παιδίου καὶ ἀθλητοῦ». Τὸ περίεργον δὲ ὅτι, ὡς οἱ ἀρχαῖοι παρήγαγον ἐκ τοῦ ἔριον τὸ τοσοῦτον διάφορον τὴν σημασίαν ῥῆμα ἐρίζω, οὕτω καὶ ὁ σημερινὸς λαὸς διατηρήσας ἀντὶ τοῦ ἔριον τὸ ἀντίστοιχον μαλλίον σχηματίζει ἐκ τούτου τὸ ῥῆμα μαλλόνω (ἐρίζω). Τοιαύτας ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης παραγωγὰς διαφόρων λέξεων διετήρησεν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἀπαρχαλλάκτως ὡς ἡ ἀρχαία, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν μένει ἀναλλοίωτον, ἢ πιθανώτερον ὅτι αἱ ὡς νέαι θεωρούμεναι δημοτικαὶ λέξεις εἶναι ἀρχαιόταται, διότι ὁ λαὸς δὲν ἠδύνετο νὰ μεταφράζῃ τὰς ἀπαρχαιουμένας παλαιάς. Οὕτως, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ἄστυ, καὶ ἄστειεύομαι, εὐνὴ καὶ εὐνοῦχος, σάθη καὶ σάθων, καὶ ὁ σημερινὸς λαὸς λέγει χώρα καὶ χωρατεύω, μονιὰ (κοίτη) καὶ μονοῦχος, π... (πίδοτον) καὶ π.... πς (πάλληλς, πλληκάριον) καὶ τὰ τοιαῦτα.

(2) Πλὴν τοῦ ἐν λόγῳ ὀρχηστοῦ, τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει καὶ ὀρχηστῆς τις καλούμενη Ροδόκλεια καὶ Καράμαλλος (Ἀνθολογία, V, 73-74). Τὸ ὄνομα τοῦ Καρχαμάλλου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀρχαῖον Μελαγκόμας, ἐκ τούτου δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λεγόμενος Καρχς (μέλας) δὲν εἶναι λέξις Τουρκικὴ, ἀλλ' ἑλληνικὴ ἴσως παλαιστότης, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοσοῦτων ἄλλων παλαιῶν ὀνομάτων συνήετων ἐκ τῆς λέξεως, ὡς Καρχάκιος, Καρχακούττις, Κάρχαλις.

μνημονεύοντος συντρόφου τοῦ Καραμάλλου, Φαβιάτου, φέροντος δηλονότι κυαμόχρουν κόμην, ἢ ὡς λέγουσιν οἱ ἰταλοὶ color di fava, τῶν παρ' Ἀγαθία Ἐρευθεῦς καὶ Πορφυρίδος, ὡς καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Φιλῆ Καρανομάλλη.

Ὁ Ζήνων ἦν ὑπαδὸς τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου, ἐπομένως ἀρεστὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἣτις πολλὰς προσήνεγκεν αὐτῷ ὑπηρεσίας (1). περὶ τῆς πίστεως ὁμῶς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λογγίνου πολλὰ ἐπεκράτουν ὑποψίαι, ἀφοῦ οὗτος καὶ πρὸς τοὺς νεοπλατωνικοὺς συνεδέετο καὶ εἰς τὰς γυναικείας μανάς εἰσβάλλων ὠργιάζεν (2). Ἄπαις καὶ λαομίσητος ὁ Ζήνων ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε ν' ἀνακαλέσῃ τὸν ἀδελφὸν ἐκ τῆς πολυχρονίου ἐξορίας, εἰς ἣν τὸν εἶχε καταδικάσει, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ὀνομάσῃ τοῦτον διάδοχον αὐτοῦ.

Φύσει μάταιος καὶ φιλοθέατρος ὁ Λογγίνος ἐώρτασε μετὰ μεγάλης πομπῆς τὰς δύο ἀλλεπαλλήλους αὐτοῦ ὑπατείας ἐπι-ρίπτων εἰς τὸν λαόν, πλὴν τῶν νενομισμένων χρημάτων, καὶ σφαίρας ἀργυρᾶς καὶ ἐπικάρπια. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὑπατιᾷ προόδῳ (490) προσκαλέσας εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς διαχθέντας σκηνικοὺς ἀνενέωσε διὰ τούτων τὸ παλαιὸν τῶν ἐμμάτων προσωπικόν, χορηγήσας εἰς ἐκάστην τῶν τεσσάρων τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν ἓνα τῶν διασημοτέρων ὀρχηστῶν. Εἰς τοὺς Πρασίνους ἐδόθη ὁ προρρηθεὶς Καραμάλλος, φέρων τὸ κύριον ὄνομα Αὐτοκύων (3).

(1) Ὁ πατριάρχης Ἀκίχιος διώξας τὸν προσωρινῶς ἀρπάσαντα τὸν θρόνον Βασιλίσκον, ὡς ἐχθρὸν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, προσεχίλει τὸν εἰς Ἰσχυρίαν προσωρινῶς καταφυγόντα Ζήνωνα (Θεόδωρος Ἀντιγνώστης, φύλ. 351 ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου).

(2) Μήλχου ἀποσπάσματα (ἐν *Historici Minores*, τόμ. I, σελ. 453).

(3) « Παρέσχεν εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῆς πόλεως ὀρχηστὰς ἐμμάτους

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον ἀφροσύσις τοῦ Λογγίνου πιθανῶς ὀφεί-
 λεται εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν νεοπλατωνικῶν, οἵτινες πολὺ ἀ-
 νεμίχθησαν εἰς τὰ τότε πολιτικὰ συμβάντα. Οὕτω βλέπομεν
 ἐπὶ Λέοντος τοῦ Α' πολὺ ἐκτιμώμενον τὸν νεοπλατωνικὸν ἰα-
 τρὸν Ἰάκωβον Ψυχρίστον, εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ ὁποίου ὤ-
 ρειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν ζωὴν, καὶ παρεμβαίνοντα ὅπως μετριά-
 σῃ τὴν κατὰ τῶν ἐθνικῶν μανίαν τοῦ ὄχλου καὶ τῆς ἐκκλη-
 σίας (1). Ὁ Ἰάκωβος οὗτος κατήγετο, κατὰ μὲν τὸν Δαμά-
 σχιον ἐκ Δαμασκοῦ, κατὰ δὲ τὸν Μαρκελλῖνον ἐξ Ἀχαΐας τῆς
 Ἑλλάδος· περιελθὼν πολλὰς χώρας εἰς ἰατρικὴν μελέτην ἔμει-
 νεν ἐπὶ πολὺ ἐν Ἀθήναις καὶ σχετισθεὶς πρὸς τὸν φιλόσοφον
 Πρόκλον ἔπραξε τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς πόλεως καλὰ, ὥστε οἱ εὐ-
 γνωμονοῦντες Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν αὐτὸν καὶ δι' ἀνδριάντος.
 Ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον ἀνεμόρφωτε τὴν καταπεσοῦσαν ἰατρικὴν,
 καὶ ἀρκούμενος εἰς τὸ χορηγούμενον αὐτῷ βασιλικὸν σιτηρέ-
 σιον προέτρεπε τοὺς θεραπευομένους νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῶν
 πενήτων. Ὁ Ἰάκωβος δὲν ἦν μόνον ἰατρός, ἀλλὰ καὶ φιλόσο-
 φος, πρεσβεύων τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν, ἐπομένως ἀσεβής,
 ὡς λέγει ὁ Φώτιος (2). Μεταξὺ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διακρίνε-

μικοὺς τέσσαρας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀρχούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐ-
 εῖημοι πλῆσιοι, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς λῦσαι πᾶν χαρισάμενος αὐτοῖς·
 ἔδωκε δὲ τοῖς Πρασίνοις ἔμμῃλον τὸν Αὐτοκύονα, τὸν λεγόμενον Κα-
 ρίμῃλλον, ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης, καὶ τὸν Ρόδον, τὸν λεγόμε-
 νον Χρυσόμῃλλον, καὶ αὐτὸν Ἀλεξανδρέα, εἰς τὸ Βένετον, καὶ Ἑλλά-
 διον τὸν ἀπὸ Ἐμέτζης τῆς πόλεως εἰς τὸ Ρούσιον μέρος· ἔδωκε δὲ
 καὶ τὸν λεγόμενον Μαργαρίτην τὸν Κατζάμυν τὸν ἀπὸ Κυζίκου ἐνεγ-
 κων τοῖς Λευκοῖς. Καὶ ἀπέθετο τὴν δευτέραν αὐτοῦ ὑπατείαν ὁ Λογ-
 γίνος· Μαλάλας, σελ. 386, ἐκδ. Βόννης.

1) Βλέπε τὰ κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἰσοχάσιον παρὰ τῷ αὐτῷ χρονο-
 γράφῳ, σελ. 369.

2) Βιβλιοθήκη, σελ. 344, ἐκδ. Bekker.

το ὁ ἱατρὸς καὶ φιλόσοφος Ἀσκληπιόδοτος, ὅστις ἄγνωστον κατὰ πόσον ἀνεμίχθη εἰς τὰ τότε πολιτικὰ συμβάντα, διότι τὸ σπουδαιότατον ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης, ὁ Βίος τοῦ Ἰσιδώρου, διετηρήθη ἐν μόνῃ τῇ ἐπιτομῇ τοῦ Φωτίου· ἐκ τούτου πληροφορούμενοι ὅτι ὁ Ἀσκληπιόδοτος κατέβαλλε πολλοὺς ἀγῶνας εἰς διάσωσιν τῆς παλαιᾶς μουσικῆς (1), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ προγεγραμμένον θέατρον πλὴν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν. Ἐπίσης ἀγνοοῦμεν τὰς πρὸς τούτους σχέσεις ἐτέρου σοφιστοῦ, τοῦ Παμπρέπιου, ὅστις πολὺ ἀνεμίχθη εἰς τὰς τότε ἐπαναστάσεις (2). Κατὰ τὰ παρὰ Σουῖδα διασωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ ἱστορικοῦ Μήλχου, ὁ νεοπλατωνικὸς οὗτος φιλόσοφος, καταγόμενος ἐκ Ἀηβῶν τῆς Αἰγύπτου, ἐπεσκέρθη τὰς Ἀθήνας χάριν τῆς διδασκαλίας τοῦ Πρόκλου, καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καθηγητῆς τῶν γραμματικῶν· διενεχθεὶς πρὸς τὸν ἄρχοντα Θεαγένην ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πιθανῶς ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὸν γνωστὸν ἀγῶνα τῶν σοφιστῶν, καὶ ἀναγνοῦς δημοσίᾳ ποίημά τι ἐπεκροτήθη καὶ ἔλαβε σιτηρέσιον παρὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ παντοδυνάμου Ἰλλου· κηρύττων τὸν ἐλληνισμόν δημοσίᾳ ὁ Παμπρέπιος ἐξωρίσθη, ἀλλὰ προσκολληθεὶς εἰς τὸν

(1) « Εὐφυνέστατος δ' Ἀσκληπιόδοτος περὶ μουσικὴν γεγονώς, τὸ ἐνερμόνιον γένος ἀπολωλὸς οὐχ οἷός τε ἐγένετο ἀνασώσασθαι, κίτοι τῶν ἄλλων δύο γένη κατὰ τεμνὸν καὶ ἀνακρουσάμενος, τότε χρωματικὸν ὀνομαζόμενον καὶ τὸ δικτονικόν· τὸ δὲ ἐναρμόνιον οὐχ εὔρε, κίτοι μυχίδας, ὡς ἔλεγεν, ὑπαλλάξας καὶ μεταθεὶς οὐχ ἐλάττευσ εἴκοσι καὶ δικοσίων· αἴτιον δὲ τῆς μὴ εὐρέσεως τὸ ἐλάχιστον μέτρον τῶν ἐνερμόνιων διαστημάτων, ὅπερ ὀλίγοις ὀνομάζουσι· τοῦτο δὲ ἀπολωλὸς ἐκ τῆς ἡμετέρας αἰσθήσεως καὶ τὸ ἄλλο γένος τὸ ἐναρμόνιον προσκώλειεν »· Φώτιος, αὐτόθι.

(2) Σουῖδας (Παμπρέπιος). Εὐχάρις, III, 27.

Ἰλλον ἀνεμίχθη εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ζήνωνος στάσεις, προφητεύων εἰς τὸν Ἰλλον, τὸν Λεόντιον καὶ τὸν Μαρκιανὸν τὴν κατὰληψιν τοῦ θρόνου καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἐλληνισμοῦ· οἱ ὀπιοὶ αὐτοῦ ἀποτυχόντες τῶν ἐλπίδων ἐθανάτωσαν αὐτὸν ἐκσφενδονίσαντες ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἐνὸς φρουρίου τῆς Κιλικίας.

Πρὸς τοὺς νεοπλατωνικοὺς τούτους καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ἰλλον συνεδέετο διὰ στενῶν σχέσεων καὶ ὁ Λογγῖνος, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Παμπρεπίου ἀνῆκεν εἰς τὴν εὐαρίθμον ἐκείνην τῶν ὀνειροπόλων μερίδα, ἥτις ἐπὶ πολὺ ἀπωρελῶς ἐμόχθησεν πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποτυχούσης ἀποπείρας τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Ἡ τοιαύτη τῶν νεοπλατωνικῶν ἀνάμιξις ἐν τῇ μεγάλῃ θρησκευτικῇ πάλῃ, ἥτις ἤρχισεν ἀπὸ Μαρκιανοῦ καὶ ἐπερατώθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπεννοεῖ ὅτι ὑπὸ τὸ ζήτημα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὑπεκρύπτετο ἄλλος λανθάνων ἡμᾶς σκοπός· πιθανὸν ὅτι ὁ μέγας οὗτος ἀγὼν ἦν ὁ τελευταῖος τὸν ὁποῖον ἡ ἐκκλησία συνῆψε πρὸς πάντας τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς, ἐθνικούς τε καὶ αἵρετικούς. Ὡς γνωστὸν βάσις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἦν ἡ καταδίκη τοῦ περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ θεοῦ αἵρετικοῦ δόγματος τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς· χάριν τοῦ φοβεροῦ τούτου ζητήματος διηρέθησαν πρὸς ἀλλήλας αἱ οἰκογένειαι (1), οἱ δῆμοι λυσσωδῶς ἐσφάζοντο, οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ

(1) « Πολλοί τε ἐντεῦθεν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπανεστήσαν ἐριδες, καὶ πιστότατος διηρέθη λεώς ». Εὐάγριος, φύλ. 159. « ἡνίκα γὰρ ὁ περὶ πίστεως πρόκειται λόγος, πατέρες τε πρὸς παῖδας, παῖδες τε αὐτῶς πρὸς φύντας διίστανται, γυνή τε πρὸς τὸν ἴδιον γαμέτην, ἀνὴρ τε αὐτὴν πάλιν πρὸς τὴν ἰδίαν γαμέτην, εἴτε κατὰ τινὰ συγχείμενοι οἰκονομίαν, εἰ δὲ μὲν τῶν λεγόντων δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν μετὰ τὴν ἑνωσιν ἀντέχεται, ἡ δὲ τῶν πρεσβευόντων μίαν φύσιν ». ὁ αὐτὸς, φύλ. 161, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

βασίλεις ὑβρίζοντο καὶ κἀθηροῦντο. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειν τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου παροξυσμοῦ ἤκμασαν διόσημοι ιστορικοὶ ἐπιμελῶς συγγράψαντες τὰ διαδραματισθέντα θλιβερά γεγονότα, δυστυχῶς ὁμῶς πάντες ἐξηρανίσθησαν, ἡ δὲ μεγάλη ιστορικὴ αὕτη περίοδος γινώσκεται ἐκ τῶν συγκεχυμένων σημειώσεων μεταγενεστέρων μὴ ἀξιοπίστων χρονογράφων. Ἡ ἐκκλησία δὲν ἦν ἀμέτοχος τῶν αἱματηρῶν τούτων δραμάτων, ἀφοῦ αὕτῃ ὠδήγει τὰ πλήθη καὶ αὐτοὺς τοὺς ληστές (1). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ φατρίαι τοῦ ἵπποδρόμου συνεδέθησαν διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ, διότι εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑπόθεσις ὅτι μετὰ τοσαύτης λύσεως ἔχουνον τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἀκαταλήπτου εἰς αὐτοὺς δόγματος τῆς μιᾶς ἢ πλειονῶν φύσεων τοῦ θεοῦ, ἴσως μάλιστα πρὸς τοῦτο ἐγένετο καὶ χρῆσις χρημάτων, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Ἀναστάσιον καταργῶντα τὰ εἰς τοὺς ληστές τῆς Ἰσχυρίας ἐτησίως χορηγούμενα χρήματα (2).

Ἀποθανόντος τοῦ Ζήνωνος ἡ Ἀριάδνη ὠνόμασε διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἐξ Ἐπιδάμνου Ἀναστάσιον τὸν Δίχορον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐφρύαξεν ὁ πατριάρχης Εὐθύμιος ὡς προτιμῶν τούτου ἕλλον τιὰ πειθήνιον (3). Ὅλα τὰ αἵρετικὰ ἐπίθετα συνεσώρεύθησαν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Χαλκηδονικὸν ζήτημα δὲν ἦν τότε ἀπλοῦν, ὡς νῦν γινώσκεται· αὐτὸς ὁ τοσοῦτον ἐνθερμος τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου

(1) Θεόδωρος Ἀναγνώστης, φύλ. 352, τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως.

(2) « Ἐντεῦθεν καὶ τὰ καλούμενα πρῶην Ἰσαυρικὰ τοῖς βασιλεῦσι ἐστηνέχθη θησαυροῖς· ἦν δὲ ἄρα τοῦτο χρυσίον ἐς ἑκάστον ἔτος βιβλίοις χορηγούμενον, πεντακισχιλίας ἔλκον λίτρας ». Εὐάγριος III, 35.

(3) « Ἐξανέστη αἵρετικὸν καλῶν καὶ τῶν χριστιανῶν ἀνάξιον ». Εὐάγριος φύλ. 352. Ἄλλοι λέγουσι τοῦτον Εὐτυχικόν, Συγγυτικόν. Ἀκρίφalon (Mugalt, σελ. 107).

ὑπερχριστῆς πατριάρχης Εὐθύμιος καθαιρεῖται μετ' οὐ πολὺ ὡς Νεστοριανὸς (496). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πιθανώτερον ἢ ἀναζητηθῇ ἡ κατὰ τοῦ Ἀναστασίου κυρία ἀφορμὴ τοῦ μίσους τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ ὅτι οὗτος δὲν ᾔθελῃσε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ διωγμῷ τῶν ἐθνικῶν καὶ αἵρετικῶν, ὡς ὁ Λέων καὶ ὁ Ζήνων· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν κατ' αὐτοῦ ἐξεγειρόμενον καὶ τὸν διάδοχον τοῦ Εὐθυμίου, Μακεδόνιον, ὅστις ἔδιδε τὸ σύνθημα τῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἐπροξένησιν ἀνυπολόγιστα κακὰ (1). Ὅτι δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου διεγειρόμενοι εἰς ἐπανάστασιν δῆμοι δὲν ἠννόουν τί ἐζήτουν ἀρκεῖ τὸ ἐξῆς. Ἐν ἔτει 511 ὁ Ἀναστάσιος ἀπελπισθεὶς ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων ἦλθεν εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ ἐνώπιον τῶν δῆμων ἀπέθεσε τὸ στέμμα, λέγων ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ βασιλεύσῃ· οἱ δῆμοι, ἀντὶ νὰ δεχθῶσι τὴν παραίτησιν, παρεκάλεσαν αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὸ στέμμα ὑποσχόμενοι ἡσυχίαν ἐν τῷ μέλλοντι (2). μετ' οὐ πολὺ ὅμως νέα ἐπανάστασις ἐκρήγνυται, οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἀναστασίου καὶ τῆς Ἀριάδνης σύρονται εἰς τὸν βόρβορον, καὶ ὁ Γότθος Ἀρεοβῖνδος ἀνευφημεῖται πρὸς στιγμὴν βασιλεύς.

Ἄν πιστεύσωμεν τὰς παραδόσεις τῶν χρονογράφων ὁ Ἀναστάσιος συνεδέετο πρὸς πάσας τὰς αἱρέσεις· ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀπέκλινε πρὸς τοὺς Μανιχαίους, ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἀρειανούς (3), αὐτὸς δὲ πρὸς τοὺς Ἀκεράλους, Εὐτυχιανούς

(1) Εὐάγριος, III, 44.

(2) « Ἄπειρ θεασάμενος δ' λευῖς, ὥσπερ ἐκ τινος θέας μετετίθετο καὶ παρεκάλει τὸν Ἀναστάσιον τὸν στέφανον περιθέσθαι, ὑποσχόμενος τὴν ἡσυχίαν ἄγειν »· αὐτόθι.

(3) « Μανιχαῖοι καὶ Ἀρειανοὶ ἔχειρον Ἀναστασίῳ, Μανιχαῖοι μὲν ὡς τῆς μητρὸς αὐτοῦ ζήλῳ οὔσης αὐτῶν, Ἀρειανοὶ δὲ ὡς Κλέαρχον

καὶ πάντας τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τῆς ὀρθοδοξίας. Εἶναι ὁμῶς
περίεργον ὅτι, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία ἀνεθεματίζει τοῦτον ὡς ἐχθρὸν
τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου κινουῖσα πάντα λῆθον εἰς ἀνατρο-
πὴν αὐτοῦ, οἱ νεοπλατωνικοὶ ἐπανηγυρίζον αὐτὸν ἐν τοῖς θεό-
τροις, ἀποκαλοῦντες γνήσιον Ἑλληνα, νέον Ἀγησίλαον καὶ μέ-
λιστα ἀπόγονον τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἡρακλέους (1). Ταῦτα βε-
βχίως δὲν ἠδύναντο νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ οἱ σοφισταί, ἂν δὲν
ἐγνώριζον καλῶς ὅτι ὁ Ἀναστάσιος περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν
ἐλληνικὴν αὐτοῦ κατὰγωγὴν· ὁ θεὸς αὐτοῦ ὠνομάζετο Κλέαρ-
χος, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ ὑποψήριος διάδοχος αὐτοῦ, Θεόκριτος·
ὀνόματα πρωτάκουστα διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων εἰδήσεων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἀ-
ναστάσιος οὔτε αἰρετικός, οὔτε κοινὸς βασιλεὺς ἦτο· περὶ αὐ-
τῶν τὸ κράτος ἐξηντλημένον καὶ ἐξουδενημένον ἐκ τῆς φού-
λης διοικήσεως τοῦ Ζήνωνος ἠθέλησε νὰ κατευνάσῃ τὰς ἐμ-

τὸν θεῖον πρὸς μητρὸς Ἀναστασίου δμοδόξον ἔχοντες ». Εὐάγγελος, γύλ.
352, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

(1) Προκοπίου σοφιστοῦ Γάξης πανηγυρικὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀ-
ναστάσιον (Villoison Anecdota Graeca, τόμ. II, σελ. 28-45). Ὁ Προ-
κόπιος ἦν ἄρχων τῆς πόλεως καὶ νομοθέτης, (βλέπε Χορικίου ἐπιτίμιον
εἰς Προκόπιον ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca, τόμ. VIII, σελ. 841).
μεταξὺ τῶν δικτάξεων αὐτοῦ, ὁ προειρημένως μαθητῆς αὐτοῦ ἀναγράφει
καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ θρηνεῖν τοὺς νεκροὺς διὰ μιθίων θρηνη-
δῶν (μυριολογιστριῶν).

Ὅτι ὁ Ἀναστάσιος ὑπεστῆριξε τοὺς νεοπλατωνικοὺς ἀποδεικνύεται
καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν φιλόσοφον Πρόκλον προστασίας αὐτοῦ· ὁ νεοπλα-
τωνικὸς οὗτος, διάφορος τοῦ ὁμωνύμου διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις
σχολῆς, πρῶτος ἐρεῖρε τὸ Ἑλληνικὸν πῦρ εἰς ὃ οἱ Βυζαντινοὶ πολλὰ
ὀρεῖλουσι (Μαλάλας, σελ. 403-406). τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Πρόκλου πι-
θάνως ὑστερον ἐτελειοποίησεν ὁ Ἡλιοπολίτης Καλλίνικος, εἰς ὃν κακῶς
ἀπορρίθεται καὶ ἡ πρώτη ἐρεῖρσις.

φυλίους τπραχάς καὶ καταστήσῃ τὴν βασιλείαν σεβαστὴν εἰς τοὺς ἐκθρυσυνθέντας βαρβάρους. Ἀναβιβάσας ὁ Ζήνων ἐπὶ τοῦ θρόνου τὰ φαῦλα ἐλαττώματα τῆς θηριώδους αὐτοῦ φυλῆς, συνεκέντρωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς ληστρικὰς συμμορίας τῶν Ἰσχύρων, δι' ὧν αὐτὸς μὲν ἐξησφάλισεν ἄνετον καὶ ἀκόλυστον βίον, ἡ δὲ ἐκκλησία ἐξηκολούθησε τὸ ἀπαίσιον ἔργον τοῦ διωγμοῦ· πάντα τὰ ἀξιώματα ἐπωλοῦντο ἀντὶ χρημάτων, πολλοὶ δὲ ἔλεγον ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς τοῦ κράτους εἶχε μεταφέρει ὁ Ζήνων ἐν Ἰσχυρίᾳ.

Οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι ἐξηφάνισθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ περιωθέντες, Εὐάγριος καὶ Θεόδωρος Ἀναγνώστης, διὰ ζοφερῶν χρωμάτων ἐξεικονίζουσι τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσχυροῦ τούτου καὶ ἰδίᾳ τὴν πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀναστασίου ἐνθουσιωδῶς πάντες ἐχαιρέτησαν, οὐχὶ ὡς ἀντιπάλου τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου, ἀλλ' ὡς ἀποστόλου τῆς εἰρήνης· τοιοῦτον ἀληθῶς ἐπίθετον ἀποδίδει εἰς τὸν βασιλέα, πλὴν τοῦ Προκοπίου, καὶ αὐτὸς ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρονογράφος, εἰλικρινῶς ὁμολογῶν ὅτι ὁ Ἀναστάσιος οὐδόλως ἐθίξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς (1). Πᾶσαι αἱ πόλεις ἀνηγύρευσαν αὐτὸν σωτῆρα καὶ ἀνήγειραν ἀνδριάντας, οἱ δὲ γεωργοὶ πρῶτον ἤδη γνωρίζαντες τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πατρικῆς διοικήσεως, ἠυλόγουν ψάλλοντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ (2).

(1) « Οὗτος δ' Ἀναστάσιος εἰρηναῖός τις ὢν οὐδὲν καινουργεῖσθαι παντελῶς ἠεούλετο, διαφερόντως περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, καὶ διὰ παντὸς ἦει τρόπου τὰς τε ἀγιωτάτας ἐκκλησίας γαλήνης ἀπολαύειν, πάσης ἐρίδος καὶ φιλονεικίας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἐκποδῶν γενομένων ». Εὐάγριος, φύλ. 153, ἐκδ. Στεφάνου.

(2) « Ὅθεν αἱ πόλεις εὐδαίμονες χοροῖς μεμελημέναι καὶ πανηγύρεσιν . . . πᾶσαι κοινὴν περιβέβληνται κόσμον, τὰς σὰς εἰκόνας ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἐστῶσαι ». Προκόπιος, τελ. 44· « ὅθεν καὶ τῶν βαναύσων ἔκα-

Οἱ ἐπὶ Λέοντος προγεγραμμένοι Ἀρειανοὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ μένωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀκωλύτως τελῶσι τὰ τῆς αἵρέσεως αὐτῶν· ἅμα ὅμως παρεξέτράπησαν εἰς ἐπιδείξεις κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐτιμωρήθησαν πικραδειγματικῶς (1). Αὐτὸς ὁ ἅγιος Σάββας ἐλθὼν τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα καὶ ἠυλόγησεν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς ἐπικρατούσης πρωτοφανοῦς εἰρήνης (2). Μόνοι οἱ πατριάρχαι Εὐθύμιος καὶ Μακεδόνιος ἐκηρύχθησαν ἄσπονδοι αὐτοῦ ἐχθροί, διότι ἔβλεπον ματαιούμενον τὸ ἄγριον τοῦ διωγμοῦ σῆδιον.

Ἐξασφαλίσας τὴν εἰρήνην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐπέβαλλεν αὐτὴν εἰς τοὺς βαρβάρους διὰ τοῦ πολέμου. Οἱ Ἰσαυροὶ διωχθέντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ στερηθέντες τοῦ σιτηρεσίου αὐτῶν ἐκήρυξαν φοβερὸν ληστρικὸν πόλεμον· εἰς 150 χιλιάδας συμποσούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὑποστηριζόμενοι παρέδιδον τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον· χάρις ὅμως εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἀναστασίου ἡ ἀνταρσία ἐπνίγη ἐν τῷ αἵματι, αἱ δὲ κεφαλαὶ τῶν ἀρχηγῶν ἐπομπεύθησαν ἐν

στος παρ' ἐλπίδας εὐτυχῶν, καὶ γεωργὸς περὶ τὰς ἀρούρας, παρμυθίαν τῶν πόνων ἄδει τὰ σά », σελ. 40).

(1) « Δευτέριος τῶν Ἀρειανῶν ἐπίσκοπος ἐν Κωνσταντινουπόλει βιπτίζων τινὰ Βάρβαρον, οὕτω καλούμενον, ἁθετῶν τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν εἶπεῖν ἐτόλμητε ὡς ἐδάπτιζε—Βιπτίζετχι Βάρβας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς δι' οὗ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· οὗτινος λεχθέντος τὸ ἔθνος τὸ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ γέγονεν ἀφανές· ὁ δὲ Βάρβα[ρο]ς φυγὼν ἐξῆλθε καὶ πᾶσι τὸ θαῦμα ἐποίει γινώριμον ». Θεόδωρος Ἀναγνώστης, φ. 353. Ἐν ἔτει 498 ὁ Ἀρειανὸς Ὀλύμπιος βλασφημήσας ἐκάη ζῶν, διταγῇ τοῦ Ἀναστασίου. Θεόδωρος Ἀναγνώστης Murali, 114.

(2) Κυρίλλου Σκυθοπολίτου βίος ὁσίου Σάββα Cotelarius, II, σελ. 303'.

τῷ ἵπποδρόμῳ· ὁ βασιλεὺς, καίτοι ἔχων ψηλαφητὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου ἐν τῇ ληστρικῷ πολέμῳ, ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας περιορίσθη νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ἐν ᾗ στιγμῇ ἐπομπεύοντο αἱ κεφαλαί, τὰς εἰρωνικάς τχύτας λέξεις « αἱ εὐχαί σου, ὦ μέγα, τοὺς φίλους σου ἡσθύλωσαν » (1).

Οἱ Πέρσαι ἀπαιτήσαντες τὸν νενομισμένον τῆς εἰρήνης φόρον ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν « ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων δύναται νὰ τοῖς δώσῃ δάνειον ἐπὶ ἐγγράφῳ ὁμολογία, δωρεάν ὁμῶς χρήματα δὲν δίδει » (2).

Ἀπλῶς ἀνέγραψα τὰ ἀνωτέρω χαρακτηρίζοντα τὸν βασιλέα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ καταπεσοῦσα σκηνὴ ἀνωρθώθη.

Ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Προκόπιου ὁ Ἀναστάσιος δὲν ἠγάπα τὰ ἄγρια Ρωμαϊκὰ θεάματα τὰ ἐξαγριοῦντα καὶ διαφθείροντα τοὺς δῆμους· διὰ τοῦτο ἅμα βασιλεύσας κατήργησε τὰς θηριομαχίας (3) καὶ τινὰ ἀσελγῆ κόρδακα ὀνομαζόμενον Βρυτῶν πανήγυριν καὶ δημοσίαν ὀρχούμενον ὑπὸ διεφθαρμένων

(1) Θεοφάνης, 5987.

(2) Θεοφάνης 5996. Κατὰ τὸν σύγχρονον Σύρον хроνογράφον Josuè ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναστασίου ἐπερατοῦτο « δὲν δύναμαι νὰ πραιμελήσω τὰ στρατεύματά μου διὰ νὰ θρέψω τὰ ἐδικά σου ». *Chronique de Josuè le Stylite, traduite par M. l'abbé Martin, 1876, σελ. XXII.*

(3) « Πρότερον γὰρ θεὰς τινὰς ἀπανθρώπους ᾔγον αἱ πόλεις· ἄνδρες γὰρ δυστυχεῖς ἐν μέσῳ δῆμῳ παρεδίδοντο τοῖς θηρίοις, θεατὰς ἔχοντες τοὺς τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως κεκτημένους· καὶ ἤδετό τις, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀνὴρ ἄνδρα διασπώμενον θεωρῶν, καὶ μηδὲ γῆ τὸ σῶμα κρυπτόμενον, ἀλλ' ὥσπερ ἀντὶ τάφου τὰς τῶν θηρίων πληροῦντα γαστέρας ». Προκόπιος, σελ. 40. Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα Σύρον Χρονογράφον Josuè τὸ ἀπαγορεύον τὰς θηριομαχίας διάταγμα τοῦ Ἀναστασίου ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑδέσσει τὸν αὐγούστον τοῦ 499 (σελ. XXX).

παίδων ἐνδεδυμένων στολὰς γυναικείας (1). Φίλος ὁμῶς τῆς σεμνῆς σκηνῆς ἐκθύμως ὑπεστήριξεν αὐτήν, καὶ πολλάκις ἐχάρισεν ὀλοκλήρους τοὺς φόρους εἰς τὰς πόλεις αἵτινες ἠπόρουν νὰ διατηρήσωσιν ἀνάλογον θεατρικὸν προσωπικόν. Τὸ θέατρον ἐθεώρει ὡς σχολεῖον ἠθικῆς, καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε Ρωμαῖος βασιλεὺς προσηλώθη εἰς αὐτὸ μετὰ τοσαύτης στοργῆς (2). Εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ ἓν καὶ μόνον ἐπεισόδιον, τὸ ἑξῆς.

Ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἶχεν εἰσυχθῇ ἐπαχθέστατος κεφαλικὸς φόρος κατὰ τετραετίαν εἰσπραττόμενος καὶ Χρυσαργύριον ἐπονομαζόμενος (3). Εἰς ἀπότισιν τοῦ φόρου τούτου ὑπεχρεοῦντο ἰδίᾳ οἱ βάνουσοι, καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ αὐταὶ αἱ ἐτάραι καὶ οἱ ἐπαῖται. Ἡ εἰσπραξὶς τοῦ φόρου τού-

(1) « Ἄρρενες γὰρ παῖδες, ὥσπερ τὴν ἰδίαν εἰς γυναικῆς ἀμειβόμενοι φύσιν, γυναικῆς ἤθελον εἶναι τῷ σχήματι, καὶ διεκλῶντο τοῖς μέλεσιν, ἀντὶ γλώττης κινεῦντες τὴν χεῖρα καὶ δῆμον ὅλον πρὸς ἀσελγῆ, θέαν ἐκμαλίνοντες· ὅθεν ἐκκαίόμενοι πρὸς εἶν ἄνθρωποι καὶ μανίαν, ἐμερίζοντο τῷ μίσει καὶ κατ' ἀλλήλων ὠθοῦντο· ταῦτα τοίνυν, οἷόν τινα κηλῖδα τῶν ὑπηκόων ἀπεσόβεις ». Προκόπιος, σελ. 40-41. Ἡ πανήγυρις αὕτη τῶν Βρυτῶν ἦν εἶδος Μαιουμᾶ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ Σουῖδα (λ. Μαιουμᾶς). Τὸν κόρδακα τοῦτον εὐρίων κατηργημένον δ' Ἀναστασιος ἠθέλησε νὰ ἐπανιδρύσῃ, ἀλλ' ἔνεκα τῶν πρὸς τοὺς ὀρχουμένους παῖδας κτηνωδῶν συμπαθειῶν τῶν δήμων ἐπῆλθον στάσεις συνεχεῖς καὶ σφαγαὶ « ὥστε τὸν βασιλέα τοῦ λοιποῦ γηριῶται τῆς καλλίστης ὀρχήσεως τὰς πόλεις ». Ἰωάννης Ἀντισοχρεὺς (Mueller Fragmenta Historiconum, V, 2, σελ. 31). Πιθανῶς τὴν καταργηθεῖσαν πανήγυριν τῶν Βρυτῶν ἀντικατέστησεν ἡ ἑκτοτε ἀναφαινομένη πανήγυρις τῆς Γάστρης (σὺτόθι, σελ. 34).

(2) Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀναστασίου τοιοῦτον συνεδέθη πρὸς τὴν σκηνὴν ὥστε μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ ἄγχαλμα αὐτοῦ ἐχρησίμευεν εἰς χάραξιν τῶν κατὰ τῆς ἀρχῆς κωμωδιῶν καὶ διαμαρτυρήσεων, ὡς τὸ ἐν Ρώμῃ γνωστὸν ἄγχαλμα τοῦ Pasquino (Rambaud de Circensibus, σελ. 15).

(3) Ζώσιμος, σελ. 104, ἐκδ. Βόννης.

του ἀπετέλει ἀληθῆ τραγωδίαν, διότι οἱ εἰσπράκτορες ἐξεύριζον τοὺς ὀφειλέτας καὶ διὰ βρασάνων.

Ἐπὶ Ἀναστασίου ἔζη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἐκ Γάζης τριγικὸς Τιμόθεος, πιθανῶς πολὺ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τῶν δῆμων καὶ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν ἐπιτυχῆ παλαιῶν καὶ συγχρόνων δραμάτων παράστασιν. Ὁ Τιμόθεος οὗτος συνέγραψε τραγωδίαν ὑπόθεσιν ἔχουσαν τὸ Χρυσαργύριον καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως παρέστησεν αὐτήν (1). Ἀγνοοῦνται αἱ λεπτομέρειαι τοῦ θεατρικοῦ τούτου γεγονότος, εἰς τὸ ὅποιον ὀρεῖται ἡ γενναία τοῦ Ἀναστασίου ἀπόφασις εἰς κατάργησιν φόρου τοσοῦτον ἐπαχθοῦς. Οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς δὲν εὐρί-

(1) Κεδρηνός, I, σελ. 627, ἐκδ. Παρισίων, προσθέτων ὅτι καὶ οἱ μοναχοὶ τῶν Ἱεροσολύμων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀληθεύων. Ὁ ἐν ἔτει 512 ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἀναστάσιον ὁσιος Σάββας, ὁ ἱδρυτὴς τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν, περαχλεῖ αὐτὸν ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἑτέρου φόρου, τῆς λεγομένης περισσοπρακτίας, λέγων ταῦτα πρὸς τὸν βασιλέα « πᾶσα ἡ τῶν Ρωμαίων πολιτεία τῇ ὑμετέρᾳ εὐχαριστεῖ γαληνότητι, ἐλευθερωθεῖσα ᾗδῃ πρὸ δεκατριῶν τούτων χρόνων τῆς ἀδικιοτάτης τοῦ χρυσαργυρίου συντελείας· καὶ νῦν δυσωποῦμεν ὑμᾶς κουφίσαι τὴν ἐπιτεθειῖσαν περισσοπρακτίαν τῇ τε ἁγίᾳ Ἀναστάσει καὶ τοῖς τῆς ἁγίας Πόλεως κτήτορσιν ἐκ τῶν ἀπόρων καὶ δυσπράκτων προσώπων ». Τίς δὲ ἡ αἰτία γέγονε τῆς τοιαύτης περισσοπρακτίας ἐρῶ· οἱ κατὰ καιρὸν πρακτεῦνται καὶ βίνδικες τῶν κατὰ Παλαιστίνην δημοσίων, ἑκατὸν χρυσίου λίτρας ἐξ ἀπόρων προσώπων καὶ δυσπράκτων ἀνυσθῆναι μὴ δυναμένους εἰσπραττόμενοι, ἠναγκάσθησαν ἐπιρρίψαι τὴν τούτων εἰσπραξίν τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα συντελεσταῖς κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐκάστου δυνάμεως· τῶν τούτων ἑκατὸν τοῦ χρυσίου λιτρῶν καθ' ὃν εἴρηται τρόπον διανεμηθεισῶν, περισσοπρακτίαν ἀπεγράφησαν ἡ τε ἁγία Ἀναστασία καὶ οἱ λοιποὶ σεβάσμιοι τόποι καὶ οἱ κήτορες ». Κυρίλλου βίος ὁσίου Σάββα, 303-304. Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης πληροφορούμεθα ὅτι τὸ χρυσαργύριον κατηργήθη ἐν ἔτει 499, ᾗτις ἐν τῷ ὁγδόῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου.

σκουσι λέξεις καταλλήλους εἰς ἔπαινον τῆς μεγάλης πρὸς τὸ ὑπήκοον εὐεργεσίας· ὁ Εὐστάθιος Ἐπιφανείας λέγει ὅτι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται γλῶσσα Θουκυδίδειος (1), ὁ Προκόπιος παραβάλλει τὸν Ἀναστάσιον πρὸς τὸν πρόγονον αὐτοῦ Ἡρακλῆν πατάσσοντα τὴν Λερναίαν Ὑδραν (2), ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Σύρος Ἰωσὲς ὁ Στυλίτης περιγράφει οὕτω τὴν χαρὰν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ καταργοῦντος τὸ Χρυσαργύριον διατάγματος: « ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀπὸ τοῦ μικροῦ μέχρι τοῦ μεγάλου ἐνεδύθησαν λευκὰ ἐνδύματα καὶ κρατοῦντες λαμπάδας ἀνημμένους καὶ θυμιατήρια καπνίζοντα μετέβησαν ψάλλοντες ἐκκλησιαστικὰ ᾠσματα καὶ εὐφημίας τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς ναοὺς, καὶ ἀφοῦ ἐδοξολόγησαν ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ διῆλθον ὅλην τὴν ἐβδομάδα ἐορτάζοντες καὶ εὐθυμοῦντες· ἀπεφασίσθη μάλιστα νὰ τελεῖται κατ' ἔτος ἡ τοιαύτη τελετή. Ὅλοι οἱ τεχνῖται ἠυθύμησαν » (3).

Καὶ οὐχὶ μόνον ὁ φόρος κατηργήθη, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ κατὰστιχα τοῦ Χρυσαργυρίου ἀπετεφρώθησαν, ἐπὶ τῷ φόρῳ μὴ εὐρόντες ταῦτα οἱ διάδοχοι ἐπαναφέρωσι τὸν φόρον (4).

Ὁ τραγικὸς Τιμόθεος ἦν πιθανῶς ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο μαθητῆς τοῦ Προκοπίου, ὅστις συνιστᾷ τοῦτον εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε διατρίβοντας δύο ἐτέρους Γαζαίους ἡθοποιούς, τὸν Ζαχαρίαν καὶ Φίλιππον (5). Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι

(1) Εὐάγριος (ὡς ἄνωτέρω).

(2) « Ὡσπερ Ὑδρας κεφαλὰς ἐκκαίειν, ὅπως μὴ πάλιν ἀνίσχῃ, τὸν σὸν Ἡρακλῆα μιμούμενος ». Προκόπιος, σελ. 39.

(3) Chronique de Josué le Stylite, σελ. XXIX. Ἡ Ἑδεσσα ἐτελεῖ φόρον χρυσαργυρίου 140 λίτρων χρυσοῦ.

(4) Προκόπιος, Εὐάγριος (ὡς ἄνωτέρω).

(5) Ἐπιστολὴ Προκοπίου (Maii Collectio Auctorum Veterum, IV, σελ. 260).

πιθανῶς εἶναι ἡ ὑπὸ Χορικίου ἐγκωμιαζομένη τῶν μίμων ξυνωρίς, ὡς θέλομεν εἶπει κατωτέρω.

Βλέποντες τοὺς ἐκ Γάζης σοφιστὰς μετὰ πολλοῦ ζήλου καλλιεργοῦντας τὰς παραδόσεις τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διετηρεῖτο ἰδίᾳ σχολὴ τῆς ἀκροάσεως, ἥτοι ἀπαγγελίας, ἀφοῦ καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο τὸ φυτώριον τῶν ἀκροαματικῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (1).

Ὡς προερρέθη, ὁ ἀρχίατρος τῆς Ἀλεξανδρείας Γαζαῖος Γέσος ἡσχολεῖτο εἰς συγγραφὴν δραμάτων καὶ κωμωδιῶν, ἀφοῦ καὶ τὸν χριστιανισμόν διεκωμώδησε πρὶν ἀναγκασθῇ νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα· πρὸς τοῦτον γράφων ὁ Προκόπιος λέγει ταῦτα περὶ τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς· « ὡς σκληρὰ τὰ καθ' ἡμῶν τῆς τύχης βουλευόμενα καὶ πρὸς δεινῆς ἀρκοῦντα τραγωδίας ὑπόθεσιν... ὅθεν ἐπαινῶ τοὺς πρῶτους τραγωδίσκιν εὐρόντας, ὅτι καταμαθόντες τὴν τύχην ἄνω καὶ κάτω κυκλῶν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, τὴν σκηνὴν ἡμῖν ἐπενόησαν, ἄλλοτρίοις εὖ μάλα κακοῖς τὰς τῶν οἰκείων προκαταλαμβάνοντες συμφοράς· τί γὰρ δεινὸν ἐν ἡμῖν ὃ μὴ φθάσας ὁ χρόνος ἀπέδειξε; τί δ' ἂν γένοιτο κακὸν ὃ μὴ πρὸς εἰκόνα παραπλησίαν ἀνάγεται; » (2).

(1) Βλέπε ὑποσημείωσιν σελ. λζ'. Ἡ Γάζα ἦν τότε αἰ Ἀθῆναι τῆς Ἀσίας, ἀφοῦ εἰς ταύτην ἤρχοντο εἰς ἐκπαίδευσιν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι· « τῶν Ἀθηναίων οἱ παῖδες οὐ παρὰ τῶν πατέρων, παρὰ δὲ τῶν Σύρων ἀττικίζειν ἀξιοῦσι μαθεῖν· οὐκέτι γοῦν εἰς τὸν Πειραιᾶ κατὰ τῆς Ἀκαδημίας ἐρῶντες, οὐδὲ φοιτῶσι παρὰ τὸ Λύκειον, παρ' ἡμῖν τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον εἶναι νομίζοντες ». Ἐπιστολὴ Αἰνείου Γαζαίου πρὸς Θεόδωρον σοφιστήν. *Epistolographi, Venetiis 1499, Aldus*, φύλ. 231.

(2) Ἐπιστολαὶ Προκοπίου, φύλ. 243 ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ἀλδου.

Ἄλλος Γαζαῖος σοφιστής, ὁ Αἰνεΐς, ἐπιτιμῶν χριστιανὴν τινα τραγικὸν ἀδεξίως ἀπομιμηθέντα τὸν Εὐριπίδην γράρει
 « Ὅλοισιν τῶν Εὐριπίδου ῥακίων τὴν ἐμὴν οἰκίαν ἔπλησαι, ἀδωνάρια πέμψας ἄρρυθμα (1), καθά σοι φίλον καλεῖν, καὶ βλαύτας ἀμούσους καὶ Ἰφικρατίδας (2), ἐρ' αἷς εἰ καὶ μέγ' οἰμώξειεν ὁ στρατηγὸς Ἰφικράτης οὐδὲν τῆς Ἀττικῆς φερούσαις τεκμήριον· οὐδὲ γὰρ χάριν τινὰ καὶ πείναν μελίττης Ἰμμηττίου παρέχονται, οὐδὲ βοῶσι τὴν θεάν τὴν Ἀττικὴν, ἐν ᾗ Μαραθῶν καὶ Σαλαμίς καὶ ἄνδρες ἐλευθερίας καὶ φρονήματος ἐρασταί, οὐ μὰ Δία παρ' ὑμῖν μούσῃ τετελεσμένοι· τὰ δὲ ὑμέτερα, ἀλλ' εὖστομα κείσθω » (3).

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ Αἰνεΐου πρὸς Διόδωρον τὸν σχολαστικὸν εἰκάζεται ὅτι καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ Γαζαῖοι σοφισταὶ διαπληκτιζόμενοι ἔγραφον κωμωδίας « τὴν μὲν κωμωδίαν ἢ ἀναιδῶς περιτρέχουσιν ἐκλαλεῖται τῶν φιλτάτων, αὐτῇ σκευῇ τῶν ἐπιστολῶν ἐξελάτομεν, εἰσκαλεσάμενοι ὃ πᾶσιν φιλίαν δορυφορεῖ, τὴν πειρώ, τὴν χάριν, τὴν ἡδονήν, τὸν κρότον, τὸν ἔπαινον· τούτοις καθίσωμεν σεμνότερον θέατρον, ἀπειπόντες κωμωδίᾳ μηδὲν ἐνοχλεῖν » (4).

Ἐκ διφόρων περισωθέντων ποιηματίων τῶν σοφιστῶν τούτων πληροφορούμεθα ὅτι ἐτελεῖτο ἀκρομαχικὸς ἀγὼν ἐν Γάζῃ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Ρόδων, καθ' ὃν καὶ φοιτηταὶ καὶ κηνηγῆται ἀπήγγελλον τὰς λεγομένους ἀκροάσεις (5). Τινὰ τῶν

(1) Ἀγνοεῖται ὁποῖα τὰ ἀδωνάρια ταῦτα ποίήματα, πιθανῶς ἔχοντι σχέσιν πρὸς τοὺς ὑπὸ Πρόκλου μνημονευομένους Ἀδωνιδεῖους ὕμνους.

(2) Ἀγνοῶ ἐπίσης τί σημαίνει ἐνταῦθα ἡ Ἰφικρατίς, διότι δὲν πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ δμῶνύμου στρατιωτικοῦ ὑποδήματος.

(3) *Mall Spicilegium Romanum* IV, σελ. 263.

(4) Φύλ. 228 τῆς συλλογῆς Ἀλδου.

(5) Ἰωάννου γραμματικοῦ Γάζης, σχέδιον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ρόδων

ποιημάτων τούτων ἔχουσιν ἀξίαν ὡς μεταφρασθέντα ἐκ δημο-
τικῶν, ὡς τὸ τοῦ Κωνσταντίνου γραμματικοῦ « ᾠδάριον ἐρω-
τικὸν ἀνακρεόντειον, ὅπερ ἦσεν ἐν νεότητι, οὐ τι σπουδάζων·
ἔλαβε δὲ τὴν ὑπόθεσιν ἐκ μελωδίας τινὸς ἀδομένης ἐν γά-
μῳ » (1).

Ὅτι ἐν Γάζῃ εἶχε μορφωθῆ ἀληθῆς σχολὴ θεατριστῶν δυ-
νάμεθα νὰ εἰκάζωμεν καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ Φωτίου λεγομένων ὅτι
ὁ Προκόπιος συνέγραψεν ὁλόκληρον βιβλίον περιέχον Ὀμηρικὰς
μεταφράσεις, « εἰς ποικίλας λόγων ιδέας ἐκμεμορφωμένας » (2).
γινώσκοντες ὅτι οἱ ἐν Βυζαντίῳ θεατρίσται ἔψαλλον ἐν τοῖς
γάμοις, συμποσίοις καὶ ἐορταῖς τοιαῦτα δημοτικὰ ποιήματα
εἰλημμένα ἐκ τοῦ Ὀμήρου (3), εὐκόλως δύναμεθα νὰ ὑποθέ-
σωμεν ὅτι αἱ ἀπολεσθεῖσαι Ὀμηρικαὶ μεταφράσεις τοῦ Προ-
κοπίου θὰ ἦσαν ὁ κῶδιξ οὕτως εἰπεῖν τῶν ἐν Γάζῃ ἐκπαι-
δευομένων θεατριστῶν.

Ἀνωτέρω ἐρρέθη, ὅτι ὁ Ἀναστάσιος κατήργησε τὴν πανή-
γυριν τῶν Βρυτῶν, ἥτοι τὸν Μαῖουμᾶν, ὡς ἐξοκείλαντα εἰς
ἀναιδεῖς κατὰ τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεις. Ὁ σύγχρονος Σύρος хро-
νογράφος Ἰωσουέ ὁ Στυλίτης, καίτοι μὴ ἀνήκων εἰς τοὺς φα-

μετὰ τὸ εἰπεῖν τοὺς φοιτητάς. Τοῦ αὐτοῦ, λόγον δὲν ἐπεδείξατο ἐν τῇ
ἡμέρᾳ τῶν Ρόδων (Mall Spicillegium Romanum, IV, σελ. XXXVII).

(1) Αὐτόθι, XXXVIII. Ὁ αὐτὸς καταγράφει—Λέοντος μαγίστρου,
εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος. Ἅτερον ἀνακρεόντειον τοῦ
αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος—Εἰς τὴν αὐ-
γούστην Ἑλένην Κωνσταντίνου τοῦ νέου σύζυγον.—Ἰωάννου γραμμα-
τικοῦ Γάζης ἐπιθαλάμιος εἰς τὸν θαυμασιώτατον Ἀνατόλιον Φαύστου
τὰ πρῶτα φέροντα Γάζης.—Γεωργίου Γραμματικοῦ, ἐπιθαλάμια.

(2) Φωτίου Βιβλιοθήκη, σελ. 103, ἐκδ. Bekker.

(3) « Καὶ ῥαψωδία ἡ ἐξ ἐκχτέρων τῶν Ὀμηρικῶν ποιήσεων συρρα-
γεῖσα ᾠδὴ ἀναλόγως τῷ ὑποκειμένῳ πράγματι, γάμῳ τυχὸν ἢ ἐορτῇ ».
Εὐσταθίου παρεκβολαὶ (Ἰλιάδος α, ἐν ἀρχῇ).

τλή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

νατικούς διώκτας τοῦ θεάτρου, ἐπανελημμένως γράφει ὅτι οἱ πρότερον ἀγνοοῦντες τὴν ἐθνικὴν ταύτην τελετὴν συμπατριῶται αὐτοῦ Ἑδεσσηνοὶ μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἡσπίσθησαν παρεκτραπέντες ἐπὶ τέλους εἰς μυσαρὰ ὄργια. Κατὰ τυχαίαν σύμπτωσιν ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Μαΐουμᾶ ἐπῆλθον ἀφορίαι, λιμοὶ καὶ ἄλλα κακά, θεωρηθέντα ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων ὡς ἐκδηλώσεις τῆς θείας ὀργῆς κατὰ τῶν εἰς τὸν ἐθνισμόν ἐπανελθόντων χριστιανῶν· ταῦτα πάντα ἠνάγκισεν τὸν Ἀναστάσιον νὰ καταργήσῃ τὸν Μαΐουμᾶν ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους, ἀπαγορεύων καὶ εἰς τοὺς μίμους νὰ χορεύωσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ ταύτῃ ἐορτῇ πανηγυριζομένη ἐν τῇ νυκτὶ τῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον τῆς πρώτης ἐβδομάδος τοῦ μαρτίου μηνός (1). Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ Σύρος μοναχὸς τὴν τελετὴν ταύτην « Τὴν νύκτα τῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον ἐχόρευον εἰς τὸ θέατρον τὸ λεγόμενον Τριμάριον· ἀντρίθμητοι λαμπάδες ἐκαίοντο χάριν τῆς ἐθνικῆς τελετῆς τοποθετημέναι ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ Τριμαρίου μέχρι τῆς πύλης τῆς λεγομένης Κιφῆς· παρόμοιοι φανοὶ ἴσταντο κατὰ γῆς, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, τῶν στοῶν καὶ παντὸς ἐξέχοντος τόπου, ὡς καὶ ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ· ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας συνεσωρεύοντο ἐν τῷ θεάτρῳ φοροῦντες χιτῶνας καὶ τιάρας, ἄζωνοι, καὶ ἐξερχόμενοι μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιατηρίων διήρχοντο τὰς νύκτας ἄδοντες καὶ κραυγάζοντες » (2).

(1) Ὁ ἀπὸ μόνον ἀντὶ μαρτίου σημειοῦται ὁ μάϊος μῆς, καὶ τοῦτο κατὰ λάθος ὡς σημειοῖ ὁ ἀββὼς Martin. Ἄν ἀληθῶς ἡ ἐορτὴ ἐπινηγυρίζετο τὸν μῆνα μάρτιον, τότε πιθανῶς αὕτη εἶναι ἡ τῶν Ῥωμαίων βακχικὴ ἐορτὴ ἡ λεγομένη Lupercalia, ἥτις πραγματικῶς τὸν μῆνα τοῦτον ἐτελεῖτο (βλέπε Hospinianus, de origine festorum, τόμος I, σελ. 101-104).

(2) Chronique de Josué le Stylite, 1876, σελ. XXVI, XXVIII, XL.

Ἡ φιλομουσία τοῦ Ἀναστασίου μετεδόθη πιθανῶς καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοδωρίκου, ἀφοῦ ῥητῶς βλέπομεν τὸν ἐν Ρώμῃ βασιλεύοντα Γότθον ὁμολογοῦντα ἑαυτὸν « πιστὸν μιμητὴν τοῦ βίου καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀναστασίου » (1). Ὡς ὁ τελευταῖος, οὕτω καὶ ὁ Θεοδωρῖκος καταργεῖ τὰς θηριομαχίας ἀποκαλῶν αὐτὰς ἄσπλαγχνον καὶ βάρβαρον ἔθιμον (2). Ὁ Ρωμαῖκὸς λαὸς εἶχε λησμονήσει πλέον τι ἐσήμενον αἱ λέξεις θέατρον, κωμωδία, τραγωδία, σκηνή, ὁ δὲ Θεοδωρῖκος δι' ἐδίκτου συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Κασσιόδωρου διδάσκει τὸν λαὸν αὐτοῦ τὰς σημασίας τῶν ἐλληνικῶν τούτων λέξεων (3). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τότε Ρώμη οὔτε τραγωδοὺς, οὔτε ἄλλους σκηνικοὺς εἶχεν, ὑποτίθεται ὅτι τοιοῦτοι ἦλθον ἐκ Βυζαντίου ὅπως ἀναδιδάξωσι τοὺς ὑπηκόους τοῦ Θεοδωρίκου τὴν ἐλληνικὴν τέχνην· διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον βλέπομεν τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Γότθους ὑβρίζοντας τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ λέγοντας ὅτι ἐξ αὐτῶν μόνον εἶδον ἐρχομένους εἰς Ἰταλίαν τραγωδοὺς, μίμους καὶ πειρατάς (4).

Τῆς περιόδου ταύτης διεσώθη περίεργον θεατρικὸν μνημεῖον, τὸ μόνον ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὁποία ἦν ἡ θέσις τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς ἐν ἀρχῇ τῆς ΣΤ' ἐκατονταετηρίδος, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν μίμων ἀπολογία τοῦ Γαζαίου σοφιστοῦ Χορικίου. Ὁ πρὸ μικροῦ δημοσιεύσας τὴν πολύτιμον

(1) « Vos enim estis regnorum omnium decus, vos totius Orbis salutatis praesidium . . . Regnum nostrum imitatio vestra forma est, forma boni propositi, unici exemplar imperii ». Cassiodori Variarum, lib. I, epistola I.

(2) « Hunc ludum crudelem, sanguinarium voluptatem, religionem impiam ». Cassiodori Variarum V, 42.

(3) Cassiodori Variarum IV, 51.

(4) « Οὐδένα εἰς Ἰταλίαν ἤκοντα εἶδον, ὅτι μὴ τραγωδοὺς καὶ μίμους καὶ ναύτας λωποδύτας ». Προκόπιος, II, σελ. 93, ἐκδ. Βόννης.

ταύτην μελέτην γάλλος ἑλληνιστής κ. Ch. Graux (1) εὐλόγως ὑποθέτει ὅτι συνεγράφη πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ ὁ Προκόπιος βεβαιοῖ ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος καταργήσας τὰς πρὸς εἰς τὰ θέατρα δημοσίους ἐπιχορηγήσεις κατέστρεψεν αὐτά. Ὁ Φώτιος πιθανῶς ἀγνοῶν τὴν πραγματείαν ταύτην κρίνει ἐκ τῶν ἄλλων λόγων τοῦ Χορικίου ὅτι οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ· καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι τότε ὁ Γαζῆος σοφιστής εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς φήμης αὐτοῦ, οὐδὲν ὅμως κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς μαθητὴς τοῦ Προκοπίου ἐνεκαίνιασε τὸ δικηγορικὸν στάδιον αὐτοῦ διὰ τῆς ὑπὲρ τῶν μίμων ἀπολογίας γραφείσης περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου, ὅτε πραγματικῶς τὰ θέατρα ἤκμαζον, ὡς δηλοῦται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου, τοιαύτην δὲ ἀκμὴν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀναστασίου, Ἰουστίνου, ὅστις ἐδίωξε τὴν σκηνήν.

Ὁ Χορίκιος ἦν πεφιλημένος μαθητὴς τοῦ Προκοπίου, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διεδέχθη καὶ ἐν τῷ σοφιστικῷ θρόνῳ, διότι καὶ οἱ ἐν Γάζῃ σοφισταὶ ἀνηγόρευον ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, εἰς ὃν ἡ πόλις ἐνεπιστεύετο τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν (2). Ὁ ἡγεμὼν τῶν ἐν Γάζῃ σοφιστῶν εἶχε τὸ δι-

(1) Χορικίου λόγος ὑπὲρ τῶν ἐν Διονύσου τὸν βίον εἰκονιζόντων (Revue de Philologie, 1877, σελ. 212-247).

(2) Ὡς τοιοῦτος πιθανῶς ὁ Προκόπιος κατήργησε τὸ ἔθιμον τῶν ἐπὶ μισθῷ θρηνωδῶν: « Ἐπειδὴν ἄωρος γένηται τελευτή, οὐ τῇ κινήσει τοῦ πάθους ἀρκοῦνται πρὸς ὀδυρμόν, οὐ τῇ γυναικεῖα φύσει βῆδῶς καταφερομένη πρὸς δάκρυα, ἀλλὰ μισθοῦνται τινὰ θρήνους αὐταῖς ᾄδουσιν, ἡ δὲ τῇ συμφορᾷ φλεγομένης μᾶλλον ἐξάπτει, καθάπερ ἂν εἴ τις ἑλαιον ἐπιβάλλοι πυρί· καὶ κρείττων αὕτη τὴν τέχνην ἢ μέλους ἐπισταμένη κινεῖν οἰμωγὰς καὶ τὰς ταλαιπώρους γυναῖκας δακρύων μισθοὺς ἀπαιτεῖ. Τοῦτο τοίνυν ἔσθεςας εὐποιῶν, ἐλεεινὸν ἡγησάμενος μηχανᾶσθαι

καίωμα νὰ παρουσιάζεται συνεχῶς ἐπὶ θεάτρου διδάσκων πιθανῶς τοὺς νέους τὴν ἀκροαματικὴν (1)· τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν εἶχον ὅλοι οἱ σοφισταί, ἀφοῦ εἰς τὸν Χορίκιον ἐκφωνοῦντα τὸν ἐπιτάφιον τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ οὔτε ἡ χρῆσις θεατρικῶν εἰκόνων ἐν τῷ λόγῳ ἐπετρέπετο (2).

Ἀγνοεῖται ἡ κυρία ἀφορμὴ ἡ ἀναγκάσασα τὸν Χορίκιον εἰς ὑπεράσπισιν τῶν μίμων· ὁ λόγος αὐτοῦ φαίνεται ἀπομιμηθεὶς ἐκ τῆς ὑπὸ Λιβανίου γραφείσης ἀπολογίας τῶν ὀρχηστῶν κατὰ τοῦ κατηγοροῦ αὐτῶν Λαιλίου Ἀριστείδου· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ μῖμοι ἔχοντες παράπονα οὐχὶ μόνον κατὰ τῆς ἀποτροπιαζομένης αὐτοῦς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν τῶν συναδέλφων τραγωδῶν, ἀπολογοῦνται διὰ τοῦ Χορικίου ἐν γένει μὲν εἰς τὰς τετριμμένας κατακραυγὰς αἵτινες στερεοτύπως ἀπὸ Δημοσθένους μέχρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἐξεσφενδονίσθησαν κατ' αὐτῶν, ὡς διδασκάλων τῆς ἀνηθικύτητος καὶ πρὸ πάντων τῆς μοιχείας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς τραγωδοὺς, ἀποδεικνύοντες ὅτι καὶ ἡ

προσθήκην ταῖς ἐμφύτοις ὁδύναϊς». Χορικίου σοφιστοῦ ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ σοφιστῇ, XLI (ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 841, παλαιᾶς ἐκδόσεως).

(1) Αὐτόθι, §, VI.

(2) «Καὶ ἔγωγε, εἴ μοι τοσοῦτον ἐξῆν, ὅσον τοῖς τῶν δραμάτων ἐημιουργοῖς, καὶ πρόσωπα πλάττειν παρῆχον νόμοι ῥητόρων, αὐτὴν ἂν εἰσῆγον ῥητορικὴν ἐν εἴδει γυναικὸς πενθικὴν ἐσθῆτα περικειμένης, οὐ τὰς ὀφρῦς ἐπαιρούτης, οὐ βαδίσματι σοβαρῷ κεχρημένης, καὶ ἐκ φύσεως ἔχῃ τὰ τοιαῦτα ῥητορικὴ, ἀλλὰ συνεσταλμένης τε καὶ ταπεινωτρονύσης, εἰκότως ὅτι τοῦ θιάσου τὸν κορυφαῖον ἐστέρηται, καὶ πρέποντα τῷ πάθει βούσης· τίς γένομαι; τίνα λάβω παραψυχὴν; πόθεν μοι γενήσεται τις Ὀρφεύς, κρούμασι θελγων τοὺς κάτω θεοὺς καὶ μισήν ἀπαιτῶν μοι τῆς μελωδίας τὴν ἐκείνου ψυχὴν, οἷα ῥαψωδοῦσιν οἱ ποιηταί». § VII.

τέχνη τούτων δὲν ἦν εὐγενεστέρα καὶ ἠθικωτέρα τῆς ἐκ-
τῶν· πιθανὸν δ' ἐπίσης ὅτι ὁ Χορίκιος οἰκῶθεν ἠθέλησε νὰ ὑ-
περασπισθῇ τοὺς ἐκ τῆς μιμικῆς ζῶντας συμπατριώτας αὐτοῦ,
ὡς ὁ Λιβάνιος τοὺς ὀρχηστάς (1).

Μεθ' ὅλας τὰς περὶ μίμων ἐμβριθεῖς μελέτας τοῦ Grgsar
καὶ τοῦ Klein (2), ἡ σημασία τοῦ θεατρικοῦ τούτου προσώ-
που δὲν ὠρίσθη ἔτι ἀκριβῶς, διότι ὁ μῖμος τῶν Ἑλλήνων πο-
λὺ διαφέρει τοῦ Ρωμαϊκοῦ, ὡς καὶ οὗτος τοῦ Βυζαντινοῦ. Ὁ
ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ Πλουτάρχου μῖμος ἦν μᾶλλον ὁ γε-
λωτοποιὸς τῶν νεωτέρων χρόνων, τοιαύτην δὲ σημασίαν φαί-
νεται ἔχων καὶ ἐπὶ Ρωμαίων ἀντιστοιχῶν, ὡς λέγει ὁ γραμ-
ματικὸς Διομήδης, πρὸς τὸν θεατρίστην τοῦ ὄχλου, τὸν pla-
nipedes. Ἔως τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βυζαντινοὶ καλῶς διέκρι-
νον τὸ εἶδος τῆς δημοτικῆς ταύτης κωμωδίας (Πλανιπεδαρία)
ἀπὸ τῆς μιμικῆς (3), μέχρι δὲ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος μῖ-
μος καὶ γελοιαστῆς εἶναι δύο θεατρικὰ πρόσωπα διάφορα (4).
Κατὰ τὸν Χορίκιον οἱ μῖμοι τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἦσαν

(1) Αἱ περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν γραφεῖσαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀρισταίνε-
του παρουσιάζουσι πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τε τὸ ὕφος καὶ τὰς ἰδέαι
τοῦ Χορίκιου· ἐπαινῶν δὲ πρῶτος τὴν ὀρχηστρίδα Παναρέτην γράφει
« ὅθεν οὐκ ἀνάξιον οὐδὲ τὸν εὖ μάλα σπουδαῖον παρκαπολαύειν τῆς αἰ-
θυμηδίας, ἀνάπαυλα γὰρ σπουδῆς ἐνίοτε γίνεται ἡ παιδιὰ » (βλ. ἀνω-
τέρω, σελ. τί.) καὶ ὁ Χορίκιος ἐπαινῶν τοὺς μίμους « ἐπεὶ δὲ θεατῆρ
ἐγινόμην, ἤνικα με πλείστων ἡγουμένων ἰδρώτων εἰς ἀνάπαυλαν ὁ κα-
ρὸς βραχέϊεν ἐκάλει καὶ τῆς ἐντεῦθεν μετεῖχον ψυχγωγίαις ».
σελ. 213.

(2) Der Römische Mimus vom Hrn. Grgsar (Πρακτικὰ τῆς ἐν Βιέννῃ
ἀκαδημίας 1854, σελ. 237-337) — Klein, geschichte Drama's, II.

(3) Ἰωάννης Λυδός, σελ. 152, ἐκδ. Βόννης.

(4) « Γελοιαστῶν μὲν καὶ μίμων ἀπέχεσθαι ». Ψελλὸς σελ. 206 καὶ
209 (Μεσχιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. V).

οἱ κυρίως λεγόμενοι κωμῳδοί, παριστῶντες δράματα τῆς μέσης ἰδίας Ἀττικῆς κωμῳδίας. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ παρίστων ἰδίως κωμῳδίας κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἐθεωροῦντο κοινωνικῶς κατώτεροι τοῦ χοράλου (1), ἐν ᾧ ἐπὶ Χρυσοστόμου χοράλης, αὐλητῆς, κιθαριστῆς καὶ μῦμος εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον (2). ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἡ μιμᾶς λέγεται καὶ μαινᾶς καὶ ὀρχηστρίς (3). Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ μῦμος δὲν μετῆλθε διχρκῶς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπιτήδευμα, ἀλλ' ἦν καὶ κωμῳδὸς καὶ τραγῳδὸς καὶ αὐλητῆς καὶ ὀρχηστῆς (4). διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὸ μιμικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ Χορικίου καταστῆν δυσκολώτατον, ὡς ἀπαιτοῦν πολλὰ φυσικὰ τε καὶ ἐπὶκτητὰ προσόντα. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν οἱ μῖμοι παρίστων πιθανῶς καὶ τραγῳδίας (5).

Ἐν τῷ μιμικῷ θεάτρῳ παρίστατο καὶ τις γελωτοποιὸς ἐξυρτημένος τὴν κεφαλὴν καὶ ῥαπιζόμενος κατὰ κόρρης· ἀλλ' οὗτος ἐχρησίμευεν εἰς διασκέδασιν τοῦ πλήθους ἐν τοῖς διαλείμμασι τῆς κυρίας μιμικῆς παρστώσεως, ἀπαράλλάκτως ὡς οἱ νῦν γελωτοποιοὶ τῶν ἵπποδρομίων. Τὸν γελωτοποιὸν τοῦτον ἔλαβον πολλάκις ὡς ἐπιχείρημα οἱ Πατέρες πρὸς ἐξευτελισμὸν τοῦ μιμικοῦ θεάτρου· οὕτως ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος θέλων νᾶ

(1) « Ὑμεῖς οἱ δῆμοι τῆς πόλεως διατὶ ἐλυπήθητε ῥαπισθέντος μου; πρὶν ἢ χοράλην με γενέσθαι, οἱ συνέταιροί μου ἐρράπιζόν μου τὸ πρόσωπον, καὶ ὑμεῖς ἐγελάτε » . *Acta Sanctorum Martius*, VII, σελ. 897.

(2) Σελὶς μ γ-μς.

(3) Σελὶς κς.

(4) Σελὶς ια'.

(5) « Δράμα γὰρ λέγεται καὶ τὸ ποίημα, ὥσπερ τὰ τῶν τραγικῶν ποιήματα τὰ μιμηλῶς λεγόμενα καὶ γινόμενα λέγονται δράματα ». *Ζωναρᾶς*? (Νικήτα ἐρμηνεία εἰς τὰ τετράστιχα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ. *Venetis* 1563, φύλ. 41).

ἐκμηδενίσῃ τὸ θέατρον ἐν γένει, οὔτε περὶ τράγωδίας, οὔτε περὶ κωμωδίας λαλεῖ, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ γελωτοποιοῦ.

Μίσει θεάτρων, θηρίων, ἵπποδρόμων
ἄσεμνον ᾧδὴν, δύσεριν κακῶν θέαν,
βίου ματαιότητα, ὕδραν ἡδονῶν,
ἀνδρῶν ἀσελγῶν ἀπρεπῆ μαθήματα.
οἷς οὐδέν ἐστιν αἰσχρὸν ἢ τὸ σωφρονεῖν ·
οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν αἰσχύνῃς ὑπηρεταί
τέχνην ἔχουσι τὸ φρονεῖν ταῖς ὕβρεσι,
μῖμοι γελοίων κονδύλοις εἰθισμένοι
αἰδῶ τεμόντες τοῖς ξυροῖς πρὸ τῶν τριχῶν,
ἀσελγὲς αἰσχρότητος ἐργαστήριον,
οἷς πάντα πάσχειν καὶ παθεῖν ἃ μὴ θέμις
ἐν ταῖς ἀπάντων ὄψεσι, τέχνης μέρος (1).

Ὁ Χρυσόστομος διέσωσε πολλὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τότε μίμων ὥς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν παρισταμένων κωμωδιῶν καὶ ἀδομένων ἀσμάτων (2), οὐδεὶς ὅμως δίδει ἀκριβεστέραν ἰδέαν περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ μίμου ἢ ὁ ἐκ Γάζης ἀπολογητὴς αὐτῶν.

Κατὰ τὸν Χορίκιον προσόντα καλοῦ μίμου ἐθεωροῦντο ἢ

(1) Ἀγίου Ἀμφιλοχίου ἐπιστολὴ πρὸς Σέλευκον (ἐκδοσις Combefis, 1644).

(2) Ὀνομάσθησαν οὕτω, κατὰ τὸν Χρυσόστομον « ὥς μιμούμενοι τὰς ἄλλοτρίας συμφορὰς » σελ. ξγ'. εἰδικώτερον ὅμως δρῖζει αὐτοὺς ὁ Χορίκιος « οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου μιμούμενοι τὰ ἥθη ». Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει οἱ μῖμοι τῆς ΣΤ' ἐκχτονταστηρίδος εἰναι οἱ ὑπὸ Σουίδα καὶ ἄλλων ὀνομαζόμενοι ἡθολόγοι, καὶ βιολόγοι · ὥς γνωστὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπ(θετον (βιολόγος) ἀποδίδεται εἰς τὸν Μένανδρον.

καλλιφωνία, γλώσσης εὐρροία, φυσική ὑπόκρισις καὶ ἐντελής γῶσις τοῦ χοροῦ καὶ τῆς χειρονομίας. Ὁ τέλειος μῖμος ἐθεωρεῖτο πάντοτε δεύτερος καλοῦ τραγωδοῦ.

Οἱ μῖμοι ἐλάτρευον, ὡς οἱ ἄλλοι σκηνικοί, τὸν Διόνυσον καὶ ἐθεώρουν ἐφευρητὴν τῆς τέχνης αὐτῶν, οὐχὶ ὡς οἱ ἀρχαῖοι τὸν Συρακούσιον Σώφρονα, ἀλλὰ τὸν κωμικὸν Φιλήμονα. Ἀρχόμενοι τῆς παραστάσεως ἀπέτεινον δέησιν πρὸς τὰ ἀκροατήρια ὅπως ἀκροασθῶσιν αὐτοὺς ἱλαρῶς· παρίστανον δὲ ἰδίως τὰς κωμωδίας τοῦ Φιλήμονος καὶ Μενάνδρου, σπανιώτερον δὲ καὶ τὰς τοῦ Ἀριστοφάνους (1)· ἐνίοτε ὁμῶς ἐπαιζον καὶ σκηνὰς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, πιθανῶς παρωδοῦντες τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας. Πλὴν τῶν ἀρχαίων δραμάτων παρίστανον καὶ σύγχρονα, ἐν οἷς διεκωμωδοῦντο αἱ κοινωνικαί, καὶ πρὸ πάντων αἱ πολιτικαὶ κακίαι· τὸ ἔργον τοῦτο τῶν μίμων θεωρεῖ ὁ Χορίκιος σωτήριον, ὡς σωφρονίζον τοὺς ἄρχοντας καὶ κωλύον αὐτοὺς ν' ἀδικῶσι.

Οἱ μῖμοι παρίστανον τὴν νύκτα, εἰς δὲ τὰς παραστάσεις αὐτῶν συνήρχοντο, πλὴν τῶν ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες, καὶ μάλιστα παρθένοι τῆς μέσης καὶ ἀνωτάτης κοινωνικῆς τάξεως· πολλοὶ τῶν θεατῶν, ὡς σήμερον, παρευρίσκοντο εἰς ὠρισμένα τοῦ δράματος μέρη, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν ὁποίων ἀπεχώρουν τοῦ θεάτρου.

(1) Ἡ ἐξῆς περιγραφή δίδει ἰδέαν τινα περὶ τῶν ὑπὸ τῶν μίμων παρισταμένων τότε κωμωδιῶν « Δόξαις ἂν ἄνδρα βλέπειν καθεστηκότα σωφρονεῖν πραινοῦντα τῇ συνοικούσῃ καὶ φεύγειν τῶν φιλαιτῶν τὰς λοιδορίας· ἐν καὶ στρατιώτας ἰδεῖν, καὶ ῥητόρων ἀκοῦσαι, δεῖν ἐνίοτε μίμων τοῦ μὲν ἀλόγιστόν τινα μιμουμένου, τοῦ δὲ καλῶς ἐν λόγοις ἀχθέντα... δεσπότην, οἰκέτας, καπήλους, ἄλλαντοπώλας, ὄψοποιούς, ἐστιάτορα, δαιτυμόνας, συμβόλαια γράφοντας, παιδάριον ψελλιζόμενον, νεανίσκον ἐρῶντα, θυμούμενον ἕτερον, ἄλλον τῷ θυμουμένῳ πραῦνοντα τὴν ὀργήν », σελ. 236.

Ἡ συνοδεύουσα τὰς παρυστάσεις μουσικὴ τοσοῦτον ἐθίγη τὰ ἀκροατήρια, ὥστε τὰ μιμικὰ ἄσματα ἤδοντο παρὰ πάντων ἐν ταῖς ὁδοῖς (1), ὡς τὰ τῶν νῦν γαλλικῶν operettes· ἐξέχοντες πολῖται δὲν ἐθεώρουν αἰσχρὸν νὰ παριστῶσι μιμικὰ δράματα ἐν καιρῷ δημοσίων ἐορτῶν, οἱ δὲ Καισαρεῖς τοσοῦτον ἠγάπων τοὺς μίμους ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ σοφισταὶ κατήρχοντο ἐν τῇ σκηνῇ.

Οἱ ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς θεάτροις διαπρέποντες μῖμοι προσκαλοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν (2) καὶ γενναίως ἀμειβόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρίστων καὶ ἐν τοῖς ἀνγκτόροις κατὰ τὴν ἐορτὴν ἰδίως τῶν Καλανδῶν διάφορα δράματα ἐνώπιον τῶν ὑπουργῶν, τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ βασιλέως· τοιοῦτοι μνημονεύονται ὑπὸ Χορικίου δύο Γαζαῖοι ἀδελφοί, πιθανῶς ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Φίλιππος (3) πρὸς οὓς συνεχῶς ἐπιστέλλει ὁ Προκόπιος συνιστῶν καὶ τὸν γράψαντα τὴν περὶ Χρυσαργυρίου τραγωδίαν Προκόπιον.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ τραγωδοὶ ἐτιμῶντο πλείοτερον τῶν μίμων, καὶ ὅτι οἱ παιδαγωγοὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ θεάτρα τῶν τελευταίων τούτων, ἐδίδασκον τοὺς παῖδας παρυστάσεις κλασικῶν δραμάτων (4).

(1) Βλέπε τὰς ἐν σελήσι ξ' καὶ ξ γ' περικοπὰς τῶν λόγων τοῦ Χρυσόστομου.

(2) « Ἐκείνη γὰρ ὅσους τῶν μίμων αὐτῇ διαπρέπειν ἡ φήμη κηρύττει, καὶ πόρρω που τύχωσιν ὄντες, πρὸς ἑαυτὴν ἐφέλκεται καὶ καλεῖ ». σελ. 225.

(3) Τοῦτο ὑποθέτω ἐκ τῆς ἐξῆς φράσεως μιᾶς τῶν πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῶν τοῦ Προκοπίου « Σὺ μὲν οὖν σκώπτε τοιαῦτα... ταῦτά μοι πεπείχθω, ὡς ἂν σοὶ καὶ τοῦ σκώπτειν συνήθως ἔλην παράσχω· εὐφρανῶ γάρ με σκώπτων, εἴ ἴσθι, ἢ πολλοῖς ἐπαίνοις βάλλοντες ἕτεροι... » Maii, Classicorum Auctorum Collectio, IV, σελ. 221.

(4) « Πόσας, οἶμαι, μοιχεύει ἀπαγγέλειν ἀπαιτοῦμεν τοὺς νέους; »

Ὑπερασπιζόμενος τοὺς μίμους ὁ Χορίκιος λέγει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ παρ' Ὀμήρῳ μιμοῦνται, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν θὰ ἔγραψε τοὺς ἀθανάτους αὐτοῦ διαλόγους, ἄνευ τῶν μίμων τοῦ Σώφρονος, καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ Διόνυσος ἐλέησας τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν ἐδώρησεν ἡμῖν τὸν μῖμον, ὅστις κατορθοῖ νὰ μεταβάλλῃ τὴν λύπην εἰς εὐθυμίαν (1).

Ἡ κυριωτέρα κατὰ τῶν μίμων κατακραυγὴ ἦν ὅτι προτιμῶντες τὴν μέσσην Ἀττικὴν κωμωδίαν παρίστων πολλάκις ἀνιδεῖς σκηνάς, καὶ πρὸ πάντων μοιχείας, ἀλλ' ὁ Χορίκιος καταστρέφει τὸν ἀνόητον τοῦτον ἰσχυρισμὸν λέγων ὅτι πάντα τὰ δράματα ταῦτα ἦσαν ἠθικά, ἀφοῦ τελικὸς αὐτῶν σκοπὸς ἦν ἡ τιμωρία τοῦ περιυβρίσασχεντος τὴν ἠθικὴν ἐγκλήματος (2), « ἀσκεῖ γὰρ τὸ σεμνὸν ἔνθα τὸ φαῦλον ἀλίσκεται ».

Ἐλένην, ἣν εἰλήφει πρὸς γάμου κοινωνίαν ὁ τοῦ δεσπότης τῶν Ἀχαιῶν ἀδελφός, τὴν Κλυταιμνήστραν, ἣν ἔγημε τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεύς, τὴν Πασιφάην ἣν Ἥλιος ἐσπείρεν, ἣν ἐμοίχευσε ταῦρος. Καὶ τί σοι μοιχευθείσας ἀπαριθμοῦμαι γυναικίς; [Τηρεὺς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς] ἤσχυνεν ἀδελφὴν καὶ τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν ἥς ἐβιάσατο κόρης. [ὁ] Οἰδίπους ἐπλησίασε τῇ μητρὶ καὶ τῶν αὐτῶν [ἀδελφὸς] ἕμᾱ καὶ πατὴρ ἐγεγόνει. » σελ. 220-221. Ἐνίοτε ὁμοῦς ἐπιτρέπετο εἰς τοὺς παῖδας ἡ θεωρίαι τῶν μίμων, ὡς καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν παράστασις κωμωδιῶν τινῶν: « Αἰὲ τοῦτο τοὺς παῖδας οἱ φύσαντες καὶ μίμους οὐδαμῶς εἰργουσιν ἐν δέοντι θεωρεῖν καὶ δράματα κωμικὰ παρσχευάζουσιν ἀπαγγέλλειν » σελ. 230.

(1) « Καί μοι δοκῶ τὸν Διονύσιον, φιλόγελως γὰρ ὁ θεός, τὴν ἡμετέραν ἐλεήσαντα φύσιν... ὡς ἐκ παντὸς ἐπιτρέψαι γέλωτα γίνεσθαι τρόπου » σελ. 219-220.

(2) « Ἀλλ' ἡνίκᾳ μοιχείην, ὧ βέλτιστε, θεωρεῖς, τότε καὶ δίκαστήριον ὁρᾷς ἀρχικόν, καὶ κατηγορεῖ μὲν ὁ τῆς ἐαλωκυίας ἀνὴρ, κρίνεται δὲ ὁ μετὰ τῆς ἐρωμένης τὴν μοιχείαν τολμήσας, ἀπειλεῖ δὲ τιμωρίαν ἀμφοτέροις ὁ δίκαστής. ἐπεὶ δ' ὅλον παιδιὰ τίς ἐστὶ τὸ γρῆμα, τὸ πέρας αὐτῶς εἰς ᾧδὴν τινὰ καὶ γέλωτα λήγει » σελ. 219.

τμη·

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἀπολογίαν τῶν μίμων ὡς καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Χορικίου καὶ πάντων τῶν τότε σοφιστῶν συγγράμματα ἀπορεῖ ἂν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν χριστιανοί· οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου βασιλεύουσιν ἔτι, καὶ οὔτε κἂν κατ' ὄνομα μνημονεύεται ὁ χριστιανισμός· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τῆς βίας ὁμολογήσαντες τὴν νέαν θρησκείαν οἱ σοφισταὶ οὗτοι ἀνέκραξαν ἐν τῷ βαπτίσματι ὡς ὁ Γέσσιος τὸν Ὀμηρικὸν στίχον

Αἶας δ' ἐξαπόλωλεν ἐπεὶ πῖεν ἄλμυρὸν ὕδωρ,
καὶ ζήσαντες ὡς ψευδοχριστιανοὶ κατέβησαν εἰς τὸν τάφον ὡς ἀληθεῖς Ἕλληνες (1).

Ἐτερον μνημεῖον διαρωτίζον τὴν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν θέσιν τῆς παλαιᾶς σκηνῆς εἶναι ἡ Ἀνθολογία τῶν ἐπιγραμμάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἀφορῶσιν εἰς τραγῳδοὺς, μίμους, αἰδοὺς, ὀρχηστάς καὶ αὐλητάς διακριθέντας ἐπὶ Ἀναστασίου, Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ δικηγόρος Θεσίτητος καὶ ὁ ἀνθύπατος Θεόδωρος ἐγκωμιάζουσι διὰ τῶν ἐξῆς ἐπιταφίων τὸν μῖμον Τίτυρον καὶ τὴν μιμάδα Θάλειαν:

Νηλεὲς Ἀτθῆς ἐπὶ δ' ἐγέλασε θανόντι,
Τίτυρε, καὶ νεκύων θῆκε σε μιμολόγον.

Κωμικὸν ἀμφιέπω Θάλεια μέλος, ἔργα δὲ φωτῶν
οὐχ ὁσίων θυμέλῃσι φιλοκροτάλοισιν ἀθύρω.

Ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων πληροφορούμεθα ὅτι οἱ φιλόμουσοι Βυζάντιοι ἤγειρον ἀνδριάντας εἰς τὰς ὀρχηστρίδας καὶ αὐλη-

(1) Εἶναι περίεργον ὅτι, καίτοι τὸν δικηγόρον ἐπαγγελλούμενοι, ἡγνόουν τὴν λατινικὴν: « τὸν δὲ κονσιστόριον ὅτι μὲν ἐστὶν ἄγνοῶ, Ρωμαϊκῷ γὰρ κόσμῳ προβάλλει τὴν ἐμὴν ἀκοήν ». Προκόπιος πρὸς Ζαχαρίαν καὶ Φίλιππον, *Maii Collectio Auctorum Classicorum*, IV, §20'.

τρίδας (1), καὶ ὅτι ἡ Πυλάδειος ὄρχησις δὲν εἶχεν ἔτι ἀπαρχαιωθῇ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν εἰς τὸν ὀρχηστὴν Χρυσόμαλλον (2) καὶ τὴν ὀρχηστρίδα Ἑλλαδίαν ἐπιγραμμάτων.

Σιγᾶς, Χρυσεόμαλλε, τὸ χάλκεον, οὐκ ἔτι δ' ἡμῖν
εἰκόνας ἀρχηγόνων ἐκτελέεις μερόπων
νεύμασιν ἀφθόγγοισιν· τεῇ δ', ὀλβίστε, σιωπῇ
νῦν στυγερὴ τελέθει, τῇ πρὶν ἐθελγόμεθα (3).

Ἐκτορα μὲν τις ἄεισε νέον μέλος· Ἑλλαδίη δὲ
ἔσσαμένη χλαῖναν πρὸς μέλος ἠντίασεν·
ἦν δὲ πόθος καὶ δεῖμα παρ' ὀρχηθμοῖσιν Ἐνυοῦς·
ἄρσενι γὰρ βώμη θῆλυν ἔμιξε χάριν (4).

Ἀνώνυμός τις ἐνθουσιωδῶς ἐγκωμιάζει τὸν ὀρχηστὴν Ξενοφῶντα τὸν Σμυρναῖον παραστήσαντα παντομιμικῶς τὰς Βάχχας τοῦ Εὐριπίδου:

(1) Εἰς εἰκόνα Μαρίας τῆς κιθαρωδοῦ ἐν Βυζαντίῳ — Εἰς εἰκόνα Θεοδοριάδος — Εἰς εἰκόνα ὀρχηστρίδος Ροδοκλείας — Εἰς εἰκόνα ὀρχηστρίδος Ἑλλαδίδης ἱσταμένης ἐν τῷ Σωσθενίῳ — Εἰς ὀρχηστρίδος εἰκόνα διάχρυσον ἐν Βυζαντίῳ (Ἀνθούσης).

(2) Ὡς προσημειώθη, τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὀφείλει εἰς τὸ χρυσοειδὲς χρῶμα τῆς κόμης αὐτοῦ· ἑτέρα ὀρχηστρίς, Ροδόκλεια, ἐπονομάζεται ἐν κώδικι Πλυνούδη, Καράμαλλος.

(3) Ὁ Brunck σημειοῖ περὶ τοῦ Χρυσομάλλου τούτου « Erat autem homo ille pantomimus, qui, ut, videtur, tragicam saltabat, cujus argumenta erant priscorum heroum casus, ἀρχηγόνων μερόπων ».

(4) Ἐξ ἑτέρου ἐπιγράμματος δηλοῦται ὅτι ἡ Ἑλλαδίη ἦν Βυζαντίς, καὶ ἐλθοῦσα εἰς τέχνης ἀκρότατον, παρίστα ἰδίᾳ ἐν τῇ κατὰ τὸ Σωσθένιον τελουμένη κατ' ἕαρ ὑπὸ τοῦ δήμου πανηγύρει, διὸ καὶ ἐτιμήθη δι' ἀνδριάντος ἐνταῦθα ἰδρυμένου.

Αὐτὸν ὁρᾶν Ἰόβακχον ἐδόξαμεν, ἥνικα ληνοῖς
ὁ πρέσβυς νεαρῆς ἦρχε χορομανίης,
καὶ Κάδμου τὰ πάρηθα χορεύματα, καὶ τὸν ἀφ' ὕλης
ἄγγελον εὐτακῶν ἰχνηλάτην θιάσων,
καὶ τὴν εὐάζουσαν ἐν αἵματι παιδὸς Ἀγαύην
λυσσάδα. Φεῦ; θείης ἀνδρὸς ὑποκρισίης.

Οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μῖμοι παρίστων ὡς οἱ ἐπὶ Χορικίου
δράματα τῆς μέσης καὶ νέας Ἀττικῆς κωμωδίας, οἱ δὲ ἐρ-
σται τῶν μιμᾶδων πολλάκις ἐτιμῶρων τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν
ὡς οἱ σύγχρονοι τοῦ Μενάνδρου, περικείμεντες ταύτας ἐν τῷ
θεάτρῳ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπιγράμματος τοῦ Ἀγαθίου
ἐπὶ τῷ παθήματι τῆς ὠραίης Ροδάνθης.

Τὸν σοβαρὸν Πολέμωνα, τὸν ἐν θυμέλῃσι Μενάνδρου
κείραντα Γλυκέρας τῆς ἀλόχου πλοκάμους,
ὀπλότερος Πολέμων μιμήσατο καὶ τὰ Ροδάνθης
βόστρυχα παντόλμοις χερσὶν ἐληΐσατο,
καὶ τραγικοῖς ἀχέεσσι τὸ κωμικὸν ἔργον ἀμείψας
μάστιξεν ῥαδινῆς ἄψευα θηλυτέρης... (1).

Ἄλλα ἐπιγράμματα ἀφορῶσιν εἰς ἄνωνύμους ὀρχηστρίδας,
ὡς καὶ τὰς μιμᾶδας Βασσαρίδα, Ροδόπην, Γαλάτειαν, Δημῶ,
Δωρίδα, Σαπφῶ, Λατῖδα, Χαρικλῶ, Θεοδωριάδα, Μενεχρτιίδα,
Θεανῶ, Παφίαν, ἐτέραν Γαλάτειαν, Κλεοφάντιν, Ἑρμώνασσαν,
Μαρίαν τὴν κιθαρωδὸν (2), Πλάτωνα τὸν κιθαρωδόν, Πορφυρίδα

(1) Οὕτως ἠτιμάσθη ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἡ ἄνωνυμος ἐρωμένη τοῦ
Πύλου Σιλεντιαρίου, ὅστις ἐγκωμιάζει τὴν « αἰλιναν αὐδὴν » αὐτῆς.

(2) Αἱ κιθαριστρίδες δὲν ἐπληττον μόνον τὴν κιθάραν, ἀλλὰ καὶ ἐψαλ-

τὴν τραγωδὸν καὶ τὰς ὀρχηστρίδας Ροδόκλειαν ἢ Καράμαλλον, Λεβανίαν, καὶ Ἀνθοῦσαν. Ὁ ἐπὶ Ἀναστασίου καὶ Ἰουστίνου ἀκμάσας Ἰουλιανὸς ὁ ἀπὸ ὑπάρχων ἐποίησε δύο ἐπιγράμματα εἰς τὸν ποιητὴν Θεόδωρον γράψαντα μυριάδας στίχων, καὶ θεωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ ὡς τὸν τελευταῖον τῶν παλαιῶν ἀοιδόπολων.

Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα πολὺ διαφωτίζουν καὶ τὸν βίον τῶν τότε θυμελικῶν γυναικῶν· αἱ μὴ προικισθεῖσαι ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ τερπνῆς καὶ μουσικῆς φωνῆς, καὶ πρὸ πάντων λεπτῆς ὠραιότητος, ἔζων κτηνώδη βίον, παριστᾶσαι ἀναιδῆ τινα καὶ βάναισα θεάματα καὶ προσπαθοῦσαι νὰ προσελκύσωσι τοὺς θεατὰς εἰς τὸ αἰσχρὸν ἐμπόριον τὸ ὁποῖον ὀπισθεν τῆς σκηνῆς μετήρχοντο· τοιαύτη βεβαίως ἦν καὶ ἡ Θεοδώρα ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομητώ, ἂν πιστεύσωμεν τὸν δίγλωσσον Προκόπιον (1). Αἱ πεπροικι-

λον συγχρόως, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς εἰς Ἀριάδνην τὴν κιθαριστρίδα ἐπιγράμματος τοῦ Ἀγαθίου.

Εἴ ποτε μὲν κιθάρας ἐπαφήσατο πλῆκτρον ἔλοῦσα
κούρη, Τερψιχόρης ἀντεμελιζε μέτοις·
εἴ ποτε δὲ τραγικῷ ῥοιζήματι ῥήξατο φωνὴν
αὐτῆς Μελπομένης βόμβον ἀπεπλάσατο·
εἰ δὲ καὶ ἀγλαίης κρίσις ἴστατο, μᾶλλον ἂν αὐτὴ
Κύπρις ἐνικήθη κάνεδίκιζε Πάρις·
σιγῇ ἐφ' ἡμεῖων, ἵνα μὴ Διόνυσος ἀκούτας
τῶν Ἀριαδνεῶν ζῆλον ἔχοι λεχέων.

(1) « Οὐ γὰρ αὐλήτρια, οὐδὲ ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ εἰς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἥσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περιπίπτουσιν ἀπεῖστο μόνον ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος ». Προκόπιος III, σελ. 60, ἐλδ. Βόννης.

σμέναι διὰ φυσικῆς ῥώμης μετῆρχοντο τὴν θηριομάχον, καὶ τοιαύτη ἦν ἡ Βασσαρίς Εὐρυνόμη, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγαθίας ἐπονομάζει ὁρυσίβιον (σκοπελοδρόμον). Αἱ διαπρέπουσαι ὁμῶς ἐν τῇ θυμέλῃ μιμάδες ἔζων ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βίον σώφρονα, ἓνα καὶ μόνον ἐπιδιώκουσαι σκοπόν, τὴν ἄγρην πλουσίου συζύγου. Ὁ ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς Ἀγαθίας διῆλθε πολ-
λὰς νύκτας ὄνειρευόμενος τὴν ὠραίαν Ροδάνθη καὶ τὴν σοβα-
ρὰν Φίλινναν, αἵτινες περιεφρόνουν τὸν ἔρωτά του.

Πᾶσαν ἐγὼ τὴν νύκτα κινύρομαι· εὖτε δ' ἐπέλθῃ
ὄρθρος ἐλινῦσαι μικρὰ χαριζόμενος,
ἀμφιπεριτρύζουσι χελιδόνες, ἐς δέ με δάκρυ
βάλλουσιν, γλυκερὸν κῶμα παρῳσάμεναι·
ὄμματα δὲ σταλάοντα φυλάσσεται· ἡ δὲ Ροδάνθης
αὐθις ἐμοῖς στέρνοις φροντὶς ἀναστρέφεται·
ὦ φθονεραὶ παύσασθε λαλητρίδες· οὐ γὰρ ἔγωγε
τὴν Φιλομηλείην γλῶσσαν ἀπεθρισάμην·
ἀλλ' Ἴτυλον κλαίοιτε κατ' οὖρεα, καὶ γοάοιτε
εἰς ἔποπος κραναὴν αὖλιν ἐφεζόμεναι,
βαῖον ἵνα κνώσσοιμεν· ἴσως δέ τις ἤξει ὄνειρος,
ὃς με Ροδανθείοις πήχεσιν ἀμφιδάλοι (1).

Ἡ ρά γε καὶ σύ, Φίλιννα, φέρεις πόνον, ἥ ρα καὶ αὐτὴ
κάμνεις, αὐαλέοις ὄμμασι τηκομένη;
ἡ σὺ μὲν ὕπνον ἔχεις γλυκερώτατον, ἡμετέρης δὲ
φροντίδος οὔτε λόγος γίγνεται, οὔτ' ἀριθμός;

(1) Ἐξ ἑτέρου ἐπιγράμματος δηλοῦται ὅτι ἡ Ροδάνθη ἐλεήσασα τὸν ἔρωτα αὐτοῦ τῷ διωχέτευσεν ἐν τῷ θεάτρῳ ἀπλοῦν φίλημα, τὸ ἑποῖον ἐπέθεσεν ἐν τῇ παρθενικῇ αὐτῆς ζώνῃ.

εὐρήσεις τάχ' ὅμοια, τεὴν δ', ἀμέγαρτε, παρσιῆν
 ἀθήσω θαμινοῖς δάκρυσι τεγγομένην. .
 Κύπρις γάρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἐν δέ τι καλὸν
 ἔλλαχεν, ἐχθαίρειν τὰς σοβαρευομένας.

Ἐν τῷ ἐξῆς κακεντρεχῶς περιγράφει τὸ γῆρας σκηνικῆς,
 ἥτις ἐν τῇ νεότητι σοβαρευομένη περιεφρόνει τοὺς θαυμαστάς
 τοῦ κάλλους αὐτῆς.

Ἡ πάρος ἀγλαῖησι μετάρσιος, ἡ πλοκαμιῖδας
 σειομένη πλεκτὰς καὶ σοβαρευομένη,
 ἡ μεγαλαυχήσασα καθ' ἡμετέρης μελεδώνης,
 γήραϊ ρικνώδης τὴν πρὶν ἀφῆκε χάριν·
 μαζὸς ὑπεκλίνθη, πέσον ὀφρύες, ὄμμα τέττηκται,
 χεῖλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέω·
 τὴν πολιὴν καλέω Νέμεσιν Πόθου, ὅττι δικάζει
 ἔννομα ταῖς σοβαραῖς θᾶσσαν ἐπερχομένη.

Ἐν ἄλλοις ὅμως ἐπιγγράμμασιν ὁ αὐτὸς Ἀγαθίας ἐπαινεῖ
 τὸν εὐτυχῆ γάμον τῆς Καλιρρόης καὶ τῆς τραγωδοῦ Πορφυ-
 ρίδος (VI, 59, 172).

Τῇ Παφίῃ στεφάνους, τῇ Παλλάδι τὴν πλοκαμιῖδα,
 Ἀρτέμιδι ζώνην ἄνθετο Καλιρρόη·
 εὔρετο γάρ μνηστήρα τὸν ἤθελε, καὶ λάχεν ἥβην
 σώφρονα, καὶ τεκέων ἄρσεν ἔτικτε γένος.

Πορφυρίς ἡ Κνιδίη τὰ στέμματα, καὶ τὸ δίθυρσον
 τοῦτο τὸ λογχωτόν, καὶ τὸ περισφύριον,
 ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ. κ γ'.

οἷς ἀνέδην βέκχευεν ὅτ' ἐς Διόνυσον ἐφοίτα
 χισσωτὴν στέρνοις νεβρίδ' ἀναπτομένη,
 ἄβροκόμη Διόνυσε, πρὸ παστάδος ἠώρησεν
 ταῦτα τὰ τοῦ κάλλους κόσμια καὶ μανίης.

Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Ἀγαθίου καὶ ἄλλων σχολαστικῶν μαθηάνομεν ὅτι οἱ μετερχόμενοι ἰδίᾳ τὸν δικηγόρον περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὰς σκηνικάς, θηρεύοντες τὴν εὖνοιαν καὶ τὸν ἔρωτα αὐτῶν· πολλάκις καταρῶνται τὰς γραίας μητέρας, αἵτινες ὡς Κέρβεροι φρουροῦσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν· πρὸς ταύτας πέμπουσι δῶρα συνοδευόμενα δι' ὠραίων στίχων, καὶ ὑπόσχονται πλουσιώτερα ἐν τῷ μέλλοντι ἂν ἐπινεύσωσιν εἰς τοὺς στεναγμούς των· μηχανῶνται τὸ πᾶν, παραβιάζοντες καὶ αὐτὰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καὶ ἐν τῷ σκότει διὰ τῆς γαστρὸς συρόμενοι κατορθοῦσι πολλάκις νὰ λάβωσιν εἰς ἀντάλλαγμα τῶν πόνων αὐτῶν ἀπλοῦν τι φίλημα· ἐπικαλοῦνται τὴν Ἀφροδίτην εἰς προστασίαν τοῦ ἔρωτος αὐτῶν, πολλάκις ὁμῶς παρεκτρεπόμενοι ὑποχρεοῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ νυμφευθῶσι τὰς ἐξαπατηθείσας παρθένους.

Αἱ ἐπὶ μόνῃ τῇ ὠραιότητι αὐτῶν διαπρέπουσιν σκηνικαὶ προτιμῶσι πολλάκις τῆς σκηνῆς τὸν ἀκόλαστον βίον· τοιούτη ἦν ἡ φίλη τῆς Θεοδώρας Χρυσομαλλῶ ἡ ὀρχηστρίς (1). Αἱ ἐταῖραι αὗται, ὡς καὶ αἱ κατωτέρας τάξεως θυμελικαί, ἦτοι ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομιτώ, ὀργιάζουσι τὰς νύκτας ἐν τοῖς ξενοδοχείοις μετὰ διεφθαρμένων πλουσίων νέων, τρώγουσιν, μεθύουσιν καὶ αἰσχρουργοῦσιν· ἀλλ' αἱ τοιαῦται περιφρονηοῦνται ὑπὸ τῆς κοινωνίας ὡς κοινὰ πόρνοι, ἥτοι πο-

(1) « Χρυσομαλλῶ δὲ αὕτη πάλαι μὲν ὀρχηστρίς ἐγεγόνει καὶ αὖτις ἐταῖρα ». Προκόπιος, III, 104 Σουΐδης (Χρυσομαλλιά).

λιτικαί, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰς κυρίως λεγο-
 μένας σκηνικάς· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὴν Θεοδώ-
 ραν αὐτοκράτειραν περιστοιχιζομένην ὑπὸ μόνων τῶν δύο Χρυ-
 σομαλλῶν καὶ τῆς Ἰνδαροῦς (1). Καθ' ὑπαγόρευσιν πιθανῶς
 τούτων ἐξεδόθησαν αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἵτινες οὐ-
 δόλως ἀφορῶσιν εἰς τὸ κυρίως λεγόμενον θέατρον, ἀλλ' εἰς τὰς
 πορνευομένας θυμελικάς. Ὁ Κῶδιξ ταῖς παραχωρεῖ πολλὰ τῶν
 ἀστικῶν δικαιωμάτων, ἀναγνωρίζων καὶ τοὺς γάμους αὐτῶν
 ὡς νομίμους (2)· ἐπειδὴ δὲ αἱ πλείσται τούτων μετῆρχοντο
 τὸ ἐπονείδιστον ἐπάγγελμα διὰ λογαρισμὸν ἄλλων, χορηγοῦ-
 σαι πρὸς τοῦτο καὶ ἐγγράφους ἐγγυήσεις, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀκυ-
 ροῖ τὰ συμβόλαια ταῦτα· τὰς ἐγγυήσεις οἱ μαστροποὶ ἀντι-
 κατέστησαν δι' ἐνόρκων ὑποσχετικῶν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καταρ-
 γεῖ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιτρέπων οὕτω καὶ αὐτὴν τὴν ψευδορκίαν
 εἰς τὰς ἀτυχεῖς ταύτας θυμελικάς (3)· εἰς ἀνακούφισιν τῆς

(1) Προκόπιος, αὐτόθι. Ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἀπετροπιάζετο τὴν Θεοδώραν, ἀφοῦ ὁ ἅγιος πα-
 ρακληθεὶς ὑπ' αὐτῆς ὅπως τῇ εὐχηθῇ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου, ἠρνήθη
 νὰ πράξῃ τοῦτο, λέγων πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας « οὐ μὴ ἐκ τῆς κοι-
 λίας ἐκείνης καρπὸς ἐξέλθῃ ». Κυρίλλου Σκυλοπολίτου βίος ἁγίου Σάββα
 (Cotelerii monumenta, III, σελ. 341-342).

(2) Codex Iustinianus I, IV, 33. V, IV, 23.

(3) « Ἴσμεν πρῶην πεποιημένοι νόμον ἀπαγορεύοντα μηδενὶ παρρη-
 σίαν εἶναι τὰς εἰς σκηνὴν κατιούσας γυναῖκας ἐγγυητὰς εἰσπράττειν ὡς
 προσεδρεύσουσι καὶ τὴν ἀσεβῆ πληρώσουσιν ἐργασίαν καὶ ποινὰς
 ἀπειλήσαντες ἐσχάτας τοῖς τὰς τοιαύτας ἐγγύας ἀπαιτοῦσι Ἐ-
 πειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐγγυητὰς λαμβάνειν ἐκωλύσαμεν, ἐξευρεῖν ἐκείνους
 ἐν ἑνὶ ὁδῷ εἰς ἀσέβειαν ἔγρουσαν μείζονα· ὅρκον γὰρ αὐτὰς ἀπαιτεῖν
 ὡς οὐδέποτε παύονται τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης καὶ ἀτλήμονος ἐργασίας·
 τίς δὲ γυναῖκας, οὔσας ἀθλίας καὶ οὕτω κακῶς ἐξηπατημένας, εὐσεβεῖν
 νομίζειν εἴπερ ἀσεβήσαιεν· καὶ ἵνα φυλάξωσι τὸν ὅρκον, διὰ τοῦτο τὴν

δυστυχίας αὐτῶν ὁ Ἰουστινιανὸς οὔτε τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων ἐφείσθη (1). Ὅτι δὲ τὰς διατάξεις ταύτας ὑπηγόρευσεν ἡ Θεοδώρα πληροφορούμεθα ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Μαλάλα περὶ τῆς τότε καταργηθείσης πορνοδοσκίας (2).

Ἐπὶ τοῦ Ἀναστασίου κατεβλήθησαν καὶ αἱ πρῶται βάσεις τοῦ λειτουργικοῦ δράματος ὑπὸ τοῦ μελωδοῦ Ρωμανοῦ, τὸν ὁποῖον ἄλλοι θεωροῦσι Σύρον καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιον τῆς

ἑαυτῶν προίεσθαι σωφροσύνην, καί τοι γε ἐχρῆν γινώσκειν ὡς αἱ τοιαῦται παραβάσεις μᾶλλον ἀρέσκουσι Θεῷ παρὰ τὰς τῶν ὀρκῶν τηρήσεις. Νεαρχὸς ΝΑ, περὶ τοῦ τὰς ἐπὶ σκηνῆς μήτε ἐγγύην μήτε ὄρκον ἀπειεῖσθαι προεδρείας (ἐκδοθεῖσα ἐν ἔτει 554). εὗρηται καὶ λατινιστὶ ἐν τῷ Κώδικι.

(1) « Ἐς δὲ γυναῖκας ἀκόσμους ὡς πολλὰ τὰ στρατιωτικὰ ἐπαδάννυντο χρήματα ». Ἀγαθίου ἱστορίαι, V, 14.

(2) « Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ ἡ εὐσεβὴς Θεοδώρα μετὰ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἀγαθῶν ἐποίησε καὶ τοῦτο· οἱ γὰρ ὀνομαζόμενοι πορνοδοσκοὶ περιῆγον ἐν ἐκάστῳ τόπῳ περιδλεπόμενοι πένητας ἔχοντας θυγιτέρας, καὶ διδόντες αὐτοῖς, φησὶν, ὄρκους καὶ ὀλίγα νομίσματα ἐλάμβανον αὐτάς, ὡς ἐπὶ συγχροτήσῃ καὶ προΐστων αὐτάς δημοσίᾳ, κοσμοῦντες ἐκ τῆς αὐτῶν ἀτυχίας, κομιζόμενοι παρ' αὐτῶν τὸ τοῦ σώματος αὐτῶν δυστυχὲς κέρδος, καὶ ἡνάγκαζον αὐτάς τοῦ προϊεσθαι· καὶ τοὺς τοιούτους πορνοδοσκοὺς ἐκέλευσε συσχεθῆναι μετὰ πίσης ἀνάγκης· καὶ ἀχθέντων αὐτῶν μετὰ τῶν κορυσίων, ἐκέλευσεν εἰπεῖν ἕκαστον αὐτῶν μεθ' ὄρκου δόσεως τί παρῆσχον τοῖς αὐτῶν γονεῦσι· καὶ εἶπον δεδωκέναι ἀνὰ πέντε νομίσματα· καὶ πάντων ἐπιώδωκόντων γνῶσιν μεθ' ὄρκου, δεδωκυῖα τὰ χρήματα ἡ αὐτὴ εὐσεβὴς βασίλισσα ἡλευθέρωσεν αὐτάς τοῦ ζυγοῦ τῆς δυστυχχοῦς δουλείας, καλεῖται τοῦ λοιποῦ μὴ εἶναι πορνοδοσκούς· ἀλλὰ χαρισαμένη ταῖς αὐταῖς κόραις τὴν τοῦ σώματος ἐνδύσιν καὶ ἀπὸ νομίσματος ἐνὸς ἀπέλευσεν αὐτάς ». Μαλάλας, σελ. 440-441, ἐκδ. Βόννης.

πατρίδα (1)· τὸ νέον τοῦτο θέατρον δὲν ἀπερρόφησε τὸ παλαιόν, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα τὸ δεύτερον ἐπηρέασε τὸ πρῶτον, διότι ἦν γνήσιον αὐτοῦ τέκνον, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐξῆς παράδειγμα· ὁ πρὸς τὴν Θεοτόκον ὕμνος ἐνὸς τῶν γονιμωτάτων τῆς ἐκκλησίας μελωδῶν, τοῦ ἐν τῇ ΙΑ' ἐκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος ἀρχιεπισκόπου Εὐχαΐτων Ἰωάννου τοῦ Μαυροπόδη ἄρχεται οὕτω:

Σοὶ τοῦτο πλεκτὸν ἐξ ἀκηράτου στέρος
λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω (2) .

οἱ στίχοι ὁμῶς οὗτοι ἀντεγράφησαν ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἄρτεμιν δεήσεως τοῦ Ἰππολύτου ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Εὐριπίδου (στ. 74-75) .

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω (3) .

Ἡ ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου τῶν Βυζαντινῶν ἐντελῶς ἀγνοεῖται, καίτοι τοσοῦτον περίεργος ἐν ταῖς παραδόξοις αὐτῆς περιπετείαις· ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ λειτουργικοῦ δράμα-

(1) Περὶ τοῦ μελωδοῦ Ρωμανοῦ καὶ τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ δραμάτων κατ' ἑκτασιν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου .

(2) Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 120, σελ. 1159.

(3) Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Πατέρες διδάσκουσι τὸν λαόν, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνῃ τὸ χριστιανικὸν θέατρον ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ « ἡμεῖς δὲ Χριστὸν ἐορτάζομεν, Χριστὸν δοξολογοῦμεν, εἴτε γεννήσῃ, εἴτε βαπτίσματος, οὐχὶ δὲ τοῦ Ποσειδῶνος, ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν γέννησιν ἐορτάζομεν » . Ἰωάννης ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας (Combesis, Auctarium, τόμ. II, σελ. 29) .

την.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τος ἐξεικονίζεται ἡ πάλῃ τῆς παλαιᾶς θεατρικῆς παραδίδου· πρὸς τὴν μισοθέατρον ἐπιμονὴν τῆς Ὁρθοδοξοῦσης ἐκκλησίης· ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀγῶνι διαρκέσαντι πλέον τῆς χιλιετηρίδος ἡ παλαιὰ ποίησις πολεμουμένη ὑπὸ τῆς ρυθμικῆς πεζολογίας διαδοχικῶς ἐκμηδενίζεται καὶ ἀνορθοῦται ὅπως πάλιν καταπίσῃ ὑπὸ τὸ βῆρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς προγραφῆς. Οἱ ἀντίπαλοι ἐν τῇ ἐξάψει αὐτῶν παρεκτρέπονται εἰς φοβεράς ἀντεκδικήσεις· οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς, ἐνθερμοὶ τῆς παλαιᾶς σκηνῆς ὑπερχασπιστὰί, παραδίδουσιν εἰς τὸ πῦρ τὰ λειτουργικὰ δράματα τῶν ὀρθοδόξων μελωδῶν, οἱ δὲ μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας συνελθόντες ἐν Νικαίᾳ συνοδικοὶ πατέρες (787) ἀναθεματίζουν καὶ πυρπολοῦσι τὰ αἵρετικά ἄσματα.

Τὸ λειτουργικὸν δρᾶμα συνδέεται στενῶς πρὸς τὰ ἄκτα τῶν δήμων, ἥτοι τὸ κυρίως λεγόμενον δημοτικὸν θέατρον τῶν Βυζαντινῶν· ἀμφότερα εἶναι τέχνα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, τοῦ ἵπποδρόμου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιεχρακώθησαν τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς ἐθνικῆς σκηνῆς. Ἡ ἐξιστόρησις τῆς νέας ταύτης φάσεως τοῦ παλαιοῦ θεάτρου, ὡς λίαν μακρὰ καὶ συνδεδεμένη πρὸς αὐτὴν τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας, καὶ διὰ τοῦτο θέλει λεπτομερῶς ἐκτεθῆ ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ τῆς συλλογῆς ταύτης, ἥτις θὰ περιέχῃ τὰ παραλειπόμενα τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου· ἐπειδὴ ὁμως προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ τὰ ἄκτα τοῦ ἵπποδρόμου εἰσῆλθον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ θέλομεν προσθέσει ὀλίγα τινὰ εἰς συμπλήρωσιν τῶν λεχθέντων.

Ἐξιστοροῦντες τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μεγάλην ἀνταρσίαν τοῦ Νίκᾳ οἱ περὶ τὰ Βυζαντινὰ ἀσχοληθέντες, ἐξέλαβον τὰ ὑποτῶν χρονογράφων καταχωρούμενα ἄκτα ὡς αὐτὰ τὰ ἐπίσημα πρακτικά (acta) τῆς μετὰ τὴν στάσιν γενομένης ἀνακρίσεως, ἐν ᾗ ἀπλῶς πρόκειται περὶ θεατρικῆς παραστάσεως.

Οἱ δῆμοι σκηνικῶς διωργανισμένοι καὶ θεατρικῶς φέροντες στολὰς διηροῦντο ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ εἰς χοροὺς πολυτόνους, εἴτινες συνοδευόμενοι ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας ἔψαλλον τὰς εὐφημίας, ἥτοι τὰ λεγόμενα ἄκτα, τὰ ὅποια συντιθέμενα καὶ τοιζόμενα ὑπὸ εἰδικῶν ποιητῶν (1) καὶ μουσικῶν ἔφερον τὸ λατινικὸν ὄνομα *acta*, ὡς ὑποβαλλόμενα ἐγγράφως πρὸ τῆς παραστάσεως εἰς τὴν αὐτοκράτορικὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τῶν δημάρχων ἢ τῶν λιβελλαρίων (2)· προκειμένης ὁμῶς συνωμοσίας, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐγκεκριμένων ἄκτων (*libretti*), παρίσταντο ἕτερα σκοποῦντα τὴν διακωμώδησιν τοῦ ἀπαρέσκοντος εἰς τοὺς δῆμους βασιλικοῦ ἀξιοματικοῦ, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατὰ τοῦ εὐνοουμένου τοῦ Ἰουστινιανοῦ κουβικουλαρίου Κηλοποδίου ψαλέντα πρὸ τῆς στάσεως ἄκτα. Ὁ ἐν αὐτοῖς παριστάμενος μανδάτωρ δὲν εἶναι ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσωπος, ὡς νομίζεται, ἀλλὰ μῖμος παριστῶν τὸν μανδάτορα τῶν δῆμων, ὅστις εἶχεν ἔργον τὴν διαβίβασιν τῶν λεγομένων αἰτήσεων τοῦ ἵπποδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπομένως ὁ μανδάτωρ οὗτος διακωμῶδεῖ αὐτὸν τὸν Ἰουστινιανόν. Ἴδου ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἄκτου τούτου.

« Ἀνελθόντα τὰ μέρη ἐν τῷ ἱππικῷ, ἀνέκρχξαν οἱ τῶν Περσίνων—Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον τὸν κουβικουλάριον καὶ σπαύριον.

(1) Περὶ τοῦ μέτρου τῶν ἄκτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου.

(2) Τοιαύτην σημασίαν ἔχει καὶ ἐν τῷ μέτρῳ λατινισμῷ ἡ *Actio*. Ἡ ἐν ἔτει 1585 συγκροτηθεῖσα ἰσπανικὴ σύνοδος ἀπαγορεύει τὰς *Actiones* ὡς ἐθνικὰς « *Decernit haec synodus et mandat, ut in ecclesiis choreae, Salutationes, Actiones, et profani cantus prohibeantur* ». Ὁ Ducange (*Gloss. Latin. Actiones*) γράφει ἐκ παλαιᾶς γλώσσης « *Actiones, scenae spectacula, gall. Spectacles, représentation du théâtre* ».

Οἱ Πράσινοι—ἔτη πολλά Ἰουστίνιανέ αὖγουστε, τοῦ βίκας (tu viucas), ἀδικοῦμαι, μόνε ἀγαθέ, οὐ βαστάζω· οἶδεν ὁ θεός, φοβοῦμαι ὀνομάσαι, μὴ πλέον εὐτυχῆσθαι καὶ μέλλω κινδυνεύειν.

Μανδάτωρ. Τίς ἐστὶν οὐκ οἶδα.

Οἱ Πράσινοι. Ὁ πλεονεκτῶν με, τρισαύγουστε, εἰς τὰ Τζαγάρια εὐρίσκεται.

Μανδάτωρ. Οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ.

Οἱ Πράσινοι. Εἷς καὶ μόνος ἀδικεῖ με, Θεοτόκε, μὴ ἀνκεφαλίση.

Μανδάτωρ. Τίς ἐστὶν ἐκεῖνος οὐκ οἶδαμεν.

Οἱ Πράσινοι. Σὺ καὶ μόνος οἶδας, τρισαύγουστε, τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον.

Μανδάτωρ. Εἴ τις ἂν ἐστὶν οὐκ οἶδαμεν.

Οἱ Πράσινοι. Καλοπόδιος ὁ σπαθάριος ἀδικεῖ με, δέσποτι πάντων.

Μανδάτωρ. Οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος.

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τίς ποτε ἐστὶν τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα, ὁ Θεὸς ἀνταποδώσῃ αὐτῷ ἀδικοῦντί με διὰ τάχους.

Μανδάτωρ. Ὑμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθε εἰς τὸ θεωρῆσαι (παρστῆσαι ἐν τῷ θεάτρῳ), εἰ μὴ εἰς τὸ ὑβρίζειν τοὺς ἄρχοντας.

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τις δήποτε ἀδικεῖ με τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα.

Μανδάτωρ. Ἠσυχάσατε, Ἰουδαῖοι, Μανιχαῖοι καὶ Σαμαρεῖται.

Οἱ Πράσινοι. Ἰουδαίους καὶ Σαμαρείτας ἀποκαλεῖς; ἡ Θεοτόκος μετὰ ὅλων!

Μανδάτωρ. Ἔως πότε ἑαυτοὺς κατὰρᾷσθε;

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τις οὐ λέγει ὅτι ὀρθῶς πιστεύει ὁ δεσπότης, ἀνάθεμα αὐτῷ ὡς τῷ Ἰούδα.

Μανδάτωρ. Ἐγὼ ὑμῖν λέγω εἰς ἓνα βαπτίζεσθαι (1).

(1) Θεοφάνης, 6024.

Τὰ ἄκτα παραδεχθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐψάλλοντο καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συνόδοις, ὡς προσημειώθη, μέχρι τοῦ Ἡρακλείου, ὅτε κατηργήθησαν, διότι ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος, καίτοι προεδρευομένη ὑπὸ τῶν βασιλέων, οὐδεμίαν εὐφημίαν ψάλλει. Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ὅμως ἀναφαίνονται τὰ συνοδικὰ ἄκτα ἀποτελούμενα ἐκ τῶν αὐτῶν παραδόξως λέξεων, αἵτινες τὸ πρῶτον ἠκούσθησαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Χαλκηδόνος, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν.

« Ἡ ἀγία σύνοδος ἐξεβόησε· πάντες οὕτω πιστεύομεν· πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν· πάντες συναινέσαντες καὶ ἀσμενίσαντες ὑπεγράψαμεν· πάντες ὀρθοδόξως πιστεύομεν· πάντες νοεῶς τῇ νοερᾷ θεότητι λατρεύοντες προσκυνοῦμεν. Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· οὕτω πάντες λατρεύοντες τῷ θεῷ προσεκύουν. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν ἀυτοῖς. Λέοντι καὶ Κωνσταντίνῳ αἰωνία ἡ μνήμη· ὑμεῖς ἡ εἰρήνη τῆς οἰκουμένης· φυλάξοι ὑμᾶς ἡ πίστις ὑμῶν· τὸν Χριστὸν τιμᾶτε, αὐτὸς ὑμᾶς φυλάξει· τὴν ὀρθοδοξίαν ὑμεῖς ἐβεβαιώσατε· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν ἀυτοῖς· ἐπουράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον· δι' ὑμῶν ἡ οἰκουμενικὴ ἐκκλησία εἰρήνευσεν· ὑμεῖς φωστῆρες τῆς ὀρθοδοξίας· τοὺς φωστῆρας τῆς οἰκουμένης, Κύριε, φύλαξον· αἰωνία ἡ μνήμη Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος· νέῳ Κωνσταντίνῳ τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ πολλὰ τὰ ἔτη· τὸν ἀπὸ γένους ὀρθόδοξον, Κύριε, φύλαξον· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν αὐτῷ· ἀπείη φθόνος τῆς βασιλείας αὐτοῦ· τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη· τὴν εὐσεβῆ, τὴν ὀρθόδοξον ὁ θεὸς φυλάξοι· ἀπείη φθόνος τῆς βασιλείας ὑμῶν· ὁ θεὸς φυλάξῃ τὸ κράτος ὑμῶν· ὁ θεὸς εἰρηνεύσῃ τὴν βασιλείαν ὑμῶν (1).

1, Mansi, τόμ. XIII, σελ. 353.

Ταῦτα ψάλλουσιν οἱ συνοδικοί, διακόπτοντες τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος, ὡς οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἐπευφημοῦντες ἐν ἐκάστη περιόδῳ τὸ διάγγελμα τοῦ Μαρτινοῦ· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀναθέματα ἐν χορῷ ψυχλλόμενα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν αὐτῶν λέξεων τῶν ἁκτῶν τῆς κατὰ Ἀκεφάλων συνόδου « ἡ Τριάς τοὺς τρεῖς καθεῖλε » καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ ἐπὶ Εἰρήνης συγκροτηθεῖσα ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τῶν ὀρθόδοξων (787) ἀποκηρύττουσα τὴν προμνημονευθεῖσαν τῶν εἰκονομάχων συνέλευσιν μεταχειρίζεται τὰς αὐτὰς εὐφημίας ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ διαγγέλματος. « Πάντες οὕτω πιστεύομεν, πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν, πάντες συναινοῦντες ὑπεγράψαμεν· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθόδοξων... Πολλὰ τὰ ἔτη Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς, πολλὰ τὰ ἔτη· νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. Νέω Κωνσταντίνῳ καὶ νέᾳ Ἑλένῃ αἰωνία ἡ μνήμη· ὁ θεὸς φυλάξοι τὸ κράτος αὐτῶν· οὐράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον. Ἡ Τριάς τῶν τριῶν τὸ δόγμα καθεῖλεν ».

Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδριάσεως « ἐκ συμφωνίας (1) πάντες οἱ ἐπίσκοποι εὐφήμουν τοὺς βασιλεῖς τοιάδε. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς πολλὰ τὰ ἔτη· ὀρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· εἰρηνικοῦ βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· νέω Κωνσταντίνῳ καὶ νέᾳ Ἑλένῃ αἰωνία ἡ μνήμη· ὁ θεὸς φυλάξῃ τὸ κράτος αὐτῶν· εἰρηνάειν, Κύριε, ζωὴν αὐτοῖς... οὐράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον » (2).

(1) Ἡ συμφωνία ἐνταῦθα ἔχει καθαρὰν μουσικὴν σημασίαν, διότι ὡς προσημειώθη, αἱ εὐφημίαι ἐψάλλοντο, ἐνηχοῦντος τοῦ πατριάρχου καὶ ὑποβοηθοῦντος τοῦ λαοῦ, βλ. σελ. σζα'—σζβ'.

(2) Mansi, XIII, σελ. 397, 416.

Χάριν περιεργείας παρατίθημι καὶ τὴν ἐξῆς περιλοπὴν « Ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησε κατὰ ἓνα ἕκαστον στίχον ἐκ τρίτου ἐκφωνοῦσα. Τῶν θεοφθόγγων πατέρων αἱ διδασκαλῖαι ἡμᾶς διωρθώσαντο· ἐξ αὐτῶν ἀρυσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐποτίσθημεν· αὐτοῖς κατακολυθήσαντες τὸ ψεῦδος ἀπεδιώξαμεν· παρ' αὐτῶν διδαχθέντες τὰς πιστὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα· παρ' αὐτῶν ὀδηγηθέντες τὴν κατὰ τιμὴν προσκύνησιν αὐταῖς ἀπονέμεσθαι· πατέρες κηρύττουσι, τέκνα ὑπακοῆς ἐσμέν, καὶ ἐγκαυχώμεθα ἐν προσώπῳ μητρὸς τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· πιστεύοντες εἰς ἓνα θεὸν ἐν Τριάδι ἀνυμνούμενον, τὰς τιμίας εἰκόνας ἀσπαζόμεθα.

« Οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.

« Οἱ μὴ οὕτως φρονούντες πόρρω τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν. Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ νομοθεσίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν· ἡμεῖς τοὺς θεσμοὺς τῶν πατέρων φυλάττομεν· ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀποδεχόμεθα· ἡμεῖς τὴν ἐπείσακτον καινοτομίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν· τοῖς χριστιανοκατηγόροις, ἥτοι τοῖς εἰκονοκλάσταις ἀνάθεμα· τοῖς λαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ῥήσεις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων εἰς τὰς σεπτὰς εἰκόνας, ἀνάθεμα· τοῖς λέγουσιν, ὅτι ὡς θεοῖς ταῖς εἰκόσιν οἱ χριστιανοὶ προσήλθον ἀνάθεμα (1)· τοῖς κοινωνοῦσιν ἐν γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι καὶ ἀτιμάζουσι τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα· τοῖς λέγουσιν ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἄλλος ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδώλων ἀνάθεμα· τοῖς τολμῶσι λέ-

(1) Τὰ ἀναθέματα ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται ἀπαράλλακτα καὶ ἐν τῇ Δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ (869)· βλέπε Πρᾶξιν ὁγδόην ἐν τέλει.

γειν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰδωλὰ ποτε δεδέχθαι, ἀνθήμα. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » (1).

Ε.

Ἐν ᾗ καταστάσει διατελοῦσιν αἱ Βυζαντιναὶ μελέται, λεπτομερὲς ἐξιστόρησις τῶν περιπετειῶν τοῦ κυρίως λεγομένου θεάτρου μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν καθίσταται ἐπὶ τοῦ παρόντος δυσχερὲς, ἀφοῦ οὐδεμία περὶ τούτου εἰδικὴ πραγματεία γινώσκεται· ἄνευ τοῦ Χορικίου καὶ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν ἠθέλομεν ἀγνοεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς ἐν τῇ Ε' καὶ τῇ ΣΤ' ἑκατονταετηρίδι· σὺν τῷ χρόνῳ πιθανὸν ν' ἀνακαλυφθῶσι καὶ ἄλλαι πραγματεῖαι ὡς ἡ τοῦ Χορικίου διαφωτίζουσαι εἰδικώτερον τὰς μεταγενεστέρας τύχας τοῦ θεάτρου τούτου, τὸ ὅποσον ἀληθῶς ἐπέζησε μέχρις αὐτῆς τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς πειθόμεθα ἐξ ἀναμφισβητήτων ἱστορικῶν τεκμηρίων.

Κατὰ τὸν Προκόπιον ὁ Ἰουστινιανὸς κατήργησε τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου χορηγούμενα χρήματα εἰς συντήρησιν τῶν ἵπποδρομιῶν, τῶν θηριομαχιῶν (κυνηγιῶν) καὶ ἰδίως τῶν θεάτρων ἐκείνων « ἐν οἷς ἐτέχθη καὶ ἐτρέφθη καὶ ἐξεπαιδεύθη » ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα· τὰ τελευταῖα ταῦτα θέατρα ἀποκαλεῖ ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς καὶ θεάματα, ἐπιλέγων ὅτι ἡ κατάργησις αὐτῶν ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος τοὺς Βυζαντίους αἵτινες κατηφεῖς καὶ τεθλιμμένοι ἀνελογίζοντο ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλουσι διέλθει « βίον ἀγέλαστον ». Ὁ τελευταῖος οὕτως

(1) Mansi, XIII, σελ. 201.

χαρακτηρισμός ὑποδεικνύει ὅτι οὔτε περὶ τραγωδίας, οὔτε περὶ τῆς κυρίως λεγομένης κωμωδίας πρόκειται, ἀλλὰ περὶ τῶν λεγομένων γελοιαστῶν ἢ γελωτοποιῶν τῶν δήμων, ἀφοῦ μάλιστα ὁ αὐτὸς Προκόπιος προσθέτει ὅτι τὸ μέτρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔβλαψε κυρίως τοὺς ἐκ τοιούτων θεαμάτων ζῶντας, ἀναρίθμους ὄντας.

Ἐν τοιαύτῃ πραγματικῶς δημοτικῇ σκηνῇ ἀνετράφη ἡ Θεοδώρα, ἥτις οὔτε τραγωδός, οὔτε κωμωδός, ἀλλ' οὔτε μιμᾶς οὔσα, ὥφειλε τὴν φήμην αὐτῆς εἰς μόνην τὴν ὠραιότητα καὶ πρὸ πάντων τὴν κυνικὴν ἀναίδειαν εἰς ἣν ἐξετραχηλίζετο περιστῶσα εἰς τοὺς δήμους ἀσελγεῖς τινὰς σκηνάς· χειριδωτὸν φοροῦσα χιτῶνα οὔτε ὑπηρέτην εἶχε πρὸς μεταφορὰν τοῦ θεατρικοῦ αὐτῆς ἐδωλίου (1), διότι κατὰ τὸν νόμον αἱ σκηναὶ τοῦ ὄχλου ὥφειλον νὰ φέρωσι τὸ ἐδῶλιον τοῦτο ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων, οὔτε δυνάμεναι νὰ καθίσωσιν ἐν δημοσίῳ τόπῳ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων (2). Ὡς γινώσκουμεν ἐκ τοῦ Χρυ-

(1) Προκόπιος III, σελ. 59-60, ἔκδ. Βόννης. Ὁ Προκόπιος γράφει ταῦτα πρὸς ἀποδείξιν τῆς ἀτιμωτικῆς θέσεως ἐν ἣ διῆλθε τὸν βίον ἡ Θεοδώρα· μόνον οἱ ἀργυρώνητοι Σκῦθαι δοῦλοι ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἐδῶλια τῶν κυρίων· « τῶν τε ἀκολούθων εἰ τοὺς χθιμαλοὺς σκιμποδίτους ὀκλαδίαις ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνατιθέμενοι, ἐφ' ᾧ τοῖς ἐωνημένοις ἐν ταῖς ἀγυιαῖς (γρ. ἀγοραῖς) εἶναι καθίζεσθαι, Σκῦθαι πάντες εἰσὶν, ἄνωθεν ἀποδεδειγμένου τοῦ γένους ἐπιτηδείου τε καὶ ἀξιωτάτου δουλεύειν Ρωμαίοις ». Συνέσιος περὶ βασιλείας, κεφ. 15, σελ. 23, ἔκδ. Πετρεβίου. Ὁ ἐν τῇ ΙΑ' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας γάλλος χρονογράφος Aimoin ἀποκαλεῖ διὰ τοῦτο τὴν Θεοδώραν δούλην Ἀμαζόνα, ζῶσαν ἐν δημοσίῳ χαμαιτυπείῳ (Νικολάου Αλεμάννου σημειώσεως εἰς Προκόπιον, σελ. 380).

(2) Διάταγμα Ἀρχαδίου καὶ Ὀνωρίου (396) de usu sellarum. « Exceptis plebeis scenicis, et qui spectaculo suo praebuit populo materiam voluptatis et Tabernariis, ceteris omnibus usum sellarum et sedendi ac

σοστόμου καὶ ἄλλων Πατέρων, οἱ κυρίως λεγόμενοι μῆμοι, κί-
τοι τέκνα μαγείρων, σκυτοτόμων καὶ ὑπηρετῶν, ἐφόρουν πολυ-
τελεστάτας ἐνδυμασίας καὶ ἐξερχόμενοι εἰς περίπατον εἶχον
προπορευομένους ἐφίππους ὑπηρέτας· αἱ μιμάδες δὲν ἔζων ἐν
τῇ σκηνῇ, ὡς αἱ κυρίως λεγόμεναι θυμελικαί, ἀλλὰ διετήρουν
ιδίας οἰκίας μετὰ τῶν γονέων καὶ ἰδία τῶν μητέρων αὐτῶν,
αἵτινες ὡς Κέρβεροι ἐφρούρουν τὴν τιμὴν τῶν θυγατέρων· πολ-
λοὶ θαυμασταὶ τῆς τέχνης καὶ ὠραιότητος εὐχαρίστως παρη-
κολούθουν εἰς τὸν περίπατον τὰς μιμάδας ταύτας διακρινόμε-
νας τῶν ἄλλων γυναικῶν ἀπὸ τοῦ πολυτελοῦς ὀχήματος καὶ
ιδίως τῆς πλουσιωτάτης ἐσθῆτος καὶ τῶν πολυτίμων λίθων (1).
Τοιαύτη οὐτε ἡ Θεοδώρα, οὐτε ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομητῶ ἦ-
σαν, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἡ μήτηρ αὐτῶν, χήρα τοῦ ἀρκτοτρό-
φου Ἀκακίου· ἀνατραφεῖσαι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐλέει τῶν δή-
μων, ἔζησαν διὰ τῆς ἐπαιτείας καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀτίμου
βίου ὃν ἄπασαι μετήλθον· ἐν γένει ἀνῆκον εἰς τὰς λεγομένας
θυμελικάς, αἵτινες θεωρούμεναι ὡς κτῆμα (res) τοῦ ἵππο-
δρόμου ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτόν,
ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐξασφαλίσωσι δι' ἐξωτερικοῦ γάμου
ἐντιμον βίον (2).

Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Θεοδώρα θέ-
λουσα ν' ἀπαλλάξῃ τὰς πρώην συναδέλφους βίου τοσοῦτον ἐ-
πονειδίστου ὑπηγόρευσε εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὴν διάλυσιν
τῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ θυμελικῶν χαμαιτυπείων· ἐπὶ τῷ αὐ-
τῷ δὲ σκοπῷ ἐξεδόθησαν καὶ αἱ προμνημονευθεῖσαι διχτάξεις
καὶ Νεαραί.

conveniendi in publicum tribuimus facultatem ». Codex Theodosianus,
τόμ. V, (de usu Sellarum).

(1) Βλέπε σελ. ξβ'—ξδ' καὶ ρις'.

(2) Βλέπε σελ. ιγ'—ιδ'.

Ἄγνοεῖται ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῆς καταργούσης τὰ δημοτικά θεάματα διατάξεως, βλέποντες ὁμῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως μνημονευόμενα ἴδια ὑπὲρ τῶν θεάτρων ταμεῖα, τὰς λεγομένας θεατραλίας, εἰς ἃς ἐπληρόνοντο καὶ τὰ προστιμα τῶν παρὰ τὰς νενομισμένας διατάξεις οἰκοδομούντων (1), δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καταργήσας τὰ δημοτικά θεάματα, ὡς ἐστὶν διαρρηθῆς, ἐξεῦρε νέους πόρους εἰς συντήρησιν τοῦ κυρίως λεγομένου θεάτρου. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ συγχρόνου συγγραφέως, τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ, ὅστις γράφει ὅτι ἐπὶ τοῦ προειρημένου αὐτοκράτορος πᾶσαι αἱ τὸ δημοτικὸν τῶν Ρωμαίων θέατρον ἀποτελοῦσαι κωμωδίαι, ὡς ἡ Ἀτελλάνη, ἡ Παλλιάτα, ἡ Τογάτα, ἡ Ταβερναρία, ἡ Ρινθωνική καὶ ἡ Πλανιπεδαρία κατηργήθησαν (2), μόνη δὲ ἡ τῶν μίμων κωμωδία διετηρεῖτο (3).

Ἐκ τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ μόνον ἡ ΡΚΓ' περιέχει δύο διατάξεις ἐμμέσως ἀφορώσας εἰς τὸ θέατρον· διὰ τῆς πρώ-

(1) Νεαρὰ Ἰουστινιανοῦ ΕΓ, σελ. 182, ἐν τῇ ἐκδόσει Ροβέρτου Στεφίνου· « καθελεῖν ἀναγκάζεσθαι τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον (οἰκοδόμημα) καὶ ἐτέρᾳ μείζονι ποινῇ σωφρονισθῆναι, τοῦτέστι *decem librarum auri* εἰσκομιζομένων τῇ θεατραλίᾳ, τῆς σῆς ὑπεροχῆς (τοῦ ὑπάρχου) ».

(2) Περὶ τῶν Ρωμαϊκῶν τούτων κωμωδιῶν, βλέπε Gysag, *Römische mimen*.

(3) « Ἡ μέντοι κωμωδία, τέμνεται εἰς ἑπτὰ, εἰς παλλιάταν, τογάταν, Ἀτελλάνην, ταβερναρίαν, ρίνθωνικήν, πλανιπεδαρίαν, καὶ μιμικήν· καὶ παλλιάτα μὲν ἐστὶν ἡ ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα κωμωδία, τογάτα δὲ ἡ Ρωμαϊκὴν ἀρχαίαν· Ἀτελλάνη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν λεγομένων ἐξοδικίων, ταβερναρία δὲ ἡ σκηνωτὴ ἢ θεατρικὴ κωμωδία, Ρινθωνικὴ ἡ ἐξωτική, πλανιπεδαρία ἡ καταστολαρία, μιμικὴ ἡ νῦν δῆθεν μόνη σωζομένη, τεχνικὸν μὲν ἔχουσα οὐδέν, λόγῳ μόνον τὸ πλῆθος ἐπάγουσα γέλωτι ». Ἰωάννης Λυδὸς περὶ ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας, σελ. 152-153, ἐκδ. Βόννης.

της τούτων ἀπαγορεύεται τὸ θέατρον εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχοὺς, διὰ τῆς δευτέρας αὐστηρῶς διατάσσονται οἱ σκηνικοὶ νὰ παύσωσι διακωμῶδουντες τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα (1).

Ὅτι ἡ κυρίως λεγομένη σκηνή, ἥτοι ἡ τραγωδία, ἡ κωμῳδία καὶ αὐτὰ τὰ διὰ τῆς Πυλαδείου ὀρχήσεως παριστάμενα πηλομιμικὰ δράματα ἤκμαζον ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Οἱ σοφισταί, ἥτοι δικηγόροι εἶχον, ὡς προεσημειώθη, στενὰς πρὸς τὸ θέατρον σχέσεις· αὐτοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐποίησαν καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν σκηνικῶν ἐπιγράμματα· ἐπὶ θεάτρου οἱ σοφισταί τῆς Γάλλας ἐδίδασκον τὴν ἀκροαματικὴν. Ἀγνοεῖται ὁμῶς ἂν οἱ παλαιότεροι δικηγόροι κατήρχοντο καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θεατρικῷ σταδίῳ, ὡς ἔπραττον οἱ διάδοχοι αὐτῶν μέχρι τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (691), ἥτις δι' εἰδικοῦ κανόνος ἀπηγόρευσε « τὸ ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους » (2), διότι ἀληθῶς οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν δικηγόροι οὐ μόνον χάριν τοῦ θεάτρου συνέγραφον τραγωδίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν σκηνικῶν ὑπεκρίνοντο αὐτάς. Ὁ δικηγόρος καὶ ἱστορικὸς Μένανδρος ἔλαβε βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῇ σκηνῇ ἐν ᾗ διῆλθε τὴν νεότητά αὐτοῦ, προτιμήσας τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν ὀρχησιν ἀπὸ τοῦ δικηγορεῖν (3)· ἐγκαταλείψας ἐπὶ Μαυρικίου

(1) « Πᾶσι δὲ καθάπαξ τοῖς ἐν κοσμικῇ βίῳ ἀναστρεφομένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξί, καὶ μὴν καὶ ταῖς προΐσταμέναις (Prostituées) ἀπαγορεύομεν καὶ χρῆσθαι στήμῃ μοναχοῦ ἢ ἀσκητρίδος, ἢ οἴῳδῃ ποτε τρόπῳ τοῦτο μιμεῖσθαι » σελ. 328, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

(2) Βλέπε σελ. ρο γ'—ρο δ'.

(3) « Οὐ γάρ μοι θυμῆρες ἦν ἀγωνίζεσθαι δίχας οὔτε μὴν ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ θαμίζειν καὶ δεινότητι λόγων τὰς τῶν ἐντυγχανόντων οἰκτιροῦσθαι φροντίδας· καὶ τὰ σπουδαῖα παρεῖς καὶ τὰ χεῖριστα ἐλόμ-

τὸ θέατρον ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφρατᾶ ἐπεδόθη εἰς συγγραφὴν μεγάλῃς ἱστορίας, τῆς ὁποίας δυστυχῶς ἐλάχιστα περιεσώθησαν ἀποσπάσματα· ἡ ἀπώλεια τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μνημείου εἶναι μεγίστη ζημία, διότι πλὴν τῶν πολλῶν σπουδαίων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς περιόδου ταύτης ὁ Μένανδρος ἐγκατέμειξε πιθανῶς καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῶν τότε θεάτρων· οὕτως ἐξ ἑνὸς ἠκρωτηριασμένου ἀποσπάσματος πληροφορούμεθα ὅτι αὐτὸς οὗτος συνέγραψεν ἐν ἔτει 591 τραγωδίαν, ὑπὲρθεσιν ἔχουσαν τὸν θάνατον τοῦ Πέρσου μάγου Ἰσαοζίτου, ὅστις ὁμολογήσας τὸν χριστιανισμόν ἐσταυρώθη ὑπὸ τῶν πρώην ὁμοθρήσκων (1)· ἐξ ἄλλης δὲ περικοπῆς μαυθάνομεν ὅτι ὁ Μένανδρος ἀνέτρεψε πιθανῶς καὶ τὰς κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐρεσχελείας τοῦ διγλώτσου Προκοπίου, ἐκθέτων καὶ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς πρὸς ἐκεῖνον καὶ τὴν Θεοδώραν ἀπρεποῦς αὐτοῦ καταφορᾶς (2).

Πλὴν τῆς περὶ Ἰσαοζίτου τραγωδίας ὁ Μένανδρος ἐποίησε πιθανῶς καὶ ἄλλα δράματα, τῶν ὁποίων οὔτε τοὺς τίτλους

ως κεχηνῶς περιενόστουν· καὶ μοι κατὰθύμιοι ἦσαν οἷ τε θόρυβοι τῶν χρωμάτων (τῶν δῆμων) καὶ οἱ ἀμιλλητήριοι τῶν ἵππων ἀγῶνες, ἔτι γὰρ μὴν καὶ ἡ παντόμιμος ὀρχησις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παλαίστραις ἐναπεδυμένην, καὶ ἐς τοσοῦτον ἐξώκειλα ἀφροσύνης ὥς καὶ τὴν φαινόλην ἀποδύσασθαι, συναποδύσασθαι δὲ αὐτῇ καὶ τὸ νουνεχὲς καὶ ἄλλο ὅ, τι ἐς βίον ἀγλᾶϊσμα». Σουΐδας, ἐν λέξει Μένανδρος· «ἀμέριμνος γὰρ ἐστὶ ἐμοιγε ὁ βίος καὶ ἐκδεδιητημένος ὑπῆρχεν»· ἀπόσπασμα ἐν Dindorfii, *Historici Minores*, II, σελ. 2.

(1) «Τραγωδίαν θέμενος καὶ τὸν ἄνδρα ἐπὶ ὅτι ἀγασθεὶς». *Historici Minores* II, 71. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ εὕρεται ἐπίγραμμα τοῦ Μενάνδρου «εἰς Πέρσην μάγον, γενόμενον χριστιανὸν καὶ μαρτυρήσαντα», ἐνταῦθα κιλούμενον Ἰσοζήτην.

(2) Σελὶς 71.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

κδ'.

γινώσκωμεν· τοῦτο δὲ ὑποτίθεται ἐκ τοῦ ἐξῆς. Τὰ διασωθέντα αὐτοῦ ἱστορικὰ ἀποσπάσματα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰ λεγόμενα Πρεσβευτικά (1) καὶ εἰς τὰ Γνωμικά (Sententiae)· τὰ τελευταῖα ταῦτα περιέχουσι μὲν ἱστορικὰ γεγονότα, πρὸ πάντων ὅμως φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς γνώμας οὐδεμίαν ἐχούσας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχέσιν πρὸς τὴν κυρίαν ἱστορικὴν διήγησιν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰκάζω ὅτι ὁ γράψας τὰ Γνωμικά ταῦτα ἀποσπάσματα εἶχε πιθανῶς ὑπ' ὄψει πλὴν τῶν ἱστοριῶν καὶ τὰ δράματα τοῦ Μενάνδρου, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ἠνθολόγησε τὴν συλλογὴν ταύτην.

Μέχρι τοῦ Ἡρακλείου τὸ θέατρον ἔμεινεν ἀνενόχλητον, ἀφοῦ βλέπομεν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα παρακολουθούμενον ὑπὸ θυμελικοῦ ἐπιτελείου ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας συνεντεύξεσιν αὐτοῦ (2)· αἱ φατρίαι τοῦ ἵπποδρόμου παύουσι πλέον τὰς φοβερὰς αὐτῶν ἀλληλοσφαγίας καὶ τὰς κατὰ τῶν βασιλέων ἐπιδείξεις, διότι, ὡς θέλομεν εἶπει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὁ Ἡράκλειος ὥρισεν ὑπὲρ αὐτῶν ἐτησίους θεωρικοὺς μισθοὺς. Ἐπὶ τῶν τελευταίων ὅμως Ἡρακλειδῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Ιουστινιανοῦ τοῦ Β', ἡ τότε παντοδύναμος ἐκκλησία νομίσασα κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως καταφέρῃ τὸ τελευταῖον κατὰ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ θεάτρου κτύπημα παρ' ἐξेत्रάπη εἰς βιαίους διωγμούς, οἵτινες καὶ τὴν δυναστείαν ἀπώλεσαν καὶ αὐτὴν τὴν ὀρθοδοξίαν ἀπὸ δεσποζούσης θρησκείας ἀνέδειξαν προγεγραμμένην αἵρεσιν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμισεῖτα συνεχῆ ἑκατονταετηρίδα· αὐτοὶ οἱ δῆμοι καὶ οἱ θυμελικοὶ ἦσαν τὰ ενθουσιωδέστερα τῶν εἰκονομάχων ὄργανα, ἀναιδῶς ὑβρίζοντες

(1) Βλέπε ταῦτα ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Δινδορφίου (Historici Graeci Minorum II).

(2) Νικηφόρος πατριάρχης, σελ. 15 καὶ 16, ἐκδ. Βόννης.

τοὺς λεγομένους εἰδωλολάτρας ὀρθοδόξους καὶ πομπεύοντες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τοὺς μοναχοὺς· ἀλλ' ἡ ἐξιστόρησις τοῦ μεγάλου τούτου σκηνικοῦ δράματος συνδέεται πρὸς τὴν τοῦ ἵπποδρόμου.

Ἡ ἐν Τρούλλῳ συγκροτηθεῖσα σύνοδος (691) ἐπὶ ἀπειλῇ ἀναθέματος ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς δικηγόρους ν' ἀναμιγνύωνται ἐν τῇ σκηνῇ καὶ φέρωσι θεατρικὰς στολὰς (1)· αἱ θεατρικαὶ μελωδίαὶ ἀποδιώκονται τῆς ἐκκλησίας (2), ἐπὶ ποινῇ δὲ ἀφορισμοῦ προσκαλοῦνται πάντες οἱ πιστοὶ νὰ ἀποκηρύξωσι τὰς Καλάνδας, τὰ Βρουμάλια, τὰ Βοτά, τὰ Λουπερκάλια, τὰ Διονύσια, τὰς προσωπιδοφορίας καὶ ἄλλας ἐθνικὰς πομπὰς (3)· ὁ ἵπποδρόμος ἀφορίζεται, καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἐν δημοσίοις τοποῖς στήσις σκηνικῶν ἀνδριάντων· οἱ ἱερεῖς οὐ μόνον κωλύονται τῶν θεωριῶν, ἀλλὰ καὶ διατάσσονται ν' ἀποχωρῶσι παν-

(1) Κανὼν 71.

(2) «Τοὺς ἐπὶ τὸ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους βουλόμεθα, μήτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχρῆσθαι καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων». Κανὼν 75· βλέπε καὶ ἐρμηνείαν Βαλσαμῶνος.

(3) «Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας καὶ τὰ λεγόμενα Βοτά καὶ τὰ λεγόμενα Βρουμάλια καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθ' ἧπαξ ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, καὶ πολλὴν λύμην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν βουλομένας· ἐτι μὴν καὶ τὰς ὀνόματι τῶν παρ' Ἑλλησι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν, ἢ ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γινομένας ὀρχήσεις καὶ τελετὰς κατὰ τι ἔθος παλίων κατ' ἀλλότριον τοῦ τῶν χριστιανῶν βίου ἀποπεμπόμεθα, ὀρίζοντες μηδένα ἄνδρα γυναικεῖαν στολὴν ἐνδιδύσκεσθαι, ἢ γυναικα τὴν ἀνδράσιν ἁρμοδίον· ἀλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικὰ ἢ σατυρικὰ ἢ τραγικὰ ἐποδύεσθαι, μήτε τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου τὸ ὄνομα τὴν σταφυλὴν ἀποβλίσκοντας ἐν τοῖς ληνοῖς ἐπιδύειν, μηδὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐπιχέον-

τὸς γάμου ἐν ᾧ εἰσάγονται οἱ σκηνικοί (1)· προηγουμένως ἐσημειώθη ὅτι μόνον ἐν τῇ συνόδῳ τυχὴ δὲν ψάλλονται τὰ γνωστὰ ᾠκτα. Οἱ ἐν Τρούλλῳ συνελθόντες πατέρες μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὰς διατάξεις ταύτας συνέταξαν καὶ τὸν ἐξῆς εἰδικὸν κατὰ τῶν μίμων κανόνα: «Καθόλου ἀπαγορεύει ἡ ἀγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τοὺς λεγομένους μίμους καὶ τὰ τούτων θέατρα, εἰτά γε μὴν καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις ἐπιτελεῖσθαι· εἰ δέ τις τοῦ παρόντος κανόνας καταφρονήσῃ, καὶ πρὸς τι ἑαυτὸν τῶν ἀπηγορευμένων τούτων ἐκδῶ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω » (2).

Ἄλλ' αἱ δρακόντειοι αὗται κατὰ τῆς σκηνῆς διατάξεις εἰς οὐδὲν ἕτερον συνετέλεσαν ἢ εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν πρὸς στιγμὴν διακοπεισῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπαναστάσεων τοῦ ἵπποδρόμου, καὶ ἰδίως εἰς ἀνάδειξιν νέων αἱρέσεων, μία τῶν ὁποίων, ἡ εἰκονομαχία, διέσεισε σφοδρότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀρειανισμοῦ τὸ ἀρτιπαγὲς τῆς ὀρθοδοξίας οἰκοδόμημα. Ἑτεραι θεατρικαὶ αἱρέσεις ἀνεδείχθησαν τότε αἱ τῶν λεγομένων Ἰκετῶν καὶ Ἀγонуκλιτῶν· οἱ πρῶτοι, ἀσκηταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπετέλουν μετὰ γυναικῶν θεατρικοὺς χορούς, οἵτινες ὀρχούμενοι ἐμιμοῦντο, ὡς ἔλεγον, τὴν ὀρχησιν τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τῇ καταποντίσει τῶν Αἰγυπτίων ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ (3)· οἱ

τας γέλωτα ἐπικινεῖν, ἀγνοίας τρόπῳ ἢ μαιότητος τὰ τῆς δαιμονιοδους πλάνης ἐνεργοῦντας. Τοὺς οὖν τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐπιχειροῦντας, ἐν γνώσει τούτων καθισταμένους, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθαι ». Καρῶν 62.

(1) Κανὼν 24.

(2) Κανὼν ΝΑ' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

(3) «Ἰκέται, οἵτινες ἀσκηταὶ μὲν ὑπάρχουσιν, ὀρθόδοξοι ἐν τοῖς ἑλλοις ἅπασιν ὄντες· συναγόμενοι δὲ ἅμα γυναιξὶν ἀσκητρίαις, ὕμνου:

Ἀγонуκλῖται, ὀνομασθέντες οὕτως ὡς οὐδέποτε κλίνοντες τὸ γόνυ, προσηύχοντο ὀρθοί, θεατρικῶς χειρονομοῦντες εἰς ἀποδίωξιν δῆθεν ἀοράτων δαιμόνων (1). Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς εἰκονομαχίας τὰ πρῶτα σπέρματα κατεβλήθησαν ἐν τῇ προγραφείσῃ σκηνῇ ἀρκεῖ τὸ ἐξῆς τεκμήριον. Εἰς ὑποστήριξιν ὅτι ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ παράδοσις ἀπέκρουε τὰς εἰκόνας οἱ εἰκονομάχοι ἐπεκαλοῦντο καὶ ἀπόκρυφόν τι βιβλίον ἐπιγραφόμενον Περίοδοι τῶν Ἀποστόλων, ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὕρηται καὶ ἡ διήγησις περὶ τοῦ ζωγράφου Λυκομήδους, ὅστις ζωγραφήσας κρυφίως τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον ἐπετιμήθη ὑπὸ τούτου· σπουδαιότερον ὁμῶς τμήμα τῶν Περιόδων εἶναι ἡ περὶ θεάτρου διήγησις· ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Χριστὸς ἐπιθυμήσας νὰ χορεύσῃ συνεκάλεσε τοὺς μαθητάς αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῶν παρέστησε θεατρικὴν τινὰ πρᾶξιν. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τοῦ εἰκονομαχικοῦ σχίσματος οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες πατέρες διέταξαν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν δύο τούτων κεφαλαίων, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον γραφὲν εἰς ὑπόδειξιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀνεγνώρισε τὸ θέατρον ἔχει οὕτω.

• Πρὶν δὲ συλληφθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀνόμων καὶ ὑπὸ

τῷ θεῷ προσφέρουσι μετὰ χορείας τινὸς καὶ ὀρχήσεως, μιμούμενοι ὡς ἀναὶ τὸν χορὸν ἐκεῖνον ἐπὶ Μωϋσέως συνιστάντα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν Αἰγυπτίων, τῇ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γεγονυία». Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ περὶ εἰρέσεων, πζ. Οἱ ἰκέται οὗτοι πιθανῶς ἔχουσι σχέτιν πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Τιμοθέου μνημονευομένους Χορευτάς (Meursii Opera, VIII, σελ. 744-745 ἐκδ. Λαμίου).

(1) Δαμασκηνοῦ, αὐτόθι (Ἀγонуκλῖται)· ὁ Τιμόθεος μνημονεύει αἰρετὴν τινὰ τῶν Εὐχιτῶν, ὅτινες «μετὰ ἀπάθειαν... ἐξαπίνης πηδῶντες δαίμονας ὑπερβαίνειν φαντάζονται, καὶ τοῖς δακτύλοις τοξεύειν τοὺς δαίμονας σχηματίζονται». Παρὰ Μεουρσίῳ (ὡς ἀνωτέρω).

ἀνόμου ὄψεως νομοθετουμένων Ἰουδαίων, συναγαγὼν πάντας ἡμᾶς ἔφη.—Πρὶν με ἐκείνοις παραδοθῆναι, ὑμνήσωμεν τὸν πατέρα, καὶ οὕτως ἐξέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Κελεύεις οὖν ἡμῖν γυρὸν ποιῆσαι ἀποκρυστάλλων τὰς ἀλλήλων χεῖρας, ἐν μέσῳ δὲ αὐτὸς γενόμενος ἔλεγε τὸ—Ἀμήν ἐπακούετε μου (1). Ἦρξατο οὖν ὑμνεῖν καὶ λέγειν, Δόξα σοι πάτερ· καὶ ἡμεῖς κυκλεύοντες ἐπηκούομεν αὐτῷ τό, Ἀμήν. Δόξα σοι, λόγε, δόξα σοι χάρις. Ἀμήν. Δόξα σοι τὸ πνεῦμα, δόξα σοι, ἅγιε· δόξα σου τῇ δόξῃ. Ἀμήν. Αἰνοῦμέν σε, πάτερ, εὐχαριστοῦμέν σοι, φῶς ἐν ᾧ σκότος οὐκ οἶκεῖ. Ἀμήν. Ἐφ' ᾧ δέ, Εὐχαριστοῦμεν[ες] λέγω, σωθῆναι θέλω, καὶ σῶσαι θέλω. Ἀμήν. Ἀνθῆναι θέλω καὶ λῦσαι θέλω. Ἀμήν. Τρωθῆναι θέλω καὶ τρῶσαι θέλω. Ἀμήν· φαγεῖν θέλω καὶ βρωθῆναι θέλω. Ἀμήν· ἀκούειν θέλω καὶ ἀκούεσθαι θέλω. Ἀμήν. Νοηθῆναι θέλω, νοῦς ὅλος ὢν. Ἀμήν· λούσασθαι θέλω καὶ λούειν θέλω. Ἀμήν. Ἡ χάρις χορεύει, αὐλῆσαι θέλω, ὀρχήσασθε πάντες. Ἀμήν· θρηνῆσαι θέλω, κόψασθε πάντες. Ἀμήν.

« Καὶ μεθ' ἕτερα (2). Ταῦτα, ἀγαπητοί, χορεύσας μεθ' ἡμῶν ὁ Κύριος ἐξῆλθε καὶ ἡμεῖς ὥσπερ πλανηθέντες ἢ καὶ ἀποκοιμηθέντες ἄλλος ἀλλαχόσε πεπήγαμεν » (3).

Τὰς κατὰ τοῦ θεάτρου διατάξεις τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ἐξεμηδένισαν οἱ εἰκονομῆχοι· πᾶσαι αἱ καταργηθεῖσαι ἐθνικαὶ τελεταὶ ἐπανῆλθον μετὰ τῆς παλαιᾶς πομπῆς, ἀφροῦ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς προεδρεύοντες τῶν σκηνικῶν ἐν κιθάραις καὶ

(1) Τὸ ἐπακούειν ἐπέχει ἐνταῦθα τὴν θέσιν τοῦ ἐπακούειν ἐν τῇ σημασίᾳ ἐπάδειν (βλ. τὰ περὶ Ἑπακοῆς σημειωθέντα, σελ. κε').

(2) Ἡ φράσις αὕτη πιθανῶς ἐτέθη ὑπὸ τῆς συνόδου εἰς δήλωσιν τῶν ἐκ τῆς διηγήσεως παραλειφθέντων.

(3) Mansi, XIII, σελ. 169. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναθεματίζει τὴν συνόδον « ἐκ τοῦ πρώτου γράμματος ἕως τοῦ τελευταίου ».

ἄσματος ἐπανηγύριζον τὰ Βρουμάλια καὶ τὰ Διονύσια (1)· ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ συρόμενοι ὑπὸ τῶν μίμων ἐπομπεύοντο ἐπὶ ὄνων μοναχοὶ καὶ πατριάρχαι, ἀναγορευόμενοι μετὰ τὴν πομπὴν στεφανῖται καὶ λαμβάνοντες εἰς γέρας νόμιμον σύζυγον πιθανῶς ἐκ τῶν θυμελικῶν (2). Σύγχρονος συγγραφεὺς περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν πομπὴν τοῦ μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας ἀνακαλυφθέντος μοναχοῦ ὁσίου Στεφάνου τοῦ κρυπτομένου ἐν τῷ βουνῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου.

Πληροφορηθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος Ε' τὸ καταφύγιον τοῦ ζητούμενου μοναχοῦ ἀποστέλλει ἓνα τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ, Γεώργιον τὸν Συγκλητοῦν, ὅπως ἐξιχνιάσῃ τὰ κατὰ τοὺς ἐκεῖ κρυπτομένους μοναχοὺς· ὁ Συγκλητοῦς παρουσιασθεὶς ὡς θῦμα τῆς βασιλικῆς ὀργῆς πείθει τὸν Στέφανον νὰ τῷ χορηγήσῃ ἄσυλον χειροτονῶν αὐτὸν καὶ μοναχόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς συγκαλεῖ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ καὶ παραπονεῖται κατὰ τῶν μοναχῶν ὡς δελεασάντων τὸν ὑπάλληλον αὐτοῦ· ἡ ἀγγελία αὕτη ἐξάπτει τὴν ὀργὴν τῶν δήμων. Τὴν ἐπιούσαν συγκαλέσας ὁ Κωνσταντῖνος γενικὴν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ σύνοδον ἀναγγέλλει ὅτι ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψε τὸ καταφύγιον τοῦ ἀποδράντος Συγκλητοῦ, λέγων « ἐνίκησέ μου ἡ τύχη, καὶ τῶν εὐχῶν μου ὁ θεὸς εἰσήκουσε. Τοῦ δὲ λαοῦ ἀλαλάξαντος. — Καὶ πότε ἄρά γε ὁ θεὸς σοῦ παρακούει; Ἐπευφρανθεὶς αὐτὸς καὶ μέγα γελάσας εἶπεν « ἀπεκάλυψέ μοι Κύριος τὸν ὑπ' ἐμοῦ ζητούμενον, καὶ εἰ θέλετε δεικνύω ὑμῖν αὐτόν. Τοῦ δὲ

[1, Cotelarius Monumenta Eccl. Graecae, IV, σελ. 511 (βλέπε καὶ σημείωσιν σελίδος σμγ').

[2] Θεοφάνης, 6257. Οἱ πολλὰ παθόντες μοναχοὶ ἀποκαλοῦσι τοὺς εἰκονομάχους ἐπισκόπους καὶ πατριάρχας, « φιλοδρομικούς, φιλαγῶνας καὶ φιλοθεσίμονας ». Βίος ὁσίου Στεφάνου, σελ. 453.

πλήθους τῷ ροίζῳ βρύχοντος — Τιμώρει τοῦτον, σφάττε καὶ κατὰ πυρὶ ὡς τὴν σὴν ἐντολὴν παραβάντα — ὁ βασιλεὺς τοῦτον τὸν μοναχὸν (Συγκλητοῦν) εἰς ἐπίδειξιν πάντων παρεξήνεγκε. Τῆς δὲ ὀχλαγωγηθείσης ἐκείνης πληθύος τὸ ἄπειρον τοῦτον ἰδόντες ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι ἔρρηξαν τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην φωνήν... Κακὸν ἰδεῖν, κακὰ τὰ ἔτη, φονευθήτω, φονευθήτω!

« Εἴτα κελεύσει τοῦ τυράννου ἐκδιδύσκουσιν αὐτὸν τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα καὶ ταύτην πρὸς τὸν λαὸν ἠκύντισαν καὶ κατεπατήθη, ὁμοίως καὶ τὸ ἱερὸν κουκούλιον· ὡς δὲ καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον τὸν ἀνάλαβον ἐξέβαλον πρὸς τὸ καὶ αὐτὸν ἀκοντίσαι, ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τοῦτον λαβὼν περιέστρεφεν ὥδε κακεῖσε διερωτῶν, τί ἄρα θέλει εἶναι; Εἰς δέ τις τῶν πονηρῶν ἀρχόντων ὁμοιότροπος τοῦ Σατανᾶ, οὗ τὸ ὄνομα ἔκων ὑπερβήσομαι (δρακοντιαία γὰρ ἐπὶ κλησις τούτου) (1) ἐξεβόησεν — Ρίψον καὶ αὐτό, βασιλεῦ, καταπατηθῆναι τῆς σατανικῆς ἀγχόνης τὸ σχοινίον. Ὅμοίως δὲ ρίψαι καὶ αὐτὸ καὶ τὸν λῶρον, κατεπάτησαν. Εἴτα τέσσαρες ἄνδρες χαμάζε κύψαντες καὶ τῶν τοῦ παραβάτου ἱματίων ἐπιλαβόμενοι ἀνακομβοῦσιν αὐτὸν καὶ ὡς δίκην ἐκδάρσεως μέσον ἀπάντων τοῦτον γυμνὸν παρέστησαν· ἐνέγκαντες δὲ στάμνον πεπληρωμένον ὕδατος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς κατέχεαν ἐπ' αὐτόν, ἔν' εἴπω, εἰς ἀποτροπὴν τοῦ βαπτίσματος. Τότε περικεφαλαίαν αὐτῷ περιστήσαντες καὶ στρατιωτικὸν περιθέντες ἔνδυμα, ἰδίαις χερσὶν ὁ τύραννος σπάθην ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρεμάσας εἰς βαθμὸν προανεβίβασεν, τῇ τοῦ στατωρικοῦ ἀξίᾳ τοῦτον ἐντάξας· παρευθὺ δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον ξιφῆρας τὸν βουνὸν κελεύει τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου καταλαβεῖν ».

(1) Ὁ περίφημος στρατηγὸς Λαχανοδράκων.

Οὕτω δὲ ὁδηγούμενον τὸ πλῆθος ὑπὸ τοῦ Συγκλητοῦ κατέλαβον τὸν βουνὸν καὶ συλλαβόντες τὸ ὄσιον Στέφανον ὠδήγησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν πομπῇ « οἱ μὲν πτύοντες καὶ δέροντες, οἱ δὲ μετὰ κλάδους δαφνῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ σκωπτικῶς χορεύοντες ἕως θαλάσσης, ἀποστάτην, ἀμνημόνευτον, καὶ σκοτένδυτον καὶ ἄλλα τινὰ αἰσχυρὰ καταλέγοντες » (1).

Ὅπως ἐπιρροὴν ἐξήσκησε τὸ θέατρον ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας πειθόμεθα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τότε πρύμαχος τῆς ὀρθοδοξίας ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, καίτοι συγκεντρώσας εἰς τὰ Ἱερὰ αὐτοῦ Παράλληλα πολλὰς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν πατέρων κατὰ τοῦ θεάτρου, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους ν' ἀπαρνηθῇ τὰς παραδόσεις ταύτας καὶ μιμούμενος τὸν Ἀπολλινάριον γράψῃ ἐκκλησιαστικὰ δράματα δι' ὧν ἐνόμιζεν ὅτι ριζικώτερον θὰ κατεπολέμει τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν ἀντιπάλων αἰρετικὰς δοξασίας. Ἡ ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσα πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς ὀρθοδοξίας σύνοδος λέγει ὅτι οἱ εἰκονομάχοι εἶχον ἐκβακχεύσει καὶ τὴν ἐκκλησίαν, εἰσαγαγόντες ἐν αὐτῇ « πορνικὰ καὶ σατανικὰ μελωδήματα καὶ ὀρχηστικὰ λιγύσματα » (2).

Προηγουμένως ἐσημειώσαμεν ὅτι ἡ ἐκκλησία θέλουσα ν' ἀποτρέψῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Ἀρειανοῦ θεάτρου εἶχε παραδεχθῇ εἶδος ἐκκλησιαστικῶν τινῶν παραστάσεων ἀπαραλλάκτων πρὸς τὰ γνωστὰ δημοτικὰ Μυστήρια τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο θέατρον ἦν πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Χρυσοστόμου, ἀφοῦ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος λέγει ὅτι οἱ χριστιανοὶ λιτανεύοντες παρίστων παντομιμικὰ

(1) Βίος τοῦ ὁσίου Στεφάνου (Cotelerii Monumenta ecclesiae, τόμ. IV, σελ. 473-475).

(2) Mansi, XIII, σελ. 329.

δράματι (1). Τοιαύτη παντομιμική λιτανεία ἦν πιθανῶς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (591) ιδρυθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Βλαχερνῶν πανήγυρις τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων, τὴν ὁποῖαν ὁ Σιμοκάττης ἀποκαλεῖ θεανδρικὰ μυστήρια ἢ θεανδρικὴν πανδαισίαν· ἐν τῇ λιτανείᾳ ταύτῃ παρίστατο καὶ ὁ Χριστὸς « ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας τῶν τροπαίων τὰ σύμβολα ἐπὶ τῶν ὤμων περιφερόμενος » (2).

Τοιοῦτον ὅμως δὲν ἦτο καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον τῶν εἰκονομάχων, ἀλλὰ πιθανῶς παρεξέτράπη εἰς ἀπρεπεῖς χοροὺς καὶ μουσικὰς συμφωνίας, ἀφοῦ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἠθοποιοὶ ἦσαν αὐτὸ τὸ προσωπικὸν τοῦ ἵπποδρόμου (3). Ὅπουτ' ὅμως τὰ τότε παριστάμενα δράματα ἀγνοεῖται, διότι ἡ ἐκκλησία ἐπιμελῶς ἐξηφάνισε πᾶν ἶχνος τῆς εἰκονομαχικῆς φιλολογίας· ἐκ τῶν διασωθέντων Βυζαντινῶν δραμάτων ἐν καὶ μόνον δύναται μετὰ τινος πιθανότητος ὡς ἀναχθῆ εἰς τὴν περίοδον τῆς τῆς, ἦτοι ἡ τοῦ Μιχαὴλ Πλωχείρου ἠθοποιεῖα (4)· τὸ ἀφελές τοῦτο δραμάτιον ἀποτελούμενον ἐξ 122 στίχων ὑπόθεσιν ἔχει τὸν ὑπὸ σοφοῦ ταλανισμὸν τῆς Τύχης ἐπὶ τῇ πενίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐγράφη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς δραματικῆς, διότι πλὴν τῶν κυρίων προσώπων (Ἀγροῖκος, Σοφὸς καὶ Τύχη) πε-

(1) Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν, 5.

(2) Σιμοκάττου ἱστορίαι σελ. 199, 201, 237, ἐκδ. Βόννης.

(3) Βλέπε τὴν σημείωσιν σελ. 90 θ. Πολλάκις ἐρρέθη ὅτι μόνοι οἱ εἰκονομάχοι εἰσήγαγον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ὀργανικὴν μουσικὴν.

(4) Πλωχείρου Μιχαῆλος δραμάτιον (ἐν παραρτήματι τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Διδότου, σελ. 91-94. Ὁ πρῶτος ἐκδοὺς τοῦτο γάλλος ἐλληνιστὴς Φρεδερίκος Μορελλῆς (1891) ἐπέγραψε « Poematum dramaticum Musarum et Fortunae querimoniam continens ».

ρίχει καὶ δύο χορούς ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν Μουσῶν (1).

Σπουδαιότατον ὁμῶς τεκμήριον τῆς ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ἀναπτύξεως τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀμείλικτοι αὐτῶν πολέμιοι ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀναγκάζονται νὰ προσφύγῃσιν εἰς τὸ ἡρωϊκὸν τῆς ὁμοιοπαθητικῆς θεραπείας φάρμακον τὸ ὅποσον ἐπιτυχῶς ἡ ἐκκλησία ἐφήρμοσε πάντοτε ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς ἀπογνώσει. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, πιστὸς τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ὁπαδός, ἀπετροπιάζετο τὴν ἐλληνικὴν σκηνὴν κατὰ τῆς ὁποίας ἐν ἄλλῳ συγγράμματι συνεκέντρωσε τοὺς κυριωτέρους τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἀφορισμούς (2). ἐν τούτοις ἀποτόμως ἀπαρνηθεὶς ἑαυτὸν συντάττει δράματα, ἐν τῶν ὁποίων ὑπόθεσιν ἔχον τὴν περὶ Σωσάννης διήγησιν ἀποκαλεῖ ὁ γνωρίσας αὐτὸ Εὐστάθιος Εὐριπίδειον (3). τὸ δράμα τοῦτο δὲν περιεσώθη, γινώσκοντες ὁμῶς ὅτι ὁ ἅγιος πολὺ ἠρέσκετο εἰς

(1) Ὁ πολὺ ἀσχοληθεὶς εἰς ἐξακρίβωσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ θεάτρου γάλλος Magnin ἀναλύων τὸ δράματιον τοῦ Πλωχεύρου ὡς καὶ ἄλλα τινὰ Βυζαντινὰ ὑπὸ Dübner δημοσιευθέντα ἐν τέλει τοῦ Εὐριπίδου, θεωρεῖ ταῦτα ὡς τὸν πρῶτον τύπον τῶν θεατρικῶν Μυστηρίων τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας « Ces dramas, en effet, semblent les modèles et si l'on peut parler ainsi, les précurseurs de nos jeux-partis, de nos moralités et de nos mystères ». Journal des Savants, 1848, σελ. 194.

(2) Ἱερὰ Παράλληλα, σελ. 670-671 (ἐν τῇ ἐκδόσει Lequien, τόμ. II).

(3) Πρῶτος ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης ἐμνημόνευσε τὴν Σωσαννίδαν ἐν ταῖς Παρακβολαῖς εἰς Διονύσιον τὸν περιηγητὴν (στ. 976) « ὁ γράψας τὸ δράμα τῆς Σωσάννης, οἶμαι ὁ Δαμασκηνός, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ». Ἐπειδὴ ὁμῶς Δαμασκηνοὶ εἶναι πολλοί, πάντες ὑπέθεσαν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Νικολάου, ὅστις, κατὰ Σουΐδαν, ἔγραψε καὶ τραγωδίας. τὸ ἐσχάτως ὁμῶς ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Μπίου ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνὸν τοῦ αὐτοῦ Εὐ-

τὴν μελέτην τῶν παλαιῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν (1), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Σωσάννα εἶχε γραφῇ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ἐπομένως ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν χριστιανικῶν ἀπομιμήσεων; περὶ τῶν ὁποίων σαφὴν ἰδέαν χορηγεῖ ὁ διασωθεὶς Χριστὸς Πάσχων.

Πλὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἕτερος τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχοι ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ τὸ εἰκονομαχικὸν θέατρον δι' ὀρθόδοξου. Ἀκμάσας ἐν ἔτει 790 Στέφανος ὁ Σαββοῖτης γινώσκεται μᾶλλον ὡς ποιητὴς τρεπαρίων ἢ ὡς θεολόγος, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ιδιότητι τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἅγιος ἐορτάζεται τῇ 28 Ὀκτωβρίου (2). Τῶν δραμάτων τοῦ Ἱεροσολυμίτου τούτου μοναχοῦ, πιθανῶς φίλου καὶ μαθητοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ, μία καὶ μὴν γινώσκεται τραγωδία ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ διάφορος τοῦ Χριστοῦ Πάσχοντος, ὡς ῥητῶς

σταθίου αἶρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀληθοῦς ποιητοῦ τῆς Σωσάννης « ὡς καὶ ἡμᾶς ἡ πεῖρα ἐδίδαξε περιτετυχηκότας δράματι ἐκείνου (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ), πεποιημένου μὲν εἰς τὰ κατὰ τὴν μακρίαν σὺμφρονα Σωσάνναν, παρατεσημειωμένῳ δὲ ἐκ πλαγίων ποίημα εἶναι Ἰωάννου Μανσοῦρ· ἦν δὲ ὁ Μανσοῦρ ἐπώνυμον, ὃ δὲ ὁ ἐπὶ ῥατος Κοπρώνυμος ἐκακολόγει σκώπτων ἐκεῖνον οἷα γένους ὠρμημένον Συριακοῦ, καὶ ἐσκευώρει τὴν διάθεσιν ἐκείνου τοῦ δράματος Εὐριπίδους αὐτόγραφον μέθοδος· ἐγενεαλόγει τε γὰρ ἐαυτὴν ἡ Σωσάννα καὶ ἀπεικλίστο εἰ περιπέσοι κακῶς τηλικούτῳ ἐντὸς κήπου καὶ βασθείῃ· ἐνθα καὶ παρδείσῳ τὸν τόπον εἰκάζουσα, ἐν ᾧ ἡ προμήτωρ ὑπὸ τοῦ θαλάμου ἀπατηθείη, φράζει γλυκέως — ὡς ὁ ἀρχέκακος, δράκων πάλιν· πλὴν ἔτπευδε τὴν Εὐάν ἐμέ ». *Migne Patrologia Graeca*, τόμ. 136, σελ. 508.

(1) Ἐν τοῖς Ἱεροῖς Παράλληλοις μνημονεύει πολλοὺς (βλ. *Fabricii* IX, 722).

(2) *Vitae Sanctorum*, October, τόμ. XII, σελ. 672-678.

σημειῶ ὁ Γυράλδης λαβὼν πιθανῶς τὴν εἰδήσιν παρὰ τινος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τότε Ἑλλήνων (1).

Τρίτος δραματικὸς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ διάκονος Ἰγνάτιος ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὸν προμνημονευθέντα ὅσιον Στέφανον· ἀντίπαλος καὶ οὗτος τῆς εἰκονομαχίας ἐποίησε δράμα ἐξ 150 στίχων ἀποτελούμενον καὶ ὑπόθεσιν ἔχον τὴν ὑπὸ τοῦ Ὁφρεως ἐξαπάτησιν τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὸν ἐκ τοῦ παραδείσου διωγμὸν αὐτῶν· ὁ ποιητὴς ἀκολουθῶν τοὺς κανόνας τῆς μιμογραφίας, προτάσσει πρόλογον ἐν ᾧ θρηνῶδῶν ἐπὶ τῇ πτώσει τοῦ ἀνθρώπου προαναγγέλει τὸ μέλλον ν' ἀνιπτυχθῇ δράμα καὶ τελευτᾷ ἅμα ἐμφανισθέντος τοῦ πρωτίτου προσώπου, τοῦ Ὁφρεως, ὅστις ἄρχεται τοῦ πρὸς τὴν Εὐχὴν διαλόγου· πλὴν τῶν ἄνω προσώπων ὡς καὶ τοῦ Ἀδάμ, παρουσιάζεται ἐν τῇ σκηνῇ καὶ αὐτὸς ὁ Θεός.

Ἡ κατὰ τοῦ εἰκονομαχικοῦ σχίσματος θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία εἶχε μεγίστας ἀφορμὰς πρὸς τὸ θέατρον καὶ τὸν ἱππόδρομον· ἐν τούτῳ ἐπομπεύθησαν ὑπὸ τῶν σκηνικῶν καὶ βαρβάρως ἐκρεουργήθησαν τοσοῦτοι πατριάρχαι καὶ πρὸ πάντων μοναχοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐκκλησία ἀπένειμε τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Πολυχρόνιος ὁμῶς πικρὰ πειρὰ ἐδίδαξε τὴν ἐκκλησίαν ὅτι ὁ ἄσημος ἐκεῖνος μῖμος, εἰς ὃν ἡ πολιτεία ἤρνεϊτο καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἦν ἐχθρὸς πολὺ ἐπικίνδυνος, δυνάμενος καὶ πάλιν νὰ διαταράξῃ τὴν ἁρμονίαν τοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος. Ὅθεν ἀντὶ νέας προγραφῆς ἐθεωρήθη συμφερότερον νὰ ἐπέλθῃ ἡ τελικὴ συμφιλίωσις.

Αὕτῃ ἡ ἀνακηρύξασα τὸν νέον τῆς ὀρθοδοξίας θρίαμβον

(1) Lillii Gregorii Gyraldi de poetarum historia dialogus VIII, σελ. 405 καὶ 288 (Opera Omnia, Lugd. Batav. 1696, τόμ. II).

σύνοδος (789) οὐδόλως ἀνενέωσε τοὺς παλαιοὺς κατὰ τοῦ θεάτρου κανόνες, περιορισθεῖσα μόνον εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν θεατρικῶν εἰκόνων, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀποκόψῃ ἐκ τῶν θεάτρων τοὺς λεγομένους γραμμιστάς ἢ σκηνογράφους (1). Αὐτὰ τὰ ἄκτα τῶν εἰκονομαχικῶν συνόδων ψάλλονται ἀπαράλλακτα ὑπὸ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων ὅπως ἀναθεματίσωσιν ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδοξίας τὰς πράξεις τῶν αἵρετικῶν βασιλέων. Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν εἰκονομαχικῶν ἐγκλημάτων μνημονεύεται ἰδίᾳ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα θεατρικὴ ἐκβάκχευσις τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἀληθῶς μὲν ὅτι ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ἀπεβλήθη ἔκτοτε τῶν ναῶν, εἰς τὸ κυρίως ὁμῶς λεγόμενον θρησκευτικὸν θέατρον τοσαύτη ἐλευθερία ἐχορηγήθη ὥστε ἐπὶ τέλους τοῦτο ἐξώκειλεν εἰς ἀσεβῆ ὄργια. Ὡς προσημειώθη, αὐτὸς ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος ἰδρύσας τοὺς ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ σκηνικοὺς χορούς, οἵτινες ἐν πάσῃ πανηγύρει ἔψαλλον πορνικὰ ᾄσματα μετὰ σατανικῶν λιγυσμάτων· κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ὀργίων διαμαρτύρονται ὁ Σκυλίτσης καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν Κανόνων, οὐδεὶς ὁμῶς τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν ἐτόλμησε νὰ καταργήσῃ, ἢ τοῦλάχιστον περιορίσῃ αὐτά· ἀπ' ἐναντίας αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ παρουσιάζονται οἱ φανατικώτεροι τῶν ὀργίων τούτων προστάται, ὁ δὲ πατριάρχης Κηρουλλάριος εἰσάγεται εἰς δίκην ὡς ὑποθάλψας τοὺς ὑπο

(1) « Καὶ τὴν ζωγραφικὴν τέχνην, εἰ μὲν εἰς ὄψιν αἰσχρότητος ταύτῃ χρήσαιτό τις, ἀπόπτυστός ἐστι καὶ ἐπιβλαβής· οἷον ἐὰν ζωγραφῇ τις σχήματα πορνικὰ καὶ θεάματα, λιγύσματά τε καὶ ὀρχηστικὰ καὶ ἵπποδρομίων θέας, καὶ εἴ τι ἕτερον ὑπὸ τῆς τέχνης γένοιτο, αἰσχρὸν τὸ ἐπιτήδευμα· εἰ δὲ ἐναρέτων βίους καὶ μαρτυρικῶν ἀθλῶν διηγήσεις... τηνικῶτα τῇ τῶν ζωγράφων χρώμενος τέχνῃ, εὕρισκόμεθα λίαν ὀρθῶς ἐργαζόμενον ». Mansi, τόμ. XII, σελ. 241.

Περὶ τῶν γραμμιστῶν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἱπποδρόμου.

τῆς βασιλείας ἐξορισθέντας σκηνικούς Νικήταν καὶ Ἰωάννην, τοὺς ἀγίους κτήτορας τῆς ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν Χίφ ὑφισταμένης ἔτι Νέας Μονῆς. Εἷς ὀρθοδοξότατος βασιλεύς, ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, καυχᾶται ὅτι ἐπανήγαγε τὰ Διονύσια ἢ Βρουμάλια, ἐθνικὴν ἐορτὴν ἐφ' ἣ τοσοῦτον πικρῶς ὑβρίσθησαν οἱ εἰκονομάχοι.

Οἱ σχολιασταὶ τῶν κατὰ τοῦ θεάτρου κανόνων τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, Βαλσαμῶν καὶ Ζωναρᾶς, προσπαθοῦσι νὰ κολάσωσι τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων διατάξεων λέγοντες ὅτι οἱ ἐν Τρούλλῳ πατέρες ἀνεθεμάτισαν οὐχὶ τὴν γῆρσιν, ἀλλὰ τὴν κατάχρησιν τῶν θεάτρων, ἐννοοῦντες ὡς ἵπποδρομικᾶς θεωρίας τὰς τότε ἐθνικὰς, καὶ οὐχὶ τὰς νῦν βασιλικὰς (1). Ὁ πρῶτος ἐρμηνεύων τὸν κατὰ τῶν τραγικῶν καὶ σατυρικῶν προσωπείων ΞΒ' κανόνα προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ τοὺς συγχρόνους σκηνικούς, ὅτι ἡ συνοδικὴ διάταξις δὲν ἐννοεῖ τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὰ δράματα τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλὰ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἔτι διακωμωδουμένους μοναχοὺς καὶ ὅτι πρέπει νὰ παύσωσι θεατρίζοντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ ἐνδύμα τῶν ἀσκητῶν· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ Βαλταμῶν πικρῶς ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς τοὺς μοναχοὺς, ὡς δίδοντας λαβὴν εἰς τὰς κατ' αὐτῶν κωμωδίας, ἀφρὺ ἀναιδῶς μετασχηματίζονται εἰς γελωτοποιοὺς καὶ σατύρους καὶ διατρέχουσι τὴν ἀγορὰν

(1) « Ἐτερόν ἐστι, φορητότερον, τὸ ἀνιέναι τινὰς εἰς ἵπποδρομίας ἔστιν ὅτε, ἡ ἐπὶ θυμελικῶς παιγνίοις ἀλῶναι, καὶ ἕτερον, ἀσύγγνωστον, τὸ ἐκδεῦναι ἑαυτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ τοιοῦτον ἔργον ἔχειν διηνεκές· ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἐφάπαξ μετὰ προσοχῆς ἀμαρτάνοντες (κληρικοί), ἐπιφωνοῦνται παύσασθαι εἰ μὴ θέλουσι καθαιρεθῆναι· οἱ δὲ καταχρυσόμενοι τῷ κακῷ, κληρικοὶ μὲν ὄντες ἀπ' ἐν τεῦθεν καθαιροῦνται, λαϊκοὶ δὲ ἀφορίζονται ». Βαλσαμῶν εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ· ἔλεπε τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐρμηνείαν εἰς τὸν 24 κανόνα.

ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Καλανδῶν (1). Αἱ παλαιαὶ κατὰ τοῦ θεά-
τρου διατάξεις εἶχον ἀπαρχαιωθῇ (2), ἡ δὲ ἐκκλησίᾳ ἀπολέ-
σασα πλέον τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς μιᾶς ἐ-
κάστης τῶν θεωριῶν, ἀνακηρύττει παραδόξως ὡς ὀρθοδόξους τὰς
ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐφευρεθείσας, ὡς τὸν λεγόμενον Κοντοπαί-
κτην καὶ τὰ τοιαῦτα.

(1) « Ζητητέον οὖν τίνα εἰσὶ τὰ κωμικὰ προσωπεῖα, τίνα τὰ τρα-
γικά, καὶ τίνα τὰ σατυρικά· καὶ κωμικὰ μὲν εἰσὶ τὰ γελωτοποιῶν καὶ
ἐφύδριστα, ὡς τὰ συγγραφέντα παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους, τραγικὰ τὰ
περιπαθῆ καὶ τὰ θρηνώδη, ὡς τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἱαμβεῖα, καὶ σατυρι-
κὰ τὰ εἰς ὕμνον τοῦ Διονύσου τελούμενα ὄργια παρὰ Σατύρων καὶ
Βάκχων... οἱ δὲ σκηνικοὶ παντοῖα πρόσωπα ὑποδύονται, καὶ ἀδελφεὶς
τοὺς μοναχοὺς ἐμπαῖζουσι καὶ τοὺς κληρικοὺς· ἀλλὰ καὶ τινες κληρικὲς
κατὰ τινος ἐορτῆς πρὸς διάφορα μετασχηματίζονται προσωπεῖα, καὶ
ποτὲ μὲν ξιφήρεις ἐν τῷ μεσονάῳ τῆς ἐκκλησίας μετὰ στρατιωτικῶν
ἀμφίων εἰσέρχονται, ποτὲ δὲ καὶ ὡς μοναχοὶ προοδεύουσιν, ἢ καὶ ὡς
ζῶα τετράποδα. Ἐρωτήσας οὖν ὅπως ταῦτα παρεχωρήθησαν γίνεσθαι,
οὐδέν τι ἕτερον ἤκουσα ἄλλ' ἢ ἐκ μακρᾶς συνηθείας ταῦτα τελεῖσθαι·
τοιαῦτα δὲ εἰσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τὰ παρὰ τινων δομestτικευόντων
ἐν κλήρῳ (ὑποδιακόνων) γινόμενα, τὸν αἴρα τοῖς δακτύλοις κατὰ τὴν ὀ-
χους τυπτόντων, καὶ φύκη τοῖς γνάθοις δῆθεν περιτιθεμένων καὶ ὑπο-
κρινομένων ἔργα τινὰ γυναικεῖα καὶ ἕτερα ἀπρεπῆ, ἵνα πρὸς γελωτῶν
τοὺς βλέποντας μετακινήσωσι.... Τὰ μέντοι ποτὲ γινόμενα ἀπρεπῆ
παρὰ τῶν νοταρίων παιδοδιδασκάλων κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν ἁγίων Νο-
ταρίων(ς), μετὰ προσωπείων σκηνικῶν διερχομένων τὴν ἀγοράν, πρὸς
χρόνων τινῶν κατηργήθησαν καθ' ὅρισμὸν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πα-
τριάρχου κυροῦ Λουκᾶ ». Βαλσαμῶνος ἐρμηνεῖα εἰς τὸν 62 κανόνα.
(Beveregii, Pandectes Canonum, I, σελ. 230-232).

(2) Βασιλικά, βιβλίον XXI, τίτλος α-β, καὶ βιβλίον LIV, τίτλος
λζ'—λη'. Ὅτι τινὲς τῶν κληρικῶν τῆς περιόδου ταύτης δὲν εἰσέκειντο
εὐμενῶς πρὸς τὸ θέατρον πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἐσχάτως ἀνακλυ-
φθέντων δύο λόγων τοῦ Φωτίου ἐπὶ τῇ πολιτικῇ τῆς Κωνσταντινου-

Ἐπὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τῶν εἰκονομάχων βασιλέων συμπεριελήφθησαν μὲν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς καὶ τινες τῶν κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιῶν διατάξεων, ἀλλ' οἱ σχολιάσαντες τοὺς νόμους τούτους νομοδιδάσκαλοι προσεπάθησαν νὰ ἐκμηδενίσωσι τὴν κωστήριότητα αὐτῶν. Ἐν ᾧ κυρία διάταξις ἀπαγορεύει τὴν ἐπὶ δικαστηρίου μαρτυρίαν τοῦ μίμου, τοῦ ὀρχηστοῦ καὶ τῶν ἐν θυμέλῃ ἀνατρεφομένων, κηρύττουσα ἐν γένει ἄτιμον « πάντα τὸν διὰ παιγνικὴν τέχνην προελθόντα ἐπὶ τὴν σκηνὴν », οἱ σχολιασταὶ λέγουσιν ἐπεξηγηματικῶς « τότε ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατιῶν ἀτιμοῦται, ὅταν χάριν τινὸς ἄθλου ἢ φιλονεικίας διὰ μισθὸν ἐπὶ σκηνὴν κατέρχεται », ἐπικαλούμενο καὶ τὴν μαρτυρίαν παλαιοτέρου σχολιαστοῦ τοῦ Οὐλπιανοῦ λέγοντος ὅτι « οὔτε οἱ θυμελικοί, τοῦτέστιν οἱ τὰ ἐνθία λέγοντες ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις, οὔτε οἱ ξυστικοί, τοῦτέστιν οἱ ἐν τῷ ξυστῷ ἀγωνιζόμενοι, πύκται τυχὸν καὶ τραγωδοὶ καὶ ὅσοι τοιοῦτοι (ἀτιμοῦνται) ». Πάσας ὅμως τὰς διατάξεις ταύτας ἄρδην ἀναιρεῖ ἡ « περὶ θεάτρων καὶ θυμελικῶν »

πόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων (865)· χαρακτηρίζων τὴν ἐπιδρομὴν ὡς ἀληθῆ θεομηνίαν ὃ περικλεῆς πατριάρχης προτρέπει ἐπικτεινημένως τοὺς πολίτας νὰ ἐξευμενίσωσι τὸ θεῖον μὴ συχνάζοντες πλέον εἰς τὰ θεάτρα καὶ τρέφοντες τοὺς μίμους. « Τί γὰρ νῦν πενθῶν οὐ πρότερον ἐξέταστο γελώτων μὲν ἀκρατῶν, ἀσμάτων δὲ πορνικῶν καὶ ἀθυρμάτων θυμελικῶν;... Καὶ πένης μὲν πρὸ πυλῶν λιμώττων διέρριπτο βδέλυγμα, οἱ δὲ πρὸς γέλωτα εὐδοχιμοῦντες τῆς σῆς ἐμπιπλάμενοι τραπέζης καὶ περιουσίας οὐδὲν ἤττον ἐνετρύφων καὶ τῆς εὐθείας » σελ. 164, παράβαλλε καὶ σελ. 170 (Mueller, Fragmenta Historicorum, V, 2). Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ Φώτιος πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τῶν λόγων αὐτοῦ λαλεῖ διὰ γλώσσης καθαρῶς θεατρικῆς· « ἐκεῖνα ὑμῖν ἐκτραγωδῶν καὶ ὑποκρινόμενος, ὧν αὐτοὶ τὴν σκηνὴν τοῖς οἰχείοις ἐπηξάμεθα παρὰ πώμασι καὶ τὸ δρᾶμα συνεπεσκευασάμεθα παθῶν πολυμόρφων θέατρον τὴν ἡμῶν πολιτείαν στησάμενοι » σελ. 167.

ἔχουσα οὕτω « Ἐπιτελείσθωσαν μὲν οἱ ἀγῶνες ἀκωλύτως τοῦ λοιποῦ· μηδεὶς δὲ ἀγωνιζέσθω ἄκων· ἐχόντας γὰρ βουλόμεθα δαπανᾶν ». Περιεργότερα πασῶν εἶναι ἡ περὶ θεωρικῶν χρημάτων διάταξις· ὁ κατὰ τόπους ἄρχων δύναται πολλάκις ἐν δαπανήσῃ ἐκ τῶν « ἀφιερωμένων ταῖς θεαῖς » εἰς ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, διότι τὰ τείχη ἐξασφαλίζουν τὴν περαιτέρω ἐξακολουθήσιν τῶν θεάτρων!

Ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμφιλίωσις τοῦ θεάτρου διετηρήθη μέχρις αὐτῆς τῆς διαλύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπὸ οὐδεὶς τῶν πολυαρίθμων συγγραφέων τῆς περιόδου ταύτης μνημονεύει τὸ ἐλάχιστον ἐπεισόδιον τὸ δυνάμενον ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐπανῆλθεν εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν. Ὡς ὁ Φώτιος, οὕτω καὶ ὁ Ψελλὸς ἐπιτιμᾷ τὴν θεατρικὴν κατάχρησιν, οὐδεὶς ὅμως ἐθεώρησε πλέον τὸ θεατρικὸν ζήτημα ἐπιδεκτικὸν εἰδικωτέρας συζητήσεως. Ὁ τελευταῖος παῖζων μᾶλλον λέγει πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὅτι προτιμῶσι τοῦ σχολείου τὰ θεάτρα (1)· ἅπαξ δὲ μόνον σπουδαίως ἐλέγχει τὴν θεατρικὴν διαφθοράν ἐν τῷ ὑπομνήματι δι' οὗ ἐζήτησεν ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου τὴν διάζευξιν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἑλπιδίου Κεγχρῆ (1056)· μεταξὺ τῶν προτεινομένων λόγων ὁ Ψελλὸς λέγει ὅτι ὁ διεφθαρμένος γαμβρὸς αὐτοῦ οὔτε τὸν ἱερὸν τοῦ γάμου δεσμὸν αἰδεσθεὶς, οὔτε τὰ ἀξιώματα τοῦ πατρικίου καὶ πρωτοσπαθαρίου δι' ὧν ἐτιμήθη σεβασθεὶς, ἐξημετὰ τῶν μίμων καὶ τῶν γελοιαστῶν (2).

Οἱ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἀκμάσαντες Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος καὶ Ἰωάννης ὁ Γ' ἐπέζησαν μακχρίζουσι τοὺς σκηνικοὺς ὡς τι-

(1) « Οἱ μὲν τῶν θεάτρων φροντίζετε, ἡ τοῖς φροντίζουσι σύνεστε· οἱ δὲ διδότες ταῖς σκηναῖς ». Ψελλὸς ἐκδ. Boissonade, σελ. 143.

(2) Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη V, σελ. 206, 209.

μωμένους πλέον τῶν διδασκάλων καὶ τὸ περιεργότερον θεω-
ρουμένους καὶ σοφωτέρους αὐτῶν. Ὁ πρῶτος καταρώμενος καὶ
Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἐμπεδοκλῆ καὶ Ὀρφέα, μὴ
δυναμένους νὰ θρέψωσιν αὐτόν, παραπεμπει καὶ βιβλία καὶ
διδασκάλους εἰς τὴν σκηνήν, ἀδρῶς ἀμείβουσιν τοὺς ἀφιερω-
θέντας αὐτῇ.

Ἐρρετ' ἐμοῦ βιότοιο ἀπόπροσθεν, ἔρρετε βίβλοι,
ἔρρε πρόπαν μελέδημα παλαιγενέων ἀνθρώπων,
μηκέτ' ἐμοὶ πελάοις, ἄλλους δέ τε δίζεο φῶτας.
Ἀλλὰ βίβλων τε λόγων τε καὶ ἀτελέος μελεδῶνος
τηλοῦ ἀποσκεδάζευ· ἀτὰρ θυμέλῃσι μεθίζευ,
καί τε γελωτοπόνοισι παρέζευ καὶ τε μίμοισι,
παῖζε δ' ἐν οὐ παικτοῖσι, τὰ γὰρ βροτοὶ ἴσασιν ἄρτι
τιμᾶν ἀφρονέοντες, ἄπιστα δέ θέσαν τὰ λόγοιο (1).

Καὶ πιθανῶς ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ὁ Πρόδρο-
μος, γενόμενος ποιητὴς τοῦ ἵπποδρόμου, ἀφοῦ περιεσώθησαν
ἄκτα ὑπ' αὐτοῦ τούτου πεποιημένα (2)· τότε βεβαίως συνέ-
ταξε καὶ τὸ γνωστὸν αὐτοῦ δράμα Ἀπόδημος Φιλία (3).

(1) Σχετλιαστικοὶ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ τοῦ λόγου (Notices et Extraits des
manuscrits, tom. VIII, 2, σελ. 195).

(2) Εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνης ἐπινίκιον πρόδον τοῦ
αὐτοκράτορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ δεκάστιχα πολιτικὰ τοῖς
Δήμοις—Ὡς ἀπὸ τῆς πόλεως δεκάστιχα παρὰ κλητικὰ τῷ αὐτοκράτορι
πρὸς τῷ καθίσει ἐφ' ἄρματος, τοῖς Δήμοις—Ὕμνοι τῷ βασιλεῖ κυρῷ
Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει καὶ τῇ βαπτίσει, τοῖς
Δήμοις. Notices, VIII, 2, σελ. 189-190, 200).

(3) • Περιοχὴ τοῦ δράματος. Φιλία ὑπ' ἀνδρὸς αὐτῆς, τοῦ Κόσμου,
ἔτσι βίου ἀνθρωπίνου ἐκδέβληται· συνεζεύχθη δ' αὐτῷ ἡ μηχανὴς Ἐχ-

Ὁ Τζέτζης ἐπικαλούμενος τὴν σκιάν τοῦ Σοφοκλέους ἀπαιτεῖναι πρὸς τοὺς προτιμῶντας αὐτοῦ τοῦ σκηνικοὺς τοὺς ἐξῆς στίχους.

ὦ τὰς βεβήλους καὶ πεφυρμένας φύσεις,
ἄνθρωπε, τιμῶν καὶ κατογκῶν ἐς τόσον,
ὦ βρβάρους λόγους τε καὶ τέχνης νόθους
σοφοὺς νομίζων, τοὺς σοφοὺς δ' ἐναντίως,
οὐκ οἶδα πῶς φάναι δὲ καὶ ποίῳ τρόπῳ,
ἀλλ' εἰ διδασκτόν, τεχνικῶς δίδασκέ με·
σοφοὺς ἐκείνους σὺ νομίζεις καὶ λέγεις
τῷ τὰς ἀγυιάς πανταχοῦ περιτρέχειν (1)...

θρα, συμβουλευσάσης Μωρίας τῆς θεραπαινίδος αὐτοῦ » Ἐδημοσιεύθη πολλάκις καὶ τελευταῖον ὑπὸ Dübner ἐν τέλει Εὐριπίδου.

(1) Ὡς προερέθη, ἐν τῇ Δ' ἐκχτονταετηρίδι οἱ σκηνικοὶ διηρημένοι εἰς ὁμίλους περιήρχοντο τὰς πόλεις ἄδοντες ἄσματα καὶ λαμβάνοντες φιλοδωρήματα ἐν τῇ ἐορτῇ ἰδίῳ τῶν Καλανδῶν. Ἐπὶ Τζέτζου ἔκρατον τὸ αὐτό:

οἷοί εἰσιν οἱ πρὸ ἡμῖν σύμπαντες σιγνοφόροι
καὶ ὅσοι κατ' ἀρχίμηνον τὴν Ἰανουαρίου
καὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει δὲ καὶ Φώτων τῇ ἡμέρᾳ
ὅπόσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσαιτοῦντες
μετὰ ᾠδῶν, ἢ ἐπωδῶν ἢ λόγοις ἐγκωμίων
καὶ δῆθεν ἐν προφάσεσι ψευδέσιν εὐχφόμοις.

(Χιλιάδες, XIII, 475).

Ὁ Τζέτζης ἀποκαλεῖ τούτους σιγνοφόρους ἢ σημαιοφόρους, διότι, ὡς φαίνεται, ἕκαστος ὁμιλος σκηνικῶν εἶχεν ἰδέαν σημαίναν· κατὰ τὸν Προκόπιον (III, 59) ὁ θέλων ν' ἀποτείνῃ ἱκετεῖν πρὸς τοὺς δῆμους ἔπρεπε νὰ φέρῃ σημαίναν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ ἐν τῇ χειρὶ.

οὕτω δοκεῖ μοι τοὺς σοφοὺς μὲν βαρβάρους,
 τοὺς βαρβάρους σοφοὺς δὲ σὺ κρίνεις λόγοις,
 πληρῶν ἐν αὐτοῖς τοὺς ἀνακτόρων δόμους (1),
 τοὺς ἐγγενεῖς δὲ καὶ πολίτας οὐ νόθους,
 τῶν ἀρχικῶν τὰ τέκνα καὶ σοφοῦ γένους
 θλίβων, παρωθῶν
 Ἄλλ' ὦ Σοφόκλεις, ὦ Σοφίλου παιδίον
 γνῶμαις ἐπισφράγιζε σαῖς τὸ βιβλίον (2).

Περίεργον φιλολογικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τὸ πάθημα τοῦ ἱστορικοῦ Μενάνδρου δὲν ἦν πρωτοφανές ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου· ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφρατᾶ, νέος κατηλθεν ἐν τῇ θυμέλῃ, ἐνθα πιθανῶς ἔλαβε καὶ τὸ σκηνικὸν τοῦτο ἐπώνυμον, καὶ χορεύσας τὴν παντόμιμον ὄρχησιν ἐδίδαξε καὶ ἴδια αὐτοῦ δράματα, ἀνὴρ ὅμως γενόμενος πικρῶς μετανοεῖ ἐπὶ τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἐκβαχχεύσει, οὕτω καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἀκμάσας Νικηφόρος ὁ Βασιλάκης ἐν μὲν τῇ νεότητι αὐτοῦ γράφει διάφορα σατυρικὰ δράματα, ὕστερον ὅμως, ἱερωμένος καὶ διδάσκαλος, ἀσχολεῖται νὰ περισυνάξῃ τὰ κυκλοφοροῦντα ἀντίτυπα τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ καὶ παραδώσῃ ταῦτα εἰς τὸ πῦρ. Τῶν σατυρικῶν δραμάτων τοῦ Βασιλάκη οὐδὲν περιεσώθη, αὐτὸς ὅμως ὁ ποιητὴς ἔλαβε τὸν κόπον νὰ καταγράψῃ τέσσαρα τούτων, τὰ μᾶλλον γελωτοποιᾷ, τὸν Ὀνοθρίαμβον (3), τὸν Στύπακα ἢ

(1) Ἐκ τούτου δηλοῦται ὅτι καὶ ἡ βασιλεῖα ὑπεστήριζε τοὺς σκηνοὺς· οὕτω δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ τὰ ὑπὸ Προδρόμου γραφόμενα «εἰ μὴ μέλλοιμεν καὶ κονδύλοις ὑποσχεῖν κατὰ κόρρης παρὰ τοῖς οἰκοτρῖβωσι τῇ βασιλικῇ δαπέδῳ». Notices VIII, 92.

(2) Τζέτζου Χιλιάδες, Basileae 1546, σελ. 266.

(3) Π.θ.ανῶς εἶχεν ὑπόθεσιν τὴν ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ συνήθη ἐπὶ ὄνου πομπὴν ἀντάρτου τινός.

τὴν Παραδεισοπλαστείαν, τοὺς Στεφανίτας, καὶ τὸν Γαλαντοῦχον Ἑρμῆν (1).

Ὡς ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Βασιλάκης γράφουσιν ἄκτα καὶ δράματα διὰ τοὺς σκηνικούς, οὕτω καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσας Μανουὴλ ὁ Φιλῆς (1280-1330) ὑμνεῖ δραματικῶς τοὺς βασιλικοὺς αὐτοῦ προστάτας· ἔκ τινων μάλιστα διδομένων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον μετῴθη καὶ τὸ τοῦ σκηνικοῦ ἐπάγγελμα· ἐν ἐνὶ τῶν δραμάτων αὐτοῦ παρίσταται αὐτὸς ὡς τὸ κυριώτατον πρόσωπον διαλεγόμενος πρὸς ἄλλὰ πλαστά· συνιστῶν πρὸς τινὰ ὑπουργὸν τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ Δανιὴλ εἰκονίζει τοῦτον ὡς ἀληθῆ γέροντα μῆμον, δυνάμενον νὰ διακωμῳδήσῃ θαυμασίως τοὺς τρυλοὺς, νὰ μιμηθῇ τοὺς πιθήκους, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως νὰ εὐφημήσῃ τοὺς γενναιοδῶρους ὑπουργοὺς (2). Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μιλλέρου δε-

(1) Λόγος δὲν ἐποίησεν ὡς πρόλογον καὶ οἶονεὶ πίνακα εἰς βίβλον περιέχουσιν πονήματα αὐτοῦ. (Ἡ περιέργος αὕτη τοῦ Βασιλάκη πραγματεία ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς βυζαντινολόγου καὶ ἐλληνιστοῦ κ. Μιλλέρου ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ *Annuaire del' Association pour les Etudes Grecques*, 1873, σελ. 146-157). Ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς ἐμμένων τῇ παλαιᾷ προλήψει περὶ τῆς ἀμουσίας τῶν Βυζαντινῶν ὑποθέτει ὅτι αἱ κωμωδίαὶ αὗται τοῦ Βασιλάκη δὲν ἐδιδάχθησαν ἀπὸ σκηνῆς· ἀφοῦ ὅμως τοσοῦτον ἀριδύλως ἀπεδείχθη ὅτι τὸ θέατρον οὐδέποτε ἀπηρχαιώθη ἐν Βυζαντίῳ, ματαίᾳ πλέον καθίσταται πᾶσα τοιαύτη ὑπόθεσις· ὡς σημειοῦται κατωτέρω (σελ. τ'ε), ὁ σύγχρονος αὐτοῦ τοῦ Βασιλάκη Ζωνχράς καταγράφει πολλὰς κωμωδίας καὶ δράματα διδασκόμενα ὑπὸ τῶν τότε σκηνικῶν καὶ μίμων. Ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ Βασιλάκη πραγματείας πληροφορούμεθα ὅτι πλὴν τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ ἐποίησε καὶ βασιλικοὺς παιθνας· ἐκ τῶν διασωθέντων τοιούτων παιάνων τοῦ Προδρόμου κρίνομεν ὅτι καὶ οἱ τοῦ Βασιλάκη οὐδὲν ἕτερον ἦσαν ἢ τὰ γνωστὰ θεατρικὰ ἄκτα τῶν δῆμων.

(2) *Manuelis Philae Carmina*, ed. Miller II, σελ. 228.

μοσιευθέντων ποιημάτων εὔρηνται καί τινες στιχηραὶ ἰκεσίαι εἰς τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην δι' ὧν αὐτὸς ὁ Φιλῆς καὶ δύο ἕτεροι, ὁ Καρδάμης καὶ ὁ Καπνομάλης, ζητοῦσι χρηματικὴν βοήθειαν· ὁ τελευταῖος οὗτος ὡς δηλοῦται ἔκ τε τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ τέλους τῆς ἀναφορᾶς αὐτοῦ ἦν μῆμος.

Πακτωλέ μου, τὰ ρεῖθρα τῆς χειρὸς δίδου,
ὡς ἂν ὁ καπνὸς ἐκρυῇ τῆς ἀσβόλης (1).

Ἐν τῇ σκηνῇ πιθανῶς προσέλαβεν ὁ Φιλῆς καὶ τὸ ἐπώνυμον Εὐμολπος, ἐκτὸς ἂν ὁ τελευταῖος οὗτος ἦναι διάφορος τοῦ πρώτου, ὅπερ ὁ κ. Μίλλερὸς δὲν παραδέχεται ἐπικαλούμενος καί τινα μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Φιλῆ ῥητῶς λέγοντος ὅτι ἦν « ὠδικόν τι πετεινόν » (2).

Ἐν τῶν δραμάτων τοῦ Φιλῆ ἐπιγραφόμενον « ἡθοποιεῖα δραματικὴ » ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν ἐξύμνησιν τῶν ἀρετῶν τοῦ μεγάλου δομεστίκου καὶ ἱστορικοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐκ στίχων 965· πρῶτιστα τοῦ δράματος

(1) I, σελ. 99-100. Ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ ἔχρion τὸ πρόσωπον δι' ἀσβόλης πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, « ἀσβόλου πλήρης τὸ πρόσωπον, ὁποῖους ἐν ταῖς σκηναῖς ἀνθρωπίσκους εἰσάγομεν διασκευάζοντες Αἰθιοπικώτερον » Notices et Extraits VIII, 2, σελ. 83. Ἐκ τοῦ Φιλῆ (II, σελ. 385) δηλοῦται ὅτι ἔφερον ἔτι καὶ κωμικὰ προσωπεῖα (βλέπε τὴν σημείωσιν 2, σελ. τ' 5'). Κατὰ πᾶσιν πιθανότητα ὁ Καπνομάλης οὗτος ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ καπνοσιδοῦς χρώματος τῆς κόμης αὐτοῦ, ὡς οἱ προσημειωθέντες Καράμαλλος καὶ Χρυτόμαλλος. Ὁ Φιλῆς (II, σελ. 385 καὶ 387) μνημονεύει τὰς δνοφερὰς χαίτας τῶν τότε μίμων, οἵτινες ἔκαβον αὐτὰς δσάκας παρίστων ὡς οἱ ἀρχαῖοι γελῶν τι πρόσωπον (ἐξυρισμένον πρὸς κόνδυλον).

2. Τόμ. II, σελ. II.

πρόσωπα εἶναι αὐτὸς ὁ Φιλῆς καὶ ἕτερος ἡθοποιὸς παριπῶν
τον Νοῦν (1), δευτερεύοντα δὲ δώδεκα γυναῖκες παριστῶσι
τὰς Ἀρετάς, ἥτοι τὴν Φρόνησιν, τὴν Ἀνδρείαν, τὴν Δικαι-
σύνην, τὴν Σωφροσύνην, τὴν Ἀλήθειαν, τὴν Μνήμην, τὴν Ἐ-
λεημοσύνην, τὴν Πραότητα, τὴν Ἀγχίνοϊαν, τὴν Εὐθύτητι,
τὴν Ἐγκράτειαν καὶ τὴν Ταπείνωσιν, καὶ ἐπὶ τέλους αὐτῶν
ὁ Καντακουζηνός (2).

Ἔτερον δράμα τοῦ Φιλῆ εἶναι ἡ λεγομένη μονωδία ἐπὶ
τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἀποτελουμένη ἐκ στί-
χων 605· προλογίζει εἰς Θεράπων, καὶ θρηνοῦντες ἐγκωμιά-
ζουσι τὰς ἀρετάς τοῦ νεκροῦ οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ,
ἥτοι ὁ Βασιλεύς, ἡ Δέσποινα, ὁ Βασιλεὺς (ἀδελφός) καὶ ἡ σύ-
ζυγος τούτου (Βασίλισσα) (3). Δραματούργησις τοιαύτης θλι-
βεράς σκηνῆς εἶναι τολμηρά, οὐχὶ ὅμως καὶ πρωτοφανής· ἐν
ἔτει 1637 ὁ ἰταλὸς Ἀντώνιος Περσιάνης ἔγραψε παρόμοιον
δράμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἡγεμονίδος Χριστίνης τῆς ἐκ Λορ-
ραίνης (4)· εἰκάζεται ὅμως ὅτι τὸ ἄνω δράμα δὲν ἐδιδάχθη δη-
μοσίᾳ, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ παλατίῳ συνελθόντες οἱ ἡθοποιοὶ ἐνεκω-
μίαςαν τὰς ἀρετάς τοῦ ἀποθανόντος, ψάλλοντες, ἀντὶ τῶν
γνωστῶν μυρολογίων τῶν θρηνωδῶν, τοὺς στίχους τοῦ Φιλῆ.

Ὡς τρίτον δράμα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ

(1) Ὅτι τὸν Νοῦν παρίστα διακεκριμένος ἡθοποιὸς πληροφοροῦμεθα
καὶ ἐκ τῶν στίχων 870-875.

(2) Ἡθοποιία δραματικὴ πονηθεῖσα τῷ Φιλῇ καὶ ἐγκωμίων ὑπόθεσιν
ἔχουσα τῷ λαμπροτάτῳ μεγάλῳ δομεστικῷ τῷ χαριτωνύμῳ φημὶ Καν-
τακουζηνῷ. Εἰσὶ μέντοι τὰ πρόσωπα Νοῦς καὶ Φιλῆς, προλογίζει δὲ
Φιλῆς (I, σελ. 143-184).

(3) Miller, I, σελ. 388-414.

(4) In morte della serenissima Christina di Lorena. Firenze 1637 (Al-
lacci, Drammaturgia—Persiani Ant.).

ὁ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ψυχῆς διάλογος ἀποτελούμενος ἐκ στίχων 440 (1).

Ἐκ πολλῶν διασωθέντων μνημείων δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ θέατρον ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ὑπεστηρίζετο οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας. Οἱ σκηνικοὶ ἀποτελοῦσι τὴν πομπὴν τῶν πατριαρχῶν (2), ὁ λαὸς ἀνενοχλήτως ἐορτάζει τὰς Ἀπόκρεω μετὰ τῶν θυμελικῶν (3), οἱ δὲ βασιλεῖς ἐξακολουθοῦσι τελοῦντες τὸν λεγόμενον Δαφναῖον θρίαμβον ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Καλανδῶν (4). Θέ-

(1) Miller, I, σελ. 419-430.

(2) « Τοῦτον (τὸν πατριάρχην Ἡσαΐαν) ἄρας ἐκείθεν καὶ ἐφ' ἐν τῶν βασιλικῶν ὀχημάτων ἀναβιβάσας, ὡς εἶχε τῶν ἐρυθροβαφῶν κοσμημάτων, τῷ πατριαρχικῷ φέρων ἀποδίδωσι θρόνον, οὐκ ἐπισκόπων τινῶν, οὐδὲ πρεσβυτέρων προοδευόντων καὶ ἐπομένων, ἀλλ' αὐλητῶν καὶ αὐλητριῶν καὶ ὀρχηστῶν καὶ ὀρχηστρίδων σὺν ὠδαῖς χαρμοσύνοις τὴν πομπὴν ποιουμένων ἐκείνην. ὧν μία τις, ἡ μάλιστα τῶν ἄλλων αὐλητριῶν δοκιμωτάτη, ἵππου ἐν ἀνδρικῷ τῷ σχήματι ἐπιβαίνουσα τοῖς στρατευομένοις εἶπετο μὲν καὶ πρότερον, εἶπετο δὲ καὶ νῦν προπομπεύουσα τε τῷ πατριάρχῃ, καὶ ὅσοι τότε παρῆσαν εἰς γέλωτας ἀσήμους παρσύρουσα ». Νικ. Γρηγοράς Α, σελ. 425, ἐκδ. Βόννης.

(3) « Συδριτικαὶ τούτοις σπουδάζονται τράπεζαι· τοὺς δὲ ὀρχήστρα ὀήπουθεν ὄλους ἔχει, καὶ χαίρουσι κατὰ κλῶντες ἐαυτοὺς καὶ πάντη στρέφοντες καὶ λιγύζοντες καὶ ὅλῳ τῷ σώματι ἐνασχημονοῦντες καὶ κορδακίζοντες... συμπεσόντες ἀλλήλοις μάχονται ὥσπερ ἐν παρατάξει... Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐνσμενίζουσιν αὐληταῖς καὶ κιθαρῳδοῖς, καὶ ἡβύνονται κατὰυλούμενοι, καὶ τοῖς ἐκ θυμέλης ἐαυτοὺς ὄλους διδῶσι, καὶ στιβάδος ἐπὶ καὶ κλίνης πολυτελοῦς κείμενοι ἐκθηλύνονται, καὶ τοῖς περὶ τούτου μεγάλας ἐκτίνουσι δωρεάς ». Ἰωάννου Χούμνου ἐκφρασις παιδιῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀπόκρεω γενομένων (Boissonade Anecdota Nova, σελ. 215 217).

(4) Γρηγοράς, III, σελ. 167. Ὀνομάσθη πιθανῶς Δαφναῖος ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Δάφνης: « ἐκείσε γὰρ τοὺς στεφάνους τῆς δάφνης

σπισμα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' (1329?) προσδιορίζον εἰς τριάκοντα ὅλας ἡμέρας τὴν πανήγυριν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπιτρέπει εἰς τὸν λαὸν νὰ ψάλλῃ κατὰ χοροῦς πανηγυρικὰ ᾠσματα καὶ νὰ χορεύῃ μάλιστα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας (1). Τὸ παράδειγμα τῶν Παλαιολόγων μιμηθέντες καὶ οἱ Τοῦρκοι σουλτάνοι περιστοιχίζονται ὑπὸ μίμων, καὶ ὀρχηστῶν (2), πιθανῶς Βυζαντινῶν, διότι οἱ Ἀραβεῖς καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐν ᾧ ἀνεδείχθησαν ἀμίμητοι σχοινοβάται, οὐδέποτε ἐπέδωκαν εἰς τὸ κυρίως λεγόμενον θέατρον (3).

Ἐν τούτοις, δυνατὸν νὰ ἐγερθῇ ἡ ἀπορία μὴ οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ μῖμοι οὐδὲν κοινὸν εἶχον πρὸς τοὺς παλαιότερους,

οἱ ἄρχοντες ἐλάμβανον κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα. Ἀωνόμου, τὴ Πάτρια τῆς Πόλεως (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1204).

(1) Zachariae, Novellae Constitutiones, σελ. 685. 686.

(2) Ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος ἐπισταφθεὶς περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ' ἐκτονταετηρίδος τὴν αὐλὴν τοῦ Βαϊζήτου εἶδε « μίμων τε ὄχλους καὶ αὐλητῶν συστήματα καὶ χοροὺς ἀδόντων καὶ ἔθνη ὀρχηστῶν » Notices et Extraits, VIII, σελ. 320.

(3) Ὁ Γρηγορᾶς (I, 348-350) διὰ μακρῶν περιγράφει τὰς παραστάσεις τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν τότε πρῶτον ἐλθόντων Αἰγυπτίων σχοινοδατῶν, δυστυχῶς παραλείπων τὰ συνοδεύσαντα εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας « διάφορα εἶδη τῆς (Βυζαντινῆς) ὀρχήστρας », ὡς γνωστά. Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐπίσης θαυμάζει τὴν σχοινοδατικὴν τέχνην τῶν Τούρκων « ἐκεῖνο μέντοι παρήσω τῶν σχοινοδατῶν, ὡς ὑπὲρ τὰ ἄλλα γένη Τοῦρκοι δεινοί εἰσι τὴν τέχνην ταύτην, ὥστε καὶ πεπεισμένους πορεύεσθαι ἐπὶ τῶν σχοινίων, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποθεῖν ἐπὶ τούτων ὡς ἂν δύνωνται ἰσχυρότατα, καὶ ἐπὶ τούτων μυρὶς ἐργαζομένους θύματος ἕξια, ἐπὶ ξιφίῶν διέοντας τε καὶ ὑποστρεφόμενους » σελ. 435, ἐλθ. Βόνης.

ἀλλ' ἦσαν ἀπλοῖ γελωτοποιοὶ καὶ οὐχὶ ἠθολόγοι καὶ βιολόγοι ὡς τοὺς ἠννόουν οἱ ἀρχαῖοι. Γλῶσσαι, ἀγνώστου ἐποχῆς, ἀποκαλεῖ τοὺς μίμους καὶ ἀρχαιολόγους (1), ὡς παριστῶντας ἀρχαῖα ἰδίως δράματα, τοῦτο δὲ ῥητῶς σημειοῦσι καὶ οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπιγραμματικοὶ λέγοντες ὅτι οἱ τότε μῖμοι καὶ μιμάδες παρίστων ἔργα φωτῶν οὐχ ὀσίων, ἀρχεγόνων μερόπων εἰκόνας (2).

Ὁ Ψελλὸς καλῶς διακρίνει τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου βαρβάρους γελωτοποιοὺς (3) ἀπὸ τῶν μίμων καὶ αὐτῶν τῶν γελοιαστῶν τοῦ ἵπποδρόμου (4)· ἐρμηνεύων ὁ Ζωναρᾶς τὸν περὶ θεωριῶν κανόνα τῆς ἐν Γρούλλῳ συνόδου λέγει ὅτι διὰ τῆς φράσεως τραγικὰ προσωπεῖα οἱ πατέρες ἐκεῖνοι ἠννόουν τὰς παλαιὰς τραγωδίας, ὡς τὰς τοῦ Εὐριπίδου, σατυρικὰ δὲ τὰς παλαιὰς κωμωδίας, ὡς τοῦ Ἀριστοφάνους· ἐν ἐρμηνείᾳ ἐτέρου κανόνος ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὑπεννοεῖ ὅτι μεταξὺ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν συγχρόνων μίμων οὐδεμία διάκρισις ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ἐπαγγέλματι, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ πρὸς αὐτοὺς διαγωγῇ τῆς ἐκκλησίας, διότι « οἱ πάλαι πατέρες τοὺς σκηνικοὺς καὶ μίμους ἐν τοῖς ἀποτρο-

(1) « Attelani, Σκηνικοί, Ἀρχαιολόγοι, Βιολόγοι ». Ducange, Glos. Graec. (Βιολόγοι).

(2) Βλέπε ἀνωτέρω τὰ εἰς Θάλειαν καὶ Χρυσόμαλλον ἐπιγράμματα.

(3) Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη V, σελ. 168-169. Ὁ παρὰ τῷ Ἀττίλῃ πρεσβευτῇ τοῦ Θεοδοσίου Β' Πρίσκοις γράφει ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον εἰσῆλθεν εἰς παράστασιν Σχύθης φρενοβλαβῆς (Dindorfii, Historici Minores I, σελ. 317)· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀττίλα Βλέδης εἶχε παρ' ἐχυτῷ τὸν γελωτοποιὸν Ζέρκωνα (αὐτ. σελ. 324).

(4) Μεσ. Βιβλιοθήκη, VI, σελ. 206, τοὺς γελοιαστὰς ὀνομάζει ὁ Ψελλὸς καὶ φλυάρχους (σελ. 209), διακρίνων πάντοτε τούτους τῶν μίμων.

πείους ἐλογίζοντο » (1). πολλαχοῦ δὲ μνημονεύσας τοὺς σκη-
νικοὺς καὶ μίμους ὁ Ζωναρᾶς ἐπὶ τέλους ῥητῶς λέγει ὅτι ἐπ'
αὐτοῦ (1118) οἱ μὲν πρῶτοι παρίστων δράματα μετ' ὀρχή-
σεως, οἱ δὲ μῖμοι κωμωδίας (2).

Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Φιλῆ πληροφορούμεθα ὅτι οἱ ἐπὶ
τῶν Παλαιολόγων μῖμοι παρίστων τὰ αὐτὰ περίπου δράματα
τὰ ὅποια πρὸ μιᾶς χιλιετηρίδος πικρῶς ἐπετίμησεν ὁ Χρυσό-
στομος· ὡς προεσημειώθη (σελ. ο ε') ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος
πατὴρ ἐπανειλημμένως ἀπέτρεψε τοὺς χριστιανοὺς νὰ συχνά-
ζωσιν εἰς τὰς μιμικὰς παραστάσεις τὰς ἐχούσας ὑπόθεσιν τὴν
ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανά-
του. Ὁ Φιλῆς διὰ μακρῶν περιγράφει μίαν τῶν τοιούτων μι-
μικῶν παραστάσεων, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων:

Ἄνδρες ἐγερσιγέλωτες, ὅσοι βιοπαίγμονι τέφρῃ
ἀνθρακίην παθέεσσιν ἀνάπτετε, μίξατε πένθει
χαρμοσύνην ἀγέλαστον, ἐπεὶ μετὰ τόξα γελώτων
θυμοβόρος μελέεσσι κορύσσεται ἀσπιδιώτης.

(1) Ἑρμηνεία εἰς τὸν 66 κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

(2) « Οἷά εἰσι τὰ τῶν μίμων, οἳ ποτὲ μὲν Ἀρραβίτας μιμούμενοι,
ποτὲ δὲ Ἀρμενίους, ποτὲ δὲ δούλους, ἐνίοτε δ' ἕτερό τινα τοῖς ἐπὶ κόρ-
ρης ῥαπίσμασι καὶ ψοφήμασι γέλωτας ἀπρεπεῖς κινουσι καὶ οἷον ἐκβα-
χεύουσι τοὺς ἀφελεστεροὺς ἢ ἀπροσεκτοτέρους... καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς
δὲ ὀρχήσεις κωλύει (ὁ κανὼν)· σκηνὴ δέ ἐστιν ἡ παραποίησις καὶ ὑπό-
κρισις, ὅθεν καὶ σκηνικοὶ λέγονται οἱ ὑποκρινόμενοι καὶ ἀπεικάζοντες
ἐαυτοὺς ποτὲ μὲν δούλοις, ποτὲ δὲ δεσπόταις, ποτὲ δὲ στρατηγοῖς καὶ
ἀρχουσιν· ὥσπερ εὖν ταῦτα ἐκώλυσεν ὁ κανὼν διὰ τῶν μίμων, οὕτω καὶ
τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις, εἴτε δι' ἀνδρῶν γίνεσιντο, ἀπρεπεῖς λιγυζομένους
καὶ ἀσχημονούντων ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι, εἴτε διὰ γυναικῶν εἰς ἀκολασίαν
τοὺς ὁρῶντας ἐκκαλουμένων ». Ζωναρᾶς ἑρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς
ἐν Τροῦλλῃ συνόδου.

Ἄρεϊ σαρκοχίτωνι κακὴν μὴ τεύχετε νίκην,
νίκην ψυχολέτειραν, ὅτι κρυφίοισι βελέμνοις
εἰς κραδίην ζοφούντες ὀϊστεύουσι φονῆες . . .

Ενθεν ἐμοὶ σκιοέσσα βίου φιλοπαίγμονος αἴγλη
σκηνοχαρῆς δοκέει τύπος, οἷά περ ἄνδρες ἄλλοι
παιζόμενοι παίζοντες ἐν εὐτροχάλοισι θεήτροις·
ἄνδρα γελωτοκάρηνον (1) ἐνιδρύσαντο θώκῳ,
χλαίνῃ μὲν σχεδίῃ περιλαμπέα, παιζόμενον δέ,
ὄλβῳ ἐπ' ὀθνείῳ πενίην ὅτι δόξε καλύπτειν·

τὸν ῥα γέλως μόρφωσε βίου φορέοντα καλύπτρην,
ὄλβιον ὑψικάρτηνον ἕως μόνον ἔζετο παίζων
ἀγλατὴν βιότοιο, κενῷ δ' ἐπετέρπετο θώκῳ,
ὃς ψαλίσσιν τοπάροιθε τεμῶν ἀπεχείρατο χαίτην (2).

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ περὶ Ὑποκρίσεως λόγου τοῦ Εὐσταθίου
Θεσσαλονίκης πληροφορούμεθα ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ παρίστων
πλὴν τῶν συγχρόνων καὶ παλαιὰ δράματα (3).

(1) Ὁ ἐξυρημένος τὴν κεφαλὴν μῆμος.

(2) Philae Carmina II, σελ. 384-388. Τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Φιλῆ
εἶναι πολὺ περίεργον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τότε θεάτρου, δυστυχῶς δ-
μως εἶναι τοσοῦτον στρυφνόν, ὥστε ἀπαιτεῖται μελέτη εἰς κατανόησιν
αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ στίχου 22 «μορφὴν κτηνομέτῳπον ἐῷ παρέμιξε κα-
ρήνῳ» δηλοῦται ὅτι οἱ τότε μῆμοι ἔφερον ἐτι προσωπεῖα κωμικά.

(3) «Ἐδίδαξαν, καὶ μὴν ἐτι διδάσκουσιν αἱ βασιλικαὶ δυσπραγίαι,
ἃς ἡ ὑποκριτικὴ τέχνη λογογραφεῖ, μὴ χρῆναι πιστεύειν τῇ περιόπτῳ
ἡμῶν . . . Ἐμπαλιν δὲ τούτων ἐγνώρισαν ἡμῖν αἱ τῶν χαμαιριφῶν προ-
σώπων παρυψώσεις, ἃς καὶ αὐτὰς ἡ ὑπόκρισις ἐκείνη διεχειρίσατο εἰς
ἐπιβαιξιν, εὖ φρενήρη ἄνθρωπον εἶναι, ὃς πεδινὸς ὢν ἀπογινώσκει τὴν
σὺν Θεῷ οὐράνωσιν. Ἐγνώμεν ἐκεῖθεν, καὶ δόξα φανῶν τοὺς ἥρωας
ὃς ῥήσος διέθετο, εἰκότα ὄντα διαβαίνειν τῇ χρόνῳ καὶ εἰς τοὺς ὑστε-
ρον. Καὶ ἡ τοιαύτη γνῶσις βελτιστὴ τοὺς εἰδότες . . . Τὸ τῆς τοιαύτης

Σύγχρονοι τῶν μίμων κωμῳδαὶ δὲν περισώθησαν, ἔκ τινος ὁμῶς περιγραφῶν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν μιμικῶν τούτων παραστάσεων.

Κατὰ τὸν Χορίκιον οἱ μῖμοι συγκεντρωθέντες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ παρίστων ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀγώνων τὰς κωμῳδίας αὐτῶν (1). αὐτοὶ βεβαίως ἐδίδαξαν εἰς τὰς φατρίαις τῶν δήμων τὸν τρόπον τοῦ διακωμῳδεῖν καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, διότι οὐδέποτε πρὸ τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν μίμων πρὸς τοὺς δήμους ὁ ἵπποδρόμος παρεξεστράπη εἰς τοσοῦτον ἀναιδεῖς διαδηλώσεις. Ὁ Γαζαῖος σοφιστὴς προσθέτει ὅτι μόνον τοὺς μίμους φοβούμενοι οἱ ἰσχυροὶ δὲν ἐτόλμων ν' ἀδικῶσι (2).

ὑποκρίσεως εἶδος παντοίαν ἱστορικῶς ἀρετὴν τε καὶ ἀρχαίους ἐξεθετο εἰς τε πρόοπτον καὶ εἰς ἐπήκοον... ὁ δὲ καλὸν ἐκεῖθεν κατέβη καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῶν ζώντων ἐρανιζώμεθα τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μάθησιν, ἀλλὰ καὶ νεκροῖς ὁμιλοῦντες δι' ὑποκρίσεως ἐκείνης, τὴν κατ' ἀρετὴν ζωὴν προσεπικτώμεθα. Ἐν ἄλλῃ περικοπῇ λαλεῖ περὶ τῶν συγχρόνων δραμάτων. (Εὐσταθίου περὶ ὑποκρίσεως, β-γ. Migne Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 374). Ἐξ ἱεροῦ λόγου τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου πληροφορούμεθα ὅτι πολλοὶ κατεγίνοντο εἰς ἀντιθέσει τῆς παλαιᾶς ὥδικης, ἥτοι τῆς μουσικῆς τῶν δραμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν Πινδαρικῶν ποιημάτων, ἀλλὰ τοὺς πόνους τούτων θεωρεῖ ἀνωφελεῖς ὁ Εὐστάθιος, ἀφοῦ τὰ μυστήρια τῆς παλαιᾶς ταύτης ἐπιστήμης πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀπολεσθῆ (Πρόλογος τῶν Πινδαρικῶν παρεκβολῶν, α' (Migne, σελ. 359).

(1) Apologie des mimes, σελ. 237, ἔκδ. Graux.

(2) « Ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτείαν ἡμῶν οὐ μικρὰ πολλάκις εὐεργετοῦσιν, ἔρχοντες ἐν καιρῷ τοῖς σκώμμασι σωφρονίζοντες. Ἀντιδίνει γὰρ αὐτοῖς καὶ μέχρι δυναστείαις ἢ παρρησίαις καὶ τῶν μὲν ἡγεμόνων φίλοι τὸν ὄγκον ὑποστέλλονται τῆς ἐξουσίας, καὶ ἰδωσέ τι ποιοῦντας ἀνάξιον τῆς ἀρχῆς οὐ θαρροῦσιν ἐπιτιμᾶν, μίμοις δὲ πάρεστι σκώπτειν ἀφρόδως... Ποιοῦνται δὲ τὴν ἐπίπληξιν ἐφ' οἷς ἂν ταύτη χρήταιται δέη οὐ πικρὸν οὕτω κῆκρατον, θέλγουσαν δὲ πῶς ἅμα καὶ δάκνουσαν. τῇ συνήθει κεράτχυντες χάριτι », σελ. 238.

Ἄγνοεῖται ἡ κυρία ἀφορμὴ ἡ ἀναγκάσασα τὸν ἱππόδρομον ἢ ἀφηνιάσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, ἐκ τοῦ διασωθέντος ὁμῶς ἄσματος δυνάμεθα νὰ ὑπεννοήσωμεν ὅτι τὸ πρῶτον σύνθημα τῆς ὕστερον διχδραμχτισθείσης φρικώδους τραγωδίας ἔδωκεν ἡ διακωμώδησις ἀσελγοῦς τινος παρεκτροπῆς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἐν ἔτει 600, ἐν ᾧ ὁ Μαυρίκιος ἐλιτάνευεν, οἱ δῆμοι ἐκάθισαν ἐπὶ ὄνου φαλακρόν τινα ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἐπιθέσαντες ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἀντὶ στέμματος στέφανον ἐκ σκορόδων ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων μαῦρον σαγίον ἐπόμπευσαν αὐτὸν ἄδοντες τὸ δημοτικὸν τοῦτο ἄσμα :

Εὗρηκε τὴν δαμαλίδ' ἀπαλὴν
 κί ὥς τὸ κοινὸν ἀλεκτόριν
 πεπήδηκεν αὐτὴν
 καὶ ἐποίησε παιδίαν
 ὥς τὰ ξυλοκούκουδαν.
 Ἄγιέ μου, ἄγιε φοβερὲ καὶ δυνατέ,
 δὸς αὐτῷ κατὰ κρηνίου
 ἵνα μὴ ὑπεραίρηται,
 καὶ ἐγὼ σοι τὸν βοῦν τὸν μέγαν
 προσαγάγω εἰς εὐχὴν (1).

(1) Θεοφάνης, 6093. Ἰωάννου Ἀντιοχέως ἀποσπάσματα (Mueller, V, 2, σελ. 35).

Ὡς γνωστόν, ἡ κωμῶδία αὕτη ἐγένετο ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐπελθόντος ἀγῶνος τοῦ Μαυρικίου πρὸς τοὺς δῆμους· ὅτι δὲ εἰς τὴν φοβερὰν καταστροφὴν συνετέλεσεν ἰδίᾳ τὸ θέατρον, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν καὶ ἐκ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τότε ὁ ἱστορικὸς Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, γέμοντος θεατρικῶν μεταφορῶν: «Θέατρον καὶ βῆμα καὶ παρεκτροπὴ συμπενθείτω μοι σήμερον, πανηγυρίζετω δὲ τραγωδίαν καὶ δά-

Καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Μαυρικίου, Φωκάς, διεκωμωδήθη ὅτι μεθύων παρημέλει τὰ βασιλικὰ αὐτοῦ καθήκοντα· ἐκ τῆς κατ' αὐτοῦ κωμωδίας διεσώθησαν οἱ ἐξῆς δύο στίχοι :

Πάλιν 'ς τὸν κῶκον ἔπιες,
 πάλιν τὸν νοῦν ἀπέλυκες (1).

Σαφεστέραν ιδέαν περὶ τῶν τοιούτων κωμωδιῶν καὶ τῶν φοβερῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων δίδει τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον. Ἐπὶ Θεοφίλου τοῦ τελευταίου τῶν εἰκονομάχων ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος καταχρώμενος τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἐσφετερίσθη ἐν πλοῖον πτωχῆς χήρας ἐκ τῶν λεγομένων κουμπάριαι· ἡ ἀδικηθεῖσα μάτην ἐπικαλεσθεῖσα τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαστῶν, ἐπὶ τέλους κατέφυγεν εἰς τοὺς μίμους τοῦ ἵπποδρόμου. Ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θεωρίῳ ἐθεώρει τοὺς ἀγῶνας, αἰφνης ἐκυλίσθη ἐν μέσῳ τοῦ θεάτρου μικρὸν πλοιάριον (καρχδίτσιν) συρόμενον ἐπὶ τροχῶν· ἦτο μικροσκοπικὴ ἐξειρόνισις τῆς σφετερισθείσης κουμπάριας μετὰ τῶν ἀρμένων αὐτῆς· οἱ συνοδεύοντες εἰς τοῦτο μῖμοι ἐστάθησαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως καὶ ἤρχισαν τὴν παράστασιν.

κρυον, ἐξελλέσθω δὲ κατορχούμενος θρῆνος, τηλικαύτης κατηφαίας ἐργασίᾳ θρησκευόμενος καὶ τιμώμενος· ἀποχειράσθωσαν οἱ λόγοι τὸν κρότον, τὴν εὐζημίαν αἱ Μοῦσαι, τὸ λευκὸν Ἀθηναίῳ τριβώνιον· χηρεύουσι γὰρ ἀρεταί, τὸν ἐκυτῶν ἀναζητοῦσιν ἡνίοχον, βαγδαίου φθόνου τινος τὸν ἐκείνον διαρρήξαντος ἄξονα· ἄνδρες θεαταί, ἀλλ' εἴθε μὴ τηλικούτων κακῶν γεγόνατε μάρτυρες· Ἰλιᾶς κακῶν ἡ ὑπόθεσις, Ἐριννύει τῷ λόγῳ χορός· ἡ δὲ σκηνή μοι τοῦ δράματος τάφος ἐπίσημος. Θεοφυλάκτου ἱστορίαι, σελ. 338-339, ἐκδ. Βόννης.

(1) Θεοφάνης, 6100.

Εἰς μῖμος λέγει πρὸς ἕτερον—Χάνε, κατὰπτε αὐτό.

Δεύτερος μῖμος—Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι.

Ἕτερος μῖμος ἢ ὁ πρῶτος—Ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος τῆς χήρας τὸ πλοῖον γέμον κατέπτε, καὶ σὺ οὐκ ἰσχύεις φαγεῖν τοῦτο;

Ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τὴν παράστασιν, ἣτις βεβαίως δὲν περιωρίσθη εἰς μόνον τὸν διάλογον τοῦτον, ἠρώτησεν ἂν τὸ καταμηνυόμενον ἀδίκημα ἔμεινεν ἀτιμώρητον· ἡ χήρα παρισταμένη ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ἰκέτευσε τὸν μονάρχην νὰ τὴν ἐκδικηθῇ. Ἀμέσως ὁ Θεόφιλος διατάσσει τὸν ἐπαρχον νὰ συλλάβῃ τὸν ἀδικήσαντα ὑπουργὸν καὶ ἀνάψας πυρκαϊάν ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ ἵπποδρόμου καύσῃ αὐτὸν ἐν στολῇ (1).

Ἡ τρομερὰ ἀπόφασις ἐξετελέσθη παραχρῆμα, ἡ δὲ χήρα παρέλαθεν οὐ μόνον τὸ καράβιον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς δημευθείσης περιουσίας τοῦ πραιποσίτου Νικηφόρου. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο πλοῖον συνετέλεσεν ἵνα ἐπονομασθῇ καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ὁποίας κατῴκει ἡ χήρα, Καραδίτσιν.

Ἐπειδὴ δὲ παρομοία σκηνὴ διεδραματίσθη καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ (2), πειθόμεθα ὅτι οἱ μῖμοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν παραδόσεις· εἰς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι οὐδύλως παρεξέκλιναν τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὸ ἔθιμον τῆς ὑπὸ τῶν μίμων διηγεκοῦς διακωμωδήσεως τῶν ἀνταρτῶν.

(1) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1237. Ὁ κ. Rambaud ἀποκαλεῖ τὴν μιμικὴν ταύτην παράστασιν « Aristophanica comoedia tragicum exitum habuit. » De Circensibus, σελ. 10.

(2) Μαλίλας, σελ. 339-340.

Ἐν ἔτει 425 ἐπὶ Θεοδοσίου Β' πομπεύεται διακωμωδούμενος ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἀκηλυῖας ὁ τύραννος Ἰωάννης, « ὄντων ὀχούμενος καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀπὸ σκηνῆς ἐνταῦθα παθῶν τε καὶ ἀκούσας » (1).

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ οἱ ἐθνικοὶ περιβομβοῦνται, ἥτοι διακωμωδοῦνται ὑπὸ τῶν μίμων κροτούντων βομβωνάρια (2).

Παραλείπων ἄλλας τοιαύτας διακωμωδήσεις περιορίζομαι μόνον εἰς τὰς δύο ταύτας. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1043) πομπεύεται ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ (3) ὁ ἀντάρτης τῆς Κύπρου Θεόδωρος ὁ Ἑρωτικὸς « ἐνδεδυμένος γυναικεῖαν στολήν » (4). Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ διὰ μακρῶν περιγράφουσα τὴν διαπόμπευσιν τῶν συνομοσάντων κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς μνημονεύει καὶ τι τῶν ἀδομένων ἀσμάτων· ἀφοῦ ὑπέστησαν

(1) Προκόπιος I, σελ. 321.

(2) Μαλάλας, σελ. 451, 473, 491. Τὰ βομβωνάρια ταῦτα, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος καὶ ἐν σελίδι ρη', ἦσαν εἶδος θεατρικῶν κροτάλων· ἐν τεῦθεν πιθανῶς παράγεται καὶ τὸ παρὰ τῷ λαῷ διατηρηθὲν ἐπίθετον τοῦ προσωπιδοφόρου, κουδουνάτος. Γλῶσσα παρὰ Δουκαγγίῳ φέρει « Κουδουνάτος, μορμολύκειον ἐνδεδυμένος ». Ἐπὶ Ζήνωνος (181) μνημονεύεται πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Καλανδίων διορίσας ἐπίσκοπον Τύρου τὸν Ἰωάννην ἐπονομαζόμενον Κωδωνάτον (Θεοφάνης 597). Ἐπειδὴ ἀμφότεροι ἦσαν ἀντίπαλοι τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου, εἰκάζεται ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἀπέδωκαν αὐτοῖς τὰ θεατρικὰ ταῦτα ἐπίθετα· διὸ καὶ ὀρθῶς ὁ ἐκδότης τοῦ Θεοφάνους, Goar, ἐσημείωσεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Κωδωνάτου « *Larvatos con tintinnalibus, κωδωνάτους vocant recentiores Graeci* ».

(3) Ὅτι οἱ μῖμοι, καὶ οὐχὶ οἱ δῆμοι, ἐπόμπευον τοὺς ἀντάρτας ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, πειθόμεθα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι παρανομοῦντες οὕτως ἐπομπεύοντο (Mueller *Fragmenta Histor. Graecorum* V, 2, σελ. 38).

(4) Κεδρηνὸς II, σελ. 549 550.

τὴν ἀτιμωτικὴν κουράν « παραλαβόντες τούτους οἱ σκηνικὴ καὶ σάκκους περιβαλόντες, τὰς δὲ κεφαλὰς ἐντοσθίοις βοῶν καὶ προβάτων ταινίας δίκην κοσμήσαντες, ἐν βουσίᾳ ἀναγαγόντες καὶ ἐγκαθίσαντες οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ θατέραν πλευράν, τούτους διὰ τῆς βασιλικῆς ἡγὼν αὐλίδος. Ραβδοῦχοι ἔμπροσθεν τούτων ἐφαλλόμενοι καὶ ἄσμάτιόν τι γελοῖον καὶ κατὰλληλον τῇ πομπῇ προσάδοντες ἀνεβόων λέξει μὲν ἰδιώτιδι διηρμωσμένον, νοῦν δὲ ἔχον τοιοῦτον· ἐβούλετο γὰρ τὸ ἄσμα πάνδημον πᾶσι παρακελεύεσθαι τε καὶ ἰδεῖν τοὺς τετυραννευκότες τούτους κερασφόρους ἄνδρας, οἵτινες τὰ ξίφη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔθηξαν » (1).

ΣΤ.

Διὰ τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως κατεστράφη πᾶν λείψανον τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὅποῖον κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τῆς Γραικορρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν τῇ ἐπελθούσῃ στυγερᾷ δουλείᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους βεβαίως ἦν ἀδύνατον νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ποίησις καὶ πρὸ πάντων τὸ θέατρον, διότι, ὡς καλῶς εἶπον οἱ ἐν Ἑνετίᾳ ἀποτελοῦντες τὸν σύλλογον τῶν Ἀβλαβῶν Ἕλληνες σπουδασταὶ « αἱ συμφορὰὶ ἐπεστόμησαν τῶν ποιητῶν τὰς λύρας (2) ».

(1) Ἀλεξιάς, XII, σελ. 361, ἐκδ. Παρισίων.

(2) Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος συνέστη ὑπὸ τῶν ἐν Πατριαῷ σπουδαζόντων Ἑλλήνων καὶ τινῶν Ἑνετῶν φιλελλήνων εἶδος ἀκαδημίας, ἐπονομαζομένης τῶν Ἀβλαβῶν (Ilaesi)· ὡς μέλη αὐτῆς μνημονεύονται ἐν ἔτει 1713 οἱ ἑξῆς: Μπενιζέλος Ρίτζιος Ἀθηναῖος, Ἡλίας Κολέτος Ναυπλιεύς, Θωμᾶς Ἱερώνυμος Κασσιοπαῖος, Γραβενῆγος Μακρῆς, Ἰάκωβος Σιγοῦρος καὶ Νικόλαος Θυέπολος, Ζαχύνθιοι, Φλοραβάνος Κρασῆς καὶ Στέλιος Συρόπουλος, Κεφαλλῆνες, Κωνσταντῖ-

Κατὰ τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν πολυμαθοῦς Βυζαντινοῦ λό-
γιου, τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, « αἱ Ἑλληνικαὶ Μοῖσαι
ἐγκαταλιποῦσαι τὰ προαιώνια αὐτῶν ἐνδiciαιτήματα μετηγά-
στευσαν εἰς τὰς Ἀλπεις » · πραγματικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς
ταύτης χρονολογεῖται ἡ ἀναγέννησις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.
Ἐν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι
καὶ ἡ ἐκ Βυζαντίου μεταφύτευσις τῆς παλαιᾶς θεατρικῆς πα-
ραδόσεως εἰς τὰς χώρας αἵτινες ἀπὸ μιᾶς χιλιετηρίδος εἶχον λη-
σμονήσει τὰ πρῶτιστα στοιχεῖα τῆς κυρίως λεγομένης σκηνῆς.

Καθὼς προεσημειώθη, ἐν τῇ ΣΤ' ἑκατονταετηρίδι· οἱ Γότθοι
Βασιλεῖς θελήσαντες νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὰς
ἀρχὰς τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ διδά-
ξωσι πρῶτον αὐτοὺς τί ἡννόουν οἱ Βυζαντινοὶ διὰ τῆς λέ-

νος Κλαυερός, Ἱερώνυμος Μουζάλας, Κωνσταντῖνος Μέμος καὶ Γεώρ-
γιος Κλαυερός, Κρήτες, ὁ Χῖος Δομίνικος Ἰουστινιάνης, καὶ οἱ Ἑνετοὶ
Ἰωάννης Βαπτίστας Μουζέστιος καὶ Πέτρος Ἀπρουίνος, ὡς ἐξάγεται
ἐκ τῆς τότε δημοσιευθείσης συλλογῆς διαφόρων λόγων αὐτῶν εἰς τὴν
ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν — *Graeciae obse-*
quia Senatui Veneto, ob egregiam in se voluntatem ab academicis Il-
laesis exhibita, ab eisdem dicata in Collegio Flanginiano. Venetiis 1716,
ex typographia Conzatti. Σύμβολον τῶν Ἀθλαστῶν τούτων ἦν ὁ ἥλιος
ἐξακοντίζων τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν νεφῶν μετὰ τῆς ἐπι-
γραφῆς *Non vetat umbra diem.* Ἐν ἀρχῇ ἀποτεινόμενοι πρὸς τοὺς
τρῆς ἐφόρους τοῦ Πιτταυῖκοῦ γυμνασίου λέγουσι « Ἐν ἧρί ποτε ἐπι-
βρίνει ὥστε ἄθροος λαῖλαψ ἐφιστάμενος παραυτίκα ἀνατρέπη τὰς τῶν
διαγελόντων περιουσίας καὶ τὰς τῶν πεδίων πυρπολῇ ἀφθονίας· τού-
των φαυλότερα πέπονθεν ἢ τῆς σοφίας πάλαι ἄσυλον ἡμετέρα Ἑλλάς·
ἡνίκα Μεεμέτης ὁ δεύτερος τῶν βασιλειῶν ἀπλήρωτος ἀρχιλήτης εἰς
τὴν χώραν ἡμῶν ἀδιαλλάκτοις μανίαις βακχευόμενος ἐνέβριλε καὶ ἀπει-
θὼν τὴν Ἑλλάδα ἀγνοίας νέφη ἐξέχεεν· ἐντεῦθεν αἱ συμφοραὶ ἐπεπτό-
μησαν τῶν ποιητῶν τὰς λύρας » · τὸ θέμα τοῦτο ἀναπτύσσει εἰδικω-
τερον ἐν λατινικῇ προσλαλιᾷ ὁ Μικρόης.

ξῆος θέατρον, ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι συνέχεον πρὸς τὸ λουτρὸν καὶ πᾶν ἀρχαῖον ἐρείπιον. Ἡ φιλόμουσος ἀπόπειρα τοῦ Θεοδορίκου ἀπέτυχεν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ ὑβρίζοντες τοὺς Βυζαντινοὺς ἔλεγον ὅτι παρ' αὐτῶν μόνον τραγωδοὺς καὶ μίμους ἔλαβον, οὐδὲν δὲ ἕτερον καλόν. Ὅθεν ἡ σκηνὴ εἶχεν ἐντελῶς ἀπαρχιωθῆ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, μόνον δὲ ἀμυδρὰ ἀνάμνησις αὐτῆς περιεσώζετο εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις, ἥτοι τὰ λεγόμενα Μυστήρια, τὰ ὅποια πλὴν τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἐθεώρει ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπ' ἐναντίας κηλῶς ἐγίνωσκον ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν δρᾶμα ἦν γνήσιον τέκνον τῆς παλαιᾶς Ὀυμέλης, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι τὴν παράδοσιν ταύτην ἀπὸ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἵπποδρόμου ἐλάμβανε μέρος καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἀγίας Σοφίας (1). Οἱ Σταυροφόροι ἀναπτέρητως εὔρον ἐν Κωνσταντινουπόλει λειτουργοῦν ἔτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον τὸ ὅποῖον εἶχεν ἰδρύσει ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος, ἀπὸ τοῦ ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Βαλσαμὼν διαμαρτύρονται κατὰ τῶν λειτουργικῶν τούτων ὁργίων, ἐν οἷς ὑβρίζετο ὁ Θεός, ὀλίγον πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δυτικῶν· ἀγνοοῦμεν ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς τὸ θέατρον τοῦτο ὡς καὶ τὸ τοῦ ἵπποδρόμου, βλέποντες ὅμως τὸν Χωνιάτην διὰ μακρῶν περιγράφοντα τὰς ὑπὸ τῶν νικητῶν διαδραματισθείσας τότε ἀπρεπεῖς κωμωδίας καὶ μεταμφιάσεις δι' ὧν ἐθεατρίζετο ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἀφοσίωσις τῶν Βυζαν-

1) Καθὰ περὶ τῆς πολυμαθοῦς ἱστορικῆς Rambaud τὸ θέατρον τοῦ βυζαντινοῦ ἵπποδρόμου εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὡς χριστιανικὸς θεσμός, ἀπὸ καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ βασιλέως προήδρευον τῶν παραστάσεων καὶ οἱ ψάλλται τῶν ἐκκλησιῶν ἡ κτολόγου ἦτοι ἐψάλλον ταῖς μετὰ τῶν ὁρίμων (βλέπε De Circensibus ἐν ἀρχῇ).

ἐν Ρώμῃ, καὶ ὅτι τὸ πρὸ μικροῦ γνωστὸν ἐν Ἑνετίᾳ θέατρον εἶχε πάντας τοὺς χαρακτηῆρας τοῦ τῶν Βυζαντινῶν μίμων, ἀφοῦ καὶ οἱ Ἑνετοὶ ὑποκριταὶ παρίστων τὰς κωμωδίας αὐτῶν ἐν καιρῷ γάμων, συμποσίων καὶ ἄλλων ιδιωτικῶν ἐορτῶν (1). Ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἡμερολογίων τοῦ Μαρίνου Σανούδου πληροφοροῦμεθα ὅτι τοιαῦται θεατρικαὶ παραστάσεις ἐδίδοντο ἰδίᾳ ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης Κορνάρου, ἥτις ὡς γνωστὸν παρλιτηθεῖσα τὸ στέμμα τῆς Κύπρου ὑπεχρεώθη νὰ διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτῆς ἐν τῇ γενεθλίῳ γῇ (2).

(1) Studuit semper dominium nostrum cum hoc Consilio levare de medio ea omnia quae cognita fuerunt posse quoque modo corrumpere et depravare bonos mores juventutis et consequenter introductiva illarum malarum rerum et effectuum, quae, ut inhonesta, honeste dici et nominari non possunt. Cum igitur a paucissimo tempo citra appareat introductum in hac civitate quae ex causa festorum et nuptiarum, pastuum et aliter, et tam in domibus, quam etiam in propatulo ad haec praeparato recitantur et fiunt comoediae et rapraesentationes comoediarum, in quibus per personatos sive mascheratos dicuntur et utuntur multa verba et acta turpia, lasciva et inhonestissima; et cum ista quae ultra dispendium civium nostrorum plena et praevia sunt malorum, non sint permittenda procedere ulterius; capiatur: Vadit pars quod auctoritate hujus Consiglii deliberatum, captum et prosivum sit, quod comoediae, recitationes, et repraesentationes comoediales seu tragoediales, eglogae omnino banniantur, sic quod de caetero fieri et exercitari non possint, in hac nostra civitate tam privatim quam publice, et tam pro festis nuptialibus et pastibus, quam aliter ullo modo sub poena magistris standi per annum in carcere clausos, et tamsi per annos quinque de Venetiis et districtu in casu contrafactionis: et de praedictis poenis non possit fieri gratia, donum, vel remissio, et pars qua ponetur, non intelligatur capta, nisi habuerit omnes ballotas hujus consilii congregati ad perfectum numerum sexdecim. (Διάταγμα τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκx 29 Δεκεμβρίου 1508 ἐν (Arrigoni Renato) Notizie et osservazioni intorno all'origine e al progresso dei teatri e delle rappresentazioni teatrali in Venezia, 1840.

(2) Ales. D' Ancona, Origine del Teatro, II.

Αἱ πλεῖσται τῶν παλαιῶν Ἑνετικῶν κωμωδιῶν παριστῶσι τὸ περίεργον φαινόμενον ὅτι ἔχουσιν ὑποθέσεις ἀναγομένας εἰς τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν ἱστορίαν, τὰ δὲ δρῶντα πρόσωπα λαλοῦσι τὸ Ἑνετικὸν ἰδίωμα ἀνάμικτον πρὸς τὸ Ἑλληνικόν. Τὰ γεγονότα ταῦτα δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ τῆς ἐπισωρεύσεως ἐν Ἑνετίᾳ πολλῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες περιπαθῶς θρηνοῦντες τὰς συμφορὰς τῆς ἐχυτῶν πατρίδος ἀπέσπων ἀντὶ συγκινήσεως τὸν γέλωτα τῶν Ἑνετῶν· οὐδὲν ὁμῶς κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοιαύτη Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἦν ἀσθενὴς ἀνάμνησις καὶ τῆς ὑπὸ τῶν πρώτων προσφύγων μορφώσεως τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου, τὴν δὲ ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει τὸ ἐξῆς τεκμήριον.

Εἰς τῶν παλαιοτέρων τῆς Ἑνετίας σατυρικῶν, ὁ Ἀλέξης Καραβίας ἦν βεβαίως Ἕλλην ὡς ἐξάγεται ἐκ τε τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ ἐπισυνημμένης ἐν μιᾷ τῶν σατυρῶν αὐτοῦ ἐπιγραφομένη Τὸ Ὀνειρον (1)· διὰ ταύτης πικρῶς διακωμδεῖται Ἑνετός τις γελωτοποιός, Zanpòl il Buffone ὀνομαζόμενος, ὅστις οὔτε μετὰ θάνατον θέλει ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ Καραβία, ἀλλὰ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διαδόλου ἐμφανίζεται αὐτῷ καθ' ὕπνον καὶ ἐν ὀνόματι τῆς συνδεούσης αὐτοὺς μικρᾶς ἐκκλησιαστικῆς συγγενείας παρχκαλεῖ τὸν Ἕλληνα κουμπάρον νὰ ψάλλῃ μετ' αὐτοῦ διάφορα ᾄσματα τοῦ Ἑνετογρχεικοῦ ἰδιώματος.

d' Albanese, da Greco, e da Schiavone
cominciassimo e dir molte canzone (φύλ. 25).

(1) Il Sogno di Caravia. Con gratia e privilegio 1541. Ὁ Καραβίας ἐκονίζεται φορῶν στολὴν Βυζαντινοῦ διδασκάλου· ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πολὺ κοινὸν ἐν μόνῃ τῇ Ἰθάκῃ, εἰκάζω ὅτι ἐντεῦθεν καὶ οὗτος κατήγετο.

Ὁ Καραβίας ἦν πιθανῶς διδάσκαλος τοῦ Zanpoli, ὡς ἄλλων Ενετῶν ἡθοποιῶν διδάσκαλοι ἦσαν ἄλλοι τότε Ἕλληνες, ἐν τῶν ὁποίων, τὸν Ραντόπουλον ἀναφέρει ὁ Κάλμος εἰς τὸν ἐνετογραιοικὸν πρόλογον τῆς κωμωδίας αὐτοῦ, *La Potione*· οἱ μέλλοντες νὰ παραστήσωσι τὴν κωμωδίαν ταύτην ἡθοποιοὶ ἔρχονται ἐκ Κρήτης, ὁ δὲ Ραντόπουλος, καθὸ φίλτατος τοῦ Κάλμου καὶ γνωρίζων καλλιτέρας ἐρωτικὰς *Novelle*, διδάσκει αὐτοὺς τὴν διασκευὴν τοῦ ἐρωτικοῦ μέρους τοῦ δράματος (1).

Ἀπορῶ πῶς τὸ Ἑνετικογραιοικὸν ἰδίωμα διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν γλωσσολόγων, ἀφοῦ μάλιστα ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πολλῶν ἐντύπων μνημείων· προτιθέμενος νὰ λαλήσω ἀλλοχοῦ εἰδικώτερον περὶ αὐτοῦ, περιορίζομαι ἤδη εἰς ἀνάλυσιν πλαιῶν τινῶν κωμωδιῶν ἐν αἷς παρειτάγονται πρόσωπα λαλοῦντα αὐτό.

Ἡ ἐπιγραφομένη Ροδία κωμωδία τοῦ Ruzante (2) ἔχει τὴν ἐξῆς ὑπόθεσιν. Ἡ Ροδίς χήρα Λιγουρία ἔρχεται εἰς δεύτερον γάμον πρὸς τὸν ἱατρὸν Θεόφιλον· μετὰ τὴν ἀπόκτησιν δύο τέκνων, τοῦ Ροβέρτου καὶ τῆς Δελίας, ὁ πατὴρ παραλιβὼν τὸν υἱὸν ἐγκαταλείπει τὴν νῆσον καὶ ἐπὶ δέκα καὶ πεν-

(1) Prologo alla Greca. Chie diascance mi se trovaro aldri morphi calone palicari, valend' homegni del far chesto parlamendo, nu xe mi vegnuo del fora stin Criti, sto Candia, che chesti rencitaori melmentuo a fari la pruemio, o per diri meio argagninto, perolougo, denicsero tippotis, mi no sastu gniendi de chesto scumerdia, o chie mi stari fanfalungo alismonissame, smendegao (cangaro la magna), potè la mio zegno lo indra de savienza cula poenti lenterai, mo chien disì la mio mingò cano dulce Randopolo, voio chie me fazastu la servinso de portari nonciamendo de caglitere novele de namurainci, stinbistimu . . . » *La Potione*, comedia facetissima et dilettevole in diverse linque ridotta, nuovamente composta per Messer Andrea Calmo. Vinegia, Stefano di Alessi, 1552.

(2) Ruzante, la Rhodiana, comedia. Georgio Greco stamp. 1584.

τε ἔτη εἰς διαφόρους πλανηθεῖς χώρας ἀποκαθίσταται ἐπὶ τέλους ἐν Πάρμῃ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δημήτριος· ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἶχον ἀπό τινος χρόνου μετοικήσει ἡ Λιγουρία καὶ ἡ Δελία, ὀνομαζόμεναι ἤδη Σωφρονία καὶ Βεατρίκη· ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου, φέρων τὸ ψευδώνυμον Φριδερίκος, ἰδὼν τὴν Βεατρίκην ἀγαπᾷ αὐτὴν περιπαθῶς, ἀγνοῶν ὅτι ἦν ἀδελφὴ αὐτοῦ· μετὰ πολλάς ὅμως κωμικὰς σκηνὰς ὁ μὲν Θεόφιλος ἀναγνωρίζει τὴν Λιγουρίαν, ὁ δὲ Ροβέρτος τὴν Δελίαν. Ὁ Δημήτριος λαλεῖ τὸ ἐνετικογραικικὸν ἰδίωμα ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς.

Elandò (ἔλα ιδῶ), chiá vol diri che li tundi così?... ah, mariuli, no basta chie la fortuna sia chindese anni me ruversao in dosso (τόπον) tanta desgratia de perdere le mie spiti (σπίτι) la mio cansa, la mio romba, la mio chieraza (κυράτσα), la mio ambelia (ἀμπέλια), la mio gineca (γυναικα) Laguria mugieri, e Delia thicatera mu (θυγατέρα μου) fiola, la mia dolci cara morfi (εὐμορφη) insula dela Rhondi co tandi valandhomini, e andesso chianixa (ἔάνοιξα) drizao de haveri calchun ben in chesta terra cum la mia spianza del merdegari (μερτικάρη), e vui co chielo tradituro dela Rumberto me fà chiesti cose? stan be cuxi? cusi tutto cando xè per cason de chieli magari smeni politici (μαχαρισμένη πολιτική) e rufagni asene, asene.

Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀνδρέου Κάλμου *Las Spagnolas* (1) ὁ Ἡπειρώτης Στρατιώτης Φλωρίκης λαλεῖ τὸ αὐτὸ ἰδίωμα.

Tora irte apano mai ena prama denicsero (τώρα ἤρτε ἀπάνω μου ἓνα πρᾶμμα δὲν ἤξεύρω) a vie cagli (καλή), a vie

[1] *Las Spagnolas* comedia di Scarpella Bergamasco (ψευδώνυμον Κάλμου) non più stampata. In Venezia 1549.

cacdri (κακή) me buntao questa genecha (γενεά) che andesso mi sto chatro zinche brozi de fotia (φωτιά), chesto che la brusa tutti chandi de chesto dio del moro, no sò si chesto xè fortuna o chalche altro diavulo (ῥιζόολος) de dengrazia chie me vol fari chalche bene, o chalche mali, che diavulo mi senstao combrari lachressi bovi come dise voi, e chando visto chelo prossopo (πρόσωπο) viso me fando zafso la mia cori chie no posso diri. No maravegiaro gniendi perchè tandi valentomigni nostri de Arvagniti (Ἀρβανῖται) chie fato so vita per mor strapazari, no voio dir de chelo Paris de Troia, Alessandru Grando, chie se pasao la nostro tembi, ma dirò be de chesti di nostri zegni, Bua, Lecha, Barbatì, Leco Lopossi, Scotonicchi, Bozaticchi, Marfilo, Carindari (1).

Polataeci morè adefosmu (πολλὰ τὰ ἔτη. μωρέ, ἀδερφός μου) no dubitare chie bando sarastu caliche cosa den bosto naplorossi (νὰ πλορώση) tandi Mucegnigi beli tundi de chesto, dose (δῶτε) grecasme (ἡτοιμάσαμε;) . . Aïmena, pos me pogni tora to cardia mu già tò agapiticos mas (ἡμεῖς, πῶς σε πονεῖ τώρα τὸ καρδιά μου γιὰ τὸ ἀγαπητικός μας). A, Floricchi valendomo, o xè andesso vostra forza chie aveu combatuo tande volte? . . . Da me chà vostra ma, e mi so vostro, aderfè stin bistimo acarteri (ἀδερφέ, ἔς τὴν πίστι μου ἀκατέρει); ela Marula, ferodo crassi na pium gligora (ἔλα, Μαρούλα, φέρ' ἐδῶ κρασί νὰ πιοῦμ' γλήγορα).

Τὴν αὐτὴν διάλεκτον λαλεῖ καὶ ἡ Κορτεσία, Ἑλληνὶς μεταστροφῆς, ἐν ἐτέρῃ τοῦ Κάλμου κωμῳδίᾳ, Il Travaglia.

(1) Ὀνόματα διαστήμων Ἡπειρωτῶν ἐπ' ἀρχηγῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας. Τινὲς βίαι καὶ ἄσμενα τῶν ἐπ' ἀρχηγῶν τούτων ἐτυπώθησαν ἐν τῇ Ἑνετογενικῇ ἰδιώματι.

Ἡ Ἀθιγγανίς (La Cigana) τοῦ κωμικοῦ Giancarli (1) ἔχει τὴν ἑξῆς ὑπόθεσιν. Ἕλληνας τινεσὶν Ἀκάριος φυγὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἔρχεται εἰς Ταρβήσιον τοῦ Ἑνετικοῦ μετὰ τῶν δύο τέκνων αὐτοῦ, Μεδόρου καὶ Ἀγγελικῆς. Ἀθιγγανίς τις παρεισδύσασα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀκαρίου κλέπτει τὸν Μεδόρον ἐκ τοῦ λίκνου ἀντικαστήσασα τοῦτον διὰ τοῦ ἰδίου ἐκυτῆς τέκνου. Ὁ Ἀκάριος μὴ ὑποπτεύσας τὴν κλοπὴν ἀνατρέφει ὡς ἴδιον υἱὸν τὸν ἐπείσακτον Ἀθίγγανον, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν· ἡ Ἀγγελικὴ ἐπιμελῶς ἀνατραφεῖσα καὶ διαπρέπουσα ἐπὶ ὠραιότητι ζητεῖται εἰς γάμον ὑπὸ πολλῶν εὐπατρίδων, ἐποφθαλμιόντων καὶ εἰς τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τοῦ Ἀκαρίου· μεταξὺ τῶν μνηστήρων τούτων διακρίνεται ὁ νέος Κάσανδρος, ὅστις προσπαθεῖ νὰ δελεάσῃ τὴν Ἀγγελικὴν διὰ τῆς μαστροποῦ Ἀγάθης. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπανέρχεται εἰς Ταρβήσιον ἡ Ἀθιγγανίς φέρουσα τὸν κλαπέντα Μεδόρον, καταπληκτικῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ· ἡ Ἀγάθη καὶ ἡ Ἀθιγγανίς συνεννοηθεῖσαι ὅπως ἐκμεταλλευθῶσι τὸν ἔρωτα τοῦ Κάσανδρου, ἐνδύουσι τὸν Μεδόρον γυναικεῖα φορέματα καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀκαρίου ἀπάγουσι τὴν Ἀγγελικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ἀφῆκαν τὸν ἀδελφόν· μετὰ δὲ τοῦτο ἐκθέτουσι τὰ συμβάντα εἰς τὸν Ἀκάριον, ὅστις ἀνελπίστως ἐπαιδὼν τὸν υἱόν, ἀνακράζει ἐν χαλιζόμενος αὐτὸν ο *pedi mu chrissi mu, glichi mu tora sagnoriso* (ὦ παιδί μου χρυσό μου, γλυκύ μου τώρα σ' ἀγνωρίζων), καὶ ἐν τῇ χαρᾷ αὐτοῦ συγχωρεῖ τὰ γενόμενα καὶ νυμφεύει τὴν Ἀγγελικὴν πρὸς τὸν Κάσανδρον.

Ὅπως μὴ κουράσω τὸν ἀναγνώστην παραθέτων ὁλόκληρα κεί-

(1) La Cigana, comedia di Gigio Arthemio Giancarli Rhodigino. Vinegia 1564.

μενα τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀκαρίου λαλουμένου ιδιώματος, θέλω σταχυολογήσει τινὰς τῶν διεφθαρμένων ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων.

De gricò ta logia su (δὲ γροικῶ τὰ λόγια σου), pesmo (πέε μου), ego milisso gia tis ginechi (ἐγὼ μιλήσω γιὰ τῆς γυναῖκες), paracalo to theu (παρалаλῶ τοῦ θεοῦ), gnorixis ena catignas (γνωρίζεις ἓνα κατίνας) afsto to crassi (ἄφ' ἑ το τὸ κρασί), oymena to cardia mu (οἰμένα τὸ καρδιά μου), thelis nam camis (θέλεις νὰ μ' κάμης), o diavule ti canis (ὦ, διάβوله, τί κάνεις), cacà steccho (κακὰ στέχω), thelo na pago stin Ay Saranta (θέλω νὰ πάγω 'ς τὴν (ἐκκλησίαν τῶν) Ἀϊ Σαράντα), paratiri (παραθίρι), prota (πρῶτα), cseris (ξέρεις), glico (γλυκό), chirotera (χειρότερα), crevati (κρεβόατι), Christè came calà mandata (Χριστέ, κάμε καλὰ μαντάτα), o nos poveros chie i pistis sfalera (ὁ νοῦς poveros καὶ ἡ πίστις σφαλερά), stibistissu ('ς τὴν πίστι σου), cala leis (καλὰ λέεις), ego to spiti tu (ἐγὼ τὸ σπίτι του), tinimeramu cachi (τὴν ἡμέρα μου κακὴ), écato trianda voles tin imera (ἐκ τὸ τριάντα βολαῖς τὴν ἡμέρα), alithiane (ἀλήθειά 'ναι), morfitero (μορφύτερο), calli milis (καλὰ μιλεῖς), ame tora sto spiti tu (ἄμε τώρα 'ς τὸ σπίτι του), cala stecchi (καλὰ στέχει), cserogò (ξέρω 'γώ), metacharas (μετὰ χαρᾶς), erchicte gligna stibistissu (ἔρχεται γλήγορα 'ς τὴν πίστι σου), ti fovase (τί φοβᾶσαι), sire ombros (σύρε ὀμπρός), carteri (καρτέρει), asene thora pago (ἄσε με τώρα πάγω). Ego ime psichi tu Ruladu (ἐγὼ εἶμαι ψυχὴ τοῦ Rolando), o, cachimera nachis, ti thelis camis me to sacchi (ὦ, κακὴ ἡμέρα νᾶχης, τί θέλεις κάμεις με το σακκί), denen alithia (δὲν ἔν' ἀλήθεια), paradossu tu agiò cillo stroma (παρὰδῶσου τοῦ ἀγίου κοιλόστομα?), ti sufenete (τί σοῦ φαίνεται), chiapechi (κι' ἀπ' ἔκει), voithime (βοήθει με), pios ise (ποιὸς εἶσαι) psmata leys me ti pergula (ψέματα λέγεις με τὴ pergula), mone ena thelome mis (μόνε ἓνα θέλομε μετ').

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἑνετικοῦ θεάτρου δὲν ἐξηκριβώθησαν ἔτι, διότι οὐδεὶς ἐκοπίασεν ὥπως ἀναδιφήσῃ τὰ πλουσιώτατα ἀρχεῖα τῆς μεγάλης δημοκρατίας, τὰ ὅποια ἀναμφιβόλως περιέχουσι πολλὰ ἔγγραφα δυνάμενα νὰ ἐπιχύσωσι νέον φῶς καὶ εἰς τὴν ἄγνωστον ταύτην σελίδα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Εὐρώπης. Διὰ νὰ ἐκδίδῃ αὐστηροτάτας κατὰ τοῦ θεάτρου διατάξεις τὸ συμβούλιον τῶν Δέκα ἐν ἣ ἐποχῇ ἡ ἄλλη Ἰταλία σχεδὸν ἠγνόει τὴν σκηνήν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἑνετικὸν τοῦτο θέατρον εἶχε ριζοβολήσῃ βαθύτατα ὥπως δυνηθῇ καὶ ἀντιστῇ εἰς τὴν φοβεράν προγραφὴν. Τὸ διάταγμα τοῦ 1508 λέγει ὅτι τὸ θέατρον τοῦτο εἶχε πρὸ μικροῦ γνωρισθῇ, πόθεν ὅμως καὶ πῶς εἰσῆχθη ἐν Ἑνετίᾳ οὔτε ἡ διάταξις λέγει, οὔτε ἄλλοθεν γινώσκομεν. Συγκεχυμέναι τινὲς σημειώσεις μνημονεύουσι Χαιρέαν τινὰ ὑποκρινόμενον κωμῳδίας ἐν Ρώμῃ καὶ Ἑνετίᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, τὶς ὅμως ὁ φέρων τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο ὄνομα ἠθοποιὸς καὶ ὅποια τὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα δράματα ἀγνοεῖται.

Ἡ Ἀναγέννησις δὲν ἐπῆλθεν αἰφνιδίως, ἀλλὰ προητοιμασθῆ διὰ μακρᾶς συνεννοήσεως τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν. τῆς πνευματικῆς ταύτης συγκοινωνίας πρωτίστη γέφυρα ἦν ἡ Ἑνετία πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ Βυζάντιον διετέλει εἰς στενωτέρας πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις ἢ πρὸς τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Ἐνόσω μένει ἄλυτον τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σχέσεων τῆς Δημοκρατίας πᾶσα εἰκασία, ἔστω καὶ ἡ πειστικωτέρα, θεωρεῖται ἱστορικῶς αὐθαίρετος. Τοιαύτην ἴσως ἀποδείξωσί ποτε τὰ πράγματα καὶ τὴν ἡμετέραν, ἐνόσω ὅμως τὰ πράγματα δὲν θέτουσι τέρμα εἰς τὰς ὑποθέσεις, ἕκαστος δύναται νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἰδέαν. Πολλάκις αἱ παραδεδεγμένοι γινῶμαι καὶ θεωρίαι ἐξαπατῶσι, διότι συνήθως κατὰ παράδοσιν ἐπιβάλλεται τὸ ψεῦδος

ὡς ἀλήθεια. Οὕτω καὶ ἐγὼ ἂν ἤθελον νὰ παρδεχθῶ τυφλῶς τὰ τῶν ἄλλων, ἡδυνάμην νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ κύρος μιᾶς τοιαύτης παραδόσεως καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἐπισημοτέρων βιβλιογράφων νὰ φέρω εἰς μέσον ἓνα ἀπλοῦν τίτλον βιβλίου, τὸ ὅποιον ἤρκει ὡς σπουδαῖον ἐπιχείρημα ὅτι οὐ μόνον ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων παρέλαβεν ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τὰς θεατρικὰς αὐτῆς παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου γνωστὴ συλλογὴ κωμωδιῶν εἶναι νεοελληνικὴ.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ φιλόμουσος Δανὸς ὑπουργὸς Ὁθων κόμης de Thott συνεκρότησιν σπουδαίαν βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας ἐν μὲν μέρος ἐγένετο πρανάλωμα τοῦ πυρός, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐδωρήθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κοπενάγης· ὁ κατάλογος τῆς συλλογῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη εἰς πολλοὺς τόμους, ἐν ἐνὶ τῶν ὁποίων καταγράφονται καὶ Κωμωδίαι ἐν τῷ νεοελληνικῷ ἰδιώματι διδάχθεῖσαι δημοσίᾳ ἐν Ἑνετίᾳ καὶ τυπωθεῖσαι τὸ 1529 (1). Τοιοῦτον βιβλίον οὐδεὶς πλὴν τοῦ φιλοβιβίου Δανοῦ εἶδεν, οἱ δὲ διάσημοι βιβλιογράφοι Panzer καὶ Brunet θεωροῦντες ἀποχρῶσαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Thott κατέγραψαν αὐτὸ ἐν τοῖς βιβλιογραφικοῖς αὐτῶν εὐρετηρίοις (2).

Ὅταν διεκοίνωσα τὰς περὶ θεάτρου ιδέας μου εἰς σεβαστὸν Γερμανὸν καθηγητὴν ἤκουσα τοῦτον σπουδαίως λέγοντα « ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Thott μνημονευόμεναι νεοελληνικαὶ κωμωδίαι

(1) Comediae hodierna Graecorum dialecto conscriptae, quae Venetis publice solent aliquando exhiberi. Vinegia per Giovantino (sic) et Fratelli da Sabio, 1529, εἰς 4ον. 40. (Catalogi Bibliothecae Thottianae Hauniae 1775, VIII, σελ. 190).

(2) Panzer, Annales Typograph. VIII, 314. Brunet, Manuel du Libraire (Comoediae).

πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν πάσης ἀξίας λόγου μελέτης· διὰ τὴν ἐπιτρέψῃ τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα τὴν παράστασιν καὶ μάλιστα τὴν διὰ τύπου δημοσίευσιν τῶν κωμωδιῶν τούτων, φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἡθοποιοὶ ἔχαιρον παλαιὰ πρόνυμα, τὰ ὅποια ἐστεροῦντο οἱ Ἑνετοὶ συνάδελφοί αὐτῶν. Ἄν καὶ ἡ σκέψις αὕτη ἐφαίνετο πειστική, οὐδὲν ἥττον θεωρήσας τὸ ζήτημα ἀντάξιον σπουδαιοτέρας μελέτης ἀνεζήτησα ἐπιμόνως τὸ μυστηριώδες βιβλίον εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Δανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας· οὐδαμοῦ ὅμως ἀνεκλύψας αὐτὸ ἤρχισα ν' ἀποκλίνω πρὸς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἰδέαν ὅτι τὸ ἀντίτυπον τοῦ Thott γενόμενον παρηνάλωμα τοῦ πυρὸς ἦν τὸ μόνον διασωθὲν τῆς Ἑνετικῆς ἐκδόσεως· τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην ἐνίσχυον καὶ τὰ γεγονότα ὅτι πραγματικῶς ἐν τῷ ἔτει τούτῳ (1529) εἰς Ἕλληνα ἐκ Πατρῶν Ἀνδρέας ὁ Κουνάδης ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ διὰ τῶν αὐτῶν τυπογράφων διάφορα ἄλλα νεοελληνικὰ βιβλία τῶν ὁποίων μόλις γινώσκεται ἐν ἡ καὶ δύο ἀντίτυπα. Πρὶν ὅμως δημοσιεύσω τὴν γνώμην ταύτην ἐθεώρησα ἀναγκαῖον ν' ἀποταθῶ καὶ πάλιν εἰς Δανίαν καὶ ζητήσω τὴν τελευταίαν πληροφορίαν. Ὁ φίλος μου Κ. Ἰωάννης Πίω, γυμνασιάρχης ἐν Κοπενάγῃ καὶ κάλλιστα γινώσκων τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν ἦν ὁ καταλληλότετος πρὸς λύσιν τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου μυστηρίου· καὶ ἀληθῶς ὁ πολυμαθὴς Δανὸς ἐπιμελῶς ἐξετάσας τοὺς καταλόγους τοῦ Thott ὡς καὶ τοὺς τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης διεβίβασέ μοι τὴν ἀνέλπιστον εἰδησιν ὅτι τοιοῦτον βιβλίον οὐδέποτε ἐτυπώθη, ἀλλ' ἦν πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ συντάκτου τῶν Θεοττιανῶν καταλόγων, ὅστις ἐξέλαβε τὴν ἐν Ἑνετίᾳ τότε (1529) τυπωθεῖσαν νεοελληνικὴν μετάφρασιν τῆς Teseide τοῦ Βοκακκίου ὡς συλλογὴν Κωμωδιῶν!

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Πίω ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

κζ.

« Συγχωρέσατε ὅτι δὲν σᾶς ἔγραψα ἕως τῶρα, μὲ ὅλον ὅτι ἔλαβον τὸ γράμμα σας πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν, ἀλλὰ μόνις σήμερον ἐκατορθώσαμεν νὰ εὐρῶμεν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τὸ βιβλίον διὰ τὸ ὅποῖον μοὶ ἐγράψατε. Δυστυχῶς τὸ βιβλίον εἶνε βουρκόλακας καὶ σᾶς δίδω μόνον ἓνα ἱατρικὸν διὰ νὰ τὸ σκοτώσιτε τὸ στοιχειὸ ὅλως δι' ὅλου, διὰ νὰ μὴ ξανχέμβῃ καμμίαν ἄλλην φορὰν εἰς τὸν κόσμον τῶν καυμένων βιβλιογράφων, τοὺς ὁποίους ἤδη ἐπείραξε τοςάκις. Ὑπάρχει ἐδῶ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἓνα ἀντίτυπον τῆς μεταφράσεως τῆς Θησείδος τοῦ Boccaccio· ἔγραψα καὶ σᾶς στέλλω κλεισμένον τὸν τίτλον ποῦ περιέχει μόνον τὰς λέξεις « Θησεῶς καὶ γάμου τῆς Ἐμηλίας », καὶ ἓνα εἰκόνισμα, τίποτε ἄλλο· ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι τοῦ βιβλίου κάτω εὐρίσκονται αἱ λέξεις: Stampato in Venezia per Giovanantonio, κτλ., καθὼς γράφεται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Brunet (V, 809, 12432). Ἀλλὰ ἐν τῷ τίτλῳ ἄνω εἶναι γραμμένο μὲ μελάνη (φαίνεται τὸ γράψιμον νὰ ᾔνε ἀπὸ τὸ τέλος τῆς περασμένης ἐκατονταετηρίδος) — Comoediae hodierna Graecorum dialecto conscriptae, quae Venetiis publice solent aliquando soleri. Auctor est incertus qui, quocunque vellet nomine, opus dedicatum reliquit inscribendum. Πιστεύομεν ὅτι το ἐγραψεν ἓνας βοηθὸς τοῦ κόντε Thott, ποῦ δὲν ἐννοοῦσε τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶδε τὰς πρώτας λέξεις Πρόλογος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θησείου καὶ τὰ νόστιμα εἰκονίσματα ποῦ εὐρίσκονται μέσα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ βιβλίου ἐνόμισε ὅτι ἦταν κωμωδία! Ἀπὸ τὸν κατάλογον τοῦ θόττ ἐπερπάτησε λοιπὸν αὐτὸ τὸ λάθος εἰς ὅλα τὰ βιβλιογραφικὰ λεξικά, ἔτσι ὁ Brunet τὸ ἔχει ἀκόμη, s. t. Comoediae hodierna Graec. dial. conscr. κτλ! Ἀλλὰ καθὼς βλέπετε τῶρα, δὲν ὑπάρχει καμμία τοιαύτη συλλογὴ κωμωδιῶν.... Λοιπὸν λυποῦμαι πολὺ, φίλε μου, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς περὶσω τίποτε διὰ τὴν πραγματείαν σας· μὰ τί νὰ κάμω.

τώρα τοῦλάχιστον ἤξεύρετε πῶς δὲν εἶνε ἐδῶ τίποτε! καὶ οἱ παρκαλῶ νὰ τὸ παρατηρήσητε εἰς τὸν πρόλογόν σας διὰ νὰ μὴ πιστεύσῃ κανένας ἄλλος λόγιος, ὅτι ἔχομεν ἐδῶ τέτοιαν συλλογὴν ».

Τὸ ζήτημα τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου θέλει λυθῇ ὀριστικῶς ὅταν σπουδαιότερον μελετηθῶσι καὶ τὰ ἀπειράριθμα χειρόγραφα τῆς περιόδου ταύτης. Μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος τόμου οὐδὲ αὐτὸς ἐγὼ ἐγίνωσκον ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἐγράφησαν δράματα ἕτερα πλὴν τῆς Ἑρωφίλης καὶ τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ· εἰδικώτερον ὅμως μελετήσας τὸ ζήτημα εὔρον ἐν ἐνὶ μὲν τῶν Ἑνετικῶν κωδίκων ἕξ ἄγνωστα δράματα, καλῶς δὲ γινώσκω ὅτι εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῶν Μεδιολάνων ἀπόκεινται καὶ ἄλλα, τίς δὲ οἶδεν ὅποσα τοιαῦτα προσεχῶς θὰ ἀνακαλυφθῶσι, καὶ πρὸ πάντων ἂν ἕτερος Γραικ ἐρευνῶν τοὺς κώδικας βιβλιοθήκης τινος ἀνακαλύψῃ νέον Χορίκιον περιγράφοντα τὴν ἐπὶ αὐτοῦ κατάστασιν τῆς Βυζαντινῆς σκηνῆς. Εἰς τῶν Γάλλων περιηγητῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει νεοελληνικά δράματα, τῶν ὁποίων δυστυχῶς οὔτε τοὺς ποιητὰς οὔτε αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς σημειοῖ (1). Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ περιηγητοῦ παρακληθεῖσα ἡ Ἑλληνὶς κυρία Chenier, μήτηρ τοῦ περιφήμου ποιητοῦ, περιέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ παντομιμικὴν τινὰ παράστασιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει σωματείου τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων Κρεωπωλῶν παι-

(1) « Il y a même de tragédies en langue vulgaire, où l'on voit l'extrême difference des Muses modernes aux anciennes ». Guys Voyage littéraire de la Grèce, Paris 1783, σελ. 223.

υκ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ζομένην ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑπὸ διακοσίων ἕως τριακοσίων προσώπων καὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ Δαρείου ἐκστρατεῖν τοῦ Ἀλεξάνδρου (1). τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι πρὸ μιᾶς ἰκριδῶς χιλιετηρίδος τὸ αὐτὸ παντομιμικὸν δρᾶμα παρίσταντο ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θεατρικοῦ σωματείου (2).

(1) I, σελ. 193-198.

(2) Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ βασιλείου τάξεως, βιβλ. Α' (Περὶ τοῦ Μακελλαρικοῦ ἵπποδρομίου).

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ
ΥΠΟ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ
ΠΑΝΔΗΜΟΥ

Κ. Ν. Σ Α Θ Α

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ᾶ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΔΡΑΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑῖ

1879

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ ΛΟΜΒΑΡΔΩ

ΦΙΛΩ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (*)

Ἐν ἔτει 1549 ἡ Φερράρα ἐώρτασε τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Ἡρακλέους Β' τοῦ ἐξ Ἑσπίας· τῆς γαμηλίου ἐορτῆς οὐδὲ οἱ ἐν τῇ μικρᾷ ἡγεμονίᾳ φιλοξενούμενοι διάφορων ἐθνικοτήτων λόγιοι καθυστέρησαν, ἀλλὰ συνελθόντες ἐν τῷ οἴκῳ γηραιοῦ καὶ πολυπαθοῦς τυναδέλφου ἐώρτασαν οὐχὶ εὐωχούμενοι καὶ ὀρχούμενοι ἀλλὰ πνευματικῶς ἐντρυφῶντες, διότι πραγματικῶς μόνον πνευματικὴν τροφήν ἠδύνατο νὰ τοὺς φιλοδωρήσῃ ὁ σοφώτατος ἀλλὰ πενέστατος ἐστιάτωρ, Αἰλίου ὁ Γυράλδης (1).

Τὸ θέμα τῆς συναναστροφῆς ἦν ἀντάξιον τῶν τε συνελθόντων σοφῶν καὶ τοῦ φιλοξενούντος αὐτοῦς πρεσβύτου· γράψας ὁ Γυράλδης τοὺς γνωστοὺς δέκα Διαλόγους περὶ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, διὰ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ἀνέδειξεν αὐτὸν ἓνα τῶν διασημοτέρων φιλολόγων τοῦ καιροῦ του. Οὕτω συνεγράφησαν καὶ οἱ δύο Διάλογοι περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν, το-

(*) Ἐν ἀρχῇ εἶχεν ἀποφασισθῇ ὅπως προταχθῇ ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ὡς πρόλογος τῆς συλλογῆς τῶν Κρητικῶν τούτων δραμάτων, τὸ μέγεθος ὅμως τῆς πραγματείας ἐκαίνης μᾶς ἠνάγκασε νὰ διαιρέσωμεν τὸ βιβλίον εἰς δύο μέρη.

(1) Ἦκε γνωστόν, ὁ Γυράλδης διέτρεφε ζωνηρὸν εὐγνωμοσύνης αἶσθημα πρὸς τὴν μητέρα τῆς νύμφης, τὴν Ρεναίαν φιλόμουσον θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΒ, ἣτις γενναίως περιέθαλψε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ πολυταράχου καὶ ὀδυνηροῦ αὐτοῦ βίου.

σοῦτον μέχρι τοῦδε ἐκτιμώμενοι διὰ τὴν κομψότητα τοῦ λατινικοῦ ὕφους καὶ πρὸ πάντων τὰς ἐμπεριεχομένας πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν τότε ποιητῶν τῆς Ἰταλίας, Γερμανίας, Ἰσπανίας καὶ Ἑλλάδος (1).

Ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ Γυράλδου ἐνεκωμιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντιμάχου καὶ τοῦ Πόρτου δύο καὶ μόνοι Ἕλληνες ποιηταὶ κωμωδιῶν, ἐλεγείων καὶ εἰδυλλίων, ὁ Σπαρτιάτης Δημήτριος Μόσχος καὶ ὁ Κρής Ἰωάννης Κασιμάτης· οὗτοι δὲν ἦσαν βεβαίως οἱ μόνοι ἀντιπρόσωποι τῆς τότε ἐλληνικῆς ποιήσεως, ἀλλ' οἱ συνδιαλεχθέντες ἔλαβον ὑπ' ὄψει μόνους τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ γνωστοὺς ποιητάς καὶ πρὸ πάντων τοὺς δυναμένους ν' ἀπομιμηθῶσιν εὐδοκιμώτερον τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλῆ, οὔτε ἠδύνατο ἡ ζωσα τῶν Ἑλλήνων ποίησις νὰ γίνῃ ἀντικείμενον τοιαύτης ἀκαδημαϊκῆς ὁμιλίας· διὸ καὶ ὅταν ὁ Φραγκίσκος Πόρτος προσέθηκεν ὅτι « τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, καίτοι στενάζον ὑπὸ τὸν ἐπαχθέστερον τῶν δουλικῶν ζυγῶν, διατηρεῖ οὐδὲν ἥττον τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰς ἀρετάς ἐφ' αἷς διέλαμψαν οἱ ἀθάνατοι αὐτοῦ πρόγονοι », ὁ ἐστιάτωρ διέκοψεν αὐτὸν ἐπιλέγων ὅτι δὲν συνῆλθον ὅπως θρηνήσωσι τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος ἀλλ' ἵνα ἀπαγγείλωσιν εὐχαρίστους λόγους ἀναλόγους πρὸς τὸ χαρμόσυνον τῆς ἐορτῆς.

Ὁ Πόρτος, ὡς Κρής, βαθὺς ἐλληνιστῆς καὶ πρὸ πάντων πρακτικὸς παρατήρητῆς (2), βεβαίως ἐγίνωσκε καὶ κατ' ἀξίαν

(1) De Poetis suorum temporum (ἐν Gyraldi Opera omnia, Lug. Batav. 1696. τόμ. II).

(2) Τὸν Πόρτον ἐγκωμιάζει εἰς τῶν συγχρόνων Ἰταλῶν λογίων δι' ἐπιγράμματος ἀρχομένου ὡς ἑξῆς:

Franciscus celebri est et prosa et carmine Graius,
Itala cui tellus non habet ipsa parem.

(Vicentii Zini Brixiani carminum liber secundum, φύλ. 38. Ἐν τῷ

ἐξέτιμα τὰ κομψὰ προϊόντα τῆς δημοτικῆς τῶν Κρητῶν μούσης· ἀπλῶς δ' ἐν τοιαύτῃ συζητήσει ἀνακηρύξας τὴν εὐφυΐαν καὶ καλαισθησίαν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἠννόει ὅτι ἡ ποίησις δὲν εἶναι τέχνη ἀποκτωμένη διὰ πολυχρονίου μελέτης καὶ ἐπιπόνου στιχοπλοκίας, ἀλλὰ φυσικὴ καὶ ἄπονος ἐκδήλωσις τῶν αἰσθημάτων πάσης ποιητικῆς καρδίας. Ἄν οὕτως ἠννόουν τὴν ποίησιν καὶ οἱ Βυζαντινοί, οὔτε τοσαῦται εὐφυΐαι θὰ ἐξηντλοῦντο βασανιζόμεναι εἰς ὀδυνηρὸν τοκετὸν ἀπειραρίθμων στιχουργικῶν ἐξαμβλωμάτων, οὔτε ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα θὰ διέτελει ἐν οἷα νῦν φθισιᾷ ἀβεβαίῳ καταστάσει, οὔτε αὕτῃ ἡ ἱστορία τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Σολωμοῦ (1).

αὐτῷ φύλλῳ εὑρηται καὶ ἐπίγραμμα εἰς Ἰωάννην τὸν Κρήτα, πιθανῶς τὸν προμνημονευθέντα Κασσιμάτην).

(1) Τὸν αὐτὸν κίνδυνον θὰ διέτρεχε καὶ αὕτῃ ἡ πατρὶς τοῦ Γυράλδου ἄνευ τῆς ἀδαμαντίνης θελήσεως τοῦ Δάντου, ὅστις περιφρονήσας τὰς κατὰ τῆς ζωῆς γλώσσης προλήψεις τῶν συγχρόνων λογίων ἐγένετο ὁ ἀθάνατος πατὴρ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας. Γράψας ὁ Δάντης λατινιστὶ μὲν ἀπάσας τὰς σπουδαίας αὐτοῦ πραγματείας, ἰταλιστὶ δὲ μόνον τὴν Θεῖαν Κωμωδίαν καὶ τι ἕτερον ποιητικὸν ἔργον (*La vita Nuova*) ἠθέλησεν ἵνα ὑποδείξῃ ὅτι ὁ μὲν πεζὸς λόγος δύναται νὰ συγκαταβῇ εἰς παραχωρήσεις καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν σχολαστικότητα, τὴν ποίησιν ὁμῶς καταστρέφουσι τὰ λεξικὰ τῶν νεκρῶν γλωσσῶν καὶ αἱ ἀπηρχαιωμέναι μετρικαί. Εἶναι μάλιστα ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ὁ μέγας ποιητὴς περιφρονητικῶς ἀναφέρει τὴν τότε σχολαστικὴν τῶν Βυζαντινῶν γλῶσσαν, ὀνομάζων αὐτὴν *Grammaticam* καὶ ἐπισημειῶν ὅτι μόνον δι' ἐπιπόνου μελέτης ὀλίγοι καὶ αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν κατώρθουν νὰ τὴν μάθωσι « *ad habitum vero huius pauci perveniunt* » Dante, *de Vulgari eloquio*, I, κεφ. 1. Καὶ τῷ ὄντι, ἐν ᾧ ὁ Δάντης ἔγραφε τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ἔπος, ὁ οὐχ ἦττον πολυμαθὴς καὶ εὐφάνταστος Μανουὴλ Φιλῆς ἐβασάνιζε τὸ ἀτυχὲς αὐτοῦ κρανίον εἰς ὀδυνηρὰν κατασκευὴν μυριάδων στίχων, τοσοῦτον στρυφνῶν ὥστε μετὰ πολλοῦ κόπου δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν αὐτοὺς καὶ οἱ διασημότεροι τῶν νῦν ἑλληνιστῶν.

Οὕτω σκεπτόμενος ὁ Πόρτος ἠξίωσεν ἰδιχζούσης μνείας τοὺς Κρήτας καὶ Κυπρίους ὡς ἀναπτύσσοντας τὰ φυσικά τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος προτερήματα μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ὁ Ἑνετικὸς ζυγὸς, καθὸ χριστιανικός, ἦν φιλανθρωπότερος τοῦ Τουρκικοῦ ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐστέναζε καὶ ἐμαραίνετο ἡ ἄλλη Ἑλλάς· « ἂν ὁ ζυγὸς οὗτος ἔλειπεν, ἐκράύγασεν ὁ φιλόπατρις Ἑλληὴν, ἡ Εὐρώπη θὰ ἐφωτίζετο ἔτι ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ φωτίζη-αὐτήν (1) ».

Τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῶν νησιωτῶν τούτων ἐπαινέσας ὁ Πόρτος οὐδεμίαν εἶπεν ὑπερβολήν, ἀφοῦ εἶναι πλέον ἀνεπίδεκτον πάσης συζητήσεως ὅτι εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον ὁ νεώτερος ἑλληνισμὸς ὀφείλει τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ φιλολογίας.

Ἀποσχισθέντες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους οἱ Κύπριοι ἐμόρφωσαν τὸ διαλεκτικὸν αὐτῶν ἰδίωμα εἰς βαθμὸν τοιοῦτον ὥστε ὀλίγαι τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν διαλέκτων δύνανται ν' ἀμιλληθῶσι πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς Κυπριακῆς ποιήσεως καὶ πεζολογίας. Πλὴν τῆς μεγάλης σειρᾶς τῶν χρονογραφικῶν καὶ νομοθεσιῶν οἱ νησιῶται οὗτοι διστήρησαν διὰ τῆς στοματικῆς παραδόσεως τ' ἀρχαιότερα καὶ μᾶλλον συνεχῆ μνημεῖα τῆς κυρίως λεγομένης δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως, ἐνῶ ἡκρωτηριασμένους τούτων στίχους διέσωσεν ἡ ἄλλη Ἑλλάς. Ζῶν ὁ Πετράρχης εἶδε τὰ ποιήματα αὐτοῦ μεταφρασθέντα ἐν τῷ Κυπριακῷ ἰδίωmati, τὸ δὲ περιέχον τὴν μετάφρασιν ταύτην χειρόγραφον διεσώθη ἐν Βενετίᾳ μετ' ἄλλων πρωτοτύπων ἐρωτικῶν ποιημάτων· πρὸ μικροῦ δὲ ὁ πολυμαθὴς φίλος κ. Wagner ἀνεκάλυψεν ἐν Λονδίνῳ ἑτέραν συλλογὴν τοιούτων ἀσμάτων ψαλλομένων ἐν Ρόδῳ πρὸ τῆς ἀλώσεως.

(1) Gyraldi opera, II, σελ. 554.

Οἱ Κρήτες ἔχουσι μεγάλα καὶ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνης· οὐδεμία τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ ξένου μετὰ τοσαύτης πεισμονῆς οὐδ' ἔχυσεν ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἀφθονώτερον αἷμα ὅσον ἡ ἀληθῶς μεγαλομάρτυς αὕτη νῆσος (1)· ἐπὶ ἐξακόσια συνεχῇ ἔτη ἀληθῆς βίος τῶν Κρητῶν εἶναι αὕτη ἡ ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦσι διὰ τοῦ εὐφήμου ὀνόματος ὁ καλὸς καιρὸς (2)· ἐν ἰσῇ μοίρᾳ θεωρῶν Ἑνετοὺς καὶ Τούρκους ὁ Κρῆς ἐπολέμησε καὶ πολεμεῖ πρὸς τὸν κατακτητὴν, ἀδιαφορῶν ἂν οὗτος φορῇ χριστιανικὸν σκουῖφον ἢ μουσουλμανικὸν σαρίκιον· ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας ἀπέβλεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον, σήμερον δ' ἐνατενίζει εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐν Κρήτῃ ἐπέζησαν ζωηρόταται αἱ βυζαντιναὶ παραδόσεις τῶν ὠραίων τεχνῶν, καὶ πρὸ πάντων ὁ φλογερὸς πρὸς τὰ γράμματα ἔρω, ἅπασα δὲ σχεδὸν ἡ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἱστορία τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας συγκεφαλαιοῦται ἐν αὐτῇ τῇ πνευματικῇ τῶν Κρητῶν ἀναπτύξει. Διὰ τῆς Κρητικῆς ποιήσεως ἐτράφη καὶ ἐξακολουθεῖ ἔτι τρεφόμενος ὁ ἐλληνικὸς λαός, μέγα μέρος τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ καλαισθησίας ὀφείλων εἰς τὴν Βοσκοπούλαν, τὴν Ἐρωφίλην καὶ τὸν Ἐρωτόκριτον, τῶν ὁποίων ὁλόκληροι στῖχοι ἐγένοντο καθαρὸν κτῆμα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως (3). Εἰς τὴν Κρήτην τέ-

(1) Ὁ ἱστορικὸς Ἀντώνιος Καλιέργης χαρακτηρίζει οὕτω τὸν ἐπαναστατικὸν βίον τῶν συμπατριωτῶν του « Non credo che mai città, o provincia alcuna sia stata tanto dalle continue rebellione travagliata quando fu la città et l' isola di Candia dapoì che venne sotto l' impero de' Venetiani ». *Commentarii delle cose fatte dentro e fuori del regno e isola di Candia*, φύλ. 700 (ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου).

2, Pashley's Travels in Crete, II, σελ. 150 σημ.

3, Ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ κλήδωνος αἱ παρθένοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους

λος πάντων ὀφείλομεν τὰ πρῶτα μνημεῖα τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Αἱ ἀρχαί τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου ἀγνοοῦνται ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀφοῦ οὔτε τὰ ἐν Ἑνετίᾳ Κρητικὰ ἀρχεῖα ἐξηρευνήθησαν, οὔτε αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν διασωθέντων δραμάτων γινώσκεται· ἐν τούτων ὑπόθεσιν ἔχον τὸν Μαρτῖνον Φαλιέρον ἐγγράφη ἐν τῇ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδι, δηλαδή ὅταν ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἡγνῷε τὸ κυρίως λεγόμενον δράμα. Ἡ ποίησις καὶ ἰδίᾳ τὸ θέατρον τῶν Κρητῶν ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἀρχαίων μνημείων, τοιαῦτα ὅμως πλειότερα καὶ τελειότερα ἤθελον ὑπάρχει ἂν δυστυχῶς καὶ παρὰ τοῖς λογίοις τῶν νησιωτῶν τούτων δὲν ἐπεκρίτει ἡ παλαιὰ βυζαντινὴ παράδοσις τῆς περιφρονήσεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀπομιμήσεως τῆς παλαιᾶς μετρικῆς· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν μέχρι τινὸς καλλιεργούμενην τὴν ἀληθῆ ποίησιν ὑπὸ μόνου τοῦ λαοῦ, μέχρις οὗ ἡ καλαίσθησία τῶν Κρητῶν ἀποσεύσασα τὸ βάρος τοῦ σχολαστικοῦ φορτίου ἀνεγνώρισεν ὡς μόνην ποιητικὴν γλῶσσαν τὴν τοῦ Χορτάκη καὶ τοῦ Κορνάρου.

Μέχρι ποίου βαθμοῦ καὶ ἰδίᾳ μέχρι τίνος ἐποχῆς ἡ δραματικὴ τῶν Κρητῶν ποίησις διετήρησε τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς πρωτοτυπίαν θέλει γνωσθῇ ὅταν ἐπιμελῶς ἀναλυθῶσι καὶ μελετηθῶσι τὰ διασωθέντα ναυάγια τῆς ἐθνικῆς δραματουργίας· ἂν δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπιτρέπωνται ψιλαὶ ὑποθέσεις, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος

εἰς χοροὺς διηρημέναι ἔψαλον ἐναλλὰξ δίστιχα ἐκ τῆς Ἑρωφίλης (Guyon voyage littéraire de la Grèce 1783, τόμ. Ι, σελ. 222)· πολλὰ τοιαῦτα δίστιχα ἐκ τῆς Ἑρωφίλης καὶ τοῦ Ἑρωτοκρίτου εἰλημμένα ψάλλοντα ὑπὸ τοῦ λαοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐλευθέραν καὶ δούλην Ἑλλάδα, ὡς τοιαῦτα δὲ συλλεχθέντα συμπεριελήφθησαν εἰς πολλὰς συλλογὰς δημοτικῶν ἰσμύτων.

τὸ Κρητικὸν δράμα πολὺ ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς γιγαντιαίου βήμασιν ἀναπτυχθείσης τότε δραματικῆς τῶν Ἰταλῶν σκηνῆς, εἰς πλουτισμὸν τῆς ὁποίας συνετέλεσαν κατὰ τι καὶ αὐτοὶ οἱ Κρήτες γράψαντες δράματα, τὰ ὅποια οὔτε εἰς τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν ἀνήκουσιν, οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλικῇ δραματουργίᾳ ἐπολιτογραφήθησαν (1).

Προτιθέμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ περιλαμβανομένων δραμάτων.

(1) Δράματα γεγραμμένα ὑπὸ Κρητῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ ἰδιώματι γινώσκω τὰ ἑξῆς. *Fedra*, tragedia di Francesco Bozza Candiotto, cavaliere. Venezia, appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, 1578, εἰς 12^{ον} φύλ. 64 — *L'amorosa Fede*, tragicomedia pastorale di Antonio Pandimo Candiotto. Venetia, apresso Giacomo Sarzina, 1620, εἰς 16^{ον} σελ. XIV-196. — *Clearco in Negroponte*, drama per musica da rappresentarsi nel teatro Zane à San Moisè l'anno 1685; dedicato alla virtù e merito dell' Illustrissimo Sig. Giorgio Cornaro nobile del regno di Creta e fisico rinomatissimo. Venetia, 1685, presso Franc. Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 69 (ἀνετυπώθη αὐτόθι τὸ 1686) — *La Rosaura*, drama per musica da rappresentarsi nel teatro di S. Angelo l'anno 1689. Venetia 1689, per il Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 70 — *Brenno in Efeso* drama per musica da rappresentarsi nel famoso teatro Vendramino di S. Salvatore l'anno 1690. Venetia 1690, per il Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 60. Ποιητὴς τῶν ἄνω τριῶν μελοδραμάτων εἶναι ὁ Ἀντώνιος Ἀρκολεός. Εἰς τοὺς δραματικοὺς τούτους πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ ὅσοι τῶν Κρητῶν μετέφρασαν εἰς τὸ ἰταλικὸν κλασικὰ δράματα, ὡς ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης μεταφράσας εἰς *versi sdruccioli* τὰς κωμωδίας τοῦ Τερεντίου (Βενετία 1544) καὶ ὁ Ἀντωνιος Στρατηγὸς τὴν Ἑκάβην τοῦ Εὐριπίδου (ἐν Παταύῳ 1733). Κατὰ τὸν Cicogna (*Inscr. Venez.* III, 366-371) ὁ Ἰουστινιάνης ἔγραψε καὶ alcune comedie italiane consistenti in dodici mila *versi sdruccioli* τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Κρητοῦ ἐτυπώθησαν ἐν Βασιλείᾳ (1554) ἡθοποιῶναι τινὲς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Τὰ πρῶτα τρία τῶν Κρητικῶν τούτων δραμάτων ἀντεγράφησαν ἐκ κώδικος τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης (cl. XI, cod. XIX, 92) ἀνήκοντος εἰς τὸν φιλόμουσον πατρίκιον Βερνάρδον Νάνην (1).

Ὁ Νανιανὸς οὗτος κώδιξ, τὸν ὁποῖον περιέγραψεν ὁ Μιγγαρέλης (2), ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων ἐν συνόλῳ 442 ὁγδόου σχήματος καὶ περιέχει διάφορα παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων πονήματα ἀντιγεγραμμένα ὑπὸ διαφόρων χειρῶν τῆς ΙΖ' καὶ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἐν καὶ μόνον ἔχουσιν πρὸς ἀλλήλας κοινὸν γνῶρισμα, τὴν ἄγνοιαν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης· ἰδοὺ δὲ καὶ κατάλογος τῶν ἐμπεριεχομένων.

Κατήχησις ἀπλοελληνικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν (φύλ. 9—12). Ἀνάτροπὴ τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων (12—79) (3). Τοῦ ἐν

(1) Πρὶν περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ Ἑνετοῦ συλλογέως τὸ χειρόγραπτον ἀνήκεν εἰς τὸν ἱερέα Πέτρον Κουτουφᾶν, πιθανῶς Κεφαλλῆνα, ὅστις μετερχόμενος καὶ τὸν γραμματοδιδάσκαλον ἐσημείωσεν ἐπὶ διαφόρων ἱερώων φύλλων τὸ ὄνομά του ὡς καὶ ἄλλα εἰς αὐτὸν καὶ τὸ βιβλίον ἀφορῶντα ἀσήμαντα σημειώματα· οὕτως ἐν τῇ δευτέρῳ προσώπῳ τοῦ φύλλου 102 ἀναγινώσκονται αἱ ἐξῆς ὑπογραφαὶ καὶ σημειώσεις ἀπειροχίλως γεγραμμέναι δι' ἐρυθρᾶς μελάνης « Ἐτοῦτο τὸ βιβλίον ὑπέγραψε ἐμοῦ Πέτρου ἱερέως τοῦ Κουτουφᾶ, 1725 μηνὶ μαΐου 18. Πέτρος ἱερεὺς ὁ Κουτουφᾶς ἔγραψα τὸ παρὸν γράμμα διὰ χειρός μου. Τὸ ἐν χερὶ λαλοῦσι διὰ λόγου του, ὁ ἄνωθεν. Ἀναστάσιος Κουτουφᾶς ἔμουν παρὼν καὶ ὑπέγραψα εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον, καὶ ὀπλιγάρωμα νὰ τὸ δώσω ὀπίσω ὅλον τὸν ἀπρίλιον μῆνα, 1713 ἰουνίου 15. Ἀναστάσιος Μιχαλίτζης. Μαντζαβῆνος. Μανόλης Σκυλίτζης? Θεοδωρῆς Κουτουφᾶς. Πάυλος Κουτουφᾶς. Παῦλος Μιχαλίτζης ».

(2) Codices Naniani, σελ. 176—177.

(3) Συνεγράφη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν φύλλων 60 καὶ 65· « τῶρα ἄς εἰποῦν οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ χιλίους ἑξακοσίους χρόνους καὶ ἰδῶ ὁποῦ πλέον θυσίαν δέν ἔχουν—καὶ εἶναι περασμένοι α.χ' χρόνοι καὶ δέν ἔχουν καμμίαν ἐλπίδα ».

ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου περὶ νηστείας λόγος ε' καὶ ζ'. περὶ μετανοίας λόγος γ'. περὶ σωτηρίας ψυχῆς, δ'. περὶ νηστείας λόγος α'. Εἰς τὸν ριη' ψαλμόν, ἦτοι τὸν ἄμωμον (82—102). Ἀωνύμου Ἑρμηνεία εἰς χειροτονίαν ἀρχιερέως (105—108). Ἀποσημειώσεις εἰς τὰ τῆς λογικῆς πραγματείας (110). Καταβασίαι ψαλλόμεναι ἐν ὅλῳ τῷ χρόνῳ (111).

Ὁ Ζήνων (ἄνευ ἐπιγραφῆς) φύλ. 115—145. Ὁ Γύπαρις (147—176). Θρήνος φαλίδου πτωχοῦ (178—179). Ὁ Στάθης (ἄνευ ἐπιγραφῆς) 180—207. *Thisia tu Avraam* (τὸ γνωστὸν θρησκευτικὸν δράμα γεγραμμένον δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων) 210—231. *Apocalipsis tis iperagias Theotocu dhia tes colasses ton amartolon* (234—241). *Palea chie Nea Diathiki, piima omorfotato chie poli ofelimon is tus Christianus, camomeni is modo dialogo opu cani o Charos me ton Anthropon* (244—333). Κωμῳδία ἀνεπίγραφος, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Μάρκου Ἀντωνίου Φωσκόλου (αὐτόγραφος) 342—434. Ἐν φύλλῳ 421 παρεντίθεται πρόλογος ἐτέρας ἀγνώστου τραγωδίας.

Τούτων τὰ μὲν μέχρι τοῦ φύλλου 111 περιεχόμενα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἄλλα πονήματα, ὡς γνωστὰ καὶ κάκιστα ἀντιγεγραμμένα, οὐδὲν ἔχουσι τὸ διαφέρον· τὰ ἀπ' ἐντεῦθεν ὁμῶς μέχρι τέλους δράματα καὶ ἄλλα Κρητικὰ ποιήματα εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐξ αὐτῆς μάλιστα τῆς διαιρέσεως αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κῶδιξ δὲν εἶχεν οὕτως ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ συναπετελέσθη βραδύτερον διὰ τῆς συγχωνεύσεως πολλῶν καὶ διαφόρων χειρογράφων, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ δεύτερον μέρος ἀντεγράφη ὑπὸ δύο διαφόρων χειρῶν· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων Κρητῶν ἀντιγραφῶν ὁ μὲν εἰς προτιμᾶ τὴν ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας εἰσαχθεῖσαν κακόζηλον συνήθειαν τοῦ γράφειν τὰς ἑλληνικὰς λέξεις διὰ λατινικῶν χαρακτήρων, ὁ δὲ

δεύτερος, ὅπως οὖν εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, καλῶς ἀντέγραψε τὰ νῦν ἐκδιδόμενα τρία δράχματα, διαιρέτας ἐπιμελῶς τοὺς στίχους καὶ ἀπαριθμήσας μάλιστα τούτους καθ' ἑκατοντάδας, ἀρεταί σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τοὺς ὁμοτέχνους αὐτοῦ ἀντιγράφοντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ποιήσιν ἐν πεζολογικῇ συνεχείᾳ· ἐν δὲ καὶ μόνον ἐλάττωμα δύναται νὰ προσαφθῇ εἰς τὸν ἀντιγραφέα τοῦτον, ὅτι εἶναι ἐχθρὸς ἄσπονδος τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, διὸ καὶ σπανιώτατα σημειοῖ ἐπὶ τῶν λέξεων τὰ διακριτικὰ ταῦτα τῆς ἐλληνικῆς ὀρθογραφίας σημεία.

Ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα τοῦ δραματουργήσαντος τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, μόνον δ' ἐκ τοῦ προλόγου (στ. 35—80) δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ τραγωδία αὕτη ἐγράφη καὶ πιθανῶς ἐδιδάχθη ἐν Κρήτῃ, διαρκούσης τῆς μακρᾶς καὶ μυριονέκρου πολιορκίας τῶν Τούρκων, ἥτοι ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατ' αὐτὴν ἡρωϊκῶς πεσόντος στρατηγοῦ Κατερίνου Κορνάρου (1 Μαΐου 1669). Οἱ διὰ τοῦ στίματος τοῦ Ἄρεως ἐπιδαψιλευόμενοι ἔπαινοι εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἑνετοῦ ἥρωος οὔτε δουλικῆς κολακείας διαδήλωσις, οὔτε ὑπερβολικὴ τῆς ἀνδρείας ἐκτίμησις εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀληθοῦς φόρος εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν σκιάν τοῦ φιλοτίμου προμάχου τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἐν ὠραίῳ ποιήματι ἐξιστορήσας τὰς θλιβεράς περιπετείας τοῦ μακροῦ ἐκείνου πολέμου, Κρήτης Μαρῖνος ὁ Ζάνης, περιπαθῶς θρηνεῖ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Κορνάρου, καὶ παριστᾷ αὐτὴν τὴν Κρήτην ὀδυρομένην ἐπὶ τῇ μεγάλῃ συμφορᾷ καὶ ἀποτείνουσεν εἰς τὴν σκιάν τοῦ νεκροῦ τοὺς στίχους τούτους:

ὦ, πῶς τὸ γροίκα ἡ καρδιὰ κ' ἔτρεμε τὸ κορμὶ μου
πῶς θενὰ λάβῃς θάνατον ἐτότες, Κατερῇ μου!

μὰ γὼ φιλῶ τὸ ροῦχό σου, τὸ αἷμά σου θὰ χώσω
νὰ τὸ κρατῶ σὲ καύχησιν εἰς ὅποια χέρια δώσω (1).

Ὁ ἀναγινώσκων τὸν πρόλογον τοῦτον δύναται νὰ νομίσῃ ὅτι ἐν τῷ ποιητῇ τοῦ Ζήνωνος ἀνεῦρεν ἐφάμιλλόν τινα πρὸς τὸν Χορτάκην καὶ τὸν Κορνάρου, ἂν δ' ἐξ ὄνυχος κρίνῃ καὶ τὸν λέοντα πιθανὸν νὰ φαντασθῇ ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν γνήσιόν τι προϊόν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν δραματουργίας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὕτη ἡ τοῦ δράματος ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐνωρὶς ἐλησμόνησαν οἱ ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν καὶ Ἑνετικὸν ζυγὸν στενάζοντες Ἕλληνες· ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη μεταβάλλεται εἰς ἀληθὲς πρόβλημα διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κυρίου δράματος· ἐν τούτῳ ἡ ρέουσα τοῦ προλόγου γλῶττα ἐξαφανίζεται, τὴν δὲ ποιητικὴν φαντασίαν διαδέχεται ψυχρὰ πεζολογία· καὶ τῷ ὄντι ἀπλῆ τοῦ Ζήνωνος ἀνάγνωσις ἀρκεῖ νὰ βεβαιώσῃ ἕκαστον ὅτι οἱ στίχοι δὲν παρήχθησαν φυσικῶς ἐκ ποιητικῆς κεφαλῆς, ἀλλ' ἐπωδύνως ἐτέχθησαν, τινὲς δὲ μάλιστα τούτων καὶ παρεγεμίσθησαν διὰ τῶν ἀνοήτων ἐκείνων μορίων, τὰ ὅποια προδίδουσι τὴν ποιητικὴν στείρωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγείρεται ἡ ὑπόνοια μὴ ἄλλος ποιητὴς ἔγραψε τὸν πρόλογον, ἕτερος δὲ συνέθεσεν αὐτὸ τὸ δράμα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁλόκληρος ἡ ἐν λόγῳ τραγωδία οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ψυχρὰ ἀπομίμησις τῆς ἐν ἔτει 1648 ἐκδοθείσης ὁμωνύμου λατινικῆς (2) τοῦ Ἀγγλοῦ ἱησουΐ-

(1) Διήγησις διὰ στίχων περὶ τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης, σελ. 373-375.

(2) Zeno, tragoedia Josephi Simonis Angli e societate Jesu. Romae typis Laeredum Francisci Corbelletti 1648· εἰς 8ον μικρόν, σελ. 104.

του Ἰωσήφ Σίμωνος (1)· ἐπειδὴ δὲ τὸ λατινικὸν δράμα εἰς οὐδεμίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν μετεφράσθη, ὡς τοῦλάχιστον ἐγὼ γινώσκω, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ Ἕλλην παρρησι-
στής ἦν τις τῶν τότε Ἑνετοκρήτων λογίων, ἀφοῦ ἐγίνωσκε
τὸ λατινικὸν ἰδίωμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, γλωττί-
νων ὅμως περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀφοῦ γράφει ἐπὶ τὸ
ἰταλικώτερον Ἀλέτω, Μεγαίρα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὁ παραβάλλων τὸν Κρητικὸν Ζήνωννα πρὸς τὸν τοῦ Σίμωνος εὐκόλως ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον ἐλευθέρα ἀπομίμησις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δουλικὴ μετάφρασις
τοῦ δευτέρου· καὶ ἐνίοτε μὲν παρατηρεῖται καὶ τὸ τελευταῖον
τοῦτο, συνήθως ὅμως ὁ μιμητὴς διαφυλάττει ἀνεξαρτησίαν
τινὰ ἐν τῇ ἐξελληνίσει τοῦ λατινικοῦ δράματος. Οὕτω λόγου
χάριν ἡ περὶ τὸ τέλος τοῦ προλόγου ἐμφάνισις τοῦ Διονύσου
ἐλήφθη ὡς ἀπλὴ εἰκὼν ἐκ τῆς μετὰ τὴν ὀγδόην σκηνὴν τῆς
τελευταίας πράξεως παρεντιθεμένης *Scena muta* (2), διότι ὁ
μὲν Βάκχος τοῦ Σίμωνος εἶναι ἐντελὲς βωβὸν πρόσωπον, ὁ δὲ
τῆς Κρητικῆς τραγωδίας Διόνυσος ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέ-
ρων προσώπων τοῦ διαλόγου. Ἐνίοτε ὅμως ἔχομεν καὶ πιστὴν
τοῦ λατινικοῦ κειμένου μετάφρασιν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς
δύο κατ' ἀντιπαράθεσιν ὑποδειγμάτων:

(1) Ὁ Ἰωσήφ Simonis ἢ Simeons γεννηθεὶς ἐν Hants, ἐπεβίωσε
ἐν Λονδίῳ τὸ 1671. Πλὴν τοῦ Ζήνωνος ἔγραψε καὶ τέσσαρας ἄλλαις
ἱστορικαῖς τραγωδίαις, ἐξ ὧν μία (Λέων ὁ Ἀρμένιος) ἔχει ἐπίσης βυζαν-
τινὴν ὑπόθεσιν· βλέπε Backer, *Bibliothèque des écrivains de la compa-
gnie de Jesus*, Liège 1853, 1ère série, σελ. 749.

(2) Ὁ παρὰ Σίμωνι ἀπλῶς ἐμφανιζόμενος Βάκχος περιγράφεται οὕτω:
*Bacchus curru sublimis invehitur trahentibus quatuor regibus, quae
olim stravit Ebrietas.*

Aurumque terra trahitur, effulget tamen,
et scabra gemmam concha pretiosam tegit.

Ἀπὸ τὴν γῆν βγαίν' ὁ χρυσός, μὰ ἔχει μεγάλη χάρι,
κ' ἡ πεταλίδα ἡ ἄσκημη κάνει μαργαριτάρι.

Audi coactum placidus eloquium precor.

Γροίκησε ταπεινὰ λοιπό, καὶ μένα μὴ μανίσῃς.

Τὸ κείμενον τῆς λατινικῆς τραγωδίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν τέλει τοῦ Προλόγου παρεντιθεμένης σημειώσεως « τότες σονάρουσι κλπ. », ἥτοι ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἐπικειμένης στέψεως τοῦ Λογγίνου καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἄδου ἐμφανίσεως τῆς σκιάς τοῦ Βασιλίσκου (1). Ἐπειδὴ δὲ τὸ δράμα τοῦ Σίμωνος εἶναι σπανιώτατον, παρατίθημι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἥτις συγκρινομένη πρὸς τὸ ἐλληνικὸν κείμενον δίδει σαφῆ ιδέαν περὶ τῆς ἐν τῇ ἀπομιμήσει μεθόδου τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ.

Umbra Basilisci tyranni, quem bello captum Zeno interfecerat.

Compesce murmur aeris infausti tuba,
silete cantus. Aufer hinc regni notas;
male auspicati specimen imperii procul
eripe juvenus. Ite (2) sanguineae domus
monumenta, tristi sortis augurium meae.

(1) Τὸ λατινικὸν κείμενον ἔχει: Clangentibus tubis, tympanis sonantibus, instruitur apparatus ad Longinum coronandum. Efferuntur ad Ephebis in scenam, hinc et hinc duae mensae serico stratae, et super mensas corona, sceptrum, trabea, liber, gladius, coeteraque imperii insignia.

(2) Evertit mensas, dejicit ornamenta.

Devota Furiis decora, queis mervi Stygem.
 Non hanc, sepultae Noctis excessi Chao,
 visurus aulam; regna bene novi mea,
 Erebi theatrum. Ducibus Eois novum est,
 ad sceptrā, festo pacis ascensu, gradi.
 Per fanda, per nefanda, per scelerum strucem,
 per fraudis artes, perque perjura dolos
 mentis, per odia, per novercales plagas,
 per bella, flammās, vulnera, cruorem, necesse,
 iter est ad altum Gentis Eoae thronum,
 haec me superbas duxit ad sedes via;
 hac et volutus, mergor in Stygem ultimam
 sic, sic feratur, quisq̄ imperii decus
 anhelus ardet: calle non sueto ruis,
 Longine. Nondum claustra nocturni Jovis
 Megaera rupit, agmen Eumenidum trahens.
 Non alta furias sensit ultrices domus,
 non flammam et iras, non ineluctabilem
 Fati procellam. Stagnet insontum prius
 cruore tellus; aggerat coedes furor;
 spargantur astra sanguine; umbrarum gemat
 sub onere vasto cymba Tartarei senis;
 tunc auspicare sceptrā; tunc ostrum rape.
 Age tuba; versis omen auspiciis cane;
 Fatale stringe murmur (1). Audimur; sonat,
 jam scena noctem denset, ac furvus locum
 obvelet horror (2). Stent sepulchrali situ
 vacua sub astris busta, ferales tori.

(1) Lugubre sonat tuba.

(2) Conversa scena, omnia nigrescunt.

Oculis (1) triumphum grator, hic Aulae color,
 hic esse regno faustus ineunti solet
 ornatus: haec auguria. Jam celera gradum,
 Ades (2) Megaerae pignus, Acherontis nepos,
 cruenta Zeno. Cerne inexpletae domos
 mortis: per aedes funera insontes eant;
 sparsus cruorem societ innocuum cruor;
 hunc funis, illum sica, medicatus necet,
 alium Lyaeus Testor Umbrarum chaos,
 haud ante Phoebus promet et condet diem,
 quam paria paribus funera aequalis toris.
 I nunc, et ore fata mentito exige.

Ὁ γινώσκων τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἄγγλος δραματικὸς ἐφρόντισε νὰ ἐξεικονίσῃ ὁπωσοῦν πιστῶς τὴν ὁμότητα τοῦ Ζήνωνος, τὴν κακοήθειαν τοῦ Λογγίνου, τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀναστασίου, τὴν δολιότητα τῶν αὐλικῶν καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἀργυρωνήτων στρατηγῶν, οἱ δὲ χαρακτῆρες οὗτοι ἐλήφθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας τὴν ὁποίαν ὁ Σιμεῶνης καλῶς ἐμελέτησε καὶ κατενόησε, μὴ μιμηθεὶς τοὺς συγχρόνους δραματικοὺς οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιοτρόπως παραχαράττουσι τὴν ἀλήθειαν. Οὕτως ὀλίγα μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ζήνωνος ἔτη, τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐκλέξας ὁ ἰταλὸς Marchi ἔγραψε μελόδραμα (3), ἐν ᾧ ὁ φοβερὸς Ἰσαυρὸς παρί-

(1) Visuntur hic eorum sepulchra qui in praesenti tragoedia interficiuntur, adjectis eorum insignibus et mortis instrumentis.

(2) Prodit Zeno furtivo passu.

(3) Zenone imperatore d'Oriente. Drama per musica da rappresentarsi nel teatro di San Cassiano l'anno 1696. in Venetia 1696, per il Nicolini.

σταται ὡς τρυφερός Φράγκος ἱππότης, ἔχων σύζυγον οὐχὶ τὴν περιώνυμον Ἀριάδνην, ἀλλὰ τινὰ Belisante, ἐξ ἧς μάλιστα καὶ τέκνα ἐγέννησε, τὴν Floralba καὶ τὸν Φερμόνδον πρίγκηπα τῶν Ἀθηναίων! Εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἰδιοτρόπων τούτων τῆς ἱστορίας παραχαρακτῶν ἀνήκων καὶ ὁ τοῦ Ζήνωνος παραφροστῆς μετέβαλε τὸν πατρίκιον Πελάγιον εἰς τὸν ἀνύπαρκτον πατριάρχην Πελάγιον, μὲ σκοπὸν βεβόλως δραματικωτέρας συγκινήσεως, πιθανῶς ὅμως καὶ ἀπλῶς ἐκλαδῶν τὸ λατινικὸν patricius, ὡς πατριάρχης.

Ἡ μετὰ τὸν Ζήωνα δημοσιευομένη κωμωδία «ὁ Στάθης» ἐποιήθη πιθανῶς ὑπὸ τινος Φόλα, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιλόγῳ μονολογοῦντος κωμικοῦ προσώπου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ καὶ Φαφόλας γράφεται· ἐκ σημειώματος μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀγράφου προσώπου τοῦ τελευταίου τῆς κωμωδίας φύλλου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ Φόλας ἢ Φαφόλας οὗτος εἶναι θεατρικὴ μετονομασία ἡθοποιοῦ τινος Μενότου καλουμένου (1).

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ κωμωδία ἐγράφη καὶ ἐδιδάχθη ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῆς μακρᾶς τῶν Ὀθωμανῶν πολιορκίας, ὡς κρίνομεν ἐκ τοῦ μετὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν ἐμβαλλομένου ἀσχέτου πρὸς τὸ κύριον δρᾶμα ἐπεισοδίου (intermedio) τοῦ ἔχοντος ὑπόθεσιν τὴν ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν αἰχμαλωσίαν ὡραίας χριστιανῆς καὶ τὴν ὑπὸ Κρητῶν ὀπλιτῶν ἐλευθέρωσιν αὐτῆς.

(1) «Φόλας μοναχός. Φαφόλας καὶ Menotes. Menotes filius s. r Menote Σπύρου».

Ὁ Φόλας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπετέλει μέρος θιάσου ἡθοποιῶν περιερχομένων τὰς πόλεις καὶ διδασκόντων κωμικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δράματα, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς ἦν ἡ ἀπλὴ διασκέδασις θεατῶν ἀδυνατούντων νὰ ἐκτιμήσωσι κατ' ἀξίαν τὴν τεχνικὴν λεπτότητα τῶν ἡθοποιῶν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς δραματικῆς πλοκῆς. Οὕτως, ἐν ᾧ ὁ καλὸς Φόλας τελευτῶν διαβεβαιοῖ τοὺς ἀκροατὰς ὅτι τοῖς εἶπε λόγια δικά του καὶ ὀχι ξένα, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δικαιούται νὰ ἐπευφημηθῇ χειροκροτούμενος, ἀπλὴ τοῦ Στάθου μελέτη ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ὁ ἐγώιστῆς οὗτος κατήγορος τῆς λογοκλοπίας τῶν συναδέλφων δὲν ἦν ἀπηλλαγμένος τοῦ ἐπιπολάζοντος τότε παραπτώματος, τοῦ σρετερισμοῦ τῶν ἀλλοτρίων· καὶ ὁλόκληρος μὲν ὁ πρόλογος κατὰ λέξιν ἀντεγράφῃ ἐκ τοῦ Γύπαρι (πρᾶξις Ε, σκηνὴ Ι), ὁ δ' ἐπίλογος ἀπεμιμήθη ἐκ τῆς Cigana, κωμωδίας τοῦ Ζαγκάρλη (1). Πρὸς τὴν τελευταίαν Ἑνετογραφικὴν κωμωδίαν ὡς καὶ τὴν τοῦ Κάλμου (il Travaglia) παρούσιάζει καὶ ἄλλας ὁμοιότητας ὁ Στάθης, πιθανῶς μὲν τυχαίας, ὑπόπτους ὅμως διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τότε Κρητικοῦ θεάτρου ἐπιρροὴν τοῦ Ἑνετικοῦ. Ὁ Φόλας ἐπὶ λέξει οὐδένα τῶν Ἑνετῶν κωμικῶν ἀντιγράφει, ἀπομιμεῖται ὅμως τούτους ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ οὗτοι ἀπεμιμήθησαν τοὺς ἄλλους.

Βάσις τῆς τότε ἰταλικῆς κωμωδίας ἦν ὁ Calandra τοῦ καρδινάλιου τῆς Βιδιένας, ὡς δὲ προσημειώθη, τὸ δράμα τοῦτο

(1) Ἐν τῇ κωμωδίᾳ ταύτῃ καὶ ὁ Spingarda ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Φόλαν λέγει πρὸς τοὺς ἀκροατὰς « lo sono certo, spettatori, che la favola nostra vi sarà piaciuta per le tante e così varie trame ch' in essa vedute havete (cosa à noi gratissima veramente) per haver li animi nostri inclinati à farvi piacere... Onde noi per premio di ciò, aspettiamo da voi il solito plauso ». La Cigana comedia di Gigio Arthemio Giancarli. Vinegia 1564.

θεωρούμενον ὡς τὸ πρῶτον δημοσία ἐν Ἰταλίᾳ διδαχθέν ἐξιστορεῖ τὰς κωμικὰς περιπετείας τῶν δύο Μεθωναίων ἀδελφῶν· τὸ θέμα ληφθέν, ὡς λέγεται, ἐκ τοῦ Πλαύτου (Menecmii) κατέστη τοσοῦτον δημοτικὸν ἐν τῇ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδι ὥστε ἐν τῇ ἀπομιμήσει αὐτοῦ ἐγύμνασαν τὴν κωμικὴν αὐτῶν εὐφυΐαν οἱ πλείστοι τῶν τότε δραματικῶν. Πρῶτος τοῦ Καλάνδρα μιμητῆς ὁμολογεῖται αὐτὸς ὁ πρῶτος δημοσία διδάξας τὴν πρώτην Ἑνετικὴν κωμωδίαν Λουτζῆς ὁ Πασχαλιγγος (1).

Ὁ Fedele περὶ τὴν αὐτὴν περιστρεφόμενος ὑπόθεσιν ἐγράφη ὁμοίως ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ἡ δραματικὴ ὅμως πλοκὴ καὶ ἡ φυσικότης τῶν ἐν αὐτῷ σκηνῶν τοσοῦτον ἐπεσκίασαν τὸ πρωτότυπον, ὥστε, ἂν τὸ ἔργον τοῦ καρδινάλιου κωμικοῦ δὲν ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ σεβάσμιον τῶν πρωτείων δικαίωμα, ἡ κωμωδία τοῦ Ἑνετοῦ πατρικίου θὰ κατεῖχεν ἕξοχον θέσιν ἐν τῇ ἰταλικῇ δραματουργίᾳ.

Τὴν αὐτὴν μετὰ τὸν Πασχαλιγγον ὑπόθεσιν ἀνέπτυξαν καὶ οἱ προμνημονευθέντες Ἑνετοὶ κωμικοὶ Ζαγκάρλης καὶ Κάλμος ἐν τῇ Cigana καὶ τῷ Traviaglia, εἰς τὰ ἴχνη δὲ τούτων ἐβάδισε καὶ ὁ Φόλας, ἔχων ὅμως ὑπογραμμὸν τὸν Φεδέλην. Ἐν τῷ ἐνετικῷ δράματι ὁ pedante Onofrio θέλων νὰ ἐπιδείξῃ πολυμαθεῖαν ἀναμιγνύει ἐν τῇ ἰταλικῇ ὁμιλίᾳ λατινικὰς φράσεις, ὁ bravo Frangipiera, ὅσω φλύαρος τοσοῦτω καὶ ἀνάνδρος, προσπαθεῖ νὰ καταπλήξῃ τὸν Νάρκισσον, ὑπηρέτην τοῦ Φεδέλη, διὰ τῆς διηγήσεως γελοίων καὶ ἀνυπάρχτων ἀνδραγαθίων, ἐν ᾧ δὲ εἶναι κατάφορτος ἐξ ὀπλῶν ζητεῖ καὶ ἄλλα, καὶ ἀγαπῶν τὴν Βικτωρίαν ἐπικαλεῖται τὴν μεσιτείαν τῆς ὑπηρετρίας αὐτῆς Βεατρίκης. Αἱ σκηναὶ αὗται ἀπαντῶ-

(1) Il Fedele, comedia del clarissimo M. Luigi Pasqualigo. Venezia 1576.

σιν ἀπαράλλακτοι καὶ ἐν τῇ Κρητικῇ κωμῳδίᾳ, ὁ Φόλας ὁμῶς προσεκτικῶς ἀπέφυγε νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τῶν διακωμωδουμένων τὰς αὐτὰς φράσεις τοῦ ἐνετοῦ συναδέλφου, διὸ καὶ δικαίως καυχᾶται ὅτι εἶπε λόγια δικά του καὶ ὅχι ξένα.

Αἱ ὁμοιότητες αὗται, ὅσῳ στεναὶ καὶ ἂν ὑποτεθῶσι, δὲν δύνανται νὰ ἐκμηδενίσωσι τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ Στάθου, διότι καὶ ἡ πλοκὴ αὐτοῦ εἶναι ἐπιτυχὴς καὶ τὰ κωμικὰ πρόσωπα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιαι εἰκόνες τῶν παρεκτροπῶν τοῦ τότε Κρητικοῦ βίου.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Φόλα διακωμωδούμενος Κρητικὸς Μπράβος ἔχει βεβαίως σχέσιν πρὸς τὸν ὁμώνυμον Ἑνετικόν, ἀφοῦ ἐντεῦθεν μετεφυτεύθη καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν γῆν τὸ παράσιτον τοῦτο φυτόν, πιθανώτερον ὅμως ὅτι ἐν τούτῳ σατυρίζεται ἡ περὶ τὸ ὀπλοφορεῖν ματαιότης τῶν Κρητῶν, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο ἔσκωπτον καὶ οἱ οὐχ ἥττον φίλοι τῶν ὀπλοφορικῶν ἐπιδείξεων Ἑνετοί· οὕτως ἐν πικρᾷ ἐνετικῇ σατύρᾳ ὁ Κρῆς περιγράφεται ὡπλισμένος πάντοτε ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ ὁμῶς παραπονούμενος ὡς ὁ Μπράβος τοῦ Φόλα ὅτι δὲν ἔχει πλήρη τὸν ὡπλισμόν του.

Va tutto armato, e le arme sono di tal sorte
che al primo signo vi daran la morte;
in prima una camiscia vuol portare
di finissima maglia gazarina,
dippoi per non haver à sospettare,
di un stil si veste e una corrazza fina,
gambier a mezza coscia vuol portare,
guanto da presa, una celata fina,
arco, spada, pugnol, targa e stiletto;

ci vuol haver per esser più sicuro
quattro pistole, e sette in compagnia (1).

Τὴν σχολαστικότητα καὶ αἰσχροτότητα τοῦ Κρητικοῦ Δασκάλου ἢ Πεδάντη ὡς ἐλέγετο ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον, ὡς καὶ τὴν ἀγυρτίαν τοῦ ψευδοῖατροῦ ἢ Δοτόρου, πικρώτερον τοῦ Φόλα ἐμαστίγωσεν ἕτερος Κρῆς κωμικός, ὁ Μάρκος Ἀντώνιος Φώσκολος, ἐν δράματι περιεχομένῳ ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ.

Ὡς ποιητῆς ὁ Φώσκολος πολὺ καθυστερεῖ τοῦ ἐνδόξου ἀπογόνου αὐτοῦ, ὡς κωμικός ὅμως εἶναι πολὺ τοῦ Φόλα ἀνώτερος, καίτοι πολλὰ ἐξ αὐτοῦ σφετερισθεῖς· ἐκ τοῦ Στάθου παραλαβὼν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος αὐτοῦ ἐξεικονίζει ζωηρότερον τοὺς κωμικοὺς χαρακτήρας, φίλος ὅμως τῶν αἰσχρολογιῶν ῥυπαίνει τὸ ποίημα δι' ἀλληλουχίας βδελυρῶν σκηνῶν, αἵτινες ἀληθῶς ἐκμηδενίζουν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, καθιστῶσαι τοῦτο ἀπρόσιτον τοῖς πολλοῖς. Ὅπως κριθῇ ἡ συγγένεια τῶν δύο τούτων Κρητικῶν κωμωδιῶν, παρατίθημι σκηνὴν τινὰ τοῦ Φωσκόλου ἀφορῶσαν εἰς τὴν διακωμώδησιν τῆς φλυαρίας, περιχυτολογίας καὶ τῆς δειλίας ἐτέρου τινὸς εἵδους Μπράδων· τὸ κωμικὸν τοῦτο πρόσωπον ἦν ἐκ τῶν Ἠπειρωτῶν ἐκείνων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἐπὶ χρήμασι μισθοῦντες εἰς πάντα τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βραχίονός των, ἦλθον ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ καὶ εἰς Κρήτην, κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν ὁ φαφλατᾶς οὗτος φέρει τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὄνομα πρὸς μίαν τῶν ἐνδοξοτέρων τοῦ Σουλίου οἰκογενειῶν, Καπετὰν Ζαβάρλας καλούμενος.

Τὴ δύναμίν μου τὴν πολλή, τὴ φόρτζα τὴν μεγάλη
ποῦρι ἐγνώρισάν τηνε σέ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη

(1) Candia, canzone rustica (ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἱγίου Μάρκου, cl. VII, cod. Ital. 918, φύλ. 125).

'τουνῆς τσῆ χώρας, κι' ὅπου πᾶς πρᾶμμ' ἄλλο δὲ δηγοῦνται,
 μονάχας τσῆ παλληκαριαῖς ὁποῦ 'καμα θυμοῦνται,
 καὶ τρέμουν ὅλοι ὡσὰ μέ 'δοῦν σὰ σκύλοι τὸν Γενάρη
 οἱ Φράγγοι ἀμάδι κ' οἱ Ρωμηοί, κ' οἱ λαῖκοι κ' οἱ φράροι,
 κι' ὅπου μέ δοῦσι χώνουνται γῆ φεύγουν ἀπομπρός μου,
 γιατί πόσά 'ναι δυνατὸς γνῶθουσι τὸ θυμό μου ·
 κι' ὄντε μοῦ δώσουν ἀφορμὴ τὸ χέρι μου νὰ βάλλω
 σὲ τοῦτο μου τὸ φρατουπί καὶ σύρω νὰ τὸ βγάλω
 ὅζ' ἀποῦ τὸ φουκάριν του, καὶ τὸ μπουνιάλο πιάσω,
 'κλησαστικούς καὶ λαϊκοὺς σύρνω νὰ τεταρτιάσω . . .
 'Αν εἴσται νᾶμαι ἐγὼ 'δεπᾶ καιρὸ τὸν περασμένο,
 ὄντεν ὁ Τοῦρκος τ' ἄνομο καὶ τὸ μαγαρισμένο
 σκυλί ἤρθε 'ς τοῦτο τὸ νησί ὁγιά νὰ ντεσμπαρκάρη,
 τάσσω σου τὸ ζημιὸ ὅτι πῶς τῇ ρότταν εἶχε πάρει . . .
 'Εγὼμου κεῖνο τὸν καιρὸ τσῆ μάχαις 'ς τὴν 'Ιτάλια,
 σαρζέντες ἤμουν ἐδεκεῖ, μαγγιὸρ ντελλὰ μπατάλια,
 κι' ἂν ἤξερες ἴντᾶ 'καμα ἤθελες τουρτουρίσει
 μονάχα νὰ τ' ἀφουκρασθῆς
 Εἰς τὴ Μεσσήνα διάβηκα κι' ἀντραγαθιαῖς μεγάλαις
 ἐκεῖ ἀποῦ δὲν ἀκούστησα ποτέ 'ς τὸν κόσμον ἄλλαις
 ἡχμα, ὥστα ποῦ τρόμαξεν ὅλος ὁ κόσμος κεῖνος,
 κι' ὅλοι κρατοῦσαν βέβαιο πῶς εἶμαι παλαντῖνος . . .

ΜΠΕΡΝΑΜΠΟΥΤΣΟΣ (ὑπηρέτης τοῦ ΖΑΒΑΡΛΑ)

ἐζάλισέ με δὲν μπορῶ πλειό μου νὰ τὸν ἀκούγω .

Ζ Α Β Α Ρ Λ Α Σ .

'Οντε μιλῶ ἀφουκροῦ καλά, εἰδὲς ἀλλιῶς σοῦ κρούγω .
 'Αν ἴσως, Μπερναμποῦτζό μου, ἐκεῖ 'θελες προβάλλει
 νὰ μ' ἐξανοίγης πῶς πηδῶ σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,

ῥαῖς μαντρέτα νά κολλῶ, ροβέρσα καὶ στοκάδες
καὶ μπράντους τσ' ὁμορφότερους ὅπου νάμπόριες νάδες,
νά ξεχωρίζω κεφαλαῖς, κορμιὰ νά τεταρτιάζω,
πόδια καὶ χέρια νά πετῶ, ἤθελες πεῖ πῶς 'μοιάζω
'νοῦς Ἑρκουλε, 'νοῦς Ἑττορε, γῆ κ' ἐνοῦς Ἀχιλλέα,
'νοῦς Ροντομόντε, 'νοῦς Νεμπρότ, γῆ 'νοῦς Τρωϊάνου Αἰνεί.

ΜΠΕΡΝΑΜΠΟΥΤΖΟΣ.

Ἀληθινὰ πεῖν ἤθελα πῶς μοιάζεις 'νοῦς δαιμόνου,
'νοῦς Σατανᾶ, 'νοῦς βούβαλου, κ' ἐνοῦς κακοῦ σου χρόνου!
Ἰντά'ναι αὐτὰ τὰ τζέρκουλα, λέκτορα κ' ἡ τζιλέα,
τὰ ρόντομα ὅπου λές καὶ τρῶς, τὰ νεῦρα κ' ἡ τζινέα;

ΖΑΒΑΡΛΑΣ.

Μαθές σάν εἶσαι βούβαλος καὶ μηδὲ πρᾶξιν ἔχεις
καὶ δὲν διαβάζεις γράμματα, πῶς θές νά τσῆ κατέχης;
τοῦτοι τσῆ παλαιούς καιροὺς ἄντρες μαρτυρημένοι
'ς τοῦτο τὸν κόσμον ἤσανε κι' ἀπ' ὅλους 'παινεμένοι.

Τὸ τρίτον δράμα (ὁ Γύπαρις) εἶναι χριέστατον ποιμενικὸν
εἰδύλλιον, ἢ ὡς λέγουσιν οἱ Ἰταλοὶ *tragicommedia pastorale*.
Ὁ ἀνώνυμος τούτου ποιητῆς ἐμελέτησε πολὺ τοὺς Ἰταλοὺς
βουκολικοὺς ποιητάς, Sannazaro, Guarini, Tasso καὶ Onega,
καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας μυθιστοριογράφους, Λόγγον καὶ
Τάτιον, ἐκ τούτων δὲ παραλαβὼν εἰκόνας τε καὶ σκηναὶς με-
τέπλασεν αὐτάς ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτοῦ φαντασίᾳ ἀναλόγως τῶν
ἀπαιτήσεων τῆς καλαισθησίας τῶν Κρητῶν, ὥστε, μ' ὅλον τὸ

φαινόμενον ξενικόν αὐτοῦ περίβλημα, ὁ Γύπαρις δύναται νὰ θεωρηθῇ γνήσιον προῖον τοῦ Κρητικοῦ Παρνασσοῦ (1).

Ὡς γνωστόν, κυριώτατος χαρακτήρ τῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν πρῶτον ἀναπτυχθείσης νεωτέρας βουκολικῆς ποιήσεως εἶναι ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος μένει μία καὶ ἡ αὐτή, ἥτοι ἔρως βοσκῶ ἀποκρουόμενος ὑπὸ ὠραίας ποιμενίδος προτιμώσης μᾶλλον τὴν ἀδούλωτον τῆς Ἀρτέμιδος λατρείαν ἢ τὸν τοῦ γάμου ζυγόν, οὕτω δ' ἡ ἀξία τοῦ ποιητοῦ συνίσταται εἰς τὴν ποιητικωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ δεδομένου θέματος· τὸ εἶδος τοῦτο τῶν εἰδυλλίων διέπλασε πρῶτος ὁ Θεόκριτος χαράξας καὶ τὰ ὅρια, τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἄνευ κινδύνου καταποντισμοῦ τῆς ἰδιαζούσης τῷ εἰδυλλίῳ ἀπλότητος ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς δραματικῆς πλοκῆς. Οἱ Ἰταλοὶ βουκολικοί, νομίσαντες ὅτι θὰ ἐνεκαίνιζον νέον δραματικὸν εἶδος ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους, μετέτρεψαν τὸ εἰδυλλίον εἰς ἀληθὲς δράμα, καὶ οὕτως ἀνέδειξαν τὴν *tragicommedia pastorale*, τὸν νόθον τοῦτον καὶ ἄθλιον κέντρωνα ποιητικοῦ ἐμβολιασμοῦ καὶ δραματικῆς μωρολογίας. Ἡ Ἀρχαδία τοῦ Σανναζάρου, ὁ Ἀμύντας τοῦ Τάσσου, ὁ Πιστὸς Βοσκὸς τοῦ Γουαρίνη καὶ ὁ Ἀλκαῖος τοῦ Ὀγγάρου ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποιητικὴν ἄλυσιν, εἰς οὐδεμίαν ὅμως δραματικὴν οἰκογένειαν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι διότι, ἐκτὸς τῆς βεβιασμένης αὐτῶν πλοκῆς, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν φαινομένην αὐτῶν ἀρετὴν σκηναὶ ἐξελέγχονται ὡς ἀπλαῖ ἀπομιμήσεις ἄλλων, τὰς ὁποίας οὔτε διὰ τὸ δράμα, οὔτε διὰ τὸ εἰδυλλίον προώρισαν οἱ πρῶτοι ἐπινοήσαντες αὐτάς.

Ἡ ἀτυχὴς αὕτη καινοτομία τῶν ἰταλῶν ποιητῶν ἐγένετο

(1) Στίχοί τινες τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ (*Le Stanze*) παριστῶσιν ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν Γύπαριν.

ἀφορμή μεγάλου τότε ἀγῶνος, ὅστις ἐπὶ τέλους παρεξέτράπη εἰς βδελυρὰς προσωπικότητος, τελευταῖον προμαχῶνα ἐν ᾧ συνήθως περιχαρακοῦται ἡ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ λόγου ἡττηθεῖσα οἴησις. Τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐπροκάλεσεν εἰς τῶν καθηγητῶν τοῦ ἐν Παταύῳ πανεπιστημίου, ὁ Κύπριος Ἰάσων Δενόρης, ὑποδείξας εὐσχήμως εἰς τὸν πολυθρύλλητον ποιητὴν τοῦ Pastor Fido, ὅτι μάτην ἐξήντλησε τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ καρδίαν εἰς ἀνάδειξιν δράματος ἀντιβαίνοντος εἰς τοὺς στοιχειωδεστέρους τῆς ποιητικῆς κανόνας, καὶ ὅτι τὸ νόθον τοῦτο εἶδος τῆς δραματικῆς δὲν ἦν προωρισμένον εἰς ἀθανασίαν. Ὁ Γουαρίνης ἀποτόμως προσέβαλε τὸν πολὺν καθηγητὴν, καὶ τὸ χειρότερον ἐπέμεινεν ἐξυβρίζων καὶ συκοφαντῶν αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ τάφου (1), τὰ πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Δενόρη καταδικασθεῖσα βουκολικὴ κωμωδοτραγωδία τῶν Ἰταλῶν ἐν καὶ μόνον ἀναδείξασα ἀριστούργημα συναπέθανε μετὰ τοῦ Γουαρίνη.

Ἐν ᾧ ὁ Κύπριος καθηγητὴς διεπληκτίζετο πρὸς τὸν Ἰταλὸν βουκολικόν, ὁ Pastor Fido διέτρεχε τὴν Εὐρώπην θαυμάζομενος ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ἀμίμητον προϊόν τοῦ νεωτέρου θεάτρου, ἀλλὰ καὶ ἐπικρινόμενος ὑπὸ τῶν ὀλίγων ὁπαδῶν τῆς κλασικῆς σκηνῆς, οἵτινες, ἀμέτοχοι τοῦ τῶν πολλῶν ἐνθουσιασμοῦ, ὡμολόγουν μὲν τὰς ποιητικὰς ἀρετὰς τοῦ Γουαρίνη, οὐδέποτε ὅμως ἐπίστευσαν ὅτι οὗτος ἠδύνατο ν' ἀναδειχθῇ καὶ σχολάρχης νέου εἶδους δραματικῆς, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ δράμα αὐτοῦ ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ θανάτου στοιχεῖα, ἥτοι τὴν ἐπομίμησιν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐντελῆ ἐξάντλησιν τοῦ λεγομένου δραματικοῦ θέματος.

Εἰς τὴν τάξιν τῶν θαυμαστῶν τοῦ βουκολικοῦ δράματος ἀνήκοντες καὶ οἱ τότε Ἕλληνες ποιηταὶ μετέφρασαν ἀλλεπαλ-

(1) Βλέπε τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν σελ. 197-198.

λήλως, καὶ μάλιστα λίαν ἐπιτυχῶς, τὸν πολύχροτον Pastor Fido (1). Τότε, δηλαδή περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ζῶν καὶ ὁ ἀνώνυμος οὗτος Κρῆς ἔγραψε τὸν Γύπαριν, ὅστις, ἐνῶ πολὺ καθυστερεῖ τοῦ ἰταλικοῦ ποιήματος, ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι οὔτε μετάφρασις οὔτε ἀπομίμησις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἂν καὶ εὐχερῶς ἀναγνωρίζεται ἡ ἐπὶ τοῦ ἑλληνοποιήτου μεγάλη ἐπίδρασις τῆς ἰταλικῆς κωμωδοτραγωδίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀμύντου καὶ τοῦ Ἀλκαίου.

Τὰ δύο τελευταῖα δράματα θεωροῦνται ἐν καὶ τὸ αὐτό, διότι ὁ Ὅγγαρος ὑπερβάς τὰ ὅρια τῆς τότε συνήθους ἐν τῇ βουκολικῇ σχολῇ λογοκλοπίας, ἀντέγραψε τὸν Τάσσον, κατὰ τοῦτο μόνον καινοτομήσας ὅτι ἀνέδειξεν ἕτερον εἶδος δραματικῆς, τὸ λεγόμενον ἀλειτουργικὸν δράμα. Ὁ Ἀλκαῖος παρέλαβε πολλὰ ἐκ τοῦ Ἀμύντου, διὸ καὶ εὐφυῶς ἐπωνομάσθη ὁ βρεγμένος Ἀμύντας, τὴν λογοκλοπίαν ὅμως ἐδιδάχθη ὁ Ὅγγαρος παρ' αὐτοῦ τοῦ Τάσσου κατὰ λέξιν ἀντιγράφοντος τοὺς παλαιοὺς βουκολικοὺς καὶ μυθιστοριογράφους.

Οὕτω λόγου χάριν μία τῶν ὠραιότερων τοῦ Ἀμύντου σκηνῶν ἔχει ὡς ἐξῆς:

All' ombra d' un bel faggio Silvia e Filli
sedeau un giorno, ed io con loro insieme;
quando un' ape ingegnosa, che cogliendo
sen giva il miel per que' prati fioriti,
alle guance di Fillide volando,
alle guance vermiglie come rosa,
le morse e le rimorse avidamente;

(1) Τοῦ Πιστοῦ Βοσκοῦ γινώσκω δύο στιχηρὰς μεταφράσεις, ἐξ ὧν ἡ πρώτη, ἔργον ἀνωνύμου Κρητός, μένει ἀνέκδοτος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου (cl. IX, cod. XXIV), ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τοῦ Ζακυνθίου Μ:χαλῆλ Σουμάκη, ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τὸ 1658.

ch' alla similitudine ingannata
forse un fior le credette. Allora Filli
cominciò lamentarsi, impaziente
dell'acuto dolor della puntura;
Ma la bella Silvia disse: Taci,
taci, non ti lagnar, Filli; perch' io
con parole d'incanti leverotti
il dolor della picciola ferita;
à me insegnò già questo secreto
la saggia Artesia; e n' ebbe per mercede
quel mio corno d'avorio ornato d'oro.
Così dicendo, avvicinò le labbra
della sua bella e dolcissima bocca
alla guancia rimorsa; e con soave
susurro mormorò non so che versi.
O mirabili effetti! sentì tosto
cessar la doglia; o fosse la virtute
di que' magici detti, o, com'io credo,
la virtù della bocca
che sana ciò che tocca.
Io che sino a quel punto altro non volli,
che 'l soave splendor degli occhi belli,
e le dolci parole, assai più dolci
che 'l mormorar d'un lento fiumicello
che rompa 'l corso fra minuti sassi,
o che 'l garrir dell'aura infra le frondi;
Allor sentii nel cor ove desire
d'appressar a la sua questa mia bocca:
E fatto, non so come, astuto e scaltro
più dell'usato (guarda quando Amore
aguzza l'intelletto!), mi sovvenne
d'un inganno gentile, col qual io
recar potessi a fine il mio talento:

che, fingendo ch' un' ape avesse morso
 il mio labbro di sotto, incominciai
 a lamentarmi di cotal maniera,
 che quella medicina che la lingua
 non richiedeva, il volto richiedeva.
 La semplicetta Silvia,
 pietosa del mio male,
 s' offrì di dar aita
 alla finta ferita, ah! lasso! e fece
 più cupa e più mortale
 la mia piaga verace,
 quando le labbra sue
 giunse alle labbra mie...
 Sebben gli ardenti baci
 che spingeva il desire à inumidirsi,
 raffrenò la temenza
 e la vergogna, o felli
 più lenti, e meno audaci.
 Ma mentre al cor scendeva
 quella dolcezza mista
 d' un secreto veleno,
 tal diletto n' avea,
 che, fingendo ch' ancor non mi passasse
 il dolor di quel morso,
 fei sì, ch' ella più volte
 vi replicò l' incanto (1).

Ἀλλὰ ταῦτα ὁ Τάσος παρέλαβεν ἐκ τοῦ Τατίου γράφον-
 το; οὕτως ἐν τῇ Λευκίππῃ (Β' 7).

« Ἐτυχε τῇ προτεραίᾳ ταύτης ἡμέρᾳ περὶ μεσημβρίαν ἡ
 παῖς ψάλλουσα κιθάρα, ἐπιπαρῆν δὲ αὐτῇ καὶ ἡ Κλειώ καὶ

(1) *Aminata*, favola boschereccia di Torquato Tasso, atto I, scena II.

παρεκάθητο, διεβάδιζον δὲ ἐγὼ· καί τις ἐξαίφνης μέλιττά ποθεν ἐπιπτᾶσα τῆς Κλειοῦς ἐπάταξε τὴν χεῖρα. Καὶ ἡ μὲν ἰνέκραγεν, ἡ δὲ παῖς ἀναθοροῦσα καὶ καταθεμένη τὴν κιθάρην κατενόει τὴν πληγὴν καὶ ἅμα παρήνει μηδὲν ἄχθεσθαι· πύσειν γὰρ αὐτὴν τῆς ἀλγηδόνοος δύο ἐπάσασαν ῥήματα· διδασχθῆναι γὰρ αὐτὰ ὑπὸ τινος Αἰγυπτίας εἰς πληγὰς σφηκῶν καὶ μελιττῶν. Καὶ ἅμα ἐπῆδε, καὶ ἔλεγεν ἡ Κλειὼ μετὰ μικρὸν ῥάων γεγονέναι. Τότε οὖν κατὰ τύχην μέλιττά τις ἡ σφή· περιδομβήσασα κύκλῳ μου τὸ πρόσωπον παρέπτῃ· καὶ γὰρ τὸ ἐνθύμιον λαμβάνω καὶ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν τοῖς προσώποις προσεποιούμην πεπληχθαι καὶ ἀλγεῖν. Ἡ δὲ παῖς προσελθούσα εἶλκε τὴν χεῖρα καὶ ἐπυνθάνετο ποῦ ἐπατάχθην· καὶ γὰρ « κατὰ τοῦ χεῖλους » ἔφην « ἀλλὰ τί οὐκ ἐπάδεις, φιλήσῃ » ; Ἡ δὲ προσῆλθέ τε καὶ ἀνέθηκεν, ὡς ἐπάσουςα, τὸ στόμα, καὶ τι ἐψιθύριζεν, ἐπιπολῆς ψάφουςα τῶν χειλέων. Καὶ γὰρ κατεφίλουν σιωπῇ, κλέπτων τῶν φιλημάτων τὸν ψόφον, ἡ δὲ ἀνοίγουςα καὶ κλείουςα τῶν χειλέων τὴν συμβολήν, τῷ τῇ ἐπώδῃ ψιθυρίσματι φιλήματα ἐποίει τὴν ἐπώδην. Καὶ γὰρ τότε δὴ περιβαλὼν φανερώς κατεφίλουν· ἡ δὲ διασχοῦσα « τί ποιεῖς » ; ἔφη « καὶ σὺ κατεπάδεις ; » « Τὴν ἐπώδον », εἶπον « φιλῶ ὅτι μου τὴν ὁδύνην ἰάσω ». Ὡς δὲ συνῆκεν ὁ λόγος καὶ ἐμειδίασε, θαρρήσας κτλ.

Ὁ ἔχων τὴν ὑπομονὴν ν' ἀντιπαραβάλλῃ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ κολικοὺς πρὸς τὸν Τάτιον, τὸν Λόγγον, τὸν Θεόκριτον καὶ ἄλλους Ἕλληνας συγγραφεῖς, εὐκόλως δύναται ν' ἀνέυρῃ πολλὰς τοιαύτας ἀπομιμήσεις, ὡς τὴν ὡραίαν σκηνὴν τῆς διδασχῆς τοῦ ἀνεράστου βοσκοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἔρωτος τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ζωῶν εἰλημμένην ἐκ τῆς Λευκίππης (Α' 17-18) τὴν διὰ τῆς ἡχοῦς ἀπάντησιν τοῦ ἔρωτος εἰς τὴν αἰθρὴν πρόκλησιν τοῦ Σιλβίου (Pastor Fido, IV, 8) ἀπομιμηθεῖσαν ἐκ τοῦ Γαυράδα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Αἱ ἄνω σημειοθεῖται δύο σκηναὶ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὸν Γύπαριν, μέ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Κρῆς ποιητῆς ἀνατρέχων εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν προτιμᾷ νὰ μιμηταὶ πιστότερον τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα· οὕτως, ἀντὶ νὰ διαφθείρῃ ὡς ὁ Γουαρίνης τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Γαυράδα, ἀπομιμεῖται μᾶλλον αὐτό, ὡς δύναται νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης παραβάλλων πρὸς τὸν Γύπαριν (πρᾶξις Δ, στ. 178), τὸ ὡς παρὰ τοῦ Πανὸς ποίημα τῆς ἡχοῦς.

Ἄχὼ φίλα μοι συγκαταίνεσόν τι ——— Τί;
 ἐρῶ κορίσкас· ἃ δὲ μ' οὐ φιλεῖ ——— Φιλεῖ.
 πρᾶξαι δὲ Καιρὸς καιρὸς οὐ φέρει ——— Φέρει.
 Τὸ τοίνυν αὐτᾷ λέξον ὡς ἐρῶ ——— Ἐρῶ.
 καὶ πίστιν αὐτᾷ κερμάτων τὸ δὸς ——— Τὸ δός (1).

Οἱ ἥρωες τῆς βουκολικῆς τῶν Ἰταλῶν ποιήσεως ἀπέλπιδες ἀποφασίζουσι ν' ἀποθάνωσιν αὐτοχειρί, πρὸ δὲ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἀποτείνουσι περιπαθεῖς λόγους εἰς τοὺς συναδέλφους βοσκούς, τὰ πρόβατά των, τοὺς γονεῖς, τὴν περικυκλοῦσαν φύσιν, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ αὐτὴν τὴν ἄσπλαγχνον ποιμενίδα τῆς ὁποίας ἡ σκληρὰ καρδιά ὑπαγορεύει αὐτοῖς τὸν θάνατον· ὁ μονόλογος οὗτος ἀπομιμηθεὶς ἐκ τοῦ Λόγγου, τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν Γύπαριν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἐτοιμοθανάτου τῆς Ἰδῆς βοσκουῦ ἐξέρχονται αἱ αὐταὶ σχεδὸν λέξεις, τὰς ὁποίας ἐν τῇ αὐτῇ στιγμῇ ἀπαγγέλλουσιν ὁ Δόρκων, ὁ Αἶας, καὶ ὁ ἀπαγχονιζόμενος τοῦ Θεοκρίτου ἐραστής.

(1) Ἀνθολογία Πλανούδη, ἀριθ. 152.

Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἠρανίσθη ὁ Κρῆς ποιητῆς καὶ ἄλλαι σκηνᾶς μὴ ἀπαντώσας ἐν τοῖς βουκολικοῖς τῶν Ἰταλῶν δράμασιν, ὡς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ φιλήματος τῆς κοιμωμένης Πινωρήας καὶ τὸ τῆς ἐρωτικῆς συνεντεύξεως τοῦ Γικννούλη πρὸς τὴν Φροσύνην ἐπὶ προφάσει ἀναζητήσεως ἀποπλανηθείσης αἰγός, τὰ ὅποια ἐκ τοῦ Λόγγου (Α, 26, Γ, 16) παραλαβὼν ἀνέπτυξεν ἐπὶ τὸ δραματικώτερον καὶ τὸ κωμικώτερον· οὐδὲν λωὺς δὲ ἀπίθανον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηγήματος ἔλαβε καὶ τὴν πρώτην ιδέαν τοῦ μονολογοῦντος Ἑρωτος (ἐν ἀρχῇ Ε' πράξεως), διότι καὶ ὁ Φιλητᾶς παρὰ τῷ Λόγγῳ ἐξυμνεῖ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ θεοῦ τούτου (Β, 8). Ἡ περὶ τοῦ φυσικοῦ ἔρωτος διδαχὴ τῆς Φροσύνης ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἅπαντα τὰ τῶν Ἰταλῶν δράματα, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ Ἀλκαίῳ πρὸς τὸν ὅποιον στενώτερον σχετίζεται ὁ Γύπαρις· ἡ σκηνὴ αὕτη ἀπεμιμήθη, καθὰ ἐσημειώθη, ἐκ τῆς Λευκίππης, εἶναι ὁμῶς ζήτημα ἂν ὁ Κρῆς ποιητῆς εἶχεν ἀληθῶς ὑπ' ὄψει τὸ ποίημα τοῦ Ὀγγάρου, ἢ μὴ ἡ ὁμοιότης τῆς σκηνῆς προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἀμφότεροι ἀπεμιμήθησαν τὸ ἐλληνικὸν διήγημα· ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης εἰκασίας συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τινὲς τῶν στίχων τῶν κοινῶν τούτων σκηνῶν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐλληνικὰ πρωτότυπα ὅτε μὲν ἐν τῷ Ἀλκαίῳ, ὅτε δ' ἐν τῷ Γύπαρι. Οὕτως οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ ἰταλικοῦ δράματος,

Che quando intenderai l' aspra novella,
la novella a te cara, altrui spiacente,
della mia morte acerba,
non ti spiaccia onorar l' esequie mie
con una lagrimetta,
con un muto sospiro:
O, se ti par che questa grazia sia
forse troppo alto premio al mio morire;
non ti dispiaccia almeno

passando inanzi al gelido sepolcro
dove sepolte tien l' ossa infelici,
dir: « Ossa fredde, che già foste Alceo,
vi sia lieve la terra: abbiate pace » (1),

ἀντεγράψησαν πιστότερον ἐκ τοῦ Θεοκρίτου:

Ὅππότεν ἐξενθὼν ἡρτημένον ἐν προθύροισι
τοῖσι τεοῖσιν ἴδης τὸν τλάμονα, μή με παρένθης,
στᾶθι δὲ καὶ βραχὺ κλαῦσον, ἐπισπείσας δὲ τὸ δάκρυ
λῦσον τὰς σχοίνω με καὶ ἀμφίθες ἐκ ῥεθέων σῶν
εἴματα καὶ κρύψον με, τὸ δ' αὖ πύμα τόν με φίλασον,
κἂν νεκρῷ χάρισαι τὰ σὰ χεῖλεα· μή με φοβαθῆς·
οὐ δύναμαι σίνειν σε, διαλλάξεις με φιλάσας·
χῶμα δέ μοι χῶσον, τό μευ κρύψει τὸν ἔρωτα·
κἂν ἀπίης, τόδε μου τρίς ἐπαίλασον « ὦ φίλε, κεῖσαι »,
ἦν δὲ θέλῃς καὶ τοῦτο, « καλὸς δέ μοι ὦλεθ' ἐταῖρος »
γράψον καὶ τόδε γράμμα τὸ σοῖς τοίχοισι χαράξω·
« τοῦτον ἔρωις ἔκτεινεν· ἀπηνέα εἶχεν ἐταῖρον (2) ».

Τοὺς τελευταίους ὅμως δύο στίχους πιστότερον τοῦ Ὅγγα-
ρον ἀπεμιμήθη ὁ Κρής·

« τὰ κόκκαλά σου ἀνάπαψι κάτω 'ς τὸν ἄδην ἄς βροῦσι!
κ' ἐκεῖνη ὁποῦ 'τον ἀφορμὴ κ' ἐσφάγηκες, ἀζάπη,
μὴν εὖρη ἀπάνω τσ' ὁρανοὺς μηδὲ 'ς τὸν ἄδ' ἀγάπη (3) ».

Αἱ πρὸς τὰ ἰταλικά δράματα ὁμοιότητες τοῦ Γύπαρι πε-
ριορίζονται μέχρι τῆς τετάρτης πράξεως, διότι ἡ ἐν τῇ παρ-

(1) Alceo, favola pescatoria di Antonio Ongaro, atto III, scena 4.

(2) Θεοκρίτου εἰδύλλιον 23, ὁ Ἑραστής.

(3) Πρᾶξις Β, στ. 468-470.

κολουθούση πέμπτη λύσις τοῦ Κρητικοῦ δράματος οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην σχέσιν ἔχει πρὸς ἐκεῖνα· ἐν ᾧ εἰς ἀπάσας τὰς ἰταλικὰς κωμωδοτραγωδίας ὁ ὕψις ἀπόβλητος ἐραστὴς δι' ἡρωικῆς θυσίας ἀπολαμβάνει τὸ ἄντικείμενον τοῦ πυρετώδους αὐτοῦ πάθους, ὑπὲρ τῶν παθημάτων τοῦ Γύπαρι συμπαθεῖ ἐπὶ τέλους, οὐχὶ ἡ ἀγέρωχος Πανώρηξ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη, κατὰ διαταγὴν τῆς ὁποίας ὁ Ἔρως ἐξ οὐρανοῦ καταβάς τιτρώσκει τὴν καρδίαν τῆς ἀνεράστου ποιμενίδος, ἥτις παλιμβολοῦσα ζητεῖ ὡς ἔλεος τὴν χεῖρα τοῦ τρυφεροῦ αὐτῆς ἐραστοῦ Ἡ σκηνὴ αὕτη προδίδει ἀρχαϊκὴν τινα πρωτοτυπίαν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ προβληθῇ ἡ ὑπόθεσις, μὴ ὁ Γύπαρις εἶναι νεωτέρα τις ἐπεξεργασία παλαιότερου ἐλληνικοῦ δράματος.

Τὴν τολμηρὰν ταύτην ὑπόθεσιν γεννᾷ ἐν ἡμῖν ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης τῶν τελευταίων τοῦ Γύπαρι σκηνῶν πρὸς τὴν Λευκίππην τοῦ Τατίου καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτον περιστατικόν. Ἐν ἔτει 1553 ὁ Ἀνδρέας Κάλμος ἐδημοσίευσεν περίεργον συλλογὴν βουκολικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς διακωμωδοῦνται ἔρωτες ποιμένων καὶ βουκόλων· ἀλλὰ τότε οὐδὲν τῶν τοιούτων ἰταλικῶν δραμάτων εἶχε γραφῇ, πολλῷ δὲ μᾶλλον δημοσιευθῇ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Ἑνετὸς κωμικὸς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἥρωας τῶν εἰδυλλίων τοῦ Σανναζάρου· ἐν τούτοις εἶναι περίεργον ὅτι τὸ τρίτον τῶν σατυρικῶν τούτων εἰδυλλίων τοῦ Κάλμου ἔχει τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν Γύπαριν ὑπόθεσιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, διότι καὶ οἱ ἥρωες τούτου, Biasio καὶ Fondolo, δύο Ἑνετοὶ βουκόλοι, περιφρονούμενοι ὑπὸ τῶν ὠραίων ποιμενίδων, μετ' ἀνωφελῆ δάκρυα καὶ θρήνους καταφεύγουσιν εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Ἠχοῦς, καὶ διὰ τοῦ γέροντος Cernopio συμβουλευθέντες τὴν ἐνταῦθα κατοικοῦσαν νύμφην, ἀναβαίνουν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, διὰ τῆς μεσιτείας τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνουσιν, ὡς ὁ Γύπαρις καὶ ὁ Ἀλέξης, τὸν

ποθητὸν γάμον (1). Ἡ βουκολικὴ αὕτη παρωδία οὐ μόνον ὁμοιάζει πρὸς τὸ Κρητικὸν δράμα, ἀλλὰ καὶ περιέχει τὰς αὐτὰς ἐνίοτε φράσεις. Οὕτως ἡ μὲν Πανώρηα ἀπορρίπτουσα τὸν ἔρωτα τοῦ Γύπαρι λέγει:

. τὴν ὥρα ἐκείνη
ὁποῦ σαλέψου τὰ βουνὰ καὶ ποταμοὶ γυρίσου
ξανάστρουφα νὰ τρέχουσι, καὶ τὰ πουλιὰ νὰ ζήσου
θέλουν μορεῖ 'ς τὴν θάλασσα, καὶ τοῦ γιαλοῦ τὸ ψάρι
'ς τοῦτα τὰ ὄρη σὰν ἐρθῇ τῇ Ἰδᾶς τροφὴ νὰ πάρῃ,
τότε κ' ἐγὼ τὸ Γύπαρι θέλω τὸν ἀγαπήσει
καὶ γι' ἄνδρα μου βλογητικὸν θέλω τὸν πεθυμήσει (2).

Παρὰ δὲ τῷ Κάλμῳ ἡ Λυδία λέγει ἀποδιώκουσα τὸν Lucido :

Che voi da me? già te l'ho detto, insipido,
che d'altra nimpha ti procacci, intendemi
ne più sopra di me tua mente fermasti,
che più impossibile sia gli monti altissimi
veloci andar, che mai io mi discepari
dal' honesto pensier, casto e immutabile (3).

Ἡ αὕτῃ δὲ σκηνὴ ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἑτέρῳ ποιήματι τῆς αὐτῆς συλλογῆς.

Di presto il ciel darà fine al so corso,
e i fiumi stalerà el so viazzo,

(1) Andrea Calmo, *Giocose moderne et facetissime egloghe pastorali*, Vinegia 1553 (la terza Eglogha).

(2) Γύπαρις πρᾶξις Γ', στ. 56-60.

(3) Terza Pastorale, σελ. 7.

e la terra ne produrrà mai frutto,
e i anemali tutti morirà...
che mai Veniesia si vaga a Mario (1).

Τὸ περιεργότερον δ' εἶναι ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ τούτῳ εἰδυλλίῳ ὁ Κάλμος ἀναμιγνύει καὶ ἐλληνικάς φράσεις, ὡς discoli (δύσκολοι), passa-pramata (πᾶσα πράγματα), calò nerò (καλὸ νερό), pedi mi (παιδί μου) καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὡς δείκνυται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς δύο στίχων

Na stin nerò, morphi, calone, crochino,
ocso, vie fora prento, tora, Clonico (2),

τοὺς ὁποίους ἀπαγγέλλει ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Ἠχοῦς κατοικοῦσα νύμφη,

una santa Maga, Greca pallida.

Ἄγνοῶ πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν τοιαύτην κωμικὴν παρένθεσιν τῶν ἐλληνικῶν φράσεων, τὴν παρωδίαν τοῦ περὶ ἡχοῦς ἐπιγράμματος τοῦ Γαυράδα, τὸ ὁποῖον ἀπεμιμήθησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι βουκολικοὶ τῶν Ἰταλῶν, πρὸ πάντων ὅμως τὴν στενὴν σχέσιν τοῦ Γύπαρι πρὸς τὸ ἐνετικὸν εἰδυλλίον. Ὁ Κάλμος οὔτε ὡς ἐλληνιστὴς γνωρίζεται, οὔτε τὴν τότε καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἠννόει, καθὰ ὅμως προσημειώθη διετέλει εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Κρήτας ἡθοποιούς, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι παρὰ τούτων ἤκουσε τὰς ἐλληνικάς ταύτας φράσεις, πιθανῶς

(1) Calmo, le bizzarre faconde et ingeniose, σελ. 51.

(2) Terza Eglogha Pastorale, σελ. 75.

δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ Γύπαρι τὴν ὑπόθεσιν. Ναὶ μὲν ἡ γλῶσ-
σα τοῦ Κρητικοῦ δράματος προδίδει οὐχὶ ἀρχαιότερον ἴσως δὲ
καὶ σύγχρονον τοῦ Κάλμου ποιητὴν, ἀλλὰ τί κωλύει νὰ ὑπο-
θέσωμεν ὅτι ὁ Γύπαρις εἶναι μεταγενεστέρα ἐπεξεργασία πα-
λαιότερου ἀγνώστου ποιήματος;

Τὴν ἐν Κρήτῃ ὑπαρξίν τοιούτων ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον ἐ-
πεξεργασμένων δραμάτων δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν καὶ ἐξ
αὐτοῦ τοῦ ἀνὰ χεῖρας δράματος, ἐν ᾧ μνημονεύεται καὶ ἑ-
τερον βουκολικὸν ποίημα ἔχον ὅλως ἐναντίαν πρὸς τὸν Γύ-
παριν ὑπόθεσιν, ἥτοι τοὺς ἔρωτας τῆς Ἐρωφίλης καὶ τοῦ Καλ-
λίστου, καὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς
Ἐρωφίλης (1). τὰ δύο ταῦτα ἐλληνικὰ ὀνόματα, Ἐρωφίλη καὶ
Κάλλιστος, ὑποδεικνύουσιν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπεκρύπτετο ἄ-
γνωστός τις τραγωδία.

Ἡ εἰκασία περὶ παλαιότερου ποιήματος ἀφ' οὗ προήλθεν ὁ
σημερινὸς Γύπαρις ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι
πολλαὶ σκηναὶ αὐτοῦ ἀπαντῶσι διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς φρά-
σεων καὶ ἐν ἑτέρᾳ Κρητικῇ κωμωδοτραγωδίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ
ὑπόθεσις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν Γύπαριν.

Δημοσιευθὲν ἐν Βενετίᾳ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Κρητικὸν δρά-
μα κατέστη τοσοῦτον σπάνιον, ὥστε μόνος ὁ Ἀλλάτιος ἰδὼν
ἀντίτυπον κατέγραψε τὸν τίτλον αὐτοῦ ἐν τῇ γνωστῇ Dram-
maturgia· ἀπὸ τοῦ Ἀλλατίου πληροφορηθέντες τοῦτο ὁ Qua-
dri καὶ οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως ἀπλῶς ἐση-
μείωσαν τὸ ὄνομα τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης
λεπτομερείας. Εὐτυχῶς ὅμως ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου διασώζε-
ται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἐνταῦθα δὲ μελετή-
σας αὐτὸ θέλω τὸ περιγράψαι, διότι καὶ σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ

(1) Γύπαρις, πρῶξις Δ', στ. 47-50.

ἡμέτερον θέμα καὶ πρὸ πάντων διότι ἐκ τούτου ἀντεγράφη ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου δημοσιευομένη εἰκὼν ἡ συμβολικῶς ἐξεικονίζουσα τὴν ἀναγέννησιν τοῦ νεωτέρου τῶν Ἑλλήνων θεάτρου.

Ἐν ἔτει 1619 ἐτελέσθησαν ἐν Ρεθύμνῳ οἱ γάμοι τῆς Καικιλίας ἢ Καλιέργας θυγατρὸς τοῦ Κρητὸς εὐπατρίδου Ἰωάννου Καλιέργου (1) μετὰ τοῦ Κρητογενοῦς Ἐνετοῦ πατρικίου Φραγκίσκου Κουερίνη κόμητος τῶν Κρητικῶν χωρίων Τεμένου καὶ Δάφνης (2)· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τούτων ὁ Κρῆς

(1) Περὶ τοῦ μεγάλου τῶν Καλιεργῶν οἴκου ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπικρατοῦσιν ἀσαφεῖς εἰδήσεις, εἰς διασάφησιν τῶν δοκίμων ἀπαιτεῖται ἰδίᾳ πραγματεία· ἐπὶ τοῦ παρόντος διορθῶ τὴν ἡμαρτημένην εἰδῆσιν ὅτι δῆθεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἔνετοῦ πατρικίου Ἀντωνίου Καλιέργου ἐσβέσθη ἐντελῶς ὁ εὐγενὴς οὗτος καὶ πολυάριθμος οἶκος, ἐν ᾧ εἷς μόνος κλάδος αὐτοῦ ἐξηφανίσθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀντωνίου τούτου, ὁ τοῦ περιωνύμου Ἀλεξίου. Ἐν παλαιῇ ληξιαρχικῇ βιβλίῳ τῶν εὐγενῶν γάμων ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς σημείωσις « Zorzi (Calergi) entrò nella nobiltà Veneta del 1381 adi 4 settembre con le altre 29 casate; poi li heredi del qu. Maphio Calergi furono et loro accettati per nobili Veneti del 1407. Hora che è 1538 adi 9 luglio non vie alcuno a Venetia, ma del 1536 ne era 3 in la città di Candia et a Rethimo 17. » Nozze scritte da S. Marco Barbaro (χειρ. ἐν βιβλιοθήκῃ αἰγίου Μάρκου cl. VII, cod. CLVI, φύλ. 83). Ἐκ τοῦ κλάδου τῶν ἐν Ρεθύμνῳ Καλλιεργῶν κατήγετο καὶ ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ Πανδῆμου ὀνομαζόμενος « gran Giovanni, eccelso duce, di nome sonzano »· οὗτος νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Κρητὸς Νικολάου Βούχου ἐγέννησε δύο κόρας, ἐξ ὧν ἡ μίᾳ ἐγένετο σύζυγος τοῦ ἐν Χανίοις Γεωργίου Ζηγαρόλου (1614), ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, Καλιέργα ὀνομαζομένη ὑπὸ Πανδῆμου, καὶ Καικιλίᾳ ὑπὸ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων (Matrimonii di nobili Veneziani, I, φύλ. 218, καὶ II, χειρόγραφον ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ).

(2) Ὁ Φραγκῆτος οὗτος ἦν υἱὸς τοῦ Βενεδίκτου Κουερίνη δστις, ὡς ὑγειονομικὸς ὑπάλληλος ἐπιδείξας ἀξιοσημεῖωτον ζῆλον ἐπὶ τοῦ ἐν-

Ἀντώνιος Πάνδημος, σπουδαστὴς τοῦ ἐν Πατρυῶ πανεπιστημίου, ἐποίησε βουκολικὸν δράμα, ὑπόθεσιν ἔχον μυθῶδες τι ἐπεισόδιον τῆς παναρχαίας Κρητικῆς ἱστορίας (1), ἥτοι τὴν πρὸς ἐξίλασμον τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸν Μινώταυρον προσφερομένην ὑπὸ τῶν Κνωσίων θυσίαν μιᾶς παρθένου. Ὁ ποιητὴς, μόλις ἄγων τὸ δέκατον καὶ ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, μετ' ἀρχετῆς ἐπιτυχίας ἐπραγματεύθη τὸ θέμα τοῦτο, διὸ καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐπεκροτήθη ὑπὸ τῶν συμφοιτητῶν του, Κρητῶν καὶ Ἑνετῶν, οἵτινες τῷ διηύθυναν ἐγκωμιαστικὰ ἐπιγράμματα ἐν οἷς τὸν ἀπεκάλουν « *Grand'alma in picciol petto, vecchio pensiero in giovinetta età* ».

σχῆψαντος εἰς Κρήτην λοιμοῦ (1595), ὠνομάσθη ἱππότης τοῦ ἀγίου Μάρκου καὶ κόμης Τεμένου καὶ Δάφνης (1597)· εἰς τὸν Βενεδικτον τοῦτον ἀποβιῶσαντα τὸ αὐτὸ ἔτος τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ του ἐξεφώνησε λατινιστὶ ἐπικήδειον λόγον ὁ σπουδαστὴς Λέων Καλιέργης, τυπωθέντα ἐν Πατρυῶ. Ἄλλος Κουερίνης, Φραγκῖσχος καὶ οὗτος καλούμενος, ἐνυμφεύθη ἐν ἔτει 1550 τὴν κόρην τοῦ Μάρκου Καλιέργη. Τοιαῦται τῶν Καλιεργῶν ἐπιμιξίαι πρὸς Ἑνετοὺς πατρικίους μνημονεύονται πολλαί· οὕτω διάφοροι μὲν Καλιέργαι ἔλαβον γυναῖκας ἐκ τῶν οἴκων Dandolo, Manolessio, Corner, Semitecolo, Lombardo da Rethimno, Valaresso, Sanguenazzo, Lolin, Donato, Emo, Muazzo, Marcello καὶ Donato (τοῦ δόγου), θυγατέρες δὲ τῶν Καλιεργῶν συνεζεύχθησαν πρὸς τοὺς Barozzi, Bragadino, Cornaro, Dandolo, Muazzo, Manolessio (βλέπε τὸ προμνημονευθὲν βιβλίον τοῦ Μάρκου Βαρδάρου). Οἰκόσημα αὐτῶν οἱ Καλιέργαι εἶχον τὸν δικέφαλον τοῦ Βυζαντίου αἰτὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τούτῳ Νίκα, καί, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, αὐτὰ τὰ χρώματα τῆς νῦν ἐθνικῆς ἡμῶν σημαίας, ἥτοι πέντε παραλλήλους ταινίας ἐνχαλὰς κυανῆς τε καὶ λευκάς· (βλέπε Cappellari Cambidoglio Veneto ἐν λέξει Calergi).

(1) Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς ἐν τῶν Ἑρωτικῶν Πιθημάτων τοῦ Παρθενίου (32), διότι ὡς ἡ Εὐλιμένη, θυγάτηρ τοῦ Κύδωνος, οὕτω καὶ ἡ Ἑρωδάφνη κόρη τοῦ Κοσμητᾶ θυσιάζεται ὑπὲρ πατρὸς.

Ὡς δυνάμεθα νᾶ κρίνωμεν ἐκ τῆς εἰς τὸ ποίημα προσηγμένης εἰκόνης αὐτοῦ ὁ Πάνδημος συνήνου τῇ φυσικῇ ὠριότητι καρδίας ἀγαθότητα καὶ αἰσθημάτων τρυφερότητα, μελαγχολικῆς δ' εὐαισθησίας πέπλος ἐπισκιάζει τὴν λεπτὴν φυσιογνωμίαν καὶ ἰδίᾳ τοὺς μεγάλους καὶ ἐκφραστικούς αὐτοῦ ὀφθαλμούς. Φύσει ποιητῆς ἔφερεν ἐν Παδούῃ τὸ ποιητικὸν ἐπώνυμον Ἰόλαος (il gioninetto Jola), καὶ περιπαθῶς ἀγαπῶν τὴν πατρίδα ἐχάραξεν ὡς οἰκόσημόν του τὸν ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἀναγεννώμενον Φοίνικα, πιστὸν σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· τὴν ἀναγέννησιν ταύτην μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ χαιρετῶν ὡς προσεχῇ καὶ ὀφειλομένην ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων τῆς τυραννουμένης φυλῆς, ἐντρομος ἀποβλέπει εἰς τὸ μέλλον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος καὶ φοβεῖται μὴ τὸ δουλικὸν μαρτύριον τῶν Κρητῶν παραταθῇ πέρα τοῦ δέοντος.

Forse un dì fia (deh, quando?)
che l' alma Creta in libertade avezza
trionferà festosa
del primo nome, che la gloria apprezza;
Forse un dì fia che le battaglie e l' armi,
ch' or ne l' altrui difesa
per la nemica offesa
nel campo appresta, bellicosa e forte
armi sol per se stessa, e de le guerre
che per proprio valor arde trionfi
soggiogando città, popoli e terre,
che de la Grecia il prencipato merta
s' è dell' ampio Ocean Regina offerta.
Ma che? pur troppo attende
chi non dispera, e per giustitia impetra
giusto merto da l' Etra

che dal sommo fattor la sù n'avanza
questa fra tanti mal degna speranza (1).

ἐν τοιαύτῃ ἀδημονίᾳ ὁ Πάνδημος ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ Διὸς ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἥτις καθημαγμένη τότε ἐσπάρατ-
τεν εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἑνετικοῦ λέοντος.

Deh, non più, deh, non più, padre pietoso,
tante lagrime e sangue!
nel vasto mar dele miserie nostre
da sospirosi venti
fatte procelle ogn'or scosse e turbate?
Qui fia la meta homai, nel nostro sangue
termini ogni sciagura,
perchè doppio di noi
l'Idda possa cangiar stato e ventura.

Ὅταν ἡ εὐαγγελιζομένη ἐλευθερία ἀνατείλῃ, τότε μέγα ἐνεργείας στάδιον θ' ἀνοιχθῇ εἰς τὸν ὑπὸ πολυχρονίου δουλείας ἀμβλυνθέντα ἐλληνικὸν νοῦν, τότε δὲ καὶ ἡ ποίησις ἀποχαι-
ρετοῦσα τὸν πένθιμον τῶν ποιμένων αὐλὸν θ' ἀντηχήσῃ βρον-
τερὰ καὶ χαρμόσυνος διὰ τῶν σαλπίγγων τῆς ἀπηλευθερωμέ-
νης φυλῆς.

Χάριν περιεργείας μεταφέρω ἐνταῦθα περικοπὰς τινὰς τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν λαμπροῦ ὕμνου τοῦ νεαροῦ τῆς Κρήτης ποιητοῦ.

Felice libertade,
ch' in antiga stagion pregio maggiore

(1) Χορὸς Κρητῶν, σελ. 32-33.

fusti, hor quanto non sei, tanto bramata,
pregio è dela natura
sprone dela virtù, adito al bene,
per te la terra infiora, e 'n Oriente
spunta al mattino à carregar l'aurora,
per te fecondo gira
dele sferi rotandi il moto eterno,
per te la primavera
cede al piovoso inverno,
per te l'ondoso mare
tal' hora posa e quieta,
e tranquilla co 'l cielo, ride co 'l sole,
per te cantano i cigni, e gli angelletti
spiegano il lor concetti,
per te geme e sospira
chi brama di poggiar l'alto cacume
del celeste Helicon,
mentre la servitude altrove il tira,
ma per te poi ragiona
l'humano ingegno al gran Parnasso assiso
sì dottamente, ond' ha per proprio adorno
di casto alloro il crine,
per te d'amore il regno
sgombra l'ingiusto sdegno,
in somma per te il mondo
visse in stato giocondo,
se non che l'Ida in servitude oppresso
ne le miserie sue troppo l'attende!
Deh, torna pur in questi verdi chiostri!
forse un dì fia che in Ida
le fistole piangenti
forano trombe à le futuri genti.

Τοιοῦτος διακαῆς καὶ σπάνιος διὰ τοὺς τότε χρόνους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔρως θερμαίνει τὰ τρυφερά στήθη τοῦ Πανδήμου, ὅστις ἐν τῇ θυσίᾳ τῶν Κρητικῶν παρθένων εἰς τὴν φοβερὰν τοῦ Ποσειδῶνος ὀργὴν πιθανῶς ἐξεικόνισεν αὐτὰ τὰ παθήματα τῆς συγχρόνου Κρήτης, διότι ὁ Ποσειδῶν οὗτος εἶναι αὕτη ἡ θαλασσοκράτωρ Ἐνετία ὡς ὑποτίθεται ἐκ τῶν κατ' αὐτῆς ἁρῶν, τὰς ὁποίας ἐν χορῷ ψάλλουσιν οἱ ποιμένες τῆς ἀδουλώτου Ἰδης. Ἡ ἡρώς τοῦ δράματος Ἐρωδάφνη προσφέρουσα ἑαυτὴν σφάγιον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος (1) ἀναμφιδόλως ἐκπροσωπεῖ μίαν τῶν μαρτύρων ἐκείνων γυναικῶν, τῶν ὁποίων τὰς γαστέρας διασχίσας ὁ αἰμοχαρὴς Καβάλλης ἐξεσφενδόνισεν εἰς τὸν ἀέρα τὰ κυοφορούμενα βρέφη (2). Ἡ φοβερὰ τραγωδία ἣτις ἐπεσφράγισε τὸν κατὰ τῶν Κρητῶν τελευταῖον θρίαμβον τῆς Ἐνετίας ἐπέζη τότε ζωηρά, διότι πολλοὶ τῶν συγχρόνων τοῦ Πανδήμου διετέλεσαν αὐτόπται μάρτυρες τῆς φρικώδους σκηνῆς. Εἶναι μάλιστα ἀπορίας ἄξιον πῶς τὸ ποίημα διέφυγε τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τῆς ἐνετικῆς λογοκρισίας (3), καὶ πῶς Ἐνετὸς τυπογράφος ἐτόλμησε νὰ τυ-

(1) *Eccomi pronta vittima a gli altari
per me sia liberata
la travagliata patria* (σελ. 164).

(2) Ὡς ἀφελῶς διηγεῖται Ἐνετὸς χρονογράφος, ὁ εἰς κατὰπνιξιν τῆς ἀνταρσίας τοῦ Γεωργίου Γανδανόλη ἀποσταλὲς ἐκτακτος προνοητῆς Καβάλλης « *per maggior spavento fece ritrovare quattro donne gravide, moglie de' Capurioni, le quale con cortellazzi fece aprire il loro ventre, e cavatoli fuori i bambini, questo atto veramente fece grandissimo terrore a tutto il contado* ». Ἐν Pashley, *Travels in Crete*, τόμ. II, σελ. 154, σημ.

(3) Ὁ ποιητὴς ὑπεχρεώθη μόνον νὰ προτάξῃ ὁμολογίαν ὅτι τὰ ἐν τῷ δράματι ἀπαντῶντα χριστιανικὰ ὀνόματα ἔχουσι καθαρὰν ἐθνικὴν σημασίαν « *Se per avventura (cortesi lettori) leggendo vi troverete nell'*

πώση τὸ σύμβολον τοῦ Φοίνικος (1), ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἐκατονταετηρίδι θρησκευτικόν τι βιβλίον φέρον οὐχὶ τὴν εἰκόνα τοῦ συμβόλου τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ γράμματα Φοῖνιξ παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρός (2).

Καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι χάριν τῶν ἰσχυρῶν νυμφίων δι' οὓς ἐγράφη τὸ ποίημα, ἡ ἐνετικὴ λογοκρισία ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, πιθανώτερον ὅμως ὅτι χειρόγραφον διαλαθὼν τὴν προτοχὴν αὐτῆς, ὑπέστη μετὰ τὴν ἔκδοσιν νέαν ἐξέτασιν, καὶ οὕτω κατασχεθὲν καὶ πυρποληθὲν, κατέστη τοσοῦτον δισεύρετον.

Ἄγνοῶ εἰς ποίαν τῶν Κρητικῶν οἰκογενειῶν ἀνῆκεν ὁ Πάνδημος, ὡς καὶ ποῖται αἱ πρὸς τὴν ὠραίαν Καλιέργαν σχέτις αὐτοῦ, διότι, ἂν καὶ τὴν ἀποκαλῇ

questa vergine augusta alma Calerga,
esempio d' honestate
non men che di beltà rara e divina,

οὐχ ἤττον ὑποψία ἐγείρεται μοι μὴ πολλάκι περὶ ἐρωτικῆς ἐπιστίας περιπαθεῖς στροφαὶ ἀφορῶσιν εἰς τὰς διὰ τοῦ πατηγριζομένου γάμου διαλυθείσας ἐλπίδας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ.

opera Paradiso, Angelo, Cielo, Fato, Fortuna, Sorte, Destino, Inferno, sappiate che la mente dell' autore è christianissima oltre che per rappresentarvi un antico secolo, immitò l' uso dell' antica Gentilità . . .

(1) Ὅτι ὁ Πάνδημος ἐθεώρει τὸν φοῖνικα ὡς σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐπιγράμματος εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τὸν κάτωθι αὐτῆς ἐξεικονιζόμενον φοῖνικα.

Questa è immagin di lui che 'l Greco impero
d' eccelsa gloria un tempo alto ricetto
co 'l divin canto e con lo stile eletto
par' che rappelli allo splendor premiero .

(2) Τὸ 1754 ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ ἡ Εὐαγγελικὴ Σίλπιγς Μικι-

Ὅπως ὁμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ *Fede Amoroſa* ἐτυπώθη μετὰ ſπανίας διὰ τῆς χρόνου, ἐκείνου, πολυτελείας, διότι περιέχει καὶ ὀκτὼ ὥραις χαλκογραφίας χαραχθείſας ὑπὸ τοῦ διαſήμου ζωγράφου καὶ χαλκογράφου Φραγκίſκου Βαλεζίου (1)· μία τῶν χαλκογραφιῶν τούτων ἐξεικονίζει τὸν Δία κατερχόμενον ἐν μέſῳ κεραυνῶν ἐπὶ τῆς Ἰδης, μετὰ ſτοργῆς ἀναγνωρίζοντα καὶ προσφωνοῦντα τὴν κλαſικὴν γῆν ἐν ᾗ παῖς

ρίου τοῦ Πατμίου φέρουſα ἐν τῷ προμετωπίῳ οὐχὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Φοίνικος, ἀλλ' αὐτὴν τὴν λέξιν Φοίνιξ (ſic) ἐντὸς ἀπλοῦ τετραγώνου τυπογραφικοῦ κοſμήματος· πρὸς ἐξαπύτηſιν τῆς Ἑνετικῆς λογοκριſίας οἱ Ἕλληνες ἐκδόται ἐσημείωſαν ὡς τόπον ἐκδόſεως, ἀντὶ τῆς Βενετίας, τὸ Ἀμſτελὸδαμον « ἐν τῇ περιφήμῳ πόλει τῆς Ὀλλάνδας Ἀμſτερδὰμ », τυπώſαντες δι' ἄλλων τυπογραφικῶν χαρακτήρων καὶ τὸ πρῶτον φύλλον· τοῦ τεχνάſματος ὁμως προδοθέντος ὑπὸ τινος Ζαχυνθίου, τὰ χίλια τῆς ἐκδόſεως ἀντίτυπα καταſχεθέντα παρεδόθηſαν εἰς τὰς φλόγας· ἐν, ἴſως δὲ καὶ τὸ μόνον ἐκ τούτων ἀντίτυπον διαſωθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγίου Μάρκου φέρει τὴν ἐξῆς χειρόγραφον ſημείωſιν « Gli exemplari di queſto libro per ordine del magiſtrato degli Ecoll.mi Riſormatori publicamente brucciati · 1756 ». Περὶ τῆς διὰ τὸν Φοίνικα πυρποληθείſης ταύτης ἐκδόſεως βλέπε τὰ προλεγόμενα τοῦ ἐν Λειψίῳ (1758) ἀντυπωθέντος τούτου βιβλίου ὡς καὶ τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν (ſελ. 441).

(1) Τούτων αἱ μὲν πέντε (ſελ. 1, 34, 70, 108, 148) ἐξεικονίζουſι διαφόρους τοῦ δράματος ſκηνάς, αἱ δ' ἄλλαι παριſτῶſι τὸν Δία, τὸν ποιητὴν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Antonius Pandimus annum aetatis ſuae XVIII, καὶ τὸ οἰκόσημον τῶν Καλιεργῶν, ἥτοι τὸν δικέφαλον Βυζαντινὸν αἰτὸν φέροντα ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὰ γράμματα EN TOYTΩ NIKA, ἐν δὲ τῷ ſτήθει δλόκληρον τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου, ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου Francesco Valesio.

Αἱ ὑπὸ Βαλεζίου χαραχθείſαι ὀκτὼ αὗται χαλκογραφίαι ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιμελῶς καταγραψάντων τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ διαſήμου τούτου καλλιτέχνου, περὶ οὗ βλέπε Neues Allgemeines Künſtler Lexicon von Nagler. München 1849, τόμ. 19, ſελ. 320.

μη.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

καὶ φυγὰς ἐφιλοξενήθη καὶ ἀνετράρη, θλιβόμενον ἐπὶ τῇ ἐκ
τῆς μακρᾶς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἐπελθούσῃ εἰς τὴν ἀθάνα
τον Ἑλλάδα ἐρημώσει, καὶ ἐπὶ τέλους εὐαγγelizόμενον εἰς
τὴν Κρήτην τὴν ἐπάνοδον τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς αἵγλης.

Ecco homai ritorno
a rivederti, o caro amato nido,
pompa dell' universo, altera Creta . . .
raccogli i parti tuoi, vivi felice
già di cento citade alma nodrice .

Ἡ ώραία εἰκὼν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἰδης κατερχομένου Διὸς το-
σοῦτον ἤρεσεν εἰς τοὺς τότε Κρητας, ὥστε καὶ ὡς ἐθνικὸν
αὐτῶν σύμβολον ἀναγνωρίσαντες ἐχάραξαν αὐτὴν ἐν νομισμα-
τοσῇμῳ τὸ ὁποῖον ἔκοψαν ἐν ἔτει 1630 εἰς τιμὴν τοῦ περι-
πύστου δουκὸς αὐτῶν Φραγκίσκου τοῦ Μοροζίνη (1). τὸν Δίον
δὲ τοῦτον τοῦ Πανδῆμου ἐννοεῖ πιθανῶς καὶ ὁ Κρης Λολλίνος
ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις :

(1) Flam. Cornelii, Creta sacra, II, σελ. 447. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ οἰκί-
σημον τοῦ Πανδῆμου, ὁ Φοῖνιξ, παρέμεινεν εἰς τοὺς ἐν Παταυίῳ στου-
δάζοντας Ἑλληνας ὡς αὐτὸ τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας·
οὕτως ἐν ἔτει 1668 ὁ Ἑνετόκρης Ἰερώνυμος Κορνάρος συγχαιρόμενος
τὸν Ζακύνθιον Ἀγγελὸν Σουμάκην ἐπὶ τῇ διδακτορικῇ στέφει αὐτοῦ
παραβάλλει τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα πρὸς τὸν ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἐ-
ναγεννώμενον φοῖνικα ἐν τοῖς ώραίοις τούτοις στίχοις,

Dal marmi sepolcral l'eco sonante
odi del mio cantar, Grecia sepolta!
Fenice bella sì (qual fosti avante)
da le ceneri tue sarai ritolta .

(Apantismatologia, ovvero raccoglimento poetico de' più floriti ingegni
nelle sol. coronatione dell' eccel. signor Angelo Summachi nobil del
Zante. Padova, 1668, σελ. 87) .

Jovis tonantis inclyta incunabulis;
Idaeus alto mons cacumine inserit
astris te (1).

Ἀφοῦ δὲ ὁ μὲν φοῖνιξ τοῦ Πανδήμου ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ δὲ Ζεὺς αὐτοῦ ἐχαράχθη ἐπὶ τῶν Κρητικῶν νομισμάτων, σκοπιμώτερον ἐθεώρησα ὅπως ἐνώσας ἀμφοτέρω τὰ σύμβολα ἐν μιᾷ εἰκόνι προτάξω αὐτὴν τῆς πρώτης ταύτης συλλογῆς τῶν Κρητικῶν δραμάτων ὡς συμβολικὴν παράστασιν τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀναγεννηθέντος ἐλληνικοῦ θεάτρου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦτο φαίνεται ἐννοῶν διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Διός, ὅστις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων πρὸς τὸ κύριον δράμα ἐπὶ κνηλθεν εἰς τὴν Ἰδαν ἵνα ἀπλῶς χαιρετήσῃ τοὺς νυμφίους καὶ πρὸ πάντων ἀκροασθῇ τὸ χάριν αὐτῶν ποιηθέν Κρητικὸν δράμα.

Μετὰ τὴν μακρὰν ταύτην παρέκβασιν ἐπανέρχομαι εἰς τὸ κύριον θέμα, ἥτοι τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς τὸν Γύπαριν σχέσεων τῆς *Fede Amoroſa* (2).

Οἱ ἐγκωμιασται τῆς ποιητικῆς γονιμότητος τοῦ Πανδήμου δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀνακαλύψωσιν ὅσας σκηνὰς ἐξ ἄλλων ποιητῶν οὗτος παρέλαβεν, ἢ πιθανώτερον γινώσκοντες τοῦτο ἐφῆρ-

(1) Aloysii Lollini Carmina, 1655, σελ. 25.

(2) Ὁ τίτλος τοῦ δράματος τούτου τετυπωμένος, ὡς προσημειώθη, ἐν τῷ στήθει τοῦ οἰκοσήμου τῶν Καλιεργῶν, ἔχει οὕτω. « Ἐν τούτῳ Νίκα. *L' amorosa Fede, tragicommedia pastorale di Antonio Pandimo Candiottto. Nelle nozze dell' illustrissima et eccellentissima contessa Calerga Calergi con l' illustrissimo et Eccellentissimo Sig. Cavalier Francesco Querini conte di Temenos e de Dafnes. Con licenza et privilegio. In Venetia apresso Giacomo Sarzina 1620:* » εἰς 16ον, σελ. 196 ἡριθμημένοι, καὶ 24 ἐν ἀρχῇ ἀσημεῖωτοι.

μοσαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκωμιαζομένου φίλου τὴν τότε ἐν Ἰταλία ἐπικρατοῦσαν ἀρχὴν ὅτι ἡ λογοκλοπία ἀντὶ κακίας ἢ ἀρετῇ τῆς βουκολικῆς ποιήσεως. Ὁ Κρῆς ποιητῆς ὀλίγιστ' ἔκ τῶν ξένων ἀπεμιμήθη (1), ἐκ τοῦ Γύπαρι ὅμως παρέλαβεν ἀρκετά, τὰ ὅποια ὅσον πολλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὐδὲν δόλως ἐλαττοῦσι τὴν ἀληθῆ ποιητικὴν ἀξίαν τοῦ Πανδήμου, ὅστις ἀνδρούμενος ἠδύνατο ν' ἀναδειχθῇ οὐχὶ κοινὸς δραματικός, διότι ἡ ἱστορία ὀλιγίστους τοιοῦτους καταγράφει ἐγκαινιάσαντας ἐκ τοσοῦτον νεαρᾶς ἡλικίας τὸ ποιητικὸν αὐτῶν στάδιον· ὅπως δὴ ποτε ὅμως σημειῶ ἐνταῦθα τὰς περικοπὰς ἐκείνας αἵτινες ἀπαράλλακτοι ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὸν Γύπαριν.

Qual saettata cerva
che ne l' interne parti
dele viscere ascoso
senta l' acuto strale
gravi doglie recar, gravi punture
al suo trafitto petto,
e sostenendo il micidiale incarco
per poco alleggerir l' aspra ferita,

(1) Ἐκ τοῦ Ἀμύντου παραλαβὼν ὁ Πάνδημος δλόκληρον τὸν χορὸν τῆς Α' πράξεως (O bell' età dell' oro) ἔθεσεν αὐτὸν ἐν τέλει τῆς πέμπτῃς πράξεως τοῦ δράματος αὐτοῦ (σελ. 145-147), ἀπλῶς παραλλίξας τοὺς στίχους τοῦ Τάσσου (Ma sol perchè quel vano—che di nostra natura 'l feo tiranno) οὕτω:

Ma perchè il nome vano
di quel cieco soggetto
non cogliea l' alme ancor con aspro inganno,
quel che dal mondo insano
Possente Amor è detto,
perchè nel regno suo vince tiranno.

hor corra impetuosa, hora s' arresta,
 hor cade, hor s' erge, e si dibatte invano,
 mugge, ne sà che far, ma si raggira,
 e pur s' ange, e martira,
 e non attende nel suo mal che morte;
 tal' io ferita d' amoroso strale
 ma più consunta nel' eterno ardore
 per allegiar, ma in vano,
 e la piaga, e 'l dolore,
 giva per luoghi alpestri,
 per erte balze, e per scoscessi colli,
 per dirupate vie
 spiegando in vano i miei dogliosi accenti (1).

Ἐγὼ ὁ καυμένος τοῦ λαφιοῦ μνοιᾶζω τοῦ δοξεμένου,
 ὅπου τὰ γλάκια τὰ πολλὰ κ' ἡ στράταις δέν τὸ γιαίνου·
 καθὼς τὸ λάφι ὄντας βαστᾷ 'ς τὸ στῆθος τὸ δοξάρι,
 λογιάζοντας ἀνάπαψι 'ς τὸν πόνον του νὰ πάρη,
 ὥραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατεῖ, ὥραις 'ς τὰ δάση ἐμπαίνει,
 ὥραις 'ς λαγκάδια χώνεται, κί' ὥραις 'ς βουνὰ ἀναιθαίνει,
 ὥραις γλακᾶ, ὥραις στέκεται, πέφτει ὥραις καὶ μουγγᾶται,
 κί' ὅσο γυρεύει ἀνάπαψι, πλειότερα τυραννᾶται·
 ἔτσι κ' ἐγὼ ὁ βخرγυόμοιρος, ἀπῶσταν τῆς καρδιᾶς μου
 ἐκάμασινε τὴν πληγὴν τὰ μμάτια τῆς κυρᾶς μου,
 μέρα καὶ νύκτα πορπατῶ σὲ κάμπους, σὲ λειβάδια,
 σὲ δάσητα, κ' εἰς ἐγρεμνοὺς, σὲ ὄρη, σὲ λαγκάδια (2).

(1) Amoreosa Fede, σιλ. 48—49.

(2) Γύπαρις, πράξις Β', στ. 145—156.

O vaghe herbette e diletosi fiori
 hor sì felici nominar vi deggio,
 poichè accogliete in grembo
 quanto vi farà valer, quanto vi pregia,
 rallegratevi homai,
 godete homai, godete,
 hoggi voi ne togliete
 tanta virtude e pregio,
 ne curarete più bagnar la terra
 di ruggiadose stelle,
 ma l'ambrosia soave
 pioverete al mattin, l'espero perle
 Spronami, Amor, e pur mi dice—bacia
 la bella dispietada.
 Ch'io ti baci . . . ma tu come il comporti? . . .
 Ecco dunque à tuo nome,
 venerando Cupido,
 oso bacciar la delicata guancia!
 temo, lasso, e non oso,
 languisco, e non ardisco
 Deh, che veggio, infelice! oh, nato cieco
 fuss'io per non mirar tanta sventura (4) . . .

ὦ χορταράκια δροσερά, ὅπου σᾶς ἐπλακώνει
 τέτοια νεράϊδα πλουμιστὴ πλεῖ ἄσπερη παρὰ τὸ χιόνι,
 νᾶμου κ' ἐγὼ ἐν' ἀπὸ σᾶς νᾶγγιζα τοῦ προσώπου
 ὅπου μπορεῖ τὴν πλερωμὴ νὰ δώσῃ πᾶσα κόπου . . .
 Χόρτα, οἱ ἀνθοί σας σήμερο παίρνουσι τόση χάρι
 μόσκο νὰ ὀρῶνουν τὸ ταχύ, κ' ἀργὰ μαργαριτάρι . . .

(1) Amoroza Fede, σελ. 98—100.

Τὸ τί νὰ κάμῃ ὁ ταπεινὸς σήμερο δέν κατέχω,
 μέσα ἡ καρδιά μου μέ κινᾷ, κι' ἀποκοτιά δέν ἔχω·
 κρυαίνω καὶ ἄφτω... πεθυμῶ... φοβοῦμαι καὶ τρομάσω,
 κινῶ... καὶ πάλι σέρνομαι... φεύγω... καὶ πάλι ἀράσσω!..
 Εἰς τ' ὄνόμά σου, Ἐρωτα, σκύφτω νὰ τῇ φιλήσω·
 ἀμμέ φοβοῦμαι ἀληθινά, ὁ κτύπος τῆς καρδιάς μου
 μὴν ἀσηκώσῃ ὀγλήγορα τὸν ὕπνον τῆς κυρᾶς μου (1).

Se dopo gran tempeste e gran baleni,
 e dopo dubitosi oscuri nemi
 torna il dolce seren ch' il ciel rischiara,
 o crudel Arethusa,
 dopo l' horrido verno
 segue la primavera,
 dopo la notte il giorno,
 e dopo il tempestoso e fiero turbo
 l' aura soave poi, perchè, tu ingrata,
 dopo sì lunga ed ostinata guerra,
 dopo sì lungo sdegno,
 non rassereni, ah cruda,
 il minaccioso sguardo? (2).

Ἄνεν καὶ πέσῃ ἀνεμικὴ, Πανώρηα, σιγανεύει,
 κι' ὡσὰν περάσουν ἡ βροχαῖς, πάλι καλοκαιρεύει,
 ἂν ἔναι καὶ τὴν θάλασσα βλέπωμε τῇ μεγάλῃ
 πῶς σὰ φουσκώσῃ μνιὰ φορά, καλοσυνεύγει πάλι,
 ἂν ἔναι καὶ τὸν οὐρανὸ θωροῦμε σὰν βροντήξῃ
 κι' ἀστράψῃ μέ πολὺ θυμὸ κι' ἀστροπελέκι ρίξῃ,

(1) Γύπκις, Β, στ. 197-202, 228-230, 236-238.

(2) Amoroza Fede, σελ. 101.

πῶς γαληνώνει τὸ ζῆμνιὸ κι' ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του
τὰ γνέφη διώχνει τὰ θολὰ καὶ παύει τὸν θυμόν του,
γιάντα καὶ σὺ τὴν ὄργιτα δὲν παύεις, πεθυμιά μου,
μὰ στέκεις πάντα 'ς τῶνα σου καὶ καίγεις τὴν καρδιά μου;
γιάντα καὶ τὰμματάκιά σου ποτὲ νὰ μὴ στραφοῦσι
λυπητερὰ τὰμμάτιά μου τοῦ ταπεινοῦ νὰ δοῦσι (1);

È tempo ch' io mi parta, et tu pur troppo
dirò importunamente
favellato hai, d' amor io non son preda,
tu parli innamorato,
nè sò qual sia d' amor la forza . . . addio (2).

Τί πρᾶμμα εἰς τὴν πίστι σου εἶναι ἡ ἀγάπη πέ μου,
γιατί δὲν τὴν ἐγνώρισα μηδὲ ποτῶς ποτέ μου . . .
μὰ ἂ στέκω ν' ἀφούκράζωμαι, κρίνω νὰ μὴ σκολάζῃ,
μὰ μὲ τσῇ πελελάδες του στέκει νὰ μὲ πειράζῃ (3).

Qual rapido torrente
che da procelle intempestive spinto
si turba, e gonfia irato,
e le ripe spumoso intorno frange,
e con ritorte impetuose rote
arbori, armenti, rupi in brevi giro
svelle, tira, fracassa, atterra e strugge,
e se l' humano ingegno
cerca frenar del' impeto e del' ira

(1) Γύπαρις, Β, στ. 251—262.

(2) Amoroſa Fede, σιλ. 103.

(3) Γύπαρις, Β, στ. 338-339, 403-404.

il risoluto corso,
 quanto più l'impedisce, ei più s'inaspra,
 e quanto più s'intoppa, ei non s'arretra,
 Così mentre da gli atti acerbi e crudi
 d'un indurato core
 s'impedisce il sentier di fida amante
 dal suo fisso sentier non si rimotte (1).

Ὡς ποταμὸς χειμωνικὸς θολὸς ὄντας φουσκώσῃ,
 κ' εἰς τὸ καυκὶν τοῦ δὲ χωρῇ κ' ὄξω 'ς τοὺς κάμπους δώσῃ,
 κ' ἃ βρῇ κουράδια παίρνει τα, δένδρη τὰ ξερριζώνει,
 χαλᾷ τὰ γυροπόταμα, βουνὰ ξεθεμελιώνει,
 κ' ἃ βρῇ ἄθρωπο, σταλαρισμὸς μηδὲ ποσῶς δὲν ἔχει,
 ἄμμη ὅσα πλεῖ' ἀμποδίζεται, πλεῖα θυμωμένος τρέχει,
 τέτοιας λογῆς τὴν σήμερο τὸν πόθο φορτωμένο
 βαστῶ 'ς τὴ δόλιά μου καρδιά ὅπου ποσῶς χωσμένο
 δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸν κρατῶ (2).

Τελευτῶν τὴν μακρὰν ταύτην περὶ Γύπαρι μελέτην παρα-
 τρῶ ὅτι, ἐνῶ παρὰ τῷ Πανδῆμῳ ὁ Ζεὺς κατέρχεται ἐπὶ τῆς
 Ἰδης ὅπως ἐγκαστῇ ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ κοιτίδι καὶ δωρήσῃ
 εἰς τὴν Κρήτην τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ποίησιν, ἐν τῷ Γύ-
 παρι καταβαίνουσιν ἐπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς δύο θεοί, ὁ Ζεὺς,
 ὅστις εἶναι μᾶλλον ὁ ἐραστὴς τῆς Δάφνης Ἀπόλλων, καὶ ἡ
 Ἰδαία Ἀρτεμις ἥτις, οὔσα συγχρόνως καὶ ἡ προστάτις τῆς
 κωμωδίας, λέγει ὅτι διωχθεῖσα ἐκ τῶν πόλεων οὐδέποτε ἐγκα-
 τέλιπε τὰς ἀπροσίτους τῆς Ἰδης κορυφάς, ἀλλὰ θηρῶσα ἐν αὐ-

(1) *Amorosa Fede*, σελ. 53.

(2) Γύπαρις, Γ, στ. 395—403.

ταῖς συζῇ ἀδελφικῶς μετὰ τῶν ἀφωσιωμένων αὐτῇ ποιμένων. Ἀμφιβάλλων ἂν ἀμφότεροι οἱ πρόλογοι οὗτοι ἀπετέλουν ἀρχῇ-θεν μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ δράματος, ἀποκλίνω μᾶλλον νὰ παραδεχθῶ ὅτι ὁ εἷς τούτων τούλάχιστον προσετέθη ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς τοῦ Γύπαρι ἐπεξεργαστοῦ ἢ καὶ ἀντιγραφέως

Πρὸς τούτοις σημειῶ ὅτι μετὰ πολλῆς τέχνης ὁ Κρῆς ποιη-τῆς παρεισάγει καὶ τοὺς θεοὺς τούτους τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, διότι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντες οὗτοι πρὸς τὸ κύριον δράμα, φαίνονται μᾶλλον ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ ἀνιστάμενοι ἐκ τοῦ προαιωνίου ὕπνου μετὰ τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ὅπως ἐμφυσησῶσιν εἰς τὸ ἀνχγεννηθὲν τῶν Ἑλλήνων θέατρον τὸ μυστηριῶδες ἐκεῖνο ζώπυρον τὸ ὁποῖον ὁ ἑλληνισμὸς παρέλαβεν ἐν τῷ τάφῳ.

Ἐπίσης δὲ ἀξία παρατηρήσεως εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς διχοφορὰ τοῦ Κρητικοῦ ἐπυλλίου πρὸς τὰς κωμωδοτραγωδίας τῶν Ἰταλῶν, ὅτι ἐνῶ τὰ ἐν ταύταις δρῶντα πρόσωπα ἀνήκουσιν εἰς ἀνεπιστρεπτὴ ἐκλιποῦσαν ἐποχὴν, αἱ δὲ σκηναὶ περιστρέφονται εἰς τὸν μυθώδη βίον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἀρκαδίας, ὁ Γύπαρις ἐξεικονίζει αὐτοὺς τοὺς συγχρόνους τῆς Ἰδῆς ποιμένας, ὀνομάζων αὐτοὺς καὶ διὰ τῶν σημερινῶν ὀνομάτων αὐτῶν, Πανώρηα, Φροσύνη, Γιαννούλης, Ἀλέξης, Γύπαρις (1).

(1) Τὸ ὄνομα Γύπαρις συνειθίζεται ἐν Κρήτῃ· ἐν ἐγγράφῳ τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ δικαστηρίου μνημονεύεται καί τις τῶν ἐν Παρνασσῷ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν προσφυγόντων Κρητῶν φέρων ὡς οἰκογενισκὸν ἐπώνυμον τὸ ὄνομα τοῦτο. « Ἐπειδὴ ὁ Νικόλαος Γ. Γύπαρις ἐκ Κρήτης καὶ ἤδη ἀγνώστου διαμονῆς κατηγορεῖται ὅτι... » Τὸ ἐγγράφον τοῦτο φέρον ἡμερομηνίαν 2 Σεπτεμβρίου 1877 εὑρον ἐν τῇ τελευταίᾳ τετάρτῃ σελίδι φύλλου τῆς ἐφημερίδος Ὡρα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, μὴ περισωθεισῶν ὁμῶς τῶν πρώτων σελίδων, δὲν δύναμι νὰ σημειώσω ἀκριβῶς καὶ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ φύλλου.

Μετά τὸν Γύπαριν ἔρχεται ἡ Ἑρωφίλη, τραγῳδία ἐν ᾗ καὶ μόνῃ συνεκεντροῦτο τὸ μεσαιωνικὸν ἡμῶν θέατρον μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου· τὸ μόνον διὰ τοῦ τύπου γνωστὸν τοῦτο δράμα ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετία καὶ παρεστάθη, πλὴν τῆς Κρήτης, καὶ εἰς ἄλλας τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπαρχαιωθὲν ἐντελῶς ἐλησμονήθη, μόνου τοῦ λαοῦ ψάλλοντος ἔτι δίστιχά τινα ὡς ἀμυδρὰν ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ δύο ὅλας ἑκατονταετηρίδας ἀντιπροσωπευσάσης τὴν ἐθνικὴν σκηνὴν Κρητικῆς ταύτης τραγῳδίας.

Δυστυχῶς οὐδεμία διεσώθη εἰδησις οὔτε περὶ τοῦ βίου, οὔτε περὶ τῶν ἀμυδρῶς πως γνωσκομένων καὶ ἄλλων ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἑρωφίλης.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Γεώργιος Χορτάκης, ἡ κατὰ τὴν Κρητικὴν προφορὰν Χορτάτσης, ἀνήκεν εἰς τὸν ὁμώνυμον οἶκον ὅστις διεδραμάτισεν ἑξοχὸν πρόσωπον ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης. Ὁ Κομνηνὸς Παπαδόπουλος, ὅστις νέος ἤκουσε τὴν Ἑρωφίλην μετ' ἀρχετῆς ἐπιτυχίας διδασκομένην ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Κάστρου, δὲν συγκαταλέγει καὶ τὸν Γεώργιον Χορτάκην ἐν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Παταυῖνου γυμνασίου, ἀλλὰ βιογραφῶν δύο ἑτέρους Ρεθυμνίους Χορτάκας, τὸν ἱατρὸν Γεώργιον καὶ τὸν θεολόγον Μιχαήλ (1), προσθέτει ὅτι θεῖος, ἤτοι ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς τούτων, ἦν ὁ ποιητὴς τῆς Ἑρωφίλης (2)· ἐκ τούτων δυνάμεθα

(1) Οὗτος εἶναι ὁ ὕστερον (1657) ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας προχειρισθεὶς Μελέτιος Χορτάκης, περὶ οὗ βλέπε Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν, σελ. 338—339.

(2) *Patrum habuit (ὁ ἱατρὸς Γεώργιος) cognominem in vernacula lingua nostra poetam celeberrimum, cujus tragoedia Erophile nostrorum teritur manibus. Edita est, ac, ut memini, saepe in urbe Creta publice data, semper placuit*». *Historia Gymnasii Patavini, Venetiis 1726, τόμ. II, σελ. 306.*

νά συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ρεθύμνῳ ἤμαζε περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, μὴ ζῶν πλέον ἐν ἔτει 1637, ὅτε ὁ ἱερεὺς Κιγίλας ἐδημοσίευσεν τὴν πρώτην τῆς τραγωδίας ἐκδοσιν.

Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Χορτάκης προσφωνῶν τὴν Ἑρωφίλην εἰς τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Ἰωάννην Μούρμουρην τὸν δικηγόρον, ἡ ῥήτορα ὡς ἔλεγον οἱ τότε, παρουσιάζεται ὡς ὁ μόνος τῆς τραγωδίας ποιητῆς, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν ὁμῶς τοῦ Μαρίνου Τζάνε, καὶ ἕτερος Ρεθύμνιος ποιητῆς, Κατσάροπος λεγόμενος διεξεδίκει δικαιώματα συνεργασίας ἐπὶ τῆς Ἑρωφίλης. Πόθεν ἠρύσθη τὴν εἰδήσιν ταύτην ὁ ἱστορικὸς τοῦ Κρητικοῦ πολέμου καὶ κατὰ πόσον αὕτη εἶναι ἀξιόπιστος ἀγνοῶ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ μὲν Χορτάκης πραγματικῶς μόνος ἔγραψε τὴν Ἑρωφίλην, ὁ δὲ Κατσάροπος προσέθετο τὸ ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν τεσσάρων πρώτων πράξεων αὐτῆς παρεμβαλλόμενον ἀνεξάρτητον δράμα τὸ ἀφορῶν εἰς τοὺς ἔρωτας τοῦ Ρινάλδου καὶ τῆς Ἀρμίδας, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ἢ προμνημονευθεῖσα προσφώνησις τοῦ Χορτάκη. Οἱ περὶ Ἑρωφίλης στίχοι τοῦ Τζάνε χαρακτηρίζοντες τὴν περὶ τοῦ ποιήματος καὶ τοῦ ποιητοῦ γνώμην τῶν τότε (1681) Κρητῶν ἔχουσιν οὕτω :

Ἐνα παιδί μου παλαιὸν ὁποῦ ἔθελα γεννήσει
κ' ἐκεῖνο μέ πολλὴν τιμὴν ἤθελε μέ στολίσαι,
Γεώργιον Χορτάκιον ἐκράζαν τ' ὄνομά του
κ' οἱ στίχοί του φημίζονται καὶ τὰ ποιήματά του,
κ' ἔκαμε τὴν πανώρηάν του μέ ζαχαρένια χεῖλη
μαζί μέ τὸν Κατσάροπον τὴν ἄξιαν Ἑρωφίλη (1).

(1) Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σελ. 299. Τοὺς λόγους τούτους ἀποτείνει ἡ πόλις τοῦ Ρεθύμνου πρὸς τὸν Χάνδακα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐρῖζει περὶ πρωτείων.

Πρῶτος ὁ Κύπριος ἱερεὺς Ματθαῖος Κιγάλας ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ τύπου τὴν Ἑρωφίλην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ (1), διότι ἂν οὗτος ἔζη οὐδέποτε ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης γενομένην βεβήλωσιν τοῦ κειμένου, καθ' ἧς οὐδὲν ἦττον διεμαρτυρήθησαν οἱ συμπατριῶται τοῦ Χορτάκη, καὶ ἰδίᾳ ὁ σοφὸς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου ἔφορος καὶ δεύτερος τῆς Ἑρωφίλης ἐκδότης, Ἀμβρόσιος ὁ Γραδενίγος.

Ἄν πιστεύσωμεν τὸν παπᾶ-Κιγάλαν, αὐτὸ τὸ αὐτόγρα-
φον τοῦ ποιητοῦ γεγραμμένον δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων περιε-

(1) Τῆς σπανιωτάτης ταύτης ἐκδόσεως γνωρίζω δύο ἀντίτυπα, τὸ ἓν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Παταυίου, καὶ τὸ δεύτερον ἐν τῇ τῶν Παρισίων· ἰδοὺ δὲ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου « Τραγωδία ὀνομαζομένη Ἑρωφίλη, ποίημα τοῦ λογιωτάτου ἐν σπουδαίοις κυροῦ Γεωργίου Χορτάτζη Κρητός. Καὶ συνεργεία τοῦ εὐγενεστάτου ἐν ἄρχουσι, κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη Ζακύνθιου (sic). Con licentia de' Superiori et privilegio. Ἐνετίησιν, Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. Ἐτει ἀπὸ τῆς Θεογονίας φχλζ' ». Εἰς 8ον φύλλα 82 μὴ ἡριθμημένα. Ἐν τῷ φύλλῳ 2 ἀναγι-
νίσκονται τὰ ἐξῆς « Τοῖς ἐντευξομένοις τῷ παρόντι πονήματι ἐν Χριστῷ χαίρειν. Αὕτη ἡ Τραγωδία ἡ λεγομένη Ἑρωφίλη, εἶναι ποίημα τοῦ λογιωτάτου ἐν σπουδαίοις κυροῦ Γεωργίου Χορτάτζη, Κρητός, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν μὲ γράμματα Ἰταλικὰ εἰς γλῶσσαν Ρωμαϊκὴν. Καὶ ἐπειδὴ εὗρεθῇ ἡ αὐτὴ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ἐν ἄρχουσι, κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη Ζακύνθιου. Ἡθέλησεν μὲ μεγάλον κόπον νὰ τὴν Βάλῃ εἰς τὴν Στάμπα· διὰ τοῦτο παραδίδωντάς τιν ἐἰς τὰς χεῖρας ἑμοῦ Ματθαίου Κιγάλα, ἱερέως Κυπρίου, ἐπαρακάλησέν με καὶ τὴν ἐμετάγραψα μὲ γράμματα Ρωμαϊκά. Καὶ ἔδωσά τιν τοῦ κυροῦ Ἀντωνίου Ἰουλιανοῦ ἐκ προγόνων Τυπογράφου, καὶ ἐτύπωσέν τιν, καὶ ἦλθεν εἰς φῶς, Χάριτι Χριστοῦ, εἰς κατάνυξιν τῶν ἐντευξο-
μένων, Καὶ ἐπαινον τῆς φιλομαθείας, καὶ μεγαλοψυχίας τοῦ προρρη-
θέντος ἄρχοντος· κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη, καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες εὖ-
χεσθαι ἡμῶν, διὰ τὸν Κύριον. Ἐρρωσθαι. Ἐξενετιῶν. Σεπτεβρίῳ. η'.
φχλζ. Ἐλάχιστος ἐν ἱερεῦσιν Ματθαῖος ἱερεὺς ὁ Κιγάλας ὁ Κύπριος ».

σώθη παρὰ τῷ Ζακινθίῳ εὐπατρίδῃ Χαρέρῃ (1), παρὰ τούτου δὲ λαβὼν αὐτὸ ὁ ἐκδότης ἐμετάγραψε μὲ Ρωμαϊκὰ γράμματα. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς, ἄμοιρος πάσης ποιητικῆς καλαισθησίας, ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν σχολαστικῶν διορθωτῶν, διὸ καὶ ἐφήρμοσεν ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς Ἑρωφίλης τὰς περὶ γλώσσης ἀπλοϊκὰς αὐτοῦ θεωρίας, καὶ θελήσας ν' ἀναδείξῃ αὐτήν, ἀντὶ Κρητικοῦ, ἐλληνικὸν δράμα παρεχάραξε τὴν γλῶσσαν καὶ παρεμόρφωσε τὸ κείμενον.

Οὕτως, ἐνῶ ὁ Χορτάκης γράψας τὴν τραγωδίαν αὐτοῦ διὰ τὸ ἐν Κρήτῃ θέατρον λέγει πρὸς τοὺς θεατὰς ὅτι πρέπει νὰ μεταχθῶσιν διὰ τῆς φαντασίας ἐκ τῆς Κρήτης εἰς τὴν Μίμφιν τῆς Αἰγύπτου, ἐνθα μέλλουσι νὰ διαδραματισθῶσιν αἱ τῆς Ἑρωφίλης σκηναί,

. δὲν εἰστέ, σὰ θαρρεῖτε

ἔς τὴν Κρήτη πλειό, μὰ τσ' Αἴγυπτος τώρα τὴν γῆν πατεῖτε
τούτ' εἶν' ἡ Μέμφ' ἡ ξακουστή, ἡ τόσα νοματισμένη (2),

(1) Ἡ διὰ λατινικῶν χαρακτήρων γραφὴ τῶν ἐλληνικῶν λέξεων ἐπεκράτει τότε καὶ ἐν Κρήτῃ, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ διασωθέντος συμβολαιογραφικοῦ τῆς νήσου ἀρχείου, ἐν ᾧ βλέπομέν τινα τῶν συμβολαίων οὕτω γεγραμμένα, ὡς καὶ ἐκ τῆς προσημειωθείσης αὐτογράφου κωμωδίας τοῦ Φωσκόλου· τῆς γραφῆς ὁμοῦς ταύτης χρῆσιν ἐποιεῦντο μόνοι οἱ ἐξελληνισμένοι Ἑνετοί, τοιοῦτος δ' ἦν καὶ ὁ Φώσκολος, ὡς καὶ οἱ τούτους ὑπηρετοῦντες συμβολαιογράφοι. Ἐπειδὴ ὁμοῦς εἰς αὐδεμίαν τῶν κατηγοριῶν τούτων ἀνῆκεν ὁ Χορτάκης, προτιμῶ νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ Χαρέρῃ δὲν ἦν αὐτὸ τὸ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἀντίγραφον Ἑνετόκρητός τινος, ἀφοῦ καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἀντίγραφον, παρουσιάζον διαφορὰς τινὰς πρὸς τὸ τοῦ Χαρέρῃ, ἡ κάλυψεν ἐσχάτως ὁ κ. Legrand.

(2) Πρόλογος στίχοι 111—112.

ὁ Κιγάλας ἀλλάξας τοὺς στίχους τούτους ἀποτείνεται πρὸς αὐτοὺς τοὺς Μεμφίτας!

Ἔς τὴν Μέμφιν μόν' ἔς τὴν Αἴγυπτον τώρα τὴν γῆν πατεῖτε·
ἄκουτε, Μέμφοι οἱ ξακουστοί, πολλὰ ὠνοματισμένοι.

Οὕτω δ' αὐτογνωμόνως διορθῶν τὸ ποίημα, μετατοπίζει τὴν σειράν τῶν στίχων, ἀπαλείφει τοὺς ἀπαρέσκοντας αὐτῷ καὶ προσθέτει ἄλλους ἐπεξηγηματικούς. Ἀρκούμενος εἰς ἀντιπαράθεσιν μόνον τοῦ Προλόγου, τῆς πρώτης πράξεως καὶ τοῦ πρώτου Ἰντερμεδίου, σημειῶ ὅτι ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιγάλα λείπουσιν οἱ στίχοι 9-10, 237-238, 255, 437-438 τῆς πρώτης πράξεως, μετατοπίζονται δ' οἱ 33-40 τοῦ Προλόγου παρεντιθέμενοι, ἴσως καταλληλότερον, μεταξὺ τοῦ 50 καὶ 51· ἐν μέσῳ τῶν στίχων 70 καὶ 71 τῆς αὐτῆς πράξεως παρσισχύονται οἱ δύο οὔτοι, μεταβάλλοντες τὸ δράμα εἰς ἀπλοῦν ἔπος:

Ἐφθασεν ὁ Πανάρετος κ' ἐσφικταγκάλιασέν τον,
καὶ λέγει του—Πανάρετ, καλημερίσματά σου.

Ἀλλὰ καὶ λέξεις κακῶς ἀναγνωσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων ἀκατανοήτων, ὥς σίδερον, ἀντί, σήμερο, (Πρόλ. στ. 72), πέφτουςιν, ἀντί, φεύγουσιν, (στ. 131), μάλη, ἀντί, μάχη (Α, στ. 28), τὸν πόθον, ἀντί, τὰ πόδια, (στ. 46), ἐξουσιάζη, ἀντί, ἑξάζη (69), καὶ ζικό, ἀντί, ῥιζικό (105), τύχεις, ἀντί, τ' ἔχεις (125), βαριάν, ἀντί, βουβά (128), νεούτσι-κων, ἀντί, συργουλιστὰ (196), τυφλωμένος, ἀντί, ζυγωμένος (201), τὴν θωρῶ, ἀντί, συντηρῶ (319), τὰ λόγια σου μ' ἐκάμαν, ἀντί, μόνια πῶς μ' εἶχε κάμει (364), ἔβλεπα, ἀντί, ἔβλα-φτα (407), ὅταν θυμωθοῦσιν, ἀντί, ἂν ἀνταμωθοῦσι (409), ἡμέρα, ἀντί, ἡ μοῖρα (439), μ' ἀλλέως ὅσοι, ἀντί, μάλιος τὰ

τόσα (591), ταῖς μυρωδιαῖς ποτέ, ἀντί, τόσ' ἄγριο ζῷ' ποθί (612), κι' ἄδης, ἀντί, κι' ἀντίς (Ἰντερμ. στ. 9), σκότασεν λάμψιν, ἀντί, κι' ἀντίς τῇ λάμψει (στ. 10), χριστιανοί, ἀντί, στρατηγοί (26), δούλους, ἀντί, φίλους (27), σιδηρόν, ἀντί, συντηρῶ (67), ἡ ἀρετή σου, ἀντί, καρφικτή σου (113), ἀδελφός, ἀντί δουλευτής (151).

Ἡ μεγίστη ὁμῶς τῶν κακιῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιγάλα εἶναι ἡ σχολαστικὴ τοῦ ἐπεξεργαστοῦ προσπάθεια εἰς ἀντικατάστασιν τῶν Κρητικῶν φράσεων δι' ἄλλων δηθεν ἐλληνικῶν · οὕτως οἱ στίχοι 21-22 τοῦ Προλόγου,

Τὸν οὐρανὸ στοχάζομαι καὶ τσ' ὁμορφιαῖς τοῦ κόσμου
καὶ σκοτεινὸ κι' ὀλότυφλο μοῦ φαίνεται τὸ φῶς μου,
διορθοῦνται,

Τὸν οὐρανὸ στοχάζομαι 'ς τὰ βάθη τοῦ νοός μου
καὶ σκοτεινὸν μοῦ φαίνεται ὅλον τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Οἱ στίχοι 65—66,

Φτωχοὶ 'ς τὸ λάκκο κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχως στόμα
ψυχαῖς γδυμναῖς δὲ ξεύρω ποῦ 'ς τῇ γῇ... λιγάκι χῶμα,
ἔχουσιν οὕτω παρὰ Κιγάλα,

Ὅλοι 'ς τὸν λάκκον κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχα στόμα
'ς τ' ἀνήλιον κ' εἰς τὸ σκοτεινὸν τῆς μαύρης γῆς τὸ χῶμα.

Ὁ στίχος 119,

μεγάλοι ν' ἀπομείνετε μὲ τῶν ἄλλῳ τὸν κόπο
διορθοῦται

τὴν ἀρπαγὴν ὅποῦ κάμνετε εἰς τοὺς πτωχοὺς τὸν κόπον.

Οἱ στίχοι 65—66 καὶ 231—232 τῆς πρώτης πράξεως διορθοῦνται οὕτω :

Μεγάλαις ἔγνοιαῖς καὶ σκλαβιά ἐμὲν τὸν πικραμένον
καὶ τῆς ἀγάπης ἄλυσες μ' ἔχουν ἐδῶ φερμένον...
Καὶ σένα ὅποῦ σὲ παίδευεν τοῦ ἔρωτος ἡ τόση
φωτιά, πῶς ἦτον βολετὸν σημάδιν νὰ μὴ δώσης;

Ἡ αὐτὴ πιθανῶς τάσις ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν ἐκδότην καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς *κ ά με ρ ας* διὰ τῆς Κυπριακῆς *τζ ά μ- π ρ ας* (στ. 358), ὡς καὶ τῶν, *μαυρίζουν*, ἀντί, *λαυρίζουν* (225), *φορτίζεις*, ἀντί, *χαρίζεις* (295), *ὠρέγετον*, ἀντί, *ἐστέρευγε* (300), *ἐδίωξες* ἀντί, *ἐζύγωξες* (358), *τζούστρα* καὶ *γούστρα*, ἀντί, *γιόστρα* (337, 358), *ἀνασάνουσιν*, ἀντί, *σκολάσουσι* (415), *ἄ- φ ης τ αῖς*, ἀντί, *ζύγωξαι* (457), *φτερά*, ἀντί, *βερτόνια* (599), *Στροφή* τοῦ Δράματος, ἀντί, *Ἰντερμέδιο*, *ἐζηλειαῖς*, ἀντί, *σύγ- χυσες* (Ἰντερμ. 36), *ἄς γενοῦμε*, ἀντί, *γενήτε* (59), *ἄς δεί- ξουσιν*, *ἄς γενοῦ* (63), ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ Β' πράξει στ. 127, *μαγαρίζουσι*, ἀντί, *ἀναμουρδόνουσι*.

Ἐκδοσίς τοσοῦτον πλημμελὴς δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, διὸ καὶ ἐν ἔτει 1676 ὁ Κρῆς Ἀλοῦσιος Γραδενίγος ἐξεπόνη- σεν ἐπὶ τῇ βάσει νέου ἀντιγράφου ἑτέραν τῆς Ἑρωφίλης ἔκ- δοσιν, ἥτις πολλάκις μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀνα- τυπωθεῖσα ἐν Βενετία, θεωρεῖται ὡς τὸ γνησιώτερον τῶν δια- σωθέντων κειμένων. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης προέταξεν ὁ πο- λυμαθὴς βιβλιοφύλαξ τὸν ἐξῆς πρόλογον, ὅστις ἐν τῇ ἀφε- λείᾳ αὐτοῦ περιέχει πολλάς ἀληθείας.

« Ἡ παροῦσα τραγωδία, ὅσον εἶναι μελίρρυτος καὶ γλυκο- διήγητος εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλῶσσαν τὴν Κρητικὴν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ σιχαδερὴ εἰς ἑτέραν καὶ ἄλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθῃ πρόπαλαι εἰς γλῶσσαν κατὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὅποῦ καμμίαν νοστιμάδα δὲν ἐπρο-

ξένα, μάλιστα ναυτιασμόν καὶ ἀναγουλιασμόν ἐπαρκεῖνα εἰς ὅλους, ἰδοὺ ὅπου τώρα νεωστὶ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἔξοδον ἐδικήν μου τὴν δίδω εἰς τὸν τύπον πρὸς χάριν τῶν ἀναγινωσκόντων διωρθωμένην ὡς ἐγράφη καὶ ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ. Ὅλοι κοινῶς οἱ φιλομαθεῖς θέλουσι τὴν ἀγοράζει μετὰ χαρᾶς, ἀλλ' ἐξαιρέτως οἱ Κρητικοί, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν θέλουσι χαίρουνται εἰς τὴν εὐρυθμίαν τῶν στίχων. Καὶ ἂν κανεῖς δὲν εὐχαριστᾷται εἰς κάποια λόγια καὶ λέξεις Κρητικαῖς, ὡς ἂν ὅπου δὲν εἶναι τοῦ κανόνος, ἢ τῆς ἐγχωρίου τοῦ ὁμιλίας, ἅς πασχίσῃ νὰ συνθέσῃ καὶ αὐτὸς ποῖημα μερικὸν τῆς ὀρέξεώς του, καὶ ὅχι νὰ νοθεύῃ τὸ φυσικὸν καὶ γνήσιον ἰδίωμα τοῦ παρόντος ποιήματος μὲ ἀτιμίαν τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὅποτος ἐστάθῃ εἰς τοῦτο τὸ γένος ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Πᾶσα γλῶσσα χαίρεται εἰς τοὺς ἰδιωτισμοὺς τοῦ ἰδίου, ὅθεν κανεῖς μὴν ἀποκοτᾷ ποτὲ προπετῶς νὰ συγχύσῃ τὰς γλώσσας. Ἑρρωσθε ».

Ἡ πρώτη τοῦ Γραδενίγου ἔκδοσις κατέστη τοσοῦτον σπανία, ὥστε οὐδέποτε εἶδον ἀντίτυπον αὐτῆς, ἐπειδὴ ὅμως πιστὴ αὐτῆς ἀνατύπωσις θεωρεῖται ἡ τοῦ 1772 (1), ταύτην διακοινωθεῖσάν μοι φιλοκάλως ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς ἐφόρου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης Κ. Ἰ. Βελούδου ἔλαβον ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἀναδημοσιεύσει ταύτῃ τῆς Ἑρωφίλης.

Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι καὶ τὸ χειρόγραφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γραδενίγος ἐξεπόνησε τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑρωφίλης

(1) Τραγωδία ὀνομαζομένη Ἑρωφίλη. Ποῖημα τοῦ λογιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου Κυρίου Γεωργίου Χορτάτζη τοῦ Κρητικοῦ. Νεωστὶ μὲν τυπωθεῖσα, διορθωθεῖσα δὲ εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλῶσσαν τὴν Κρητικὴν, μὲ κόπον καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ἑνετίησιν, 1772. Παρὰ Δημητρίου Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con licenza de' Superiori. Εἰς 8.^ο μικρὸν σελ. η—164.

ἀντεπροσώπευε τὸ κείμενον « ὡς ἐγράφη καὶ συνετέθη ἀπὸ τὰς χειρὰς τοῦ ποιητοῦ », εὐρίσκων ὅμως καὶ ἐν τούτῳ διαφοράς τινας πρὸς τὸ ἀτελές μὲν, ἀλλ' ἀρχαιότερον τοῦ κ. Legrand χειρόγραφον (1), εἰκάζω ὅτι καὶ εἰς τὸ τοῦ Γραδενίγου παρεισέφρησαν ἐλαφραί τινες ἐπιδιορθώσεις τῶν μεταγενεστέρων ἀντιγραφῶν. Ὅπωςδὴποτε ὅμως τὰ τρία ταῦτα κείμενα ἐπιδιορθοῦντα ἀλλήλα, δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς ὀριστικὴν τοῦ κειμένου ἀνακάθαρσιν, ἀφοῦ καὶ αὕτη ἡ ἀθλίξις τοῦ Κιγάλα ἐκδοσις διορθοῖ τὰς πλημμελεῖς γραφὰς τῶν ἄλλων δύο. Οὕτω λόγου χάριν ὁ στίχος 607 τῆς πρώτης πράξεως ἔχει βεβαίως ἐσφαλμένως παρὰ Γραδενίγω,

καὶ μιὰν ὁδ' ὀρφανὸς κρατεῖ δικήν του,

ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Legrand,

chi udhe o oranos ogia dhichidu,

ἐνῶ παρὰ Κιγάλα ἔχων,

καὶ μιὰν στράταν οὐρανὸς κρατεῖ δικήν του,

ὑπεννοεῖ ὅτι ὁ Χορτάκης ἔγραψε,

καὶ μιὰν ὁδὸν οὐρανὸς κρατεῖ δικήν του.

(1) *Erophile* tragédie en cinq actes de Georges Chortatzis. Texte du manuscrit autographe (?) du poète, publié pour la première fois par Emile Legrand. Paris 1875, σελ. 67. Ἡ ἐκδοσις αὕτη τυπωθεῖσα ὡς ἐπλοῦν δοκίμιον εἰς 25 ἀντίτυπα περιέχει μόνον τὸ κείμενον δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ στίχου 379 τῆς πρώτης πράξεως καὶ τελευτῶν ἐν τῇ 748 τῆς τρίτης. Ἐν οἰκείοις τόποις τῆς παρούσης ἐκδόσεως ὑπεσημειώθησαν αἱ διάφοροι γραφαὶ ὡς καὶ αἱ ἐλλείψεις τοῦ ἠκρωτηριασμένου τούτου χειρογράφου, περὶ τοῦ ὁποίου εἰς κ. Legrand θὰ δημοσιεύσῃ ἰδίαν πραγματείαν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον δύνανται νὰ διορθωθῶσι καὶ τὰ παρὰ Γραδενίγω ἐσφαλμένα, λύχη (στ. 179) καὶ φουρνὸ (στ. 476) εἰς λόχη καὶ κουρφό, ἀφοῦ ὁ Κιγάλας γράφει λόγχη καὶ κρυφόν, τὴν δὲ τελευταίαν διόρθωσιν ὑποστηρίζει καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ Legrand γράφον κουρφό.

Παρὰ Κιγάλα φέρονται καὶ στίχοί τινες, οἵτινες ἀπαντῶντες καὶ εἰς τὸ τοῦ Legrand χειρόγραφον διεγείρουσι τὴν ὑπόνοιαν μὴ ὁ ἀντιγράψας τὸ τοῦ Γραδενίγου ἐξ ἀμελείας πρὲλειψεν αὐτούς· τοιοῦτοι δὲ εἰσιν οἱ μεταξὺ τῶν στίχων 24 καὶ 25 τοῦ Ἰντερμεδίου ὑποσημειούμενοι· ἐπεὶ δὲ ὅμως ὁ Κιγάλας συνείθιζε νὰ προσθέτῃ τοιούτους καὶ αὐτογνωμόνως, δὲν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἡ τοιαύτη βάσανος καὶ ἐπὶ τῶν στίχων, οἵτινες ἀπαντῶσι μὲν παρὰ τούτῳ, ἐλλείπουσιν ὅμως ἐκ τοῦ προσημειωθέντος χειρογράφου, τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἐξῆς δύο παρεντεθειμένοι μεταξὺ τῶν 134 καὶ 135 τῆς πρώτης πράξεως.

Καὶ ἄρχισε, μὴ μὲ τυραγνῆς, κάμε με ν' ἀγροικήσω,
τὸ πρᾶγμα τὸ λοιπὸ ὅπου λέγεις κ' εἶν' περίσσειον.

Τὸ ζήτημα περὶ τῆς πρωτοτυπίας τῆς Ἐρωφίλης μετὰ πολλῆς ἐπραγματεύθη ἐπιτυχίας ὁ καθηγητὴς κ. Conrad Bursian ἐν εἰδικῇ πραγματείᾳ καταχωρηθείσῃ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Λειψίᾳ Βασιλικῆς Σαξωνικῆς Ἀκαδημίας (1). Κατὰ τὸν σοφὸν ἀκαδημαϊκόν, μόνην τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους ἐκ

(1) Abhandlungen der philologisch-historischen classe der K. Saechsischen Gesellschaft der Wissenschaften. XII, V. Leipzig 1870. (C. Bursian, Erophile, ἰσλ. 547-635). Παράβαλλε καὶ τὴν καλὴν βιβλιοκρισίαν τοῦ K. W. Wagner ἐν τῇ Ἀγγλικῇ περιοδικῇ Academy, σελ. 167—168.

τῶν παλαιῶν τραγωδιῶν γινώσκων ὁ Χορτάκης, συνέθετο τὴν Ἑρωφίλην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ὀρβέκκας (Orbecche) τοῦ Φερραρίου τραγικοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Γιράλδου (1).

Διὰ μακρῶν ἀναλύσας τὰς συγκρινομένας δύο τραγωδίας ὁ Βουρσιανὸς εὕρισκει τὴν Κρητικὴν ὑποδεστέραν τῆς ἰταλικῆς περὶ τὴν καθόλου σκηνικὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν δραματικὴν δισχευήν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Γιράλδης καταπλήττει τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῶν τρομερῶν εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἀπῆλθον οἱ τότε χρόνοι καὶ ἡ μὴ ἀνεπτυγμένη καλαισθησία, ὁ Χορτάκης προσπαθεῖ νὰ συγκινήσῃ διὰ τῆς τέχνης μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ τρόμου· τὸ ἐκ τοῦ ἄδου ἀνερχόμενον φάντασμα ἐπιτυχέστερον παρουσιάζεται ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ, καὶ αὕτη δὲ ἡ προλογίζουσα παρὰ τῷ Γιράλδῃ Νέμεσις μεταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χορτάκη εἰς τὸν Χάρωνα, ὡς ἐννοεῖ αὐτὸν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἦτοι αὐτὸν τὸν Θάνατον, ἐπροξένησε πλειοτέραν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Κρήτας θεατὰς. Ὡς ἐλάττωμα τῆς Ἑρωφίλης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἄσκοπος τοῦ Καρποφόρου ἐμφάνισις ἐν μόνῃ τῇ πρώτῃ πράξει, καὶ ἰδίᾳ οἱ σχοινοτενεῖς τούτου πρὸς τὸν Πανάρετον διάλογοι περὶ ἐρωτικῆς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, διάλογοι οἵτινες ἀναμφιβόλως ἐκούρασεν καὶ τοὺς τότε ἀκροατὰς (2). Ἐπὶ τέλους οἱ χοροὶ ἀμφοτέρων τῶν τραγω-

(1) Orbecche · tragedia di M. Gio. Battista Giralddi Cinthio, nobile Ferrarese. Venetia 1583. (Ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ποιητοῦ τὸ 1541, τυπωθεῖσα δὲ τὸ 1547 παρεστάθη πολλάκις ἐν τοῖς δημοσίοις θεάτροις μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. « Et in fatti a suo tempo si accolse l' Orbecche con molto applauso, e destò in tutti cotal compassione che niuno degli ascoltatori potè contenere il pianto ». Signorelli, storia critica de' teatri. Napoli 1788. τόμ. III, σελ. 120).

(2) Ἀπαράλλακτος διάλογος εἴρηται καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μέρει τοῦ Ἑρωτοκρίτου, τοῦ ὁποίου ἡ διάταξις ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ὑπόθεσις ἔχουσι στενὴν πρὸς τὴν Ἑρωφίλην σχέσιν.

διῶν, καίτοι ἐλάχιστον ὁμοιάζοντες, πλουτοῦσιν ἀληθῶν ποιητικῶν εἰκόνων μᾶλλον ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ ἢ ἐν τῇ Ὀρθέκῃ. •

Ἀναγνωρίζων τὸ ὀρθὸν τῶν παρατηρήσεων τούτων, ἀπλῶς διαφωνῶ πρὸς τὸν σοφὸν συνάδελφον κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἡ τραγωδία τοῦ Γιράλδου δὲν ἦν τὸ μόνον πρότυπον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ ποιητὴς τῆς Ἑρωφίλης.

Οὕτως, ἐκ τῶν τοσοῦτον διαφόρων χορῶν τῶν συγκρινομένων τραγωδιῶν ὁ τέταρτος τῆς Ἑρωφίλης παρουσιάζει τοιαύτην ὁμοιότητα πρὸς τὸν χορὸν παλαιᾶς ἰταλικῆς τραγωδίας, τῆς Σοφωνίσθης τοῦ Τρισσίνου, ὥστε ἐκ τῶν δύο τὸ ἐν δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ἢ ὅτι ὁ Κρῆς ἀπεμιμήθη τὸν ἰταλόν, ἢ ὅτι ἀμφοτέρωι οἱ ποιηταὶ εἶχον ὑπ' ὄψει κείμενόν τι λατθάνον ἡμᾶς.

Ἀκτῖνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
ἀποῦ μὲ τῇ φωτιά σου τῇ μεγάλῃ
ἔς ὅλην χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένην,
τὸν οὐρανὸ στολίζει ἔς μιᾶ κ' εἰς ἄλλη
μερὰ κι' ὅλη τῇ γῇ ἡ προπατηξιά σου
δίχως ποτὲ τῇ στράτα τῇ νὰ σφάλῃ •
κι' ὄντα μᾶς ἐμακραίνης τῇ θωριά σου,
μὲ χιόνια καὶ βροχαῖς τῇ γῇ ποτίζεις...
καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι' ἀρχηνίσσης
τὰ χιόνια νὰ σκορπᾷς, καὶ νὰ ζεσταίνης
τὸν κόσμ', ὅλη τῇ γῇ μ' ἀθούς γεμίζεις,
τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾷς, καρπούς πληθαίνεις,
μεστόνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
πολλῶν λογιῶ, κ' εἰς δόξα πάντα μένεις (1)...

(1) Ἑρωφίλη Δ, στ. 711-725.

Almo celesto raggio,
 de la cui santa luce
 s'adorna il cielo, e se ristora il mondo:
 il cui certo viaggio
 sì belle cose adduce,
 che 'l viver di quà giù si fa giocondo,
 perchè sendo ritorno,
 infinito et eterno,
 il dì dopo la sera,
 e dopo primavera
 mena la state, e poi l'autunno e 'l verno,
 donde la terra, e 'l mare
 s'empie di cose belle e rare (1).

Οἱ ἄλλοι χοροὶ φαίνονται πρωτότυποι, μόνον δ' ὁ τῆς πρώτης πράξεως ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν Ὀππιανόν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς ἀντιπαραθέσεως.

Ἔρωτα, ὁποῦ συχνιὰ ἔς τσῆ πλειὰ μεγάλους
 κι' ὁμορφους λογισμοὺς κατοικημένος

(1) *Sofonisba*, tragedia di G. Trissino, Venetia 1620, σελ. 13-14. (Ἡ Σοφωνίσβη γράφεται ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ἐκιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν Ρώμῃ τὸ 1515. Ὁ Τρισσίνος εἶναι ὁ γνωστὸς ποιητὴς τῆς *Italia Liberata*, ἐν ᾗ ἐξυμνεῖ τοὺς ἐλευθερώσαντας τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Γότθων Βυζαντινοὺς). Καὶ ἄλλοι δὲ στίχοι τῶν συγκρινομένων δύο χορῶν ἔχουσι σχέσιν πρὸς ἀλλήλους· οὕτως ὁ μὲν χορὸς τῶν Μυριτανῶν λέγει ὅτι διὰ τῆς ἀνδρίας τοῦ ὑμνουμένου ἔρως οἱ ποταμοὶ Muluca καὶ Tusca ἐδάφησαν διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἑλθόντων (*vider l'acque loro di sangue tinte*), ὁ δὲ τῶν Μεμφιτῶν ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Παναρέτου ἀποκρουσθέντες Πέρσαι ἐπροξένησαν τοσαύτας καταστροφάς, ὥστε «ἔς τούτους τοὺς δόλιους τόπους τοὺς δικοὺς μας ἐκυμάτισαν αἵματι» (στ. 739-40).

βρίσκεισαι, τσῆ μικροὺς μισῶντας τσ' ἄλλους,
 κ' ἔτσ' εἶσαι δυνατὸς καὶ μπορεμένος,
 καὶ τόση χάριν ἔχουν τ' ἄρματά σου,
 'ποῦ βγαίνεις πάντα κερδαιμένος
 Κί ὄχι γοὶ ἀθρῶποι μόνο γνωρισμένα
 σ' ἔχουσι τί μπορεῖς καὶ πόσο 'ξάζεις,
 μὰ τὰ βερτόνι' αὐτὰ τὰ χρυσωμένα
 'ς τὸν οὐραν' ὄντα θέλης ἀναιθάζεις
 μ' ἀποκοτιά καὶ δύναμι μεγάλη,
 καὶ τὴν καρδιά τοῦ Ζεῦ τὴν ἴδια σφάζεις,
 καὶ τόση παιδωμὴ καὶ τόση ζάλη
 τοῦ δίδεις ἀπ' ἀφίνει τὸ θρονί του
 κ' ἔρχετ' ἐδῶ 'ς τὴ γῆ μὲ πρόσοψ' ἄλλη.
 Γιὰ χάριν σου ὁ γιαλὸς μέσ' τὸ καυκὶν του
 στέκει, κ' ἡ γῆς γιὰ σένα δὲ γυρίζει,
 καὶ μιὰν ὁδὸν οὐρανὸς κρατεῖ δικήν του.
 Γιὰ σένα πᾶσα φύτρο πρασινίζει,
 πᾶσα δεντρὸ πληθαίνει καὶ ξαπλόνει
 κι' ἀθοῦς κι' ὀπωρικὰ μᾶς ἐχαρίζει (1).

Ὁβριμ' Ἔρω, πόσος ἐσσί, πόση σέθεν ἄπλετος ἀλκή,
 πόσσα νοεῖς, πόσα κοιρανέεις, πόσα, δαῖμον, ἀθύρεις!
 Γαῖα πέλει σταθερή, βελέεσσι δὲ σοῖσι δονεῖται·
 ἄστατος ἔπλετο πόντος, ἀτὰρ σύ γε καὶ τὸν ἔπηξας·
 ἦλθες εἰς αἰθέρα δῖον· ἔδεισε δὲ μακρὸς Ὀλυμπος . . .
 Τοίους, ἄγριε δαῖμον, ἔχεις πυρόεντας ὀιστούς,
 πευκεδανούς, μαλερούς, φθισόφρονας, οἰστρήεντας,
 τηκεδόνα πνείοντας, ἀναλθέας, οἷσι καὶ αὐτοὺς
 θῆρας ἀνεπτοίησας ὑπ' ἄζεύκτοισι πόθοις (2).

(1) Ἑρωφίλης πρᾶξις Α, στ. 585—611.

(2) Ὀππιανοῦ Κυνηγετικά, Β, στ. 410—425.

Ἄλλ' ἐγίνωσκεν ἄρα ὁ Χορτάκης τοὺς στίχους τοῦ Ὀππιανοῦ, ἢ ἐξ ἄλλης διαμέσου πηγῆς ἔμαθε τὸν πρὸς τὸν Ἑρωτα ὕμνον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ; Πιθανὸν τὸ δεύτερον, οὐδὲν ὅμως ἀπίθανον καὶ τὸ πρῶτον. Ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ Γύπαρι ἐσημειώθη ὅτι οἱ Κρήτες ποιηταὶ ἐγνώριζον τοὺς παλαιούς, ἢ τοῦλάχιστον εἶχον ὑπ' ὄψει ἀγνώστους ἡμῖν μεταφράσεις ἢ καὶ ἀπομιμήσεις, τὴν δὲ εἰκασίαν ἐκείνην ἐνισχύει πλὴν τῆς Ἑρωφίλης καὶ ἕτερον σύγχρονον Κρητικὸν δράμα στενῶς πρὸς ταύτην συνδεδεμένον.

Ἐν ἔτει 1578 παιδευόμενος ἐν Παταύῳ τὰ νομικὰ ὁ Κρῆς Φραγκῖσκος Βότσας ἐδημοσίευσεν ἰταλικὴν τραγωδίαν ἐπιγραφομένην Φαῖδρα (1), ἣτις οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰ γνωστὰ τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Σενέκα δράματα πλὴν τῆς ὑποθέσεως. Ἡ Φαῖδρα, καίτοι κατ' ἐπιφάνειαν διάφορος τῆς Ἑρωφίλης, εἶναι πραγματικὴ ἀδελφὴ αὐτῆς, διότι ἀμφότεραι κοινὴν ἔχουσι τὴν δραματικὴν πλοκὴν, τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, τοὺς διαλόγους, πολλάκις δὲ καὶ αὐτὰς τὰς φράσεις.

Αὐτοὶ οἱ χοροὶ τῆς Ἑρωφίλης οἱ οὐδεμίαν ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὰ ἰταλικά δράματα ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῆς Φαίδρας, διότι περὶ τὸ αὐτὸ περιστρέφονται ἀντικείμενον, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ ὁ συγκρίνων τοὺς ἐν τῇ πρώτῃ χοροὺς τῆς Β' καὶ Γ' πράξεως πρὸς τοὺς τῆς τετάρτης καὶ τρίτης πράξεως τῆς Φαίδρας. Ὁ ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Ἑρωφίλης πράξει ἐπισυνημμένος ὕμνος εἰς τὸν Ἑρωτα ὁ τοσοῦτον σχετιζόμενος πρὸς τὸν Ὀππιανὸν ἀπαντᾷ ὁμοίως ὡς χορὸς τῆς πρώτης πράξεως τῆς

(1) Fedra, tragedia di Francesco Bozza Candiottto, cavaliere. In Vinegia, apresso Gabriel Giolito de' Ferrari, MDLXXVIII. Εἰς 16ον φύλ. 64. Πρὸς φωνῶν τὴν τραγωδίαν ὁ Βότσας εἰς τὸν καρδινάλιον τοῦ Οὐρβίνου, λέγει ὅτι συνέγραψεν αὐτὴν ἐν ἔτει 1576.

Φαίδρας, με τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Βότσας εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ αὐτὸ ἄγνωστον κείμενον τὸ ὅποῖον καὶ ὁ γράψας τὸν ἐν τῷ Γύπαρι μονόλογον αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἐνῶ ὁ Χορτάκης προτιμήσας τὸν Ἀλεξανδρινὸν ποιητὴν ἐπρόσθεσεν ἐν τέλει τοῦ χοροῦ μικράς τινας ἐννοίας ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ μονολογοῦντος Ἑρωτος.

Λεπτομερὴς ἀντιπαραβολὴ τῆς Φαίδρας πρὸς τὴν Ἑρωφίλην ἀποβαίνει οὐ μόνον ὀχληρά, ἀλλὰ καὶ δύσκολος, διότι οἱ ποιηταὶ μετὰ πολλῆς τέχνης ἀπομιμούμενοι ἀλλήλους προσεκτικῶς ἀποφεύγουσι τὴν ἀπλὴν ἀντιγραφὴν· ἐνίοτε ὅμως ἐκρυσυρόμενοι ὑπὸ τοῦ θέματος μεταχειρίζονται καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις, τοῦτο δὲ παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐν τῇ λύσει τοῦ δράματος ὅτε ἡ ἀλληλουχία τῶν ἀναπτυσσομένων παθῶν συναρπάζουσα τοὺς ποιητὰς ἀναγκάζει νὰ λησμονήσωσι τὴν περισκεμμένην μέθοδον τῆς ἀπλῆς ἀπομιμήσεως. Τῆς τοιαύτης ἀφομοιώσεως τῶν δύο Κρητῶν ποιητῶν παραθέτω τὰ ἐξῆς κατ' ἀντιπαράθεσιν ὑποδείγματα.

Ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Φιλόγονος ὑποβάλλοντες εἰς τοὺς συμβούλους αὐτῶν τὸ ἔγκλημα τοῦ Ἰππολύτου καὶ τοῦ Παντρέου, λέγουσι·

. volendo far vendetta
di nuova sceleraggine et bruttezza
a la qual convien nuovo castigo,
voglio che mi consigli di qual pena . . .
debbo punir quel traditor iniquo (1).

Μὰ πρὶν τοῦ κάμω τίβοτα, νῆρθης ἐμήνυσά σου,
γὶὰ ν' ἀγροικῆτης τῇ δουλειᾷ τούτῃ καὶ ναῦρης τρόπο
νὰ γδικηθῶ, κ' ἡ γδίκηά μου ν' ἀρέσῃ τῶν ἀθρώπῳ (2).

(1) Fedra, σὺλ. 34-35.

(2) Ἑρωφίλη Δ', στ. 223-226.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ο γ.

Ἀμφότεροι οἱ σύμβουλοι προσπαθοῦντες νὰ σώσωσι τοὺς ὑποδίκους ἀπαντῶσι πρὸς τοὺς βασιλεῖς.

. . . . a la giustitia
contraria è l'ira et il furor nemico (1).

Καλὰ κί οὐδένας νὰ μπορῇ τὴν ὥρα ποῦ μανίσει
μέσα ἔς τὴν θέρμη τοῦ θυμοῦ τὸ δίκηο ν' ἀγροικήσῃ (2).

Οὕτω δέ οἱ βασιλεῖς ἐξακολουθοῦσι διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς συμβούλους.

CONSEGLIERE.

Sir, quando à voi piacesse,
con buona gratia vostra
il mio parer direi

T E S E O .

Dì pur quel che tu voi, senza rispetto (3).

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δῶσέ μου μόνο θέλημα λεύτερα νὰ μιλήσω.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μίλιε, γιατί μ' ἀπομονή στέχω νὰ σοῦ γροικήσω (4).

Εἰς τὴν γνώμην τῶν συμβούλων μὴ ἀρεσκόμενοι οἱ βασιλεῖς θεωροῦσι τούτους παλίμπαιδας.

(1) Fedra, φύλ. 37.

(2) Ἑρωφίλη Δ, στ. 257-258.

(3) Fedra, φύλ. 38.

(4) Ἑρωφίλη Δ, στ. 479-480.

Qual fanciullo discorri, et non qual vecchio . . .
 Non ponno gli argomenti, o tue parole
 privarmi di giudizio, od ingannarmi . . .
 Ma veggo ben, come via portan gli anni
 tal volta suo l'intelletto, e il meglio (1) .

Τὰ γερατειὰ ἐλωλάνασι, θαρρῶ μὰ τὴν ἀλήθεια,
 τὸ σύμβουλο καὶ κάθεται καὶ λέγει ππραμύθιχ,
 λογιάζωντας πῶς μετ' αὐτὰ τὸ νοῦ μου νὰ σκοτίσῃ (2).

Ἡ Φαῖδρα καὶ ἡ Ἑρωφίλη περιπαθῶς θρηνοῦσαι ἐπὶ τῶν πτωμάτων τοῦ Ἰππολύτου καὶ τοῦ Παναρέτου λέγουσι.

Ohimè, trista, che veggo ?
 che vengo, ohimè, meschina (3) !

ὦφ, ὀχοῖμένα τί θωρῶ . . . τί συντηρῶ ἢ καῦμένη (4) !

ἀποφασίσασαι δὲ ν' αὐτοχειρισθῶσιν ἐπὶ τῶν πτωμάτων ἐξυμνοῦσι τὸ κάλλος τῶν ἐραστῶν.

Occhi, che di bellezza haveste il vanto . . .
 come chiusi vi veggo, e neri interno,
 privi di vostra gratia singolare .
 O Ippolito mio, diletto e caro,
 o nome sovr' ogn' altro amato e vago,
 che dolcemente in mezzo al cor mi sei (5) .

(1) Fedra, φύλ. 39.

(2) Ἑρωφίλη Δ, στ. 611-613.

(3) Fedra, φύλ. 48.

(4) Ἑρωφίλη Ε, 387.

(5) Fedra, φύλ. 57.

Πηνάρετέ μ' ἀφέντη μου, ποῦ τὰ πολλά σου κάλλη;
 ποῦ κείν' ἡ νόστιμη θωριὰ καὶ πᾶσα χάρις σ' ἔλλη;
 ποῦ 'ναι τὰμμάτια τὰ γλυκά (1).

Θρηνοῦσαι αἱ τροφοὶ ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῆς Φαίδρας καὶ
 τῆς Ἑρωφίλης ἐπαινοῦσιν ὁμοίως τὸ κάλλος τῶν νεκρῶν κυ-
 ριῶν αὐτῶν.

Ohimè, come fu vero il crudo sogno,
 che m' ha predetto così gran rovina . . .
 o cara bocca, o dolci amate labra,
 ch' a rubin pretiosi non cedeste . . .
 Ohime! ohime! (2).

Ὁϊμένα, Ἑρωφίλη μου, καὶ πῶς νὰ καταιβοῦσι
 'ς τὸν ἄδη τόσαις ὁμορφιαῖς καὶ χῶμα νὰ γενοῦσι . . .
 πῶς νὰ λυθοῦν τὰμμάτιά σου 'ς τῇ γῇ τὰ σαφειρένια,
 πῶς τῷμορφό σου πρόσωπο κ' ἡ μαρμαρένια χέρα . . .
 ὦφου, καὶ πῶς τὸ κόβγοσου, πῶς τῷθανες 'ς τὸ νοῦ σου,
 πῶς τῷνειρό σου τὸ πρικὺ σήμερο ἐφοβούσου! (3).

Τοιαῦται ὁμοιότητες ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰς προηγουμένας
 πράξεις, ὡς ὅταν ἡ Φαῖδρα καὶ ἡ Ἑρωφίλη βλέπουσιν δα-
 λυόμενα τὰ ἐρωτικά των ὄνειρα μεμψιμοιροῦσιν οὕτω.

Parcha crudel, perchè già di mia vita
 lo stame non troncasti

(1) Ἑρωφίλη E, 455-457.

(2) Fedra, φύλ. 52.

(3) Ἑρωφίλη E, 569 καὶ 589.

Cercai, misera me, co 'l molti mezzi
liberarmi da questa fiamma ardente
pace di giorno non havea, ne tregua
col gran dolor che tormentava il core (1).

Μοῖρα κακὴ καὶ ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα...
μόνιά μου μὲ τὸν ἔρωτα πᾶς ὥραν ἐπολέμου...
μέρα καὶ νύχτα δυνατὸ πόλεμον ἐδιδέ μου (2).

Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο Κρητικῶν τραγωδιῶν πιστότερον δη-
λοῦται ἐν τῇ ἀντιπαράθεσι τῶν μονολόγων, τοὺς οἵους ἀ-
παγγέλλουσι τὰ φάσματα τῆς Ἰππολύτης καὶ τοῦ ἀδελφοῦ
τοῦ Φιλογόνου, τὰ ὅποια συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν Ἑρινύων
ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν γῆν ὅπως κορέσωσι τὴν ἀγρίαν αὐτῶν
ἐκδίκησιν ἐν τῷ αἵματι τῆς Φαίδρας καὶ τῆς Ἑρωφίλης· ἐκ
τῶν μονολόγων τούτων δύναται νὰ κριθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπι-
δράσεως τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ποιητῶν ἐπὶ τοῦ μετανεστέ-
ρου, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ὁ Χορτάκης δύναται νὰ θεω-
ρηθῇ νεώτερος τοῦ Βότσα.

OMBRA D'IPPOLITA.

Il giustissimo Dio, Re del' inferno,
mosso a pietade de' miei giusti preghi,
hora concesso m' ha, ch' io torni al mondo,
non per desir, ch' io m' habbia questa luce,
o questo sol, o questi lieti alberghi
di riveder, o del figliuol mio morto

(1) Fedra, φύλ. 17.

(2) Ἑρωφίλη Γ, στ. 9, 17, 26.

il lagrimoso, ohimè, livido corpo.
 Ciò non mi cale; e meno l'alta mura
 di questa illustre celebrata Athene
 (d'ogni rara virtù felice madre)
 mi curo di mirar, o 'l crudo padre,
 il fiero genitor, che troppa fede
 ha privo d'ogni ben, d'ogni contento.
 Ma per prender crudel vendetta, e stratio
 solo di questa scelerata Fedra,
 c'ha procurato s'infelice morte
 a l'innocente mio casto figliuolo,
 venuta son dal centro de la terra,
 ov' il gran regno di Plutone siede . . .
 Ma che più tardo? perchè hora veloce
 non corro nel palazzo horrido, sozzo,
 e d'ogni vitio human fidata scuola?
 et por foco, e rovina intorno a Fedra,
 Fedra fedata, de peccati serva? . . .

M E G E R A F U R I A .

Ch'aspetti più, che più ricerchi, o vuoi?

O M B R A .

Dea, vorrei mirar di Fedra il fine.

M E G E R A .

Bitorno tosto al carcere infernale,
 Pluto il comanda, e ciò per me t'impone (1).

(1) Fedra, φύλ. 52 καὶ 55.

ΣΚΙΑ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Ἀπὸ τὸν ἄδη τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο
 μέ θέλημα τοῦ Πλούτωνα τούτῃ τὴν ὥρᾳ βγαίνω
 ἔς τὸ φῶς τσ' ἡμέρας τὸ λαμπρὸ καὶ τοῦ καθάριου κόσμου...
 Μ' ἀνέν καὶ δέν κομπώνωμαι, τάμμάτιά μου ἀρχηνοῦσι
 τοῦ ἥλιου τοῦ λαμπρότατου τῇ λάμψι νὰ θωροῦσι.
 βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
 τῇ Μέμφι τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα...
 γιὰ ν' ἀγροικήσῃ σήμερο πρίκα πολλὴ καὶ πόνο,
 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικηοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ἀπ' ἀνεκδίκηωτα κρίματα δέν, ἀφίνει...
 Κι' ὁ Πλούτωνα πῶς χαίρομαι δίκῃα γνωρίζωντάς το,
 ἔς τοῦτο τὸν κόσμον ν' ἀναιδῶ μ' ὤρισ' ἀπὸ τὸν κάτω,
 γιὰ νὰ μποροῦσι σήμερο τάμμάτιά μου νὰ ἔδοῦσι
 τὸ σκοτωμόν του τὸν πρικό, πλειότερα νὰ χαροῦσι...
 Κ' ἐσὺ ἐκ τὸν ἄδη, Πλούτωνα, πέψε φωτιὰ μεγάλη,
 σὰ μ' ἔταξες, κι' ἄς ἄψουαί σε μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
 μάνηταις, πρίκαις, βάσανα, κλάῦματα καὶ θανάτοι,
 κ' ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι!...

ΦΟΥΡΙΑΙΣ.

Τί ὀρίζεις ἄλλο νὰ γενῇ.

ΣΚΙΑ.

Κάτω στραφῆτε πάλι
 ἔς τὸ σκότος τ' ἄδη γλήγορα, ἔς τὴν κρίσι τὴν μεγάλη! (1).

(1) Ἑρωδίου, Γ, στ. 243-245, 255-258, 325-328, 367-373.

Ὁ τελευταῖος οὗτος μεταξὺ Μεγαίρας ἢ Ἐρινύων καὶ τοῦ φάσματος διάλογος ἀπαντᾷ σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Σενέκα ὁ Θυέστης· ἀλλ' ἂν ὁ Χορτάκης ἐγνώριζε τὸν λατῖνον τραγικὸν ἐκ τοῦ Γιράλδου (1), εἶναι ζήτημα ἂν καὶ ὁ Βότσαξ ἔλαβεν ὑπ' ὄψει εἴτε τὸν τελευταῖον ἀντιγραφέα, εἴτε αὐτὸν τὸν Σενέκαν, ἀφοῦ οὐδὲ πρὸς τὸν Ἰππόλυτον τούτου ἔχει σχέσιν ἡ Φαῖδρα, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Κρῆς νομικὸς πολὺ ἐντέχνως ἀπέκρυψε τὰ ἴχνη τῆς λογοκλοπίας.

Καὶ πιθανὸν μὲν ν' ἀπατῶμαι εἰς τὰς σκέψεις μου, ἐν ὅσῳ ὅμως δὲν ἐξακριβωθῇ τὸ ζήτημα τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου, ἐπιτρέπονται τοιαῦται ὑποθέσεις, ὡσάκις μάλιστα ὑποστηρίζονται καὶ διὰ τοσούτων λόγων. Οὕτως ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς Ἐρωφίλης μονόλογος τοῦ Χάρου ἔχει μὲν σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ *Canti della Morte* τῶν ἰταλῶν Ἀντωνίου Ἀλαμάννη καὶ Ἰωάννου dell' Ottonajo (2), στενώτερον ὅμως σχετίζεται πρὸς τὴν

(1) Ὀλόκληρος ἡ τετάρτη καὶ ἡ πέμπτη πρᾶξις τῆς Ὀρβείκκας, ἐπομένως καὶ τῆς Ἐρωφίλης, ἀπεμιμήθησαν ἐκ τοῦ Θυέστου. Ἐν τούτοις ὁ ἐν τῇ Ἐρωφίλῃ μονόλογος τῆς σκιάς τοῦ βασιλέως ὁμοιάζει τοσοῦτον πρὸς τὸν μονόλογον τοῦ φάσματος τοῦ Θυέστου ἐν ἐτέρᾳ τοῦ Σενέκα τραγωδίᾳ, ὁ Ἀγαμέμνων, ὥστε εὐλόγως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ὁ Χορτάκης ἐγίνωσκε τὸν λατῖνον τραγικόν, ἢ τοῦλάχιστον εἶχεν ὑπ' ὄψει τοὺς ἀπομιμηθέντας τὸν Σενέκαν Βυζαντινοὺς δραματικούς. Μίαν τῶν βυζαντινῶν τούτων τραγωδιῶν (τὴν Κλυταιμνήστραν) ἀνακαλύψας ὁ Matthaei ἐξέδοτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σοφοκλέους (1806) τὴν τραγωδίαν ταύτην δὲν εἶχον δυστυχῶς ὑπ' ὄψει ὅταν ἔγραφον τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ὅπως τὴν ἐπικαλεσθῶ ὡς σπουδαῖον ἐπιγένημα ὅτι τὸ κλασικὸν θέατρον οὐδέποτε ἀπηρχαιώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(2) *Tutti i trionfi, carri, mascherate etc. Cosmopoli, 1750, σελ. 425.* (Τὰ ποιήματα ταῦτα γραφέντα χάριν τῶν ἐπὶ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων θεαμάτων τῆς Φλωρεντίας ἐτυπώθησαν πολλάκις).

περίγραφὴν τοῦ Θανάτου, τὴν ὁποίαν ὁ πολὺ τούτων προγενέστερος Ρόδιος ποιητὴς Ἐμμανουὴλ Γεωργιλᾶς παρεισάγει ἐν τῷ θανατικῷ τῆς Ρόδου (1). ἀλλὰ καὶ ἐν παλαιῷ Κρητικῷ δράματι παρίσταται ὁ Χάρος φιλικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον διαλεγόμενος, ὡς ἐξῆς :

ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

Ποιὸς εἶν' τὸν βλέπω κ' ἔρχεται μαῦρος, σκοτεινισμένος,
 ἀσούσουμος, ἀνέγνωρος καὶ ξεκοκχαλισμένος ;
 Πές μου ποιὸς εἶσαι, νὰ χρῆς, κ' εἰς μέγαν φόβον εἶμι,
 ὁ φόβος τοῦ ἀποθαίνει με, ἡ θωριά σου καταλεῖ με,
 ἡ ἀντίληψίς σου πῶς ἀκοῦς; πῶς λέσι τ' ὄνομά σου;
 νὰ σὲ γνωρίσω κάμε με, νὰ λείψ' ἐκ τῆ φοβιά σου.

ΧΑΡΟΣ.

Ἐγῶμαι ὁποῖος ἂν ἤκουσες, ὁ [φοβερὸς] ὁ Χάρος,
 ὁποῦ τινὰς δὲν μ' εὔρηκε βοήθεια μουδὲ θάρρος ·
 ἐγῶμαι ὁποῖος φανερά τὸν κόσμον διαγουμίζω,
 καὶ ὁποῦ ῥηγάδες καὶ ἀφεντιαῖς δὲ ταῖς ἀναγυρίζω,
 ὁ Χάρος εἶμαι ὁ χαλασμός τσ' Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως,
 καὶ μὴ φοβᾶσαι τίβοτας σήμερον νὰ μιλήσης ·
 καλὰ καὶ νὰ γεννήθηκες ὑποταγὴ τοῦ Χάρου,
 μὴν ἔχης ἔγνοια σήμερον νὰ πῆς πῶς θὰ σὲ πάρω ·
 ἔχε τὸ θάρρος βέβαιον, πλεῖστα τὴν ἀφοβία,
 μὴν ἔχης τρόμον ὀγιά δὲ σ' ἀμνόγω 'ς ἀληθεία (2).

Τοιοῦτον περὶ Θανάτου ποίημα διεσώθη καὶ ἐν τῇ ἰταλικῇ γλώσσῃ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ, ὡς ἐκ πολλῶν πιστῶν

(1) Στ. 205-255 (ἐν ἐκδόσει Wagner, σελ. 39).

(2) Ὁ δραματικὸς οὗτος διάλογος ἀποτελούμενος ἐκ 5,000 περίπου στίχων θέλει ἐκδοθῇ ἐν δευτέρᾳ συλλογῇ Κρητικῶν δραμάτων.

μεθ' τεκμηρίων (1), εἰς δὲ τὸ στόμα τοῦ ἰταλικοῦ τούτου
θανάτου ἀπαντῶσιν αἱ αὐταὶ περίπου ἐκφράσεις, τὰς ὁποίας
λέγει καὶ ὁ τῆς Ἑρωφίλης Χάρος.

. . . emendo in estermínio la gente Grecha,
et Troia et Roma, et ogni suo patritio,
quali già soggiogorno tutto il mondo,
et morte tutti gli ha mandati in fondo.

Ποῦ τῶν Ἑλλήνων ἡ βασιλεία; . . .
ποῦ ἡ Καρτάγω ἡ δυνατὴ καὶ οἱ πολεμάρχοι γιᾶξοι
τῇ Ρώμῃ; ποῦ τὰ κέρδητα ποῦ ἔχουσιν ἀποτάξει; . . .
Ὅλα χαλάσαν ἀπὸ 'μέ, καὶ ὅλ' ἀπὸ 'μέ χαθῆκα,
χῶμα γενῆκα ἀψήφιστο καὶ εἰς λησμονιάν ἐμπῆκα (2).

Ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἡ τῆς Ἑρωφίλης ὑπόθεσις παρουσιάζει
στενωτέραν σχέσιν πρὸς τὴν παλαιάν τραγωδίαν τοῦ Ἀντωνίου
Καμέλλη τὴν ἐπιγραφομένην Φιλόστρατος καὶ Παμφί-
λη (3) μᾶλλον ἢ πρὸς τὴν Ὀρβέκκην, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς
βραχείας ταύτης ἀναλύσεως τῆς πρώτης.

Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Δημητρίου ἀνετρέ-
φετο ὁ ἀξιωματικὸς Φιλόστρατος πολὺ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ

(1) Trattato della superbia de uno chiamato Senso, il quale fugiva la morte; cosa d'ellectevole da intenders. Venetia 1516 (ἐν β.βλ.οθ. ἀγίου Μάρκου Miscel. Varia CXCI). Παρὰ τοῦ περιέργου τούτου ποιήματος λόγος γενήσεται ἄλλοτε.

(2) Ἑρωφίλη, Πρὸλ. στ. 23, 27, 31-32.

(3) Ὁ Καμέλλης γνωστότερος ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, di Pistoja, ἤκμασεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν δούκων τῆς Φερράρας καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1504· ἡ τραγωδία αὐτοῦ ἐπιγράφεται: Tragedia de Antonio da Pistoja, Filostrato e Pamphila. Venetia 1508.

βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἀρετάς· περιπαθέστερον ὅμως πάντων ἡγάπα τὸν ὠραῖον Φιλόστρατον ἢ Παμφίλη, μονογενῆς τοῦ Δημητρίου θυγάτηρ, τῆς ὁποίας τὴν χεῖρα ἐπανειλημμένως ἐζήτησαν πολλοὶ ἰσχυροὶ ἡγεμόνες. Μὴ θέλων ὁ βασιλεὺς νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὴν τρυφερὰν κόρην, ἀνέθετο εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρέσκοντος συζύγου. Ἀλλ' ἡ Παμφίλη ὑπὸ διαφοροῦς προφάσεις ἀναβαλοῦσα τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς πατρικῆς εὐχῆς, ἐπὶ τέλους προτείνει εἰς τὸν ἐραστὴν νυκτερινὴν συνέντευξιν ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ· ὁ πατὴρ συλλαβὼν αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Φιλοστράτου προσποιεῖται ὅτι ἐνδίδει εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὰς παρακλήσεις τῆς θυγατρὸς, ζητούσης τὴν χεῖρα τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἐνδομύχως ὅμως σχεδιάσας τὴν τιμωρίαν ἀμφοτέρων, σύρει σιδηροδέσμιον τὸν Φιλόστρατον ἐν τινὶ ὑπογείῳ καὶ ἀφοῦ μετὰ τῶν δημίων ἐβασάνισαν καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν, ἐκβάλλει τὴν καρδίαν καὶ ἐντὸς κανίστρου προσφέρει ὡς γαμήλιον δῆθεν δῶρον εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ· εἰς τὸ εἶδεχθῆς τοῦτο θέαμα ἡ Παμφίλη φονεύεται ἰδίᾳ χειρί.

Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ καθέκαστα τῆς διασκευῆς τῆς ἰταλικῆς ταύτης τραγωδίας ἔχουσι στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν Ἑρωφίλην, διότι καὶ ἐν ἐκείνῃ ὁ Φιλόστρατος ἐκμυστηρεύεται τὸν ἔρωτά του εἰς τὸν φίλον Τύνδαρον, ὁ βασιλεὺς συσκέπτεται μετὰ τοῦ Παντέρου περὶ τῆς κατὰλληλοτέρας τιμωρίας τῶν ἐνόχων, ὁ δὲ συνετὸς σύμβουλος συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Φιλοστράτου, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Παμφίλη ἰκατεύουσα τὸν πατέρα ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸν γάμον, προβάλλει τὰ αὐτὰ τῆς Ἑρωφίλης ἐπιχειρήματα. Ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνειρον περὶ τῶν περιστερῶν λείπει, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἀντὶ τῆς Παμφίλης ὀνειρεύεται ὁ σύμβουλος Πάντερος, οὐχὶ δύο περιστερὰς ἀλλὰ δύο ἀρπυίας.

Τὴν τραγικὴν ὁμῶς ταύτην ὑπόθεσιν οὔτε αὐτὸς ὁ Καμέλλης ἐπεννόησε, διότι πολὺ πρὸ τούτου ὁ Βοκκάκιος (1353) ἀνέπτυξεν αὐτὴν ἐν τῷ Δεκαημέρῳ. Κατὰ τὸν ἰταλὸν μυθογράφον ὁ ἡγεμὼν τοῦ Σαλέρνου Ταγκρέδης εἶχε μονογενῆ θυγατέρα, τὴν ὠραίαν Γισμόνδαν· αὕτη ἀγαπήσασα ἓνα τῶν βασιλικῶν θεραπόντων, τὸν ἐνάρετον καὶ ἀνδρεῖον Γισκάρδον, δὲν περιωρίσθη εἰς πλκτωνικὸν μόνον ἔρωτα· τὴν ἀτιμίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀνακαλύψας ὁ Ταγκρέδης σφάζει τὸν Γισκάρδον, καὶ θέσας τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐντὸς χρυσοῦ κυπέλλου προσφέρει ὡς δῶρον εἰς τὴν ἀγνοοῦσαν τὴν πατρικὴν ἐκδίκησιν θυγατέρα, ἥτις οὕτω μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς ἐραστοῦ δηλητηριάζεται· ἡ πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ Γισκάρδου περιπαθῆς τῆς Γισμόνδας ἀποστροφή ἔχει μικράν τινα πρὸς τὴν Ἑρωφίλην σχέσιν (E, 320-325), ἀλλ' ὁ πρὸς τὸν Ταγκρέδην λόγος τῆς ἐνόχου θυγατρὸς εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν ὁμοίαν διδασχὴν τῆς Ἑρωφίλης, ὡς δύναται νὰ κρίνῃ ὁ συγκρίνων τὰς περιχοπὰς ταύτας τοῦ Βοκκακίου πρὸς τὴν Κρητικὴν τραγωδίαν (Δ, στ. 273-440).

Ma lasciamo or questo, e ragguarda alquanto a' principj delle cose: tu vedrai noi d' una massa di carne tutti la carne avere, e da uno medesimo Creatore tutte l' anime con iguali forze con iguali potenzie, con iguali virtù create. La virtù primieramente noi, tutti nascemmo e nasciamo iguali, ne distinse; e quegli che di lei maggior parte avevano et adoperavano nobili furon detti, et il rimanente rimase non nobile. E benchè contraria usanza poi abbia questa legge nascosa, ella non è ancor tolta via, nè guasta dalla natura nè da' buoni costumi; e perciò colui che virtuosamente adopera, apertamente si mostra gentile, e chi altramenti il chiama, non colui che è chiamato, ma colui che chiama, commette difetto. Ragguarda tra tutti i tuoi nobili uomini, et esamina

la lor virtù, i lor costumi e le loro maniere, e d' altra parte quelle di Guiscardo ragguarda: se tu vorrai senza animosità giudicare, tu dirai lui nobilissimo, e questi tuoi nobili tutti esser villani. Delle virtù e del valore di Guiscardo io non credetti al giudizio d' alcuna altra persona, che a quello delle tue parole e de' miei occhi. Ch' il commendò mai tanto, quando tu 'l commendavi in tutte quelle cose laudevole che valoroso nome dee essere commendato? e certo non a torto; che s' e miei occhi non mi ingannarono, niuna laude da te data gli fu, che io lui operarla, e più mirabilmente che le tue parole non potevano esprimere, non vedessi: e se pure in ciò alcuno inganno ricevuto avessi, da te sarei stata ingannata. Dirai dunque che io con nome di bassa condizione mi sia posta? tu non dirai il vero: ma per avventura, se tu dicessi con povero, con tua vergogna si potrebbe concedere, che così hai saputo un valente uomo tuo servidore mettere in buono stato: ma la povertà non toglie gentilezza ad alcuno, ma sì avere. Molti re, molti gran principi furon già poveri; e molti di quegli che la terra zappano e guardan il pecore, già ricchissimi furono e sonne (1) . . .

Ὅτι ὁ Καμέλλης παρέλαβεν ἐκ τοῦ Βοκκακίου τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας αὐτοῦ, πλὴν τῶν ἄλλων πείθουσι καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τοῦ δράματος, Φιλόστρατος, Παμφίλη, Τύνδαρος καὶ Δημήτριος, οὐδὲν ἄλλο ὄντα ἢ αὐτοὶ οἱ τοῦ Δεκαημέρου ἥρωες, Filostrato, Panfilo, Tindaro, Dioneo· ἂν δὲ τὴν μέθοδον ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ Χορτάκης

(1) Decamerone, giornata quarta, novella prima. Ταύτην περίπτωσιν ἔχει καὶ τὸ ἑννατον διήγημα τῆς αὐτῆς ἡμέρας περὶ Γουλιέλμου Rossiglione.

εὐκόλως ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἡρωίδων τοῦ ἱταλοῦ μυθογράφου Neifile (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Κρῆς δραματικός καλῶς ἐγίνωσκε τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ πολλὰ ἐκ πολλῶν δραμάτων καὶ μυθιστορημάτων ἐσταχυολόγησεν, ἐκτὸς ἂν νεώτεραι ἀνακαλύψεις ἀποδείξωσι τὸ ἐναντίον, διότι τίς οἶδε μὴ καὶ ὁ Χορτάκης ὡς καὶ πάντες οἱ προσημειωθέντες ἱταλοὶ εἶχον ὑπ' ὄψει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐλληνικὴν πηγὴν, λανθάνουσαν ἡμᾶς;

Ἐνόσω θετικώτεροι ἀποδείξεις δὲν ἐπικυρώσωσι τὴν τελευταίαν εἰκασίαν, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ κ. Βουρσιανοῦ, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ Χορτάκης ἀνέγνω πλὴν τῆς Ὀρβέκκας καὶ ἄλλα ἰταλικά δράματα, ποιήματα καὶ διηγήματα, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀναντιρρήτως ἐπηρεάσθη· ἀλλ' ἡ ξενικὴ αὕτη ἐπιρροή δὲν ὑπεδούλωσεν ἐντελῶς αὐτόν, ἀφοῦ καὶ ὑπὸ τὸ ξενικὸν τοῦτο βάρος κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ ἀρκετὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκδηλουμένην ἐν σειρᾷ πρωτοτύπων εἰχόνων· μετὰ πολλῆς τέχνης ἀνθολογήσας ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ λειμῶνος ποιητικὰ τινὰ ἄνθη ἐνεφύτησεν εἰς αὐτὰ τὸ ἐλληνικὸν ἄρωμα, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς

(1) Τὸ ὄνομα Ἑρωφίλη φαίνεται ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους, διότι μόνον ἅπαξ ἀπαντῶν ὡς ἐπώνυμον μιᾶς τῶν Σιδυλλῶν διορθοῦται ὑπὸ τινων εἰς Ἑρωφίλη. Εἴτε ὁ Χορτάκης πρῶτος ἐπλασεν αὐτό, εἴτε ἐξ ἀγνώστου πηγῆς παρέλαβεν αὐτό, τὸ βέβαιον ὅτι πολὺ ἐγένετο χρῆσις τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ ΙΣΤ' ἐκατονταετηρίδι. Οὕτως ὁ Ἀρίστος Ἑρωφίλην ὀνομάζει τὴν ἡρωίδα μιᾶς τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ Sforza d' Oddo ἐπέγραψεν *Erophilomachia* τὸ ἐν ἔτει 1572 ἐκδοθὲν ποίημά του, ὡς περιγράφον τὴν πρὸς τὸν Ἑρωτα πάλιν τῆς φίλης (*duello d'amore e d'amicitia, egli più brevemente ha detto Erophilomachia*). Ἰλ; προσημειώθη (σελ. λθ') Ἑρωφίλη ὀνομάζεται καὶ ἡ ἡρωὶς ἐτέρου Κρητικοῦ δράματος.

ὁ μόνος καὶ τοσοῦτον ζηλότυπος τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ἐκτιμητῆς, ὁ λαός, συνήνεσε καὶ μεταβάλλη εἰς σάρκα καὶ αἷμα αὐτοῦ τοσοῦτους στίχους τοὺς Ἑρωφίλης (1).

Μετὰ τῆς Ἑρωφίλης συνέχεται καὶ ἕτερον δράμα, τὸ ὁποῖον ὡς παρειαγόμενον ἐν τῷ τέλει ἐκάστης πράξεως τῆς κυρίως τραγωδίας φέρει τὸ ἰταλικὸν ὄνομα Ἰντερμέδιον (intermedio, intermezzo), ἐν τῇ ἐκδόσει ὅμως τοῦ Κιγάλα καλεῖται ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον Στροφή τοῦ Δράματος· ἀγνοῶ ὁποῖαν τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν ἐπροτίμησεν αὐτὸς ὁ ποιη-

(1) Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ λαὸς ψάλλει μέχρις ἡμῶν τὸ διστίχον:

Τὰ γέλοια μὲ τὰ κλύμακτα, μὲ τὴν χαρὰν ἢ πίκρα
μῖαν ὄραν ἐσπαρθήκανε, μῖαν ὄραν ἔγεννηθῆκαν.

Ἄλλ' οἱ στίχοι οὗτοι ἀναντιρρήτως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑρωφίλης (Γ, σ. 1-2), ὁ δὲ Χορτάκης ἀπεμιμήθη αὐτοὺς οὐχὶ ἐκ τῆς Ὀρδέκας ἀπλῶς λεγούσης,

quanto vicin' al riso è sempre il pianto (σελ. 26),

ἄλλ' ἐξ ἑτέρας τραγωδίας (Gli Antivalomeni, σελ. 31) τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ γράφοντος,

che non si muti in pianto
il riso, e in bene il male,
che l' uno è posto sempre à l' altro à canto,
veduto ho io già tale
la sera in riso e in canto,
che trovato ho il mattino in sì gran doglia.

Πολλοὺς στίχους τοῦ Χορτάκη ἤκουσεν ἐν τῇ παρελθούσῃ ἐκατονταετηρίδι ὁ περιηγητὴς Guys ψαλλομένους ἐν χορῷ ὑπὸ τῶν παρθενῶν τοῦ Αἰγυλίου πελάγους ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ κλήδωνος (Voyage littéraire de la Grèce I, σελ. 231-233, καὶ II, 35-36), ὁ δὲ Κρῆς Ζάνες τοσοῦτον ἐγίνωσκε τὴν Ἑρωφίλην, ὥστε πολλάκις ἀπομιμνῆται αὐτήν, χωρὶς βεβαίως καὶ τὸ θελῆναι· (βλέπε τὴν ἀπομίμησιν τῶν ἄνω στίχων ἐπὶ τοῦ Ζάνε ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι, σελ. 263).

τῆς, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ζάνε μνημονεύμενος τῆς Ἑρωφίλης συνεργάτης Κατσάρπος (1), ἀφοῦ, ὡς προσημειώθη, οὐδεμίαν περὶ τοῦ ἐμβολίου τούτου δράματος ποιεῖται μνείαν ἢ πρὸς τὸν Μούρμουρην στιχηρὰ προσφώνησις τοῦ Χορτάκη (2). Οἷόςδῃποτε ὁμῶς καὶ ἂν συνέταξε τὸ Ἰντερμέδιν τεῦτε, τὸ Κρητικὸν τοῦτο δράμα εἶναι ἄξιον προσοχῆς τινος, ὡς δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν πρώτων ἀποπειρῶν πρὸς δραματοποιήσιν τῆς *Gierusalemme Liberata* τοῦ Τάσσου (3), καὶ ὡς ἡ πρώτη συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς τότε ἐν Ἰταλίᾳ γενομένης ἀποπείρας πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν χορῶν τῆς τραγωδίας δι' ἑτέρου αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου δραματίου (4)· γεγονότα ἀποδεικνύοντα ὅτι τὸ θέατρον τῶν Κρητῶν ἤκμαζεν ἀρκούντως ἐν τέλει τῆς

(1) Ἐν τῷ *archivio Notarile* τῆς Βενετίας διασώζονται καὶ τὰ ἔγγραφα Κρητὸς τινος συμβολαιογράφου, τοῦ ἱερέως Ἀνδρέα Κατσαρᾶ (1580-1635)· τοῦ Κατσαρᾶ τούτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα υἱὸς ἦν ὁ Κατσάρπος (Κατσαρόπαις ἢ Κατσαρόπουλος).

(2) Ὁ κ. Βουρσιανὸς μὴ εὕρισκων διαφορὰν τῆς γλώσσης τῶν Ἰντερμεδίων πρὸς τὴν Ἑρωφίλην, εἰκάζει ὅτι αὐτὸς ὁ Χορτάκης ἔγραψε καὶ τὸ ἐμβόλιμον τοῦτο δράμα *Erophile*, σελ. 62²).

(3) Ἐν ἔτει 1614 ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ ὁ *Alceio* τοῦ Ὀγγάρου μετὰ πέντε Ἰντερμεδίων, ἐξ ὧν τὰ δύο πρῶτα ἀφορῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς Ἀρμίδας ἐπεισῶδιον, εἰλημμένον ὁμοίως ἐκ τοῦ Τάσσου, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν πρὸς τὸ Κρητικὸν δράμα· περὶ τῆς σχέσεως τούτου πρὸς τὸν Τάσσον βλέπε Βουρσιανὸν (σελ. 621-622).

(4) Πρῶτος ὁ Φλωρεντινὸς *Grazzini* ὁ ἐπιλεγόμενος *Lasca* θελήσας ν' ἀνανεώσῃ τὸ λησμονηθὲν τοῦτο εἶδος τῶν ἐμβολίων δραμάτων, παρεισῆγαγεν ὡς Ἰντερμέδια τῆς κωμωδίας αὐτοῦ *La Gelosia* (1550) χοροὺς σατύρων καὶ στριγλῶν· ἕτερος ὁμῶς συμπατριώτης τοῦ Λάσκα, ὁ *Buonarrotti*, ἐτελειοποίησε τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ἔτει 1612 παρεμβάλων ἐν τῇ κωμωδοτραγωδίᾳ αὐτοῦ *Tancredi* διάφορον τοῦ κειμένου δράματιον· ὁ τελευταῖος θεωρεῖται ὡς ὁ ἐφευρητὴς τῶν Ἰντερμεδίων.

ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ὅπως οὐ μόνον παρακολουθῇ εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ γινομένας σκηνικὰς προόδους, ἀλλὰ καὶ πρῶτον ἐρμολόγη αὐτὰς ἄνευ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς παλαιᾶς σκηνῆς. διότι οὔτε οἱ χοροὶ τῆς τραγωδίας ἐξωβελίσθησαν, οὔτε τὸ ἰντερμέδιον ἀποτελεῖται ἐξ ὀλίγων μόνων στίχων.

Ἡ ἀκρόασις ὁμῶς δύο τοσούτων μεγάλων καὶ συνεχῶν δραμάτων δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ κουράτῃ τοὺς θεατὰς, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον βλέπομεν τὰ μεταγενέστερα τῶν Κρητῶν δράματα καὶ ἰντερμέδια πολὺ ἡπλοποιημένα· οὕτως ἡ κωμῳδία ὁ Στάθης ἐκ μόνων τριῶν πράξεων ἀποτελουμένη ἀντικαθίστα τοὺς χοροὺς διὰ δύο καὶ μόνων παρεισάκτων δραματίων, καὶ τούτων ὅλως διαφόρων πρὸς ἄλληλα, διότι τὸ μὲν πρῶτον ὑπόθεσιν ἔχει σύγχρονον τῆς Κρητικῆς ἱστορίας ἐπεισῶδιον, τὸ δὲ δεύτερον τὸν Ἑρῶϊκὸν πόλεμον, ἀναντιρρήτως ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἀπομεμιμημένον, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ὀνομάτων Οὐλύσες, Ἑλένα, Παλαμέτες, Μενελάος, Ἑρώγεια, Μακεδόνια· τὴν θεατρικὴν ταύτην ἀπλοποίησιν ἠδυνάμεθα νὰ ἐκτιμῶμεν ἀσφαλέστερον, ἂν ἐσώζοντο καὶ τὰ μνημονευόμενα τῆς τραγωδίας Ζήνων ἰντερμέδια, διότι, ὡς προεσημεκώθη, ὁ Στάθης δὲν ἐδιδάχθη ἐπὶ τοῦ συνήθους τῶν Κρητῶν θεάτρου, ἀλλ' ἐπὶ μεταβατικῆς σκηνῆς δημῶδων ἡθοποιῶν.

Ἐκ τῶν ἰντερμεδίων τῆς Ἑρωφίλης δυνάμεθα ν' ἀρυσθῶμεν καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τῆς τότε ἀναπτύξεως τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἐν Κρήτῃ· οἱ ἡθοποιοὶ ἔφαλλον ὅτε μὲν διὰ γυμνῆς φωνῆς, ὅτε δὲ συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ὀπισθεν τῆς σκηνῆς κρυπτομένης ὀρχήστρας πολλὰ τῶν ᾠσμάτων (1), οἱ δὲ χοροὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παντομιμικῶς παριστῶντες τὰ

(1) Ἰντερμέδιον Α, στ. 164-165, Β, στ. 26-27. Οὕτως ᾄδοντο πιθανῶς καὶ τὰ ᾠσματα τοῦ μουσικοῦ ἐν Ζήνωνι (πρῆξις Β', σκηνὴ Α, ὡς καὶ οἱ χοροὶ τῆς Ἑρωφίλης.

λεγόμενα ballets, συνεπλέκοντο πρὸς ἀλλήλους ὀρχούμενοι τὸν πυρρίχιον, ἥτοι τὴν λεγομένην Μορέσκαν μὲ ἄρμα (1).

Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς μακρᾶς ταύτης εἰσαγωγῆς συμπεραίνω ὅτι, πλὴν τοῦ Ζήνωνος, τὰ ἄλλα τῶν Κρητικῶν τούτων δραμάτων δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δουλικὴ ἀπομίμησις, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀντιγραφὴ τῶν ἰταλικῶν. Καὶ πιθανῶς μὲν νεώτεροι ἔρευναι νὰ διαλύσωσι τὰς περὶ πρωτοτυπίας τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου εἰκασίας μου, ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο ἀποδειχθῇ, πάλιν τὰ Κρητικὰ δράματα θὰ μείνωσιν ὡς ἐπιτυχεῖς τῶν ξένων ἀπομιμήσεις, τοσοῦτον μᾶλλον συγγνωστέαι, ὅσον οἱ ἐκ πλουσίων πτωχεύσαντες ποιηταὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ τινος δικαιώματος ἐδανείσθησαν ἀσθενῆ τινὰ μερίδα τοῦ προγονικοῦ ταλάντου, τὸ ὅποion περιελθὼν εἰς χεῖρας εὐτυχιστέρων κατόχων ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τοῦ πνεύματι-κοῦ αὐτῶν πλούτου. Ἀρχὴ τῆς δραματικῆς ποιήσεως τῶν τότε Ἰταλῶν ἦν οὐχὶ ἡ πρωτοτυπία, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχιστέρα τῶν κλασικῶν ἀπομιμήσεις· ὁ ἐπιτυχέστερον τοὺς ἀρχαίους μιμούμενος ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὰς τότε ἰδέας, ὁ δοκιμώτερος τῶν ποιητῶν· « οἱ ἀρχαῖοι εἶναι τὸ κάτοπτρον ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν » λέγει εἰς τῶν μᾶλλον πρωτοτύπων κωμικῶν τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος :

**Che come un scultore, un dipintore
non potrà mai dipingere, o scolpire**

(1) Ἰντερμέδιο Γ, στ. 120, Δ, στ. 79. Παράβαλλε καὶ Ἰντερμέδιο Β' Μορέσκα μετὰ Α' καὶ Β' πράξεων τοῦ Στάθου.

Μορέσκα καὶ Μορεσχάντο ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἡ παντόμιμος ὀρχησις, καὶ Μορέσκα μ' ἄρμα ἡ διὰ πυρρίχιου ὀρχήσεως συμπλοκὴ δύο ἀντιπάλων χορῶν. Τὸ ἔτυμον τῆς ἰταλικῆς λέξεως Moresca εἶναι σκοτεινόν, κατὰ τὰς πιθανωτέρας δ' εἰκασίας ἡ παντόμιμος ὀρχησις ἐκλήθη οὕτως ὡς ἀπὸ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ χορῶν (Mori) γνωρισθεῖσα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς. « Altresi le Moresche

figura ond' abbia onor, se pria non vede
e le scultore e le pitture antiche
di cui tolga il model; così ancor noi
non possiam fare alcuna cosa bella,
se quest' antichità per nostro specchio
non ci mettiamo inanzi (1).

Ἄλλ' ἂν οἱ δι' ἐκείνων πλουτήσαντες Ἱταλοὶ προτιμῶσι τῶν
παλαιῶν δανείων τὸν νεώτερον καὶ ἀληθῶς ἐθνικὸν αὐτῶν
πλοῦτον (2), τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος μὴ ἀποπτῦσαν ἔτι τὴν αἰ-
μην τῶν κυμάτων τὰ ὅποῖα κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἐπισώ-
ρευσεν ὁ δουλικὸς τυφῶν, μετὰ πολλῆς στοργῆς πρέπει νὰ
περισυνάξῃ τὰ ναυάγια ταῦτα, ὡς φιλόστοργος υἱὸς ἐκ ναυι-
γίου διασωθεὶς ἀνερευνᾷ τὴν παραλίαν καὶ εὐλαβῶς περισυ-
νάγει τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβραζόμενα λείψανα τῆς πατρί-
δος κληρονομίας ὅπως ἐναποθέσῃ αὐτὰ ἐν νεοδημήτῳ μεγί-
ρῳ. Καθὰ παρατηρεῖ Γάλλος περιηγητής, οἱ δυστυχεῖς ἱ-
μῶν πατέρες δὲν ἔψαλλον βεβαίως ὡς οἱ παλαιοί, οὐχ ἦτον
ὁμως ἔψαλλον ἔτι (3), ἐνόσῳ δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκείνους ψελ-
λίζομεν, δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ περιφρονῶμεν τὰ σι-
βάσματα τῶν πατέρων μας ψελλίσματα, μιμούμενοι τὴν ἀγροι-
κίαν τῶν ὀψιπλούτων, ἀροῦ οὔτε ὀψίπλουτοι δυνάμεθα νὰ
ὀνομασθῶμεν ἔτι.

non furono per altro così chiamate, che per essere in uso appo Mori,
da' quali agli Spagnuoli passarono, e quindi à noi ». Quadri, storia della
poesia italiana, τόμ. V, σελ. 257.

(1) Ταῦτα ἔγραψεν ἐν ἔτει 1545 ὁ Βολωνάιος Ercole Bentivoglio
ἐν προλεγόμενοις μιᾷς τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ (I Fantasci) ἀπομνησεί-
σης ἐκ τῆς Mostellaria τοῦ Πλάτου.

(2) « Poco onore da esse venne all'italiano teatro, e quasi tutte sono
ora dimenticate ». Tiraboschi Storia della Letteratura Italiana. Modena
1792, τόμ. VII, σελ. 1286—1287.

(3) « Ils ne chantent pas comme Sapho et Anacréon, mais ils chan-
tent encore ». Guys voyage dans la Grèce I, σελ. 131.

Ἐάν οἱ περὶ τὴν ἀναζήτησιν τοιούτων παλαιῶν ναυαγίων μοχθοῦντες χείρουν ὁσάκις ἀνακαλύψωσιν ἀπερριμμένην τινὰ σάνίδα, πολλῷ μᾶλλον δύναται νὰ χαρῇ ὁ εὐτυχήσας ν' ἀνεύρη ἐν τῇ ἄμμῳ ἐρήμου παραλίας κεχωσμένην ὁλόκληρον πλευρὰν καὶ ἀνακαθάραι τῶν ὑπὸ τῆς πολυκείρου καταχώσεως προσπεφυκότων ὀστρειδίων ἀνακομίσει αὐτὴν εἰς τὸν περισυνάγοντα τὰ ναυάγια ταῦτα λιμένα μέχρις οὗ παρουσιασθῇ ὁ κατάλληλος ναυπηγὸς πρὸς ἐπιστημονικὴν συναρμολόγησιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ διαλυθέντος πλοίου. Ἡ εἰκὼν αὕτη πιστῶς ἐξεικονίζει τὸ ταλαίπωρον σκάφος τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν φιλολογίας, τῆς ὁποίας μίαν τῶν πλευρῶν ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ Κρητικὸν τοῦτο θεάτρον.

Ἐν τῇ μακρᾷ καὶ πολυπύκνῳ ταύτῃ ἐργασίᾳ πολὺ μ' ἐνεκαρδίωσαν αἱ προτροπαὶ τοῦ πολυτίμου φίλου μου Κ. Δ. Βικέλα, αἱ συμβουλαὶ καὶ ἡ ἀρωγὴ τοῦ σεβαστοῦ μοι εὐεργέτου Κ. Α. Μάμουκα, ὡς καὶ ἡ συνδρομὴ τοῦ ἐφόρου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης Κ. Ἰ. Βελούδου· πρὸς τούτους δ' ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὴν ἐνθερμον εὐγνωμοσύνην μου.

Ἐν Παρισίοις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1878. (*)

Κ. Ν. ΣΑΘΑΣ.

(·) Ὅφειλω νὰ σημειώσω ὅτι ἡ μακρὰ αὕτη εἰσαγωγή δὲν ἐπαγγέλλεται νὰ ἐξαντλήσῃ θέμα τοσοῦτον εὐρύ καὶ πρῶτον ἤδη θιγόμενον· ἐπὶ μόνοις τοῖς βοηθήμασι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου γράψας ταῦτα, οὔτε τὰ ἀλλαχοῦ ἀποκείμενα χειρόγραφα, οὔτε τινὰ τῶν δυσσευρέτων βιβλίων εἶχον πρὸ ὀφθαλμοῦν· διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον παρῆλθον ἐν σιγῇ τὴν ὑπὸ Ματθαίου καὶ Στρουβίου ἐκδοθεῖσαν Κλυταιμνήστραν, ὡς καὶ τὴν κωμωδίαν τοῦ Μόσχου Νέαιραν· περὶ τούτων ὁμῶς πάντων κατ' ἐκτασιν θὰ λαλήσω ἐν ἑτέρῳ τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου σειρᾷ.

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ .

Ζ Η Ν Ω Ν

Τ Ρ Α Γ Ω Δ Ι Α .

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ .

ΖΗΝΩΝ αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως .
ΛΟΓΓΙΝΟΣ ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος .
ΣΚΙΑ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ πρῶην αὐτοκράτορος .
ΑΡΜΑΚΙΟΣ ἀρχιστράτηγος .
ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ υἱὸς Ἀρμακίου .
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ ὑπουργοὶ Ζή-
νωνος .
ΠΕΛΑΓΙΟΣ πατριάρχης .
ΕΡΑΣΤΟΣ υἱὸς Πελαγίου .
ΕΥΦΗΜΙΑΝΟΣ μάγος .
ΦΙΛΑΡΓΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΑΣ, στρατηγοί .
ΓΑΤΖΕΟΣ, ΠΡΟΚΛΟΣ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ἄρχοντες Πολίται .
ΜΟΥΣΙΚΟΣ .
ΤΡΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ .
ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΟΙ .
ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΙ .
ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ .
ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΠΟΛΙΤΑΙ .
ΧΟΡΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΟΡΦΑΝΩΝ .
ΣΚΙΑΙ Πελαγίου, Ἀρμακίου καὶ Λογγίνου .
Προλογίζουσιν ὁ ΑΡΗΣ, ἡ ΤΙΣΙΦΟΝΗ, ἡ ΑΛΕΤΩ, ἡ ΜΕΓΑΙΡΑ
καὶ Ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 491 Μ. Χ.

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

(Πρόλογος τὸν ὁποῖον κάνει ὁ Ἄρης, καὶ κάθεται εἰσὲ ἓνα ἀμάξι, καὶ ἡ σεμναῖς θεαῖς τοῦ ἄδου Ἀλετω, Τισιφόνη καὶ Μεγείρα, καὶ στερνὰ ἐβίχινει ὁ θεὸς ὁ Διόνυσος).

Α Ρ Η Σ .

Πχοῖδς εἶμαι κ' ἦρθα ὥς ἐδεπᾶ κανεῖς σας δὲ γνωρίζει,
ἄρχοντες εὐγενέστατοι, μόνο γιγτὶ μέ ὀρίζει
ἐκεῖνος ὅπου τσ' ὀρανυὺς κινᾶ, μὰ δὲν κινᾶται,
μ' ἔστειλε εἰς τοῦ λόγου σας τὰ πῶ γιὰ ν' ἀγροικᾶτε.
Εἰγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ θεὸς ποῦ Ἄρη μ' ἠνομάζου, 5
ποῦ τοῦ πολέμου νικητὴ οἱ στρατηγοὶ μέ κράζου,
καὶ στέκω ἀπάνω τσ' ὀρανυὺς, κ' ἔχω ἀποκατωθιό μου
τὴν Ἀφροδίτη, τὸν Ἑρμῆ, καὶ Ἥλιο τὸν ἀδερρό μου,
καὶ ἄστρο μ' ὀνοματίζουνσι τῆς θλίψις, τοῦ πολέμου,
ποῦ πέμπω μάχαις καὶ πληγαῖς· καὶ ἐμένα ρκίνεταί μου 10
πῶς φέρνω μεγαλόταταις ἀνάπαψες τοῦ κόσμου,
ἀνετημαλιαῖς καὶ ὀχθριταῖς σκορποῦσι ἀπὸ μπρὶς μου·
καὶ ταῖς καρδιαῖς ἔς τὸμ πόλεμο τῶμ πολεμάρχω ἀνάφτω,
κ' ὕστερα πάλι ταῖς φωτιαῖς καὶ τσῆ ὀχθριταῖς τους παύτω·
Εἰγὼ ἔμαι αἰτία ἡ μοναχὴ τόσο ποῦ δὲ δειλιοῦσι, 15
τὸ αἶμα καὶ τὰ πλούτη τως γιὰ μέ νὰ διασκορποῦσι.
Καὶ ἀκόμη αἰτία εὐρίσκομαι τσ' ἀνάπαψις τοῦ κόσμου,
καὶ διασκορπίζω εἰρηνικὰ τὴ λάμψι καὶ τὸ φῶς μου·
περνοῦσι ἡ μάχαις, πέφτουσι σαῆπτρα χρυσᾶ, καὶ εἰρήνη
ἀρχίζει ὁ κόσμος ν' ἀγροικᾶ, κ' ἡ χῶραις εὐφροσύνη· 20

γιατί τὸ αἷμα ὡς ἁλοῦν τόσω σκληρῶν ἀνθρώπων,
χαίρουνται τὴν ἀνάπαυσιν τὰ ἔθνη εἰς πᾶσα τόπον,
καὶ ὡς ὁ χρυσὸς μὲ τὴ φωτιά λάμπει καὶ καθαρίζει,
ἔτσι τὸν κόσμον ὁ πόλεμος μερώνει καὶ δροσίζει.

- 25 Εἰ γὰρ ἐγώ 'μαι ἐκεῖνος ὁ θεὸς ποῦ μὲ τὸ φῶς μου ἀρχίζω
τὸ νοῦ σας νὰ γυρεύετε δόξαις καὶ νὰ φωτίζω,
ἐγὼ ἀνάφτω ταῖς καρδιαῖς, κ' ἐγὼ τὸ ἀναγαλλιάζω,
κ' ἐγὼ εἰς πλοῦτη καὶ τιμαῖς τὸ ἀθρώπους ἀναιθάζω.
Γιὰ μένα πχοῖος τὸν θάνατον ἔς τὸν νοῦ ποτὲ λογιάζεται;
- 30 μάλιος πῶς εἶναι ἀθάνατος πάντα του λογαριάζει,
καὶ ἄρματωμένος σὰν ἐμὲ ἔς τὸν πόλεμον προβαίνει
καὶ μέσα εἰς ταῖς φάλαγγες κ' εἰς τὰ τειχία ἀναιθαίνει,
καὶ νικητὴς μὲ ταῖς πληγαῖς κράζεται, καὶ στεφάνη
ἡ δάφνη ἡ πρινοπράσινη τοῦ πλέκει καὶ τοῦ βάνει.
- 35 Ποῦ 'σαι τῆς Κρήτης καύχημα, ἄμαχε ἡγεμόνα,
ποῦ στολισμένος βρίσκεσαι τῆς Κύπρου τὴν κορώναν,
ποῦ 'σαι Κορνήλιε Κατερήν, τῶμ πολεμάρχῳ ἡ δόξα,
ποῦ ἡμπαινες ἀντήρητα εἰς τῶν Τούρκων τὰ τόξα,
καὶ ἐδάστας τὸ κοντάρι μου καὶ πλήγωνες τὸ ὀχθροῦς σου;
- 40 καὶ τῆμ πατρίδα τοῦ Διὸς πάντα ἔβανες ἔς τὸ νοῦ σου
νὰ βγάλῃς ὅκ τὸ 'Αγαρηνοῦς, τὸ αἷμά σου νὰ χύσῃς,
τῶν Κρητικῶν τὴ λευτεργίαν νὰ δώσῃς, νὰ χαρίσῃς;
Εἴπα, ψυχὴ οὐράνιος, μίλησε μοναχὴ σου!
- Ἀλέξανδρος, γῆ ὁ Ἡρακλῆς, πχοῖος εἶχε τὴ δύναμί σου;
45 πχοῖος αὐτοκράτωρ βασιλειᾶς, πχοῖος εἶχε τὴν ἀνδρείαν σου;
τ' ἀγγελικὸ σου πρόσωπον πχοῖος εἶχε; τὴ θωργίαν σου;
Πῶς σ' ἔδα ἀπάνω ἔς τοὺς ὀχθροῦς μὲ τὸ σπαθί ἔς τὸ χεῖρ
νὰ τρέχῃς τόσο τὸ πουρνό, νύκτα καὶ μεσημέρι,
καὶ μὲ καρδίαν λειονταργιοῦ τῇ μπρέκαις ν' ἀναιθαίνῃς;
- 50 ποῦ δὲν ἐψήφας ταῖς φωτιαῖς καὶ μίναῖς νὰ προβαίνῃς!
Δὲ σ' ἀκλουθοῦσε ὡς βασιλειᾶ νὰ 'σαι ἔς τὴν μπρέκιν ἀπάνω.

—τὸ ὀχθροῦς, παιδιὰ μου, ἄς βγάλλωμε, ἤλσες, καὶ ἄς ποθάνω!
 Ἐπόθανες, ἀθάνατε! καὶ ἰάλι ἀποθαμένος
 δὲν ἔπεσες, μονό ἵστεκες ὡς ἦσου ἀρματωμένος!
 καὶ σὲ φοβοῦντανε οἱ ὀχθροί, καλλίμαχε τοῦ ρένιου, 55
 πῶς ἄλλοι ὡσάν τοῦ λόγου σου ἀνδρειωμένοι ἐβγαίνου!
 Ἐδῶ ἔναι τὸ σκουτάρι σου τοῦτο καὶ τὸ κοντάρι
 τ' ἀνίκητο, ποῦ σοῦ ἔδωσα, τῆς Βενετιᾶς κλωνάρι!
 ἐτοῦτα ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐφύλαξα τὸν τόσο
 καὶ στολισμένα ἀπ' τὸ αἷμά σου ἔχω νὰ πᾶ νὰ δώσω 60
 γονατιστὸς τὸ ἀγάπης σου τοῦ ἄξιου ἀδελφοῦ σου,
 ὅπου ἔναι ἡ ἴδια εἰκόνα σου καὶ ὁ βγενικὸς ὁ νοῦς σου.
 Γερώνυμε, τῶν Ἑνετῶν ἀτίμητο λιθάρι,
 στύλε, θεμέλιο, καύχημα ποῦ σ' ἔχουσι οἱ Κορνάροι,
 γονατιστὸς σὲ προσκυνῶ! καὶ ἂν ἦσαι τῆς θαλάσσου 65
 ἀνδρειωμένος ἡγεμών, θέλουσι ἔς τ' ὄνομά σου
 ὀγλήγορα οἱ πατρίκιοι ἀφένταις οἱ δικοί μας
 δοῦκά τως νὰ ἔσαι, ἡ δόξα μας, τὸ κλέος, κ' ἡ ζωὴ μας·
 τοῦτα τὰ δῶρα ἀφίνω σου, γιατί ἦτανε ἐδικά σου,
 καὶ ἐγώ, ἄς ἦμαι καὶ θεός, γράφομαι τὸ ἐξουσᾶς σου. 70
 Πάλι σὲ σένα, ὦ Μίνιε, τὸ πρόσωπο γυρίζω
 καὶ τοῦτο τὸ δοξάρι μου καὶ σποῦρδα σοῦ χαρίζω,
 γιὰ νὰ θυμᾶσαι τὴν πολλὴ ἀγάπη ὅπου βαστοῦσι
 οἱ ἄνδρες οἱ Ζακυθινοί, ὅπου σ' ἀναζητοῦσι,
 γιατί μ' ἀγάπη ἐσκλάβωσες καὶ πλεῖσα δικηροσύνη 75
 τὴ χώρα ὅπου ἐκυβέρνησες τούτη μὲ τόση εἰρήνη.
 Ἀκόμη, ἐσᾶς σοφώτατοι σύμβουλοι, ἐδῶ σᾶς δίνω
 τὸ πέτο καὶ τὸ ἔλμο μου, ὡς πρέπει σᾶς ἀφίνω
 εἰς θύμῃσι παντοτινὴ πῶς ἔχουσι γραμμένα
 τὸ ὄνομά σας ἔς τὴν καρδιά καὶ προσκυνοῦ πᾶς ἕνα. 80
 Μὰ ἄς γυρίσω ὡς ἄρχισα νὰ πῶ τὴ δύναμί μου,
 νὰ δεῖτε, ν' ἀγροικήσετε πόσ' εἶναι ἡ μπόρεσί μου.

- Εἴ γ' ὦ στρατιώταις, ταπεινοὺς τοὺς κάνω νὰ γενοῦσι
 μεγάλους, κ' εἰς τὸν πόλεμον τὰ σκῆπτρα νὰ κρατοῦσι,
 85 καὶ στολισμένους μὲ χρυσαῖς κορώναις νὰ χαρίζου
 νόμους, ἔς τας χώραις, τῇ ἐπαρχαῖς ὅλαις νὰ ταῖς ὀρίζου,
 νὰ πηαίνουσι ἔς τὸν πόλεμον τὸ ὀχλοῦς τῶς νὰ νικοῦσι,
 ἔς τὰ πόδιά τῶς ταῖς βασιλειαῖς νὰ βάνου νὰ πατοῦσι.
 Τί νὰ σᾶς πῶ; ἡ χεὶρ μου σκῆπτρα χρυσᾶ χαρίζει,
 90 τοὺς βασιλεῖς ὅκ τὸ θρόνῳ βγάνει καὶ τοὺς καθίζει.
 Εἴ γ' ὦ καὶ τὸ σκληρότατον Ζῆνον εἶχα στολίσαι
 κ' ἤκαμα αὐτοκράτορα ἔς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν·
 ἐγὼ καὶ τὸν Ἀρμάκιον ἔκαμα ἡγεμόνα,
 καὶ τὸν υἱόν του σύντροφον τοῦ Ζήνου μὲ κορώναν
 95 τὸν Βασιλίσκο· μὰ ἡ ζήλια τοῦ Ζήνου τὸν ἐβγάνει
 ἀπ' τὸ θρόνῳ, καὶ μοναχὰς καλόγερον τὸν κάνει·
 καὶ τὸ Λογγῖνον ἔς τὸ θρόνῳ νὰ βάλῃ λοχαγιάζει,
 τοὺς σύμβουλους τῆς βασιλειᾶς τοῦτο νὰ κάμῃ πράζει·
 σκοτώνει τὸν Ἀρμάκιον· θέλει νὰ θανατώσῃ
 100 ἀκόμη τὸν Πελάγιον! σὰμ πεθυμᾶ νὰ σώσῃ
 νὰ δῇ μὲ σκῆπτρον καὶ χρυσῇ κορώναν στολισμένο
 τὸν πρῶτόν του ἀξάδερπον δάφνην κεκοσμημένο.
 Μόλον ἐτοῦτο, ξέρετε, ἄλλος θὰ κυριεύῃ,
 καὶ ἡ Πόλις ὅκ ταῖς τετραχαῖς πῶχει νὰ σιγανέψῃ,
 105 ἐγὼ τὸν Ἀναστάσιον εἰς τὸ θρόνῳ καθίζω
 καὶ ζωντανὸν νὰ θάψουσι τὸν Ζῆνον ἀποφασίζω.

(Τότες ἔρχεται ἡ Τισιρόνη, θεὰ τοῦ ἔδου).

ΤΙΣΙΦΟΝΗ.

- Πησιὸς εἶπαι σὺ ποῦ βρίσκεσαι ἔς ἀμάξιν καθισμένος
 καὶ ὡς ἥλιος φαίνεσαι λαμπρὸς περισσὸν στολισμένος;
 Καὶ οἱ ἄετοί ποῦ σύρνουσι τ' ἀμάξιν τὸ χρυσόν σου
 110 πῶς εἶσαι ὁ Ἄρης μαρτυροῦ ἀπ' τ' ἄστρον καὶ ἀπ' τὸ φῶς σου.
 Κ' ἦρθες μ' αὐτόνον ὅπου βαστάς τ' ἀνίκητον κοντάρι,

πχιοαῖς δόξαις καὶ πχιοὺς θρίαμβους ἐδῶ ῥθες γιὰ νὰ πάρης;
 Τί θέλεις τὰ οὐράνια ν' ἀφήσης, καὶ πχιοῖά ἐστάθῃ
 αἰτία νᾶρθης εἰς τὴ γῆ τούτῃ, κ' εἰς τόσα πάθῃ;
 δὲ ξεύρεις τὰ συγγίσματα, τσ' ὀχθριταῖς ὅποῦ ἀνάφτου 115
 ἔς τὴν χώρα ἐτούτῃ ὀλημερνῆς καὶ οὐδὲ ποσῶς δὲν παύτου!
 Ταῖς ταραχαῖς ὁ Πλούτωνας ἤκουσε κ' ἤπεψέ μας
 ἐδῶ, νὰ ἀνακατώσωμε τὴν Πόλιν, κ' ἤδωκέ μας
 τὴν ἐξουσία μὲ ταῖς φωτιαῖς τούταις ὅποῦ ῥθε ἡ ὥρα
 νὰ ἀνάψουν ὅκ ταῖς ἔχθριταῖς τῷ βασιλειάδῳ ἡ χώρα. 120
 Ἄρῃ, ἂν ἐσὺ ἐσήκωσες μὲ δύναμί σου τόση
 τὸν Ζῆνον, δίχως ἄμετρη ἐπιβουλιὰ καὶ γνῶσι,
 ἐγὼ ἀπὸ μικρὸ παιδί ἄναψα τὴν καρδιάν του,
 ὥς σκληροκάρδη καὶ ἄπονο καίγω τὰ σωθικά του.
 ἦρθα γιὰ τοῦτο σήμερον τὸ τέλος νὰ ξανοίξω, 125
 τὴν γῆν ἐτούτῃ ζωντανὸ νὰ τὸν δεκτῇ θ' ἀνοίξω.

Α Λ Ε Τ Ω .

Ω' Τισιφόνῃ μου ἀδελφῇ, τοῦ Ζήνωνος τὰ μέλη
 νᾶρθου ἔς τὸν ἄδῃ μοναχὰ ὁ Πλούτωνας δὲ θέλει.
 Ε'σὺ τοῦ Ζήνου τὴν καρδιά ἄναψε καὶ τὸν νοῦν του,
 καὶ τοῦ Λογγίνου πάλε ἐγὼ ἀνάφτω τ' ἀδελφοῦ του, 130
 ὅγιὰ νὰ δώσω θάνατο ἔς τοὺς δύο· νὰ δῆς τὸν ἕνα
 νὰ τόνε θάψου ζωντανό, νὰ στοχαστῆς καὶ μένα
 πῶς θέλω ἔς τὸ κεφάλιν του τ' ἄλλοῦ νὰ κατοικήσῃ,
 νὰ τοῦ σηκώσῃ ὁμπρὸς τὸν νοῦ, τοὺς στρατηγούς ν' ἀφήσῃ,
 νὰ χύσουσιν τὸ αἷμάν του, καὶ τότες νὰ καθήσῃ 135
 ἄλλος σὲ θρόνον, νὰ κρατῇ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι.

Μ Ε Γ Α Ι Ρ Α .

Συντρόφισσαις, ἡ γνώμη σας κ' ἡ δύναμι ἡ μεγάλη
 ὅποῦ ἔχετε ἔς τὸ στηθός σας καὶ γνῶσι ἔς τὸ κεφάλι,
 ὅ,τι λογιᾶσαι πᾶσα μνιὰ κάνει ἔς ἀληθοσύνη,
 γιὰτὶ ὅπου ἄψετε φωτιὰ καίγεται καὶ δὲ σβύνει. 140

Κόρη ἐσὺ ὅπου βαστᾷς φτερούγαις πλειὰ ἀπετάεις,
καὶ ὅπου δὲν ἠμποροῦμε οἱ δυὸ μόνιά σου ἐσὺ χωράεις,
κάμετε ὥς εἶναι ἡ πρόσταξις τοῦ Πλούτωνος, ἀμέτε
πῶς θέλετε ταῖς ταραχαῖς ν' ἀρχίσου μόνο ἰδέτε.

145 Κ' ἐγὼ ὅπου γερόντισσα βρίσκομαι μὲ τὸ ξύλο,
ἐλόγιασα νὰ ῥογευτῶ μ' ἓνα μεγάλο φίλο
τῆς χώρας ἐτούτης ἄξιο, Οὐρβίκιο τὸν λέσι,
ποῦ νόμος εἶναι ἡ γνώμη του καὶ πασάνδῳ ἀρέσει·
καὶ ἂν ἦμαι τόσα ἀνήμπορη καὶ γρῆα, σὰ θωρεῖτε,

150 νὰ κάμετε δίχως ἐμὲ τίποτας δὲν μπορεῖτε.
Δὲν ἠμπορῶ τὰ πόδιά μου καλὰ νὰ τὰ πατήσω,
μὰ ἀγάλια, ἀγάλια προπατῶ, καὶ κάνω ὅ, τι θελήσω.
Αἴφῃτέ με, συντρόφισσαις, τὴν ἔγνοια· πᾶ κτυπήσω
τὴμ πόρτα τοῦ Ὀρβίκιου, νὰ τὸν καλησπερίσω.

(Τότες ἔρχεται ὁ θεὸς ὁ Διονύσιος).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

155 Καλῶς σᾶς ἦρα εἰς τὰ πολλὰ σκοτάδια ὅπου δὲ βλέπω,
μὲ ταῖς φωτιαῖς σας σήμερο νὰ πορπατῶ εἶναι πρέπο·
καλῶς ταις ταῖς σεμναῖς θεαῖς! πχοιαῖς γνώμαις σᾶς ἐφέρα
μὲ ταῖς φωτιαῖς νὰ κάμετε τὴ νύκτα ἐτούτη μέρα;
τάχα τοῦ Ζήνου τοῦ σκληροῦ ἢ ὀχθριτα ἢ τόση
160 σᾶς ἤφερε, νὰ δέσετε τὸν νοῦν του καὶ τὴ γνώσι;
Μὰ τοῦτος πάλι ὁποῦ βαστᾷ τ' ἄρματα τί γυρεύγει,
ἔς τούτους τοὺς τόπους μὲ χρυσὸ ἀμάξι ποῦ ὀδεύγει;

ΑΡΗΣ.

Εἴγώ 'μαι ὁ Ἄρης, Διόνυσε, κ' ἦρθα γιὰ ν' ἀφανίσω
τὸν Ζήνον, καὶ Ἀναστάσιον ἔς τὸν θρόνον νὰ καθήσω.

ΤΙΣΙΦΟΝΗ.

165 Καὶ μεῖς ἀκόμη ὄγι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἄδη μέσα
ὃ Πλούτωνας κ' οἱ δαίμονες ἐδῶθε μᾶς ἐπέψα,

μέ ταῖς φωτιαῖς ἐτούταις μας νά ανάψωμε τή χώρα·
καί ἄς πάμενε, συντρόφισσαι, καί ἐπέρασε ἡ γιώρκα.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

Ἄρρη, καλῶς ἐπρόβαλλες μ' αὐτήνη τή θωργιά σου!
μά ἤξευρε, τόν Ζήνωναν δέ εἶναι τῆς ἐξᾶς σου 170
νά βγάλης ἀπό τὸ θρόνι! μηδὲ ἐσεῖς μπορεῖτε
νά κάμετε σά λέγετε, δίχως ἐμέ! Θωρεῖτε,
ἐσὺ μέ τὸ κοντάρι σου καί σεῖς μέ ταῖς φωτιαῖς σας
δὲ σᾶς ψηφᾷ ὁ Διόνυσος, μήτε ταῖς δυνάμεις σας
λογιάζει, ἂν ᾦναι καί γδυμνός! Σὲ τοῦτο τὸ φλασκί μου 175
κρύβω τή μεγαλείτερη χάρι καί δύναμί μου!
πλειότερους ἄνδρες δυνατούς, στρατιώταις ἀξιωμένους
μέ τὸ κροτήρι ὅπου βαστῶ ἐγὼ ἔχω νικημένους,
παρὰ ὅπου ἐνίκησες ἐσὺ μ' αὐτόνο τὸ σπαθί σου,
καί δίχως μοῦ ἐχάθηκε, κάτεχιε, ἡ δύναμί σου! 180
Εἴγὼ τὸν Ζῆνον σήμερον μόνιός μου θά νικήσω
ἀπῆτις μέ τή φλάσκα μου ἔς τὸ γιόμα τὸν μεθύσω·
πλειὰ ἔναι ἡ φωτιά τοῦ νέκταρος, τοῦτο πλειὰ δύναμι' ἔχει
ὅπου λωλαίνει πᾶσα νοῦ, καθένας τὸ κατέχει.
Γδυμνός μέ δίχως ἄρματα εἶμαι, σά μέ θωρεῖτε, 185
ἔς τὸ γιόμα τὸ βασιλικὸ ἐλᾶτε νά μέ δῆτε!
μέ τὸ κρασί τὸ Παργιανό, τσῆ Χιὸς θεν' ἀρχηνίσω
τὸν Ζῆνον εἰς ταῖς πλειὰ χαραῖς νά σοῦ τόνε μεθύσω,
καί μέ ἀμβροσία τῶν Χανιωῶν, τσ' Ἀπαλικῆς μοσκάτο,
τὸν νοῦν του καί τὴν γνῶσίν του νά βάλλω ἀπάνω κάτω, 190
νά τόνε θάψω ζωντανό. Πέτε, ἂν ἡ μπόρεσί σας
ᾦναι πλειὰ μεγαλείτερη σὰν τούτη, ἡ ἐδική σας;

ΑΡΗΣ.

Ὁ θρίαμβος ὁ σημερινὸς ἂν ᾦν' τῆς δυνάμεις σου...

ΜΕΓΑΙΡΑ.

Ἦπινά ἀπὸ τῆ φλάσκα σου κ' ἐγὼ τὴν ἐδική σου!

195 μὰ σὰ μεθύσω δὲν μπορῶ ταῖς πανουργιαῖς ν' ἀρχίσω!
 Ἀ'ς πάγω 'ς τοῦ Ὀρβίχιου τὸ σπίτι νὰ κτυπήσω.

Τ Ι Σ Ι Φ Ο Ν Η .

Διόνυσε, εἰτοίμασε κρασί ἀπὸ κάθε τόπο,
 καὶ μεῖς πᾶ νᾶρδινιάσωμε τὸ γιόμαν του μέ κόπο.

Α Ρ Η Σ .

Εἰς τὸ φουσάτο ὡς κ' ἐγὼ τ' Ἀρμάχιου παγαίνω,
 200 ὥστε νὰ δῶ σὰμ πεθυμῶ τὸν Ζῆνο ἀποθαμένο·
 τότες τὸν Ἀναστάσιον νὰ βάλλω νὰ καθήσῃ
 εἰς τὸ θρονί, καὶ ταῖς φωτιαῖς τούταις νὰ σᾶς ταῖς σβύσῃ.

(Τότες σονάρουσι ὄργανα θλιβερά, καὶ ἀνοίγει ἡ πόρτα μεί-
 λε· καὶ ἔχουσι ἓνα ταβλί ὀμπροστὰς μέ κορώναις ἀπάνω).

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ρ Ω Τ Η .

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ .

ΑΣΚΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ .

Σωπᾶτε σκληραῖς σάλπιγγες, καὶ σεῖς σωπᾶτε ὁμάδι
τραγούδια πάντα τῆς πικρῆς καὶ τσ' ἀπονιᾶς τοῦ ἄδῃ,
καὶ σεῖς στεφάνια ἅς κείτεστε χάμαι 'ς τὴ γῆ ῥιμμένα!
Ἄγρια θεργιά τῆς βασιλειᾶς, σκληρά, καταραμένα,
σκοτεινιασμέναις θύμῃσιν μακρὰ ὅκ τὴν γῆν ἐτούτη, 5
ὅπου γιὰ σᾶς ἐγὼ 'χασα τ' ἀρίφνητά μου πλούτη!
Δὲν ἦρθα ἐγὼ γιὰ σᾶς ἐπᾶ ἀπὸ τὰ βάθη κάτω
τῆς σκοτεινῆς μου βασιλειᾶς· ἐκεῖνο ἐγὼ τὸμ πάτο
ἔχω γιὰ σπίτι μου ἀκριβὸ καὶ γιὰ θρονὶ ἐδικό μου,
κ' ἡ σκοτεινάδες βρίσκονται θάρρος τῶν ἀμματιῶ μου. 10
Αὐτὰ εἶναι ὅπου κράζουσι ἐτοῦτοι οἱ βασιλειάδες
παρηγοριαῖς, ἀνάπαψες· μὰ οἱ φρόνιμοι κριτάδες,
καθὼς γνωρίζω, λέσιν τα γρεμνὰ ἐκείνου ὅπ' ἀρχίζει
μὲ πεθυμνὰ νὰ τὰ ζητᾶ, ἐπᾶ καὶ κεῖ γυρίζει,
ὅποιο καὶ ἂν ἔχῃ ἀντίδικον πληγώνει καὶ σκοτώνει, 15
μῶλον ἐτοῦτο εἰς τὸ θρονὶ μὲ τὴν κορφή δὲ σώνει.
Ποῦ τρέχεις ἔτσι ὀγλήγορα, Λογγῖνε; εἰς ποιαῖς ἐμπαίνεις
στράταις κακαῖς ὀλόγδυμος, καὶ ὁ νοῦς ἴντα ἀνημένει;
Μεγαίρα, ἀκόμη δὲν ἔσπασες τοῦ Πλούτωνος ταῖς πόρταις;
ἀκόμη δὲν ἐγροίκτης τὴν ταρχή; κί ὡς πότες 20
δὲ θέλει ἀκούσει τὸ θυμὸ τσῇ ἐγδίκησις τὸν τόσο
ἢ χάμερα ἢ βασιλική; Μὰ ἐδᾶ σᾶς θέλω δώσω

- καλὰ μαντάτα, ἄρχοντες· σήμερο θέλει ἀρχίσει
 νὰ τρέχη ὡσὰν τὸμ ποταμὸν τὸ αἷμα καὶ ὡσὰ βρύσι
 25 πολλῶν ἀνθρώπων ἢ ψυχαῖς σήμερο θέλου ἐμποῦσι
 'ς τὴν βάρκα τοῦ Ἀχέρωντος, καὶ θέλου καταιβοῦσι
 κάτω 'ς τὸν ἄδην μετὰ μέ, κ' ἐκεῖ νὰ στέκου ὁμάδι
 'ς ἐκεῖνο τὸ σκληρότατο καὶ σκοτεινὸ λαγκάδι.
 Ἄν ᾤν' τὰ λόγια ἀληθινὰ τοῦτα, γιατί σωπαῖτε
 30 σάλπιγγες; καὶ τὴν σήμερον γιάντα δὲν ἀγροικᾶτε
 μὲ μιὰ λαλιά λυπητερὴ νὰ δώσετε σημάδι
 ὅ, τι καὶ ἂ θέλῃ στοχαστῇ πρίχου διαβῇ τὸ βράδυ;
 Μὰ ἐγὼ γροικῶ λαλούσινε! λοιπὸν ἄς συντροφιᾶσῃ
 τέτοιο κλαθμὸ τὸ θέατρο, γλήγορα ἄς σκοτεινιάσῃ
 35 ἐτούτῃ ἡ μέρα ἡ λαμπρά, καὶ τοῦτοι οἱ τοῖχοι ἄς δοῦσι
 μνήματα, κ' εἰς τὰ μνήματα καὶ χέραις ἄς βρεθοῦσι!
 (Τότες σημαίνουν τὰ ὄργανα θλιβερά, καὶ μαυρίζει ἡ σὲν,
 καὶ φαίνονται μνήματα καὶ χέραις).
 Τὸμ μέγα βλέπω φανερά τὸν θρίαβον αὐτόνο
 ποῦ σήμερο θέλει γενῇ 'ς τοῦτο τὸ σπῖτι· μόνο!
 Τοῦτ' ἄναι τὰ πλουμίσματα τούτης τῆς βασιλείας,
 40 καὶ τὰ παρατηρήματα αὐτῆς τῆς ἀφεντίας.
 Τώρα ἤθελα νὰ σ' ἐβλεπα, τύραννε! πῶς δὲ βιαίνεις;
 Ζήνων, ποῦ 'σαι, ποῦ βρίσκεσαι; ἔλα, πῶς δὲν προβαίνεις;
 Εἴσεῖς θεργιὰ τοῦ Πλούτωνος, ἐγὼ 'ς τοῦτο τὸμ πάτο
 κρᾶζω, ἐλᾶτε βάλλετε τὸ σπῖτιν του ἄνω κάτω,
 45 καὶ ἐπάρετέ το τὸ σκληρὸ γλήγορα ἐκεῖ νὰ σώσῃ
 τῆς ἀπονιάς του εἰς τ' ἄκταφα τὴν πλευρωμὴ νὰ δώσῃ.
 Μὰ ιδέτέ τονε τὸ λωλό! μὲ πχοιὰ θωργιὰ στοχάζει,
 καὶ δῶ καὶ κεῖ πῶς συντηρᾷ; ὦφου, ἡ καρδιὰ πῶς βράζει!
 Πλούτωνα, ἐσὺ τὴν σήμερο γδίκηωσι θεὸς μου κάμεις
 50 κ' εἰς τὸ θαφειὸν του ὅσο μπορεῖς πλειὰ ὀγλήγορα νὰ δράμῃ.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

(Ζήνων εἰσὲ ἄλλην στολήν).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Σιωπὴ μεγάλη! ὦ οὐρανὲ καὶ σεῖς χρυσοῖ ἀστέρες
 ὅπου ταῖς νύκτες κάνετε σὰν λαμπηραῖς ἡμέραις,
 σωπαῖτε! ἢ ὄψι σήμερο τοῦ Καίσαρος ἄς δείξῃ
 ἵν' οὐς πτωχοῦ ἀνθρώπου πρόσωπο, μηδὲ ποσῶς μὴν ἴγγίξῃ
 ἢ χεῖρα σκῆπτρο ἢ δεξιά· τὴν ἀξιά τὴν τόση 55
 ὅπου κρατεῖ ἕνας βασιλεὺς σήμερο ἄς τὴν κουκλώσῃ
 ἕνα παληόρουχο! Μά, ὁἴμέ, γροικῶ ἡ ψυχὴ μου
 νὰ τρέμῃ ἀρχίζει, καὶ ζουγλὸ βλέπω καὶ τὸ κορμί μου.
 Φοβοῦμαι! ὦφου, ὁ φόβος μου δὲ ξεύρω ἀπὸ πχοῖον τόπο
 ἔρχεται καὶ μὲ τυραννᾷ μ' ἕνα καὶ μ' ἄλλον τρόπο; 60
 Ὁ κτίστης ὅπου ἔκαμε τὸν κόσμον ὅλον μόνος
 ἔκαμε νὰ ἔχουν συντροφιά ἡ βασιλεία καὶ ὁ πόνος.
 Οἱ μάγοι ξεύρουσι καλὰ τὸ πῶς ἐκεῖ ἀπάνω
 δείχνουσι τ' ἄστρα ὀγιά μᾶς, καὶ ὅ, τι που θενὰ κάνω
 τὸ ξεύρουσι καλότατα· λοιπὸν ἔς ὅ, τι φοβοῦμαι, 65
 ἄς κράξω τὸν Ἐουφημιανό, ἴντα θὰ πῇ νὰ δοῦμε.
 Ἐουφημιανέ, διδάσκαλε πρόβαλε τῆς μαγίας,
 ῥήτορα πολλὰ ἐξακουστὲ καὶ τῆς ἀστρολογίας!

(Τότες ἀνοίγει ἡ προσπεττίδα τῆς σένας καὶ φαίνεται ὁ
 μάγος, καὶ ἔχει ἕνα ταουλί ὀμπροστά του μὲ πολλὰ λίμπρα
 ἀπάνω σὲ δαῦτο καὶ κάθεται εἰσὲ μία καδέκλα καὶ διαβάζει).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἀπὸ τὰ βάθη σήμερο τῆς σκοτεινῆς ἀβύσου
 παρκαλῶ σε γύρεψε μ' ὅλη τὴν μπόρεσί σου 70

νά μῶβρης ἓνα δαίμονα εἰς τὸ χρυσὸ δεμένο
νά μοῦ βοηθᾷ ἔς ταῖς πράξεις μου καὶ νικητῆς νά βιάινω.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Μεγάλο χάρισμα ζητᾷς, χάρισμα ὅπου ζητοῦσι
οἱ βασιλεῖς νά ἔχουσι, νά κάνου ὅ,τιμποροῦσι.

(Τότες μπαίνει ὁ Ἐουφημιανὸς μέσα καὶ παίρνει ἓνα μπό-
σουλα δακτυλίδι, καὶ ἀνοίγωντας τὸ, μπούσουλα λέγει τοῦ
βασιλέα τοῦ Ζένου).

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- 75 Μὰ πέ μου, παληκάρι μου, ἔς ποιᾷ τέχνη τὸν ἐθέλεις
νά στέκη πάντα ὑπήκοος ὅπου καὶ ἂν τόνε στέλλης;
ἂ θεὸς τσ' ἀγάπης ταῖς δροσαῖς, τοῦ πόθου ἂ θεὸς βοτάνι,
τὸν Ἀσμεδαῖο δίνω σου, ὅποιος μπορεῖ καὶ κάνει
νάχης μεγάλαις ταῖς δροσαῖς, ὄντας κρατῆς ἔς τσ' ἀγκάλαις
80 τὴν Ἀφροδίτη, καὶ μ' αὐτὴ νάχης χαρτῆς μεγάλαις·
γυρεύεις τοῦς περήφανους καὶ νάχης φτερὰ νά πχαίνης;
ἔς τὸν οὐρανὸν, καὶ παρχμπρὸς κιῶλας ἂ θεὸς νά μπαίνης;
νά ἐτοῦτο! καὶ ἂ δέ θεὸς αὐτό, πχιάσ' ἄλλο ὅπου σὲ κάνει
νά ἔσαι δοσμένος ἔς τὸ θυμόν, καὶ πάντα νά ποῦ βάνη
85 καινούργιαις φλόγες ἔς τὴν καρδίαν, νά σὲ τρομάτουν ὅλοι
καὶ τὰ θεργιά, πᾶσα ἄνθρωπος, καὶ ἀκόμη καὶ οἱ διαβόλοι.

ΖΗΝΩΝ.

Τοῦτα δὲ μὲ φελούσινε· ξεῦρε τὸ πῶς παιδάκι
ὅλα ὅπου μοῦ ἔπες ἤκαμα.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Γιὰ γροίκεσε δαμάκι!

- παιδί μικρὸ ἤσουνε ληστής, κάπχοιο θεργιὸν σ' ἐγέννη,
90 στάσου, καὶ θέλω φέρει σου κακότατο ἄλλο ἓνα·
νά, πιάσε, πλειὰ χειρότερο δὲν ἔχω νά σοῦ δώσω,
τόσο κακό ἔναι ὅπου καὶ ἐγὼ τρομάσω νά τ' ἀπλώσω!

(Τότες τοῦ δίνει ἓνα δακτυλίδι, καὶ τὸ πιάνει καὶ τὸ φιλεῖ)

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Χώσέ το μεσ' τὸ στήθός σου! χίλια κακά, καὶ χώνει
τοῦ Νέρωνος τὴν ἀπονιά, σκιᾶς τοῦτο δὲ σὲ σώνει;

Z H N Ω N.

Τοῦτο θενά 'ναι δάσκαλος εἰς τὰ καμώματά μου,
καὶ νὰ τὸν ἔχω τάσσω σου 'ς τὸ στήθος καὶ καρδιά μου.
Μὰ ἐπειδὴ καὶ τῶν ἀστρῶ τὰ ἀπόκρυφα κατέχεις
καὶ μέ τὸ νοῦ σου εἰ τσ' οὐρανοὺς ἐπᾶ κ' ἐκεῖ ξετρέχεις,
καὶ ξεύρεις ἴντα ροιζικὸ πᾶσα κανεῖς θέλει ἔχει,
πχιάσε καὶ γράψε μου ἐδεπᾶ ὅ, τι καὶ ἄμ μ' ἀπαντέχη.

95

100

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τὴν ὥρα ὅπου ἐγεννήθηκες βλέπω μέ τὸ κομπάσο
πῶς ἀσκημότερο θεργιδὸ δὲ βρίσκεται εἰς τὸ δάσο.

Z H N Ω N.

Α'πὸ τὴν γῆν βγαίνει ὁ χρυσός, μὰ ἔχει μεγάλη χάρι,
κ' ἡ πεταλίδα ἡ ἄσκημη κάνει μαργαριτάρι.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τὸ γάλα ὅπου ἐβύζασε θεμέλιο τῆς ζωῆς του
κακὸ φαρμάκι ἐγένηκε τῆς γνώμης τῆς κακῆς του.
ἡ χέρρα του θερίζει νειούς, καὶ γέροντες σκοτώνει,
καὶ νὰ πειράζῃ τοὺς καλοὺς οὐδὲ ποσῶς τελειώνει.

105

Z H N Ω N.

Δύναμι εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ζεὺς ὅπου σηκώνει
τὸ κόσμον μέ τὸ χέριν του μ' ἐκεῖνο τὸ πληγώνει.

110

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Οἷμένα, κ' ἴντα ροιζικὸ πολλὰ κακὸ σοῦ βλέπω!
τοῦτο δὲν ἤμπορῶ νὰ πῶ...

Z H N Ω N.

Πέ το σὰν εἶναι πρέπο·

ἰὼτὰ τὰ γένεια ὅπου βαστᾶς σοῦ ἀνασπῶ νὰ ζήσω!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Φόβος, ὦϊμέ, μέ τυραννᾶ καὶ δέν μπορᾶ μιλήσω.

Z H N Ω N.

- 115 Μίλιε· τί βλέπεις; ἔς τὰ χαρτιά διάβασε, μὴν τρομάσης,
ἃ δέ, σοῦ κάνω τῇ μιλιᾷ μέ τῇ ζωῇ νὰ χάσης!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Γροίκησε ταπεινὰ λοιπό, καὶ μένα μὴ μανίσης.

Z H N Ω N.

Οἴτι καὶ ἂν εἶδες πέ μού το, μὴν καρτερῆς, νὰ ζήσης!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- « Σὲ τάφο μέσx ζωντανὸ θέλουσι τόνε χώσει,
120 κ' ἔτσι ταῖς κακαῖς πρᾶξές του καὶ βίο θέλει τελειώσει,
νὰ πάψουσιν ἡ ταραχαῖς, νὰ ἀναγαλλιάσῃ ὁ κόσμος,
τούτῃ ἡ βουλή εἶναι θεϊκὴ, καὶ θεϊκὸς ὁ νόμος! »

Z H N Ω N.

Τί λές; λογιᾶζω ἐφώρμισες! τάφος; πῶς λές; θαμμένος!
ἐσ' εἶσαι ψεύστης! ζωντανὸς θέλω βρεθῇ χωσμένος!

- 125 γιὰ ξαναπὲ τὸ ροιζικὸ τοῦτο ποῦ μ' ἀνημένει.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

« Εἰς τάφο μέσα ζωντανό....

Z H N Ω N.

Ἡ γλῶσσά σου ἄς σωπίνῃ!

βέβαιος εἶσαι, μίλιέ μου, πῶς τοῦτο θὰ μοῦ λάχῃ,
ἔς ποιὸν πόλεμο, ἔς ποιὰ τπραχὴ, γῆ εἰς ποία μεγάλη μίχῃ.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- Οἴτι καὶ ἃ σοῦ ἔπα, ἤξευρε τοῦ ροιζικοῦ εἰν' δοσμένο
130 κ' εἰς τὰ βιβλία τοῦ ὁρανοῦ εἶναι χρυσᾶ γραμμένο.

Z H N Ω N.

Οἴτι καὶ ἂν εἶπες γλήγορα γιὰ πάλι ξαναπὲ το,
ἔλα κοντήτερx ἐδεπᾶ... ἄρχισε, διάβασέ το.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

« Εἰς τάφο μέσα ζωντανὸ θέλουσι τόνε χώσει,
 κ' ἔτσι ταῖς κακαῖς πράξές του καὶ βίον θέλει τελειώσει,
 νὰ πάψουσιν ἡ ταραχαῖς, νὰ ἀναγκλλιᾷσῃ ὁ κόσμος,
 τούτῃ ἡ βουλὴ εἶναι θεϊκὴ, καὶ θεϊκὸς ὁ νόμος! » 135

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τῆς νύκτας ἀγριόπουλο, κόρκα τῆς ἀθύσου,
 τὰ στραβωμένα χεῖλη σου τῇ γλῶσσά σου ἄς φτύσου!
 (Τότες τρέχει ἀπάνω του καὶ τὸν πιάνει ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ
 τοῦ ξεσκίζει τὸ χαρτὶ τρίβωντάς του τὰ μοῦτρα καὶ λέγει).
 Εγὼ θαμμένος ζωντανός! καὶ τὰ ἄστρα τοῦτο λέγου!
 ἀνατριχιῶ νὰ τὸ γροικῶ, τ' ἀμμάτιά μου ξωφεύγου! 140
 ἐγὼ εἰς ἄρκλα!.. πχειὰ φτερά δὲν ἔχω νὰ πετάξω
 ἀπάνω εἰς τοὺς ὀρανοὺς, καὶ μὲ θυμὸ ν' ἀρπάξω
 νὰ σβύσω ἐκείναις ταῖς φωτιαῖς! γλήγορος θέλω φτάξει
 νὰ πιάσω μὲ τὰ χέργιά μου, πρίχου ὁ θυμός μου ἀλλάξει,
 ἐκεῖνα τ' ἄστρα τὰ σκληρὰ ἀπὸ τοὺς κύκλους μέσα 145
 νὰ τ' ἀνασπάσω, γιὰ νὰ δῶ, ἂν τῇ ζωῇ μου ἐδέσα!

(Τότες γυρίζει πρὸς τὸ μάγο).

Πίβουλε, μίλιε, τοῦ κακοῦ θανάτου ποῦ θὰ δώσω
 πχοιὰ ναι ἡ αἰτία πὲ μού το καὶ μὲ νὰ τήνε γνῶσω!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τοῦ παλατιοῦ σου εἰς πίβουλος, ἕνας ὅπου εἰς τὴν ὄψι
 σοῦ δείχνει πίστι καὶ θωργιά...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Θέλομε τόνε κόψει... 150

πῶς κράζεται;

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Δὲν ἤμπορεῖς ποτέ σου νὰ κατέχης.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τρίμουρε σκύλλε, τὸ λοιπὸ εἰς τέτοιο τρόπο μ' ἔχεις

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

βαλμένο εἰς χίλια βόσκανα, δίχως νὰ θὰ μοῦ δώσης
 συμβούλιο σκιᾶς τοὺς λογισμοὺς νὰ μοῦ παραλαφρώσης!
 155 γιὰ πές μοῦ ἐς' εἶσαι βέβαιος πῶς τ' ἄστρα ἀλήθειαι λέσι;

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Α'π' τὸ κεφάλι δὲν μπορεῖ τρίχα ποτὲ νὰ πέση
 δίχως τὴν θεϊκὴν βουλήν· ποῦ μαρτυροῦσι τ' ἄστρα
 ὅ, τι θὰ πάθου ἢ χώραις μας, δείχνουσι καὶ τὰ κάστρα.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Α'λήθειαι λέσι τὸ λοιπόν, βέβαια τοῦτο δείχνουν;
 160 μὰ ἐσέ'ινά ὅποῦ 'σαι ἀστροφάγος 'ς ποῖο ῥοιζικὸ σὲ ρίχνουν;

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Πλεῖστα μεγάλη ἀνάπαψι ἐμένανε χαρίζου,
 τοὺς χρόνους τοῦ Μαθουσαλέμ νὰ ζήσω ἀποφασίζου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Πχοιοὺς χρόνους τοῦ Μαθουσαλέμ! Κέρβερε, τί καυκίζεις;
 ἐσύ, τοῦ κόσμου γέλασμα, νὰ στέκης καὶ νὰ ὀρίζης,
 165 καὶ μὲ πῶς εἶμαι βσιλειός, ὅλοι μὲ προσκυνοῦσι,
 καὶ Δίχς μὲ τοὺς κερκυνοὺς πῶς εἶμαι μὲ κρατοῦσι,
 θέλου μὲ θάψου ζωντανό!

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Πρέντζιπε, ἀληθοσύνη
 μᾶς δείχνει πάντα ὁ οὐρανός, ποῦ ὅ, τι καὶ ἂν εἶπε ἐγίνη.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ψεύτης πολλά 'ναι ὁ οὐρανός καὶ ψεύτικα εἶν' τὰ λόγια
 170 ὅποῦ 'πες, καὶ θέλεις τὸ δῆς μ' ἄσκημα μυρολόγια.
 Πέναι ἄς εἶν' τὸ σίδερο ποῦ λυώνει τὴ ζωὴ σου
 ταῖς μέραις τοῦ Μαθουσαλάμ, τὸ αἷμα τὸ πρικύ σου
 εἶναι μελάνι, μετ' αὐτὰ γράφω τὸ ῥοιζικόν σου,
 καλλίτερο ἀστρολόγο δὲν εἶδες 'ς τ' ὄνειρό σου!

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

175 Ε'λεημοσύνη, καίσαρε, συμπάθησε τοῦ ξένου!

Z H N Ω N .

Γλήγορα σύρε εις τ' ἄκταφα, ὅπου ποτέ δὲ βγαίνου
ὅποιος ὅπου πάγει ἐδεκεῖ! καὶ κάτω ἐκεῖ θυμήσου
πχοιά 'ναι ἡ μεγάλη ἀνάπαψι ποῦ 'μνογες τῆς ζωῆς σου.

(Τότες ξεσπαθώνει καὶ τοῦ δίνει μία, καὶ πέφτει χάμαι).

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

ὦρου, ὦχ, οἰμένα, ἐπλήγωσες ἀδέξα τὸ κορμί μου!
ὦρου, ὁ καῦμένος! ἔπαρε, Πλούτωνα, τῇ ζωῇ μου!

180

Z H N Ω N .

Πήγαινε ποῦρι μετ' αὐτό, κ' ἐκεῖ γιὰ μάθε, ἀλήθεια
νὰ λέγῃς ἐνοῦ καίσαρος, καὶ ὅχι τὰ παραμύθια!

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ .

(Λογγῖνος καὶ Ζήνων· καὶ ὁ Λογγῖνος ἀρπάζει τὸ Ζῆνον
ὅπου 'θελε νὰ ἔμπη μέσα μὴ γνωρίζωντάς τον· καὶ τότες ξε-
σπαθώνουν καὶ παίζουν μίαν μικρὴν μορέσκκ, χωρὶς νὰ λα-
βωθῇ κανένας· καὶ λέγει ὁ Λογγῖνος).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Στάσου! ποῦ φεύγεις, πίδουλε, φονιά τῶν καλὰθρώπων;

Z H N Ω N .

Οἰμέ, καὶ πῶς μ' ἐπλάκωσε ἀξάφνου μὲ τοῖτον τρόπο!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τὸ σίδερο ὅπου βαστῶ 'ς τὸ στῆθός σου ἄς ἀγγίξῃ.

185

Z H N Ω N .

Καὶ τὸ σπαθί ὅπου βαστῶ κάτω 'ς τὴ γῆ ἄς σὲ ρίξῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τέλειωσε, ρίξε τ' ἄρματα! καὶ ὡσὰν πουλὶ σὲ σφάζω.

Z H N Ω N .

Ε'σένα, ἐσένα νικητῇ, ἀξάδερφέ μου, κράζω!

(Τότες παύτουμε τὴ μορέσκκ).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Φωνή τοῦ ἀξιδέρφου μου τοῦτα τ' αὐτιά γροικοῦσι !
 190 τρομάσω, ἀνατριχιῶ πολλά, τὰ μέλη μου φυροῦσι.
 Αὐγοῦστε !

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀξάδελφε ἀκριδέ !

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τέτοιας λογῆς με κράζεις
 'ς τέτοιο παιγνίδι ἄσκημο; καὶ τὴν καρδιά μου σφάζεις !

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὸ φῶς μου ἐσκοτείνιασε ! τόσοι θυμὸς μεγάλος !
 γιαῦτως 'ς αὐτὸ τὸ πρόσωπο πῶς δὲν εἶδα τὸ κάλλος.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

195 Τὸ θυμωμένο χέρι μου δίχως νὰ σέ γνωρίσῃ,
 μάρτυρας ἄς εἶναι ὁ οὐρανός, ἐθέλησε νὰ σβύσῃ
 μάνιτα τόση ἄτυχῃ, λογιάζοντας πῶς ξένος
 ἦσουνε, καὶ μοῦ ἐφάνηκες ἀπὸ τὸ νοῦ ἐβγαλμένος.
 Τώρα τ' ἀμμάτιξ ἐντρέπονται λιγάκι νὰ σέ δοῦσι,
 200 καὶ τρέμουνι τὰ χεῖλη μου νὰ στέκου νὰ μιλοῦσι !
 καὶ ἃ δὲν πιστεύῃς, ἀκριδέ, σφάξε τη τὴν καρδιά μου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Νὰ ζῇς, νὰ ζῇς, ἀξάδερφε, πάντ' ἔσχι ἡ πεθυμιά μου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Μὰ γιάντα ἔτσι μοναχός καὶ ἔτοιας λογῆς ντυμένος;
 γιὰ πχοὶ ἀφορμὴ ὁ Εὐφημιανός κείτεται ἀποθαμένος;

Ζ Η Ν Ω Ν .

205 Δὲν εἶν' καιρὸς νὰ σοῦ τὸ πῶ· θωρῶ πῶς ξημερώνει,
 κί ὅ, τι εἰς σκοτάδι γίνονται τὸ φῶς ξεφχνερώνει.
 Ἄν τ' ἄστρα ἀλήθεια λέγουσι, ὁ οὐρανὸς με μάχη
 μοῦ δείχνει κακὸ θάνατο τὸ ριζικό μου νὰ 'χῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τοῦ ὀρανοῦ καὶ τῶν ἀστρῶν δηλιῶν τὴν κακὴν ὄψιν,
καὶ πολλὰ σκιάζομαι καὶ ἔγω τῇ νειότητι μου μὴν κόψῃ. 210

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ὅντ' ἀρχίσῃ ἀπ' τὸ γυαλὸν τσ' ἀκτῖνες νὰ σηκῶνῃ
ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, ὁ νοῦς μου ὅ, τι καὶ ἂν χῶνῃ,
θέλω νὰ τὸ διηγηθῶ ὁμπρὺς εἰς τὸ σενάτο,
τὸ σκῆπτρο καὶ διάδημα θέλω νὰ ρίξω κάτω,
τὸ σπῖτι τοῦ Ἀρμάκιου καὶ σένα νὰ στολίσω 215
μὲ τὴν κορώναν κάτεχε, μὲ σκῆπτρο καὶ μὲ βύσσο,
καὶ σύντροφος τῆς βασιλειᾶς ἐσὺ θέλ' εἶται μόνος,
νὰ σὲ τιμοῦσι οἱ βασιλεῖς, νὰ σὲ τρομάσῃ ὁ κόσμος!
Εἵλα λοιπὸν τσ' ἀγκάλαις μου, ψυχὴ μου ἀγαπημένη!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀδέρφι μου ἀκριβώτατε, χάρισμα σοῦ τυχαίνει 220
ὄχι ἢ ἀγκάλη μοναχά, μὰ κ' ἢ καρδιά μου ὁμάδι,
καὶ μετὰ μένα εἰς τὴν γῆν νὰ στέκῃ κ' εἰς τὸν ἄδην.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Αἷς δείχνουν ποῦρι τὰ κακὰ ἄστρα ὅ, τι καὶ ἂν θέλου,
μεγάλαις καλορροϊζικαῖς καὶ δόξαις μᾶς ἐμέλλου·
ἐσένα νὰ ἔχω σύντροφο, καὶ ὅ, τι ἢ τύχῃ κάμει 225
δὲν τῇ φοβοῦμαι, κάτεχε, μόνον νὰ ἔμεστα ἀντάμῃ!

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΛΟΓΓΙΝΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ.

Ἦλιε ξαθέ, ποῦ μὲ χαραῖς ἀκτῖνες στολισμένος
θεὸς τοῦ κόσμου φαίνεσαι περισσὰ δοξασμένος,
ὅπου τὰ μαῦρα τῆς νυκτὸς νέφῃ, ὄντας ἐδοῦσι
τὸ πρόσωπό σου τ' ὁμορφο, χάνουνται καὶ σκορποῦσι, 230

- πρόβαλλε ὅκ τὴν ἀνατολή, καὶ διῶξε ἀπὸ κοντά μου
 πᾶσα νεφέλη σκοτεινὴ σὲ τούτῃ τῇ χαρά μου·
 πρόβαλλε, καὶ τοὺς οὐρανοὺς χρύσωσε, γιὰ νὰ σώσης
 ἐτοῦτό μου τὸ πρόσωπο σήμερο νὰ χρυσώσης!
 235 Καὶ ἀνέν' κ' ἡ τύχη ἀνοίγει μου χρυσοπελεκημέναις
 ταῖς πόρταις, καὶ μ' ἀτίμηταις πέτραις περιζωσμέναις,
 σίμωσε, Φοῖμπό μου ἀκριβέ, μέ τῇ δικῇ σου χάρι,
 γιὰτὶ ἃ λείπης, δὲν μπορεῖ δόξα κιανεῖς νὰ πάρῃ.
 Μὰ ἐδᾶ γροικῶ τοὺς γέφυρους πῶς ὁμορφα ρυσοῦσι,
 240 κ' οἱ γιορανοὶ στολίζονται νὰ μὲ παραχαροῦσι.
 Ω' καλορροϊζικώτατε Λογγίνε, καὶ πχοιὸς ἄλλος
 'ς τὸ κόσμον τῶρα εὐρίσκεται πλεῖο παρὰ σὲ μεγάλος;
 Ε'σὺ κορρὴ τῆς βασιλειᾶς βρίσκεσαι· ἐσένα τῶρα
 ἔχει γιὰ Δία ἐτούτῃ μας ἡ φημισμένη χώρα·
 245 νὰ βάλλῃς 'ς τὸ κεφάλι σου τῆς βασιλειᾶς κορώναν,
 κ' ἡ χεὶρ σκῆπτρο νὰ κρατῇ, νὰ ρίξῃς 'ς τὸν αἰῶνα·
 πλεῖα μεγαλείτερη χαρὰ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ 'χῃ,
 ἀνέν' καὶ ἀκόμη εὐρίσκεται 'ς αἵματωμένη μάχη;
 Μὰ βλέπω πῶς ὁ βασιλειᾶς ἔρχεται, καὶ ἄς δώσω
 250 τόπο, τὸ τί θὰ πῇ καὶ γὼ εἰς μνιὰ μερὰ νὰ γνῶτω.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Ζήνων. Βασιλίσκος. Οὐρδίκιος πατρίκιος. Πελάγιος πατριάρχης.
 Σεβαστιανός. Φίλαργος. Λογγίνος· καὶ κάθονται τρεῖς
 ἀπὸ τὴν μίαν μερίαν, καὶ τρεῖς ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξὸ τοῦ βασιλειᾶ τοῦ κόσμου
 τί στέκεις; δὲ σηκώνεσαι, Βασίλισκε, ἀπ' τὸ πλευρό μου!
 ἐσὲ μιλῶ! γῆ δὲ γροικᾷς; Σηκώσου ἀπ' ὁμπρὸς μου!
 νὰ μὴ σὲ βλέπῃ οὐδὲ ποσῶς τοῦτο τὸ πρόσωπό μου!

Σηκώσου, λέγω ὀγλήγορα, καὶ μάθε ὀρθὸς τὴν ὄψιν
ἐτούτῃ μου νὰ προσκυνᾷς, μὴ τὴ ζωὴ σου κόψῃ! 255

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ὡς βλέπω βγαίνω νικητῆς!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀκόμῃ δὲν τρομάσεις!

γὰ θές τὸ σκῆπτρο σήμερο καὶ τὴ ζωὴ νὰ χάσῃς;
αὐτοῦ νὰ στέκῃς δὲν μπορεῖς, μὰ σύρσου παρακάτω,
καὶ ἔχε κλιτὰ τ' ἀμμάτιά σου κάτω τσῇ γῆς τὸμ πάτο. 260

(Τότες πάγει κάτω ἀπ' ὅλους).

Ὡς κακορροϊζικώτατη τύχη, καὶ πῶς ψηλώνεις,
καὶ μέ τί τρόπο καὶ σκληρὸ κιῶλας μᾶς ταπεινώνεις!
Ἀρχοντες καὶ πατρίκιοι, ἡ φρόνεψί σας ξεύρει
πῶς δὲν μπορεῖ ἀνάπαψι ποτέ καμνιὰ νὰ μ' εὔρῃ,
γιατὶ ἔχω πάντα λογισμοὺς ὅπου μὲ τυραννοῦσι, 265
κ' ἐγνοιαῖς εἰς τὸ κεφάλι μου στέκου καὶ κατοικοῦσι·

γιαῦτως τὴ νειότη μου ἔχασα, τὰ πλειά καλλίτερα ἄνθη,
καὶ ἐγέρασα 'ς τῆς βασιλειᾶς 'ς τὰ βάσανα καὶ πάθη.
Καὶ δίχως νὰ 'χω σύντροφο, δὲ μὲ βαστάρει ὁ νοῦς μου
ἀγάπη νὰ 'χω εἰς μνιὰ μερὰ καὶ μάχη μὲ τσ' ὀχθρούς μου. 270

Ἡ δόξαις ἡ περίφημαις, κ' ἡ γνῶσί του ἡ μεγάλη,
μιλῶ γιὰ τὸν Ἀρμάκιο τὸ γνωστικὸ κεφάλι,
τὸ Βασιλίσκο ἐστόλισε, κ' ἐγίνηκε μέγας,
καὶ γράφτηκε τῆς βασιλειᾶς ἡ δόξα καὶ τὸ κάλλος·
καὶ στολισμένος μὲ χρυσὸ διάδημα τῶρα ἀρχίζει 275
νὰ 'ναι πολλὰ περήφανος, 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ γγίξῃ,
'ς τόσο ὅπου οἱ πατρίκιοι ὅλοι μοῦ μαρτυροῦσι
πῶς τέτοιο νὰ 'χου βασιλειᾶ ποτέ τως δὲ γροικοῦσι.

Εἴχετε φόβο τὸ λοιπό, δοῦκοι, γιατί σᾶς τάσσω
πῶς μετὰ σᾶς στέκω κ' ἐγὼ τὴ βασιλειᾶ νὰ χάσω! 280

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Καίσαρε, ἄδικα πολλά...

ΖΗΝΩΝ.

Ἄδικα;... δίκην λέγω!

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Γροίκα νὰ πῶ τὸ δίκηό μου, τ' ἄδικο δὲ γυρεύγω.

ΖΗΝΩΝ.

Τὸ σκῆπτρο ἄς ρίξῃ ἡ χέρα σου! σύρετε τὴ χλαμύδα,
ἐβγάλετέ τη, δοῦλοί μου, γιὰ νὰ μὲν ἔχῃ ἐλπίδα
285 ποτὲ σὲ θρόνο βασιλειᾶς νὰ κᾶτση, κ' ἓνα ῥάσο
τοῦ βάλλετε, καὶ νὰ γενῇ καλόγερος, σᾶς τάσσω!

(Γότες τοῦ βγάνουσιν τὴν στολὴν, καὶ τοῦ φέρνουσιν τὸ ῥάσο).

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Τώρα τῆς καλορροϊζικιᾶς κρατῶ τὸ χαλινάρι...
μὰ ὡς βλέπω τὸν Βασίλισκο 'ς ποιὰ στράτα θενὰ πάρῃ.

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Χαίρομαι, χαίρομαι πολλά, χαίρομαι τέτοιο βάρος
290 πῶς βγάνω ἀπὸ πάνω μου, κ' ἔχω περίσσο θάρρος
πῶς τὸ καλό μου ροϊζικὸ μὲ βγάνει ἀπὸ τὰ βάθη
τούτης τῆς πολιτείας μας καὶ ἀπὸ τὰ τόσα πάθη.
Εὔτσι ἡ τύχη τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ μας πῶς σιμώνει
ἀπάνω εἰς τ' ἄστρα, καὶ ἄξαθνα κιῶλας μᾶς ταπεινώνει!
295 καὶ ὅσο λογιᾶζει ὁ ἄνθρωπος πῶς ὁ οὐρανὸς τοῦ βρέχει
ταῖς χίλιαις καλορροϊζικαῖς, 'ς τὸ χαλασμόν του τρέχει.
Καίσαρε, ἐγὼ 'μαι ἐλεύθερος, πάγω μὲ δίχως ζάλη,
καὶ ἐσένα τάσσω ὁ οὐρανὸς θέλει σοῦ δώσει πάλι
μεγάλαις δόξαις, ὡς καθὼς ἔκαμες ἐνοῦ ξένου,
300 ὅγιά νὰ ξέρου οἱ βασιλεῖς ξόμπλι ἀπὸ μὲ νὰ παίρνου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε μακρὰ ὅκ τὸ πρόσωπο τοῦτό μου, καὶ ἄμε νά 'σαι
 'ς τὸ μοναστήρι γούμεενος, καὶ πὲ πῶς ἤκαμά σε .

Β Α Σ Ι Λ Ι Σ Κ Ο Σ .

Εἴμένα θέλει μὲ δεκτῇ ὁ οὐρανὸς καὶ τ' ἄστρη,
 καὶ σένα πάλι ὁ πόλεμος, οἱ στρατηγοὶ καὶ κάστρη .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Δοῦκοί μου ὑψηλότατοι, τώρα 'ς τὴν ἐξουσίᾳ σας 305
 εἶναι δυσμένο, βασιλεῖδ' νά κάμετε· σιμά σας
 δέτε, λογιάσετε καλὰ μὲ τῇ δική σας γνῶσι
 πχοῖος εἶναι 'ς τοῦτο τὸ θρονί γιὰ νά μπορῇ νά σώσῃ .
 Καὶ ἀνίσως σᾶς ἐφαίνεται πῶς τοῦ Λογγίνου πρέπει
 γιὰ βασιλειᾶς 'ς τὸ κόσμον μας πᾶς ἄνθρωπο νά βλέπῃ, 310
 πέτε τῇ γνώμῃ σας κ' ἐγὼ νά μάθω, γιὰ ν' ἀρχίσω
 τοὺς λογισμούς, τὰ βάσανα σέ μνιὰ μερὰ ν' ἀφῇσω .

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Εἰς ἓνα ὁμορφο κορμί στέκει ἡ ψυχὴ μεγάλη,
 καὶ κατοικᾷ πᾶς ἀρετὴ εἰς γνωστικὸ κεφάλι·
 ἐτοῦτος εἶναι φρόνιμος, καὶ τῇ δικήν του χάρι 315
 μὲ πολλαῖς δόξαις καὶ τιμαῖς τὸ σκῆπτρον μπορᾷ πάρῃ .

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Νὰ πλειά 'ναι καλορροϊζικιὰ μεγάλη εἰς τὴν χαρά μας
 παιδί νά πιάσωμε ἀπ' αὐτό, σὰν εἶναι ἡ πεθυμνιά μας·
 γιὰτὶ ἐκεῖνοι οἱ βασιλεῖς ὅπου παιδιά δέν κάνου,
 ἀφίνουσι τὴν βασιλείᾳ, ἀπῆτις ἀποθάνου 320
 εἰςτὲ μεγάλα κίνδυνα, καὶ στέκει νά χαλάσῃ
 σὺν τὸ καράβι εἰς γιὰλὸ ποῦ εἰς τὰ χαράκια σπάσει .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀρχιερέα, ἡ γνώμη σου πχοιά 'ναι νά τῇ γροικῇσω;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Ψηλότχτέ μου βασιλειᾷ, τῇ γνώμῃ σου ν' ἀφῇσω

- 325 δὲν ἡμπορῶ! κ' ἡ γεξουσὰ ὅπου ἔχει ἔτσι ὀρίζει,
 ποῦ ὦτινος θέλει τὴ ζωὴ παίρνει καὶ τὴ χαρίζει!
 Γύρισε ἀπ' τὴν Ἀνατολή, αὖγουστε, πρὸς τὴ Δύσι
 καὶ βλέπε τῶν χριστιανῶν πῶς στέκεται νὰ σβύση
 ἡ πίστι ἡ καθολικὴ, ποῦ ἔναι τριγυρισμένη
- 330 καὶ ὥσ' μνιὰ βάρκα στέκεται γιὰ νὰ πνιγῇ ἡ καϋμένη,
 κ' ἐγὼ ποῦ στέκω ἀνάμεσα ἔς τὴν ταραχὴ τὴν τόση,
 ἡ χέρα μου νὰ κυβερνᾷ δὲν δύναται νὰ σώσῃ!
 Ἐγὼ τὴ βάρκα τοῦ Χριστοῦ κρατῶ νὰ μὴ βουλιάξῃ,
 καὶ πάλι τῆς ψηλότης σου, καθὼς εἶναι ἡ τάξι
- 335 νὰ κυβερνᾷς τὴ βασιλείᾳ μὲ τὴ δική σου γνῶσι,
 γιὰ λόγιασε πῶς τὸ θρονὶ πχοιὸς βούλεται νὰ σώσῃ
 πρέπει νὰ ᾔναι ἡ στόλισις τῶν ἀρετῶν, κ' ὁ ἴδιος
 ἀπ' ὅλους νὰ ὀνομάζεται πῶς εἶναι νέος ἥλιος.

Ζ Η Ν Ω Ν.

- Τ' εἶναι τὰ λόγια ὅπου μιλεῖς, πατριάρχη; τάχα τόση
- 340 δὲν ἔχει τὸ κεφάλι μου νὰ κυβερνᾷ τὴ γνῶσι!
 γιαῦτως τολμᾷς ἔς τὸ πρόσωπο τοῦτό μου νὰ μοῦ κἀνῃ;
 τὸν νομοδότῃ; κάτεχιε πῶς στέχεις ν' ἀποθάνῃς!

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ.

- Πχοιὸς εἶδε τ' ἄστρα τοῦ ὀρχνοῦ τσ' ἀκτίνες τω; νὰ ρίχνου
 πᾶσα χαρὰ εἰς τὸ κόσμον μας, καὶ μνιὰ θωργιὰ νὰ δείχνου
- 345 μεγάλῃς καλορροϊζικιᾶς; ἀνάμεσα τσ' ἀστέρες
 ἄστρο νὰ φέγγῃ θλιβερά, νὰ κλαίῃ ταῖς ἡμέραις
 τῆς πικραμένης βασιλειᾶς; κ' ὁ Δίας μὲ τὸν Ἄρη
 νὰ πολομοῦ ἔς τὸν οὐρανὸ τὴ νίκη πχοιὸς νὰ πάρῃ,
 νὰ τρέμου τὰ βασίλεια, τὰ σκῆπτρα νὰ πετοῦσι,
- 350 καὶ ἀπὸ τὴν τόση ταραχὴ οἱ βασιλεῖς νὰ σκοῦσι;
 ὀπχοιοι; τὴ βασιλείᾳ μας νὰ κυβερνᾷ λογιάζεις,
 αὐτόνο πρέπει ἄκακο πάντα σου νὰ ὀνομάζῃς;
 καὶ ἄν' ἐν καὶ φαίνεται σκληρός, ξεύρει πῶς δικηοσύνη

δὲν κατοικᾷ ἔς ἓνα κορμὶ ὅπου δὲν ἔχει εἰρήνη.
 Πόσις φοραῖς ὁ οὐρανὸς ἔς τοῦτον τὸν κόσμον βρέχει 355
 ταῖς χίλιαις καλορροϊζικαῖς, καὶ βάσανα δὲν ἔχει
 ἢ βασιλεία, μὰ χαίρεται καὶ ἀναγαλλιάζει ἡ Πόλι,
 τὸ ἀστέρες καὶ τὸν οὐρανὸ τοὺς προσκυνοῦσιν ὅλοι·
 καὶ ἀνάμεσα ἔς τέτοια χαρὰ γυρίζου καὶ θωροῦσι
 σκληρὸ κομήτη, καὶ ἀπ' αὐτὸ θάνατο καρτεροῦσι, 360
 νὰ σημαδεύῃ σκοτωμοὺς καὶ πλειὰ παρὰ τὸν Ἄρη
 μὲ πόλεμους καὶ ταραχαῖς τὰ σκῆπτρα θενὰ πάρη
 τῷ βασιλειάδῳ, νὰ χαθῇ ἡ δόξα τους ἡ τόση,
 γιατί νὰ κυβερνοῦσινε δὲν εἶχα τόση γνῶσι!
 Γιαῦτως, σοφέ μου βασιλεῖᾱ, λόγισσε τίνος πρέπει 365
 νὰ δώσης τὸ βασίλειο, τὸ κόσμο σου νὰ βλέπῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

ὦ γλῶσσα τολμηρότατη, γλῶσσα καταραμένη,
 θάνατος, μόνο θάνατος σήμερο σοῦ τυχαίνει!

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

Βάλλε ἔς τὴ θήκη τὸ σπαθί, πρέντζιπε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τί λογιάζεις

νὰ μὴ σοῦ βγάλλω τὴν καρδιά; ἐμένα ὀνομάζεις 370
 σκληρὸ κομήτη, σκοτωμούς, μάχαις; ἐγὼ ἔμαι ὁ Ἄρης!
 καὶ σὺ πχοιὸς εἶσαι; τί κρατεῖς; πχοιὰ στράτα θενὰ πάρης;
 Ὡς τὸ Δία ἀμνόγω σήμερο, αὐτάνα σου τὰ λόγια
 τοῦ κεφαλίου σου θὰ βρεθοῦ ἄσκημα μυρολόγια!
 Καίσαρε καὶ ἀξάδερφε, τὸ δίκημό μου θές κάμεις, 375
 γιατί καὶ σὺ μὲ λόγου μου φοβοῦμαι μὴν πεθάνης·
 αὐτὸς τὴ χώρα εἶν' καλὸς νὰ κάμῃ νὰ μᾶς πιάσῃ,
 καὶ αὐτήνη ἢ χέρα ὅπου βαστᾷ τὸ σκῆπτρο νὰ τὸ χάσῃ!

Ζ Η Ν Ω Ν

Ζήνونه, ἐσ' εἶσαι βασιλειᾶς! πχοῖος ἤθελε τ' ἀκούσει,
 380 ποῦ τσ' Ἀφρικῆς τ' ἄγρια θεργιὰ τρέμουσι νὰ μέ δοῦσι,
 νὰ θέλῃ τέτοιος ἄνθρωπος ἐμέ βουλή νὰ δώσῃ,
 μὰ τάσσω τὸ κεφάλιν του τὸ σφάλμα νὰ πλερώσῃ.
 Ε'γὼ ὀρίζω!.. τούτῃ μου τὴν ὄψι φοβηθῆτε!
 ὁ βασιλειᾶς ὅ,τι θὰ πῇ γιὰ νόμο θὰ κρατῆτε!

INTERMEDIO PRIMO.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

Λογγίνος, καὶ μουσικός. Καὶ βιάσκει ὁ Λογγίνος μαῦρα ντυ-
μένος καὶ λέγει, καθημένος εἰς ἓ μία καδέκλα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

ὦ μαυρισμένη μου ψυχὴ, πολλὰ σκοτεινιασμένη
κ' εἰς πχοῖδ κορμὶ εὐρίσκεσαι κακὰ κατοικημένη!
πχοιαῖς ἄλυσαις καὶ πχοιᾶ δεσμὰ δεμένη σέ κρατοῦσι,
γῆ εἰς πχοιᾶ φλακὴ εὐρίσκεσαι, πχοὶ ἐχθροὶ σέ κυνηγοῦσι
τὸ αἷμά σου νὰ χύσουσι; Μὰ βλέπω ἡ στόλισί μου
τὰ βάσανά μου μεριμνοῦ, κ' ἡ τύχη ἡ ἐδική μου
δὲν εἶναι παρὰ σέ κλαθμοὺς τὸ βίό μου νὰ τελειώσω,
κ' εἰς τὸ ὅστερὸ εἰς κακὸ θάνατο νὰ μὴ δώσω.
Οἶμέ, καὶ σὺ μέ τὸ χρυσὸ πληκτρο τὸ ἐδικό σου
δὲ δίδεις λίγη ἀνάπαψι πρίχου διαβῶ ἀπὸ μπρός σου;
ἄρχισε μέ τῇ λύρα σου, τὰ χεῖλη ἄς τραγουδήσω,
ἀνάπαψις τῆς πίκρας μου λίγο νὰ μοῦ χάρις.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Εἰς χρά, γῆ εἰς κλαυμό, σέ θλίψι, γῆ σέ γάμο,
νὰ τραγουδήσω πεθυμᾶς; γὰ πές μου πῶς νὰ κάμω!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τραγούδησε, τραγούδησε ὡς εἶναι ἡ πεθυμιά σου,
κ' ἡ θλίψι μου ἡ πολλότατη εὐρίσκεται σιμά σου.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Ποῦ τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο,
τὸ πληκτρο, ἡ κιθάρα, κ' ἡ γλυκᾶτη
ποῦ ἔναι ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ μελωδάτη
ποῦ ἔπαφτε πᾶσα θρῆνη,

μέ τὰ γλυκιὰ κανάκια;
 ποῦ ἔσπασε τὰ χαράκια,
 καὶ ἐμέρωνε λειοντάργια καὶ θερίξ
 μέ τόση μελωδίξ;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 25 Σώπασε τὸ τραγοῦδί σου καὶ ἄλλαξε τὴ φωνή σου,
 ἃ δὲ καὶ τὴν κιθάρα σου σπῶ τη 'ς τὴν κεφαλὴ σου.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Γιὰ πέ μου, ἄρχοντα, λοιπὸ πχοιὸ πεθυμᾷς τραγοῦδι,
 χαρὰ 'ς τ' αὐτιά κ' εἰς τὴν καρδιά σήμερο νὰ σοῦ δούδῃ;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- Μπορεῖς ἐσὺ μ' αὐτήνη σου τὴ λύρα νὰ μερώσης
 30 σὰν τὸν Ὀρφέο τὰ θεργιά; μπορεῖς καὶ μέ νὰ δώσης
 ἀνάπαψι εἰς τόση μου πρίκα, κ' ἡ τόση ζάλη
 νὰ κάμῃς μέ τὴν τέχνη σου νὰ μῶδῃ ὅκ τὸ κεφάλι;

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Τοῦτο ἂν ἐμπόρου νὰ 'κανα καὶ νὰ 'χα τέτοια μοῖρα
 τ' Ὀρφέο τὸ πλῆκτρο ἐκράτουνα καὶ τὴ δικήν του λύρα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 35 Ὡς σοῦ βουλιέται ἄρχισε τὴ θλίψι μου νὰ πάψῃς,
 εἰς πλειὰ μεγάλη τὴ φωτιά 'ς τὸ στήθος μου ν' ἀνάψῃς.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

- Στράφου ἰδὲ πῶς λουλουδίζου
 τοῦτοι οἱ κάμποι οἱ μυριδάτοι
 μέ τὰ μυρισμένα τ' ἄνθη·
 40 γροῖκα πῶς σοῦ κηλαδοῦσι
 τὰ πουλιά, νὰ σέ χαροῦσι
 νὰ σοῦ βγάλλου αὐτὰ τὰ πάθη.
 Ἄφῃς, ἄρχω, αὐτὴ τὴ ζάλη
 ποῦ σέ βάνει εἰς τέτοια πρίκα
 45 γιὰ νὰ κλαῖς ν' ἀναστενάζῃς.

Δές, λυπήσου αὐτὴ τὴ νειότη
 ποῦ χλωμὴ πολλὰ θωρῶ τη,
 πρίκα μπλειό σου μὴ λογιάσης!
 Ἡ χιονάτη ἡ πρόσοψί σου
 βλέπω ἐχάθη καὶ μαράθη, 50
 ὥσὰ ῥόδο δίχως φύλλα·
 διῶξε αὐτὰ τὰ πάθη σου ὅλα,
 νὰ σέ βλέπω ὥσάν τὴ βιόλα,
 καὶ μηλιά μέ δίχως μήλα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καλὰ νογᾶς τὴν πρίκα μου· μ' ὅλο ἐτοῦτο πάλι 55
 αὐτόνο τὸ τραγοῦδί σου πλεῖσα μοῦ φέρνει ζάλη.
 Τὸ πρόσωπό μου εἶναι χλωμό, μὰ δὲ καὶ τὴ στολή μου,
 καὶ λόγιασε καλλίτερα τὴ φλόγα τὴ δική μου,
 καὶ τὸ τραγοῦδι θλιβερά ἄρχισε, νὰ μοῦ δώσης
 ἄνεσι, καὶ τὴν πρίκα μου νὰ μοῦ παραλαφρώσης. 60

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

ὦ τύχη ἀσβολωμένη,
 ὅπου σηκώνεις
 τὸν ἄνθρωπο σὲ δόξαις,
 καὶ σὰ θεὸς πάλι
 μέ δυστυχιά μεγάλη 65
 τὸν κάνεις μέρα νύκτα νὰ τρομάση.
 Ὅντας χαραῖς, μέ λόγια
 ἡ πρίκα τ' ἀπομένει,
 ἡ ὄντα θὰ δῇ ἡ καρδιά του
 χαρά, τὴν ἴδια κάνει καὶ σπαράσσει. 70
 Ἄνθρωπε, ἂν ἔχεις γνῶσι
 τῆς τύχης μὴν πιστεύης,
 σὲ σκοτωμοὺς σὲ βάνει
 καὶ τ' ὄνομά σου σκοτεινὸ τὸ κάνει.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

75 Μουσικέ, τὸ τραγοῦδί σου πλειὰ ἀνάφτει τὴν καρδιά μου
σὰ σίδερο ἀφτούμενο καίγει 'ς τὰ σωθικά μου .

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Μὲ τὰ φτερά τῆς τύχης μὴμ πετάσῃς,
μὴ θές κορμί, ζωή, ψυχὴ νὰ χάσῃς.

(Τότες ὁ Λογγίνος βγάνει μιὰ γραφὴ καὶ διαβάζει τὴ καὶ λέγει)

« Πχοιὸς εἶδε τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ . . .

(Τότες ἀποκοιμᾶται εἰς τὴν καδέκλα, καὶ πέφτει ἡ γραφὴ
ὅκ τὰ χερίά του).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, καὶ ΛΟΓΓΙΝΟΣ ἀποκοιμισμένοις.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Οὔντας θωρῇ τ' ἄγριο θεργιῶ λειοντάρι νὰ κοιμᾶται
80 ἡ γιαλουποῦ ἡ πολήξερη βγαίνει καὶ δὲ φοβᾶται.
(Τότες βλέπει τὴ γραφὴ καὶ σκύφτει νὰ τὴν πιάτῃ, καὶ ἀ-
πόκεις τὴν ἀφίνει καὶ λέγει).

Μὰ τί γραμμένο νᾶν ἐδῶ καὶ τοῦ 'πεσε ὅκ τὸ χέρι;
καλὸ μαντάτο ἡ τύχη μου τάχα θενὰ μοῦ φέρῃ;
Ὡθθαῦμα μεγαλότατο! καὶ πῶς ἔτσι τρομάσεις,
χέρι, νᾶγγίξῃς 'ς τὸ χαρτί, τί γράφει νὰ διαβάσῃς;
85 Τάχα τοῦ ἄδου ὁ βασιλειᾶς μόνιός του εἶχε γράψῃ
τοῦτο τὸ γράμμα μὲ φωτιά τὸ χέρι μου νὰ κάψῃ;
(Τότες πιάνει τὸ χαρτί καὶ τὸ διαβάζει).

« Εἰς τάφο μέσα ζωντανός, θαμμένος θέλει δώσει
θάνατο κακορροϊζικο, μ' αὐτόνο νὰ τελειώσῃ . »

Ὡθ, θάνατο σκληρότατο, μὰ πλειὸ τυραννισμένο
90 ἤθελα αὐτόνο τὸ κορμί, καὶ ζωντανὸ καῦμένο!

γιατί καθὼς ἡ πρᾶξις τοῦ τὸ Νέρωνα ἐπεράσα,
 τοῦ τὰ σκληρὰ τοῦ κόκκαλα ἐστέκα καὶ φυλάσσα
 οἱ δαίμονες, κί' ὅπου θαφτῇ καὶ τοῦτος ἀπ' τὴν ἄλλη
 νάρθου νὰ κατοικήσουνε μὲ τὸ κορμὶν τοῦ πάλι.

(Τότε, διαβάζει πάλι τὴν γραφὴ καὶ λέγει).

« Τοῦ παλατιοῦ σου εἷς πύβουλος, ἓνας ὅπου 'ς τὴν ὄψι
 σου δίνει πίστι καὶ θωργιά... μὰ θέλομε τὸν κύψει. »
 Οἰμένα! κ' ἴντα νὰ γενῶ; εἰς τούτονε τὸ φόνον
 τῆς τύχης τὸν παντοτινὸ κύκλο τόνε καρφόνω.

95

(Τότε, διαβάζει πάλι τὴν γραφὴ καὶ λέγει).

« Σεβαστιανὸς καὶ Οὐρβίκιος, διαβόλου τὸ ζευγάρι,
 ὡς πρέπει πάντα νὰ 'χουσι τὴν ἐδική μας χάρι.
 Μὰ πῶς μπορᾷ λογιάσωμε νὰ βγάλωμε ὅκ τῇ μέσῃ
 τὸν Ἀναστάσιον ἀπ' ὅλοι τως γιὰ βασιλέα τὸν λέσι;
 οἱ νόμοι, ὁ κόσμος, ὁ οὐρανός, ἡ πόλις, τὸ φουσάτο,
 ὅλα θὰ συγχιστούσινε νὰ πᾶσι ἄνω κάτω. »

100

Σῶσε, ψυχὴ μου, τὸ σκληρὸ πόνον ὅκ τὴν καρδιά μου
 ἐβγαλε, δὸς ἀνάπαψι 'ς τὰ μέλη τὰ δικά μου.

105

(Τότε, κλειτὶ τὸ χαρτί).

Εἴγροίκησα τὴ γνώμην τως καλότεα νὰ ζήσω,
 καὶ ἄς 'δῶ τ' ἀνακατώματα πῶς θέλω νὰ τ' ἀρχίσω.

Α'ς ρίξω ἐπᾶθε τὸ χαρτί 'ς τὰ ἄκταφα τοῦ ἄδῃ,
 νὰ στολιστῶ τῇ βασιλειᾷ πρίχου διαβῇ τὸ βράδυ,
 δίχως φουσάτα μὲ τσ' ὀχθροὺς ὅλους θὰ τοὺς νικήσω,
 τῶνα νὰ θάψω ζωντανό, τ' ἄλλοῦ τὸ βίον νὰ σφύσω.

110

Τὸ σκῆπτρον ἔχω 'ς τὸ χέρι μου, θριαμβευτῆς λογοῦμαι,
 Δίξας εἰς τ' ἄστρα, βασιλειᾶς ψηλὸς τῆς γῆς κρατοῦμαι.

Εὐσέβεια καὶ εὐλάβεια τυχαίνει μὲ τσ' ὀχθροὺς τοῦ

115

νὰ δείχνη ὅπχοιος βούλεται 'ς ὅ,τι καὶ ἂ βάνῃ ὁ νοῦς τοῦ
 ἂ θε νὰ λάβῃ, καὶ ἡ πολλὴ ταπείνωσι ψηλώνει
 πᾶσα ἓνα, κ' ἡ περηφανιὰ πάλι μᾶς χαμηλιώνει.

- Τώρα εἶν' καιρὸς εἰς τὸ θρονί σήμερο νὰ καθήσω
 120 καὶ ἀγάπη εἰς ταῖς σύγχυσεσ' ἰς ταῖς χώραις νὰ χαρίσω,
 τώρα ποῦ βλέπω σκοτεινὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἄστρον,
 ποῦ 'ναι ζηλειαῖς καὶ ὀχθριταῖς ἰς ταῖς χώραις κ' εἰς τὰ κάστρον,
 κ' ἐμέ γαληνὴ ἀνάπαψι σήμερο μοῦ χαρίζει,
 κί ὡς καὶ γι' ἄλλονῶ καρδιαῖς ἐμένα τὴ δροσίζει.
 125 Ω', πόσον ξίζει ὁ ἄνθρωπος τῆς πολιτείας νὰ φέρνῃ
 βάσανα καὶ πᾶσα ἀρετῆς καὶ μιμητῆς νὰ γένη!
 σηκώνει ἡ τύχη τσ' ἄμαθους, τσ' ἄγνωστους, πᾶσα ψεύτη,
 καὶ ὡσὲν τῆμ πάλαι ὁ φρόνιμος σηκώνεται καὶ πέφτει.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. ΧΟΡΟΣ τῶν παιδίων. ΓΑΤΖΕΟΣ
 μαντατοφόρος· καὶ ΛΟΓΓΙΝΟΣ κοιμισμένος.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Γατζέο χαριτωμένε μου, χαίρομαι νὰ σὲ βλέπω!

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

- 130 Ἦρθα ὡς ἐδῶ, Ἀναστάσιε, ν' ἀρχίσω ὡς εἶναι πρέπο
 τὴν πρίκα μου νὰ δηγηθῶ, καὶ ὁ νοῦς σου νὰ λογιᾷσῃ
 πῶς ὅλο τὸ βασίλειο στέκεται νὰ χαλάσῃ·
 ἰς τὴν χώρα εἶναι σύγχυσεσ, κ' εἰς τ' ἄρματα δοσμένοι
 εἶναι οἱ στρατιῶταις μὲ πολλὰ αἵματα κυλισμένοι·
 135 ὅπου περάσῃς τὰ κορμνιὰ κείτουνται ἀποθαμμένα
 καὶ τὰ σκυλιὰ τὰ τρώγουσι, ἰς τσῇ τράφους εἶναι ῥιμμένα·
 ἡ πόλις ἐσκοτείνιασε καὶ κλάυματα γροικοῦνται,
 ὅλοι ὅκ τὰ σπίτια νᾶβγουςι τρέμουςι καὶ φοβοῦνται.
 Πάντα ἡ κορφή τοῦ κεφαλίου ὄντας πονῇ, φυροῦσι
 140 τὰ μέλη ὅλα τοῦ κορμνιοῦ καὶ τρέμου καὶ κτυποῦσι.
 Τοῦ καίταρος ἡ μάνιτα ἰς ὅλη τὴν χώρα τρέχει
 καὶ τὰ δένδρᾶ τὰ πλειὰ ὁμορφα μὲ τὸ σπαθὶ ξετρέχει

καὶ κόβει, ὁγιά νὰ χαθοῦ τ' ἀρχοντικὰ κλωνάρια,
μπλειό τους νὰ μὴν ἀνοίξουσι τῆς εὐγενιᾶς βλαστάρια.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ποῦ 'ναι τ' ἀστροπελέκιά σου, Δία, κ' ἡ μάνιτά σου; 145
γιατί δὲν καίγεις τὸ σκληρό; μὰ τὰ κρατεῖς σιμά σου!
Ἄρρη, ποῦ 'ναι τὸ τόξο σου νᾶρθῃς νὰ μοῦ πληγώσῃς
τον τύραννο, καὶ ζωντανὸ σὰν πρέπει νὰ τὸ χώσῃς;

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Τὴν ὀργιτά σου τῆμ πολλή τ' ἀμμάτιά σου ἄς κλάξου,
γιατί θὰ κάμω τὰ παιδιὰ μὲ δάκρυα νὰ φωνιάξου. 150

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Σύρε τὸ λύκο ξύπνησε, μήπως καὶ χαλινώσῃ
τὴν μάνιτάν του τῆμ πολλὴν τὸ νοῦν του νὰ μερώσῃ.
(Τότες μισεύει Ἀναστάσιος).

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Παιδιὰ ἄκακα, 'ς τὸν οὐρανὸ βάλλετε τὴ φωνή σας,
καὶ τάχατες νὰ λυπηθῇ τὴν ὄψιν τὴ δική σας.

ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.

Πρέντζιπε, ἐλεημοσύνη 155
σὲ τοῦτα τάρφανά, νὰ ζῇ ἡ ζωὴ σου!
καίσαρε, ἡ μάνιτά σου
ἄς ἔβγῃ ὅκ τὴν καρδιά σου,
καὶ μὴ θερίζῃς νειούς, καὶ μᾶς τὰ ξένα
λυπήσου καὶ τὴ μάνα ὅπου μᾶς ἐγέννα. 160

(Τότες ξυπνᾷ ὁ Λογγίνος καὶ λέγει).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τέρατα εἶν' τοῦτα ποῦ θεωρῶ τ' ἄδη τοῦ μαυρισμένου
γιὰ νὰ μοῦ δώσου τύραννο καὶ ἀπὸ δεπᾶ δέ βιάινου;
ἢ πόρταις τοῦ ἄδη ἀνοίξασι καὶ ἔβγαλε ἔτοια σκέλη,

- ὀγιά νά τυραννίσουσι τὸ νοῦ μου καὶ τὰ μέλη!
- 165 Τί θέλετε; τί στέκετε; τί κλαῖτε; τί ζητᾶτε;
 τί καρτερεῖτε; φύγετε, νά μὴ μὲ τυραννᾶτε!
 Ἀκόμη ζῇ ὁ Πελάγιος, δὲ θέλει μὲ γδικηώσει
 ἢ χέρα μου τὴν σήμερο! ποῦ βρίσκεται ἡ τόση
 δύναμι ἀπῶχει 'ς τὴν καρδιά; Σύρετε τοῦ δαιμόνου
- 170 νά κατοικᾶτε μετ' αὐτό, παιδιὰ τοῦ κακοῦ χρόνου!

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἐλεημοσύνη σοῦ ζητοῦ, πρέντζιπε, τὰ παιδιὰ σου
 καὶ στρέψε ἀπὸ τοῦ λόγου μας σκληρὴ τὴν ὀργιτά σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Σύρετε, τέρατα ἄσκημα, ἀφῆτε τὴν καρδιά μου,
 μὴν τήνε καίγετε καὶ σεῖς 'ς τὴν τόση μάνιτά μου.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

- 175 Καίσαρε, μὴ ὀνειρεύεσαι, τέρατα μὴν λογιᾶζης
 πῶς εἶναι ἐτοῦτ' αὖτὰ παιδιὰ τοῦ ἄδη καθὼς τὰ κράζεις·
 ἐτοῦτ' αὖτ' εἶναι ὀρφανὰ ἀπὸ μάνα καὶ πατέρα
 καὶ τὴν περίσσα πίκραν τους 'ς τὰ πόδιά σου ἐφέρα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχοῖος ἤχυσε τὸ αἷμάν τους καὶ κύνουν τέτοιο θρῆνο;

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

- 180 Ἐκεῖνος ὅπου πεθυμᾷ νά βασιλέψη, κρίνω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀνέν καὶ ὁ Ἄρης καταβῇ μὲ κεῖνο τὸ σκουτάρει
 ποῦ ἐβάστα εἰς τὸν πόλεμον νᾶρθη γιὰ νά τὸ πάρῃ,
 τάσσω τῷ πῶς τὸ θάνατο ποῦ πρέπει θέλει νά 'χῃ,
 ἂν ᾔῃναι αὐτόνος ἢ γαιτιὰ 'ς τὴ ματωμένη μάχη.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

- 185 Συμπάθησέ μου, πρέντζιπε, τὰ πόδιά σου φιλῶ σου
 καὶ ἂν ὀρφανὰ ᾔῃν' τὰ παιδιὰ ποῦ βλέπεις, κ' εἶναι ὀμπρός σου.
 ἐσύ 'σαι μόνο ἡ αἰτιὰ, καὶ δὲ σὲ κατακρίνω,

καὶ φταίστη δὲ σὲ μαρτυρῶ τὸ μίλημά μου αὐτίνο·
 ἐσ' εἶσαι φταίστης μοναχὸς ἔς τὸ αἶμα ὅπου τρέχει
 ἔς τὴ χώρα ὅλη ξεύρεις το πᾶς ἕνας τὸ κατέχει. 190

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Εἰγὼ ἔμαι ὁ φταίστης; ψεύγεσαι ἔς τὰ μοῦτρα τὰ δικά σου,
 ἐμένα κράζει τύραννο αὐτίνη ἢ ἐμιλιά σου!
 μνόγω ἔς τὸ Δία, ἃ δὲ σὲ δῶ καὶ ἐσένα ἀποθαμένο,
 ἢ πρᾶξές μου ἐχαθήκανε καὶ νικητὴς δὲ βιάινω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πρέντζιπε, ἄς ἦσαι ἔσπλαχνος ἔς τὸ αἶμα τὸ δικό μας. 195

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Σύρτε, παιδιά, φεύγετε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μας.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Εἰσὺ ἢ γῆς, ποῦ ἐδέκτηκες τὸ αἷμά μας τὸ τόσο,
 καὶ σὺ οὐρανέ, ἐκδίκησι θέλετε κάμει ὡς τόσο!

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Δὸς τόπο, αὐγουστε, τὸ ὀργῆς κί ἄφησε τὰ λογιάζεις,
 μὴ θέλῃς τὰ φτωχὰ ὀρφανὰ καὶ χήραις νὰ πειράζῃς. 200
 Διῶξε αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, ἄνοιξε αὐτὰ τ' αὐτιά σου,
 καὶ ἀκούωντας τὰ κλάῦματα πάψε τὴν ὀργιτά σου·
 καὶ ἃ δὲν ἀπαλύνῃς τὴν ὀργήν, νὰ σιγανέψῃ ἢ φύσι,
 ἐχάθη τὸ βασίλειο ποῦ ἀνατολὴ καὶ δύσι·

σφύσε τὴ φλόγα ὅπου βασιτᾶ καρδιά σου ἢ μανισμένη, 205
 δὺς τοῦ κορμιοῦ σου ἀνάπαψι, χαρὰ ὡσὰν τυχαίνει.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Φίλε, τὴν τόση μάνιτα πῶχω θὰ σιγανέψω,
 καὶ ἀνταμοιβὴ τὸ ἀγάπης σου νὰ δώσω θὰ γυρέψω·
 φέρετε, δοῦλοι, ἕνα ὁμορφο βάζο χρυσὸ γεμάτο
 ἀπ' τὸ πλειὰ φίνο κί ὁμορφο κρασί ποῦ νά'ναι ἀκράτο, 210
 γιὰ ναῦρη ἐλίγη ἄνεσι ἢ κούρασί του ἢ τόση.

(Τότες τὸ φέρνουνσι).

Τὸ νέκταρ τοῦτο πχιάσε πχιέ νὰ σέ πκρλατρῶση,
κάθησε ἐδῶ, ξανάσανε, πχιέ το μὲ τὴν καρδιά σου,
νὰ σῶσω ἐγὼ τὴ μάνιτα σὰν εἶναι ἡ πεθυμνιά σου.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

215 Συμπάθησέ μου πρέντζιπε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχιέ το, καὶ συμπαθῶ σου,
κι' ἄλλη φορὰ καλλίτερα μίλιε τοῦ ἀρέντός σου .

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Τοῦτο τὸν βάζο τὸ χρυσὸ μοῦ δίδεις, κ' εἰς αὐτόνο
πίνω φαρμάκι μὲ κρασί, καὶ τὴ ζωὴ τελειώνω .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχιέ ἀντήρητα . . . χαιρέτησε τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου
220 τὸ ῥῆγα ὅπου θὰ δεκτῇ σήμερον τὴ ψυχὴ σου .

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Δίχως νὰ φταίσω τὸ λοιπὸ θάνατο βλέπω ὁμπρὸς μου,
κ' ἐκεῖ ποῦ σ' ἔχα φίλο μου σέ βλέπω κ' εἶσαι ὀχθρὸς μου!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ε'σέ ὡς πρέπει εἰς θάνατο σήμερο ἀποφασίζω,
καὶ πχιέ το, ᾧ δέ, μὲ τοῦτό μου τὸ σίδερο σ' ἀγγίζω!

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

225 Ω' πίστις σφαλερώτατη τῷ βασιλειάδῳ, ὀϊμένα,
καὶ τί κακό, τί βλάψιμο ἔλαβες ἀπὸ μένα;
Ε'γὼ πίνω τὸ θάνατο σήμερο εἰς τέτοιο βάζο,
καὶ σένα πάλι, τύραννε, 'ς τὸν οὐρανὸ σέ κράζω·
καὶ ἀνέν τὸ σίδερο βαστάς τὸν κόσμον καὶ πληγώνης
230 καὶ τὸ ἄκακον καὶ καθαρὸν καθημερνὸ σκοτώνης,
στράφου καὶ 'δὲ τὸν οὐρανόν, καὶ 'δὲ τὸ ῥιζικόν σου,
γλήγορα κ' εἰς τοῦ λόγου σου βλέπεις τὸ θάνατό σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχιέ το, καὶ αὐτὸ ναὶ πρέπει σου, Κέρβερε, καὶ ἄμε νά 'σαι
 σύντροφος μὲ τὸ Πλούτωνα, καὶ πές πῶς ἤπεψά σε.

(Τότες τὸ πίνει καὶ πέφτει).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἦ ἐλπίδα εἶναι ὡς ἀστραπὴ ποῦ ὡσάν τῇ δῆς ἐχάθη, 235
 τὸ πόδι τῆς ὅπου ἔβαλε ποτέ τῆς δὲν ἐστάθη·
 ἐλπίδα εἶχα ὡς κ' ἐγὼ τῆς δάβνης τὸ στεφάνι
 νὰ βάλω εἰς τὸ κεφάλι μου, μὰ τοῦτο δὲ μοῦ πχιάνει·
 τίσο ἔκαμες, Πελάγιε, ὅπου ἄλλοι τό 'χα πλέξει
 καὶ μόνος μὲ τὰ χέργιά σου ἐσὺ τό 'χες ξεπλέξει. 240

Ζ Η Ν Ω Ν .

Λογγίνό μου, πχοιὰ ἀφορμή, σάν ἥλιο σκεπασμένο
 ἀπὸ τὰ νέφη, τ' ὁμορφο καὶ τὸ χαριτωμένο
 πρόσωπο βλέπω κ' εἶν' κλιτό; καὶ γιάντα μαυρισμένη
 στολὴ ἔχει αὐτόνο τὸ κορμὶ τόσα σκοτεινιασμένη;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Δὲ Θέλω ρίξει κάτεχιε τούτη τῇ φορεσά μου, 245
 μηδὲ ποτὲ δὲ θέλει δεῖ χαρὰ τούτη ἡ καρδιά μου,
 ἀνίσως τοῦ Πελάγιου τὸ θάνατον δὲ δοῦσι
 τοῦτα τ' ἀμμάτια, ἀξάδερφε, καθὼς τὸ πεθυμοῦσι·
 ἐγὼ κλωνάρι καὶ ἀδελφὸς αὐγούστου, ἐγὼ ἡ δόξα
 τοῦ κόσμου καὶ τῆς βασιλείας, ὅλοι οἱ ἐχθροί μοι ἐμνόξα 250
 νὰ μὴν ἀφήσουσι στολὴ νὰ βάλλω οὐδὲ κορώνα,
 τῆς τύχης τὰ γελάσματα νὰ μ' ἔχουν εἰς τὸν αἰῶνα.
 Τοῦτο γροικᾷ καὶ δὲ μιλεῖς; σωπᾷς!.. καὶ τί ἀπομένεις;

δὲν ἀγαπᾷς τὸ αἷμά σου, γδικησι τί ἀνημένεις;
 255 γιατί δὲν πρέπει μπλεῖο νὰ ζῶ 'ς τέτοιο καῦμό μεγάλο,
 καὶ ἀπὸ τὰ πάθη δὲν μπορῶ τὰ πόδιά μου νὰ βγάλω.

Z H N Ω N .

Τὸμ πόνον ἀπῶχαις μέσα σου σπάσε ὅκ τὰ σωθικά σου,
 καὶ ὡς πεθυμᾷς ὀγλήγορα ἔχει τήμ πεθυμνιά σου!
 τοῦ σκότου τὸ βασίλειο θέλει κληρονομήσει
 260 ἐκεῖνος, καὶ τοῦ λόγου σου θέλει σὲ προσκυνήσει
 σὲ χώραις αὐτοκράτορα καὶ νόμους νὰ χαρίζης,
 νὰ κρίνονται ἀπ' τὸ στόμα σου ὅλοι καὶ νὰ τσ' ὀρίζης.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Οἱ ὄχλοι αὐτόνο προσκυνοῦ καὶ ὅλοι τὸν ἀφουκροῦνται,
 καὶ ἀντίδικά μας τ' ἄρματα νὰ πιάσου δὲ φοβοῦνται·
 265 τόσα πολλὰ ἐψήλωσε, καῖσαρ, ἃ δὲ λογιάσης,
 καὶ οἱ δυὸ ἐχαλαστήκαμε, ἃ δὲν τότε χαλάσης·
 δένδρο ποῦ πολλὰ θρέφεται καὶ μοναχὸ ψηλώνει,
 τὸ χέρι τὸ βασιλικὸ θενὰ τὸ χαμηλώνει.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
 ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Καῖσαρε, τ' ἄρματα γροικῶ κτυποῦσι ἐδῶ κοντά μας,
 270 τὰ τύμπανα καὶ ἡ σάλπιγγες παίζου ἐδῶ σιμά μας.

Z H N Ω N .

Οἴμἐ, 'ς τὸν τάφο ζωντανὸ μ' ἀρπυῖσι καὶ παγαίνω,
 καὶ ἂν μὲ θάψου ζωντανὸ πῶς ἀπὸ κεῖ γιγέρνω;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Πχιάσ' τ' ἄρματα ἀδυνατά, αὔγουστε!... σκοτεινιάζει
 τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ λαὸς βίβει τ' Ἀρμάχιου κρᾶζει.

θριαμβευτῆς καὶ νικητῆς ἐμπῆκε φορεμένος,
 χρυσὸ στεφάνι αὐτὸς βαστᾷ, περισσὰ στολισμένος.

275

Z H N Ω N.

Ἀΐαδερφε, ὅϊμέ... πολὺς φόβος ποῦ μέ ταρασσει
 ὑμπρὸς τοῦ τὸ Βασιλίσκο τώρα τοῦ θέλου πᾶσι·
 καὶ ὡς τὸν ἰδῇ μέ καρναβᾷ καὶ ῥάσο, εἰς τὸ θρόνο
 μέ χλάμυδα τὸν ἄφησε καὶ σκῆπτρο, μετ' αὐτόνο
 πῶς κάνομε ἐμεῖς οἱ δύο;

280

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τώρα σοῦ κάνει χρεῖα
 νυχτῆς εἰς τόσαις νύκταις σου τίποτες πανουργία.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ.

Καίσαρε, γροίκα τ' ἄρματα κοντά 'ναι, καὶ σιμώνει
 εἰς τὸ παλάτι ὀγλήγορα μέ τοὺς στρατιώταις σώνει·
 ἑσεῖς ποῦ βασιλεύετε, ἐβγάλλετε τῇ σκέπη,
 κ' ἡ χώρα τὸν Ἀρμάκιο θριαμβευτὴ τὸ βλέπει!

285

Z H N Ω N.

Σώπα τοῦ ἄδου σάλπιγγα, Κέρβερου ἡ ἄγρια γλῶσση,
 μόνιός μου αὐτὰ τὰ βάσανα βγάνω ποῦ μέ πλακῶσα.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Καίσαρ, ἔγνοιᾶ οὐδὲ καμνιά μὴ βάνη ὁ λογισμός σου,
 καὶ ἐγὼ 'ς τὰ χέργια βάνω σου σήμερο τὸν ὀχθρό σου·
 ἀπ' τὰ τειχιά μέ τ' ὁμορφο θὰ βγάλω τὸ φουσάτο,
 καὶ ἀπὸ τοὺς πύργους νᾶβγούσι οἱ στρατιῶταις νᾶρθου κάτω,
 νὰ κάμω τὸν Ἀρμάκιο καὶ νικητῆς νὰ πέση,
 καὶ τὸ λαιμόν του μοναχὸς εἰς τὸ σκοινὶ νὰ δέση.

290

Z H N Ω N.

Ἄν τοῦτο ἡ τύχη ἀξώση σε νὰ κάμης, θὰ χαροῦμε
 κ' οἱ δύο μας 'ς τὸ βασίλειο συντρόφοι νὰ βρεθοῦμε.

295

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ καὶ ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

- Ὅποιοι ἀνέμοι τ' ἄρματα τῆς τύχης μου φουτοῦσι!
 τοῦτα τὰ χέργικ, Οὐρβίκιε, ἄς σμίξου καὶ ἄς δεθοῦσι
 τὸν δοῦκα τὸν Ἀρμάκιο, τὸ φόβο τοῦ πολέμου
 300 φοβᾶται ὁ Ζήνων, ξεύρεις το καλύτατα, ἀδερφέ μου·
 καὶ πάλι εἰς τὸν Πελάγιον ὁ Λογγῖνος ἔχει φθόνο,
 τοὺς δυὸ νὰ θανατώσουσι πεθύμνια ἔχου μόνο·
 τότες ὁ κόσμος σὰν τοὺς δὴ ἄδικα σκοτωμένους
 καὶ ἡ χώρα τέτοιους ἔρωας νὰ δὴ ἀποθαμένους,
 305 πχοιὰ μάνιτα, πχοιὰ ταραχὴ δὲ θέλει ἀνακατώσει
 πᾶσα ἓνα, ὡςὰν τῇ θάλασσᾳ ποῦ ἄνεμος τῇ φουσκάσει,
 νὰ τρέξουν ὅλοι τσ' ἄδικους τύραννους νὰ χαλάσου
 καὶ τὴν ζωὴν τως μ' ἄσκημο θάνατο νὰ τῇ χάσου!

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

- Ε'σένα θέλει ἡ θεϊκὴ βουλὴ γιὰ βηπιλέκ,
 310 τὸ σκῆπτρο ὁ Δίας δίδει σου, τὸ ξέρει ἡ Ἀττραίχ.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ε'τοῦτο ἐγὼ καλότατα τὸ ξεύρω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Μά, πῶς κάνω

'ς τοῦ Ἀρμάκιου τὸ λογισμὸ ταῖς ταραχαῖς νὰ βάνω;

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

- Γροίκησε, φίλε, ἅμ πεθυμᾶς ὁ νοῦς μου τὰ λογιάζει·
 θὰ τρέξω τὸ Βασίλισκο νὰ πάρω, πῶς τὸν κράζει
 315 ὁ κύρης του· ὁ Ἀρμάκιος, καὶ τότε ἄς πάγη ὁμπρὸς του
 μὲ μαῦρο ῥάσο καὶ ἄσκημο· τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς του
 νὰ δὴ τὸ πρόσωπο χλωμό, τ' ἀμμάτιά του κλαῦμένα,

τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά νὰ τοῦ ἔχουν ἐβγαλμένα,
 καὶ ῥάσο καλογερικὸ μ' αὐτὸ νὰ ἴναι ἐντυμένος,
 νά'χῃ κλιτὸ τὸ πρόσωπο, περισσὰ πικραμένος, 320
 εἰς τὴν καρδιά τ' Ἀρμάκιου φωτιά πολλὴ ν' ἀνάψῃ
 καὶ ὅλα τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς ἢ φλόγα νὰ τὰ κάψῃ·
 καὶ μεῖς ἃς ἤμεσθα ἐδεκεῖ τ' ἀμμάτιά μας νὰ κλαῖσι,
 νὰ κάμωμε ὡς κοκόδρουλοι, ποῦ πρῶτας ἃ δέμ πέσῃ
 ἀπ' τὸ κεφάλι τὸ μαλλί, δὲν τρῶσι τὸ κεφάλι, 325
 καὶ μέ τὸ δάκρυο τὸ μαδιοῦ κ' ἔχου χαρὰ μεγάλη.
 Μὰ ἐγὼ γροικῶ καὶ ἔρχονται στρατιῶταις... φτερουγιάζει
 δικέφαλος ὁ ἀετός, καὶ νικητὴ τὸν κράζει·
 τὸν νικηφόρο στέκα ἐδῶ καὶ δέξου ὡσὰν τυχαίνει
 ποῦ μοναχὸς ἐνίκησε ὅλη τὴν οἰκουμένη. 330

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, καὶ στρατηγοί.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Στάσου, στρατιώτη, ὡς ἐδεπᾶ, προτκύνησε σὰν πρέπει
 τοὺς πύργους καὶ τὴ χώρα μας ποῦ ὁ Ζεὺς νὰ τήνε σκέπῃ·
 ὁ νόμος τῆς πατρίδας μας ὁ παλαιὸς ἐτότε,
 ἔλαμε ἀπῶξω ὅκ τὰ τειχιὰ νὰ στέκουσι οἱ στρατιῶταις·
 ἃς στέκουσιν ἢ φάλαγγες ὅξω ἀπὸ τὴ χώρα, 335
 καὶ ἃς ἔμπω νὰ περιχαρῶ τούτους τοὺς τόπους τώρα.
 Χαίρετε τόποι τσῆ εὐγενιᾶς, θρονὶ τῷ βασιλέω,
 σήμερο πῶς σᾶς χαίρομαι καὶ ὅκ τὴ χαρά μου κλαίω!
 χαῖρε κατοικητήριον ἀπ' ὅλαις ξακουσμένη
 ποῦ μοναχὴ σου κράζεσαι 'ς τὸ κόσμον παινεμένη. 340

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Χαῖρε ἡγεμὼν ἀξιότατε, χαῖρε Ἄρη τῶν ἀρμάτων,
 ὅπου 'σαι φόβος καὶ πληγὴ ὀχθρῶ σου εἰς τὸ φουσάτο·

χαῖρε ἡ γιαγάπη κ' ἡ χαρὰ κ' ἡ ἴδια καλοσύνη,
χαῖρε τοῦ σκήπτρου ἡ προβολή, τοῦ κόσμου ἡ σωφροσύνη.

- 345 Ω', πλεῖσα ἀναγάλλισσι λαβαίνει τὸ κορμί μου
νὰ σὲ θωρῶ θριαμβευτὴ 'ς τὴ χώρα τὴ δική μου·
ἐστ' εἶσαι ἡ δόξα κ' ἡ τιμὴ τούτης τῆς βασιλείας,
τῶν ὀρφανῶ παρηγοργιὰ καὶ σκλάβω ἐλευθερίας,
δόξα τοῦ γένους ὀλονοῦ, ἄξια τιμὴ ἐδική μας,
350 ποῦ εἰς ἐσένα ἡ βασιλειὰ πέτεται κ' ἡ ζωὴ μας.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Οὐρβίκιε, τὰ χεῖλη σου σήμερο μ' ἐπαινοῦσι,
τ' ἀμμάτιά μου σὲ χαίρουνται, τὰ χεῖλη σὲ φιλοῦσι·
μὰ πέ μου, ἀγκπημένε μου, τὸ σκήπτρο ὅπου μᾶς ῥίξει
πῶς κυβερνᾷ τοὺς δούλους του, ἐλευθεριὰ χαρίζει;

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

- 355 Οἱμέ, ἂν ἀρχίσω νὰ μιλῶ τῆς βασιλειᾶς τὰ πάθη,
ἡ ἐδική μου ἡ ἐμιλιὰ καὶ ἡ ἐδική σου ἐχάθη!

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ,
καὶ στρατηγοί.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

- Τ' ἀμμάτιά μου τί βλέπουν; ἢ τάχα τυρλωμένα
θενά'ναι καὶ δὲ βλέπουν τὴν ἐδική μου γένεα!
Τοῦτο εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Βασιλίσκου! ὦ πίσση
360 χαρὰ καὶ θλίψι σήμερο βλέπω θὰ μὲ πλακώση!
Παιδί μου, Βασιλίσκο μου;

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

ὦ κύρη!

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Τρέμουν μεῖσα τὰ σωθικά μου!

πῶς ἔτσι ἐκατστάθηκες; ἔλα 'ς τὴν ἀγκαλιά μου.

Πχοιαῖς τοῦ καιροῦ μεταβολαῖς εἶν' τούταις; τί νὰ γένω;

πῶς ἔτσι, μάτιά μου, χλωμὸ βλέπω καταστεμένο;

Ποῦ 'ναι τὸ σκῆπτρο ὅπ' ἄρρηκα κ' ἐβάστας; ποῦ ἡ χλαμύδα; 365

ποῦ 'ναι ἡ δόξαις κ' ἡ τιμαῖς τὰ ἔθνη ὅπου σοῦ δίδω;

πχοιὰ γνώμη, καὶ πχοιὰ ὀχθριτὰ, πχοιὸς λογισμὸς ἐστάθη,

κ' ἤκαμε αὐτὸ τὸ πρόσωπο σὰ ρόδο καὶ μαράθη;

Μάτιά μου, ἐγὼ γιὰ λόγου σου εἰς τοῦτο τὸ κορμί μου

πόσαις πληγαῖς τοῦ δώκασι 'ς τὸν πόλεμο οἱ γιοχθροί μου; 370

καὶ δὲν ἐψήφισα ποτὲ ζωὴ γιὰ ὄνομά σου,

γιὰ νὰ 'ναι τὸ βασίλειο μόνο τῆς ἐξουσιᾶς σου.

Καὶ τώρα πχοιὰ 'ναι ἡ ἀφορμὴ καὶ χάσες τέτοια δόξα;

πχοιὸς τ' ὄνομά μας νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸ κόσμο ἐμνόξα;

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ἡ ζήλεια μόνο ἐστάθηκε ἡ πλεῖσα τοῦ Λογγίνου... 375

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ .

Πχοιὰ στράττα θενὰ πιάσωμε; οἱ φίλοι ποῦ μᾶς 'φίνου;

τὸ πρόσωπό σου τὸ λαμπρὸ πῶς εἶν' σκοτεινισμένο;

πῶς εἶσαι δένδρο ἀπὸ τσ' ἀθούς καὶ φύλλα μαδισμένο!

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Αὐτὸ τὸ δένδρο τ' ὁμορφο νοῦς τούραννου τὸ χέρι

'ς τέτοια σκηνὴ κατάρτασι, δοῦκά μου, εἶχε τὸ φέρει. 380

Β Α Σ Ι Λ Ι Σ Κ Ο Σ .

Στράφου καὶ δὲ τὴν ὄψι μου, κύρη, καὶ ἐλεημοσύνη

κάμε 'ς ἐμένα, ἡ χώρα μας νὰ μὴ σὲ κατακρίνη.

Τοὺς σύμβουλους τῆς βασιλειᾶς μνιὰ ὥρα ὁ Ζήνων κράζει,

καὶ δίχως νὰ 'χω φταίσιμο φταίστη μὲ ὀνομάζει.

κοντά του ἐκεῖ ὅπου ἐκάθομου, μὲ μάνιτα περισσὰ 385

μὲ διώχνει, καὶ οἱ στρατηγοὶ τότες μ' ἐξεστολίσκ,

τὰ ροῦχα τὰ βασιλικὰ τοῦ παίρνου, ὦ, πῶς τρομάσω!
καὶ μετὰ τοῦτα τὴν τροιχίαν μ' ἐστόλισε καὶ ῥάσο.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Κρίνω τόση σκληρότητα 'ς τὸ κόσμον δὲν ἐφάνη,
390 ἔνα λειοντάρι ὁμπρὸς 'ς ἄρνι μάχη ποτὲ δὲν κάνει·
κ' εἰς τοῦτο τ' ἄκακο παιδί τὰ νύχιά του νὰ βάλλῃ,
καὶ πότε ἀκούσθῃ ἀσέβεια σὰν τούτῃ πλεῖαν μεγάλη;

Β Α Σ Ι Λ Ι Σ Κ Ο Σ .

Τέτοια βαρβαρική ἀπονία ἐγδίκησι, γονὴ μου,
ζητῶ νὰ κάμῃς κάτεχε, μὴ χάσω τὴ ζωὴ μου!

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ .

395 Ὡφου, παιδί τῆς δυστυχίας, σὲ σένα κυμντίζου
τὰ κύματα τῆς θάλασσας, καὶ μένα μὲ σκοτίζου
εἰς τὰ χαράκια νὰ χαθῶ, καὶ ἀπῆτις μ' ἀποπνίξου,
γιὰ νὰ μὲ φᾶσι τὰ πουλιά 'ς τὸν ἄμμο νὰ μὲ ῥίξου!
μὰ πρίχου πάθω ἔτοιο κακό, ἄς θυμωθῇ ἡ καρδιά μου,
400 τ' ἄρματα ἄς πιάσου ὡς εἶν' πρεπὸ τὰ χέργια τὰ δικά μου.
Ποῦ 'στε ἐμπιστεμένοι μου στρατιῶται; ἦρθε ἡ γιῶρα
νὰ λυτρωθῇ ὁκ τὸν τύραννο ἡ ἐδική μας χώρα!

(Τότες ξεσπαθώνει).

Τ' ἄρματα πιάστε, ἡ σάλπιγγες, τὰ τύμπανα ἄς λαλοῦσι,
'ς ταῖς πόρταις ταῖς βασιλικαῖς οἱ στρατηγοὶ ἄς βρεθοῦσι,
405 ἄς ἔμπου μέσῃ, ὡς λέοντες τὰ στήθιά τους ν' ἀνοίξου,
τὸ σπίτι τὸ βασιλικὸ ὅκ τὰ θεμέλια ἄς ῥίξου!
Ζήνων, ποῦ 'ναι ἡ γιαγάπη μου ποῦ ἐδάστας 'ς τὴν καρδιά σου;
καὶ πάλι ἐγὼ καθημερινὸ ἤμνογα 'ς τ' ὄνομά σου...
Τώρα τῆς μπιστεμένης μου ἀγάπης πχοιὸ τὸ θάρρος;
410 ὕχθριταις, ζήλειαίς, μάνιταις, Πλούτωνας, ἄδης, χάρος!

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο τ' ἄχολο περιστέρι
νὰ θέλῃ νά'χῃ ὁ κόρακας ὀγιά δικόν του ταῖρι;

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Τάσσω σου πῶς τὸν κόρακα κοράκοι θέλου φᾶσι,
καὶ σένα πάλι ὡς ἤσουνε θέλομε σ' ἀναιθάσει
τὸ σκῆπτρο κ' εἰς τὴ βασιλείᾳ, τ' ἄστρα τὸ μαρτυροῦσι... 415
τὴ δύναμί μου, τὴν ἀνδρειὰ σήμερο θέλου δοῦσι!

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Δίκηά'ναι, δοῦκα, ἡ μάνιτα ἡ πλεῖσα καὶ ὁ θυμός σου·
μὰ χῶσε τὸμ πολὺ θυμό'ς τὸ στῆθος τὸ δικό σου...
βάλε'ς τὴ θήκη τὸ σπαθί, κί' ὅλοι ὁποῦ σ' ἀγαποῦσι
τὸ δίκηο τοῦ παιδιεῦ ἐτουτουνου νὰ κάμῃς σέ τιμοῦσι. 420
Ἦ' φρόνεψι τὴ μάνιτα καὶ τὸ θυμὸ μερώνει,
καὶ ὁ φρόνιμος τὰ πάθη του κεῖ'ς τὴν καρδιὰ τὰ χώνει.
Διῶξε τὰ νέφη τσῆ ὀργίτας ἀποῦ τὸ πρόσωπό σου,
εἰρήνεψε τ' ἀμμάτιά σου, μέρωσε τὸν ἑαυτό σου·
πῶς δὲν ἠξέρεις τίποτας κάμε, καὶ θὰ γελοῦσι 425
τὰ χεῖλη ὄντας ἀρχίσουσι τοῦ Ζήνου νὰ μιλοῦσι.
Δέκα τοὺς πλειά πιστότατους φίλους ἔχε σιμά σου,
καὶ μηδὲ δείξης κάτεχιε ποσῶς τὴν ὀχθριτά σου,
δύκιμοι ἄς ἦναι'ς τὸ σπαθί, καὶ μέσα ὁποῦ λογιᾶσαι;
νά'ναι καὶρὸς τὴν ἀλουποῦ'ς τὰ χέργιά σου νὰ πιάσῃς, 430
κτύπα τὰ ποδιά σου εἰς τὴ γῆ, μὲ τοῦτο τὸ σημάδι
θέλου τόνε πληγώσουνε κ' οἱ δέκα ὅλοι ὁμάδι·
καὶ τότες τ' ἄγριο θεργιὸ σὰμ πέση, ὅλοι σοῦ τάσσου
ὡς ἦτο πρῶτα τὸ παιδί'ς τὸ θρόνο ν' ἀναιθάσου.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Στέργω τὴ γνώμη, Οὐρβίχιε, στέργω τὴν πανουργία, 435
εἰς ἔχου αὐτὰ τὰ λόγιά σου τὴ χάρι καὶ βλογίᾳ.

Ω' Κάστορε, τῶν στρατηγῶν ἀλάφρωσε τὰ μέλη,
 ἐγὼ τῇ σφάκα εἰς τὴν καρδιά ἄς ἔχω, καὶ αὐτοὶ τὸ μέλι·
 δός τους νὰ φᾶσι καὶ νὰ πχιοῦ, καὶ ὡσὰν καλοκαρδίσου,
 440 κάμε δέκα οἱ καλλίτεροι νὰ μ' ἀκλουθοῦ ἀπὸ πίσου,
 καὶ ὡς ἔμπουσι 'ς τοῦ βασιλειᾶ μέσα, καὶ τὸ σημάδι
 ὡς κάμω, πέψετε τονε ὀγλήγορα 'ς τὸν ἄδη.
 Πᾶμε, παιδί μου, καὶ ὄρπιζε 'ς τὸν οὐρανὸν ἀπάνω·
 μὰ σκιάζομαι πῶς τῇ ζωῇ γιὰ λόγου σου τῇ χάνω...

INTERMÉDIO ΔΕΥΤΕΡΟ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΟΣ καὶ στρατηγοί.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

ὦ τοῦ πολέμου στρατηγοὶ ὑπέρμαχοι, κλωνάργια
τῆς εὐγενιᾶς καὶ βασιλειᾶς ἄξια παλληκάργια,
τὸ φόβο μὲ ἄλυσες ἐσεῖς τὸν ἔχετε δεμένο
κὶ ὅ, τι θὰ κάμῃ ἡ χέρα σας τοῦ νοῦ σας εἶν' δοσμένο·
σὲ σᾶς ἡ ζωὴ μας ὅλονῳ κρέμεται, κὶ ὡσὰ φύτρο
ποτίζεται ὅκ τὸ αἷμά σας τὸ ἐδικό μας σκῆπτρο·
ἔς τοῦτο τὸ στήθος καὶ ἐγὼ βασιλῶ τὰ ὀνόματά σας,
καὶ ξεύρετε πῶς ὅλα μου τὰ πλούτη εἶναι ἐδικά σας.
Κάστορα, ἐσὺ διαμέρασε ἐτοῦτο τὸ χρυσάφι
τῷ στρατηγῷ, κ' εἰς τὸ χαρτὶ πασῆν θές μοῦ γράφει.
5
10

ΚΑΣΤΟΡΑΣ.

Σοῦ ρχαριστοῦμε, ὦ πρέντζιπε, ὅλοι μῆς, καὶ σοῦ τάσσω
νὰ κάμω ὅ, τ' εἶναι μπορετό ἔς τὸ θρόνο νὰ σὲ μπάσω.
Ὅπχοις τὸ χέρι ἔχει ἀνοικτό, ἐκεῖνος μόνον πρέπει
γιὰ βασιλεῖδ' ὁ κόσμος μας καθημερνὸ νὰ βλέπη.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΖΗΝΩΝ καὶ ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

ΖΗΝΩΝ.

Τὸν φόβον ὅπου ἔχα τὸν πολὺ γιὰ τώρα δὲ γροικοῦμαι,
καὶ σήμερον μοῦ φαίνεται τὸ πῶς ξαναγεννοῦμαι.
15

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

- τὸ σκῆπτρο ὅποιος μπορᾷ κρατῇ δίχως τῇ βλάβῃ νά ᾔχῃ,
 μ' ἀντὶ τῇ βλάβῃ ὁ βασιλεὺς ἀγάπη ἔχει καὶ μάχη;
 τῆς βλάβης τὰ σοφίσματα ποῦ μοῦ ἴπασι κρατῶ τα,
 20 καὶ μετὰ τοῦτα τῶν ὀχθρῶ τ' ἄρματα δὲ ψηφῶ τα.
 Ἐτούτῃ ἡ χέρα ὅπου μπορεῖ τοὺς πλούτους καὶ φτωχάνει,
 τὸ σκῆπτρο ποῦρι ἄς κυβερνᾷ καὶ τὸ σπαθὶ ἄς βασταίνει.
 Οἱ μπιστεμένοι ἄρχοντες ἄς μ' ἔχουσι ἔς τῇ μέσῃ,
 ἀστροπελέκι ἀπάνω μου δὲ σκιάζομαι νὰ πέσῃ.
 25 ἀξάδερφός μου ἄς βρίσκεται πάντα εἰς τὸ πλευρό μου,
 ποτὲ κακὸ δὲ σκιάζεται νά ᾔχῃ τὸ ῥοιζικό μου.
 Τρεῖς ἔχει πάντα ὁ βασιλεὺς ὀχθροὺς ποῦ τοὺς τρομάσει,
 ποῦ ἀνατριχιάζει ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ νοῦς νὰ τοὺς λογιᾶσῃ,
 τὸν πλούσιον, καὶ τὸν δολερό, τὸν ἴσιο πλεῖα φοβᾶται.
 30 ὁ πλούσιος εἰς τὰ πλούτη του πέτεται καὶ καυχᾶται,
 ὁ δολερὸς μὲ τὸ πολὺ δόλος ἀνακατώνει
 τῇ βασιλείᾳ, κ' ὅπου βλῇ φυτρώνει καὶ ῥιζώνει,
 τὸν ἴσο πάλι κ' ἀβλαβῇ πλεῖα τρέμει ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
 γιατί ὅπου θέλει τοὺς μικροὺς σύρνει καὶ τοὺς μεγάλους.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

- 35 Ἀπὸ καιροὺς ἡ φρόνεψις ἡ τέχνη σου γροικᾶται
 κ' ὁ κόσμος μὲ τὴν ἀρετὴ ἀπῶχεις κυβερνᾶται.

Σ Κ Η Ν Ι Τ Ρ Ι Τ Η

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
 Ὑ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ, στρατηγοί.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ.

Καίσαρ, ἔς ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἐμπῆκε μέγα
 Ἀρμάκιος, κ' οἱ στρατηγοὶ ἔς ταῖς πόρταις μας ἐστέσα
 τ' ἄρματα· τῆς ψηλότης σου θέλει νὰ σοῦ μιλήσῃ,

καὶ ὡς εἶν' πρεπὸς γονατιστὸς θενὰ σὲ προσκυνήσῃ. 40
 Ἄδ' τὸν Λογγίνο ἀπῶρχεται μὲ τὸ σπαθί 'ς τὸ χέρι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἐδῶ 'ναι, αὖγουστε, οἱ στρατηγοὶ ὅπου 'θελα σοῦ φέρει,
 ἔτοιμοι εἰς τὰ προστάγματα σήμερο τὰ δικά σου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σὲν κρύο νερὸ δροσίζει με σήμερο ἡ ἐμιλιά σου ·
 εὐχαριστῶ σε, ἀξάδερφε · καὶ σεῖς ὦ μπιστεμένοι 45
 φύλακες τῆς πατρίδας μας, στρατιῶταίς μου ἀξωμένοι,
 ἐδῶ ἄς ἦσθε ἔξυπνοι, χωσμένοι, ὄντας ἀρχίσω
 βοήθεια ἀπὸ λόγου σας νὰ πῶ καὶ νὰ μιλήσω,
 καὶ βγαῖτε ἀξάβνου ὅλοι σας, δέσετε ὅπχοιο ὀρίσω
 'ς τὴν φυλακὴν τὸν πάρεστε, σήμερο ἂ θενὰ ζήσω. 50

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καῖσαρ, φτάνει ὃ, τ' εἶπαμε, 'δὲ τὸν καιρὸ πῶς φεύγει
 καὶ τὸ θεργιό 'ς τὰ τόξα σου ἔρχεται νὰ γυρεύγῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Μὰ ἐδῶ προβαίνει ὁ φίλος μας . . τὴν ὀχθριτὰ τὴν τόση
 ἡ γλώσσα ἄς τὴν καταπλῇ, τὸ στῆθος ἄς τυλώσῃ . . .

(Τότες προβαίνει Ἀρμάχιος, καὶ ὁ Ζήνων λέγει)

Σὲ βλέπω ποῦρι, στρατηγέ, τὸ πῶς ξαναγιαγέρνεις 55
 ὅκ τοὺς πολέμους νικητῆς καὶ δοξαίς μᾶς ἐφέρνεις ·
 κούχημα τῆς πατρίδας μας καὶ μάστιξ τοῦ ὀχθροῦ μας
 καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ἀξίξ τοῦ ἐδικοῦ μας,
 σὲ βλέπω ποῦρι ἡ τιμὴ ἥριων, καὶ τοῦ Ἄρη
 τὸ τόξον τὸ ἀδυνατόν, τῶμ πολεμάρχῳ ἡ χάρι, 60
 τοῦ βροντοφόρου τοῦ Διὸς εἶσαι ἀστροπελέκι ·
 καὶ αὐτήνη ἡ δάβνη ὅπου βαστάς, φίλε . . . ὦ, πῶς σοῦ στέκει !
 ὦ ποιά χαρὰ ἡ δόξαις σου σήμερο μοῦ ἐφέρα,
 καὶ πῶς μὲ ἀναιθάζουσι 'ς τὰ ὕψη εἰς τὸν αἴρα . . .

Ἢ λιε, ἡ γιακτίνες σου ἡ χρυσαῖς ἄς ἔβγουν καὶ ἄς χρυσώτουν 65

τὸ κόσμον ὅλον, πλεῖν χαρὰ σήμερον νὰ μᾶς δώσῃ.
 Ἐγύρισε τῶν ἁρμάτων τὸ φῶς μου... ἡ ἴδιον ἐλπίδα
 τῆς ἀγάπης μου πῶς ἔλειπε ποτέ μου δὲν τὴν εἶδα!
 μέρος ἐτούτης τῆς ψυχῆς, ἴδιον ψυχὴ ἐδική μου,
 70 ποῦ δέχῃ σου ἐχάθηκε ἐτοῦτο τὸ κορμὶ μου...
 ἐσ' εἶσαι ὁ στύλος ὁλονῶν, καὶ ὅλοι τοὺς στύλους σταίνουν,
 καὶ νὰ περάσῃς νικητῆς τὰ τρόπαια ἐδῶ σου φέρνουν.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Αὔγουστε, αὐτὰ τὰ τρόπαια ὅλα σὲ προσκυνοῦσι,
 τὰ χεῖλη μου καὶ οἱ στρατηγοὶ τὰ πόδιά σου φιλοῦσι.
 75 αὔγουστε, αὐτόντο ὅπου βαστάς τὸ σκῆπτρον ἅς ἔχῃ χάρι
 μόνο τοὺς χρόνους ὁλονῶν τῶν βασιλέων νὰ πάρῃ.
 ἂν καὶ πολλόταταις βολαῖς ἔβαλα τ' ἄρματα σου
 εἰσὲ πολέμους, ἤξευρε πῶς μοναχὴ ἡ θωρογιά σου,
 ὅπου εἶχα καὶ ἔχω ἔς τὴν καρδιά, μὲ κάνουν ἴδιον Ἄρη,
 80 μονάχας τὸ στεφάνι σου ταῖς δόξαις γιὰ νὰ πάρῃ.
 τῆς δυνάμεις σου ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ γιареτὴ τοῦ νοῦ σου
 μ' ἐκάμασι καὶ ἐνίκησα πάντα μου τοὺς ἐχθρούς σου.
 παραμικρό σου πρόσταγμα μ' ἔκαμε τὸ κορμὶ μου
 καὶ τὴ ζωὴ γιὰ λόγου σου νὰ χάσω καὶ ψυχὴ μου.
 85 καὶ ὅσο καιρὸ ἀποκατωθιὸν ἔς τὴ σκέπη τὴ δική σου
 θέλει ἀναπνέει, δὲ σκιάζομαι νὰ ἔχω τὴ δυνάμει σου.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Ἀκούσατε τοῦ θαυμαστοῦ Οὐδυσσέα...

ΖΗΝΩΝ.

Πῶς ν' ἀρχίσω

ἀνταμοιβὴ εἰς τοὺς θρίμβους ποῦ ἔκαμες νὰ χαρίσω;

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Δῶρον τῆς τόσης μου πολλῆς ἀγάπης θέλεις δώσεις
 90 τὸ χεῖρι νὰ φιλήσουσι τὰ χεῖλη μου ν' ἀξιώσης.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τὸ χέρι γιὰ τὴν παθυμᾶς, δέξου ταῖς δυό μου ἀγκάλας.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Ὡς τὸ ἀλκυποῦς ταῖς πονηργιαῖς! . . . δὲν εἶδα πλεῖα μεγάλας.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Σηκώστε εἰς τὸ οὐρανοῦς, τάλπιγγες, τ' ὄνομάν του!

Ἐγὼ πῶς περιχαίρομαι βλέπωντας τὴν χαράν του. . .

(Τότες πετοῦνται οἱ δέκα στρατηγοὶ τοῦ Ἀρμακίου ξεσπαθωμένοι).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τ' ἄρματα πιάσ'! τί καρτερεῖς, αὐγουστε; ἐδᾶ 'ναι ἡ γιῶρα. 95

Ὑμέ, καὶ ποῦ 'στε στρατηγοί; ποῦ μέ προδῶσεν τώρα!

(Εἰς τοῦτο βιάινουσι πολλοὶ ξεσπαθωμένοι τοῦ Ζήνου, καὶ μπατέρωντας ὀλίγην ὥραν μέ τοὺς δέκα τοῦ Ἀρμακίου φεύγουσιν, καὶ πιάνουν τὸν Ἀρμάκιον).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Δέσετέ τον καλὰ σφικτὰ αὐτόνο τὸν προδότη!

Ἐς ταῖς φυλακαῖς ταῖς σκοτειναῖς κλειστὸν, ὦ στρατιῶται.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Καῖσαρ! . .

Ζ Η Ν Ω Ν.

Αὐτὰ τὸ λοιπὸ ἦν τὰ λόγια τὰ χρυσᾶ σου,
καὶ μέσα σου ταῖς πανουργιαῖς ἔχωνες Ἐς τὴν καρδιά σου! . . 100

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Τοῦτα τὰ δῶρα ἐχάρισες γιὰ ταῖς πληγαῖς ποῦ ἔχω
γιὰ λόγου σου Ἐς τὸ στῆθός μου; μὰ τί ἄλλο ἐγὼ ἀπαντέχω,
παρὰ καὶ τὸ κεφάλι μου νὰ κόψῃς σὰ λογιάζεις,
γιὰ τὴν μέ δίχως ἀφορμὴν προδότη μ' ὀνομάζεις. . .

Ζ Η Ν Ω Ν.

Γυρίσετέ το, ὦ στρατηγεί, τὸ φταίστη, καὶ ἄς μιλήσῃ, 105
τὸ δίκηδόν του πᾶς ἕνας σας σήμερον ν' ἀγροικήσῃ.

καὶ σεῖς, ἀνίκητοι ἔρωες, μέ δικηροσύνη ιδέτε
 ὅν τοῦ τυχαίνῃ θάνατος λογιάσετε καὶ πέτε.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τοῦ μέγα αὐγούστου Ἀρμάκιος ἐλόγιασε νὰ δώσῃ
 110 τὸν θάνατον μέ στρατηγούς δέκα ποῦ ἔχε πλερώσει.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Ἀφ'ταῖστος εἶν' Ἀρμάκιος κι' ἄκακος!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Φταίστη; εἶναι.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Σὲ τέτοιο κατηγορίσμα μάρτυρες πέ μου πχοί 'ναι;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Εἴχομε μάρτυρας ἐδῶ π' ἄκουσε κ' ἐπαινέθη;
 τοῦ καίσχρο τὸν θάνατο νὰ δώσῃς, γι' αὐτο ἐδέθης.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

115 Πρῶτας τὸν ἥλιο θέλει ιδεῖς τσ' ἀκτῖνες ματωμέναις
 κ' ἡ μέραις νὰ γενούσινε νύκτες σκοτεινιασμέναις,
 παρὰ κιανεῖς 'ς τὸ πρόσωπο τοῦτό μου νάθ' ἀρχίσῃ
 'ς καθὼς μιλεῖς, ὦ πρέντζιπε, νὰ μέ κατηγορήσῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Οὐρβίκιε, ὅ, τι ἔπραξε αὐτὸς μέ πονηριὰ περίσσι
 120 νὰ μέ φονέψῃ ἐδεπᾶ γιὰ πές μου ἴσα ἴσα!..

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Εἴσένα κράζω τοῦ ὀρανοῦ φωστήρα ὅπου στολίζεις
 τοῦτο τὸν κόσμον μέ τὸ φῶς ποῦ δίδεις καὶ χαρίζεις,
 ἐσένα κράζω μάρτυρα, καὶ ἀκόμη ἐσέ τοῦ ἄδη
 ποῦ ῥήγας εἶται μοναχὸς κι' ὀρίζεις τὸ σκοτάδι,
 125 τὰ λόγια ἐτοῦτα ἀληθινὰ εἶναι ποῦ θὰ μιλήσω,
 ὅ, τι ἤκουσθ ὅκ τὰ χεῖλη σου νὰ σᾶ; τ' ὁμολογήτω·
 ἀπῆτις ὁ Ἀρμάκιος; εἶδε ξεσκολισμένο
 τὸ Βασιλίσκο καὶ ῥασὰ μχύρη περιζωμένο,

τότε ἐθυμώθη ἀδυνατὰ κ' ἤμνοζε ν' ἀφκνίτη
τοῦ βασιλέως τ' ὄνομα 'ποῦ ἀνατῶλὴ ὡς τῇ δύσει. 130

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τώρα ἀμμ' ἔμνογε ἄκκος πῶς εἶσαι καὶ παιναῖται!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Πάντα κακοῦργον ἄνθρωπον 'ς τὸ νοῦ μου ἐλόγιαζά σε·
μὰ πῶς μπορεῖς τὸ σφάλμα σου νὰ κρύψῃς; ποῦ 'ναι ἡ πίστι
ὅπου 'χα ἐγὼ 'ς τοῦ λόγου σου; ἐχάθηκε κ' ἐσθούστη!
τοῦτο ἐπιδύμες τὸ σπαθὶ τ' ἀνάξιο, γιὰ νὰ σθούσης 135
τὸ αἷμα τὸ βασιλικὸ καὶ χάματι νὰ μ' ἀφήσης
νὰ κείτωμαι ὅκ ταῖς πληγαῖς νεκρός, γιὰ νὰ χαροῦσι
ὅσοι πεθύμνια ἔχουσι θάνατο νὰ μοῦ δοῦσι!

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ .

ὦ πνεύματα οὐρανικά, ποῦ 'στε καὶ δέ θωρεῖτε
σήμερον τὴν τρομάρα μου, τὸ δίκημό μου νὰ πῆτε! 140
ὦ ἀδέρφια, ὅπου πλεῖν δροσιὰ δὲν ἔχου κ' ὑπὸ τὰ χεῖλη
παρὰ ὄντα θέλετε ἄνθρωπο 'ς τὸν θάνατο νὰ στείλῃ,
ἀδέρφια, ὅπου τὰ χέργιά σας θωρεῖτε ματωμένα,
ἀκόμα δὲν εὐρίσκονται ὅκ τὸ αἷμα χορτασμένα;
χορτάστε, χορτάστε τὸ αἷμα τ' ἀκριοῦ μου, 145
ἐπάρετέ τη τὴ ζωὴ ἐμὲ καὶ τῷ παιδιῷ μου·
μία ψυχὴ καὶ μιὰ ζωὴ ὅπου χρωστῶ νὰ δώσω
ἐλᾶτε ἐπάρετέ τηνε τὸ χρέος νὰ πλερώσω!
ἐδῶ 'ναι ἡ φλέγες, βασιλειᾶ, τί στέκεις; ἀνοιξέταις
σκύψε τὸ αἷμα βύζασε, θρέψου, πιπίλισέ ταις 150
καὶ χορτάσε! ἀχάριστε, ἐτοῦτα εἶναι τὰ δῶρα,
ὅπου πχοιὸ κάστρο ἀνίκητο ἤρηκα γῆ πχοιὰ χώρα,
πχοιὰ ἔθνη εἰς τὰ τρόπαια τοῦτα τὰ ἐδικά μου
τὰ χέργια δὲν ἐδένασι γροικῶντας τὴν ἀνδρειά μου;
τὰ αἷματ' ὅπου 'χυσεν μόνο γιὰ ὄνομά σου 155
δὲ βλέπεις; κᾶνε ταῖς πληγαῖς ἀπὸ γὰρ ἀπ' τ' ἄρματά σου;

- Πῶς δὲ θυμᾶσχι ἀπ' τὸ θρονὶ ποῦ σ' ἔχασι ξορίσει
καὶ μοναχό 'ς τοὺς ἔρημους τόπους εἶχά σ' ἀρήσει,
δίχως ὀλπίδα νὰ μπορῇς ποτέ σου νὰ λογιᾶσης
- 160 πάλι ὡς ἦσου βασιλειᾶς τὸ σκηπτρό σου νὰ πιάσης,
δὲν ἤμου ἐγὼ ποῦ εἰς τὸ θρονὶ σ' ἔβαλα πάλι νὰ 'σαι,
τῆς οἰκουμένης βασιλειᾶς ἐγὼ δὲν ἔκαμά σε;
τῶν εὐεργετημάτων μου πχοιὰ ἀνταμοιβὴ ἔδωτές μου;
τὸ Βασιλίσκο ὅκ τὸ θρονὶ γιὰ τοῦτο ἐγρέμνισές μου!..
- 165 ἤπεψες τὸν Οὐρβίχιο κί ἀναψε τὴν καρδιά μου,
γιὰ νᾶρθῃ νὰ σοῦ δηγηθῇ ὅλη τὴ μάνιτά μου·
πχοιὸ φταίσιμο ἀναμέλησα εἶδες γιὰ τὸ παιδί μου;
γιατὶ πολλὰ σ' ἀγάπησα μοῦ παίρνεις τὴ ζωὴ μου!
Φίλε, προδότῃ ἀληθινὰ τοῦ φίλου σου, γιὰ πχιάσε
- 170 χόρτχσε ὅκ τὸ αἷμά μου τύραννος πάντα νὰ 'σαι.
Εἴγὼ ἀποθαίνω, μὰ ἡ σκιά γδυμνὴ καὶ μαυρισμένη
θὰ σ' ἀκλουθάῃ ὥς τε ζῇς γιὰ νὰ 'ναι γδικηωμένη,
καὶ ἂν ἦσαι τοῦ ἄδῃ ἡ φωτιά, τάσσω 'ς τὰ σωθικά σου
θέλω ριζώσει μοναχὰς νὰ καίγω τὴν καρδιά σου.

Z H N Ω N.

- 175 Ω' γλῶσσα τολμερώτατῃ!.. μὰ, ὀϊμένχ, πῶς λιγαίνω;
ἐχάθηκε τὸ αἷμά μου κί ὅλος ἀποκρυαίνω·
σλεπάσετέ με, πιάστε με, τὸ φῶς μου σκοτεινιάζει!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

- Ρ' αἰδοῦχοι, τὸ κεφάλι του κόψετε, μὴ φωνιάζῃ·
ἡ ἴδια φύσις τὴ ζωὴ πρὸς τῆς δὲ χαρίζει
- 180 τῷ βασιλειῷ ποῦ φτσίξουσιν, καὶ αὐτὸς ἀποφασίζει.
Α' ξάδερφε, ἀποκρύγιανες, ἐχάθηκε ἡ γιαντρειά σου...
συνήφερε τὰ μέλη σου, ἄς ἔλθῃ ἡ γιεμιλιά σου.

Z H N Ω N.

Ὡς ἂν ξυράρι ἡ γλῶσσά του ἤσφαξε τὴν καρδιά μου

ὑποῦ μοῦ ἐχάθη ἡ ἐμιλιά κ' ἐσβύστη ἡ γιανναπνιά μου.
Μὰ ποῦ ἐπῆγε ὁ σκληρός;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Κάτω 'ς τῇ γῇ τῇ μαύρῃ, 185
ἐπῆγε ἐκεῖ νὰ κατοικᾷ τὰ λόγιαζε γιὰ ναῦρῃ.
γύρισε, τὸ κεφάλιν· του ἐδῶ 'ναι!..

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀνγαλλιάζω,

καὶ σένανε, ἀξάδερφε, γιὰ νικητὴ σέ κράζω·
τώρα εἶν' καιρὸς νὰ χαίρωμι, ἡ δύναμι πληθαίνει,
τὸ αἷμα εἰς ταῖς φλέγες μου βλέπω ξαναγιαγέρνει· 190
τώρα εἶμι καλορροϊζικος. Εἰς ὅλο τὸ φουσάτο
ταῖς προδοσιαῖς τ' Ἀρμάκιου δώσετε τὸ μαντάτο.
Σεβαστιανέ, τ' ὀφφίτζιο ἔχε νὰ σιγανέψης
ὅλα μας τὰ στρατεύματ', καὶ σὺς τοὺς θέλεις πέψεις,
Οὐρβίκιε, τὸ θησαυρὸ ἀπῶχ' φυλαγμένο, 195
νὰ μείνη τὸ φουσάτο μου πολλὰ εὐχαριστημένο·
καὶ πάλι, ἐσὺ ἀξάδερφε, καρδιά μου καὶ ζωὴ μου,
γιὰ τῇμ πολλὴν ἀγάπη σου θεὸς κάτσεις 'ς τὸ θρονί μου·
τὸ ὀχθροὺς μας ἐνικήσαμε, μὰ εἰς τὰ θελήματά μας
μόνιος τοῦ ὁ Πελάγιος ἔχει τὴν ὀχθριτά μας. 200

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ε'γώ, τὸ μεγαλείτερο ποῦ 'ξευρα νὰ χαλάσω,
πῶς θέλω κάμει κ' εἰς αὐτὸ καλὰ θέλω λογιάσω,
μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλο λογισμὸ ξεύρω ν' ἀποφασίσω,
εἰδωλολάτρη εἶμαι καλὸς αὐτὸν νὰ ὀνοματίσω...
δυσὸ μάρτυρες μπορῶ ναῦρῶ πῶς εἶδασι αὐτόνο 205
πῶς δέμ πιστεύει γιὰ θεὸν παρὰ τὸν Δία μόνο.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Μπορεῖς λοιπὸ πανούργημα τοσοῦτο γιὰ νὰ πράξης,
κ' εἰδωλολάτρη ἔτοιον ἄνθρωπον 'ς τὸν κόσμον νὰ τὸν κράξης;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Μπορῶ, καὶ θέλεις γλήγορα τὸ δῆς μ' αὐτὰ τ' ἀγμάτια·
 210 τότε νὰ τόνε κάμουςι δὲγ κάνεις τρία κομμάτια;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Α'σέβεια ἔτοιας λογῆς χωτὴ δὲν μπορᾷ κρίνω
 νά 'ναι 'ς τὸν κόσμον.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀξάδερφε, τὸ λόγον μου σοῦ δίνω
 πῶς θέλω μ' ἐπιδεξοσὰ ὅλοι ν' ἀποφασίσου
 πῶς προσκυνᾷ τὰ εἰδῶλα νὰ δοῦ καὶ νὰ γνωρίσου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

215 Ἄν τοῦτο κάμης, κάνω σου ὄρκο εἰς τ' ἄστρα ἀπάνω
 πῶς τὸ κεφάλι νὰ κοπῇ ἀπ' τὸ κερμὶν του κάνω·
 σύρε, μὴ χάνης τὸν καιρό, ἀγκάθι ὁποῦ ἀγκυλώνει,
 τὸ χέρι τὸ βασιλικὸ πρέπει νὰ ξερριζώνη.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Καίσαρε, εἰς τοὺς στρατηγοὺς τυχαίνει νὰ λογιᾶσω
 220 τὸ θησαυρὸ τοῦ χρυσοφιοῦ 'ς αὐτοὺς νὰ πᾶ μοιράσω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε ἐκεῖ ὁ γλήγορα, σκορπᾶται τὸ μελίσσι
 ὄντας ὁ βασιλέας τους χαθῇ ἢ θὰ ψορήσῃ.

(Τότε, μισεύει ὁ Ζήνων).

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ὡ* πόσαις, Ἀναστάσιε, 'ς τὴν τόση πεθυμιά μας
 δροσαῖς μᾶς ρίχνει ὁ οὐρανός 'σάν πεθυμᾷ ἡ καρδιά μας.
 225 Ὁ βασιλεὺς μὲ ἔστειλε νὰ πάω, γιὰτὶ τρομάσει
 σήμερον ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τὴ βασιλείᾳ μὴ χάσῃ.

πολὺ χρυσάφι στέρνει με τῷ στρατηγῷ νὰ δώσω,
τὴν μάνιτάν τους, τὴμ πολλὴ μήπως καὶ τὴ μερώσω.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Σύρε 'ς τὴν καλορροϊζικιά ποῦ ἡ τύχη μᾶς ἐρρίχνει,
θάνατο αὐτούνου μεριμνᾷ, τὸ σκῆπτρο ἐμᾶς μᾶς δείχνει. 230

Σύρε, μὰ γροίκα, φίλε μου, πρὶ τὸ χρυσάφι δοῦσι
κάμε ν' ἀνατριχιάσουνε ὅλοι νὰ σὲ γροικοῦσι·

'πέ τως πῶς μὲ τὰ ψέματα καὶ πανουργιαῖς ἐπιάσα
τὸμ μέγα τὸν Ἀρμάκιο οἱ δύο τως κ' ἐχαλάσα·

πέ τως πῶς δὲν ἐλόγιασε τέτοιο ἄξο παλληκάρι, 235

ἡ δόξα καὶ τοῦ γένου μας τὸ μοναχὸ κλωνάρι,
τῆς βασιλείας ὑπέρμαχος μόνιος καὶ τὸ κεφάλι,
τῶν στρατευμάτων ἡ χαρὰ κ' ἡ δόξα ἡ πλεὶς μεγάλη·

τότες ν' ἀκούσης κλάψιμο καὶ θρῆνο ν' ἀρχηνίσου
κί ὡς μανισμένοι λέοντες τὰ στόματα ν' ἀρρίσου, 240

νὰ κλαῖσι καὶ τὸ κλάϋμά τους φαρμάκια νὰ ποτίζῃ
τὴμ πονεμένην τους καρδιά καὶ λαβρα νὰ γεμίζῃ,

τ' ἄρματα μὲ τὴ μάνιτα καὶ μὲ θυμὸ νὰ πιάσου
καὶ τὴν ζωὴν τους τῶν ἰδυὸ ὡς πρέπει νὰ χαλάτου.

Καὶ τὸ χρυσάφι ὅλο αὐτὸ διαμοίρασε σὰ λέγεις, 245

νὰ δροσερέψῃς ταῖς καρδιαῖς καὶ ἀκόμη νὰ ταῖς καίγῃς·

'πέ τως πῶς τούτῃ τὴ βροχὴ τοῦ χρυσχοιοῦ χαρίζει

ὁ φίλος Ἀναστάσιος, βρύσι ποῦ τοὺς ποτίζει,

νὰ τοὺς σκλαβώσῃς μετ' αὐτό, 'ς ἓνα καιρὸν ν' ἀρχίσου

αὐτοὺς νὰ θανατώσουσι, κ' ἐμένα νὰ καθήσου 250

εἰς τὸ θρονὶ σὰν πεθυμῶ.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ὡς καθὼς μοῦ 'πες πηαίνω

νὰ κάμω.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Κόπιασε, κ' ἐγὼ ὡς ἐδεπᾷ ἀπομένω.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ.

- Οὐντας ἡ τύχη εἰς τὴν κορφή τοῦ κεφαλίου ἐτοιμάζει
 χρυσὸ διάδημα, μᾶς γελαῖ καὶ μᾶς ἐδοκιμάζει·
 255 πόσους στολίζει ἀπόβραδύς καὶ βασιλείους καθίζει
 καὶ εἰσὲ μνιὰ ὥρα ὅκ τὸ θρονὶ κιόλας τοὺς ἐγρεμνίζει...
 Ὡς τύχη ἀσύστατη καμνιά γιάντα δὲ μᾶς ἀξιώνει,
 μὰ ὡς εἶσαι ἐσὺ ἀσύστατη καὶ μᾶς ὡς θὲς κομπώνεις;
 τὸ θρόνο σου ἔς τὸν ἄνεμον ἔχεις ποῦ διασκορπᾶται
 260 καὶ δὲν ἀφίνει ἀπάνω του τίποτας ν' ἀγροικᾶται·
 ἔς τὴν ῥόδα στέκεις καὶ ἄνεμος τὴν ῥόδα σου φυσάει,
 καὶ στχνικό σου ὅπου δὲ θὲς ἐσένα ἐκεῖ πάει·
 ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ φρόνεψι μόνιαίς τως σὲ κινουῦσι
 καὶ κάτω εἰς τὰ πόδιά τως σὲ βάνου καὶ πατοῦσι·
 265 μὲν ἡ γιαιρετὴ καὶ ἡ φρόνεψι τὸν κύκλο σου καρφώνου,
 τοῦ φρόνιμου νὰ ὀρίζουσι εἶναι δροσμένο μόνου.
 Ποῦ φεύγεις; στέκx, ἦρθε ὁ καιρὸς, ἐγὼ σ' ὀρίζω τῶρα,
 γιὰ βασιλέα κράζει με σήμερο ἐτούτη ἡ χώρα...
 δὲν εἶσαι σὺ ὅπου πλέκεις μου σήμερο τὸ στεφάνι,
 270 τὴν τύχην του ὁ πᾶσx εἰς ὡς θέλει τήνε κάνει,
 τοῦτος ὁ νοῦς μου ἔς τὸ θρονὶ σήμερο μ' ἀναιθάζει,
 καὶ ἡ δύναμί μου ἡ πολλὴ τοῦ Δία ὦ πῶς ταιργιάζει!
 Δίx εἶμαι ἔς τοῦ λόγου μου, καὶ ὡς Δίx μου βασταίνει
 τ' ἀστροπελέκια ὁ ἀετὸς ὀμπρὸς μου καὶ παγαίνει.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΕΣ, καὶ στρατηγοί.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ως τώρα ἡ τύχη μου γελᾷ, τύχη χαριτωμένη, 275
 νὰ διασκορπίσω μοναχὸς ταῖς σύγχυτες τυχαίνει.

Εἷνα σφαλάκι πονηρὸ ἀπὸ τὰ σωθικά του
 ψιλὸ πανὶ ἐργάζεται καὶ δίκτυ γιὰ καλιά του,
 ἀράχνη εἶναι ἡ κλωνά, κί ὅσο ψιλὴ τὴν κάμει
 ἡ μυῖγα πλειὰ καρφώνεται ὄντες πετᾷ νὰ δράμῃ. 280

τούτου τοῦ ξένου μιμητῆς ψιλὸ πανὶ θὰ στέσω,
 τῷ στρατηγῷ ταῖς θέλησες ὡς θέλω νὰ ταῖς δέσω.
 Ὁ θάνατος τ' Ἀρμάκιου ἀκόμη δὲ γροικᾷται
 τὸ στράτευμα μὲ ταραχὴ ν' ἀρχίσῃ νὰ θρηνᾷται.

ταῖς πανουργίαις εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσω, καὶ ἄς σιμώσω 285
 καὶ τὸ πανὶ μὲ ταῖς κλωναῖς π' ἄρχισα νὰ τελειώσω.

Ποῦ 'στε ὦ τῆς χώρας φάλαγγες, φάλαγγες τοῦ πολέμου;

ΚΑΣΤΟΡΕΣ.

Εἴ τοῦτος εἶνε Οὐρβίκιος! πχοιὰ θλίψι ἔχεις πέ μου;

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Χαριτωμένε στρατηγέ, τὰ πεθυμᾷς ν' ἀκοῦσι
 τ' αὐτιά σου ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, τρέμου νὰ σοῦ τὸ ποῦσι. 290

ΚΑΣΤΟΡΕΣ.

Πόνος μεγάλος 'ς τὴ καρδιά θενά'χης σὰ σέ βλέπω,
 πές το νὰ παρηγορηθῇς σήμερον ὡς εἶναι πρέπον.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ὁ πχοιος τὸ φῶς του ἔχασε, ὅσον καιρὸ καὶ ἂ ζήσῃ
 ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκεται νὰ τὸν παρηγορήσῃ.
 ἐχάθηκε τῶν ἄμματιῶ τὸ φῶς μου, ἐχάθη ἡ σκέπη 295
 τῆς βασιλειᾶς, τὸ στράτευμα μπλεῖό του δὲν τόνε βλέπει.

ἐχάθη τὸ κεφάλι σας, κ' ὅλη ἡ παρηγοργιά σας,
τὸ φῶς σας ἐσκοτείνιασε ὅκ τ' ἀμμάτια τὰ δικά σας,
Ἀρμάκιος

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Ἀρμάκιος! ὀϊμέ καὶ τί γροικοῦσι
300 τ' αὐτιά μου; ὦ πῶς τὰ μέλη μου γροικῶ καὶ ἀνατριχιοῦσι!
Ἀρμάκιος! . . Ἀρμάκιος!

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

τοῦ βασιλαιοῦ ὁ φθόνος,
ἀφάνισε καὶ εἰς ἐμᾶς ἔμεινε τόσος πόνος.
Ὡφου, μέ πχοιὰ σκληρότητα σίδερο ἀκονισμένο
τέτοιο κεφάλι ἐθέρισε ἄξιο, χαριτωμένο!

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

305 Τ' Ἀρμάκιου ἡ κεφαλὴ ἐκόπη, ἡ ἐδική μας
ἐκόπη! δέλω; κεφαλὴ πῶς στέκει τὸ κορμί μας;
ὁ ἡγεμὼν ὁ ἄμαχος, τ' ἀστροπελέκι τοῦ Ἄρη,
ἡ δόξα τῶν ἀρμάτω μας, τ' ἀνίκητο σκουτᾶρι!

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ναίσκε, ἡ δόξα ὅλονῶν ἀπὸ τὸ κόσμος ἐσβύστη! . . .
310 ὁ καῖσαρ νόμον δὲν κρατεῖ μπλεῖό του οὐδ' ἔχει πίστι.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Πχοὶ δόλοι, πχοιὸ πχνούργημα ἡῦρε νὰ τίνε πιάση;
γιὰ πχοιὰ ἀφορμὴ ἠθέλησε νὰ μᾶς; τόνε χιλάση;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ἦ γνώμη ἀπῶχου οἱ βασιλεῖς, ὅ, τι κ' αὐτοῦ θέλου ποῦπι
ὅλοι ὑποτεταγμένοι τους; γιὰ νόμο νὰ κρατοῦσι,
315 ὅ, τι λογιᾶσου κάνουντι, τὸ δίκην δὲ λογιᾶζου,
τὴ θέλησίν τους λογικὸν κρατοῦ καὶ ὀνομάζου·
θριαμβευτὴς γονατιστὸς πέφτει νὰ προσκυνήσῃ
τὸ βασιλειᾶ, κ' ὁ βασιλειᾶς μέσθ ποῦ θεὸν ἀρχίσῃ,
ἀνταμοιβὴ ἔς ταῖς δόξαις του σὺν ἡπρεπε νὰ δώσῃ

320
 κ' ἐκεῖνος εἶχε στρατηγούς· θάνατο νὰ τοῦ δώσῃ,
 κί ὡς ἄρχισε νὰ τοῦ μιλή, σημάδι δίδει ἐτότες
 κ' εὐθὺς ἐπετακτήκασιν μὲ τὰ σπαθιά οἱ στρατιῶται,
 καὶ μέσθ' ὁποῦ τὸ δένουσι μὲ ταραχὴ μεγάλη,
 ῥαβδοῦχος μὲ σκληρὸ σπαθί τοῦ κόβῃ τὸ κεφάλιν.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

325
 Ἄς σκοτεινιάσῃ ὁ οὐρανός, μὲ νέφλα ἄς μαυρίσῃ,
 καὶ μὲ βρονταῖς καὶ μ' ἀστραπαῖς τὴν ταραχὴ ἄς ἀρχίσῃ·
 καὶ σεῖς ἀνέμοι ἀκομή μὲ μάνιντα φυσᾶτε,
 ἐλᾶτε εἰς ταῖς βασιλικάς πόρτας νὰ κατοικᾶτε·
 ἀπὸ τὸν ἄδην, Πλούτωνα, τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου
 ἔλα καὶ σὺ 'ς τὸν τύραννον σήμερον καὶ γδικήσου 330
 τὸ γένος, τὸ παράνομον ἔπαρε καὶ σιμά σου
 'ς τὸν ἄδην ἔπαρέ τονε ἄς ἦν τῆς ἐξουσίας σου·
 γιὰτὶ ὡς εἶναι ἄπρονος, σκληρός, ἐκεῖ σὰμ πάγῃ
 καλλίτερα ἀπ' τὸν Κέρβερον τὸν ἄδην θὰ φυλάγῃ·
 ὁ ἄδης εἶναι ἕτοιμος νὰ τὸν δεκτῇ, ἐμεῖς μόνο 335
 τ' ἄρματα θενὰ πιάσωμε, κ' ἐγὼ τόνε πληγώνω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τὴ μάνιντά σου τῆμ πολλὴ κράτιε μὲ φρόνεψί σου·
 μὴ χάσῃς καὶ τοῦ λόγου σου σὺν κείνῳ τῇ ζωῇ σου·
 τοῦ καίσαρος ἡ φάλαγγες φυλάου τὰ παλάτια
 καὶ μέρξ' νύκτα στέκουσι μὲ ἀνοιχτὰ τ' ἄμμάτια· 340
 οἱ πύργοι πάλιν τῶν τειχῶν βρίσκονται ἀρματωμένοι,
 ἔχει καὶ ὁ καῖσαρ φύλαξι ἀπ' τσ' ἄρχοντες τυχαίνει·
 γιὰ τοῦτο, φίλε μου ἀκριβέ, πάψε τὴ μάνιντά σου,
 καὶ θέλει ἔρθει καὶ καιρὸς νὰ δῇς τῆμ πεθυμνιά σου.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

345
 Λοιπὸ τυχαίνει, Οὐρβίκιε, τέτοιο καῦμόν περισσο
 ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδιά μου νὰ βγάλω καὶ νὰ σούσω;

καὶ αὐτὸς ὁ Ζῆνος ὁ σκληρὸς τὸ αἷμα νὰ χορτάσῃ
καὶ ἀντήρητα νὰ πορπατῇ, φόβο νὰ μὴν τρομάσῃ;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

- Ἵς τὸ θάνατο ὁποῦ ἔδωκε θάνατο θ' ἀποκτήσῃ,
350 καὶ ἡ ῥομφαία ἡ θεϊκὴ θέλει τόνε θερίσει.
Κάστορα, στέκου κί ἄκουσε τώρα τί θέλου ποίσου,
ἂ θέλῃς καλορροΐζικος νὰ ἔσαι ἕως ζωῇ σου·
ξεύρεις πῶς Ἀναστάσιος ἔχει μεγάλη γνῶσι
καὶ ὡς ἄξιος εἰς τ' ἄρματα ἔς τὸ θρόνο μπορεῖ σῶσῃ·
355 αὐτόνος εἶναι ἥρωας πλεῖσα, ἀρετὴ μεγάλη
πᾶς ἄνθρωπος τόνε θεωρεῖ πῶς ἔχει ἔς τὸ κεφάλι·
καὶ μέσα ἀπῶχει τσ' ἀρσταῖς τὸν νοῦν του ὁποῦ στολίζου,
τὰ πλούτη πάλι ταῖς τιμαῖς ἔς τὸ κόσμον τὸ φημίζου·
ἐτοῦτο κάμε, οἱ στρατηγοὶ τὰ τρόπαια νὰ ξαπλώσω
360 καὶ καλοκάρδισέ μου τους μ' αὐτὰ τὰ δῶρα ὡς τόσο·
καὶ ὄντα τὸ ξῖφος τ' ἄπονο τοῦ τύραννου θὰ δώσῃ
τὸ θάνατο, καὶ τὸ πολὺ αἷμα νὰ ξεγδικηῖ,
τότε τὸν Ἀναστάσιον οἱ στρατηγοὶ ἄς λογιᾶσουν
γιὰ βασιλέαν τους νὰ ποῦν καὶ τ' ἄρματα νὰ πιάσουν·
365 καὶ ὡσὰν καθίσῃ βασιλειός, τὰ πλούτη ὅλα σᾶς τάσσει,
γιατὶ τὰ πλούτη του εἶστε σεῖς ἀπῆτις τὰ μοιράσῃ.

ΚΑΣΤΟΡΕΣ καὶ στρατηγοί.

- Τὸν μέγαν Ἀναστάσιον ὅλοι μας προσκυνοῦμε,
τοῦ Ἀναστασίου μοναχὰ ὅλοι μας θὰ γραφτοῦμε,
αὐτὸς εἶναι πλεῖα ἄξιος τὸ σκῆπτρον νὰ βασταίνῃ
370 γιατί με τὸ χρυσάφιν του πάντα θὰ μᾶς χορταίνῃ.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Ἀς πᾶμε, ἀδυνατώτατοι στρατιῶταις, ν' ἀκλουθοῦμε
τὸν Ἀναστάσιον, ὁλονῶν γιὰ βασιλέα νὰ ποῦμε.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ω πολεμάρχοι, τὴν πολλὴν ἀγάπην, τὴν δική σας
τὴν πίστι πῶς τοῦ δύνετε, τὰ χέργια καὶ ζωή σας
πᾶ νὰ τοῦ πῶ, χαρούμενος ὅγιά νὰ στέκη ὡς τόσο, 375
καὶ πάλι ἐγὼ ξανάρχομαι χρυσάφι νὰ σᾶς δώσω.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Μεγάλη δύναμι ὁ χρυσὸς ἔχει, γι' αὐτὰ τὰ δῶρα
ὅπου μᾶς ἔδωκε, ἀδερφέ, τοῦ δύνομαι τὴ χώρα·
ὁ αὐτοκράτωρ πλούσιος θενά 'ναι νὰ πλουταίνῃ
τοὺς στρατηγοὺς 'ς τὴ βασιλείᾳ κι' ὅχι νὰ τοὺς φτωχαίνῃ. 380
Μ' ἄς ποῦμε γιὰ τὸ θάνατο τ' Ἀρμάκιου... ὦ στρατηγοί μου,
πᾶμε νὰ τόνε κλάψωμε; πέτε μου, ἀδελφοί μου;
Παίξετε θλιβερώτατα, σάλπιγγες, τοὺς καῦμούς μας,
κτυπήσατε, ὦ τύμπανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μας.

(Τότες παίζουνσι ἡ σάλπιγγες καὶ τύμπανα θλιβερά).

INTERMEDIO TRITO .

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Τὸ πῶς γιὰ τὰ σοφίσματα πχοιὰ στράτα θενὰ πιάσω...
μὰ βλέπω τὸν Πελάγιον... τὸ τί θὰ πῇ ἄς λογιάσω.
Πελάγιε, τῆς βασιλειᾶς ἡ ἴδια σωφροσύνη,
σε προσκυνῶ, τῆς χώρας μας καὶ κόσμου ἡ καλοσύνη.
5 Πελάγιε, τῆς πατρίδας μας ποῦ στέκει νὰ χαλάσῃ
βοήθα, μὴ μᾶς ὀργιστῇ ὁ θεὸς καὶ μᾶς βουλιάσῃ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Πχοιὰ συμφορά, Ἀναστάσιε, τὴν χώρα ἀνακατώνει;

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ἡ μάνιτα κ' ἡ γιόχθριτα ὀλημερνῆς πληγώνει,
ἡ δικηοσύνη ἐσδύστηκε κ' ἡ γιαιρετὴ ἐχάθη,
10 καὶ ὁποῦ γυρίσεις δὲ θωρεῖς πκρὰ μαλλιαῖς καὶ πάθη.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Α'πὸ καιροῦς ἔτοιο κακὸ βρίσκεται ῥιζωμένο,
εἰ τσ' ἄδικους τ' ἀμάρτημα εἶναι θεμελιωμένο.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Τῇμ πίστι ἐπαράτησε ὁ καῖσαρ καὶ φονεύγει.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Μὲ τοὺς ἀπίστους ἄπιστος, δίχως τῇμ πίστι ὁδεύγει.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

15 Τὸ δόλος ἐνικήσασι πᾶσα λογῆς λευκότη,
κί' ὅλο κακίαις τοὺς καιροὺς ἐτούτους εἶναι ἡ νειότη.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Τῆς νειότης ἡ ἀναθροφή καὶ τὸ θεμέλιο πρῶτο
ὁ φόβος εἶναι τοῦ θεοῦ, γνώμη εἶναι τῶν ἀνθρώπων,
καὶ δίχως φόβο τοῦ θεοῦ παιδί ποῦ μεγαλώνει
πᾶσα κακία εἰς αὐτὸ ριζώνει καὶ φυτρώνει.

20

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ο' αὐτοκράτωρ ὀλονοῦ τοῦ κόσμου ἄς βοηθήσῃ,
καθὼς ἐτοῦτοι οἱ βασιλεῖς ἀνάφτει καὶ ἄς τῇ σβύσῃ·
ποῦν' τὰ κεφάλια τ' ἄξια, τῶν ἀρετῶν ἡ δόξα;
τ' ἄρματα τὰ βασιλικά τοῦ Ζήνου μᾶς τὰ κόψα!

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Τὸ σίδερο μέ τῇ φωτιά μερώνει καὶ ἀπαλαίνει,
μὰ ἡ καρδιά του αὐτουνοῦ ἀγριεύει καὶ σκληραίνει.

25

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Φαρμάκι, ὤϊμέ, πολλὰ σκληρὸ παρὰ φορὰ καμνὶ ἄλλη
ἐσθυσε τοῦ Γατζέο μας τῇ νειότη καὶ τὰ κάλλη·
μὰ τί ν' ἀρχίσω νὰ σοῦ πῶ; Ἐμνοξε εἰς τὸ κεφάλι,
τὴν κλήρα τοῦ Ἀρμάκιου 'ς τὸ θρόνο νὰ τῇ βάλῃ,
ἀγάπη μέ τὸν κύρην του νὰ 'χῃ.. ἔτοιαμ πλιστοσύνη
ἐκράτηξε μέ τὸ παιδί, καὶ κύρη πλεῖα εὐφροσύνη;..
τὸν κύρη μέ τὰ βέλη του κύβγει, καὶ τὸν υἱόν του
γρεμνίζει ἀπὸ τὸ θρονὶ γιὰ τὸν ἀξάδερφόν του·
γιὰ τοῦτο ἡ χώρα στέκεται σὲ κίνδυνο περισσῃ,
καὶ ἡ φωνὴ ταῖς φάλαγγες σήμερο ἀναμιγῆσα,
κ' ἐγδίωκσι γυρεύουσι, τὸ δόλο; εἶναι 'ς τῇ μέσῃ,
ἡ βασιλειὰ εἰς μνιὰ κλωνὰ κρέμεται γιὰ νὰ πέσῃ.
Πελάγιε, αὐτὴ ἡ ἀσέβεια ὅση ἔχεις ριζωμένη
εἰς τὴν καρδιά ἀρχισε... νὰ 'δῇς λευτερωμένη
τὴν χώρα ἐτούτῃ, κόπιασε τὸν Ζήνον νὰ μερώσῃς
τὴν τόση του σκληρότητα, καὶ μᾶς νὰ λευθερώσῃς·
καθὼς ἡ φρονιμάδα σου σοῦ δίδει μίλησέ του,

30

35

40

καὶ ἃ δὲν ἀλλάξῃ μὲ καλό, πῶς κινδυνεύει πέ του·
 45 σύρε καὶ παρηγόρησε τσ' ἄρχοντες ποῦ τρομάσου,
 τὰ πλούτη, τὰ παιδιὰ τῶνε καὶ τὴ ζωὴ μὴ χάσου.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Τοῦ βασιλειᾶ (ὡς) εἶν' πρεπὸ τάσσω σου θέλω ἀρχίτω
 ὅ, τι γροικῶ μ' ἐλευτεργιὰ κι' ἄφοβα νὰ μιλήσω.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ.

Παγαίνω πρῶτα ἐγὼ ὁμπροστά, καὶ στάσου ἐδῶ καμπόσο,
 50 γιὰ ναῦρω τὴν ἀκρόασι εὐκολα νὰ σοῦ δώσω.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ Μ Ο Ν Α Χ Ο Σ.

Πχοιὸς φόβος σῶρχεται, καρδιά, καὶ ἀρχίζεις νὰ τρομάσῃς
 καὶ ὡσὰν τὸ ψάρι 'ς τὸ γιὰλὸ ποῦ πιάνουσι σφαράσσεις;
 πχοιὸς εἶναι ὅποῦ τὴ γνώμη σου καὶ αὐτὸ τὸ λογισμό σου
 τόνε κρατεῖ, καὶ δὲν μπορεῖς νὰ ὀρίζῃς τὸν αὐτό σου;
 55 τὰ πόδιά σου πχοιᾶς ἄλυσες δένουσι καὶ κρατοῦσι;
 γιὰτὶ τὰ φυλλοκάρδιά σου τρέμου κι' ἀποκτυποῦσι;
 νίκησε αὐτὸ τὸ φόβο σου, κι' ἄνθρωπος δὲ φοβᾶται
 ὁπχοιος 'ς ὅλαις ταῖς πρᾶξές του μὲ τὸν θεὸν γροικᾶται.
 Σύρε λοιπὸ ἀντήρητα μὲ εὐλάβεια κι' ὀλπίδα,
 60 μήπως καὶ ἰδῇ σὰν πεθυμᾷ ἐλευτεργιὰ ἡ πατρίδα.
 Μὰ βλέπω πῶς ὁ οὐρανὸς ἀνοίγει... ἄς γονατίσω
 τὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἄς προσκυνήσω.

(Τότες ἀνοίγει ἡ σένα καὶ φαίνεται πῶς ἐνοίξασι οἱ οὐρανοί).

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Ὡ βασιλέα τῶν οὐρανῶν κι' ὅλης τῆς οἰκουμένης,
 ὦ μόνε αὐτοκράτορ, καὶ πῶς μᾶς ἀπομένεις;
 65 τ' ἀμμάτιά σου ὄντα στοχαστοῦ, ἡ γῆς ὅλη τρομάσει

κι' ἀπὸ σεισμὸ καὶ ταραχὴ σκίζεται νὰ βουλιάσῃ·
 στράφου καὶ 'δέ... μέ τὸ θυμὸ ὁ οὐρανὸς πληγώνει
 τὴ χώρα ἐτούτη· ἡ χεὶρ σου καὶ πότε τόνε σώνει;
 Ἄν ᾦναι θεϊκὴ βουλή, θεέ μου, ἡ ἐδική σου
 νὰ πάγω ναῦρω τὸ σκληρό, ἂν ᾦναι ἡ θέλησί σου, 70
 φώτισε τοῦτό μου τὸ νοῦ κι' ὅλα τὰ λογικά μου,
 κάρφωσε μέ τὸ φόβο σου ἐτούτη τὴν καρδιά μου,
 γιὰ νὰ μπορέσω τ' ἄγριο θεργιὸ νὰ τὸ μερώσω
 καὶ τὴ ζωὴ μου ὡς κ' ἐγὼ σὰν τσ' ἄλλους νὰ τελειώσω.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ ΚΑΙ ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΟΙ.

ΠΡΩΤΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ἡ καθαρά ἡ καρδιά σου 75
 καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπό σου κ' ἐμιλιά σου
 τὸν οὐρανὸ ἐδροσῖσθ,
 τσ' ἀστέρες ἐνικῆσα·
 ἀντήρητα τὸν τύραννο θές πιάσεις,
 τὸ φόβο τοῦ θεοῦ νὰ τοῦ λογιάσῃς· 80
 καὶ ἀνίσως ὅ, τι πεῖς δὲ θέλει κάμει,
 τὸν στέφανον θές λάβει... καὶ πάλ' ἄμην!...

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

Θυμὸ πολὺ καὶ φοῦέρα
 ὁ ἀσεβὴς θεν' ἄψῃ,
 καὶ τὸ θυμὸ ποτέ του νὰ μὴν πάψῃ· 85
 εἰς τὸ δικαστήριον θὰ σὲ πάγῃ,
 τὰ σφάλματά του 'πὲ καὶ ἄς τὰ λογιάσῃ·
 στράφου καὶ 'δέ τὰ ὕψῃ, τὸν ἄερα,

90 ὁ οὐρανὸς τῆς νίκης τὸ στεφάνι
 σοῦ πλέκει καὶ ὁ χορὸς χαρᾶς τοῦ κάνει.

ΠΡΩΤΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

93 Νὰ μαρτυρήσης πρέπει καὶ σοῦ μέλει,
 κ' ἡ θεϊκὴ πατρίδα πεθυμᾷ σε,
 ἄνθρωπε οὐράνιε ἐκεῖ θενά'σαι,
 γιὰτὶ ὁ κτίστης τοῦ οὐρανοῦ σὲ θέλει·
 ἔς τὸν ἔμπυρο οὐρανὸ σὲ καρτεροῦσι
 οἱ μάρτυρες, ἀπῆτις μαρτυρήσης,
 γιὰ τὸ Χριστὸ τὸ αἷμά σου νὰ χύσης.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

100 Τὸ Χαῖρε οἱ ἀγγέλοι νὰ σοῦ ποῦσι..
 Χαίρου λοιπὸ ποῦ βγαίνεις ὅκ τὰ πάθη
 τοῦ κόσμου τοῦ πολλοῦ τυραννισμένου,
 καὶ οἱ τύραννοι ἄς στέκου καὶ ἀνημένου,
 θριάμβους νὰ σοῦ δώσου ἀντὶς γιὰ πάθη.

(Τότες ἔμεινε ὁ Πελάγιος εἰς ἔκστασι μὲ τούτη τὴ με-
 λωδία).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΣ
 εἰς ἔκστασι.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

105 Ω' θαυμαστὴ εὐσέβεια! βλέπωντας σὲ πχοιὸν τόπο
 τὸν νοῦν του ἔχει τσ' ὀρανοῦς, ἰδέτε μὲ πχοιὸν τρόπο!
 γελᾷ πᾶσιν ἑνὰς σὰν τὸν δῆ, νὰ πῇ πῶς ὁ Πελάγιος
 σὰν τὸν Μωϋσῆν μὲ τὸν θεὸν μιλεῖ σὰν νὰ ἔτον ἅγιος.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Σύρι, καὶ τοῦτο τὸ κορμὶ μόνιό του ἄς ἀπομείνη . . .
 ὡς πότε ἐτούτῃ μου ἡ καρδιά φαρμάκι θενὰ πίνη;
 ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ γδικηθῶ, τοὺς λογισμοὺς νὰ σβύσω,
 καὶ ὡς εἶν' πρεπὸ τὸ αἵμάν του 'ς τὸν τόπο ἐδῶ νὰ χύσω. 110
 ὦ Κλώθω, τώρα εἶν' καιρὸς ἐλευθεργιὰ νὰ δώσης . . .
 ἔλα, Λακέζη, πρόβαλλε, ἃ θεὸς νὰ μὲ γλυτώσης,
 κόψε τὸ γνήμα τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ μου ν' ἀνασάνῃ,
 καὶ δὲ φοβοῦμαι θάνατομ πλειό μου σὰν ἀποθάνῃ.
 Ὁ λύκος τσ' ἀναστεναγμοὺς δέμ παύει . . οὐδὲ μ' αὐτά σου 115
 ἦρθε καιρὸς, σὰν πεθυμῶ, νὰ βγάλω τὴν καρδιά σου . .
 τὰ χέργια εἰς τὸν οὐρανὸ σηκώνει 'ς τὸν ἀέρα . . .
 τί καρτερεῖς· νὰ γδικηθῇς ἀνίδικῇ μου χέρῃ;
 Καῖσαρ, τί στέκεις μοναχὸς τὰ δόλη νὰ ὀρδινιάσης;
 'ς τὸ σπήλῃο εἶναι τὸ θεργιό, ἔλα καὶ μὴ λογιάσης . . . 120
 Τὸ σίδερο ὅκ τοὺς ὀχθροὺς καθημερνὸ ξεσκίζει,
 τοῦτο ἃ δὲ θανατώσωμε, τὸ σκῆπτρο τί μᾶς ξίζει;
 Τί θέλεις τόσους στρατηγοὺς κ' ἄρματα νὰ μαζώνῃς;
 ἃ δὲν τότε φονέψωμε, ποτέ σου δὲν γλυτώνεις . . .
 Προπάτει ὅποῦ σὲ καρτερεῖ . . τώρα ὅκ τὸ σπήλῃο φεύγει, 125
 καὶ τότε ὁ νοῦς σου πανουργιὰ μπλειό του μηδὲ γυρεύγει·
 μὰ δὲν προβαίνει . . ἐσὺ καρδιά τί στέκεις, τί ἀνημένεις;
 ἀκόμη στέκει ζωντανός . . τὸν βλέπεις καὶ σωπαίνεις;
 Ὁ φόβος μὲ τῇ μάνιτα συντροφιασμένοι εἶν' πάντα,
 ἡ δύναμίς σου κ' ἡ καρδιά ποῦ 'ναι κ' ἐχάθῃς γιάντα; 130
 Πλήγωσε τὸν ἀχάριστο, τί στέκεις, τί φοβᾶσαι;
 τί! . . θέλεις ζωντάς του αὐτουνοῦ πάντα νὰ τυραννᾷσαι;
 σίμωσε, πλήγωσέ τονε . . ὀϊμένα, ἀποκρυαίνω . . .
 δίχως νὰ δώσω θάνατο, μὲ βλέπω ἀποθαμένο·
 ἀφίνεις τονε τὸ λοιπὸ νὰ ζῇ; ἐσὺ ἀποθαίνεις . . 135
 αὐτὸς ὥστε ζῇ εἰς τὸ θρονί ποτέ δὲν ἀναιθαίνεις!

γύρισε τὸν πολὺ θυμὸν, καρδιά μου, τὴν ἀντρεία σου
 τὴν πρώτη ξαναγύρισε νὰ πάψη ἡ μάνιτά σου..
 ῥίξε μ' αὐτὸ τὸ σίδερο ἐκεῖνο ὅπου σὲ ῥίχτει,
 140 ὅπου δεμένο σὲ κρατεῖ σὰν τὸ πουλὶ 'ς τὸ δίκτυ·
 πάτησε μὲ τὸ πόδι σου ἐκεῖνο ὅπου πατεῖ σε,
 'ς τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ σίδερο τὸ ἐδικό σου σβύσε..
 σκληρὸ κομήτη ἐτόλμησε κ' εἶπέ σε, τί ἀνημένεις;
 χίλιαις ζωαῖς καὶ ἂν ἐβαστᾷ γιὰτὶ δὲν τοῦ τσῆ παίρνεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

145 Ἰὺ... ἰὺ... θεέ μου!
 ἐτούτη τὴν πατρίδα μας σήμερο γλύτωσέ μου!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Οἴμ' ἐ, φωτιά ὅπου 'καψε μέσα τὰ σωθικά μου!
 νὰ σηκωθῶ δὲν ἤμπορῶ, ἐχάθη ἡ καρδιά μου·
 λίγη ἐμιλιά τὴν ἐμιλιά μου δίδει καὶ τρομάσω,
 150 τὸ σίδερο δὲ δύνομαι 'ς τὰ χέργιά μου νὰ πιάσω·
 τὸν οὐρανὸ ἔχει βοηθό, τί στέκω; ἐνίκησέ με..
 μ' ἕναν του λόγον μοναχὰς σφικτότατα ἤδεσέ με·
 μὲ τὸ θυμό μου ἐχόρτασα κἄνε... καὶ αὐτοῦ τοῦ τάσσω
 πλειὰ πανουργιαῖς χερότεραις 'ς τὸ νοῦ μου θά λογιᾶσω.
 155 Ὡς πανουργιὰ πολλὰ ἄξιζ' ἐς τοῦτο τὸν τόπο μόνο..
 μὲ ἐτούτη πλειὰ καλλίτερη θέλω τοῦ δώσω φόνο.
 Εἶδ' ὧ βαστῶ ἕνα εἶδωλο, ὁ μέγας Ζεὺς εἶν' κρίνω,
 καὶ τοῦτο νὰ τὸ προσκυνᾷ τοῦ βάνω καὶ τ' ἀφίνω·
 καὶ μετ' αὐτόνο τὴ γραφὴ τὴ δολερὰ διπλώνω
 160 τ' Ἀρμάχιου, καὶ μὲ τοῦτά μου καλὰ τόνε κομπώνω.

(Τότες τοῦ βάνει τὸ εἶδωλο ἀπάνω του).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ καὶ στρατηγοί .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καῖσαρ, ποῦ 'ναι οἱ πατρίκιοι τῆς χώρας; ὅλοι ἄς δράμου
γιατὶ θὰ δοῦ θαυμάσια, νὰ δῶ τί θενὰ κάμου!
πρέντζιποι ἀδυνατώτατοι, ἐκεῖνο ὅπου κρατεῖτε
πῶς πάντα του θαυματουργᾶ, γροικήσετε νὰ δῆτε..
γονατιστὸς τὰ εἰδῶλα σέβεται...

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τί ξαναίγω;

165

ἀνατριγιῶ νὰ στοχαστῶ, τ' ἀμμάτιά μου ἄς τὰ φύγω...

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὡ' κυβερνήτη ἐτρουνοῦ τοῦ κόσμου, ὀϊμέ, τρομάσω,
τὸ Δία βλέπω προσκυνᾷ.. τί ἄλλο θὰ λογιάσω;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Πύξε, θεέ, τῇ μάνιτα κ' ἡ γιόργιτά σου ἄς στέκη,
μὴ κάψης τὸ βασίλειο μ' αὐτὸ τ' ἀστροπελέκι.

170

Ζ Η Ν Ω Ν .

Αὐτοῦνου μόνο τοῦ Διὸς τῇ μάνιτα φοβᾶσαι;
εἰδωλολάτρης τὸ λοιπὸ σήμερο μαρτυρᾶσαι·
τῇ δύνامي τῆς χέρας μου 'ς τὸ νοῦ σου δὲ λογιᾶζεις;
τάσσω σου θέλω κάμει σε νὰ κλαῖς, νὰ ἀναστενάζης..

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Μέρωσε σὲ παρκαλῶ τὴν μάνιτα τὴν τόση
καὶ τῇ σκληρά σου τὴν ὀργὴν κάμε νὰ χαλινώσῃ .

175

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Δέησι ἀκούγουσι τ' αὐτιά τοῦ μαύρου τοῦ δαιμόνου,
τ' ἀστροπελέκια τοῦ Διὸς πῶς δὲν τότε πληγώνου;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὸ χέρι δός μου, ἀπὸ τῇ γῇ σηκώσου . . .

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Πχοῖδς πειράζει

- 180 τὴν ἐδική μου ἀνάπαψι; πχοῖδς εἶναι ποῦ μὲ κράζει;
 πχοῖδ τέρας συντηρούσινε τ' ἀμμάτιά μου! . . πχοῖδ γνώμη
 τὸ εἶδωλο γιὰ τὸ Χριστὸ μου ἔβαλε τοῦτο ἀκόμη;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ὡ τοῦ δαιμόνου κεραλή, τὸν κόσμον ὅπου κομπώνεις,
 τὸ Δίχ λατρεύεις τὸ λοιπὸ καὶ αὐτόνο μόνο ὑψώνεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- 185 Ἀσέβεια καὶ ἀμάρτημα τοσοῦτο καταργίζω,
 καὶ τὸν Χριστόν μου γιὰ θεὸν μόνον ἐγὼ γνωρίζω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὸ εἶδωλο σὲ μαρτυρᾷ γιὰ φαίστη . . ὦ ἀρματωμένοι
 ἔς ταῖς φυλακαῖς ταῖς σκοτειναῖς σύρτε το ὡσὰ τυχαίνει.
 (Τότες πετοῦνται ἀρματωμένοι καὶ παίρνου τὸν Πελάγιον
 καὶ δένουν τον μὲ ἄλυσες).

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- Ἀγάλια ἀγάλια, στρατηγοί, καὶ μὲ χαρὰ ἐγὼ πηαίνω,
 190 κ' εἰς τοῦ Χριστοῦ μου τὸ θρονὶ σᾶς κράζω ὅπου παγαίνω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

« Ἀρμάκιος! τὸν Πελάγιον! . . » ὁἰμέ, ἀδελφέ μου,
 ἐτούτῃ πάλι ἡ γραφὴ τῇ λαύρα ἀνὰ ψέ με.

(Τότες διαβάζει τὴν γραφὴν, καὶ λέγει).

« Ἀρμάκιος τὸν Πελάγιον! » ὁἰμέ ἀδελφέ μου!

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Ἐπιβουλιὰ καὶ προδοσὰ οἱ δύο τους ἐλογιάσα,
 195 πατρίκιον, νὰ κάμνῃσι τοῦ κερχλιοῦ μου ἐπιάττα.

Γνώρισε αὐτὸν τὸν χαρακτήρ, Σεβαστιανὲ ἐδικέ μου . .
καὶ τὸν προδότη εἰς φυλακὴν, ὦ φίλοι, ἐπάρετέ μου .

(Τότες τόνε πᾶσι εἰς τὴν φυλακὴν).

Λογγίνε, ἰδὲ τὸν φίλο σου καθῶς ἐσὺ ἐπεθύμας,
ἀς σκάσῃ ὁ κόσμος, μοναχὸς θεὸς ἔχει τὸ θρονί μας .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καῖσαρ, ἐμεῖς τὸν πιάσαμε, ὁ ὄχλος σάν τὸ μάθη
τόνε γλυτώνει, κ' ὕστερα θενά 'χωμε πλειὰ πάθη . 200
κί ὃ, τι θὰ κάμῃς γλήγορα κάμε, τούτῃ ἡ βραδεῖα
κίνδυνα μπορᾷ φέρη μας . . χρειά 'ναι μαρτυρία
καὶ τοὺς κριτάδες ναῦρωμε, νὰ κάμῃς χέρι χέρι,
κακὸ πλειὰ μεγαλείτερο τούτῃ ἡ δουλιὰ μὴ φέρῃ . 205

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὴν γνώμη σου ἐγροίκησα, σάν πεθυμᾷς σοῦ τάσσω
νὰ κάμω, καὶ αὐτὸ ὀγλήγορα σάν πρέπει νὰ χαλάσω .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τοὺς μάρτυρας παγχίνω ἐγὼ ἐδῶ νὰ φέρω ὡς τόσο,
καὶ μὲ χρυσάφι πλείσιο τὸ στόμα νὰμπουκώσω .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε καὶ σὺ Οὐρβίκιε· τῶν στρατηγῶν τὰ δῶρα 210
ἐδῶσες ποῦ φυλάγουσι τὴν ἐδική μας χώρα ;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Μ' αὐτὰ τὰ δῶρα τὰ χρυσᾶ, καῖσαρ, ποῦ ἔδωκά τους
'ς ταῖς θέλησές σου κάτεχε πῶς σκλάβους ἤκαμά τους·
'ς τὸ κάμπο τοῦ Ἀρμάκιου τὰ ἔργα ἀναγελοῖσι,
καὶ τ' ὄνομά σου μοναχὰ χαίρουνται ν' ἀγροικοῦσι . 215

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΖΗΝΩΝ, ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΠΡΟΚΛΟΣ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ΕΡΑΣΤΟΣ παιδί
τοῦ Πελαγίου, τρεῖς νέοι μάρτυρες, καὶ στρατηγοί.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἄνθρωπο εἰς δικαστήριον, ἄρχοντες, σᾶς καθίζω,
καὶ ἀπόφασιν ὡς βούλεσθε κάμετε σᾶς ὀρίζω·
τὸ νόμον ἐκαταπάτησε, τῇ βασιλείᾳ νὰ δώσῃ
εἰς τῶν ἐχθρῶν τὴν μπόρεσιν, τὸν καῖσαρ νὰ προδώσῃ
220 ἐννόησε μὲ πανουργίαν· πχοιὰ τιμωρία τοῦ μπαίνει,
πχοιὸς θάνατος λογιάσετε, πατρίκιος, σᾶς τυχαίνει.
Σεβαστιανέ, τὴν ἐξουσίαν ἀπῶχον ἐγὼ σοῦ δίνω,
γιατὶ σὲ τέτοια σφάλματα δὲ θεὸς νὰ τόνε κρίνω.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Ἡ κρίσις τοῦ Πελάγιου ἦτον καὶ τελειωμένη,
225 καῖσαρ, μὴ γιάντα βλέπομε τὴν ὄψιν μερωμένη
τοῦ φταίστη; μᾶς ἐφαίνεται πῶς ἄκακος λογᾶται,
τῇ δυνάμει σου δὲ ψηφᾷ, μάλιος καὶ σ' ἀπονᾶται.
Ὁ φταίστης πάντα τῆς ὄψιν τοῦ χαρίζει τὴν εἰρήνην,
μὴ τὴν καρδιά του εἰς τοὺς καὶμοὺς τοῦ φόβου τὴν ἀρίνει.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

230 Ὁ πονηρὸς ταῖς πονηργιαῖς ἔς τὸν νοῦν τοῦ ταῖς λογιάζει
καὶ νὰ δολώνῃ τὸ ἄκακον πᾶσα ὥρα λογαργιάζει·
γλῶσσα κακόλογος ποτὲ ἀλήθεια νὰ μιλήσῃ
δὲν ἠμπορεῖ ἔς τὸ κόσμον μας ὅσο καιρὸ καὶ ἂ ζήτῃ·
τὸ ψεῦδος, ὅπου ἡ γλῶσσά του μιλεῖ κ' ἐδῶ δηγᾶται,
235 ὁ νοῦς μου καὶ τούτῃ ἡ καρδιά ποσῶς δὲν τὰ φοβᾶται!..

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Τὸ ψεῦδος δὲν μπορεῖ ποτὲ νά'χη βεβαιοσύνη,
κ' ἡ γλῶσσα τούτη μαρτυρᾷ πάντα ἀληθοσύνη·
ἐδῶ 'ναι ὁποῦ σ' ἀκούσασι μάρτυρες, κί ἄς τὸ ποῦσι,
τὰ χεῖλη μου ἐγὼ δένω τα καὶ μόνο αὐτοὶ ἄς μιλοῦσι.

ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Πατρίκιος, εἰς τὸ θεὸ μνόγω μὲ δίχως κρίμα 240
πῶς εἶδα τὸν Πελάγιον γονατιστὸ 'ς τὸ βῆμα,
καὶ τοῦ Διὸς τὴν ψεύτικη εἰκόνα ἐπροσκύνα
καὶ μόνο αὐτοῦ τὰ χεῖλη του δόξαις πολλαῖς τοῦ ἐδίνα.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Μνόγω κ' ἐγὼ 'ς τὸν οὐρανὸ πῶς εἶχε σηκωμένα 245
τὰ χέργιά του κ' ἐστέκασι σὰν νά'σαν καρφωμένα,
καὶ ὁμπρὸς του ἓνα εἰδῶλο εἶχιε καὶ αὐτούνου ἐμίλιε,
καὶ ἀπὸ τὴν τόση βλάβεια ἤσχυφτε καὶ τὸ φίλιε.

ΤΡΙΤΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Τὴν γνώμην τους τούτων τῶν δυὸ κ' ἐγὼ τῇ βεβαιῶνω,
καὶ τὴν ἀλήθεια ὁποῦ 'δασι τ' ἀμμάτιά μου δὲ χώνω.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Πρᾶμμα τέτοιο παράνομο ὁγιά νά βεβαιώσου 250
παιδιὰ μικρὰ εὐρήκασι τῇ μαρτυργιά νά δώσου.

Π Ρ Ο Κ Λ Ο Σ .

Ε'τούτη ὁποῦ, ὦ πατρίκιος, στέκετε καὶ θεωρεῖτε
εἰκόνα, ὁποῦ 'ναι τοῦ Διὸς κ' εἰδῶλο αὐτὴ κρατεῖτε,
ἀπάνω 'ς τ' ἅγια βήματα τὴν εἶχε ἠρθὴ στεμένη,
καὶ τὴν προσκύνα ὡς τὸ Χριστὸ νά προσκυνοῦ τυχαίνει. 255

Φ Ι Λ Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Βέβαια τὴν ἀλήθεια τούτη κ' ἐγὼ στηρίζω,
κ' εἰδωλολάτρη μετὰ σᾶς αὐτόνο ἀπορρασίζω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Μνόγω κ' ἐγὼ πῶς ἦτονε γονατιστός, κι' ὁμπρός του
εἶχε τὸ εἶδωλο αὐτὸ κ' ἦτο κλιτὸ τὸ φῶς του .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 260 Ε'τοῦταις εἶναι πρόφασες, καῖσαρ, ποῦ μολογοῦσι
καὶ εἰδωλολάτρη ὅλοι τως σήμερο τὸ κρατοῦσι!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Διάβασε, Πρόκλο, τὴ γραφὴ, καθάρια νά 'ναι ἡ γνώμη,
καὶ ὁγιά νά δοῦ καλλίτερα τὰ σφάλματά του ἀκόμη .

Π Ρ Ο Κ Λ Ο Σ .

« Ἀρμάκιος τὸν Πελάγιον ὑγεία καὶ σωρροσύνη . . .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 265 Ἀνομο βλέπω ἡ γραφὴ καὶ φταίστη τόνε κρίνει·
ὦ Οὐδυσσέα πονηρέ, ἤκουσες; δὲν ἀρχίζεις
τώρα κομήτη νά μᾶς πῆς καὶ νά μὲ κταργίζης;
ποιοὶ εἶναι, τ' ἄξιό μέτωπο τοῦ Χάωνος καὶ ἡ γλῶττα,
τὸ νέκταρ τοῦ Κηρκέρωνος ποῦ τόσο σ' ἐψηλῶσx;
270 ὦ τῆς μαγίας δολιερὲ Σίμωνα, καὶ κακαῖς του
σήμερο ἐγνωριστήκασι ὅλκις ἡ πνουργιαῖς του·
ὦ ἀλουποῦ πολύξερη 'ς τὰ δύκτια εἶσαι πχιασμένη,
ἀπὸ τοὺς τόσους μάρτυρες εἶται ἀποφασισμένη .

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- Φυλάγεστε, κι' ὁ οὐρανὸς 'πουσκέπει τὸ κορμί μου,
275 γιατί ἄδικα οἱ φθονεροὶ θά πάρου τὴ ζωὴ μου·
δεῖξε τοὺς συκοφάνταις μου τὴν ἀκκιάν μου δεῖξε,
τ' ἀστροπελέκια εἰ τσ' ἄδικους γιὰ νά τοὺς κάψης ρίξε·
τὰ εἶδωλα ἐπροσκύνησx τώρα 'ς τὰ γηρατειά μου . .
μὲ τ' ἄσπρα γένεια ἠθέλησx νά βγῶ ὅx τὰ λογικά μου!
280 ἂν τοῦτο ὁμπρός σου ἔκxμα, θεέ μου, δὲς σημάδι,
ὥς μὲ ρουφήξῃ τούτῃ ἡ γῆς ἀνοίγωντας τὸν ἄδην .

Ζ Η Ν Ω Ν.

Δοῦκοι, ὡς βλέπετε ὁ καιρὸς φεύγει, κι' ὅ, τι γροικᾶτε
ἀπόφασί του κάμετε πλειὰ νὰ μὴν τυραννᾶται.

ΟΛΟΙ ΛΕΓΟΥΣΙΝ.

Ἐνοχος εἶν' κατὰκρισις καὶ θάνατος τοῦ πρέπει!
εἰδωολάτρη τὸν κρατεῖ πᾶς ἕνας ποῦ τὸν βλέπει. 285

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἡ ῥομφαία τὸ λοιπονῆς ἀς κόψη τὸ κεφάλι,
νὰ λάβῃ ἡ βασιλεία μας χαρὰ πολλὰ μεγάλη.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Καὶ σὺ Λογγῖνε, ὑποῦ γροικᾶς τὸ θάνατο, τί κάμνεις;
χείρου, γιατί εἰς τὰ χέργιά σου τὸ σκῆπτρο τώρα πιάνεις..
τὸ σίδερο ὃκ ταῖς φλέγες μου τὸ αἷμά μου ὄντας χύση, 290
τὴν κόκκινη τῆς βασιλειᾶς πορφύρα θὰ σ' ἐντύση.

Ἀκούσατε, ὦ βασιλεῖς, ὡς πότε θ' ἀπομένη
τοὺς φόνους σας ὁ οὐρανός, νὰ τρέμῃ ἡ οἰκουμένη;
ἡ ἀπονιά σας τὸ ὄρκαυς ἀνέβηκε ἡ τόση,
ὁ ἥλιος ἐθαμπώθηκε τὸ φῶς καὶ δὲ θὰ δώσῃ. 295

τῆς θεϊκῆς δυνάμεως ἡ πύρινη ῥομφαία
θὰ πέσῃ, γιὰ νὰ κάψῃ σας.. μὲ τὸ σπαθί ἡ Ἀστραία
στέκει 'ς τὰ δυὸ κεφάλιά σας νὰ κόψῃ... ἡ δικηοσύνη!
ὥστε νὰ ζῆτε δὲ θωρεῖ ὁ κόσμος πλέον εἰρήνη!

Ζ Η Ν Ω Ν.

Παραφρονεῖ, φρενετικὸς ἐγίνῃ, τραγουδάει..
ὁμπρὸς 'ς τοῦ βασιλέως του (τί) λέγει δὲ γροικάει. 300

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Μεγάλο πείνο ἔχει τινὰς 'ς τὸ θάνατο ὄντας τρέχῃ,
κι' ὅσο ὅποῦ σύρνει τὸν καιρὸ τὸν γλυτωμὸ ἀπαντέχει.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Ἐσ ὅλαις ταῖς γνώμαις σφαλερὸς εἶσαι.. ἀπυρθυμία
ὅση ἔχω μέσα 'ς τὴν καρδίᾳ δίδει ἀπεθυμία 305

- ὥστε νὰ σώσω τὴ ζωὴ, καὶ τότε ν' ἀνασάνω,
 νὰ χαίρεται εἰ τσ' οὐρανοὺς τότε ἡ ψυχὴ μου ἀπάνω.
 Μόνο ἐσὺ ἐτυφλώθηκες, Λογγίνε, νὰ λογιάζης
 μὲ δόλους καὶ μὲ ψέματα τὸ κόσμον νὰ πειράζης...
 310 γιατί δὲ θέλεις δῆς ποτὲ τὰ πεθυμᾶ ἡ καρδιά σου,
 κ' εἰς τὸ θρονὶ ἡ πρᾶξές σου δὲ θέλου σ' ἀναιδέας·
 μὲ τὸ δικό μου θάνατο λογιάζεις νὰ στολίσῃς
 αὐτόνο τὸ κεφάλι σου; κί ὅτοιμος θὰ ψοφήσῃς!..
 σὲ λίγαις μέραις κάτεχε πῶς θενὰ καταιδῆτε
 315 τοῦ λόγου σου κί ὁ βασιλειᾶς 'ς τὴν κόλασι νὰ μπῇτε.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τ' ἀμμάτιά μου τί βλέπουν, τ' αὐτιά μου τί γροικοῦσι;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ε'πάρετέ τον, στρατηγοί, τὸν θάνατόν του ἄς δοῦσι
 ὅλοι οἱ ὀχθοί μας... σύρετε!

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

- 'Οἰμέ, ὀἰμέ, γονὴ μου,
 ποῦ πάγεις, ποῦ ἀφίνεις με, κύρη μου καὶ ψυχὴ μου!..
 320 Καῖσαρ, τὸν κύρη μου ἔφησε, καὶ μένα τὸ σπαθί σου
 ἄς κόψῃ, γιὰ νὰ γδικηθῇ ἡ γιόχθριτα ἡ δική σου...

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- Παιδί μου, πάψε τὸν κλαθμὸν κί αὐτὰ δὲ σὲ φελοῦσι,
 τ' αὐτιά τως λόγια τοῦ θεοῦ ποτὲ τως δὲ γροικοῦσι·
 διψοῦσι, κί ἄς νὰ πχιούσινε... γιατί ὅπχοιος αἷμα πίνει
 325 μ' ἄσκημο πάλι θάνατο τὸ αἱμάν του θὰ χύνῃ.

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

Συμπάθησέ μας, βασιλειᾶ, καὶ μένα μόνο δῶσε
 τὸ θάνατο... τὸν κύρη μου ἔφης παρκαλῶ σε...
 Ο' κύρης μοῦ ἔδωσε ζωὴ, καὶ πάλε ἐγὼ νὰ δώσω
 ἔχω πεθύμνιο θάνατο, τὸν κύρη νὰ γλυτώσω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Νά ζῆς, παιδί μου, πρέπει σου, καί νά 'θελε σ' ἀζώσει 330
 ἡ φύσις πλειὰ καλλίτερο κύρη νά σοῦ 'χε δώσει·
 τὸν κύρη σου ἀπκράτησε, καί κύρη ἐγὼ σοῦ τάσσω
 νά'χης ἐμένα, κ' εἰς ψηλαῖς δόξαις νά σ' ἀναιθάσω.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Φεῦγε, παιδί μου καί ἀγάπη μου, μὴν πλανεθῆς ποτέ σου,
 γιὰτὶ μὲ τούταις τσ' ἄλυσες καί σένα θά σέ δέσου· 335
 ἡ τύχη ἡ βασιλικὴ τὸν ἄνθρωπο σηκώνει
 σέ δόξαις, κ' εἰς ἓναν καιρὸ κιόλας τὸν ταπεινώνει·
 ἡ δόξαις εἶναι ἀστραπαῖς ποῦ φέγγου, μὰ πετοῦσι,
 κ' εἰς ἓνα ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἀμματιῶ σκορποῦσι·
 γυαλί'ναι ἡ τύχη, κ' ὄντας ἰδῆς καί φέγγη, τότε ἀρχίζει 340
 νά τρίζη καί τῇ γυάλινῃ δόξᾳ νά διασκορπίζῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ε'πάρετέ τον εἰπά σας... τί ἐδῶ πλειὰ καρτερεῖτε;

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

Ὡ' στρατηγοί, τὸν κύρη μου σκιᾶς νά φιλήσω ἀφῆτε·
 κύρη μου ἀγαπημένε μου, ποῦ πᾶς κ' ἐγὼ ἀκλουθῶ σου,
 νά σμίξω καί τὸ αἷμά μου μαζὶ μὲ τὸ δικό σου. 345
 Συμπάθησέ του, καίσαρε... ἃ δὲ μ' αὐτὸ παχαίνω
 νά λάβω κ' ἐγὼ θάνατο... κύρη, ἀπὸ σέ δὲ βγαίνω!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ε'λα παιδί μου μετὰ μᾶς 'ς τὴ βασιλειᾶ νά ὀρίζης.

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

Ὁϊμέ, τὸν κύρη ὅκ τὸ παιδί γιάντα τὸ ξεχωρίζεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Πόνος, ὀϊμέ, ποῦ εὐρίσκεται σὰν τοῦτο πλειὰ μέγας; 350
 σύρε, παιδί, δικίμασε τῆς βασιλειᾶς τὸ κάλλος!..
 ἄμει νά μπῆς 'ς τὰ βάσανα καί πάθη... ὀϊμέ, τρομάσω...
 ἀπῆτις τὸ ἐγέννησα γιάντα νά μὴν τὸ χάσω;

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, στρατηγοί.

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Κράτιε τὸ φταίστη ἐσὺ καλὰ, στρατιώτη, ὅτι παγαίνει
 355 τὸ θέατρο τὸ ὀλέθριο τῶρα ποῦ θ' ἀναιδαίνῃ·
 τ' ἄρματα εἰς τὰ χέργιά σας πχιάστε· καὶ ἂν ἐλάχῃ,
 νᾶρθουσι ὅκ τῇ χώρᾳ μας νὰ μᾶς ἐκάρου μάχῃ,
 τὸν ἄδικο μὲ δύναμι νὰ πάρου νὰ θελήσου,
 τ' ἀκονισμένα μας σπαθιά εὐθύς ἄς τοὺς θερίσου.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

360 Ἦρθε ὁ καιρὸς γιὰ τὸ Χριστὸ τὸ αἷμά μου νὰ χύσω,
 ἀνέβηκα ἐκεῖ ποῦ θελα ὅλους νὰ σᾶς δροσίσω·
 τὸ θάνατο δὲ σκιάζομαι, τὸ φόβο δὲ φοβοῦμαι,
 γιὰτὶ μετὰ τὸν θάνατον 'ς τ' ἄστρα θενὰ πετοῦμαι.

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Τὸν Δία ὁποῦ ἐπροσκύνησες, πρέπει νὰ μολογήσῃς,
 365 τὴν προδοσίαν τοῦ καίσαρος, πρὶν ἀπὸ μᾶς χωρίσεις.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Τὴν κεφαλὴ μου δίδω σας, τὸ αἷμά μου χρῆτε,
 μὰ τέτοιο πρᾶμμα ἐγὼ νὰ πῶ δὲ θέλετε τὸ δῆτε.

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Ἄν τὸ 'καμες γιὰτὶ δὲ θεὸς 'ς τὸ θάνατό σου ἀλήθεια
 νὰ πῇς, κ' εἰς τέτοιο φταίσιμο νὰ 'χῃς τὸ θεῖο βοήθεια;
 370 δὲν ἄκουσες τὰς μαρτυργαῖς π' ὅλοι σὲ μαρτυρῆσα,
 εἰδωλολάτρῃ φανερὸ ποῦρι σ' ὠνοματίσθαι.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Αὐτῆνοι οἱ ψευδομάρτυρες ἦσαν, καὶ αὐτόνο σώνει...
 τί στέκεις; αὐτήνῃ ἢ μάχαιρα γιὰτὶ δὲ μὲ σκοτιώνει;
 εἰδῶ 'ναι τοῦτο; ὁ λαιμὸς ἐτοιμος, τί ἀνημένεις;

ἀκόμη νά'μαι ζωντανὸς τὸ βλέπεις, τὸ ἀπομένεις;
 Εἴσενα ὁποῦ ἔχα τὴ ζωή, θεέ μου, χαρισμένη,
 τώρα ἡ ψυχὴ μου ἀπ' τὸ κορμὶ θενά'ναι χωρισμένη
 χαρίζω σου, καὶ ἂν ἦτονε τσῆ φύσις, μπορεμένο
 πάλι νὰ ξανχιάγερνα θάνατο ν' ἀνημένω,
 χίλιαις φοραῖς ἀπόθκεινα μόνον γιὰ ὄνομά σου,
 γιὰ νὰ στέχω ὡς πεθυμῶ νὰ βλέπω τὴ θεωγιά σου.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ἄρχοντες Πολῖταις
 καὶ στρατηγοὶ καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Εἰςὸ ποῦ αὐτὴ τὴ μάχαιρα κρατεῖς, παρακαλῶ σε
 στέκα!

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Μὴ στέκης, γλήγορα τὸ θάνατό του δῶσε!

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Στάσου μὴ θές ἔτσι ἄδικα νὰ δῆς ἀποθαμένο
 ἕνα ποῦ νὰ ἦζε πάντα του νά'τονε μπορεμένο...

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Βάρει!

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Τὸ χέρι, ὦ φίλε μου, δός μου!

(Τότες τοῦ κύβου τὴν κεφαλὴ).

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Τὸ πρᾶγμα ἐγίνη.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Σκοτώσετε τοὺς στρατηγούς! κανεῖς μὴν ἀπομείνη...

(Τότες παίζουνσι τὴ Μορέσκα ἔξῃ στρατηγοὶ καὶ ἔξῃ Πο-
 λῖταις).

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Ω' πολλά καλορροϊζικοι, πολῖταις, κ' εἰς πχοιὸν τόπο
ἐχύσετε τὸ αἷμά σας 'ς ἓνα κ' εἰς ἄλλο τρόπο...

390 Ω' ἀνάσβολωμένη μας τύχη, ὀϊμέ, κρυαίνω...
ἀδέρφιά μου τσ' ἀγκάλαις (σας) κρυγαίνω καὶ ἀποθαίνω...
(Τότες πέφτει ἀποθαμένος).

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Στρατιῶταις, ἐνικήσετε ἐτούτους τοὺς προδότας,
ἐπάρτε τους ὡς ἐπρόσταξε ὁ βασιλεὺς... ἐτότες
μᾶς ἔδωκε ὅσοι ἔρθουσι νὰ μᾶς ἀντισταθοῦσι,

395 κομμένα τὰ κεφάλιά τους 'ς τὸν τόπο νὰ βρεθοῦσι.
Ε'πάρτε τους τὸ λοιπό, καὶ ὡς εἶν' τὸ πρόσταγμάν του
κόψετε τὰ κεφάλιά τως γιὰ νὰ χαρῇ ἡ καρδιά του.

INTERMEDIO ΤΕΤΑΡΤΟ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ,
ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ.

Εἴδῳ ἔναι, ἀδυνατώτατε καῖσαρ, τὰ ματωμένα
κεφάλια ὅπου ἠθελήσασι νᾶρθοῦσι ἄρματωμένα
νὰ πάρου τὸμ Πελάγιον μὲ δύναμι περίσσα,
καὶ τόσο ἐπολεμήσασι ποῦ ἔλεγα μᾶς νικήσα...
μ' ὅλο ἐτοῦτο ἔς τ' ἄρματα πχοῖός στέκει ἔς τὰ δικά σου,
καὶ πχοῖός μπορεῖ νὰ ζῇ ποτὲ νὰ ἔχη τὴν ὀχθριτά σου;

5

Ζ Η Ν Ω Ν.

Χαίρομαι...

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Χαίρομαι κ' ἐγὼ πῶς βρίσκω τῶν ὀχθρῶ μας
τὰ κάλλη τους ναὺρίσκωνται πάτημα τῶμ ποδιῶ μας.
Σύρε τώρα, Πελάγιε, ἂν ἐμπορῇς θυμῆσου
πόσα κακὰ ποῦ μοῦ ἔκαμε αὐτήνη ἢ κεφαλή σου.

10

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ὡς μέρα καλορροϊκῆ, μέρα χαριτωμένη,
τὸ σκῆπτρο τώρα νὰ κρατῇς Λογγῖνε, σοῦ τυχαίνει.
Ὁ κόσμος καὶ ἡ χῶραίς μας ἄς ᾔναι συγχισμένοι,
ἄς ᾔναι ποῦρι ὡς βρίσκεται τύσα ἀνκατωμένη,
Ὁ οὐρανὸς μὲ ταῖς βρονταῖς ἀστροπελέκια ἄς ῥίχνη
πῶς θὰ μὲ θάψου ζωντανὸ μὲ τ' ἄστρα του ἄς μοῦ δείχνη...
Εἰγὼ ὀρίζω ὅλην τὴν γῆν, καὶ ὄντας μανίσω μόνο
τὰ ἀστέρες καὶ τὸν ἴδιον ἥλιο τότε καρφώνω.

15

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τσ' ὀχθρούς μας ἐχαλάσαμε, καὶ πχοιὰ χαρὰ μπορούμε
 20 νά'χωμε μεγαλείτερη... μπλειὸ νά μὴν τοὺς θωροῦμε!
 τώρα εἶμαι κχαορροίζικος, πρᾶμμα ἄλλο δὲ λογιάζω,
 εἰσὲ χαρτὶς νά προπατῶ μόνο θά λογαργιάζω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Δοῦκοι, ἡ τύση πεθυμνιὰ ὀποῦ'χα ἐφανερῶθη
 κ' ἡ πρίκα ὀποῦ'χα 'ς τὴν καρδιὰ σήμερο ἐξερριζώθη·
 25 τώρα ὁ Λεγγῖνος 'ς τὸ θρονὶ ποῦ μέ χορὰ ἀναιθαίνει
 εἰς γίλιαις περιδιάβασες νά στέχω μοῦ τυχαίνει·
 εἰσὲ παιγνίδια, εἰσὲ χορούς, εἰς γέλοια, εἰς τραγούδια,
 εἰς περιβόλια μέ ἀνθούς, εἰς κάμπους μέ λουλούδια,
 εἰς γιόματα, εἰς φαητά, εἰς μουσικὰ κανάκια,
 30 εἰς τὰ κρσιὰ τὰ νόστιμα, εἰς γίλια παιγνιδάκια
 δίδομαι καὶ χαρίζομαι· καὶ ἡ τάβλαις ἄς βρεθοῦσι
 στρωμέναις κί ὅλοι οἱ φίλοι μας σήμερο νά χαροῦσι·
 γιόματα πλειὰ βασιλικὰ οἱ δοῦλοι ἄς ὀρδινιάσου,
 οἱ δοῦκοί μας νά κάτσουσι γιὰ νά μέ συχαργιάτου.
 35 'Σ τὴν τάβλα τὴν βασιλικὴ κοντά μου νά καθήσης
 θές ἔρθης, Σεβαστιανέ, νά μέ κχαοκαρδίσης.
 Τὸ νέκταρ 'Αναστάσιος κί 'Οὐρβίκιος ἄς κρατοῦσι,
 κ' οἱ δύο τως 'ς τούτη τὴ χαρὰ πῶχω νά μέ κερνοῦσι.
 Ω' Ζήνων κχαορροίζικε 'ς τὴν πρίκα σου τὴν τύση
 40 σὰν ἐπεθύμας ὁ καιρὸς ἦρθε νά σ' ἀλαφρώση!

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ .

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Τσ' ὀργιταις, ταῖς σεμναῖς θεαῖς, Οὐρβίκιε, θές στολίταις
 καὶ τώρα ἀπῶχω τὸν καιρὸ μ' αὐταῖς νά μοῦ βοηθήσης.

Ἐγὼ τὸ νέκταρ τοῦ κρασοῦ τοῦ δίνω ν' ἀρχινήσῃ
 ἔς τὸν Λάτρεο τὸν ποταμὸν τῇ δίψᾳ τοῦ νὰ σβύσῃ,
 καὶ ὅσο θὰ πλέῃ ἔς τὸ κρασί πίνωντας μὲ τὴν βρώσιν, 45
 θέλομε δεῖν νὰ λωλαθῇ χάνωντας νοῦ καὶ γνῶσιν.

Εἰς ταῖς βουλαῖς μας μοναχὰς ἔχε τοὺς πολεμάρχους,
 καὶ τάσσω τοὺς πλεῖα ἄξιους νὰ τοὺς ἐκάμω ἐξάρχους.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ὡς πεθυμᾷς θέλει γενῇ· μὰ ποῦθε ἔχεις γνώμην
 νάρθουσι ὁποῦ φυλάττουσι τούτῃ τῇ νέᾳ Ρώμῃ; 50

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὅλοι οἱ πλέα ἀδυνατοὶ μὲ τ' ἄρματα ἄς βρεθοῦσι
 καὶ εἰς τὰ τειχεῖα τοῦ παλατιοῦ κάτω θέλου σταθοῦσι·
 καὶ μόνο ὄντας γροικήσουσι τὴν ἐμιλίᾳ μου ἄς δράμω,
 καὶ ὅ, τι τὸ ὀρίσω μὲ καρδίᾳ ἀνδριωμένῃ ἄς κάμω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τῇ γνώμῃ σου τὴν σήμερον καλότερα ἤκουσά σου. 55

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὡς εἶπα κάμε, ἂ θεὸς νὰ δῇς, φίλε, τὴν πεθυμνιά σου.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, στρατηγοὶ καὶ μὲ ἄλλους.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸν τῆς βασιλείᾳς ποτὲ δὲν εἶδα νὰ ᾔχῃ
 σύστασι, μὰ πότε εἰσὲ χαρᾷς νὰ βρίσκεται καὶ μάχῃ·
 τὰ γέλοια μὲ τὰ κλάυματα ὁμάδι ἐγεννηθῆκα,
 καὶ πάλιν ἡ πρίκα καὶ ἡ χαρὰ ἀντάμα ἀνθραφῆκα. 60
 Τράπεζα μὲ πολλὰς χαρὰς ὁ Ζήνων ὀρδινιάζει,
 μὰ πῶς θενά ᾔχῃ εἰς ταῖς χαρὰς πρίκας δὲ λογαργιάζει.
 Καθὼς ποῦ ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ θάνατος τοῦ πρέπει,
 καὶ τούτῃ τὴν ἀλήθειαν καθέννας μᾶς τὴν βλέπει.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ.

65 Στάσου! πχοιὸς εἶσαι; τῶνομα πέ μου νὰ σὲ γνωρίσω,
γιατὶ ὅλοι οἱ ἐπίλοιποι ἔρχονται ἐδῶ ἀπ' ὀπίσω.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Οὐρβίκιος εἶμαι, στρατηγέ, ἐκεῖνος ποῦ ἤφερέ σας
τὰ δῶρα τ' Ἀναστάσιου καὶ φίλους ἤκαμέ σας·
ὁ ἴδιος σᾶς παρκαλεῖ τ' ἄρματα νὰ κρατῆτε
70 κ' εἰς τὰ τειχιὰ τοῦ παλατιοῦ σήμερο νὰ βρεθῆτε·
νὰ γδικηθῆτε ὅλοι σας ἦρθε καιρὸς· σημάδι
σὰν κάμη ὁ Ἀναστάσιος, τ' ἄρματα πιάστε ὁμάδι,
καὶ αὐτὸ τὸν αὐτοκράτορα κρατεῖτε, καὶ σᾶς τάσσει
εἰς ἐ μεγάλαις ἐσρχαῖς ὅλους νὰ σᾶς ναιβάσῃ.
75 Μὰ ἐγὼ γροικῶ τὴ σάλπιγγα κί ὅλους ἔς τὸ γιόμα κράζει·
ὦ, πῶς θ' ἀλλάξῃ ἡ σκηνὴ τούτη, καὶ δὲ λογιάζεται!
Σύρετε πολεμάρχοι μου, τώρα ὁ καιρὸς σιμώνει
ὅτι κεφάλι βασιλαιοῦ πέρτει καὶ ἄλλοῦ σηκώνει.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΕΡΑΣΤΟΣ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ,
ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΑΣΚΙΑ ΤΟΥ ΑΡΜΑΚΙΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Α'πὸ θριάμβους σήμερο βρίσκομαι στολισμένος
80 καὶ ἀπὸ χαραῖς καὶ ἀνάπαψες εἶμαι τριγυρισμένος.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Τῆς Χιός, τῆς Κρήτης τῷ Χανιῷ ἡ ἀμβροσία ἐτούτη,
καὶ ἀπὸ τὴν τόση μου χαρὰ ἀκράτη πίνω σοῦ τη...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Λογγῖνε ἀγαπημένε μου, ἐπέρασε τὴ χάρι
τῆς Κλεοπάτρας ποῦ ἔλυσε τ' ἄξο μαργαριτάρι.

τοῦ Μαρκαντώνιου τὸ ἔδωσε; καὶ τότες νὰ νοήσῃ 85
 πῶς τέτοια ἀγάπη οὐδεποτέ ἀκούστη εἰς τὴ φύσι·
 ἓνα βασίλειο ἐξίζε, μ' ὅλον ἐτοῦτο ἐλυώθη,
 ὁ κόσμος τὴν ἀγάπην της πᾶσα καιρὸ νὰ γνῶθῃ.
 Εἰς τὸ γυαλὶ πίνω κ' ἐγώ, κ' εἰς τοῦτο ὅπου σου δίνω
 τὸ νέκταρ, τὸ βασίλειο σου βάνω καὶ σ' ἀφίνω. 90

ΕΡΑΣΤΟΣ.

Εἰς τὴ χαρά σου, καίσαρε, σήμερο ὁ γονῆς μου
 πῶς δὲν εὐρίσκεται ἐδεπᾶ, τ' ἀμμάτια κ' ἡ ψυχὴ μου;
 Πατέρα, ὦμέ, ποῦ βρίσκεσαι; Καίσαρε, ἐσὺ χορταίνεις...
 ποῦ 'σαι, γονῆ μου; εἰς τὴ φωνὴ τοῦ γυιοῦ σου δὲ προβαίνεις;

Z H N Ω N.

Παιδί, τί κλαῖς, τί θρήνεσαι; τὰ χεῖλη σου ἄς σωποῦσι... 95
 Ἀς ἔρθου τὰ Μορόπουλα κ' οἱ πάγοι νὰ χαροῦσι.

(Τότες ἔρχονται ὅζω ἕξῃ Μορόπουλα καὶ ἕξῃ πάγοι καὶ
 κάνουνσι ἓνα χορό).

Z H N Ω N.

Τέτοιος χορός!.. ἐχάρησαν μέσα τὰ σωθικά μου...
 πᾶσα χαρὰ ἐρρίζωσε σήμερο τὴν καρδιά μου.

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Ω' οὐρανέ, ἄλλοι χαίρουνται εἰσὲ χαραῖς, εἰς δόξαις,
 καὶ μένα, κακορροίζικο, νὰ νάμης γιάντα ἐμνόξες; 100
 ὦ ἥλιε, ὅπου μέ τσ' ἀκτῖνές σου τὸ κόσμο διασκορπίζεις,
 γιὰτὶ κ' ἐμένα μνιᾶς στιγμῆς χαρὰ δέ μοῦ χαρίζεις;
 Ἀρμάκιος ἦν πατέρας μου... τὸ αἷμάν του ἐγίνη
 γλυκὸ κρασί καὶ χαίρεται ὁ καῖσαρ καὶ τὸ πίνει!
 Ποῦ 'σαι, ὦμέ, ποῦ βρίσκεσαι; νᾶρθω 'ς τὴ κατοικιά σου... 105
 τὸ κλάῦμα ὅκ τ' ἀμμάτια μου ποτὲ νὰ μὴ σκολάσου!

Z H N Ω N.

Ω' μέρα, εἰς τόσαις μου χαραῖς πῶς κλάῦματ' ἀπομένεις...
 γιὰτὶ 'ς ταῖς τόσαις μου δροσαῖς.. πῶς, πρίκαις μᾶς προσφέρνεις;

εἰς τέτοια καλορροϊζικιά ποῦ χαίρομέσταν ὅλοι,
 110 πχοῖός εἶναι ὁποῦ πρικαίνει μου τῇ φημισμένη Πόλι;

Β Α Σ Ι Α Ι Σ Κ Ο Σ .

Εἴ γώ 'μαι, εἴ γώ 'μι, καίσχε, ποῦ κλαίω καί θρηνοῦμι
 καί ἀνὰ ζήτῳ τὸν κύρη μου, τὰ πάθη του θυμοῦμαι...
 ἀκόμη καὶ ταῖς θλίψεις του.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὸν κύρη σου θυμᾶσαι...

'ς τὸν ἄδη αὐτόνος κατοικᾷ, κί ἄμε καὶ σὺ κεῖ νά 'σαι!
 115 ὁ κύρης σου σὲ καρτερεῖ, καὶ ἡ βάρκα τοῦ Ἀχερίντε
 εἶναι ἔτοιμη γιὰ λόγου σου κάτω 'ς τοῦ Φλεγετόντε.

(Τότες περνᾷ ἡ βάρκα τοῦ Καρύντε καὶ εἶναι μέσα ἡ ἀσπίς
 τοῦ Ἀρμάκιου, καὶ λέγει, καὶ ἔχει 'ς τὴν συτροφιάν του διί-
 μονες).

Α Σ Κ Ι Α .

Εἴ δῶ 'μι κ' ἦρθα εἰς τὴν χαρὰ τὴν τύση σου νὰ δώτω
 σύγχυσι, καὶ τὸ γιόμα σου εἰς πρίκα νὰ τελειώσω.

(Τότες ὁ Ζήνων χώνει τὸ πρόσωπόν του).

Χώνει τὸ πρόσωπο αὐτό... τοῦ Κέρεβερου τῇ μούρῃ
 120 ποῦ ἐχόρτασε τὸ αἷμά μου... ἄς μὲ ξανοίξῃ ποῦρι!
 εἴ δῶ θὰ στέκω, οὐδὲ ποσῶς δὲ βιζίνω, ἂν τῇ ψυχῇ σου
 δέν τήνε πάρου οἱ δαίμονες, μαζί μὲ τὸ κορμί σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχοῖός φόβος ἦρθε τῇ χαρὰ κ' ἐπῆρέσιν κ' ἐχάθης;
 τί ἔχεις; τί βλέπεις; ἀδελφέ, ἐσθύστης κ' ἐμαράθης...

Ζ Η Ν Ω Ν .

125 Βλέπω, ἀδελφέ μου, τῇ σκληρὰ ὄψι καὶ μαυρισμένη
 τ' Ἀρμάκιου ὁποῦ μὲ δαίμονες στέκει καὶ μανισμένη!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ποῦ 'ναι; ποῦ στέκει; τίποτας τ' ἀμμάτι μου δὲ βλέπει.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Εἶν' τῆνε! ἐχεῖ που καρτερεῖ... τ' ἀμμάτιά σου ἔχου σκέπη;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Εἴδῳ δὲν εἶναι τίποτας, σ' ἀμνόνω μὲ τὸν Ἄρη.

Α Σ Κ Ι Α .

Ο' Πλούτωνας μὲ λόγου μου στέκει γιὰ νὰ σὲ πάρῃ· 130
ἢ πόρταις εἶναι ἀνοικταῖς τοῦ ἄδῃ, ἢ γῆς θ' ἀρχίξῃ
ν' ἀνοίξῃ καὶ μὲ τὸ κορμὶ κάτω νὰ σὲ ρυφήξῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Οὔμὲ, πλεῖσ' μεγαλείτερη τρομάρα βλέπω ὁμπρὴς μου...
βοηθᾶτε, γιὰτὶ ἔχασα τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Αὐτὸ τ' ἀδυνατώτατο φοβᾶται καὶ τρομάζει 135
κορμὶ τὸν Ἰσκιο; ὦ, πῶς γελᾷ ὄπχιος καὶ ἂν τὸ λογιᾶται!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τί νὰ σοῦ πῶ, ἀξάδελφε, ἂν ἤθελα τῇ δοῦσι
τ' ἀμμάτιά σου ξανάστρουφα ἐθέλασι βρεθοῦσι.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Τὰ πνεύματα τοῦ νέκταρος ποῦ κρᾶζουσι μοσχάτο 140
τοῦ καίσαρος ἐβάλασι τὴν νοῦν του ἀπάνω κάτω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Π' ἀμβροσίᾳ τῷ Χανιῷ πάλι ἄς ματχυρίσῃ...
τὸ νέκταρ τῆς Κεφαλλονιάς ποῦ ἔναι νὰ μᾶς δροσίτῃ;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Α' Ἐναρχήσου τὸ χορὸ οἱ πάγοι μας νὰ δώσου
χαρὰ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον του τὸν καῖσαρ ν' ἀλαφρώσου.
(Τότες ξαναχορεύουσι οἱ Μόροι καὶ οἱ πάγοι).

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Πῶς τὸ κρασί τὸν ἄνθρωπο βγάνει ὅκ τὰ λογικά του... 145
ὁ καῖσαρ βλέπω ἐμέθυσε κ' ἔχασε τὴν ἀνδρείαν του.

Τώρα ποῦ βλέπω τὸν καιρό, καιρὸ μὴν ἀνημένω,
καὶ ἂν ἤμαι κιόλας νηστικός, μὲ τὴν χαρὰ χορταίνω.

(Τότες μισεύει καὶ φέρνει τοὺς στρατηγούς, καὶ ἔρχονται
τρεῖς μαντατοφόροι καὶ λέγει ὁ πρῶτος).

ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Φεύγετε... ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν στρατηγῶν φευγᾶτε!
150 φεύγετε, γιὰ ἀπὸ σπαθιοῦ ὅλοι σας τώρα πᾶτε.

Z H N Ω N.

Τ' εἶναι; τί λέγει, τί μιλεῖ; πχοιὸς εἶναι; τί μᾶς φέρνει!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Αὐτὸς ἐπῆγε... δεύτερος βλέπω ξαναγιαγέρνει.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Οἱ στρατηγοὶ τ' Ἀρμάκιου ὅλοι ἀνακατωμένοι
εἰς τὸ παλάτι ἐμπήκασιν σὰ σκύλοι λυσσασμένοι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

155 Καῖσαρ, ὁἷμέ, πχοιὰ ταραχὴ γροικῶ καὶ μὲ τρομάσει!
τί στέκεις; φεῦγε! ζωντανὸ μὴν ἔρθου καὶ σὲ φᾶσι!

Z H N Ω N.

Γλήγορα, δοῦλοι, τ' ἄρματτα, καὶ φίλοι μου, ὅλοι πιάστε.

ΤΡΙΤΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Οἱ γιοχῆροί μας ἐπλακώσασιν... καὶ ἀκόμη δὲ φοβᾶνται;
(Τότες φεύγουσιν ὅλοι καὶ ὁ Ζήνων κάθεται μεθυσμένος).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

(Ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λέγει).

Α Γ Γ Ε Λ Ο Σ.

160 Ζήνων σκληρὲ, ἐσωθῆκα
οἱ χρόνοι σου κ' ἡμέραις ἢ πρὶκαῖς σου,
καὶ ἐπάψαν τὴν χαρὰς σου.
τῶν ὁρρανῶν τὴν πρίκα,

τὰ κλάϋματα τὰ τόσα,
 ποῦ τ' ἄστρ' τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἥλιο ἐθαμπῶσ'·
 Τὸ αἷμάν τους φωνιάζει· 165
 κι' ὁ Γαλατᾶς τὶ ὅλος ματωμένος,
 κι' ὁ κόσμος ἀπ' τὸ αἷμα εἶναι βαμμένος;
 'ς τὴ δικηοσύνη τοῦ θεοῦ σὲ κράζει!
 Μὰ τώρα οἱ στρατηγοὶ θέλου πλακώσου
 καὶ ζωντανὸ 'ς τὴ γῇ θενὰ σὲ χώσου· 170
 ὡς ἔκαμες νὰ δώσης
 τὸ θάνατο καὶ βίό σου νὰ τελειώσης.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΦΙΛΑΡΓΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΑΣ,
 στρατηγοί, ΖΗΝΩΝ μεθυσμένος καὶ εἰς λίγο πέφτει
 χάμου ὅκ τὴν καδέκλα.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Φίλαργε, τρέχε ὀγλήγορα καὶ σῶσε τὸν Λογγῖνο,
 γιατί μπλεῖο νά'ναι ζωντανός 'ς τὸ κόσμο δὲν ἀφίνω.

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

Πχοιὰ στράτα νά'βαλε ὀμπροστά κ' ἐχάθηκε ἀπ' ὀμπρός μου 175
 σὰν ἀστραπή, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τόνε ἰδῇ τὸ φῶς μου;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Α'ς βασιλέψη ὡς εἶν' πρεπὸ τὸ γνωστικὸ κεφάλι,
 τὸ σκῆπτρο ἄς πιάσῃ ἡ χέρα σου καὶ τὴν κορώνα ἄς βάλλῃ·
 ἐσένα πρέπει ἡ βασιλεία νὰ χαίρῃσαι, νὰ ὀρίζῃς,
 ὦ μέγα 'Αναστάσιε, ποῦ ταῖς καρδιαῖς δροσίζεις, 180
 ὅχι τὴ χώρα μονυχάς, μ' ὅλη τὴν οἰκουμένη,
 καὶ μέγας αὐτοκράτορας νὰ ἦσαι σοῦ τυχαίνει.
 Αὐτὰ τὰ ρεῦχ' ποῦ φορεῖς ἔβγαλε καὶ στολίτου

- τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά, γιὰ νὰ σὲ προσκυνήσου
 185 οἱ στρατηγοὶ κ' ἡ χώρα μας κι' ὅλα τὰ ἔθνη ὁμάδι,
 νὰ διώξης ὅκ τὰ σπλάχνα μας τῆς πρίκας τὸ σκοτάδι.
 (Ἐτότες ντύνουσι τὸν Ἀναστάσιον βασιλικά ροῦχα).

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

- Αὐτὰ τὰ ροῦχα, στρατηγί, ἦσανε τοῦ Λυγγίνου,
 ἅς τὰ χαρῇ ὀπχοῖς βάλλει τα κι' ἄξια νὰ τοῦ μείνου·
 ἔς αὐτήνη τὴν οὐράνιον ὄψι κ' εἰς τέτοια κάλλι,
 190 τέτοια στολὴ ὁ οὐρανὸς ἤπρεπε νὰ σοῦ βάλλῃ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Τὸν κύκλον βλέπω ἐγύρισε ἡ τύχη ὡς ἐπεθύμου,
 καὶ ἀπὸ μπροστά μου ἐφύγασι κ' ἐχάθησα οἱ ἐχθροί μου·
 τὸ τέρας τὸ σκληρότατο βλέπω ἔς τὴ γῆ ῥιμμένο...
 πῶς τέτοιο ἀνίκητο θεργιὸ εἶναι καταστεμένο!
 195 τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά γλήγορα ἐβγάλετέ του,
 ἔς τὰ πόδια κ' εἰς τὰ χεργιά του καθέναις βάλετέ του·
 σμίξετε τὰ σκουτάργιά σας, στρατιῶταις, σηκώσετέ το
 καὶ εἰς τὸ μνημα ζωντανὸ σὰν πρέπει χώσετέ το.

(Τότες τόνε ἐσηκώνουσι καὶ τὸν βάνουσι ἔς τὸ μνημα ζωντανὸ οἱ στρατιῶταις).

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ.

- Τώρα ποῦ στέκεις ζωντανὸς θαμμένος, σὰν ξυπνήτης,
 200 τῆς νύκτας ἀγριόπουλο, τάχα μὴ θεὸς μανίσεις!
 καὶ αὐτόνο τὸ νυκτερινὸ πουλί τὴ νύκτα βλέπει,
 καὶ τοῦτο τ' ἀγριόπουλο χωσμένο ἔτσι πρέπει.
 Στέκα ὥστε νάρθῃ νὰ σ' εὕρῃ ἡ ἀγάπη ἡ δική σου,
 ὁ σύντροφός σου κι' ἀδελφὸς Λυγγῖνος ἡ ψυχὴ σου·
 205 καλὰ σ' ἀφίνω, στέκα ἐδῶ ὥστε νὰ κοκκινίσῃ
 ἡ ἀνατολή, μὲ ταῖς δροσαῖς τοῦς κάμπους νὰ ποτίσῃ.

Ο ΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Εγὼ παγαίνω, φίλοι μου, ὀμπρὺς μου πορπατεῖτε,
 τὸ βασιλεῖξ ὅπου ἐκάμετε σήμερο νὰ χαρήτε·
 σᾶς βλέπω... ὦ, πῶς χαίρομαι, βλέπωντας τὴ χαρά σας
 κ' εἰς πόση ἀναχαλλίσει ἡλλαξε ἡ μάνιτά σας! 210

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Ἵ ποιὸ σπήλῳ εἰς τέτοια ταραχὴ γιὰ νὰ χωστῶ γυρεύω,
 εἰς ποιά γῆς τίσα ἄγρια, Ἵ ποιοὺς ἐγρεμνοὺς ὀδεύγω!
 ποῦ ναῦρω βάθος γιὰ νὰ μπῶ; Ἵ ποιαῖς κατοικιαῖς, Ἵ ποιοὺς τόπους;
 μακρὰ ἀπ' τὴ γῆ ἀπ' τὸν οὐρανὸ, μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους!
 Οἴμέ, κί ἄς ἦτο μπορετὸ Ἵ τὴ θάλασσα ἀποκάτω 215
 νὰ 'κρυβῇ ἐτοῦτο τὸ κορμί, μπλεῖο νὰ μὴν τυραννᾷτο,
 νὰ βλέπω ἀπ' τὸ κεφάλι μου τὰ κύματα νὰ σκοῦσι
 καὶ μὲ μεγάλη ταραχὴ οἱ γιανέμοι νὰ φουσοῦσι.
 Οἴμέ, καὶ ἄς ἦτο μπορετὸ τὸν ἥλιο νὰ μὴ βλέπω,
 γιὰτί Ἵ τὸ κόσμον πλεῖο νὰ ζῶ κρίνω δὲν εἶναι πρέπο. 220
 Πῶς τούτη ἡ γῆς δὲ σκίζεται... πῶς δὲ μὲ καταπίνει...
 πῶς ὁ οὐρανὸς πλεῖο ζωντανὸ νὰ στέκωμι μ' ἄρῖνει;
 γιὰτί τ' ἀστροπελέκειά του δὲ ρίχνει νὰ μὲ κάψῃ,
 κί ἀπῆτις στάκτη κάμη με, τὴ μάνιτα νὰ πάψῃ!
 Οἴμέ, καὶ ποῦθε βρίσκομαι; πχοῖος εἶμι δὲν κατέχω, 225
 εἰς πχοιοὺς κινδύνους, εἰς πχοιοὺς γρεμνοὺς νὰ γρεμνιστῶ ξετρέχω!
 Οἴμι, καὶ ἄς εἶχα τὰ φτερά τοῦ ἀετοῦ νὰ φύγω,
 τ' ἄγρια θεριὰ τῆς Ἀφρικῆς ἐκεῖ νὰ πᾶ νὰ σμίγω,
 γιὰτί θεργιὸ ὡτάν ἐμὲ δὲν εἶναι μπορεμένο
 νὰ ζανακάμη ἡ Ἀφρικὴ τέτοιο καταραμένο. 230
 Οὔπου περάσω, ἄνθρωπος ποτέ του δὲν προβαίνει,
 γιὰτί τ' ἀμμάτιά μου ὡς τοὺς ὄδοῦ βρίσκουνται ἀποθαμένοι·

- τὰ δένδρη ὅλα ξεραίνονται, φυροῦσι τὰ ποτάμια,
 τ' ἄγρια θερίῃ θωρῶντάς με τρέμουσι ὡσάν καλάμνια.
- 235 Δέν εἶμαι ἄνθρωπος λοιπό... δέν ἔχω σπλαχνοσύνη!
 καὶ πχοιὸ θεργιὸ θωρῶντάς με νὰ ζῇ μπορεῖ νὰ μείνῃ;
 γιαῦτως, ὑἱμέ, πῶς τρέμει ἡ γῆς κάτω νὰ μὲ ρουφήξῃ,
 κ' ἡ θάλασσα ἐθυμώθηκε μόνο γιὰ νὰ μὲ πνίξῃ·
 ποῦ τὸ λοιπὸς νὰ πᾶ χωττῶ; ποῦ θενὰ καττοικήσω,
- 240 ἀνέ μὲ ἄθρώπους καὶ θεργιὰ δέν ἡμπορῶ νὰ ζήσω;
 Εὐνίκησες, Πελάγιε... τὸ αἶμά σου φωνιάζει...
 ἀπ' τὸ θρονὶ μ' ἐγρέμνισες καὶ δὲ μὲ ἀναιδάζεις!
 ποῦθε, 'ς ποιά μέρη; μοναχός... αὐγουστος δὲ φοβᾶται!
 λωλὸς ὁποῦ το 'τ φρόνιμος βλέπω καὶ τυραννᾶται...
- 245 Εὔδε, ὁμορφη τὴν ἤκαμες! πέσε Ἄρη αὐτοῦ ἀπὸ πάνω·
 ἐγὼ ποῦ παίζω μοναχὸς κερδαίνω καὶ δὲ χάνω.
 Γιὰ τώρα πέφτει ὁ οὐρανός!.. φεύγα, τί στέκεις κάτω!
 ὁ ἥλιος πέφτει εἰς τὸ νερὸ ὅτι εἶδα ἐλόγιασά το.
 Ποῦ πᾶς ποῦ φεύγεις; στάλαρε, Φετόντε κρουρασμένε...
- 250 μῆμ πιάνης μυῖγχις, Ἡρακλῆ, κακὰ περγιωρισμένε!
 Τώρα ἔρχομαι... γιὰ στάλαρε! Εἰς τὸ φεγγάρι μέσα
 ἐκεῖ ὁ Λογγῖνος βρίσκεται, τὸν ὁμνυχλὸν τοῦ ἐδέσῃ!
 Ω', γειά σου, τώρα ἐδρόντηξες, ἄδη καὶ σεῖς ἀδύσοι!
 'νοὺς ἀφορμάρη ὁ μνυχλὸς ἐνίκησε τὴ φύσι...
- 255 Ηῆλιε, μὲ ταῖς ἀκτινές σου, χῶσε τὸ πρόσωπό σου·
 τί στέκεις καὶ σὺ Ἑρεβο; ἄνοιξε τὸ χό σου!
 Πλούτωνα μὲ τοὺς δαίμονας ὄξω! καὶ τώρα ἀξίζει
 ἐπᾶ κ' ἐκεῖ θωρῶντάς σε νὰ φεύγῃ, νὰ σφυρίξῃ.
 Γιὰ πχοιὰ 'ναι αὐτήνῃ ἡ φωτιά; τὰ σάλιά μου τὴ σβύνου.
- 260 'Σ ἓνα καιρὸ ἡ τύχη μου καὶ τὸ θρονὶ μ' ἀφίνου...
 (Τότες ἀνοίγει ὁ ἄδης καὶ βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου
 κρατῶντας ἓνα στελέστο καὶ ἓνα βᾶζο ἀσημένιο καὶ λέγει ὡς
 ἄλλαις ἀσκιαῖς).

Α Σ Κ Ι Α .

Ἐςὸ ὁποῦ ἐλωλάθηκες, πίνωντας τόσο αἷμα,
 σοῦ μέλει ὥσάν τοὺς ζουρλοὺς ποῦ δένουσι μὲ δέμα·
 κίνδυνος μεγαλείτερος σοῦ πρέπει καὶ σοῦ μένει,
 εἰς τὴν καρδιά σου ἐτούτονε νὰ καρρωθῇ τυχαίνει...

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀπὸ τὸν ἄδη μοναχὸς ἦρθες νὰ μὲ πληγώσῃς! 265
 ἄρματα ποῦ στε; Καίσαρε, ἔλα νὰ μὲ γλυτώσῃς.
 Ψέματα λές! καὶ δὲν μπορεῖ τινὰς νὰ μὲ σκοτώσῃ,
 ἐτοῦτο τ' ἀκριβὸ σκοινὶ τὸ θέλει βεβαιώσει!

(Τότες πχιάνει νὰ φουρκιστῇ καὶ λέγει).

Ἀῖξιο καὶ καλορροϊζικο!.. πχοιὸς σφίγγει τὸ λαιμό μου;
 ἴς ποιά τράβα θενὰ κρεμαστῶ νὰ ἴδῶ τὸ ροιζικό μου;.. 270

Α Σ Κ Ι Α .

Τοῦτο τὸ σκεῦος κάτεχιε πῶς αἷμα θὰ γεμίσῃ,
 ἔπειτα εἰς ἀνάπαψι τὸ κόσμος νὰ ἀφήσῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ὠφου, κορμὶ ταλαίπωρο, πέσσε!.. μὰ, πῶς βαρβαίνεις;
 τὸν ἥλιο ἀπὸ τὸ βάρος σου βλέπω καὶ τόνε σέρνεις!

Α Σ Κ Ι Α .

Τὸν ἀσεβῆ... τί στέκεστε; πιάστε σκιαῖς τοῦ ἄδη, 275
 ἐπάρετε τὸν τύραννον μέσα εἰς τὸ σκοτάδι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Φεῦγα, ὦ καχορροϊζικε... φεῦγα δυστυχισμένε.

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Εὐφημικανοῦ καὶ λέγει).

Α Σ Κ Ι Α .

Δὲ φεύγεις ὅκ τὰ χέργιά μας... στέκα, καταραμένε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ὡ τέρατα σκληρότατα... ποῦ εἶμαι; εἰς τὸ ποτάμι
 τῆς Στύγε... κ' εἰς τὴν κόλασιν ἴπάμενε ποῦρι ἀντάμνη... 280

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Ἀρμάχιου καὶ λέγει).

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

7 *

Α Σ Κ Ι Α .

Στέκα.. δέμ πάγεις! καὶ ἀνοικτὴ δὲν εἶν' τοῦ ἄδῃ ἡ θύρα..
ἡ πρᾶξις σου 'ς πλειὰ ὀλεθροῦ θέαμα ἐδῶ μὲ σύρα
νὰ δοῦμε... γιὰ τὴν ἡρθὰμε... πιάστε το, ἄρματωμένοι,
γιατὶ ἐμεῖς γιὰ λόγου τοῦ εἴμεσται ἐπ' αὐτὸν θαμμένοι
'ς τὴν ἄβυσσο.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

285

Ἄβυσσος, ἀνοιξε, δέξου τὸ δουλευτὴ σου.

Α Σ Κ Ι Α .

Στέκα κ' ἐδῶ 'ναι οἱ στρατηγοὶ τὸ αἷμά σου νὰ χύσου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

ὦ τύχη κακορροϊκὴ, τύχη ἀσβολωμένη!

(Τότες προβαίνει ὁ Φίλαργος μὲ τοὺς στρατηγοὺς καὶ λέγει).

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

ὦ στρατηγοί, μὲ τ' ἄρματα τρεχάτε σὰν τυχαίνη·
ἦρθε ὁ κόμπος, τύραννε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τὸ βίό μου ἐγὼ τελειώνω.

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

290 Ποῦ φεύγεις; στέκα, ὅπου καὶ ἄμ παρὲς καλότερα σὲ σώνω...

πχιάσ' τονε, τρέχα στρατηγέ, κόψε του τὸ κεφάλι,
νὰ πάγῃ εἰς τὸ σκοτεινὸ καὶ μαυρισμένον ἄδῃ.

(Τότες τόνε σκοτώνουσι, καὶ βγαίνει ἡ ἀσκιά τοῦ Βασιλίσκου καὶ λέγει).

Α Σ Κ Ι Α .

Τώρα καλὰ ἐγδικηώθηκα! μέσ' ταῖς φωτιαῖς δροσίζω,
καὶ τὰ πεθύμου γιὰ νὰ δῶ τῆς τραγουδίας χαρίζω.

295

Εἰς ἓνα μέρος θὰ σταθῶ τώρα ποῦ θεν' ἀλλάξῃ

ἡ πρᾶξις, κῆ ἡ ὕστερη σκηνὴ τὸ τέλος ποῦ θὰ πράξῃ.
νὰ στοχαστῶ τοῦ Ζήνωνος τὸ τέλος, νὰ τελειώσω
ὅ, τι ἐπεθύμου, μὲ χαρὰ 'ς τὸν ἄδῃ νὰ πλακώσω.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΖΗΝΩΝ εἰς τὸν τάφον, καὶ σκιαῖς ΛΟΓΓΙΝΟΥ
καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΥ· καὶ μαυρίζει ἡ σένα.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἀκόμα ἡ ἀνατολὴ ἡ ῥοδοστολισμένη
 αὐτὴ μὲ ταῖς ἀκτῖνές της ἐδῶθε δὲν προβαίνει 300
 νὰ διώξῃ ταῖς σκοτάδες της, τὸ ἄγριο σκοτάδι,
 κί ὁ ἥλιος μὲ τσ' ἀκτῖνές του νὰ μὲ δροσίση ὁμάδι!
 Ὡ' σκότος πλειὰ βαθύτερο, σκότος ποῦ σκοτεινιάζει
 καὶ μοῦ πλακώνει τὴν καρδιά διὰ πάντα ν' ἀναστενάζῃ.
 Μὰ πχοιὰ δεσμά, πχοιὰ σίδερα τὰ χέργιά μου κρατοῦσι, 305
 καὶ πχοιαῖς καδέναις σιδεραῖς τὰ πόδιά μου βαστοῦσι;
 Ποῦ ὅστε ἐδικοί μου πρέντζιποι, τρεχᾶτε, μὴν ἀργῆτε,
 τοῦ βασιλειᾶ σας τσ' ἄλυσες δὲν ἔρχεστε νὰ δῆτε;
 Στέκεστε ἀκόμη! τὸ σκληρὸ πρόσωπο δὲ φοβᾶστε;
 δὲν ἔρχεστε ὀγλήγορα! λογιάζω μ' ἀπνῶστε! 310
 Ἀδελφι μου! τίνος μιλῶ; Λογγίνε, δὲν προβαίνεις;
 ὅς τέτοια ἄσκημη κατάστασι μ' ἀφίνεις καὶ σωπαίνεις!
 Πρόκλο, καὶ σὺ Ἀνκστάσιε, Οὐρβίκιε, εἰς τέτοια βάρη
 μ' ἀφίνετε! δὲν ἔρχεστε νὰ βγῶ ἀπὸ τόσα πάθη;
 Ἀκόμη ἂν ἀργήσετε, κόφτω τὴν κεφαλὴ σας! 315
 ποῦ ναι ἡ ἀγάπη ὅποῦ ἔχετε σὲ μένα ἡ δική σας;
 Δὲ μὲ γροικᾶτε; δὲ θωρῶ κανέναν νὰ σιμώνῃ!
 ἡ ἄργιτα τὴν ὄχθριτα τώρα μοῦ φανερώνει.
 Ποῦ εἶσαι, ποῦ εὐρίσκεσαι, Ζήνων; ὅς τὸν ἄδη μέσα...
 ποῖος μὲ τούταις τσ' ἄλυσες μ' ἀποκοτιὰ σὲ δέσα, 320
 εἰς τέτοιο σπήλῃο σκοτεινὸ καὶ μαυραραχνιασμένο;
 ἐδῶ ἀποθίχνω ζωντανός, κί οὐδὲ ποτὲ δὲ βιαίνω.

Τέρατα καὶ φαντάσματα τοῦ ἄδη ἐλάτε ἀτοίσας,
 σήμερο ἡ μαυρισμένη μου ψυχὴ γιὰ νὰ χαρῇ σας·
 325 τρεχᾶτε ἀπὸ τὸν Ἑρεβο καὶ τ' ἄγριου Φλεγετόντε,
 ἐλάτε ἐπάρετε κ' ἐμέ 'ς τὴ βάρκα τοῦ Καρόντε.

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Λογγίνου καὶ λέγει).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πάψε τὸ θρῆνο, τοὺς καῦμούς πάψου, ἀξάδεργέ μου,
 καὶ ξεῦρε πῶς ὁ θρῆνός σου τὴ λαύρα πλειὰ ἀναψέ μου·
 τὸ στηθός μου ἐπληγώσασι, ἐκόψαν τὸ λαιμό μου,
 330 ἐπῆραν τὴν βασιλικὴ στολὴ καὶ θησαυρό μου.
 Εἴσένα ἐθάψα ζωντανὸ ἀνάμεσα 'ς τὸ χῶμα,
 σ' ἐδέσασι ὡς ἐθέλασι γιὰ τὸ πολὺ σου πχιόμα·
 ὦ, πῶς ὁ οἶνος πᾶσα νοῦ τ' ἀνθρώπου σκοτεινιάζει,
 καὶ φέρνει του τὸ θάνατον χαρὰ ὄντας λογιάζεται...
 335 ξέρασε, ἂν δὲν ἐξέρασες, ξέρασε τόσον οἶνον,
 γιὰτὶ μακρὰ ἀπὸ λόγου σου νὰ πάγω δὲ σ' ἀφίνω·
 ἔβγαλε αὐτήνη τὴ ψυχὴ νὰ σμίξῃ μετ' ἐμένα,
 γιὰτὶ 'ς τὸν ἄδη ὡς κ' ἐγὼ θὰ στέκω μετὰ σένα.
 Κάμε... τί στέκεις; ἡ ψυχὰς ποῦ μετὰ σένα ἐπῆρες
 340 'ς τὸν ἄδη στέκου, κλαίσινε 'ς τοῦ σκοτεινοῦ ταῖς θύραις,
 κί ὁ Κέρβερος γιὰ ν' ἄμπουσι μέσα δὲν ταῖς ἀφίνει,
 γιὰτὶ ἐκεῖ μᾶς καρτεροῦ γιὰ πλεῖσά μας ὁδύνη.
 Εἴπῃγα κ' ἐκουρτάλισα 'ς τὸν ἄδη νὰ μὲ ρίζου,
 καὶ δίχως μετὰ λόγου σου νὰ 'μαι δὲ θὰ μ' ἀνοίξου.
 345 Εἴλα λοιπόν! πῶς ἡ ψυχὴ λυπᾶται τὸ κορμί σου...
 ὁ χάρος εἶναι ὀγλήγορος καὶ ἄς πάρῃ τὴ ζωὴ σου!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Οἱ μέ, καὶ ποῦ 'ναι ἡ δόξαις μου καὶ ποῦ 'ναι ἡ μόρεσίς μου;
 οἱ φίλοι μου μ' ἀφήσασι, μ' ἐπιάσασι οἱ γιοχθοροί μου...
 τὸν οὐρανὸ δὲν συντηρῶ μπλειό μου, τὸ φῶς δὲ βλέπω,
 350 γιὰτὶ ἡ πρᾶξές μου ἡ κκαῖς νά'χω ἔτσι εἶναι πρέπο.

Βλέπω τὴ γῆς πῶς ἄνοιξε καὶ μ' ἔχει ἐδῶ χωσμένο . . .

ὦ, γιατί μπλειὸ νὰ τὴν πατῶ δὲν εἶναι μπορεμένο ;
τὸ σκηπτὸρ μου ὦ, πῶς ἔχασα γιὰ τὸ ζουρλὸ κεφάλι ;
τὸν ἀδερφό μου 'ς τὸ θρονὶ ποῦ ἔβαλα ἐδιῶξαν πάλι !
οἱ δοῦλοί μου μ' ἀφήκασι· πχοῖς εἶναι νὰ μὲ χώση
καὶ ζωντανὸ γιὰ ψυχικό 'ς τὸν ἄδην νὰ μὲ δώση ;

355

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου).

Z H N Ω N .

Φεῦγα, Πελάγιε, ἀπὸ δῶ, τέρας μεγάλο φεῦγα·
τύσαις σκιαῖς ὁποῦρθασι τί θέλου; πχοιὸ ἐγυρεῦγα;
Σύρε, καὶ σὺ μὴν τυραννᾷς πλειά σου τὰ σωθικά μου
φεῦγα, καὶ τώρα χάνεται ὁμπρὸς σου ἡ ἀναπνειά μου·
γιατί πειράζεις τὸ κορμὶ ὁποῦ 'ναι ἐδῶ θαμμένο,
πχοιὸς νὰ πειράζῃ εὐρίσκεται ποτέ του ἀποθαμένο ;

360

Τώρα ὁποῦ τ' ἀμμάτιά μου τὴν ἔκλειψι θωροῦνε,
ὁ ἥλιος, τ' ἄστρα, ὁ οὐρανὸς ἄς μαυροφορεθοῦνε·
ὦ θάνατε σκληρότατε, θάνατε . . . ὦ, πῶς τρομάσω . . .

365

σεμναῖς θεαῖς, ἐπάρτε με 'ς τὸν ἄδην νὰ περάσω !

(Τότες ἀποθαίνει ὁ Ζήνων καὶ ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου λέγει).

A Σ K I A .

'Σ τὸ περιγιάλι τοῦ Ἑρεβου, τῆς λύπης τὸ ποτάμι
ὁποῦ φουσοῦν οἱ ἀκάθαρτοι ἀνέμοι θέλεις δράμει·
ἐκεῖ μὲ κλάῦμα θλιβερό νὰ στέκης, νὰ πληθαίνης
παντοτινὰ τοὺς ποταμούς, καὶ πλειὰ νὰ τοὺς θολαίνης .

370

Ὡς τόσο τοῦ ἀξαδέρφου σου εἰς τὰ τειχιά ἀπάνω
βλέπω τὸν ἐπιτάφιο, καὶ στέκω ν' ἀνασάνω !

(Τότες γροικοῦνται ὄργανα μουσικὰ λαλῶντας θλιβερά καὶ
οἱ στρατηγοὶ πᾶσι νὰ θάψου τὸ Λογγῖνο καὶ λέγουσι).

Ἡ δόξαις πᾶσα βασιλίου σκληροῦ ἔτσι περνοῦσι,
ὥσάν οἱ ἀνέμοι 'ς τὸ γιὰλὸ τὸν ἄμμο ὄντας σκορποῦσι·
'ς τοῦτο τὸ κόσμον ἡ μοναρχιὰ σὰ δένδρον ξεφυτρώνει

375

καὶ ἀγάλια ἀγάλια θρέφεται, ριζώνει καὶ ψηλώνει...
 ἀγάλια ἀγάλια ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ δένδρὸ ἀναιδαίνει,
 καὶ ἔς τὸ ψηλότερο κλαδὶ στέκεται καὶ προβαίνει,
 καὶ μέσα ὅπου χαίρεται, ἄνεμος τὸ τινάσει
 380 καὶ ἀπὸ ψηλότερο κλαδὶ πέφτει ἔς τὴ γῆ, ταρασσει.
 Ἐῖτ' εἶναι τοὺς φιλόδοξους, ἡ τύχη τοῦ σηκώνει
 κ' ὥσάν τὸ ἄκαρπο δένδρὸ κιόλας του ξερριζώνει·
 ἡ ματωμένη μαρτυργιὰ ἐτούτη δέ σᾶς χώνει;
 κ' ἡ σκοτεινὴ ποῦ βλέπεται σκηνὴ τὸ βεβαιώνει.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ .

Σ Τ Α Θ Η Σ

Κ Ω Μ Ω Δ Ι Α .

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ .

ΣΤΑΘΗΣ Κυπριώτης .

ΦΑΙΔΡΑ, κόρη τοῦ Στάθη .

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ, ἄγνωστος υἱὸς τοῦ Στάθη .

ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ, ἐρωμένη τοῦ Χρυσίππου .

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, φίλη τῆς Φαίδρας .

ΦΛΟΥΡΟΥ, ἀδελφὴ τοῦ Πετρούτζου .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ὑπηρέτρια τῆς Φαίδρας .

ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ἐρωμένος τῆς Φαίδρας .

ΓΑΒΡΙΛΗΣ, θετὸς πατὴρ τοῦ Χρυσίππου .

ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ὑπηρέτης τοῦ Στάθη .

ΦΟΛΑΣ, φαμέγιος τοῦ Στάθη .

ΜΠΡΑΒΟΣ .

ΝΤΟΤΟΡΟΣ, πατὴρ τῆς Λαμπρούσας .

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ὁ καὶ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ .

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ὁ ΕΡΩΤΑΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν τῷ Κάστρῳ τῆς Κρήτης ἐπὶ Ἑνετοκρατίας .

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Πρόλογος τὸν ὁποῖον κάνει ὁ Ἑρωτας.

Ἄνθρωπος κρίνω ζωντανὸς 'ς τῇ γῇ νὰ μὴ γυρίζῃ
νὰ μὴ μιλῇ κακὸ γιὰ μέ καὶ νὰ μὴ δέ μέ βρίζῃ·
ὅλοι μέ κράζουν ἄπονο κοπέλι χωρὶς γνῶσι,
καὶ ἂν ἐμποροῦσαν θάνατο ἐθέλασι μοῦ δώσει·
λέσι πῶς ἡ σαῖταις μου τοῦταις ἡ χρυσωμέναις, 5
ὅπου δοξεύου ταῖς καρδιαῖς, πῶς εἶν' φαρμακεμέναις·
συναφορμάς μου σκοτωμοί, πολέμοι καὶ θανάτοι
δηγοῦνται πῶς ἡ θάλασσα καὶ ἡ γῆς εἶναι γεμάτη·
Ἄδικον ἔχουσι πολὺ νὰ μέ καταφρονοῦσι,
μὰ ἐγὼ δὲν τοὺς ὀργίζομαι ὅ, τι καὶ ἂ θενὰ ποῦσι, 10
γιατὶ δὲ ξεύρουσι ποσῶς τὸ τί μιλοῦ γιὰ μένχ,
μηδὲ ὡς ἐδᾶ δὲν ἔχουσι ποῖος εἶμαι γνωρισμένα·
Ὁ κόσμος πρίχου νὰ γενῇ ἐγὼ εἶμαι γεννημένος
θεὸς ἀπάνω τσῇ οὐρανοῦς περίσσα ἐμπορεμένος·
μηδὲ ἡ σαῖταις μου ποτὲ κανεὶ δὲ θανατώνου, 15
μόνο γλυκιὰ καὶ ἀπαλαφρὰ πᾶσα καρδιά πληγώνου,
γιὰ νὰ'ναι ἀγάπη πάντοτε καὶ ὁ κόσμος νὰ πληθαίνῃ,
καὶ ὁ θάνατος νὰ μὲν μπορῇ τσ' ἀνθρώπους νὰ λιγαίνῃ,
καὶ ὅσοι ἀπ' αὐτὸ χαθούσινε τόσο ἀπὸ μέ γεννοῦνται,
καὶ ἀπὸ τὸν κόσμο οὐδὲ ποσῶς γιὰ τοῦτο δὲ ξεφλιοῦνται. 20
Ἡ κατοικιά μου 'ς τὰ ὄμορφα κορμινὰ τῶν κορασίδω
βρίσκεται, καὶ ταῖς πληγωμαῖς ἀπὸ δεκεῖ τῶς δίδω·
ἐκεῖ καὶ ταῖς σαῖταις μου βάνω καὶ τὸ δοξάρι,
καὶ ἐκεῖ ταῖς φτυάνω καὶ ἐδεκεῖ τοὺς βάνω τὸ ξιφάρι·

- 25 ὥραις 'ς τὰ φρύδια χώνομαι μιᾷ κορυσίδας, καὶ ὥραις
 τῇ ἄλλῃ εἰς τ' ἄμματόκλαδα, γῇ μέσα 'ς ταῖς δυὸ κόραις
 τῶν ἄμματιῶ, γῇ 'ς τὰ γλυκιὰ χεῖλη τὰ κορχλένια,
 γῇ εἰς τὰ σγουρά τῆς κεφαλῆς τὰ παραχρυσωμένα,
 γῇ εἰς τὸ λαιμό, γῇ εἰς τὰ βυζά, γῇ εἰς τὴ χιονάτη χεῖρα,
 30 καὶ χίλια στήθη ἀποδεκεῖ πληγώνω πᾶσα μέρα.
 Φτεροῦγαις ἔχω καὶ πετῶ, κ' εἰς πᾶσιν τόποις περπατῶ,
 καὶ ὥραις 'ς τὰ ὕψη πέτομαι, καὶ ὥρας 'ς τὰ βάθη ἐμπαίνω.
 Ἄρχοντες, πλούτους, βασιλεῖους, σκλάβους, πτωχοὺς καὶ δούλους
 χωρὶς ἐντήρησι καμνιά σύρνω [δο]ξόψω τῇ οὐλῇ.
 35 Γιὰ ταύτως ὅκ τοὺς οὐρανοὺς σήμερον καταιβάνω,
 μὲ βιά πολλή 'ς τὴ χώρα σας τούτη τὴν ἄξια ἐμπαίνω,
 γιὰ νὰ δοξέψω σήμερον μιὰ νειά, ποῦ 'χε ἀγαπήσει
 τοῦτος ἀπώρχεται ἐδῶ ποῦ θέλετε γροικῆσαι.
-

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ρ Ω Τ Η .

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ .

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΑΡΕΤΑΣ .

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

Μέσα σὲ κύματα σκληρὰ καὶ θυμωμένη μάχη
τοῦ ἄνεμου καὶ τῆς θάλασσας γεῖς ναύτης ὄντα λάχῃ,
δειλιᾷ πολλὰ καὶ ἀποκτυπᾷ καὶ χίλιαις ἔγνοιας βάνει,
γιά πᾶς ὄντας βραδυάζεται καὶ τὴν ἡμέρα χάνῃ,
καὶ ἡ γιαφρισμένη ταραχὴ φόβο πολὺ τοῦ δίδῃ
καὶ σβύνῃ τὴν ὀλπίδαν τοῦ τῆς νύκτας τὸ σκοτεῖδι .

5

Μὰ ἀπῆτις ἀπὸ τοῦ γιάλου τὸν τράφο θέλει βγάλει
τὸ ῥοδοστολισμένο τση καὶ τὸ χρυσὸ κεράλι,
τότες ἀρχίζει ὁ φόβος τῆς καὶ ἡ γιέγνοια νὰ λιγκίνη,
καὶ τὴν ὀλπίδαν τοῦ τὸ φῶς τοῦ ξάφτει τὴν σδυμένη .

10

Τέτοιαις λογῆς τὸ λογισμὸ κύματα θυμωμένα
ἔς τὴ θάλασσα τοῦ πόθου μου μὲ πολέμου καὶ μένα .
γιά τοῦτο τρέχω εἰς τὴν αὐγὴ τῆς ἀγάπης νὰ προβάλλῃ
μὲ τὸ λαμπρόν της πρόσωπο ἔς ἐλπίδα νὰ μὲ βάλλῃ .
Πρόβαλλε, αὐγὴ γλυκότατη, καὶ ἡ γιομορφιά σου ἄς φέρῃ
τὸν ἥλιο τοῦ προσώπου μου ἔς τοῦτα ζημνιὸ τὰ μέρη .
μὲ ἓνα γλυκύ σου στόχασμα πάρχυτας ν' ἀναζήσης
τὴ νεκρωμένη μου καρδιά καὶ τῇ ἔγνοιαίς μου νὰ σβύσης .

15

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πέ μου, νὰ ζῆς ἀρέντη μου, καὶ τοῦτο ἡ φρόνεψί σου
μηδέν τὸ πιάσῃ ἀποκοτιά, γιὰτ' εἶμαι δουλευτής σου,

20

πρέπει, πουλί ό κυνηγός όπου ποθεΐ σάμ πιάση,
καί ό ναύτης εΐς τὸ σπΐτιν του άπητις θέλει ρτάσει,
μπλειδὸ νά'χου άλλο λογισμὸ παρὰ τὰ κερδεμένα
πράγματα μόνο πασαεΐς νά χαίρεται ὅλο ἓνα;

- 25 Κι' άν ήναι τοῦτο άπρεπο, γιάντα ή άφεντιά σου
άπητις τήν άγάπη σου νά'χης 'ς τήμ πεθυμιά σου,
τέτοιαις λογις πικραίνεσαι, τοῦτο ἐγὼ θαυμάζω,
καί θα τὸ πῶ, τή γνώμη σου πολλὰ καταδικάζω!
Μά ποῦρι άν ήναι τῶν άλλῶ... κουρρὸ δέν εΐναι ἐμένα!

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- 30 Μάλιος ὡς εΐναι τῶν άλλῶ, κρυφὸ ἄς ήν' καί σένα .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Μά πῶς κουρρὸ 'ναι μετὰ μέ, άνή κ' ή ποθητή σου
μοῦ τό 'πε ἐκείνη φέρνωντας μιὰ ὥρα άθιβολή σου .

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

Ποιὰ ποθητή μου;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

- Ή γνωστική τοῦ μισέρ Στάθη ή Φαΐδρα,
τὸ ρόδο τῶν άλλῶν άνθῶν καί τῶν καρδιῶ ή γι�φῆδρα,
35 τούτη ποῦ χάνετσι γιὰ σέ, καί ἔδωσες τὸ χέρι
καί δακτυλίδι, ὡς μοῦ 'χε πει, γιὰ νά τήν κάμης ταΐρι...

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- Τοῦτο δέν ήτονε ποτέ 'ς ἐμᾶς, καί σφάλμα πιάνει,
καλά καί δέν μπορεΐ ποτέ νά φυρεθῇ πῶς σφάνει·
μ' άπητις κύρη δεύτερο σ' ἐγνώρισα άκριβό μου
40 'ς τή δούλεψί μου τήμ πιστή, γροίκησε τὸ κουρρὸ μου·
τέσσερης χρόνοι όπου 'ρθαμε άποῦ τὸ Τζάντε τώρα
θινά 'ναι, ἄ δέν κομπώνωμαι, 'ς τούτη τήν ἄξα χώρα·
καί ἔτζι περνώντας ό καιρὸς τούτη τήμ πλουμισμένη
Φαΐδρα 'ς τὸμ πόθο ἐγνώρισα γιὰ μένα, άφτωμένη·
45 τή θέλησι τῆς κορατᾶς ή γι' Ἀλεξάδρα ὀρίζει,

κ' εἶναι μεσίτρα τῆς δουλιᾶς, καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὀλπίζει.
 Κι' ὅξω ἀπὸ τοῦτο ὁ κύρης τῆ μοῦ τήνε τάσσει ἀκόμη,
 γιατί τῇ Φαῖδρα ἀγαπᾷ κ' ἐκεῖνος ἔχει γνώμη.
 Μ' ἄμες τὴν προζενίτρα μου ναὺρῆς γιὰ νὰ γροικῆσῃς
 τὸ πρᾶμμα ἂν ἐκατήστεσε, ἃ θεὸς νὰ μοῦ βοηθήσῃς.

50

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ καὶ ΦΛΟΥΡΟΥ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Ἀπὸ τὰ ψῆς μοῦ ὠρδίνισσε ἡ Φαῖτρά μας, νὰ ζήσω,
 κερά Φλουροῦ μου, σύνχυγα νᾶρθω νὰ σοῦ μιλήσω·
 γιὰ τχύτως ἦρθα, καὶ θωρῶ πῶς θενά μᾶς ἐπέψη
 μὲ ρούχη τῆς μαστόριστας μοδέρνα νὰ συστέψη.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Καὶ δὲ τοῦ γάμου τῇ χαρὰ θενά'χη τῇ μεγάλῃ,
 γιὰ τοῦτο καὶ τὰ ρούχ'α τζη συστέβει νὰ τὰ βάλῃ.

55

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Δὲν ἔχει τέτοιο λογισμό, μηδὲ ποτὲ συγκλίνει,
 μὰ λέγει πῶς ἐσφάζεντο καλλιὰ τὴν ὥρ'α ἐκείνη.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Καὶ ὅξω ὁ γαμπρός, γιατί μεστὸς εἶναι καὶ τῷ χρονῶν του,
 μὰ πάλι πλεῖσο καὶ πολὺ θενά'χη τὸ καλόν του.

60

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Ἀνάθεμά τα τὰ καλὰ μὲ χωρὶς χάριν ἄλλῃ,
 κακὰ ζεσταίνει, καὶ ἄσῃ με, τοῦ γέρου γῆ ἀγκάλη.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Σώπα, κι' ὁ κόσμος γι'ατρικὰ καὶ τὰ βοτάνια γέμει,
 ρυσοῦσι καὶ τὰ ροιζικὰ σὰν κάνου κ' οἱ γιανέμοι·
 'ς τὸ Χρίσιππο τὸμ πύθον τῆς κρατεῖ, μὰ ἐκεῖνος πάλι
 γροικῶ πῶς προζενεύεται καὶ ἀγάπη ἔχει ἄλλῃ.

65

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἐσ' εἶσαι πλειὰ παληότερη καὶ πρατικὴ γυναιῖα,
κ' ἓνα μοῦ πέ, κυρὰ Φλουροῦ, καὶ ἐγὼ ἀφουκροῦμι δέκτ.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Κάτεχιε, Ἀλεξάνδρα μου, καὶ πᾶσιν ὄντας λογιᾶσω
70 τὴν εὐτηνιὰ τῶν γυναικῶ, μῶρχεται νὰ κτηκιάσω·
ἔς ὅλα τὰ πρᾶμμα ἀκριβοῖα πάντοτε ὡς εἶναι λέσι,
καὶ πᾶσα ὀλίγο ὅπου πουλοῦ πιάνου πολὺ τορνέσι,
μόνο ἐμᾶς ἡ πόληψι κ' ἡ γευτηνιὰ γυρεύγει,
καὶ κατοικιὰ μᾶς ἤκαμε καὶ μπλειότση δὲ μισεύγει.
75 Ἀνάθεμά σε γιὰ καιρός! τάχα σὲ κόσμος ἄλλο
νὰ δοκιμάσουσι καὶ μὲν τέτοιας λογῆς μεγάλο;

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Δ' ἐνὶ ἔς τῇ χώρᾳ μοναχὰς τοῦτο ὅπου σὲ σφάζει,
κερὰ Φλουροῦ μου, μαλιοστάς πάντοθε ὁ κοῦκος κρᾶζει.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Θωρῶ το καὶ πρिकाίνομαι, πλαντῶ καὶ σκῶ περίσσα,
80 γιὰτὶ θυμοῦμαι ἄλλη φορὰ καὶ ἔττι ποτὲ δὲν ἦτα.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπός, Φλουροῦ, καὶ κάτεχέ το...
ἔς πᾶμε, μὴν ἔρθῃ ἐδῶ ὁ Μπουρδιᾶς καὶ κάμει καστελέτο.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΜΠΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Καταρχμένο ροιζικό... καὶ ὦ, γιάντα εἰς τὸ καιρό μου,
δὲν εἶν' τοῦ Ξέρξε ὁ πόλεμος καὶ νὰ τὸν ἔχω ὀχθρό μου!
85 γιάντα δὲν εἶναι ἡ ταραχὴ τῆς Τρόγιας, γὴ κ' ἡ μάχη
τ' Ἀνίμπαλε τοῦ θυμαστοῦ, καὶ νὰ 'μαι ἐκεῖ νὰ λάχη!

γιάντ᾽α δὲν εἶναι οἱ παλαιοὶ πολέμοι, ὅποῦ ᾽σα πλεῖστοι
 ᾽ς τὸν ἄρκτο καὶ πρὸς τὸ βορρᾶ, σ' ἀνατολὴ καὶ εἰς δύοσι,
 νὰ λάχῃ μόνιος εἰς μιὰ μερὰ καὶ τὰ φουσάτ᾽α εἰς ἄλλη,
 νὰ τῶς ἐδίδω σκότισι καὶ ταραχὴ μεγάλη! 90

καὶ μόνο ἐτοῦτο τὸ σπαθί' ᾽ς τὰ χέργιά μου τὸ φένο
 σπαθιαῖς νὰ ρίκτῃ εἰς μία μερὰ κ' εἰς ἄλλη μετὰ κεῖνο...
 πόδια καὶ χέργια, κεφαλαῖς καὶ μέλη πᾶσα μέρ᾽α
 κάτω ᾽ς τὴ γῆ νὰ βρέχουσι νὰ κάμῃ οὐκ τὸν αἶρα,
 νὰ κάμῃ βρύ[σας] αἵματα, σωροὺς τὰ σκοτωμένα 95
 κορμιά, καὶ νὰ χαλῶ τειχιά μὲ μάτια θυμωμένα!

Πετροῦτζο, πῶς σοῦ φαίνονται; θωρεῖς ὄντα στρατοῦσι
 ᾽ς τὸ πορτεγὸ μου τ' ἄρματα τ' ἀμμάτιά μου νὰ δοῦσι
 νὰ κρέμουνται κλιτότατα καὶ πρᾶπονενμένα,
 γιὰτὶ δὲν μπαίνουνσι συχνιά ᾽ς τὴ μάχῃ μετὰ μέν᾽α! 100
 τοῦτο τὸ μπράτζο τὸ φρικτὸ νὰ τὰ κρατῇ κοντὰ του
 τ' ἀστροπελέκι[α] μαλιοστὰς τοῦ φοβεροῦ θανάτου!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀφέντῃ μου, λυποῦμαί σε περισσ᾽α,
 γιὰτὶ θωρῶ καὶ σὺ σὰμ μὲ νὰ ᾽χῃς τὴλ λύπην ἴσα!
 πόσαις φοραῖς λουκάνικα καὶ ἀπάκια κρεμασμένα 105
 καὶ σαλτιτζούνια θαυμαστὰ καὶ μοσκομυρισμένα,
 καὶ χοιρομέργια ᾽ς τὸ καπνὸ γῆ κ' εἰς αἶρα, καὶ ἄλλα
 ὀρητὰ θωροῦν τ' ἀμμάτιά μου ᾽ς ἀρχοντικὰ μεγάλα,
 καὶ μὲ πολλὴ κλιτότητα τάχα μὲ συντηροῦσι,
 καὶ ἄσκημα δάκρυα βγάνουσι, γιὰτὶ δὲν τὸ βαστοῦσι 110
 πῶς δὲ μαλλῶνου μετ' αὐτὰ τὰ δόντια τοῦ στραμάτου,
 τ' ἀστροπελέκια μαλιοστὰς τοῦ φοβεροῦ τοῦ κράτου!

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἔδε σουσοῦμι ὁμορφῶ! ποῦ τὸ ἔρηκες, βουβάλι!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἐπὶ πινῶ; τὴν τέχνη σου, κ' ἐγὼ τῇ δικῇ μου πάλι·
 115 μὲ ποῦρι τὰ λουκάνικα μέσθ' ἀναθιβάνω,
 νὰ ἀνασπενάξῃς εἰδά σε καλὰ, 'ς τὴ ψή μου ἀπάνω·
 περίττο πλειὰς γροικῶντάς με νὰ πῶ τὰ σαλτιτζούνια,
 θαρρῶ νὰ σοῦ ῥθεν ἡ μυρωδιὰ καὶ κάτσε σου 'ς τ' ἀρθούνια.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἄν εἶχες πεῖ, γιὰ πόλεμο! μὰ αὐτὰ δὲν τὰ λογιάζω,
 120 καὶ μοναχὰς γιὰ ζῆσίμου τὰ παραδοκιμάζω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καλὰ τὸ λέγεις, μὰ ὄντας δῆς καλὴ γουλιὰ 'ς τὸ πιάτο
 νὰ θὰ τῆμ πιάσω, τὸ ζημνιὸ μου λέγεις—ἄς τὴν κάτω!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ ξέρῃς πῶς καὶ ἐκεῖ καλὰ κατέχω τὴ σκριμίδα!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Νὰ τήνε παίζῃ πλειὰ καλιὰ ποτέ μου ἄλλο δὲν εἶδα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

125 Ὅσον κοντολογιὸ ὁ βασιλεὺς ἐς εἶσαι τῷ μαργιόλῳ,
 σὰν εἶμαι τῷμ. παληκαργιῷ ἐγὼ 'ς τὸν κόσμον ὅλο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἐγὼ 'μαι, νάσκε, ὁ φατζιλιός, μὰ γιάντα πρᾶξι ἔχεις
 καὶ ὅλαις ἐσὺ τσῆ τέχνης μου ταῖς κοπανιαῖς κατέχεις...
 πάλι πολλὰ ἐνέστεξες, τοῦ φαητοῦ θυμᾶσαι
 130 λογιάζω πλειότερα ἀπὸ μέ, καὶ πάλι μου καυκᾶσαι!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Δὲν εἶναι ἐκεῖνο ἀπαρθινά, Πετροῦτζο, μὲ μὲ γνῶσι
 θυμοῦμαί του τοῦ φαητοῦ μὲ τζῆ ἐρωτιᾶς τὴ βρῶσι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἰντά'ναι ἡ βρῶσι τσῆ ἐρωτιᾶς;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἀγάπη μιᾶς κοπέλας.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Προτῆτερα σ' ἐλόγιαζα τὸ πῶς ἐπαραφέλας,
μὰ ἀπῆς ἀφίνεις 'ς τὴν καρδιά τὴν δυνατὴ σου μέγα
νὰ ἔμπη ἢ γιαγάπη, δὲ φελαῖς, νὰ ζοῦμε, δυὸ τορνέσια. 135

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἰντά 'ναι αὐτάνα τὰ μιλεῖς; καὶ ὁ Μάρτες, τὸ λειοντάρι
γροικᾷ τὸμ πόθο 'ς τὴν καρδιά, γιατί ἔχει πλεῖσα χάρι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ τὸ λειοντάρι κι' ὁ Μαρτῆς Ἰντά 'χει μετὰ σένα
νὰ κάμη ὁποῦ 'σαι ἀδυνατὸς παρ' ἄθρωπο κανένα; 140

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Δὲν εἶπα γιὰ Μαρτῆ ἐγώ, μὰ 'πα γιὰ τοῦ πολέμου
τὸ μεγαλότατο θεὸ ἀπ' ὅλοι τόνε τρέμου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ὅζω ἀπὸ σένα μοναχάς...

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μπεςάς...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λοιπὸ καὶ τ' ἄλλο
μοῦ πὲ Ἰντα θέλεις ἀπὸ μέ, καὶ κόπο θενὰ βάλλω.
Μὰ δὲ σὲ φτάνει τὸ λοιπό, τοῦ πόθου παλληκάρι,
ἐκείνη ὁποῦ τὸ σπῖτι σου κρατεῖ καὶ γοδερνάρει,
κί ἄλλη γυρεύγεις, πελελέ; 145

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἰντα μιλεῖς!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Παίνῳ σε.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πετροῦτζο, γύρισε ἐδεπᾶ, τ' αὐτιά σου ἐμένα δῶσε.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

* Ἄν εἶχες πείς τὰ χέργιά μου ζημιὸν εἶχά τ' ἔχπλώσει
150 νὰ σοῦ τὰ δώσῃ, μὰ τ' αὐτιά δέν ἔχω πῶς σοῦ δώσει.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Γροίκησε θέλω νὰ σοῦ πῶ...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τώρα καλὰ γροικῶ σου,
μίλησε, ἀφέντη, μίλησε καὶ πὲ τὸ λογισμό σου.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τοῦ μισέρ Στάθη ἡ κοπελιά τοῦ Κυπριώτη ἐκείνη,
σὰ ξεύρεις, εἶναι ἡ ποθητὴ καὶ ἡ κόρη ὅπου μέ κρίνει...
γροικᾷς Πετροῦτζο;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

155 Γροικῶ σού το, μὰ ὀλίγη ἐλπίδα ἔχω
καὶ πῶς νὰ κάμῃς τὴν δουλιὰ ἐτοῦτο δέν κατέχω·
γιατὶ ἂν τὸ μάθῃ ὁ κύρης τση δύναμι ἔχει τόση
καὶ τῶν ἰδυό μας παρευθὺς θάνατον νὰ μᾶς δώσῃ.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Γροίκα σοῦ λέγω!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πέ μου το.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ παίξῃ ἡ ὀρόνεψί σου
160 θέλω σὲ τούτῃ τῇ δουλιὰ καὶ σὲ καὶ τὸ ἀδερῶν σου.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΦΛΟΥΡΟΥ εἰς τὸ παραθύρι, ΜΠΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὅπου κτυπᾷ τῆς πόρτας τὸ κεράκι;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πρόβαλλε ἐδῶ, κερὰ Φλουροῦ, γιατί κανεῖς σέ θέλει.
(Τότε, ξανακτυπᾷ τὴν πόρτα).

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ἰντα, εἶν' ὁμορφα κτυπᾷς, κ' Ἰντα ὁμορφα σονάρεις!
ἀπὸ τὸ κτύπο σου θαρρῶ πῶς νά 'σαι διακονιάρης.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἰντα καλὰ σ' ἐγνώρισε ἡ ἀδερφή μου, ἀζάπη.

165

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἀλήθεια διακονίζομαι, μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ θεοῦ...

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Σώπα, μωρή, τὰ σάλια!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Στάσου νὰ πάρης δυὸ κουκιά νὰ κάμης ἀστραγάλια.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πρόβαλλε καὶ ἅς τα τὰ δειλά... μουδιῶ πῶς δὲν τρομάσει!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Α, δῶ Ἰντα θέλει ὁ φαφλατᾶς, μὴν μπὰ μοῦ τὰ διαβάση. 170

Αρέντη μου βροντόλαλε, ἐσὺ ὁποῦ ἐκτύπας ἤσου;

Ἰαρρῶ καὶ δὲ σ' ἐγνώρισα, νὰ ζήση τὸ κορμί σου.

Ἰντα τὴ θέλεις τὴ Φλουρού;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ πῶ γιὰ τὴ δουλιὰ μου...

Ἰὰ πρὶν νὰ πάγω παραμπρός, κατέχεις τὴν καρδιά μου.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ἦν ἔγνοια ἔχω ἐγὼ καλὰ σὰν πρέπει τῆς δουλιᾶς σου,

175

ἤγαινε, καὶ ἅς νὰ κάμω ἐγὼ μόνο συναφορμάς σου.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΤΑΘΗΣ, καὶ ΦΟΛΑΣ ὁ φαμέγιός του.

ΣΤΑΘΗΣ.

Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω, γάϊδαρε, πῶς τοῦτα τὰ δειλά σου
 δὲν μὲ φελοῦσι, κι' ἄφης τα, γῆ σπῶ τὰ καύκαλά σου!
 Πᾶσα ὄντας ἦναι ἀρχιμενιά τέσσερης λίτραις παίρνεις,
 180 καὶ φαίνεται μου ἀληθινὰ καὶ τὸ πετζί μου γδέρνεις·
 καὶ δίδω σού τα, καὶ μπορεῖς μὲ τὰ μισά, νὰ ζήσω,
 νὰ ντύνεσαι καλόταττα νὰ μ' ἀκλουθᾷς ποπίσω·
 μὰ πάντα κακορροϊζικὸς εἶσαι καὶ ξεσκισμένος,
 κ' εἶν' ἐτροπὴ νὰ μ' ἀκλουθᾷς σὰν εἶται καμωμένος!
 185 Μὰ κατὰ πῶς μοῦ τό 'πασι, ἡμέρα δὲ σοῦ πέρνῃ
 παρὰ νὰ πάγῃς δυὸ καὶ τρεῖς φοραῖς εἰς τὴν ταβέρνῃ,
 σὰν νὰ μὴν εἶχες νὰ περνᾷς 'ς τὸ σπίτι τὸ δικό μου!
 μὰ πάψε... γῆ ζυγόνω σε μιὰ ὥρᾃ 'ς τὸ θεό μου.

ΦΟΛΑΣ.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινὰ ποτέ, κ' ἡ γιγφεντιά σου
 190 μὴ θεὸ νὰ δίδῃς εὐκόλᾳ 'ς τὰ ψώματτα τ' αὐτιά σου,
 'ς τὴν ἄλλῃ ἀπώρθῃ νὰ τὸ πῇ, πῶς ψεύει πέ του ποῦρ,
 ξαπλόνωντας τὴν χέρᾳ σου 'ς τὴν ἐδικήν του μούρη.

ΣΤΑΘΗΣ.

'Σ τὴν ἐδική σου θενὰ πῇς· δὲν εἶναι ὥτ' ἐσένα
 ὁποῦ μοῦ τὸ 'πε, γάϊδαρε!..

ΦΟΛΑΣ.

Δὲν εἶναι ὥσ' ἐμένα,
 195 γιὰτὶ εἶμι ἐγὼ καλλίτερος, καὶ ὁμπρός, ἀφέντη, ρώτᾳ.

ΣΤΑΘΗΣ.

Ναί, γιὰτ' ἤκανε ὁ κύρης σου τὰ ξύλινᾳ καπότᾳ.

Φ Ο Λ Α Σ .

Μηδὲν τόνε καταφρονᾷς, ἀφέντη, κ' ἤκαμέ σου
καὶ ἐσένα τέτοια φορεσά, κ' ἡ τέχνη του ἤρεσέ σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ναί, γιὰ τὸ κτῆμά μου θά πῃς.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ναίσκε, κ' ἐγὼ γιὰ κεῖνο
μιλῶ, μὰ τὴν ἀθιβολὴ δὲν θέλω νὰ μακρύνω. 200
καὶ ἄς ἔρθωμε 'ς τὰ πρῶτά μας· τραντάξης μέραις κάνεις
σωσταῖς τὸ μῆνα καὶ ὥρα μιὰ ποτέ σου δὲν τὴ χάνεις·
καὶ κάνω κότο, κατὰ πῶς ποθές τὰ 'χω γραμμένα,
πῶς μοῦ χρωστεῖς ἀληθινὰ τορνέσα ἀκόμη ἐμένα .
Ἐξῆς ἔχω μῆνες σπίτι σου σωστοῦς καὶ ἐρτὰ ἐβδομάδες 205
καὶ μέραις τραντατέσσεραις . . .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Σώπα ταῖς πελελάδαις,
δὲ σοῦ πιστεύω ὅ, τι καὶ ἄμ πῃς . . . ἀνέ καὶ δὲν κατέχης,
γράμματα, πῶς τὸ λοιπονίς τοῦτο γραμμένο ἔχεις;

Φ Ο Λ Α Σ .

Ἄ δὲ διαβάζω 'ς τὸ χαρτί, γράμματα κάνω πάλι
ποῦ νὰ τὰ συντηρᾷ κανεῖς νὰ 'χῃ χαρὰ μεγάλη. 210

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Σ ἴντα χαρτί;

Φ Ο Λ Α Σ .

Σ τὸν τοῖχό μας μὲ τὸ μαχαῖρι σέρνω
τὸ θέλω, καὶ κρατῶ τονε γιὰ σκέδα καὶ καδέρνο.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ὁ τοῖχος ἄσπρος πελελοῦ χαρτ' εἶναι γιὰ νὰ γράφῃ.

Φ Ο Λ Α Σ .

Σ τοῦτο συχνιὰ μὲ κάρβουνο κ' ἡ γιαφεντιὰ σου βάφει.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

- 215 Σώπα, καὶ πήγαινε γοργὸ νὰ βρῆς τὸν Ἑρμογένη
τὸ δάσκαλο καὶ ἀφέντη σου, τοῦ πέτον ν' ἀνημένη
γιὰ κεῖνο ὅπου ἐμιλήσαμε, Φόλα, γιατί θὰ κάμω
μέ τὸν τετόρε σήμερο τζῆ Φαίτρας μου τὸ γάμο .

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ .

ΣΤΑΘΗΣ καὶ ΑΛΕΞΑΝΤΡΑ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

- ἽΟ λογισμὸς μέ τυραννᾶ κ' ἔχει με ἀπάνου κάτω,
220 γιὰτ' ἡ καρδιά μου ἀποκτυπᾶ κ' ἐγδέχεται μαντάτο,
νὰ μάθω ἅ ἔξετελειώνουσι τοῦ Χρύσιππου τὸ νάλο,
σὰν ὁ ντοτόρες μου ἔταξε νὰ κάμη χωρὶς ἄλλο.
Μὰ ἐτούτη ἀπῶρχεται ἐδεπᾶ μέ τὸν τετόρε ἔχει
φιλίξ καὶ πᾶσά του κουρφο καλότατα κατέχει·
κυρ' Ἀλεξάνδρα εὐγενική!..

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Α .

- 225 Γιά με... μιλεῖ νὰ ζήσω
ἀφές ὁ Στάθης, τοῦ γροικῶ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Στέκω νὰ σ' ἐρωτήσω
καὶ θάρρεψέ μου το νὰ ζῆς, ἂν ἦ καταστεμένα
τοῦ Χρύσιππου τὰ πράμματα σὰν ἦναι μ.λημένα .

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Α .

- Καταστεμένα βρίσκονται, καὶ πρὶν νὰ ῥθῇ τὸ βράδυ
230 ὀρπίζω νὰ ναι ὁ Χρύσιππος μέ τῇ Λαμπροῦσῃ ὁμάδι .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Χαίρομαι τὸ μαντάτο σου, γιατί κ' ἐγὼ ὀξοπίσω
θὰ ξετελειώσω τῇμ παντρειά τσῇ Φαίντρας μου νὰ ζήσω

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πρέπό 'ναι, ἀφέντη, ἀληθινά, γιατί ὁ καιρός της φεύγει·

τ' ὁπωρικὸ γεννήθηκε καὶ πασαεῖς ζηλεύγει...

σήμερο ἐθώρου ἀπατά, νὰ ζήσω, τ' ὄνειγίόν της,

235

μόνο διατ' εἶναι ὁ γλήγορα θαρρῶ τὸ ροιζικόν της.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Πέ το, 'Αλεξάνδρα μου, νὰ ζῆς...

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Δύο ὀκιάλια χρυσωμένα

ἐθώρου κ' εἶχες, καὶ γυαλί δὲν ἦτονε εἰς τὸ ἓνα,

καὶ ἐρωτοῦσα, καὶ ἀπὸ καιρὸ μου 'λεγες κ' ἤχασές το,

κι' ὄντας τὸ βρίσκης 'ς τὴ φωτιά τάχατες, κ' ἤβγαλές το

240

καὶ βαίνεις το 'ς τόπον του κ' ἤφεγγε ὡσάν καὶ τ' ἄλλο,

καὶ ρεγουσοῦνε κ' εἶχές το θαρραπεί σου μεγάλο·

καὶ ξεδιαλύνω τὸ ὄνειρο, πῶς θές νὰ συντροφιάσης

μέ ταῖρι ἀψά τῇ Φαῖντρά σου, πολλὰ ν' ἀναγαλλιάσης.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

'Αρέσει μου ἡ ξεδιάλυσι, καὶ τ' ὄνειρο αὐτόνο

245

μὰ γὼ καλιά τὸ ξεδαλυῶ πρὸς τὸν ὑγιό μου μόνο·

τίς ξεύρει ἂν ἦναι ζωντανὸς καὶ λάχῃ ἀποὺ τῇ χέρα

τῷ Μπαρμαρέσω νὰ 'ρθῇ ἐδῶ 'ς τὸ Κάστρο μιὰ ἡμέρα;

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Εἶχες λοιπὸ καὶ ἀσερνικό;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Εἶχα, καὶ πιάσασί μας

σκλάβους, καὶ αὐτὸ ἐπῆρασι καὶ ἐμᾶς ἐφήκασί μας...

250

γιὰ νὰ μὴ στέκω 'ς τὴν Τουρκιὰ καὶ νὰ 'ρθω εἰς τὴ δική μου

πατρίδα, ὅπου 'σανε ἀπὸ δῶ γροικῶ οἱ προπάτοροί μου,

ἐπούλησα τὸ πρᾶμμά μου καὶ τὰ παιδιὰ μου ἐπῆρα,

ὅπου ὀρφανὰ τ' ἀνάθρεψα σάν ἤθελεν ἡ μοῖρα,

καὶ ἐμᾶς σὲ ξύλο Κρητικὸ ἐρχωντας μᾶς ἐπιάσα

255

κρουσάροι ἀπὸ τοῦ Τούνεζι καὶ αὐτοὶ μᾶς ἐμοιράσθ,
τὸ ἀσερινικὸ ἐπῆρε ὁ γεῖς 'ς τὸ ξύλον του καὶ ἐδιέχθη,
μὲ ἕνα μου δοῦλο 'ς ἄλλη ὁδό, κ' ἐμᾶς μὲ τὸ καράβι
ἐσύρνα τ' ἄλλα ὅπου 'σανε τ' ἀπομονάρια τρία·

260 κ' ἐκεῖ σιμὰ ὄντας ἤμαστε ἀντίπερα 'ς τὴν Ντία,
Μαλτέζικα μᾶς εἶδασι καὶ ὀπίσω ἐπήρασί μας,
καὶ κεῖνα ἐφοβήθηκάσι ζημνιὸ κ' ἐφήκασί μας·

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Νὰ μοῦ τ' ἀξώσου οἱ οὐρανοὶ νά'ναι ἡ ξεδήγησί σου
καὶ μὲ καὶ σένα ἀληθινή, καὶ ναῦρῃς τὸ παιδί σου!

ΣΚΙΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

Ν Τ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ Μ Ο Ν Α Χ Ο Σ .

265 Κρίσι δὲν εἶν' χερότερη καὶ πλειὰ τυραννισμένη
σὰν ν' ἀνημένης ἄνθρωπο κι' αὐτὸς νὰ μὴ προδαίνη·
γῇ ποῦρι ὡσὰν νὰ βρίσκεσαι 'ς τὴν ἐδική σου κλίνη,
κ' ὕπνο νὰ μὴν μπορῇς νὰ δῇς ποσῶς τὴν ὥρα ἐκσίνη·
καὶ νὰ δουλεύῃς κανενὸς μ' ὅλη τὴν ὀρεξί σου,
270 καὶ νὰ μὴ νά'χῃ εὐχαριστιὰ καμμιὰ ἢ δούλεψί σου.
Τοῦτα τὰ τρία βάσανα σήμερο δοκιμάζω,
καὶ ἀπὸ καρδιᾶς μὲ κάνουνσι καὶ βαρυναστενάζω.
Μέρα καὶ νύκτα, ἀφένδρα μου, δουλεύω τζῆ ὁμορφιάς σου,
καὶ πρὸς ἐμένα ἡμερὴ δὲν εἶδα τὴ θωργιά σου...
275 'ς τὴν κλίνη μου πόσαις φοραῖς τὰ μέλη μου ἀκουμπίζω,
καὶ πάσχω ν' ἀποκοιμηθῶ καὶ ἀμμάτι δὲν σφαλίζω!
Καὶ δᾶ τὸ Στάθη ἐγδέχομαι μόνο γιὰ τὴ δουλιά μας,
γιατὶ τὴν ἐσοθέσαμε ὑψὲς ἀνάμεσά μας·
καὶ αὐτόνος δὲν ἐράνηκε, μηδὲ κ' ἐμήνυσέ μου,
280 καὶ κρίσι ἡ ἐγδεχογὴ μεγάλη ἤδωκέ μου.

Δὲν τὸ λογιάζω ν' ἄλλαξε γνώμη, νὰ μὴ μὲ κάμῃ
 γαμπρό, καὶ ποῦρι ἐδώσαμε χέρα μὲ χέρα ἀντάμη,
 καλὰ καὶ μὲ τῇ σύβασι ἐτούτη, χωρὶς ἄλλο
 καὶ ἐγὼ τῇ θυγατέρᾳ μου μονάχας ν' ἀποεγάλλω·
 γιὰ ὅπως κ' ἐγὼ τοῦ Χρύσιππου τὴν σημερινὴν ἡμέρα 285
 θενὰ σὲ δώσω ἀληθινά, Λαμπροῦσα θυγατέρα!
 Ὀϊμένα, ἀφέντρα μου ἀκριβή, καὶ πότες νὰ βρεθοῦμε,
 νὰ σμιλῶσι τὰ χεῖλη μας; πότες ν' ἀγκαλιαστοῦμε;
 Ὀϊμένε, ἡ γιαγάπη σου τὸ νοῦ μου ἐσήκωσέ μου,
 τὰ λογικά μου ἐπῆρέ μου, τ' ἀμμάτια ἐτύφλωσέ μου... 290
 συχνὰ μὲ κάνει ὁ λογισμὸς καὶ δὲν κατέχω ποῦ 'μι,
 Μπόρτολους ἐλησμόνησα, Τζανόνους δὲ θυμοῦμαι,
 πράγματι δὲν ἔχω μπλεῖό 'ς τὸ νοῦ μου, οὐδὲ ντιγέστ,
 μηδὲ ἀκορτζέρομι τὸ πῶς φορῶ ντοτόρε βέστ·
 τοῦ Ὀρλάντο τὰ καμώματα δὲν τὰ καταδικάζω, 295
 γιὰτὶ τὴν κρίσιν τοῦ κ' ἐγὼ 'ς τὸμ πόθο δοκιμάζω,
 κὶ ἂν ἔλειπε ἡ ὀλπίδα μου πῶς τήνε παίρνω, κρίνω
 σήμερο ἐκαταστένουμου 'ς τὸν νοῦ ὡς ἂν κ' ἐκεῖνο.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ .

ΠΑΜΦΙΛΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ .

Ἔρωτα, κρίνω, ποθητῶς ἀπ' ὅσους σοῦ δουλεύου
 καὶ πλείσταις καλορροζικαῖς τοῦς κάνεις καὶ ἀρεντεύου, 300
 τὸμ πόθο τὸν παράξενο τοῦτο μηδένας νά'χη,
 φιλία ἀπὸ τὴν κόρην τοῦ 'ς ἓνα καιρὸ καὶ μάχη·
 'ς ἓνα χιονάτο κὶ ὁμορφο λιμνιόνα ἡ ψυχὴ μου
 ῥάσσει τὴν νύκτα μὲ χαρὰ καὶ μ' ἀναγάλλιασί μου,
 καὶ τὴν ἡμέρα σφαληκτὴ τὴν ὁμορφὴν τοῦ ἀγκάλη 305
 κρατεῖ, κ' εἰς ἄγρια κύματα μ' ἀποζυγώνει πάλι·

- γλυκότατη ανάπαψι μοῦ φέρνει τὸ σκοτεῖλι,
 καὶ κρίσι καὶ τυράννισι πάλι τὸ φῶς μοῦ δίδει·
 μέσα 'ς τὸ φῶς τυφλώνομαι καὶ χάνω τὴν ὁδὸ μου,
 310 καὶ τὸ σκοτάδι ἔχω φῶς καθάργιο κι' ὁδηγό μου.
 Ἐτέοιαι λογῆς παράξενο τῆς ἐδικῆς μου ἀγάπης
 παρὰ κανένα ποθητὸ τὰ πάθη γνώθω ἀζάπης,
 κι' ὡς ὄνειρο μοῦ φαίνεται γλυκύ, κι' ἀπῆς ξυπνίσω
 χάνω τὴν τόση μου χαρὰ κ' ἔχω καῦμὸ περίσσο.
 315 Μὰ ἐδῶ τὸμ πιστεμένο μου καὶ τὸν ἀγαπητό μου,
 τὸ Χρύσιππο τὸ φίλο μου, μάλιος τὸν ἀδερφό μου...

ΣΚΗΝΗ ΕΝΝΑΤΗ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- Ἐρωτα, ἄς βρέξου σήμερο τῆς χάρις σου τὰ νέρη
 δρόσος γλυκὺ τσῆ ὀλπίδας μου τὰ φύτρα μου νὰ θρέψη,
 καὶ θάρρησε ταῖς δυσκολιαῖς, τὰ δάση κάμε στράτα,
 320 μαντατοφόροι νὰ 'λθουσι σέ με γλυκιὰ μαντάτα.

Π Α Μ Φ Ι Λ Ο Σ .

Φίλε, σὰν ἔχης πεθυμνιά χαρὰ ναῦρῆς μεγάλη,
 καὶ αὐτὸς εἰς τὴμ παράδεισο τοῦ πόθου νὰ σέ βάλῃ·
 μὰ πέ μου τὴν ἀπόκρισι ἂν ἤμαθες ἀκόμη
 τῆς ποθητῆς σου τσῆ ὁμορφῆς τὴν ἐδικήν της γνώμη;

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- 325 Μὰ τὸν Ἀρέτα ἀκομὴ δὲν εἶδα νὰ 'ρτῇ κάτω
 καὶ στέκομ' ἀπὸ κτύπημα ν' ἀκούσω τὸ μαντάτο.

ΠΑΜΦΙΛΟΣ .

Φίλε μου, ἡ τόσκις σου ἀρεταῖς κ' ἡ χάρες σου κινουῖσι
νά σ' ἔχου ἀκριβότατο καὶ νά σέ πεθυμοῦσι·

καὶ ὥς εἶναι ἐσένα εὐκολο καὶ τῇ δουλιᾷ θές κάμει
᾿ς τὸν τόπον ὅπου πεθυμᾷς, νά 'το κ' ἐμένα ἀντάμη!

330

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ .

Φίλε μου, ἄς πηαίνωμε λοιπό 'ς τὸ σπίτι τὸ δικό μας,
καὶ ἐκεῖ καλὰ τὸ θέλομε λογιᾶσαι ἀνάμεσό μας .

INTERMEDIO THE MORESKAS.

(Τζελεπής με άλλους τρεῖς Τούρκους καὶ σύρνουνσι μία κορασίδα καὶ ὁ πρῶτος λέγει).

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

Μὴν κλαίγῃς τόσα, κορασά, μὴ στέκῃς πικραμένη,
καὶ μετὰ μένα τάσσω σου νά 'σαι εὐχαριστημένη·
δὲ σὲ κρατῶ γιὰ σκλάβῶα μου, μὰ ταῖρι ἐδικό μου
θὰ σ' ἔχω, νά 'σαι μοναχὴ τὸ φῶς τῶν ἀμματαῖῶ μου·
5 μάλιος ἐσὺ μ' ἐπλήγωσες κ' ἔχεις με σκλαβωμένο
κ' εἰς τὰ μαλλιά σου τὰ χρυσὰ σφικτὰ καδενωμένο.
Τ' ἀμμάτιά σου ἀνατράνισε τὰ γλυκοσοθεμένα
καὶ γύρισέ τα, κορασά, μὲ σπλάχνος πρὸς ἐμένα.

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Α .

Ἄδικο ἔχεις, στρατηγέ, μιὰ κόρη ὡσὰν ἐμένα
10 ὅποῦ δὲν ἤκαμα κακὸ 'ς τὴ μάχη σας κανένα,
νὰ θές ἀπὸ τῆ μάνας μου τὴ σπλαχνικὴ τῆ ἀγκάλη
νὰ μὴ ἐξορίσης τὴ πτωχὴ μὲ πίκρα μου μεγάλη.
Ὁ βασιλεῖᾱς σας πολεμᾷ κ' εἰσὲ λιγάκι ὥρα
παίρνει καὶ μπαίνει νικητὴς 'ς τὴν ἐδική μας χώρα·
15 δὲν εἶν' τιμὴ 'νοῦς στρατηγοῦ τὸμ πόλεμο ν' ἀρῇση
καὶ νὰ γυρῇ μοναχὰς μιὰ κόρη νὰ νικήτῃ.

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

Νίκη μεγάλη τὴν κρατῶ τὰ δροσερά σου κάλλη,
δὲ μοῦ 'λαχε καλομοιργιὰ ὡσὰν ἐτούτῃ ἄλλῃ.
Καὶ ἐσεῖς συντρόφοι μου ἀκριβοί, οὐδὲ ποσῶς δὲ χρήζω
20 τὰ πράμματα ὅποῦ ἐπήραμε, μὰ ὅλα σᾶς τὰ χαρίζω,
μονάχας τούτῃ πεθυμῶ νὰ χω 'ς τὸ μερτικό μου,
καὶ ἄς ἦναι ὡσὰν τὴ θέλω ἐγὼ χάρισμα ἐδικό μου.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Τέσσερης βλέπω κ' ἔρχονται περίσσα θυμωμένοι
ἀπὸ τσ' ὀχθρούς μας, καὶ καλὰ βρίσκονται ἀρματωμένοι.

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Ἐπᾶ ἄς σταθοῦμε εἰς μιὰ μερὰ, ποῦ θὰ διαβοῦ νὰ δοῦμε 25

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Ὁρδινιαστήτε μετ' αὐτοὺς 'ς τὸν πόλεμον νὰ μποῦμε.

(Τότες ἔρχονται τινὲς καθαλιέροι Χριστιανοί, γυρεύοντας
τὴν κορασίδα, καὶ ὁ πρῶτος λέγει).

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Ὅπόσα ἐγυρέψαμε καὶ οὐδὲ ποσῶς μποροῦμε
τῇ ὀχθρούς μας ὅπου ἐκλέψαι τὴν κορασὶ νὰ βροῦμε.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Ἐ τῇ ἐδεπᾶ ποῦ στέκουσι, καὶ ὅλοι τῶς καρτεροῦσι
ἀρματωμένοι μετὰ μᾶς 'ς τὸν πόλεμον νὰ μποῦσι! 30

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Δὲν εἶν' τιμὴ οἱ στρατηγοὶ ἐδῶ καὶ κεῖ νὰ πηαίνου,
μὰ πρέπει ὀγιά τὸ βασιλεῖᾶ 'ς τὸν πόλεμον νὰ μπαίνου...
καὶ σεῖς ὀγιά νὰ κλέψετε ἐφύγετε ἀπὸ κεῖνο,
καὶ τιμημένοι στρατηγοὶ ἐσεῖς δὲν εἶστε κρίνω.

ΤΡΙΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Καὶ τῶν τεσσάρων ἡ κεφαλαῖς 'ς τὸν τοῖχον νὰ κτιστοῦσι, 35
γιὰ ξόμπλι τόσης ἀτυχιᾶς ὅλοι νὰ τῇ θωροῦσι.

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ.

Ψεύγεσαι ὅσαις φοραῖς τὸ πῆς... μὴ οἱ στρατηγοὶ γυρεύου
οἱ τιμημένοι τοὺς ὀχθροὺς σκληρὰ νὰ τοὺς παιδεύου,
'ς τὰ σπῖτιν κ' εἰς τὸ πρᾶμμάν τους συχνιὰ φωτιὰ νὰ βάνου,
καὶ ὅ,τι ἔχουσι νὰ παίρνουσι καὶ σκλάβους νὰ τοὺς κάνου. 40

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Φωτιὰ σοῦ τάσσω ἀπάνω σου τόση μεγάλη ν' ἄψη,
ποῦ ἐπὶ καὶ τοὺς συντρόφους σου καὶ τσ' ἄλλους σὺς νὰ κάψη.

(Τότε μπατέρουσι τῇ Μορέσκα καὶ πέφτουσι οἱ Τοῦρκοι, καὶ λέγει ὁ Τζελεπῆς).

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

Ἐπάρετε τὴν κορασὰ κι' ὅλα τὰ πράμματά σας,
καὶ ἀφῆτέ μας νὰ πηαίνωμε, καὶ ἄς ἦναι ἔς τὴν ἐξά σας...
45 χαρίσετέ μας τὴ ζωὴ!

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ .

Συντρόφοι μου, ἀνθρωμένα
ὅλους τοὺς δέσετε καλὰ, καὶ ἐλᾶτε μετὰ μένα,
νὰ τοὺς τιμήσωμε πρεπὸ εἶναι καθὼς τυχαίνει,
κ' ἢ γιατυχιά τως ἢ πολλὴ νὰ μείνη πλερωμένη .
(Τότες τοὺς δένουσι καὶ τοὺς σέρνουσι).

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΦΑΙΔΡΑ ΜΟΝΑΧΗ.

Καθὼς ἔς τὰ περιγιάλιά της πρῶτας γροικᾷς καὶ ἀρχίζει
καὶ ταραχὴ ἡ θάλασσα μαντάτο μουρμουρίζει,
καὶ μὲ τὴν ὥρα μάχεται καὶ μ' ἀφρισμένη χέρα
ράσσει νὰ κάμη πόλεμο ἔς τὸ πρόσωπο τοῦ ἀέρα,
καὶ ἀπῶδε κεῖ μὲ μάνιτα καὶ ταραχὴ μεγάλη 5
τρέχει καὶ δέρνει ἀδιάτρητα τῆς γῆς τὸ περιγιάλι·
τέτοιας λογῆς ἐρχίσαισι οἱ λογισμοὶ καὶ μένα,
καὶ ταραχῆς σαλεύουσι κύματα θυμωμένα·
ἄγρια λειοντάρια οἱ λογισμοὶ μοῦ δείχνου καὶ μανίζου
καὶ ἐμπαίνουνσι ἔς τὸ στήθος μου καὶ τὴν καρδιά μου σκίζου· 10
καὶ ὥς νὰ ἔμου εἰς θάλασσα βαθειά, γῆ ἔς ἀγριεμένο δάσος,
χωρὶς κανένα ἀντίδικον φοβοῦμαι καὶ τρομάσω.
Ἔρωτα, ὥς ἦσου σπλαχνικὸς περίσσα, καὶ ἄνοιξές μου
τὸ θησαυρὸν τῆς χάρις σου καὶ κεῖνο ἡδωκὲς μου,
γιάντα λοιπὸν ἔς ἀνάπαψιν νὰ μὴν τὸν ἀφεντεύω, 15
πειδὴ καὶ μέσα ἔς τὴν καρδιά πιστὰ τότε στερεύω;
γιάντα τὰ περασμένα μου πάθη μου καινουργιώνεις,
καὶ τὴν χαρὰ ὅπου μ' ἄξωσες περίσσα ἀνακατώνεις;
Μὲ ἐστὺ γλυκότατε ὁδηγέ λοιπὸν τῆς πεθυμνιάς μου,
πίασε γλυκιὰ παρηγοργιά νὰ δώσης τῆς καρδιάς μου, 20
νὰ φύγουσι οἱ λογισμοὶ κ' ἡ πίκραις νὰ μ' ἀφήσου,
ν' ἐλθιδιάσουνε ἡ τυράννισες, τὰ πάθη νὰ σκορπίσου,
ν' ἀνοίξουσι τὰ χεῖλη σου νὰ ποῦνε — ὁ Χρῦσιππός σου

- ἐσένα εἶναι, Φαῖδρά μου, καὶ ἄς πάψῃ ὁ λογισμός σου!
 25 Μὰ ἀπῆς ἐσὺ δὲ φαίνεσαι σὲ τοῦτά μας τὰ μέρη,
 τὸ δακτυλίδι, ὅπου φορῶ γιὰ νὰ μὲ κάμῃς τὰτρι,
 τώρα φιλῶ γιὰ λόγου σου, καὶ κείνος, ὅπου ὀρίζει
 τῶμ ποθητῶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς καρδιαῖς γνωρίζει,
 μαντατοφόρος ἄς γενῇ νὰ πῇ τὰ βάσανά μου,
 30 γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ τῇ γιαντρίᾳ σὰν ἦναι ἡ πεθυμνιά μου.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΦΛΟΥΡΟΥ καὶ ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Ὅσο γυρεύω καὶ κοπιῶ μὲ τέχνη μου καὶ κόπο
 ψεγάδι ἂν ἔχω τίποτας νὰ χώνω τῶν ἀνθρώπων,
 τόσῳ ἡ μοῖρα πάει ὀμπρός, ἀνάθεμά τη ποῦρι,
 καὶ μόνο ξετζίπώνει με καὶ δίδει μου ἔς τὴ μούρη.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

- 35 Ἰντά ἔπαθες, κερά Φλουροῦ, καὶ δείχνει μου ἡ θωργιά σου
 σὰν ἀλλαμμένη καὶ κλιτὴ καὶ δαμινὴ ἡ ληλιά σου;
 ποῦρι κακὸ δὲ σοῦ ἔλαχε πηαίνωντας μὲ τὰ ῥοῦχά
 ὄζω, σὰν ἐχωρίσαμε γι' ἄλλη δουλιὰ ἀποῦ'χα;
 μὰ τάχα αὐτὸς ὁ φαπλατᾶς ἔπρεπε ἐμῆλυσέ σου,
 40 καὶ τόση πίκρα σοῦ ἔδωκε καὶ τὴ θωργιὰ ἀλλοξέ σου;

ΦΛΟΥΡΟΥ.

- Δὲ μοῦ ἔπε τίποτες αὐτὸς περίσσο, μ' ἄλλὰ πάθη
 μοῦ ἔγροίκτης, κ' εἰς τὸ στερὸ πάλι γι' αὐτὸ θεὸς μάθει.
 Νὰ πῶ καὶ τῇ Λουγρέτζιας λόγο ἐκεῖ παρέχει,
 ὅπου θαρρῶ κατέχεις τὴ νοικοκερά μιὰ στέκει,
 45 ὅπου ἔχαμε παληὰ φιλιὰ, καὶ πάντα μπιστεμένα
 τῆς δούλευα, μ' ἀληθινὰ μὲ κέρδος μου καὶ μένα,

τὸν ἄνδρα τσῆ ηῦρηκα ἐδεκεῖ, καὶ ἀπῆς ἐμίλησά του,
 σὲ μιὰ καδέκλα μ' ἔκραξε νὰ κάτσω ἐκεῖ κοντά του·
 εἰς τὴν καδέκλα ἦτανε μιὰ φούσκα πλακωμένη
 μὲ μαξιλάρι, κ' ἦτονε λογιάζω φουσκωμένη, 50
 κανένα μωροκόπελο τὴν ἤθελε κουκλώσει
 ὕγι' παιγνίδι τάχατες κι' ὀγιὰ νὰ ξεφαντώσῃ·
 καθίζω ἀπάνω τσῆ ἄκακα, καὶ κείνη ἀρχινίζει
 ἡ φοῦσκα ἀπάνω ὅτῃς 'κατσα νὰ παρᾶξανεμίζῃ,
 κ' ἤμνοιαζε τὸ ξανέμισμα ἀνθρώπου, ὅπου σοῦ φάνη 55
 τὴν ὥρᾳ ἐκείνη ἀληθινὰ πῶς ἡ Φλουροῦ τσῆ βγάνει·
 καὶ μέσᾳ ὅπου ἐποσφίγγουμου, κᾶποιαις ἐβῆαῖνα πάλι,
 λόγιασε ἐδᾶ τὴ πίκρα μου καὶ τὴμ πολλή μου ζάλη!
 τὸ γέλοιο ἐρχίσκσι αὐτοί, καὶ μένα μοῦ χυθῆκα
 σὲ ζεματουῦραις, καὶ ζημνιὸ ὅζω τὴμ πόρτα ἐβγῆκα. 60

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Καὶ πῶς κατέχεις κ' ἦτονε τὸ πρᾶμμα τοῦτο ἔτσι;
 νὰ ζήσω, ἀποὺ τὰ λόγια σου, Φλουροῦ, ἐπόλυκές τσῆ!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ.

Το πρᾶμμα πῶς ἐπέρασε ζημνιὸ ἐμηνύσασί μου,
 μ' ἂν εἶχε λείπει ἐθάρρουν το πῶς ἡμου ἀπατή μου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Μὲ δίκηο ἐπικράθηκες, μὰ πέ μου το καὶ μένα, 65
 ἴντ' ἄ' το ἐκεῖνο ὅπου ἤθελε ὁ μποῦρδος μετὰ σένα;

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ.

Νὰ σοῦ τὸ πῶ μετὰ χαρᾶς, καὶ ἃ θέλῃς νὰ κοπιάσῃς
 καὶ ἐσὺ σὲ τοῦτο σήμερο, σοῦ τάσσω νὰ μὴ χάσῃς.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Τὸ θεὸς μ' ὀρίσει κάνω το, μόνο κανεῖς μὴ σφάλλῃ,
 τουνεῦ τὰ σάλια ἀληθινὰ 'ς τὸ Κάστρο μὴ μᾶς βάλλῃ. 70

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Τορνέσα μοῦ ἔταξε πολλά, μόνο νᾶ τόνε βάλλω
 τσῆ Φαίδρας μέσα νὰ τῇ δῇ, καὶ ἀπόκεις δὲν θέλει ἄλλο,
 γιὰτὶ ἔχει, λέγει, μαγικὸ ἀπὸ τῇ Σπάθα Μπάλα,
 καὶ ὀρπίζει μέσα σὰν ἐμπῇ θαμάσματα μεγάλα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

75 Τὴν Κούμνα καὶ τὴν Τουρλουροῦ κί ἄλλαις ὡς αὐτήνη
 νᾶχη δὲν κάνει τίποτας, μὰ τὴν ἀληθοσύνη .

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΑ .

ΦΟΛΑΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Φ Ο Λ Α Σ .

Ὅπου ἀνερίσει τίποτας καλὸ σιμὰ ἀποστρέφου,
 καὶ λύκο καὶ πρᾶμματευτὴ τὰ πόδιά τους τὸ θρέφου·
 πλειὰ βιά ᾿χα ὀγιά τὸ δάσκαλο καὶ πλειὰ ἡπαιρνε τὰ ζῶλα,
 80 παρὰ ἡ γαιῖδᾶρα ὄντας γλακᾶ καὶ κόβῃ τη τὸ γάλα·
 τὰ χοιρομέργια ὁποῦ βαστῶ πιδέξια ἐσήκωσά του,
 καὶ νὰ μοῦ φκαριστᾶ μπορεῖ γιὰ κί ἄλλα ὁποῦ ἤφηκά του·
 δουμάκι ἀκροστάθηκα γιὰ ναῦρω τὴν ἀδειά μου,
 μὰ εἰς τὸ ὅστερὸ ἐξεκάρπισα σὰν εἶναι ἡ πεθυμνιά μου .
 85 Μὰ τὸμ Πετροῦτζο συντηρῶ, κί ἄς πάγω, μὲν κινήσου
 τὰ σαλιά του θωρῶντάς τα τῇ στράτα νὰ γεμίσου .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Φόλα μου, Φόλα, γροίκτησε, στάσου νὰ ζῆς καμπόσο,
 στάσου νὰ πάρω μυρωδιά μέμ πᾶ νὰ παραδώσω!
 τίνος εἶν' τοῦτα ποῦ βαστᾶς; ποῦ ταῦρες; ποῦ τὰ πάεις;
 90 Φόλα, θυμήσου μου ἀπ' αὐτά, νὰ ζῆς, ἄνὲ καὶ φάης .

Φ Ο Λ Α Σ .

Φάγω, δὲ φάγω πάντα μου, Πετροῦτζο, σοῦ θυμοῦμαι,
περιττοπλειὰς πᾶσα ταχύ.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ σένα ἐγώ, νὰ ζοῦμε...

μὰ εἰς τὴ ψυχὴ σου μνιὰ γουλιὰ μοῦ δῶσε τοῦ καῦμένου,
καὶ δὲν μπορῶ τὰ σάλιά μου τὰ γένειά μου νὰ ῥαίνου.

Φ Ο Λ Α Σ .

Πετροῦτζο, σώπασε, γιατί τὸ δάσκαλο σιμά μας
θωρῶ, μὴν μπὰ τὰ φωρεθῇ, καὶ τότες βάσανά μας!
'ς τὸ σπίτι ἐπῆγα κ' εἶπά του, καὶ ἀπὸ δεκεῖ ἤκλεψά τα,
μηδὲ κανεὶς δὲ μ' ἔδε ἐκεῖ οὐδὲ κανεὶς 'ς τὴ στράτα.

95

(Τότες ἔρχεται ὁ Δάσκαλος καὶ λέγει!).

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Putabam eke ena chierò il fabricar bugia
antequam bene disere quid sit astrologia.
μὰ ἐδᾶ ὅπου διαφωτίζομαι, sicome gli astri pano
ἀποῦντο ἐδῶ κάτω 'ς τὴ γῇ col solo aspeto dano,
sic et non aliter mi par oculi na bodisu
sepe spectantes aliquem, καὶ νὰ τόνε φταρμίζου,
καὶ ὅχι σὰ βλέπω μοναχὰς νὰ βλάβῃ γεῖς τὸν ἄλλο,
μὰ καὶ τὸν ἰδιόν του κιανεὶς... ὦ θάμασμα μεγάλο!

100

Quociens pulcritudinem corporis anzi vedo
tocies ginome cacà, et melius or vedo.
Et iterum osses forès cogito pos tu cosmu
portento son nella virtù, μὲ φασίν, ὁ ἀπατός μου,
quod side eset apomè non credo il più felice
ie come emé μηδὲ κανεὶς fora se dir mi lice
esser in un supposito, virtutes due preclares,
belezza cun siencia, sto cosmo ine rares.

105

Iec sufficit tetias logis et queques sit puella

115

μπάνει ζημνιὸ dum spectat mē 'ς τοῦ πύθου τὰ ντουέλι·
 multas catenas alia ρίχνει καὶ ἀλυσιδιάζει
 hominum cordat, et sino al ciel πᾶς ὥρα μὲ ἀναιδίζει.
 Sum ergo felicissimus come l'astrologia

120 mi persuade a vedere et la ghiro ἡ ὀσκία?

Φ Ο Λ Α Σ .

Γροίκα, Πετροῦτζο, γροίκτητε γιὰ χοιρομέργια λέγει...
 νὰ ζήσης καὶ μηδὲ κανεῖς, δάσκαλε, δὲ σοῦ φταίγει.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σώμπα, καὶ ἄμ πῆ καὶ τίποτας, κάμς πῶς δὲ γροικοῦμε,
 καὶ πῶς ἀλλήλω μας καὶ μεῖς ἀθιβολὴ μιλοῦμε.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

125 Ecce latrones... diabolum mi sembra l'altro siro,
 me cum consumant tuti do μὲ τοῦ βυτζοῦ τὸμ πῆρο.

Φ Ο Λ Α Σ .

Εἰπέ το πάλι, διάσκατζε.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σύρσου καὶ μὲ τὴ ράχη,
 πῆγαινε ὀπίσω δεῖχνέ μας ἐπῶδες τὸ στομάχι.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Quid novitas significat, logiaso alcuno terzo
 130 νὰ 'χου ἀνάμεσά τωνε di caminar drio terzo.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἔργο καλὸ 'ναι, δάσκαλε, 'ς τὴν ἐδική σου μούρη
 τὸν τέτσοιό του δὲν ἤπρεπε νὰ σοῦ γυρίση ποῦρι;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Inteligo post studio καὶ κόπο μέγα βάνεις
 'ς τὸ Γαλατέο, καὶ ἀρετὴ χορταίνεις ἂν τὸ κάρη.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

135 Γάλα, μιζίθρα καὶ τυρί, ραφιόλια καὶ σγατζέτα
 χορταίνω καὶ ἄλλα φαητά, μὰ σὺ λιγώνεσά τα.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κάλτζες, σουνάρε ἄς δέχωμαι, dum ludo cum l' umano

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ ποῦ 'ναι τὸ σομάρι σου καὶ γὼ πᾶ σοῦ τὸ πάρω!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ala roversia oti mild gricās, γιατί δὲν ἔχεις
γράμματα, κακορροΐζικε .

140

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λίγα καὶ σὺ κατέχεις,
λίγα... καῦμένε, τὰ βαστᾷς μὲ πίσσα κολλημένα,
καὶ πότε λίγο ξεκολλοῦ καὶ πέφτει σου ἓνα ἓνα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Hic nunquam vidit literas et michi licet pati .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πάγω, μ' ἀγροΐκα ἴντα θὰ πῶ, καὶ ἀπόκεις μοῦ προπάτει·
τὸ πρῶτο γράμμα ὁ γάϊδαρος, καῦμένε, ἐρμήνεψέ σου
ha, ha, ha, ha, φωνιάζοντας κ' ἐκαταμούτζουνέ σου·
καὶ τ' ἄλλο πάλι γεῖς κριὸς σοῦ ἐρμήνεψε ἐκεῖνο
ὅπου σὰ βάλλης δυὸ ἀπ' αὐτά, μπέ, μπέ θὰ ποῦσι κρίνω·
τὸ τζέ ἀπὸ τζέρκουλο ἐμισὸ ἐπῆρες τὸ 'ξαμάρι,
ὅπου 'χε ταῖς κορκίδαις σας ἢ μάνα σου δοξάρι·
τὸ ντέ ἢ καμπάνα σοῦ 'μαθε μὲ δυσκολιὰ μεγάλη
μ' ὅλο ποῦ κρούγει din, din, don καὶ ξανακρούγει πάλι,
τὸ ἔφε μόνο ἐξώφευγες, καῦμένε, νὰ διαβάσης,
γιατὶ τῆς φούρκας ἦτανε μὴν μπᾶ νὰ τῆμ περάσης.

145

150

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Πετροῦτζο, ποῦ 'φηκες τὸ Ε; κακὴ 'ναι ἡ θύμησί σου .

155

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Εἴς καὶ ἀνίξης, γάϊδαρε... κι' ἄλλο ἀναθυμήσου .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Se mi vento contra lu, χερότερη τὴ τζαμπάρω,
 μ' ἄς ἤμαι ἀπῶχω χρεῖα ἀπ' αὐτό, μ' ἄς τότε σομπορνάρω.
 Πετροῦτζο, ἐγὼ ἐπεθύμησα περισσὰ τὴ φιλιὰ σου,
 160 κ' ἔχω τορνέσα ὅσα καὶ ἃ θές γιὰ τὴ κομμότητά σου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ὅσο ἐσὺ μ' ἐπεθυμᾷς, ἀφέντη δάσκαλέ μου,
 τόσο κ' ἐγὼ 'μαι ἐρεκτικὸς πάλι, καὶ πιστεψέ μου·
 δὲν εἶπα τίποτας κακό, ἀμμέ ἐμητριγιάσά σου,
 γιὰτὶ τὰ μασκαρέματα ρέγεται ἡ ἀφεντιά σου·
 165 μ' ἀπῆς γιὰ καλοσύνη σου τορνέσα μοῦ δανείζεις,
 ἃ θέλω, τάσσω σου κ' ἐγὼ, σὰ θέλεις νὰ μ' ὀρίζης·
 ῥεάλι ἓνα δανεικὸ μοῦ δῶσε ἀπῶχω χρεῖα,
 καὶ ἀπέκει ποῦρι πέψε με νὰ πάγω 'ς τὴ Σουρία.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Si non expendo durum est, modo optinere intentum,
 170 daret mihi pateres non solum hoc sed centum.
 Ὅρισε, Πετροῦτζο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἀφέντη μου, καλῶς τὴν ἀφεντιά σου,
 πέ μου ἔντα θέλεις, ὅγιατὶ γροικῶ τὴ τὴν καρδιά σου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Messon d' amor.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Δὲν σοῦ γροικῶ, καὶ πέ το ἀλλοιῶς σοῦ λέγω

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μαντατοφόρο θενὰ πῶ τσ' ἀγάπης σέ διαλέγω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

175 Ἦγου ρουφιάνο θενὰ πῆς!..

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ποτέ, δὲ λέγω αὐτόνο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Κάμε ὅ,τι ὀρίζεις τὸ λοιπὸ, δὸς μου τορνέσα μόνο .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ἡ ὁμορφιά μ' ἐσκλάβωσε ἡ τόση τῆς κεφαλῆς σου,
 κ' ἤθελα νὰ τὴν ἤκαμες μὲ τὴ ρετόρικά σου
 δυὸ λόγια νὰ μ' ἀφουκραστῇ, καὶ πρὶ περάσῃ ἡ μέρα
 σοῦ τάσσω καὶ ἄλλα τόλμα γιὰ τὴ καλή σου χέρα.

180

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τοῦτό 'ναι ἀφέντη, δύσκολο, μὰ τόσο θέλω κάμει,
 λείπωντας ὁ μισέρος μου νὰ σᾶς ἐσμίξω ἀντάμη.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Recte, giati duo vincula ligant quam unum puagis
 categhi to καὶ μὴν ἀργῆς λοιπὸ καὶ σὺ νὰ πάγῃς.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΦΟΛΑΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Φ Ο Λ Α Σ .

Πετροῦτζο, ποῦ 'ναι ὁ δάσκαλος;

185

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πάγει 'ς τὸ κακὸ χρόνο,
 κεῖ 'ς τὰ ξεκουτρουκίσματα... μὰ ποῦ 'ναι, Φόλα, αὐτόνο;
 αὐτὰ θὰ πῶ; κ' ἐγὼ 'σφαλα!

Φ Ο Λ Α Σ .

Παρά σπιτιοῦ ἤβαλά τα,
 γιατί ἂν τὰ πάγω σπίτι μας δὲ λείπου χίλια μπράτα·
 καὶ ἀποὺ τὸ πίσω μας στενὸ σὲ λίγο ἔλα νὰ παῖμε,
 καὶ βάστα κι' ἄλλο τίποτας, Πετροῦτζο, νὰ τὰ φαῖμε.

190

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Βαστῶ ἓνα τόλορο ἀργυρό, καὶ φτάνει μας τοὺς δύο μας
νὰ τήνε ξεδιπλώσωμε νὰ σώση ὡς τὸ λαιμό μας.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ποῦ τὸ ἔβρηκες τὸ τόλορο ;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λύγο νὰ πῶ 'ς τὸ σπίτι
μοῦ τὸ ἔδωσε ὁ δάσκαλος, καὶ πιάσε με μεσίτη

Φ Ο Λ Α Σ .

195 Ἰντα μεσίτη ; μηπωστᾶς καὶ θές νὰ πῆς ρουριάνο ;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μεσίτη πόθου, διάσκατζε, μὰ γὼ ἀπ' αὐτὰ δὲν κάνω .

Φ Ο Λ Α Σ .

Χά, χά, χά, χά . . . δὲν ἤμπορῶ τὰ γέλοια νὰ πομένω,
ἡ γιόρνια τὸ γέννησε καὶ αὐγὸ δ' ἔνι κρασμένο .

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ καὶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ .

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Α .

Κακὰ ἀντισταίνεται καμνιὰ τσ' ἀγάπης, τοῦ πολέμου
200 νὰ μὴ νικήσῃ ὁ ἔρωτας, κόρη, καὶ πιστεψέ μου .

Λ Α Π Π Ρ Ο Υ Σ Α .

Σὲ τόσο θάρρος δὲν μπορῶ κρουφὸ νὰ τὸ κρατήξω,
καὶ τὴν καρδιά, Ἀλεξάνδρα μου, σὰ στέκει νὰ σοῦ δείξω .
Ἰδια σὰν ἓνα ὁποῦ βαλθῇ καὶ θέλει νὰ κεντήσῃ
πράσινο δάσο, καὶ φωτιαῖς ἐδῶ καὶ κεῖ σκορπίσει,
205 καὶ ἡ δροσεράδες τῶν δεντρῶν τοῦ δάσου δὲν τ' ἀφίνει
ν' ἄψῃ ζημνιό, μὰ πολεμᾶ, κι' ἄφτει ὦραις, κι' ὦραις σβύνει,
ὥστε ὁποῦ ἡ χλώρη 'ς τὴμ πυρὰ χαθῇ, καὶ τόπο δώσῃ,

καὶ κείνη ἐτότες βρῆ θροφὴ ξένη καὶ δυναμώση·
 τέτοιας λογῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ὅπου ἐπολέμα ν' ἄψη
 κ' ἤρριχνε σπῖθαις 'ς τὴν καρδιά ὁ πόθος νὰ μὲ κάψη, 210
 μὲ λογισμοὺς καὶ ἐντῆρητες ταῖς σπῖθαις ἤσβυνά του,
 ἀδυνατὰ ἐντιστένουμου καὶ μάχη ἤκανά του,
 μὰ ἐκεῖνος δυνατώτερος μὲ μπόρεσι μεγάλη,
 ὥστε νὰ σβύσω μιὰ ἐγώ, μὲ κέντα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
 'ς τόσο ποῦ ἐδῶσα οἱ λογισμοὶ κ' ἡ ἐντῆρησές μου τόπο, 215
 καὶ νικημένη ἐπόμενα λοιπὸ μὲ τέτοιο τρόπο.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Μὲ ταπεινότη προσκαλεῖ, μὲ ἀγάπη σιργουλίζει,
 γιὰ τοῦτο ὁ ἔρωτας νικᾷ μὲ δόξα καὶ γυρίζει,
 λαμπροῦσα θυγατέρα μου· 'ς τὸμ πόθο μᾶς ἐκράζει,
 μιὰ σιργουλιὰ καὶ βάνει μας, ὅτας ὁ πόθος 'μνοιάζει· 220
 μὲ δίκην σᾶς ἐμπέρδεσε, πρεπούμενα ἤδεσέ σας
 σρικτὰ 'ς τὰ βρόχια ὁ ἔρωτας καὶ δούλους ἤκαμέ σας.

Λ Α Π Ρ Ο Υ Σ Α .

Χίλιαις θωργιαῖς καὶ εὐγενικὰ παλέματα καὶ ζάλα
 καὶ λόγια τακτικώτατα 'ς τὸν νοῦ μου τὸν ἐβάλα·
 μὰ ἐδᾶ, ἐπειδὴ καὶ ἀφέντης μου τέτοιας λογῆς σπουδάζει 225
 καὶ χωρὶς ἄλλο ὁ πελελὸς νὰ παντρευτῇ λογιάζεται,
 κατάστεσε τὰ πράγματα σὰ θέλεις ἀπατή σου,
 κ' ἡ θέλησί μου σήμερο ἄς ᾔναι κ' ἡ δική σου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Τὸν ἴδιο λόγο, ἀφέντρα μου, καὶ ἀφέντης σου ἤδωκέ μου,
 καθὼς καὶ σὺ τοῦ γροίκησες νὰ λέγη, φαίνεται μου· 230
 γιὰ τοῦτο πάγω τὸ λοιπὸ κ' ἴσια τὸ μεσημέρι
 θέλω ῥθῆι μὲ τὸ Χρύσιππο, νὰ δώσετε τὸ χέρι.
 Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ δοῦλόν του, νὰ ζήσω, καὶ προβαίνει...
 στοχάζεται με... ἀλλὰ θαρρῶ γιὰ μένα καταιβαίνει.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

Α Ρ Ε Τ Α Σ καὶ Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

235 Γειά σου, κερ' Ἀλεξάνδρα μου !

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἰντα μαντάτα, Ἀρέτα ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Τοῦτα ἀπὸ σένα γδέχομαι μάλισ, ἐγώ, καὶ πέτα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Κ' Ἰντα μαντάτα γδέχεσαι σήμερο ἐσὺ ἀπὸ μένα ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ὅλα μοῦ τά 'πε ὁ Χρύσιππος, καὶ μ' ἔστειλε εἰς ἐσένα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πέ του τ' ἀφέν τοῦ Χρύσιππου τὸ πρᾶμμα ἀπ' ἀρχίσει
 240 ἢ γι' Ἀλεξάνδρα, κάνει το, κ' ἐκεῖνο ὅπου ποθήσει
 κι' ἄλλαις δουλιαῖς ἐπόσωσα μεγάλαις 'ς τὸν καιρό μου,
 μὴ ἀλήθειά σου δὲν ἤχασα κ' ἐγὼ τὸ διάφορό μου .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Καὶ πάλι μὲ τὸ χάρισμα θέλ' εἶσται ἡ δουλεψί σου,
 μὰ ἃ θέλης κι' ἄλλο τίποτας, ἐγὼ 'μαι δουλευτής σου . . .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Βουλὴ σοῦ δίδω τ' ἄπρεπο ἐτοῦτο νὰ τ' ἀφήσης,
 245 μὰ τὸ πλιτζοῦνι δὲν μπορεῖς ἐσὺ νὰ ξεσκονίσης !
 Ἄφης τοὺς νειοὺς νὰ λέτινε, μὰ σένα ἡ πορδὴ σου
 θὰ βράζη μέσα, καὶ θαρρεῖς νὰ 'ναι, φτωχίε, ἡ χολή σου .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Σὲ τοῦτο, Ἀλεξάνδρα μου, σφάλμα μεγάλο πιάνει . . .
 250 δικίμασε, κ' ἡ δοκιμὴ δὲ θέλει σ' ἀποθάνει .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἐπὶ θὰ πῆς 'ς τὴν πεῖνά σου, καὶ ἄς ᾗν καὶ λίγο φά το,
 μυῖγα ἐχάφτει ὁ νηστικός παρὰ κιαουλιᾶς καλιάτο !
 δὲν εἶναι ὁ πόθος ὀγιά σέ, μισᾷ ταῖς ζαρωμάδες,
 τὰ μαῦρα δόδια σχαίνεται, καὶ διώχνει ταῖς ψαράδες.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Δὲν εἶμαι ἐγώ, Ἀλεξάτρα μου, γέρος σὰ λές περίσσα, 255
 πρᾶκαιρα τὰ γένειά μου καὶ τὰ μαλλιά μου ἐσπρίσα ·
 γιὰ παντρειά εἶμαι δότομος, σαράντα πέντε ἐμπῆκα,
 καὶ ἄλλοι εἶναι πλειότερου καιροῦ καὶ πάλι ἐπαντρευτῆκα.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πολλὰ καυκᾶσαι ἀληθινά, χρόνω· σὰν νά 'σου τράντα, 260
 τὸ ἔργο πεθυμᾷ τινὰς γροικῶ καὶ λέσι πάντα .
 Πέ του τὸ πῶς τὴν προξενιά ἔχω καταστεμένη,
 καὶ πὲ τ' ἄρῃν τοῦ Χρύσιππου σὲ λογισμὸ μὴν μπάινη .

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΔΟΤΟΡΕΣ καὶ Δ'ΑΣΚΑΛΟΣ .

Δ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ .

Πλειὰ βιά 'χω καὶ πλειὰ πεθυμνιά παρὰ τὸν πεθερό μου
 νὰ κάμω ἐτούτη τὴ δουλιὰ σὰ θέλω 'ς τὸ θεό μου ·
 τὸ λογισμὸ ἔχω 'ς τὴν καρδιά σπιροῦνι καὶ ἀγκυλώνει 265
 πότες νὰ κάμω τὴ δουλιὰ . . . μὰ σὲ λιγάκι σώνει !

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Καὶ μὲ δίχως νὰ γράψετε κοντράτο πῶς τὸ κάνει ;

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Πριβάτα μιὰ ἐκάμαμε γραφή, κ' ἐκείνη φτάνει ·
 τὸ λοιπονίς ὁ Χρύσιππος νὰ τόνε χαιρετίσῃ
 μὲ δυὸ μαρτύρους, κατὰ πῶς ἤθελα τοῦ μηνύσει, 270

καί τὸ μισό μου τοῦ ἴταξα πρᾶμμα, καί τ' ἄλλο πάλι
κρατῶ κ' ἐγὼ γιὰ λόγου μου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Μὲ φρόνεψι μεγάλη

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

Γιατί κ' ἐγὼ ἔχω λογισμό πρίχου τελειώση ἡ μέρα
ν' ἀγγίξω μὲ τῇ χερσ μου τὸ ἀφέντρας μου τῇ χερσ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

275 O vir excelentissime, quantum siemus grave
sensibus matrimonia et prudens sis escave.

Περσουαδέρει σ' ἔθελα νὰ μὴν πολυσιμώσης

πρὸ τσῆ κολώναις τοῦ Ἑρκολε, μὴν μπὰ τὸ μετανοιώτης,
μὴν εὖρης πέλαγο βαθὺ che a torte cligni intieri,

280 καί λόγιασε τὸ ροιζικὸ ἴντα μπιρᾶ τοῦ φέρη.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

Μάλιος γιὰ μένα, δάσκαλε, ἔτοιο γομάρι κάνει

γιὰ νὰ ἔχω τὸ γοβέρο μου, καί τοῦτο μόνο φθάνει.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Non sine quod sit metafores tutos o Cicerones,

γιαῦτως δὲ γνώθεις ἴντα ὅα πῶ πέλαγο καί κολώναις.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

285 Δάσκαλε, πάγω τὸ λοιπό, καί ἃ λάχη ὁ πεθερός μου,
πέ του καθὼς μοῦ ἐγροίκησες πῶς εἶναι ὁ λογισμός μου.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

Σ Τ Α Θ Η Σ καί Φ Ο Λ Α Σ.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πήγαινε, Φόλα, ὀγλήγορα καί φέρε τὸ λουρί μου
καί τὴν κουρτέλα ὁποῦ ἔβγα μέσα ἔς τὸ τάβολί μου.

Χωστὰ ἔς τὸ σπίτι μου ἤμπαινε... καί ἀπόκεις μ' ἔχει βάλλει

καὶ μάρτυρα ἔς τοὺς γάμους του, γιὰ περιγέλοιό πάλι! 290
 Ὅϊμέ, καὶ νὰ ἔμουνε πλεὶς νειὸς νὰ ἔχα τὰ γένεια μαῦρα,
 νὰ σβύσω μὲ τὸ αἷμά του τῷ σωθικῷ τῇ λαύρα·
 μὰ πάλι, κλέφτη Χρύσιππε, τῇ γδίκηά μου σοῦ τάσσω
 πῶς θενὰ κάμω, ἂν ἤστεκε τῇ ζῆσί μου νὰ χάσω·
 μ' ἄς' τη καὶ αὐτήνη τὴν κακὴ μαργιόλα... κ' ἤκαμά τση 295
 δαρμὸ ὡσὰν τσῇ ἐτύχαινε, καὶ τὰ μαλλιὰ ἤθγαλά τση·
 δοτόρε αὐτὴ δὲν ἤθελε, γιὰτ' εἶχε καμωμένο
 σφάλμα ἐτόσο μετ' αὐτό, μὰ ἐκράτειν το χωσμένο·
 μ' ἀπῆτις τσ' εἶπα, γι' ἄντρα μπλεὶὸ νὰ μὴν τὸν ἀνημένη,
 στανιό της τὸ μολόησε ἡ καταφρονεμένη. 300
 μὲ δακτυλίδι ὡσὰ θωρῶ καὶ αὐτὴνε ἐχάλασέν τη,
 καὶ δᾶ ἄλλη ἐρραβωνιάστηκε καὶ τούτη ἤφηκέν τη·
 μὰ ἐτοῦταις ταῖς διπλαῖς παντρειαῖς μανίζει ἡ δικηροσύνη,
 καὶ ἀποῦ ταῖς κάνει, κάτεχιε, τὸ πῶς δὲν τὸν ἀφίνει·
 γιὰ τοῦτο θέλω ἔς τὸ κριτὴ νὰ τόνε καταδώσω, 305
 καὶ θάρρος ἔχω νὰ γενῇ τὸ δίκηό μου τὸ τόσο·
 καὶ ἂ δὲν τοῦ πάρῃ τῇ ζωῇ, σὰν ἔχει ἡ γιόρεξί μου,
 σκιᾶς κάνει νὰ τῇ βλοηθῇ, γιὰ νᾶχω τὴν τιμὴ μου.

Φ Ο Λ Α Σ.

Ἐν' το τὸ βρακολοῦρί σου ἐδεπᾶ καὶ τὴν κορδέλα!

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἐρμος σου χρόνος καὶ κακός! λουρί εἶπα καὶ κουρτέλα!.. 310
 Ἰδὲ τὸν κλέφτη Ἰντὰ ἔφερε! νὰ λάχῃ νὰ τὰ δοῦσι,
 νὰ μάθου τὸ ψεγάδι μου κί ὅλοι νὰ μὲ γελοῦσι.

Φ Ο Λ Α Σ.

Καὶ ἂν τῇ βαστᾶς ἀπάνω σου!.. τὸ λοιπονίς ποιά ἄλλη;

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἀλήθεια λές... ἡ μάνιτα μ' ἐτύφλωσε κ' ἡ ζάλη!
 πᾶγω λοιπὸ τὰ ροῦχά μου νὰ σκίσω, γιὰ νὰ κάμῃ 315
 νὰ μὴ χυθῇ τὸ δίκηό μου μὲ τὴν τιμὴ μου ἀντάμη.

ΣΚΗΝΗ ΕΝΝΑΤΗ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΑῤΕΤΑΣ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Δυὸ λογισμοὶ χαϊράμενοι χαρίζου τῆς καρδιᾶς μου
 βρῶσι, Ἀρέτα, κ' εἶναι ὁ γεῖς τὸ κέρδο τῆς κυρᾶς μου,
 κί ἄλλο τ' ἀφέντη μου ἐρχομός, καὶ ὁ νοῦς μου τότε βάνει
 320 πῶς ὥραν ὥρα ἐδεπᾶ 'ς τὴ χώρα ἀποφτάνει.

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

Μὲ δίκῃ, ἀφέντη, χαίρεσαι... κ' ἴντα ἄλλο μπλειὸ νὰ δώτῃ
 τοῦ λογισμοῦ σου δύνεται ποτὲ χαρὰ ἐτόση;

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Γροῖκα μου, Ἀρέτα· ἀπὸ ταχυᾶς εἰς τὴ Λοτζέτα ἐβγῆκα,
 καὶ πρὸς τὰ μέρη τοῦ γιγλοῦ τ' ἀμμάτιά μου ἐστραφῆκα,
 325 κ' εἶδα ἓνα ξύλο κ' ἤρχεντο μὲ τ' ἄρμενα γεμάτο
 'ς τὸ πόρτο, καὶ Βενέτικο νὰ 'ναι ἐσουσούμνιασά το·
 καὶ τίς κατέχει μηπωστὰς ὅκ τὴ δική μας χώρα
 γνέφοντας τὸν ἐσήκωσε καὶ νὰ 'ναι μέσα τώρα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

Τοῦτο δ' ἔνι παράξενο, δέν τὸ κρατῶ γιὰ θαῦμα,
 330 γιὰτὶ καράβι μοναχὰς τοῦ φέρνει τ' ἄλλο πρᾶμμα·
 ποῦρι ἡγραφέ μάς το καλὰ πῶς ἔρχεται μὲ ξύλο
 Βενέτικο πραγματευτῇ 'νοῦς ὅπου ἔχει φίλο.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Γιὰ τοῦτο πήγαινε καὶ σὺ λοιπὸν 'ς τὸ πόρτο κάτω,
 καὶ σ' ἀνημένω ὀγλήγορα νὰ φέρῃς τὸ μαντάτο.

INTERMEDIO ΔΕΥΤΕΡΟ .

(Βασιλέας Πρίαμος μὲ δυό του συνβουλατόρους καὶ μὲ τοὺς δούλους του) .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μεσῖταις μοῦ 'πα κ' ἤρθασι 'ς τὴν ἐδική μας χώρα
ἀπὸ τὴν Μακεδόνια, εἶναι λιγάκι ὥρα·
δὲ ξεύρω ἴντα θέλουσι, μὰ ἔν τση ἐδεπᾶ . . . καὶ ἄς δοῦμε
ἴντα ζητοῦ, καὶ ἀπόκρισι φρόνιμη νὰ τοὺς ποῦμε .

(Τότες ἔρχεται ὁ Παλαμέτες, καὶ Οὐλύσε· καὶ Μενέλαος με-
σῖταις ζητῶντας τὴν Ἑλενα) .

Π Α Λ Α Μ Ε Τ Ε Σ .

<p>Ψηλότατέ μου βασιλειᾶ ὅπου τὴν Τρόγια ὀρίζεις καὶ μὲ τὴ φρονιμάδα σου νέκταρε τὴν ποτίζεις, καὶ ὅλοι παινοῦ ταῖς πρᾶξές σου, τὴν πλεῖσα καλυσύνη, τὸ πῶς κρατεῖς 'ς ὅλους κοινὴ κ' ἴσα τὴ δικηοσύνη· ἔεισαι τὸ ξόμπλι τῆς τιμῆς, τὴν ἐντροπὴ ξωρεύγεις, τὸ ἄτυχους νὰ τοὺς τυραννᾶς καθημερνὸ γυρεύγεις· ὁ βασιλειᾶς μου, ξεύρετε, τὸ πῶς μᾶς εἶχε πέψει μεσῖταις γιὰ τὴν Ἑλενα, ὅπου 'χε σιργουλέψει ὁ Πάρις σου καὶ ἐπῆρέν τη μ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τση, καὶ ἐντρόπιασε τὸν ἄντρα τση μαζὶ καὶ τσὴ ἐδικού τση, νὰ τὴ γιαγείρετε ἐδεκεῖ, δίκηό 'ναι ἐτούτη ἡ χάρι, ὁ Μενελάος ἄντρα τση σὰν πρῶτας νὰ τὴμ πάρη· γιατὶ ἤρθε εἰς τὴ χώρα μας καὶ ὡς νὰ 'τονε παιδί μας πιστὰ τὸν ἐδεκτήκαμε, κί ὅλοι οἱ ἐδικοί μας ἐσυνορίζουντάνε ποῖος σπῖτι νὰ τόνε πάρη</p>	<p>5</p> <p>10</p> <p>15</p>
---	------------------------------

- 20 νὰ τόνε κανισκεύουσι καὶ νὰ τοῦ κάμου χάρι·
καὶ τοῦτος χωρὶς διάκρισι ἐθέλησε νὰ κάμη
τόσο μεγάλο ἄδικο, τόση ἐντροπὴ ἀντάμη,
νὰ πάρῃ τὴν γυναῖκάν του κί ὅλο τὸ θησαυρόν του,
ὅπου τὸν εἶχε σπίντινσου ὡς τὸν ἑαυτὸν του,
25 τοῦ Μενελάω τοῦ ῥηγός· μὰ κρίνω δὲν μποροῦσι
τ' ἀμμάτιά σας νὰ τὸν ἐδοῦ τὰ δάκρυα νὰ κρατοῦσι.
Πάλι καὶ δὲν τὸ κάμετε σήμερο χωρὶς ἄλλο,
ἀντίδικό σας πόλεμο θὰ κάμουνι μεγάλο.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Ἄνέν καὶ φοβερίζῃ μας νὰ μᾶς ἐκάμη ἀμάχη,
30 ἡ Τρόγιx δὲν ἐφάνηκε ντήρησι ἀθρώπῳ νὰ ᾿χῃ,
γιαῦτως τὰ λόγια παραμπρὸς μηδὲ ποσῶς μὴμ πᾶσι,
γιατὶ ἡ φοδέραις σας ποτὲ ταῖς γνώμαις δὲν ἀλλάσσει.

(Τότες σιμώνει καὶ μιλεῖ μέ τοὺς συμβούλους του κοντὶ
ἀγάλια νὰ μὲν γροικοῦσι τί λέγει μέ δαύτους, καὶ τότες πάλι
γυρίζει καὶ λέγει).

- Τὴν Ἑλενα νὰ κάμωμε νὰ ᾿ρθῇ ἐδῶ ὀμπροστά σας,
καὶ ἀνέν καὶ θέλῃ νὰ συρθῇ εἰς τὰ θελήματά σας,
35 νὰ τὴν ἐπάρετε ζημνιὸ μ' ὅλο τὸ θησαυρό τση·
μὰ νὰ ᾿ρθῇ δὲν μπορεῖ ποτέ, ξεύρετε, στανικό τση.
Ἄμέτε, πέτε τση τὸ πῶς, εἶναι τὸ θέλημά μου
νὰ ᾿ρθῇ μέ δίχως ἐντήρησι ὀγλήγορα ὀμπροστά μου.

Μ Ε Ν Ε Λ Α Ο Σ .

- Παρακαλῶ σε, βασιλειᾶ, χωστά νὰ τσῇ μιλήσω,
40 σὰν ἄντρα τῆς τὸν λεγισμὸν κουρφά τση νὰ γνωρίσω.

Ο Υ Λ Υ Σ Ε Σ .

Ψηλότατέ μου βασιλειᾶ, πολλὰ παρακαλῶ σε
ἐτούτῃ τῇ θαράπαψι ὅπου ζητᾶ τοῦ δῶσε.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μετά χαρᾶς . . . ἔντηνε ἐδῶ ! Ἐλενα, ἐπᾶ ῥθε τώρα
 μεσῖταις καὶ ἄντρας σου μαζί ᾿ς τὴν ἐδική μας χώρα,
 γιὰ νὰ σὲ πάρου ἐδεκεῖ, κ' ἔχω ἀποφασισμένα
 νὰ πάγῃς ὅπου πεθυμᾷς καὶ ὅπου σ' ἀρέσει ἐσένα ·
 καὶ ἄντρας σου θέλει μοναχᾶς τὸ λέγει ν' ἀγροικήσης,
 πάλι τοῦ μόδου σου εἶσαι ἐσὺ τὸ θές ν' ἀποφασίσῃς .

45

Ε Λ Ε Ν Α .

Ψηλότατέ μου βασιλειᾶ, ἐπᾶ ῥμαι τσ' ὀρισμούς σου .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Νὰ πάρῃ δὲν μπορεῖ τινὰς τὸ θέλεις τοῦ κορμιοῦ σου .

50

(Τότες τήνε παίρνει ὁ Μενελάος παράμερα καὶ τῆς λέγει).

Μ Ε Ν Ε Λ Α Ο Σ .

Ἐλενα, δὲν τὸ ἐλόγιαζα τῇ χώρᾳ σου ν' ἀφήσης
 τόσα χωστὰ, καὶ ὥσ' σκληρὸς κρουσάρης νὰ τῇ γδύσης ·
 γιατί σὲ ἀγάπου ξεύρεις το πλεῖα παρὰ τῇ ζωῇ μου,
 πλεῖα ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἀμματιῶ καὶ πλεῖα ἀπὸ τῇ ψυχῇ μου ·
 μὰ δὲν κατέχω ποιά ἀφορμὴ σ' ἔκαμε κ' ἤφηκές με,
 κ' ἔτσι μὲ διχωστὰς αἰτιὰ τόση τροπὴ ἄξωσές με !
 καὶ ὅση τιμὴ ἐγνώρισες καὶ ἀγάπη ἀπὸ μένα,
 τόση σκληρότη καὶ ἀπονιὰ ἐγνώρισα ἀπὸ σένα !
 Καὶ μὴ λογιᾶσης βλάψιμο νὰ ᾿χῃς, γιατί χωστὰ μου
 ἐμίσεψες, γιατί καλλιά ἤσφαξα τὴν καρδιά μου,
 παρὰ νὰ βλάψω ὥστε νὰ ζῶ ποτὲ τὴν ὀμορφιά σου,
 μάλιος γιὰ νόμο θὰ κρατῶ τὰ λόγια τὰ δικά σου .
 Καὶ ἂν ἤσφαλεις, κατέχω το δὲν ἤτονε ἀπὸ σένα,
 καὶ χωρὶς φταίσιμο ποτὲ δὲ θέλεις βρῇ κανένα .

55

60

Ἐσένα μόνον πεθυμῶ, κί ὅλο τὸ θησαυρό μου
 ἄς πάρουσι καὶ ἄς δώσωσι τὸ φῶς τῶν ἀμματιῶ μου,
 γιατί μὲ δίχως σοῦ, Ἐλενα, γυρίζω τυφλωμένος,
 ζόμπλι τῆς κκχορροϊζικιᾶς ἐγίνηκα ὁ καῦμένος !

65

- Καρδιά μου, τ' ἄμματάκιά σου ἄς δοῦσι τὰ δικά μου
 70 πῶς δάκρυα κᾶνου ποταμὸ καὶ βικίνου ὅκ τὴν κερδιά μου.
 Θυμήσου τὴν ἀγάπη μου, θυμήσου πῶς μικράκια
 ὀμᾶδι ἀναθραφήκαμε ἔς τοῦ πόθου τὰ κανάκια.
 Ἔλα σιμά μου, μάτιά μου, καρδιά μου Ἑλενά μου,
 δὲν τὴ ψηφῶ τὴ βασιλειᾶ χωρὶς ἐσέ, κερὰ μου.
 75 καὶ ἀμνόγω σου ἔς τὸν οὐρανό, ἔς ἐκεῖνο ὅπου ὀρίζει
 τὴν κτίσι, τὸ πῶς βλάψιμο ποτέ δὲ θεὸς γνωρίζει
 ἀπὸ τοῦ λόγου μου ποσῶς, μάλιος παρὰ ποτέ μου
 θὰ σ' ἔχω πλεῖα ἀκριβώτερη· γύρισε μίλησέ μου,
 τοῦ Μενελάω μίλησε, κάμε τὸ θέλημά μου,
 80 καὶ ὡς ἤσουνε βοσίλισσα ἔλα ἔς τὴν κατοικιά μου.

Ε Λ Ε Ν Α .

Ψηλότατέ μου βασιλειᾶ, ἀπῆτις τὴ βουλή μου
 μ' ὀρίζεις ποιᾶ'ναι νὰ τῆς πῶ, νὰ στέκη τὸ κορμί μου
 πάντα μετὰ σου πεθυμᾶ, καὶ ἀνέν καὶ πάρουσί με
 τοῦτοι στανιός μου, κάτεχε, σφραμμένη βρίσκουσί με.
 (Τότες μισεύει ἡ Ἑλενα).

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 85 Ἐκούσετε τὴ γνώμην της, ἀφένταις, ἴντα λέγει
 τὸ πῶς δὲ θέλει μετὰ σᾶς, πῶς θὰ σφρχῇ, καὶ κλαίγει·
 νὰ ῥθῃ δὲν εἶναι ἐμπορετό, ξεύρετε, στανικό τση,
 καὶ νὰ ῥμαι ἐγὼ ὁ προδότῃ τση, γῇ ποῦρι ὁ θάνατό τση.

Ο Υ Λ Υ Σ Ε Σ .

- Σὲ βασιλέα φρόνιμος μπορείς νὰ τὸ λογιᾶσης,
 90 γιὰ μιὰ γυναῖκα, ἀφέντῃ μου, ἔτριά ὀχθριτὰ μὴν πιάσης,
 γιὰτὶ μηδένας βασιλειᾶς ἔς τὸ χέριν του δὲν ἔχει
 τὴ νίκη, καὶ κανεὶς ποτέ τὸ τέλος δὲν κατέχει·
 ἀνάμεσά σας βλέπετε τώρα μηδὲν ἀρχίσῃ
 φωτιά ν' ἀξάψῃ καὶ οὐδεγεὶς μπορεί νὰ σᾶς τὴ σβύσῃ.

M E N E Λ Α Ο Σ .

Ἄνέν καὶ τούτῃ ἡ ἄπιστη ἔφυγε ἀπὸ σιμᾶ μου, 95
καὶ ἐπῆρέ μου τὸ θησαυρὸ χωρὶς τὸ θέλημά μου,
ἔς τοῦ λόγου τῆς δὲ βρίσκειται τῆς κλέπτρας ἡ τιμή μου,
μὰ ξεύρετε πῶς κατοικᾷ σέ τοῦτο τὸ σπαθί μου,
καὶ τοῦτο τάσσω σας τὸ πῶς ὀγλήγορα νὰ κάμῃ
νὰ γδικηθῶ ἔς τὸ πρᾶμμά μου καὶ ἔς τὴν τιμή μου ἀντάμῃ. 100

(Τότες μισεύει ὁ Μενέλαος μέ τοὺς μεσίταις καὶ λέγει ὁ
πρῶτος σύμβουλος).

ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ .

Ἀφέντῃ, κάτεχε τὸ πῶς ὅλοι τως θενὰ μόσου
εἰς ταῖς εἰκόνες τῶν θεῶν νὰ ῥθου νὰ σέ μαλλώσου·
καὶ ἀνέν καὶ σμίξου ὅλοι τως νὰ ῥθου ἀντίδικά σου,
νὰ σέ γλυτώσου δέν μποροῦ ποτέ τως τ' ἄρματά σου,
γιατ' εἶναι μπορεζάμενοι καὶ πλοῦτοι πολεμάρχοι, 105
κ' ἡ γιχφεντιά σου ἐντήρησι πρέπει ἔς αὐτούνους νὰ ᾿χη·
γιαῦτως τὸ κόμπω, ὡς φρόνιμος ποῦ ἐδεσασίνε, λῦσε,
καὶ τῇ φωτιά ὅπου ἔναψε ὁ Πάρις σου τῇ σῶῤσε·
δύς τωνε τῇ γυναῖκάν τως, μονάχας ἄς ἀμόσου,
ἀπῆς τῇμ πάρου ἐδεκεῖ νὰ μὴν τὴν θανατώσου. 110

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ .

Ἄνέν καὶ πάρουσίν τηνε, θὰ ποῦσι πῶς φοβᾷται,
καὶ ἐτούτῃ τὴν ἀθιβολὴ ὁ κόσμος θὰ δηγᾷται,
νὰ μὴ ψηφοῦ τὸ βασιλειό, μηδὲ καὶ τὸ θρονὶν του,
ὅπου τρομάσου οἱ βασιλεῖς ὅλοι τὴν δύναμίν του·
καὶ ἂν ἦναι κ' ἔρθου, κατὰ πῶς λέγεις, ἀντίδικά μας, 115
ἵντα φοβᾷσαι ν' ἀναιβοῦ ποτέ τως ἔς τὰ τειχιά μας,
γῆ νὰ ᾿χου ἐμπόρεσι ποτέ νὰ μᾶς ἐπολεμίσου;
ἵν ἔρθου, μέ ζημνιά πολλὴ τῶς τάσσω νὰ γυρίσου!
τότες, ἀφέντῃ κάτεχιε, ὅλοι θὰ σέ τρομάσου,
νὰ σέ φοβοῦνται, νὰ παινοῦ τὰ ἄξια καμώματά σου. 120

ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΒΟΥΛΟΣ.

Σύμβουλε, σφραίνεις κάτεχιε εἰς ὃ, τι εἶχες μιλήσει,
 μὰ τὸν θεὸν παρακαλῶ μόνο νὰ μᾶς βοηθήσῃ·
 αὐτ' εἶναι πρεντζιπόπουλοι καὶ βασιλεῖς μεγάλοι,
 καὶ ἂν ἔρθουσι ἀπάνω μας φωτιά μᾶς θέλου βάλλει
 125 νὰ μᾶς ἐκάψου, κάτεχιε, καὶ οἱ θεοὶ ἄς δώσου
 ἄλλη βουλή 'ς τοῦ λόγου τως τὴ μάχη νὰ ξηλώσου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Νὰ τὴ γιαγείρω δὲν μπορῶ, γιατί δὲν εἶν' τιμή μου,
 ἂν ἦτονε χίλιαις φοραῖς νὰ χάσω τὸ θρονί μου.
 Κάμετε νὰ μισέψουσι, καὶ μὴ σταθοῦ μνιὰ ὦρα,
 130 κι' ἄς ἔξογου μὲ πολλαῖς τιμαῖς ὅκ τὴ δική μας χώρ·
 δώσετε λόγο πῶς κανεῖς δὲ θέλω νὰ τοὺς βλάψῃ,
 πλειὰ ἀδυνατώτερη φωτιά σὲ τοῦτο νὰ μὴν ἄψῃ.

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Τ Ρ Ι Τ Η .

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΜΗΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ιδέ τση πῶς ἐφύγασι! νὰ μὴ τήνε τακάρω!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Τρομάσουσι, γιατί πολλά σὲ βλέπουσι μπιτζάρο·
δὲν ἐντενιαιριστήκασι σκιᾶς νὰ τὸ στοχαστοῦσι...
καὶ πλεῖα σάλια ὅπου μπορεῖ σήμερο θὰ τ' ἀκούσῃ!
μὰ πῶς ἐφτά 'ς ἓνα καιρὸ ἤθελες νὰ μαλλώσῃς;

5

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἵπολᾶ σε ἐλίγῃς θύμησις, γῆ νὰ τὸ πῶ; καὶ γνῶσις!
σκιᾶς δὲ θυμᾶσαι ἓνα καιρὸ πῶς δέκα παλληκάρια
'ς τοῦ δούκα ἐστραπατζάρισα, μπορῶ νὰ πῶ λειοντάρια;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Δὲν τὸ θυμοῦμαι, κ' ἔχω το θαραπειὸ ἐδικό μου
νὰ μοῦ τὸ ξαναδηγηθῇς, ἀφέντη, 'ς τὸ θεό μου.

10

[Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .]

Μιὰ ὥρα ἀπάνω 'ς τοῦ δουκὸς τῇ τάβλα ἐκαθομέστα,
μ' αὐτὸ καὶ μ' ἄλλους ἄρχοντες σὲ ἀθιβολὴ ἐρχομέστα·
καὶ λέγω πῶς, 'ς ἓνα καιρὸ δέκα νὰ μὲ σαλτάρου,
τοὺς κάνω νὰ γυρίσουσι καὶ ἄλλη μερὰ νὰ πάρου.
Σπανιόλους καὶ Μορλάκιδες δέκα σωστοὺς μοῦ ἐφέρα
εἰς τὸ παλάτι τοῦ δουκὸς τῇ δεύτερην ἡμέρα·

15

- τότες μέ πλεῖσά μου χαρὰ τοῦ δούκα κάνω νάτο,
καί σύρνεται σέ μιὰ μεριά καί οἱ ἄλλοι ἀπάνω κάτω,
οἱ καθ'αλλιέροι θενά πῶ, καί μιὰ κορώνη ἐκάμα,
20 καί ἐστέκασι ὅγιά νά δοῦ τόσο μεγάλο πρᾶμμα.
Καί ἐγὼ πετοῦμαι ἐλεύθερος καί σύρνω τὸ σπαθί μου,
καί ὡσάν κολώνα ἐστάθηκε 'ς τὴ μέση τὸ κορμί μου,
καί ἔρχουντ'οἱ δέκα.. οἱ δυὸ ἀπὸ μπρός, κ'οἱ γιάλλοι δυὸ ἀπὸ πίσω,
κ'οἱ γέξη ἀπὸ τὰ πλάγιά μου...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Τρέμω νά τὸ γροϊκίω.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- 25 Καί ἐγώ, ὅποῦ ἐκράτου τὸν καιρό, χαρὰ ὅγιά νά δώσω
τοῦ δούκα ὅπου μᾶς ἤβλεπε καί καθ'αλλιέρω τόσω,
ῶραις ἐκτύπου ἀδυνατὰ κί ῶραις ἀπάντου πάλι,
κί ῶραις πασάταις ἤκανα μέ ἐλευθεριά μεγάλη,
κί ῶραις ἀπάνω μέ καιρό, κί ῶραις μέ τέχνη κάτω
30 τὸν ἥσυρνε ἡ χεῖρα μου, καί ἄλλοῦ τὸν ἀπονᾶτο,
κί ῶραις ταῖς βάρδιας ἔλασα, κί ῶραις εἰς τὴν τεστέζα
ἐσύρνουμου καί ἀποδεκεῖ τ' ἀμμάτια μόνο ἐπαῖζα,
κί ἀποδεκεῖ τῶν ἥσυρνα συχινὰ κατὰ τὰ νάτα
πόντες, μαντρέτα στρογγυλά, ροδέρσα, σγαλεμπράτα.
35 καί κεῖνοι νά σιμώσουσι δισχορπιστοὶ ἐδειλιούσῃ,
γιά πᾶς ὅποῦ τὰ μάτιά μου σπίθαις τῶν ἀπολουῦσῃ.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Κάτσε, καί ἀπὸ τὸ φόβο μου κινᾶς μου τὸ κουράρι.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Γροίκησε, ἂν ἔχῃς ὄρεξι, καλὰ τ' ἀπομονάρι!
πῶς ἔχουσι νά σμίξουσι ὁμάδι ἐγνώρισά τση
40 νά δώσουσι ἀπάνω μου, γιά τοῦτο ἤφηκά τση·
καί ἀπῆτις ἐσιμώσασι, μέ φάλσο μάνκο σέρνω
καί ἀπὸ τὴ χεῖρα τὰ σπαθιά τῶν ἔξη των ἐπείρνω,

κ' οἱ γιάλλοι ἐφοβηθήκασι καὶ ἀγάπη μοῦ φωνιάζου,
καὶ τοῦ πολέμου νικητὴ μέ δόξα μου μέ κράζου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Πῶς δὲν ἐδῶσα τὰ σπαθιά τριγύρου τῶν ἀθρώπων;

45

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ὅξω τὴμ πόρτα ἐβγήκασι, καὶ γροίκησε τὸν τρόπο·

ὁ κόλπος ἦτο ἀδυνατὸς πολλὰ, καὶ ἐσήκωσέν τα

κί ὅξω τὴμ πόρτα τὰ ἔβγαλε ὁμάδι κ' ἤρριξέν τα...

Ταῖς σκάλαις ἐναιδοαίνασι κλιέντοι καὶ ἀβοκάτοι,

καὶ ἀθρώπους ἦτο ἡ αὐλὴ κάτω κοντογεμάτη·

50

καὶ τὰ σπαθιά σὰν εἶδασι, πλακώνει γεῖς τὸν ἄλλο

νὰ φύγουςι περίκολο τέτοιας λογῆς μεγάλο,

γραφαῖς, προτσέσα, σούμπλικαις ἐρρίξασι ἔς τὸ φύγι...

λόγιασε τέτοια ἀναμιγὴ, Πετροῦτσο, ἂν ἦτο ἐλίγη!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Φρικτὴ καὶ θαυμαστὴ ἔτονε, μὰ τὴν ἀληθοσύνη.

55

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μέραις ὁ δούκας ἔκαμε ὀκτῶ σωσταῖς νὰ κρίνη,

γιατὶ ἐξεμασελίστηκε τόσα πολλὰ ὅπου ἐγέλα,

καὶ κρίσιμο δὲν ἔδιδε πονῶντας ἔς τὴ μασέλλα.

Καὶ ὅξω ἀπὸ τοῦτο, ταῖς γραφαῖς οἱ ἀβοκάτοι ἐχάσα

καὶ μόνο νὰ ταῖς βγάλουσι ἡμέραις ἐπεράσα.

60

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Γιὰ τοῦτο ἐρύγασι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐπήρασι τὸ γλάκι...

μὰ πᾶ νὰ μαρεντίσωμε καὶ ἐφύρασα δαμάκι.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πήγαινε ἐσύ, καὶ ἀποδεκεῖ ποτὲ μὴμ πάρης ζάλο,

καὶ μόνιός μου ὀγιὰ δουλιὰ ἔς τὸ φόρο θὰ προβάλλω·

πήγαινε ὁμπρὸς καὶ φέρε μου, Πετροῦτσο, τ' ἄρματά μου,

65

γιατὶ μεγάλο πόλεμο μοῦ προμηνᾷ ἡ καρδιά μου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Καὶ μένα ἀμάχη ἢ κοιλιά... Μὰ ἴντα ἄλλα θὰ σηκώσης,
τὰ τόσα αὐτάννα ὅπου βαστᾷς δὲ φτάνου νὰ μαλλώσης;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Κ' ἴντα βαστῶ; παρὰ σπαθί, καὶ τάργα καὶ στελέτο,
70 τζελάδᾳ καὶ τὸ τζάκο μου μόνο καὶ κορσαλέτο!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Καὶ ἴντα ἄλλα θέλεις τὸ λοιπό;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μανίκαις, καὶ πουνιάλο,
γαμπιέραις, καὶ μονόπολα καὶ γβάντι, χωρὶς ἄλλο .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Πάγω ὅπου θές, μά... ἂν τὰ βαστᾷς!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ποῦ 'ντα ἄνθρωπε! μαγάρι...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Τὰ τόσα ἄρματα ποτὲ δὲν κάνου παλληκάρι .

ΣΚΙΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΓΑΒΡΙΛΗΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ .

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ .

75 Ἦφταξα, Ἀρέτα, ὡς ἤθελα καὶ ὡς ἦτο ἡ πεθυμνιά μου
'ς τὴν χώραν τὴν μητρόπολι, καὶ χαίρεται ἡ καρδιά μου,
μερὰ μὲ τὴν ἀπαντοχὴ τοῦ χρύσο—Χρύσιππού μου,
μερὰ γιὰ τὴ γλυκότατη πατρίδα τοῦ κυροῦ μου .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

80 Πρὶ σώσω ἐγώ, ἐπροτέρεψε κ' ἤρχεντο ἡ ἀφεντιά σου,
ὅπου 'τρεχα ὡς τσ' εἶχα πεῖ κάτω συναφορμάς σου .

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Οἱ σανιτάδες ἦσαν κεῖ, καὶ ἀπῆς ἐπῆρα γλῶσσα
 σὲ λίγο, τότες παρευθὺς τῇμ πράτικα μᾶς δῶσα.
 Μὰ ἄς πᾶμε εἰς τὴν κατοικιά ὁποῦ ἔναι τὸ παιδί μου,
 γιὰ νὰ τὸ δοῦ τ' ἀμμάτιά μου, νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχὴ μου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἐ τοῦτο τὸ σπíti εἵμεστα τὴν ὥρα ὁποῦ ἔστειλέ με 85
 νᾶρθω νὰ δῶ γιὰ λόγου της, καὶ πάλι ὠρδίνιασέ με,
 ἀνέν καὶ δέν τὸν εὔρω ἐδῶ, ἔς τὸ φόρο νὰ γυρίσω·
 γιὰ τοῦτο, ἂν ἐμίσειψε, ἐδῶ θενὰ ῥωτήσω.

(Τότες κτυπᾷ Ἀρέτας τῇμ πόρτα).

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ποιὸς εἶναι ὁποῦ τῇμ πόρτα μας κτυπᾷ μὲ βιὰ ἐτότη;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Κερ' Ἀλεξάδρα, πρόβαλλε γιὰτὶ τὸ θέλεις γνῶσει... 90

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἐσ' εἶσαι, Ἀρέτα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἐγὼ ἔμαι ναί, καὶ ἀφέντης μου ἄς προβάλλη,
 ἂν ἦναι δῶ, καὶ τάσσω του νὰ δῇ χαρὰ μεγάλη.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Κ' ἴντα μαντάτο, Ἀρέτα μου, καινούριο εἶναι αὐτόνο;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἀφέντης του ἦρθε, καὶ ἔν' τονε! ξετρέχωντάς του μόνο...

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Χίλια καλῶς ἐπρόβαλλε λοιπὸ ἡ ἀφεντιά σου, 95
 γιὰτὶ ἄλλον τόσο τῇ χαρὰ διπλώνει ἡ συντροφιά σου!
 Μὰ ἀκόμη λείπει...

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Τὸ λοιπὸ ἄς πᾶμε μὴν ἀργιοῦμε·

μὰ ἴντα χαρὰ διπλώνω ἐγώ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πηαίνωντας σοῦ δηγοῦμαι .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ἄρετα, σὺ στεπέντες νάμ τ' αὐτιά σου, ἃ θὰ μ' ἰκούσου .

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ .

100 Ποιὸς εἶναι αὐτός ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ὁ δάσκαλος εἶναι τοῦ Χρύσιππού σου .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

O fama quantum veloxes, onde a ragione fama
malum quonam velocius usum, μιλεῖ τὸ γράμμα·
Idest quando ofert nuncium malum si come questo
τοῦ Χρύσιππου ὅπου ἐγένηκε πάντοθες maniφέστο . . .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

105 Ἰντά'ναι αὐτὴ ἡ γιαθιβολή, νὰ ζῆς, ἀφέντη, πέ μας !

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ Χρύσιππο ὁ δούκας μας ἐσεκεστράριτέ μας,
μὰ δὲν κατέχω τὴν αἰτιά . . . καὶ ἐσύ ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Δὲ ξεύρω πρᾶμμα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ἔτσι μοῦ τό'πε ὁ Πάμφιλος, καὶ ξάπλωσε ἡ φάμα .

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ .

Ὡφου, μαντάτο θλιβερό, ὀϊμένα ὁ καϋμένος !

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

110 Lementi θέλεις, νὰ πῆς, ἂν ἦται πικραμένος·
ποιὸς εἶναι, Ἄρετα ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἀφέντης του τοῦ Χρύσιππου . . .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ἔσε Κάρλο

ab ventum statis gratiam osso rasonarlo .

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ποιὸ ὀνομάζει αὐτὸς ὦζό;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ πῶς σὲ σουσουμνιάζω

νοῦς βασιλαιοῦ 'ς τῇ γράτῃ εἶπα, γιὰτὶ θαυμάζω...

μὰ ἀπῆς μοῦ λέγει ὁ δοῦλός σου τὸ πῶς τοῦ μαθητῆ μου 115

ἀφέντης εἶσαι, γροίκησε καὶ πιάσε τῇ βουλῇ μου.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Πέ το, καὶ ἀπῆτις μοῦ τὸ πῆς, κ' ἐγὼ παρακαλῶ σε

καθὼς λογιάζεις καὶ μπορεῖς καὶ σὺ βοήθεια δῶσε.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Θυμοῦ το ὡς πάγεις νὰ τοῦ πῆς, γιὰτὶ ἔχεις πρᾶξις ἄλλαις,

salve me dulcissime filii quomodo vales. 120

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἰντα νὰ βάλλῃ; κ' ἔλεγα πῶς θὰ μὲ δασκαλέψῃς,

καὶ στράτα γιὰ βοήθειά του καμμιὰ νὰ μ' ἀρμηνέψῃς!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τότες ζημιὸ λατίνικα θὰ δῆς μοδέρνα ἐτέρσα

νὰ σοῦ μιλῇ βελότζιτερ σὲ πρόξα καὶ εἰσὲ βέρσα.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δέ μὲ βγάνουσι, δάσκαλε, τὰ λόγια ὁποῦ ξοδιάζεις·

125

ἔλα νὰ πᾶμε, γιὰ δὲ θές; πέ το, μὴ μὲ πειράζῃς...

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ti logica su pe quid est, καὶ αὐτὸς σοῦ ῥεσποντέρει,

δίδωντας definicion opu den eghi teri.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δάσκαλε, ὁ κακορροϊζικὸς καὶ νοῦ καὶ λογικά μου

μὲ τὸ μαντάτο ἐγὼ ἔχασα, καὶ ῥάϊσε ἡ καρδιά μου!

130

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Si est an sunt suennam θυμοῦ νὰ ἰντερογύρῃς,

καὶ τότε σοτισφτζιὸν σὰν πεθουμᾶς νὰ πάρῃς.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Τούτη τῇ σοτιτρατζιὸν μοῦ δῶτε ἐσὺ νὰ ζήσης,
 'ς τοῦ δούκα ἄς παῖμε, καὶ ἄς' τα αὐτά, μπλεῖο ἄλλο μὴ μιλήσι.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 135 Γροίκησε μιὰ ὀρατζιὸν νὰ τήνε πῆς τοῦ δούκα,
 dux Creta in regno apolinar non credo tanto luca.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Λουκᾶ ἐδᾶ μ' ἐβᾶπτισε καὶ διὰ ληνάρια λέγει...
 ἄς πηαίνωμε, Ἀρέτα μου, γιατί ἡ καρδιά μου κλαίγει!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- Tu parti vere κ' ἔρχομαι κ' ἐγὼ νὰ τοῦ μιλήσω,
 140 et fonderar l' occasion θέλω νὰ τὴν ἀρχίσω·
 'ς τούτη τῇ χώρα νὰ φανῇ πρεπό'ναι ἡ γιαρετή μου,
 γιὰ πᾶς καὶ ὅπου τρατάρεται κι' ὀγιά τὸ μαθητή μου.
 Καὶ ὁ γέρος Στάθης κι' ὁ γαμπρὸς ἀπομονὴ ἄς ἔχου,
 καὶ ἃ μ' ἔχουσι 'ς τοὺς γάμους τως χρεῖα ἄς μὲ ξετρέχου.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Α .

ΦΟΛΑΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΓΑΒΡΙΛΗΣ, καὶ ΣΤΑΘΗΣ.

Φ Ο Λ Α Σ .

- 143 Ποιὸς εἶναι αὐτοῦ ὅπου κτυπᾷ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πρόβαλλε, ἃ θε νὰ μάθης.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ἐσ' εἶσαι, Ἀρέτα, πὲ ἴντα θές;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἀυτοῦ 'ναι ἄφες ὁ Στάθης;

Φ Ο Λ Α Σ .

Ἐπᾶ ἔναι, ναίσκε !

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Μίλησε καὶ πέ του νά καταίβῃ,
καὶ μὲ ἀναγάλλιασι πολλή σοῦ τάσσω πῶς ν' ἀναίβῃ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ἴντά ἔναι ἡ ἀναγάλλιασι; γιὰτὶ τὴν κοπελιά μου
μοῦ ἐδάτευε ἀφέντης σου τόσο καιρὸ χωστά μου;

150

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πέρασε κάτω, ἀφέντη μου... μὰ κεῖνος δὲ σοῦ φταίγει.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ἴντα μὲ θέλει κάτω αὐτός; ἄς πᾶ νά δῶ ἴντα θέλει!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἀφέντη Στάθη, φίλε μου παλῆς καὶ ἐμπιστεμένε !

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Μισὲρ Γαβρίλη, ἀφέντη μου γλυκιὲ καὶ ἀγαπημένε !
μ' ὅλη τὴν πίκρα, φίλε μου, κλαίγω ὅκ τὴ χαρά μου.

155

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Καὶ μένα ἡ γιαναγάλλιασι μ' ἀνοίγει τὴν καρδιά μου .
Φίλε, τὴν πίκρα ξόρισε, τὰ ἀνακατώματά σου
τὰ στείλασι οἱ ὀρανοὶ γιὰ νά ἔβγῃ εἰσὲ χαρά σου .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Τὰ πάθη μου δὲν ἤμαθες, μ' ἀπῆς τὰ θές γροικῆσει,
περίσσα κακορροϊζικο μὲ θές ὀνοματίσει .
μὰ πότες ἤρτες, καὶ ἀφορμὴ ἔς τὴν Κρήτη ποιά σὲ σέρνει;

160

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δὲν εἶν' πολλὴ ὥρα ὅπου ἔσωσα, καὶ ἡ τύχη σου μὲ φέρνει .
τοῦτα ὅπου κράζεις πάθη σου καὶ βάσανα ἤμαθά τα,
καὶ γὼ τὰ διώχνω μὲ γλυκιὰ σὰμ πεθυμᾶς μαντάτα .

Σ Τ Α Θ Η Σ.

165 Καὶ δὰ ποθὲς ἐγροίκησες πῶς θέλει νὰ βλοήσῃ
τὸ Χρύσιππο ὁ δούκας μας νὰ μὲ παρηγορήσῃ;

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Τοῦτο ὄχι, δὲν μπορεῖ! παντρεῖά σὰν ἔχει ἡ ὀρεξί σου,
μηδὲ βολεῖ'ς τὸ Χρύσιππο νὰ 'ναι κ' εἰς τὸ παιδί σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

'Σ τοῦτο καλὸ 'ναι, φίλε μου, καὶ ὅποιος ἀλλιῶς λογιάζει,
170 'πειδὴ κ' ἡ γιαρραβώνιασι μόνο ἡ πρώτη ξάζει.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

'Αλήθεια λές, μ' ἂν εἶχε ζήσιμο ὁ Χρυσῆς σου,
ἦτονε τάχατες πρεπὸ νὰ πάρῃ τὸ παιδί σου;

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τέτοιας λογῆς παράνομο ποιὸς ἤμπορεῖ ν' ἀκούσῃ,
δυὸ ἀδέρφια ἀνάμεσά τωνε ποτὲ νὰ παντρευτοῦσι!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

175 Λοιπὸ ἂν ἦν' μπαράνομο, δὲν πρέπει ὁ Χρύσιππός σου
νὰ βλογηθῇ τῇ Φαῖτρά σου καὶ νὰ γενῇ γαμπρός σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πέ τονε, φίλε μου, καλλιὰ προδότῃ μου καὶ ὀχθρό μου,
καὶ μὴ μοῦ λές μὲ πίκρα μου πάλι τὸ Χρύσιππό μου!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Δὲν εἶν' προδότης, μηδὲ ὀχθρός, παιδί 'ναι τ' ἀπατοῦ σου,
180 κόκκαλο τοῦ κοκκάλου σου καὶ σάρκα τοῦ κορμνιοῦ σου·
μηδὲ τῇ θυγατέρᾳ σου δὲν ἔσμιξε ἀντάμῃ,
μηδὲ καὶ μὲ τὸ Χρύσιππο σφάλμα ποτὲ εἶχε κάμει.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

'Οἷμένα, ἀπὸ τῇ χαρᾷ γροικῶ καὶ ἀπολιγχίνω,
καὶ ὁ λογισμός μου ἐσάλεψε καὶ ἀπὸ τὸ νοῦ μου ἐβιχίνω.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Πιάσ' τονε, 'Αρέτα μου καὶ σύ, μὴμ πέση ὅπως τοῦ ἐφάνη · 185

θώργιε ἢ γιαγάπη ἢ πατρικὴ 'ς τὸν ἄθρωπο ἴντα κάνει!

μικρ' ἦτονε ἢ λιγοθυμνιά καὶ ἀρχίζει καὶ περνᾷ του.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Γροικῶ τονε καὶ στένεται . . . καίγω 'ς τ' ἀνάκαρά του.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

'Αρέντη Στάθη! . . .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Φίλε μου, πολλὰ παρακαλῶ σε
τέλειωτε τὴν ἀθιβολή, σωστὴ χαρὰ μοῦ δῶσε!

190

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

'Σ τὴν Μπουγδανιά ὄντας εἴμαστε καὶ 'ς τὸ κελλί, θυμήσου
τὸ Νικηφόρο τὸν καιρὸ ὁποῦ 'χες δουλευτὴ σου . . .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

'Σ τὸ σπίτι μου γεννήθηκε κ' ἦτονε ἀναθροφή μου,
καὶ τὸ παιδί μου μετ' αὐτὸ κρουσάροι ἐπήρασί μου,
καὶ ὁμάδι μᾶς ἐπήρασι, μὰ ἐμένα ἐλευθερῶσα
Μαλτέζικα · μ' αὐτοὶ ποτὲ δὲν ἔμαθα ποῦ ἐδῶσα.

195

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

'Ενα μπερτόνι ὠρίζε ἓνας 'Ρωμογενίτης
Τουρκος, μὰ φίλος μου παληὸς κ' ἰδιός μου συντοπίτης,
καὶ φτάνει τσῆ Μονοβασᾶς τὴ χώρα ἓνα βράδυ,
τὸ δουλευτὴ σου σύρνωντας καὶ τὸ παιδί σου ὁμάδι ·
τότε, 'ς ἐκείνη ἡλαχα κ' ἐγὼ τὴν ἴδια χώρα,
καὶ μὲ τὸν Τουρκο ἐσμίξαμε κ' ἐδώκαμε τὴ γνώρα ·
καὶ παίρνει με 'ς τὸ ξύλον του μιά ὥρα νὰ γευτοῦμε,
καὶ ἀπῆτις ἐποφάγαμε, τὸ ξύλο πᾶ νὰ δοῦμε ·
καὶ κάτω καταιδαίνωντας γροικῶ μεγάλο θρήνο,
καὶ τ' ὄνομά μου ἀνάκραζε λυπητερά εἰς ἐκεῖνο ·
καὶ πρὸς τὸ κλάῦμα ἐγύρισα μὲ λύπησι καὶ θώρου,

200

205

- κ' εἰς τοῦτο ἐκεῖ τὸ πρόσωπο θωρῶ τοῦ Νικηφόρου,
 καὶ ἐκράτειε εἰς τὰ χέργιά του κλαίγωντας τὸ παιδάκι,
 210 κ' ἠτρέχασι τ' ἀμμάτιά του τὸ δάκρυο ὡς ἀργυράκι.
 Πρωτῶ, ποιὸ εἶναι τὸ παιδί, καὶ πῶς ἐσκληρώθηκα,
 κ' ὅλα μοῦ τὰ δηγήθηκε μὲ πόνο μου καὶ πίκρα.
 Κ' ἐγώ, σὰν εἶχα τὴ φιλιὰ τοῦ Τούρκου, ἐζήτηξά τση,
 καὶ μὲ κανίσκια ὁποῦ ἔδωσα μεγάλα ἐγλύτωσά τση,
 215 καὶ ἐπῆρά τση ἔς τὴν Ζάκυθο· ἔτσι καὶ τὸ Χρυσῆ σου
 ὡσὰν παιδί μου ἀνάθρεψα γι' ἀγάπη ἐδική σου·
 καὶ τὸ Χρυσῆ δὲν ἤθελα πολλὰ νὰ μεταλλάξω,
 γιὰ τοῦτο πάλι Χρύσιππο μοῦ φάνη νὰ τὸ κράξω.
 Καὶ τόση ἀγάπη τοῦ βραστᾶ καὶ πόθο ἡ καρδιά μου,
 220 ὁποῦ γιὰ κληρονόμο μου τὸν ἔχω ἔς τὴ φτωχιά μου,
 καὶ γιὰ νὰ κάμῃ στόλισι μεγάλη τοῦ πραιμάτου,
 τὸν ἥστειλα τὴν ἀρετὴ νὰ μάθῃ τοῦ γραμματάτου.
 Τὸ λοιπονίς ἡ τύχη του κ' ἡ ἐδική σου γνώρα
 συνεπαρτὸ μ' ἐφέρχει καὶ μένα ἔς τέτοια χώρα.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- 225 Τώρα ὄντα θέλῃ ὁ θάνατος νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου,
 θαρραπαῦμένος βρίσκομαι, πειδὴ ἡῦρα τὸ παιδί μου.
 Μὰ ὁ Νικηφόρος, φίλε μου, τάχα νὰ ζῇ ὁ καῦμένος;

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ.

- Ὅλιγο καιρὸ ἐπόθανε αὐτὸς ὁ πικραμένος!
 Ἄς πάγῃ Ἀρέτας καὶ ἄς τὸ πῇ, κ' ἐμεῖς ἔς τοῦ δούκα οἱ δύο μὲ;
 230 ἄς πᾶ νὰ λευτερώσωμε ζημνιὸ τὸ Χρύσιππό μας.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΔΑΣΚΑΛΟΣ, ΜΠΡΑΒΟΣ, καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Alcun non puo saper da chi sia amato,

quando felice in su la voda sede [cāt?]

Ἐ τοῦ ροιζικοῦ τὰ μπόδιστρα κ' εἰς τὰ σαλέματά του

ξάζει πολλὰ τὸ φίλον του νὰ δῇ κανεὶς σιμά του,

γιατὶ ἔς τὴν καλορροϊζικιά μηδένας δὲν κατέχει

235

καὶ νὰ γνωρίτῃ φανερά φίλο καλὸ ποιὸν ἔχει,

πειδὴ ψεῦτοι καὶ ἀληθινοὶ τότες τὸν τριγυρίζου

κ' ὅλοι μὲ πίστι δείχνουσι πῶς ἔς τὴν καρδιά σφελίζου .

μ' ἀπῆς κειρὸ ἀντίδικο ἢ τύχη θέλει φέρει,

γυρίζουσι οἱ δίμουροι τὸμ πόδα εἰς ἄλλα μέρη .

240

Μ' ἀπ' ἀγαπᾶ μέ τὴν καρδιά τὴν ἴδια ζῆσι βάνει

γιὰ φίλο, καὶ ἀγαπᾷ τονε καὶ ἀπῆτις ἀποθάνη,

ταῖρι γιαμὰ ἔχει . . . καρδιακὴ φιλία μὰ πόση εὐρήκα

ἔς τὸ Χρύσιππο ὁ Πάμφιλος . . . τὸ βάσανόν του ἐγροῖκα,

νὰ πᾶ νὰ λέγη τοῦ δουκὸς νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ,

245

καὶ τὸ καστίγο, ὁποῦ ἐκεινοῦ τυχαίνει, αὐτοῦ νὰ δώσῃ !

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Λόγια, Πετροῦτζο, ἀπὸ σοφὴ καὶ ἀπὸ τεχνίτρα γλῶσσα .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ναίσκε, παινῶ τονε κ' ἐγώ, κ' ἄς δὲ γροικῶ καὶ τόσα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

O che ribalda copia, στέχω νὰ μὴ μιλήσω,

μ' ἀπῆ μοῦ λάχῃ τίποτας κακό, καὶ ἄς χαιρετήσω .

250

Bacio la porta e lo portal, di quel sogliente brando

o brava e famosissima progenie de Orlando .

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Καλῶς τὸ Δάσκαλο! ἀπατᾷ σὰ σ' ἔδα ἀνήμενά σε,
 νὰ σ' ἀθερτίρω ὅποῦ μέ δῆς μπλεῖό σου νὰ μὴμ πιινῇται.
 255 Ἐγροίκησές μου 'ς τοῦ δουκὸς σήμερο μέ τ' αὐτιά σου
 πῶς ἄνω κάτω σ' ἔβαλα μέ τῇ ῥετόρικᾷ σου·
 . μηδὲ ντοτόρε ἐψήρισε ἐκεῖνος, μηδ' ἐσέννα,
 μηδὲ ἐστοχαζέντο σᾶς σκιᾶς, μὰ ἐμίλε μετὰ μένα·
 καὶ τοῦτο μόνο ἔκαμε, πειδῇ καὶ τῶν ἀρμάτω
 260 πρέπει νὰ δίδουσι τιμὴ πλεῖα παρὰ τῷ γραμμάτῳ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Quidem ne cosa pariant, ma stava come un roco
 con tutto questo sentati come si vanta il giuoco.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Καὶ τοῦτο ἂν ἤθελες νὰ δῆς καὶ ἐσὺ μ' ἀληθοσύνη,
 στράρου πῶς σγουραφίζουσι καὶ δὲ τὴν δικηοσύνη,
 265 νὰ δῆς πῶς ἔχει 'ς τῇ δεξιᾷ χέρῳ σπαθὶ γδυμένο,
 καὶ λίμπρο ἓνα 'ς τῇ ξερῇ καὶ στέκει σφραλισμένο!
 καὶ μόνο τὸ ῥετράτο τση καὶ χῶρις ἄλλο κόπο
 σοῦ σημαδεύει τ' ἄρματτα πῶς ἔχουσι τὸν τόπο.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- Ad hoc ego respondeo propositum e dico
 270 quod arma cadunt literis, come il poeta antico;
 et molti altri savii filosofi e dotori
 affermano quod literas principius sunt honori;
 et etiam quod impera cum istis gubernatur,
 et omnes bones regoles gentibus semper datur.
 275 Sed istam controversiam ci accomodo tractare
 con questa sorte de omini cun quiam quidem quare?
 Τοῦτο ἢ γιελήθεια φανερό 'ς τὸ κόσμο ὅλο δείχνει
 καὶ εἰσὲ πολλόταταις φοραῖς καὶ τόποις τ' ἀποδείχνει
 l'incaricata ipotessi con mille e più raggioni
 280 et con antimematica ratio rationi.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Κάνκαφα καὶ ἀποστέματα νὰ βγάλη τὸ κορμί σου . . .
μῖλιν καὶ σὺ Ῥωμαίικα καθάρια καὶ ἀποκρίσου!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἦ ρατζιόνες τοῦ Μιλᾶ θὰ πῇ 'ς τὸν τρόπο αὐτόνο
τὸ πῶς τὸ αἷμα δρώνουσι νὰ ἀναχασκίσου μόνο·
δάσκαλε, τέτοια διαφορὰ ὁποῦδε θὰ τρατάρης,
σκιᾶς ἔλα 'ς ἄλλο τίποτας ἂ θές νὰ τσπουτάρης.

285

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μίλησε ἐσὺ γιὰ τ' ἄρματα, καὶ πάλιν ἐσὺ γιὰ κεῖνα
ὁποῦ τῆμ πεῖνα διώχνουσι, κ' ἐγὼ διὰ τῇ ντοτρίνα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἐμένα ἡ ψή μου μὲ σπαθὶ βαστᾷ καὶ μὲ πουνιάλο
σὲ βάρδια μία νὰ σταθῶ μὲ τεχνικὸ τὸ ζάλο,
νὰ 'χω τὸμ πόδα τὸ ζερβὸ ὁμπρός, τὸν ἄλλο ὀπίσω,
νὰ σὲ λαβῶσω μὲ εὐκολιὰ μεγάλη μου, νὰ ζήσω!

290

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ πιάσω ἓνα ντοτόρε
γῆ ἓνα ποέτα ὅποιον θές, γῆ ἓνα ψηλὸ ἀουτόρε
latino chie italica na su t'one sprimero
καὶ συλλογίστους ὅσους θές πάντα νὰ προπονέρω.

295

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ πιάσω ἓνα κομμάτι
χοῖτρο, ἀφέντη δάσκαλε, μερί, γῆ μόνο πλάτη,
νὰ κάμω τὸ μισὸ ὄφτὸ καὶ τ' ἄλλο 'ς τὸ τζυκάλι,
νὰ σοῦ χορτάσω μ' εὐκολιὰ καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη.

300

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἐμένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ 'ς ἓνα φουσάτο
μὲ τὸ σπαθί μου μοναχάς, νὰ ρίχνω ἀπάνω κάτω,
νὰ κόψω χίλιαις κεφαλαῖς, μέλη νὰ τεταρτιάσω,
πόδια καὶ χέργια νὰ πετῶ, κορμινὰ νὰ ξεκοιλιάτω.

305

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 305 Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ χίλιους σοφοὺς τοῦ κόσμου,
 ἂν ἔρθουσι σὲ ντέπουστα, νὰ δέσω μοναχός μου·
 νὰ σοῦ τοὺς κάμω μὲ ἐντροπὴ μεγάλη νὰ σωποῦσι,
 λίμπρο νὰ μὴν ἀνοίγουσι ὅπου καὶ ἃ μὲ θωροῦσι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ σὲ καπονέρα
 310 νὰ ρίξω μέσα τὴ δεξὰ καὶ τὴ ζερβή μου χέρα,
 νὰ μὴν ἀφήσω κάπωνα μηδένα, χίλοι ἂν ἦσα
 νὰ τοὺς σηκώσω μὲ χαρὰ καὶ μ' εὐκολιὰ περίστα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ μ' ἓνα μου φοῦσκο μόνο
 νὰ φρακασάρω, δάσκαλε, τὸ καύκαλό σου αὐτόνο.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 315 Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ ν' ἀργομεντάρω,
 καὶ ἓνα ὥζο ἀδιάκριτο πῶς εἶται νὰ τρατάρω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ στέκου νὰ μιλοῦσι,
 νὰ τοὺς γελῶ 'ς τ' ἀμμάτιά τως καὶ νὰ μηδὲ γροικοῦσι.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Δάσκαλε, τ' ἀργομέντο σου βάλ्लε 'ς τὸν ἐμαυτό σου,
 320 καὶ μάθε νὰ μιλῆς καλὰ, γὴ σπῶ τὸ κούκαλό σου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Est michi necessarium tacere antehessis.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μέσα σὲ νετζεσάριο δώσης ἐσὺ καὶ πέσης!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Καὶ ἂν τύχη δὲν τὴν ἔπαθε καλὰ ὄντας ἐγρεμνίστη...
 ὡτὰν καὶ σένα ἡ πλάτη σου σὰν κάπρου ἐκοπανίστη!
 325 Καὶ τῶν ἰδυῶ ἴντα ἐπάθασι σήμερα 'ς τὸ θεό μου
 θὰ πῶ μὲ μόδο ὁμορφο πῶς τὸ 'δχ 'ς τ' ὄνειρό μου.

Γράμματα, ἀφέντη δάσκαλε, τόσα περίσσα ἔχεις,
νὰ ζεδιαλύνης ὄνειρα τάχα νὰ μὴν κατέχης;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ξεύρω! καὶ ἂν ἐνειρεύτηκες, τὴν ὥρα μόνο πέ μου
ὅπου ἐθώργιες τ' ὄνειρο, καὶ τότες γροίκησέ μου.

330

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τ' ὄνειρο ἐτοῦτο ὅπου θὰ πῶ τὸ θώρου ὀγιά τοὺς δύο σας,
καὶ μὴ χορτάσω ὥστε νὰ ζῶ, ψώματα ἀνέ καὶ πῶ σας.

Τάχα σὰν νὰ ἔχετε ποθές τόπο, καὶ κάλεσέ σας
κανεῖς γιὰ νὰ μιλήσετε μέ ταῖς ἀγαφτικαῖς σας,

καὶ σένα εἰς νετζεσάριο ἐκαταγρέμνισέ σε,

335

καὶ τὰ νεζρά σου ἔσῳ ἴσπασες κ' ἐξεκουτρούκισέ σε.

καὶ σένα ἐσφαλίσασι ἔς ἀρμάρι καὶ καπνῖσα

μέ δειάφι, κ' εἰς τὴ ράχη σου ραβδὶ ἓνα ἐτσχκίσα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ὡς εἶναι ὁ νοῦς σου, γάϊδαρε, χοντρός καὶ ὁ λογισμός σου,

ἔτσ' εἶναι καὶ τὰ λόγιά σου χοντρά, καὶ τ' ὄνειρό σου!

340

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τ' ὄνειρο, ἀφέντη δάσκαλε, νὰ ζῆς, ξεδήγησέ μου.

[Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .]

Μετὰ χαρᾶς, μετὰ χαρᾶς, Πετροῦτζο, γροίκησέ μου.

Τῆς Ἑντίας ὁ βασιλεὺς τὸ σόνιον ἀπορτάρει

πῶς εἶναι, καὶ τὸν Ὅμηρο σὲ τοῦτο ἱμιτάρει,

δὺο πόρταις μ' ἀλεφάντινο κόκκαλο ἢ μιά, κ' ἡ γιάλλη

345

μέ τοῦ βουγιοῦ τὸ κέρατο, σὰ λέγει ἐκεῖνος πάλι.

καὶ αὐταῖς ἡ πόρταις βγάνουσι τοῦ ὕπνου τὰ ὄνειρά του,

quella d' anogio τὰ ψευτά, τ' ἀλήθεια τοῦ κεράτου.

Καὶ πρέπει ἀλήθειο τ' ὄνειρο νὰ ἵναι μέ δικηοσύνη,

γιατ' εἶσαι τοῦ κεράτου ἐσὺ πόρτα τσ' ἀληθοσύνης.

350

Καὶ μετὰ τοῦτο ἀφίνω σας, καὶ πάγω γιὰ νὰ δώσω

βουλή ὀγιά τὸ Χρύσιππο σὲ βάσανόν του τόσο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἄμμέ, μὰ δὲν ἐγροίκτησα τὰ ἀναιγυριστικά σου...
μὰ τὴ ρεσπόστα, δάσκαλε, σὰν ἔπρεπε ἡδιδά σου.

Σ Κ Η Ν Η Π Ε Μ Π Τ Η .

Φ Ο Λ Α Σ καὶ Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Φ Ο Λ Α Σ .

- 355 Ἦρτε ἡ ὥρα ἀφέντης μου ν' ἀνοίξῃ τὸ σακκοῦλι
νὰ βγοῦ τὰ μουχλιασμένα του νὰ τὰ χαροῦμε οὔλοι·
δυὸ γάμοι θὰ γενοῦσινε κ' οἱ δυό 'ναι 'ς τὰ παιδιὰ του,
γιὰ τοῦτο μπλεῖο δὲν εἶν' καιρὸς νὰ χώνῃ τὰ φλουριά του·
δὲ θέλει τοῦ κακοφανῇ 'ς τόση χαρά, λογιάζω,
360 δεῖπνο γιὰ τόση φαμελιὰ γιὰτὶ καταρδινιάζω·
γάλους, καπώνια ἔχομε, 'ρίφια, καὶ ἄγ κάνου χρεῖα
καὶ ἄλλα περίσσα, ἐπᾶ κοντὰ εἶν' ποῦρι ἡ λοσταρία.
Μὰ τέτοιο κόπο μοναχὸς δὲν ἤμπορᾷ τουράρω,
καὶ τὸμ Πετροῦτζο σύντροφο ἐλόγιασα νὰ πάρω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- 365 Καλὰ μαντάτα! ἀληθινὰ, Φόλα, ἐξανάνειωσές με
καὶ ἐμάκρυνες τὴ ζῆσίμου καὶ ἐκαλοκάρδισές με,
νὰ ζήσω, καὶ γι' ἀντίμεψι σοῦ τάσσω νὰ γυρέψω
παρτίδο ὀγιά λόγου σου καλὸ νὰ σὲ παντρέψω.

Φ Ο Λ Α Σ .

- Πλειὰ γληγορότερα ἤφινα νὰ βάλλου 'ς τὸ λαιμό μου
370 σκοινὶ νὰ μὲ φουρκίσουσι, Πετροῦτζο, 'ς τὸ θεό μου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Γιάντα δὲ θέλεις;

Φ Ο Λ Α Σ .

Ὅγιατὶ δὲ θέλουσι οἱ χρόνοι
καὶ ἄλλοι κουρφοί μου λογισμοί, καὶ τοῦτο μόνο σώνει·

μὰ ἀνέγλυτος προξενητὴς γιὰ λόγου του γυρεύει·
παντρέψου ἐσὺ καὶ τῶν ἄλλῳ μὴ θέλεις νάρμηνεύης.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μηδὲ κ' ἐγὼ δὲν τὸ θωρεῖς νὰ παντρευτῶ ποτὲ μου, 375
γιατὶ ἔχω δίκῃα ἀφορμή, Φόλῃ, καὶ γροίκησέ μου.
Χρόν' εἶναι ὅπου ἡμου 'ς τὰ Νησὰ κ' ἤμουνε παντρεμένος,
μὰ πλεὶς καλιὰ 'χα νὰ 'χα 'σται 'ς τοὺς Τούρκους σκλαβωμένος·
γυναῖκα μιὰ εἶχα ζηλιαρὰ πολλά, κακοδιαρμίστρα
'ς τὸ σπίτι, καὶ κακόπλαστη, δίμουρη, καὶ μεθύστρα, 380
κακόβια, ἀνάλατη, κοχλή, τόψια, ψειρομασκάλα,
λεμενταρίστρα καὶ γλωσσοῦ, φαγάνῃ, καὶ βουβάλα.

Φ Ο Λ Α Σ .

Πετροῦτζο, κατὰ τὰ πηλὰ θενά 'το καὶ τὸ φτυάρι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σώπασε, ὦζό, τὰ σάλιό σου... γροίκα τ' ἀπομονάρι.
Σὰν εἶδα τέτοιο βάσανο, 'ς ἓνα καράβι ἐμπήκα 385
ὅπου 'ς τὴν Κρήτη ἤρχουντο νὰ φύγω τόση πρίκα·
δὲ ξεύρω πῶς τὸ γροίκησε τούτῃ ἡ καταραμένη
καὶ βάρκα μιὰ τὴν ἤφερε κ' εἰς τὸ καράβι ἐμπαίνει·
'ς τὴ στράτα θέλει ἡ μοῖρά μου καὶ μιὰ φορτουνὰ ἀρχίζει
μιὰ νύκτα μὲ τὸ θάνατο νὰ μᾶς ἐφοβερίζῃ. 390
λέγει ὁ карабоκύρης μας, μὰ μὲ λαλιὰ θλιμμένη,
« παιδιὰ μου, χύσι ἄς κάμωμε, γιατί εἴμεσταν πνιμμένοι!
τὸ πλεὶς βαρύνει ρίξετε γομάρι, μὴν ἀργεῖτε,
γιατὶ κάλιό 'ναι ἡ ζῆσί μας, καὶ μὴν τὸ λυπηθῇτε! »
Τότες ποῖος ἐμπῶθε βουτζί, ποῖος ἔρριχνε βρέλα, 395
ποῖος ἠδειαζε τὰ ροῦχά του καὶ ἐπέτα τὴν κασέλλα·
'ς τοῦτο αὐτὴ τὴν ἀζουδιὰ ξάβνου κ' ἐγὼ ἤρπαξά τη
καὶ τέτοια λόγια λέγωντας ζημνιὸ ἐγρέμνισά τη:
« ἔμε 'ς τὸ γεροδαίμονα, γιατί βαρὺ γομάρι
δὲν ἔχω πλειότερο ἀπὸ σέ, κ' ἐκεῖνος ἄς σέ πάρῃ! » 400

Μέ τέτοιο τρόπο ἐγλύτωσα καί ἐβγήκα ἀπὸ τὰ πύθη,
καί αὐτὴ εἶπα πῶς ἐπήρασι τὰ κύματα καί χάθη.

Σάν τούτη καί χερότερα νὰ πᾶσι ὅσαι τῆς μνοιάζου,
ζημιῶ τοὺς κακορροϊζικούς ἄνδρες νὰ μὴμ πειράζου.

405 Λοιπὸ ἀπῆτις τὸ βροχὸ ἀπ' αὕτη ἤθελα ἀδειάσει,
ἄλλη σοῦ τάσσω ἀληθινὰ ποτὲ νὰ μὴ μὲ πιάσῃ.

Μαγάρι κι ἄλλοι σήμερο τὸ ξόμπλι μου νὰ πιάσῃ,
κ' εἰς τούτη τὴν ἀθιβολὴ κ' ἐκείνοι νὰ μοῦ μνοιάστῃ.

γιατὶ γυναῖκες ἔχουσι καί αὐτὴ σάν τῇ δικῇ μου,
· 410 καί τὸν καῦμό μου γνῶθουσι χωσμένοι 'ς τὸ πετζί μου.
κί ὅσοι ἔχου τέτοια θηλυκὰ καί ἀπόκεις τὰ πανδρεύου,
σκουλήκους κἀνου ζωντανοὶ καί ἀπὸ τὸ νοῦν τως ἔβγου.

Φ Ο Λ Α Σ .

Τὸ κολοκύθι θενὰ πῆς ὅποιο ἔκαψε περίσῃ,
'ς τὸν τράφο ἀπάνω ἀπὸ μακρὰ τὸν ἤδλεπα κ' ἐφύσα.

415 Πετροῦτζο, ἐδῶ τσ' ἀφένταις μας θώρει τση πῶς γελοῦσι,
'ς τὴν ὄψι φανερώνουσι ὅση χαρὰ βαστοῦσι.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΣΤΑΘΗΣ, ΔΟΤΟΡΟΣ, ΜΠΡΑΒΟΣ, ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ΦΟΛΑΣ,
ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΑΡΕΤΑΣ, ΓΑΒΡΙΛΗΣ,
ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Μὰ γιάντα ἐσεῖς ἐργήσετε; κακὰ μᾶς ἀγαπᾶτε!
νὰ 'χετε λάχει ἐδ' ἐκεῖ 'ς τοῦ δούκα νὰ γροικᾶτε...
σάν νὰ 'χε εἴσται ὁ Χρύσιππος παιδί καθολικόν του,

420 τέτοιας λογιῆς χαιράμενο εἶδα τὸ πρόσωπόν του!

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ πρᾶμμα δὲν ἐκάτεχα, μὰ ἂν ἤθελα τὸ μάθει
πλειὰ ὁμπρὸς εἶχά 'σται σύντροφος κ' ἐγὼ τ' ἀφ' ἐ τοῦ Στάθη.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μηδὲ κ' ἐγώ, νὰ ζήσωμε, μὰ μόνο ἀποὺ τὰ χεῖλη
τῆς ἀφεντιᾶς σου τό 'κουσα καὶ τοῦ μισέρ Γαβρίλη,
μὲ τὸν ἀφέντη ἐδεπᾶ κουκούρη, γιὰ νὰ δώσω
κονσέγιο γιὰ τὸ Χρύσιππο τὸ πῶς νὰ τὸν γλυτώσω.

425

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τῆς χώρας εἶμαι ἐγὼ ἄνθρωπος, καὶ μὴ μὲ λές κουκούρη!

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Δέν εἶπε τίποτας κακό, καὶ μὴ σκαλδάρης ποῦρι!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κουκούρι, ἐχάθησα θὰ πῆ, καὶ βέρμπο εἶναι λατῖνο,
καὶ βρίσκεις το 'ς τὸν Ἄλβαρο γῆ κ' εἰς τὸν Καλεπῖνο.

430

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Φόλα, ποτῆρι δέ θωρῶ, κούπα, μηδὲ λαῆνι,
καὶ ὀγιάντα λέγει τὸ λοιπὸ ὁ δάσκαλος τὸ πίνει;

Φ Ο Λ Α Σ .

Πάντα δυσκολογροίκτηταις ἢ γιεμιλιαῖς τοῦ ἐδαιίνου,
γιὰ τοῦτο ἐγὼ τὸν ἥδωκα καὶ τοῦ καταραμένου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Σώπασε, Φόλα, σώπασε, μηδὲ σοῦ τὸ γροικῆσου,
νὰ ζήσω, οἱ μαθητάδες του νὰ σὲ γενολογήσου.

435

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ .

Δάσκαλε, 'ς τούτη τῇ χαρᾷ τούτῳ τῷ συμπεθέρω,
μὰ τὴν ἀλήθεια, τίποτα σήμερο δέ τζεδέρω.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κρέδω, γιατί ἡ ἀναθροφή τσ' ἀγάπης εἶναι δέμα
τέτοιας λογῆς ἀδυνατὸ παρά τὸ ἴδιο αἷμα.

440

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Μισέρ Γαβρίλη φίλε μου, καὶ σὺ 'ς τὴν κατοικιά μας
παρακαλῶ σε νὰ συρθῆς νὰ 'σαι 'ς τὴ συντροφιά μας.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Πειδὴ ἢ γιαγάπη μ' ἔφερε τοῦ Χρύσιππου 'ς τὴν Κρήτη,
μὲ σύρνει ἢ ἴδια μετ' αὐτὸ νά'μαι κ' εἰς ἓνα σπίτι.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

445 Κ' ἐγὼ μὲ τὴ Λαμπροῦσά μου καὶ μὲ τὸ Χρύσιππό μου,
θέλετε καὶ ἃ δὲ θέλετε, θενά 'μαι, 'ς τὸ θεό μου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τὴ συντροφιά σου θέλομε, μάλιος παρακαλοῦμε,
κ' εἰς ἓνα σπίτι νά'μεστα πολλὰ σ' ἐπιθυμοῦμε.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

Τὸ πρᾶμμα ὅλο, δάσκαλε, τοῦ γράψε γιὰ προικιόν του,
450 κ' ἔχε τὸ λόγο καὶ ἀπὸ δᾶ καὶ ὀμπρὸς ἄς ἢ ἐδικόν του.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Καὶ ἐμένα, ἀφέντη δάσκαλε, μόνο νὰ γουδερνάρη,
καὶ τ' ἄλλο ἄς ἔχη, ζῶντάς μου σὰ θέλει καὶ ἄς τὸ πάρη.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Κ' ἐγὼ τὴ θυγατέρα μου μὲ τὸ ἐμισὸ προυκίζω,
καὶ τ' ἄλλο ἄς ἦν' τοῦ Χρύσιππου, καὶ πρᾶμμα δὲν κρατίζω.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

455 Νὰ μείνουσι ἐρέδε σας κ' οἱ δύο τῶνε πρεπό'ναι,
καὶ νὰ τὸ γράψω τάσσω σας da buon tabellione.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἀμπέλια ἐμεῖς δὲν ἔχομε, μὰ τ' ἄλλο πρᾶμμα γράψε.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Da buon notaro θενά πῃ, καὶ αὐτὰ τὰ λόγια πάψε.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πάμφιλε, σίμωσε ἐδεπᾶ, μηδὲ θαρρῆς, παιδί μου,
460 'ς τὴ Φαῖδρα ἐπαντρεύθηκες δίχωςτας τὴ βουλή μου,
πῶς νά'χω παραπόνεσι καμμιὰ ἀντιδικά σου,
γιατὶ ψηφῶ καὶ χαίρομαι τὴν ἐδικιότητά σου.

ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Τὸ σπλάγχχνος κ' ἡ γιαγάπη σου προικιό, ἀφέντη, τάσσει
 τόσα καλὸ ὅσο μπορεῖ πᾶσα ἓνας νὰ λογιᾶση,
 μὰ ἂν ἦτο καὶ λιγώτερο, φτάνει νὰ μὲ σκλαβώνη
 465 μὲ τόση καλοσύνη τση, κ' ἐκείνη μὲ πλερώνει.
 κι' ὅχι ὡσὰ ξένο γέννημα, μὰ πάντα ὡσὰν παιδί σου
 καθολικό, νὰ προσκυνῶ τάσσω τῆς θέλησίς σου.

ΣΤΑΘΗΣ.

Καὶ σὺ Χρυσῇ μου, ζῆσί μου, μάκρεμα τῷ χρόνῳ μου,
 470 πόση χαρὰ καὶ ἀνάπαψι δίδεις τῷ γερατειῷ μου!

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Τὴν ἴδια ἀναγάλλιασι καὶ τὴ χαρὰ τὴν ἴδια
 τῆς ἀφεντιᾶς σου ἔχω κ' ἐγώ, κ' εἰς τέτοιον τρόπο ἀφνίδια.
 καὶ τὴ χαρὰ, ἀφέντη μου, τὴν ἐδική σου πάλι
 τ' ἄλλου μου ἀφέντη ἐδίπλωσε καὶ ἐγίνη πλειὰ μεγάλη.

ΓΑΒΡΙΛΗΣ.

Καὶ μένα τὰ θαμάσματα τοῦτα μ' ἀναγαλλιοῦσι,
 475 καὶ ἀπὸ τὴν τόση μου χαρὰ τὰ δάκρυα μοῦ κινουῦσι.

ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Καὶ μένα ἡ χαροκοπιαῖς μ' ἀναγαλλιοῦ περίσσα,
 καὶ ἀπὸ τὴν τόση μου χαρὰ τὰ σάλιά μου ἐκινήσα.

ΜΠΡΑΒΟΣ.

Ἀφέντη Χρύσιππε, κ' ἐγὼ χαίρομαι τὴ χαρά σας,
 καὶ ἐσένα, ἀφέντη Πάμφιλε καὶ ἄς ἦ μὲ τὴν ὑγείά σας!
 480 μὰ καλὴ νύκτα ἀφίνω σας...

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Καὶ γιάντα εἰς τὴ χαρά μας
 καὶ ἐσὺ δὲ στέκεις μετὰ μᾶς; δὲ θεὸς τὴ συντροφιά μας;

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Σάν παραπόνεσι ἔχομε μέ τὸν ἀφέ τὸ Στάθη,
 μὰ ἐδῶ δέν εἶναι μπορετὸ κανεῖς νά τήνε μάθη·
 485 γιαῦτως δέ θέλω νά σταθῶ.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Κ' ἴντά 'χεις μετὰ μένα;
 κ' ἐγὼ ποτέ δέ σοῦ 'καμα κακὸ μηδὲ κανένα.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Καί μολογᾷς το, πῶς κακὸ ποτέ δέν ἤκαμές μου,
 μηδὲ μέ τὸ δακτύλι σου γι' ἀφρόντε ἤκιζές μου;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Νά ζήσω σκιᾶς 'ς τὰ ροῦχά σου δέν ἄγγιζα ποτέ μου,
 490 μέ γνώμη καί μέ λοῖσμὸ σάλες, καί πιστεψέ μου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τούτ' εἶναι σοτιφατζιὸν τέτοιας λογιῆς μεγάλη .
 ὅπου ὁ Ρωμέης πλειότερη δέν ἤμπορεῖ ναῦρη ἄλλη.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πειδὴ καί σκούζα κάνεις μου, τὴ σκούζα ἀτζετάρω,
 καί φίλο ἀπῶδα καί ὀμπρὸς καλὸ θὰ σέ στιμάρω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

495 Δέν ἔγκιξε 'ς τὰ ροῦχά του, γιατί ἄλλα ροῦχα ἐφόργιε,
 μὰ ἐκαλοδιάταξέν τονε 'ς ἐκεῖνο ὅπου ἐμπόργιε.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Γροίκησε, Φόλα· ποῦ 'σαι ἐσύ;

Φ Ο Λ Α Σ .

Τί θέλεις ἢ γιαφεντιά σου;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Πήγαινε ὀγλήγορα νά πῆς ἀπάνω τῆς κεράς σου,
 καί ἄς ἔρθῃ κάτω νά σταθῇ 'ς τὴμ πόρτα ὠρδινισμέντ.

ν' ἀποδεχτῇ τὴν ἄλλη σου κυρά, καθὼς τυχαίνει. 500
Μίλησε, Ἀρέτα μου, καὶ σύ, καὶ νὰ καταΐβου κάμε,
μὲ χωρὶς ἄργιτα καμνιὰ 'ς τὸ σπίτι μας νὰ πᾶμε.
(Τότες ἐβγήνουσι ἡ γυναῖκες ὅζω 'ς τὴ σένα).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΣΤΑΘΗΣ, ΔΟΤΟΡΟΣ, ΦΑΙΔΡΑ, ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΦΛΟΥΡΟΥ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ,
ΜΠΡΑΒΟΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ΦΟΛΑΣ, ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ,
ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ΓΑΒΡΙΛΗΣ.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Καλῶς ταῖς θυγατέρες μου, σμίξετε ἀγκαλιαστήτε,
φιλήσατε, νεράϊδες μου, γλυκοχαιρετηκτῆτε .

Δ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ .

Λαμπροῦσα, σίμωσε ἐδεπᾶ, μὴ 'ντρέπε(σαι), κερά μου 505
πέτε τὰ καλορροΐζικα σὰν ἡ πρεπὸ τοῦ γάμου .

Φ Α Ι Δ Ρ Α .

Ἄς ᾔηται ῥόδο ἡ μοῖρά σου, χρυσὸ τὸ ῥοιζικό σου .

Λ Α Μ Π Ρ Ο Υ Σ Α .

Καὶ ἐσένα πλάσμα τοῦ ὁρανοῦ, σὰ λέγεις τὸ δικό σου .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Τὸ ῥοιζικὸ καὶ ἡ μοῖρά σας τὴ δόξα νὰ ριζώνου,
βλαστοὺς νὰ ῥίχτου τῆς τιμῆς 'ς τὸ κόσμον νὰ ξαπλώνου. 510

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Τὸ ῥοιζικὸ καὶ ἡ μοῖρά σας ν' ἀθιοῦσι καὶ νὰ δένου,
χρυσοὺς καρποὺς νὰ κάμετε τὸ κόσμον νὰ πλουταίνου .

Μ Α Ρ Γ Α Ρ Ι Τ Α .

Τὸ ῥοιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ ἀθιοῦ μαργαριτάρια,
νὰ δένουσι βαρύτιμα ζαφείρια καὶ λιθάρια .

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

515 Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας τόσαις τιμαῖς καὶ πλούτῃ
νὰ σᾶς ἀξώσου, καὶ μακρὰ πολλὰ τῇ ζῇσι ἐτούτῃ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ κάμου κληρονόμους
νὰ φέξου εἰς τὰ γράμματτ, νὰ ξεδηγοῦσι νόμους.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ ᾽στε καλά, νὰ δῆτε
520 παιδόγγονα σὰ θέλετε καὶ μὲ χαραῖς νὰ ζῆτε.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας πάντα ἄς παιδογγοנוῦσι,
νὰ κάμου ἄντρες, ξακουστοὺς καὶ ἀδυνατοὺς νὰ βγοῦσι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας χίλια καλὰ νὰ ράινου,
λαζάνια ἄς βγάλλου θάλασσαις, Πετροῦτζοι νὰ χορταίνου.

Φ Ο Λ Α Σ .

525 Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ τρέχουσι μοσκάτα,
καὶ πάντα νὰ ᾽ναι τὰ βουτζὰ νὰ πίνωμε γεμάτα.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Χρύσιππε, τῇ Λαμπροῦσά σου πιάσ' τῆνε ἀπὸ τῇ χέρῃ,
καὶ σὺ τῇ Φαῖδρῃ, Πάμφιλε, νὰ πᾶμε σπίτι πέρα.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

Χέρα ὁποῦ ἀνοίγεις τῇ ὀρανοῦς, καὶ ζωντανὸ μὲ βάνεις,
530 σὲ τόση καλορροιζικιά, καὶ ἀθάνατο μὲ κάνεις,
χέρα κατὰσπρῃ κ' ὁμορφῇ, χιονάτῃ, ὁποῦ μ' ἀγγίζεις
καὶ ἀγγίζωντας τὰ πάθη μου καὶ τοὺς καῦμοὺς ξορίζεις!

Π Α Μ Φ Ι Λ Ο Σ .

Χέρα γλυκειὰ ὁποῦ μ' ἄναιξε ἡ χέρα ἡ δική σου,
καὶ εἰς τὴν ἀγκάλη μ' ἔβαλλε μέσα τοῦ παρθεῖσου.
535 χέρα κατὰσπρῃ κ' ὁμορφῇ, μαλαματένια χέρα,
ὁποῦ τῇ νύκτῃ ἐσφάλισες καὶ ἀνοίγεις τὴν ἡμέρῃ!

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Θυμήσου, Ἀλεξάνδρα μου, σήμερο τ' ὄνειρό σου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Κ' εἰς τὸν ὑγιὸς ἐξεδήλιανε ποῦρι κ' εἰς τὸ γαμπρό σου,
μὰ κάτεχιε ἀκριβοτάτο θέλω τὸ χάρισμά μου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τάσσ' ὁλωνῶ σας τὰ πρεπὰ νὰ κάμωμε τοῦ γάμου,
καὶ ἀνέν καὶ θέλῃς καὶ παντρειά, τὸ Φόλα μας σοῦ τάσσω.

540

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Θέλω! κί ἄς ἔρθῃ τὸ λοιπὸς τῇ χέραν του νὰ πιάσω.

Φ Ο Λ Α Σ.

Θέλω τη, μὰ ποστίτζα μου, καὶ λόγο ἔτσι ἄς δώσῃ,
γιατὶ ἔχω παρατήρημα παπᾶς νὰ μοῦ σιμώσῃ.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Δέ' ντρέπεσαι, μεθύστακα, σιώπα, τὰ σάλια... φυοῦ σου!

545

δὲ σ' ἔθελα φαμέγιό μου, καὶ 'ς ἔβγῃ ἀπὸ τὸ νοῦ σου.

Φ Ο Λ Α Σ.

Φαμέγιο, κακοροίζικη, νὰ μ' ἔχῃς ἐδικό σου...

δὲν εἶμαι ἀμπάσος 'ς τῇ δουλειᾷ, σὰν ἔχῃ ὁ λογισμός σου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ.

Νὰ ζῇς, ἀφέντη, ἄς πηαίνωμε 'ς τὸ σπίτι, μὴν ἀργιοῦμε,
καὶ ἀπὸ τ' ἀδόντι τοὺς γαμπροὺς λογιάζω νὰ κρατοῦμε.

550

ἄς πᾶ χαροκοπήσωμε, καὶ πασαεῖς ἄς πιάσῃ

τὸ μίσο ἐκεῖνο ὅπου ἀγαπᾶ νὰ τὸν καταχορτάσῃ.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πετροῦτζο, φρόνιμα μιλεῖς, 'ς τὸ σπίτι μέσα ἄς μποῦμε
τὸ λοιπονίς, συμπέθερε, σὰν πρέπει νὰ χαροῦμε.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Ἄς πᾶσ: ὁμπρὸς τ' ἀντροῦνα.

555

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Χρύσιππε, στράτα κάμε.

πορπάτει, Πάμφιλε, καὶ σύ 'ς τὸ σπίτι μας νὰ πᾶμε.
 Μισέρ Γαβρίλη, πηκίνεστε μὲ τὸ συμπέθερό μας,
 καὶ σεῖς οἱ ἄλλοι 'ς τὴ χαρὰ ἐλάτε τῶμ παιδιῶ μας!

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

Φ Ο Λ Α Σ Μ Ο Ν Α Χ Ο Σ.

- Λογιάζω ἐτούταις ἡ χαραῖς καὶ τὰ καμώματά μας
 560 πολλὰ νὰ ἀρέσου τῶ φιλῶ καὶ ὦτινος ἀγαπᾶ μας·
 πειδὴ καὶ τοῦτα γίνονται συχνιὰ σὲ πᾶσα τόπο,
 μόνο γιὰ δόξα τοῦ θεοῦ καὶ γιὰ χαρὰ ἀθρώπων,
 καὶ γιὰ χαρὰ σας ἐπειδὴ γίνονται ἐτούτοι οἱ γάμοι,
 καὶ σεῖς, ἀφένταις, μετὰ μᾶς ὅλοι χαρῆτε ἀντάμη.
 565 Δὲν ἔχω τρόπο ἔμορφο καὶ τέχνη δὲν κατέχω.
 μήτε καὶ λόγια πλειὰ ψηλά, γράμμα γιατί δὲν ἔχω·
 μὰ ἂν ἤθελά 'χει, πλειότερη χαρὰ σᾶς εἶχα δώσει
 καὶ εὐχαριστιὰ σὰν ἤπρεπε σὲ καλοσύνη τόση·
 μὰ μὲ τὴ γλῶσσα ὅπου μπορῶ κλιτῶς μὲ ταπεινότη
 570 τὴν εὐγενιὰ καὶ πρᾶξές σας τιμῶ καὶ προσκυνῶ τη·
 πειδὴ καὶ ἀρourkeστήκετε τὰ χαμηλωμένα
 λόγια τοῦ Φόλα σήμερο δικά του, κι' ὄχι ξένα,
 καὶ ἃ σᾶς ἐδεῖξαν ὁμορφα καὶ ἀρέσασί σας ὅλα,
 βίβα 'ς τὰ δολοπλέματα τοῦ πόθου, πέτε, Φόλα!

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ

ΠΟΙΜΕΝΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ.

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α .

ΓΥΠΑΡΙΣ ἀγαφτικός της Πανώρηας .

ΑΛΕΞΙΣ ἀγαφτικός της Ἀθούσας .

ΠΑΝΩΡΗΑ κορασίδα .

ΑΘΟΥΣΑ κορασίδα .

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ κύρης της Πανώρηας .

ΦΡΟΣΥΝΗ γρηά .

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ἡ θεά .

ΕΡΩΤΑΣ ὁ υἱός της .

ΜΑΓΑ (Νεράιδα) .

ΠΡΕΣΒΥΤΗΣ (ιερεὺς Ἀφροδίτης) .

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ἡ ΘΕΑ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ

καὶ ὁ ΖΕΥΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ Ἰδᾷ . ●

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Πρόλογος τῆς θεᾶς τῆς κωμωδίας τοῦ Γύπαρι.

Μὴν τὸ ἔχετε παράξενο, ἄρχοντες τιμημένοι,
ἀνὲν καὶ τῶρα εὐρίσκεστε ξάθνου πρεμαζωμένοι
ἔς τοῦτα τὰ δάση σήμερο, γιατί ἡ δική μου χάρι
σᾶς ἤφερε, χαρὰ πολλὴ πᾶσα ἕνας σας νὰ πάρῃ.
Μὰ φαίνεται μου, βλέπω σας καὶ ὅλοι σας καρτερεῖτε 5
περίσσα πεθυμητικοὶ ἐμὲ ν' ἀφουκραστήτε·
καὶ τὸ πρεπὸ ναι νὰ σᾶς ἔπῳ καὶ νὰ σᾶς φανερώσω,
μιὰ ὁμορφὴ ξεφάντωσι θέλω νὰ σᾶς ἐδώσω.
Θεὰ εἶμαι μπορεζάμενη, καλὰ κ' ἡ φορεσά μου
καὶ τὸ δοξάρι ὁποῦ βαστῶ καὶ ὀπίσω τὰ μαλλιά μου 10
νὰ σκορπιστοῦ ἔς τοὺς νόμους μου, καὶ ὅσοι μὲ συντηροῦσι
γιά βοσκοπούλα κάνουνσι τῇ Ἰδᾶς νὰ μὲ κρατοῦσι·
καὶ ἐδόθη μου ὁλομόναχῃ τὸ κόσμον νὰ γυρίσω
χαρὰς καὶ περιάθασες, κ' εἰς ἄλλους νὰ ἔξορίσω
τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα καὶ τῇ ἔγνωιαι ταῖς μεγάλαις 15
κί ὅλα τὰ βάρη τῆς καρδιᾶς κί ὅλαις ταῖς πρίκαις τσ' ἄλλαις·
κ' ἤμουνα τὸν ἀλλοτινὸ καιρὸ συνειθισμένη
ἔς τόπους εὐγενικώτατους νὰ ἔμαι κατοικημένη·
γιαῦτως σὲ χώραις ἤμουνε καὶ ἐσυντηροῦσά με ὅλοι
σὲ γάμους, σὲ ξεφάντωσες, καματερὴ καὶ σκόλη, 20
καὶ οὐδένανε δὲν ἄφηκα νὰ στέκῃ πικραμένος,
μὰ πάντοτε χαιράμενος καὶ καλοκαρδισμένος,
γιατὶ ἐσπουδάξαν ὅλοι τῶς νὰ ἔχουσι πᾶσα μέρα

- πολλῶ λογιῶ ξεφάντωσης 'ς τῇ νειότη κ' εἰς τὰ γέρχ·
 25 καὶ ὅς' εἶχαν ἀγαθὰ πολλὰ μὲ σπλαχνοσύνη πλεῖσα
 πᾶσα καιρὸ ἀλλήλως τως 'ς ἄμετρη ἀγάπη ἦσα,
 'σάν καὶ τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴ νύκτα ἀνάμεσά τους
 κεῖνά 'σανε τὰ σπέρνασι κεῖνα τὰ πωρικά τους·
 δὲν ἀγνωρίσαν διαφοραῖς 'σύγχυτες καὶ ἀταξάδες,
 30 μά'σανε δίχως ἀτυχιαῖς καὶ δίχως πελελάδες,
 γέροντες δίχως πονηργιὰ καὶ δίχως κακοσύνη·
 ὦ καλορροϊζικοὶ καιροὶ ἄλλοτες, ποῦ 'σα ἐκεῖνοι!
 Μ' ἀπῆτις, δὲν κατέχω πῶς, γνώμη ἀλλάξαν οὔλοι
 καὶ 'γίνησαν τοῦ χρυσαφιοῦ καὶ τῆς πλουσότης δοῦλοι,
 35 καὶ βαρεμένους λογισμοὺς καὶ ἔγνοιας ἐπροσκαλέσα
 μὲ χίλια πάθη καὶ καῦμοὺς 'ς τὸ λογισμόν τους μέσα,
 πᾶσα κανεῖς γιὰ λόγου του ξεχωριστὰ περνῶντας,
 τὸ πρᾶμμά του φυλάσσωντας καὶ τῶν ἄλλων ἀρπῶντας,
 καὶ κλάῦματα καὶ διαφοραῖς, πολέμοι καὶ θανάτοι,
 40 καὶ ἄλλαις περισσις ἀτυχιαῖς πάντα νά 'ναι γεμάτοι,
 ταῖς χώραις τως ἐβάλθηκα σάν τὸ κᾶμα ν' ἀφήσω,
 κ' εἰσὲ βουνὰ καὶ δάσητα νά 'ρθῶ νά κατοικήσω·
 μακρὰ ἀπὸ κτύπους καὶ φωναῖς καὶ ἀπὸ ζηλιαῖς περισσις
 καὶ ἀπὸ ἄλλαις μεγαλείτεραις βασανισμέναις κρίσεις,
 45 καὶ μὲ περισσα εὐγενικοὺς βοσκοὺς γυρίζω ὁμάδι,
 κρατῶντάς τους πασίχαρους ἀπ' τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ·
 κί ὦρξαι σὲ γάμους βρίσκομαι, κί ὦρξαι εἰς χαρὰς περισσις
 ποῦ ἐδῶ 'ς τὴν Ἰδα γίνονται μὲ βοσκοπούλαις ἴσαις,
 γυρίζοντας τὰ δάσητα, ξετρέχοντας νά βροῦμε
 50 λάφια, καὶ ἀγρίμνια διώχνοντας, πάντα νά κυνηγοῦμε
 μὲ πλείσιο κόπο ἀληθινά, μὰ 'δὲ χρὰ μεγάλη!
 ποῦ σὰ βρεθοῦμε δλοὶ μας πρεμαζωμένοι πάλι,
 δείχνοντας μὲ τὴν κούρασι τίς ἀναγαλλιασμένος
 ἐκ τὸ κυνῆγι ποῦ 'καμε σάν εἶν' συνειθισμένος,

καθένος τους 'ς τὰ δάσητα κάμνει, μ' ἀπῆ γυρίσουν 55
 τὸ πῶς σὲ γάμους ὁμορφους δυὸ βοσκοπούλων ἦσαν.
 Ἄγριας ταῖς θέλετε ἰδεῖ, καὶ μ' ἐπιτηδειοσύνη
 καὶ ὀρεκτικαῖς ἔχου νὰ βγοῦ, μὰ τὴν ἀληθοσύνη·
 καὶ τάσσω σας τὸ λοιπονὶς χαρὰ πολλὴ νὰ ᾄητε,
 μὲ πλεῖστα περιδιάβῃσι καὶ ὅλοι ν' ἀφουκραστῇτε· 60
 πολλὰ σᾶς ἐπκρακαλῶ νὰ σωπαστῇ ἡ μιλιὰ σας...
 ἄς ἦναι τὸ λοιπὸ ὡς θές! — καὶ δότε μας τ' αὐτιά σας,
 καὶ ν' ἀγροικήσετε ὅλοι σας σᾶς τάσσω νὰ χαρῇτε,
 ἀπῆτις στρέψετε ἀπὸ ᾧ 'ς ὃ, τι καὶ ἂν ἐθωρεῖτε
 ἐδῶ 'ς τὴν Ἰδα ὁμπροστάς τῆς τιμιότητάς σας 65
 σήμερο θέλετε χαρῇ μ' ὅλη τὴν συντροφιὰ σας,
 ὅσ' ᾄητε τούτους τοὺς δυονοὺς γάμους τοὺς παινεμένους
 ὅπου σᾶς ἐδηγήθηκα βρίσκετε ὠρδινιασμένους·
 πρίχου μισέψετε ἀπὸ ᾧ μὲ χάρι τσ' Ἀφροδίτης
 νὰ πέψῃ τὸ παιδάκιν τῆς ἀποῦ τῆς ἔμνοιάζει ὅτις, 70
 δεῖ θέλετε πῶς καὶ τοὺς δυὸ πέμπει νὰ τσῇ γυρέψῃ,
 καὶ ἂν τσῇ εὖρῃ τόσο ἀδυνατὰ πολλὰ νὰ τσῇ δοξέψῃ,
 κ' ἡ τόση τως ἔπερηφανεῖα καὶ πλεῖστα κακοσύνη
 κ' ἡ γιόργιταις ὅπου ἔχασιν νὰ στρέψου καλοσύνη·
 ὅγιά τὴν λαύρα τὴν πολλὴ καὶ ἀδυνατὴ τὴν τόση 75
 φλόγα ποῦ μέσα 'ς τὴν καρδιά καὶ τῷ δυονῶ ριζώσῃ,
 πρᾶμμα ποῦ δὲν ὠλπίζασιν τοῦτοι ποτὲ νὰ λάχου,
 ἔτσι γοργὸ σὲ παιδωμαῖς καὶ τόση ἀγάπη νὰ ἔχου,
 'ς αὐτοὺς τοὺς νειοὺς ὅπου ἔχασιν τόση ὀργιτα μεγάλη
 καὶ τῶρα 'ς τόσα κίντυνα βρίσκεται ὁ γεῖς κ' ἡ γιᾶλλη. 80
 Μὲ τσ' Ἀφροδίτης μπόρεσι ἦτονε αἰτιά κι' ὁ γυιὸς τῆς,
 καὶ πᾶσα μνιὰ ὅκ ταῖς κορυσταῖς ἔλλαξε ὁ λογισμὸς τῆς,
 καὶ τσῇ ὀργισὲς τοὺς ταῖς πολλαῖς ὅπου ἔχασιν ἐξάρηκα
 καὶ ἀνδρόγυνα ἐγενήκασιν ἀπῆς εὐλογηθῆκα.
 Μὰ ἓνα ἀγαπητικὸ θωρῶ κ' ἔρχεται ἐδῶ κλαυμένος 85

ἐτοῦτος εἶναι ὁ Γύπαρις ὁ πολυπαθημένος·
 ἐτοῦτος εἶναι ἀληθινά, καλὰ τ' ἀφουκραστῆτε,
 πόση λακτάρια ἔχουσι ὅσοι ἀγαποῦ νὰ ᾄδῃτε!
 Καὶ ἀφίνω σας πολλὴ ζωὴ, γιατίι θωρῶ 'ς τὴ βρύσι
 90 ἐσίμωτε ὁ Γύπαρις τὰ πάθη του ν' ἀρχίσῃ.

Πρόλογος τοῦ θεοῦ τοῦ Ζεῦς.

Πόσῃν ἀγάπῃν σᾶς βαστῶ, γυναῖκες τιμημέναις
 καὶ κορρασιῖς μου εὐγενικαῖς καὶ ὠμορφοκαμωμέναις,
 γιὰ ταῖς πολλαῖς σας χάριτες καὶ τὰ ἴμορρά σας, κάλλῃ
 μπορεῖ 'ς τὸν νοῦν τῆς παῖσα μνιὰ ἐτοῦτο νὰ τὸ βάλῃ,
 95 θωρῶντας πῶς σᾶς ἔφερα ξεφάντωσι ἐτόση
 νάρθητε ἐπᾶ νὰ πάρετε μὲ δίχως σκιᾶς νὰ γνῶσῃ
 κόπο καμνιὰ ἀπὸ λόγου σας, χάρι ποῦ δὲν μποροῦσι
 νὰ ἐκάμα ἐκεῖνοι ὅπου τσῆ γῆς τὰ μέρη κατοικοῦσι·
 μὰ τὸ πρεπὸ μου φαίνεται νὰ σᾶς ἐφανερῶσω
 100 πχοῖδς εἶμαι καὶ ξεφάντωσι θέλω νὰ σᾶς ἐδώσω.
 Ἐγὼ 'μαι ἐκεῖνος τὸ λοιπὸ ποῦ μὲ σπουδῇ γυρίζω
 καὶ φῶς τῆς γῆς καὶ τοῦ ὀρανοῦ καθημερνὸ χαρίζω·
 ἐγὼ 'μαι ὅπου τὰ πράγματα θρέρω τῆς γῆς, καὶ οὐδέν
 γίνεται δίχως μου ποτέ μηδ' ἓναι καμωμένον,
 105 μηδ' ἐμπορεῖ νὰ στέκεται 'ς τὴ χάρι τὴ δική μου·
 καθὼς ὅλαις τὸ βλέπετε μὲ τὴν ἐμπόρεσί μου
 τὰ φύτρα καὶ τὰ λούλουδα, τ' ἄνθη, οἱ καρποὶ καὶ τ' ἄλλα
 τὰ ἴπωρικὰ καὶ τὰ δένδρα ἀπὸ μικρὰ ὡς μεγάλῃ
 γίνονται καὶ ἀναθρέφονται, κί ὅλη τὴν οἰκουμένην
 110 στολίζου καὶ ὁμορφίζουσι καὶ ἀφίνου μυρισμένη·
 κί ὅχι ὅσα πράγματα 'ς τὴ γῆ φαίνονται, μὰ μηδέν
 ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα ὅπου κρατεῖ 'ς τὸ στηθό της χωτμένον

μποροῦ νὰ γίνου δίχως μοῦ· τ' ἀτίμητα λιθάρια
 καὶ τὸ χρυσάφι τ' ὁμορφο καὶ τὰ μαργαριτάρια,
 ὅπου στολίζου τοὺς λαιμούς, τὰ ἴμορφα δακτυλίδια, 115
 ὅπου ἀπ' αὐτά, κοράσα μου, κρίνω βαστᾶτε χίλια,
 γίνονται δίχως μου ποτέ· κί ὅ, τι ὁ γιαλὸς σκεπάζει
 κί ὅ, τι ἔς τοὺς ὀρανοὺς θωρεῖ καθένας καὶ θαυμάζει,
 σάν εἶναι τ' ἄστρα τὰ λαμπρὰ καὶ τ' ὁμορφο φεγγάρι,
 ἔκαμε καὶ στολίζεται ἡ ἐδική μου χάρι. 120
 Μὰ ἄ θέλετε καλλίτερον νὰ μὲ γνωρίσετε ὅλαις,
 στραφήτε, κορασίδες μου, κί ὅχι ἔς ἀνθούς, γῆ εἰς βιόλαις,
 γῆ εἰς πωρικά, γῆ σὲ δενδρά... μνιὰ τῆς ἀλλῆς θωρεῖτε,
 ταῖς κεφαλαῖς σας ταῖς χρυσαῖς, ζημιὸ τότες νὰ πῆτε
 τὸ πῶς ἐγὼ καθημερνὸ σᾶς τὰ χρουσώνω μόνο 125
 καὶ τόσαις πλεῖσαις ὁμορφιαῖς νὰ ἔχετε σᾶς ἀξύνω.
 Ὁ ἥλιος εἶμαι ὁ φωτερός, καὶ οὐδὲ καμμιὰ μὲ τόση
 βλέψησι τὸ κορμάκιν τση μπορεῖ νὰ μοῦ τὸ χῶση
 νὰ μὴν τὸ βλέπω, μοναχὰς μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλον τρόπον,
 γῆ ἀπὸ τῆμ πόρτα φανερά, γῆ ἀπὸ μικράκη τόπο, 130
 γῆ σκιᾶς τὰ χρυσωμένα σας μαλλιά νὰ τὰ ξαπλώση
 καὶ ὀπίσω ἔς ταῖς χιονάταις τῆς πλάταις νὰ τὰ στεγνώση.
 Μὰ βλέπωντάς με διχωστάς ἀκτῖνες νὰ γυρίζω,
 τὸ πῶς θαυμάζετε ὅλαις σας περίσσα τὸ γνωρίζω·
 γυναικῆς μου ὁμορφώταταις, βαστῶ τση ἐγὼ τσ' ἀκτῖνες, 135
 μὰ ἐσεῖς μοῦ ταῖς ἐσβύσετε μὲ τσ' ὁμορφιαῖς αὐτῆναις·
 τὰ κάλλη τοῦ προσώπου σας καὶ ὁμορφιαῖς περίσσα
 σκοτεινισμένο καὶ θαμπὸ σήμερον μ' ἐφανίσα,
 καὶ κεῖνο ποῦ ἔναι πλειότερον, χίλιας φωτιαῖς πετοῦσι
 καὶ τὴν καρδιά μου καίγουσι κί ὅλο μὲ τυραννεῦσι· 140
 κ' ἐγὼ ποῦ δίδω τῇ φωτιά τοῦ κόσμου μοναχός μου
 χίλιας γιὰ λόγου σας φωτιαῖς ἔς τὸ στήθος γνώθω ὁμπρός μου.
 Μὰ γιάντα νὰ ῥθετε ἐδεπᾶ σᾶς ἔκαμα, θ' ἀρχίσω,

- γυναῖκές μου ὁμορφώταταις, νὰ σᾶς ξεκαθαρίσω.
 145 Μιὰ κορματὴ ὁμορφώτατη, Δάβνη νοματισμένη,
 ἔς τοῦτο τὸ κόσμον ἐγύριζε πολλὰ χαριτωμένη·
 τὰ κάλλη της πόσά ᾔτανε δὲ θὰ ξεκαθαρίσω,
 σώνει νὰ πῶ πῶς μ' ἔκαμε τὸν οὐρανὸ ν' ἀφήσω,
 νάρθῃ ἔς τῇ γῇ γιὰ λόγου της, ἔς τὰ πόδιά της νὰ πέσω
 150 κ' ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι νὰ τὴν παρακαλέσω
 νὰ ᾔχη σὲ μένα λύπησι... καὶ χεῖλη ᾧς μηδὲ κρίνω,
 ἀναστενάζω ἀπὸ καρδιᾶς καὶ κλάυματα νὰ χύνω!..
 μά ᾔτον περισσὰ ἀλύπητη κ' ἄπονη, κ' ἤφυγέ μου,
 καὶ χίλια πάθη ὀλημερνῆς καὶ βάσανα ἔζωσέ μου·
 155 μ' ἀπῆτις πλεῖα ἐσταθέρωνε χάθα ὥρᾳ ὁ λογισμὸς τῆς,
 τὸμ πόθο τῆς ἀποφάσισα νὰ πάρω στανικὸ τῆς·
 καὶ ἀποζυγώνωντάς τῃνε μνιὰ μέρα ἔς ἓνα δάσος
 καὶ πῶς τὴν εἶχα τὸ γοργὸ ὀγιά νὰ τῇνε ρτάσω,
 ὅς τὸν οὐρανὸ ἐστράφηκε καὶ λέγει — βόηθησέ μου,
 160 τὴν εὐγενειά μου φύλαξε, παρακαλῶ, θεέ μου!..
 ὦφου, μεγάλο θάμασμα! πάραυτα νὰ ριζώτου
 τὰ πόδιά της κάτω ἔς τῇ γῇ, καὶ ἀπάνω νὰ ξεπλώσου
 τὰ χέργιά της καὶ νὰ γενοῦ κλαδιὰ φυλλαδωμένα,
 καὶ ν' ἀπομείνῃ παρευθὺς δένδρον καθάριον ἓνα!
 165 Δάβνη ὥς τὴν κράζου ἀπόμεινε, καὶ δάβναις ἐφηνῆκα
 ἔς τὸν κόσμον ἀπὸ λόγου της· κ' ἐγὼ μὲ πλεῖσα πρίκα
 ἔς τὸν οὐρανὸ ἐγύρισα, καὶ πάντα μου εἶχα πόνον
 μέσα πολὺ ἔς τὰ σωθικά, καὶ δὲν ἀφίνω χρόνον
 νὰ διέβῃ δίχως σκιᾶς ἔς τῇ γῇ νάρθῃ νὰ γονατίσω
 170 νὰ τῇνε σφικτοαγκαλιαστῶ, γλυκιὰ νὰ τῇ φιλήσω,
 καὶ τὸ ζημνιὸ τὰ φύλλα τῆς τὰ μοσκομυρισμένα
 ἔς τὴν κεφαλὴ μου ἐγγίξαι... ὦφου, καὶ ὦχ ὀϊμένα!
 Κ' ἔτσ' ἦρθα καὶ τὴν σήμερον, κ' ἔκαμα ὁ πρικομμένος
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα κατὰ πῶς ἔμουν συνειθισμένος.

Καὶ ἀπῆτις ἐκατέβηκα κ' ἤρθα ἐδεπᾶ 'ς τὴν Ἰδα, 175
 πῶς ἐδῶ γάμοι ἀξιότατοι θενὰ γενοῦσι εἶδα
 δυὸ βοσκοπούλῳ εὐγενικῷ... σᾶς ἔκαμα νά'ρθῇτε
 καὶ ἐσᾶς σὲ τοῦτα τὰ βουνὰ τοὺς γάμους τῶς νά δῆτε
 καὶ τὴν παντρεϊάν τους 'ς τό 'στερο, σὰν ἔρθῃ ἡ Ἀφροδίτη
 συναφορμά τους σήμερο 'ς τοῦτο τὸ Ψηλορίτη, 180
 νά πέψῃ τὸ παιδάκιν της τὸν Ἑρωτα νά κάμῃ
 δοξεύωντά τση ἀδυνατὰ νά σμίξουσι ἀντάμῃ.
 Κί ἄλλαις πολλαῖς ξεφάντωτες θὰ πάρετε σᾶς τάσσω
 ὁπῶχουσίνε νά γενοῦ 'ς αὐτὸ τὸ ἴδιο δάσο.
 Μ' ἀφένω σας, γιατί θωρῶ τὸ Γύπαρι καὶ βιάίνει, 185
 λέγωντας γιὰ τὴν κόρην του ὁποῦ τότε πικραίνει,
 καὶ τάσσω σας 'πὸ λόγου της νά τὸν καλοκαρδίση,
 πρίχου μισέψετε ἀπὸ δῶ, καὶ τσ' ὀργίταις ν' ἀφήσῃ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

ΓΥΠΑΡΙΣ καὶ ΑΛΕΞΙΣ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

- ὦ δάση μου πυκνότατα, φύγετε ἀπὸ σιμά μου,
μὴ σᾶς ἐκάψου σήμερο τὰ ἀναστενάμματα μου...
γιατὶ γροικῶ ἔς τὸ στῆθος μου καμίνι ἀφτουμένο
καὶ λαύρα ἀπὸ τὸ στόμα μου βιάίνει τὸ πρικαμένο,
5 καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ ὅ, τι βρῇ ν' ἄψῃ καὶ νὰ φλογίσῃ,
καὶ ὅλο τὸ κόσμος κάρβουνα φοβοῦμαι μὴ γεμίσῃ.
Βρύσες, τὰ πλεῖστά σας νερά τὰ δροσερά ἅς χαθοῦσι
καὶ ἔς τὴν βαθύτερη μερὰ κάτω ἔς τὴ γῆ ἅς χωστοῦσι,
μὴν τ' ἀποφρύξου οἱ λόγοι μου... καὶ σεῖς κατακαυμένα
10 πρόβατα, ὅπου πορπατῶ χόρτο μὴ φᾶτε οὐδένα,
γιατὶ τὰ φαρμακεύουσι τὰ δάκρυα τὰ δικά μου
τόσο πρικιὰ ὅπου βιάινουσι μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου.
Ἴδα μου εὐγενικώτατη, ποῦ ἔσαι συνειθισμένη
ἀπὸ χαιράμενους βοσκούς νὰ ἔσαι κατοικημένη,
15 σήμερο θὰ σὲ στερευτῶ κ' εἰς τόπο θενὰ πᾶν
ὅπου νερὸ δὲ βρίσκεται, οὐδέ ψωμί νὰ φάω,
ὅπου ἔναι δάση καὶ γρεμνὰ καὶ δίχως χόρτα οἱ κάμποι,
καὶ ὅπου ἔναι σπήληα σκοτεινὰ θέλω γυρέψῃ νᾶμπη,
γιὰ νὰ μὴδὲ θωροῦσι φῶς τ' ἄμμάτια τὰ δικά μου,
20 μὴ νᾶν καὶ κεῖνα σκοτεινὰ σάν καὶ τὰ σωθικά μου...
τ' ἄμμάτιά μου ἀποῦ τσ' ὁμορφιαῖς εἶδασι τῆς κεφαλῆς μου
καὶ ἐδώκασιν ψωματινὴ ὀλπίδα τῆς καρδιάς μου,
καὶ μετὰ κείνη ἐδόθηκε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γλύσῃ,

καὶ ὁ πόθος τῆς καθημερινῆ μου δίδει πλεῖσα κρίσι·
 ὦραις μὲ καίγει ὡσὰ φωτιά, καὶ ὦραις μὲ σαῖτεύγει, 25
 καὶ ὦραις μὲ τοῦ προσώπου τῆς τὴν ὄψι μὲ παιδεύγει.
 Μὰ ἀντίδικα τὸ ροιζικὸ τῆς φύσις μὲ φυλάσσει
 ὡς τὰ τόσα πάθη ζωντανό, γιὰ νὰ μὴδὲ σκολάσῃ
 ὁ πόθος μου, νὰ μὲ θωροῦ γιὰ νὰ παρηγοροῦνται
 ὅσοι τοῦ πόθου ὡσὰν κ' ἐμὲ πολλὰ παραπονοῦνται· 30
 γιὰ κεῖνο βλέπω φανερά, δὲν ἔχει γνωρισμένα
 τὸ ἀγάπης τὰ μπερδέματα κιανεῖς ὡσὰν ἐμένα.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Πχοῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου τὰ πρόβατά του
 διώχνει ἀπὸ τοῦτα τὰ λαγκά; γιὰτὶ τὰ δάκρυά του
 τὰ χόρτα φαρμακεύουσι; κ' ἔτσι παραπονᾶται 35
 τοῦ ροιζικοῦ τοῦ τοῦ καχοῦ καὶ μετ' αὐτὸ δηγᾶται;
 Πχοῖος ἄλλος κακορροϊζικός; τώρα ὡς τὸ κόσμος ἐφάνη
 καὶ τῇ ζωῇ του δὲ ψηρᾶ, μὰ θέλει ν' ἀποθάνῃ;
 ἐγὼ ἔλεγα τὸ πῶς ποτὲ κιανεῖς ὡσὰν ἐμένα
 δὲ βρίσκεται νὰ ἔχῃ καρδιά καὶ σωθικὰ καυμένα· 40
 βάσανα νὰ ἔχῃ ὡσὰν κ' ἐμὲ ὡς τὸ κόσμος δὲν ἐκράτου
 ἄλλος κιανεῖς, κ' ἔτσι ἤμνογα ὅπου καὶ ἂν ἐπορπάτου·
 καὶ τώρα βλέπω πῶς καὶ αὐτὸς κλαίγει καὶ ἀναστενάζει,
 καὶ ἀπωλπισμένος τῆς ζωῆς, τὸ θάνατό του κράζει.
 Γιὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ χεῖλη του θέλω νὰ τοῦ γροικῆσω, 45
 ἂν ἔχῃ πόνο ὡσὰν κ' ἐμὲ ὡς τὰ σωθικὰ περίσσο·
 μὰ, ἂν ἦναι καὶ τ' ἀμμάτιά μου ὁ πόθος δὲ θαμπώνῃ,
 καθὼς τῇ δόλιᾷ μου καρδίᾳ καθημερινὸ πληγώνει,
 ἐτοῦτος εἶναι ὁ Γύπαρις, ὅπου γι' αὐτὸ ἐρωτοῦσα
 ἢ βοσκοποῦλαις ὀπροκτὲς καὶ πλεῖσα τὸμ παινοῦσα, 50
 ὁ Γύπαρις ὅπου ποτὲ δὲν ἦτο πρικομένος,
 μὰ πάντα του χαιράμενος καὶ καλοκαρδισμένος,
 καὶ τώρα κακορροϊζικός τὸν ἐκυτόν του κράζει

- καὶ πρिकाμένος σάν κ' ἐμέ κλαίγει καὶ ἀναστενάζει!
 55 Γύπαρι, πέ μου, ἀνέν καὶ θεός ὁ Κύριος νά σ' ἀξώση
 'ς ταῖς πρίκαις κ' εἰς τοὺς πόνους σου τέλος γοργὸ νά δώτῃ.
 ποιά 'ναι ἡ αἰτιά ποῦ σ' ἔκαμε τύσῃ πρικιὰ νά κλαίγῃ,
 καὶ πῶς θά πᾶ νά ξοριστῇς ἀπὸ δεπᾶ ποῦ λέγεις;
 στράφου καὶ 'δὲ πχοιὸς σ' ἐρωτᾷ... πόψε τὰ κλάῦματά σου,
 60 καὶ ἂν τύχῃ νά βρεθῇ γιαντρός 'ς τὰ πάθη τῆς καρδιᾶς σου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Αλέξι, φεῦγε τῇ λαλιᾷ σήμερο τῆς μιλιᾶς μου,
 καὶ μὴ γυρεύῃς τὴν αἰτιά νά μάθῃς τῆς πικριᾶς μου·
 γιατί θαρρῶ δὲ βρίσκεται θεργιὸ μὴδὲ κανένα
 νά μὴδὲν κλάψῃ ἀπὸ καρδιᾶς περισσῇ λυπημένα,
 65 γροικῶντας τὰ περισσῇ μου βάσανα καὶ καῦμούς μου.
 τὰ δάκρυά μου, τοὺς πόνους μου καὶ τὸ ἀναστεναμμούς μου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Εγὼ 'μαι, ἀδέρφι Γύπαρι, 'ς τὰ πάθη μαθημένος,
 καὶ ἂν ἤξευρες τὴν σήμερο πῶς βρίσκομαι ὁ καῦμένος.
 χαρά 'χες πεῖς 'ς τὴν πρίκα σου σιμὰ 'ς τὴν ἐδική μου,
 70 καὶ θέλεις τὸ 'χεις θάμασμα τὸ πῶς κρατεῖ ἡ ζωὴ μου!
 τὸν ἥλιο εἶδα νά σταθῇ χίλιας φοραῖς γροικῶντας
 τὰ πάθη μου καὶ νά 'κλαψὲ τὰ δάκρυά μου θωρῶντας!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Εγὼ δὲν εἶδα νά σταθῇ τὸν ἥλιο νά μ' ἀκούσῃ,
 μὰ εἶδα χαράκια καὶ δεντροὰ πολλὰ νά ἀνασπαστοῦσι,
 75 νά φεύγου γιὰ νά μὴ γροικῶ τὰ ἀναστενάμμά μου
 καὶ τὴν περισσῇ λύπησι ἀπῶχῳ 'ς τὴν καρδιά μου.
 Μ' ἀπῆς· ἐδῶ τὸ κλάῦμά μου σ' ἔφερε τὸ μεγάλο,
 τὴν ἀφορμὴ τοῦ πόθου μου θενὰ σ' ἀναθιδάλλω·
 ἓνα χιονάτο κούτελο, δυὸ μάτια ζαφειρένια,
 80 δυὸ χεῖλη κατακόκκινῃ, δυὸ χέργια μαρμαρένια,
 γεῖς κρουστὰλλένιος τράχηλος, βυζάκιῃ δυὸ καὶ στήθη

ἐλάργυρα, χρυσᾶ μαλλιά, καὶ δᾶς Νεράϊδας ἤθη
 μνῖᾶς κορασίδας ὁμορφῆς, καὶ κάλλη πλουμισμένα
 τύπη φωτιά ἔς σωθικά μου ἐρρίξα τὰ καυμένα . . .
 μιλιὰ καὶ γέλοιο ἀγγελικό, καὶ μνιὰ καρδιά ἑνοῦς δράκο 85
 εἶναι ποῦ θὰ μὲ βάλλουσι ὀγλήγορα ἔς τὸ λάκκο . .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἐλύγισά το ἀληθινὰ πῶς λυγερῆς ἀγάπη
 θενά ἔναι αἰτία τοῦ πόνου σου καὶ τοῦ καυμοῦ σου, ἀζάπη!
 μνιὰ ἀρρώστια ἔχομε κ' οἱ δύο . . . μὰ ποιὰ ἔναι ἡ κόρη αὐτήνη
 ὅπου ποσῶς ἀνάπαψι νὰ πάρῃς δὲ σ' ἀφίνει; 90
 μή μου τὴν κρύψῃς, ὅγιατὶ δὲν πρέπει τῆς φιλιᾶς μας
 πρᾶμμα κιανένα νὰ κρατῇ κουρπὸ ἀνάμεσά μας.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Λύγισσε πλειὰ ἀγριώτερη καὶ ἄπονη κορασίδα,
 καὶ πλειὰ περηφανότερη γυρίζει ἐπᾶ ἔς τὴν Ἰδα,
 κ' ἐκείνηνε ἡ μοῖρά μου μοῦ ἔδωκε ν' ἀγαπήσω, 95
 τὰ βάσανα τοῦ ἔρωτα μόνο γιὰ νὰ γνωρίσω!
 κατέχεις τὴν Πανώρηκα τοῦ γέρου τοῦ Γιαννούλη
 τὴ θυγατέρα . . .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ξεύρω τη καθὼς τὴ ξεύρου οὔλοι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπου κρατεῖ δεμένη τὴν καρδιά μου
 καὶ ὅπου ἔκαψε τὰ μέλη μου καὶ ἔψαψε τὰ σωθικά μου, 100
 τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπ' ἀγαπῶ, τούτ' εἶναι ὅπου ξετρέχω,
 τούτ' εἶναι ὅπου γιὰ λόγου της ἀναπαῦμὸ δὲν ἔχω·
 τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπου μισᾷ καὶ φεύγει τὸ ἐμιλιχτὶς μου,
 τούτ' εἶναι ὅπου γιὰ πείραξι κρατεῖ ταῖς δούλεψές μου·
 τούτῃ μὲ κάνει τὸ φτωχὸ καὶ κλαίγω καὶ φωνιάζω, 105
 καὶ τὴν ζωὴν μου δὲ ψηφῶ, μὰ ν' ἀποθάνω κράζω·
 γιὰ τούτῃ πορπατῶ κλιτά, γιὰ τούτῃ πάντα φεύγω

- ἀπὸ τοὺς τόπους τσῆ ἡμερους καὶ τσ' ἄγριους γυρεύω,
 γιὰ τούτ' εἶν' τὸ στῆθός μου καμίνι ἀφτωμένο,
 110 γιὰ τούτῃ ζωντανὸς συχνιὰ κάτω 'ς τὸν ἄδῃ ἐμπάινω,
 γιὰ τούτῃ ὕπνο δέ θωρῶ, γιὰ τούτῃ παρὰδέρνω,
 γιὰ τούτῃ θάνατους πικροὺς χίλιους τὴν ὥρα παίρνω·
 γιὰ τούτῃ δὲ στεγνώνουσι τ' ἀμμάτια τὰ καϋμένα,
 γιὰ τοῦτο κράζω, σὰ θωρεῖς κλαίγωντας τ' ὦχ ὀϊμένα!
 115 τὰ χέργιά της μ' ἐπιάσασι, τ' ἀμμάτιά της μ' ἐδέσα,
 τὰ λόγιά της 'ς τοῦ Ἑρωτα τὰ δίκτυα μ' ἐμπερδέσα·
 κ' ἐκεῖνος μ' ἀποφάσισε θάνατο πικραμένο,
 καὶ μπλειό μου ἀποὺ τὰ χέργιά του 'ς ἐλευτεργιά δὲν μπαίνω,
 μὰ ἀκαρτερῶ τὸ τέλος μου καί, ὀϊμέ μαγάρι νά'το
 120 γλήγορα, τὸ κορμάκι μου νὰ μὴν ἐτυραννᾷτο.
 Κ' ἡ κόρη μου ἡ γιαλύπητη, καλὰ καὶ νὰ κατέχη
 τὰ πάθη μου τ' ἀρίφνητα, λύπη σὲ μὲ δὲν ἔχει,
 μάλιστα πλειὰ καλόκαρδη καὶ πλειὰ φχρηστημένη
 τήνε θωρῶ 'ς τοὺς πόνους μου τσ' ἄμετρος καὶ ἀπομένει·
 125 τὰ πάθη μου τῇ θρέφουσι κ' ἡ πρίκαις μου τῇ ζοῦσι,
 κ' εἰσὲ πολλὰς οἱ πόνοι μου δροσαῖς τήνε κρατοῦσι·
 τὸ γέλοιό μου πρικαίνει τη, θλίβει τη ἡ χαρά μου,
 καὶ ἀρρωστημένη γίνεται θωρώντας τὴν ὑγείά μου·
 δὲν τῇ μερώνουσι ἐμιλιαῖς, κλάϋματὰ δὲν τῆς βάνου
 130 λύπη καμνιὰ εἰς τὴν καρδιά, μὰ ἀγριώτερη τὴν κάνου·
 'ς τῇ δούλεψι ἀνέγνωρη, κουφὴ 'ς τὰ παρὰκάλια,
 κ' εἰς τὴν περίσσα ἀπονιὰ κιζμνιά της δὲν εἶν' κάλλια.
 Τέσσερη χρόνοι σήμερο περνοῦτι ὅπου γυρεύω
 νὰν τῇ μερώσω, μὰ θωρῶ πῶς πλειὰ τὴν ἀγριεύω·
 135 τὰ λόγια χάνω μοναχὰς κόπο καὶ δούλεψί μου,
 κ' εἰς τὸ στερὸ θέλει χαθῇ τοῦ δόλιου κ' ἡ ζωὴ μου!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μὲ τὸν κχιρὸ ὅκ τὸ νερὸ ἡ πλάκα ἡ μαρμαρένη
 τρυπᾶται, καὶ τὸ σίδερο τρώγεται καὶ σκουργαίνει,
 μὲ τὸν κχιρὸ μερώνουνται τ' ἀμέρωτα λειοντάργια,
 καὶ μὲ καιρὸ εἰς τ' ἄλογο βάνου τὰ χαλινάργια, 140
 ἔτσι κ' ἐκείνη γεῖς κχιρὸς θέλει τήνε μερώσει
 ἠβλέπωντας τὰ δάκρυά σου καὶ τὴ φωτιά τὴν τόση·
 μιλῶντάς της καθημερνό, μπορεῖ νὰ τσ' ἀπαλύνη
 ἡ ὄρεξι καὶ πρὸς ἐσέ νὰ κάμη ἐλεημοσύνη·
 μὲ λόγια ἐστάθη ὁ οὐρανὸς ἕναν καιρό, ὥσ' ἄ λέσι, 145
 τὸν ἥλιο λόγια δύνουνται νὰ κάμουςι νὰ πέση·
 γιὰ τοῦτο κακορροίζικο δὲ σὲ κρατῶ περισσ,α,
 ἡ τύχη μου κ' ἡ τύχη σου μαγάρι νὰ 'τον ἴσα!
 Ἐγὼ ἀγαπῶ καὶ καίγομαι, πονῶ καὶ λακταρίζω,
 καὶ ἀνάπαψι 'ς τοὺς πόνους μου ποτέ μου δὲν ὀλπίζω, 150
 γιὰτὶ φοβοῦμαι καὶ δειλιῶ τὸμ πόνο μου νὰ δείξω
 τῆς κόρης μου, καὶ γιατρικὸ λίγο νὰ τῆς ζητήξω·
 κ' ἔτσι μὲ μένα σήμερο καὶ σὺ παρηγορήσου,
 γιὰτ' εἶναι ἡ τύχη μου κακὴ πρὸς τὴν ἐδική σου·
 περισσ,α καίγει μνιὰ φωτιά ὅπου 'ναι κουκλωμένη, 155
 κ' ἡ γιαρρωστιά ποῦ χώνεται τὸν ἄθρωπο ἀποθαίνει.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Δίκηο δὲν ἔχεις, φίλε μου, καθὼς θωρῶ νὰ λέγης
 πῶς εἶσαι κακορροίζικος κ' ἔτσι πολλὰ νὰ κλαίγης,
 γιὰτὶ τ' ἀμμάτιά σου, ὄντας θές, τὴν κόρη σου θωροῦσι,
 καὶ δύνουνται τὰ κάλλη της νὰ σὲ παρηγοροῦσι, 160
 κ' ἡ γιεμιλιά ποῦ τῆς γροικᾷς καὶ τὸ γλυκὸ τραγοῦδι
 χίλιαις πᾶσα ἕνα τους χαραῖς δύνεται νὰ σοῦ δούδῃ·
 μὲ μένα ποιά παρηγοργιά τ' ἀμμάτιά μου μποροῦσι...
 τὰ μέλη μου ἴντα ἀνάπαψι νὰ πάρουσι μποροῦσι,
 ὄντας αὐτὴ ποῦ τὰ κλειδιά κρατεῖ τοῦ λογισμοῦ μου, 165

καὶ τὴν καρδιά μου ἐξέσκισε καὶ πῆρε καὶ τὸ νοῦ μου;
 ποτὲ δὲν εἶδα νὰ στραφῇ μὲ μάτια μερωμένα
 τὸ πρόσωπόν της τ' ὁμορφο 'ς τότους καιροὺς σὲ μένα,
 μηδὲ ποτὲ τὰ χεῖλη τση γλυκειὰ ἐμιλιά μοῦ ἐδῶσα,
 170 μὰ λόγια μόνο σφακτικὰ νὰ μοῦ μιλοῦν ἐμνόσα!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

* Ἄν ἔναι καὶ θωρῶ τηνε, ἂν ἔναι καὶ ἀκλουθῶ της
 καὶ τὸ τραγοῦδίν της συχνιὰ καὶ ταῖς μιλιαῖς γροικῶ της,
 ἴντα φελοῦσι, Γύπαρι, δὲν ἔχωντας ὀλπίδα
 νὰ κάμω ἀγαφτικὴ ποτὲ τούτη τὴν κορασίδα,
 175 ὅποῦ φοβοῦμαι νὰ τσῇ πῶ πῶς κίγομαι γιὰ κείνη,
 μὴ μοῦ σηκώσῃ τὴ φιλιὰ καὶ ὁ πόνος μου πληθύνει;
 Φόβος καὶ ἀγάπη τὸ λοιπὸς μαζὶ συντροριασμένοι,
 καθὼς γροικᾶς, μὲ κάνουνσι κ' ἔχω ζωὴ κριμένη·
 μὰ σὺ ποῦ ξεύρεις, φίλε μου, τὸ πῶς τὰ κλάυματά σου
 180 καὶ τὰ πολλὰ σου βάσανα ἀρέστου τῆς κυρᾶς σου,
 τῆς τύχης σου εἶναι τὸ πρεπὸ νὰ φχαριστᾶς περίσσα
 πῶς κάνουνι πρᾶμμα τίδοτας ὅποῦ τσ' ἀρέσει πλεῖστα.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

* Ἀπῆς ἀρέσει τση ἤθελα νὰ πορπατῶ νὰ κλίσγω,
 καὶ ἀντίδικα τῆς μοίρας μου χίλια κακὰ νὰ λέγω·
 185 παρηγοργιὰ δὲν εἶχ' ἔσται τούτη 'ς τὰ βάσανά μου,
 μὰ θέλω βάλει πλειότερο καῦμὸ 'ς τὰ σωθικά μου.
 Πῶς εἶναι μπορεζάμενο θωρῶντας πῶς τὴ ζοῦσι
 τὰ πάθη μου νὰ πάψουσι καὶ μπλεῖδ' νὰ μὴ γενοῦσι;
 πῶς νὰ τὴ δῶ χαιράμενη δύνομαι 'ς τὸ κακό μου
 190 καὶ νὰ μὴν ἔχω πεθυμνιὰ νὰ δῶ τὸ θάνατό μου;
 δίκηα πολλὰ πρικαίνομαι καὶ δίκηα ἀναστενάζω
 καὶ τὸ πρικύ μου ροιζικὸ δίκηό 'χω ν' ἀτιμάζω.
 Μὰ ἐσὺ νὰ βρίζῃς δὲν μπορεῖς τὴ μοῖρα τὴ δική σου,
 μηδὲ νὰ πῇς ἀλύπητη πῶς εἶναι ἡ ποθητή σου,

γιατί δὲν ἄφησες ποτὲ τὸμ πόθο σου νὰ γνῶση, 195
μηδὲ ποτὲ τσῇ ἐζήτηξες πλέρωμα νὰ σοῦ δώση.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Δὲ ξεύρεις πῶς συζώντανος ἄνθρωπος ἀποθαίνει,
μηδὲ ἀπὸ τὴν κόλασι 'ς τοῦτο τὸ κόσμο μπαίνει
ὅποιος δυὸ πάθη 'ς τὴν καρδιά δὲν ἔχει γνωρισμένα,
φόβο καὶ ἀγάπη, κατὰ πῶς τὸ γνῶθω ἐγὼ σὲ μένα; 200
μὲ τὴν ἀγάπην καίγομαι κι' ὅλος ἀνχλαμπάινω,
καὶ μὲ τὸ φόβο τὸμ πολὺ σὰ χιόνι ἀποκρυαίνω·
τύση ἀγάπη τῆς καρδιᾶς νὰ 'χῃ χαραῖς περισσais,
καὶ ὁ φόβος βάσανα πολλὰ τοῦ λογισμοῦ καὶ κρίσεις·
τούτη μὲ βάνει 'ς τὴν ὁδό, καὶ κεῖνος μὲ σκοτώνει, 205
τούτη συχνιὰ μὲ προσκολλεῖ, καὶ αὐτὸς μ' ἀποζυγώνει·
δίδει τῆς γλώσσας λευτεργιά, δίδει λαλιὰ καὶ χάρι,
καὶ κεῖνος εἰς τὸ στόμα μου μοῦ βάνει χαλινάρι·
γιαῦτως δειλιῶ καὶ ἀποκοτῶ, καὶ ὀλπίζω καὶ φοβοῦμαι,
καὶ ὡς λίθος μόνον ἀσάλευτος [πέφτω καὶ] 'ποκοιμοῦμαι... 210
τρέπομαι τὴν ἀγάπη μου νὰ δείξω τῆς κυρᾶς μου,
καὶ πάλι δὲν μπορῶ νὰ πῶ πάψε τῆς πεθυμνιᾶς μου·
καὶ συχνάλλάσσω λογισμό, καὶ κεῖνο [π'] ἀποκτίζω,
χαλῶ γιαμνιά, καὶ τὸ ζητῶ καὶ θέλω ἀναγυρίζω·
κ' ἔχω τὸ νοῦ μου σκορπιστὸ σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη, 215
καὶ εἰς πάθη στέκω πάντα μου κ' εἰς κόλασι μεγάλη.
Μὰ ἐσὺ καλὰ κατέχεις το πῶς θέλει τὸ καχό σου,
γιὰ τοῦτο μὲ τὸ κλάῦμά σου λιγαίνεις τὸ καῦμό σου·
τὰ δάτη ἐτοῦτα ὀλημερνῆς τὰ πάθη σου γροικοῦσι,
τὰ λόγια σου τὴν ἀπονιά τσῇ κόρης σου λαλοῦσι, 220
καὶ μετὰ τοῦτο τὴν καρδιά λιγάκι ἀλαφραίνεις
καὶ ἀπὸ τὴν πρίκα τῆμ πολλὴ τσῦ λογισμοῦ σου βιαίνεις·
πάντα παρηγοργιὰ πολλὴ παίρνου ὅσοι ἀγαποῦσι,
τὴν ἀπονιά τῆς κόρης τους κλαίγωντας νὰ λαλοῦσι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 225 Πάθη ποτέ καὶ κλάῦματ', Ἀλέξι, δὲν μπορούσι
 βάσανα νὰ λιγάνουσι, μάλιστ' ἀναγεννοῦσι
 πλειότερα βάρη 'ς τὴ καρδιά· ποιὸς ἤμπορεῖ νὰ σβύσῃ
 φωτιὰ κιανεῖς μὲ τὴ φωτιά, γῆ ν' ἀποφρύξῃ βρύσι
 μὲ πλῆθος ἀλλουνοῦ νεροῦ, καὶ κλάῦμα νὰ λιγάνῃ
 230 καῦμὸ κανένα, ὡσὰν τὸ λές, ποτέ 'ς τὸ κόσμον ἐφάνῃ;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἄνέν καὶ ξεύρης τὸ λοιπὸν τὸ πῶς τὰ κλάῦματά σου
 δὲ σοῦ λιγαίνου τοὺς καῦμοὺς καὶ βάρος τῆς καρδιάς σου
 δὲν κάνουνσι, γιὰ ποι' ἀφορμὴ καὶ σὺ δὲν τὰ σκολάζεις,
 ἀμμὲ εὐκαιρὰ παιδεύεσαι καὶ εὐκαιρὰ τὴν πειράζεις;

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 235 Πειράζω τὴν ἀληθινὰ βοήθειαν νὰ μοῦ δώσῃ,
 πρίχου τὴ δόλιάν μου ζωὴ ὁ πόθος τῆς τελειώσῃ·
 πρὶν νὰ δίχως πλερωμὴ ἄθρως νὰ δουλεύῃ,
 καὶ ἀντίδικος τὴν δούλεψι ὅποιος δὲν ἀντιμεύῃ!
 Μὰ, Ἀλέξι, μίσεψε ἀπὸ δῶ, καὶ ἄστη με νὰ μιλήσω
 240 τούτης τῆς γρήας ὅπου ἔρχεται, βουλή νὰν τῆς ζητήσω·
 μίσεψε, Ἀλέξι, πρὶ σὲ δῆ, ἂν εἶναι καὶ ἀγαπᾷ με,
 γιὰτὶ λογιᾶζω μοναχὰς νὰ ῥθε ξετρέχωντάς με.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μισεύω, μὰ 'ς τὴν πίστι σου ἄλλη φορὰ ἄς βρεθοῦμε,
 τὰ βάσανά μας γεῖς τ' ἄλλου καλλίτερα νὰ ποῦμε.

(Τότες προβαίνει ἡ γρά Φροσύνη καὶ λέγει).

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- 245 Δὲ ξεύρ' ἵντά 'ναι ὁ κουρασμὸς κ' ἡ πείραξι ἡ μεγάλη
 ὅποιος 'ς τοῦ πόθου τὴν ὁδὸν τὰ πύδιά του δὲ βάλλει·
 ἄλλοτε ὄντας ἡμῶν νειὰ μικρὴ κορασσοπούλα,
 τσ' ἀγάπης ἐδικίμασα τὰ παρὰ δάρματα οὔλα,
 κ' εἶδον πολλοὺς ἀγαπτικοὺς γιὰ μένα καὶ κατὰ

κ' ἐγὼ γί' ἀγάπη ἄλλονῶ σέ χίλια πάθη ἐμπῆκα ·
 καὶ ἀκόμα βασανίζομαι, γιατί 'ς τὰ γερατειά μου
 ὁ Ἔρωτας πολλαῖς φοραῖς δοξεύει τὴν καρδιά μου ·
 πολλαῖς φοραῖς ὄντας στραφοῦ τ' ἀμμάτιά μου καὶ δοῦσι
 κανένα νέον ὁμορφο τὰ κλάῦματα κινοῦσι,
 καὶ λέγω νὰ γιαγείρασι οἱ χρόνοι οἱ περασμένοι,
 γιατί ξαναχαρῇ ἔθελα τὸ κόσμο ἢ καϋμένη!

Γ Υ Π Α Ρ Ι .

Ὁ μῦθος βλέπω ἀληθινὰ τὸ πῶς καλὰ τὸ βάνει,
 τὸ μάθει ἀπὸ μικρὸς κανεῖς ποτὲ δὲν τὸ ξεχνάει.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὰ ἐδὰ 'μαι γρηῃ καὶ ἀνήμπορη, καὶ ἂν ἀγαπῶ κανένα,
 χώνω τὸμ πόθο μέσα μου μέ σωθικὰ καϋμένα ·
 ἢ ἀσπριλάδες τῶ μαλλιῶ κ' ἢ δίπλαις τοῦ προσώπου
 'ς τὴν ὀργिता μέ βάνουσι κάθα λογῆς ἀνθρώπου.
 Μὰ τοῦτο μέ παρηγοῶ, γιατί ἤθελα γροικῆσει
 τὸ πῶς σέ τοῦτα τὰ λαγκὰ σιμὰ 'ς τὴν Ἀσπρη βρύσι
 βρίσκεται γεῖς παλῆος βοσκός, τοὺς χρόνους φορτωμένος,
 ἀπὸ μικρὸς 'ς τὰ μαγικά καλὰ δασκαλεμένος ·
 ἔντα μιλοῦσι τὰ πουλιὰ ξεύρει, σὰν εἶχ' ἀκούσει,
 ὄντας γυρίζου ἀπετακτὰ καὶ γλυκοκελαδοῦσι,
 γροικᾷ καὶ τῶ χελιδονιῶ γιάντα τὸ ροιζικόν τους
 κρᾶζου περίσση ἀντίδικο μέ τὸν κηλαδισμόν τους ·
 πιάνει τὸ χόρ[το] ὁποῦ θές, γνωρίζει καὶ τὸ ξέρει,
 καὶ τὴ γιατρεῖα πᾶσα ἀρρωστιᾶς δύνεται νὰ τὴν εὔρη ·
 μέ χόρτα λέσι ἀλοιφή πῶς κάνει καὶ μέ γάλα,
 καὶ μετὰ κείνη γίνονται θαμᾶσματα μεγάλα,
 κ' ἢ μαδάραις τὴν ἀλείφονται καὶ πηρευθὺς ἀσπρίζου,
 κ' ἢ γράδες εἰς τὰ νειότα τους πάλι ξαναγυρίζου.
 Τοῦτο γυρεύω γιὰ νὰ βρῶ λοιπό, νὰ τὸν πλερώσω
 γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ ν' ἀλειφτῶ νὰ ξανακαινουργιώσω,

νὰ κάμω νειοῦς ξοπίσω μου πάλι νὰ πορπατοῦσι,
 280 νὰ μ' ἀγαποῦ, νὰ μέ τιμοῦ καὶ νὰ μέ προσκυνοῦσι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Λογιάζω καὶ ξετρούμισε! γῆ ποῦρι νὰ κοιμᾶται,
 γῆ ὄνειρο νὰ 'δε ἄλλη φορὰ καὶ δᾶ νὰ τὸ δηγᾶται;

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Σὰν ὄντας ἡμου κοπελιά δέ θέλω κάνει τώρα,
 ὅπου ποτέ δέν ἤθελα νὰ δώσω ἀθρώπου γνώρα·
 285 θυμοῦμαι τὸν μετανοιωμὸ ὅπου 'χε ἡ καρδιά μου,
 σὰν εἶδα καὶ ψαρήνχσι ἐτοῦτα τὰ μιλιά μου·
 γιὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ στόμα μου τὸ ναὶ δέν θέλει πέσει,
 μὰ πασανὸς τὰ χεῖλή μου, μετὰ χαρᾶ; νὰ λέσι·
 ἄς ἔχη μόνο ἡ ἄλοιφή χάρι νὰ μέ ξεσπρίση,
 290 καὶ τὴν καῦμένη μου ὁμορφιὰ πάλι νὰ μοῦ γυρίση.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Σὰν καμινάδα καπνερὴ ξαναχωματισμένη
 θέλεις γενῆς μοῦ φαίνεται σὰν ἀλειφτῆς, καῦμένη!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Σὰν ἐμιλιά ἐγρόικησα . . . πχοιὸς νὰ 'ναι ἀπ' ἀφουκρᾶται
 τὰ λόγια μου, τῶν ἄλλονῶ βοσκῶ νὰ τὰ δηγᾶται;
 295 Λογιάζω νὰ 'ναι ὁ Γύπαρις, καὶ νὰ τοῦ πῶ γυρεύει,
 ἀνέν καὶ ἐμίλησα ἐκείνης ὅπου τότε παιδεύγει.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Φροσύνη, 'ς τούταις ταῖς μεραῖς μόνιά σου τί ξετρέχει;
 ἔτσι τῶμ πιστεμένω σου φίλων τὴν ἔγνοια ἔχεις;
 τάχατες τῆμ Πανώρηά μου πύρες νὰ τῆς μιλήσης;
 300 δέν ἤρπιζα ἔτσι ὀγλήγορα νὰ μοῦ ξελησμονήσης!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὰ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ ψές ξετρέχω ἀπὸ τὸ βρίδυ,
 καὶ ἀγύρευτο δέν ἄφησα κάμπο, μηδὲ λειβάδι·

συναρρομά τση πορπατῶ 'ς τοῦτα τὰ δάστη πάλι,
καὶ παρακάλιε τὸν θεὸ νὰ μοῦ τήνε προβάλλῃ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ὅϊμένα μ' αὐτὴ ἤσουνε πάντα συντροφισμένη, 305

καὶ τώρα κάτω 'ς τ' ἄκταφκ τῆς γῆς εἶναι χωσμένη;

δὲν τῇ γυρεύεις καρδιακά... σὲ τοῦτο τὸ λειβάδι

μὲ ἐμένα ἀπάντηξε ὁψὲς μὲ τὴν Ἀθουῶσα ὁμάδι!

καὶ οὐδὲ ποτέ τῆς μ' ἄρεσε σὰν τότες ἤρεσέ μου,

μηδὲ ποτέ τῆς πλειότερκ τὰ σωθικὰ ἔκαψέ μου. 310

'ς τὴν κεφαλὴ εἶχε σκορπιστὰ λιγάκι τὰ μαλλιά τῆς,

καὶ ὥσ' Νεράϊδα πλουμιστὴ ἔλαμπε ἡ ὁμορφιά τῆς.

τὸ πρόσωπόν τῆς τ' ὁμορφο τ' ἀγγελικὸ ἐκαῖνο

μὲ τὴν ἀσπρίαν τση ἐθάμπωνε τὸν ἴδιο ἥλιο κρίνω.

νὰ τῇ θωροῦσι ἐρέγουντα τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση, 315

καὶ τὰ βουνὰ τσῇ ἀδειάζ' αἰ τῇ στράτα νὰ περάσῃ.

κ' οἱ κάμπυ ἐλουλουδί' αἰ, τὰ χορταράκια ἀσπρίσα,

τὰ φύτρκ ἀναχαλλιάσ' αἰ καὶ τὰ δεντρά ἐκαρπίσ' αἰ.

ἐκηλαδοῦσαν τὰ πουλιά, τὰ σπήληκ ἀντιλαλοῦσα,

τὰ ὠζὰ τὴν προσκυνοῦσ' αἰ κ' ἡ πέτρκις τὴν τιμοῦσα. 320

τὰ νέφ' αἰ τσῇ ἐδίδ' αἰ Ἰσκιο καὶ δροσεράδα,

καὶ μὲ τὸ φῶς τση ἐμέρωνε τοῦ δάσου ἡ ἀγριάδα.

κ' ἔνα τραγοῦδι ἔλεγε πηαίνωντας 'ς τὴν ὁδόν τῆς,

καὶ στέκ' αἰ οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀκοῦγ' αἰ τὸ σκοπὸν τῆς.

Καὶ ἀδυνατὰ ἐφοβήθηκα βλέπωντας τύση χάρι, 325

νὰ μὴν ἀνοίξου οἱ ὀρανοὶ καὶ ὁ Ζεὺς νὰ μοῦ τὴν πάρῃ.

Καὶ τότες εἶδα φανερὰ νὰ ρίξῃ μὲ μεγάλη

σπουδὴ 'ς τὸ στηθός μου Ἐρωτας χίλιας σαῖταις πάλι.

χίλιας ἀπὸ τ' ἀμμάτιά τῆς φωτιαῖς ἐπετακτῆκα

κ' εἰς τὴν καῦμένη μου καρδιά τῇμ πληγωμένη ἐμπῆκα, 330

καὶ ξανακαινουργιώσ' αἰ πάραυτας οἱ καῦμοί μου

καὶ λόγ' αἰ μεγαλείτερη ἐμπῆκε 'ς τὸ κορμί μου...

- Καὶ ἀπῆτις ἀναστέναξεν χίλιαις φοραῖς, καὶ ἐχύσα
 τ' ἀμμάτιά μου τὰ ταπεινὰ δάκρυα πολλὰ περίσσει,
 335 τὸ πρόσωπό μου ἐσύγκλινα, καὶ ταπεινὰ ἀρχηνοῦσι
 τὰ χεῖλη μου τέτοιας λογιῆς νὰ τῆς γλυκομιλοῦσι.
 « Πανώρῃα, κορασίδα μου χιονατοζυμωμένη,
 φεγγαροπροσωποῦσά μου κί ὁμορφοκαμωμένη,
 γιάντα 'ς τὴν χέρα σου βαστάς αὐτόνο τὸ δοξάρι,
 340 ἀπῆς τ' ἀμμάτιά σου ἔχουσι μόνιά τους τόση χάρι
 νὰ θανατώνουσι ζημνιὸ πλεῖα παρὰ τὴν σκίττα
 πᾶσα ἓνα κακορροίζικο ὅπου στραφῇ καὶ ὀδῇ τα;
 μὰ ἂν ἔναι καὶ τὴν μπόρεσι τὴν τόση τους, κερά μου,
 δὲ ξεύρεις, γύρισε 'ς ἐμέ καὶ ὀδὲ τὰ βάσανά μου...
 345 ὀδὲ πῶς μοῦ ἐνάψα τὴν καρδιά, ὀδὲ πῶς μ' ἐθανατώσας,
 ὀδὲ πόσα πάθη καὶ καῦμούς, νεράϊδά μου, μὴ ἀξῶσας!
 κ' ἔχε σὲ μένα λύπησι καὶ γλυκογύρισέ τα,
 καὶ κεῖνα ὅπου φλογίζονται τὰ μέλη γιάτρεψέ τα!
 γὴ δός μου σκιάς τὸ θάνατο τὸν πολυζητημένο,
 350 νὰ λείψου οἱ πόνοι ὅκ τὸ κορμί τοῦτο τὸ πρικομένο! »

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Λόγιχα λυπητερότερα δὲν ἄκουσα ποτέ μου·
 μὰ ἐκεῖνη ποιὰν ἀπόκρισι σοῦ ὀδῶκε τότες πέ μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Δὲ μοῦ ὀδῶκε μὴδὲ καμνιά ἀπόκρισι, Φροσύνη,
 μὰ τ' ὁμορφόν τῆς πρόσωπο χίλιω λογιῶ ἐγίνη,
 355 χιόνι καθάριο 'ς τὴν ἀσπριά, φωτιά 'ς τὴν κοκκινότη,
 καὶ φαίνεται μου βλέπω τη καὶ ἀληθινὰ θεωρῶ τη·
 μοῦ φαίνεται θυμῶντάς το κί ὅλος σιγοτρομάσω,
 σὰν νὰ ἔχα τούτη τὴ φορά 'ς τὸν ἄδην νὰ περάσω.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Τέτοια μεγάλην ἀπονιά λογιάζω πῶς δὲν εἶδα
 360 ἀπῶστας ἐγεννήθηκα νὰ ἔχη ἄλλη κορασίδα·

μὴ μὴ πρिकाίνεσαι ποσῶς, Γύπαρι, ἐγὼ σοῦ τάσσω,
ἂν ἦτον ἀγριώτερη, πῶς τήνε κατατάσσω·

μέ λόγια θέλω τακτικά πρῶτας νὰ τῆς μιλήσω,
νὰ τῇ διατάξω σιγανὰ καὶ νὰ τῇ σιργουλίσω·

καὶ ἃ δὲν μποροῦ τὰ λόγιά μου, θέλω τὴν ὥρα ἐκείνη 365
νὰ μάθῃ μέ τὰ μαγικά πόσο μπορεῖ ἡ Φροσύνη!

Τὸν ἥλιο σταίνω ἔς τὸ ὕρχνους καὶ τ' ἄστρον καταιβάζω,
νέφη σηκώνω σκοτεινὰ καὶ ὅλη τῇ γῇ σκεπάζω,

τὸ ἀνέμους κάνω καὶ κινου καὶ τὸ γιαλὸ φουσκώνω,
καὶ σὼ τῇ γῇ ὄντας μοῦ φανῇ μ' ἓνα μου λόγο μόνο· 370

καὶ τῶρα ἐτούτῃ ἡ κοπελιά θέλει νὰ φύγῃ ἐμένα;
νὰ τὸ λογιᾶσῃ μοναχὰς, κακὰ ἔχει καμωμένα!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Δυὸ τρεῖς χιλιάδες πρόβατα ἔς τὸ μερτικό μου ἐπῆρα
ἀπὸ τ' ἀδερφομοῖρί μου, ὅξω ἀπὸ τὰ στεῖρα,

μέ τὰ κουδούνια τ' ἀργυρᾶ, καὶ ὅλα σοῦ τὰ χαρίζω, 375
ἂν ἔναι καὶ νὰ κάτεχα ἔς τὸ ἴστρο νὰ γυρίζω

νὰ διακονοῦμαι τὸ ψωμί, ἂν κάμῃς τὴν κυρά μου
νὰ δώσῃ τέλος γλήγορα ἔς τὰ παραδάρματά μου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Νὰ τήνε πάρῃς τάσσω σου, καὶ νὰ'χῃς τὸ κουράδι
νὰ τ' ἀποκαμαρώνετε μέ τῇμ Πανώρηα ὁμάδι...

καὶ γὼ δὲ θέλω πρόβατα τόσα πολλὰ μεγάλα, 380
σώνει με νὰ'χω μοναχὰς ἓνα κουροῦπι γάλα.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Γάλα, μιζίθρα καὶ τυρί, λουκάνικα καὶ ἀπάκι,
καὶ ἀπ' ὅ, τι ἄλλο βρίσκεται ἔς τὸ φτωχικὸ σπιτάκι
θεὸς ἔχεις μερτικό καὶ σύ, σὰ νὰ ἴσουν ἀδερφή μου, 385
καὶ πάντα θέλω σ' ἀγαπᾶ πλειὰ παρὰ τὸ κορμί μου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τὴν ὄρεξί σου τὴν καλὴ ἀπὸ καιρὸ κατέχω,
γιαῦτως κ' ἐγὼ γνωρίζεις τὸ 'ς τὴ χρεία σου πῶς τρέχω.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἵς τὰ πρόβατα θενὰ διαβῶ, καὶ ἐσέ τὴν ἔγνοια ἀφίνω,
390 κί ὅσο μπορεῖς γι' ἀγάπη μου δὲ θέλεις λείψεις, κρίνω·
δὲν πρέπει νὰ σοῦ ἔξαναπῶ τὰ πάθη μου ὁ καῦμένος,
θωρεῖς με ἀπὸ τὰ βάσανα πῶς εἶμι καμωμένος...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἄγωμε, γυιέ μου, 'ς τὸ καλόν, καὶ γίνεται ἡ δουλειά σου,
γλήγορα ἀπὸ λόγου μου θεὸς δεῖς τὴν πεθυμιά σου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

395 Ἀφίνω σου πολλὴ ζωὴ τὸ λοιπονὶς ὡς τόσο.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἄμε καλῶς, καὶ ἀπόκρισι μ' ἐγδέχου νὰ σοῦ δώσω.

(Γότες μισεύει ὁ Γύπαρις καὶ ἡ Φροσύνη λέγει).

Κρίνω, καὶ ἀνὲ κατέχουσι οἱ ἄνδρες οἱ καῦμένοι
τῶν γυναικῶν τὴν ὄρεξι καλὰ καθὼς τυχίνει,
πῶς λίγοι ἐθέλασι βρεθῇ τὴν σήμερον νὰ κλαῖσι
400 καὶ ἀνέγνωραις καὶ ἀλύπηταις τῆς κόρχις τους νὰ λέσι,
μηδὲ μέ τόσα κλάῦματα νὰ ταῖς πτρακαλοῦσι,
μὰ παρακάλια ἀπ' αὐταῖς λυπητερὰ ν' ἀκοῦσι·
γιατὶ δὲν εἶναι μηδὲ μνιὰ 'ς ὅλη τὴν οἰκουμένη
μ' ἄντρα νὰ μὴ λιγώνεται νὰ 'ναι συντροφιασμένη,
405 καὶ νὰ μὴν ἔχη πεθυμιά χίλοι νὰ τὴ θωροῦσι,
χίλοι νὰ τὴν παινούσινε καὶ νὰ τὴν ἀγαποῦσι·
γιαῦτως θωρεῖς καὶ κάθουνται καὶ ὀλημερνῆς κτενίζου
τὴν κεφαλὴ καὶ μέ τσ' ἀθούς τὴν ὀμορφοστολίζου,
καὶ ζεφυρίζου τὰ μαλλιά, καὶ δακτυλιδωμένα
410 τὰ κύνου καὶ ἀπομένουσι μέ τέχνη συνθεμένα
τριγύρου τοῦ κουτέλου τους, κ' εἶναι πολλὰ ἐγνωισμέναις

νά'χουσι τσ' ἀσκημάδες τως πᾶσα ὥρα σκεπασμέναις·
 νίβου καὶ κοκκινίζονται καὶ μοσκολαντουροῦνται,
 μὲ τέχνη βγάνου τῇ μιλιᾷ, μὲ τέχνη ἀπηλογοῦνται,
 μὲ τέχνη τ' ἀμματακιά τους τὰ πλουμιστὰ γυρίζου, 415
 κί ὅλαις γυρεύου τὴν καρδιά τ' ἀθρώπου νά φλογίζου·
 σιγανοτραγουδούσινε καὶ σιγανογελοῦσι,
 καὶ νά ταῖς συντηρούσινε τ' ἀμμάτια προσκαλοῦσι·
 δείχνουσι μέρος τοῦ βυζοῦ καὶ κάτω τοῦ ἀστραγάλου,
 καὶ χάρι τῆς πορπατηξᾶς δίδουσι καὶ τοῦ ζάλου· 420
 καὶ ἂν ἦτο ἀδυνατὸ ποτέ 'ς τὴ γῆ νά μὴν πατοῦσι,
 μὰ εἰς τὸν ἀέρα νά'χαςι φτεροῦγαις νά πετοῦσι,
 μετὰ χαρᾶς τὸ κἀνασι, γιὰ νά μποροῦ νά ἄρεσου
 τῶν κοπελιάρων ὁλονῶν· μὴδὲ ποτέ νά πέσου
 μποροῦσι σὲ χειρότερη πρίκα καὶ κακοσύνη 425
 καὶ μεγαλείτερο καῦμό, καθὼς τὴν ὥρα ἐκείνη
 ὑποῦ γνωρίζουσι τὸ πῶς γυναικὰ βρίσκεται ἄλλη
 νά τσῇ περνᾷ [ς] τὴν ὁμορφιά κ' εἰς τὰ περίσσα κάλλη,
 γῆ τότες ὄντας βλέπουσι τσ' ἄντρες νά ταῖς μισοῦσι
 καὶ πρὸς τὸ πρόσωπόν τωνε νά βλέπου δὲ ψηφοῦσι· 330
 μὰ ἐτούτην τως τὴν πεθυμνιά, τὴν ὄρεξι καὶ γνώμη
 μὲ χίλιους τρόπους νά κρατοῦ χωστὴ γυρεύου ἀκόμη,
 κ' ἡ φύσι τῶνε νά'ναι ἀλλιῶς, γιὰ δαύτως πορπατοῦσι
 τόσα πολλὰ περήφαναις καὶ δείχνου πῶς μισοῦσι
 τοῦ ἀγαφτικοῦ τως τῇ μιλιᾷ, καὶ τῇ θωργιᾷ ὁμάδι 435
 δείχνουσι μὲ σκληρότητα καὶ βάνουν τους 'ς τὸν ἄδη·
 μὰ ἂν ἐφρονέψαςι καὶ αὐτοὶ ν' ἀλλάξουσι δαμάκι,
 τσῇ κορραῖς 'δεῖς ἤθελες νά πιοῦσι τὸ φαρμάκι,
 δεῖ τσ' ἤθελες νά τσ' ἀκλουθοῦ, δεῖ τσ' ἤθελες νά κλαῖσι,
 καὶ νά'χου λύπησι 'ς αὐταῖς, λυπητερὰ νά λέσι, 440
 τὰ χάϊδια νά σκολάσουσι, ν' ἀφήσου τὰ περίσσα,
 καὶ ὡς μερωμέναις ἀγγελιαῖς νά πορπατοῦσι ἴσα,

καί μέρα νύκτα τοῦ ταυριοῦ ξοπίσω νά μουγγίζου,
καί τῶν ἀντρῶν τήν ἀπονιά τήν ἄμετρη νά βρίζου.

- 445 Κ' ἐγὼ γυναῖκα εὐρίσκομαι, καί ὡς ἀ γυναῖκα γνώθω
σέ μνιάς γυναίκας λογισμὸ πῶς ἤμπορεῖ τὸμ πόθο·
ἂν πορπατῇ καί ἄγ κάθεται, γῆ ἂν ἦναι κοιμισμένη,
βρίσκεται μέ τὸν ἔρωτα πάντα συντροφιασμένη·
καί ὅσαις φοραῖς στραφούσινε τ' ἀμμάτιά της νά δοῦσι
450 κανένα νειό, τόσαις φοραῖς τὰ μέλη τως κτυποῦσι,
κί ὅσαις τὸ γέλοιόν του θωροῦ, γῆ ἀκούγουν του τραγοῦδι,
πάντα 'ς τὸ στηθό τως πληγαῖς τόσαις ὁ πόθος δούδει.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

[ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ]

γέρος βοσκὸς μοναχός.

Σὺν τὴν γυναῖκα ἀρπετό'ς τὸ κόσμον δὲν ἐφάνη
μεντιάρικο καὶ ἀγριώτερο, μὰ τὸν ἐμὲ τὸ Γιάννη!
μὴ δ' ἄλλο εἰς τὸ φυσικὸ λογιάζω νὰ τῆς μνοιάζῃ,
γιατὶ μὲ δίχως ντήρησι τὸν ἄθρωπο πειράζει·

καλὰ κ' ἡ αἶγες δίδουσι τὸ γάλα, καὶ ἡ κλουθοῦσι,
καὶ ἡ φοράδες νὰ γλακοῦ καὶ νὰ τσιλοβολοῦσι,
ἀλλὰ ἡμερώνονται ζημνιὸ πλειὰ παρὰ προβατίνας·
ἀμμὲ ἡ γυναῖκες μερωμὸ δὲν ἔχουσι ἐκεῖναις!

5

Ποτὲ δὲν κοντετάρουνται, μὰ πάντα μουρμουρίζου,
μαλλώνουσι, φωνιάζουσι, γρινιάζου καὶ μανίζου,
στραβοθωροῦσι τσ' ἄντρες τως καὶ βγάνουσι τὴ ψήν τους,
περίττο πλειὰς ὄντας γροικοῦ λίγη τὴμ πόρεσίν τους·
σὰ δοῦν καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συχνοπιλώθῃ,
τὸ κρῆας νὰν τὸ χορταίνουσι, τάσσω σου κ' εὐγοδώθῃ...

10

γρινιοῦ καὶ μουρμουρίζουσι, καὶ ἀτιμασαῖς ὁμᾶδι
νὰν τὼς ἀκούγῃ ἅς δέχεται ἀπὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ·
γιατὶ τὰ μαγερέματα δὲν ἔχουσι γιὰ βρῶσι,
μὰ μοναχὰς λουκάνικο καὶ ἀπάκι θενὰ τρῶσι.

15

Καὶ ὡς πότες νὰ μπορούσινε κάθε φορὰ νὰ χύνου
οἱ ἄνδρες τως τὸ αἷμάν τως, καὶ κεῖναις νὰ τὸ πίνου!
μὰ γιὰ ἅς τὸ κάμῃ ἀλλιῶς κανεὶς, καὶ ἀπόκεις ἅς κινήσῃ
ἀπὸ τὰ ὠζά του σπῖτιν του νὰ πάγῃ νὰ δειπνήσῃ...

20

δὲ βρίσκεται μήτε ψωμί, μηδὲ μαγερεμένα,
μηδὲ φωτιά, μηδὲ νερό, μηδὲ παρχυρμένα,

- 25 μὰ βρίσκει τὴν οἰκοκυρὰ καὶ κλώθει ἀνακλαυμένη
 μέ γρῆα καμμιὰ ᾿ς τὸ σπίτιν τσῆ, ποῦπα καὶ ζαρωμένη·
 καὶ ἂν ἐβαστᾶ καὶ τίβοτσι σὲ μία μεριὰ τὸ ρίχνει,
 γῆ βιαίνει ᾿ς ταῖς γειτόνισσαις καὶ τὴ φτωχιάν τῆς δείχνει,
 καὶ πῶς ἐσυντροφιάστηκε μ' ἄντρα κακὸ δηγᾶται,
- 30 καὶ ἀναστενάζει, ὕγρὰ γελᾶ, τάχα ψυχοπονᾶται!
 Για τοῦτο εἰς τὸ γαῖδωρο τὸ ἄθρώπους σουσουμνιάζω,
 ὄντας τὴν κακορροϊζικιὰ τὴν τόσῃν τους λογιιάζω·
 τσακίζουσι τὴν κεφαλὴν μέ τὰ πεισματικά τους,
 μέ τὸ ἀποκουντουρίδες τως καὶ μέ τὰ σφαχτικά τως
- 35 λόγια, καὶ μέ τὰ χὰδιά τσῆ καὶ μέ τὰ κουκουρέξια
 βάσανα νὰ ᾿χη ὀλημερνῆς χίλια τοῦ κάνει ἀδιξία·
 καὶ ἂν εἶχε δύναμι, θαρρῶ, χάμαι τὸν εἶχε βάνει
 νὰ τόνε δέρνη μέ ραβδί, τὰ γένειά του νὰ βγάνη.
 Ἐγὼ δοξάζω τὸ θεὸ ὅπου ᾿μαι χηρεμένος,
- 40 καὶ δίχως τέτοια παιδωμὴ ᾿ς τὰ γέρα ἀναπαυόμενος·
 μὴδ' ἄλλο καλορροϊζικο δὲν εἶχα σὰν ἐμένα,
 ἀνέν καὶ θηλυκὸ παιδί δὲν εἶχα καμωμένα,
 γιατί κι' αὐτὸ τῶ γυναικῶ ὅλων τὴν φύσιν ἔχει
 καὶ τοῦ δαιμόνου τσῆ δοκριαῖς καλότατα κατέχει·
- 45 καὶ ὄντας ἀστράφτη καὶ βροντᾶ καὶ ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ,
 μέ δίχως ἔγνοια πορπατεῖ καὶ κυνηγᾶ ᾿ς τὰ δάση.
 Σήμερο ἐσηκώθηκε πρίχου νὰ ξημερώσῃ
 κ' εἰς τὸ κυνηγι ἐδιάβηκε, δίχως κανεὶς νὰ γνῶσῃ·
 καὶ πέρασε τὸ κολλατζὸ καὶ ἀκόμα δὲν ἐφάνη,
- 50 γιαῦτως ὁ νοῦς μου λογισμοὺς περισσοὺς κακοβάνει·
 φοβοῦμαι μήπως καὶ κανεὶς βοσκὸς τὴν ἀπαντήξῃ
 καὶ δίκως ντήρησι καμνιὰ χάμαι νὰ τήνε ρίξῃ,
 καὶ ὅτμέ, χαλάσῃ μού τῆνε καὶ τὴν τιμήν τῆς πάρῃ,
 καὶ τότες μὴδὲ γάμοι μπλειό, γαμπροί, μὴδὲ κουμπάροι...
- 55 Χίλοι βοσκοὶ τὴν ἀγαποῦ καὶ ὡς σκύλοι τὸ ἀκλουθοῦσι,

κ' ἴντα, θαρρεῖτε, κάμνουσι μόνιχ νὰ τὴν εὐροῦσι;
 ὦρου, ἔφαγέ με ἡ ἔγνοιά της... μὰ σὰ ζάλα γροικοῦσι
 τ' αὐτιά μου 'ς τούτῃ τῇ μερᾷ, θαρρῶ νὰ κυνηγοῦσι
 ἐδῶ τῇ θυγατέρα μου... ἴντ' ἔχει καὶ μανίζει
 καὶ γιάντα ταῖς σαῖταις τσῇ δαγκάνει καὶ τσακίζει;
 Ὀϊμένα, ὁ κακορροίζικος, ἄλοι τοῦ ροιζικοῦ μου
 ἐδᾶ νὰ μὴν τσῇ ἐκάμασι τὸ πρᾶμμα ὁποῦ φορούμου...
 (Τότες ἔρχεται ἡ Πανώρηα) καὶ Γιαννούλης ὁ κύρη τσῇ.

60

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Δὲν θενὰ πάγω ὥστε νὰ ζῶ ποτέ μου 'ς τὸ κυνηγι,
 ἀπῆτις λάφι ἄφηκα σὰν αὐτο νὰ μοῦ φύγῃ.
 ὦρου, μὲ πόση παιδωμὴ ὡς ἐδεπᾶ ἤφερά το,
 πόσαις φοραῖς ὅκ τὰ βουνὰ τοῦτα ἐκαταίβασά το!..
 μὰ 'τρεχε σὰν τὸν ἄνεμο καὶ ἐχώστηκε 'ς τὰ δάση,
 καὶ θέλουν τὸ ὄρει τὰ θεργιά, γῇ σκύλοι νὰ τὸ φᾶσι,
 γιὰτὶ ἡ σαῖτα μου θαρρῶ νὰ τὸ 'χῃ σκοτωμένο
 καὶ θέλει κείτεσαι ποθὲς ὡς τώρα ψοφισμένο.

65

70

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Κρίμα 'ς τὸ ψῶνι, διάσκατσε, καὶ ἄς ἤθελες τὸ σώσει,
 γῇ ποῦρι τῇ σαῖτα σου ἄς ἤθελες γλυτώσει.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τὸν κύρη μου θωρῶ ἐδεπᾶ... θαρρῶ νὰ μὲ γυρεύῃ.
 μὲ ταῖς φωναῖς σου σήμερο ἔχει νὰ μὲ παιδεύῃ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Πανώρηα, ποῦ 'σουν ὡς ἐδᾶ; σὲ ποιὰ γρεμνὰ γυρίζεις;
 τὸ σπῖτι ἴντα σοῦ 'καμε καὶ δὲν πολυκαθίζεις;
 Ἐγὼ λογιάζω τίβοτας ἀντραγαθιαῖς γυρεύεις,
 γιὰ τοῦτο ὀλομόναχῃ 'ς τοῦτα τὰ δάση ὀδεύεις...
 ἀπόστασε... ζημέρωσε, καταταμὸ δὲν ἔχω,
 μὰ σὰ μιὰ αἶγα καψτρά 'ς τὰ ὄρη σὲ ξετρέχω.

75

80

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καὶ ποῖα δουλιὰ σ' ἀπόσωσε καὶ δὲν μπορᾷ τὴν κάμη;
γιατί 'ς τοῦτα τὰ δάσητα ἦρθες νὰ μὲ ξεδράμης;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἐδᾶ σοῦ δίδω μνιὰ ῥαβδιὰ καὶ σπάω τὰ νερρά σου·
τὰ πρόβατα εἶναι ὀλάρμεγα, σκύλα, γιὰ ὄνομά σου...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- 85 Κ' ἴντα ἀπὸ μένα ἀνήμενες, ν' ἀρμέζω τὸ κουράδι!
πότες καὶ ἀλλότες, κύρη μου, τὸ ἀρμέξαμε ὁμάδι;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- Τὸ πῶς δέμ πιδεξεύγεσαι καλότατα κατέχω,
γιὰ τοῦτο μέτα 'ς τὴν καρδιὰ κρυφὸ μυχᾷρι ἔχω·
'ς ταῖς προκοσύναις τῆς φτωχῆς μάνας σου ἄς εἶχες μνοιάσει,
90 ὅποῦ ποτέ δὲν ἄφινε δουλιὰ νὰ τήνε χάση!
ὀλημερνῆς ἐμάζωνε χόρτα ὅκ τὸ λειβάδι,
γῆ ἔπλαθε, γῆ ἐκοσκίνιζε, γῆ ἔφαινε ὡς τὸ βράδυ,
γῆ πάλι ἔξαινε μαλλιά, γῆ, τὴ ῥοσὰ ἐπάτει,
γῆ ὀλημερνῆς τὴν ἤβλεπες τὴ ῥόκαν της καὶ κράτει,
95 κ' ἤκλωθε τόσα ὀνόστιμα κ' ἔτσι πολλὰ 'πιτήδεια,
ὅποῦ ἐκοιμούμου μοναχὰς θωρῶντάς τη ἀρνίδια·
αἶγες θυμοῦμαι καὶ ἄρμεγε κάλλιο παρὰ κανέναν,
ὥστε ν' ἀρμέζω μνιὰ ἐγώ, δυὸ 'χε αὐτὴ ἀρμεμμέναν,
ἦρπα τὴ μεγαλείτερη, 'ς τὰ σκέλιά της ἔβανέν τη,
100 τῆμ μoustάρην της ἤπιανε πιδέξα καὶ ἄρμεγέν τη·
γυναῖκα 'ς τὸ τυροκομνεῖο καμμιὰ νὰ μὴν τῆς μνοιόση,
δὲν ἄφινε ἀθύγαλο μνιὰ στάξα σκιαῶς νὰ χάση.
Καὶ ἂν εἶχε δεῖ καμμιὰ φορὰ σὰν κουρασμένος νὰ 'μμι,
μου 'λεγε — θέσε ἐδᾶ καὶ σὺ λίγο, Γιαννούλη, χάμμι·
105 καὶ τότες μὲ τὴν προθυμνιὰ ζημνιὸ ἄρχιζε ἐκείνη
κ' ἤκανε μόνιά της δουλιὰ μὲ πλεῖστα προκοσύνη.
Καὶ σὺ ἤθελαν νὰ κάτεχα ἴντα δουλιὰς τσῆ κάνει;

μόνο ποῦ τὴν ἄρματωσά 'ς τὸ κόκκαλό σου βάνεις,
 κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ ξεσκίζεσαι μὲ ταῖς συντρόφισσαίς σου,
 καὶ σκιᾶς λαγὸ δὲν ἤφερες 'ς τὸ σπίτι μας ποτέ σου. 110
 Μὰ βλέπεις, ὄντας κυνηγᾶς, Πανώρηα, εἰς τὰ δάση,
 κανεῖς βοσκὸς 'ς τὰ βρόχιά του μὴ λάχῃ νὰ σὲ πιάσῃ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἐξῇ ἀδελφοὺς ὡσὰν ἀητοὺς ἔχω τριγύρου γύρου
 'ς τὰ ὄρη ἐτοῦτα, μοναχὰς καὶ μνιὰ φωνὴ νὰ σύρου,
 τὴν Ἰδα ὅλοι δύνουνται ζημνιὸ νὰ ἀνακατώσου... 115
 καὶ μὲ τὴν τήρησίν τωνε πχοὶ θες νὰ μοῦ σιμώσου;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Μνιᾶς κορασίδας ἐντροπὴ δὲν ἤμποροῦ νὰ χώσου
 μηδὲ ἀδερφοί, μηδὲ δικοί, καὶ βλέπε γιὰ καλό σου·
 καὶ ὅξω ἀπὸ τοῦτο, τὰ θεργιὰ γυρίζου ὅλημέρα,
 καὶ βλέπε μὴ σὲ φάσινε μνιὰ ὦρα, θυγατέρα. 120

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἄλλη δὲν ἔχω πεθυμνιὰ σὰμ μὲ θεργιὰ νὰ λάχῃ,
 τ' ἄρματα ἐτοῦτα μοναχὰς 'ς τὰ χέργιά μου νὰ τά'χῃ·
 γιὰ νὰ'χα δεῖ ἂν ἐδύνωμαι νὰ σύρῃ τὸ δοξάρι,
 γῆ ἂν ἔχου ἢ σαῖταις μου ἀδυνατὸ ξιφάρι.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἄφης ταῖς τόσαις καυκησαῖς, κ' εἰς τὸ μιτάτο ἄς πᾶμε 125
 ν' ἄρμέξωμε τὰ πρόβατα καὶ τίβοτας νὰ φᾶμε.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Μὲ τὴν Ἀθοῦσα συντροφιά εἵμαστε 'ς τὸ κυνήγι,
 καὶ ἓνα λάφι διώχνωντα, ὅπου 'θελε μᾶς φύγει,
 τὸ χάσαμε· μά, κύρη μου, ἄρμεξε τὸ κουράδι,
 γιὰτὶ θὰ τήνε καρτερῶ νὰ στρεψῶμε ὁμάδι· 130
 κ' ἔχε μας τίποτας καλό, κύρη μου, νὰ γευτοῦμε,
 χίλια τραγούδια εἰς τὸ ὅστερο, ἃ θέλῃς, νὰ σοῦ ποῦμε.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- Ἀπόκτι γάλα καὶ τυρὶ κί ὁμορφο παξιμάδι,
 ἄν ἔναι καὶ γοργὸ ἔρθετε, θέλομε φάγει ὁμάδι·
 135 μηδὲν ἀργεῖτε τὸ λοιπό, κ' ἐκεῖ σᾶς ἀνημένω
 καὶ μὴ μὲ κάμετε ἄλλη μνιά 'ς τὰ δάσητα νὰ μπλίνω.
 (Τότες μισεύει καὶ ἀπομένει ἡ Πανώρηα μοναχὴ καὶ λέγει).
 Τὸ λάφι ἀποζυγώνωντας τόση εἶμαι κουρασμένη,
 ὅπου ῥθα σὲ ὦρα δυὸ φοραῖς νὰ πέσω λιγωμένη·
 ἴδρωσα κ' ἐξεκάψωσα καὶ θὰ πλυθῶ 'ς τὴ βρύσι,
 140 καὶ κρυὸ νερὸ 'ς τὸ ὕστερο νὰ πιῶ νὰ μὲ δροσίση.

(Τότες πλύνεται καὶ πίνει νερό, καὶ ἀπόκεις λέγει).

Ἦχιτας ἐδροσίστηκα κοντό 'μαι ν' ἀκουμπήσω
 νὰ κοιμηθῶ, τὰ μέλη μου λιγάκι νὰ δροσίσω·
 ὁ κτύπος τοῦ νεροῦ ἐτουννοῦ μὲ θέλει ἀποκοιμήσει,
 καὶ ἡ Ἀθοῦσα ὡσὰν ἐρθῇ καὶ μ' εὔρη ἄς μὲ ξυπνήση.

(Τότες πέρτει καὶ κοιμᾶται, καὶ εἰς ἐλίγο ἔρχεται ὁ Γύπαρις καὶ λέγει).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 145 Ἐγὼ ὁ καῦμένος τοῦ λαφιοῦ μνοιάζω τοῦ δοξεμένου,
 ὅπου τὰ γλάχια τὰ πολλὰ κ' ἡ στράταις δὲν τὸ γιαίνου·
 καθὼς τὸ λάφι, ὄντας βαστᾶ 'ς τὸ στῆθος τὸ δοξάρι,
 λογιάζωντας ἀνάπαψι 'ς τὸν πόνον του νὰ πάρη,
 ὦραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατεῖ, ὦραις 'ς τὰ δάση ἐμπλίνει,
 150 ὦραις 'ς λαγκάδια χώνεται, κί ὦραις 'ς βουνὰ ἀναιθαίνει,
 ὦραις γλακᾶ, ὦραις στέκεται, πέφτει ὦραις καὶ μρυγγᾶται,
 κί ὅσο γυρεύει ἀνάπαψι πλειότερα τυραννᾶται·
 ἔτσι κ' ἐγὼ ὁ βργυόμοιρος, ἀπῶσταν τῆς καρδιᾶ μου
 ἐκαμασίνε τὴν πληγὴν τ' ἀμμάτια τῆς κυρᾶς μου,
 155 μέρα καὶ νύκτα πορπατῶ σὲ κάμπους, σὲ λειβάδια,
 σὲ δάσητα κ' εἰς ἐγρεμνοὺς, σὲ ὄρη, σὲ λαγκάδια·
 μὲ 'ς ὅποια μέρη καὶ ἔ διαδῶ, κάνω χειρότερό μου,

καὶ 'κεῖ ποῦ ὀλπίζω γιατρικό, πληθαίνω τὸ καῦμό μου .
 γιατί ὅπου πάω ὁ Ἔρωτας γυρίζει καὶ ἀκλουθᾷ μου,
 κ' ὀλημερνῆς 'ς τὸ λογισμό μου φέρνει τὴν κερά μου. 160
 Για ποί ἀφορμὴ νά 'ναι ἄσπλαχνη παρὰ γυναικα ἄλλη,
 καὶ τοῦ καυμένου μου κορμιοῦ δίδει φωτιά μεγάλη;
 Μὰ ποιὰ 'ναι ἐτούτη ἡ λυγερὴ ὅπου 'ς τὰ χορταράκια
 μὲ δίχως ἔγνοια χαίρεται τοῦ ὕπνου τὰ κανάκια;
 ὠρμένα, κ' ἴντα συντηρῶ!.. τούτ' εἶναι 'ς τὸ θεό μου, 165
 ὅπου μὲ κάνει καὶ θωρῶ συχνὰ τὸ θάνατό μου!
 τούτ' εἶναι ἡ κοραϊδα μου, τούτ' εἶναι ἡ πεθυμνιά μου...
 τὰ σωθικά μου ἐσφάγησα, κ' ἐρράϊσε ἡ καρδιά μου,
 τὰ μέλη μου ἐκοπήκασιν, τὴν αἵσθησί μου ἐχάσα...
 ἡ ἀναπνιά μου ἐκόντηνε, κ' ὅλος ἀνατριχιάσα... 170
 Μάτιά μου, γιάντα κλαίγετε; γιάντα δειλιᾷς, ψυχὴ μου,
 καὶ ὡσὰν τὸ φυλλοκάλαμο τρομάσει τὸ κορμί μου;
 δὲν εἴστε ἐσεῖς, ὅπου 'χετε τὴν πεθυμνιά μεγάλη,
 σιμά, σιμὰ νὰ βλέπετε τὰ πλουμιστά τση κάλλη;
 τώρα γιατί τὴ φεύγετε; γιάντα τήνε φοβᾷστε, 175
 γιατί σβυστὰ καὶ ἀνήμπορα τώρα σιμά της νά 'στε;
 σιμώσετέ τση ἀντήρητα, δέτε, χορτάσετέ τη,
 κ' εἰς τὴν καρδιά μου πλειὰ βαθσιὰ ξαναρυτέψετε τη!
 τώρα κοιμᾷται ἀνέγνωιαστη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φύγη,
 καὶ στανικό τση ἐπάρετε παρηγοργιὰ ἐλίγη! 180
 Ἦτον ὕπνο εἶναι τ' ἀμμάτιά σου, Πανώρηα, φορτωμένα,
 κ' ἐμὲ τοῦ δόλιου στάσουσι δάκρυα φαρμακεμένα .
 μὰ μ' ὅλο ποῦ 'ναι σφαλιστά, δοξεύου τὴν καρδιά μου,
 το νοῦ μου διασκορπίζουν καὶ παίρνου τὴν ἐξά μου...
 γιὰ ποι' ἀφορμή, ἀρέντρα μου, δὲν εἶναι θέλημά σου, 185
 καθὼς τὸ δίκηο τὸ ζητᾷ, νὰ κατοικοῦ κοντά σου;
 τὰ χεῖλη μου 'ς τὰ χεῖλη σου τὰ κοκκινοβυμμένα
 νὰ ἐσμύγῃ, καὶ τὰ δυὸ κορμνιὰ νὰ ν' περιλαμπωμένα,

- σὰ δυὸ δενδρά ποῦ σμίγουσι καὶ ὁμάδι ξεφυτρώνου,
 190 καὶ ὁμάδι θρέφονται 'ς τὴ γῆ καὶ ὁμάδι μεγχλώνου,
 κ' ἓνα πῶς εἶναι δείχνουσι, καὶ δίχως νὰ σιμῶσι,
 καὶ ὅκ τ' ἄλλο δὲν μπορεῖ κιχνεῖς τῶνα νὰ ξερριζώσῃ;
 χεῖλη γλυκειὰ καὶ ὀνόστιμα, στόμα μου μυρισμένο,
 καὶ ἄς μοῦ 'τονε τὴν σήμερο σὰν πεθυμῶ δοσμένο,
 195 τόση δροσὰ φιλῶντάς σας νὰ πέψω 'ς τὴν καρδιά μου,
 νὰ πάψουσι οἱ πόνοι μου καὶ ὅλα τὰ βάσανά μου...
 Ὡ χορταράκια δροσερά, ὅπου σᾶς ἐπλακώνει
 τέτοια νεράϊδα πλουμιστὴ πλεῖ ἄσπρη παρὰ τὸ χιόνι,
 νὰ 'μου κ' ἐγὼ ἓναν ἀπὸ σᾶς ν' ἄγγιζα τοῦ προσώπου,
 200 ὅπου μπορεῖ τὴν πλερωμὴ νὰ δώσῃ πᾶσα κόπου...
 Χόρτα, οἱ ἀνθοί σας σήμερο παίρνουσι τόση χάρι,
 μύσκο νὰ 'δρώνου τὸ ταχὺ καὶ ἀργὰ μυχγαριτάρι,
 καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ 'γέρνουσι καὶ νὰν τοὺς ἀνασταίνου,
 καὶ πλεῖα παρὰ τὸν μπάλσαμο πᾶσα πληγὴ νὰ γιαίνου...
 205 μὲ δίχως τὴ δροσὰ νεροῦ, χόρτα χαριτωμένα,
 θέλετε στέκει πάντα σας πράσινα καὶ ἀνθισμένα,
 καὶ δίχως ἥλιο θέλετε θρέφεσται μοναχά σας,
 γιατί ἔχει χάρι πλειότερη παρὰ ἀπ' αὐτὰ ἡ κερά σας.
 Πανώρηα, ἀπῆς τὴ σπούρδα σου ἤθελες ν' ἀκουμπήσῃς,
 210 τὸ στῆθός μου προσκέφαλο γιάντα νὰ μὴ ζητήσῃς;
 τὸ στῆθός μου τὸ ταπεινὸ σπούρδα τῷ σαῖτῷ σου,
 σημάδι τοῦ προσώπου σου, παιγνίδι τῷ χεργιῷ σου...
 μὰ κρίνω δὲν τὸ δέχεται, γιατί εἶναι ματωμένο,
 καὶ γιατί καίγει ὡς νὰ 'τονε καμίνι ἀρτουμένο.
 215 Χρυσομαλλοῦσά μου κερά, χρειαζά μού 'ναι νὰ σιμῶσω
 σκυφτά 'ς τὰ κοραλένιά σου φιλή γιὰ νὰ σοῦ δώσω·
 δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω ἀλλιῶς, Πανώρηά μου, ψυχὴ μου,
 καὶ ἀδιαντροπιὰ μὴμ' πῆ κανεῖς πῶς εἶναι ἡ ἐδική μου,
 γιατί εἶναι δίκη καὶ πρεπὸ νὰ δροσιστοῦ δαμάκι

τὰ χεῖλη ποῦ ἴπιασι γιά σέ πολλῶ λογιῶ φαρμάκι! 220
 μίσεψε, τρόμε μου λοιπὸ καὶ φόβε μου περίσσε,
 καὶ ἀποκοτιὰ συντρόφισσα ἔς τούτη τῇ χρεία μου ἄς ἦσαι.
 Μὰ ἔς ἴντα εὐρίσκομαι ὁ φτωχός, ἀλ λάχη καὶ ξυπνήση
 καὶ ὁδὴ με πῶς τῇ φίλησα καὶ ἀδυνά μανίση,
 ποιὰ λόγια τῇ μερώνουσι, ποιὰ βούλεψι μεγάλη 225
 ἔς τὴν ὁρεξίν της τὸν φτωχὸν πχοῖδς ἤμπορᾷ μέ βάλλη;
 Τὸ τί νὰ κάμω ὁ ταπεινὸς σήμερο δὲν κατέχω,
 μέσα ἡ καρδιά μου μέ κινᾷ, καὶ ἀποκοτιὰ δὲν ἔχω.
 κρυαίνω, καὶ ἄφτω... πεθυμῶ, φοβοῦμαι καὶ τρομάσω...
 κινῶ... καὶ πάλι σέρνομαι... φεύγω... καὶ πάλι ἀράσσω! 230
 Δάση, βουλή μου δώσετε, βρύσι, λαγκὰ καὶ ὄρη,
 τὸ τί νὰ κάμω σήμερο μέ τῇ δική μου κόρη.
 ἡ μοναξιά καὶ ὁ ὕπνος της μου λέγει—μὴν ἀφήσης,
 ἀγαφτικὲ πολύπαθε, παρὰ νὰ τῇ φιλήσης!
 ἴπειδὴ κ' ἡ δυὸ μέ μνιά βουλή μου λέν νὰ τὸ ποιήσω, 235
 εἰς τ' ὄνομά σου, Ἑρωτα, σκύφτω νὰ τῇ φιλήσω.
 ἀμμέ φοβοῦμαι ἀληθινά, ὁ κτύπος τῆς καρδιᾶς μου
 μὴν ἀσηκώση ὀγλήγορα τὸν ὕπνον τῆς κυρᾶς μου...
 Ὅϊμέ, ἐξύπνησά τηνε... πρίχου νὰν τῇ φιλήσω...
 τὸ ροιζικὸ δὲν ἤθελε τὰ μέλη νὰ δροσίσω. 240

(Εἰς τοῦτο ἐξύπνη ἡ Πανώρη καὶ λέγει τοῦ Γύπαρι).

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Πχοῖδς εἶναι ὁποῦ μ' ἐξύπνησε;.. Γύπαρι, σὺ ἴσαι πάλι!
 νὰ ξαναδώσης βούλεσαι τῆς κεφαλῆς μου ζάλη;
 ἴντά ἴθελες, ἀδιάντροπε, κ' ἦρθες ἐδῶ σιμά μου;
 ἀκόμη δὲν ἐγνώρισες πῶς σέ μισᾷ ἡ καρδιά μου!
 Φεῦγε ἀπὸ μπρός μου γλήγορα, μὴ θές τσῆ κεφαλῆς σου 245
 τὸν τσακισμό, βαργυόμοιρε... σύρε ποθές, γρεμνίσου!
 Τίς μέ κρατεῖ; τίς μέ κρατεῖ!.. βλέπουσαι, ἔς τὸ θεό μου,
 τὸ πρᾶμμα ἐτοῦτο μὴν ἐμπῇ ἔς τ' αὐτιά τῶν ἀδερφῶ μου,

δυὸ τρεῖς φοραῖς μ' ἐπείραξες. ὦ. . μὰ σήμερο ἄς σχολάσῃ
 250 τούταις ἢ στράταις ἢ κακαῖς, ἃ θέλῃς γιὰ καλιά σου!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἄνέν καὶ πέσῃ ἀνεμικῇ, Πανώρηα, σιγανεύει,
 καὶ ὥσ' ἂν περάσῃς ἢ βροχαῖς, πάλι καλοκαιρεύει,
 ἂν ἔναι καὶ τὴν θάλασσα βλέπωμε τῇ μεγάλῃ
 πῶς σὰ φουσκώσῃ μνιὰ φορά, καλοσυνεύγει πάλι,
 255 ἂν ἔναι καὶ τὸν οὐρανὸ θωροῦμε σ' ἂν βροντήξῃ
 καὶ ἀστράψῃ μὲ πολὺ θυμὸ καὶ ἀστροπελέκι ῥίξῃ,
 πῶς γαληνώνει τὸ ζημνιὸ καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του
 τὰ γνέφῃ διώχνει τὰ θολὰ καὶ παύει τὸν θυμόν του!
 γιάντα καὶ ἐσὺ τὴν ὄργιτα δέμ παύεις, πεθυμνιά μου,
 260 μὰ στέκεις πάντα 'ς τῶνα σου καὶ καίγεις τὴν καρδιά μου;
 γιάντα καὶ σὲ τ' ἀμμάτιά σου ποτὲ νὰ μὴ στραπροῦσι
 λυπητερὰ τ' ἀμμάτιά μου τοῦ ταπεινοῦ νὰ δοῦσι;
 τὰ χεῖλῃ σου τὰ νόστιμα δυὸ λόγια μερωμένα
 νὰ μὴ μοῦ δώσουσι ποτέ; γιὰ πχοὶ' ἀφορμή; ὦχ, οἰμένε,
 265 νὰ μὴ γνωρίζῃς... ἄπονη καὶ ἀνέγνωρη, τὰ νὰ 'σου
 ἓνα λειοντάρι ἀγριώτατο, γῆ ἄλλο θεργιὸ τοῦ δάσου,
 ἐμάνισες... καὶ ἄς πάψουσι κι' ὅλαις ἢ μάνιταίς σου...
 καὶ ὠργίστηκες... καὶ ἃ λείψουσι κι' ὅλαις ἢ ὄργιταίς σου!
 ἢ πέτραις πρέπει μοναχάς, τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη
 270 πάντα νὰ στέκου 'ς τῶνκν τους, κι' ὅχι ποτὲ μνιὰ κόρη!
 Ἰντα σημάδι πλειότερο θὰ δῇς εἰς τὸ κορμί μου,
 γιὰ νὰ γνωρίσῃς πλειὰ καλιά σ' ἔχω ἀπὸ τῇ ψυχῇ μου:
 ἀνέν καὶ μὲ τὸ θάνατο θέλῃς νὰ τὸ γνωρίσῃς,
 ἔμχι ἐδεπᾶ καὶ κάμε με, κόρη μου, ὥσ' ἂν ὀρίσῃς·
 275 σαῖτα εἰς τὸ στῆθός μου σύρε μὲ τὸ ξιφάρι,
 τὴν πρικαμένη μου ζωὴ σ' ἂν πεθυμᾷς νὰ πάρῃ·
 μὰ βλέπε μόνο 'ς τὴν καρδιά, μὴ λάχῃ νὰ μοῦ δώσῃς,
 καὶ ἐσὲ τὴν ἴδια, ποῦ ἐδεκεῖ βχστῶ, νὰ θανατώσῃς!

Τέσσερης χρόνοι, κάτεχε, πῶς εἶναι ἀπερασμένοι
 ὅπου 'ς τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς σ' ἔχω ζωγραφισμένη · 280
 καὶ σὺ ἀπατῇ σου ξεύρεις τὰ τὰ πάθη τὰ δικά μου,
 βλέπεις συχνιὰ τοὺς πόνους μου, θωρεῖς τὰ βάσανά μου,
 καὶ μέ ὅλο ὅπου 'σαι πλειὰ ἄπονη παρὰ θεργιὸ κανένα,
 θαρρῶ καὶ νὰ 'κλαψες καὶ σὺ πολλὰς φορὰς γιὰ μένα,
 καθὼς μέ κλαῖσι τὰ θεργιά, τὰ δάση, τὰ χαράκια, 285
 οἱ κάμποι, κί' ὅλοι οἱ ποταμοί, τὰ δέντρη καὶ τὰ ὀργυάκια,
 καθὼς μέ κλαῖσι οἱ βοσκοί, καθὼς μέ κλαῖσι οὐλαὶς
 λυπητερὰ 'ς τὰ πάθη μου τσῆ Ἰδα, ἢ βοσκοποῦλαις ·
 μ' ἂν ἦναι καὶ τῆμ παῖδα μου καλὰ τήνε κατέχης,
 γιὰ ποι' ἀφορμὴ 'ς τοὺς πόνους μου λύπη καμνιά δὲν ἔχεις; 290
 δὲ σ' ἐγεννήσασι θεργιά, δὲν εἶσαι μαρμαρένη,
 μά'σαι μέ σάρκα ἀθροπινὴ σὰν ὅλαις καμωμένη,
 κ' εἶναι ἄδικο νὰ μὴ γροικᾷς τόσους καῦμούς καὶ πόνους,
 ὅπου ἔχω γιὰ τὸμ πόθο σου τόσους καιροὺς καὶ χρόνους.
 Ἐκτέχω το τὸ πῶς κανεῖς ἄξος δὲν εἶ γιὰ σένα, 295
 τὰ κάλλη αὐτὰ εἶναι μοναχὰς γι' ἀγγέλους καμωμένα,
 μ' ὅλο ἐτοῦτο ἀλύπητη δέ σοῦ τυχαίνει νὰ 'σαι,
 μὲ κεῖνο ὅπου καίγεται γιὰ σένα νὰ λυπᾷσαι,
 καὶ μ' ἕνα σκιᾶς ἀνάβλεμμα γλυκὺ νὰ τ' ἀντιμέβης
 τὸμ πόνον του τὸν ἄμετρο, κί' ὅχι νὰ τὸν παιδεύης · 300
 ἢ ὁμορφιαῖς ἐδόθησαν 'ς τῶν γυναικῶν τὴν φύσι,
 καθὼς ἀπῶνα φρόνιμο βοσκὸ εἶχα γροικῆσαι,
 ὅγιά ν' ἀρέσου καθανός, κί' ὅλοι νὰ πεθυμοῦσι
 μέ ταῖς γυναῖκες μοναχὰς μνιὰ σάρκα νὰ γενοῦσι.
 Γιὰ τοῦτο ἄνέν κ' ἐπιθυμῶ κ' ἐγὼ ὁ φτωχὸς μετὰ σου, 305
 συρμένος εἰς τὴν χάριν σου εἶμαι ὅκ τὴν ὁμορφιά σου,
 νὰ σμίξω, ν' ἀνακατωθῶ, μνιὰ σάρκα νὰ γενοῦμε
 καὶ δυὸ ψυχαῖς πασίχαραις 'ς ἕνα κορμί νὰ μποῦμε.
 Πρέπει καὶ σὺ νὰ μὲ ἀγαπᾷς, πρέπει νὰ μῶχης χέρι,

- 310 κ' ἡ δούλεψί μου πλερωμὴ πρέπει ἀπὸ σέ νά πάρῃ.
 Ὀϊμένα, αὐτήνη ἡ ὁμορφιά, κόρη μου, τί ἀνημένει;
 τίνοσ ἀλλοῦ καλλίτερα παρὰ ἀπὸ μέ τυχαίνει;
 πχοῖος σοῦ δουλεύει πλειότερα; πχοῖος σ' ἀγαπᾷ κάλλιό μου,
 τίνοσ γιὰ σένα καίγεται καρδιά σὺν τὴν καρδιά μου;

ΠΑΝΩΡΗΑ,

- 315 Πχοῖος μέ πειράζει πλειότερο θὰ πῆς, πχοῖος μέ παιδεύει,
 πχοῖος τὴ τιμὴ μου ὡσὰν καὶ σέ νά πάρῃ μοῦ γυρεύει!

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- ὄντας γυρέψει ἤθελα νά πάρω τὴν τιμὴ σου,
 γῆ τόση λίγη ἐντροπὴ νά κάμω 'ς τὸ κορμί σου,
 ἡ γῆς ἄς ἤθελε σκιστῇ τότε; νά μέ ρουφήξῃ,
 320 γῆ ὁ Ζεὺς ἀπὸ τοῦ οὐρανὸ φωτιὰ νά μοῦ 'χε ρίξει...
 γυναῖκά μου βλοητική, καθὼς ὁ νόμος θέλει,
 θενὰ σέ κάμω, ἀφέντρα μου, ἂν ἴσως καὶ μοῦ μέλῃ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Ἐγὼ δέ θε νά παντρευτῶ, κ' εὐρὲ ἄλλῃ κορσιῖδα
 ἀπὸ τρακόσαις ὁμορφαῖς ὅπου 'ναι ἐδῶ 'ς τὴν Ἰδα,
 325 καὶ κάμε τῆνε ταῖρί σου, καὶ μένα μὴμ πειράζῃς,
 γιατί σ' ἀμνόγω, Γύπαρι, πῶς; εὐκαιρὰ κοπιάζεις.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- Κόρη, μὴν εἶσαι ἔτσι ἄπονη, μὴ θές τὸ θάνατό μου,
 μὰ μέ καμμιὰ παρηγοργιά λίγανε τὸ καῦμό μου,
 τὴν πλερωμὴ τσ' ἀγάπης μου τὴν πολυζητημένη
 330 μοῦ δῶσε, καὶ τὴ δόλιά μου καρδιά τὴ δυξεμένη
 γιαμνιά μέ μιὰ γλυκειὰ θωργιά καὶ μ' ἓνα σπλαχνικό σου
 λόγο, πρίχου νεκρὸς 'ς τὴ γῆ μνιὰ ὦρα πέσω ὁμπρὸς σου.
 Κόρη, δὲν εἶναι τὸ πρεπὸ μνιὰ ἀγάπη ἐμπιστεμένη
 μέ θάνατο ἀπὸ λόγου σου νά 'βγῇ εὐκαριστημένη,
 335 μὰ μέ ἄλλῃ μεγαλείτερη πρέπει καὶ σὺ νά δώσης
 τέλος γοργό, νεράϊδά μου, τῆς παιῖδας μου τῆς τόσης.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τί πρᾶμμα, εἰς τὴν πίστι σου, εἶναι ἡ γιαγάπη πέ μου,
γιατὶ δὲν τὴν ἐγνώρισα μηδὲ ποσῶς ποτέ μου.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Παράδεισος, ὄντας θωρῶ τ' ἀργυρὸ πρόσωπό σου,
μοῦ φαίνεται ἡ γιαγάπη σου καὶ ὁ πόθος ὁ δικός σου, 310
καὶ ὄντας στραφοῦ τ' ἀμμάτιά μου καὶ δοῦσι τὴν κυρά μου,
φωτιά καὶ λαύρα μοῦ κεντᾷ τὴ δόλια τὴν καρδιά μου.
Μὰ ἂν θέλῃς πλειὰ καλλίτερα νὰ τὸ ξεκαθαρίσω,
δὲν εἶν' ἡ γιαγάπη, κάτεχιε, παρὰ καλὸ περίσσο,
παρὰ ξεφάντωσι πολλή, παρὰ χαρὰ μεγάλη 345
σὲ δυὸ καρδιαῖς ὅπ' ἀγαποῦ περίσσο μιὰ τὴν ἄλλη·
μά' ναι φωτιά, ὄντας ἀγαπᾷ κιανεῖς, καὶ αὐτὸς μισᾶται,
γιατὶ 'ς τὸν ἄδῃ ζωντανὸς πῶς βρίσκεται λογαῖται·
καὶ ἄς θὲς παράδειγμα νὰ δῇς, στράφου καὶ δὲς ἐμένα,
πόσαις φωτιαῖς τὰ μέλη μου περνοῦσι τὰ καῦμένα, 350
γιατὶ περίσσο σ' ἀγαπῶ καὶ σὺ ἄδικα μισᾷς με,
καὶ ὥσ' ἂν ὀχθρὸς σου νὰ 'μουνε ἄδικα τυραννᾷς με·
καὶ μ' ὅλο ἐτοῦτο δὲν μπορῶ . . . γιατὶ ἔτσι εἶναι δοσμένο
ὅτι μέ δάκρυα καὶ καῦμούς τὰ πάθη ν' ἀπομένω,
μὲ ὀλπίδα πῶς καμμιὰ φορὰ ν' ἀλλάξῃ ὁ λογισμός σου, 355
νὰ μοῦ χάριση ἀνάπαψι ὁ πόθος ὁ δικός σου.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Γύπαρι, ὅγιὰ νὰ ἀναπαγῆς, Γύπαρι, γιὰ νὰ δώσης
τέλος τσ' ἀγάπης, σ' ἂν τὸ λές πῶς μοῦ βαστᾷς τσῇ τόσης,
καὶ γιὰ νὰ μὴμ πειράζεσαι καὶ ἐμένα βασανίζης,
σοῦ λέγω ἀγάπη ἀπὸ μὲ ποτέ σου μὴν ὀρπίζης· 360
κί ὅσο μπορεῖς μὲ ξώφευγε, γιατὶ ἀπὸ μένα μόνο
δὲ θέλεις ἔχεις, κάτεχιε, παρὰ καῦμὸ καὶ πόνος.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

- Ὀϊμένα ὁ κακορροΐζικος! ποιά ὀλπίδα μ' ἀπομένει,
 μέσα ἡ καϋμένη μου καρδιά ἂν ἦναι δοξεμένη...
 365 πχοιὰ ἀνημένω πλειὰ γιατρειὰ 'ς τοὺς πόνους μου νὰ δώτῃ
 μνιὰ ἀπῶ τοῦ πόθου τῇ φωτιὰ δὲν ἤμπορεῖ νὰ γνώσῃ,
 μνιὰ ὁποῦ σέ μέ τ' ἀμμάτιά τση χίλιαις φωτιαῖς πετοῦσι
 κί ὅλο μ' ἀναλαμπάνουσι, καὶ κείνη δὲν κεντοῦσι;
 μιὰ ὁποῦ τσ' ἀγάπης τῇ θεὰ 'ς τὴν ὁμορφιά ταιριάζει,
 370 μ' ἀγάπη δὲ γροικᾷ ποτὲ καὶ πόθο δὲ λογιάζει!
 Κόρη μου ἀγαπημένη μου, γῇ σφάξε με, νὰ ζήσης,
 γῇ μπλειὸ σέ τοῦτο τὸν καϋμὸ νὰ στέκω μὴ μ' ἀρήτῃ·
 σέ μένα στράφου, ἀφέντρα μου, γύρισε, πεθυμνιά μου,
 μὲ σπλάχνος τ' ἀμματακιά σου νὰ δοῦσι τὰ δικά μου,
 375 πῶς κλαίεινε γιὰ λόγου σου στράφου νὰ δῆς λιγάκι,
 νὰ στοχαστῇς τὰ χεῖλη μου πῶς στάζου τὸ φαρμάκι·
 γιὰ ποι' ἀφορρῇ τ' ἀμμάτιά σου τὰ πλουμιστὰ μοῦ χώνεις,
 καὶ τ' ἀργυρό σου πρόσωπο γιάντα τὸ χαμηλώνεις;
 δὲν δύνεσαι νὰ μὲ θωρῇς τάχα πῶς ὅλος τρέμω
 380 ὥσ' ἀν κηλάμι δροσερὸ σέ ταραχὴ ἀνέμω;
 δὲν δύνετ' αὖ νὰ μὲ θωρῇς πῶς κλαίγω, πῶς θρηνοῦμαι,
 πῶς λακταρίζω, πῶς πονῶ καὶ πῶς παρκαπονοῦμαι!..

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Δὲ δύνομαι νὰ σέ θωρῶ, φτωχέ, καλὰ τὸ λέγεις,
 γιατί σ' ὀργίζομαι πολλά, κί ὅχι γιατί μοῦ κλαίγεις.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

- Ἄνεν καὶ μένα ὀργίζεσαι, ἄπονη κορσιίδα,
 ὁποῦ ποτὲ γιὰ λόγου σου καμνιὰ χαρὰ δὲν εἶδα,
 ἴντά 'χες κάμει ἐνοῦ σου ὀχθροῦ καὶ κακοθελητῇ σου
 ὁποῦ γυρέψῃς ἤθελε νὰ βλάβῃ τὸ κορμί σου;
 Ἄμμὲ ὅσο θέλεις ἄπονη ἄς εἶσαι καὶ ἀγριεμένη,
 390 τάσσω σου καὶ ἡ γιαγάπη μου πάντα νὰ σ' ἀνημένη,

τάσσω σου πῶς ἢ γρίνιαίς σου κί' ὄλαις ἢ μάνιταίς σου
κί' ὄλα σου τὰ πεισματικά κί' ὄλαις ἢ ὀργिताίς σου
δὲ θέλουσι μπορεῖ ποτὲ τὸμ πόθο μου νὰ σδύσου,
ἂν ἦτο καὶ χειρότερη σέ μέ ἢ γιόρεξί σου!

Ἄφης τὴν ὁμορφιά ἐσὺ πρῶτας, καὶ γὼ ν' ἀφήσω 395
τὸμ πόθο σου τὸν ἄμετρο καὶ νὰ σ' ἀλησμονήσω·

τὰ ῥόδα τοῦ προσώπου σου κ' οἱ κρίνοι ἄς ξεραθοῦσι,
καὶ τὸ γλυκό σου ἀνάμπλεμμα οἱ Ἑρωτες ἄς σδυστοῦσι,
ἄς πέσου ἢ πλεξοῦδές σου, τὸ στηθός σου ἄς μαυρίση,
τύτες καὶ μένα ἢ παιδωμή, ἂν τύχη, νὰ μ' ἀφήση! 400

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ὅμπρὸς ἄς βγοῦ τ' ἀμμάτιά σου, κ' ὕστερα τὰ μαλλιά μου
νὰ πέσου, γιὰ νὰ μὴν μποροῦ νὰ δοῦ τὴν ἀσκημνιά μου·
μὰ ἃ στέκω ν' ἀφουκράζωμαι, κρίνω, νὰ μὴ σκολάζη,
μὰ μέ τσῇ πελελάδες του στέκει νὰ μέ πειράζη·
καὶ ἄς πάγω τὸ γοργότερο κάτω πρὸς τὸ μιτάτο, 405
καὶ ἂν ἢ γιᾶθοῦσα δέ μ' εὕρῃ, πῶς εἶμαι ἐκεῖ γροικᾷ το.

(Τότες μισεύει ἡ Πανώρηα).

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Γιάντα μισεύεις ἀπὸ μέ, κόρη μου πλουμισμένη;
γιάντα μ' ἀφίνεις τὴν ζωὴν τούτη τὴν πρικχμένη;
μὰ ἐμάκρυνες... καὶ μοναχὰς τὴν ἐμιλιά μου χάνω...
μοῖρά μου εἴντα μ' ἔφερες; μόνο γιὰ ν' ἀποθάνω! 410

(Τότες καθίζει ὁ Γύπαρις χάμαι καὶ κλαίγει, καὶ ἔρχεται
ἡ Ἀθοῦσα).

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἀπῆτις ἡ Πανώρηα μ' ἐπῆρε 'ς τὸ κύνῃγι,
ἀπὸ σιμά μου μοναχὴ δὲν ἔπρεπε νὰ φύγη,
γιατὶ ἤπρεπε νὰ στρέψωμε σπῖτι συντροφιασμέναις,
καθὼς καὶ ἀπὸ δεκεῖ εἵμασσε κ' ἡ дуό μας μισεμέναις.
Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ Γύπαρι καὶ βραχναστενάζει. 415

ὄφου, πῶς κλαίγει δυνάτᾳ!... ὁ πόνος τοῦ μέ σφάζει...
 σὲ μία μερὶς θενὰ συρθῶ ὀγιά νὰ τοῦ γροικήσω
 τὴν ἀφορμὴ ποῦ τὸν κινᾷ ἔς τὸ κλάῦμα τὸ περίσσο.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Ἦλιε, τὸ φῶς σου σήμερο τοῦ κόσμου μὴ χαρίσης,
 420 μὴδὲ μέ κύκλο λαμπυρὸ τὸν οὐρανὸ στολίσσης,
 μὴ νέφη ἅς εἶναι σκοτεινά, τσ' ἀκτῖνές σου νὰ χώσου
 καὶ τὸ λαμπρό σου πρόσωπο λιγάκι νὰ θαμπώσου,
 γιὰ νὰ μὴ δῆς κάτω ἔς τὴ γῆ μνιὰ κορτσὰ μέ πόση
 κρίσι καὶ παῖδα βούλεται θάνατο νὰ μοῦ δώση,
 425 μνιὰ κορτσὰ ποῦ βάλθηκε νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου
 καὶ ὁ θάνατος ἀντίμεψι νὰ ᾖναι ἔς τὴ δούλεψί μου!
 Μ' ἀπῆς τὰ πάθη δὲμ πονεῖ τὰ τόσα ὅπου μ' ἀξώνει,
 κ' ἡ ὀργίταις κ' ἡ γρίνιαίς της κ' οἱ τόσοι ἄλλοι πόνοι
 μέ κάμουςι νὰ καταιβῶ ἔς τὸν ἄδη ὁ καῦμένος,
 430 θὰ πέσω ἀπὸ τὰ χέργιά μου σήμερο σκοτωμένος!
 Καὶ σὺ τοῦ κόσμου πείραξι, πάθος, φωτιὰ καὶ βάρος
 καὶ τῶν καῦμένων ὁλονῶν τῶν κοπελιάρω χάρος,
 Ἔρωτα ὅπου μ' ἐδόξεψες καὶ σκλάβο σου ἔκχμές με
 καὶ τόσαις κακορριζικιαῖς καὶ πόνους ἄξωσές με,
 435 κάμε περίτσα νὰ χαρῆς, σὰ δῆς τὸ σκότωμό μου
 καὶ ἀπ' ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκεσαι ἔλα ἔς τὸ θάνατό μου
 νὰ πχῆς ἀπὸ τὸ αἷμά μου τὴ δίψα σου νὰ σθούσης
 καὶ τὴν καρδιά σου τὴ σκληρὴ λιγάκι νὰ δροσίτης!
 μὰ σύρνε σὲ παρακαλῶ, σύρνε παρακαλῶ σε,
 440 (Ἔρωτα τὴ θαράπαψι σκιᾶς τούτηνε μοῦ δῶσε,)
 μετὰ σου τὴν Πανώρηχ' τὴν ἄπονη, νὰ δοῦσι
 τ' ἀμμάτιά της πῶς κείτομαι νεκρός, νὰ δροσιστοῦσι·
 καὶ ἀνὲν καὶ κείνη ἡ ἄπονη δὲ θέλει ν' ἀκλουθήξῃ,
 πῶς δὲ μέ χρήζει τίποτας μόνο γιὰ μνιὰ ἃ σοῦ δείξῃ.
 445 ἔς τὸ μνημὲν ὅπου θέλ' εἴσται σήμερο τὸ κορμί μου

τὴν ἀφορμὴν ὅπου μ' ἔκαμε νὰ χάσω τὴ ζωὴ μου
 γράψε μὲ τὴ σαῖτα σου, νὰ τὴ θωρῇ περνώντας
 τὰ κόκκαλά μου τὰ νεκρὰ πεισματικὸ πνιγνύοντας,
 λέγωντας μὲ χαρὰ πολλή—γιά μένα σκοτωμένος
 κείτεται ἐτοῦτος ὁ νεκρὸς ὅπου 'ναι ἐδῶ θαμμένος!... 450
 καὶ ὅπχοι ἄλλοι τὸ διαβάσουσι νὰ παίρνου ἀπὸ μένα
 ξόμπλι, νὰ φύγου τὰ μαλλιά τὰ παραχρυσωμένα,
 τὰ ἀγγελικὰ προσώπατα, τὰ στήθη τὰ χιονάτα,
 γιὰτὶ φαρμάκι μοναχὰς καὶ φόνους εἶν' γεμάτα.
 Μὰ γιάντα τρέμεις, χέρια μου; γιάντα κτυπᾷς, καρδιά μου; 455
 γιάντα σὰ βρύσι τρέχουσι τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου;
 ὦ κόσμε, ἂν εἶναι καὶ χαρὰ δὲ μοῦ ὀωκες ποτέ σου,
 μόνο σὲ μένα ἔρριξες ὅλαις τσῆ παιδωμαῖς σου,
 γιάντα πρὶν μοῦ φαίνεται σήμερον νὰ σὲ χάσω
 καὶ ὡς πεθυμᾷ ἡ νεράϊδά μου 'ς τὸν ἄδην νὰ περάσω; 460
 Κόσμε, τοὺς κάμπους, τὰ βουνά, τὰ δέντρα, τὰ λυγνά σου,
 τοὺς ποταμούς, ταῖς βρύσεις σου, τὰ ἄνθη, τὰ πωρικά σου
 νὰ χαίρουνται οἱ χαιράμενοι τὰ ἀφίνω, ὡς ἂν τυχαίνει
 μὲ τσ' ἀγαπητικαῖς τῶνε μαζὶ συντροφισμένοι·
 κι' ἂν τύχη ξεραντώνωντας καμμιὰ φορὰ ὁμάδι 465
 νὰ ποῦν καὶ μένα—Γύπαρι, γιάντα νὰ πᾷς 'ς τὸν ἄδην;
 καὶ μὲ ἕναν ἀναστεναγμὸ πάλι νὰ ξαναποῦσι
 —τὰ κόκκαλά σου ἀνάπῃσι κάτω 'ς τὸν ἄδην ἅς βροῦσι!
 καὶ κείνη ὅπου τονε ἀφορμὴ καὶ ἐσφάγηκες, ἄζάπη,
 μὴν εὖρη ἀπάνω τσ' ὀρανοὺς μηδὲ 'ς τὸν ἄδην ἀγάπη!... 470
 ὦ δάση, κάμποι καὶ βουνά, δένδρα καὶ χορταράκια,
 ὦ σπήληα δροσέρωτατα, ὦ ποταμοὶ καὶ ῥγυάκια,
 ὦ βρύσι μου ὅπου μοῦ ὄβυνες τὴ λούρα τῆς καρδιᾶς μου
 μὲ τὰ κρυά σου τὰ νερά, θολὰ συναφορμάς μου,
 ὦ οὐρανὲ καὶ ἥλιε, μάρτυροι τοῦ καῦμοῦ μου, 475
 ὅπου καλὰ κατέχετε τοὺς πόνους τοῦ κορμνιοῦ μου,

- ὦ νυκτικὴ παρηγοργιά, δεύτερο φῶς καὶ χάρι
 τοῦ κόσμου, λαμπυρότατο καὶ εὐγενικὸ φεγγάρι,
 ὦ ἄστρα πολλὰ ἀντίδικα ποῦ 'στε 'ς τὴ γέννησί μου
 480 καὶ τόσα ἐκάμετε κακὴ τὴν τύχην τὴ δική μου,
 παντοτινὰ νὰ στέκεστε 'ς τὸ κόσμον σᾶς ἀφίνω
 καὶ χίλιαις φχαριστιαῖς καλαῖς 'ς τὸ τέλος μου σᾶς δίνω,
 γιατί ηὔρε λύπησιν σέ σᾶς καὶ σπλάχνος ἡ καρδιά μου,
 πρᾶμμα ποῦ δὲν ἀξώθηκα ποτὲ ἀπὸ τὴν κυρά μου!
 485 καὶ σεῖς κοράσιν εὐγενικὰ τσῆ Ἰδαι, παρακαλῶ σας,
 τὸ σκοτωμένο μου κορμὶ νεκρὸ σὰ δῆτε ὁμπρὸς σας,
 κλάψετε συναλλήνων σας καὶ μὲ σκοπὸ θλιμμένο
 καὶ μοιρολόγι ταπεινὸ σὰν πρέπει τὸν καϋμένο,
 πέτε το πῶς μνιάς κορασᾶς τὰ πλουμισμένα κάλλη
 490 σμιμμένα μ' ὄργιτα πολλὰ καὶ μ' ἀσπλαχνιὰ μεγάλη
 μ' ἐκάμασιν καὶ σφάγηκα· δάκρυα πολλὰ νὰ χύσου
 'ς τὸ μοιρολόϊ τὸ πρικύ ὅπχοι σᾶς ἀκροικήσου.
 Φίλοι μου ἀγαπημένοι μου καὶ συναναθροφροί μου,
 μὴ σᾶς πρικάνη σήμερον ποσῶς ἡ χώρισί μου,
 495 ἀλλὰ χαρῆτε ὅγιά μὲ πῶς ὅκ τὰ πάθη ἐδιδίνω
 καὶ ἀπὸ σκλαβιά παντοτινὴ λεύτερος ἀπομένω.
 Μάνα ἀκριβὴ καὶ κύρη μου καὶ ἀδέρφια ἀγαπημένα,
 μὰ τὸν καϋμὸ ὅπου 'χετε νὰ πάρετε γιὰ μένα
 σᾶς παραγγέρνω, κάμετε τὴν κόρη τὴ δική μου
 500 σὲ τόση ἀγάπη νὰ 'χετε σὰ νὰ 'το τὸ κορμὶ μου,
 καὶ ἂν παντρευτῇ, τὸν ἄντραν της τὸν ἀκριβοτιμᾶτε
 καὶ σὰν τὸ Γύπαρι καλὰ πάντα τὸν ἀγαπᾶτε·
 μὰ μὴ μοῦ λησμονήσετε καὶ μὲ παρακαλῶ σας,
 σκιᾶς μὲ τὴ θύμῃσι ὁ λεγνὸς νὰ στέχω πάντα ὁμπρὸς σας.
 505 ὦ πρόβατά μου θλιβερά, τώρα διασκορπιστῆτε
 καὶ τὸ πρικύ μου θάνατο κλάψετε, θρηνιστῆτε·
 ρίξτε τὰ κουδούνιά σας, θλιμμένα πορπατεῖτε,

τὴν πρασινάδα φεύγετε, νερὸ γλυκὺ μὴν πχῆτε,
μουγγίζετε καὶ κλαίγετε... περίσσα νὰ λυποῦνται
τὸ σκοτωμένο Γύπαρι ὅπχοι σᾶς ἀφουκροῦνται. 510

Καὶ σὺ φιαμπόλι μου γλυκὺ ᾽ς τούτῃ τῇ μυρισμένη
δάβνη κρεμνῶ, νὰ σέ θωροῦ τοῦ πόθου οἱ βαρεμένοι
νὰ λέσι μὲ ἀναστεναγμὸ — Ἐρωτα, ἀνάθεμά σε,
τόσα σκληρὸς γιὰ ποι' ἀφορμὴ κι' ἄπονος πάντα νὰ ᾽σαι!

Πανώρηα, αἰτιὰ τοῦ πόνου μου καὶ ἀρχὴ τῆς παιδωμῆς μου, 515
κχλέστρα τοῦ θανάτου μου καὶ διῶκτρα τῆς ζωῆς μου,
τοῦ λογισμοῦ μου ταραχὴ, φωτιὰ τῶ σωθικῶ μου,

θροφὴ τῶν ἀνσστεναγμῶ, δάκρυα τῶν ἀμματιῶ μου,
χαρὰ τῆς πίκρας μου πολλὴ καὶ πίκρα τῆς χαρᾶς μου,
τῆς ἀρρωστιᾶς μου παιδωμὴ καὶ χαλασμός τῆς ᾽γειᾶς μου, 520

τῆς κεφαλῆς μου σκότισι, πέδουκλο τῶμ ποδιῶν μου,
κατάλυσις τῆς νειότης μου καὶ τέλος τῶ χρονῶ μου,
θεᾶ τῆς δόλιάς μου καρδιᾶς, βασίλισσα τοῦ νοῦ μου,

τῆς πεθυμνιᾶς παράδειςος, κόλασι τοῦ κορμνιοῦ μου!..
Καὶ σὺ σπαθί ποῦ πάντοτε ἤσουνε βοηθός μου, 525
ἀλύπητα τὸ θάνατο παρακαλῶ σε δός μου...

Πανώρηά μου, Πανώρηά μου, Πανώρηα μου δροσίτου...

(Τότες πιάνει τὴν χέραν τοῦ ἡ Ἀθοῦσα καὶ τοῦ λέγει).

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Μή, μή, μή, μή, βαργυόμοιρε!.. ποῦ πάγει ἡ φρόνεψί σου;

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἄφης με, Ἀθοῦσα, νὰ σφαγῶ, ἄφης με νὰ τελειώσω
μέ τῇ ζωῇ μου σήμερο τὸμ πόνου μου τὸν τόσο... 530

μὴ μέ κρατῆς... ἀπόλυσ μέ νὰ σφάξω τὴν καρδιά μου,
παρὰ ζωὴ ὁ θάνατος ξεῦρε πῶς εἶν' κάλλιό μου...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Γύπαρι, τὰ ἐδηγήθηκες ὅλα ἀφουκράστηκά τα,
γιατὶ ἐδεπᾶ σιμά ᾽στεκα πρέκει ἀπὸ τῇ στράτα,

535 καὶ ὄξω ἀπὸ τοῦτο παραμπρὸς τὸ ἔσσυρα . . . καὶ νὰ ζήσω
καῦμὸ γροικῶ ἔς τὰ σωθικά γιὰ λόγου σου περίσσο·
καὶ οἱ γιορανοὶ τὸ ξεύρουσι πόσα καλὰ γιὰ σέναν
τῆς κορρασιᾶς ἀπ' ἀγαπᾶς ἔχω ὡς ἐδᾶ ἔπωμένα·
καὶ ἐγὼ ἔχω κιόλας, Γύπαρι, πολλότατη ὀλπίδα

540 ὅκ τὸ σημάδι σήμερο ὁποῦ ἔς αὐτήνη εἶδα,
νὰ συγκλιθῇ σάν πεθυμᾶς ἄντρα της νὰ σὲ πάρη,
μὲ τοῦ κυροῦ της τὴν εὐχὴ καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάρι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἰντα σημάδι εἰς αὐτὴ καινούριο εἶδες πέ μου;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Βάλλε ἔς τὴ θήκη τὸ σπαθί καὶ ἀπόκει, γροίκησέ μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

545 Μιλίέ μου πεῦρι ἀνέγνωιαστα . . . μὴ ποιά ἐμιλιά, νὰ ζήσης,
τόσα γλυκειὰ καὶ ὀνόστιμη μπορεῖς νὰ μοῦ χρήσης
νὰ κάμης νὰ μηδὲ σφαγῶ, νὰ κάμης νὰ μὴ δώσω
θάνατο καὶ ἀπὸ τοὺς καῦμοὺς τοὺς τόσους νὰ γλυτώσω;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Μή, μή, φτωχιέ, μὴ σκοτωθῇς, νὰ ζήσω δὲ σ' ἀφίνω . . .
550 ἀφώρμησες, κακόμοιρε, γῆ ἐκουζουλάθης κρίνω·
δὲ ξεύρεις πόσαις παιδωμάτῃς ἔχου ὅπχοι ἀγαποῦσι,
ἀλλὰ μισοῦν τὸν θάνατο καὶ πεθυμοῦν νὰ ζοῦσι,
γιὰ νὰ μπορέσου μὲ καιρὸ καὶ μὲ τὴ δούλεψίν τους
λύπη νὰ βροῦσι μνιὰ φορὰ ἔς τὴν κόρη τὴ δικήν τους.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

555 Καιροὺς καὶ δούλεψι πολλή, μάλιος σκλαβιά κρυμμένη
δίχως κανένα ὄφελος ἔχω ὡς ἐδᾶ χαῦμένη·
μὰ ἄλλο κανένα τίβοτας δὲ λείπομαι νὰ χάσω,
μόνο τὴ δόλιά μου ζωὴ ἔς τὸν ἄδη νὰ περάσω·
γιὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, μὴ θές νὰ μ' ἀμποδίσης,
560 μὰ ν' ἀπεθάνω σήμερο σὰ μοῦ ῥχεται ν' ἀφίτης.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἄν ἤξερα καὶ ὁ θάνατος εἰς ὄφελός σου νά 'το,
νά σκοτωθῇς, κακόμοιρε, κ' ἐγὼ ἀποφάσιζά το ·
μὰ μὲ τὸ θάνατο θωρῶ πῶς ὄφελος δὲν κάνεις,
μόνο τῇ νειότη σου εὐκχιρα καὶ τῇ ζωῇ σου χάνεις.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἐγὼ ἔχασά τα καὶ τὰ δύο, ἀπῆς ἐδοξευτῆκα 565
τὰ σωθικά μου, Ἀθουῶσά μου, κ' εἰς τὴν ἀγάπη ἐμπῆκα ·
καὶ ἄλλη δὲ βρίσκω ἀνάπαψι 'ς τὸν πόνο τὸ δικό μου
κ' εἰς τὰ πολλά μου βάσανα, μόνο τὸ θάνατό μου.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἐ τοῦτα τὰ πάθη, Γύπαρι, θέλω νὰ σοῦ βοηθήσω, 570
γιαῦτως νὰ πάρῃς θάνατο δὲ θέλω νὰ σ' ἀφήσω ·
καὶ βάλλε ἐτοῦτο τὸ σπαθί τώρα εἰς τὸ φηκάρι,
γιατὶ σοῦ τάσσω ἀνάπαψι ὁ πόνος σου νὰ πάρῃ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τὸ πρόσωπο τ' ἀγγελικὸ κ' ἡ ὁμορφιά σου ἡ τόση
κ' ἡ καλοσύνη σου θαρρῶ δὲ θέλει μὲ κομπώσει ·
καὶ ἔ μοῦ βοηθήσης, τὴν ζωὴν, Ἀθουῶσά μου, ἀπὸ σένα 575
θέλω δηγᾶται ὥστε νὰ ζῶ πῶς μῶχαις χρισμένα .

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Μὰ τὴν ἀλήθεια τάσσω του, σὰν ἀδερφός μου νά 'σου,
νά τσῆ μιλήσω · μὰ 'θελα τὰ λόγια ν' ἀφουκράτου
ὁποῦ τσῆ θέλω 'πεῖ γιὰ σέ . Μὰ πὰ νὰ τῇ ξεδράμω,
γιατὶ ἔχω ὀλπίδα σήμερο νὰ κάμωμε τὸ γάμο. 580

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ὡρου, μαγάρι νά 'τονε !.. μὰ κρίνω 'ς τὸ μιτάτο
νά 'ναι, γιατὶ τὴν εὔρηκα 'ς τῇ βρύσι καὶ ἐκοιμᾶτο,
κί ὡς μ' ἔδε ἀσηκώθηκε μὲ μάνιτα περίσσι
καὶ ἐδιέθηκε σπουδακτικὰ πρὸς τὸ μιτάτο ἴσα .

Α Θ Ο Υ Σ Α .

585 Πάγω κ' ἐγὼ νᾶ τὴν εὐρῶ· μὰ ἔλα καὶ σὺ μετὰ μου,
παρακαλῶ σε ὥς ἐδεκεῖ σιμά, γιὰ συντροφιά μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς, ἀπὸ δεπᾶ κοντεύγει·
ἂν ἔναι καὶ βοηθήξης μου, ὁ θεὸς σου τ' ἀντιμεύγη!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Τ Ρ Ι Τ Η .

ΦΡΟΣΥΝΗ ΓΡΗΑ καὶ ΠΑΝΩΡΗΑ .

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ὅκ τὴν Ἀθοῦσα ἐγροίκησες, Πανώρηα, μὲ τ' αὐτιά σου
πῶς μὲ τὴν τόση σου ἀπονιά καὶ μὲ τὴν ὀργιτά σου
θέλεις ἠφέρει τὸ φτωχὸ Γύπαρι νὰ λογιάσῃ,
γιὰ νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ βάσανα τῇ νειότην του νὰ χάσῃ·
εἶπέ σου πῶς ἂν ἤθελε λείψει, μὲ τὸ σπαθίν του
ἐδῶ 'ς τὴ βρύσι σήμερο ἤπαιρνε τὴν ζωὴν του·
καὶ ἂν τὸ 'χε κάνει, λόγιασε, ἄπονη κορασίδα,
τὸ πῶς δὲν ἤθελε βρεθῇ κανεὶς βοσκὸς 'ς τὴν Ἰδα
τὸ σκοτωμόν του τὸ πρικὺ νὰ μηδὲν εἶχε κλαίγει,
καὶ ἐσένα πάντα ἀλύπητη κί ἄπονη νὰ σὲ λέγῃ.

5

10

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Μάλιος ἐκεῖνον πᾶσα εἰς εἶχε καταδικάζει,
καὶ μένα κόρη εὐγενικὴ ἤθελαν μ' ὀνομάζει,
γιατὶ δὲν ἔκαμα ποτὲ πρᾶμμα εἰς ἐντροπή μου,
μηδὲ κανένα ἄφηκα νὰ πάρῃ τὴν τιμὴ μου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μάλιος τιμὴ σου θέλ' εἰσταί ἕνας, ὅπου ἀποθάνει
καὶ ὅπου γιὰ σένα καίγεται καὶ ἀπὸ τὸ νοῦν του ἐβιαίνει,
βοήθεια εἰς τὰ πάθη του μετὰ χαρᾶς νὰ δώσῃς
καὶ ἀπὸ τὰ τόσα βάσανα νὰ τὸν ἐλευτερώσῃς,
περιτοπλειᾶς βλογητικὴ ζητῶντας νὰ σὲ πάρῃ,
καθὼς οἱ νόμοι ὀρίζουσι μὲ τοῦ θεοῦ τὴ χάρι.
Πέ μου νὰ ζῇς, Πανώρηα, πχοιὸ ἔχει ὁ λογισμός σου

15

20

- ἄντρα ποτέ καλλίτερο νὰ βρῆς βλοητικό σου;
 ζείρω καλὰ πῶς πεθυμοῦ χίλοι βοσκοί 'ς τὴν Ἰδα
 γυναῖκα νὰ σὲ πάρουσι· ἐγὼ ἀπατῇ μου τσ' εἶδα
 25 νὰ σὲ ζητοῦσι· μὰ ἀληθῶς δὲ θεὸς εὕρεϊ κανένα
 νὰ σ' ἀγαπᾷ σὰν κάνει αὐτὸς καλὰ καὶ ἐμπιστεμένῃ.
 Ἐμένα, θυγατέρα μου, σήμερο ἀφουκράσου,
 κ' ἡ κακοσύνη σου ἄς χαθῇ καὶ ἄς πάψῃ ἡ μάνιτά σου,
 βοσκὸς ὡσὰν τὸ Γύπαρι 'ς τὴν Ἰδα δὲ γυρίζει,
 30 πλειότερα πρόβατα κανεῖς καὶ τόπους πλεῖα νὰ ὀρίξῃ·
 ἐτοῦτοι ὅλοι ὁποῦ θωρεῖς οἱ τόποι εἶναι ἐδικοί του,
 καὶ τρεῖς χιλιάδες πρόβατα ἀρμέγου οἱ βοσκοί του·
 μηδὲ κανένα θέλεις βρεῖ 'ς τὸμ πόθο ἐμπιστεμένο,
 μηδὲ ὄρεξις καλλίτερης σὰν τοῦτο τὸ καῦμένο·
 35 τοῦτος, κολῶς τὸ κάνουνσι ὅλοι οἱ βοσκοί, δὲν μπίνει
 σὲ μιὰ ἀγάπη σήμερο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐβιάζει,
 ἐσύ 'σαι μόνο, κάτεχιε, ἡ πρώτη ἀγαφτική του
 καὶ ἐσύ θεὸς εἴσται, κάτεχιε, κ' ὅλο [ἡ] ὕστερή του,
 καὶ μνιᾷς ἄλλης τὸμ πόθον του ποτέ δὲ θέλει δώσει,
 40 μὰ τὴ ζωὴν του μετὰ σὲ θέλει τήνε τελειώτει.
 Καὶ τάχα δὲν εἰς ἄξιος γιὰ πᾶσα κορασίδα;
 πχοιὸς ἄλλος ὁμορφύτερος ἐφάνη ἐπᾶ 'ς τὴν Ἰδα;
 δὲν εἶδασι τ' ἀμμάτιά μου ποτέ τους κοπελλιάρη
 σὰν τοῦτο εἰς τὴν ὁμορφιά, 'ς τὴν τόσην ἄξα χάρι·
 45 τὸ πρόσωπόν του σὰν τοῦ ἡλιοῦ τσ' ἀκτῖνες λαμπυρίζει,
 καὶ ὡσὰν τὴμ πάχνη τοῦ χιονιοῦ ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀσπρίζει·
 χίλιας λογιᾶζω κορσαῖς νὰ τόνε πεθυμοῦσι,
 χίλιας γιὰ λόγου του καρδιαῖς ν' ἄρτου καὶ νὰ πονοῦσι...
 καὶ σὺ γιατί περηφανεῖς μὲ τέτοιο νειὸ νὰ σμίξῃς
 50 καὶ μὲ τὴν τόση σου ἀπονιὰ γυρεύεις νὰ τὸν πνίξῃς;
 Ὅϊμέ, καὶ ἄς ἤμουν κοπελιά κι' ὁμορφη σὰν ἀλλότες,
 γιατί πῶς εἶναι ἡ κορσαῖς δεῖς ἤθελες ἐτότες...

πάντα γυρίζει ἤθελα νὰ τ' ἀκλουθῶ ἀπὸ πίσω,
τὸμ πόθον τοῦ ἱτὸν ἄξιο ὥστε νὰ κυνηγήσω . . .

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Σχόλασε τὴν ἀθιβολὴ τούτη, κερά Φροσύνη, 55
περί[σσα] σέ παρακαλῶ . . . γιατί τὴν ὥρα ἐκείνη
ὁποῦ σαλέψου τὰ βουνὰ καὶ ποταμοὶ γυρίσου
ξανάστρουφα νὰ τρέχουσι, καὶ τὰ πουλιὰ νὰ ζήσου
θέλουν μορεῖ 'ς τὴ θάλασσα, καὶ τοῦ γιालοῦ τὸ ψάρι
'ς τοῦτα τὰ ὄρη σὰν ἐρήγῃ τσῆ Ἰδας θροφὴ νὰ πάρη, 60
τότεσ καὶ γὼ τὸ Γύπαρι θέλω τὸν ἀγαπήσει
καὶ γι' ἄντρα μου βλογητικὸν θέλω τὸμ πεθυμήσει.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γιὰ ποι' ἀφορμή, ἀφέντρα μου; ἃ σῶχῃ καμωμένα
ποτέ τοῦ τίδοτας κακό, πέ το νὰ ζῆς καὶ μένα,
νὰ τοῦ κακὸν θέλω καὶ γὼ ὡσὰν τὴν ἐμαυτὴ σου. 65
γὰ ἂν ἔχῃ; ἄλλη ἐντήρησι ἐμένα τη δηγήσου.
'ς τὰ χέργιά μου ἀναθράφηκες, μικρὴ ἀνάθρεψά σε
χιλίαις φοραῖς σ' ἐβάσταξα καὶ καταφάσκιωσά σε,
γιὰ κεῖνο πλειὰ καλλίτερα σ' ἔχω παρὰ παιδί μου,
καὶ γιὰ κακό σου τάσσω σου δὲ θέλει εἶσται ἡ βουλή μου. 70

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Κακὸ ἀποῦ τὸ Γύπαρι δὲν ἔχω γνωρισμένα,
μ' ἂν ἦναι κι' ὅλα τὰ καλὰ νὰ μοῦ 'χῃ καμωμένα,
ἐγὼ δὲ θενὰ παντρευτῶ ποτέ μου, καὶ ἄς μ' ἀφήσῃ,
κι' ἄλλη ἄς εὖρῃ κορασά 'ς τὴν Ἰδα ν' ἀγαπήσῃ.
γιατὶ μὲ δίχως τὴν παντρειά βούλομαι νὰ γεράσω, 75
καὶ μὲ τὸ ἔργο νὰ τὸ δῆς, ἀνέν καὶ ζῆς, σοῦ τάσσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ἰντά 'ναι αὐτὸς ὁ λογισμὸς ἀπῶχῃς, θυγατέρα,
μὲ δίχως ἄνδρα βούλεσαι νὰ σ' εὖρουσι τὰ γέρα! . .
τὸ πρόσωπό σου, ἀφέντρα μου, τ' ὁμορροκαμωμένο

- 80 μέ τόσα κάλλη οἱ οὐρανοὶ ποῦ τὸ ἔχου στολισμένο,
 γιάντα ν' ἀφήσης νὰ χαθῇ, σὰ ῥόδο ἔγῃ ἄνθι ἄλλο
 ὅπου σέ δάση γεννηθῇ ἔγῃ σέ γρεμνὸ μεγάλο,
 καὶ ἄνθρωπος δὲν τὸ χαίρεται, μηδὲ ποσῶς θεωρεῖτο,
 ἄμμέ ὁ ἥλιος φύγει το, ἡ ἀνεμικὴ μαθεῖ το·
- 85 μὰ γιὰ νὰ κάμῃς μετ' αὐτὸ πασίχαρο κανένα,
 καὶ κεῖνος καλορροίζικη πάλι νὰ κάμῃ ἐσένα!
 Ὀϊμένα, θυγατέρα μου, τὰ ζὰ ὅπου δὲ νοοῦσι
 ὡς γεννηθοῦσι ἀλλήλως τως γυρεύου νὰ σμικτοῦσι,
 καὶ σὺ λογιάζεις εὐκαιρα τῇ νειότη σου νὰ χάσῃς
- 90 καὶ δίχως ταῖρι ὁμορφο νὰ πάρῃς θὰ γεράσῃς!..
 Στράφου σέ κεῖνο τὸ κλαδί, ὅδε δυὸ συντροφιατμένα
 περιστεράκια πῶς φιλοῦ περισσ' ἀγαπημένα·
 τῆς ποταμίδας γροίκησε τὸ πῶς παρκαπονᾷται
 καὶ μέ γλυκὺ κηλαδισμό τοῦς πόνου[;] τῆς δηγᾷται·
- 95 ἀπὸ κλαδί ὡς κλαδί πετᾷ κι' ὅπου καὶ ἂν κάτση κλαίγει,
 ἐγὼ ἀγαπῶ! ἐγὼ ἀγαπῶ! σοῦ φαίνεται καὶ λέγει·
 γιὰ τὸ ταυρὶ ἡ ἀελιά μουγγᾷται καὶ φωνιάζει,
 κ' ἡ προβατίνα τὸ κριὸ μέρα καὶ νύκτα κράζει.
 Ἡ ὄντρα ὄντας ἀγαπᾷ ποσῶς δὲ φαρμακεύει,
- 100 μὰ ἐδῶ καὶ κεῖ τὸ ταῖρίν τση μέ προθυμνιὰ γυρεύει·
 καὶ τὰ λειοντάρια τ' ἄπονα τῇ δύνامي τοῦ πόθου
 συχνότατα ἔς τὸ στῆθός τως τὸ θυμωμένο γνώθου·
 μηδὲ τὰ ψάρια ἔς τὸ γιγλὸ νὰ στέκου δὲν ποροῦσι
 παρὰ καὶ κεῖνα ἀλλήλως τως ἀγάπη ἀγροικοῦσι·
- 105 καὶ σύ, Πανώρηα, μοναχὴ λογιάζεις νὰ ἔχῃς τόση
 δύνامي νὰ μηδὲν μπορῇ πόθος νὰ σέ μερώσῃ;
 Μὰ γιάντα λέγω τὰ θεργιά... καὶ τὰ δεντρὰ ἀγαποῦσι,
 γιὰ κεῖνο δὲν καρπίζουσι μαζὶ ἅ δὲ φυλιαστοῦσι·
 μέ τὴν κιτριὰ ἡ λεῖμονιὰ συχνιὰ συμπεθεργιάζει,
- 110 καὶ μέ τὴν σφάκα τὴν πρικιὰ μηλιὰ γλυκειὰ ταιριάζει·

- ὃδὲ πῶς τὸμ πλάτ[αν]ο κρατεῖ σφικτὰ περιμπλεμμένο
 τοῦτο τὸ κλημα τ' ὁμορρο κι' ὅλο ἀναγαλλιασμένο,
 καὶ τόσῃν ἀναγάλλιασιν μέσα γροικᾷ ἡ καρδιά τους
 γιὰ τὴν ἀγάπη τὴμ πολλὴ ὅπου ἔνι ἀνάμεσά τους,
 ὅπου σοῦ φαίνεται καὶ λέν'—ἔς τὸμ πόθο νὰ δεθοῦσι
 ὅπχοι περάσουν ἀπὸ ὃῶ καὶ τὴν φιλιὰ νὰ δοῦσι,
 καὶ ὅσοι τὸν ἥλιο φεύγουσι καὶ κάνουν τὸ στανιό μας
 περισσα καλορροίζικο ἄς ποῦν τὸ ροιζικό μας!..
 γιὰ πέ μου, κορασίδα μου, ἂν ἦσα χωρισμένα,
 σὰν ὀρφανὸ δὲν ἤθελε εἶται τὸ κάθε ἓνα;
 χάμαι ἔς τὴ γῆ εἶχε κείτεσθαι τὸ κλημα ξαπλωμένο,
 ἀπὸ κουράδια καὶ βοσκούς, Πανώρηα, πατημένο,
 καὶ ὁ πλάτανος δίχως καρπὸ καὶ δίχως ὁμορφι' ἄλλη
 δίχως τὸ κλημα, μοναχὸς ἤθελε στέκει πάλι.
 Ἔτσι κ' οἱ γιάντρες δίχωστας γυναῖκες δὲ φελοῦσι,
 καὶ κεῖναις δίχως τῶν ἀνδρῶν νὰ κάμου δὲν μποροῦσι·
 ἀπὸ τὴν φύσι ἐδόθηκε νὰ σμίγωμε ὁμάδι,
 κι' ὅποιος τὴ φύσι ἀδικᾷ παιδεύγεται ἔς τὸν ἄδη.
 Βάλε ἔς τὸ νοῦ σου τὸ λοιπόν, Πανώρηα, πρὶ γεράσεις
 καὶ πρὶ ταῖς τόσαις χάριτες καὶ ὁμορφιᾶς σου χάσεις,
 τῆς νειότης σου τῆς δροσερῆς ξεφάντωσι νὰ δώσης,
 καὶ βλέπεσαι μὴν ἔρθουσι καιροὶ νὰ μετανοιώσης·
 πάντα δὲ στέκεις ὁμορφη, δὲ θέλεις εἶσται νέα,
 ἀμμέ ἀσκημίσεις θεὸς καὶ σύ, γενῆς θέλεις καὶ γραῖα.
 Φεύγει ὁ καιρὸς σὰν τὸ πουλί, τὰ πράγματα γεροῦσι,
 ὅλα τοῦ κόσμου πάντοτε, τὰ χόρτα δὲν ἀθοῦσι·
 τὸ καλοκαῖρι ὀγλήγορα καθὼς θωρεῖς διαβαίνει,
 καὶ ὀπίσω του, Πανώρηα, κρυὸς χειμῶνας μπαίνει,
 καὶ ὡς τὰ φυτὰ ξεραίνονται τὰ λούλουθα καὶ τ' ἄνθη,
 τὴν ὁμορφιά σου θεὸς ἰδεῖ καὶ σὺ τὸ πῶς ἐχάθη·
 καὶ μὴ θαρρῆς ἓναν καιρὸν σὰν ἀπομείνεις γραῖα,

115

120

125

130

135

140

- Πανώρηα κορυσίδα μου, πῶς ξανανειώνεις πλέα·
 δὲν εἶναι χόρτα ἢ ὁμορφαῖς ὅπου σὰν ξερχθοῦσι
 μέ τοῦ χειμῶνα ταῖς βρονταῖς πάλι τὸ Μάϊ ἀθοῦσι,
 145 μὰ ὥσάν ἐκεῖναις μνιὰ φορὰ θέλουσι μᾶ; μισέψει,
 καιρὸς κανεῖς δὲ δύνεται μπλεῖδ' νὰ τσῆ ξαναττρέψη·
 ἔγπαρε ξόμπλι ἀπὸ μέ, ὅπου 'μχι κορυσίδα,
 ἄλλοτες ὁμορφη καὶ γὼ σὰν πᾶσα μνιὰ 'ς τὴν Ἰδῶ,
 εἶχα καὶ γὼ 'ς τὸ πρόσωπο ῥόδα καὶ κοκκινίζω,
 150 τὰ στήθη μου, Πανώρηα, πλειὰ παρὰ χιόνι ἀσπρίζω,
 καὶ ὥσάν τὸν ἥλιο ἦσαν ξαθὰ κι' ὁμορρα τὰ μαλλιά μου,
 καὶ πᾶσα εἷς ἐρέγεντο καὶ 'μέ τὴν ὁμορφιά μου·
 καὶ τώρα ἰδὲ τὰ κάλλη μου πῶς εἶν' κατχσταιμένα,
 καὶ λύγισσε ἔτσι ὀγλήγορα πῶς θὰ γενοῦν καὶ σένε!
 155 Λοιπὸ ὅσον ἔχεις τὸν καιρὸ χαίρου, καὶ μὴν ἀφῆσης
 νὰ χάσης τόσαις ὁμορφαῖς ποῦ σοῦ 'δωκε ἡ φύσις·
 τοῦ πόθου ἀκλούθησε καὶ σύ, καὶ τὴν ἀγάπη πιάσε
 κι' ἄφης τὴ γνώμη ὅπου κρατεῖς, φρόνιμη, ἃ θέλεις νὰ 'σαι,
 παιδιὰ νὰ κάμης ὁμορρα, νὰ δῆς κληρονομιά σου
 160 μάνας ν' ἀκούγης τ' ὄνομα νὰ ἀναγαλλιᾷ ἡ καρδιά σου.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Τοῦ πόθου ἄς ἀκλουθούσινε καὶ τ' ὄνομα ἄς γροικοῦσι
 τῆς μάνας ὅποιαις πεθυμοῦν νὰ 'χουν ν' ἀναχαλλιῶσι·
 μὰ γιὰ ξεφάντωσι καμνιὰ δὲ βρίσκω παρὰ μόνο
 'ς τὰ δάση ἀγρίμνια καὶ λαγοὺς καὶ λάριxa νὰ ζυγώνω,
 165 κι' ὥστε ποῦ νὰ 'χη ἡ σπούρδα μου σκίτταις, εἰς τὸ δάσο
 νὰ 'μχι καὶ ὀγιά ξεφάντωσι δὲ λείπομαι σοῦ τάσσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ..

- Ξεφάντωσε πολλ' ἄνοσταις εἶν' τοῦταις, νὰ σ' ἀρέσου
 εἶναι, γιὰτὶ δὲν ἤπιασε ξεφάντωσι ποτέ σου
 τοῦ πόθου, μηδὲ τὴ χαρὰ ἔχεις δικιμασμένη
 170 ὅπου ἀγαπῶντας μνιὰ καρδιά μνιὰς κορυσίδας παίρνει.

Μ' ἂν ἔναι καὶ καμνιὰ φυρὰ λίγο τῇ δικιμάσει,
 πάντα θεὸς κλαίγει τὸν καὶρὸ ποῦ ἄφηκες νὰ χάσης,
 μὰ τὴν ἀλήθειαν λέγωντας — πᾶσα καιρὸς χαϊμένος
 εἶναι ὅποῦ μόνο 'ς τὴ φιλιά δὲν εἶναι ξωδιασμένος!
 καὶ μ' ἀναστεναγμούς πολλοὺς νὰ ξαναλέγῃς πάλι, 175
 'ς καθὼς 'ς τὴν Ἰδα τὸ 'λεγες τούταις τσῇ μέραις πάλι:
 ὦ μέραις μου καὶ νύκτες μου, ὦ χρόνοι καὶ καιροί μου,
 ὦ μῆνες καὶ ἐβδομάδες μου, ζουρλή μου κεφαλή μου,
 γιάντα ἄφηκα καὶ σ' ἔχασα μὲ δίχως σκιαῶς νὰ γνῶθω
 πόση γλυκότη καὶ δροσὰ γίνεται ἀπὸ τὸ πόθο! 180

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τὰ λόγια ἐτοῦτα ὅποῦ μοῦ λές ὄντα σοῦ θέλω ἀκούσει,
 τ' ἄστρα θεὸς δεῖς ὅκ τοὺς οὐρανοὺς 'ς τὴ γῇ νὰ καττιβοῦσι.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γνωρίζω τὴμ πεισματερὴ γνώμη τῷ κορασίδω,
 καὶ καταδίκη μέσα μου περισσὰ δέ σοῦ δίδω·
 ἓνα καιρὸ ἤμου καὶ γὼ [ὦ]ς καθὼς καὶ σὺ τῶρα 185
 καὶ ἀγαφτικοῦ δὲν ἤθελα ποτὲ νὰ δώσω γνῶρα,
 μὰ 'ς τὰ κυνήγια ἐγύριζα, καὶ ἂν εἶχα δεῖ κιανένα
 πεθυμισμένο ἀνγκουρο νὰ βλέπῃ πρὸς ἐμένα,
 τ' ἀμμάτιά μου ἐκλίνα ζημνιό, κ' εἶχά το γιὰ 'ντροπή μου
 τὸ πρόσωπό μου νὰ θωροῦ οἱ ἀγαπητικοί μου· 190
 ἀμμέ ὁ καὶρός, ἀφέντρ μου, ποῦ κάνει τσ' ἀκουρίδες
 γλυκαῖς, μερώνει, κάτεχιε, κ' ὅλαις ταῖς κορασίδες·
 καὶ μὲ καὶρὸ ἐμέρωσα κ' ἐγώ, καὶ ἐκέρδαισέ με
 γεῖς ἀνγκουρος ὅποῦ πολλὰ περισσὰ ἀγάπησέ με,
 κ' ὅχι μὲ ξύλο, γῇ σπαθί, μὰ 'τανε τ' ἄρματά του 195
 τραπείνωσι καὶ κλάῦματτα, πάθη καὶ βάσανά του·
 τύτε μνιὰ λόχη μῶδωκε νύκτα χαρὰν ἐτόση
 ποῦ ἡ περασμένη μου ζωὴ ποτὲ δέ μοῦ 'χε δώσει·
 καὶ τὸ ζημνιὸ ἐφώναξα 'ς τ' ἀνδρός μου ταῖς ἀγκάλαις:

- 200 κυνήγια καὶ ξεσκλίσματα ἄς ἔχουσι ἢ ἄλλαις,
 ὅπου δὲ ξέουρον τὴν ζώην τοῦ πόθου τῇ δροσάτῃ,
 ὅπου [ν'] χαραῖς καὶ ἀνάπαψες πᾶτα καὶρὸ γιομάτῃ!
 τοῦτα καὶ σένα ὀγλήγορα παντέχω νὰ γροικῶσω,
 καὶ τὸ δοξάρι σου νὰ δῶ 'ς τὴ κλίνη σου ἀπ' ὀπίτω,
 205 νὰ κείτεται ἡ σπούρδα σου παρέκει ἀρχνιασμένη,
 καὶ σένα μὲ τὸ Γύπαρι σφικτὰ περιμπλεμμένη,
 μὲ τὸ φτωχὸ τὸ Γύπαρι ποῦ καίγεται γιὰ σένα,
 καὶ σὺ ποτὲ δέν τοῦ 'δωκες δυὸ λόγια 'μερωμένα!

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Ἄν καίγεται, 'ς τὸν ποταμὸν ἄς πάῃ νὰ κολυμπήσῃ
 210 τὴν λαύραν του καὶ τὸ καῦμὸν μὲ τὸ νερὸ νὰ σούτῃ·
 μὰ ἐκεῖνος 'ς τὴν ἀγκάλην του ὄντως μὲ βάλλῃ ἐμένα,
 τὸ κέντρος καὶ ὁ κουλούκανος θέλουν γενοῦσιν ἕνα.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- Ἄλλαξε, θυγατέρα μου, τὸ λογισμὸν αὐτῆνο,
 καὶ 'δὲ ποιὸς εἶναι ὁ Γύπαρις... 'δὲ τὴν καῦμόν του ἐκεῖνο,
 215 ὅπου γιὰ λόγου σου βαστᾷ μέσθ' 'ς τὰ σωθικά του,
 καὶ τὸ καῦμόν του γνώρισε, τέλειωσε τὰ κακά του·
 μὴν τὸν ἀφῆσθαι νὰ χαθῇ, μὰ δός του τὸ βοτάνι
 καὶ τῇ γιατρειᾷ τοῦ πόθου του, σὰν τοῦ ἔργεται νὰ γιάνῃ·
 λόγιασε πῶς ἂ σμίξετε, σὲ θέλει κανακίζει
 220 καὶ ὅλα τους τὰ ποστατικὰ μόνιόν σου θές ὀρίζει·
 θαρρεῖς δουλειὰ σοῦ θέλει πεῖ νὰ κάμῃς, σὲ γυρίζει
 ἄλλαις περισσαῖς βόσκισσας 'ς τὸν ἥλιο καὶ μυρίζου;
 θαρρεῖς καὶ ὁ Γύπαρις ποτὲ νὰ πάγῃς πεῖ σοῦ θέλει
 ἢ σὲ χωράφι, γῆ εἰς δουλειά, γῆ εἰς κῆπο, γῆ 'ς ἀμπέλι;
 225 ὅξω γιὰ περιδιόθῃς καὶ ὀγιά χαράς σου λίγη
 καμνιά φορὰ καὶ σεῖς οἱ δυὸ νὰ πᾶτε σὲ κυνήγι·
 καὶ τότες, λέγω, 'ς τὴν ἀσκιὰ καὶ δροσεράδα κάτω,
 ὦραις εἰς χόρτα πράσινα, καὶ ὦραις εἰς τὸ μιτάτο,

κί ὦραις 'ς τὰ σπήληξ τ' ἄγρια, κί ὦραις εἰς τ' ἄσπρο χιόνι
σά δυὸ τρυγόνια μπιστικὰ θέλστε ξεφαντώνει.

230

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Λογιάζω καὶ γιατί θαρρεῖς πῶς ἀφουκράζομαί σου
νὰ λογαργιάζης ὄφελος πῶς κάνου ἢ ἐμιλιαῖς σου·
μὰ κάτεχιε κομπώνεσαι, γιατί μὰ τὴν ἀλήθεια
τάξε πῶς λέγεις νοῦς κουφοῦ σήμερο παραμύθια.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Κατέχω το, γνωρίζω το, μὰ δὲν μπορῶ ν' ἀφήσω
γιὰ τὸ καλό σου, μοναχὰς παρὰ νὰ σοῦ θυμήσω
πῶς ἐπειδὴ τὸ Γύπαρι περηφανεῖς νὰ πάρης,
τῆς Ἀφροδίτης τῆς θεᾶς καὶ τοῦ παιδιοῦ τση ἡ χάρι,
ἀποῦ ποτὲ τοὺς δούλους του κατὰ δὲν ἀντιμέσου,
μὰ κεῖναις ὁποῦ ταῖς μισοῦ κατέχου καὶ παιδεύου,
θέλει χαρίσει ὁμορφη κόρη τοῦ Γύπαρι ἄλλη,
νὰ τήνε βλέπης μετ' αὐτὸ νὰ 'χης ζηλειὰ μεγάλη·
καὶ σὺ κατὰ τὴ γνώμη σου γῆ γέρο ζαρωμένο,
γῆ ἄλλο κανένα ἄσκημο βοσκὸ ἀναψηφισμένο
θέλει σοῦ δώσου γι' ἄντρα σου, θωρῶντάς τονε μόνο
'ς τὰ σωθικὰ παντοτινὰ νὰ 'χης μεγάλο πόνο·
συχνὰ νὰ λέγης, ὦχ ὀϊμέ, συχνιὰ ν' ἀναστενάζης,
τὴν πιστεμένη μου βουλή ἐτότες δὰ νὰ κράζης.

235

240

245

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Αὐτήνη τὴν ἀθιβολὴ περίσσα τὴ βαργυοῦμα,
καὶ δὲν μπορῶ, συμπάθεις μου, νὰ στέκω ν' ἀφουκροῦμαι,
καὶ ἀφίνω σου πολλὴ ζωὴ...

250

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Πανώρηα, γιὰ καλιό σου
τὰ λόγια ὁποῦ μοῦ γροίκησες βάλλε 'ς τὸ λογισμό σου...
(Τότες μισεύει ἡ Πανώρηα καὶ ἡ Φροσύνη λέγει).

- Ἄπῃς μέ λόγια δέν μπορῶ, τάσσω σοι ἔς τὸ θεό μου
 νὰ ἀνακατώσω πάλι ἀργὰ γιὰ σέ τὸ κουνενό μου·
 255 ἂ δέ σέ κάμω ν' ἀκλουθᾷς τὸ Γύπαρι ἀπ' ἠπίσω
 σὲν προβατίνα τοῦ κριοῦ, ἔς τὸν κόσμον πλεῖο μὴ ζήσω!
 τούτῃ θεωρεῖτο τὸ φτωχὸ πῶς τόσα πεθυμᾷ τῇ
 καὶ πῶς ὀγιά γυναικὰ του βλογητικὴ ζητᾷ τῇ,
 γιὰύτως πῶς δέ παντρεύεται λέγει καὶ χάϊδια κάνει,
 260 μὰ γὼ θαρρῶ ἔς τὸ κουνενὸ μαζὶ κουκιὰ νὰ βάνῃ,
 κ' ἡ μέραις νὰ τσῇ φαίνονται πῶς εἶναι χρόνοι τράντα,
 κ' οἱ μῆνες πλεῖα παρὰ ἑκατὸ ὥστε νὰ σμίξῃ μ' ἄντρα.
 Μὰ ἐδῶ θεωρῶ τὸν κύρην τσῇ, τὰ λέγει θὰ γροικῇσω,
 κ' ὕστερα γιὰ τὴ κουζουλή τούτῃ θὰ τοῦ μιλήσω.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- 265 Τάχα καὶ νὰ ἐκατέβηκε ἐδῶ ἔς τὴ βρύσι κάτω
 ἡ αἶγα ὁποῦ μοῦ ξέκοψε κ' ἔφυγε ὅκ τὸ μιτάτο;
 μὰ ἐδῶ δέ φανερώνεται... καλέ, κ' ἴντα νὰ γίνῃ;
 οἱ λύκοι τρῶνί μου τήνε ἔς τὰ δάση ἂν ἔξω μείνῃ!
 Μὰ τὴν Φροσύνη συντηρῶ καὶ θὰ τὴν ἐρωτήξω
 270 καὶ ἂν τύχῃ ἀπὸ λόγου τσῇ ποῦ ἐδιάβῃ ν' ἀγροικῇξω.
 Εἶδες, Φροσύνη, μνιὰ κρουγὴ αἶγα ποῦ μοῦ ἔχε φύγει
 ὅκ τὸ μιτάτο σήμερο;

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γεῖς λύκος τήνε πνίγει.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀρμήνεψέ μου ἔς ποιά μερὰ βρίσκειται γιὰ νὰ σώσω,
 κί ἂν ἦναι ἀκόμη ζωντανὴ φόρις νὰ τὴ γλυτώσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- 275 Δέν εἶν' μακρὰ, καὶ γλάκησε ἔς τὸ σπήλῃο ἀπὸ πάνω.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Κ' ἴντα λογιάζεις ζωντανή τάχατες πῶς τὴ φτάνω;
μὰ ἄς δράμω τώρα τὸ λοιπό, ἂν τύχη σκιᾶς νὰ φτάσω
τὸ κρᾶ τσῆ ἀκόμη ἀφόνευτο, νὰ μὴν τὴν ὀλοχάσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Μηδὲ γλακᾶς, μηδὲ γλακᾶς... κ' ἐμασκαρεύτηκά σου...
μὰ ἐγὼ δὲν εἶδα σήμερο κανένα ἀπὸ τὰ ζά σου...

280

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Οἱ λύκοι καὶ ἃ γεράσουσι τὴ γνώμη δὲν ἀλλάσσου,
γιαύτως καὶ σὺ δὲν ἄφηκες τὰ κοπελίστικά σου.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γιαννούλη, ἡ κακομουργιαῖς τῷ γερατειῷ ἐμπήκα,
ζωὴ καὶ τάξι ἔλλαξα καὶ τὰ θυμᾶσαι ἀφῆκα.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

*Αν οὔλα οὔλα ἄφῃς τα, τὸμ πόθο σκιᾶς, Φροσύνη,
δὲ θεὸς ἀρήσει ὥστε νὰ ζῇς θαρρῶ 'ς ἀληθοσύνη.

285

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Τὸμ πόθο καὶ τὴν ἐρωτιά, Γιαννούλη μου ἀδερφέ μου,
σὲν νὰ μὴν εἶχα δεῖ ποτὲ σήμερο φαίνεται μου·
οἱ χρόνοι καὶ τὰ γερατειᾶ τὴν ὀρεξι μᾶς παίρνου,
τσῆ γνώμαις μας ἀλλάσσουσι, τὸ θάνατο μᾶς φέρνου.

290

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

*Ὡστε ποῦ νὰ κρατῇ τσῆ γρᾶς ἀδόντι 'ς τὴ μασέλα,
πάντα λογιάζει νὰ 'ν' καλὰ παρὰ καμνιά κοπέλα.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Κατὰ ταῖς γράδες θεὸς νὰ πῇς...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

*Ὅλαις μὰ τὴν ἀλήθεια
κρεμᾶτέ τα μετὰ χρᾶς τ' ἀντρός τὰ κολοκύθια.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

- 295 Θαρρεῖς κί ὀγιατί ἐγέρασες καί σὺ καί τσ' ἀταξάδες
δέν ἄφηκες ταῖς πρώταις σου, πῶς εἶναι ἐτσά κ' ἡ γράδες;

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καλέ δέν εἶσαι τόσο γρά, δέ μέ περνᾷς ποτέ σου
τρεῖς χρόνους, ἀλλὰ δείχνει σου καί ἀπὸ τσῆ πορπαταῖς σου.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

- Καί σὺ 'σαι πλειότερου καιροῦ παρ' ἄθρωπο 'ς τὴν Κρήτη,
300 καί μηδὲ σκιᾶς 'ς τὸ στόμα σου δέν ἔχεις τραπεζίτη,
καί μένα λέγεις πλειά καιροῦ πῶς εἶμαι παρὰ σένα,
ὅπου κρατῶ τὰ δόντιά μου σάν νά 'σαν σιδερένια;
σαράντα χρόνους πορπατῶ, ἀμμή τὰ βάσανά μου
ἀσπρίσασι ἐξάκαιρα σὰ βλέπεις τὰ μαλλιά μου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- 305 Ζημνιὸ ἄφησε τὰ βάσανα καί πιάσ' τὸμ πόθο πάλι,
νά δῆς πῶς ξανανειώνουσι τὰ πρωτινά σου κάλλη.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

Σὰ ξεραθῇ ὁ βασιλικός, Γιαννούλη, δέ γυρίζει
ὡσάν 'ς τὴν πρώτη ὁμορφιά καί ἔτσι νά μυρίζῃ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- Τὴν ἀγκινάρα τὴ ξερὴ ἐγὼ 'δα νά καρπίσῃ
310 ὡσάν τῆς βάλῃς τὴν κοπριά καί νά τήνε σκαλίσῃ.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

Τέχνη πολλὰ καί δύναμι καί προκοπὴ μεγάλη
θενά 'χῃ ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου 'ς τὸ νοῦν του βάλλει
νά ξανανειώσῃ τὰ παληά, καινούργια νά τὰ κάμῃ,
καί μέρα νύκτα θά κοπιᾷ χέρια καί πόδια ἀντάμῃ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- 315 Ἴδε γεωργὸς ὅπου 'χά 'σται, νά ξανανειώνω γράδες,
τ' ἀμ.πέλι μου ἐκαινούργαινα μέ ταῖς καταβολάδες...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἡ προκοσύνη σου ἡ πολλή δείχνει ἀπὸ τὸ ραβδί σου·
τέτοια δουλιά, βαργυόμοιρε, δὲν εἶναι γιὰ τ' ἀτσί σου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Μηδὲ θωρεῖς τὰ γέρα μου, μὰ βλέπεις τὰ μαλλιά μου...
μὰ τήραξε τὴν ὄρεξι ὁποῦ ἔχω 'ς τὴν καρδιά μου·
τὸ κυπαρίσσι ὅσο γερά τόσο ἀδυνατεύγει,
καὶ τὸ λειοντάρι πλειότερα ὅσο γερά ἀγριεύγει...

320

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Κι' ἄνθρωπος ὅσο πλειὰ γερά χάνεται ἡ δύναμί του,
κί ὅσο λιγώτερα μπορεῖ λιγαίνει ἡ γιόρεξί του.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Τοῦτα τὰ λόγια ἄς πάψωμε, καὶ ἄς ἔρθωμε εἰς ἄλλο·
πότες μ' ἀφίνεις μνιά φορὰ τὰ βόδιά μου νὰ βάλλω
νὰ βοσκηθῶ, Φροσύνη μου, 'ς τὴν ἀποκαλεμή σου,
μὲ τὸ πρεκάτσο σου καὶ σὺ καὶ μὲ τὴ πλερωμή σου.

325

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

ὦς τότες ἄς καὶ ἄς κείτωνται 'ς τὸ στρώμα οἱ γιοχθροί σου,
καὶ ἀπὸ τὴν τόσῃν ἀρρωστιά νὰ μὴν μπορᾷ γυρίτου·
δὲν εἴμεσθα, Γιαννούλη μου, μπλειό μας γιὰ πελελάδες,
κκαὶ τκιργιάζει ὁ ἔρωτας ξεῦρε μὲ τσῆ ψαράδες.

330

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἀκόμα δὲ μάς βρήκασι τόσο πολλὰ τὰ γέρα
νὰ μηδὲν κάμωμε κ' ἐμεῖς δυὸ ἀγώγια τὴν ἡμέρα.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μή, μή, νὰ ζήτης ἄφης με, νὰ μὴ μὲ κριματίσης...
ἄμε παρέχει... ἄσε με... δὲ θέλω νὰ μ' ἀγγίσης...

335

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Θυμήσου ταῖς ξεφάντωσης ποῦ κάναμε ὁμάδι,
Φροσύνη 'ς ταῦτα τὰ λαγγὰ κ' εἰς τοῦτο τὸ λειβάδι.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τῆς νειότης ταῖς ξεφάντωσες ποτέ σου μὴ θυμᾶσαι,
 340 γιὰτὶ μὲ πρίκα μοναχὰς σὲ κάνου πάντα νά'σαι·
 ἐκεῖνα ὁποῦ ἐμυρίζασι τότες, ἐδᾶ βρωμοῦσι,
 καὶ τῶν γερόντων ταῖς φιλιαῖς ὅλοι καταφρονοῦσι.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ὅ, τι καὶ ἄγ κάμουςι οἱ νειοί, πρέπει νὰ μὴν ἀρέσου
 τοῦ κόσμου, μὰ 'ς τὰ γέρα τως σὲ σφάλμα ἀνέ καὶ πέτου,
 345 συμπάθειο ναῦρουςι ζημιὸ πάσ' ἄνθρωπου μποροῦσι·
 ὅπχοι περάσουν ἀπὸ δῶ, Φροσύνη, νὰ μᾶς δοῦσι
 καὶ νὰ μᾶς ποῦν-ὰς χαίρουνται, γιὰτὶ ταχυὰ ἀποθαίνουν,
 καὶ τὴν χαρὰν ποῦ πτέρνουνσι τώρα καὶ αὐτοὶ κερδαίνουν!
 'ς τὸ μισεμὸ καθὼς θωρῶ εἶμυσε οἱ καῦμένοι
 350 καὶ μὲ χαραῖς ἀς πηαίνωμε 'ς τὸν ἄδη φορτωμένοι.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὴ μοῦ σιμώσης λέγω σου... Ἰντα θαρρεῖς νὰ κάμης!
 οἱ λύκοι τρῶν τὴν αἰγά σου κί ἄμε νὰ τὴ ξεδράμης.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Πάγω, μὰ δὲν τὸ λόγιαζα ποτέ, κερὰ Φροσύνη,
 νὰ μὴ θυμᾶται μπλειὸ καὶ μὲ μιᾶς ὥρας καλοσύνη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

355 Θυμοῦμαί σου πᾶσα ταχυὰ καὶ ἀργά... μὰ δὲ 'μαι γριτὶ
 καὶ τέτοια πράμματα ἄσκημα δὲ θενὰ κάμω πλέκ...
 Μὰ τώρα τὸ θυμήθηκα... τὸ Γύπαρι γαμπρό σου
 διὰ ποί ἀφορμὴ δὲ θὲς ἐσὺ νὰ κάμης 'ς τὸ θεό σου;

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Φροσύνη, ἐγὼ παρακαλῶ τέτοιο γαμπρὸ νὰ κάμω,
 360 'ς τὴ ψή μου ἤθελα ἐδεδᾶ νὰ κάναμε τὸ γάμο·
 μὰ δὲν κατέχω νὰ σοῦ 'πῶ γιὰ ποί ἀφορμὴ δὲ θέλει
 ποσῶς ἡ θυγατέρα μου· τάχα νὰ μὴν τῆς μέλῃ

νὰ πάρη τέτοιον ἀκριβὸ βοσκό... γιατί ὁ ἴρη
κανένα νειὸ ἀνοστότερο, φτωχὸ καὶ κασιδιάρη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τὸ θέλει ὁ κύρης ἔς τὸ παιδί κάμνει, νὰ τὸ κατέχης, 365
μὰ μηδὲ σὺ τὴν ὄρεξι τόσα καλὰ δὲν ἔχεις·
καὶ θέλει λάχει ὡς τὸ ἴστερο καμνιά ἄλλη νὰ τὸν πάρη,
καὶ τότες θέλει ἀπαρθινὰ σᾶς κάψει τὸ σομάρι.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Σὰν πεισματίση ἡ ἀγγελιά, δὲ σέρνει πλειὸ τ' ἀλέτρι,
ἂν τσῆ ἔσμπηγες ἔς τὸν κῶλόν τσῆ μνιὰ πιθαμὴ βουκέντρι... 370
μὰ γώ, γιὰ νὰ μὴν πῆ κανεὶς τὸ πῶς περνᾷ ἀπὸ μένα,
θέλω νὰν τῆς τὸ ξαναπῶ μέ λόγια θυμωμένα,
καὶ ἃ δὲν θελήσῃ, πάρχυτα θέλουν κατέχει οὔλοι
πῶς ἀπὸ μέ δὲν ἔλειψε...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Νὰ ζήσης, κῦρ Γιαννούλη,
κάμε το σὲ παρακαλῶ μὲ ὅλη τὴν ὄρεξί σου, 375
γιατί παντρεύεις το καλὰ σὰ θέλεις τὸ παιδί σου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καθὼς τὸ θέλω κάμει ἐγὼ γιὰ τὴ δική σου ἀγάπη,
ἔτσι καὶ σὺ τὸ σοῦ ζητῶ νὰ μοῦ ἴδωκες τ' ἀζάπη...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Α θέλῃς νὰ ἔχωμε φιλιὰ, μπλειὸ μὴ μοῦ συντυχαίνῃς
γιὰ τέτοιο πρᾶμμα... μὰ νὰ ζῇς, σὲ τί τόπο διαβαίνεις; 380
γιατί θενά ῥθω μετὰ σέ, ἅμ πᾶς εἰς τὸ μιτάτο
ὡγιά καμπόση μου δουλιὰ ὅποῦ ἔχω ἐκεῖθε κάτω.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἄς πᾶμε, ἃ δὲν ἐπήγαίνα κιόλας συναφορμά σου,
νὰ σοῦ γεμίσω ἀθόγαλο κιόλας τὴ γαντιὰ σου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

385 Ἄς πηαίνωμε, μὰ κάτεχε πῶς θέλω νὰ μοῦ τάξης
νὰ μὴ μοῦ κάμης τίβοτας οὐδὲ νὰ μὲ πειράξης.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Τὸν τράγο μου τὸν ὁμορφο ἐκεῖνον τὸν μπροστάρη
ἀπῶχω ἔς τὸ κουράδι μου ὁ λύκος νὰ μοῦ πάρη,
λόγο ἀνέν καὶ πῶ σου σκιᾶς ὅξω ἀπὸ τσῆ τιμῆς σου ...

390 ποῦρι θαρρῶ γνωρίζεις με, Φροσύνη, μοναχὴ σου ...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Πιστεύω σου καὶ ἄς πηαίνωμε.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Πήγαινε καὶ ἀκλουθῶ σου,
(καὶ πῶς τὸ θέλεις πλειότερα παρὰ ἀπὸ μὲ γροικῶ σου).
αἶγα καῦμένη, ἀφίνω σε, γιατίι ἡῦρα ἀγελάδα
ἀντίς γιὰ σένα σήμερο ἔς τούτη τὴν ἀγριάδα.

ΑΛΕΞΙΣ ΒΟΣΚΟΣ μοναχός.

395 Ὡς ποταμὸς χειμωνικὸς θολὸς ὄντας φουσκώση,
κ' εἰς τὸ καυκὶν του δὲ χωρῇ κί ὅξω ἔς τοὺς κήμπους δώση,
καὶ ἃ βρῇ κουράδια παίρνει τα, δένδρη τὰ ξερριζώνει,
χαλᾶ τὰ γυροπόταμα, βουνὰ ξεθεμελιώνει,
καὶ ἃ βρῇ ἄθρωπο, σταλαρισμὸ μηδὲ ποσῶς δὲν ἔχει,
400 ἀρμὴ ὅσο πλειὰ ἀμποδίζεται πλειὰ θυμωμένος τρέχει,
τέτοιας λογῆς τὴν σήμερο τὸμ πόθο φορτωμένο
βαστῶ ἔς τὴ δόλιά μου καρδιά, ὅπου ποσῶς χωσμένο
δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸν κρατῶ, γιατίι τῆς ντήρησίς μου
ταῖς πόρταις ἐκατάσπασε κ' ἔρριξε τὴν ἔντροπή μου.
405 κ' ἡ τύχη καίγει τὴν καρδιά τὴ δόλιά μου καῦμένη,
καὶ ἀνάμεσα ἔς τὰ χεῖλη μου στέκεται καὶ ἀνημένει
πότες, νὰ δῇ τὴν κόρη μου σημάδι νὰ τῆς δώτῃ

τὸ πῶς γιὰ κείνη σέ φωτιά βρίσκομαι τώρα τόση·
 καὶ ὁ φοβιζάμενός μου νοῦς πλειό του νὰ τόνε σταίση
 δὲ δύνεται, καὶ βρίσκομαι ὡσὰν λαγὸς ἔς τὴ μέση 410
 δυὸ κυνηγῶ· κοντὰ θωρῶ τὸν ἕνα πῶς μακραίνω,
 γιὰ ν' ἀποθάνω ὀγλήγορα ἔς τ' ἄλλου τὰ βρόχια ἐμπαίνω...
 Χωστὸ τὸμ πόθο νὰ κρατῶ δὲν εἶναι δυνατό μου,
 (τόσο περίσσα ἐπλήθυνε!) δίχως τὸ θάνατό μου·
 καὶ πάλι τῆς νεράιδάς μου ἂν τόνε φανερώσω, 415
 δειλιῶ καὶ τρέμω εἰς ἐγρεμνὸ χειρότερο μὴ δώσω.
 Ἐρωτα, ὑποῦ μ' ἔβαλες ἔς ἐτοῦτο βόηθησέ μου,
 κ' ἴντα νὰ κάμω ὁ ταπεινὸς ὡς δουλευτῆς σου πέ μου·
 δεῖξέ μου τὴν καλλίτερη στράτα νὰ βγῶ ὅκ τὰ τόσα
 βέσχνα ὅπου μ' εὐρήκασι πάθη ποῦ μέ πλακῶσα. 420
 Μὲ πρὶν παρκαλῶ ὁ φτωχός; ἕνα ποῦ τοὺς καῦμούς μου
 θρέφεται, καὶ δροσίζεται μὲ τὸ ἀναστεναγμούς μου!..
 ἕνα ποῦ γιαμνιὰ γιαμνιὰ τάσσει μου καὶ γελᾷ με,
 μνόγει με καὶ κομπώνει με, θέλει με καὶ μισᾷ με!..
 ἕνα ποῦ κρούγει σπλαχνικός, καὶ ἄπονος σιργουλίζει, 425
 καὶ τὸ καῦμένο μου κορμὶ κλαίγωντας κανακίζει...
 ἕνα ποῦ θέλει ζωντανὸς νὰ βρίσκωμαι ἔς τὸν ἄδη,
 καὶ νὰ ἔχω ὀλπίδα, καὶ ἄμετρο φόβο μοῦ δίδει ὁμάδι,
 κι' ὦραις μοῦ λέγει—σκύλασε! κι' ὦραις μοῦ λέγει—κάμε!
 κι' ὦραις μοῦ λέγει—ἄς στέκωμε! κι' ὦραις μοῦ λέγει—ἄς πᾶμε! 430
 κι' ὦραις μὲ ναὶ δροσίζει με, κι' ὦραις μὲ τ' ὅχι πάλι
 τῆς πρὶκαμένης μου καρδιᾶς δίδει φωτιά μεγάλη·
 κι' ὦραις μὲ κάνει ἀπόκοτο, καὶ ὦραις φοβιτσάρη!..
 Ὅϊμέ, καῦμένος σήμερο πῶς ζῶ ἔς τέτοιο γομάρι!
 Ὅϊμέ, ἴντά ἔχω νὰ γενῶ; νὰ δῶ τὴ ποθητὴ μου, 435
 ὑποῦ μπορεῖ χαιράμενο νὰ κάμῃ τὸ κορμί μου,
 τούτῃ τὴν ὦρα θὰ τσῆ πῶ τοὺς πόνους τῆς καρδιᾶς μου!
 Ἐρωτα ἐσὺ τὴν σήμερο βοήθα τῆς μιλιᾶς μου!

- δοσμένο εἶναι πασάνος τὸ θάνατο νὰ φεύγῃ
 440 καὶ τῆς ζωῆς ὅσο μπορεῖ τὸ μάκρος νὰ γυρεύῃ·
 καὶ ὅποιος γιὰ τὴν ἀγύρευτῇ ἔς τὴν ἀρρωστιάν του ἀφήσῃ
 ὡσάν ἐκεῖνο πελελὸ δὲν ἔκαμε ἡ φύσις!

(Τότες προδίνει ἡ Ἀθοῦσα· καὶ Ἀλέξις).

Α Θ Ο Υ Σ Α .

- Ἀληθινὰ ἡ Πανώρηξ δὲν ἤπρεπε νὰ δώσῃ
 τόση κακὴ ἀντίμεψις ἔς τοῦ Γύπαρη τὴν τόση
 445 ἀγάπη ὅπου τῇ βασιτῇ· καὶ ἂν ἤθελε νὰ πιάσῃ
 τὰ λόγια μου, πεῖ τὸ ἤθελα πῶς κρίμα εἶναι νὰ χάσῃ
 τούτῃ τὴν καλορροϊζικιά· μὰ κρίνω δὲν τῇ μέλει
 τόσο καλό, καὶ ὅγιαυτὸ ἄντρ' αὐτῇ δὲν τὸν θέλει·
 καὶ ἂν ἦτονε ἔς τὴν ἐξημνιὰ μόνι' αὐτῇ, σκιᾶς μυχάρει!
 450 ἄμμέ ὁ καυμένος Γύπαρις θάνατο θέλει πάρει,
 καὶ πλεῖσα τότε καίγομαι σὰ νὰ ἔμ' ἀδερφή του,
 γιατίς τελειώνει ἔς τὸν ἀθὸ τῇ νειότης ἡ ζωὴ του·
 ἄσπλαχ[ν]η καὶ ἄπονη πολλὰ καρδιά ναι ἡ δική τῃ,
 καὶ πλεῖα παρὰ τοῦ λειονταργίου ἄγρια ἡ ὀρεξί' αὐτῇ·
 455 καὶ κεῖνος κακορροϊζικὸς εἶναι περισσὰ πάλι,
 ὅπου ἔφηκε κ' ἐπιάστηκε ἔς τὴν φωτιὰ μεγάλη.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Ἄ ἦναι καὶ τὸ Γύπαρι πονῇ, καὶ κείνη κράζει
 γυναῖκα δίχως λύπησις ὅπου τότε πειράζει,
 ὀρπίζω, ὡσάν τῇ δηγηθῶ τὸ πῶς κ' ἐγὼ ἔς αὐτήν
 460 σὲ τέτοιο πόθο εὐρίσκομαι, νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη.
 Μὰ ἐστράφη κ' εἶδέν με... ὦχ ὀϊμέ, τ' ἀμμάτιά τῃ ἐθιμπῶσεν
 τὸ φῶς μου, καὶ τὴν τόση μου καρδιά ἐξαναπληγῶσα...
 Ἀθοῦσα, κορσιίδα μου, κρίνω τὸ ροιζικόν σου
 τὴ στράτα ἐτούτῃ σήμερον ἔδωκε τῷ ποδιῷ σου,
 465 γιὰ νὰ συναπαντήξωμε σὲ τοῦτο τὸ λειβάδι
 καὶ κάτω νὰ παγαίνωμε ἔς τὸ σπίτι μας ὁμάδι.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἄλέξι, ἐσὺ μ' ἀπάντηξες 'ς τούτῃ τὴν ἀγριάδα
 σὰν ἀστραπὴ μὲ τὸν καιρὸ νοῦς εἰς τὴ σκοτεινάδα,
 ὄντας δὲ βλέπη ποῦ πατεῖ καὶ τὴν ὁδὸν ξεχάνει,
 καὶ κείνη μὲ τὰ λάχη τση 'ς τὴ στράτα τόνε βάνει. 470

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ὥρα δὲν εἶναι κυνηγιοῦ, γιὰτ' εἶναι μεσημέρι...
 Ἀθοῦσα, πέ μου ποι' ἀφορμὴ σ' ἔφερε 'ς τέτοια μέρη;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Γεῖς ὅκ τὸ σπίτι λογισμὸς μ' ἔκαμε νὰ κινήσω,
 καὶ δῶ 'ς τὴ βρύσι μ' ἔφερε δίχως νὰ τὸ γροϊκῆσω·
 μὰ χαίρομαι πῶς σ' εὔρηκα καὶ θες μὲ συντροφιᾶσει, 475
 ἂν ἦναι κ' εἶσαι 'ς εὐκαιρίᾳ, ὥστε νὰ βγῶ ὅκ τὰ δάση...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἀθοῦσα, ξόμπλι ὁμορφιάς, στολὴ τῷ βοσκοπούλῳ,
 νὰ μὲ γνωρίζης, κάτεχιε, γιὰ ἐμπιστικὸ σου δοῦλο·
 ὅπου μ' ὀρίζεις νὰ ῥχωμαι, κι' ὅπου μοῦ πῆς νὰ πηαίνω,
 σὲ ὄρη ἀπάνω νὰ γλακῶ κ' εἰς δάσητα νὰ μπαίνω. 480

καὶ ἀνέν καὶ ἀπάνω τσ' ὀρχνοὺς ἐμπόρου νὰ πετάσω,
 μὲ δίχως φόβο τὸ 'κανα γι' ἀγάπη σου σοῦ τάσσω.
 Μὰ ποιὸς περίσσος λογισμὸς, Ἀθοῦσα, γὴ ἔγνοια ἄλλη,
 δίχως νὰ γνώσης, σ' ἔφερε 'ς τὰ δάση νὰ σὲ βάλλῃ;
 ἄλλοι γιὰ σένα πορπατοῦ, ἄλλοι γιὰ σὲ κοπιοῦσι, 485

γιὰ σένα βασανίζονται, γιὰ σὲ κακοπαθοῦσι,
 γιὰ σένα ὕπνο δὲ θωροῦ, γιὰ σένα ἐγνοιασμένοι
 καὶ μέρα νύκτα βρίσκονται μὲ πάθη βαρυσμένοι·
 χίλιαι, φοραῖς ἐγροϊκῆσα γιὰ σὲ νὰ ἀναστενάξῃ
 ἕνας βοσκός, καὶ θάνατο πρικότατο νὰ κράζῃ. 490

δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀναπαῇ, μὰ κλαίγει καὶ θρηνᾶται,
 εἰς νὰ σοῦ πῇ πῶς χάνεται γιὰ λόγου σου φοβᾶται.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Πχοιδὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ βοσκός, νὰ τοῦ ἔχω πλεῖσα χάρι,
 ὅποῦ γιὰ μένα ἀνάπαψι δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάρῃ;
 495 καὶ γιάντα τὴν ἀγάπην του φοβᾶται νὰ μοῦ δείξῃ
 καὶ πλερωμὴ τοῦ πόθου του τόσα νὰ μοῦ ζητήξῃ;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Καλὰ καὶ νά'ναι ἄμετρος ὁ πύθος του, σὲ τύση
 τρομάρα πέφτει ὁ ταπεινὸς πάντα ὄντας σοῦ σιμῶτη,
 ὅποῦ τρομάσει καὶ δειλιᾷ νὰ πῇ τὸ πῶς γιὰ σένα
 500 'ς τὸ κόσμον βασανίζεται παρὰ ἄθρωπο κανένα·
 μὰ νὰ ἔξυρες τὰ πάθη του, λογιᾶζω καὶ ἀπχτή σου
 παρηγορήσεις ἥθελες τοῦτο τὸ δουλευτή σου.
 Σὰν ξεχαῖμένος πορπατεῖ, δὲν τρώγει, δὲν κοιμᾶται,
 μὰ κλαίγει καὶ τῇ τύχῃ του πολλὰ παρκαπονᾶται·
 505 μνιὰ ὦρα ἀποὺ τὰ χεῖλη του δὲ λείπει τ' ὄνομά σου,
 κ' εἰς τὴ καρδίᾳ ζωγραφιστὴ βαστᾷ τὴν ὁμορφιά σου·
 πᾶσα δουλειὰ ἀλησμόνησε καὶ τὸ κουράδι ἀφῆκε
 'ς τοῦ πόθου τὰ μπερδέματα τὴν ὦρα ὅποῦ ἐμπῆκε·
 καὶ γὼ γιὰτ' εἶμαι φίλος του, μοῦ ἐφάνηκε ν' ἀρῆσω
 510 τὴν ἔντῃρησι σὲ μιὰ μερὰ νὰ σοῦ τὸ μολογήσω,
 παρχκαλῶντάς σε πολλά, νεράϊδά μου, τ' ἀζάπη
 νὰ τοῦ μακρύνης τὴ ζωὴν μὲ τὴν δικήν σου ἀγάπη.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Καὶ γὼ ἤθελα γι' ἀγάπη μου νὰ τοῦ ἔχῃ πει νὰ βάλλῃ
 τὸμ πόθο καὶ τσ' ὀλπίδες του σὲ κορασίδα ἄλλη·
 515 τοῦτο τὸ πρᾶμμα τὸ ζημνιὸ νὰ κάμῃς ἐπεθύμου,
 γιὰτὶ καλὰ κατέχεις το θαρρῶ τὴν ὁρεξί μου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μὰ τὴν ἀλήθεια ἐπάσκισα περισσα νὰ τὴ βγάλω
 μὲ κάθα στράτα 'ς τὴν καρδίᾳ τέτοιας λογιῃς μεγάλο...
 μὰ γὼ ἐκόπου εὐχαιρα...

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Καὶ εὐκαιρα μετὰ μένα

κοπιᾶς, Ἀλέξι, κάτεχιε, γιατί ποτὲ κανένα 520
δὲ θέλω γι' ἄνδρα μου ποσῶς, κι' ὅποιος θὰ μὲ γυρεύῃ
γιὰ τέτοιο πράμμα ὁποῦ μοῦ λές 'ς τὰ δάση ἄς ψαρεύῃ.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Τοῦτα τὰ λόγια τὰ 'πασι κι' ἄλλαις πολλαῖς, Ἀθοῦσα,
κ' εἰς τὸ ἄλλο ἐπαντρεύουντα κι' ὅλα τ' ἀλησμονοῦσα.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ὅμπρὸς ὁ ἥλιος ὁ λαμπρὸς τὸ φῶς του θέλει χάσει 525
κι' οἱ οὐρανοὶ θέλουν χαθῇ, κ' ἡ γῆς θέλει χαλάσει
καὶ ὁμπρὸς ἐτοῦτο τὸ κορμὶ θέλει βρεθῇ 'ς τὸν ἄδην.
παρὰ νὰ σμίξω μὲ βοσκό, γῆ μ' ἄλλο ἄνδρα ὁμάδι.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἴντ' ἀκροικῶ ὁ βαργυύμοιρος!.. πχοιὰ ὀλπίδα μ' ἀπομένει;..
τὰ μέλη μου ἐκοπήκασι κ' ἡ ψή μου ἀπολιγαίνει... 530
Ὠφου, ὦχ ὀϊμένα ἡ καρδιά!.. Ἀθοῦσα, βόηθησε μου.
(Τότες πέφτει λιγωμένος).

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ὠφου, κακὸ ὁποῦ 'παθα!.. Ἰντά 'χεις, νειούτσικέ μου;
Ἰντά 'χεις καὶ ἀποχλώμνιανες; Ἀλέξι! Ἀλέξι! ὀϊμένα·
καὶ γιάντα ἐσυναπάντυχνα σήμερο μετὰ σένα;
Κρίμας τὸ νειὸ δίχως κακὸ νὰ πέση ν' ἀποθάνη, 535
ὁποῦ βοσκὸς καλλίτερος 'ς τὴν Ἰδα δὲν ἐφάνη!
Μὰ κρίνω νὰ 'ναι ζωντανός, γιατί κτυπᾷ ἡ καρδιά του...
καλὰ καὶ νὰ μὴδὲ γροικῶ νὰ βιαίνῃ ἡ ἀναπνιὰ του...
ἀπὸ τὴ βρύσι δροσερὸ νερὸ 'ς τὸ πρόσωπόν του
θέλω νὰ ράνω... 'ς τὴν καρδιά μὲ κλαίγει τὸ κακὸν του 540

(Τότες παίρνει νερὸ ἀπὸ τὴ βρύσι καὶ τότε ραντίζει, καὶ
ἀπόκεις λέγει).

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἀλέξι, Ἀλέξι, μίλησε . . . Ἀλέξι, ὃς με ἐμένα . . .

Ἰντά ἔχεις; κράτει ἅπάνω σου . . .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἀθοῦσά μου, ὦχ οἰμέναι!..

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Σηκώσου ἅπάνω, μίλησε γιά ποι' ἀφορμή ἐλιγώθης;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Τάχα πρίχου νά σοῦ τὸ πῶ, Ἀθοῦσα, δέν τὸ γνῶθεις;..

545 ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ φτωχὸς ὅπου τὰ δύο σου μάτια

μοῦ ἐμασίνε τὴν καρδιά χίλιαις φοραῖς κομμάτια·

ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ φτωχὸς ὅπου γιά σέ, κερὰ μου,

χίλιαις φοραῖς ἐξάψασι μέσα τὰ σωθικά μου·

ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου ἀπόνταν ἐμπῆκα

550 ἔς τὸμ πόθο σου, νεράϊδά μου, πᾶσα δουλειά μου ἐρῆκα,

πᾶσα δουλειά καὶ ἀνάπαψι, πᾶσα δουλειά καὶ πᾶτα

δικὸ καὶ φίλο ἐμπιστικὸ συναφορμά σου ἐχάσα·

τὴ μοναξιά ἔχω συντροφιά, τὰ κλάῦματα δροσά μου,

τὰ συχναναστενάγματα μοῦ θρέφου τὴν καρδιά μου·

555 ψωμί μὴδ' ἄλλο φητὸ ἔς τὸ στόμα μου δὲ μπαίνει,

μὰ τ' ὄνομά σου τὸ γλυκὺ λέγωντας μὲ χορταίνει·

καὶ ἀπόντας τὸ ὅδα, πλειὰ ὁμορφο μοῦ δείχνει παρὰ κείνο,

γιά τοῦτο ἀπὸ λόγου σου δέν ἤμπορᾷ μακρύνω,

μὰ πορπατῶ ἀπ' ὀπίσω σου καὶ βλέπω σε κλεφτάτα

560 σέ ὄρη καὶ σέ δάσιτα, κ' εἰς πᾶσα ἄλλη στράτα·

καὶ ὄντας γυρίσης πρὸς ἐμέ, χώνομαι, μὴν μπὰ λάχη

τ' ἀμμάτιά σου γιά νά μέ δοῦ καὶ πιάσουσί μου μάχη·

τὴ νύκτα ὅπου βρίσκομαι, ἔς τὸ σπίτι τὸ δικό σου,

προσκέφαλο τῆς κλίνης μου ἦν τὸ κτωφιλίό σου·

565 καὶ ἀληθινὰ θαυμάζομαι πολλάς φοραῖς, κερὰ μου,

τὸ πῶς δέ σ' ἐξυπνοῦσινέ τ' ἀναστενάγματά μου . . .

Μὲ τέτοια πάθη, ἀφέντρα μου, ἔχω τὴν πικραμένη
ζωὴ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ὥς ἐδεπᾶ φερμένη·

κ' εἰς τέτοιο τρόπο νὰ περνᾷ πάλι τὴν εἶχα ἀφήτει,
ἂν ἦναι κ' ἤθελα μπορεῖ πλειὰ παρὰ μπρὸς νὰ ζήσῃ·

570

μὰ ἀπῆς τὸ τέλος τῆς γροικῶ πῶς εἶναι σιμωμένο,
ὁ φόβος τοῦ θανάτου μου μὲ κάνει τὸν καῦμένο
μὲ πᾶσά μου ταπείνωσι 'ς τὰ πόδιά σου νὰ πέσω

κι' ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι νὰ σὲ παρακαλέσω

γιὰ δουλευτή σου ἐμπιστικὸ καὶ σκλάβο σου νὰ μ' ἔχῃς,

575

κ' εἰς τούτῃ μου τῇ δούλεψι πλέρωμα, νὰ κατέχῃς,

τὸ πῶς δὲ θέλω, μοναχὰς παρὰ τὸ πρόσωπό σου

νὰ τὸ θ[ωρ]ῶ πασίχχρο ὄντας περνῶ ἀπὸ μπρὸς σου...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Δὲν ὠρπιζα ἀπὸ λόγου σου τὰ μοῦ 'πες νὰ γροικήσω,

γιατὶ σ' ἐκράτου εὐγενικό, σὰν κορασά, νὰ ζήσω,

580

γιὰ κεῖνο δίχως ντήρησι σ' ἔχα 'ς τὴ συντροφιά μου·

μὰ ἐδᾶ θωρῶ τὸ σφάλμα σου, καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου·

καλὰ τὸ λέσι, ὄντας θωροῦ τὸμ ποταμὸ πῶς τρέχει

κιανεῖς σιγά, ὅσον μπορεῖ πρέπει ἀπ' αὐτὸ ν' ἀπέχῃ·

μὲ τῇ ἔξοδός μου σήμερο, καθὼς θωρῶ, μαθαίνω

585

τοὺς ἄντρες ὅλους νὰ μισῶ καὶ νὰ τσ' ἀπομακραίνω.

Μὰ πότες τέτοιους λογισμούς; πότες ἡ γνώμ' αὐτήνη,

'Αλέξι, σοῦ ἐγεννήθηκε;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Μὰ τὴν ἀληθοσύνη,

ἀπῶστας ἤμουνε μικρὸς σὲ βάστου φυτεμένη

μέσα 'ς τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς, σ' ἔχα ζωγραφισμένη·

590

καὶ ἀγάλια ἀγάλια ἐπλήθυνε ὁ πόθος μετὰ μένα·

σὰ νὰ 'χαν εἶσται δυὸ δεντρὰ ὁμάδι φυτεμένα

ἔκ κμ.ε κλώνους τρυφεροὺς κα! ρίζαις 'ς τὴν καρδιά μου,

καὶ ἐπεριμπλέξε ὥσ' ἂν κισσὸς μέσ[α] τὰ σωθικά μου.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

17

Α Θ Ο Υ Σ Α.

595 Ἄλλαξε, γνώμη, ἄμ πεθυμᾶς, Ἀλέξι, τῇ φιλιᾷ μου,
ἀλλιῶς σοῦ τάσσω ὥστε νὰ ζῶ νὰ ἔχῃς τὴν ὀργιτά μου...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἄλλαξε, ἐσὺ νεράϊδά μου, καὶ ἐμέ τὸ δουλευτή σου
κ' εἰς τὰ πολλά μου βάσανα καὶ πάθη μὲ λυπήσου,
γιατὶ σ' ἀμνόγω εἰς τὰ ἴμορφα ματάκιά σου, κερὰ μου,
600 ὅπου ἔς αὐτάνα βρίσκεται ἡ πίκρα κ' ἡ χαρά μου,
πῶς μὲ ζηλεῖα παντοτινὴ πασᾶλλης κορσιίδας,
πάσας νεράϊδας ὁμορφης καὶ βοσκοπούλας Ἰδας,
θέλει γροικᾶται ἔς τοῦ ὀρχνοῦ τὰ ὕψη τ' ὄνομά σου
νὰ πηαίνῃ μὲ γλυκὺ σκοπὸ ἄξιον τῆς ὁμορφιάς σου,
605 καὶ πλειὰ μὲ τὸ τρχγοῦδί μου ὄνομα θέλουν βγάλει
ἔς τὸν κόσμον ὅλον παρὰ ἀλλῆς τὰ πλουμιστά σου κάλλη·
μηδὲ χαρὰ δὲ θέλ' εἴσται σὲ σπήλῳ, οὐδὲ ἔς λαγκάδι,
βουνάρι καὶ εἰς ποταμόν, κάμπον, μηδὲ εἰς λειβάδι,
νὰ μὴν ἀντιλαλῇ γλυκιὰ καὶ νὰ παινᾷ περισσὰ
610 τὸ εὐγενικό σου πρόσωπον, τὴν ὁμορφιὰν τὴν πλεῖστον·
μηδὲ δέντρον δὲ θέλ' εἴσται μηδὲ ποθές κανένα
νὰ μὴ βαστᾷ μὲ γράμματα κοφτὰ καὶ σοθεμένα
τ' ὄνομα τ' ὁμορφότατον τὸ Ἀθούσας τῆς ψυχῆς μου,
ἂν ἢ καὶ δώσης γλήγορα τέλος τῆς παιδωμῆς μου...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

615 Ἀπῆτις τὴν ἀθιβολὴν τούτην δὲ θεὸς ν' ἀφήσης,
ἀφίνω σου πολλὴν ζωὴν...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἀθοῦσά μου, νὰ ζήσης,
νᾶρθω καὶ γὼ μὴ βχεθῇς τώρα ἔς τὴν συντροφιά σου,
καὶ ἂ δέμ πονῇς τοὺς πόνους μου, ἄς εἶν' μὲ τὴν ὑγιά σου.

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἔλα, γιατί δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω ἀλλιῶς, μὰ πλειό σου
τοῦτο τὸ πρᾶμμα τ' ἄπρεπο μὴ βάλλη ὁ λογισμός σου· 620
καὶ μηδὲ λόγο μὴ μοῦ πῆς ποτέ σου ἀπάνω 'ς τοῦτο,
ἂ θές νὰ σμίγῃς μετ' ἐμέ πάντοτες, καὶ θυμοῦ το.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἄν ἔναι καὶ ὅκ τὰ βάσανα νὰ ἤδῳγαινε ἡ ψυχὴ μου,
ἀπὸ τὰ χεῖλη μου ἐμιλιά δέ βιάίνει, λυγερή μου,
γιά τούτη μου τῇ παιδωμῇ ποτέ μου πρὸς ἐσένα, 625
μὰ θέλω πορπατεῖ κλιτὰ, πάντα μέ τ' ὦχ ὀϊμένα,
ὥστε νὰ δώσω τῆς ζωῆς τὸ τέλος τὸ κριμμένο,
καθὼς ἀπὸ τῇ μοῖρᾴ μου θαρρῶ πῶς νὰ 'ν' γραμμένο...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ὡφου, καρδιά καϋμένη,
σὲ δυὸ γροικῶ πῶς βρίσκεσαι σήμερο χωρισμένη! 630

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, καὶ ΑΘΟΥΣΑ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ.

- Αλλοτες ὄντας ἤμου νειὸς κ' ἤμουνε κοπελιάρης,
τῇ δύνامي μου εἶχα καὶ γὼ σὸν πᾶσα παλληκάρι.
δοξότης ἤμουνε καλὸς καὶ ἀγάπου τὸ κυνηγι,
καὶ μὲ τὸ γλάκι μου λαγὼ δὲν ἄφινα νὰ φύγη·
5 μὲ τὰ λειοντάργια ἐμάλλωνα, καὶ ἄλλα θεργιά περισσ
θυμοῦμαι πῶς ἐσκότωσα ὄντε 'ς τὰ δάση ἦσα·
εἶχασιν ὄρεξι πολλή καὶ πεθυμνιά μεγάλη
ἢ κορασίδες νὰ θωροῦ τὰ ὀνόστιμά μου κάλλη·
εἶχα πολλὰς ἀγαφτικαῖς, σὰν εἶν' τῶν νειῶν δοσμένο,
10 κί ὡς κί ἡ Νεράϊδες μ' ἔχασι περισσὰ ἀγαπημένο.
Μὰ πῶς ἐκαταστάθηκα τῶρα 'ς τὰ γερατειά μου!
ἐπέσασι τὰ δόντιά μου καὶ ἀσπρίταν τὰ μαλλιά μου,
τὸ πρόσωπό μου ἐζάρωσε κί ὅλος ἐκατσουνιάσα,
ἐμαύρισε ἡ ὄψι μου, τ' ἀμμάτιά μου ἐτσιμπλιάσα,
15 κ' ἡ κορασαῖς μ' ὀργίζονται, δὲν ἤμπορᾷ μὲ δοῦσι,
καὶ τσῆ ἀσκημιαῖς μου ταῖς πολλαῖς φεύγουσι καὶ μισοῦσι·
καὶ εἶδετε σίντα μ' ἔφερε ἡ μοῖρά μου ἡ ἀδέξα,
ὡς κ' ἡ Φροσύνη μοῦ 'καμε σήμερο κουκουρέξια...
Μὰ τὴν Πανώρηα συντηρῶ μὲ τὴν 'Αθοῦσα πάλι,
20 τίβοτας ἐδοξέψασι, γιὰ δαύτως μνιά τὴν ἄλλη
σύρνου λινὰ καὶ ξέλινα, βάνου τάχα καὶ αὐτῆναις
τὸ κέρατο ἀπ' ὀπίσω τους, σὰν καὶ τσῆ προβατίναις.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ὅ, τι ἔδειξες, Πανώρηα, τοῦ Γύπαρι παυνῶ σε,
 καὶ νὰ μὴν ἔχῃς λύπησι ὅς αὐτὸ, παρακαλῶ σε,
 γιατί θωρῶ πῶς ὅλοι τως θέλουν τὴν ἐντροπὴν μας 25
 καὶ ὀλημερνῆς γυρεύουσι νὰ πάρου τὴν τιμὴν μας·
 καὶ ὥσ' ἡμᾶς ἐκομπώσουσι, ζῆμνιὸν ἡμᾶς ἐμισοῦσι,
 καὶ ζωνταναῖς ὅς τ' ἀμμάτιά τως δὲ θέλου νὰ ἡμᾶς δοῦσι.
 Σὰν τὸ λαγὼ ποῦ ὀλημερνῆς ὁ κυνηγὸς ζυγώνει
 ὅς τὸ περιδῶλι, ὅς τὰ βουνά, ὅς τὴν κάψα κ' εἰς τὸ χιόνι, 30
 καὶ δὲ βαργιέται κούρασι, δὲ θέλει νὰ σκολάσῃ,
 μὰ παρὰδέρνει καὶ κοπιᾷ ὥστε ποῦ νὰ τὸν πιάσῃ,
 καὶ ὥσ' ἂν τὸν πιάσῃ ρίχνει τὸν καὶ δὲν τότε χρειάζεται,
 καὶ τὸς ἄλλους ὅπου φεύγουσι τὰ πόδια του σπουδάζει·
 ἔτσι τὸ κύνουσι καὶ αὐτοί, κοπιῶν καὶ παρὰδέρνου, 35
 καὶ ὀλημερνῆς γὰρ λόγου μας σὲ χίλια πάθη ἐμπαίνου,
 ὥστε νὰ ἡμᾶς κομπώσουσι, καὶ τότες λησμονοῦσι,
 τὸν πόθον μας, κ' εἰς ἄλλη νειὰ γυρεύουσι νὰ μποῦσι.

ΠΑΝΩΡΗΑ .

Ξεύρω τὸ πῶς μὲ τὴν καρδιάν καμνιὰ δὲν ἀγαποῦσι,
 μὰ νὰ ἡμᾶς ἐκομπώσουσι πάσκουσι καὶ κοπιῶνσι, 40
 Ἀθοῦσα, σὰν τὸ λὲς ἐσύ· μὰ κάτσεχίε ἀπὸ μένα,
 τὸ πῶς ἀγάπη ἐμπιστικὴ ἂν εἶχα γνωρισμένα
 νὰ ἔτνε αὐτὴ τοῦ Γύπαρι... ἐγὼ μ' ὅλον ἐκεῖνο,
 σὲ βρόχια κανενὸς ἀνδρὸς νὰ πέσω δὲν ἀφίνω.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Λόγιασε πῶς οἱ ὄρκοι τως χάνονται καὶ σκορποῦσι 45
 ὅς τὸν ἄνεμο σὰν τῶν κλαδιῶν τὰ φύλλα ὄντεν ἀθοῦσι·
 πλοῖος εἶχε πεῖ ὁ Κάλλιστος ποτὲ νὰ λησμονήσῃ
 τῆς Ἐρωφίλης τὸς ὁμορφῆς καὶ γι' ἄλλη αὐτὴ ν' ἀφήσῃ,
 ὁ Κάλλιστος ὅπου ἔμνογε ὅς τοὺς κάμπους κ' εἰς τὰ ὄρη
 πῶς ἡ ζωὴ του μοναχὰς ἦτονε ἐκείνη ἡ κόρη! 50

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καλὰ ποῦ μοῦ ἔλεγε ὁψὲς ἓνας βοσκὸς τὸ βράδυ,
 πῶς αἶγα μνιὰ σκουληκιαρὰ χαλᾷ ὅλο τὸ κουράδι .

Λ Θ Ο Υ Σ Α .

Γύρισε . . . καὶ τὸν κύρη σου θωρῶ σὰ μανισμένο .

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Ἴντα δουλιὰ τὸν ἔχει ἐπᾶ κάτω καταιβασμένο !

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- 55 Μωραῖς κουζουλοκοπελιαῖς, ἴντά ᾿ναι τὰ μιλεῖτε;
 παρακαλοῦσί σας, καὶ σεῖς δὲ θὲ νὰ παντρευτῆτε!
 θαρρεῖτε πῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ τῇ Ἰδᾶς σᾶς πεθυμοῦσι,
 καὶ σὰν αὐτοὺς τοὺς κουζουλοὺς τόσα σᾶς ἀγαποῦσι;
 ἐσένα ἃ λείψῃ ὁ Γύπαρις, καὶ Ἀλέξις πάλι ἐσένα,
 60 λογιάζετε καὶ ἀγαφτικὸ κάνετε μπλεῖο κανένα;
 γῆ γιατί παίρνουν τὰ προυκιὰ ὅλοι ὀμπρὸς τὰ τόσα,
 ταῖς κούπαις ταῖς ὀλάργυραις, ταῖς φορεσαῖς, τὰ δύσα . . .
 ὡσὰν τὸν ἄνεμο θωρῶ ἔτσι σβουρίζει ὁ νοῦς σας,
 καὶ δὲ νοᾶτε τὸ καλό, καῦμέναις, τοῦ κορμνιοῦ σας !
 65 ἐσεῖς πατᾶτε σήμερο εἰς τοῦ ὀρανοῦ τὰ ὕψη,
 ἄμμέ ἔρθει θέλει καὶ καιρὸς ἡ ὀμορφιά νὰ λείψῃ .
 τὸ σίδερο ὄντας ἦν πυρὸ ὁ μάστορας τὸ κάνει,
 μὰ ᾿στερα δὲ μαλάσσεται ποσῶς ὡσὰν κρυάνῃ .
 λοιπὸ ὅσον ἔχουν τῆμ πυρὰ κί αὐτῆνοι οἱ δυὸ τοῦ πόθου
 70 καὶ τὴν δουλιὰ ὀρεκτικὴ νὰ πάγῃ ὀμπρὸς πιλόθου,
 ἀνοίξετε τ' ἄμμάτιά σας, καῦμέναις, νὰ δεκτῆτε . . .
 τούτῃ τὴν καλορροϊζικιὰ πάντα μὴν τῇ θαρρῆτε!
 Χίλιας φοραῖς, Πανώρηα, σοῦ τὸ ᾿πα νὰ θελήσης,
 τούτῃ τῇ καλορροϊζικιὰ ἀλλῆς νὰ μὴν ἀφήσης,
 75 καὶ τώρα πλεῖα παρὰ ποτὲ τὸ λέγω καὶ τῶ δυό σας,
 τούτους τοὺς δυὸ νὰ πάρετε ᾿ς τῇ ψῇ μου γιὰ καλιόσας .
 Ἡίνχι κ' ἐκεῖνοι σὰν καὶ σᾶς πλοῦσοι καὶ μπορεμένοι,

καὶ ἀπὶ ὁλονῶν τῶν ἀρετῶν ταῖς χάρες στολισμένοι·
 ἄλλους δὲ βρίσκω σὰν αὐτοὺς καλὰ νὰ σᾶς ταιργιάζου,
 κ' εἰς ἀθροπιὰ κ' εἰς τιμή, κ' εἰς πλούτη νὰ σᾶς μνοιάζου. 80

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Παρακαλῶ ὅσον μπορῶ, κύρη μου, νὰ θελήσης
 ὀγιά παντρεῖα καμνιαῖς λογῆς ποτέ νὰ μὴ μιλήσης,
 γιατί δὲ θενὰ παντρευτῶ σὰν τὸ 'χεις γροικημ να
 χίλιαις φορὰς καὶ πλειότεραις, κύρη μου, ἀπὸ μένα·
 κ' εἰς τοῦτο, μοῦ συμπάθησε, ἀβιαίνω ὅκ τῇ βουλή σου, 85
 μὰ 'ς ἄλλο πρᾶμμα μ' ὀρίζε σὰ δούλη καὶ παιδί σου.

ΑΘΟΥΣΑ.

Τοῦτο τὸν ἴδιο λογισμό ἔχω κ' ἐγὼ 'ς τὸ νοῦ μου,
 νὰ μηδέν παντρευτῶ ποτέ ἂν ἐξαναγενοῦμαι.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Τάχα νὰ παντρευτήκετε θαρρῶ παρακαλεῖτε,
 'ς τῇ ψή μου, θυγατέρες μου, τὴν ὥρα δὲ θωρεῖτε... 90
 μὰ κοκορέξια κάνετε, γιὰ νὰ σᾶς ξαναποῦσι
 τοῦτοι οἱ φτωχοὶ γιὰ λόγου σας πῶς δὲν μποροῦ νὰ ζοῦσι·
 βλέπετε μὴν ἀλλάξουσιν τὴν γνώμην τους κ' ἐκεῖνοι,
 καὶ τότες κλάψει θέλετε μὲ τὴν ἀληθοσύνη.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

'Ας κάμου ὅ, τι θέλουνσι, μόνο ἄς μᾶς ἀφήσου, 95
 καὶ μὴ μᾶς ἐπειράζουσιν σὰν πρῶτας μπλεῖδ, νὰ ζήσου.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

'Αμετε 'ς τὴν κατάρα μου κ' ἡ δυό σας, 'ς τῇ ψυχῇ μου
 τίς μὲ κρατεῖ 'ς τῇ πλάτῃ σας νὰ σπάσω τὸ ῥαβδί μου!

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Γλήγορα, 'Αθοῦσα, σπούδαξε νὰ φύγωμε ἀπὸ 'μπρός του,
 μὴ δοκιμάσωμε βαρὺς ἂν ἦναι ἀμύγδαλός του. 100

(Τότες μισεύουσι καὶ ἀπομέει ὁ Γιαννούλης μοναχὸς καὶ
 λέγει).

[Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ]

- Γιὰ δὲ 'ς τὴμ πίστι σου κορμνιά! κάμε παιδιὰ νὰ ὀλπίζης
 χαρὰ νὰ πάρης ἀπ' αὐτά, καὶ μπλεῖο νὰ μὴ γυορίζης
 μὲ τόσα πλεῖσα βάσανα, μὲ ἔγνοιαις καὶ μὲ τρομάρα,
 νὰ 'χης παντοτινὸ καῦμὸ καὶ γονικὴ κατάρρα!
- 105 τὴμ παῖδα δίδουν τὰ παιδιὰ, γιαῦτως παιδιὰ τὰ λέσι,
 περιττοπλειὰς τὰ θηλυκά!.. ἀνάθεμα ὅσοι κλαῖσι
 σὰ χάσουνε καμνιά ἀπ' αὐταῖς... καὶ τόσο δὲ νοοῦσι
 ποῦ ὅκ τὴμ πολλήν τους παιδωμὴ βιαίνουσι, νὰ χαροῦσι·
 τοῦταις τὰ σπίτια γδύνουσι, τσῆ φαμελιαῖς φτωχαίνου,
 110 γιὰ τούταις οἱ γονέοι τους σὲ χίλια πάθη ἐμπαίνου...
 Οἰμένα, κρίνω κ' ἡ δουλιὰ τούτη μὲ θανατώνει,
 μὰ τάσσω σου τὸ πῶς καὶ αὐτὴ δὲ μοῦ τήνε γλυτώνει.
 Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ Γύπαρι μὲ τὸν Ἀλέξι ὁμάδι...
 μὰ τὴν ἀλήθεια ἀπάνω τως δὲ βρίσκεται ψεγάδι!
- 115 Πρίχου μιλήσω τίποτας μὲ ταύτους θὰ μισέψω,
 μὰ καὶ τὴ θυγατέρα μου τάσσω σου νὰ παιδέψω.

ΓΥΠΑΡΙΣ ΑΛΕΞΙΣ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Σήμερο οἱ κάμποι ἄς ξεραθοῦ καὶ τὰ βουνὰ ἄς βουλήτου,
 ἄς ἄψουσι τὰ δάσιτα κί οἱ γιορανοὶ ἄς μαυρίζου·
 ἄς θολαθοῦν οἱ ποταμοὶ κ' ἡ βρύσες ἄς σταθοῦσι,
 120 τὰ χορταράκια ἄς ξεραθοῦ, τὰ δένδρη ἄς τσακιστοῦσι,
 βοσκὸς μὴ τραγουδήσῃ πλειό, Νεράϊδα μὴ χορέψῃ
 καὶ ἀπὸ τὴ μάντρα σήμερο κουράδι μὴ σαλέψῃ!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Ὁ ἥλιος ὅκ τὸν οὐρανὸ χάμχι 'ς τὴ γῆ ἄς πέσῃ,
 κί ὁ οὐρανὸς τὸν κύκλον του σήμερο ἄς τὸν στρέψῃ.

καὶ τὸ φεγγάρι ἄς χαθῇ καὶ τ' ἄστρα ἄς σκοτεινιάσου,
καὶ ἄς σηκωθοῦσι νέφαλα τὸ κόσμον νὰ σκεπάσου,
ἄς τρέξου αἶμα οἱ ποταμοί, κ' ἡ θάλασσα ἄς πληθύνῃ,
καὶ ἄς κάμῃ νειὸ κατακλυσμὸ τὸ κόσμον νὰ ξεπλύνῃ!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Βεσκοί, τὰ δάκρυα τὰ πολλὰ ποσῶς δὲ σᾶς φελοῦσι,
μὰ ταῖς καρδιαῖς σας μοναχᾶς καίγουσι καὶ χαλοῦσι. 130

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἦθελα νὰ ἐγενήκασιν οἱ ἀναστεναγμοί μου
φωτιᾶ καὶ λαύρα σήμερον νὰ ἐκαῖγα τὸ κορμί μου·
καὶ ποταμὸς τὰ δάκρυά μου ἤθελα νὰ γενῇκα,
λίμνη βαθειὰ νὰ ἐκάνασιν γιὰ νὰ πνιγῶ νὰ ἐμπῇκα.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Κ' ἐγὼ ἤθελα τὰ δάκρυά μου τὸν ἄδην νὰ ἐμπορέσῃ 135
ν' ἀνοίξουσιν γιὰ νὰ μπορῶ ζωντάς μου νὰ ἔμπω μέσα·
γῆ κάθα μου ἀναστεναγμὸς νὰ ἐγένεντο λειοντάρι,
τὴν πρικομένη μου ζωὴ γιαμνιὰ γιαμνιὰ νὰ πάρῃ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Οἱ βαρεμένοι σήμερον τοῦ πόθου ἄς μαζωκτοῦσι,
τὰ βάσανά μου τ' ἄμετρα καὶ τοὺς καῦμοὺς νὰ δοῦσι· 140
κρίσι νὰ ποῦ δὲ βρίσκεται ὡσάν τὴν ἐδική μου,
μηδὲ γυναῖκα ἔτσι ἄπονη σάν τὴν ἀγαφτική μου.

Α Α Ε Ξ Ι Σ .

Ἄς ἔρθου οἱ χαϊράμενοι τὰ δάκρυά μου νὰ δοῦσι,
τοὺς πόνους μου νὰ μάθουσιν καὶ νὰ μὲ λυπηθοῦσι·
ν' ἀλλάξουσίνε τὴν χαρὰ ὅπου ἔχουσι σὲ πρίκα, 145
θωρῶντας ἔς ἴντα παιδωμὴ γιὰ μνιὰ νεράϊδα ἐμπῇκα.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Οἱ λύκοι μὲ τὰ πρόβατα θωρῶ πῶς ζοῦ, κ' ἐκεῖνα
μὲ χορταράκια δροσερὰ ζυγώνουσιν τὴν πεῖν·
ἀν ἡ ἀγάπη κλάῦματ' ἀτρώγῃ καὶ δὲ χορταίνῃ,

- 150 γὰ τὰύτως κακοροΐζικος ὅποιος σὲ πάθη ἐμπαίνει.
 Βοσκοὶ φτωχοί, σκολάσετε τὸ κλάϋμα καὶ τὸ θρῆνο,
 γιὰτὶ θωρῶ πῶς εἵμαστε σιμὰ ἔς τὸ σπήλῃο αὐτῆνο,
 ὅπου ἡ Νεράϊδα κάθεται χωσμένη, κί ὅποιος θέλει
 νὰ μάθῃ, ἂν εἶναι καὶ καλὸ ἢ καὶ κακὸ τοῦ μέλει
 155 νὰ ἔχῃ, τὴν ἐρωτᾷ, καὶ αὐτὴ ζημνιὸ τοῦ προφητεύει,
 καὶ πῶς νὰ διώξῃ τὸ κακὸ ἐκείνη τ' ἀρμηνεύει.
 Σιμώσετε καὶ σεῖς οἱ δυὸ λοιπὸ ρωτήξετέ τη
 καὶ νὰ σᾶς δώσῃ ἀπόκρισι παρακαλέσετέ τη,
 ἂν ἦναι κ' εἰς τὸμ πόθο σας τέλος καλὸ θωρεῖτε,
 160 καὶ ἴντά ᾗχετε νὰ κάμετε γιὰ νὰ λευτερωθῆτε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἄξοι δὲν εἵμαστε ἐμεῖς νὰ ἀκούσῃ τῇ μιλιᾷ μας,
 μὰ σὺ Φροσύνη πέ τσὴ τα τὰ πάθη τὰ δικά μας.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Φροσύνη ἐσὺ τὸ λοιπονίς γιὰ μᾶς προσκύνησέ τη,
 καὶ γιὰ τὸ τέλος τῷ δυονῶ τσ' ἀγάπης ρώτηξέ τη,
 165 γιὰτ' εἶναι ἡ κόρη ντροπιαρὰ πολλὰ, καθὼς γροικροῦμε,
 καὶ μεῖς γιὰ τὴν ἀπόκρισι μιλῶντας τὴν τηροῦμε.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Καλὰ τὸ λέγεις... μὰ καὶ σεῖς γιὰ νὰ τσ' ἀρουκραστῆτε,
 ἔς τὰ τείχη ὄντας μου ἀποκριθῇ σιμώτερα συρθῆτε.

(Τότε πάγει σιμὰ εἰς τὸ σπήλῃο ἡ Φροσύνη, καὶ λέγει παρακαλῶντας τὴ Νεράϊδα).

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Νεράϊδά μου ὁμορφώτατη, Νεράϊδα πλουμισμένη
 170 ὅπου σὲ τοῦτο τ' ὁμορφο σπήλῃο κατοικημένη...
 δυὸ κορασίδες ὁμορφαις τοῦτ' οἱ φτωχοὶ ἀγαποῦσι
 καὶ πλερωμὴ ἔς τὸμ πόθον τους ποτέ τως δὲ θωροῦσι!
 (Νεράϊδα τότες ἀπιλογᾶται ἀπὸ μέσα καὶ λέγει).

Θωροῦσι!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Καὶ ὁγιά νά τήνε δοῦ γοργὸ ἰντά τους κάνει χρεῖα,
δάκρυα καὶ κλάῦματα ἔς αὐτάς, γῆ τῆς θεᾶς θυσία;

(Νεράϊδα τότες τῷ λέγει)

Τῆς θεᾶς θυσία!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἐ τοὺς δυὸ νχοὺς τοὺς θαυμαστοὺς ποῦ ἔναι ὁ Ψηλορίτης 175
σὲ ποιὸ θὰ θυσιάσωμε, τοῦ Ζεῦς γῆ τσ' Ἀφροδίτης;

(Νεράϊδα τότες τῷ λέγει).

Τσ' Ἀφροδίτης!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Νεράϊδα, πὲ μού το ἄλλη μνιὰ καλλίτερα τ' ἀζάπη,
καὶ ἂν μέλη νά'χη πλερωμὴ ἢ ἐδική μου ἀγάπη;

(Νεράϊδα λέγει).

Ἀγάπη ἔχει!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἀγάπη... ποιά χαρὰ ἀγροικῶ!.. πάθη μου περασμένα,
τώρα μοῦ φαίνετε γλυκιὰ καὶ ἀνάπαψι σὲ μένα! 180

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Καὶ μένα ἡ Ἀθοῦσά μου, Νεράϊδα πλουμισμένη,
τάχα σὰν ἔχω πεθυμνιά, ὁμορφοκαμωμένη...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Βοσκοί, μὴ τὴν πειράζομε πλειότερα ἔς τὸ θεό σας,
σώνει σας καὶ ἐγροικήσετε καλὰ τὸ ῥοιζικό σας ·

σωπάσατε, σωπάσατε, γιατί θωρῶ ὁ πρεσβύτης 185

εἰβγῆκε ἀπὸ τὸν ναὸν ἐτοῦτο τσ' Ἀφροδίτης ·

ἄς πᾶμε νά τὸν κάμωμε τὸμ πόθο σας νά γνώση,

καὶ αὐτὸς μπορεῖ μὲ τῇ θεᾷ βοήθεια νά σᾶς δώση ·

μὰ πέτε του' χαρίσματα πῶς δίδετέ του πλεῖσα,

γιατὶ καὶ αὐτοὶ τῇ σήμερο σὰν ὅλους ἀκριόῃσα! 190

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Καλὰ τὸ λές ἀληθινά, ἄς πᾶμε ὀμπροστά τους,
 Ἄλέξι, νὰ φιλήσωμε κ' οἱ δυὸ τὰ ὀνόματά τους,
 γιατί πολλά μέ τήν θεά μπορεῖ τήν Ἀφροδίτη,
 συχνιά, καθὼς ἐγροίκησα, μιλεῖ τση καὶ θωρεῖ τη.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- 195 Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς· ἔλα καὶ σύ, Φροσύνη,
 νὰ τοῦ μιλήσης πρὸς ἐμᾶς νὰ κάμη ἐλεημοσύνη.
 (Τότες βιαίνει ὁ πρεσβύτες ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ λέγει).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

- Ἐγάθη ἡ εὐλάβεια σήμερο, σὰ θωροῦσι
 τ' ἄμμάτιά μου, ἀποῦ τσ' ὀρανοὺς καὶ τοὺς ναοὺς μισοῦσι·
 τρεῖς μηνες ἐδιαβήκασι καὶ ἐδῶ νὰ προσκυνήση
 200 κιανεῖς δέν ἤρθε ἔς τὴ θεὰ καὶ τάσιμο ν' ἀφήση·
 μὰ κ' ἡ θεὰ, καθὼς θωρῶ, καλὰ τοὺς ἀντιμεύγει,
 μέ τοὺς θανάτους καὶ ἀστοχιαῖς καλὰ τοὺς ἐπαιδεύγει·
 σπέρνου καὶ δέ θερίζουσι, τὰ ὠζά τωνε ψοφοῦσι,
 μὰ τὰ σημάδια τῶν θεῶν οὐδὲ ποσῶς ψηφοῦσι·
 205 ἐτύφλωσε ἡ ἀκριβεία τὸ φῶς τωνε περίσσα,
 καὶ πᾶσα στράτα τσ' ἀρετῆς σὲ μιὰ μερὰ ἐρῆσα.
 Μὰ πχοί'ναι ἐτοῦτοι ὅποῦ θωρῶ καὶ ἔρχονται πρὸς ἐμένι;
 κρίνω τὰ λόγια ὅποῦ ἔλεγα νὰ μῶχου γροικημένα...
 (Τότες γονατίζουν καὶ οἱ δύο καὶ ὁ Γύπαρις λέγει).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Ἄγιε πρεσβύτε τῆς θεᾶς, ἤρθαμε νὰ σ' εὐροῦμε,
 210 τὰ βάσανά μας τὰ πολλά νὰ σοῦ ξαγορευτοῦμε·
 καὶ νὰ ζητήξωμε κ' οἱ δυο βοήθεια νὰ μᾶς δώσης
 καὶ ἀποῦ τσ' ἀγάπης τὴ σκλαβιά νὰ μᾶς ἐλευθερώσης.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Πρεσβύτε μου ἀγιώτατε, ξεύρω πῶς δὲ μπορούμε
 ἄλλο βοηθὸ καλλίτερο ἢ τὴ χρεία μας νὰ βροῦμε·

γιατί μπορείς με τῇ θεᾷ νὰ κάμῃς νὰ θελήσῃ
τέλος νὰ δώσῃ σήμερο ἔς τὴν ἐδική μας κρίσι.

215

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Πρεσβύτη, βόηθησέ τωνα τὸ δύνεσαι, νὰ ζήσῃς,
καὶ τέτοιους δούλους ἡ θεὰ νὰ χάσῃ μὴν ἀφήσῃς.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Γερθῆτε ἀπὸ τὰ πόδιά μου... ἔς τόση τιμὴ νὰ μπαίνῃ
μηδένας, δίχως τῆς θεᾶς νὰ ᾿ναι, δὲν τοῦ τυχαίνει.

220

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τοὺς δουλευτάδες τῶν θεῶν ἔτσι τοὺς ἐτιμοῦσι,
καὶ ὡσὰν μικροὺς θεοὺς καὶ σᾶς ἔτσι σᾶς προσκυνοῦσι.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Ἄ θε νὰ σᾶς ἀφουκραστῶ, ἀπάνω σηκωθῆτε
καὶ κεῖνο τὸ χρειάζεστε τώρα μοῦ δηγηθῆτε.
(Τότες σηκώνονται καὶ λέσι).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἐγὼ ὁ καϋμένος ἀγαπῶ μία ἄγρια κορασίδα,
μνιὰ ἀλύπητη καὶ ἀνέγνωρη παρ' ἄλλη ἐδῶ ἔς τὴν Ἰδα.

225

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Κ' ἐγώ, πρεσβύτη ἀγιώτατε, μνιὰ κόρη πλουμισμένη
ἀγάπησα, καὶ τὴν καρδιὰ μῶχει σαῖτεμένη.
(Τότες ὁ πρεσβύτης παρακαλεῖ τὴν θεά).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Θεά μου ὁποῦ ἔς τὸν οὐρανὸ τὸν τρίτο κατοικίζεις
καὶ ἀπὸ δεκεῖ τὰ πράγματα ὅλου τοῦ κόσμου ὀρίζεις,
τὴν γῆν, τὸ ψῆλος τοῦ ὀρανοῦ, τὰ βάθη τῆς θαλάσσου,
ἐσὶ τὰ ὀρίζεις μόνιά σου καὶ ἔχεις τα ἔς τὴν ἐξά σου·
τὸν ἔδην, τὸν παράδεισο ἀνοίγεις καὶ σφαλίζεις,
κι' ὅλαις ταῖς χάρες ταῖς καλαῖς ἐσὶ τῆς ἐχαρίζεις·
τὸ γέλοιο, τὴν ξεφάντωσι, τὸμ πύθο, τὴν χαρά μας
κι' ὅ, τι ἄλλος ἀναγαλλιασμὸς βρίσκεται ἔς τὰ κορμνιά μας,

230

235

- τὰ δέντρη κι' ὅλα τὰ φυτὰ καὶ ταῖς σποραῖς καρπίζεις,
 τοὺς κάμπους καὶ τὰ δάσιτα καὶ τὰ βουνὰ στολίζεις·
 ἐσὺ τὰ ψάρια τοῦ γιᾶλου μόνιά σου τὰ πληθαίνεις,
 240 καὶ τὰ σερνούμενα τῆς γῆς μόνο ἐσὺ τὰ φέρνεις·
 κι' ὅλα τὰ ζώδια τοῦ ὀρανοῦ ἡ χάρι σου κρατεῖ τα
 σὲ σύβασι παντοτινῇ, σὰν πᾶσα εἰς θωρεῖ τα·
 τοῦ ἥλιου καὶ τοῦ ὀρανοῦ τῇ στράτα ἀρμηνεύεις
 καὶ τοὺς πλανήταις κυβερνᾷς καὶ τ' ἄστρα βασιλεύεις.
- 245 Μὰ πάνω τσ' ἄλλαις χάριτες ἀπῶχει τὸ κορμί σου,
 τὴν ἔγνοια τῶν ἀγαφτικῶν ἐσὺ ἔχεις μοναχὴ σου·
 'ς ἐκείνους ποῦ 'σαι ἡ θεὰ μόνο νὰ σὲ γνωρίζου,
 μόνο ἐσὲ νὰ μνόγουσι κι' ὄχι ἄλλη νὰ γνωρίζου·
 ἐσὺ θεὰ ὅκ τὰ βάσανα μόνιά σου τοὺς λυτρώνεις,
- 250 ταῖς πρίκαις τῶνε παίρνεις τῶς, χρὰ τοὺς ἐγεμώνεις·
 Γιὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, θεά μου, νὰ θελήσης
 τούτων τῶν δυὸ ἀγαφτικῶν σήμερο νὰ βοηθήσης·
 στράφου, θεά, τόση ὁμορφιὰ λυπητερὰ καὶ 'δέ τση,
 τὸ πεθυμοῦσι δὸς τῶνε καὶ παρηγόρησέ τση·
- 255 μηδὲν ἀφήση ἡ χάρις σου, νὰ πηαίνου νὰ καυχοῦνται
 δυὸ κορασίδες σὰν αὐταῖς τὸ πῶς δὲ σὲ φοβοῦνται,
 νὰ λέσινε πῶς δὲ ψηφοῦ καὶ σὲ καὶ τὸ παιδί σου,
 καὶ τῇ φωτιά σα; τῶν δυονῶν πῶς δύνουνται νὰ σβύσουν,
 καὶ πῶς ἡ δυό τῶς μοναχὰς 'ς τὸν κόσμο εἶχαν χάρι
- 260 νὰ σπάσουσι τ' ἀδυνατὸ τοῦ γυιοῦ σου τὸ δοξάρι.
 Μὰ ἐκείνην τὴν ἀπόφασιν ὁποῦ 'δωκεν ὁ Πάρις,
 καὶ τσ' ὁμορφης τὸ χάρισμα μόνια ἔκαμε νὰ πάρης,
 ὄντ' αὖ τὸ μῆλο σοῦ 'δωκε, θεά, τὸ χρυσωμένο,
 κ' ἤλεγε — τσ' ὁμορφότερης θεᾶς ἄς ἦν' δοσμένο!
- 265 παρακαλῶ σε δὸς τῶνε βοήθεια, νὰ μπορέσου
 τσ' ἀγαφτικαῖς τῶνε κ' οἱ δυὸ σήμερο νὰ κερδίτου·
 καὶ τοῦτοι πάντ' αὖ δούλοί σου θέλ' εἶσται ἐμπιστευμένοι

καὶ τῆς πολλῆς σου δύνάμεις πολλὰ εὐχαριστημένοι·
 κορμνιὰ φεγγαροκούτελα θέλουν σοῦ θυσιάζει
 καὶ ὥστε νὰ ζοῦν τὴν μνήμην σου θέλουσιν ἐορτάζει·
 καὶ ἐγὼ διὰ τὴν ἀγάπην τους ποτὲ τῆς τράπεζάς σου
 δὲ θέλω ἀφήσει νὰ σβυστοῦ, θεά μου, τὰ κεργιά σου.

270

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Θεά, τὰ βάσανά μας ἴδέ, θεά, καὶ ἐπάκουσέ μας,
 ἴς τὸν πόθον μας τὸν ἄμετρο, καὶ ἐλεημόνησέ μας.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Παρακαλῶ σε, ἀγία θεά, τούτους τοὺς δυὸ λυπήσου,
 καὶ πῶς ἀγάπησες καὶ σὺ πολλαῖς φοραῖς θυμήσου.

275

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Πόσαις καύλαις καὶ καῦμούς βρίσκονται εἰς τὴν καρδιά μου,
 ἐσὺ μπορείς νὰ τῆς θωρῆς, ἀγιώτατη θεά μου·
 καὶ γιατί ξεύρεις τοὺς καῦμούς τσ' ἀγάπης ἀπατῇ σου,
 ἴς τὰ βάσανά μου τὰ πολλὰ καὶ μένανε λυπήσου!
 Ἐσὺ, ποῦ ἀκλούθας ἴς τὰ βουνά, ἴς τὰ ὄρη κ' εἰς τὰ δάση,
 τ' ἀγαφτικοῦ σου τοῦ ὁμορφου, πρίχου θεργιά τὸ φᾶσι,
 κ' ἔκλαψες εἰς τὸ ὕστερο τὸ τέλος τσῆ ὁμορφιάς σου
 κ' ἤκαμες ἄνθη κόκκινα τὸ αἶμα τσῆ καρδιάς σου,
 ἐσὺ καὶ μὲ λυπήσου με, θεά, παρακαλῶ σε,
 καὶ τέλος εἰς τὰ πάθη μου κ' εἰς τοὺς καῦμούς μου δῶσε.

280

285

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Αὕτῃ μοῦ καίγει τὴν καρδιά, θεά, τὴν ἐδική μου,
 μὲ τὴν περίσσα ὀργिता ἀπῶχει τὸ κορμί μου·
 γιὰ τοῦτο κάμε τη λοιπόν, θεά μου, νὰ γνωρίσῃ
 τὸ σφάλμαν τῆς καὶ τὸν φτωχὸν ἐμὲ νὰ ἐλεήσῃ,
 ὅγιά νὰ λέγω ὥστε νὰ ζῶ — ξεύρετε κ' ἡ θεά μου,
 ἡ Ἀφροδίτη ἦτονε αἰτιά κ' εἶδα τὴν πεθυμνιά μου.

290

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

- Ὅκ τὰ σημάδια τὰ γροικῶ, κρίνω τὴν προσευχή σας
 τούτη ἡ θεὰ νὰ ἐπάκουσε, καὶ ὅπου καὶ ἂν ἐν μιλεῖ σας.
 295 Σκύψετε προσκυνήσετε, καὶ ἐν τῆνε ἐδῶ ποῦ βιάινει...
 μὲ τὸ παιδὶν της τὴν θωρῶ κ' εἶναι συντροφιασμένη.
 (Τότες βιάινει ἡ θεὰ καὶ ὁ Ἔρωτας ὁ γυιὸς της, καὶ ἡ θεὰ
 λέγει).

Θ Ε Α .

- Ἐς τὸν οὐρανὸ ἀνέβησαν κ' ἦρθαν ἔς τὸ θρονί μου,
 ἐκεῖ ποῦ ἐκαθόμαστε μαζὶ μὲ τὸ παιδί μου,
 τὰ παρακάλιά σας, βοσκοὶ καὶ σέναντε πρεσβύτες,
 300 σὲ λύπη ἐβάλασι πολλὴ κάθα λογῆς πλανήτη·
 κ' ἐγὼ ὅπου δίκαια θωρῶ πῶς εἶναι ἡ πεθυμνιά σας
 καὶ πλεῖστον πόθον ἔχετε ἔς τούταις ταῖς λυγεραῖς σας,
 ἐπάκουσά σας καὶ τῶ δυνὸ κ' ἦρθα νὰ σᾶς ἐδώσω
 θαράπαψι καὶ πλερωμὴ ἔς τὸμ πόθο σας τὸν τόσο.
 305 Μηδὲν πρिकाίνεστε λοιπόν, μὰ ἀπὸ καρδιᾶς χαρῆτε
 γιὰτὶ τὸ τέλος σήμερο τοῦ κόπου σας θωρεῖτε·
 σήμερο ξεύρετε, φτωχοί, παύουν τὰ κλάυματά σας
 καὶ σήμερο τελειώνουσι τὰ παραδέρματά σας·
 σήμερο ἀθεῖ ἡ ἀγάπη σας καὶ ὁ πόθος ὁ δικός σας
 310 καὶ τὸν καῦμὸ τῆς πεθυμνιάς τελειώνετε κ' οἱ δύο σας·
 σήμερο ἔς τὴν ἀγκάλη σας θέλετε δεῖ νὰ μποῦσι
 ἡ γιαγαφτικαῖς σας καὶ πολλὰ γλυκιὰ νὰ σᾶς φιλοῦσι·
 συμπάθειο νὰ ζητήξουσι ταῖς θέλετε ἀγροικήσει,
 ἀνέν καὶ πείραξι ποτὲ σᾶς δώκασι καὶ κρίσι.
 315 Τούτη τὴν ὥρα ξαργητοῦ ξεύρετε θέλω πέψει
 τὸν Ἔρωτα τὸν ἀκριβὸ γυιό μου νὰ τσῆ δοξέψη.
 Ἔρωτα υἱέ μου, τὸ λοιπὸ ἄμε καὶ γύρεψέ τση
 καὶ ὅσο μπορεῖς ἀδυνατὰ σύρε καὶ δόξεψέ τση,
 τὰ σωθικά τους πλήγωσε καὶ ἄψε τους τὴν καρδίαν τους.

τὸν νοῦν τοὺς παραλόγισε, καὶ ἔπαρε τὴν ἐξάν τους, 320
 ταῖς κορσίδες καὶ ταῖς δυὸ κάμε τση νὰ γνωρίσου
 πόση μεγάλη καὶ πολλή εἶναι ἡ μπόρεσί σου·
 τὸν φόβο τότε ζύγωξε καὶ ἀποκοτιά τοὺς δῶσε,
 τὴν ἐντροπή τους ἔπαρε ζημνιό, παρακαλῶ σε,
 καὶ δεῖξέ τωνε φανερά τὸ πῶς χαρὰ σάν κείνη 325
 δὲν εἶναι σάν ὄντας μικτῇ τ' ἀντρύγυνο 'ς τὴν κλίνη.
 Ἄμε λοιπὸ προθυμερά, καὶ ὡσάν ταῖς ἐδοξέψεις,
 'ς τὰ ὕψη πάλι τοῦ ὀρανοῦ ἔλα νὰ μὲ γυρέψης·
 ἐγὼ γυρίζω πάλι ἐκεῖ, καὶ ἐσέ τὴν ἔγνοια ἀφίνω,
 καὶ τούτους τοὺς ἀγαφτικούς σέ σέ τοὺς παραδίνω. 330

Ε Ρ Ω Τ Α Σ .

Τὸ θέλημά σου νὰ γενῇ, θεὰ χαριτωμένη,
 κυρία μου καὶ μάνα μου περίσσα ἀγαπημένη·
 πρίχου μισέψεις ἀπὸ δῶ πάγω νὰ τσῇ γυρέψω,
 ὅπου καὶ ἂν ᾔηται σήμερο, καὶ νὰ ταῖς ἐδοξέψω.

(Τότες μισεύει ὁ Ἑρωτας, καὶ ὁ Γύπαρις λέγει).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

'Σ τῇ χάρι ὁποῦ μᾶς ἄξωσες, θεά, σοῦ εὐχαριστοῦμε, 335
 πάντα σέ θέλομε τιμᾶ καὶ νὰ σέ προσκυνοῦμε.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

'Σ τῇ χάρι ὁποῦ μᾶς ἄξωσες, θεά, τὸ δουλευτή σου
 καὶ ὅκ τσ' ὀρανοὺς κάτω 'ς τῇ γῇ ἤρθες μὲ τὸ παιδί σου,
 τόσαις καλαῖς εὐχαριστιαῖς σοῦ δίδω ὅσαις μποροῦσι
 ἡ ἀναπνιά, τὰ χεῖλη μου κ' ἡ γλῶσσά μου νὰ ποῦσι. 340

(Τότες μισεύει ἡ θεά, καὶ ὁ πρεσβύτης λέγει).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Μεγάλη χάρι ἡ θεά εἶδα νὰ σᾶς ἐκάμῃ
 νὰ 'ρθῇ 'ς τῇ γῇ γιὰ λόγου σας μὲ τὸ παιδὶν τση ἀντάμῃ·

κί ὥστε νά ζῆτε εἶναι πρεπό νά τσῆ ἦστε κρατημένοι,
καί κάθε χρόνο ἀπό σᾶς νά'ναι θυσιασμένη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

345 Τῆμ πεθυμνιά σας εἶδετε, καί ἄμετε νά κυχαῖτε ...
μά τὰ τασίματα κ' οἱ δυò κάμετε νά θυμαῖστε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ποτέ μή δῶ τὸ πεθυμῶ, ἀνέν καί ὃ, τι ἤταξά της
δὲ θυσιάζω ὥστε νά ζῶ 'ς τούτη τὴν τράπεζά της.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἄν εἶναι καί ὃ, τι ἔταξα δὲ φέρω νά τσῆ δώσω,
350 ποτέ μέ τὴν Ἀθοῦσά μου ξεφάντωσι μή δώσω.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Ἄμετε τώρα τὸ λοιπό, παιδιά μου, 'ς τὴν εὐχή μου,
νά σᾶς θυμοῦμαι τάσσω σας πάντα 'ς τὴν προσευχήν μου·
συρθητε ἀπόξω τοῦ ναοῦ, τῆμ πόρτα νά σφαλίσω
καί τὸ περβόλι τσῆ θεᾶς νά πάω νά ποτίσω.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

355 Πρεσβύτη, 'ς τὸ μᾶς ἄξωσες ἡ χάρις σου νά δοῦμε
μέ λόγια δὲν εἶναι πρεπό νά πολυφχαριστοῦμε,
μά μέ τὰ ἔργα τάσσω σου νά μ' ἔχης σάν παιδί σου,
καί ὡσάν ἀγορασμένο σου σκλάβο καί δουλευτή σου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ὡστε νά ζῶ κ' ἐγὼ ὁ φτωχὸς τὸ ὅμοιο σοῦ τάσσω,
360 καί γιὰ μαρτύρους τὸ ναὸν σοῦ δίδω καί τὸ δάσο,
σκλάβος σου νά 'μαι ἐμπιστικὸς καί πάντα νά γυρεύω,
σὲ κεῖνο ὁποῦ δύνομαι καλὰ νά σοῦ δουλεύω.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Εὐχαριστᾶτε τῇ θεᾷ, παιδιά μου, ἀμμί ὅχι ἐμένα,
ὁποῦ 'ς τὸμ πόθο ἐλεᾷ ἡ χάρι τσῆ πᾶς' εἶνα.

(Τότες μπλίνει ὁ πρεσβύτες εἰς τὸ ναὸν καὶ σφαλίζει, καὶ ἀπομένει ὁ Γύπαρις καὶ Ἀλέξις καὶ ἡ Φροσύνη .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Πχοι' ἄλλη χάρι τὴν σήμερο εἶναι σάν τῇ δική μου; 365
 ποῦ βρίσκεται ἀναγαλλιασμὸς ἀπῶχει τὸ κορμί μου ! . .
 πχοιὰ ἄλλη δροσά, σάν τῇ δροσά πῶχουν τὰ σωθικά μου,
 γροικῶ καὶ δροσερεύει μου καὶ θρέφει τὴν καρδιά μου !
 Ἐτούτῃ ἡμέρᾳ ἡ σημερινὴ τὰ βάσανά μου παίρνει,
 κ' εἰσὲ παντοτινὴ χαρὰ καὶ ἀνάπαψι μὲ φέρνει . 370
 σήμερο μοῦ εἶπε ἡ θεὰ ποῦρι πῶς θέλω ἀκούσει
 τὰ χεῖλη τῆς Πανώρηας νὰ ποῦ πῶς μ' ἀγαποῦσι .
 σήμερο θέλω τήνε δὴ τῇ χέρα μου νὰ πιάσῃ,
 νὰ μὲ φιλήσῃ καρδικά, σφικτὰ νὰ μ' ἀγκαλιάσῃ .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ποιὸς νοῦς ἦν τόσα ὀλημερνῆς τὰ πάθη φορτωμένος 375
 καὶ ἀπὸ περισσοῦς λογισμοῦς καὶ πρίκαις βαρεμένος,
 νὰ μὴ χαρῇ θωρῶντάς με, νὰ μὴν ἀναγαλλιάσῃ,
 νὰ μὴ φρανθῇ καὶ αὐτὸς πολλὰ, νὰ μὴ γλυκιὰ γελάσῃ,
 θωρῶντας τόση μου χαρά, τόση καλομοιργιά μου,
 κ' εἰς ἀναγαλλιασμοῦς πολλοὺς ἔστρεψε ἡ πικριά μου ! 380
 Ἀπὸ τὴν τόση μου χαρά, ὦ, πῶς δὲν ἀποθαίνω .
 ὦ, πῶς δὲν κουζουλεύομαι κί ὀξω τοῦ νοῦ δὲ βιάινω !
 Θεά μου, ἐσὲ παρακαλῶ, φύλαξε τὴ ζωή μου
 καὶ σμίξε με εἰς μιὰ καρδιά μὲ τὴν ἀγαφτική μου .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἀλέξι, ἄς πᾶμε γλήγορα ταῖς λυγεραῖς νὰ βροῦμε 385
 καὶ τ' ὄφελος ὁποῦ ἔκαμε τούτῃ ἡ θεὰ νὰ ἴδοῦμε .

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἄς πηαίνωμε, μὰ ξεύρετε, καὶ ἐσεῖς νὰ τῶς μιλήτε,
καὶ μηδὲ χάνεστε ζηνιὸ ὁμπρὸς τῶς νὰ σταθῇτε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τρομάσω πλειὰ παρὰ ποτέ, καὶ πλειὰ κτυπᾷ ἡ καρδιά μου,
390 καὶ πλειὰ ἀγροικῶ καὶ πλήθυνε τώρα ἡ πεθυμνιά μου.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

ΕΡΩΤΑΣ μοναχός.

Ἄνθρωπος κρίνω ζωντανός 'ς τὴ γῆ νὰ μὴ γυρίζῃ
νὰ μὴ μιλήῃ κακὸ γιὰ μέ καὶ νὰ μὴδὲ μέ βρίζῃ·
ὅλοι μέ κράζουν ἄπονο κοπέλι χωρὶς γνῶσι,
καί, ἂν ἐμποροῦσαν, θάνατο ἐθέλασι μοῦ δώσει·
λέσι πῶς ἢ σαῖταις μου τούταις ἢ χρυσωμέναις 5
ὅποῦ δοξεύου ταῖς καρδιαῖς πῶς εἶν' φαρμακεμέναις·
συναφορμάς μου σκοτωμοί, πολέμοι καὶ θανάτοι
δηγοῦνται πῶς ἢ θάλασσα καὶ ἡ γῆς εἶναι γεμάτη.
Πάθος μέ κράζου τῆς καρδιᾶς καὶ βάρος μολυβένιο,
ἀπὸ εὐκαιργιᾶ καὶ ἀμελειᾶ 'ς τὸ κόσμον γεναμένο· 10
ντροπὴ μέ λέ 'ς τὰ γερατειᾶ καὶ χαλασμός τῆς νειότης,
τῆς ἐντροπῆς προξενητῆς καὶ τῆς τιμῆς προδότης.
Ἄδικον ἔχουσι πολὺ νὰ μέ καταφρονοῦσι,
καὶ γὰρ δὲν τοὺς ὀργίζομαι 'ς ὃ, τι καὶ ἅ θενὰ ποῦσι,
γιατὶ δὲ ξεύρουσι ποσῶς τὸ τί λαλοῦ γιὰ μένα, 15
μὴδὲ ὡς ἐδᾶ δὲν ἔχουσι ποῖος εἶμαι γνωρισμένα.
Ὁ κόσμος πρίχου νὰ σταθῇ ἐγὼ 'μαι γεννημένος
θεὸς ἀπάνω τσ' ὄρχηνοὺς περίσσα μπορεμένος,
θεὸς ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς κάνω συχνιὰ καὶ τρέμου
'ς τὴ δύναμί μου τῆμ πολλή· μὴδὲ κακὸ ποτέ μου 20
δὲν ἔκαμα, μὰ μάλιστα καλὸ ποτέ κιανένα
δὲν ἔχει ἀρχὴ μὴδ' ἀγαθὸ τέλος, παρὰ ἀπὸ μένα·
συναφορμάς μου εἰσὲ χαραῖς ὁ κόσμος δὲ γυρίζει,
μὰ πᾶσα πρᾶμμᾱ θρέρεται καὶ ἀνθεῖ καὶ λουλουδίζει.

- 25 Ἐγὼ δὲν εἶμαι τῇ ἐντροπῇ μεσίτης, σὰν μὲ λέσι,
 μὰ εἶμαι τῆς τιμῆς βουλή, τέλος ἀρχὴ καὶ μέση·
 τὸν νοῦν φωτίζω τῶν χοντρῶν, τοὺς πελελοὺς φρονεύω,
 διατάσσω τοὺς εὐγενικοὺς, καλὰ δὲν τοὺς ὀδεύω.
 Συναγορμάς μου οἱ λογισμοὶ τῶν χοντρικῶν ψιλαίνου,
- 30 ἵς τὰ ὕψη τοῦ ὀρανοῦ πετοῦ καὶ ἀπάνω πλεῖν ἀνχιθαίνου·
 τὰ ἔργα μου ταῖς διαφοραῖς τῶν βασιλειάδω σάζου,
 καὶ τὸ ὀργιταῖς τοὺς παύουσι καὶ ταῖς μαλλιαῖς σκολάζου.
 Μηδένα ἢ σαῖταις μου ποτὲ δὲν θανατώνουν,
 μόνο γλυκιὰ καὶ ἀπαλαφρὰ πᾶσα καρδιά πληγώνουν,
- 35 γιὰ νὰ ἵναι ἀγάπη πάντοτε καὶ ὁ κόσμος νὰ πληθαίνει
 καὶ ὁ θάνατος νὰ μὲν μπορῇ τὸ ἀθρώπους νὰ λιγαίνει·
 καὶ ὅσοι ἀπ' αὐτὸ χαθούσινε, τόσο ἀπὸ μὲ γεννοῦνται,
 καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον οὐδὲ ποσῶς γιὰ τοῦτο δὲ ξοφλιοῦνται.
 Ἡ ἀγρυπνιά συντρόφισσα μοῦ εἶναι καὶ ἡ προκοσύνη,
- 40 ὁ κόπος, ἡ ἀπομονὴ καὶ ἡ ταπεινοσύνη·
 μὲ τὴν ὀλπίδα θρέφομαι καὶ μὲ τὸ θάρρος μόνο,
 καὶ ὅσο περνοῦσι οἱ καιροὶ πλειότερα μεγαλώνω.
 Ἡ κατοικιά μου ἵς τὰ μορφα κορμνιά τῶν κορσιδῶ
 βρίσκεται, καὶ ταῖς πληγωμαῖς ἀπὸ δεκεῖ τῇ δίδω·
- 45 ἐκεῖ καὶ ταῖς σαῖταις μου βαστῶ καὶ τὸ δοξάρι,
 καὶ ἐκεῖ ταῖς φτυάνω, καὶ ἐδεκεῖ τοὺς βάνω τὸ ξιφάρι·
 τριγύρου τῶνε πέτομαι, τριγύρου διαφεντεύω,
 καὶ τ' ὀμορφό τῶνε κορμὶ πάραυτας τὸ δοξεύω·
 ὥραις ἵς τὰ φρύδια χώνομαι μνιᾶς κορσιδῶς, καὶ ὥραις
- 50 τὸ ἄλλῃς εἰς τ' ἀμματόκλαδα γῇ μέσα ἵς ταῖς δυὸ κόρσις
 τῶν ἀμματιῶν, γῇ ἵς τὰ γλυκὰ χεῖλη τὰ κορσάlenia,
 γῇ εἰς τὰ σγουρὰ τῆς κεφαλῆς τὰ παραχρυσωμένα,
 γῇ ἵς τὸ λαιμό, γῇ ἵς τὰ βυζά, γῇ ἵς τὴ χιονάτη χέρσ,
 καὶ χίλια στήθη ἀπὸ δεκεῖ πληγώνω πᾶσα μέρα.
- 55 Φτερούγαις ἔχω καὶ πετῶ καὶ εἰς πᾶσα τόπο πηαίνω,

κι' ὦραις 'ς τὰ ὕψη πέτομαι, κι' ὦραις 'ς τὰ βάθη ἐμπαίνω·
 κι' ὦραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατῶ, κι' ὦραις 'ς βουνὰ καὶ δάση
 καὶ στράτα δὲν εὐρίσκεται ποτὲ νὰ μὲ κουράσῃ·

ἄρχοντες, πλούτους, βασιλεῖους, σκλάβους, πτωχοὺς καὶ δούλους
 μὲ δίχως 'ντήρησι καμνιὰ σύρνω δοξεύω τῇ οὔλῳ. 60

Καὶ ἐτοῦταις ἡ σαῖταις μου ἔχουσι πλεῖστα χάρι,
 τὸμ πόθο καθαμνιάς, μπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ νὰ πάρῃ·

σὲ κάθῃ ἓνα πλερωμὴ δίδω σὰν τοῦ τυχαίνει,
 καθὼς θωρῶ τῇ δούλεψι ἀπῶχει καμωμένη·

τὸ' ἀνάμελους καὶ ἀκόπιαστους δίδω εὐκαιρα τὴν κρίσι, 65
 μὰ ὅποιος ἀπὸ καρδιὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μὴδὲ ὀκνήσῃ...

Γιὰ ν' ἀγαποῦσι ἐμπιστικὰ κ' οἱ δυὸ βοσκοὶ οἱ καῦμένει
 σήμερο θέλουσι βρεθῇ πολλὰ εὐχαριστημένοι,

γιατὶ ἠῦρηκα ταῖς λυγεραῖς τούταις ὁποῦ τῇ ἐκρίνα
 καὶ ἀνάπαψι νὰ πάρουσι μὴδὲ ποσῶς τὸ' ἀφίνα, 70

καὶ ἐδόξεψά τῇ ἀδυνατὰ καὶ ἀψὰ τὰ σωθικά τους,
 κι' ὡς μ' ὥρισε ἡ μάνα μου παραῦτα ἐδόξεψά τους.

Ἐν' ταῖς ἐδῶ ποῦ βιάινουσι... τώρα θαρρῶ γροικοῦσι
 πόση λακτάρῃ καὶ καῦμὸ ἔχουσι ὅσοι ἀγαποῦσι.

(Τότες μισεύει ὁ Ἔρωτας καὶ βιάίνει ἡ Πανώρη καὶ ἡ
 Ἀθοῦσα).

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Πχοὶ λογισμοὶ ἐγεννήθησαν, Ἀθοῦσα, 'ς τὴν καρδιὰ μου, 75

κ' εἶναι λίγη ὥρα ὁποῦ γροικῶ καὶ ἄφτου τὰ σωθικά μου·
 ἡ δύναμί μου ἐχάθηκε, κ' ἡ ψή μου ἀπολιγνίνει

καὶ ἀπὸ τὸ στῆθός μου ἀναπνεῖα σὰν πρῶτα, δὲν ἐβιάίνει·
 τὰ μέλη μου οὔλα κύβουνται κ' εἶναι ἀπονεκρωμένα,

καὶ ὁ λογισμός μου, κάτεχτε, δὲν εἶναι μετὰ μένα. 80

Τρέμω καὶ δὲν κατέχω πῶς νὰ σοῦ τὸ μολογήσω,

κ' ἴντα νὰ κάμω 'ς τὴν φορὰ ἐτούτῃ νὰ ῥωτήσω·

μὰ ἔχωντας θάρρος εἰς ἐσέ, σὰ νὰ σουν ἀδερρὴ μου,

- νά σοῦ ξαγορευτῶ λοιπὸ θέλω τὴμ παιδωμή μου.
 85 Ἀπὸ ταχειᾶ ἔς τὸ σπίτι μας κάθωντας μετὰ σένα,
 τὰ βάσκανα ἐθυμῆθηκα ὅπου ἔχω καμωμένα
 τοῦ Γύπαρι, καὶ τὸ ζημνιὸ ἀρχίζω ν' ἀτιμάζω
 τὴ νειότη μου καὶ ἀλύπητη πολλὰ νὰ τήνε κράζω,
 λέγωντας — πῶς δὲν εἶν' πρεπὸ τοῦτος ὁ νειὸς γιὰ μένα
 90 νὰ μηδὲν ἔχη ἀνάπασι ἔς τὸ κόσμον γνωρισμένα!
 πχοιδῶ εἶναι μπορεζάμενο γιὰ λόγου μου νὰ δώσῃ
 τέλος κακὸ γεῖς ἄνκουρος μὲ παιδωμή του τόση,
 γεῖς ὅπου μ' ἀγαπᾷ πολλὰ καὶ ἔχει με ὡστὴν τὴ ψήν του
 καὶ τὴν ζωὴν μου πεθυμᾷ πλεῖα παρὰ τὴν δικήν του!
 95 Μὰ δᾷ θ' ἀρχίσω νὰ παινῶ πλεῖσα τὴν ὁμορριάν του,
 νὰ ἐρέγωμαι τὰ ἥθη του καὶ τὴν πορπατηξάν του·
 μὰ τί θὰ λέγω παρὰμπρός... τότες ἐδοξευτήκα
 τὰ σωθικά μου τὸ ζημνιό, καὶ εἰς τὴν ἀγάπη ἐμπῆκα.
 Καὶ τώρα πεθυμνιά πολλὴ ἔχω νὰ τοῦ μιλήσω,
 100 ἔς τὰ βάσκανα ποῦ τ' ἄξωσα συμπάθειο νὰ ζητήσω.
 ὦ Αφτω, κρυαίνω, καίγομαι, τρομάσω καὶ φοβοῦμαι,
 ἀποκοτῶ καὶ χάνομαι καὶ δὲν κατέχω ποῦ μαι...
 ὦ Αθοῦσα δός μου ἐστὶ βουλή, πέες μου πῶς θές νὰ δώσω,
 καὶ τὴ ζωὴ μου σήμερον πῶς νὰ τήνε γλυτώσω;

Α Θ Ο Υ Σ Α.

- 105 Πανώρηκα, ἔς τύση παιδωμή βρίσκομαι ὡστὴν καὶ σένα,
 τὰ σωθικά μου καίγει τα τέτοια φωτιά καὶ μένα.
 ὦ Αλέξις ἦρθε ἀπὸ ταχειᾶς τόσο γλυκιά ἔς τὴ ψή μου,
 ὅπου γροικῶ γιὰ λόγου του καὶ χάνεται ἡ ζωὴ μου,
 καὶ ἔδεν τὸν εὖρω ὁ γλήγορα βοήθει καὶ μοῦ δώσῃ,
 110 ὁ πόνος τοῦτος τῆς καρδιᾶς μὲ θέλει θανατώσει·
 λιγὸ ναι ὅπου ῥθε ὁ λογισμὸς ἐτοῦτος εἰς τὸ νοῦ μου,
 μὰ ἂν ἦτονε πολλοῦ καιροῦ, ἄλλοι τοῦ ῥοιζικοῦ μου!
 ἐσφάζουμου, ἐγρεμνίζουμου, ἡ μόνια παιδωμή μου

δίχως βοήθεια ἐδύνετο νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου.

ὦρου, πῶς εἶναι μπορετὸ γεῖς νέος ν' ἀπομένῃ 115

τέτοια ζωὴ πολλοῦ καιροῦ τόσα βασανισμένη!

πῶς εἶναι μπορεζάμενο καὶ Ἀλέξις νὰ ἐδυναστή

τὰ λόγιά μου τὰ σφακτικὰ σήμερο ν' ἀφουκράστη,

σήμερο ὅπου τοῦ ἔλεγα ποτὲ νὰ μὴν τρομήσῃ

νὰ μοῦ σιμώσῃ ὁ ταπεινὸς ὅσο καιρὸ καὶ ἂ ζήσῃ! 120

τώρα γνωρίζω ἀπαρθινὰ πῶς ἦτο λιγωμένος,

ὄντας ἔς τὰ πόδιά μου ἔπεσε κρυὸς καὶ χλωμνισμένος·

τώρα πιστεύω τοὺς καῦμοὺς ὅπου ἔχε ἡ καρδιά του,

καὶ τὸ καῦμὸν ὅπου ἔβραζαν μέσα τὰ σωθικά του.

Ὅπου καὶ ἂν ἦσαι πρόβαλε, Ἀλέξι, νὰ σ' ἀγγίσω 125

καὶ τοὺς καῦμοὺς ἀπῶχ'ω μέσ' τὰ σωθικά νὰ σθύσω!

νὰ τρέξω νὰ σ' ἀγκαλιαστῶ, νὰ πῶ — συμπάθησέ μου...

ἂ σοῦ ἔδωκα ποτὲ καῦμό, Ἀλέξι ἀγαφτικέ μου...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τοῦτα τὰ λόγια ἄς πάψωμε, καὶ στράτα ἄλλη ἄς βροῦμε,

πρίχου περάσῃ σήμερο ἔς τὴ χάριν τους νὰ μποῦμε. 130

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἄς πᾶ νὰ τοὺς γυρέψωμε... μὰ στάσου, κ' ἡ Φροσύνη

προβαίνει ἐδῶ ἔς τὴ συντροφιά νὰ πᾶμε μετὰ κείνη.

ΦΡΟΣΥΝΗ, ΠΑΝΩΡΗΑ καὶ ΑΘΟΥΣΑ.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ταῖς κορασίδες συντηρῶ καὶ θενὰ τοὺς σιμώσω...

καὶ τὸ ὄφελος ὅπου ἔκαμε ὁ Ἔρωτας νὰ γνῶσω·

μὰ φαίνεται μοι βλέπω τση ἔς τὴν ὄψι ἀλλαμμέναις, 135

γιὰ τοῦτο κρίνω ἀληθινὰ νὰ τσ' ἔχῃ δοξεμέναις...

ὦ κορραῖς εὐγενικαῖς, χαίρεστε ὅσον μπορεῖτε,

γιατὶ ποτέ σας πεύραξι σὰν πρῶτας δὲ θεωρεῖτε.

- Ἀλέξιος μὲ τὸ Γύπαρι, ὁποῦ σᾶς ἐπειράζα
 140 καὶ ἀλύπηταις καὶ ἀνέγνωραις κι' ἄσπλαχναῖς σᾶς ἐκράζα,
 ἐμνόξασίνε σήμερο τὸμ πόθο σας ν' ἀφήσου
 κι' ὥστε νὰ ζούσινε κ' οἱ δυὸ νὰ μὴ σᾶς ἐμιλήσου·
 μὰ ἄλλαις νὰ ἔβροῦσι κορχσαῖς ὁποῦ νὰ τσ' ἀγαποῦσι,
 καὶ ἐσᾶς δὲ σᾶς λογιάζουσι ὅσον καιρὸν καὶ ἃ ζοῦσι.
 145 Χαίρεστε τὸ λοιπὸ κ' ἡ δυό, γιατί θωρῶ ἐβγαλμέναις
 βρίσκεστε ἀποὺ τῆμ πείραξι ὁποῦ ὅστε μπερδεμέναις.

ΠΑΝΩΡΗΛ.

- Εἰς τὴν καρδιά μου ἐγροίκησα τόσα γλυκιὰ νὰ μποῦσι,
 Φροσύνη, τ' ἀποταχυνὰ λόγια ποῦ σοῦ ἔχα ἀκούσει,
 ὁποῦ ζημγιὸ ἐποφάσισα τοῦ Γύπαρι νὰ δώσω
 150 τὴν πλερωμὴ ὁποῦ τοῦ ῥχεται ἔς τὸμ πόθον του τὸν τόσο·
 καὶ προξενίτρα ἐθέλητ'α κιῶλας ἐσὲ νὰ κάμω,
 ἂν ἔναι κ' ἦναι ὀρεκτικὸς νὰ κάμωμε τὸ γάμο·
 εὔρέ τονε τὸ λοιπονίς, καὶ πέ του νὰ κατέχη
 τὸ πῶς γυναῖκα σήμερο βλοητική του μ' ἔχει·
 155 μόνο ἄς βρῇ τὸν κύρη μου νὰ δώσῃ τὴν εὐχὴν του,
 καὶ ὁ γάμος τοῦτος νὰ γενῇ κιῶλας μὲ τὴν βουλήν του.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- Τὸ γιατρικὸ ἔς τὸν ἄρρωτο δίδουσι πρὶ ἀποθάνῃ,
 καὶ πρὶ βρωμέψῃ ἢ πληγῇ τσῇ βάνου τὸ βοτάνι·
 τώρα ποῦ τὴν ἀγάπη σου ἔσβυσε, καὶ ξαρῆχε
 160 τὸμ πόθον του, καὶ ἔς ἄλλονῶν καλλίτερον ἐμπήκε,
 πῶς εἶναι μπορεζάμενο ἔς τ' ἀρχηά του νὰ γυρίσῃ
 καὶ μνιὰ κακοθελήτ'ρα του ἴσα σου ν' ἀγαπήσῃ;
 ἐγὼ δὲμ πάγω νὰ τοῦ ἔπῳ γιὰ σένα τέτοιο λόγο,
 γιατί δὲν κάνω ὄφελος τίβοτας μπλειό, σ' ἀμνόγω.

ΠΑΝΩΡΗΛ.

- 165 Σὲ σένα παρὰδίδομαι καὶ βουήθ'α μου, Φροσύνη...
 ἄμ' εὔρέ τονε σήμερο νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη!

τόση φωτιά 'ς τὰ σωθικά βαστῶ συναφορμάς του,
ὥση ἀλλότες ὀργίτα καὶ κακοσύνη ἐβάστου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο τὸ χιόνι νὰ ἐζεστάθῃ
ὅπου 'χες μέσα 'ς τὴν καρδιά, κί ἡ γιόργιτα νὰ ἐχάθῃ; 170

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Δὲ ξεύρεις πῶς ἐρράϊσε σήμερο ἡ καρδιά μου
καὶ εἰς πόθο ἔστρεψε ζημιὸ καὶ ἀγάπη ἡ γιόργιτά μου!
καὶ τώρα τόσα 'πεθυμῶ νὰ τόνε δῶ, ποῦ κρίνω
πῶς ἂν ἀργήσω νὰ βρεθῶ, Φροσύνη, μετὰ κεῖνο,
τούτῃ ἡ περίσσα πεθυμνιά μὲ θέλει θανατώσει, 175
γιαῦτως ζετρέχωντάς τονε πάγω νὰ μὲ γλυτώσῃ.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Ἔρωτα, δίκαιε κριτή, τάχα νὰ τὸ κατέχῃς
πῶς τόση δύναμι βαστᾷς καὶ τόση χάριν ἔχεις·
Ἔρωτα, πρέπει νὰ σὲ λέ, τῷ σκληροκάρδῳ χάρο,
τῶν κορσιδῶ διχτακτής, ῥαβδί τῶμ πεισματάρῳ· 180
Ἔρωτα, τὴμ περίσσα σου κί ἄμετρη δικηροσύνη
πρέπει ὅλοι νὰ τὴν προσκυνοῦ, μὲ τὴν ἀληθοσύνη.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Ἴντα δηγᾷσαι μέσα σου, καὶ σεῖς τὴν κεφαλὴ σου;

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Τὰ λόγια τ' ἀποταχυνὰ δηγοῦμαι τσῇ ἐμυτῆς σου·
«τάχα νὰ ἐσμίξῃς τὰ βουνὰ καὶ νᾶρθῇς τὰ ψάρια 185
νὰ βοσκηθοῦσι σήμερο τῆς Ἰδᾶς τὰ χορτάρια...

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Τοῦτα κί ἄλλα πολλὰ 'λεγα, μὰ ἐδᾷ τὰ μεταγνώθῃ,
γιατὶ ἄλλη εἰς τὰ σωθικά φωτιά καὶ λαύρα γνώθῃ.
Ἐδᾷ πιστεύω τοὺς καῦμούς, ἐδᾷ τὴν πρικαμένη
τύχη γνωρίζω μνιᾷς καρδιᾷς τοῦ πόθου βαρεμένη. 190

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τοῦτα ἤπρεπε νὰ τὰ θωρῇ, προτήτερα λιγάκι,
μὰ ἐδᾶ δὲν κάνεις τίβοτας, ἂν ἤπιες καὶ φαρμάκι.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

- Ὅϊμένα ἡ κακορροΐζικη . . . γῆς, σκίσου, ρούφηξέ με . . .
γῇ ἐσὺ οὐρανὲ τῇ σήμερο πέσε καὶ πλάκωσέ με .
195 ἄλλος κιανεὶς δὲ μοῦ ᾿φταιξε, μόνο ἡ ὀρεξί μου,
μηδ' ἄλλο ἔχω σήμερο ὀχθρὸ σὰν τὸ κορμί μου . . .
ἀνέν καὶ θενὰ γδικηθῶ ᾿ς τὸ φταίσιμο ἀπατή μου,
πρέπει νὰ δώσω σήμε[ρο] τέλος εἰς τὴ ζωή μου.
᾽Ω, πόσαις πρίκαις καὶ καῦμοῦς τώρα μοῦ πρέπει νὰ ᾿χω,
200 κ' εἰς ἄλλη πλειὰ χειρότερη κακομοιργιά νὰ λάχω!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Κλαίγεις . . . καὶ πόσα κλάῦματα νὰ ᾿χουσι ὀγιά σένα
τ' ἀμμάτια τοῦ κακόμοιρου τοῦ Γύπαρι χυμένα!

Α Θ Ο Υ Σ Α .

- Νὰ ᾿χη ὄργιτα ὁ Γύπαρι εἶναι πρεπὸ σέ σένα,
γιατὶ περίσσα βάσανα τοῦ ἔχεις καμωμένα . . .
205 Μὰ γὼ ποιά πείραξι ἤδωκα τ' Ἀλέξη τοῦ δικοῦ μου,
καὶ θεὸ νὰ δώσῃ βάσανο ἐτοῦτο τοῦ κορμινιῦ μου;
σήμερο μοῦ ᾿πε μοναχὰς πῶς μ' ἀγαπᾷ, Φροσύνη,
κ' ἐγὼ τόσα ἐτυφλώθηκα πολλὰ τὴν ὥρα ἐκείνη,
ὅπου δὲν ἤξερα νὰ πῶ τ' ἤθελε ἡ καρδιά μου,
210 καὶ κεῖνο ὅπου πάντοτες ἦτονε πεθυμιά μου .
μὰ κεῖνος ἦτονε πρεπό, Φροσύνη, νὰ λογιάσῃ
τὸ πῶς δεντρὸ δὲ κόβεται μνιᾷ τσηκουριᾷ ᾿ς τὰ δάστ.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Τὸ σφάλμα βλέπω σὰ γενῇ, πῶς καθαεὶς σπουδάξει
μ' ὁμορφα λόγια ὅσον μπορεῖ ᾿ς τὸ ᾿στερο νὰ σκεπάξῃ .
215 μὰ ξεύρετε πῶς μνιὰ καρδιά τοῦ πόθου πληγωμένη,
καθὼς λογιάζει πᾶσα εἰς, τόσα εὐκολα δὲ βιάίνει.

Μὰ ἐδῶ προβαίνει ὁ κύρης σου, κρίνω σὰν τὸ γροικήση,
ἀντίδικό σας καὶ τῷ δυὸ περίσσα νὰ μιλήση.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, ΑΘΟΥΣΑ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καλέ, καὶ πόθε τὸ κρατεῖ; νὰ μὴ θέλει νὰ πάρη
τὸ Γύπαρι ὀγι' ἄντρα της, πλοῦσο καὶ παλληκάρι! 220
καὶ δὲ λογιάζει ἡ πελελὴ τὸ πῶς δὲ βρίσκει ἄλλο,
νὰ τήνε θέλῃ σήμερο δίχως προικιὸ μεγάλο...
Κ' ἐγὼ 'ς τῇ ψῇ μου, ἂν ἤξευρα νὰ πιάσῃ τὰ πλατειά της,
ἐτοῦτο τὸ κουράδι μου δὲ δίδω σὲ προικιά της·
τοῦτος γιὰτὶ τὴν ἀγαπᾷ δίχως προικιά ζητᾷ τη, 225
μόνο μὲ τὸ ποκάμητο γδυμνὴ εἰς τὸ κρεβάτι·
μὰ ἄλλος, θαρρεῖτε, παίρνει τη; παρὰ νὰ μὲ ξεσκίση,
νὰ πάρη τὸ κουράδι μου, τὸ σπίτι μου νὰ γδύσῃ!
Ἐδιάβησαν οἱ παλαιοὶ χρόνοι τῶν περσμένω,
ὅποῦ προικιὸ κανεῖς βοσκὸς δὲν εἶχε γνωρισμένο· 230
μὰ ἐδᾶ 'ναι τὰ προικιά ἀφορμὴ καὶ κάθεται χωσμένη
πολλαῖς φοραῖς μνιὰ κορασά ὁμορφοκαμωμένη,
κι' ὥσάν γρηχὰ τῇ νειότητι τὴν πρικαμένη ἐκείνη
ὀγιά τῇ χρεῖα τοῦ προικιοῦ νὰ διάβῃ τὴν ἀφίνει.
Ὡ καλορροίζικοι καιροὶ ἀλλότες ποῦ ἦσαν ἐκεῖνοι, 235
ὄντα προικιὸ τῆς κορασᾶς ἦτον ἡ προκοσύνη,
ἡ προκοσύνη κ' ἡ τιμή, κ' ἡ φρόνεψι ἡ μεγάλη,
τὰ λόγιά της τὰ φρόνιμα καὶ τᾶμορφά της κάλλη.
Μὰ τὴμ Πανώρηα συντηρῶ μαζί μὲ τὴν Ἀθοῦσα...
ὦ, τι κι' ἂ ἤλεγα θαρρῶ ἐστέκα κι' ἀγροικοῦσα... 240
Δὲν ἔβαλλες, Πανώρηα, τὰ λόγιά μου 'ς τὸ νοῦ σου,
βούλεσαι τὴν κατάρχ' μου νὰ πάρῃς τοῦ κυροῦ σου;

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Κύρη μου, ξεύρωντας τὸ πῶς ὅπχοι δέν ἀφουκροῦνται
 τὰ λόγια τοῦ κυροῦ τῶνε ὀγλήγορα χαλοῦνται,
 245 ἐλόγιασα τὸ Γύπαρι νὰ πάρω σὰν ὀρίζης
 ἄντρα μου, ἀπῆς νέον καλὸν κι' ἄξο τόνε γνωρίζεις...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀρέσει μου, Πανώρητ, νὰ κάμης τὴν βουλήν μου,
 καὶ θέλεις ἔχεις πάντα σου, κάτεχιε, τὴν εὐχή μου·
 ξεύρεις πολλὰ μ' ἐπίκρανες, μὰ ἄς ἦν συμπαθισμένο,
 250 τοῦτό 'ναι νὰ τὸ κάνουνσι τῶν κορχσῶ δοσμένο.
 Καὶ σὺ μὲ τὸν Ἀλέξι σου ἴντά 'χεις καμωμένα;
 Ἀθοῦσά μου, ἄφης τὰ πολλὰ καὶ γροίκησέ μου ἐμένα,
 σὰν τὸν Ἀλέξι, κάτεχιε, ποτέ σου δέ θεs πάρει
 πλοῦσο, καλὸ καὶ φρόνιμο κι' ὁμορφο κοπελιάρη...
 255 βλέπεσαι μόνο 'ς τὸ 'στερο μηδέν τὸ μετανουώσης,
 καὶ ἀπὸ τὴν πρίκα θάνατο εἰς τὸ κορμί σου δώσεις...

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἀπῆτις ἡ Πανώρηα τὸ Γύπαρι θὰ πάρη,
 θέλω κ' ἐγὼ τὸ λοιπονίς τοῦτο τὸ παλληκάρι·
 καὶ σένα δίδω τὴν ἐξά τὸ πρᾶμμα νὰ τελειώσης,
 260 καὶ ὡσὰν παιδί σου νὰ 'μουνε τ' Ἀλέξι νὰ μὲ δώσης.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

ὦ, τὴν εὐχή μου νὰ 'χετε... ἄς πᾶμε νὰ τσῆ βροῦμε
 καὶ τὰ μαντάτα τὰ καλὰ τοῦτα νὰ τοὺς εἰποῦμε.
 Φροσύνη, γιάντα μὲ θωρεῖς καὶ σεῖς τὴν κεφαλὴ σου;
 οἱ γάμοι ἐτοῦτοι τάχατες δέν εἶν' μὲ τὴ βουλή σου;

ΦΡΟΣΥΝΗ.

265 Θαμάζομαι θωρῶντά σας εὐκαιρα νὰ μιλήτε
 καὶ τὴν περίσση ὀργίτα τῶ νέων νὰ μὴ θωρήτε...
 δέν ταῖς ἐθέλουσίνε πλειό... καὶ ἀπὸ ταχειᾶς ἐμνόσση
 νὰ μὴν τοὺς ἐμιλήσουν πλειό, ἀνέν καὶ παρχδῶση...

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ σφακτικά ἄφης. κερά Φροσύνη . . .

ἄμμέ σέ τούταις ὀργιτα δέν ἔχουσι ἐκεῖνοι.

270

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ὁ θεῖος ἄς κάμη ψώματα τὰ λόγια τὰ δικά μου,

καί νά μὴν ἔχου ὄφελος τὰ προμηνύματά μου . . .

θώριε πῶς ἐπομείνασι σά μεσαποθαμέναις . . .

ὥστε νά ζῇτε πρέπει σας νά ὅστε βασανισμέναις!

Ὅποιος ἀφίνει τὸν καιρὸν καὶ φεύγει, τοῦ τυχαίνει

275

συζώντανος εἰς τ' ἄκταφα κάτω τῇ γῆς νά μπαίνει . . .

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ τὸ πῶς μᾶς ὠργιστῆκα,

πρέπει, Πανώρηα, καὶ τῇ δυὸ νά μᾶς σκοτώσῃ ἡ πρίκα.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ, σήμερο καταιβαίνω

ἔς τὸν ἄδη μ' ἓνα θάνατο περισσα πρικαμένο.

280

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ, δὲ λείπουν εἰς τὴν Ἰδα

χῆλοι γαμπροὶ πλουσώτατοι γιὰ πᾶσα κορασίδα!

μὰ τὴν ἀλήθεια μᾶς ἐπέ, σκιᾶς νά μὴδὲ τῇ βροῦμε

ταῖς προξενειαῖς τῶν κορασῶ τουνῶ νά τοὺς εἰποῦμε.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἐπρεπε νά ἔναι ἀπαρθινὰ . . . μὰ κεῖνοι δὲ θωροῦσι

285

τὴν ὥρα μὲ ταῖς πελελαῖς ἐτρεύταις νά σμικτοῦσι . . .

πλειὰ παρὰ πρῶτας τσ' ἀγαποῦ, γιὰτ' εἶναι τυφλωμένοι,

καὶ ὡσὰν πουλιά ἔς τὰ δύνκτιά τους βρί[σ]κουνται μπερδεμένοι.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Τώρα ἔστρεψε ἔς τὸν τόπον τῆς, Ἀθοῦσα, ἡ ψυχὴ μου.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Καὶ μέ, Πανώρηα, ἀληθινὰ τῇ δόλιας ἡ δική μου . . .

290

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Μαθὸς ἐγὼ ἐθαυμάζουμου... μὰ ἐν τοὺς ἐδῶ... σωπᾶτε.
(Τότες προβαίνουσι).

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καῦμένα φυλλοκάρδιά μου, κ' ἴντας λογῆς κτυπᾶτε;

ΑΘΟΥΣΑ.

Πανώρηα, τὸ πνεῦμά μου γροικῶ καὶ ἀπολιγαίνει...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καὶ μέ, Ἄθοῦσα, κάτεχιε πῶς μονιτάρου ἐβιαίνει...

ΓΥΠΑΡΙΣ, ΑΛΕΞΙΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, ΑΘΟΥΣΑ,
ΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- 295 Σὲ ποιά μερὰ ἐπήγασι, καλέ, καὶ δὲν μπορούμε
εἰσὲ κανένα σήμερο τόπο νὰ τοὺς εὐροῦμε;..
νὰ δοῦμε ἀνίσως κ' ἡ θεὰ μᾶς ἔκαμε τὴ χάρι,
καὶ πᾶσα εἷς τὴν κόρην του γυναϊκάν του νὰ πάρη...
τάχατες νὰ μετάνοιωσε καὶ θὲ νὰ μᾶς ἀφήσῃ
300 'ς τὰ πρῶτα παραδάρματα κ' εἰς τὴν περίσσα κρίσι;

ΑΛΕΞΙΣ.

- Πῶς εἶναι μπορεζάμενο νὰ πέψῃ τὸ παιδίν τση
νὰ τοὺς δοξέψῃ τὴν καρδιά μ' ὅλη τὴν ὄρεξίν τση;
καὶ τώρα νὰ ἐμετάνοιωσε δίχως καμμιά αἰτία,
νὰ θέλῃ νὰ μᾶς ἀρνηθῇ 'ς τόση μεγάλη χρεία!
305 ἐγὼ ἔχω ἐλπίδα 'ς τὴν θεὰ σήμερο νὰ τελειώσῃ
ταῖς πρίκαις μας καὶ ταῖς χαραῖς ὅπου 'πε νὰ μᾶς δώσῃ...

ΑΘΟΥΣΑ.

Τὰ λόγια ἐτοῦτα τὰ γλυκιά, ὅπου ἀγροικοῦ τ' αὐτιά μου,
τὰ σωθικά μου εὐφραίνουσι καὶ ἱγάνου τὴν καρδιά μου

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Γύπαρι, ἐδῶ 'ναι ἡ κορυσσὰς . . .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ποῦ 'ναι ἡ ἀγαφτική μου;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἀμάδι ἀπ' ὅξω 'ς τὸν ναὸ στέκει μὲ τῇ δικῇ μου . 310

μὲ τῇ Φροσύνῃ ὃ κύρης τῆς εἶναι ἐδεκεῖ σιμά τους,
θαρρῶ νὰ μᾶς ἐκαρτεροῦ, καὶ ἄς πᾶμε ὀμπροστά τους .

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Σιμώσετέ μας θαρρετά, βοσκοί, μηδὲν τηρᾶτε . . .

τοὺς γάμους σας νὰ κάμωμε συβαστικῶς ἐλᾶτε, 315
γυναῖκές σας νὰ πάρετε κ' ἡ δυὸ τσ' ἀγαφτικαῖς σας,
τὰ πάθη σας νὰ πάψουσι, ν' ἀρχίσουν ἡ χαραῖς σας .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Χίλια καλῶς εὐρήκαμε τὴ συντροφιά αὐτήνη .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ὁ θεὸς νὰ σᾶς πολυχρονᾷ καὶ νὰ σᾶς ἐχαρύνῃ .
καὶ ἀπῆτις τέλος σήμερο θενά 'χῃ ἡ παιδωμή μας,
εὐχαριστοῦμε τὸ θεὸ μ' ὅλην τὴν ὀρεξί μας . 320

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἦρθε ἡ γιώρα, Γύπαρι, νὰ σμίξης μετὰ κείνη
ὁποῦ 'λεγες ἀνάπαψι νὰ πάρης δὲ σ' ἀφίνει .
κάτεχε ὀγιά γυναῖκά σου πῶς παίρνεις τὸ παιδί μου
σήμερο τὴμ Πανώρηά μου, καὶ ἄς ἦν' μὲ τὴν εὐχὴν μου .
ἐμέλετο νὰ σμίξετε, γέροντες νὰ γενῆτε 325
καὶ νὰ παιδογονήσετε, χαραῖς πολλαῖς νὰ δητε .
καὶ ἂν τήνε θέλης πές μού το, γιατί τὴν ὥρα ἐτούτη
γυναικά σου εὐλογητικὴ 'ς τὴ χέρα δίδώ σού τη .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Θέλῳ τήνε, ζητῶ τήνε, πέφτω παρακαλῶ τη,
καὶ ἀνέν καὶ θέλῃ με καὶ αὐτή, σκύφτω καὶ προσκυνῶ τη . 330

ΚΡΙΤ. ΘΕΑΤ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Θέλω σε, Γύπαρι, κ' ἐγὼ πολλὰ ἀγαπητικέ μου,
καὶ ἃ σοῦ ἔδωκα καμνιὰ φορὰ πρίκα, συμπάθησέ μου.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Ἦχίτας ἐδροσίστησαν μέσα τὰ σωθικά μου,
ἢ πρίκαις μου ἐχαθήκασι κ' ὕγιανε ἡ καρδιά μου.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

335 Δότε κ' οἱ δυὸ τὰ χέργιά σας, φιλήσετε, παιδιά μου...
πόση χαρὰ τ' ἀμμάτιά μου θωροῦ ἔς τὰ γερατειά μου!

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Ἀγάπη μου καὶ θάρρος μου, δοξάζω τῇ θεά μου
ὅπου ἔναι αἰτία καὶ βρίσκεσαι τώρα ἔς τὴν ἀγκαλιά μου.
γλυκότατη Πανώρηα, ψυχὴ μου ἀγαπημένη,
340 πῶς εἶναι μπορεζάμενο νὰ σ' ἔχω κερδαιμένη!

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀλέξι, μίλησε καὶ σύ, ἃ θέλῃς τὴν Ἀθοῦσα...

ΑΛΕΞΙΣ.

Μιλιά γλυκότερη ποτὲ τὰ αὐτιά μου δὲν ἀκοῦσα!
θέλω καὶ προσκυνῶ τῆνε... μὰ ἄς πῇ καὶ αὐτὴ γιὰ μένα,
γιατὶ ἃ μὲ θέλῃ τὸ φτωχὸ δὲν τσ' ἔχω γροικημένα...

ΑΘΟΥΣΑ.

345 Θέλω σε, Ἀλέξι, γι' ἄντρα μου, ἀπῆς ἐσὺ μὲ θέλεις,
ἄλλος δὲ μ' ἔπαιρνε κανεῖς, ἀπῆς ἐσὺ μοῦ μέλεις.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Φιλήσετε καὶ σεῖς λοιπό... κ' ἔχετε τὴν εὐχή μου,
γιατὶ θωρῶ καὶ γίνεται τὸ πρᾶμμα ὅπου πεθύμου.

ΑΛΕΞΙΣ.

Ἐπάψασι οἱ πόνοι μου κ' ἡ ἔγνοιας ἡ περίσσαις,
350 καὶ τὸ κορμί μου σήμερο ἀφήκασι ἡ κρίσεις.
Οἴμέ... κοιμοῦμαι κι' ὄνειρο θωρῶ τὸ πῶς κρατῶ σε,
πῶς σ' ἀγκαλιάζομαι σφικτά, τὸ πῶς γλυκιὰ φιλῶ σε!

ὅν ἐκοιμοῦμαι, πεθυμῶ ποτέ νά μὴ ξυπνήσω,
μὲ μετὰ τοῦτο τ' ὄνειρο γλυκιὰ νὰ ξεψυχήσω...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Βοσκοί, μὴ στεκομέστενε νὰ μᾶς εὐρῇ τὸ βράδυ, 355
καὶ τὰ φιλιὰ 'ς τὸ στρῶμά σας ἀργὰ τὰ δόστε ὁμάδι·
ἂς πᾶμε 'ς τὸ μιτάτο μας, ὅλοι οἱ βοσκοὶ νάρθοῦσι
τῇ Ἰδας ποῦ μᾶς ἀγαποῦ, τοὺς γάμους μας νὰ δοῦσι,
καὶ νὰ χαροῦσι μετὰ μᾶς, εἴ συνειθισμένο,
ς τοὺς γάμους νὰ μαζώνουνται πάντ' ἅτον μπορεμένο· 360
νάρθη ὁ πρεσβύτερος τῆς θεᾶς κιόλας νὰ σᾶς β[λ]ογήσῃ,
καὶ τὴν εὐχή του τῶν δυονῶ ταιριγῶ νὰ σᾶς χαρίσῃ.
'Ἄς πηαίνωμε... μὴ στέκεστε· ἔλα καὶ σὺ Φροσύνη,
'ς τοὺς γάμους τούτους νὰ χαρῇς, γιατί 'ς ἀληθοσύνη
πεντέξῃ μῆνες θὰ κρατοῦ... κινήσετε νὰ πᾶμε 365
ἀπὸ νωρὶς νὰ σφάζωμε δυὸ βώδια νὰ τὰ φᾶμε.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

'Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς... κλαίγω ὅκ τὴ χαρά μου·
γιατί τὸ ἀγάπου καὶ τῇ δυὸ σὰ νὰ 'σανε παιδιὰ μου·
ὁ θεὸς νὰ σᾶς πολυχρονᾷ καὶ νὰ σᾶς ἐχαρύνῃ,
καὶ τῶν τεσσάρων τὴ ζωὴ περισσὴ νὰ μακρύνῃ. 370

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Πανώρηξ, τὸ χεράκι σου δός μου ν' ἀγκαλιαστοῦμε,
καὶ ἀγκαλισμένοι σπίτι μας κ' οἱ δυὸ νὰ πᾶ νὰ μποῦμε·
ὦ δάση καλορροίζικα τὰ δένδρη γεμισμένα,
μὲ τὰ κλαδιὰ τὰ πράσινα καὶ τ' ἄνθη φορτωμένα,
ὦ χορταράκια δροσερά, τὰ κρυὰ νερά τῆς βρύσις, 375
πουλάκιά μου γλυκότατα κι' ὁμορρα παρὰ φύσις,
καὶ σὺ ναὸς τὸ ἀγιᾶς θεᾶς, ὁποῦ 'στε τῆς χαρᾶς μου
μάρτυροι καὶ τὴν πλερωμὴ δίδετε τῆς καρδιᾶς μου,
ἀπῆς δὲν εἶναι μπορετὸ ἄλλο νὰ σᾶς χαρίσω,
παρὰ μὲ λόγια μοναχὰς νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, 380

τὸν οὐρανὸ παρακαλᾷ, τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι,
 τ' ἄστρον, τὴ νύκτα, τὴν αὐγὴν, πῶχουσι πλεῖσα χάρι,
 νὰ σᾶς ἐδίδουν ὅλα τους, ἀπ' ἄνεμο καὶ γνέφη
 'ς τὰ μέρη ἐτοῦτα, ἢ βροχὴ μὲ χιόνι νὰ μὴ πέφτῃ,
 385 μὴδὲ οἱ βοσχοὶ ποτέ τῳ μὴ φέρουσι κουράδι
 τὰ χόρτα νὰ σᾶς τρώσινε ἀπῶχει τὸ λειβάδι,
 γιὰ νὰ 'στε πάντα δροσερά, πράσινα καὶ ἀθισμένα,
 ὁμορφα, δροσερώτατα πολλὰ καὶ μυρισμένα,
 νὰ σᾶς θωροῦν ἢ κορυσσᾶς κ' οἱ νοὶ νὰ σᾶς τιμοῦσι,
 390 ζόγιας νὰ κύνου μετὰ σᾶς ὁμορφαις νὰ βχστοῦσι.
 Μὰ ἀφίνω σ' αἰσ χαιράμενα, καὶ πάγω νὰ τελειώσω
 τὰ πάθη μου, καὶ πλέρωμα 'ς τοὺς πόνους μου νὰ δώσω.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

ὦ τιμημέναις κορυσσᾶς καὶ νειᾶς χαριτωμέναις,
 ὅπου 'στε 'ς τοῦτα τὰ βουνὰ τῷ Ἰδᾶς πρεμαζωμέναις,
 395 ὦ φρόνιμοι καὶ ἀξιώτατοι, καὶ πλούσια γεροντάκια
 ὅπου μὲ κόπους ἤρθετε τῷ Ἰδᾶς τὰ χαράκια,
 κ' ἔχετε λύπησι καὶ σῆς ὀγιά τὰ βάσανά μας
 καὶ γιὰ τοὺς πόνους τοὺς πολλοὺς ὅπου 'χε ἡ καρδιά μας
 πῶς ἐθέλησαν οἱ θεοὶ κ' ἡ πρίγκαις ἐτελειῶσα
 400 καὶ τοῦταις ὀγιά ταῖρί μας τῷ λυγεραῖς μᾶς δῶσα,
 μὴ μᾶς ζηλεύετε λοιπό, μὰ ἀπὸ καρδιᾶς χαρήτε,
 καὶ ἂν ἀγαπᾶτε, ὡσὰν καὶ μᾶς ὀλπίζετε νὰ βρῆτε!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ .

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΖΗ.

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Σ Ι Σ

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον καὶ ἐξοχώτατον κύριον

ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΜΟΥΡΜΟΥΡΗΝ

ρήτορα ἀξιώτατον

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ὁ ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ.

Καθὼς στολίζου μ' ὁμορρο καὶ λαμπυρὸ χρυσάρι
ἴσ' ἀποξετελειώσωσι τσ' εἰκόνες οἱ ζωγράφοι,
καὶ τότε ἴς τόπο φανερὸ τσῇ πᾶσι καὶ κρεμοῦσι,
κί ὅλοι ποῦ τσῇ θωρούσινε θαμάζουν κ' ἐπαινοῦσι,
τέτοιαις λογιῇς πᾶσα καιρὸ κ' ἐκεῖνοι ποῦ τελειώσου 5
τοῦ νοῦ τους κόπο τίβοτας, πρίν ὅξω τότε δώσου,
μεγάλ' ἀνθρώπου κανενὸς κί ἄξιον τότε χαρίζου,
καὶ τόσα μὲ τῇ χάριν του πλεῖστα τότε στολίζου,
π' ὅλοι ποῦ τὸ γροικήσουσι ποθοῦ νὰ τὸν ἀνοίξου,
τσῇ στίχους του νὰ δούσινε, τὰ λέσι νὰ γροικήσου· 10
γιὰ τοῦτο, ἀπῆς τὰ πάθη μου κ' οἱ πόνοι μου οἱ περίσσοι
τούτη κ' ἐμένα κάμασι τὸ νοῦ μου νὰ γεννήση
τὴν τραγωδίαν, ἄξιο ποῖημα τσῇ τύχης μου ν' ἀφήσω,
νᾶβγῃ ὅξω δὲν ἠθέλησα, πρίχου τήνε στολίσω
μ' ὄνομα βγενικώτατο κί ἄξιο, καθὼς τυχαίνει 15
πᾶσα καιρὸ ἀπὸ λόγου του νὰ στέκη βλεπημένη,
κ' ἡ εὐγενιὰ κ' ἡ χάρες του νὰ προσκαλοῦν πᾶς ἓνα
νὰ τῇ θωρῇ μετὰ χαρᾶς, καὶ νὰ κρατῇ δεμένα
τὰ χεῖλη τῶν κακόγλωσσων, τὰ σφρίνω νὰ σωποῦσι

- 20 κι' οὐδένα·ν εἰσὲ ψέγωσι λόγο ποτὲ νὰ ποῦτι.
 Κ' ἔτσι ἀπὸ χίλια ἔακουστὰ κορμιά χαριτωμένα,
 μὲ γράμματα καὶ μ' ἀρεταῖς καὶ πλούτη στολισμένα,
 ποῦ λάμπου ὡς τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη
 τῇ Κρήτης, καὶ τῇ δόξαις τῇ τῇ πρωτιναῖς τῇ πάλι
 25 τῇ δίδου μὲ τῇ χόρες τως, κί ὡς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο
 τιμᾶται ἀποῦ ἔχε ἀφέντη τῇ καὶ βασιλειᾷ τὸν Μίνω,
 σ' ἐδιάλεξα, εὐγενέστατε Μούρμουρ' ὑψηλοτάτε,
 ῥήτορ' ἀπ' ὅλαις τσ' ἀρεταῖς καὶ τῇ τιμαῖς γεμάτε,
 μὲ τ' ὄνομά σου τοῦτό μου τὸν πόνο νὰ στολίσω
 30 καὶ χάρι ἀπὸ τῇ χάρες σου πλεῖσα νὰ σοῦ χαρίσω.
 Μὰ τὸ θέλεν ἡ πεθυμιά κ' ἐζήτα γῇ ὄρεξί μου,
 χίλιοι τοῦ νοῦ μου λογισμοὶ πάλι ἀμποδίσασί μου·
 ποιὸς μ' ἔλεγε, δὲν πρέπουσι νὰ στέκου στολισμένοι
 τοῖχοι ἄσκημοι καὶ χαμηλοὶ καὶ κακοσθεμένοι
 35 φτωχοῦ σπιτιοῦ μ' ὀλόχρυσά πανιά, μηδὲ νιψίδι
 προσώπου κόρης ἄσκημης πλεῖσο κανεῖς νὰ δίδῃ·
 ποιός, τέτοιο λίγο χάρισμα νὰ πέψω νὰ σοῦ δώσω
 δὲ μ' ἄφινε, τῇ λογισμοὺς γιὰ νὰ μηδὲν σποδῶσω
 τοῦ νοῦ σου τσ' ὑψηλότατους· ποιός, πλῆθος ν' ἀνασώσης
 40 γυρζύγεις, μοῦ ἔλεγε συχνά, τῇ θάλασσας τῇ τόσης
 μ' ἓνα θολὸ κι' ἀπομικρὸ ποτάμι π' ἀποφρύσει
 πρὶ πὰρ' ἀπὸ τὴν βρύσιν του τὴν ἴδια νὰ κινήτῃ.
 Κ' ἔτσι σὲ δειλοσκόρπισιν ἐστέκουμουν μεγάλη,
 κί ὁ νοῦς μ' ἐσέρνετο συχνά σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,
 45 κ' ἔστεκ' ἀρίφνητο καιρὸ δίχως ν' ἀποφασίσω
 νὰ κάμω τὸ ἔχα πεθυμιά, γῇ νὰ συρθῶ ἔξοπίσω.
 Ποῦρι τὸ θεῖλ' ἡ ὄρεξι, συγχλίνω νὰ τῇ δώσω,
 γιατί ὅσο σὲ θεωρῶ, ψηλὰ σὲ βλέπω, κί ἄλλο τόσο
 μὲ σπλάχνος ἀνεξίκακο κί ἄμετρη καλωσύνη,
 50 κ' εἶσαι ἔπ' τὴν ἑρηφάνησι μακρὰ τοῦ κόσμου κείνη

τῇ σκοτεινῇ, ποῦ δὲ γεννᾷ λαύρα οὐδὲ φῶς χαρίζει,
 μὰ τσίχνα μόνο καὶ καπνὸ τὰ τρίγυρα γεμίζει.
 Παρκαλῶ τὸ λοιπονὶς τὴν ἐξοχύτητά σου,
 μέ πρόσωπο πασίχαρο τὰ χερίά τση νὰ πιάσου
 τοῦτο τ' ὀλίγο χάρισμα, καὶ τ' ὄνομα ν' ἀφήση 55
 τὸ βγενικὸ καὶ τ' ἄξιό τση στολὴ νὰ τοῦ χαρίση.
 Κ' εἰς τοῦτο ὅπου βάλθηκα τὸ πέλαγος τὸ πλεῖστο
 μ' ἔτσι μικρὸ κι' ἀνήμπορο καράβι ν' ἀρμενίσω,
 γίν' ὁδηγὸς τσῇ στράτας μου νὰ φύγω τοῦ χειμῶνα
 τσ' ἀνεμικαῖς, κι' ὡς πεθυμῶ ν' ἀράξω 'ς τὸ λιμιῶνα· 60
 γιατί ὅσαις θέλουν ταραχαῖς κι' ἀνέμοι νὰ 'γερθοῦσι
 κι' ὅσα φουσκώσου κύματα, 'ς τὸ βράχος δὲν μποροῦσι
 ποτέ τως νὰ μέ ρίξουσι, γῇ ἀλλιῶς νὰ μέ ζημιώσου,
 θωρῶντας μόν' ὡς ἄστρο μου λαμπρὸ τὸ πρόσωπό σου.
 Κί' ἂν εἶναι κι' ἀποκότησα χάρισμα νὰ σοῦ δώσω 65
 ἄξιο καθὼς ἐτύχαινε καλὰ δὲν εἶναι τόσο,
 τσῇ τύχης δὸς τὸ φταίσιμο κι' ὅχι τοῦ θελημάτου,
 γιατί 'ψηλαῖς τσῇ πεθυμιαῖς πᾶσα καιρὸν ἐκράτου·
 μά' κείνη χάμαι τσ' ἔρριξε, καὶ τὰ φτερά, ποῦ 'σῶνα
 'ς ὄρος νὰ μ' ἀναιθάσουσι ψηλὸ 'ποῦ τ' Ἐλικῶνα, 70
 μοῦ κόψ' ὄντ' ἀρχίσασι καὶ χαμηλοπετοῦσα,
 κ' ἡ ὄρεξι μ' ἀπόμεινε μόνο σὰν πρῶτας πλοῦσα·
 κι' ἀντίς τὰ θάρριε κ' ἔλπιζε κ' ἔδειχνε κ' ἔτασσέ μου
 κ' εἰς τσ' οὐρανοὺς συχνότατα τὸν νοῦν ἀνέβαζέ μου,
 μοῦ κτίζει πύργους 'ς τὸ 'γιαλό, περβόλια 'ς τὸν ἀέρα, 75
 κι' ὅ, τι τῇ νύκτα μεριμνῶ, χάνονται τὴν ἡμέρα!

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΩΦΙΛΗΣ .

Ἀφότις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον Θρασύμαχος ὁ βασιλεὺς τῆς Τζέρτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ χέρια Φιλογόνου τοῦ βασιλέως τῆς Μέμφιδος, ἡγουν τῆς Αἰγύπτου, κάποιον ἀνήλικον παιδί· τ' ὄνομα Πανάρετος, ὁποῦ μονογενὲς καὶ ὀρφανὸν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ πατρός του. Καὶ μ' ὅλον ὁποῦ δὲν τὸ ἐγνώριζεν ὁ Φιλόγονος διὰ παιδί τοῦ Θρασυμάχου, ὅμως ἐπρόστυχεν ἵνα συναναστρέφεται ὁμάδι μετὰ τὴν κορασίδα Ἐρωφίλην τὴν θυγατέρα του, μονογενῆς καὶ αὐτή.

Οὗτος ὁ Πανάρετος μετὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἡλικίας πύξεν κατὰ πολλὰ εἰς φρόνησιν, εἰς βασιλικά ἤθη καὶ εἰς ἀνδρείην, ὥστε ὁποῦ ταῦτα βλέπωντας πρὸς τὸν νέον ὁ Φιλόγονος βασιλεὺς ὄχι μόνον τὸν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν τὸν ἐκτάστεσεν εἰς ὅλα του τὰ φουδάτα. Ὁ ἔρως ὅμως τῆς Ἐρωφίλης ἔσυρε τὸν Πανάρετον ἵνα τὴν ἀγαπήσῃ τόσον διὰ τὴν περισσά της κάλλη, ὥστε κυρίως ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ ἀγαπήσῃ τὰ τοῦ γάμου καὶ νὰ κοιμηθῇ μετὰ τοῦ λόγου της. Τοῦτο ἐγένη αἰτία μεγάλου κακοῦ· ἐπειδὴ κάνωντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πανάρετον, ὄχι μόνον τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χερίά του βάνωντας εἰς ἓνα βατρυλὶ τὰ ἔδωκε τῆς θυγατρὸς του διὰ κανίσκι· τὰ ὁποῖα θεωρεῖται μετὰ μεγάλον τρόμον ἢ Ἐρωφίλη καὶ κρουνηδὸν καταρρίπτει ἐλειποψύχησεν ἀπὸ τὸν καῦμόν της, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μετὰ τὸ ἰδιὸν της χέρι. Τοῦτο τὸ ἐλεεινὸν θέαμα ἐπρόξενησεν εἰς ὅλον τὸ παλάτι ἀπαραμύθητον τὴν θλίψιν καὶ ἀκράτητα τὰ δάκρυα· ὅθεν γυρίζοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἴδῃ τ.

ἀποθησόμενον, ὁ χορὸς τῶν κορασίδων πρὸς ἐκδίκευσιν τῶν ἀδικοσκοτωμένων τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ ρίχνωντάς τον εἰς τὴν γῆν τὸν ἐθανάτωσαν καταπατῶντας. Ἔτσι ἔμεινεν ἔρημον τὸ βασίλειόν του ἐν τῷ ἅμα ἀνελπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται ὡς σκιὰ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοτάτην ἐκδίκευσιν.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΗΓΟΥΝ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ ἀγαφτικός .

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ φίλος του .

ΦΙΛΟΓΟΝΟΣ βασιλέας .

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ τοῦ βασιλέα .

ΕΡΩΦΙΑΗ βασιλιοπούλα .

ΧΡΥΣΟΝΟΜΗ βάργισσα .

ΨΥΧΗ τ' ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέα .

ΧΟΡΟΣ τῶν γυναικῶν .

ΔΑΙΜΟΝΕΣ .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ .

ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ τῇ βασιλιοπούλᾳ .

Ἡ αὐτὴ τραγωδία παρίσταται καὶ προσφέρεται εἰς τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου .

Τὸν δὲ πρόλογον κάνει ὁ ΧΑΡΟΣ .

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

τὸν ὅποιον κάνει ὁ ΧΑΡΟΣ.

Ἡ ἄγρια κ' ἡ ἀνελύπητη κ' ἡ σκοτεινὴ θωριά μου
καὶ τὸ δραπάν' ὁποῦ βαστῶ, καὶ τοῦτα τὰ γυμνά μου
κόκκαλα, κ' ἡ πολλαῖς βρονταῖς κ' ἡ ἀστραπαῖς ὁμάδι
ὁποῦ τὴν γῆν ἀνοίξαι κ' ἐβγῆκ' ἀπὸ τὸν ἔδην,
ποιὸς εἶμαι μοναχάτῳ διχῶς μιλιὰ μποροῦσι 5
νὰ φανερώσου σήμερον ἔς ὅσους μὲ συντηροῦσι·
μ' ὅλον ἐτοῦτο πεθυμῶ γιὰ πλεῖα θαράπαυσί μου
ποιὸς εἶμαι νὰ σᾶς δηγηθῶ, καὶ ποιά 'ν' ἡ μπόρεσί μου.
Ἐγὼ 'μ' ἐκεῖνος τὸ λοιπὸ ἀπ' ὅλοι μὲ μισοῦσι
καὶ σκυλοκάρδη καὶ τυφλὸ κί ἄπονο μὲ λαλοῦσι· 10
ἐγὼ 'μ' ἀποῦ τῇ βασιλείῳ, τῇ μπορεμένους ὅλους,
τῇ πλούσιους καὶ τσ' ἀνήμερους, τσ' ἀφένταις καὶ τῇ δούλους,
τῇ νέους καὶ τῇ γέροντες, μικροὺς καὶ τῇ μεγάλους,
τῇ φρόνιμους καὶ τῇ λωλοὺς, κί ὅλους τσ' ἀνθρώπους τσ' ἄλλους
γιαμιά, γιαμιά, ὄντε μοῦ φανῇ, ρίχνω καὶ θανατόνω, 15
κ' εἰς τὸν ἄθῃ τῇ νειότης τῷ τῇ χρόνους τῷ τελειόνω·
λυόνω τῇ δόξαις καὶ τιμαῖς, τὰ νόματα μαυρίζω,
τῇ δικηοσύναις διασκορπῶ καὶ τῇ φιλιαῖς χωρίζω·
τσ' ἄγριαις καρδιαῖς καταπονῶ, τῇ λογισμοὺς ἀλλάσσω,
τσ' ὀλπίδες ρίχνω ἔς μιὰ μερὰ καὶ τσ' ἔγνοιας κατὰτάσσω· 20
κ' ἐκεῖ 'ποῦ μὲ πολὺ θυμὸ τὰ μάτιά μου στραφοῦσι,
χώραις χαλοῦν ἀλάκαιραις, κόσμοι πολλοὶ βουλοῦσι.
Ποῦ τῶν Ἑλλήνων ἢ βασιλείαις; ποῦ τῷ Ρωμηῶν ἢ τόσαις
πλούσαις καὶ μπορεζάμεναις χώραις; ποῦ τόσαις γνῶσεσ

- 25 καὶ τέχναις; ποῦ ἔν' ἡ δόξαις τῶς, ποῦ σήμερον ἐκείναις
 ἔς τ' ἄρματα κ' εἰς τὰ γράμματα ἢ ξακουσταῖς Ἀθήναις;
 Ποῦ ἡ Καρτάγω ἢ δυνατὴ κ' οἱ πολεμάρχοι γιᾶξοι
 τῇ Ρώμῃς; ποῦ τὰ κέρδητα ποῦ ἔχασιν ἀποτάξει;
 Ποῦ τ' Ἀλεξάνδρου ἢ ἀνδρεία κ' ἡ μπόρεσί του πλεῖστα;
 30 ποῦ τῶν Καισάρων ἢ τιμαῖς ἀποῦ τὸν κόσμ' ὥριστα;
 Ὅλα χαλάσαν ἀπὸ μέ, κί ὅλ' ἀπὸ μέ χαθῆκα,
 χῶμα γινῆκ' ἀψήφιστο κ' εἰς λησμονιὰν ἐμπῆκα.
 Γιαῦτως λωλοῖ ἔναι ὅποιοι θαρροῦ μέ κόπο γῆ μέ γνῶσι
 νὰ κάμουσι τῇ χέρα μου νὰ μὴ μπορᾶ τελειῶσθαι
 35 τὰ νόματά τῶς, γράφοντας ἔς τὸν κόσμον παραμύθια
 κί ἄλλα πολλὰ καμώματα ψωματινὰ κί ἀλήθεια.
 Λωλότεροι ὅσοι ἀθάνατοι λογιᾶζου ν' ἀπομείνουν,
 κέρδη ἔσθ' ἡ κάμουσι πολλὰ κί ἀρίσθητα πλουτύνουν·
 τῶνα καὶ τ' ἄλλο ἀπὸ μέ χάνεται καὶ τελειώνει,
 40 τῶνα καὶ τ' ἄλλο οἱ καιροὶ χαλούσινε κ' οἱ χρόνοι.
 Ποῦ τῷ Χαλδαίῳ τὰ γράμματα, ποῦ κεῖνοι ποῦ λογιᾶζαν
 νὰ μείνουσιν ἀθάνατοι, γιὰ κεῖνο ἐσπουδάζαν
 μέ τόσον κόπο τῶν ἄλλῳ νὰ γράφου τῇ πολέμους,
 γῆ κεῖνοι ποῦ σκορπούσανε τὰ πλούτη ἔς τοὺς ἀνέμους;
 45 Ποῦ τόση μεγαλότητα, ποῦ ἔναι τὰ πλούτη τῶρα,
 ποῦ ἔχεν ἐκεῖν' ἡ ἔξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα
 τῇ Σεμιράμῃς; πέτε μου, ποῦ κεῖνοί τσ' οἱ μεγάλοι
 σοφοί, ποῦ τόσοι τσ' ἄρχοντες καὶ τόσοι δοῦλοί τσ' ἄλλοι;
 μ' ἀπῆς ἔς τῇ γῇ δὲ φαίνονται, οὐδ' εἶναι τὰ κορμιά τῶς,
 50 σκιάς πέτε μ' ἓνα σήμερον ἀπὸ τὰ νόματά τῶς!
 Πέτε μου ποιοὶ κοπιᾶσαι κ' ἐκτίσθαι τὰ κολόσσια,
 ποιοὶ περμαζῶξα τὰ βουνὰ καὶ μεσοξετελειῶσα
 τὸν πύργον κεῖνο τῇ Βαβέλ; γῆ ποιοὶ ἔχασιν ἐκάμει
 τούταις σας τῇ πυράμιδες, μέρα καὶ νύκτ' ἀντάμην
 55 κοπιᾶζοντας ἔτσ' εὐχαιρα; πέτ' ἓν ἀπὸ κεῖνα

τὰ ξάκουστά τως ἴνομτα, νὰ δοῦμ' ἄν ἀπομεῖνα
 ἴσάν ἐλογιάζ' ἀθάνατα; ὅλοι κι' αὐτὰ ὁμάδι
 μὲ τὰ κορμιά τως βρίσκονται θαμμένα μέσ' τὸν ἄδην.
 Μὰ γιάντα ξένα καὶ παλῆχ' ἴ ἀναθιβάνω τώρα
 ξόμπλια, μακρὰ ποῦ λείπουνται ἴκ τὴν ἐδική μας χώρα! 60
 ἴποῦ ἴνχι μοῦ πέτε σήμερο τόσοι ἐδικοὶ ἀκριβοί σας,
 ποῦ τόσοι ἀγαπημένοι σας καὶ φίλοι ἴμπιστικοί σας;
 ποῦ τόσοι νειοὶ τσῆ χώρας σας; ποῦ τόσοι ποῦ γυρίζαν
 καὶ μοσκορραῖνα ἴς τὰ στενὰ καὶ πόθο ἐμυρίζαν;
 ποῦ ἐκεῖνοι ἀποῦ τὰ χεῖλη τως μέλι ἐκυματοῦσαν, 65
 καὶ νύκτα ἴμέρα νὰ γενῆ νὰ κάμουν ἠμποροῦσαν;
 Φτωχοὶ ἴς τὸ λάκκο κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχως στόμα,
 ψυχαῖς ἴγδυμναῖς δὲ ξεύρω ποῦ ἴς τὴ γῆ... λιγάκι χῶμα!
 Μ' ὅλον ἐτοῦτο μηδὲ γεῖς ποτὲ ἴς τὸ νοῦν του βάνει
 πῶς εἰς τὸν ἄδην θὰ διαβῆ, πῶς ἔχει ἴ ἀποθάνῃ! 70
 κι' ὡσάν τοῦ κόσμου νὰ ἴχασι νὰ μείνουν κληρονόμοι,
 μηδένα πρᾶμμα μπόρεσε νὰ τσῆ χορτάσῃ ἀκόμη!
 Ὡ πλείσια κακοροίζικοι! καὶ γιάντα δὲ θωροῦσι
 τσῆ ἴμέραις πῶς ἴλιγαίνουσι, τσῆ χρόνους πῶς περνοῦσι!
 τὸ ψές ἐδιάβη, τὸ προχθές πλειὸ δὲν ἀνιστορᾷται, 75
 σπῖθα μικρὰ τὸ σήμερο ἴς τὰ σκοτεινὰ λογαῖται.
 Σ' ἔναν ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἀμματ' ἀποσώνω
 καὶ δίχως λύπησι καμμιὰ τὸν ἄνθρωπο σκοτόνω·
 τὰ κάλλη σδύνω κι' ὁμορρο πρῶσωπο δὲ λυποῦμαι,
 τοὺς ταπεινοὺς δὲ ἴλεημονῶ, τοὺς ἄγριους δὲ φοβοῦμαι, 80
 τοὺς φεύγουν φτάν' ὀγλήγορα, τοὺς μὲ ζητοῦν μακραίνω,
 καὶ δίχως νὰ μὲ κράζουσι συχνὰ τσῆ γάμου; ἴμπαίνω
 κι' ἀρπῶ νυφάδες καὶ γαμπρούς, γέροντες καὶ κοπέλια,
 καὶ κάνω ἴξόδια τσῆ χαραῖς καὶ κλάῦματα τὰ γέλοια,
 σὲ πρίκα τὴ ξεφάντωσι καὶ κλάῦματα γυρίζω 85
 παῖσα τραγοῦδι, καὶ ποτὲ λύπησι δὲ γνωρίζω,

- τὴν ἄσπρη σάρκα χῶματα καὶ βρῶμο κατασταίνω,
 τὴν ὄψι λυόνω καὶ χαλῶ, καὶ πᾶσα μυρισμένο
 στῆθος σκωλήκων κατοικιὰ κάνω ζημνιὸ καὶ βρῶσι,
 90 κ' ἡ χέρα μου καθημερινὸ γυρεύγει νὰ τελειώσῃ
 σπίτια, γενηαῖς καὶ βασιλειαῖς καὶ κόσμους, ὅσων τυχαίνει
 ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ νὰ μείνῃ πληρωμένη.
 Μ' ὅλον ἐτοῦτο σήμερο μηδὲ μέ φοβηθῆτε
 ὅσοι σᾶς ἔκαμεν ἐδῶ ἡ τύχη σας νὰ ῥθῆτε,
 95 γιατί δὲ μ' ἔστειλεν ὁ Ζεὺς τώρα συναφορμά σας,
 μηδὲ γιὰ τοὺς γονέους σας, μηδὲ γιὰ τὰ παιδιὰ σας·
 γραμμένο εἶναι τὸ οὐρανὸς χρόνους πολλοὺς νὰ ζῆτε,
 τιμοῖς καὶ πλούτῃ νὰ ἔχετε, χαραῖς πολλαῖς νὰ ὄητε.
 Μὰ ῥθὰ σὲ τοῦτο τὸ ὕψηλόν κ' εὐγενικὸ παλάτι,
 100 ὅτι ὁ κόσμος καλοροίζικο τόσα περισσὶα ἔκρατει,
 γιὰ νὰ σκοτώσῃ ὡς θέλτε δεῖ, πρὶν νὰ περάσῃ ἡμέρα
 τὸ βασιλεῖόν ποῦ στέκει ὀδῶ καὶ μίαν τοῦ θυγατέρα,
 νὰ πάψουσιν ἡ δόξαις του, κ' ἡγ' ἐπαρχία του ἡ τόση
 γιὰ τὰ πολλὰ του κρίματα σὲ χέργ' ἄλλου νὰ δώσῃ,
 105 κ' ἓνα Στρατιώτῃ ἀκομή, μόνος κί αὐτὸς κλωνάρι
 ξερριζωμένου βασιλαιοῦ ἔς τὸ κόσμ' ἀπομονάρι.
 Καθὼς νὰ κάμω μ' ἔστειλε τοῦ Ζεῦ ἡ δικαιοσύνη,
 ποῦ κάμωμα ἀπλέρωτο ἔς τὸν κόσμον δὲν ἀφίνει.
 Λύπη ἀνημένετε λοιπὸν νὰ πάρετ' ὅλοι τώρα,
 110 μέ δάκρυα νὰ γυρίσετε ἔς τὴν ἐδική σας χώρα·
 λέγω ἔς τὴν χώρα σας, γιατί δὲν εἴστε ὅσα θαρρεῖτε
 ἔς τὴν Κρήτην πλειό, μὰ τὸ Αἴγυπτος τώρα ἔς τὴν γῆν πατεῖτε.
 Τοῦτ' εἶν' ἡ Μέμφ' ἡ Ξακουστή, τόσα ἰνοματισμένη
 γιὰ τὸ ἄξιας τῇ πυράμιδες ἔς ὅλην τὴν οἰκουμένη·
 115 κ' ἐδῶ ἔαφνίδια νᾶρθετε σᾶς ἔκαμεν ἡ χάρις
 τοῦ Ζεῦ, ξόμπλι πᾶς ἑνὲς σας γιὰ νὰ μπορῇ νὰ πάρῃ,
 τὸ ἔξοδαις τοῦ Φιλόγονου περισσὶα νὰ φοβᾶται,

τ' ἄδικο κι' ὅσο δύνεστε ὅλοι σας νὰ μισᾶτε,
 μεγάλοι ν' ἀπομείνετε μὲ τῶν ἀλλῶ τὸν κόπο,
 βλέποντας τὴν ἀσυστασιὰ τσῆ τύχης τῶν ἀνθρώπων. 120
 ὦ λογισμοὶ πῶς τφάλλετε, ὦ γνώμη τυφλωμένη,
 ὦ τῶν ἀνθρώπων ὁλονῶν ἐλπίδα κομπωμένη!
 χαρὰς ἐλπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ γάμους λογαργιάζει,
 καὶ πλείσια καλοροίζικο τὸν ἐμαυτό του κράζει,
 καὶ κεῖνο πρίκαις καὶ καῦμοὶ θενὰ τόνε πλακώσουν, 125
 καὶ κορασαῖς ἀνήμπορσις θάνατο θὰ τοῦ δώσουν.
 Κι' ἀνὲ καὶ τοῦτ' οἱ βασιλεῖοι ἀποῦ τὸν κόσμ' ὀρίζου
 τὴ δύναμί μου τὴν πολλὴ τόσο συχνὰ γνωρίζου,
 ποῖος ἐκ τσ' ἀνθρώπους τσῆ μικροὺς νὰ 'λπίζη πλεὶς τυχαίνει
 σὲ δόξαις, πλούτῃ καὶ τιμαῖς, κι' ὀπίσω τως νὰ πηαῖνη; 130
 Φτωχοί, τ' ἀρπᾶτε φεύγουσι, τὰ σφίγγετε πετοῦσι,
 τὰ περμαζόνετε σκορποῦν, τὰ κτίζετε χαλοῦσι·
 σὰ σπύθα σβύν' ἢ δύξα σας, τὰ πλούτῃ σας σὰ σκόνι
 σκορπούσινε καὶ χάνουνται, καὶ τ' ὄνομά σας λυόνει
 σὰν νᾶτον μὲ τὸ χέρι σας γραμμένο εἰς περιγιάλι 135
 'ς τὴ διάκρισι τσῆ θάλασσας, γὴ χάμαι 'ς τὴν πασπάλη.
 Μ' ἀφίνω σας, γιατί θωρῶ τὸ στρατηγὸ καὶ βγαίνει
 τοῦτον, ἀποῦ πρικώτατο θάνατον ἀνημένει.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ρ Ω Τ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχός 'μιλεῖ .

- Τέτοιας λογῆς τὸ λοιπονίς τὰ πάθη μου τὰ τόσα
τὴν πληγωμένη μου καρδιά σήμερον ἐπλακῶσα,
καὶ δὲ 'μπορεῖ 'ς τόση δροσιὰ χαρὰ νὰ 'δῇ καὶ 'κείνη,
μὰ πλειὰ φωτιά καὶ πλειὰ καῦμός παρὰ ποτὲ τὴν κρίνει !
- 5 Πῶς εἶναι 'μπορεζάμενο κ' ἥλιος λαμπρὸς νὰ δίδῃ
τὸ μεσημέρι τ' ὁμορφο τῶν ἀμματιῶ σκοτεῖδι ;
ζέστη πῶς εἶναι μπορετὸ τὸ χιόνι νὰ γεννήσῃ,
γῆ μαραμένα κρῦο νερὸ φύτρα ποτὲ νὰ φύσῃ ;
γῆ πότες ἐγροικήθηκε μὲ ἀγάπη πλερωμένη
- 10 νὰ κάμῃ ἀγαφτικοῦ καρδιά νὰ στέκῃ πικραμένη ;
Σὰ κατατάξ' ἡ θάλασσα κ' ἡ μάχη σὰ σκολάσῃ,
τοῦ ναύτου ἡγ' ἐγνοῖα σὲ χαρὰ καὶ τοῦ στρατιώτη ἀλλάσσει ·
κι' ὅποιος ποθεῖ, τοῦ πόθου του σὰν πιάσῃ τὸ βοτάνι,
τῇ πρίκαις καὶ τὰ βάσανα κ' ὅλα τὰ πάθη χάνει ·
- 15 κ' ἐγὼ γιατί νὰ μὴ μπορῶ παρὰ ν' ἀναστενάξω
μέσα σὲ τόση μου χαρὰ καὶ τ' ὦχ ὀϊμὲ νὰ κράζω ;
καὶ 'κεῖνο ποῦ 'ναι πλειότερο, γιατί νὰ μὴ πιστεύω
'ς ποιὸ βρίσκομαι παράδεισο κ' ἴντα καλ' ἀφεντεύγω ;
'Σ τὸ στήθος μ' ἔχω θησαυρό, κ' ὥσ' ἀχαϊμένος νᾶτο,
- 20 μ' ἐγνοῖα πολλὴ νὰ τὸν εὐρῶ γυρίζ' ἀπάνω κάτω .
Τὸν οὐρανὸ στοχάζομαι καὶ τ' ὁμορφιαῖς τοῦ κόσμου,
καὶ σκοτεινὸ κι' ὀλότυφλο μοῦ φαίνεται τὸ φῶς μου .

Κόρη περίστια εὐγενική κι' ὠμορφοκαμωμένη
 γλυκότατα τσ' ἀγκάλαις μου σὰν ἐπεθύμου μπαίνει,
 μ' ὅλον ἐτοῦτο τσῆ καρδιᾶς τὸ βῆρος δὲ μ' ἀφίνει 25
 σωστά νὰ γνῶθω τὸ καλὸ καὶ τῇ δροσιᾶν αὐτήνη,
 καὶ στέκομαι δὲ ξεύρω πῶς 'ς ἀγάπη κ' εἰσὲ μάχη,
 καὶ πρίκα ὁ νοῦς μου καὶ χαρὰ 'ς ἕναν καιρὸ σμικτὰ 'χει.
 Μὰ πρέπει μου σὲ βάσανα πάντα μου νὰ γυρίζω,
 γιὰτὶ 'ς ποιὸ σφάλμα ἔπεσα 'ς ποιὸν ἐγκρεμνὸ γνωρίζω· 30
 πρέπει μου χίλι' ἀγριώτατα θεριά νὰ κατοικοῦσι
 μέσα 'ς τῇ δόλιά μου καρδιά νὰ τήνε τυραννοῦσι,
 κ' ἡγ' ἴδι' ἀγάπη σὲ πολλή νὰ μοῦ γυρίσῃ μάχη
 κι' ὁ λογισμὸς μου βάσανα καὶ βάρη πάντα νά 'χῃ...
 Μὰ τὸν Καρπόφορο θωρῶ τὸ συνανάθροφό μου, 35
 τὸ φίλο μου τὸν ἀκριβό, τὸν ἴδιο ἀδερρό μου·
 τὸ πρᾶμμα ποῦ 'χωνα ἔως ἐδᾶ, σήμερο μετ' αὐτῆνο
 νὰ ᾄδηθῶ ἀποφάσισα, τὸ νοῦ μου ν' ἀλαφρύνω,
 'ς ὅ, τι κι' ἂ λάχῃ νὰ μπορῇ μὲ τὴν πολλή τον γνῶσι
 πιστά, σὰν κάνει πάντα του, βοήθεια νὰ μοῦ δώσῃ. 40

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ .

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Τῶν ἀρετῶν τὰ 'πωρικὰ πάντ' ἔναι μυρισμένα,
 κι' ὅλοι οἱ γ' ἀθρῶποι τᾶχουσι πολλὰ πεθυμισμένα·
 δὲν εἶν' κανεὶς νὰ μὴν ποθῇ νά 'χῃ τιμαῖς καὶ πλούτη,
 καὶ ἀπ' ὅλους μεγαλείτερος νά 'ναι 'ς τῇ γῆν ἐτούτῃ·
 μὰ μόνο μὲ τὴν πεθυμιὰ ποτὲ κανεὶς δὲ φτάνει 45
 'ς τόπο μεγάλο καὶ 'ψηλὸ τὰ πόδιά του νὰ βάνῃ·
 μὰ 'ναι μετρίτης τῆς τιμῆς ἢ προθυμιὰ κ' οἱ κόποι,

κί ὄχι ποτέ τὸ ροιζικό, σὰ θέλουν οἱγ ἄνθρωποι·
 τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν, τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι,
 50 τῇ γῇ, τ' αἰέρι, τὸ γιὰ τὸ μᾶς ἔδωκεν ἡ χάρι
 τοῦ Ζεῦ κεῖνα, κί ὅποιος κοπιᾷ κ' εἰς τὸ καλὸ σπουδάζει
 τὸν ἐμαυτόν του σὲ τιμαῖς καὶ δόξαις ἀναιθάζει·
 καὶ πάλ' ὅπου' ἀνάμελος, δὲν πρέπει ν' ἀνημένη,
 παρὰ τοῦ πάντα σὲ κακὸν ἀπὸ κακὸ νὰ πηαίνη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

55 Φρόνιμα λόγια τοῦ γροικῶ, γιατί με δίχως κόπο
 τὰ νόματα παντοτινὰ δὲ στέκου τῶν ἀθρώπων.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Τοῦτο τὸ λέγω μοναχάς, γιατί κρατοῦσιν ἄλλοι,
 βλέποντας τὸν Πανάρετο 'ς τόση τιμὴ μεγάλη,
 πῶς μοῖρα τὸν ἐψήλωσε κί ὄχ' ἡ καλαῖς του διάξες,
 60 κ' οἱ κόποι του οἱ καθημερνοὶ κ' ἡγ ἀρεταῖς του ἡγ' ἄξιαι·
 'ς τὸ σπῖτι τὸν ἐγύρεψα κ' ἔμαθα, πρὶν ἀρχίσῃ
 αὐγερινὸς τσ' Ἀνατολῆς τὰ μέρη νὰ στολίσῃ,
 με προθυμιά 'σηκώθηκε σὰν εἶ' συνειθισμένος
 κ' εἰς τ' ἀφεντὸς τῇ δούλεψιν εἶναι καταιδασμένος.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

65 Μεγάλαις ἔγνοιαις καὶ σκλαβιά τσ' ἀγάπης πικραμένο,
 κί ὄχι ἄλλο πρᾶμμα, ἔτσι πουρνὸ μ' ἔχει 'δεπᾶ φερμένο.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο τοῦ βασιλαιοῦ τῇ χάρι
 τώρα καλλίτερόν ἀπ' αὐτὸ ποτέ κανεῖς νὰ πάρῃ;
 Δὲν εἶν' τιμή, καθὼς θεωρῶ, καὶ νὰ μηδὲν τὴν 'ξάζῃ,
 70 κί ἄς πάψουν ὅλκας ἡ ζηλιαῖς, κί ὅποιος ἄλλιῶς λογιάζεται.
 'Εντον' ἐπᾶ!.. Πανάρετε, καλημερίσματά σου.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Χίλια καλῶς ἀπύσωτε, φίλε μου, ἡγ εὐγενειά σου.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πανάρετε, ἂν ἡγ' ὄψις σου μ' ἀλήθεια κ' ἡ θεωρία σου
τῶν ἁμματιῶ μου δείχνουσι τὸ βάρος τῇ καρδιάς σου,
κρίνω τὸ πῶς νὰ βρίσκεσαι σὲ σκότησι μεγάλη
κ' εἰσὲ περίσσια ταραχὴ παρὰ φορὰ καμμί' ἄλλη.

75

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

• Σὲ σκότησιν ἀμέτρητη, σὲ βάσανο περίσσιο,
καθὼς μὲ βλέπεις, βρίσκομαι, ἀποῦ νὰ τὸ μετρήσω
δὲ μοῦ 'ναι μπορεζάμενο, κί ἀληθινὰ φοβοῦμαι
μὲ τὸν πρικό μου θάνατο μὴν ἀποχωριστοῦμε.

80

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Τόσο κακὸ μακρὸ ἀπὸ μᾶς, Πανάρετ' ἀδελφέ μου,
τόσο κακὸ μὴ 'δοῖσινε τ' ἁμματιά μου ποτέ μου!
μ' ἀπῆς γιὰ καλοσύνη σου καὶ χάριν ἐδική σου,
(καλὰ κ' ἡ τύχη μου ποτέ μὲ τῇ βασιλικῇ σου
τύχη δὲν ἔμοιασε,) ἀδερφὸ καὶ φίλον ἔκαμές με
καὶ μπιστεμένο ὡς ἐδᾶ λογιάζω 'γνώρισές με,
μὲ θάρρος, μὴν τὸ βαρεθῇ, ἀνέν' κί ἀποκοτήσω
τὴν ἀγορμὴ ποῦ σὲ κρατεῖ σὲ βάρος νὰ 'ρωτήσω,
γιὰ νὰ συγχλίνω σὰν καλὸς φίλος σου νὰ τηκώσω
ὅσο μπορῶ 'κ τὰ πάθη σου νὰ σὲ παραλαφρώσω.

85

90

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Καρπόφορε, τῇ χάρες σου καλὰ 'χω γνωρισμένα,
καὶ τὰ κουρφά μου πῶς μποροῦ νὰ στέκου φυλαμμένα
καλλίτερό ἀπὸ λόγου σου παρ' ἀπ' ἐμὲ κατέχω,
γιὰ τοῦτο τόσῃ μπιστικὸ φίλο μου πάντα σ' ἔχω·
μ' ὅλον ἐτοῦτο δὲ μπορῶ παρὰ τὰ βάσανά μου
χωτμένα πάντα νὰ κρατῶ 'ς τὴ δόλιχ τὴν καρδιά μου·
γιατὶ σὲ κάποιον φταίσιμον ἔπετα ἀπατός μου,
λογιάζωντάς το μονυχῶς θαμπώνεται τὸ φῶς μου,

95

- κ' ἤθελα νᾶτο μπορετὸ τσῆ γῆς τὰ βάθη κάτω
 100 μὲ τὸ καῦμένο μου κορμὶ θαμμένο πάντα νᾶτο!

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Φίλε, τὸ σφάλμα σὰ γενῇ κι ὀπίσω δὲ γυρίζει,
 τόσα πολλὰ ὅποιος τ' ἔκαμε δὲ θὰ κκακοκαρδίζει,
 μὰ δίδοντας τοῦ ροιζικοῦ τὸ φταίσιμο, νὰ πιάνη
 παρηγοριὰ 'ς τὴν πίκραν του νὰ μὴ τὸν ἀποθάνῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- 105 Τὸ ροιζικόν του, ὡς ἄκουσα, πᾶς ἓνας μοναχός του
 καλό, κακόν, ὡς τοῦ φανῇ, κάμνει συχν' ἀπατός του.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Τὸ ροιζικό 'χει δύναμι καὶ μπόρῃσι μεγάλη,
 μὰ τοῦτο θέλομε τὸ 'δεῖ 'ς ἄδεια καλλιτέρ' ἄλλη·
 μ' ἀπῆς τσῆ φίλους τσῆ καλοὺς καὶ τσῆ πιστοὺς κρατοῦσι
 110 σὲ δυὸ κορμιὰ ξεχωριστὰ μὲ μιὰ ψυχὴ πῶς ζιοῦσι,
 παρακαλῶ σ' ὡς ρίλος σου κι ὡς δουλευτῆς πιστός σου,
 ὅσο κι ἂ θέλῃ νᾶν' πολὺ, 'πέ μου τὸ φταίσιμό σου·
 καὶ λόγιασαι πῶς δὲ ζητῶ γι' ἄλλο νὰ τὸ γροικῆσω,
 παρὰ γιὰ ναῦρω τίποτας τρόπο νὰ σοῦ βοηθήσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- 115 Τὰ λόγια σου τὰ σπλαγχνικά, τὸ θάρρος κ' ἡ φιλιὰ μας
 ὅπουν' ἀπῶσταν εἴμεσ-τα παιδιὰ ἀνάμεσά μας,
 μὲ κάμνουτιν ἀντήρητα νὰ σοῦ ξεφανερώσω
 πρᾶμμα μεγάλο, σήμερο τὸν νοῦν μου ν' ἀλαφρώσω·
 καὶ δὲ σοῦ λέγ' ὅσο μπορεῖς νὰ τὸ κρατῇς χωσμένο,
 120 γιὰτὶ πῶς εἶσαι μπιστικὸς καλὰ 'χω γνωρισμένο.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Πρὶν ἔβγῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, πρὶ μόνο νὰ λογιᾶσω
 τὸ θές νὰ 'πῆς νὰ 'πῶ ἄλλου, παρακαλῶ νὰ χάσω
 τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἐμιλιά, κ' ἡ γῆ σὲ δυὸ ν' ἀνοίξῃ
 καὶ μὲ θυμὸ 'ς τὰ βάθη τσῆ κάτω νὰ μὲ ρουφήξῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γροίκησαι τώρα τὸ λοιπό.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Μίλιε . . . γιατί γυρίζεις 125
τὸ πρόσωπό σου ἐδῶ κ' ἐκεῖ; τ' ἔχεις καὶ δὲν ἀρχίζεις;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τὰ χεῖλη μου τρομάσουςι ν' ἀρχίσου νὰ μιλοῦσι,
κ' εἰς τέτοι' ἀθιβολὴ βουβὰ νὰ στέκου πεθυμοῦσι·
γιατὶ τὰ ξύλα, τὸ νερό, ἀσθέστης καὶ τὸ χῶμα
τῷ βασιλειάδων ὀλονῶν ἔχουν αὐτιά καὶ στόμα, 130
κι' ἀπὸ 'δεκεῖ 'ποῦ δὲ θαρρεῖ τινάς, τ' ἀκοῦσιν ἄλλοι,
κ' ἐξάφνου σὲ κακομοιργιὰ πέφτει πολλὰ μεγάλη.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Ὅσο φοβᾶς' ἐσὺ πολλά, ἐμὲ πληθαίνει τόσο
ἡ πεθυμιὰ τοῦ φόβου σου τὴν ἀφορμὴν νὰ γνῶσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορ' ἀδερφάκι μου, πέντε χρονῶ δὲν ἤμου, 135
(γιὰ ν' ἀγροικήσης ἀπ' ἀρχῆς τὴν τύχη τῇ δικῇ μου,) 135
τὴν ὥραν ἀποῦ μ' ἔφερε ἡ χάρις τοῦ θεοῦ μας
'ς τοῦτο τὸ καλορροϊζικο παλάτι τοῦ βασιλαιοῦ μας,
καὶ τίνος ἤμουνε παιδί μονάχας μετὰ σένα,
γιατὶ πιστὸ σ' ἐγνώρισα, ἔχ' ὡς ἐδᾶ 'πωμένα. 140

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Ξεύρω πῶς εἶσαι βασιλαιοῦ παιδί, καθὼςμποροῦσι
'ς ταῖς διάξες κ' εἰς ταῖς πρᾶξές σου ὅλοι νὰ τὸ θεωροῦσι,
καὶ μέσα μου πολλὰς φορὰς σ' ἐπαίνεσα περίσσα,
γιατὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ χεῖλη σου ποτὲ δὲν τὸ ἔγροικῃσα.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτο πᾶς' ὥρα μ' ἐσφιγγε νὰ τὸ κρατῶ χωσμένο 145
ἐκεῖνος ἀποῦ μ' ἔφερε· μ' ἀπῆς τὸ τιμημένο
παλάτι τοῦτο ἔσωσα, σὰν νᾶχά'σται παιδί του

- μ' ἀγάπησεν ὁ βασιλεὺς γιὰ χάριν ἐδική του,
 καὶ μέ τὴν Ἐρωφίλην του μ' ἔστειλε νὰ περνοῦμε
 150 τὸν κοπελίστικον καιρόν, ὥστε ν' ἀναθραφοῦμε,
 μ' ὅλον ὁποῦ δὲν 'κάτεχε ποιοὶ 'σάν ποτε οἱ γονεῖ μου,
 ἤξευρε μόν' ἀληθινὰ πῶς ἐκ τὴν Τζέτζαν ἡμου. •
 Κ' ἡ Ἐρωφίλη, ἀποῦ 'θέλεν ἔχει τσῆ χρόνους ἴσια,
 σάν νὰ 'θελά 'στ' ἀδέρφι τση, μ' ἀγάπησε περίστια,
 155 καὶ μετὰ 'μέ πᾶτα καιρό, καματσερὴ καὶ σκόλη,
 συντροφιασμένη εὕρισκετο 'ς τὸ σπίτι, 'ς τὸ περβόλι,
 κ' εἰς ὅποια τσ' ἤθελε φανῇ τσῆ χώρας ἄλλα μέρη
 νὰ 'βγῇ γιὰ περιδιάβασι, δὲν ἤθελ' ἄλλο χέρι
 'ς τὴ στράτα νὰ τινέ κρατῇ, μονάχας τὸ 'δικό μου,
 160 μὲ πρίκα καὶ πολλὴ ζηλιά τῶ συναναθροφῶ μου.
 Μ' ἀπῆς ἀναθραφήκαμε καὶ μὲ δίχως σκονάδι
 δὲν ἤμποροῦμα τσῆ τιμῆς νὰ στέκωμεν ὁμάδι,
 μᾶς χώρισεν ὁ βασιλεὺς μὲ πρίκα μας μεγάλη,
 καλὰ καὶ πάντα 'σμίγαμεν εἰς τὸ παλάτι πάλι.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- 165 Φρόνιμα τό 'καμε πολλά, γιὰτὶ ὡς φωτιά 'ς τὴ ράπη
 πιάνει 'ς τὴν ἀνακάτωσι συχνὰ τῶ νειῶ ἡγ ἀγάπη.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Μὰ πρᾶμμα ἀνεπίστευτον, ἐκ τῆ φορὰν ἐκείνη,
 Καρπόφορε, ἡγ ἀγάπη μας πλειότερα νὰ πληθύνῃ.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- Μὴν τό 'χης γιὰ παράζενο, γιὰτὶ τὸ μποδισμένο
 170 πρᾶμμ' ἀγαπᾶται πλειότερα καὶ πλεῖα πεθυμισμένο.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Κι' ἄλλιῶς ν' ἀλλάξῃ τὸ ζημιό, κ' ἄλλαις νὰ γεννηθοῦσι
 μέσα 'ς τὸ νοῦ μας πεθυμιαῖς κ' ἄλλιῶς νὰ μᾶς κρατοῦπε
 τυραννισμένους καὶ τσῆ δυὸ 'ς μιὰ λόχη, ποῦ ποτέ μας
 δὲν εἶχαςι προτῆτερα γνωρίσειν ἡ καρδικί μας.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Τώρ' ἀρχηνίζω ν' ἀγροικῶ ποῦ θέλει νὰ τελειώσῃ
τούτῃ θαρρῶ ἢ γ' ἀθιβολὴ κ' ἢ ντήρησί σου ἢ τόσῃ. 175

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορε, 'ς κοντολογιὰ πιάν' ἢ φωτιά τοῦ Πόθου,
τὰ σωθικά μ' ἀρχήσασι τότες ζημιὸ νὰ γνῶθου,
κ' ἐπάσχισα ὅσο ἔμπόρεσα τὴ λύχη τσῇ τὴν τόσῃ
τς' ἀρχαῖς νὰ σβύσω, πλειότερα πρὶ μέ καταπλακώσῃ· 180
μᾶτον ὁ κόπυς μ' εὔκαιρος, γιατί ἄψε τὴν καρδιά μου
γιαμιὰ γιαμιὰ, δὲ ξεύρω πῶς, κ' ὅλα τὰ λογικά μου
μοῦ πῆρε, κ' ἄλλη ἀνάπαψι νὰ πάρω δὲν ἐμπόρου,
παρὰ τὴν ὥρα μοναχὰς ποῦ τὴν κερά μου ἐθώρου.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Δύσκολον εἶν' ἓνα δεντρὸ κιανεῖς νὰ θ' ἀνασπάσῃ 185
γιαμιὰ, ποῦ [ς] τόπο δροσερὸ φυτρώσῃ καὶ γεράσῃ·
μὰ πλειά' ναι δυσκολώτερο μὶ ἀγάπη ὅποῦ φυτρώσει
σὲ κοπελίστικη καρδιά κ' ἀδυνατὰ ριζώσῃ
μέ μάκρυτα πολλοῦ καιροῦ ν' ἀνασπαστῇ, νὰ πέσῃ
δίχως μεγάλη δύναμι· κ' ἓναν ὅποῦ μπορέσει 190
τέτοια σκλαβιά νὰ λυτρωθῇ θὰ κρᾶζουσι μεγάλο
'ς τὸν κόσμον, καλορροϊζικο παρὰ κανέναν ἄλλο.

Μ' ἀληθινά, Πανάρετε, πάντα προφήτευγά το
κ' ἴδια καθὼς σοῦ τὸ γροικῶ μέσα μ' ἀνήμενά το,
γιατ' ἢ θωριαῖς ἢ σπλαχνικαῖς τσῇ πεθυμιαῖς γεννοῦσι 195
κ' εἰς τσῇ καρδιαῖς συργουλιστὰ τὸν πόθο προσκαλοῦσι,
κ' ἐκεῖνος μόνο μιὰ φορὰ 'ς αὐταῖς νὰ πιάσῃ τόπο,
νὰ τότε διώξου μπορετὸ δὲν εἶναι τῶν ἀθρώπων.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτό 'ν' ἀλήθεια ξεύρω το, τς' ἐξοδαῖς τς' ἐδικαῖς μου
σβύνωντας, ἐπληθύνανσιν ἢ λαῦραις κ' ἢ φωτιαῖς μου· 200

- κί ὁ ζυγωμένος Ἑρωτας μέ μάνιτα μεγάλη
 ἔς τὸν νοῦ μ' ἐξαναγύριζε κ' ἐπλήγονέ με πάλι,
 κ' εἰς τὴν ἀγιάτρευτη πληγὴ δέ μοῦ ἔδωκε βοτάνι
 κ' ἤλεγα ἢ τόση παιδωμὴ πῶς θέλει μ' ἀποθάνει.
 205 Μὰ μέσα ἔς τοῦτο τὸν καιρό, σὰ ξεύρεις, ἐσηκώθη
 τῇ Πέρσιαις ὁ πόλεμος, κ' ἡ ἐξουσιὰ μοῦ ἔδόθη
 ἔς φουσάτο ἐκ τὸ βασιλείῳ, κ' ἦτονε χρειὰ στανιδῶς μου
 νὰ πάγω ἔκεί ποῦ μ' ὥρισεν ἀφέντης ὁ δικός μου·
 καὶ λόγιασε μέ ποῖδ' καῦμὸ πρὶ νὰ τὴν ἐμιλήσω,
 210 μοῦ ἔτονε χρειὰ τὰ κάλλη τῇ ὀπίσω μου ν' ἀφήσω.
 Ψυχὴ δέ βγαίνει ἐκ τὸ κορμί μέ τόση λύπη κρίνω,
 ὥς εἶχα γ' ὄντεν ἄρινα τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο·
 μηδὲ θαρρῶ, Καρπόφορε, κορμί νὰ λακταρίσῃ
 τὴν ὥραν ἀποῦ βγαίνοντας ψυχὴ τ' ἀποχωρίσει,
 215 σὰν ἐλακτάρισεν αὐτὴ βλέποντας πῶς μισεύγω
 κ' εἰς τέπους ὀγιά λόγου τῇ τόσα μακρὰ ὀδεύγω,
 καλὰ κί ἀκόμη νοῦς τ' ἄλλοῦ δέν εἶχε φανερώσει
 τῶν πληγωμένω μας καρδιῶ τὴν παιδωμὴ τὴν τόση,
 γιατί μᾶς κράτιε ἢ ἔντήρησι δειλιὸ πολλὰ τὸ νοῦ μας,
 220 κ' ἐκεῖν' ἀποῦ ἔχε ἡ πεθυμιὰ ἔκρυβε νοῦς τ' ἄλλοῦ μας.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Δύσκολο πρᾶμμα σου γροικῶ, Πανάρετ' ἀδερφέ μου,
 κί ἀνέ καὶ ἔπῳ κί ἀπίστευτο ἔς τοῦτο συμπάθησέ μου,
 γιατί τοῦ Πόθου τὴ φωτιὰ κακὰ κιανεῖς τὴ χώνει,
 ἄμμ' ὅσο πλειὰ σκεπάζει τὴν πλειὰ τήνε φανερόνει.
 225 Πῶς εἶναι μπορεζάμενο ν' ἄφτουν καὶ νὰ λαυρίζουν
 τὰ σωθικὰ μιᾶς κορμισιάς, καὶ νὰ μηδὲ καπνίζουν;
 ποῖος τὸ κρατεῖ γι' ἀπαρθινά, μιὰ κορασίδα νὰ ἔχη
 ἔς τὸ λογισμό τῇ δυνατὴ τῆς ἐρωτιᾶς τὴ μάχη,
 καὶ νὰ μποροῦν τὰ χεῖλη τῇ νὰ στέκουν σφελισμένα
 230 δίχως τσ' ἀγάπης τσ' ἐμιλιαῖς καὶ δίχως τ' ὀϊμέναι!

Καὶ σένα μπορεζάμενο πῶς ἦτονε τσῆ τύσης
φωτιάς, ὅπου σέ παίδευγε σημάδι νὰ μὴ δώσης;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Οἱ φρόνιμοι τὰ πάθη τως κουρφότατα κρατοῦσι,
κὶ ὄντα πονοῦσι ᾽ς τὴν καρδιά τὰ χεῖλη τως γελοῦσι·
γιά 'κεῖνον ἔπασχε κὶ αὐτή, τὸν πόνο τὸν περίσσο 235
τῷ σωθικῷ τσῆ, ὡς φρόνιμη, νὰ μὴν τὸν ἐγροικήσω.
Κ' ἐγὼ μέ διχωστάς γιατρεῖα τὰ πάθη μου θεωρῶντας,
κὶ ἄς ν' ἀποθάνω ἐλόγιασα πῶς εἶν' καλιὰ σιωπῶντας·
μὰ κεῖνο, ποῦ 'θελε κουρφὸ νὰ μοῦ κρατῇ, ἐσυντήρου
συχνότατα ς τὰ ἔμμάτιά τσῆ τὰ πλουμιστὰ τριγύρου, 240
λυπητερά μ' ἐβλέπασι, γλυκιὰ μ' ἐσυντηροῦσαν
κ' οἱ πόνοι τσῆ σοῦ φαίνετο βοτάνι μοῦ ζητοῦσαν·
κ' ἐχαίρουμ' ἀπὸ μιὰ μερὰ κ' ἔλπιζ' ἀπὸ τὴν ἄλλη,
βλέπωντας πῶς μοῦ τύχαινε ν' ἀφῇσω τέτοια κάλλη·
κ' ἐλόγιασα χίλιαις φοραῖς ναῦρω ἀφορμὴ νὰ μείνω, 245
γιά νὰ θεωρῶ τὸ πρόσωπον τ' ἀγγελικὸν ἐκεῖνο·
καὶ χίλιαις πάλι, βλέπωντας τὴ χρειά τοῦ βασιλειοῦ μου,
θάνατον εἶχα πλειὰ καλιὰ νὰ δώσω τοῦ κορμιοῦ μου,
παρ' ἀπὸ 'κεῖνο νὰ 'χα βγῇ ποῦ μ' ἤθελεν ὀρίσει·
κ' εἰς τέτοιον τρόπο ᾽ς ἄμετρην εὐρίσκουμοῦνε κρίσι. 250
'Σ τὸ ὅτερον ἐμοιράστηκα, κὶ ἄφηκα τὴν κερά μου
μέ πρικαμένα σωθικά, τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά μου,
καὶ τὸ κορμὶ ᾽ς τὴ δούλεψι τοῦ βασιλειοῦ μ' ἐπῆρα
μέ χίλια πάθη καὶ καῦμοῦς σὰν νὰ 'θελεν ἡ μοῖρα.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Καθὼς χαρὰ οὐδὲ καμμιὰ δὲ βρίσκεται νὰ ἴμοιάζη 255
μέ τὴν χαρὰν ἀποῦ κανεῖς ἔχει ὄντα δοκιμάζη
γλυκιὰ ᾽ς τὸν κόσμ' ἀντίμεψι· πρίκα δὲν εἶναι πάλι,
'σὰν ὄντε διαχωρίζουντε ποῦχα φιλιὰ μεγάλη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Πρίκα τὸν τέτοιο χωρισμό, Καρπόφορε, μὴν κράζης,
 260 μὰ θάνατο πολλά πρικὺ θές νὰ τὸν ὀνομάζης·
 δὲ φαίνονται 'ς τὸν οὐρανὸ τῇ νύκτα τὴν καθάρια
 τότ' ἄστρα, μηδὲ 'ς τὸ γιὰλὸ τόσα δὲν εἶναι ψάρια
 μηδὲ τσῇ κάμπους λούλουδα τόσα μπορᾶ βρεθοῦσι,
 μηδὲ ποτὲ τόσα πουλιά 'ς τὰ δάση κατοικοῦσι,
 265 ὥς εἶχ' ἡ δόλιά μου καρδιά τότες πουργὸ καὶ βράδυ
 μὲ τόσοις ἀναστεναμμοῦς βάσανα πάντ' ἀμάδι,
 τότ' ἀποῦ πλειὰ παιδεύγουμου καὶ πλειότερ' εἶχα μάχη
 μὲ τὴν ἀγάπη τὴν κουρφή 'ς ὅποια μερὰ 'χα λάχει
 παρὰ μὲ τσ' ἴδιους μου ἐχθρούς· μὰ τέλος τὸ κορμί μου
 270 νὰ δῶ ποτὲ δὲν ὀλπιζα, γιατί' ἔβανα 'ς τὸ νοῦ μου
 ποιά 'τονε ποῦ μ' ἐπαίδευγε δίχως ἐλπίδα τόση,
 τὸμ πόθο καὶ τὰ πάθη μου νὰ κάμω κιᾶς νὰ γνῶση.
 Γιὰ κεῖνον ἐβουλήθηκα νὰ σκοτωθῶ, γιὰ κεῖνο
 'ς τὸν πόλεμ' ὀλομόναχος νὰ ἔμπω μηδὲ κρίνω,
 275 γυρεύωντας τὸ θάνατο· κ' ἡ τύχη βλέπωντάς με
 καὶ στανικῶς μου νικητὴ πάντα γυρίζωντάς με,
 χίλιαις φοραῖς ἐβάλθηκα νὰ βγάλω τὸ σπαθί μου
 κι' ἄπονα μὲ τὰ χερίά μου νὰ πάρω τὴ ζωὴ μου!
 καὶ χίλιαις δὲν ἠθέλησα τροφὴ νὰ δοκιμάσω,
 280 'ς τὸν ἄδη τὸ γοργότερο γιὰ νὰ μπορᾶ περάσω·
 συχνιὰ πολλ' ἀναστένιζα καὶ μὲ περίσσια ζάλη
 τοῦτα τὰ λόγια ἡ γλῶσσά μου τὰ πρικαμένα 'λάλει·
 « ἐλπίδα κάνει τσῇ γιωργοῦς κι' ὀλημερνὶς δουλεύουν
 καρποῦς νὰ σπέρνουνσι 'ς τὴ γῆ καὶ δέντρη νὰ φυτεύουν,
 285 ἐλπίδα βάνει 'ς τὸ γιὰλὸ τσῇ ναύταις καὶ κοπιοῦσι
 καὶ κιντυνεύουσι συχνιὰ μὲ φόβο νὰ πνιγοῦσι,
 ἐλπίδα καὶ τὸ δουλευτὴ κάμνει καὶ παραδέρνει,
 κ' ἐλπίδα καὶ τὸ στρατηγὸ 'ς τὴ μάχη τίνε φέρνει,

ἐλπίδα κάνει καὶ τσῆ νειοὺς τσῆ κόραις ν' ἀγαποῦσι,
 πιστὰ νὰ τῶς δουλεύουσι καὶ νὰ τσῆ προσκυνοῦσι · 290
 κ' ἐμέ ποιά 'λπίδα μέ κρατεῖ, ποιοὺ θάρρος 'ς τέτοια κρίσι,
 καὶ δὲν ἀφίνει τῇ φωτιά τοῦ πόθου μου νὰ σβύσῃ; »
 Καὶ τότες βρύσι 'γίνονταν τ' ἀμμάτια τὰ καῦμένα,
 καὶ ζωντανὰ τὰ μέλη μου 'ς τὸν ἄδη ἐκαταβαῖνα.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πόσους καῦμοὺς καὶ βάσανα χαρίζεις τῶν ἀνθρώπων, 295
 'πίδουλε πόθε, ὅλημερνὶς μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλον τρόπον!

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Μ' ἀπῆς ἡ μάχη 'σχόλασε, καὶ μέ χαρὰ μεγάλη
 'ς τῇ χώρᾳ μας ἐστρέψαμε καὶ τσῆ κερὰς μου πάλι
 τὸ πρόσωπό 'δα τῶμορφο, κ' ἡ σπλαχνικὴ θωριά τσῆ
 μου 'δειχνε πῶς ἐστέρευγε τὸν πόθο ἡ καρδιά τσῆ, 300
 πόσα περίσσια χάρηκα νὰ γνώστου δὲ μποροῦσι
 μόν' ὅσοι μέσα 'ς τὴν καρδιά πόθου φωτιὰ γροικοῦσι.
 Μὰ θέλωντας νὰ μπῶ κ' ἐγὼ τότες 'ς τῇ γιόστρᾳ 'κείνη
 ἀπ' ὥρισεν ὁ βασιλεὺς 'ς τῇ χώρᾳ μας κ' ἐγίνη,
 (γιατὶ μέ νίκην ἤρθαμε καὶ μέ τιμὴ μεγάλη 305
 καὶ δοξασμένον ὄνομα 'ς τὸν κόσμον εἶχα βγάλει,
 'ς τὴν κάμερά τσῆ ἐδιάδθηκα κὶ ὀμπρὸς τσῆ γονατίζω
 καὶ ταπεινὰ νὰ τσῆ μιλῶ τοῦτα τὰ λόγι' ἀρχίζω:
 « βασιλιοποῦλά μ' ἀκριβὴ κι' ὠμορφοκαμωμένη
 καὶ πλειὰ 'πού τσ' ἄλλαις κορασιαῖς τοῦ κόσμου τιμημένη, 310
 καθὼς πάντα μου σκλάβος σου καὶ δοῦλος μπιστικός σου
 οὐδένα πρᾶμμα ἔκαμα δίχως τὸν ὀρισμόν σου,
 δὲν εἶν' πρεπὸ μου φαίνεται καὶ τώρα νὰ θελήσω
 ν' ἄμπω 'ς τῇ γιόστρᾳ, θέλημα δίχως νὰ σοῦ ζητήσω.
 Ἔτσι, βασιλοποῦλά μου, πολλὰ παρακαλῶ σε 315
 θέλημα, καὶ τῇ χέρα σου τὴν ἀκριβὴ μου δῶσε,
 γιατί μέ δίχως τσ' ἐκείνης δὲ μου 'ναι μπορεμένο

πρᾶμμα κανένα ὥστε νὰ ζιῶ νὰ κάμω τιμημένο. •
 'Σ τοῦτα τὰ λόγια συντηρῶ δυὸ τρεῖς φοραῖς κι' ἀλλάσει
 320 τὸ πρόσωπό τῃ τ' ὁμορφο· κι' ἂν εἶδες τὸ θαλάσσι
 τὸ πῶς κτυπᾷ καμμιὰ φορά κάτω 'ς τὸ περιγιάλι
 ὄντ' αὖ δίχως ἄνεμο καὶ δίχως πείραξ' ἄλλη,
 τέτοιας λογιῆς τὸ στηθὸς τῃ τὸ μοσκομυρισμένο
 δυὸ τρεῖς φοραῖς ἐκτύπησε, τοῦ πόθου πληγωμένο.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

325 Καθὼς τὴν θάλασσ' ἄνεμος δύνεται καὶ φουσκόνει
 καὶ θυμωμένα κύματα γιαμιὰ γιαμιὰ σηκόνει,
 τέτοιας λογιῆς καὶ τὴν καρδιὰ τὰ λόγια, ποῦ 'πωθοῦσι
 μὲ τάξι ἀπὸ τσ' ἀγαφτικούς, τῇ κορασιαῖς κινοῦσι
 'ς τὸν πόθο πλειὰ παρὰ ποτέ, περίττο πλειὰς 'πωμένα
 330 νᾶναι μὲ τέχνη κι' ὁμορφιά περίττοις συνθεμένα.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Τέχνη δὲν ἔβαν καμμιὰ, μὲ κεῖνο ἐλάλ' ἡ γλῶσση
 ποῦ τσ' ἀρμηνεῦγαν μοναχὰς τὰ πάθη μου τὰ τόσα·
 καὶ τότες ἀναστένανε καὶ λέγει « δὲν τυχαίνει
 τὴν χάρι, ὅπου μιὰ φορά, σὰ ξεύρεις, χαρισμένη
 335 σῶχω ἀπωστὰ σ' ἐγνώρισα, νὰ σοῦ ξαναχαρίσω,
 γιὰ τ' ἤθελ' ἦστον ἄπρεπο κάμωμα· καὶ περίττο
 νὰ μ' ἀγαπᾷ, Πανάρετε, 'ς τοῦτ' ἡ τὴν γιόστρεν ἄμε
 καὶ κατὰ τὸ συνηθί σου, νᾶδῃς μὲ νίκη κάμε. •
 Καὶ λέγοντάς το ἐσίμωσε, κι' ὅκ τὸν λαιμό τῃ βγάνει
 340 τοῦτο τὸ 'γκόλφι ἀπὸ βαστῶ κι' ἀπάνω μου τὸ βάνει.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Χάρισμα ἦτον ἀκριβό, κι' ἀγάπη πλειὰ μεγάλη
 σῶδειξ' ἐτότε, σὰ γροικῶ, παρὰ φορά καμμι' ἄλλη.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Καθὼς εἰς τ' ἄνυδρο δέντρο τὰ φυλλαράκι ἀρχίζουν
 νὰ πυκνοπρασινίζουν καὶ νὰ μοσκομυρίζουν

κι' ἄθους νὰ κάμνουν καὶ καρποὺς καὶ ρίζαις νὰ πληθαίνουν 345
καὶ πρὸς τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ μέ τὴν κορφή νὰ πηαίνουν,
σὰν τὸ ποτίσῃ τὸ νερό, τέτοιας λογῆς τ' ἀζάπη

ἔς τὸ λογισμόν μ' ἀρχίνησε κ' ἐμέναν ἡ ἀγάπη,
γροικῶντας τέτοια εὐγενικὰ λόγια νὰ ξεφουντόνουν 350
κ' εἰς τὴν καρδιά μου τὸ ζημιὸ πλειότερα νὰ ριζόνουν.

Κ' ἐπῆγα κ' ἐπολέμησα καὶ νικητὴς ἐβγῆκα,
κ' ἔδωκα τῶν φιλῶν χαρὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν μου πρίκα,
καθὼς θαρρῶ θυμᾶσά το· μὰ τοῦτο ἄς τ' ἀφήσω,
γιατὶ κανεὶς γιὰ λόγου του δὲ θὰ μιλῇ περίσσο.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Κατέχω το, πριχοῦ τὸ 'πῆς, γιατ' εἶδαμέ σε πλέε 355
νὰ κάμης πράμματα φρικτὰ παρὰ τὸν Ἀχιλλέε,
κὶ ὅλοι ἀναθυμηθήκαμε κ' ἐφέραμε ες τὸ νοῦ μας
τὴ ὥρ' ἀποῦ τὴν χώρα μας ἐζύγωξες τσ' ἐχθροῦ μας.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Μ' ἀπῆς ἡ γιόστρα ἐσκόλατε, ζημιὸ ἐπῆγα πάλι
κ' ἠῦρηκα τσ' Ἐρωφίλης μου τὰ πλουμισμένα κάλλη, 360
καὶ λέγω τσὴ γονατιστὸς « ἄξια βασίλισσά μου,
τσῇ γιόστρας τὰ χαρίσματα δὲν πρέπει νᾶν' δικά μου,
μὰ πρέπουσι τσῇ χάρις σου μ' ὅλη τὴ δόξ' ἀντάμη,
γιατὶ γνωρίζω νικητὴν μόνια πῶς μ' εἶχε κάμει.

Μ' ἂν ἔναι καὶ δὲν τὰ 'φερα τώρα νὰ σοῦ τὰ δώσω, 365
καθὼς τυχαίνει, ἀφέντρα μου, τὸ δίκηο νὰ πλερώσω,
τὸ 'καμα, πράμματα γιατὶ δὲν εἶναι κορασίδω,
μ' ἀντὶς ἐκεῖνα, τὴ ψυχὴ καὶ τὸ κορμί μου δίδω
τῆς ἀφεντιᾶς σου χάρισμα, πρόθυμα πάντ' ὁμάδι

ἔς πᾶσα μικράκη σ' ὀρισμὸ νὰ καταιβῶ ἔς τὸν ἄδη. » 370

Κ' ἐκείνη ἔς τοῦτ' ἀπόκρισι θέλωντας νὰ μοῦ δώσῃ,
ρίδά 'δα μὲ τὸ χέρι του ὁ Πόθος νὰ 'ξαπλώσῃ
ἔς τὰ χιόνια τοῦ προσώπου τσῇ· καὶ τότες ἀρχηνίζει

- μέ λόγια σπλαχνικώτατα δρόσος νὰ με ποτίζῃ
 375 τόσ' ἀποῦ πλειά παρὰ ποτέ πασίχαρος μισεύγω
 καὶ μέ καινούργιαις πεθυμιαῖς τὰ μέλη μου παιδεύγω,
 κ' ἤλεγα πῶς ἡ μοῖρά μου τούτ' ἄ'χε μοῦ χαρίσει,
 νεκρὸ τ' ὀγληγορότερο γιὰ νὰ μπορᾶ μ' ἀφήσῃ.
 Μὰ τσ' Ἀφροδίτης τὸ παιδί, ποῦ θέλει καὶ γυρεύγει
 380 τῶν δουλευτάδων τῶν πιστῶν τσῇ κόπους ν' ἀντιμεύγῃ,
 δὲν ἄφηκε τὸν κόπο μου καὶ τῇ ζωῇ νὰ χάσω
 δίχως τὴν ἄξια πλερωμὴ τσ' ἀγάπης μου νὰ πιᾶσω.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πρᾶμμα μεγάλο σήμερο φοβοῦμαι μὴ γροικῇσω,
 δυὸ 'ποῦ ποθοῦν νὰ σμίξουσιν κόπο δὲ θέλου πλεῖστο.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

- 385 Μακρὰ τὰ λόγια νὰ σοῦ 'πῶ, τοὺς ὅρκους κι' ὅλα τ' ἄλλα
 ἀποῦ τὸ τέλος τ' ἀγαθὸ τσ' ἀγάπης μας ἐβάλα·
 κ' ἐκεῖνο σὲ κοντολογιὰ τὸ πρᾶμμαν ἀποῦ 'γίνη,
 φίλε μ' ἀγαπημένε μου, 'ς ἐμένα κ' εἰς ἐκείνη
 θέλ' ἡ καρδιά νὰ δηγηθῶ, ν' ἀλαφρωθῶ καμπόσο·
 390 μὰ χάνομαι, καὶ δὲ μπορῶ τοῦ λόγου ἀρχὴ νὰ δώσω·
 κι' ἂν ἀρχηνίσω, ἡ λαλιά χάνεται καὶ λιγαίνει,
 κ' ἡ γλῶσσά μου βουβαίνεται κι' ὅξω μιλιὰ δὲ βγαίνει.

Ἀπὸ τοῦ στίχου 379 ἀρχεται τὸ δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων γεγραμ-
 μένον κείμενον τῆς Ἑρωφίλης, τὸ ὁποῖον ἀπαραλλάκτως ἐδημοσίευσε
 δ κ. Legrand. Ἐνταῦθα δὲ ὑποσημειοῦνται αἱ πρὸς τὸ ἡμέτερον διαφο-
 ραὶ τούτου δι' ἐλληνικῶν χαρακτήρων γραφόμεναι.

Στ. 380. τῷ δουλευτάδῳ τῷ πιστῷ. 381. δὲ με 'φηκε τό. 382.
 ἄξια πλερωμὴ τοῦ πόθου μου. 384. μὲ ποῦ ποθοῦ... θέλει. 385.
 Μακρὰ εἶ τὰ λόγια. 386. τσῇ ἀγάπης. 387. μὲ κεῖνο... ἐγίνη. 388.
 φίλε μου... σὲ ἐμένῃ κ' εἰσὲ ἐκείνη. 389. θέλει. 391 κί' ἀντ' ἄντ' ἄντ'
 κ' ἡ λαλιά. 392. καὶ ὅξω ἐμιλιά.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Κατὰ τὰ λόγια ποῦ ἔγροικῶ, ἔμεινε πλερωμένος
ὁ πόθος σας, Πανάρετε, ὁ πολυμπιστεμένος .

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Τοῦτό 'ν' ἀλήθεια, φίλε μου, μὰ πρῶτ' ἀνάμεσά μας 395
τὸ δακτυλίδι ἔκαμε κ' οἱ ὄρκοι τὴν παντρεία μας ·
μὰ κάτεχε τὸ πῶς ζημιὸν ἀποῦ τὴν ὥρ' ἐκείνη
πρίκα πολλή καὶ βάσανο τὸ λογισμό μου κρίνει ·
γιατὶ τ' ἀμμάτια ποῦ ἔσανε τόσο τυφλὰ 'κ τὸν πόθο
τότε, ζημιὸν ἀνοίξασι, κ' ἀρχήνισα νὰ γνῶθω 400
τὸ πῶς χωστὰ τοῦ βασιλαιοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ κάμω,
μ' ὅλα τὰ πάθη ποῦ ἔγνωθα, μὲ τὸ παιδί του γάμο ·
κ' ἔχω τσῆ ἡμέραις σκοτειναῖς, τσῆ νύκτες βαρεμέναις,
μὲ δάκρυα κ' ἀναστεναγμούς, πάντα συντροφιασμέναις,
κ' ἐκεῖνον ἀποῦ τύχαινε νὰ μὲ καλοκαρδίζῃ, 405
μεταγνωμούς καὶ βάσανα περίσσια μοῦ χαρίζει ·
κ' ἀληθιν' ἃ δὲν ἔβλαψα τὴν κόρη τῇ δικῇ μου,
μὲ τὸ σπαθὶ μ' ἐτέλειονα μιὰν ὥρα τὴν ζωή μου,
γιατὶ τὸ σφάλμα ποῦ ἔκαμα χίλι' ἂν ἀνταμωθοῦσι
πρῶτοι τοῦ κόσμου ποταμοὶ νὰ πλύνουν δὲ μποροῦσι · 410
κ' ἐκεῖνον ἀποῦ μοῦ πονεῖ πλειά 'ναι γιατί 'ς τὸ τόσο
σφάλμα δὲ μοῦ 'ναι μπορετὸ τέλος ποτὲ νὰ δώτῳ ·
γιαῦτως δυὸ πάθη δυνατὰ πάντα βαστῶ σμιμμένα,

Στ. 393. τὰ γροικῶ. 394. ὁ πόθος σου. 395. Τοῦτό 'ναι . . . πρῶτα.
396. δακτυλιδιν . . . τῇ. 397. ζημιὸν ἀποῦ. 398. ἀποῦ . . . ἐκ τό. 400.
ἐνοίξασι, καὶ ἐρχήνισα. 401. ἤπρεπε. 402. ἀποῦ. 403. νύκτες πικρμέ-
ναις. 404. ἀναστεναγμούς. 405. ἀποῦ ἐτύχαινε . . . καλοκαρδίση. 406.
χαρίσει. 408. μιὰν ὥρα μὲ τὸ χέρι μου ἤπαιρνα τὴ ζωή μου. 409.
ἀποῦ. 410. πλύνου. 411. πονεῖ εἶναι. 412. εἶναι. 413. ἀδυνατὰ.

- μεταγνωμὸ κι' ἀμέτρητην ἀγάπη μετ' ἐμένα,
 415 καὶ δίχως νὰ σκολάσουσι, πάσχουσι καὶ κοπιούσι
 'ς τὴν κόλασι νὰ μὲ κρατοῦν καὶ νὰ μὲ τυρηννοῦσι.
 Θέλ' ἡ γιαγάπη νὰ θωρῶ ποιὰ κόρη πλουμισμένη,
 ποιὰ βγενικὴ βασίλισσα, ποί' ἀφέντραν ἀξιωμένη
 μοῦ χάρισε, κι' ὀρίζει με τσῆ πίκραις νὰ ξορίτω
 420 κι' ὅσο μπορῶ νὰ χαίρωμαι καὶ νὰ καλοκαρδίσω,
 κι' ἀρίφνητος μεταγνωμὸς μὲ κάνει νὰ θυμοῦμαι
 καὶ πібουλος νὰ κράζωμαι κι' ἄπιστος νὰ κρατοῦμαι,
 κι' ἄμετρο φόβο μοῦ γενναῖ καθημερνὸ 'ς τὸ νοῦ μου,
 γιὰ ὅτ' ἔστιν εἶναι βάσχο νὰ 'μοιάζῃ τοῦ δικοῦ μου·
 425 πῶς τὸ μαθαίνει ὁ βασιλεὺς καὶ θέλει μὲ σκοτώσει,
 γῆ, ἃ δὲν τὸ μάθῃ, γλήγορα πῶς θέλει τήνε δώσει
 τινὸς μεγάλου βασιλαιοῦ... στέχω καὶ λογαριάζω
 κι' ἀναστενάζω μοναχὰς καὶ ν' ἀποθάνω κράζω.
 Καρπόρορε, 'ς τὸ δύνεταί σήμερον βόηθητέ μου,
 430 κ' εἰς τοῦτά μου τὰ βάτανα πῶς νὰ περάσω 'πέ μου!

Κ Α Ρ Η Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- Πανάρετε, τὸ ἐγένηκε ἂν ἦτο μπορεμένο
 νὰ μηδὲν ἦτον ἀπὸ σὲ ποτέ του γεναμένο,
 νὰ μὴν τὸ κάμῃς σοῦ 'θελα δώσει βουλή, ἀδερφέ μου,
 μ' ἀπῆς τὸ πρᾶμμα γίνηκε, γιὰτὶ νὰ πλήσῃς 'πέ μου;
 435 δὲ 'ξάξουν οἱ μεταγγνωμοί, τὰ κλάῦματα δὲ φτάνουν

Στ. 414. καὶ ἄμετρητην... μετὰ μένα. 415. πάσχουσι. 416. 'ς τῇ...
 κρατοῦ. 417. ἡ ἀγάπη. 418. ἀφέντραν ἀξιωμένη. 419. ἐχάρισεν.
 421. μετανοιωμός... μὲ σφίγγει. 422. κρατιοῦμαι. 423. μοῦ μετρεῖ.
 424. μοιάσει. 425. ἃ δέ... ὀγλήγορα. 426. βούηθησέ μου. 431. γ-
 νηκε. 432. ἀπὸ ἐσὲ ποτέ του καμωμένο. 433. νὰ μή. 434. τὸ σφίλλει
 ἐγένηκε, γιὰντα νὰ κλαίγῃς. 435. δὲ βάζουν... φτάνου.

τὸ πρᾶμμαν ἀποῦ γίνηκε μέσα μας νὰ λιγάνουν.
 Γιὰ τοῦτο, φίλε μ' ἀκριβέ, θές νὰ παρηγορᾷσαι
 καὶ γνωστικός σὰν πάντα σου 'ς τὴν χρειὰν ἐτούτη νά'σαι,
 καὶ νὰ λογιᾷσης μοναχὰς πῶς οὐρανὸς κ' ἡ μοῖρα
 καὶ σὲ κ' ἐκείνην ἀκομὴ 'ς τοῦτο τὸ πρᾶμμα σύρα· 440
 γιὰτὶ μηδὲνα γίνεται κἄμωμ' σὰν αὐτῆνο,
 δίχως τὸ θέλημα ἐτουνῶν τῶν δυὸ πραμμάτων κρίνω.
 Τὸ πῶς παιδ' εἶσαι βασιλαιοῦ λόγι'ασε σὰν κ' ἐκείνη,
 κ' ἀνέν κ' ἡ τύχη ἄδικη καμμιὰ φορὰ σοῦ 'γίνη,
 γιὰ τοῦτο ν' ἀπολπίζεις οὐδὲ ποσῶς τυχαίνεις, 445
 μὰ πλειότεραις καλομοιριαῖς παρ' ἄλλο ν' ἀνημένης·
 τὸ ροιζικὸ ν' ἀσύστατο, κ' ὄντας κανεῖς λογιᾷζει
 πῶς σὲ περίσσιο βάσανο στέκει, τὸν ἀναιθάζει
 'ς ἄμετρη καλορροιζικά, καθὼς μὲ τὸ δικό σου
 'ξόμπλι καθάρια νὰ τὸ 'δῆς μορεῖς 'ς τὸν ἐμαυτό σου· 450
 παιδ' ἤσουνε νοῦς βασιλαιοῦ, σὰν ἔχομε πωμένο,
 κ' ἡ τύχη σὲ κατὰφερε 'ς τοῦτο τὸν τόπο ξένο,
 κ' ἀγάλ' ἀγάλια σ' ἔκαμε 'σὰ βρίσκεσαι μεγάλο
 'ς τ' ἀφέντη μας τὴν ἐπαρχιὰ παρὰ κανέναν ἄλλο,
 κ' ἐκεῖν ἀπ' ὅλαις τσ' ἄλλαις σου καλομοιριαῖς σφαλίζει, 455
 μὲ τσ' Ἐρωφίλης τὴν παντρειά 'ς τ' ἄστρα κορρή σου 'γγίζει·
 γι' αὐτῶς τσῇ πρίκαις ζύγωξε καὶ σπύδαζε νὰ λπίζης
 καλομοιριαῖς παντοτιναῖς καὶ νὰ καλοκαρδίζης·

Στ. 436. ἐγίνηκε... λιγάνου. 437. φίλε μου. 438. 'ς τοῦτη τῇ χρειᾷ.
 440. ἐσέ... ἐσύρα. 442. ἐτουνῶ τῶ δυὸ πραμμάτω. 444. ἀνέ...
 ἀντιδίκη... ἐγίνη. 445. μηδὲ ποσῶς. 446. καλομοιριαῖς. 447. τὸ ροι-
 ζικὸ ἀσύστατο... κ' ἄντα κιανεῖς. 449. ἡ ἄμετρη. 453. κ' ἀγάλια.
 454. 'ς τοῦ ἀφέντη... κιανέναν. 455. κ' ἐκεῖνο ὁποῦ... καλομοιριαῖς.
 456. τσῇ... τῇ... ἡ κορφή σου ἀγίζει. 457. νὰ ὀλπίζης.

κι' ἂν ἔσφαλεις, τὰ σφάλματα τοῦ ἀθρώπου· εἰ ὄσμενα,
 460 κι' ἄνθρωπο δίχως φταίσιμο δὲ θέλεις βρῆ κανένα,
 περιττοπλειᾶς τὰ σφάλματα τοῦ πόθου, ποῦ σηκώνει
 τὸν νοῦ τ' ἀθρώπου τὸ ζημιό, κι' ὅλους μᾶς ἐκομπώνει.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γιατὶ κομπώθηκα κ' ἐγώ, περίσσι' ἀναστενάζω
 κ' ἐπίβουλο τ' ἀφέντη μου τὸν ἐμαυτό μου κράζω.
 465 ὦφου, καὶ ποιὸς τὸ σφάλμα μου τ' ἄμετρο ν' ἀγροικήσῃ
 κι' ἄτυχης γνώμης καὶ κακῆς νὰ μὴ μὲ νοματίσῃ!

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Ὅποιος γνωρίζει μιὰ καρδιά τοῦ πόθου πληγωμένη
 πόσαις φοραῖς τὴν καίγουσι, πῶς εἶν' τυραννισμένη,
 λογιᾶς, ἂν ἔχῃ διάκρισι, δὲ θέλ' ἀποκοτίσει
 470 λόγο μηδένα σὲ κακὸ γιὰ σένα νὰ μιλήσῃ.
 Ἔτσι μὴδὲ πρκαίνεσαι γιὰ πρᾶμμα καμωμένο,
 μὰ κάτεχε νὰ τὸ κρατῇς, ὅσο μπορεῖς, χωσμένο.
 ἄφησε ὅταν εὐρίσκεται τὸ πρᾶμμα νὰ περάσῃ,
 γιατί ὁ καιρὸς τὰ πράγματα καθημερινὸν ἀλλάσσει.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

475 Ἐγὼ 'ς τὰ φύλλα τῆς καρδιάς πάντα τὸ θέλω χώνει,
 ἄμμ' ὁ καιρὸς κάθ'α φουρνὸ εἶν' ἀποῦ φανερώνει.
 μ' ἀπῆτις εἶν' ἀσύστατο τὸ ροιζικό, φοβοῦμαι
 νὰ μὴ ζηλέψῃ 'ς τὴν πολλὴ καλομοιργιὰν ἀποῦ 'μαι,
 καὶ ρίξῃ με σὲ βάσανο τόσον, ἀποῦ ποτέ μου

Στ. 459. ἡσφαλες, τὰ σφάλματα 'ς τὸν κόσμον εἶν. 460. κανένα. 461. πράγματα τοῦ πόθου ἀποῦ σηκώνου. 462. ζημιό, κι' ὅλους νὰ τὴν κομπώνου. 463. ἐκομπώθηκα κ' ἐγὼ γιὰ κείνο. 465. σφάλμα. 468. πόσαις φωτιαῖς... πόσα τ. 469. λογιᾶζω... θέλει. 470. μουδέν. 476. ἄμμ' ὁ καιρὸς κάθ'α κούρῃ εἶναι. 477. κι' ἀπῆτις εἶναι.

νά μὴν πορέσω νά γερθῶ, Καρπόφορ ἀδερφέ μου. 480

Ω, πόσα καλορροϊζικός νά κράζεται τυχαίνει
γείς ἀποῦ μιὰ καλομοιργιά δὲν ἔχει γνωρισμένη,
γιατὶ γνωρίζωντάς τηνε ἔς τὸ ὅστερο νά τοῦ λείψῃ,
νά στέκῃ πλείον του δὲν πορεῖ δίχως καῦμό καὶ θλίψι.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πέ μου νά ζῆς, Πανάρετε, μπορείς νά τὴν ἀφήσῃς, 485
μπορεῖς ποτέ σου δίχως τῇ μιᾶν ὥρα πλειὸ νά ζήσῃς;

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο κορμί νά ξεχωρίτῃ
ἀποῦ τὴν ἰδιάν του ψυχὴ, καὶ νά μπορῇ νά ζήσῃ;
χωρὶς ἀέρα τὸ πουλί, χωρὶς νερὸ τὸ ψάρι,
πῶς εἶναι δυνατόν τῶνε νά ἔχουσι φύσις χάρι; 490
κ' ἐμέ πῶς μοῦ ἔναι μπορετὸ μὲ δίχως τὴν κερά μου
νά ζιῶ ἔς τὸν κόσμον, γῆ ποτέ νά ἔχω τὴν λευτεργιά μου;
Χίλια κομμάτια πλειὰ καλιὰ τὰ μέλη μ' ἄς γενοῦσι,
κ' ὅχι ποτέ τ' ἀμμάτιά μου νά τήνε στερευτοῦσι!

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Λοιπὸν ἀνέ καὶ δὲν μπορῆς νά τὴν ἀφήσῃς πλειό σου, 495
γιάντα νά βασχνίζεσαι μὲ τὸ μετὰγνωμό σου;
διῶξε τῇ πρίκαις τὸ ἄκαιραις σοῦ ξαναλέγω πάλι,
κ' ἀνήμενε τὸν οὐρανὸ τέλος καλὸ νά βάλλῃ
ἔς τούτῃ τὴν ἀρχισμένη σου καλομοιργιά τὴν τόση,
τύσαις ἀποῦ ἔχεις μετὰ σέ χάριτες νά πλερώσῃ. 500

Στ. 482. ἀποῦ. 484. πλειό . . . μπορεῖ . . . καῦμούς. 486. μπορεῖς
μνιὰν ὥρα δίχως τὴ πλειά. 487. ἰδιά του. 490. πῶς εἶναι μπορεζάμε-
νο νά ἔχουσι ζῆσις χάρι. 491. πῶς εἶναι. 492. τὴ λ. 493. τή? μέλη
μου. 494. Ὅχι. 495. λοιπὸ ἀπειδὴ καὶ δέ . . . μπλειό. 496. γιατί.
497. πρίκαις, διῶξέ τῃ. 500. ἀπ' ἔχεις.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορε, τὰ λόγιά σου παρηγοργιά περίσσα
 ἔς τὴ βαρεμένη μου καρδιά σήμερον ἐχαρίσα,
 καὶ χαίρομαι πῶς ἄκουσες τὰ ἔχεν ὁ λογισμός μου,
 ἔς ὃ, τι μοῦ λάχει νὰ μπορῇς νὰ γίνεσαι βοηθός μου.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

505 Τὸν νοῦ μου καὶ τὴ γλῶσσά μου, τὰ χέργια, τὴ ψυχὴ μου
 κι' ὃ, τι ἄλλο πρᾶμμα βρίσκεται νὰ ἔχω ἔς τὴ μπόρεσί μου
 σοῦ τάσσω ἔς τούτῃ τὴ δουλιά· μὰ λόγια δὲν τυχαίνει
 φίλοι, σὰν εἴμεσθεν ἐμεῖς, μέσα τως νὰ πληθαίνῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Πῶς μ' ἀγαπᾷς, Καρπόφορε, καλότατα γνωρίζω,
 510 κ' εἰς τοῦτά μου τὰ βάσανα μόνο ἔς ἐσέν' ὀλπίζω.
 Μὰ ἔς τὰ παθγιόνια πᾶ νὰ ἰδῶ τί κάνουν οἱ στρατιῶταις,
 κι' ἀπάνω ἔς τοῦτο θέλομε μιλήσει πάλι ἐτότε.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Πήγαινε, κ' ἔρχομαι κ' ἐγώ, καὶ πάλι ἐκεῖ μπορούμε
 καλλίτερα ἔς ὃ, τι ἔχομε νὰ κάμωμε νὰ ἔδωμε.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

515 Ὡς ὁ καλὸς οἰκόνομος μὲ προθυμίᾳ σπουδάζει
 πρὶ τὸ χειμῶνα τῇ καρποῦς σπίτι του νὰ σοδιάζῃ.

Στ. 501. παρηγοριά. 504. βοηθός. 507. τυχαίνου. 508. εἰμί-
 στανε μέσα μας νὰ πληθαίνου. 509. καλότατα κχτέχω. 510. μόνον
 ἐσέναν ἔχω. 514-515. Βασιλέας, Σύμβουλος.

Λείπουσιν ἐκ τοῦ χειροογράφου οἱ στίχοι 521-566.

καὶ τότε δὲ χρειάζεται τίσοτας, μὰ κοιμᾶται
 μὲ δίχως ἔγνοια καὶ πολλὰ φρόνιμος μαρτυρᾶται,
 τέτοιας λογῆς κ' οἱ βασιλοὶ πρέπζι νὰ διορθόνου
 τὰ πράγματα τὰρχόμενα σὰν καὶ τοῦ ἴδιου χρόνου, 520
 καὶ νὰ σκοποῦσι τὰ ἴστερα σὰν νά'σαν ὁμπροστά τως,
 γιὰ νά'ναι πάντ' ἀθάνατοι κι' αὐτοὶ κ' ἡ βασιλεία τως.
 Χιλίους μεγάλους βασιλεῖους πλούσιους καὶ μπορεμένους
 τὸν περαζόμενο καιρὸν ἔχομε γροικημένους,
 κ' εἶδασι καὶ τὰ ἴμάτιά μας περισίους, ν' ἀποθαίνουν, 525
 κ' ἡγ' ἐπρχαῖς τῶνε ζημιὸν ἔς τὸν ἄνεμό νὰ πηαίνουν,
 γιὰτὶ ἔγνοια δὲν τοὺς ἔκοβγε κ' ἐκεῖνα νὰ θωροῦσι
 ξοπίσω τοῦ θανάτου τως ἀπ' ἔχουσι νάρθουσι.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Σύμβουλε, ξεύρεις το καλὰ τὸ πῶς παιδί κανένα
 παρὰ τὴν Ἑρωφίλη μου δὲν ἔχω καμωμένα, 530
 γιὰ κεῖνο εἶναι πάντα τση ἴμάτιά μου καὶ ψυχὴ μου,
 παρηγοριὰ καὶ θάρρος μου κ' ἐλπίδα μοναχὴ μου·
 κι' ἂν εἶναι κι' ὡς τὸ σήμερο δὲν εἶναι παντρεμένη,
 μ' ὅλ' ὁποῦ τόσοι βασιλεῖοι τὴν ἔχου ζητημένη,
 δὲν εἶν' παρὰ γιὰτὶ πονεῖ καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου 535
 νὰ τὴν ἰδοῦν τ' ἄμμάτιά μου πῶς βγαίνει ἀπὸ σιμά μου.
 Γώρ' ἀποῦ σφίγγουσιν ἐμέ τὰ γερατεῖα, κ' ἐκείνη
 δότομ' οἱ χρόνοι πλειότερα τὴν κάμασι κ' ἐγίνη,
 μοῦ φαίνεται πῶς εἶν' πρεπὸ καὶ δίκηο νὰ γυρέψω
 κανένα ἄξιο βασιλεῖο γοργὸ νὰ τὴν παντρέψω. 540
 Ἔτσι ἐπειδὴ μᾶς ἤρθασι τοῦτ' οἱ προξενητάδες
 πεμπάμεν' ἀπὸ δυὸ ψηλοῦς καὶ πλούσιους βασιλειάδες,
 ὅλοι μου οἱ συμβουλάτοροι θέλω νὰ μαζωκτῇτε
 καὶ μὲ περισσὶα πεθυμιὰ κ' ἐξέτασι νὰ ἴδῃτε
 ποιὸς εἶν' ἀποῦ τσῇ δυὸ καλιά, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ κάμω 545
 μετὰ τὴν βουλή σας ὁλονῶν τὸν ἐδικό τση γάμο.

Ἵ τοῦτο τὸ μέσος κάμετε τῇ δυὸ προξενιτάδες
 νὰ τῇ τιμᾶτε, σύμβουλε, σὰν νὰ ἴσαν βασιλειάδες.
 Τώρα τῇ θυγατέρα [μου] πᾶ ναῦρω νὰ τῇ δώσω
 550 λόγο γιὰ τούτη τὴν παντρεία, τὴν γνώμη τῇ νὰ γνῶσω.
 πρεπὸ μοῦ φαίνεται κι' αὐτή, σύμβουλε, νὰ κατέχη
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα, παραμπρὸς καὶ νὰ μοῦ ἴπῃ ποιὸν ἔχει
 καλλίτερα ἐκ τοὺς δυὸ τῶνε, καλὰ κ' οἱ δυὸ μεγάλοι
 νὰ ἴναι κ' εὐγενικώτεροι παρὰ ἴς τὸν κόσμον ἄλλοι.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

555 Πρέπὸ ἴν' ἀφέντη, κι' ἄγωμε κ' ἐμεῖς κ' οἱ ἄλλοι δοῦλοι
 τῇς ἀφεντιᾶς σου τὸ ταχὺ νὰ μαζωκτοῦμεν οὔλοι,
 καὶ μπιστεμένα, κατὰ πῶς εἴμεστα κρατημένοι,
 θέλομ' ἰδεῖ τὸ πρᾶμμ' αὐτὸ τί μέλλεται νὰ γένη.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ μοναχός.

Ἰνέν κ' οἱ καλορροίζικοι τὸν κύκλον ἐμποροῦσαν
 560 τοῦ ροιζικοῦ μέ τὰ σχοινιά δεμένο νὰ κρατοῦσαν,
 γι' Ἰνέν κ' ἡ τύχη σὰν τροχὸς δέν ἤθελε γυρίζει
 κ' ἐκείνους ἀποῦ κἀθουνται ἴψηλὰ νὰ μὴ ἴγκρεμνίζη,
 σήμερον καλορροίζικο ἴς τὸν κόσμον πλειὰ μεγάλο
 τὸ βασιλειό μας εἴχα ἴπει παρὰ κανέναν ἄλλο.
 565 μ' ἴπητις κᾶποιο ροιζικὸ ἴς τὸν κόσμ' Ἰνακατῶνει
 καὶ πλούσιους ῥίχνει χαμηλὰ κι' Ἰνήμπορους σηκώνει,
 δέν πρέπει, πρίχου ἴδεῖ κανεῖς τὸ τέλος, νὰ παινέση
 τὸ ἄρχαῖς ποτὲ καλομοιργιὰ τ' ἄθρώπου, γὴ ἴς τὴ μέση,
 γιὰτὶ ὅσο πλειὰ τόνε θωρεῖς ἴς τὰ ἴψη πῶς καθίζει

τῇ τύχῃ καὶ μέ τὴν κορφή 'ς τὸν οὐρανὸ πῶς ὕψιζαι,
 τόσο θάνδέχεται νὰ ὀδῇ πεσμένη τὴν τιμὴν του,
 κ' ἀποῦ ἔσανε τὰ πόδια του, ῥιμμένη τὴν κορφή του·
 κ' ὅσο τότε στοχάζεται βρυσανισμένο πάλι
 μέ πλείσι κακορροϊζικιά καὶ μέ φτωχιά μεγάλη,
 θέλει νὰ ὀπίζῃ σὲ ὕψιλὸ σκαλὲρι καθισμένο
 νὰ τὸν ἰδῇ χαιράμενο καὶ καλοκαρδισμένο.
 Γιὰ τοῦτο, ὡς εἶπα, δὲν παίνω τοῦ βασιλεῖα τὰ πλούτη
 καὶ τὴ μεγάλην πόρεσι ποῦ ἔχει τὴν ὥρα τούτη,
 μὰ τὸν θεὸν παρακαλῶ τὴν τύχη του νὰ ῥίση
 τὸν κύκλο τῇ ξανάστροφᾳ ποτὲ νὰ μὴ γυρίσῃ·
 κ' ἀπῆς ἡ θυγατέρᾳ του μόνι κατὰ θέλει νὰ ἔχῃ
 κληρονομιά 'ς τὰ πλούτη του, ἑταῖρι ἄξιον νὰ τῇ λάχῃ,
 σὰν εἶ καὶ κείνη εὐγενική καὶ βασιλειοβγαλμένη
 κ' ἀπ' ὅλων τῶν ἀρετῶν τῇ χάρες στολισμένη.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἐρωτα, ἀποῦ συχνιά 'ς τῇ πλειά μεγάλους
 κ' ὁμορφους λογισμοὺς κατοικημένος
 βρίσκεσαι, τῇ μικροὺς μισῶντας τὸ ἄλλους,
 κ' ἔσ' εἶσαι δυνατὸς καὶ μπορεμένος,
 καὶ τόση χάριν ἔχουν τ' ἄρματα σου
 ποῦ βγαίνεις πάντα μ' ὅλους κερδαίμενος·

Στ. 571. θὰ θέλειται? 572. ἐποῦ... τῇ. 575. ὀπίζῃ. 576. τόν·
 δῇ. 577. δέ. 578. ἐμπόρεσι ποῦ ἔχει. 579. τὸ θεό... νὰ ὀρίσῃ. 580.
 ξανάστρουφα. 581. μονάχῃ θέλει. 582. κληρονομιά... ἄξιο. 583. εἶ.
 Πρὸ τοῦ Χοροῦ τὸ χειρόγραφον φέρει « Τέλος τῇ πρώτης πράξις. »
 585. ἀποῦ τῇ. 587. σὲ μερκούς, μισῶντας τῇ. 588. κ' ἐσ' εἶσαι ἀ.
 δυνατός. 589. κ' ἔχουσι τότε χάρι.

- μάλιος τὰ τόσσα βρόχια τὰ δικά σου
 γλυκιά, καὶ μετ' αὐτὰ τόση ἔχου χάρι
 μ' ὅποιο κι' ἂν ἐμπερδέσῃ 'φχαριστᾷ σου,
 κι' ἄγριος, ὡς θέλει νὰ 'ναι σὰ λειοντάρι,
 595 πᾶσα κιανεὶς συμπέφτει μετὰ σένα,
 καὶ πεθυμᾷ πληγὴ ἀπὸ σὲ νὰ πάρῃ.
 Κι' ὅχι γοὶ ἄθρῳποι μόνο γνωρισμένα
 σ' ἔχουσι τί 'μπορεῖς καὶ πόσο 'ξάζεις,
 μὰ τὰ βερτόνι' αὐτὰ τὰ χρυσωμένα
 600 'ς τὸν οὐραν' ὄντα θέλῃς ἀναιθάζεις
 μ' ἀποκοτία καὶ δύναμι μεγάλη,
 καὶ τὴν καρδίᾳ τοῦ Ζεῦ τὴν ἴδια σφάζεις,
 καὶ τόση παιδωμὴ καὶ τόση ζάλη
 τοῦ δίδεις, ἀπ' ἀφίνει τὸ θρονί του
 605 κ' ἔρχετ' ἐδῶ 'ς τὴ γῇ μὲ πρόσοψι ἄλλη.
 Γιὰ χάριν σου ὁ γιαλὸς μέσ' τὸ καυκὶν του
 στέκει, κ' ἡ γῆς γιὰ σένα δὲ γυρίζει,
 καὶ μιὰν ὁ δ' ὀρφανὸς (sic) κρατεῖ δикήν του.
 Γιὰ σένα πᾶσα φύτρο πρασινίζει,
 610 πᾶσα δεντρὸ πληθαίνει καὶ ξαπλώνει
 κι' ἄθους κι' ὀπωρικὰ μᾶς ἐχαρίζει.
 Δάσος τόσ' ἄγριο ζῶ' ποθές δὲ χώνει,
 γῇ ψάρι ὁ γιαλός, τὴ δύναμί σου
 νὰ μὴ γροικοῦν κι' αὐτὰ νὰ τὰ πληγώνῃ.

Στ. 591. ὄσα τὰ βράχια? 592. χλῖα? 593. κι' ὅποιο κι' ἂν ἐμπερ-
 δέσου εὐχαριστᾷ σου. 594. ὡσά. 597. κι' ὅλοι οἱ ἄθρῳποι τὸ 'χευ γν-
 ρισμένα. 598. κ' ἔχουσι τό. 599. βελτόνια? 600. ὄντε. 602. Στ.
 604. ἀποῦ. 605. χάρι. 607. κι' οὐδὲ ὀρανὸς ὀγιὰ δικήν του. 611. κ-
 πωρικά. 612. δάσος ποτὲ ὄσο ἄγριο δὲ σοῦ χώνει. 613. 'ς τὸ γιὰ.
 614. γροικοῦ.

ΕΡΩΦΙΑΗ. ΠΡΑΞΙΣ Α.

Ὡς τῷ γυναικῷ τ' ἄμμάτια τὸ θρονί σου
 κρῦπτ' εἰς, καὶ ὅκ τὰ χιονάτα καὶ ὁμορφά τως
 προσώπατα πληθαίν' ἢ μπόρεσίς σου·
 Ὡς τὰ χρυσωμένα κείνα τὰ μαλλιά τως,
 Ὡς τὰ δροσερά τως στήθη τ' ἀσημένια,
 Ὡς τὰ κοραλένια χεῖλη τὰ γλυκά τως
 πέτεσ' ὀλημερνῆς, καὶ μαραμένα
 τὰ μέλη νὰ θωρῆς συχνὰ σ' ἀρέσει,
 τ' ἄμμάτια ταπεινὰ καὶ ἀνακλῆμένα,
 γιὰ νὰ ἔμποροῦσι εἰς τὸ ἴσπερ' ὅποιοι κλαῖσι
 γιὰ κόρης ὁμορφιά καὶ ἀναστενάζουν
 περισσ' ἄδικο κριτὴ νὰ σὲ λείσι,
 καὶ κείνη τῇ χαρ' ἀποῦ δοκιμάζουν
 τοῦ πόθου πλεῖα γλυκεῖα καὶ πλεῖα δροσάτη
 καὶ πλεῖα χαριτωμένη νὰ λογιάζουν.
 Γιὰ κείνο τοῦ Πανάρετου γεμάτη
 πάντα ἔχει τὴν καρδιά καὶ μούσους καὶ βάρη
 καὶ πάντα ταπεινὸς εἰς τὴν γῆν περπάτει·
 τώρα ἔπειδ' ἔχουμε νὰ πάρη
 τέτοι' ἄξια πλερωμὴ εἰς τὴν δούλεψίν του,
 τέτοι' ἄξιο θησαυρό, τέτοιο λογάρι,
 κάμε παρακαλῶ σε τὴν δικήν του
 κόρη νὰ τοῦ φυλάσσης ὅταν τυχαίνει

Στ. 615. εἰς τῷ βγενικῷ τ' ἄμμάτια εἶν. 617. καὶ τὰ. 619. στή
 εἰς τὰ βαμμένα. 620. καὶ κορ. 622. σοῦ ἀρέσει. 624. Ὀλόκληροι
 στίχος λείπει. 626. κριτὸν ἄδικο περισσὰ νὰ σὲ λείσι. 627. χαρὰ
 δοκιμάζου. 628. πλεῖα συχνιά. 629. λογιάζου. 631. ἔχεις τὴν καρδ
 632. περπάτει. 633. ἀπειδ'... ἤκαμες. 634. ἄξια... δούλεψι. 635.
 τέτοιο ἄξιο. 637. σά.

- κ' εἰς κίνδυνον μὴ βάλλῃς τὴν ζωὴν σου.
 Τούτῃ τὴν προξενίαν τὴν πρὶ καμένην
 640 φοβοῦμαι δυνατὰ, πολλὰ τρομάσω
 καὶ ὅλην γροικῶ ἢ καρδιά μου καὶ λιγαίνει,
 τὰ μέλη μου χωρίζου, καὶ ὄψι ἀλλάσσω,
 κ' εἰς χίλια μέρη ὁ νοῦς μου διασκορπᾶται
 σὰν νὰ ἔμουν βραδυασμένη ἐς ἄγριον δάσος,
 645 μὴ τὴν ἀποδεχθῇ, μὴν πῇ φοβᾶται
 τὸ βασιλεῖον πῶς θενὰ τὴν πατρέψῃ,
 γιὰτὶ μεγάλο πρᾶγμα εὐθὺς γεννᾶται.
 Τούτῃ τὴν τύχην, Ἐρωτα, νὰ στρέψῃ
 ἔξοπίσω τὴν κακὴν χάριν τοῦ δῶσε,
 650 καὶ πλεῖον οὐρανὸς καμμία μηδὲν τοῦ πέψῃ,
 σὰ θέλει, δυσκολίαν παρακαλῶ σε.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

Στ. 640. ἀδυνατά. 641. καὶ κρυαίνει. 644. σὰ νὰ ἔμουν. 645. τὴν.
 646. θὰ τήνε. 647. αὐτοῦ. 648. τὴ νύκτα. 650. μπλεῖον... καμμία
 ἄλλη μή του.

Λεῖπει τὸ « Τέλος τῆς πρώτης πράξης » τεθὲν πρὸ τοῦ Χοροῦ.

ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟ.

ΔΑΙΜΟΝΕΣ, ΑΡΜΙΝΤΑ, ΡΙΝΑΛΔΟΣ καὶ Ἰ

Ἕνας δαίμονας πρὸς τῇ ἄλλους μ

Δ Α Ι Μ Ο Ν Ε Σ .

Πνέματ' ἀποὺ τὸν οὐρανὸν 'ς τὸν ἄδην ἔξωρισμι
'ς τὴν κόλασι συντρόφοι μου καὶ δοῦλοι σάν κ
κρίνω πᾶς ἓνας ἀπὸ σᾶς καλότατα θυμᾶται
πῶς μετὰ μένα μιὰ φορὰ μέ δόξα 'κατοικᾶτε
'ς ὕψη ἀπάνω τ' οὐρανοῦ, καὶ πῶς 'ς τὴ μάχ' ἐ
τὴ φοβερὴ ποῦ μετὰ μᾶς καὶ τῶν θεῶν ἐγίνη
τόσά 'χαμεν ἀντίδικη τὴν τύχη, ἀπ' ὅλοι ὁμάδ
κάτω μέ τόση μας 'ντροπὴ μᾶς ἔρριξε 'ς τὸν ἄ
κι' ἀντὶς τὴ μέρα τὴ λαμπρὰ καὶ τὸν καθάριον
κι' ἀντὶς τὴ λάμψι καὶ τὸ φῶς ὁμορφο ἀστέρω
'ς τ' ἄκταφα κάτω στέκομε τ' ἄδην σκοτεινιασμέ
μ' ἄμετραις λόχαις καὶ φωτιαῖς πάντα τυραννισί
Κ' ἐκεῖν' ἀποῦ 'ναι πλειότερο, δέτε τὴν ὀρεξίν το
'ς τὸ θάνατο γιὰ λόγου μας ἔδωκε τὸ παιδίν τε
κ' ἤρθε κ' ἐκρούσεψε ζημιὸ τὸν ἄδην κ' ἐγδυσέ μο

Ἰντερμεδίο πρῶτο. Λεῖπουσι « ἓνας δαίμονας πρ
μιλεῖ. » Δαίμων ἀντὶ Δαίμονες. Στ. 1. πνεύματα
ισά. 3. κρίνω, καθέναν. 4. ἐκατοικᾶτε. 5. 'ς τὴ μάχ
μᾶς τὴ φοβερή... τῶ. 7. τόσα... τή... ἀπῶ δοῦλοι
ὄν ἄδην. 9. τό. 12. μέ. 13. ἐκεῖνο. 14. ἤπεψε τὸ π.

- καὶ μοναχὰς τσῇ κόλασις τῇ λόχῃ ἄφηκέ μας,
καὶ νικητῆς ἐγύρισε περίσσια τιμημένος
'ς τὸν οὐρανὸ καὶ στέκεται πᾶτ' ὥρα δοξασμένος.
Μὰ γιάντα τσῇ παληοὺς καὶ τοὺς καὶ τὸν παληὸ μας πόνω
20 τῶρα ξαναθυμίζωντας 'ς ὅλους σας καινουργιόνω!
τὰ περασμέν' ἄς πάψωμε, καὶ κεῖνα ποῦ μᾶς κάνει
τὸ σήμερο πᾶς ἓνας μας 'ς τὸ λογισμόν τ' ἄς βάνη,
πῶς πάσχει καὶ στοχάζεται μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλον τρόπο
τὸ πλῆθος ὅλο μετ' αὐτὸ νὰ σύρη τῶν ἀθρώπων.
25 'Δέτε 'ς τὰ Γεροσόλυμα πῶς εἶναι μαζωμένοι
τόσοι πιστοὶ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πάσχου θυμωμένοι
τσῇ φίλους μας τσῇ ἔμπιστικούς τσῇ Τούρκους ν' ἀφνίσου
κ' ἐλευθεριὰ τσῇ χριστιανούς τσ' ἐχθρούς μας νὰ γυρίσου!
κι' ἂν ἔλειπε μιὰ φίλαινα πιστὴ μας κορασίδα,
30 καμμιά τσῇ ἑλευθερίας τωνε δὲν εἶχασιν ἐλπίδα.
Τούτῃ ἀπὸ τσ' Ἀνατολῆς τὰ μέρη εἶχε σώσει
τσῇ λογισμούς τῶν χριστιανῶν μόνον γιὰ νὰ ἔξηλώσῃ,
καὶ πλείσια ἀνακατώματα καὶ ταραχὴ μεγάλη
γιὰ τσ' ὁμορφιαῖς τσῇ τσῇ πολλαῖς μέσα τῶς εἶχε βάλλει.

Στ. 16. τῇ κόλασι καὶ λόχην. 18. 'ς τοὺς οὐρανοὺς... κτλ. 19. τό. π. 20. ὅλους μας φανερώνω. 21. περασμένα... ἐκεῖνα ἐπὶ. 22. τὴν σήμερον καθ' ἓνας μας 'ς τὸν λογισμόν του.

Μεταξὺ τῶν στίχων 24 καὶ 25 τὸ χειρόγραφον τοῦ Λεγρανδίου περιγράφει καὶ τοὺς ἐξῆς δύο.

γιαύτως καθημερινὸν θεωροῦ τ' ἁμμάτια τὰ δικὰ μας
βριμμένῃ καὶ ἀνεψήφιστα 'ς τὸν κόσμον τὰ εἰδωλά μας.

Στ. 25. πῶς εἶν' ἐμαζωμένοι. 26. πάσκου. 27. τσῇ δούλῳ μου. 28. ἐμπιστικούς. 29. ἐλευθεριὰ 'ς τοὺς Χ. τσῇ. 30. καμμιά... εἶναι. 31. ἔχει ὀλπίδα. 32. Ἐτούτῃ... τσῇ Ἀ. τὰ μέρη ἐκεῖ εἶχε σώσει. 33. γιὰ τσῇ.

μαλλιαῖς ἐσηκωθήκασι κι' ὀχθριταῖς ἐγενήκα
 κ' εἰς σύγχυσεσ καὶ σκοτωμοὺς γιὰ λόγου τση ἐμπήκα·
 καὶ μέσα 'ς ὅλα νίκησε μέ τῇ γλυκειά τση νειότη
 τὸν πλειά τως δυνατότερο καὶ 'ζακουστὸ στρατιώτη·
 γιὰ κεῖνο τὸ 'Ρινάλδον τως μιλῶ τὸν ἀντρειωμένο,
 τόσα 'ς τῇ μάχῃ ξακουστό, κ' ἔτσι χαριτωμένο,
 γιὰ κεῖνον ἀπ' ὀλπίζουσι μόνον καὶ καρτεροῦσι
 μέ τὴν ἀντρειά του τῆς Σιών τὰ τείχη πῶς χαλοῦσι,
 γιὰ κεῖν' ἀποὺ τῇ χέραν του χίλι' ἀρφηνὰ ἀπομεῖνα,
 κι' ὡσὰ λειοντάρι ἀγριώτατο τὸν τρέμ' ἡ Παλαιστίνα,
 γιὰ κεῖνο σὲ κοντολογιὰ ποῦ μέλλεται νὰ βάλῃ
 σταυρὸ 'ς τὰ Γεροσόλυμα μέ πρίκα μας μεγάλη.
 Μὰ 'κεῖνη ἀποὺ τὸν πόλεμο τὸν ἔβγαλε κι' ὁμάδι
 'ς τοῦ πόθου τση ξεφάντωσε, στέκου πουρνὸ καὶ βράδυ·
 κι' ὀγιά νὰ μὴ μπορούσινε πλειὸ νὰ τση τότε πάρου,
 κ' οἱ χριστιανοὶ νὰ χάσουσι τὰ πάσχου μονητάρου,
 'ς ἐτούτῃ τῇ μακρὰ 'ξοριὰ μ' ἔκαμε νὰ περάσω
 μαζί σας, κ' ἔναν ὁμορφο περβόλι νὰ ρδινιάσω
 γιὰ νὰ μπορῇ 'ς ἀνάπαψι κ' εἰσὲ χαρὰ μεγάλη
 καὶ μ' ἄλλαις περιδιάβασε, τσ' ἀγάπης τὴν ἀγκάλη
 τὴν ἐδική τση πάντα τση χωσμένο νὰ τὸν ἔχῃ,
 δέχως κανεῖς ποῦ βρίσκεται ποτέ του νὰ κατέχῃ.

Στ. 35. μάχαις ἐσηκωθήκασι, ὀχθριταῖς ἐγενήκα. 36. καὶ εἰσὲ λειαῖς. 37. ἐνίκησε... γλυκὴ τῇ νειότη. 38. τό. 39. τὸ 'Ρ... ἀντρεωμένο. 41. ἀποῦ ἐλπίζουσι μόνο. 42. ἀντρειά του τῇ πολλῇ τὰ τείχη. 43. κεῖνο ποῦ ἐκ τῇ... χίλια κρῖμα? ἐπομεῖνα. 44. λειοντάριν ἀγριὸν τὸν τρέμει. 47. ἐκεῖνη... τὸ πόλεμο τὸν ἔβγαλε. 49. καὶ γιὰ νὰ μπορούσινε πλειά. 50. τὰ πάσχουσι νὰ χάσου μονοτάρου. 51. ὀξοριὰ. 52. νὰ ὀρδινιάσω. 54. μέ πλείσιν περιδιάβασε τση... 'ς τὴν. ἐκινεῖς.

- Ἔτσι, ὡς θεωρεῖτε, τὸ ζημιὸν ἐκτίσθη τὸ περβόλι,
καὶ τῇ θεωρίᾳ ν' ἀλλάξωμε, συντρόφοι κάμετ' ὅλοι·
θεργιά γενήτε μερτικὸ νὰ βλέπωμε τὸν τόπο,
60 νὰ μὴν τόνε πατήσουσι πόδι' ἄλλονῶν ἀθρώπων·
ἄλλοι ἄς γενοῦσινε πουλιά γλυκὰ νὰ κηλαδοῦσι,
σὲ πλείσια περιδιάβασι πάντα νὰ τὸν κρατοῦσι·
κι' ἄλλοι κοράσια ἄς γενοῦ, καὶ τακτικ' ἄς γυρεύγουν
ἔς ἐκεῖνον ὅσον ἡμποροῦν πάντα νὰ τῶς δουλεύγουν.
65 Κι' ὅσαις ἡμπορεῖτε γαλλουφιαῖς, χορούς, παιγνίδι' ἀντάμην
μὴ λείψῃ οὐδένας ἀπὸ σᾶς, σὰν ἔρθῃ νὰ τοῦ κάμῃ.
Μὰ νέφαλο ἓνα σύντηρῶ κ' ἐπῶδας καταιβαίνει·
τούτ' εἶν' ἡ κόρη, κ' ἔρχεται τώρα συντροφιασμένη
μὲ τὸ Ῥινάλδο. Γλήγορα σὲ μιὰ μερ' ἄς σερθοῦμε,
70 τὴν πρόσοψι ν' ἀλλάξωμε νὰ τοὺς ἀποδεκτοῦμε.

(Σὲ τοῦτο καταιβαίνει ἓνα νέφαλο, καὶ βγαίνει ἡ Ἀρμίντα
μὲ τὸ Ῥινάλδο· κ' οἱ Δαίμονες φεύγουν· Ἡ Ἀρμίντα μιλεῖ).

A P M I N T A .

Τοῦτ' εἶν' οἱ τόποι οἱ ὁμοιοί, ψυχὴ μου καὶ καρδιά μου,
τοῦτό 'ναι τὸ περβόλι μου, τούτ' εἶν' ἡ βασιλεία μου!
κόσμοι ἀγαθοὶ καὶ σιγανοὶ κ' οἱ μυριαγαπημένοι

Στ. 57. θεωρεῖτε σήμερον. 58. κ' ἐδᾶ θεωρίαν νὰ ἄλ. 59. ἄς γενοῦμε.
60. μή... πόδια. 62. τοὺς. 63. ἄς δείκτουσι καὶ τακτικὰ ἄς γυ-
ρεύγου. 64. ἀποῦ δύνουνται... δουλεύγου. 65. κι' ὅσαις περιστάσε γα-
λλουφιαῖς. 66. ἐσᾶς. 67. ἐπῶδες. 68. τούτ' εἶναι... θαρρῶ, συντρ. 69.
μνιὰ μερὰ ἄς σερθοῦμε. 70. τὸ πρόσωπο... ἀποδεκτοῦμε.

70-71. Ὅσον ἐτοῦτο φεύγου οἱ Δαίμονες, καὶ καταιβαίνει ἓνα νέφος
μέσα ἀπὸ τ' ὁποῖο ἐβγαίνει ὁ Ῥινάλδος μὲ τὴν Ἀρμίντα.

Στ. 71. εἶναι οἱ τόποι. 72. εἶναι ἡ β. 73. καὶ μέρη ἀγαπημένα.

κι' ἀπὸ μαλλιαῖς καὶ σύγχυσε, περισσὶ ἀναπαμμένοι,
 παντοτεινὴ παράδεισος πᾶσα λογῆς ἀθρώπου, 75
 ξεκούρασι τοῦ λογισμοῦ κι' ἀνάπαψι τοῦ κόπου,
 τοῦ πόθου περιδιάβασις, τσ' ἀγάπης περιβόλι,
 τῶν κορασιῶ ξεφάντωσι καὶ τῷ Νεράϊδῳ σκόλη.
 'Σ τοῦτα, 'Ρινάλδο μ' ἀκριβέ, 'ς τοῦτα λοιπὸ τὰ μέρη
 περίσσια καλορροϊζικὸς χειμῶνα καλοκαῖρι 80
 θέλω νὰ στέκης σὲ πολλὴ κι' ἀμέτρητη γλυκότη,
 μακρ' ἀπὸ τσ' ἔγνοιας τσ' ὄφκαιραις ἀποῦ χαλοῦν τὴ νειότη·
 κι' ὥς ἤσουνε πᾶσα καιρὸ, φῶς, μάτια καὶ ψυχὴ μου
 καὶ τσῆ καρδιᾶς μ' ἀνάπαψι κι' ὀλπίδα μοναχὴ μου,
 θεὸς εἴσται· πάλι, ἀφέντη μου, τώρα καὶ βασιλειός μου, 85
 κ' ἐτοῦτος ὅλος ὁμορφος ὁ τύπος ὁ δικός μου
 πάντα σὲ θέλει προσκυνᾶ, καὶ νόμον ἀπὸ σένα
 θέλει ἀνημένει ταπεινὰ πᾶσα καιρὸ κἀνένα.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

'Αρμίντα μ' ὁμορφότατη, σκλάβος καὶ δουλευτῆς σου
 στέκωντας 'σὺν εὐρίσκομαι 'ς τὴ χάρι τὴ δική σου, 90
 δὲν εἶχ' ἀλλάξει ροιζικό, δὲν εἶχα πεθυμήσει
 κορώνα 'ς τὸ κεφάλι μου ποτὲ νὰ τὸ στολίσῃ·
 τὰ πλούτη καὶ τσ' ἀνάπαψες καὶ τσῆ δροσιαῖς τοῦ κόσμου
 'ς τὸ σπλαχνικό σου πρόσωπο πάντα θωρεῖ τὸ φῶς μου,
 κι' ἀπὸ τὴ μυρισμένη σου καὶ δροσερὴ σ' ἀγκάλη 95
 πᾶσα χαρὰ 'χει τὴν αὐγὴ, πᾶσα δροσιὰ μεγάλῃ.

Στ. 74. περίσσια ἀναπαυμένοι. 76. ξεκούρασις. 77. περιδιάβασις τσῆ.
 78. τῷ κορ. 79. 'Ρινάλδο μου. 81. θέλωμε στέκει. 82. τσῆ ἔγνοιας
 καὶ ἔδεκεῖ? 84. μου. 85. ἀφέντης μου. 88. 'ς κάθα καιρὸ κἀνένα. 89.
 μου. 91. εἶχα. 92. κορώνα τό. 95. καὶ σπλαχνική σου ἀγκάλη. 96.
 κάθα χαρὰ ἔχει τὴν ἀρχή.

- 'Σ πᾶσα γλυκὺ καὶ νόστιμο φιλὶ ἀπὸ σένα πιάνω
 τὰ μέλη 'ς τὴν παράδειτο μοῦ φαίνεται καὶ βάνω,
 τοῦ Ζεῦ κρατοῦμαι σύντροφος, κι' ὅλη τὴ κτίσι ὀρίζω
 100 τοῦ κόσμου, 'ς τ' ὁμορφότατο στήθος ὄντα σοῦ 'γγίζω.
 κι' ὄντ' ἄγροικῶ τὰ λόγια σου τὰ γλυκοσυθεμένα,
 κανένα καλορροϊζικο δὲ ξεύρω σὰν ἐμένα.
- Γιαῦτως γλυκὺς σ' ἀγαφτικός καὶ μπιστεμένος δοῦλος
 τσῆ ὀρισμούς σ' ἀφέντρα μου, θέλω 'σται, κόρη μ', οὔλος,
 105 κι' ὄχι ποτέ μ' ἀφέντης σου, ψυχὴ μου, σὰ μὲ κράζεις,
 κ' ἔτσι, νεραϊδὰ μ' ἀκριβή, κάμε νὰ μ' ἐξοδιάζῃς.

A P M I N T A .

- Χίλιας, 'Ρινάλδο μου, δροσιαῖς περνοῦν ἀπὸ τ' αὐτιά μου
 καὶ μέσα μοῦ ποτίζουνσι καὶ θρέφου τὴν καρδιά μου·
 τοῦτα τὰ λόγια τὰ γλυκὰ μοῦ ξανακκινουργόνουν
 110 τσῆ λογισμούς καὶ πλειότερα 'ς τὸν πόθο μὲ σκλαβόνουν.
 Μὰ τὰ 'χει ὁ νοῦς μου πεθυμιὰ τὰ χεῖλη δὲνμποροῦσι
 σὰ θέλ' ἢ πληγωμένη μου καρδιά νὰ δηγηθοῦσι·
 γιαῦτως σωπῶ, μὰ 'ς τοῦτά μου τ' ἀμμάτια καρφικτὴ σου
 πόση λακτάρα καὶ φωτιά μοῦ δίδ' ἢ πρόσοψίς σου!
 (Εἰς τοῦτο τότε φιλεῖ καὶ λέγει).
- 115 'Ρινάλδο μου, τ' ἀμμάτιά σου παράδεις μοῦ τάττου
 καὶ ζάχαρι τὰ χεῖλη σου 'ς τὰ σωθικά μου στάσου.

Μεταξὺ τῶν στίχων 96 καὶ 97 φέρεται «'ς ἐτοῦτο τήνε φιλεῖ. »

97. 'Σ κάθα... καὶ ὀνόστιμο. 98. τή. 99. Σεῦς κρατιοῦμαι κι' ὅλο
 τὸν κόσμο ὀρίζω. 100. τσῆ κτίσις τ' ὁμορφότατο... ἀγγίζω. 101.
 ὄντ'... γλυκοσυθεμένοι. 102. κανένα... ὡσάν. 103. γλυκὺς σου καὶ
 'πιστεμένος. 104. 'ς τοὺς ὀρισμούς σου πάντα μου... κόρη μου. 105.
 ποτέ σου... νὰ μὲ. 110. λογισμούς μου... σκλαβόνου. 111. καὶ τὶ
 'χει... πεθυμιὰ. 112. θέλει ἢ. 114. δίδει ἢ. — 'Σ ἐτοῦτο τότε φιλεῖ.

Μὰ τσῆ νεράϊδές μου θωρῶ πασίχραις περίστια,
γιατ' ἤρθαμε ὡς θέλομε· κρίνω πῶς ὅσον ἦσα
'ς τοῦτο τὸν τόπο δίχως μου κλιταῖς καὶ πρικκμέναις,
τόσό' ναι ἔδ᾿ περίχραις καὶ καλοκαρδισμέναις. 120

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται οἱ Δαίμονες μετασχηματισμένοι ὡτὴν
κορασίδες, καὶ λέγει ἡ μίχ τως πρὸς τὴν Ἀρμίντα).

Χαριτωμένη μας κερά, πολλ' ἀναζητημένη,
τόσ' ἀπὸ μᾶς τσῆ δούλαις σου πλείσια πεθυμισμένη,
ποῦρι ἔφταξες τσῆ τόπους σου, ποῦρι ἔσωσες, κερά μας,
παρηγοριὰ τῶν ἀμματιῶν καὶ δρόσος τσῆ καρδιᾶ μας
νὰ δώσης πάλι κατὰ πῶς μᾶς εἶχες μαθημέναις, 125
γιατ' ἡμεστάνε δίχως σου περίσσια πρικκμέναις.

(Εἰς τοῦτο σκύφτουςι καὶ τσῆ φιλοῦσι τὰ πόδια καὶ ἡ Ἀρ-
μίντα λέγει).

Περίσσια εἶχα πεθυμιά, κοράσιά μ' ἀκριβὰ μου,
νὰ σᾶς ἐδοῦσι ὅλαις σας τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου·
μὰ δυνατὸ δὲ μοῦ ἔτονε παρὰ πολλὰ ν' ἀργήσω,
γιατ' ἤθελα μὲ θησαυρὸ μεγάλο νὰ γυρίσω. 130

Νὰ πάρω, κορασίδες μου, δὲ μοῦ ἔτονε δοσμένο
τοῦτο τὸ νειὸ τὸν ἀκριβὸ καὶ τὸ χάριτωμένο,
παρὰ μὲ μάκρητα καιροῦ, νὰ ῥίξῃ ἐσᾶς καὶ μένα

Στ. 117. περίσσια. 118. ἤρθαμεν ὡς θέλαμε.... ἦσα. 119. τό-
120. τοσά' ναι ἐδ᾿ χαιράμεναις.

Ἐς τοῦτο ἔρχονται Δαίμονες εἰς πρόσωψι κορασίδω, καὶ λέγει τσῆ
Ἀρμίντας. — Κορασίδες.

121. πολλά. 122. τόσα... πλείσια. 123. 'ς τσῆ... ἔφταξες, κερά
μας. 124. ἀμματιῶ. 126. περίσσα.

Εἰς τοῦτο τσῆ φιλοῦσι τὰ πόδιά τση. — Ἀρμίντα.

127. περίσσα... κοράσα μου. 130. γιατί. 131. δὲ μοῦ ἔτο μπορε-
μένο. 132. νιόν. 133. ῥίξῃ.

καὶ νὰ κρατῇ τὰ πλούτη σας πάντοτε βλεπημένα.

- 135 Κι' ἄς βρῇ συμπάθειο ἢ ἄργιτα, γιὰ τὸ περίσσιο πλούτος
καὶ κέρδος ποῦ μᾶς χάρισε· καὶ ξεύρετε πῶς τοῦτος
ὁ νειὸς μᾶς ῥίξει σήμερο, κ' ἔτσι σιμώσετέ του
κι' ὡς βασιλίου τὰ πόδιά του κλιτὰ φιλήσετέ του,
καὶ μ' ὅσας δύνεστε τιμαῖς ὅλαις τότε δεκτῆτε
140 κι' ἀπ' ὅ, τι ὀρίσει κάμετε ποτὲ νὰ μὴν ἐβγῇτε.

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

- ᾠ πόση ἄμετρη χαρά, ταῖρι ἄξιο τῇ κεφαλῇ μας,
πόσαις γλυκαῖς παρηγορικαῖς μέσα γροικᾷ ἡ καρδιά μας!
γιατὶ 'ς αὐτὸ τὸ πρόσωπο τ' ὁμορφοκαμωμένο
τῆς Ἀφροδίτης τὸ παιδί στέκει σγουραγισμένο,
145 κι' ἀνάπαψες παντοτειναῖς τοῦ λογισμοῦ μας τάσσει
κ' εἰσὲ χαρὰ τὴν ἔγνοιά μας τὴν περασμένη ἀλλάσσει·
γιὰ τοῦτ' ὡς ἄξιου βασιλίου κι' ἀφέντη μνόγομέ σου
δούλεψι μπιστικώτατη, κι' ἀντάμη δίδομέ σου
τοῦ λογισμοῦ μας τὰ κλειδιά, κι' ὅσο κλιτὰ μπορούμε
150 τὰ πόδιά σου τὰ βγενικὰ σκύφομε καὶ φιλοῦμε.
(Εἰς τοῦτο φιλοῦσι τὰ πόδιά του, καὶ ὁ Ῥινάλδος λέγει).

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Δουλός σας, κορσιίδες μου, σκλάβος καὶ δουλευτῆς σας
πάντα θέλω 'σται [ὡς] νὰ ζιῶ, κ' εἰς τούτη φχαριστῶ σας
τὴν τιμημένη ἀποδοχή, κ' εἰς τοῦτο τὸ περίσσο .

Στ. 134. πλούτη μας περίσσια. 135. γιατί περίσσιο. 136. κέρδος μῆ: ἐχάρισε. 139. δύνεστε. 140. κι' ἀπὸ ὅ, τι. 141. πόσῃν... ἄξιο. 143. σγουραφισμένο. 146. τὴν πρίκα μας τή. 147. τοῦτο ὡς ἄξου. 150. βιενικά.

Εἰς τοῦτο τοῦ φιλοῦσι τὰ πόδια .

151. καὶ ἀδερφός σας. 152. θέλω 'σται ὥστε νὰ ζῶ, κ' εἰς τούτ. εὐχαριστῶ.

σπλάχνος ἀποῦ μ' ἐκάμετε σιμά σας νὰ γνωρίσω,
 κι' ἀντίμεψι τὸ λογισμό, τὸν νοῦ καὶ τὴ ψυχὴ μου 155
 κ' ἐκείνη τὴν ἐμπόρεσι τὴ λίγη τὴ δική μου
 τάσσω τσῇ καλοσύνης σας κι' ὄρεξις τσῇ καλῆς σας
 προθυμερὰ 'ς τὴ δούλεψι πάντα τὴν ἐδική σας.

A P M I N T A .

Τ' ἄρματ' αὐτάν' ἀφέντη μου, μπορεῖς νὰ βγάλης τώρα,
 γιατί μαλλιαῖς δὲ γίνονται 'ς τὴν ἐδική μας χώρα · 160
 γάμοι καὶ περιδιάβασες, ξεφάντωσης καὶ σκόλαις
 γίνονται 'ς τούτους τσ' ὁμορφους τόπους τσῇ 'μέραις ὅλαις.
 Γλήγορα, κορασίδες μου, τ' ἄρματα βγάλετέ του
 καὶ φορεσιὰ ξεφάντωσης κι' ἀγάπης βάλετέ του.

(Εἰς τοῦτο τοῦ φέρουσι μορεσκάντο μία καδέγλα καὶ κα-
 θίζει, καὶ ξαρματώνουν τονε, κι' ἀπέκεις φέρουσι μία φορεσιὰ
 λασίβα καὶ γιρλάντα καὶ στολίζουν τονε, καὶ ὅλα μορεσκάντο.
 Καὶ γδύνοντας καὶ ἐνδύνοντάς τονε γροικοῦνται ἀπὸ μέσα τοῦ-
 τα τὰ βέρσα μὲ σονάρε).

Περίσσια καλορροίζικοι, πλείσια χαριτωμένοι 165
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον 'κεῖν' οἱ νειοὶ νὰ κρᾶζονται τυχαίνει
 ὅπου βροῦν ἐκ τὴν τύχην τως χάρι νὰ λυτρωθοῦσι
 τὰ πάθη ἀποῦ τσῇ λογισμοὺς πάντα τως τυραννοῦσι,

Στ. 157. ὄρεξις. 159. αὐτάννα. 162. τσῇ ὁμ. 163. ἐβγάλετε. 164.
 φορεσιὰς... φέρετέ του.

Εἰς τοῦτο φέρουσι ἡ κορασίδες χορεύοντας μία καδέγλα, καὶ κα-
 θίζει, καὶ ξαρματώνουν τονε καὶ βάνουσίν του μνιὰ φορεσιὰ λασίβα καὶ
 μιὰ ζόγια 'ς τὴ κεφαλὴ, καὶ εἰς τοῦτο τὸ καιρὸ γροικοῦνται ἐτοῦτα
 τὰ τραγούδια.

165. περίσσα... πλείσα. 166. τὸν κόσμο ἐκεῖνοι.

Μετὰ τὴν πρώτην λέξιν τοῦ στίχου 167 τὸ χειρόγραφον Λεγρανδίου
 διακόπτεται μέχρι τοῦ στίχου 12 τῆς δευτέρας πράξεως.

κ' εἰς τσῆ χαράϊς κ' εἰς τσῆ δροσιαῖς, τσ' ἀνάπαψες, κ' εἰς ἄλλαις
 170 καλομοιργιαῖς δοθούσινε τσ' ἀγάπης τσῆ μεγάλαις,
 καὶ κορασίδαν ὁμορφη φιλοῦσι καὶ φιλοῦνται,
 καὶ ὡς μπιστεμένοι ποθητοὶ πιστότατα ποθοῦνται,
 γιὰτὶ οὐδεμιὰ δὲ βρίσκεται καλομοιργιὰ μεγάλη
 'σάν εἶν' τσῆ κόρης τὸ φιλὶ κ' ἡ σπλαχνικὴ τσῆ ἀγκάλη.

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται καὶ ἄλλαις κορασίδες μορεσκάντο
 μὲ πωρικὰ καὶ νερό καὶ κρασί, καὶ λέγει ἡ Ἀρμίντα).

175 'Σ τούτην τῇ στράτα τῇ μακρὰ θὲς νά 'χης διψασμέναν,
 καὶ πιὲ καμπόσ' ἀφάντη μου, ὁμάδι μετ' ἐμένα
 δροσέρεψε τὰ χεῖλη σου.

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Περίσσιαν διψασμένος,

μὰ τὴν ἀλήθεια, βρίσκομαι καὶ πολυκουρασμένος.

(Εἰς τοῦτο πιάνουνσι καὶ οἱ δύο πωρικὰ καὶ τρῶσι καὶ πί-
 νουνσι· καὶ τότες γροικοῦνται τοῦτα τὰ τραγούδια ἀπὸ μέσα).

Ποι' ἄλλη 'ς τὸν κόσμον βρίσκεται καλομοιργιὰ τσ' ἀθρώπους
 180 'σὰ δίχως βάσανα πολλὰ, δίχως περισσιους κόπους,
 νά 'χῃ κανεῖς μιᾷς κορασιᾶς τὸν πύθο κερδαιμένο
 καὶ μετὰ 'κείνη νὰ περνᾷ καιρὸ χαριτωμένο;

Α Ρ Μ Ι Ν Τ Α .

Χορεύγοντας, νεράϊδες μου, ὅλοι ἄς διαβοῦμ' ὁμάδι

'ς τὰ σπίτιά μου, μὴ μᾶς εὐρῇ κάτω δεπᾷ τὸ βράδυ.

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

185 Συντρόφισσαίς μου, γλήγορα τ' ὥρισεν ἡ κερά μας
 μετὰ χαρᾶς ἄς κάμωμε καὶ μ' ὅλη τὴν καρδιά μας.

(Εἰς τοῦτο μορεσκάντο μισεύγουσι, καὶ τελειώνει τὸ πρῶτον
 ἰντερμέδιο).

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μοναχὸς ἔμιλει.

Μὰ τὴν ἀλήθεια ἐγὼ θεωρῶ, κί ὅποιος παιδί δέν ἔχει
ποιά ν' ἡ ἀγάπ' ἡ καρδιακή ποτέ του δέν κατέχει·
τὰ δάκρυα τσ' Ἐρωρίλης μου τὰ σπλαχνικά περίσσα
δάκρυα μοῦ κάμτσι κ' ἐμέ τ' ἀμμάτιά μου καὶ χῦσα.
ὦ θυγατέρα μ' ἀκριβὴ κί ὁμορφοκαμωμένη,
τόσ' ἀπὸ μένα μέ πολὺ δίκην ἀγαπημένη,
τοὺς θησαυρούς μου δέ ψηφῶ καὶ τὴν πλουσιότητά μου,
μηδὲ σιμά σου τίβοτας κρατῶ τὴ βασιλείά μου·
μόνιά σου, θυγατέρα μου, μόνιά σου, θυγατέρα,
νὰ στέκωμαι χαϊράμενος μέ κάμνεις πᾶτα ἔμερα!
Πόσο μ' ἐπαρχάλεσε νὰ μὴν τὴ ξεχωρίσω
μιὰν ὥρ' ἀπὸ τὸ πλάγι μου ἔς ὅσον καιρὸ κί ἔ ζήσω·
μὰ νὰί μου χρειὰ τὸ γάμο τση νὰ ἔδῳ πρίχ' ἀποθάνω
καὶ τσ' ἔγνοιας τσῇ περισσιαίς μου καμπόσο νὰ λιγάνω.
Μ' ἀπῆτις μέ κακὴν καρδιά στέκεται, θὰ τσῇ στείλω
σήμερο τὸν Πανάρετο, τὸν πιστικό μας φίλο
καὶ τὸν καλό μας δουλευτή, κί αὐτὸς ἀποῦ κατέχει
πᾶσ' ἕναν ἐκ τοὺς βασιλειούς μπόρεσι πόσην ἔχει
βρῇ θέλει τρόπον ὁμορφο νὰ ἔδῃ νὰ τσῇ ἔμιλήσῃ
τὸν ἔν' ἀπὸ τσῇ δυό τωνε νὰ πάρῃ ὅποι' ὀρίσει,
σε τοῦτο διαφορὰ καμμιὰ δέ θέλω νὰ τση βάλω,
γιατί καλιὰ δέν εἶν' ὁ γεῖς τίβοτση ἀπὸ τὸν ἄλλο.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ καὶ ΝΕΝΑ.

Ν Ε Ν Α.

Βασιλιοπούλα μ' ἀκριβή, καλὰ ἔχεις γροικημένο
 τὸ πρᾶμμ' ἀποῦ σοῦ μίλησα, γιὰ κεῖνο δὲν ἐμπαίνω
 25 τώρα σὲ λόγια πλειότερα, μόνο παρακαλῶ σε
 τέλος τὸ γληγορότερο τοῦ λογισμοῦ σου δῶσε.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Νένα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξαναρχίσω κρίνω
 νὰ δηγηθῶ ποιαῖς ἀφορμαῖς καλὶὰ νὰ πάρ' ἐκεῖνο
 γιὰ 'ταῖρί μου μ' ἐκάμασι, παρ' ἄθρωπο κανένα,
 30 γιὰτὶ καλὰ τὸ γροίκησες σήμερον ἀπὸ ἐμένα·
 κι' ἂ τσ' ἄκουσες κι' ξεύρης τση, πολλὰ παρκαλῶ σε
 γὴ θάνατο πρικότατο, γὴ ἄλλη βουλή μου δῶσε.

Ν Ε Ν Α.

Βουλή σοῦ δίδ' ἀφέντρα μου, πρὶ ὁ κόσμος τὸ γροικήσῃ
 σὰ σπύθα δίχως δύναμι ν' ἀφήσετε νὰ σθύσῃ·
 35 γιὰτὶ ἂν τὸ μάθ' ὁ βασιλειός, ξεῦρε πῶς δὲν μπορούσι
 μηδ' ὅσοι στέκου τσ' οὐρανοὺς βοηθοί σας νὰ γενοῦσι.
 "Οἱ οἱ γ' ἄθρῳποι σφρίνουςι, μὰ ὁ φρόνιμος σὰ σφάλλῃ
 τὸ σφάλμα μὲ τὴ γνῶσίν του θωρεῖ νὰ 'σιάσῃ πάλι.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Σφάλμα ποτὲ δὲν ἔκαμα, μὲ τέτοιο νειὸν ἀντάρχη
 40 παντρειά νὰ κάμω, νένα μου· μὰ σφάλμα θέλω κάμει
 τὸ πρᾶμμα κεῖνο ποῦ 'χ' ἀξιά μιὰν ὥρα νὰ χαρίσω,
 σὲν πελελὴ κι' ἄσύστατη πάλι νὰ πάρ' ὀπίσω.

- πῶς ἡ ἀγάπη σου κρατεῖ τυφλὸ τὸ λογισμό σου·
 65 μ' ἂν ἀναβλέψῃς, θεὸς ἰδεῖ τὸ πῶς δὲν εἶν' τιμὴ σου
 νὰ θέλῃς ἓνα γι' ἄντρα σου ὅπου ἔναι δουλευτὴς σου.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

- Ποτέ δὲν εἶναι μπορετό, μὴδ' εἶναι ἔς τὴν ἀξιά μου
 γιὰ μεγαλείτερη ἀφορμὴ νὰ τὸν ἀρήσω πλειά μου·
 κ' ἔτσι, ἂν ἔν' καὶ πεθυμᾷς καὶ θέλῃς τὴ ζωὴ μου,
 70 μὴν ἦσαι ἔς τούτῃ τὴ δουλειὰ ποσῶς ἀντίδική μου.

ΝΕΝΑ.

ὦφου, τὴν κακορροϊζικὴ, καὶ πῶς μὲ θανατόνεις
 μὲ τσῇ δουλειᾷς ἀπ' ἄρχισες νὰ μοῦ ξεφανερώνῃς!
 μὰ κάμε με καλλίτερα το πρᾶμμα ν' ἀγροικήσω
 γιὰ νὰ γυρέψω ἔς τὸ ἔμπορῶ σκιᾶς νὰ σᾶς ἐβοηθήσω.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

- 75 Φτάνει σε τοῦτο π' ἄκουσες νὰ κάμῃ νὰ γνωρίσῃς
 πῶς βρίσκομαι, μὲ διχωστὰς πρᾶμμ' ἄλλο ν' ἀγροικήσῃς,
 γιὰτὶ τὸ στόμα νὰ τὸ πῇ κι' ὁ νοῦς νὰ τὸ λογιᾶσῃ
 ντρέπεται τσῇ βαργειόμοιρης, φοβᾶται καὶ τρομάσει.

ΝΕΝΑ.

- ὦ, μοῖρα πρικομένη μου, ὦ μοῖρ' ἀσβολωμένη,
 80 καὶ γιάντα στέκω ζωντανὴ ἔς τὸν κόσμον ἡ καυμένη!

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Νένα, τὰ κλάῦματ' ἄρῃς τα κ' ἰδὲ νὰ μοῦ βοηθήσῃς.
 τσῇ πρικομέναις προξενειᾷς γύρεψε νὰ μποδίσῃς.

Στ. 66. ἄποῦ. 67. Δὲν εἶναι μπορετὸ ποτέ... ἐξί. 69. κ' ἐσὺ ἐνίσαι.
 71. τή. 72. ἀποῦ ἤρχισες. 73. τὸ τέλος. 74. τὰ... βοηθήσω. 75
 ποῦ ἤκουσες νὰ κάμῃς νὰ γροικήσῃς. 76. πρᾶμμα ἄλλο νὰ γνωρίσῃς.
 79. μοῖρα ἀσβ. 81. κλάῦματα... βοηθήσῃς.

N E N A .

Τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ βοήθεια νὰ σοῦ δώσῃ
καὶ τσ' ἠφθαλμοὺς τοῦ βασιλαιοῦ 'ς ἐτοῦτο νὰ τυφλώσῃ,
γιατὶ φοβοῦμαι καὶ δειλιῶ, κι' ὁ νοῦς μου χωρὶς ἄλλο
μοῦ λέγει τίβοτας κακὸ πῶς θὰ μ' εὕρῃ μεγάλο. 85

E P Ω Φ Ι Λ Η .

Παρακαλῶ τονε κ' ἐγώ, νένα μου, σὰν καὶ σένα,
γιατὶ δὲ ξεύρω ἴντά 'χουσι κ' ἐμένα τὰ κῦμένα
τὰ σωθικά καὶ σφάζονται, κι' ὁ πόθος ἀρχηνίζει
'ς ἄμετρο φόβο καὶ πολλὴ τρομάρα νὰ γυρίζῃ. 90

N E N A .

'Σ τὰ γεναμένα πράγματα μηδὲ κανεὶς τυχαίνει
λόγια καὶ καταδίκασες περίσσαις νὰ πληθαίνῃ,
μὰ θὰ γυρέψῃ τοῦ κακοῦ γιατρειᾶ καμμιὰ νὰ δώσῃ,
πρὶν ἄλλῃ μεγαλείτερη κακομοιργιὰ πλακώσῃ.

E P Ω Φ Ι Λ Η .

Μέσα σου, νένα, τί μιλεῖς; μή με καταδικάζῃς, 95
γιατὶ μὲ δίχως ὄφελος τὰ σωθικά μου σφάζεις·
σώνει τὰ πάθη ποῦ 'χουσι τὴ δόλια τὴν καρδιά μου
τριγυρισμένη, σώνουσι, νένα, τὰ κλάῦματά μου,
σώνει ἄμετρός μου κι' ὁ πολὺς φόβος νὰ μὲ σκοτώσῃ,
δίχως κ' ἡ καταδίκη σου δύναμι νὰ τοῦ δώσῃ. 100

N E N A .

Φόβοι τσ' ἀγάπης τσ' ἄπρεπης πάντα τσῇ συντροφιᾶζου,
κ' εὐκαιρα μεταγνώματα ξοπίσω τως σπουδάζου.

Στ. 85. δίχως ἄλλο. 88. καὶ μέσα. 89. σωθικά μου . . . πόθος μου.
91. γενομένα . . . οὐδὲ κιανεὶς. 92. περίσαις. 94. πρίχου ἄλλῃ κακομοι-
ριᾶ. 97. σώνου . . . ἀποῦ ἔχουσι. 100. δίχως κ' ἡ καταδίκαις σου. 101.
τῇ συντρ. 102. κι' ἄκαιρα.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Λόγισσαι, τοῦ Πανάρετου τὸν πόθο ἀταίργιαστό μου
 δὲ θέλω κράξει ὥστε νὰ ζιῶ, μηδὲ τὸ λογισμό μου
 105 μεταγνωμὸς δὲν πολεμᾷ, οὐδὲ ποτέ μου κρίνω
 δὲ θέλω πεῖ κακὰ ἕκαμα νὰ σμίξω μετὰ κείνο·
 γιὰτ' ἀνισῶς κ' ἡ χάρες του ἔς τῇ γῇ δὲν ἔχου ταῖρι,
 πῶς θές μεταγνωμὸ ποτέ τὸ ἕκαμα νὰ μοῦ φέρῃ;

Ν Ε Ν Α .

Ποῦ ἄλλη ἀφορμὴ τὸ λοιπονίς σὲ κάμνει τῶρα νὰ ἔσαι
 110 τόσα κλιτὴ καὶ ταπεινὴ, καὶ τόσα νὰ φοβᾶσαι;

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Φοβοῦμ' ἀσκιαῖς, τρέμ' ὄνειρα, δειλιῶ... σημάδια πλείσια,
 χίλιαις φοβέραις τ' οὐρανοῦ μέ τυραννοῦσιν ἴσια,
 χιλία παρατηρήματα παληὰ καὶ νειὰ ἔς τὸν ἄδη
 μέ βασανίζουν, κι' ἄμετρα πάθη μοῦ δίδ' ὁμάδι·
 115 τοῦ ροιζικ' ἀπονέματα χίλια μέ φοβερίζου,
 καὶ δάκρυα κι' ἀναστεναγμούς τὸ στήθος μου γεμίζου,
 κι' ἄγρια τῇ νύκτα μ' ἐξυπνοῦν χίλιαις θωριαῖς, καὶ τούτῃ
 τῇ βαρεμένη μου καρδιὰ σκίζου καὶ σφάζου μού τη.
 Πῶς παίρνουσι τὸ ταῖρί μου μεσ' ἀπὸ τὴν ἀγκάλη
 120 τούτῃ, συχνὰ μοῦ φαίνεται, καὶ μ' ἀπονιὰ μεγάλῃ
 τὸ ρίχνουσι τῷ λειονταριῶν... πῶς μιὰ σκοτεινισμένη
 στράτα θωρῶ, κ' εὐρίσκουμου σήμερο σφαλισμένη
 σὲ δέντρῃ, δάση πυκνερά, κι' ἄγρια μέ τριγουρίζουν

Στ. 104. ζῶ. 105. μηδὲ ποτέ. 106. ἕκαμα. 108. μεταγνωμὸς. 109. πχοι' ἄλλη. 111. Φοβοῦμαι... τρέμω... πλείσια. 112. τοῦ οὐρανοῦ... ἴσια. 114. μέ βάνουσι... δίδου ὁμάδι. 115. ροιζικοῦ. 116. καὶ πάντῃ. 117. ἐξυπνοῦ. 119. μέσα. 121. λειονταριῶ. 122. μόνιὰ μου σφ. 123. σὲ δέντρῃ, δάσα πυκνερά, κι' ἄγρια [προτιμηθὲν τοῦ: καὶ δ. ἄγρια = δάση].

θεργιά, καὶ πῶς μὲ τρώσινε τάχα μὲ φροερίζουν!
 κι' ὥραις θωρῶ πῶς ὀρώνουσιν αἵματα μὲ μεγάλη 125
 τρομάρα τοῦτα τὰ τειχιά σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,
 καὶ λαντουροῦν καὶ ἑγραίνουν με κι' ἀναμουρδόνουσί με,
 κ' ἡ κορασίδες φεύγουσι ζημιὸ κι' ἀφίνουσί με.

Κι' ὥραις πῶς εἶμαι μοναχὴ μέσα 'ς καρὰβιν ἓνα
 μοῦ φαίνεται καὶ διώχνου με κύματα θυμωμένα, 130
 κι' ὄντα λογιᾶζω καὶ θωρῶ πῶς θέλω νὰ βουλήσω,
 γῆ 'ς τὴ χαράκια πῶς σκορπῶ, ξυπνῶ μὲ φόβο πλεῖστο.
 Κι' ὥραις ἀπὸ τὰ μνήματ'α ποῦ κοιτουνται θαμμένοι
 τῇ χώρας μας οἱ βασιλαιοὶ μοῦ φαίνεται καὶ βγαίνει
 μιὰ κάποι'α σκιά, κι' ὅσο μπορεῖ μὲ μάνιτα μεγάλη 135
 σὲ σπήλ'ηο σκοτεινότητα μὲ σέρνει νὰ μὲ βάλῃ...

N E N A .

Φύβοι ἄκαιροι, Ἐρωφίλῃ μου, φόβ' ἄκαιρ' εἶν' αὐτῆνοι,
 κι' ὁ νοῦς σου νὰ σὲ πολεμοῦν δέν πρέπει νὰ τσ' ἀφίνη,
 γιατί ὄνειρά 'ναι το 'στερα, κ' ἡ ἔγνοιας τὰ γεννοῦσι
 συχνιά 'ς τὸν κουρασμένο νοῦ κ' ἔξυπνο τυραννοῦσι, 140
 κι' ὥραις καλὰ τοῦ δείχνουσι, κι' ὥραις κακὰ περίσσια,
 κατὰ τὸ τέλος ποῦ ἔχουσι, γῆ τὴν ἐλπίδαν ἴτια.

ΕΡΩΦΙΛΗ .

Καὶ τ' ὄνειρα πολλὰς φορὰς 'ς ἓναν ἀποῦ παιδεύ'γου
 πρίκ'αις καὶ πάθη τοῦ ἔχουσι νὰ τῷρθου σημαδεύ'γου.

Στ. 126. μνιά. 127. λαντουροῦ καὶ γραίμουνε? κι' ἀνεμουρδόνουσι.
 128. κ' ἡ κορ'ασις μου. Οἱ στίχοι 129-132 εὔρηνται ἐν τέλει λόγου
 Ἐρωφίλης. 129. καρὰβι, νένα. 131. ὄντε... θαρρῶ. 132. πῶς κτυπῶ.
 135. μνιά. 136. παίρνει. 137. Φόβοι ἄκαιροι εἶναι. 138. νὰ τὸν πο-
 λεμοῦ δέ. 139. ὄνειρά 'ναι τὰ ὄνειρα. 140. ποῦ ξύπνου. 141. τὰ...
 περίσσια. 142. κατὰ τὸ φόβο ποῦ ἔχουσι γιὰ τὴν ἐλπίδαν ἴσα. 143.
 τὰ... ἓνα. 144. τοῦ ἔχουσι νὰ τῷρθω.

- 145 καὶ γροίκεσ' ἓνα 'ποῦ 'χα δεῖ τούτῃ τὴν περσμένη
 νύκτα, νὰ μείνης μετὰ μὲ περίσσια πρικαμένη.
 Δυὸ περιστέργια πλουμιστὰ μοῦ 'φαίνετόνε, νένα,
 'ς ἓνα 'ψηλότατο δέντρο κ' ἐθώρου φωλεμένα,
 κ' ἐσμίγασι κανακιστὰ καὶ σπλαχνικὰ φιλοῦσα,
 150 κ' ἓνα τ' ἄλλοῦ τὰ πάθη τως σοῦ φαίνετο 'μιλοῦσα·
 μ' ἀπάνω τῇ χαρῆς τῶνε γεῖς λούπης πεινασμένος
 σώνει 'ς τὴ μέση καὶ τῷ δυό, περίσσια θυμωμένος,
 κί ἄρπαξε τό 'να ξαφνικὰ τ' ἄλλοῦ ἀπὸ τὴν ἀγκάλη
 κ' ἐξέσκισέ το κ' ἔφραν το μ' ἀχορταγιά μεγάλη·
 155 κ' ἐκεῖνο ἀπ' ἀπόμεινε τόσα πολλὰ λυπήθη,
 ἀποῦ κ' ἐκεῖνο νὰ μὴ ζῇ μιὰν ὥραν ἐβουλήθη,
 καὶ τὸ ζημιὸ τὴ μούρην του πρὸς τῇ καρδιᾷ τὰ μέρη
 μπήχει κί αὐτὸ καὶ σφάζεται γιὰ τ' ἀκριδὸν του τζίρι.
 Κί ἀλύπητα μ' ἐξύπνησε περίσσια ξαγριεμένη...
 160 κί ὅλημερνῆς νὰ στέκωμαι μὲ κάνει πρικαμένη·
 λούπης μὴν εἶν' ὁ κύρης μου τραμάσω καὶ φοβοῦμαι
 κ' ἐμεῖς τὰ περιστέργι' αὐτὰ κί ὁμάδι σκοτωθοῦμε!

N E N A .

- Μηδὲν τ' ὀρίση γεῖς θεὸς ποτέ, χρυσοκερά μου,
 τόσο κακὸ μὴ 'δούσινε τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου!
 165 Μ' ἀνέν καὶ θέλου οἱ οὐρανοὶ νὰ βλάψου τὸ κορμί σου,
 'ς ἐμένα τὸ θυμόν τῶνε παρακαλῶ νὰ σβύσου.

Στ. 145. ἀποῦ... τή. 146. περίσσια. 149. ἐφιλοῦσα. Λείπει δὲ τὸ
 χορ. 150. Στ. 151. μὲ ἀπ. 152. τῶν ἰδού... περίσσια. 153. φέρει
 τὸ ἓνα... ἀπού. 154. ἐξέσκισέν το, κ' ἤφραν το μέ. 155. καὶ τ' ἐπὶ
 ἀποῦ ἐπόμεινε... ἐλυπήθη. 156. ὦρα μπλειό. 158. μπήσι. 159
 περίσσια. 161. εἶναι. 162. περιστέργια κί ὁμάδι. 163. Μηδὲ. 164
 νὰ δούτινε. 165. μὲ ἀνέ.

Κί ἀπῆς τὸ πρᾶμμα γίνηκε, μὴ στέκεσαι σέ θλίψι,
 γιὰτὶ σέ τούτῃ τῇ δουλειᾷ γιατρειᾷ δὲ θέλει λείψει·
 κί ἄλλα ὅσῃ τοῦτα ἔγνησα καὶ φτυάστησα μὲ γνῶσι,
 κ' ἡ γνῶσι ἔς τοῦτο δύνεται τέλος καλὸ νὰ δώσῃ. 170

Φρόνιμο τὸν Πανάρετο κί ἀδυνατὸ γνωρίζω,
 γιαῦτως πῶς βρίσκει σήμερο στράτα καλὴν ὀλπίζω
 νὰ ἔξηλωθοῦν ἢ προξενεῖαῖς τούταις γιὰ ἔδᾱ, καὶ πάλι
 βοηθήσει θέλομ' ὅλοι μας πᾶσά σας χρεῖαν ἄλλη·
 κ' ἔτσι τὴν πρίκα ζύγωξε καὶ τὰ περίσσια βάρη, 175
 κ' ἡ πληγωμένη σου καρδιά παρηγοριὰν ἄς πάρῃ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Μὲ τέτοια σπλαχνικὴ ἔμιλιά κάμε νὰ ξεύρης, νένα,
 πῶς μοῦ ἔγιανες τὰ σωθικά τὰ πολυπληγωμένα,
 τώρα τὸν νοῦ μου ἐσύστεψες, τώρα καλὰ κατέχω
 πῶς τόπο μάννας ἀκριβῆς δίκῃα περίσσια σ' ἔχω. 180
 Γύρεψε τὸν Πανάρετο λοιπό, κί ἀπ' ὀνομά μου
 τοῦ ἔπέ πῶς τότε καρτερῶ μέσα ἔς τὴν κάμερά μου,
 γιὰ νὰ μπορέσωμε μαζὶ στράτα καμμιὰ νὰ βροῦμε,
 πρὶ μᾶς πλαχώσῃ πλειότερη ζάλη, νὰ βοηθηθοῦμε.

Στ. 167. μ' ἀπῆς τὸ σφάλμα ἐγίνηκε. 168. κ' εἰς τούτῃ. 169. σά... ἐγίνησα μὲ φτυάστησα ἔς τὴ γνῶσι. 171. τό. 172. καλιά. 173. ἐδᾱ. 174. βοηθήσει θέλομε ἔς κάθα σας. 175. περίσσα. 177. ἐμιλιά. 178. πολὺ πρικαμένα. 180. ἔς τόπο... ἀκριβῆς μὲ πλεῖσο δίκῃο. 181. τό. 183. καμμιὰ. 184. βοηθηθοῦμε.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

N E N A μοναχὴ μιλεῖ .

N E N A .

- 185 Χρειά μοῦ 'ν', ἄνέν καὶ πεθυμῶ νὰ μὴ σφαγῇ, ν' ἀφήσω
 τσῇ καταδίκαις 'ς μιὰ μερά, χρειά μοῦ 'ναι νὰ βρηθῶ
 νὰ ξηλωθοῦν ἢ προξενειαῖς, γιὰτ' ἡ φωτιά ἡ μεγάλη,
 ὄντε πετᾷ τσῇ λόχαις τσῇ σὲ μιὰ μερά κ' εἰς ἄλλη,
 τόσα δὲ σβύνετ' εὐκολα· κί ὁ πόθος σάν πληθήνῃ
 190 μέσα σὲ κανενὸς καρδιά καὶ βασιλειὸς τσῇ μέινει,
 δέν εἶναι μπορεζάμενο νὰ τόνε ξερριζώσῃ
 μὴ ὅσαις φοβέραις καὶ βουλαῖς μπορεῖ κανεὶς νὰ δώσῃ.
 ὦ πράμματα τὸ σήμερο τοῦ κόσμου πῶς περνᾶτε!
 κρίνω τὸ πῶς κάλλιὰ 'τονε κανεὶς νὰ μὴ γεννᾶται,
 195 γιὰτί δέν εἶναι μπορετὸ μηδένας νὰ περάσῃ
 'ς τὸν ἄλλον κόσμο, διχωστάς πάθη νὰ δοκιμάσῃ.
 Πλοῦσοι καὶ μπορεζάμενοι, φτωχοί, μικροὶ καὶ δοῦλοι,
 τσῇ τύχης ἀποκατωθιὸ βλέπω πῶς στέκουν οὔλοι,
 κ' ἡ τύχη σάν ἀσύστατη μηδένα δέν ἀφίνει,
 200 παρ' ὅσο τσ' εἶναι μπορετὸ τόσο νὰ τόνε κρίνῃ·
 μὰ πλειά παρ' ἄλλους συντηρῶ πῶς πάντα τσῇ γυρεύγει
 τσῇ βασιλειοῦς 'ς τὸ δύνεται πᾶς ὥρα νὰ παιδεύγῃ.
 ὦφου, καὶ πόσοι λογισμοὶ καὶ πόσα βάσαν' ἄλλα
 μέσα 'ς τὸ νοῦν τως κατοικοῦν, πόσα κακὰ μεγάλα
 205 σφαλίζουν τσῇ καρδιαῖς τῶνε... πόσα κρατοῦ χωσμένε

πάθη μὲ τὰ φορέματα τὰ παρχρυσωμένα,
 κ' ἄλλοι πῶς δὲ λογιάζουσι ποσῶς τὰ βάσανά τως,
 κ' εἰς πόση στέκει ὀλημερνῆς τρομάραν ἢ καρδιά τως,
 περίσσια καλορροϊζικούς τσῆ κράζουν καὶ μεγάλους
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον οἱ λωλοὶ παρὰ τσ' ἀνθρώπους τσ' ἄλλους! 210
 μ' ἂν εἶναι καὶ κανεῖς καλὰ 'ς τὸ λογισμόν του βάλλει
 τσ' ἐγνοιαίς ἀποῦ τσῆ τυραννοῦ, κάλλιὰ 'χε 'πεῖ πᾶς ἄλλη
 τύχη παρὰ τὴν τύχην τως, καὶ μὲ περίσσιον κόπο
 χειρότερος ἀπ' ὅλονῳ τῶν ἄλλονῶν ἀθρώπων
 'πεῖν ἤθελε, νὰ πορπατῇ νὰ βγάνῃ τὸ ψωμὶν του 215
 παρὰ μὲ τὴν ζωὴν τῶνε ν' ἀλλάξῃ τὴν δικήν του.
 Κι' ἀπῶχει λάθος 'ς τὰ 'μιλῶ, τ' ἀμμάτιά τ' ἄς γυρίσῃ
 καὶ τοῦ δικοῦ μας βασιλαιοῦ τὴν τύχην ἄς συντηρήσῃ,
 καὶ θέλει δεῖ μὲ ποιούς καῦμούς ἔχει ὡς 'δᾶ φερμένη
 τὴν πρικαμένη του ζωὴ, κ' ἀποῦ τὴν περασμένη 220
 τσ' ἐρχόμεναις ἀνάπαψες μπορεῖ νὰ λογαργιάσῃ
 καὶ 'ξόμπλιν ἀπὸ λόγου του γιὰ τσ' ἄλλους τως νὰ πιάσῃ·
 μάχαις καὶ πρίκαις καὶ ζηλιαῖς, πολέμοι καὶ θανάτοι
 τὴν πρικαμένην του καρδιά πάντ' ἄσιν γεμάτη,
 καὶ τῶρ' ἀποῦ λογάργιάζῃ πῶς εἶν' ἀναπαῦμένος, 225
 'ς ἴντα κατᾶρθε σήμερον βλέπετ' ὁ πικραμένος!
 ὦ κύρη κακορροΐζικε, καὶ πῶς νὰ τὸ γροικῆσῃς
 τὸ σφάλμα τσ' Ἐρωφίλης σου καὶ νὰ μπορῇς νὰ ζήσῃς!
 γιὰτὶ δὲν τό'χω μέσ' μου ποτὲ γιὰ μπορεμένο
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα πάντα του νὰ στέκεται χωσμένο· 230
 τὸ πρᾶμμαν ὅπου μιά φορά τοῦ 'λιοῦ γῆ ἀκτῖνες δοῦσι,
 κουρφὸ ἀνημπόρετο ποτὲ δὲν εἶν' νὰ τὸ κρατοῦσι,
 κ' ἐκεῖνον ἀπ' ἐργάζεται πᾶσα κανεῖς νὰ χώνῃ.

Στ. 233. ἀποῦ... κάθα κανεῖς.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

23

τὸ κρίμα μόνο 'ς τὸ ἄλλο 'ς ὅλους ξεφανερόνει.

- 235 Μά, τὸν Πανάρετο θωρῶ καὶ μὲ τὴν ὥρα ἔμπαίνει,
κ' ἔχει κλιτὸ τὸ πρόσωπο, τὴν ὄψιν τ' ἀλλαμμένη...

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΝΕΝΑ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Κρίνω τὴ σκόνι τὴ ψιλὴ μὲ ἀνεμικὴ μεγάλη
νὰ διασκορπίσῃ δὲν μπορεῖ σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη,
καθὼς μπορεῖ τὸ ῥοιζικὸ δίχως περισσιὸν κόπο
240 καὶ διασκορπᾷ, ὄντε τοῦ φανῇ, τσ' ἐλπίδες τῶν ἀθρώπων
τὴν Ἐρωφίλῃ τ' ἄπονο μ' ἔκαμε ν' ἀγαπήσω
καὶ τσ' ὕστεραις καλομοιριαῖς τοῦ Πόθου νὰ γνωρίσω,
καὶ τώρα ξάφνου ἔγυρισε καὶ θεὸς νὰ μοῦ τὴν πάρῃ,
γιὰ νὰ μ' ἀξιῶσῃ βάσανα, πάθη, καῦμούς καὶ βάρη!
245 μὰ σφαίνει, ἂν ἦναι καὶ θαρρεῖ πλείσιο καιρὸ νὰ τὸ ἔχω,
γιατὶ νὰ πάρω θάνατο πρὶν ὅτε κάλλιό ἔχω,
'ς τὸν ἄδην ἔχω πλειὰ καλλιὰ πάντα νὰ τυραννοῦμαι,
παρὰ 'ς τὸν κόσμον ζωντανὸς δίχως τση νὰ κρατοῦμαι.

ΝΕΝΑ.

- Δὲν τοῦ γροικῶ τὸ τί ἔμιλει, καὶ θὰ παρασιμῶσω,
250 τὸ λογισμὸν τ' ἂν ἤμπορῶ πῶς στέκεται νὰ γνῶτω.

Στ. 234. τό... ἔμπαίνει. 236. ὄψιν ἀλλαμμένη. — Πανάρετος Νένι.
237. μιὰ. 238. μινιά. 239. περισσο. 240. τση. 242. καλομοιριαῖς.
243. ἀξάφνου ἐγύρισε. 244. μοῦ ἀξίωσῃ πλείοτερά πάθη. 245. σφί-
νει... πλείσο... νὰ τὰ ἔχω. 247. ἐγὼ πλειὰ. 248. 'ς τό... κρα-
τιοῦμαι. 249. Δέ. 250. του.

Δυὸ προξενιαῖς γιά λόγου τσῆ δυὸ βασιλειῶν μεγάλ
καὶ μπορεμένων ἤρθασι, κι' ὡς λέσι χωρὶς ἄλλο
τοῦ 'νοῦ τως θέλει ὁ βασιλεὺς γυναῖκα νὰ τὴν δώσει
καὶ θέλει τὸν καλλίτερον ἀπὸ τσῆ δυὸ νὰ γνῶσῃ·
γιαῦτως μὲ βιά μου μῆνυσε νᾶρθω νὰ μ' ἐρωτήξῃ,
καὶ μπιστεμένη ὡς πάντα του βουλή νὰ μου ζητήξῃ.

N E N A.

Τσῆ προξενιαῖς ἐγροίκησε, γιὰ κεῖνο πρικαμένο
τόσα πολλὰ τόνε θωρῶ 'ς τὴν ὄψιν ἀλλαμμένο.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Ω μοῖρά μου πρικώτατη κι' ἄπονο ροιζικό μου,
κ' ἴντα γοργὸ τὴν πλευρωμὴ βρίσκω 'ς τὸ φταίσιμό μι
καλὰ καὶ φταίσιμό ποτε γῆ κρῖμα δὲ μποροῦσι
ὅσοι κι' ἂν τὸ γροικήσουσι μὲ δίκηο νὰ τὸ ποῦσι.
Χρυσάφι δὲ μ' ἐκόμπωσε, δὲν μ' ἐνικῆσ' ἀνθρώποι,
δὲ μ' ἐπλανέσαν βασιλειῶν χαρίσματα, οὐδὲ τόποι,
μὰ σπλάχνος κόρης ὁμορφῆς καὶ κάλλη πλουμισμένα
τόση φωτιά 'ς τὰ σωθικά μου ρίζαν τὰ καῦμένα,
κ' ἔσφαλ', ἂν ἔναι καὶ 'μπορῶ σφάλμα νὰ νοματίσω
τούτην τὴν ἄξιά μου παντρειά μὲ δίχως πόνο πλείσι
Τυφλὸς τυχαίνει πάντα του νὰ 'ν' ὦτινος μισοῦσι
τ' ἀμμάτιά του μιᾶς κορασιᾶς τὰ κάλλη νὰ θωροῦσι,
κι' ὅποιος τὰ βλέπει καὶ ζημιὸ δὲν ἄφτ' ἡ πεθυμιά το

Στ. 251. βασιλειῶ μεγάλω. 252. μπορούμένων... δίχως ἄλ
τή. 254. τὸ καλλίτερο. 261. γῆ σφάλμα. 263. χρυσάφι...
264. μὲ πλανέσα βασιλειῶ. 266. ἐρρίξαν, δχ δῖμένα. 267. κ'
268. ἄξα... δίχως κρῖμα. 269. νὰ 'ναι. 270. μνιᾶς κορασιᾶς
ἔφττει.

νὰ τὰ χαρῇ, τότε κρατῶ δίχως τὰ λογικά του·
 μὰ πλειὰ παρ' ἄλλο πελελὸ καὶ δίχως γνῶσι κρίνω
 κι' ὀλοτενιᾶς μὲ δίχως νοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο
 275 ἀποῦ 'μπορεῖ μὲ τσ' ὁμορφιαῖς μιᾶς κόρης νὰ χαρίσῃ
 παράδεισο 'ς τὰ μέλη του, καὶ κεῖνος τὴν ἀφήσῃ.

N E N A .

Κόλασι καὶ κακομοιργιὰ τυχαίνει νὰ τὴν κράζῃς,
 κι' ὅχι ποτέ παράδεισο τὸν πόθο νὰ λογιάζῃς!

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Τὴν ἐμιλιὰν ἐγροίκησα τσῇ νένας τσῇ κεράς μου,
 280 κι' ὅλα σιγοτρομάξασι τὰ φύλλα τσῇ καρδιᾶς μου.

N E N A .

'Η Ἐρωφίλη μ' ἔστειλε νᾶρθω νὰ σέ ξεδράμω,
 Πανάρετε, κι' ὅσο μπορῶ γλήγορα νὰ σέ κάμω
 'ς τὴν κάμερά τση νὰ βρεθῇς, ποιὸς ἐκ τοὺς βασιλειάδες
 γιὰ νὰ τσ' εἰπῇς εἶναι καλλιὰ, 'ποῦ τσῇ προξενητάδες
 285 τσῇ πέψασι, γιὰ νὰ μπορῇ τὸ κάλλιό τως νὰ πάρῃ
 μὲ τὴν εὐκή μας καὶ τῶν δυὸ καὶ τοῦ θεοῦ τῇ χάρι.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Γύρισαι 'πέ τση κ' ἔρχομαι μετὰ χαρᾶς· μὰ τῶρα
 ἐκ τὰ παδιώνια ποῦ 'μουνε νᾶρθω δεπᾶ 'ς τὴ χώρα
 μου μῆνυσεν ὁ βασιλειός, καὶ πάγω νὰ γροικῇσω
 290 τὸν ὀρισμὸν του βιαστικά· μὰ, τῶμου καὶ γυρίσω
 θέλω βρεθῇ ὅσο μπορῶ γλήγορα μετὰ κείνη,
 τὸν λογισμὸν μου νὰ τσ' εἰπῶ μὲ πλείτιχ μπιστιοσύνη.

Στ. 274. ὀλότενα... ἄθρωπον. 275. τσῇ... μνιᾶς. 277. κακομοι-
 ριὰ... τόν. 278. νὰ ὀνομάζῃς. 280. ἐσιγοτρομάξασι. 282. 'ς τῇ.
 285. τὸ κάλλιόν τως. 286. εὐκή μας ὀλονῶ. 288. ἐδεπᾶ. 292. τὸ λ...
 πλείτιχ ἐμπιστοσύνη.

Μὰ πῶς τσ' ἀρέσου ἢ προξενεῖαις, πῶς δείχν' ἢ γ' ὄρεξί τση;
 πρὶ καίνεται ἢ χαίρεται; τάχα πονεῖ ψυχὴ τση
 νὰ μᾶς ἀφήσῃ;

N E N A.

Βλέπω τη καὶ συχναναστενάζει, 295
 καὶ βαρεμένη κάθεται καὶ μοναχὰς λογιάζεται,
 γιαῦτως λογιάζω πῶς πονεῖ νὰ μᾶς ἐξεχωρίσῃ ·
 μὰ τὸν κουρφό τση λογισμὸ ποῖος ἤμπορ' ᾔγνωρίσῃ;
 Συνήθεια εἶν' τῶν κορασιῶν, Πανάρετε, νὰ κλαῖσι
 ὄντα τσῇ προξενεύουσι, κί ὅχι ὅλονῳ νὰ λέσι, 300
 μὰ 'ς τὸ ὅτερο συβάζουνται κ' εἶναι φχαριστημέναις
 τσῇ τύχης τῶνε τσῇ καλῆς πῶς εἶναι παντρεμέναις.
 Μὰ πάγω τὴν ἀπόφρασιν ἀποῦ 'πες νὰ τσῇ δώσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Πήγαινε, κί' ἄς μὲ καρτερεῖ σὰν εἶπα σὲ καμπόσο.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς μιλεῖ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γεῖς ἀποῦ τὴν πλουτότητα δὲν ἔχει γνωρισμένη 305
 μὲ τὴν φτωχιά περνᾷ ζωὴ καλὴ κί ἀναπαυμένη ·
 γεῖς ἀποῦ γενηθῇ τυφλὸς δὲν ἔχει χρεια τὸν ἥλιο
 'ς τὸ λαμπυρὸ νὰ κάθεται, γῇ εἰς μαυρισμένο σπήλῃο ·
 γεῖς ἀποῦ δρόσος κρυοῦ νεροῦ ποτέ του δὲ γνωρίζει

Στ. 293. δείχνει ἢ ὄρεξί τση. 294. ἡ ψυχὴ. 295. συχνὰ καὶ ἀνα-
 στενάζει. 297. ἀποχωρίσῃ. 299. συνῆθι εἶν' τῷ κορασῶ. 300. κί ὄντε...
 ὅχι. 302. γιὰ εἶναι. 303. ἀπόκρισι. — Λεῖπει τὸ μιλεῖ. 305. τὴ
 πλουτότητα. 3.6. καλή, χριτωμένη.

- 310 δὲν τὸ ζητᾷ ἔς τὴν δίψαν του μηδὲ ποσῶς τὸ χρήζει·
καὶ γεῖς ἀποῦ δὲν εἶχε ἔμπῃ ἔς μιᾶς κορασίδας χάρι,
πρίκα νὰ πιάσῃ δὲ μπορεῖ, νειὸν ἄλλο ἂν καὶ πάρῃ.
Μὰ ποιὸς νὰ πέσῃ σὲ φτωχιά ἔς τὰ πλούτη μαθημένος
καὶ νὰ μὴν ἔχῃ βᾶσανα πᾶσα καὶρ' ὁ καυμένος;
- 315 ποιὸς μέ τὸ φῶς τῶν ἄμματιῶν ἔς τὴ γῆ ποτὲ γεννᾶται
κί ὥστε νὰ ζῇ, σὰν τυφλωθῇ, νὰ μὴ μοιρολογᾶται;
ποιὸς μέ γλυκὺ καὶ κρυὸ νερὸ τὴν δίψαν του νὰ σβύσῃ
καὶ νὰ τοῦ λείψῃ ἔς τὸ ἴσπερο καὶ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ;
γῆ ποιὸς μιᾶς κόρης ὁμορφῆς φιλιὰ κί ἀγάπη χάνει
- 320 καὶ νὰ μὴν ἔχῃ πεθυμιά πάραυτας ν' ἀποθάνῃ;
Πλουσιοφραμένος τὴν δροσιά καὶ χορτασμένος ἥμου
καὶ πλείσια καλορροίζικον ἐκράτου τὸ κορμί μου,
βρύσι χιονάτη κρυότατο νερὸν ἐπότιζέ με,
τὰ σωθικά μου γιάτρευγε κί ὅλον ἐδρόσιζέ με·
- 325 δυὸ ἥλιοι ἔς ἓνα κούτελο βαλμένοι φῶς μοῦ εἶδα
καὶ φωτεραις τσῇ νύκτες μου σὰ μεσημέριν εἶδα·
μιὰ κορασίδα εὐγενικὴ παρὰ γυναῖκαν ἄλλη
μέ δίχως ἑταῖρι τσ' ὁμορφιάς κ' εἰς τὰ περίσσια κάλλη
τσ' ἐλπίδες τσ' εἶχεν εἰς ἐμέ κί ὅλη τση τὴν ἀγάπη
- 330 κί ὅλημερνῆς πασίχαρο μ' ἐκράτιε τὸν ἀζάπη·
κ' ἐδᾶ σὲ πόσο κίντυνο στέκομαι καὶ τρομάσω
νὰ μὴν ἀλλάξῃ ἡ τύχη μου κί ὅλα ζημιὸ τὰ χάσω,
φτωχὸς νὰ μείνω τὸ ζημιό, τυρλὸς καὶ διψασμένος
καὶ διχωστὰς τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφὴ ὁ καυμένος!...

Στ. 311. ἀποῦ... ἐμπῇ. 312. νὰ πάρῃ. 314. κίθα καὶρ. 315.
ἄμματιῶ. 316. σὰ τυφλωθῇ νὰ μὴ παραπονᾶται. 320. πεθυμιά. 321.
πλούσιος φραμένος. 324. ἐγιάτρευγε. 325. εἶδα. 327. μνιά. 332. γυ-
ρίση... γιαμνιά.

μ' ἂν εἶναι κ' ἦτονέ ποτε τοῦτο μελετικό μου 335
 καλλιὰ 'το νᾶχα γεννηθῇ δίχως τῶν ἁμματιῶ μου,
 καλλιὰ 'το νά 'χά 'σθαι τυφλός, καλλιὰ 'το διψασμένος
 μέρα καὶ νύκτα τὸ νερὸ νά τὸ ζητ' ὁ καῦμένος,
 καλλιὰ 'το τσῆ σαῖταις του νά 'θελε φαρμακέψει 340
 ὄντέν ἐβάλθη ὁ Ἔρωτας νά 'ρθη νά μέ δοξέψη,
 νά 'χα 'ποθάνει τὸ ζημιό, καλλιὰ 'τονε νά βάλλη
 'ς τόσην περίσσιαν ὄργητα καὶ κάκητα μεγάλη
 τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφη θάνατο νά μοῦ δώση
 καὶ τσῆ καῦμένης μου καρδιᾶς τὰ πάθη νά τελειώση,
 παρὰ περίσσια σπλαχνικός νά θέ νά μοῦ χαρίση 345
 πλειὰ παρ' ἀπ' ἀποκότησεν ἡ γλῶσσα νά ζητήση,
 κ' ἐδᾶ νά θέλῃ ἀλύπητος τὰ μῶχει χαρισμένα,
 ἀπῆτις τὴν γλυκότητα ἔχω δοκιμασμένα,
 ν' ἀφήσῃ νά μοῦ πάρουσι, νά βραυαναστενάζω
 κι' ὀλημερνῆς θυμῶντάς το τὸν θάνατο νά κράζω . 350
 Ποτές τὴν σπλαχνικὴ θωριά, ποτέ τὰ ἦθη 'κεῖνα
 ἀποῦ ποτέ νά στέκωμαι σέ πρίκα δέν ἀφίνα,
 ποτές τὰ λόγια τὰ γλυκὰ ὅποῦ 'χασίνε χάρι
 'ς τὸν οὐρανὸ νά κάμουςι τὸν ἥλιο νά σταλάρη,
 ποτές τὸ γέλοιο τ' ὁμορφο τὸ τακτικὸ ποῦ 'κράτει 355
 χαρὰ τὴν δόλιά μου καρδιά πᾶσα καιρὸ γεμάτη,
 ποτές ἐκεῖνο τὸ φιλὶ ἀπ' ἀνοιγοσραλίζει
 τσῆ πόρταις τσῆ παράδεισος καὶ τσῆ καρδιαῖς δροσίζει,

Στ. 335. ἦναι. 336. χωρίς. 337. νά 'μουνά τυφλός. 338. ζητῶ δ.
 345. περίσσια. 346. πλειὰ ποῦ ποκότησεν. 348. τὴ γλυκότητα τως ἔχω
 δοκιμασμένα. 349. βραυαναστενάζω. 351. τὰ κάλλη ἐκεῖνα. 352. δὲ
 μ' ἀφίνα. 353. ἀποῦ ἔχουσίνε. 355. ἀποῦ. 356. κάθα χειρό. 358. τὴ
 πόρτα.

- νά θυμηθῶ πῶς ἔχασα καὶ νά μηδέν ἀρπάξω
 360 μαχαῖρι τὴν καϋμένη μου καρδιά ζημιὸ νά σφάξω!
 Θεέ μου, τέτοια παιδωμὴ μὴ δώσης ἔς τὸ κορμί μου,
 μὰ πρῶτας μὲ τὸν θάνατο τέλειωσε τὴ ζωὴ μου.
 Μὰ δῶ θωρῶ τὸ βασιλείον... ὧφου, καρδιά καϋμένη,
 κ' ἴντα μαχαῖρι καὶ φωτιᾷ σήμερον σ' ἀνημένει!

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ καὶ Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 365 Τόσα μὲ σφίγγει ἡ πεθυμιὰ κ' ἡ ὄρεξι νά κάμω
 τοῦτ' ἀπὸ μένα τὸν πολλὰ πεθυμημένο γάμο,
 ἀποῦ καμμιὰν ἀνάπαψι δὲν ἤμπορῶ νά δώσω
 οὐδὲ τοῦ νοῦ, οὐδὲ τοῦ κορμιοῦ, παρὰ νά τὸν τελειώσω·
 γιαῦτως πᾶς ἄλλη μου δουλειὰ σέ μιὰ μερὰ θ' ἀφήσω.
 370 καὶ τσ' ἔγνοιας μόνον ἐτουνῆς θεν' ἀκλουθῶ ξοπίσω.
 Μὰ τὸν Πανάρετο θωρῶ σὰν ἔχα μηνυμένα...
 στρατιώτη πλειὰ προθυμερὸν δὲν ἔχω γνωρισμένα!

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

ὦ τιμημένε βασιλειέ, τὴν ὑψηλότητά σου
 χίλια καλῶς τὴν ἠῦρηκα...

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 375 Νῆρθης ἐμήνυσά σου,
 Πανάρετε, ν' ἀφουκραστῆς τὸ πῶς τὸ ροιζικό μου
 χίλιαις χαραῖς καθημερινὸ δίδει τῶν γερατειῶ μου,

Στ. 359. ἔχασα. 360. τή. 364. ἰδῶ. -- Βασιλέας, Πανάρετος. 366.
 τοῦτο.... τό. 368. τό. 369. θά. 370. μοναχὴς τουνῆς. 371. τῶ.
 376. τῶ.

τῇ Πέρσας τρέμουν δυνατὰ νὰ μὴ τὸν πάθουν πάλι
καὶ πάντα τῶς σὲ σκότισι στέκουν πολλὰ μεγάλη.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Τοῦτα λοιπὸν τὰ βάσανα καὶ ἡ μαλλιαῖς νὰ πάψουν
400 γλήγορ' ἐλπίζω, διχωστὰς μέσα μας πλειὸ νὰ ἔξάψουν,
γιατὶ καὶ οἱ δύο συβαστικοὶ ξεύρω μηνύτασί μου
τοῦ νοῦς ἀπὸ τῶν δύο τῶνε νὰ δώσω τὸ παιδί μου
γυναῖκά του καὶ ταῖρίν του, καθὼς οἱ νόμοι ὀρίζουν,
καὶ τότε φίλον καὶ ἐδικὸν καλὸ νὰ μὲ γνωρίζουν.
405 Κ' ἔτσ' οἱ προξενητάδες τῶς σὲ τούτῃ μας τῇ χώρᾳ
στέκουν γιὰ τὴν ἀπόκρισιν τὴν ἐδική μου τῶρ·
καὶ ἄλλοιῶς νὰ κάμω δὲ μπορῶ, παρὰ νὰ τήνε δώσω
τοῦ νοῦς τῶνε, νὰ ἁλφρωθῶ ἔς τὰ γέρα μου καμπόσο·
καὶ ἔτσι τῇ τῶπᾳ σήμερον, καὶ αὕτῃ ἄρχισε νὰ κλαίγῃ
410 καὶ ἀπὸ τὸ πλάγι μου ποτὲ δὲ θέλει ν᾿ ἄβῃ, λέγει,
γιὰ νὰ ᾖ σὰν παιδί καλὸ πάντα ἔς τὴ δούλεψί μου,
ὥστε νὰ στέκῃ ζωντανὸ ἔς τὸν κόσμον τὸ κορμί μου.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

- Κάμνει σὰν εἶναι τὰ παιδιὰ νὰ κάμνουν κρατημένα,
περιττοπλειὰς γιὰτὶ ποτὲ δὲν ἔχει γνωρισμένα
415 μάννα, καὶ τὴν ἀγάπη τῇ μόνο ἔς ἐσένα ἔχει
καὶ φαίνεται τῇ βαρετὸ μακρὸ ἀπὸ σὲ ν' ἀπέχῃ .

Στ. 397. τρέμου... τὸ πάθει. 398. στέκου. 399. καὶ ἡ ἐχθρὰ...
νὰ πάψου. 400. γλήγορα ἐλπίζω μέσα μίς, μὲ δίχως μπλειὸ νὰ ἔξ-
ψου. 401. ξεῦρε ἐμηνύσασιν. 403. ὀρίζου. 404. φίλο καὶ ἐδικό... γ-
ρίζου. 405. καὶ οἱ προξ. 406. στέκου γιὰ τὴν ἀπόφασιν... μίς. 411
πλάϊ. 411. σά. 412. ὥστε ἀπὸ νὰ ᾖ. 413. κάμου. 415. ἐπεί...
416. πάντα ἀπό.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ναίσκε, μὰ νά'χη ἀπομονή κι' αὐτὴ κ' ἐγὼ τυχαίνει,
γιατὶ μὲ τέτοιους βασιλαιοὺς καλὰ 'ναι παντρεμένη .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

Δέ βλέπω χρειὰ μηδὲ καμμιὰ νὰ σφίγγῃ τὸ παιδί σου
ν' ἀφήσῃς νὰ τὸ κάμουνι ταῖρί τως οἱ ἐχθροί σου . 420
μικρότερ' εἶναι παρὰ σέ, φοβοῦνται, τρέμουςί σε,
γιά τοῦτ', ἀφέντη, γιά δικὸ ξεῦρε γυρεύουσί σε .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Σώνει... δὲ σ' ἐκραξα δεπᾶ γιά νά'χω τὴν βουλή σου,
μὰ θέλω μόνον σήμερον τούτῃ τῇ δούλεψί σου .
τὴν θυγατέρα μ' ἄγωμε νὰ βρῇς νὰ τσῇ μιλήσῃς, 425
κι' ὅπο μπορέσεις γύρεψαι νὰ τήνε συργουλίσῃς
νὰ συβαστῇ νὰ παντρευτῇ μ' ὅποιο ἀπ' αὐτοὺς θελήσει
καὶ στανικῶς τσῇ νὰ γενῇ τὸ πρᾶμμα μὴν ἀφήσῃ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

Χρειὰ 'ναι τ' ὀρίζεις νὰ γενῇ μ' ἓνα ἓνα καὶ μ' ἄλλο τρόπο...
ὦ κακορροϊζικώταταις ἐλπίδες τῶν ἀθρώπων ! 430

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς 'μιλεῖ .

ὦ ἄδῃ καὶ τσῇ κόλασις τσῇ σκοτεινῆς καῦμέναις
ψυχᾶς, μὲ λόχαις καὶ φωτιαῖς πάντα τυραννισμέναις,

Στ. 417. κ' ἐγὼ κι' αὐτή .

Λείπουσιν οἱ στίχοι 419-464.

- καινούργι' ἀκούσετε φωτιά καὶ λόχη πλειὰ μεγάλη
 καὶ παιδωμὴ χειρότερη παρὰ ποτὲ καμμι' ἄλλη!
- 435 Τὴν Ἐρωφίλῃ ἀφέντης μου θέλωντας νὰ παντρέψῃ,
 προξενητὴ ἄλλο σήμερο δὲν ἤϊρε νὰ τσῇ πέψῃ
 μόνον ἐμέ, τὸν ἄντρα τσῇ, γιὰ νὰ μπορᾷ γνωρίσω
 πρικὺ κι' ἀδέξιο θάνατο δίχως νὰ ξεψυχήσω!
- Βασανισμένη μου καρδιά, νοῦ μου διασκορπισμένε,
 440 τυραννισμένε λογισμὲ καὶ κατακουρασμένε,
 ποιά μέλλετε νὰ πιάσωμε στράτ' ἐρμηνέψετε με,
 κ' εἰς τὸ μικρότερο γκρεμνὸ νὰ πέσω δείξετέ μου!
 τὸ βασιλεῖο ἔγροικήσετε τ' ἔχει ἀποφασισμένα,
 καὶ νὰ τὸν κάμῃ δὲ μπορεῖ πρᾶμμα ποτὲ κανένα
- 445 ν' ἀλλάξῃ γνώμην, ἢ καιρὸ νὰ βάλλῃ κιᾶς 'ς τὴ μέση·
 κ' εἰς μιὰ κλωστή μπαμπακερὴ κρέμομαι 'σάν τὸ λέσι,
 γιὰτὶ ἄλλη ἐλπίδα, σὰ θωρῶ, δὲν ἔχω τσῇ ζωῆς μου
 παρὰ τὸν πόθο μοναχὰς τσῇ κόρης τσ' ὁμορφῆς μου.
 Μ' ἀνέν κι' ὁ φόβος τοῦ κυροῦ τὴν κάμει νὰ θελήσῃ
- 450 μ' ἐν' ἀπ' αὐτοῦς νὰ 'παντρευτῇ καὶ μένα νὰ μ' ἀφήσῃ,
 ποῖ ἄλλο παρὰ τὸ θάνατο βοηθό μου πλεῖο τυχαίνει
 'ς τούτην νὰ κράζω τὴ δουλειὰ τὴν πολυπικραμένη;
 Τὰ πκρακάλια δὲ χωροῦν, τὰ δάκρυα δὲ φελοῦσι,
 δροσιὰ δὲ ξίζουν τίποτας, κι' ἄρματα δὲ μποροῦσι
- 455 νὰ κάμουςι καθὼς ζητᾷ καὶ θέλ' ἡ πεθυμιὰ μου,
 νὰ στέκωμέσθα ὡς ἡμεστα ταῖρι μὲ τὴν κερά μου·
 θάνατος μόνον τὸ λοιπόν... τοῦτ', ἂν ἴσως καὶ λάχῃ,
 νὰ δώσῃ τέλος 'ς τσῇ καρδιᾷ, μπορεῖ μόνο τὴ μάχῃ·
 κι' ὁ θάνατος τὰ πάθη μου πῶς νὰ τελειώσῃ τάσσω,
- 460 γιὰτὶ ἂν ἴσως κ' οἱ οὐρανοὶ κ' ἡ μοῖρά μου νὰ χάσω
 μ' ἀφήσουσι τὴν κόρη μου, δὲν εἶν' παρὰ καλλιὰ μου
 νὰ πάψῃ κιᾶς ὁ θάνατος ζημιὸ τὰ βάσανά μου·
 τούτῃ ἔχω τὴν ἀπόφασιν 'ς τὸ νοῦ μου καμωμένη!

Μὰ ναῦρ' ὁμπρὸς τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφή τυχαίνει,
 πῶς βρίσκομαι 'ς τὴ χάρι τση καλλίτερα νὰ γνῶσω, 465
 κ' ὕστερα τ' ἀποφάσισα 'ς τὸ νοῦ μου νὰ τελειώσω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

ᾠ πλείσια καλορροΐζικη καὶ πλεῖστα
 χαριτωμένη τύχη τῶν ἀνθρώπων,
 ὅπου 'ς τὸν κόσμ' ἐτοῦτο ἀλλότες ἦσα,
 τότες ὄντάν ἡ γῆ μὲ δίχως κόπον, 470
 μὲ διχωστάς πληγὴ νὰ γνῶθῃ ἀκόμη,
 τὰ πωρικά τσ' ἐγέννα 'ς κάθε τόπον ·
 καὶ τόσοι βασιλειάδες, τόσοι νόμοι,
 τόσ' ἄρματα δὲν ἦτανε σιμά τως,
 τόσ' ἄδικοι πολέμοι, τόσοι τρόμοι. 475
 Κοινὴ 'χασι τὴν γῆν ἀνάμεσά τως,
 καὶ τόσῃ ἀναγάλλισαι γροικοῦσαν,
 κ' ἔτσ' ἦτονε πολλ' ἡ καλομοιργιά τως,
 ποῦ τὸν καιρὸν ἐκεῖν' ὠνοματοῦσαν
 Χρυσὸ μὲ πᾶσα δίκηο, κ' ὅλοι ὁμάδι 480
 συχνὰ τὸν οὐρανὸν εὐχαριστοῦσαν ·
 γιατί δὲν ἦτον τότες, ἐκ τὸν ἄδη
 'ς τὸν κόσμ' ἡ Περηφάνεια ἐρθωμένη,
 βλάψιμο τσ' ἴδις φύσις καὶ σκονάδι !

Στ. 466. 'ς τὴν ἐποφάσισα. Τέλος τοῦ δεύτερης πράξης.

467. πλεῖστα. 468. 'ς τὴ γῆ χαριτωμένη τῶν ἀνθρώπων. 469. εἰς τὸν
 κόσμον. 470. ὄντεν ἡ γῆς... κόπο. 472. τόπο. 474. ἦτανε. 475.
 τόσοι. 476. εἴχασι τῇ. 477. ἀναγάλλισαι ἐγροικοῦσα. 478. πολλή.
 479. ἐκεῖνο ἐνοματοῦσα. 481. συχνὰ εὐχαριστοῦσα. 482. ἦτο ἐτότε·
 483. περηφάνειαι ἐρθωμένη.

- 485 Πόση κηλομοιργιά δοκιμασμένη,
 πόση πολλή χαρά, πόση γλυκύτη
 'ς τὴν γῆ 'χαν οἱ ἄθρῳποι γνωρισμένη,
 χαρὰ 'ς τὰ γερατειά, χαρὰ 'ς τὴ νειότη,
 δίχως τὴν ἐρθωμένη αὐτὴ τὴν τόση
 490 γεμάτη ἀπὸ φαρμάκια καὶ πικρότη.
 Χαρὰ 'ς τὴν κόρη 'κείνη ποῦ 'χε σώσει
 χαριτωμένου νειοῦ τὸ λογισμό τση
 καὶ τση καρδιάς τση τὰ κλειδιά νὰ δώση,
 γιατί μὲ δίχως φόβο τοῦ κυροῦ τση,
 495 λεύτερη καὶ λυτὴ ἀπὸ πᾶσα δέσι,
 ταῖρι ἔμενε ζημιὸ τ' ἀγαφτικοῦ τση.
 Τό 'θελε πᾶσα εἷς, τό 'χέ τ' ἀρέσει
 πᾶσα καρδιάς τὸ 'ζήτα, κ' εἶχε χάρι
 νὰ 'χη, δίχως καιρὸς νὰ 'μπῇ 'ς τὴ μέση,
 500 δίχως περισσίους κόπους, δίχως βόρη,
 μ' ἀπὸ δροσιαῖς κι' ἀνάπαψες γεμάτο
 πάντα 'τονε τοῦ Πόθου τὸ δοξάρι.
 Μ' ἀπῆς ἀποῦ τὸν ἄδῃ βγῆκε κάτω
 τούτ' ἡ Περηφανεὶά ἡ ἀσβολωμένη,
 505 βρύσες τ' ἀμμάτια ἐμείνα τῶν κλαυμάτω,
 γιατί μὲ τση τιμῆς περυντυμένη
 τ' ὄνομα πορπατεῖ, καὶ βασανίζει
 πλειὰ 'πὸ θανατικὸ τὴν οἰκουμένη.

Στ. 485. δοκιμασμένη. 486. πόση καλὴ καρδιά. 487. τὴ γῆ ἔχαν. 488. δροσὰ 'ς τὴ νειότη. 489. ἐχθρωμένη... τὴ φόβει? 491. τῇ... ἐκείνη ἀποῦ εἶχε. 492. τοῦ λογισμοῦ. 494. χωρὶς. 495. κ' ἐλυτὴ ἐκ... κάθῃ. 496. ζημιὸ τοῦ. 497. γὰρ, τό 'χε ἀρέσει. 498. κερδιά. 499. ἐμπῇ. 500. περισσίους. 502. ἐβγῆκε. 505. τῶ. 508. ἀπὸ... 'ς τὴν

INTERMEDIΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ .

Μία κορασίδα καὶ σημαδεύγει τὴν Φορτοῦνα. Δύο καβαλλέ-
ροι, Ἀρμίντα, Ρινάλδος καὶ δύο κορασίδες. — Φορτοῦνα μιλεῖ.

Φ Ο Ρ Τ Ο Υ Ν Α .

- Ἐν τούτῳ τὸν τόπο, στρατηγοί, μὲ τὴν Ἀρμίντ' ὁμάδι
στέκει ὁ Ρινάλδος μὲ χαρὰ 'ποῦ τὸ ταχύ ὡς τὸ βράδυ,
καὶ τὸν ἀπὸ τῆς νειότης του δὲν τοῦ πονεῖ πῶς χάνει
σὲ πλείσιαις περιδιάβασε ἀπ' ὅλημέρα πιάνει,
5 γιὰτὶ τὰ μάγια τοῦ κρατοῦν τὸν νοῦ καδενωμένον
καὶ νὰ λογιᾶσθαι δὲ μπορεῖ κάμωμα τιμημένον.
Κ' ἔτσι· ἐπειδὴ ἐκ τὸν οὐρανὸν ἐδόθη τῶν ἰδυό σας
μακρὰ ἐκ τὸν τόπο νᾶρθετε τόσα τὸν ἐδικό σας,
μόνο γιὰ νὰ τὸν κάμετε ποῦ στέκει νὰ γνωρίσθαι
10 κ' εἰς τὰ φουσάττα τὸ ζημιὸ μαζί σας νὰ γυρίσθαι,
μηδὲ κανένα κάμετε πρᾶμμα νὰ φοβηθῆτε
ἀπ' ὅλα ἐκεῖν' ἀπῶχτε σήμερον ἐδῶ νὰ ἰδῆτε,
γιατ' εἶναι ψεύτικαις θεωρίαις ὅλαις τῶς τῶν δαιμόνων
-

Ἰντερμέδιο δεύτερον. Τὸ Ῥοιζικὸ εἰς πρόσοψιν κορασίδας. Κίρλος, Οὐ-
βάλδος, στρατηγοὶ πεμπάμενοι ἀπὸ τοῦ Γοφρέδου νὰ γυρεύουσι τὸ Ῥι-
νάλδον, Ἀρμίντα, Ρινάλδος, δύο Δαίμονες εἰς πρόσοψιν κορασίδων. Ἰ.
Ῥοιζικὸ μιλεῖ τῶν ἰδυὸν στρατηγῶν.

Στ. 1. τό. 2. ἀπὸ ταχύ. 4. πλείσιαις ὁποῦ. 5. κρατοῦ τό... καδενω-
μένο. 6. τιμημένο. 7. Καὶ ἐπειδὴ. 8. τὸ τόπο. 9. τό... πῶς. 10.
ζημιὸ μαζί. 11. κανέναν. 12. κεῖν... ὅλητε. 13. τῶ δαιμόνων.

ἀπὸ τὰ δυνατώτατα μάγια τσ' Ἀρμίντας μόνο,
 τὰ ποιά 'χει χάρι τὸ ράβδι τοῦτο τὸ χρουσωμένο 15
 νὰ κάμη ἀνήμπορα ζημιό, 'σὺν ἔχετ' ἀκουσμένο.
 Μ' ἀπάνω 'ς ὅλα βλέπετε, νερό, μηδὲ κανένα
 φαγὶ νὰ δοκιμάσετε, γιὰτ' εἶν' φαρμακεμένα,
 κι' ὡς τὸ 'Ρινάλδο τὸ ζημιό θέλουσι σᾶς σκληρώσει,
 καὶ τὸ ράβδι δὲ δύνεται πλεῖο νὰ σᾶς γλυτώσῃ. 20

Κ Α Β Α Λ Ι Ε Ρ Ο Ι .

Κόρη εὐγενικώτατη, καλὰ γροικῆσαμέ σου
 καὶ γνωστικοί 'ς τούτῃ τῇ χρειᾷ νὰ 'μεστα τάσσομέ σου.
 Τώρα 'ς τῇ βάρκα γύρिसαι, καὶ νᾶρθωμεν ὁμάδι
 μὲ τὸ 'Ρινάλδο ἀνήμενε πρίχου διαβῆ τὸ βράδυ.

Φ Ο Ρ Τ Ο Υ Ν Α .

Τὸ 'Ροιζικόν, ὡς βλέπετε, καὶ Τύχη μ' ὀνομάζουν, 25
 κι' ὅποι μέ χάσουν μιὰ φορὰ παντὰ 'φκαιρα μὲ κράζουν.

(Εἰς τοῦτο χάνεται ἀπ' ὀμπρὸς τῶνε, καὶ πᾶρυτς γροικοῦνται τοῦτα τὰ τραγούδια ἀπὸ μέσον).

Τσ' ἔγνοιας, τυχαίνει 'ς μιὰ μερὰ ν' ἀφῆς' ὅποιος λογιᾶσει
 σὲ τοῦτο τ' ὀμορφότατο περβόλι νὰ περάσῃ,
 καὶ νᾶρδινιάσῃ τὴν καρδιά νὰ πιάνη ἀπὸ τῇ χέρα
 τοῦ Πύθου περιδιάβασες περίσσιαις κάθα 'μέρα. 30

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται δύο δαίμονες εἰς πρόσοψιν Κορασίδων ὀμπρὸς τῇ καθαλλιέρους, καὶ λέγει ἡ μία).

*Ω καλορροϊζικώτατοι στρατιῶταις τιμημένοι,
 ὅπου 'στε 'ς τοῦτο σήμερο τὸν τόπον ἐρθωμένοι
 'ποῦ τῇ καρδιαῖς πᾶσα χαρὰ κι' ἀνάπαψι χαρίζει
 κι' ὅλα σὲ περιδιάβασες τὰ βάσανα γυρίζει.

Στ. 14. ψευτικώτατα. 15. ὁποῖα ἔχει. 16. ζημνιό... ἔχετε.
 Λείπουσιν οἱ στίχοι 17-60.

- 35 τ' ἄρματα σᾶς ἐκάμασι χρειὰ μόνον ἐδῶ νάρθητε,
 μὰ τώρα νὰ τὰ ρίξετε σὲ μιὰ μερὰ 'μπορεῖτε,
 γιατί τσ' ἀγάπης στρατηγοὶ καὶ μπιστεμένοι δοῦλοι
 τοῦ Πόθου ὅσ' ἔρθουσιν ἐδῶ πάραυτας γράφονται οὔλοι,
 κ' εἰς τοῦτα τὰ 'μορφώτατα χόρτ', ἀποῦ πάντ' ἀθοῦσι,
 40 χίλιαις γλυκειαῖς παρηγοριαῖς τὰ μέλη τως γροικοῦσι,
 καὶ τὸν ἀλλοτινὸν καιρό, 'ποῦ Χρυσκφιοῦ ὅλοι κρᾶζουν,
 'ς τοῦτο τὸν τόπο μοναχὰς ὅλοι τὸ δοκιμάζουν.

Ἡ ἄλλη Κορατίδα λέγει.

- Βασιλοποῦλα ὁμορφη, πλειὰ 'ξακουστὴ 'ς τὰ κάλλη
 κ' εἰς τῇ περισσiais ὁμορφιαῖς παρὰ γυναῖκαν ἄλλη,
 45 τοῦτο τὸν τόπο σήμερο τὸν ὁμορφον ὀρίζει
 καὶ χίλιαις περιδιάβασες πᾶσα καρδιᾶς χαρίζει.
 λοιπὸ ἐπειδὴ σᾶς ἔφερεν ἡ μοῖρά σας σιμά μας,
 μὴ βαρεθῇτε νάρθετε νὰ πᾶμε τῇ κερᾶ μας,
 νὰ σᾶς ἐδώσῃ τῇ χαραῖς, κί ὅλαις ἐκείναις τσ' ἄλλαις
 50 τοῦ Πόθου τῇ γλυκότεταις ἀποῦ μπορεῖ μεγάλαις.
 Μὰ πρῶτας, ἂν ὀρίσετε, στρατιῶταίς μου, νάρθητε,
 'ς τούτῃ τῇ βρύσι σκύψετε τῇ δροσερῇ νὰ πῆτε,
 καὶ πιάσετ' ἐκ τὰ 'πωρικὰ φάγετ' ἐκ τὸ περβόλι,
 τὴν κούρασι τῇ στράτας σας νὰ λησμονήσετ' ὅλοι.

Οἱ Καβαλλιέροι λέσι.

- 55 Τοῦτα τὰ λόγια τὰ γλυκὰ κ' ἡ ψεύτικη θωριά σας
 δὲ μᾶς ἐχώνουν, δαίμονες, ποσῶς τὴν ἀτυχιά σας·
 καὶ μέ τὴν δύναμιν κεινοῦ ἀπ' ὅλοι σας φοβᾶστε
 καὶ ξωρισμένους 'ς τ' ἄκταφα τ' ἄδη σᾶς κάμνει νὰ 'στε,
 τοῦτο τὸν τόπο ἀδειάσετε, καὶ καταιβῇτε ὁμάδι
 60 μέ τσ' ἄλλους σας, νὰ κρίνεστε παντοτινὰ 'ς τὸν ἄδη!

Μετὰ τὸν στίχον 60 ἐπανερχομένον τὸ χειρόγραφον Λεγρι-

(Εἰς τοῦτο φεύγουσιν οἱ δαίμονες, καὶ ἔρχονται ἄλλοι ἔς τὴν ἰδιάν τῶνε θωριάν, καὶ οἱ καβαλλιέροι μορεσκάντο τσῆ ζυγώνουσι, καὶ λέγει ὁ ἕνας).

Ὡ τ' ἄδη καὶ τσῆ κόλασις δύναμι, μ' ἴντα τρόπο
πολλαῖς φοραῖς κομπόνουνται τὰ ἀμμάτια τῶν ἀθρώπω!

(Εἰς τοῦτο ἐβγαίνουσιν ἕξη κορασίδες, καὶ ἡ μία βαστᾷ ἕνα ταπέδο κ' ἡ ἄλλη προσκεφαλάδια, καὶ ξαπλόνουν τα μορεσκάντο εἰς τὴν σένα, κ' ἡ ἄλλαις σκορποῦσιν ἀθούς, κι' ἀπέκεις γιαγέρνουσι μορεσκάντο. Καὶ τότες βγαίνει ἡ Ἀρμίντα μετὰ τὸ Ῥινάλδο, καὶ λέγει ἡ Ἀρμίντα).

A P M I N T A .

Ῥινάλδο ἀγαπημένε μου, ψυχὴ μου καὶ καρδιά μου,
ἔς τοῦτο τὸν τόπο δὲ μπορῶ, ὅαν εἶν' ἡ πεθυμιὰ μου,
νὰ θέσω ν' ἀποκοιμηθῶ τώρα ἔς τὴν ἀγκαλιά σου, 65
νὰ δροσισθοῦν τὰ μέλη μου, γλυκὰ ν' ἀναγαλλιάσου,
γιατὶ ἐκ τσῆ κορασίδες μου μιὰ μοῦ ἔλεγε μηνύσει
πῶς ἀρρωστεῖ καὶ στέκεται τώρα νὰ ξεψυχήσῃ,
κ' εἶναί μου χρειὰ, καρδοῦλά μου, στανιῶς μου νὰ σ' ἀφήσω
κι' ὅσο μπορῶ κι' ὀγλήγορ νὰ πᾶ νὰ τσῆ βοηθήσω. 70
Θέσαι κοιμήσου τὸ λοιπό, κ' ἐγὼ μὲ βιὰ μεγάλη
σοῦ τάσσω νᾶρθω γλήγορ νὰ σὲ ξυπνήσω πάλι.

δίου φέρει: Εἰς τοῦτο φεύγουσιν ἑτοῦταις καὶ ἔρχονται ἄλλαις· καὶ οἱ στρατηγοὶ ξεσπαθόνουσι καὶ ζυγόνουσι μορεσκάντο, καὶ φεύγουσι.

Κάρλος — στ. 61. ἄδη ἀδυνατώτατη δ. -- Μετὰ στίχον 62: Εἰς τοῦτο βιαινέουσι ἕξη κορασίδες, καὶ βαστοῦσι ἕνα ταπέδον καὶ προσκεφαλάδια, καὶ ξαπλόνουν τα ὁμπρὺς εἰς τὴν βρύσι, καὶ ῥίχτουσι ἀπάνω ἀθούς, χορεύοντας πάντα· κι' ἀπόκεις μπαίνουσι μέσα, καὶ βγαίνει ἡ Ἀρμίντα μετὰ τὸ Ῥινάλδο. στ. 65. νὰ πέσω. 66. δροσιστοῦ. 68. ἔς ὦρ. 70. γοργότερο... βοηθήσω.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

Κάμε καθὼς σοῦ φαίνεται, καρδιά μου καὶ ψυχὴ μου,
καλὰ καὶ μένει δίχως σου ἔς τὴ λόχη τὸ κορμί μου.

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ἡ Ἀρμίντα, καὶ ὁ Ῥινάλδος θέτει καὶ
κοιμᾶται· καὶ τότε γροικοῦνται τοῦτα τὰ τραγούδια ἀπὸ
μέσα μὲ σονάρε).

- 75 Για ἔδὲ τὸ ρόδο τὸ ταχὺ πῶς δροσερὸν ἀρχίζει
νὰ φαίνεται ἔς τ' ἀγκάθι του καὶ νὰ μοσκομυρίζει,
κί ὁμορφο δείχνει τὸ κομπὶ κι' ἀμάλαγο περίσσια,
σὰν ἓνα εὐγενικώτατο μικρὸ κοράσιον ἴσια·
κί ὅσον ἡ ἡμέρα πορπατεῖ κ' εἰς τὸ βραδὺ σιμόνει
- 80 τὰ φύλλα του ξαπλόνουσι κί ἀρχίζει νὰ φουντόνη,
κι' ἀγάλι ἀγάλι ψύγεται καὶ τὴν θωριάν του χάνει
κι' ἀγαφτικὸς δὲν τὸ ψηφᾷ, κοράσιο δὲν τὸ πιάνει·
ἔτσι καὶ τ' ἄθνη σβύνουσι τσῆ νειότης καὶ χαλοῦσι
καὶ νὰ ξαναγιαγείρουσι τσ' ἀθρώπους δὲ μποροῦσι.
- 85 Λοιπὸν τὸ ρόδο πᾶσα μιᾷς ἡμέρας, πρὶν ἔρθῃ βράδυ,
τὸ μυρισμένο βιάζεσθε νὰ πιάνετ' ὅλοι ὁμάδι.
Πιᾶσθε τὸ ρόδο τσῆ φιλιᾷς κί ἀγαφτικοὶ λογαῖσθε,
ὄντ' ἀγαπῶντας μπιστικὰ κ' ἐσεῖς ποῦρ' ἀγαπᾶσθε .
- Οἱ Καβαλλιέροι λέσι.
- Τί στεκομέσθα πλειότερα, ποιὸν ἄλλον καρτεροῦμε;
90 σύντροφε, γιάντα γλήγορα κ' οἱ δύο μας δὲν κινοῦμε
νὰ πᾶ νὰ τὸν ξυπνήσωμε;

Πρὸ τοῦ στίχου 75. λείπουσιν ἐν Α. « ἀπὸ μέσα μὲ σονάρε. »

Στ. 75. Δέτε. 77. ἔς τὸ κομπὶ... περίσσια. 78. κοράσιον ἴσια. 79.
ἡμέρα πλειότερα πρὸς τὸ βραδύ. 80. φουντόνουσι τὰ φύλλα του καὶ ἰ-
νοίγει καὶ ξαπλόνει. 81. ἀγάλια ἀγάλια. 82. δέ... κοράσιο δέ. 83.
Λοιπὸν... τὸ βράδυ. 86. πιάνετε. 87. Πιᾶστε. 88. ὄντε... μπορεῖ ἰ.
Ἀντὶ « οἱ Καβαλλιέροι λέσι » Α. « Κάρλος. » 91. πᾶ τότε.

Κ Α Β Α Λ Λ Ι Ε Ρ Η Σ .

Πάγαινε κι' ἀκλουθῶ σου .

Μὰ δυὸ θεργιὰ προβάλλουσι γιὰ νὰ μᾶς ἐσποδώσου·
 ἄς πηαίνωμεν ἀπάνω τως μὲ δίχως φόβ' ἀντάμη,
 κομμάτι' ἐλπίζω καὶ τὰ δυὸ πῶς θέλομεν τὰ κάμει .

(Εἰς τοῦτο οἱ καβαλλιέροι μορσεκάντο μαλλόνουν μὲ τὰ
 θηρία, καὶ δὲ μπορῶντας νὰ τὰ νικήσουν, λέγει ὁ ἕνας τ'
 ἄλλου) .

Σύντροφε, τοῦτα δαίμονες εἶναι, καθῶς θωροῦμε,
 καὶ νὰ τὰ βλάψωμε ποτὲ μ' ἄρματα δὲ μποροῦμε·
 καὶ ἔγγιξε τως μὲ τὸ ράβδι πάρχυτας νὰ ψοφήσουν,
 γῆ τὸ ζημιὸ νὰ φύγουσι, μόνους νὰ μᾶς ἀφήσουν .

95

(Εἰς τοῦτο τῶν ἐγγίζει μὲ τὸ ράβδι, καὶ ζημιὸ πέφτουν
 ψοφισμένα, καὶ οἱ καβαλλιέροι σιμόνουν πρὸς τὸ Ῥινάλδο
 καὶ λέσι) .

Δέτε τὰ μάγια μπόρεσι πόσ' ἔχουσι τσ' ἀθρώπους!
 τοῦτος ἀποῦ ἔτον μοναχὸς δοσμένος ἔς ἄξιους κόπους
 κι' ὁ κόσμος τὸν ἐτρόμασε, ἔς ποιὰν ἐξοργιὰ κοιμᾶται,
 σκλάβος τοῦ Πόθου, κί οὐδὲ κιᾶς ποιὺς εἶν' ἀναστορᾶται!

100

Ἀντὶ « Καβαλιέροι » Λ. « Οὐβάλδος. — Πήγαινε . 92. ἐπροβάλασι.
 93. πάμενε . 94. κομμάτια ὀλπίζω .

Πρὸ στίχου 95 « Εἰς τοῦτο βιαίνουσι δυὸ θερία βγάνοντας φωτιὰ
 ἀποῦ τὸ στόμα, καὶ οἱ στρατηγοὶ μαλλόνουν μετὰ κείνα, καί, δὲ μπο-
 ρῶντας νὰ τὰ νικήσουσι, λέγει ὁ Κάρλος . » 95. τοῦτοι . 96. νὰ τσῆ...
 ποσῶς . 97. μὰ ἔγγ... νὰ πέσου νὰ ψοφήσου . 98. ἀφήσου .

Πρὸ τοῦ στίχου 99. « Τότες τῶς ἐγγίζει μὲ τὸ ράβδι, καὶ τὸ ζη-
 μιὸ πέφτουσι ψοφισμένα, καὶ οἱ στρατηγοὶ σιμόνουσι πρὸς τὸ Ῥινάλδο,
 καὶ λέγει ὁ Οὐβάλδος . » — Οὐβάλδος .

Στ. 100. ἦτο μοναχάς . 101. εὐκχεριὰ . 102. σκιᾶς . . . εἶναι .

Ξύπνα, 'Ρινάλδο, γλήγορα, διώξε τὸν ὕπν' αὐτόνο
 ποῦ τὸ κορμί σου ἐχάλασε μὲ τόσα μάγια μόνο!
 (Εἰς τοῦτο ξυπνᾷ ὁ 'Ρινάλδος καὶ λέγει).

P I N A Λ Δ Ο Σ .

- 105 Ποῦ βρίσκουμουν! τὸ τί θωρῶ; οἷμέν' ὡς τώρα ποῦ 'μουν!
 'ς ποιὸν ἄδην ἤμουν ζωντανός, 'ς ποιὰ λησμονιὰ ἐκραιμούμουν;

Κ Α Β Α Λ Λ Ι Ε Ρ Ο Ι .

- 'Οσοι πιστεύουν 'ς τὸ Χριστὸν κι' ὅσοι τὸν προσκυνοῦσι
 τώρα 'ς τὰ Γεροσόλυμα γιὰ κεῖνο πολέμοῦσι·
 καὶ σύ, 'Ρινάλδο, κείτεσαι 'ς ἀνάπαψι μεγάλη
 110 'ς τοῦτο τὸν τόπο τῶν χορτῶ, 'ς τσ' 'Αρμίντας τὴν ἀγκάλη·
 κ' οἱ κόσμοι, ἀπ' ὅλοι 'ς τ' ἄρματ'α μούγουνται καὶ τρομάζου,
 νὰ σὲ σαλέψουν δὲ μποροῦν... στρατιώτῃ, 'νοὺς κοράσου
 ποιὰ λησμονιὰ σ' ἐπλάκωτε, ποιὰ μάγια σ' ἐσκοτίσα,
 ποῖ' φόβοι τόση δύναμι σὲ τρόμον ἐγυρίσα;
 115 'Γείρου, καὶ τὰ φουσάτ'α μας νᾶρθῃς σὲ προσκαλοῦσι,
 καὶ τοῦ Γοφρέδω νὰ σὲ δοῦν τὰ 'μάτια πεθυμοῦσι·
 τύχη ἀγαθὴ σὲ καρτερεῖ, καὶ μάχῃ σ' ἀνημένει
 νὰ τελειωθῇ ἀπὸ λόγου σου 'σάν ἦτον ἀρχισμένη,
 καὶ κείνη τὴν ἀψήφιστη πίστιν ὀλοχαλάσης,
 120 κι' ὡς θέλουσιν οἱ οὐρανοὶ νίκη 'ς αὐτὴ νὰ πιάσης.

Πρὸ στίχου 103 « Τότες τοῦ ἀγγίζει μὲ τὸ βιβλὶ, κι' ἀπόκεις ἱ-
 γει. » 103. ὀγλήγορα... ὕπνο.

Λείπουσι τὰ πρὸ τοῦ στίχου 105 « εἰς τοῦτο κλπ.

Στ. 105. βρίσκομαι... οἷμέ... ποῦ 'μου. 106. ἄδην ἤμου... ἐκ-
 ραιμούμου. Ἀντὶ « Καβαλλιέροι », « Κάρλος. » 107. πιστεύου... Χριστῶ.
 110. τὸ χωστό, τσ'. 111. κόσμοι ὅλοι... σὲ ἀκοῦσι καὶ τρ. 112. σα-
 λέψου... μποροῦ. 114. τόσα ἀδυνατοί?... σ' ἐγυρίσα. 116. ὅτι.
 117. κ' ἡ μάχῃ. 119. νὰ ὀλοχάσης.

(Εἰς τοῦτο ὁ Ῥινάλδος γδύνεται καὶ ῥίχνει τὰ ροῦχα τῶν Ἀρμίντας καὶ ξεσχίζει τῇ τζόγαις καὶ τὰ ροῦχα, καὶ ἀπέ-
κεις λέγει).

Τῆς ἐντροπῆς φορέματα, στολὴ καταραμένη,
ρίχνω, πατῶ σας, σκίζω σας, καθὼς σᾶς ἐτυχαίνει·
γλυκὰ παρκαπνέματα καὶ τακτικὰ περίσσια
ζυγώματα, καὶ ὠραιόταταις μαλλιαῖς καὶ ἀγάπαις ἴσια,
μεσοβγαλμένοι ἀναστεναγμοί, δάκρυα πικροχυμένα, 125
λόγια καὶ γέλοια καὶ φιλιὰ ζαχαροζυμωμένα
μιᾶς κόρης ὁμορρότατης καὶ μαγικὰ μεγάλα
ᾗς ἐτούτῃ ἀποῦ μ' ἐβλέπετε τὴν ἐρημιὰ μ' ἐβάλα!
Τώρα δοξάζω τὸν θεὸν πῶς λεύτερος γυρίζω,
καὶ εἰς ἴντα σφάλμαν ἄμετρο ἐστέκουμουν γνωρίζω... 130
καὶ ἐσᾶς περίσσια ἔφκαριστῶ, ἔπειδὴ μὲ τόσον κόπο
ᾗς τοῦτο γιὰ μέναν ἤρθετε ᾗς τὸν ξωρισμένον τόπο.
Καὶ ἄς φύγωμεν ἀπὸ δεπᾶ νὰ μὴ μᾶς ἐγροικῇ
τούτῃ ποῦ μ' εἶχε σκλάβο τση, τὸ φύγει νὰ μποδίσῃ.

ΚΑΒΑΛΛΙΕΡΟΙ.

Νὰ πηαίνωμε σπουδακτικὰ καὶ ἐμεῖς σοῦ τὸ ἔπαινοῦμε, 135
μὰ μπόδιστον ἀπὸ λόγου τση νᾶχωμε δὲ μποροῦμε,
γιατὶ ἄλλη μεγαλείτερη δύναμι, παρὰ κείνη,
τὸ μαγικὸ τση βλάψιμο νᾶχωμεν δὲν ἀφίνει.

... σηκώνεται καὶ σκίζει καὶ ῥίχνει τῇ τζόγαις καὶ τὰ ροῦχα ἀποῦ
ἐφόργει καὶ ἀπόκεις...

Στ. 123. γλυκιά. 124. λόγια, γλυκότεταταις θεωριαῖς, μάχαις. 125.
στεναγμοί... γλυκοχυμένα. 127. μιᾶς. 128. ᾗς τούτην... ἐρημιὰ.
130. σφάλμα ἀμέτρητον εὐρίσκουμου. 131. τόσο. 132. τὸ ξωρισμένο
τόπο. 133. Μ' ἄς. 134. ἀποῦ μ' ἔχει. Ἀντὶ «Καβαλλιέροι», «Οὐ-
βάλδος.» 136. μπόδιστρο. 136. ἐκείνη.

(Εἰς τοῦτο μισεύγουν οἱ καθ'αλλιέροι μέ τὸ 'Ρινάλδο, κί ἔ-
 πόκεις ἔρχεται ἡ 'Αρμίντα καὶ λέγει).

- Σπουδακτικὰ ὅσο μπορῶ, μέ πεθυμιὰ μεγάλη
 140 γυρίζω 'ς τοῦ 'Ρινάλδου μου τῇ μυρισμένη ἀγκάλη,
 χίλιας φορὰς τὰ νόστιμα χεῖλη νὰ τοῦ φιλήσω,
 χίλιας φορὰς 'ς τὰ μέλη μου τοῦ Πόθου νὰ γροικῇσω.
 Μὰ ποιά 'ναι τοῦτα ποῦ θωρῶ χάμμι τὰ ξεσχισμένα
 ῥοῦχα; καὶ τοῦτα τὰ θεργιά ποιὸς τᾶχει σκοτωμένα;
 145 τὰ ῥοῦχα τοῦ 'Ρινάλδου μου τοῦτα πῶς εἶν' γνωρίζω
 καὶ κρίνω νὰ 'φυγε ἀποδῶ, κί ὅλη νὰ τρέμω ἀρχίζω.
 Μὰ τοῦτ' ἂν ἦσαν πνέματα καὶ τῶ θεργιῶ κρατοῦσαν
 θωριά, νὰ σκοτωθούσινε πῶς κί ἀπὸ ποιὸ μποροῦσαν;
 δύναμι μεγαλείτερη παρὰ τὸ μαγικό μου
 150 τὰ σκότωσε κ' ἐπέσασιν· κ' ἐμέ τὸ θησαυρό μου
 μοῦ πήρε, ὑμέ, κ' ἐμίσεψε, μ' ὅλο ποῦ 'ς τέτοιον τρόπο
 τόσα χωστὰ τὸν ἔβλεπα μακρ' ἀπὸ τῶν ἀθρώπων.
 ὦφου, 'Ρινάλδο ἀνέγνωρε κι ἄπνε μετὰ μένα,
 ποιὸ σοῦ 'καμά ποτε κακό, ποιὰ 'χεις δοκιμασμένα
 155 πάθη ποτέ, γῆ βᾶσαν σιμά μου, κί ἄφηκές με
 τόσα κουρφα κ' ἐμίσεψες κ' εἰς τὴν καρδιὰ ἔσφαξές με;
 Μὰ τάσσω σου ὅπου βρίσκεσαι νᾶρθω νὰ σὲ γυρέψω,
 κ' ἔντα μπορεῖ μιὰ μάνιτα δίκηα νὰ σ' ἀρμηνέψω.
 Τοῦτα τὰ κάλλη χάρισμα κ' ἡ βασιλεία μου ἡ τύχη

Τότες μεσεύγουσι οἱ στρατηγοὶ μέ τὸ 'Ρινάλδο κ' ἔρχεται ἡ 'Αρμίντα
 καὶ λέγει. -- 'Αρμίντα.

Στ. 139. ὅσον ἤμπορῶ... πεθυμιὰ. 140. 'Ρινάλδο. 142. δροσῆς...
 γνωρίζω. 143. ἀποῦ... τὰ καταξεσχισμένα. 144. θωριά. 147. τοῦτ'
 ἀποῦ ἦσα... τὰ θεργιά ἐκρατοῦσα. 148. θωριά... πῶς ἀπό... ἔ-
 ποροῦσα. 151. τέτοιον τόπο. 152. ἔβλεπα μακρά. 154. δοκιμασμένα
 156. ἔσφαξες. 158. ἀντιμέψω.

θέλουσιν εἶσται ἐκείνου ποῦ φέρνει νὰ μοῦ δώσῃ 160
 κομμένο τὸ κεφάλι σου! Μὰ γιάντ' ἀργῶ νὰ σώσω
 ἔς τόσο μεγάλο φταίσιμο παίδεψι νὰ σοῦ δώσω;
 Δαίμονες τ' ἄδη σκοτεινοὶ ποῦ τοῦτο τὸ περβόλι
 γι' ἀνάπαψί μου ἔκτισε, τρέξετε γλήγορα ὅλοι
 χαλάσετέ το κ' ἔρημο τοῦτο τὸν τόπ' ἀφήτε, 165
 κ' ἐμέν' ἀρπάξετ' ἀποδῶ, ξοπίσω του διαβήτε!

(Εἰς τοῦτο πετοῦνται οἱ δαίμονες μὲ φωτιαῖς καὶ στρέπιτα
 καὶ χαλοῦσι τὸ περβόλι, καὶ σηκόνουν τὴν Ἀρμίντα καὶ φεύ-
 γουν· καὶ τελειώνει τὸ δεύτερο Ἰντερμέδιο).

Στ. 160. εἶσταιν... φέρει. 161. Μὰ ἃ στέκω ἀργιῶ. 164. ἐκτίσε-
 τε, τρέξετε ὅλοι κί ὅλοι. 165. τόπο. 166. ἐμένα ἀρπάξετε.
 ἀρποῦσι τὴν Ἀρμίντα καὶ φεύγου· καὶ φινίρει τὸ Ἰντερμέδιο.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΕΡΩΦΙΛΗ¹ μιλεῖ.

- Τὰ γέλοια μέ τὰ κλάῦματα, μέ τὴν χαρὰν ἢ πρίκα
μιὰν ὥραν ἐσπαρθήκασι, κί ὁμάδι ἐγεννηθῆκα,
γιαῦτως μαζί γυρίζουσι καί τῶνα τ' ἄλλο ἀλλάσσει,
κί ὅποιος ἐγέλα τὸ ταχύ, κλαίγει πρίχου βραδυάση.
- 5 Για κεῖνο βλέπω τὴ χαρὰ κ' ἐγὼ τὴν ἐδική μου
πῶς θὰ γυρίση 'ς ἄμετρη πρίκα καί παιδωμή μου·
καί στέχομαι τρεμάμενη, σὰν νᾶχα νὰ περάσω
μιὰ θυμωμένη θάλασσα, γὴ ἄγριο κανένα δάσο...
Μοῖρα κακὴ κί ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα,
- 10 ποιά πάθη ἀπὸ τὸν Ἔρωτα, ποιαῖς πρίκαις δὲν ἐπῆρα;
πότες τσῆ ἀναστεναγμούς, γὴ πότες τ' ὥχοῖμένα
τὰ χεῖλη μου ἐσκολάσασι τὰ πολυπρικαμένα;
πότες κ' ἐμέ τὰ μάτιά μου μιὰν ὥραν ἐστεγνῶσα,
πότες γλυκὰ τὰ σφάλισα, κί ἀνάπαψι μοῦ δῶσα;
- 15 'Σ τὴ δούλεψι κ' εἰς τσῆ καῦμούς μικρὴ περίσσια ἐμπῆκα
τὸ ἀγάπης, κί ὅλα τὰ κακὰ κ' ἡ παιδωμιὰς μ' εὗρηκα·
μόνια μου μέ τὸν Ἔρωτα πᾶς ὥραν ἐπολέμου,

¹Ερωφίλη μοναχή. στ. 2. μινιάν... ἀμάδι. 8. μινιά... κιάνένι. 11.
ἀναστεναμμούς. 13. μινιάν. 14. ἐδῶσα. 15. καί τσῆ. 16. ἀγάπης ὡς.
17. κάθ' ὥραν.

καὶ κανενὸς δὲν ἔδειχνα τὰ πάθη μου ποτέ μου·
 χίλιαις φοραῖς μ' ἐδόξεψε, χίλιαις νὰ πιάνη τόπο
 ἔς τὸ νοῦ μου δὲν τὸν ἄφινά, μ' ἓνα γῆ μ' ἄλλον τρόπο· 20
 χίλιαις τ' αὐτιά ἐμολύβονα, γιὰ νὰ μηδὲ γροικοῦσι
 τσῆ συργουλιᾶς τοῦ τσῆ γλυκαῖς τὰ μέλη νὰ πονοῦσι·
 χίλιαις μὲ τὴν πορπατηξιά, χίλιαις μὲ μιὰ καὶ μ' ἄλλη
 στράτα τὴν θέρμην τοῦ ἔσθυνα ἔς τὸ νοῦ μου τῇ μεγάλῃ.
 Μὰ κεῖνος μάστορας καλὸς γιὰτ' ἦτον τοῦ πολέμου, 25
 μέρα καὶ νύκτα δυνατὸ πόλεμον ἔδιδέ μου,
 κί ὦραις μὲ τ' ἄρματα ὡς ἐχθρό, κί ὦραις ξαρματωμένο
 τὸν ἔβλεπα, σὰ φίλο μου περισσὶ ἀγαπημένο,
 κί ὦραις γλυκὺς μοῦ φαίνετο, κί ὦραις πρικὺς περισσὶα,
 κί ὦραις στρατιώτης δυνατός, κί ὦραις παιδάκιν ἴσια, 30
 κί ὦραις μ' ἐπαίδευγε ἄπονά, κί ὦραις πολλὰς μ' ἐκράτει
 γλυκόταταις παρηγοριαῖς καὶ συργουλιᾶς γεμάτη.
 Χίλι' ἀκριβὰ τασσίματα μῶτασε πᾶσα ἡμέρα,
 καὶ χίλιχ μῶκτιζε ὁμορφα περβόλια ἔς τὸν ἀέρα·
 χίλιαις ζουγουράφιζε χραῖς μέσα ἔς τὸ λογισμό μου, 35
 καὶ χίλιαις ἔδειχν' ὁμορφιαῖς πάντα τῶν ἀμματιῶ μου,
 τσῆ δυσκολιαῖς μοῦ σήκονε κί ἀπόκοτῃ ἔκτανέ με,
 μιλιαῖς γλυκαῖς μ' ἀρμήνευγε κ' ἐδιδασκάλευγέ με,
 τόσον ἀποῦ μ' ἐνίκησε, καὶ δούλῃ ἀπόμεινά του
 καὶ τσῆ καῦμένης μου καρδιᾶς τὴν ἐξουσιᾶ ὀδῶκά του... 40

Στ. 18. κανενὸς τὰ πάθη μου δὲν ἔδειξα. 19. ἐδόξευγε... πιάση.
 20. ἄλλο. 22. πολλὰς. 23. τῇ... μνιά. 25. γιὰτὶ ἦτον. 26. ἀδυ-
 νατό... ἡδιδέ. 28. ἔβλεπα... περισσὰ ἐμπιστεμένο. 30. ἴσα. 33. χί-
 λια... μοῦ. 34. μοῦ... παλάτια. 35. σγουράφιζε. 36. ἡδειχνε...
 μέσα. 37. ἐστήκονε... ἤκτανέ με. 38. μοῦ ἐρμήνευγε. 39. ἔς τόσον...
 ἐπόμεινά. 40. ἡδωκα.

Κ' ἐδᾶ ποῦ καλορροϊζικη παρ' ἄλλην ἐκρατούμου,
καὶ χίλιαις ἔτασσα χαρτῆς κι' ἀνάπαψες τοῦ νοῦ μου,
τόνε θωρῶ τὸν 'πίβουλο, καὶ τὴν ἀγάπη ἀρχίζει
τὴν ψεύτικη ποῦ μοῦ 'δειχνε σὲ μάχη νὰ γυρίζει. . .
45 Μὰ τὸν Πανάρετο θωρῶ κ' ἔρχεται σὰ θλιμμένο,
καὶ τὸ μαντάτο τὸ πρικὺ θεὸ νᾶχη μαθημένο .

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΕΡΩΦΙΛΗ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

'Οντεν ἀστράφτη καὶ βροντᾶ, κι' ἀνεμικαῖς φουσοῦσι,
κ' εἰς τὸ γιαλὸ τὰ κύματα τὰ θυμωμένα σκοῦσι
καὶ τὸ καράβι ἀμπώθουσι σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
50 τσῆ φουσκωμένης θάλασσας μὲ ταραχὴ μεγάλη,
τότες γνωρίζετ' ὁ καλὸς ναύκληρος, μόνο τότες
τιμοῦνται οἱ κατεχάμενοι κι' ἀδυνατοὶ ποδότταις,
γιατὶ μὲ τέχνη κι' ὁ γιαλὸς πολλαῖς φοραῖς νικᾶται,
κ' ἐκεῖνος ἀποῦ κυβερνᾶ ψηλόνει καὶ τιμᾶται .
55 γιαῦτως κ' ἐγὼ τσῆ τύχης μου τὴν ταραχὴν τὴν τόση,
ἀπῆτσι ξάφνου μ' ἠῦρηκε γιὰ νὰ μὲ θανατώση,
δὲ θεὸ ν' ἀφήσω νὰ χαθῶ, δίχως νὰ δοκιμάσω
'ς τὸ δύνομαι νὰ βοηθηθῶ, πρὶν τὴ ζωὴ μου χάσω .

Στ. 41. ἀποῦ . . . ἐκρατιούμου . 42. ἤτασσα . 43. τὸ π. 44. τή . . .
ἀποῦ μοῦ 'δωκε . 45. τό . . . ὡσά . . . 46. θέλει ἔχει γροικημένο .

Πανάρετος, Ἐρωφίλη . 51. γνωρίζεται . . . ναύκληρος . . . ἐτότες . 54.
κι' αὐτὸς ἀποῦ τό . 55. ταραχή . 56. ἀποῦ ἔτσι ἀξάφνου μ' εἴρηκε .
57. θέλω ἀφήσει . . . παρὰ νὰ δοκιμάσω . 58. βοηθηκτῶ, πρί .

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Ὀϊμένα, κ' ἴντα τοῦ γροικῶ! τάχα καινούργια πάλι
κακομοιργιά ἀπόσωσε νὰ σμίξῃ μὲ τὴν ἄλλη;

60

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Μὰ τὴν κερά μου συντηρῶ κ' ἔρχεται πρὸς ἐμένα,
κ' ἔχει τὸ πρόσωπο κλιτό, τ' ἄμμάτια θαμπωμένα...

Ἔρωτα, μ' ὅσα βάσανα μὲ κάνεις νὰ γροικήσω,
τῇ δύνამίς σου δὲ μπορῶ παρὰ νὰ φχαριστήσω,
γιατὶ μὲ μιὰ γλυκειὰ θωριὰ πλερόνει πᾶσα κρίσι
τούτῃ ὅπ' ὡς ἥλιος δύνεται τὸν κόσμον νὰ στολίσῃ.

65

Τὰ περιστέρια τῇ βρονταῖς καὶ τὰ νερὰ γροικοῦσι
κί' ἀπὸ τῇ κάμπους μὲ σπουδὴ πρὸς τῇ φωλιαῖς πετοῦσι,
καὶ σὺ κερά, 'ς τὴν ταραχὴ τῇ τόσης κακοσύνης
τῇ τύχη μας, γιὰ ποιὰ 'φορμὴ τὴν κάμερά σ' ἀφίνεις,
κ' ἔρχεσαι 'ς τούτῃ τῇ μερά, κ' ἡ θαμπωμένη σ' ὄψι
δύνεται τὴν καϋμένη μου καρδιά σὲ δυὸ νὰ κόψῃ;

70

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Ὑ πᾶσα πολὺ μου βάσανο καὶ πρίκα μου μεγάλη,
παρηγοριά, Πανάρστε, ποτὲ δὲν ἠῦρηκ' ἄλλη,
παρὰ τὸ βγενικώτατο πρόσωπο τὸ δικό σου,
καθὼς θωρῶ πολλὰ καλὰ τὸ ξεύρεις ἀπατός σου.
Διὰ τοῦτο ἤρθα ὡς ἐπᾶ, μόνο γιὰ νὰ σὲ δοῦσι
τ' ἄμμάτιά μου τῇ ταπεινῇ, νὰ παραλαφρωθοῦσι.

75

Στ. 59. καμμιὰ λογιᾶζω π. 60. κακομοιργιὰν ἐπόσωσε. 61. τή. 63. ἔκαμες. 65. θωργιά. 66. τό. 67. δντε νερὸ καὶ ταραχή. 68. (λείπει κί'). 70. τῇ κ. 71. σου. 73. Ὑ κάθα. 77. τοῦτον... ὡς ἰδεπᾶ. 78. παρηγορηθοῦσι.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Βασιλοποῦλ' ἀφέντρα μου, θάρρος κί ἀπαντοχή μου,
 80 τὴν πρίκαν ὅποῦ πλάκωσε σήμερο τὸ κορμί μου
 γλῶσσα λογιᾶζω μηδεμιὰ μπορεῖ νὰ τὴ μιλήσῃ,
 μηδ' ἄλλο πρᾶμμα δύνεται νὰ τὴν παρηγορήσῃ,
 παρὰ ἡ θωριά σου μοναχάς· κί ὥσάν τὸ δίψασμένο
 λάφι γλακᾶ 'ς τὸν ποταμὸ πλείσια πεθυμισμένο
 85 νὰ πῇ νερὸ νὰ δροσισθῇ, τέτοιας λογῆς, κερά μου,
 γιὰ νὰ σέ δοῦν ἐτρέχασι τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου,
 νὰ μοῦ ζυγώξῃς τσῇ καρδιᾶς τὸ βάρος τὸ περίσσο,
 κί ἀπὸ δεπᾶ πασίχαρος περίσσια νὰ γυρίσω.
 Μὰ πρίχου σώσ', ὁ βασιλειὸς μοῦ μήνυσε νὰ δράμω
 90 νὰ πᾶ τὸν εὖρω, κ' ἤτονε χρειά μου ζημιὸ νὰ κάμω
 τὸν ὀρισμὸ τ' ἀφέντη μου, γιὰ κεῖνο μετὰ σένα
 δὲν εἶμ' ἀπώστε μ' ἠῦρηκεν ἡ ἀκριβὴ σου νένα.

ΕΡΩΦΙΔΗ.

Κ' ἰντά' θελες μὲ τόση βιά;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τρέμουσι καὶ δειλιουῖσι

- τὰ χεῖλη μου ν' ἀνοίξουσι νὰ σοῦ τὸ δηγηθοῦσι·
 95 δυὸ προξενεῖαις γιὰ λόγου σου τοῦ φέρχει, κερά μου,
 κί ὥς μοῦ 'πεν ἀποφάσισεν (ῶφου, ὠχοῖμὲ ἡ καρδιά μου!)
 νὰ σέ παντρέψῃ· κί ὅγιατὶ σὰν κακοκαρδισμένη
 λέγει πῶς σ' εἶδε ὥς τ' ἄκουσες, ψυχὴ μ' ἀγαπημένη,

Στ. 79. βασιλοποῦλα. 80. τή... ἀποῦ. 81. μηδὲ μινιά. 82. νὰ μὲ πῇ.
 83. ὥσά. 84. τό... πολλὰ πεθ. 85. πγῇ. 86. δοῦσι τρέχουσι... Εἰ-
 κά. 90. χρειά ζημιό. 91. ὀρισμόν του, ἀφέντρα μου. 92. εἶμαι ἀπώ-
 στα μ' εὔρηκε. 93. ἰντά' θελε. 95. τοῦ ἐφάρασι γιὰ λόγου σου. 96. ἐπ-
 φάσισε. 97. καὶ γιὰτὶ σά. 98. εἶδε.

μέ λόγια καὶ μέ συργουλιᾶς μ' ἔστειλε νὰ σέ κάμω
 νὰ συδαστῆς νὰ κάμετε τὸν πρικαμένο γάμο· 100
 κ' ἀπῶστε τοῦτο γροίκησα, λόγιασ' ἐσὺ κερά μου,
 πόσαις φωτιαῖς μοῦ καίγουσι τῇ δόλια τὴν καρδιά μου!
 Τὸ θάνατο, καὶ τῇ σκλαβιά τόσα πρικιὰ δὲν κράζω,
 σὰν εἶν' πρικὺ τὸ βάσανο ποῦ τώρα δοκιμάζω·
 τῶν' ἀπ' αὐτάνα τσῇ καῦμοὺς τελειώνει, κ' εἰς τὴν ἄλλη 105
 μέ τὸν καιρὸν ἢ λευτεριά τέλος μπορεῖ νὰ βάλλῃ·
 μὰ κεῖνον ὁποῦ μοῦ κρατεῖ τὸ νοῦ μου πρικαμένο
 'ς τοῦτο τὸν κόσμο ζωντανό, στὸν ἄδη ἀποθαμένο
 πάντα μέ θέλει πολεμᾶ, δίχως καιρὸ νὰ δώσῃ
 τέλος ποτέ, γῇ ἀλάφρωσι 'ς τὴν κρίσι μου τὴν τόση. 110

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Πᾶσα κανεῖς ἀπ' ἀγαπᾶ δίκῃς 'χει νὰ φοβᾶται
 μέ πᾶσα λίγην ἀφορμή, μὰ νὰ παρηγορᾶται
 πάλιν τυχαίνει, ὄντ' ἂν θωρῇ τὴν κόρη τῇ δικήν του
 πῶς μιὰ ψυχ' εἶναι μετ' αὐτό, κ' ἓνα μέ τὸ κορμὶν του.
 Πῶς σ' ἀγαπῶ κατέχεις το, γνωρίζεις πῶς μηδένα 115
 θάρρος δὲν πρέπει νᾶχω πλεῖο 'ς τὸν κόσμο, παρὰ σένα·
 'ς τὴν εὐγενειά σου τὴν πολλήν, 'ς τὴ χάρι σου τὴν τόση,
 'ς τὴ δύναμι, τσῇ διάξες σου, κ' εἰς τὴν πολλή σου γνῶσι
 τὸν πόθο μ' ἐθεμέλιωσα, πλεῖα ἀπὸ κτίσμαν ἄλλο

Στ. 100. τό. 101. ἀποῦστα. 102. καίσινε. 103. δέ. 104. δικιμάζω.
 105. τὸ ἓνα. 106. τό. 107. ἀποῦ. 108. μέσα 'ς τὸν ἄδη ζωντανό, 'ς
 τὸν κόσμον. 109. δίχως ποτέ νά. 110. τέλος γῇ ἀλ. κιαμνιὰ 'ς τὴν πρῶ-
 τῃ. 111. κίανεις ἀποῦ... ἔχει. 112. κάθ' ἓνα λίγο τίβοτας. 113. πάλι...
 ἡ... δική. 114. μνιὰ ψυχὴ. 115. ξεύρεις τὸ πῶς. 116. δέ....
 λειὰ... ἐσένα. 117. εὐγενειὰ τὴν πολλήν. 118. 'ς τσῇ δ. καὶ 'ς τὴν
 ἐρίσσει γ. 119. μου.

- 120 μέσα 'ς τὰ φύλλα τσῆ καρδιάς τὸν ἔκαμα μεγάλο·
 γιὰ τοῦτο μόν' ὁ θάνατος μπορεῖ νὰ τὸν χαλάσῃ
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον· κ' ἡ ψυχᾷς πάλι 'ς τὸν ἄδην ἂς παῖσι
 πῶς θέλου σμίξει κ' ἐδεκεῖ μὲ πλειάν ἀγάπη ἐλπίζω,
 γιατί κ' ἐσὺ πιστότατα πῶς μ' ἀγαπᾷς γνωρίζω.
- 125 'Οἰμέ, κιᾶς μοῦ 'το μπορετὸ τὸ στηθός μου ν' ἀνοίξω
 καὶ φυτεμένο στὴν καρδιά πῶς σ' ἔχω νὰ σοῦ δείξω,
 γιὰ νᾶχες πῆς, Πανάρετε, — χωρὶς τὸ θάνατό μου
 ν' ἀνασπαστῶ, 'Ερωφίλη μου, δὲν εἶναι μπορετό μου!

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Τοῦτα τὰ μάτια, 'φέντρα μου, καλὰ καὶ δὲ θεωροῦσι
 130 πῶς 'ς τὴν καρδιά σου βρίσκομαι, τοῦ νοῦ τὸ συντηροῦσι
 τ' ἀμμάτ' ὁπῆχου νὰ θεωροῦν χάρι σγουραφισμένο
 τὸ πρᾶμμα ὁποῦ βρίσκεται 'ς τὸν ὀφθαλμὸ χωσμένο·
 μὰ δὲ μπορ' ἡ καϋμένη μου καρδιά νὰ μὴ τρομάσῃ,
 τὸ πρᾶμμ' ἐκεῖν' ἀπ' ἀγαπᾷ τόσα πολλὰ μὴ χάσῃ...
- 135 κ' εἶμαι σὰν ἓναν ἀκριβό, πῶχει τσῆ θησαυρούς του
 χωσμένους 'ς τόπ' ἀδυνατό, μ' ὅλον ἐτοῦτ' ὁ νοῦς του
 στέκει μὲ χίλιους λογισμούς, μ' ἔγνοια πολλὰ μεγάλη,
 μὴ λάχῃ νὰ τσῆ βρούτινε καὶ πάρουσίν τους ἄλλοι.
 'Οἰμέ, κι' ἂν ἄλλος δὲ μπορῇ γι' ἀψήφιστο λογάρι
- 140 σωστή 'ς τὸν κόσμ' ἀνάπαψι ποτὲ καμμιὰ νὰ πάρῃ,
 πῶς θές νὰ μὴ φοβοῦμ' ἐγώ, πῶς θές νὰ μὴ τρομάσω,

Στ. 120. τότε κρατῶ μ. 121. μόνο. 122. τό... ἄδην παῖσι· 123. ἐσμίζει.... πλεῖστα ἀγάπη ἐλπίζω. 124. πῶς μ' ἀγαπᾷς πιστότατα
 127. νὰ μοῦ πῆς... 'ς τό. 130. εὐρίσκομαι, 'ς τὸ νοῦ. 131. ἀμμάτια
 ἀποῦ ἔχου νὰ θεωροῦ κάλλη σγουραφισμένα. 132. τὰ πράγματα ἐπε-
 στέχουνται 'ς τὸν ὀφθαλμόν; χωσμένα. 133. μπορεῖ. 134. πρᾶγμα ἐκ-
 νο. 135. ποῦ ἔχει. 136. τόπο.... ἐτοῦτο. 138. τσῆ 'δοῦτινε. 139
 γιὰ. 140. κόσμος... κιζμιά.

τὰ κάλλη σου τ' ἀρίφνητα καμμιὰ φορὰ μὴ χάσω;
 'ς τὸν ἥλιον ἔχω 'ντήρησι, κ' εἰς τ' ἄστρα 'ποῦ περνοῦσι
 καὶ τῇ μορφιαῖς σ', ἀφέντρα μου, κάτω 'ς τὴ γῇ θωροῦσι,
 μηδὲ χυθοῦν κι' ἀρπάξου σε, καὶ μένα τὸν καῦμένο 145
 παρ' ἄλλον κακορρίζικον ἀφήσουν πρικαμένο!

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Τόσαις δὲν εἶν' ἡ γιομορφιαῖς, τόσα δὲν εἶν' τὰ κάλλη,
 μὰ τοῦτο ἐκ τὴν ἀγάπη σου γεννᾶται τὴν μεγάλη·
 μὰ, γῇ ὁμορφ' εἶμαι, γῇ ἄσκημη, Πανάρετε, ψυχὴ μου,
 γιὰ σένα ἐγεννήθηκε 'ς τὸν κόσμον τὸ κορμί μου. 150

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Νερὸ δὲν ἔσβυσε φωτιά ποτέ, βασίλισσά μου,
 καθὼς τὰ λόγια ποῦ γροικῶ σβύνουσι τὴν πικριά μου·
 μ' ὄλον ἐτοῦτ' ἀφέντρα μου, μὰ τὴν ἀγάπη κείνη
 ποῦ μᾶς ἀνάθρεψε μικρά, καὶ πλειὰ μεγάλη 'γίνη
 πιστὴ καὶ δυνατώτατη 'ς ἐμένα κ' εἰς ἐσένα, 155
 καὶ τὰ κορμιά μας 'ς ἄμετρον πόθο κρατοῦν δεμένα,
 περίσσια σὲ παρακαλῶ, ποτὲ νὰ μὴν ἀρήσης
 νὰ σὲ νικήσῃ ὁ βασιλειός, νὰ μ' ἀπολησμονήσῃς...

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ὅϊμένα, ναῦρω δὲ μπορῶ ποιὰν ἀφορμὴ ποτέ μου
 σοῦ ὄωκα 'ς τὴν ἀγάπη μου, φόβο, Πανάρετέ μου, 160
 νὰ πιάνῃς τόσα δυνατό, 'σὰν νὰ μηδὲ γνωρίζῃς

Στ. 142. κιὰμμιὰ. 143. ἐντηρήρησι?.. ἀποῦ. 144. ὁμορφιαῖς. 145. χυθοῦ... τό. 146. ἄλλον ἄθρωπο 'ς τὴ γῇ ν' ἀφήσου. 147. εἶναι ἡ ὁμορφιαῖς. 148. τῇ μ. 150. σέναν.... 'ς τό. 151. ἔσβυσε ποτὲ φ. 152. τὰ γρ.... πικριά. 153. ἐτοῦτο.... ἐκείνη. 154. ἐνέθρεψε.... ἐγίνη. 155. κι' ἀδυνατώτατη. 156. μ' ἄμετρο... κρατεῖ. 157. περίσσια. 158. καὶ μὲ νὰ λησμονήσῃς. 160. σ' ἔκαμε. 161. τόσ' ἀδυνατό.

τὸ πῶς τὸ νοῦ καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τὴν καρδίᾳ μ' ὀρίζεις.
 Ἔρωτ', ἀπῆς τ' ἀφέντη μου τ' ἀμμάτια δὲ μπορούσι
 τόσα πιστὰ καὶ καρδιακὰ τὸν ἀγαπῶ νὰ 'δοῦσι,
 165 μιὰν ἀπὸ τσῆ σαγίταις σου φαρμάκεψαι, καὶ ρίξαι
 μέσα 'ς τὰ φυλλοκάρδια μου, καὶ φανερὰ τοῦ δεῖξε
 μὲ τὸν πρικό μου θάνατο, πῶς ταῖρ' ἔ' απομένω,
 καὶ μόνο πῶς γιὰ λόγου του 'ς τὸν ἄδη καταβαίνω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτ' ἄς γενῇ 'ς ἐμέν ὀμπρός, φόβο κανέν' ἂν ἔχω
 170 'ς τὸν πόθο σου, νεραϊδὰ μου, γῆ ἀνέν καὶ δέν κατέχω
 πῶς μὴδ' ὁ θάνατος μπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ σηκώσῃς
 τὸν πόθο σ' ἀπὸ λόγου μου, κ' ἄλλοῦ νὰ τόνε δώσῃς.
 Μὰ δέν κατέχω, ποιά 'φορμὴ μὲ κάνει καὶ τρομάσω
 τὸ πρᾶμμα ποῦ 'ς τὸ χέρι μου κρατῶ σφικτὰ μὴ χάσω,
 175 καὶ κεῖνο ποῦ παρηγοριὰ πρέπει νὰ μοῦ χαρίσῃ,
 τσ' ἐλπίδες ποῦ μ' ἐζούσανε σὲ φόβο μοῦ γυρίσῃ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Τοῦτό 'ναι ποῦ τὸ ξαφνικὸ μαντάτο ποῦ μᾶς δῶσα·
 νὰ μὴν πρικοινομέσθανε, Πανάρετέ μου, τόσα,
 γιατί οὐρανὸς ἀποῦ 'καμε κ' ἐσμίξαμεν ἀντάμῃ,
 180 παντοτινὰ νὰ στέκωμε ταίργια μᾶς θέλει κάμει·
 τὸν οὐρανό, τὴ θάλασσα, τὴ γῆ, καὶ τὸν ἀέρα,
 τ' ἄστρα, τὸν ἥλιο τὸ λαμπρό, τὴν νύκτα, τὴν ἡμέρα,

Στ. 162. καὶ τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ μου. 164. πόσα... σπλῆγν-
 κά... 165. μιὰν... σαίταις. 167. τό... του ἀποθαίνω. 169. Τοῦτο
 ἄς γίνῃ ὀμπρὸς 'ς ἐμέ... κι' ἀνέν' ἂν ἔχω. 170. τό... γῆ ἂν ἦν καὶ
 δέ. 172. τό. 173. ἀφορμὴ. 174. ἀποῦ. 175. κ' ἐκεῖνα ἀποῦ... χαρί-
 ζου. 176. τσῇ ἐλπίδες μου τσῇ ἀμέτρηταις σὲ φόβο μοῦ γυρίζου. 177.
 ἀποῦ. 178. μή. 180. νὰ στέκωμε παντοτινὰ.

παρακαλῶ ν' ἀρμπτωθοῦ, νᾶρθουν ἀντίδικά μου
 τὴν ὥρ' ἀπ' ἄλλος θέλει ἔμπῃ πόθος εἰς τὴν καρδιά μου.
 Μ' ἀπῆτις νὰ μιλοῦμ' ἐδῶ πλειότερα δὲ μποροῦμε,
 ἔς τὴν κάμερά μου ἔλα βρέ με, στράτα καμμιὰ νὰ βροῦμε,
 νὰ κάμωμε τσῆ προξενειαῖς τούταις νὰ ξηλωθοῦσι,
 κ' ὕστερα τ' ἄλλα πλειὰ ἔκολα δύνουνται νὰ ἴσασθοῦσι.
 Πάγω, καὶ μὴν ἀργῆς λοιπό.

185

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Ἄς πηαιν' ἡ ἀφεντιά σου,
 γιατί κ' ἐγὼ ἔρχομαι ζημιὸ κατὰ τὸ θέλημά σου.

190

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς μιλεῖ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τόπο μηδένα σκοτεινὸ ἔς τὸν κόσμον δὲν ἀφίνει
 ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, ἴσ᾽ ἂν τὸν ἀπομακρύνῃ,
 καθὼς μ' ἀφίνει σκοτεινὴ καὶ μαύρη τὴν καρδιά μου,
 τούτ' ἡ νεράϊδα ἡ ὁμορφὴ ἴσ' ἀλείψῃ ἀπὸ σιμά μου·
 μηδ' ὁ χειμῶνας νέφαλα τόσα μπορᾷ στηκώσῃ
 μὲ ταραχὴ κ' ἀνεμικὴ τὸν ἥλιο νὰ θαμπώσῃ,
 ὅσοι ἔς τὸ νοῦ μου λογισμοὶ γεννοῦνται καὶ κοπιοῦσι
 ἔς ἐλπίδα ὁμάδι κ' εἰς πολὺ φόβο νὰ μὲ κρατοῦσι,

195

Στ. 184. ὦρα ἀποῦ... ἐμπῇ... τῇ. 186. εὔρε... κιὰμμιὰ. 188.
 πλειὰ εὐκολα.... σταθοῦσι. 189. Πάγω λοιπὸ καὶ μὴν ἀργῆς. 190.
 ἔρχομαι. -- λείπει μιλεῖ. 191. Τόπον... σκοτεινὸ ὁ ἥλιος δὲν ἀφ. 192.
 ἔς τὸν κόσμον ὁ λαμπρότατος, ἴσ'. 193. καθὼς ἀφίνει... τῇ. 195. μηδέ.
 198. ἐλπίδα.

- καὶ συχνάλλάσσουν, κι' οὐδέ γεῖς ῥίζα μπορεῖ νὰ κάμῃ,
 200 μὰ 'σάν ἀνέμ' ἀλλήλως τως μάχονται πάντ' ἀντάμῃ·
 τσῇ κόρης μου μοῦ δείχν' ὁ γεῖς τὸ μπιστεμένο πόθο,
 καὶ χίλιους ἀναγαλλιασμοὺς κάνει ζημιὸ καὶ γνώθω,
 ἄλλος τῷ γυναικ' ὅλονῳ τὸ νοῦ μοῦ φανερόνει
 πῶς εἶν' περισσ' ἀσύστατος, κ' εὐθύς μὲ θανατόνει·
 205 θέλει ἄλλος τὸν ἀφέντῃ μου περισσὶα νὰ τρομάσω,
 νὰ μὴ γροικῇσῃ τό 'καμα, καὶ τῇ ζωῇ μου χάσω·
 ἄλλος ζητᾷ τὸ θάρρος μου πάντα 'ς τῇ δούλεψί μου
 νὰ βάνω, καὶ τὴν κόρη μου μοῦ τάσσει ἀντίμεψί μου·
 κι' ἄλλος περισσὶ' ἀπόκοτος, 'ς τοῦτο τὸ χέρι ἀπάνω
 210 μοῦ λέγει τὴν ἐλπίδα μου πᾶσα καιρὸ νὰ βάνω·
 χίλιοι μοῦ λέν' « φύγ' ἀπ' ἐδῶ, » χίλιοι μοῦ λέσι, « στᾶσου! »
 κι' ἀπόφασες γιαμιὰ γιαμιὰ χίλιαις 'ς τὸ νοῦ μ' ἀλλάσσου.
 Γιαῦτως τὸ πρᾶμμ' ὅποῦ κανεῖς δὲν ἔπαθε λογιᾶζω
 μόνος μὲ τόσο μου καῦμὸ 'ς τὸν κόσμον δοκιμάζω·
 215 τὸ φῶς σκοτάδι μοῦ γεννᾷ, τὸ πλοῦτος μὲ φτωχαίνει,
 πρίκα μοῦ προξενᾷ χαρά, τὸ δρόσος μὲ ξεραίνει·
 'σάν πύργος στέκ' ἀδυνατός, καὶ τρέμω σάν καλάμι,
 δειλιῶ κι' ἀποκοτῶ γιαμιὰ, γελῶ καὶ κλαίγ' ἀντάμῃ·
 σ' ὦργηο περβόλι βρίσκομαι, κ' εἰς φυλακὴ κρατοῦμαι,
 220 μέσα 'ς λιμιῶναν ἄραξα, κι' ἄγριο καιρὸ φοβοῦμαι·
 'ς τὸ ψῆλος τοῦ τροχοῦ πατῶ τσῇ τύχῃ, καὶ τὰ βάθῃ

Στ. 199. ἀλλάσσου. 200. ἀνέμοι... πάντα. 201. δείχνει... πιστεμένο. 203. γυναικῷ. 204. περισσὰ... εὐτός. 207. τὰ θάρρη. 209. περισσὰ. 210. ἐλπιδῇ. 211. λέου... ἀπὸ 'δῶ. 212. μοῦ. 213. ἀποῦ κιάνεις... ἤπαθε... λογιᾶτω? 214. μόνιος... τό... δικιμάζω. 215. σκοτεῖδι. 216. ἡ χαρά. 217. σά... στέκω... σά. 218. κλαίγω. 219. εὐρίσκομαι... κρατιοῦμαι. 220. ἤραξα.

βλέπω τσῆ κακορροϊκιᾶς, κ' ἔχω περίσσια πάθη.
 καὶ κεῖνο ποῦ 'ναι πλειότερο, μὲ παιδωμὴ καὶ ζάλη
 'ς τοῦ παραδείσου κατοικῶ τῇ δόξᾳ τῇ μεγάλῃ!
 ὦφου, κακό μου ροϊζικό, βασανισμένο, γιάντα 225
 σ' ἀρέσει νὰ μὲ τυραννᾷς σὲ τέτοιο τρόπο πάντα;
 Ἔρωτα, μὲ τὸ ξύμπλι μου μηδένας μὴν ἐλπίζῃ
 πολὺ καιρὸ πασίχαρος μὲ σένα νὰ γυρίζῃ,
 γιατί δολόνεις τσῆ χαρᾶς μὲ δάκρυα καὶ μὲ κρίτες,
 κ' εἰς τσῆ δροσιαῖς τσ' ἀρίφνηταις σμίγεις φωτιαῖς περίσσιαις. 230
 Κ' ἐσύ, Ἀφροδίτῃ μου θεά, ὁποῦ μικρὸ παιδάκι
 μ' ἐπότισεν ἡ χάρις σου τοῦ γυιοῦ σου τὸ φαρμάκι,
 μὲ τόση γλύκα καὶ δροσιὰ μαζὶ ἀνακατωμένο
 ποῦ λέγα τ' οὐρανοῦ πιοτὸ πίνω χαριτωμένο,
 στράφου 'ς ἐμέ λυπητερά, καὶ τύστεψαι τὸ νοῦ μου, 235
 δὸς τσῆ καρδιᾶς μου δύναμι, γνῶσι τοῦ λογισμοῦ μου,
 γιὰ ναῦρω στράταν εὐκόλη, καὶ τρόπο νὰ γλυτώσω
 τούταις, ἀποῦ μὲ τυραννοῦ τὸ νοῦ μου νὰ σποδῶσω
 τσῆ προξενιαῖς, κι' ἀμπόδιστο μὴ λάχῃ πλειὸ κενένα
 πρίκα 'ς τὴν Ἐρωφίλῃ μου νὰ δώσῃ κ' εἰς ἐμένα· 240
 κιᾶν ἔσφαλα τ' ἀφέντῃ μου, 'δὲ τὴν ἐμπόρεσί σου
 καὶ τσῆ κεραῖς μου τσ' ὁμορφιαῖς, καὶ τότες μὲ λυπήσου...

Στ. 223. ἀποῦ. 224. 'ς τῇ δ. 227. ἐλπίζῃ. 228. μετὰ σου. 229. θο-
 λόνεις. 230. καὶ 'ς τσῆ δροσιαῖς. 231. ἀποῦ. 233. ἀναικατωμένο. 235.
 σύστεσαι. 236. καρδιᾶς μου ἔνεσι. 238. κ' ἐτοῦταις ἀποῦ τυραννοῦ.
 239. ἀμπόδιστρο... κιάνένα. 241. ἔσφαλα. 242. τσῆ ὁμ.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΣΚΙΑ τοῦ Ἀδελφοῦ τοῦ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ μιλεῖ .

Σ Κ Ι Α .

Ἀποὺ τὸν ἄδῃ, τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινισμένο,
 μέ θέλημα τοῦ Πλούτωνα, τούτῃ τὴν ὥρα βγαίνω
 245 ἔς τὸ φῶς τσ' ἡμέρας τὸ λαμπρό, καὶ τοῦ καθάριου κόσμου
 τὰ κάλλη ἀκόμη δέ μπορεῖ καλὰ νὰ δῇ τὸ φῶς μου,
 γιατί τ' ἀμμάτια ποῦ ἔσανε ἔς τὸ σκότος μαθημένα,
 ἔς τὴ λάψι τώρα στέκουσι τοῦ ἥλιου θαμπωμένα·
 μὰ τοῦτ' ἀνέν καὶ δέ μπορού νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
 250 τσῇ γῆς τὴ μυρωδιὰ γροικῶ καὶ τὸν γλυκὺν ἀέρα.
 ὦ κόσμε καλορροίζικε, τόπε χαριτωμένε,
 τῷ ζωντανῷ παράδεισος, δίκῃ ἀναζητημένε
 ἀπ' ὅσους κι' ἂ σ' ἐχάσαμε, κι' ὀγιάντα δέ μπορούμε
 κ' εἰς πᾶσα χρόνο μιὰ φορὰ πάλι νὰ σέ θεωροῦμε!
 255 Μ' ἀνέν καὶ δέ κομπώνωμαι, τὰ μάτια μου ἀρχηνοῦσι
 τοῦ ἥλιου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψι νὰ θεωροῦσι·
 βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
 τὴ Μέμφι τὴν ἐξακουστή καὶ μπορεμένη χώρα...
 σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κληρονομιά δική μου,
 260 καὶ μόνη αἰτιά τοῦ σκοτωμοῦ ποῦ ἔλαβε τὸ κορμί μου!

Ἀποὺ τὸν ἄδῃ ἀδερφὸς τοῦ βασιλέα .

Στ. 245. τὸ φ. 246. νὰ δῇ καλὰ. 247. ἀποῦ. 248. λάμψι. 249.
 ἐτοῦτα ἀν ἦν'. 250. τὴ μυρωδιὰ τσῇ γῆς... τό. 251. κόσμοι καλορ-
 ροίζικοι, τόποι χαριτωμένοι. 252. ἀναζητημένοι. 253. καὶ γίνετ. 254.
 σκιᾶς π... μνιά. 255. Μὲ ἀνέ. 256. λάμψι. 259. ἐδική. 260. μένο.

Ὡς τοῦτο τὸ σπῖτι τὸ ψηλό, ὥς τοῦτο τὸ τιμημένο
 παλάτιν ἐγεννήθηκα, ὥς τοῦτο ἀναθρεμμένο
 μικρὸ παιδί ὥς ἀνάπαψες καὶ εἰσὲ τιμαῖς μεγάλαις
 καὶ εἰς πλείσιναις καλορροϊζικιαῖς πάντα περισσιναις ἄλλαις,
 ὥς τούτῃ τὴν γῆν ἐπάτησα, ὥς τούταις ἐμπαινοβῆκα 265
 τῇ πόρταις, ὥς τοῦτα τὰ θρονιά τ' αὐτιά μ' ἀφουκρασθῆκα
 πολλῶ λογιῶ παινέματα, ὅσιν εἶν' συνειθισμένοι
 νῦν ἐκ τὸν κόσμον οἱ βασιλοὶ πάντα τῶς τιμημένοι...
 Ὡ ψευτικώταταις θωριαῖς, καὶ ἀσύστατῇ μου μοῖρα,
 ὥς τοῦτον τὸν τόπον ἀκομῇ τὸ θάνατό μου ἐπῆρα 270
 καὶ ἐγὼ καὶ τὰ παιδάκια μου, καὶ ὅχι ποτὲ ἀπ' ἐχθροῦ μου,
 μ' ἀπὸ τὸν ἀπονώτατον τὸν ἴδιον ἀδερφόν μου
 τοῦτον ποῦ στέκει ἀνέγνωιστα καὶ βασιλεύγει τῶρα
 τούτῃ τὴν ἀξιαζόμενη καὶ μπορεμένη χώρα.
 Μιᾶς μάννας εἴμεσταν παιδιὰ, εἰς κύρης ἑσπειρέ μας, 275
 μιὰ χώρα καὶ ἓνα μοναχὸ παλάτι ἀνάθρεψέ μας·
 μ' ἀπῆς συνήθεια ἦτονε πάντα τῇ βασιλειᾷ μας,
 ὅσιν ἀποθάνῃ ὁ κύρης μας, τ' ἀδερφία τὰ δικά μας
 νὰ θανατόνωμεν γιαμιά, τοῦ πρώτου ν' ἀπομένη
 μὲ δίχως ἔγνωια ἢ βασιλειᾷ περισσ' ἀναπαυμένη, 280
 τοῦτο ἐγὼ δὲν ἔκαμα ὅσιν πρῶτος ἀπ' αὐτόνο,
 μὰ ζωντανὸ τὸν ἔφηκα, καὶ τὸ συνῆθι λυόνω,
 καὶ ὥσιν καὶ μένα ὠρίζε, καὶ ὅλου μου τοῦ φουσάτου
 ὅσιν ἀδερφοῦ μου μπιστικοῦ τὴν ἐξουσιὰ ὀδωκά του·

Στ. 262. τοῦτό 'μαι ἄν. 264. παρὰ περ. 265. τῇ. 266. ἐφουκραστῆκα.
 268. νῦν καὶ ὥς τὸ κα. 269. χαράϊς καὶ ἀσύστατῇ. 270. τοῦτο... θάνατον
 ἐπῆρα. 272. μί. 273. τοῦτο. 275. Μνιᾶς... εἴμεστα... ἡσπείρε.
 276. μνιά. 277. συνῆθιν... βασιλειᾶς. 278. ἐδικά. 279. θανατόνουμε.
 281. ἡκαμα σά. 282. ἡφηκα. 283. ὥσιν ἐμέναν. 284. καρδιακοῦ τὴν
 ἐξουσιὰ ὀδωκά.

- 285 κ' ἔλπιζα καὶ λογάργιαζα 'ς τὸ νοῦ μου ν' ἀπομείνω
 'ς ὅλο τὸν κόσμον, ὁ λωλός, μονάρχης μετ' αὐτῆνο!
 Ὡ τῶν ἀθρώπων λογισμοὶ καὶ θάρρη κομπωμένα,
 καὶ γιάντα ξόμπλι σήμερο δὲν παίρνειτ' ἀπὸ μένα;
 νὰ μεγαλώσω ἐλόγιασα, καὶ νὰ πληθύνω πλοῦτος,
 290 μὰ λίγος ἦτονε γιὰ μέ ὅλος ὁ κόσμος τοῦτος!
 μὰ κεῖν' ὅποῦ δὲν ἔφθανε ὅλη τοῦ κόσμου ἡ κτίτι
 ξάφνου σὲ λίγ' ὁ θάνατος τόπό 'θελε σφαλίσαι!
 γιὰτὶ ἀδερφός μ' ἀνέγνωρος σὲ τοῦτο μίαν ἡμέρα
 'ς τὸ σπίτι μ' ἐθανάτωσε μέ τῇ δικήν του χέρῃ,
 295 δίχως κάμμιᾶς λογῆς αἰτιά, μόνο γιὰ νὰ μοῦ πάρῃ
 τῇ βασιλειᾷ ποῦ μῶδωκε μόνο τοῦ Ζεῦ ἡ χάρι·
 καὶ δυὸ μικράκια μου παιδιὰ πολλὰ μ' ἀγαπημένα
 'ς τὸν ἄδῃ τότες τὸ ζημιὸ ἔπεψε μετὰ μένα·
 καὶ κεῖν' ἀπ' ἔχω πλειότερα, καὶ πλειὰ παρὰ μαχαῖρι
 300 μῶδωκε πόνο 'ς τὴν καρδιά, παντοτινό του ταῖρι
 ἔκαμε τῇ γυναῖκά μου· ὦ θεέ, καὶ πῶς ἐμπόρειες
 τόσαις μεγάλαις ἀπονιαῖς κάτω 'ς τῇ γῇ καὶ θώρειες!
 καὶ μετὰ κείνην ἔκαμε μιὰ θυγατέρα μόνον,
 γιὰ νὰ γροικῇ σήμερο πρίκα πολλὴ καὶ πόνο,
 305 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικηοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ἀπ' ἀνεκδίκηωτα κρίματα δὲν ἀφίνει,
 μ' ἀνέν κι' ἀργῇ κάμμιᾶ φορὰ τὴν παιδωμὴ νὰ δώσῃ,

Στ. 285. ἔλπιζα. 286. τό... μονάρχης. 287. ἀθρώπων. 289. ἐλόγιαζα. 290. ἐλίγος. 291. καὶ ἐκεῖνο ἀποῦ δὲν ἔφτανε ὅλου. 293. μίαν. 294. τὸ σπ. 295. κιὰμμιᾶς. 296. ἀποῦ... τοῦ Ζεῦς. 297. ἄδῃ μόνο... τὰ 'πεψε. 299. ἀποῦ. 301. ἔκαμε... ὦ θεέ. 302. θώρειες. 3 3. μόνο. 304. γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ 'ς τῇ καρδίᾳ πλεῖτο καὶ πόνο καὶ π. 306. Ζεῦς ἀποῦ ἀνεκδίκηωτα. 307. μὲ ἀνέν... κιὰμμιᾶ... τῇ.

γιὰ νᾶχη ὁ φταίστης τίβοτας καιρὸ νὰ μεταγνώση,
 πάλι θυμᾶται κ' ἔρχεται μέ δύναμι μεγάλη
 τὴν ὥρα ποῦ λιγώτερα τὴν καρτεροῦσιν ἄλλοι· 310
 γιὰ τοῦτο τοῦ Φιλόγονου τὴν ἀτυχιά τὴν τόση
 μέ θάνατο πρικότατο σήμερο θὰ τελειώση!
 Σήμερα ποῦ λογάργιαζε πῶς στέκει ἀναπαῦμένος
 καὶ πλειὰ παρ' ἄλλο βασιλεῖο 'ς τὸν κόσμον τιμημένος,
 κ' ὅγιά νὰ πάρῃ πλειότερο μαχαῖριν ἢ καρδιά του, 315
 τὴ θυγατέρα του θὰ 'δοῦν τ' ἀμμάτια τὰ δικά του
 μ' ἀγαφτικὸ ν' ἀγκαλισθῇ, βαρεῖα ν' ἀναστενάξῃ
 καὶ πλείσια κακοροΐζικη τὴν τύχην του νὰ κράζῃ·
 κ' ὁ θάνατος τοῦ νειοῦ αὐτηνοῦ θάνατος 'ς τὸ παιδί του
 θὰ φέρῃ σὲ λιγώτατην ὥρα, κ' εἰς τὸ κορμὶν του... 320
 Τοῦτ' ἀποφάσισεν ὁ Ζεὺς 'ς αὐτοὺς νὰ κάμῃ ὁμάδι,
 καὶ τοῦτο ἐγροικήθηκε 'ς ὅλους, ζημιὸ 'ς τὸν ἄδην,
 καὶ τόση μῶδωκε χαρὰ κ' ἔτσι πολλ' ἄρεσέ μου,
 ποῦ τ' ἄδ' ἡ παιδωμὴ γιαμιὰ μῶλειψε φαίνεται μου·
 κ' ὁ Πλούτωνας, πῶς χαίρομαι δίκηα γνωρίζωντάς το, 325
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον ν' ἀναιβῶ μ' ὤρισ' ἀποὺ τὸν κάτω,
 γιὰ νὰμποροῦσι σήμερο τ' ἀμμάτιά μου νὰ δοῦσι
 τὸ σκοτωμόν του τὸν πρικό, πλειότερα νὰ χαροῦσι.
 Ἐντον' ἐδῶ ποῦ πρόβαλε... νὰ τὸν ἐδῶ φοβοῦμαι!
 καὶ τὴν πληγὴν ποῦ μῶκαμε 'ς τὸ στηθός μου 'ντηροῦμαι 330

Στ. 308. δίδει τοῦ φτ... μετανοιώση. 309. με μάνιτα μ. 310. ἀποῦ
 γοργότερα. 311. τή. 313. ἐλογάργιαζε. 315. καὶ γιά. 316. δοῦ. 317.
 ἀγκαλιαστῇ, βαρά. 319. τοῦ ἀγαφτικοῦ θ. 320. ἐλιγούτσικην... κορ-
 μί. 321. Τοῦτο ἐποφάσισεν. 322. ἐτοῦτον... γιαμιὰ 'ς τόν. 323.
 μοῦ 'δωκε... τόσα πολλὰ ἤρεσε. 324. μοῦ 'λεψε, ἐφάνηκέ μου. 326.
 τὸ. 328. τὸ πρ.

μὴ ξανανοίξῃ νὰ γενῇ κ' ἐδᾶ σὰν τότες βρύσι,
καὶ τούτους ὅλους αἵματα τῇ τόπους νὰ γεμίσῃ.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΚΙΑ τοῦ Ἀδερφοῦ του.

• Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ἀπ' ὅσαις χάραις οὐρανός, γῆ μπορεμένη φύσι
γιὰ στόλισιν ἐβάλθηκε τ' ἀθρώπου νὰ χαρίσῃ,
335 πλεῖ' ἄξια καὶ πλεῖα καλλίτερη δὲν τῷδωκε ὅσων κείνη
τὸ ἀδυνατῆς ἀποκοτιᾶς, κρίνω σ' ἀληθοσύνη·
γιατὶ δὲν εἶναι μηδεμιὰ σὰν τούτῃ νὰ ψηλόνῃ
τὸ ἀθρώπους γληγορήτερα καὶ νὰ τῇ μεγαλόνῃ·
τοῦτ' ἤκοψε καὶ μάζωξε τὰ δέντρῃ κ' ἔκαμέν τα
340 καράβια, κ' εἰς τῇ θάλασσας τῇ στράταις ἐβαλέν τα·
τούτῃ τῇ ποταμούς περνᾷ καὶ τὰ βουν' ἀναιθαίνει,
τούτῃ μὲ πλείσια δύναμι τῇ ξένους κόσμους μπλίνει·
τούτῃ τὰ κάστρῃ πολεμᾷ, τούτῃ νικᾷ, καὶ τούτῃ
μόνια τῇ δίδει τῇ τιμαῖς καὶ τὰ μεγάλα πλούτῃ,
345 τούτῃ τὸ φόβο δὲν ψηφᾷ, τὸν ἄδῃ δὲ φοβᾶται,
κ' ὅποιος τὴν ἔχει ζωντανὸς μόνο 'ς τὴ γῇ λογᾶται.
Τούτῃ καὶ μένα βασιλειὸ μ' ἄξιωσε, τούτῃ μόνο
μ' ἔκαμε κ' εἰς τὴν κεφαλὴν στέμμα χρυσὸ σηκώνω
καὶ μὲ μεγάλη μου τιμὴ τὴν Αἴγυπτον ὀρίζω,

Στ. 331. σά.

Βασιλέας, Ἀσκιᾶ. στ. 333. γῆ ἢ. 335. δὲν εἶναι σὰν ἐκείνη. 337.
δὲν εἶν[αι] οὐδὲ μινὰ σὰ ἐτούτῃ. 340. καὶ 'ς τῇ... ἤβαλιν. 342.
'ς ὅλους τῇ τόπους μπ. 345. δέ. 347. μ' ἔκαμε. 348. μ' ἔκαμε καὶ
'ς τὴ κεφ. 349. χαρὰ τὴν Αἴ.

κ' ἴσια μου καλορροϊζικο κανένα δὲ γνωρίζω· 350
 νίκαις καὶ πλούτῃ καὶ τιμαῖς πᾶς ὥρα μου πληθαίνου,
 χαραῖς πολλαῖς 'ς τὸ σπίτι μου κ' εἰς τὴν καρδιά μου μπαίνου.
 Μιὰ μόνο μου βασάνιζεν ἔγνοια τὸ λογισμό μου,
 τσῆ θυγατέρας μου ἡ παντρειά... τώρα τὸ ροιζικό μου
 τήνε τελειώνει, σὰ θωρῶ, καὶ τούτῃ πλεῖ' ἀπὸ κεῖνο 355
 παρ' ἀποῦ λόγιαζα καλλιὰ· γιὰ τοῦτο δίκῃα κρίνω
 πῶς οὐδεμιὰ καλομοιριά μὲ τῇ δικῇ μου μοιάζει,
 μηδὲ τσῇ μπόρεσίς μου πλεῖο μπόρεσι δὲν ταιργιάζει.
 Μὰ πάγω τσ' Ἐρωφίλης μου, τ' ἁμμάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 γι' αὐτὴ τὴν ἄξια τσῇ παντρειά νὰ ξαναπ' ἀπατός μου. 360

Σ Κ Ι Α.

Ζεῦ ἀποῦ στέχεις τσ' οὐρανοῦς, κ' ἐδῶ 'ς τὸν κόσμον κάτω
 τσ' ἀθρώπους ὅλους συντηρᾷς, τὰ λόγια 'ποῦ καυχᾷτο
 καλὰ περίσσια γροίκησε καὶ κάμε δικηοσύνη
 γλῆγορα... μὲ τὴν ἄργητα χειρότερος ἐγίνη! 365
 καὶ πρίκαις ἀπὸ δᾶ κι' ὀμπρὸς τοῦ δῶσε τοῦ θανάτου,
 κι' ἄς ἦν' αὐταῖς ἡ προξενιαῖς ἡγ ὕστερη χαρά του.
 Κ' ἐσὺ ἐκ τὸν ἄδη, Πλούτωνα, πέψε φωτιά μεγάλη,
 'σὰ μ' ἔταξες, κι' ἄς ἄψουσι σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
 μάνηταις, πρίκαις, βάσανα, κλάῦματα καὶ θανάτοι,
 κ' ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι! 370

Στ. 350. κιάνένα. 351. κάθ' ὥρα. 352. ἐμπαίνου. 353. Μνιά. 357.
 μηδὲ μνιὰ καλομοιργιά. 358. μπλειό... δέ. 359. 'ς τσῇ. 360. τῇ
 παντρειά νὰ ξαναπῶ.

Ἀσκιὰ. στ. 361. Ζεῦς... τσῇ ὀρανοῦς. 362. ἀποῦ ἐκαυχᾷτο. 363.
 ἐγροίκησεις. 364. ὀργιτα? 366. ἦναι. 368. μου 'ταξες, κι' ἄς κάψουσι
 σὲ μνιά. 370. μείνη.

(Εἰς τοῦτο βγαίνουνσι τρεῖς Φούριαις μὲ φωτιαῖς καὶ τρέχωντας σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη τσῆ σένας στρεπιτάζουνσι καὶ λέσι).

Φ Ο Υ Ρ Ι Α Ι Σ .

Τί ὀρίζεις ἄλλο νὰ γενῇ;

Σ Κ Ι Α .

Κάτω στραφῆτε πάλι,
 'ς τὸ σκότος τ' ἄδη ὀγλήγορα 'ς τὴν κρίσι τῇ μεγάλῃ!

Χ Ο Ρ Ο Σ μιλεῖ.

Τοῦ πλούτου ἀχορταγιά, τσῆ δόξας πεῖνα,
 τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβειὰ καταραμένη,
 375 πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρ' ἀπομεῖνα!
 πόσοι ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
 πόσαις συχναῖς μαλλιαῖς συναφορμά σας
 γροικοῦνται ὅλημερνῆς 'ς τὴν οἰκουμένη!
 'Σ τὸν ἄδην ἄς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
 380 κ' ὅξω 'ς τὴ γῆ μὴν ἔβγῃ νὰ παιδέψῃ
 νοῦ πλειὸν ἀθροπινὸν ἢ ἀτυχιά σας·
 γιὰτὶ ἀποδεκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
 κἀνεῖς 'ς τὸν κόσμον δαίμονας νάρθῃτε,
 τσ' ἀθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψῃ.
 385 Τῇ λύπησι μισᾶτε, καὶ κρατεῖτε
 μακρὰ τῇ δικηοσύνῃ ξωρισμένη,

... βγαίνουνσι ἀπὸ τὸν ἄδη τρία πνέματα, καὶ κἀνου 'ς τὴ σένα τραβάγιας λέγωντας. — Πνέματα. — στ. 372. 'ς τὸ σκότος τὸ σάλος.

Τέλος τσῆ τρίτης πράξις. Χορός, ἄνευ τοῦ μιλεῖ.

Στ. 375. νεκρὰ ἐπομεῖνα. 377. πόσαις πολλαῖς ζηλειαῖς. 378. γρο-
 νοῦνται. 381. μὴδ' ἓνα πλειὸ ἀθροπον. 382. ἀποκεῖ. 383. κἀνεῖς.

κι' οὐδέ πρεπό, μήδ' ὁμορφο θωρεῖτε.
 Γιά σᾶς οἱ οὐραν' εἶναι σφαλισμένοι,
 κ' ἐδῶ 'ς τὸν κόσμον κάτω δέ μποροῦσι
 νά στέχουν οἱ ἄθρῳποι ἀναπαυμένοι. 390
 μέ τσ' ἀδερφοῦς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι,
 κ' οἱ φίλοι τσῇ φιλιαῖς των ἀπαρνοῦνται,
 καί τὰ παιδιὰ τὸν κύρην τως μισοῦσι.
 τοῦ Πόθου τὰ χαρίσματα χαλοῦνται
 συχνὰ συναφορμά σας, γιαῦτως τόσοι 395
 γροικοῦνται στεναγμοὶ 'ς δυὸ π' ἀγαποῦνται.
 Φτωχιά χαριτωμένη, καί μέ πόση
 γλυκότη προσκαλεῖς καί συργουλίζεις
 'ς τὴν κλίνη σου τὸν ὕπνο νά σιμώσῃ.
 πόσαις πολλαῖς ἀνάπαψες χαρίζεις 400
 δυὸ 'γαφτικῶ πιστῶ, καί πόσα πλεῖσα
 τὸ νοῦ καί τὴν καρδιά τωνε δροσίζεις.
 — τοῦτος δὲν εἶν' ὡσάν ἐμέναν ἴσα —
 δέ λέσιν οἱ φτωχοὶ — τὸ νειὸν αὐτόνο
 μεγάλοι βασιλοὶ δὲν ἐγεννήσα — 405
 μὰ κεῖνο ἀπ' ἀρετὴ καί πόθος μόνο
 τσ' ὀρεξίς προξενᾷ καί τσῇ καρδιάς τως
 ζητοῦν γιαμιὰ καί παίρνουν δίχως πόνο.
 τόσαις δὲν εἶν' ζηλιαῖς ἀνάμεσά τως,
 γῇ λογισμοὶ ψηλοὶ νά πολεμοῦσι, 410
 μέσα 'ς τὴ λόχη νᾶχουν τὰ κορμιὰ τως.
 δεμένη μ' ἀλυσίδαις δὲν κρατοῦσι,

Στ. 391. τσῇ. 392. φιλιαῖς τως. 401. ἀγαφτικῶ. 402. τῇ κ. 406.
 μετ' ἀγάπη παρευτὺς καὶ π. 407. ὀρεξίς... καὶ ἡ πεθυμιά τως. 408.
 ζητᾷ... παίρνει. 410. λ. πολλοὶ 411. νᾶχου. 412. δεμένα.

- τὴν γλῶσσα, μὰ τὸ θέλουσιν ἀλλήλως,
 μὲ σπλάχνος καὶ μ' ἀγάπη τὸ ζητοῦσι.
- 415 Πλούτη καταραμένα, ποιός σας φίλος
 μὲ ξένους, μὲ δικούς, μὲ τὴν καρδίαν του,
 δὲν εἶναι λυσσιασμένος κι' ἄγριος σκύλος;
 πότ' ἕνας ἀκριβὸς τὴν πεθυμίαν του
 χορταίνει μὲ τὰ πλούτη; πότες βάνει
- 420 τέλος ποτὲ 'ς τὴν τόσῃν ἀχορταγίαν του;
 Μὲ δίκηον οὐρανός, μὲ δίκηο πιάνει
 τόσο πολὺ θυμὸν ἀντίδικά τως,
 κ' εἰς πλείσiais παιδωμαῖς συχνὰ τοῦ βάνει·
 τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἡ βασιλείά τως,
- 425 κ' ἡ δόξαις, κ' ἡ τιμαῖς των ἡ περίσσαις
 χάνουνται καὶ σκορποῦν μὲ τὰ κορμιά τως·
 χίλια μεγάλα πάθη, χίλιαι κρίσεις
 πρὶν κατὰ τοῦν 'ς τὸν ἄδῃ δοκιμάζουν,
 κάνοντας τὸ ὀφθαλμούς κλαυμάτων βρύσας.
- 430 Φιλόγονε, τὰ πλείσιά σου σπουδάζουν
 κρίματ' αὐτοῦ νὰ σὲ παιδέψουν,
 καὶ δίκη ἀντιδικά σου μόνο κράζουν·
 γλήγορα, σὰ θωρῶ, θὰ σ' ἀντιμέψουν
 τὰ χεῖς 'ς τὸν κόσμον τοῦτο καμωμένα,
- 435 γλήγορα παιδωμὴ θεὸς νὰ σοῦ πέψουν!
 Τοῦτα τ' ἀρπαξήμι, τὰ ἔμπτωμένα
 πλούτη κ' ἡ βασιλείά σου δὲν μποροῦν

Στ. 416. τὴ κ. 420. ἀχορταγία. 423. συχνιά. 425. τιμαῖς των. 426. σκορποῦ. 428. πρὶ κατὰ τοῦν... δικιμάζου. 429. κλαυμάτων. 430. σπουδάζου. 431. παιδέψου. 432. γδίκηκ ἀντ... κράζου. 433. ἐν-ψου. 434. 'ς τό. 435. παιδωμάτις... πέψου.

ὄφελος νὰ σοῦ δώσουσι κινένα .

Μὰ ἔς τοῦτό σου τὸν κίνδυνο θωροῦσι
τ' ἀμμάτια μ', ὠχοῖμέ, καὶ τὴν κερά μου, 440
καὶ κλάῦματα περίσσια κυματοῦσι .

Ἐ τοῦτα τὰ παρακάλια τὰ κλιτά μου
λυπητερά τ' ἀμμάτια σ' ἄς στραφοῦσι,
καὶ κεῖν' ἀποῦ δειλιᾷ μέσα ἡ καρδιά μου,
ἔς τοῦτο τὸ σπῖτι, Ζεῦ, μηδὲ γενοῦσι ! 445

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ .

Στ. 438. ὄφελος . . . κινένα . 439. κίνδουνο ? 442. Τοῦτα . 443.
ἄς γυρίσου .

INTERMEDIO TRITON.

Σολιμάνος ῥήγας τῇ Αἴγυπτο, Ἀρμίντα, τρεῖς Τοῦρκοι,
Γοφρέδος καὶ Ῥινάλδος.

(Ἡ Ἀρμίντα ἔμιλει).

ΑΡΜΙΝΤΑ.

Ψηλότατέ μου βασιλειέ, μὴν τό'χης γιὰ μεγάλο
'ς τοῦτ' ἀνίσως τὸν πόλεμο ἤρθα κ' ἐγὼ νὰ βάλλω,
γιὰ τὴν πατρίδα μας μαζί κι' ὀγιά τὴν ἐδική μου
πίστι, γυναῖκα ὡς βρίσκομαι, 'ς κίνδυνο τὸ κορμί μου,
5 γιὰτ' εἶμαι βασιλειοῦ παιδί κι' ἄξια πολλὰ 'ς τὴ μάχη·
πᾶσα καμμιά βασίλισσα τυχαίνει πάντα νά'χη
κι' ὅποιοι ἀγαποῦν καὶ θέλουσι νά'χουσι βασιλεία
τέχναις καὶ πρᾶξεις βασιλειοῦ νὰργάζουντ' εἶναι χρεῖα.
Γιαμιὰ γιαμιὰ κατέχομεν πῶς σκηπτρο καὶ μαχαῖρι
10 νὰ ῥίζη καὶ νὰ πολεμᾷ δίδουνται 'ς ἓνα χέρι·
κ' ἡ χέρα μου κ' ἐμέ μπορεῖ κι' ἄξιά'ναι νὰ πληγόνῃ
κ' αἷμα νὰ βγάνῃ ἀπὸ τσ' ὀχθροὺς καὶ νὰ τσ' ἀποζυγόνῃ,
καὶ μοναχὰ τὸ σήμερο 'ς τὴ μάχη τ' ἄρματά μου

Ἀρμίντα, Σολιμάνος ῥήγας τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀδραστος, Τισαφένος,
στρατηγοὶ Τοῦρκοι, Γοφρέδος καὶ Ῥινάλδος.

Στ. 2. 'ς τοῦτο. 3. καὶ γιὰ. 5. πολλὰ τή. 6. λιὰμιά... πέντε
τυχαίνει. 7. ὅπιοι. 8. νὰ ἐργάζονται. 9. τὸ σκηπτρο. 10. νὰ ῥίζη.
12. ἐμέ? νὰ βγ... τῇ θανατόνῃ. 13. μοναχὰς τήν.

δὲν ἔφερα, μὰ πάντα μου τούτ' εἶν' ἡ πεθυμιά μου.
 Πόσους στρατιώταις ἔπιασα Ξτιανούς κ' ἐσκλάβωσά τση 15
 θυμᾶσαι, κ' εἰς τὰ χερίά σου δεμένους ἔφερά τση,
 κι' ἀκόμη ἠέλουν βρίσκεσθαι σὺν ξεύρεις σφαλισμένοι
 σὲ σκοτεινότατη φλακὴ ὅλοι καδενωμένοι,
 ἂν ὁ Ῥινάλδος ἄτυχος δὲν εἶχε θανατώσει
 τόσους στρατιώταις μ' ἀκριβοῦς, κ' ἐκείνους νὰ γλυτώσῃ· 20
 ὁποῖός Ῥινάλδος, ξεύρετε, τ' ὄνομα μόνο σώνει
 τσῇ πρᾶξές τ' ὀλομόναχο 'ς τὸν κόσμον νὰ ξαπλόνῃ,
 ἐτοῦτος ἀνελύπητος ποῦ μ' ἔβλαψεν ἐτόσο,
 κι' ἀκόμη δὲν ἐμπόρεσα λίγο νὰ μ' ἐκδικηώσω,
 κ' ἡ ἀτυχισμένη του πλειότερα μὲ κἀνοῦ μανισμένη 25
 γιὰ νὰ μπορέσ' ὡς πεθυμῶ νὰ μένω γδικηωμένη·
 κι' ὀγλήγορα νὰ γδικηωθῶ 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἐλπίζω,
 γιὰτὶ τοὺς φταίσταις πῶς χαλοῦν καλότερα γνωρίζω.
 Τοῦτο τὸ χέρι, τοῦτό μου τ' ἀδυνατὸ δοξάρι,
 τοῦτό μου τὸ σπαθὶ θαρρῶ, τοῦτό μου τὸ κονσάρι 30
 τοῦ θέλουν πάρει τὴ ζωή· μ' ὅλον ἐτοῦτ' ἄλ' λάχῃ
 κανεῖς 'ποὺ τσῇ στρατιώταις σου δύναμι τόση νὰ ἔχῃ
 τὴν κεφαλὴν του χάρισμα κομμένη νὰ μοῦ δώσῃ,
 μὲ μεγαλύτατο ἔξιασμό θέλω τότε πληρώσει,
 τὴν ἐμαυτὴ μ' ἀντίμεψι μὲ θησαυρὸ περίσσο, 35

Στ. 14. πάντα τση τοῦτο ἦτο ἡ πεθυμιά. 15. ἤπιασα Χριστιανούς. 16. ἤπεψά τση. 17. ἐθέλα βρίσκεται. 20. κι' αὐτοὺς νὰ λευτερώσῃ. 21. ποιός. 22. κόσμος. 23. εἶναι ἀλύπητος. 27. οὐρανοῦς. Ἐν στίχοις 26-27 παρεμβάλλοντι.

τὰ μοῦ 'καμὲ νὰ δηγηθῶ γιάντα καιρὸ δὲν ἔχω,
 σώνει με μόνο νὰ σοῦ πῶ γδικηὰ τὸ πῶς ξετρέχω.

Στ. 28. χαλοῦ. 31. θελεῖ τοῦ πάρει. 32. κιάνεις ἐκ τοῦς. 33. χάρισμα νὰ φέρῃ. 34. ξασμό. 35. ἐκυτή.

ἂν ἦναι καὶ ζητήξῃ μου, κάνω νὰ τοῦ χαρίσω,
καὶ μάρτυρα τὸν οὐρανὸ καὶ σέ τὸν ἴδιο βάνω,
ἀξιώτατέ μου βασιλειέ, πῶς τὸ ζημιὸ τὸ κάνω.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

- Κόρη, ποτὲ μὴ κάμουσιν οἱ οὐρανοὶ νὰ σώσῃ
40 σαῖτ' ἀπὸ τῇ σπούρδα σου τέτοιου φονιά νὰ δώσῃ,
γιατὶ καρδιά χωργιάτικη ποτέ τῃ δὲν τυχαίνει,
σὰν εἶν' κεινοῦ, ἀπὸ λόγου σου νὰ μείνῃ πλερωμένη·
κ' ἡ χέρα ἡ εὐγενικὴ κανένα δὲ σκοτόνει,
μ' ἀπὸ τὸν ἄδῃ τῇ νεκροῦς δύνεται νὰ σηκόνῃ.
45 Σφαίνεις, νεράϊδά μ' ὁμορφή, σφαίνεις γιὰτὶ ἀμνίζεις
πολλὰ ὅσο θές, καὶ παιδωμὴ λογιάζεις πῶς χαρίζεις,
δὲν εἶν' ἡ παῖδα σου ποτὲ παρὰ περίσσια χάρι,
καὶ σαῖτιά παῖσα καρδιά ζητ' ἀπὸ σέ νὰ πάρῃ.
Σπαθὶ ἄλλο νοῦ τὸν ἄτυχον τοῦτον ἄς θανατώσῃ
50 κι' ἄς φέρῃ τὸ κεφάλιν του χάρισμα νὰ σοῦ δώσῃ,
ἐγὼ 'πηρέτης νὰ γενῶ τάσσω τῇ μάνιτάς σου,
κι' ἄς πάψῃ ὁ τόσος σου θυμὸς κ' ἡ θερμὴ τῇ καρδιάς σου·
τάσσω σου τὸ κεφάλι του νὰ κόψω, καὶ νὰ βγάλω
τὴν ἄπονήν του τὴν καρδιά σήμερον χωρὶς ἄλλο.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

- 55 Καὶ σύ, ἀπ' ὀμπρὸς τοῦ βασιλειοῦ κ' ἐμᾶς μιλεῖς, ποῖος εἶσαι;
ποῖος 'ς τούτῃ γιὰ καλλίτερο 'ς τὴ μάχῃ προσκαλεῖ σε;

Στ. 36. καὶ γδικηώση, τάσσω νά.

'Αντὶ Πρῶτος Τοῦρκος — 'Αδραστός.

Στ. 40. τὸ κείμενον κακῶς φέρον, μου, διωρθώθη κατὰ Α. σου. 42. σὰν ἐκεινοῦ. 43. πληγὴ ποτὲ ἐκ τοῦ χέρι σου ποτέ τῃ δέ. 45. μανίζεις. 46. παιδωμάς. 49. ἄτυχος. 53. κεφάλιν. — 'Αντὶ Δ. Τ. Τισζ. φέρνος. 55. ἐπὶ ἀποῦ.

κι' ἄλλ' εἶν' ἐδῶ, ποῦ τούτχαις σου τσῆ καύχησε; περνοῦσι
μ' ἀληθινὰ καμώματα, καὶ πάλι δὲ μιλοῦσι.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Πάντα μου πλεῖα καμώματα παρὰ μιλιαῖς λογιᾶζω
πῶς ἔχω, καὶ τὸ βασιλεῖδ' μάρτυρα 'ς τοῦτο κράζω 60
μὰ σένα, πρὶ μοῦ μίλησε; εἰς τέτοιο τρόπο, μνόγω
πῶς εἶχα κάμει νὰ 'χουσι τὸν ὕστερό τως λόγο
τὰ χεῖλη σου τὸ σήμερο 'πὸ μέν', ἂν ἐμπροστά μας
δὲν ἦτονε, καθὼς θωρεῖς, ὁ ἄξιος βασιλεῖᾶ μας.

(Εἰς τοῦτο τοὺς κάμνει ὁ βασιλεῖᾶς καὶ σωποῦσι, καὶ ἀπέ-
χεις λέγει πρὸς τὴν Ἀρμίντα).

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Κόρη περίσσια βγενική, ὡς εἶν' ἡ ὁμορφιά σου 65
πολλή, τὸς' εἶν' ἀπόκοτη κι' ἀδυνατ' ἡ καρδιά σου,
κι' ἄξιᾶ'σαι νὰ θυμόνουνται γιὰ σέ καὶ νὰ μανίζουν
τοῦτοι κι' ὅς' ἄλλοι στρατηγοὶ τοῦ κόσμου σέ γνωρίζουν,
κι' ὄντε τοὺς θεῖς ἀντίδικα τ' ἐχθροῦ σου τοῦ μεγάλου,
γιὰ σένα τῇ ζωῇ τῶνε σέ κίνδυνο νὰ βάλλου. 70
Τοῦτο λοιπὸ νὰ κάμετε ὅεστε καθὼς τυχαίνει,
κ' ἡ δύναμίς σας μοναχὰ 'ς τοῦτο μεγάλ' ἄς γένη,
γιατὶ γδικηρόνοντας κι' αὐτὴ τὴν κορσιάν, ἀντάμη
θέλετε καὶ γιὰ λόγου σας ὄφελος πλείσιο κάμει.

Στ. 58. ἄλλοι εἶναι. — Ἀδραστος. 60. τόνε κράζω. 61. ὁ ποῦ μοῦ μ.
μὲ τ. 62. νῆχαι τὸν ὕστερόν. 63. τὴν σ... ἐμπροστάς. 64. βασιλεῖᾶς.

Εἰς τοῦτο ὁ Σολιμάνος τὼς ἐκάνει νάτο μὲ τὸ χεῖριν του καὶ σω-
ποῦσι, κι' ἀπόκεις λέγει — Σολιμάνος. — 65. εὐγενική. 67. μανί-
ζου. 68. καὶ ὅσοι στρ... γνωρίζου. 69. ἡμέτερον ὅτι τοῦ, διορθωθὲν
κατὰ Α. 70. ζωὴν. Μεταξὺ στίχων 70-71 παρεντιθενται: Τότες γυ-
ρίζει πρὸς τσῆ στρατηγούς. 72. μοναχάς. 73. αὐτὴ τῇ κορσιάν.

- 75 Πόσους ἐσκότωσ' ἀπὸ μᾶς στρατιώταις θυμηθῆτε,
 πόσα μᾶς κάμνει ὀλημερνῆς πολλὰ κακὰ θωρεῖτε·
 τὸ δάσος πῶς ἐμέρωσε ξεύρετε μοναχός του,
 καὶ πόσους εἶν' ἐς τὴν χώρα μας ὁ χαλασμός δικός του·
 κ' ἔτσι πρεπὸν εἶναι πᾶσα εἰς μ' ὅλη τὴν ὄρεξίν του
 80 νὰ πολεμήσῃ μετ' αὐτό, νὰ πάρῃ τὴν ζωὴν του,
 κι' ὅξ' ἀποὺ τὰ χαρίσματα τῆς κόρης τὰ μεγάλα,
 ὅποιος τὸ κάμη τάσσω του νὰ ἔχῃ ἀπὸ μένα κι' ἄλλα.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Μαζί του νᾶβγῶ σήμερο σοῦ τάσσω νὰ μαλλώτῳ,
 τὴν κεφαλὴν του χάρισμα θὰ φέρῳ νὰ τοῦ δώσω.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ

- 85 Κ' ἐγ' ἄλλο τόσο τάσσω σας, κόρη καὶ βασιλειᾶ μου,
 ὁδεῖ θέλετε τὴ μπόρεσιν ἀπ' ἔχουν τ' ἄρματά μου.

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Κ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν κι' αὐτοὺς δὲ θέλομεν ἀφήσει
 τοῦτον τὸν ἀπιστότατο μιὰν ὥρα πλεῖον νὰ ζήσῃ.

A P M I N T A .

- Τὴ δύναμί σας ὀλονῶν καλότερα γνωρίζω,
 90 καὶ τὸ Ῥινάλδο ἀπὸ σᾶς νὰ δῶ νεκρὸν ἐλπίζω.

Σ Ο Λ Ι Μ Α Ν Ο Σ .

Σὲ ζάλο μοῦ φανίσθηκε κ' ἐγροίκησα περίσσο...

Στ. 76. κάνει... κακὰ πολλὰ. 77. ξεύρομε. 78. μόνιος εἶν' τῇ χώ-
 ρας. 79. γεῖς. 80. τή. 81. ὅξω' πού. -- Ἄδραστος -- 84. τὴ κ... νῆ
 φ. -- Τισαφέρνος. Ἐν Α. παραλείπεται τό: Τρίτος Τοῦρκος, οἱ δὲ στί-
 χοι θεωροῦνται ὡς συνέχεια τῆς ὁμιλίας τοῦ δευτέρου Τοῦρκου (Τισα-
 φέρνου). 87. ὡσά. 88. τοῦτο... μνιάν... πλειά. Ἐν Α. παραλείπο-
 μένων τῶν προσώπων τοῦ Σολιμάνου καὶ Ῥινάλδου οἱ στίχοι 91-9.
 φέρονται ὡς συνέχεια λόγου τῆς Ἀρμίντας. 91. Σὲ λάχο?

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Χρειά 'ναι 'ς τὴ χώρα, στρατηγοί, μαζί σας νὰ γυρίσω,
κι' ὡς 'δοῦμε νᾶρθουν οἱ ὀχθοὶ νὰ μποῦ νὰ πολεμήσου,
θέλετε βγῇ καὶ σεῖς ζημιὸ ποῦ 'στε νὰ σᾶς γνωρίσω .

(Εἰς τοῦτο ἔρχεται ὁ Γοφρέδος καὶ λέγει).

[Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .]

Χρειά 'ναι κανεῖς νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ μηδὲν ἀφίνη
τῇ δύναμί του, καὶ τσ' ἐχθροὺς πλειότερα νὰ πληθύνη.

95

Ῥινάλδο, πῶς ἐμέρωσε τὸ δάσο μοναχός σου,
τόσ' ὅσο μοῦ 'ναι μπορετό, περίσσια φχαριστῶ σου,
γιατὶ μπορούμε πλειὰ καλλιὰ νὰ πολεμοῦμεν τώρα
τούτη τὴν δυνατώτατη κ' ἔτσι μεγάλη χώρα .

100

Κ' ἐκεῖνος ὁποῦ γέννησε κ' ἔβαλε 'ς τὴν καρδιά μας
'ς τούτη τὴ μάχη νᾶρῶμε, ξεύρετε πῶς βοηθᾷ μας,
γιὰ ν' ἀπομείνουν ἀπὸ σᾶς τόσοι του σκλαβωμένοι
δοῦλοι ἀπὸ τὴ σκλαδιάν τωνε μιὰν ὥρα λυτρωμένοι,
κι' ἁγίός του Τάφος ν' ἀνοικτῇ, μ' εὐλόγια νᾶρθοῦσι
νὰ μπαίνουνσιν οἱ χριστιανοὶ νὰ τόνε προσκυνοῦσι .

105

Τώρα νὰ πολεμήσωμεν τυχαίνει 'ς τ' ὄνομάν του,
καὶ πᾶσα εἰς μας νὰ βχλθῇ νὰ χύσῃ ἐκ τὴν καρδιά του
τόσ' αἷμα, ὅσον ἔχυσε κι' αὐτὸς γιὰ νὰ μᾶς βγάλῃ

Στ. 93. ἐχθοὶ νὰ θενά. 94. πχοί 'στε νὰ σᾶς γνωρίσου. — Τότες
μισεύγουσι, καὶ προβαίνει ὁ Γοφρέδος μὲ τὸ Ῥινάλδο καὶ μὲ ἄλλους
στρατηγούς -- στ 95. κιάνεις. 96. δύναμι τοῦ ἐχθροῦ τωνε. 97. δά-
σος. 98. εὐχαριστῶ. Μεταξὺ στίχ. 98-99 τὸ Λ. φέρει:

Κί δλοι τως οἱ στρατιῶτάς μου νὰ σοῦ 'ναι κρατημένοι
καὶ νὰ σοῦ δίδου πλειότερη πάντα τιμὴ τυχαίνει.

Στ. 99. πολεμοῦμε. 100. καὶ πεινιζμένη χ. 101. ἀποῦ γέμισε κ' ἡ-
βαλε 'ς τή. 102. βουηθῇ. 104. μνιά. 105. καὶ δ... νὰ μπορούσι.
106. νὰ πηχίνουσιν. 108. τή. 109. ἤχυσεν ἐκεῖνος γιὰ.

- 110 ἐκ τῶν δαιμόνων τῇ σκλαβιά ἐκείνῃ τῇ μεγάλῃ.
 Τέσσαρ' ἀπὸ λόγου σὰς πρὸς τὰ τειχί' ἄς σιμῶσου
 κι' ἄς κρᾶξουν ἄλλους τέσσαρους νὰ βγοῦσι νὰ μαλλῶσου,
 κι' ὅχι νὰ μὴ δειλιούσινε τσ' ἄλλους, μὰ νὰ μποροῦσι
 μαζί σὰς δίχως ντήρησι 'ς τὴ μάχῃ νὰ βρεθεῦσι.
 115 Πρὸς τὰ παβιόνια σέρνομαι, κι' ἀποδεκεῖ μποροῦμε
 πῶς εἰς τὴ μάχῃ θέλετε διάξει νὰ συντηροῦμε.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

- Γύρισ' ἀφέντῃ τὸ λοιπό, γιατί σὲ περιβόλι
 δὲν πάγουν περιδιάβασιν ἄλλοι ποτὲ τὴ σκόλη
 τέτοιας λογιῆς καλόκαρδοι, καθὼς ἐμεῖς 'ς τὴ μάχῃ
 120 πᾶμε κι' ὅ, τ' εἶναι τοῦ θεοῦ ἢ δόξ' ἄς μᾶς ἐλάχῃ.

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Γοφρέδος, καὶ ὁ 'Ρινάλδος μὲ τῇ
 συντρόφους τοῦ παίζουσι τὴ μορέσκα καὶ δίδουσι σημάδι 'ς τὰ
 τειχιά, καὶ τότε βγαίνουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ μέσα ἓνα σκοῦδο).

P I N A Λ Δ Ο Σ .

Σημάδι μᾶς ἐδείξουσι πῶς ἔχουσι νὰ βγοῦσι,
 τὴν πόρτ' ἀνοῖξαν κ' ἔρχονται 'ς τὸν πόλεμο νὰ μποῦσι.

(Εἰς τοῦτο βγαίνουν τέσσερ' οἱ Τοῦρκοι, καὶ παίζοντας τὴ
 μορέσκα πέφτουν σκοτωμένοι οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ 'Ρινάλδος λέγει).

Στ. 110. τῶ δαιμόνω. 111. σὰς στρατιῶταις ἄς σιμ. 114. 'ς τὸν
 πόλεμο νὰ μποῦσι. 115. σέρνομαι. 118. δὲμ πάει γιὰ π. ἄλλος. 119.
 καλόκαρδος. 120. θεοῦ δόξα σὲ μᾶς ἄς λ. -- Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ
 Γοφρέδος, καὶ ὁ 'Ρινάλδος μὲ τῇ συντρόφους τοῦ χορεύοντος δείχνει
 σημάδι πρὸς τὰ τειχιά, καὶ οἱ Τοῦρκοι τὼς ἐδείχνου ἀπὸ τὰ τειχιά
 ἓνα σκουτάρι γιὰ σημάδι, καὶ θεωρῶντάς το ὁ 'Ρινάλδος λέγει.

Στ. 122. ἐνοῖξα. -- Εἰς τοῦτο βγαίνουν ἀπὸ μέσα Τοῦρκοι καὶ
 χορεύουσι τὴ μορέσκα καὶ 'ς τὸ ὑστερο πέφτουσιν οἱ Τοῦρκοι σκο-
 τωμένοι, καὶ ὁ 'Ρινάλδος λέγει πρὸς τὸ θεό.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

Μόνον ἡ δόξα κ' ἡ τιμὴ ἐσέν' ἄς εἶν' δοσμένη
 τουνῆς τσῆ νίκης σήμερο, Χριστέ, κ' οἱ σκοτωμένοι
 τοῦτοι τῶν ἄλλονῶν τῶνε τόση τρομάρ' ἄς δώσου
 νὰ μὴν ἀποκοτήσουσι πλειόν τους νὰ μᾶς σιμώσου .

125

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Ῥινάλδος μέ τοὺς συντρόφους του,
 κ' ἔρχονται οἱ δαίμονες καὶ σηκώνουν τοὺς σκοτωμένους· καὶ
 τελειώνει τὸ Ἰντερμέδιο).

Στ. 123. μόνον ἐσέναν ἡ τιμὴ κ' ἡ δόξα ἄς. 126. ἀποκοτήσουνε
 πλειότως νὰ μᾶς μαλλώσου .

Ἡ μετὰ τὸν στίχον 126 σημείωσις λείπει παρὰ Α. σημειοῦντι μό-
 νον: Καὶ ἔτσι φινίρει τὸ τρίτο Ἰντερμέδιο .

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΝΕΝΑ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Ν Ε Ν Α .

Μὲ τόσο φόβο καὶ καῦμὸ τὰ πόδιά μου σαλεύγω,
ὅπου δὲ ξεύρω ποῦ πατῶ, κ' εἰς ποιά μερὰν ὀδεύγω.
Φεύγω, καὶ ποῦ νὰ πᾶ χωστῶ, γῆ ποῦ νὰ πᾶ νὰ δώσω;
δὲ ξεύρω ἢ κακορροΐζικη σήμερ' ἂν ἐγλυτώσω!

- 5 ὦφρου, καὶ γιάντα, μοῖρᾶ μου, μ' ἐκράτεις τὴν καῦμένη
τόσον καιρὸν ἀρίφνητο 'ς τὸν κόσμον φυλαμμένη;
γιάντα δὲν ἔχανα τὸ φῶς, κιᾶς νὰ μὴ δὲ μπορούσι
τ' ἀμμάτιά μου τὸ σήμερον τόσα κακὰ νὰ δοῦσι!

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

- Μεγάλ' ἀνακατώματα καὶ ταραχὴ περίσσα
10 μοῦ 'πασι πῶς 'ς τοῦ βασιλαιοῦ τὸ σπίτι ἐγροικῆσα,
κ' ἦρθα νὰ μάθω ποι' ἀφορμὴ τὴν ἔχει καμωμένη·
μὰ τὴ Χρυσόναμην θωρῶ περίσσα πρικαμένη.

Ν Ε Ν Α .

Ὀϊμένα, Ἐρωφίλῃ μου, καὶ πόσον φόβον ἔχω,
μόνον γιὰτὶ τὸν κύρη σου τόσ' ἄπονον κατέχω.

Στ. 2. ἀποῦ. 3. λείπει -- νὰ πᾶ. 5. ἐκράτεις. 7. ἔχανα. 8. τὸν
σῆμ. τόσο κακὸ. 10. σπίνιν.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Πῶς πάγει τοῦτο; δὲ μπορῶ παρὰ νὰ τσῆ σιμῶσω
νὰ τῇ ῥωτήξω, ποι' ἀφορμὴ τὴνὲ πρικαίνει τόσο. 15

N E N A.

Μὰ γιάντα στέκομ' ἐδεπᾶ, γιάντ' ἀποδῶ δὲ βγαίνω,
κί ὅπου θωροῦν τ' ἀμμάτια μου νὰ πορπατῶ νὰ πηαίνω;
Μὰ πῶς ἡ κακορροίζικη, πῶς ἡμπορῶ ν' ἀφήσω,
τὴν Ἑρωφίλη μοναχὴ 'ς τόσον καῦμὸ περίσσο; 20

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Γιὰ ποι' ἀφορμὴ, Χρυσόνομη, κλαίγεις κί ἀναστενάζεις,
καὶ τσ' Ἑρωφίλης τ' ὄνομα 'ς τὰ κλάῦματά σου κράζεις;

N E N A.

Δὲ ξεύρεις ἴντα γίνηκε 'ς τοῦτο τὸ βουλισμένο
σπίτι; μ' ἀποὺ τὸ στόμα μου θέλεις τὸ πρικαμένο
νὰ τὸ γροικῆσης, σύμβουλε, πάλι γιὰ νὰ καγοῦσι 25
τὰ χεῖλη μου χειρότερ' ὄντ' ἐσοῦ τὸ μιλοῦσι!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δυὸ βασιλειάδων προξενιαῖς πλούσων καὶ μπορεμένω,
πῶς μᾶς ἐφέρα σήμερο μόν' ἔχω γροικημένο
γιὰ τσ' Ἑρωφίλης τὴν παντρειά· μὰ τοῦτο νὰ σοῦ δώσῃ
χαρὰ 'πρεπε, κί ὅχι ποτὲ καῦμὸ καὶ πρίκα τόση. 30

N E N A.

Πρᾶμμ' ἄλλο μεγαλήτερο μὲ κάμνει καὶ θρηνοῦμαι,
καὶ τσ' Ἑρωφίλης, σύμβουλε, τὸ θάνατο φοβοῦμαι.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Σὲ χίλια μέρη μ' ἔκαμες τὸ νοῦ μου νὰ σκορπίσω,
μὰ τὴν ἀλήθεια δὲ μπορῶ νὰ βρῶ καὶ νὰ γροικῆσω.

- 35 γιὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, νὰ ζήσῃ τὸ κορμί σου,
τὸ πρᾶμμα σὲ κοντολογιά, 'σὰ στέκει, μοῦ δηγήσου.

N E N A.

- Τὸ πρᾶμμα ποῦ 'ναι φανερό 'ς τὸν κόσμον ἀπατόν του,
κουρφό νὰ τὸ κρατῇ κἀνείς δὲν πρέπει τῷ φιλῶν του·
πόθος μεγάλος καὶ πολὺς 'ς τὴν Ἐρωφίλῃ ἀντάμῃ
40 μὲ τὸν Πανάρετο χωστὰ νὰ παντρευτοῦ εἶχε κάμει,
καὶ σήμερον ὁ βασιλείος, δὲ ξεύρω 'ς ἴντα τρόπο,
τὸ γροίκησε, κ' ἐκ τὸ θυμὸ μῆδ' ἐς κανένα τόπο
χωρεῖ, μ' ὡς λειόντας πορπατεῖ, καὶ μοναχὰς μουγκᾶται,
καὶ θάνατο πολλὰ πρικὺ καὶ τῶν δυονῶ 'πονᾶται.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

- 45 'Οἰμένα, κ' ἴντα σοῦ γροικῶ, Χρυσόνομη... ἔσφαξές μου
μὲ τὸ μαντάτο τὴν καρδιά, ὁποῦρθες κ' ἔδωκές μου!

N E N A.

- Σύμβουλε, δὲν κατέχω πῶς τὰ μέλη μουμποροῦσι
σὲ τόση πρίκα καὶ καῦμὸ [τὴν] σήμερο καὶ ζοῦσι·
τὸ νοῦ μου κάτεχ' ἔχασα, κ' ὅλα τὰ λογικά μου,
50 κ' ἓνα μαχαῖρι δίστομον ἔσφαξε τὴν καρδιά μου·
γιατὶ ἔχω τσ' Ἐρωφίλῃς μου τὴν πρίκα τὴ μεγάλη,
κ' ἀπελπισμένη ὀλοτενιάς στέκω γιὰ μένα πάλι,
γιατὶ ὅσοι καὶ γροικήσουσι τὸ πρᾶμμα, δὲμποροῦσι
παρὰ πῶς ἔβαλα κ' ἐγὼ 'ς τοῦτο βουλὴ νὰ ποῦσι·
55 κ' ἐγώ, κατέχει τ' οὐρανὸς καὶ κεῖνος ἀπ' ὀρίζει

Στ. 37. κόσμος μοναχόν του. 38. κιάνεις. 39. πολὺς τήν. 40. τὸ
Π. 42. κιάνένα. 43. μὲ ὡς... μοναχός. 44. πολλὰ κακὸ καὶ τῶν
ἰδουδ ἀπονᾶται. 45. σ' ἀγροικῶ... ἤσφαξές μου. 46. ἀπ. 47. δέ. 49.
ἔχασα, κάτεχε. 50. δίστομο ἤσφαξε τή. 51. τὴ πρ. 52. ὀλότεν. 53.
κ' ἀγροικ. 54. ἤβαλα.

τὸν κόσμον, καὶ ὅλα τὰ κουρφαῖ παῖσα καρδιᾶς γνωρίζεις,
 πῶς μοναχὰς τὸ σήμερον, μέτρησέ μου πρίκα,
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα τ' ἄπρεπο τ' αὐτιά μ' ἀφουκραστῆκα.

ΣΥΜΒΟΛΟΣ.

ὦφρου, ποῖος τῷθελεν εἰπεῖ, ἔς τόσῃν ταπεινωσύνῃ,
 σὲ τόσῃ τάξι κ' εὐγενιά, ποῦ ἔχεν ἡ κόρη ἐκείνη, 60
 τσ' ἀγάπης πάθη καὶ φωτιαῖ Πύθου νὰ κατοικοῦσι,
 τ' ἀμμάτια νὰ κομπόνουσι νὰ μὴν τὰ συντηροῦσι;
 γὴ ποῖος γιὰ τὸν Πανάρετο ἔς τὸ νοῦν του τῶχε βάλει,
 ἀποῦ τὸν τόσα φρόνιμος, τετοιᾶς λογῆς νὰ σφάλλῃ!

N E N A.

Τὸ ροιζικὸ καμμιὰ φορὰ τὸ νοῦν τ' ἀθρώπου παίρνει, 65
 κ' εἰς τοῦτα τὰ μπερδέματα, σύμβουλε, τόνε φέρνει,
 γιὰ νὰ μπορῇ παῖσα καλὸ κι ἀνάπαψίν του πρώτη
 νὰ τοῦ γυρίσῃ σὲ κακὸ κ' εἰσὲ πολλὴν πικρότη.
 Νὰ ζῆς, μὴ δῆς τὸ κρεμάτως, πολλὰ παρακχλῶ σε,
 μὲ ἔς τὸ μπορεῖς καὶ δύνεσαι βοήθεια τῶνε δῶσε. 70

ΣΥΜΒΟΛΟΣ.

Μάρτυρα βάνω τὸν θεόν, τὸ πῶς ποτ' ἀπὸ μένα
 δὲ θέλω λείψει ἔς τὸ μπορῶ, γιατί ἔτσι καὶ τὸν ἕνα
 ἔσαν καὶ τὸν ἄλλον ἀγαπῶ· ἔς τούτῃ μου τὴν ἀγκάλη,
 μπορῶ νὰ πῶ τσ' ἀνάθρεψα, μᾶν' ἡ δουλειὰ μεγάλη,
 κι' ὁ βασιλεὺς ἀψόθυμος, κι' ἀληθινὰ ν' ἀρχίσω 75
 τρομάσω ἔς τούτῃν τῇ δουλειᾷ λόγο νὰ τοῦ μιλήσω.

Στ. 57. τὴν σήμ. 58. ἐφουκραστῆκα. 59. τίς τό' θελ... τόση. 62. κι' ἔλους νὰ τσῇ κομπόνουσι νὰ μὴν τό. 64. 'το. 65. κιὰμμιὰ... τὸ νοῦ. 67. ἀναπαψίτου ἢ πρώτη. 68. πολλή. 69. τὸ σφάλματως. 70. τῶς ἐτῶσε. 71. δίδω τὸ θεό. 72. ἔς τὰ μπ. 73. σὲ καὶ τὴν ἄλλη ἀνάθρεψα 74. γιὰ τῶς περισσὰ τσῇ ἀγαπῶ, μά' ναι.

Μ' ὅλον ἐτοῦτο δέ θαρρῶ τίβοτας νὰ τῶς κάμη,
 παρὰ νὰ πιάσῃ τὴ βουλή καὶ τὴ δική μ' ἀντάμη,
 καὶ τότες θέλω βρῇ καμμιὰ στράτα νὰ τῶς βοηθήσω,
 80 καὶ τὴν πολλή του μάνιτα καὶ τὸ θυμὸ νὰ σβύσω.
 Μὰ 'πέ μου, 'ς τόση ταραχὴ τ' ἔχει ἀποκαμωμένο
 τὸ δόλιο τὸν Πανάρετο;

N E N A .

Σφικτὰ καδενωμένο

τόνε κρατεῖ 'ς μιὰ κάμερα μὲ βλέπησι μεγάλη,
 καὶ δὲν ἀφίνει οὔδε ποσῶς νὰ τοῦ μιλήσουν ἄλλοι -
 85 καὶ τσ' Ἐρωφίλης ἄρχισε περίσσα θυμωμένος
 νὰ λέγῃ χίλιας ἐντροπαῖς, κι' ὡσὰν ἀφωρμισμένος
 τὰ ροῦχά τ' ὅλα ξέσκισε, κ' ἡ μάνιτά του ἡ τόση
 πολλαῖς φοραῖς τὸν ἔφερε νὰ τήνε θανατώσῃ.
 Κ' ἐγὼ ἐκ τὸν φόβο μ' ἔφυγα τέτοιο θυμὸ περίσσο,
 90 καὶ τώρα πάλι στέκομαι ξοπίσω νὰ γυρίσω,
 γιατί δὲ μοῦ 'ναι μπορετὸ ν' ἀφήσω, σύμβουλέ μου,
 μόνια τὴν Ἐρωφίλη μου 'ς τόσον καῦμὸ ποτέ μου.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

'Σ τὴν Ἐρωφίλη γύρισαι ποῦρι, καὶ μὴ φοβᾶσαι
 'ς τούτῃ τῃ τὴν καχομοιργιὰ παρηγοριά τῃ νά 'σαι,
 95 καὶ θεὸς τσ' εἰπῆς ἐκ λόγου μου, πῶς τὸ θυμὸν αὐτὴνο
 τοῦ βασιλαιοῦ, ὡς κι' ἂν ἦν' πολὺς, λογιάζω πῶς τοῦ σβύνω.

Στ. 78. νὰ πάρῃ. 79. καμμιὰ... βοηθήσω. 83. μνιὰ. 85. ἔρχι-
 σε. 88. ἤφερε. 89. φόβον ἤφυγα 'ς τόσο. 90. πάλι, σύμβουλε στέκο-
 μαι νὰ. 91. μπορετὸ ποτέ μου ἐγὼ ν' ἀφήσω. 92. καῦμὸ περίσσο. 93.
 ἀπὸ λόγου.

N E N A .

Σύμβουλε, μέ τὰ λόγια σου πᾶ τήν^π παρηγορήσω,
καλὰ καὶ στρέφω μέ πολὺ φόβο μου καὶ περίσσο .

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Πήγαινε μέ καλήν καρδιά, κι' ἂν ἦτο μπορετό μου
νὰ τῶς βοηθήσω, κάμνω το καὶ μέ τὸ θάνατό μου .

100

Σ Κ Η Ν Η Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η .

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ μοναχός .

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ .

Μηδὲ κανεῖς, καθὼς θωρῶ, φρόνεσιν ἔχει τόση
νὰ δύνεται τὴν ὀρεξίν τινὸς ἄλλου νὰ γνώσῃ .
γιατὶ τὰ λόγια τὰ ψευστά, κ' ἡ ὄψι τοῦ προσώπου
τὰ πάθη καὶ τσῆ λογισμοὺς χώνουσι πᾶς ἄθρώπου .
Σὲ πόση τάξι σήμερο, [ς] πόση ταπεινωσύνη,
'ς πόση περίσσαν εὐγενειᾶ σφάλμα τοῦ Πόθου 'γίνη !
Ποιὸς [ς] τσῆ πολέμους δυνατός, 'ς τὸν κόσμον γνωρισμένος,
τὸ' ἀγάπης τὰ μπερδέματα βρίσκειται σκλαβωμένος !
καλὰ πολλὰ τὸ λέσινε, πῶς 'ς τᾶμορφα χορτάρια
δράκοντες χώνουνται ζημιὸ κι' ἀγριώτατα λειοντάρια .
κ' ἐκεῖ ποῦ τρέχουν ποταμοὶ μέ δίχως νὰ κτυποῦσι,
μέ φόβο μεγαλείτερο πρέπει νὰ τσῆ περνοῦσι .
Μὰ 'ς τοῦτο ἀπ' ἀνάμεσα τουνῶ τῶν δυῶν ἐγίνη
πλειὰ φταίγει κρίν' ὁ βασιλεῖος, παρὰ ποῦ φταῖσι κεῖνοι .

105

110

Στ. 10). κάνω. 101. κιάνεις, ὡσά... φρόνεσιν. 103. ψευτά. 106.
ἐγίνη. 109. τὰ ὁμορφα. 111. ἀποῦ τρέχου οἱ ποτ... νὰ βροντοῦσι.
113. τοῦτον... τῶ δ. 114. ποῦ φταῖν' αὐτῆνοι.

- 115 γιατί ὅαν νὰ μὴν ἤθελεν ἔχει γυναίκα γνῶμη
 κ' ἡ θυγατέρα τ' ἐκείνου, μηδὲ ποτὲ τ' ἀκόμη
 ὅαν νὰ μὴ δὲν ἐκάτεχε πόση φωτιά γεννοῦσι
 τοῦ νειοῦ τὰ χεῖλη ὄντ' αὖτις, τ' ἀμμάτια ὄντ' αὖτις
 ἔς τὸ λογισμὸ μιᾶς κορασιᾶς, καὶ πῶς δὲ φτάν' ἡ γνῶσι
 120 τ' ἀθρώπου ἀπὸ τῆς μπόρεσι τοῦ Πόθου νὰ γλυτώσῃ,
 τόσα τὸς ἀφῆκε θαρρετὰ κ' ἐσμίγα πάντ' ἀντάμα,
 ὥστ' ἀπ' ἀνάμεσά τωνε, τῶχε νὰ γίνῃ ἐκάμα.
 Μιὰ κορασὶδ' εὐγενικὴ κι' ὁμορφοκαμωμένη,
 μέ τόσα πλούτη ἔς ἀφεντιαῖς καὶ χὰδι' ἀναθρεμμένη,
 125 τόσα συχνὰ ἔς μιὰ κατοικιὰ νὰ πράσῃ καὶ νὰ σμίγῃ
 μέ κοπελιάρην ὁμορφοὺν σὲ βλέπῃσιν ὀλίγη,
 λωλὸς θέλ' εἶσται ὅποιος θαρρεῖ πῶς δὲ μπορεῖ νὰ ξάψῃ
 φωτιά τὸς ἀγάπης μέσα τῶς τὰ μέλη τῶς νὰ κάψῃ.
 Τὸν Ἔρωτα κατέχομε πῶς πάντοτε γυρεύγει
 130 μέ τὸ δοξάρι κοκιστὸ τὸς ἀθρώπους νὰ δοξεύγῃ.
 καὶ κεῖνοι πῶχουν τὴν καρδιά πέτρινη καὶ μποροῦσι
 τῇ δυνάμει τοῦ τῇ πολλῆς νὰ παραντισταθοῦσι,
 λίγοι ἔς τὸν κόσμον βρίσκονται, γιὰ κεῖνο δὲν τυχαίνει
 φωτιά μέ τὰ λινόξυλα νὰν' ἀνακατωμένη.
 135 Μὰ ὅω θωρῶ τὸ βασιλεῖο περισσὰ θυμωμένο,
 νὰ τοῦ σιμῶσω χάνομαι, κι' ὅλος ἀποκρυγίνω

Στ. 117. πόσαις φωτιαῖς γεμοῦσι? 118. ὅου νειοῦ... μιὰ...
 ὄντε. 119. κορασιᾶς ποτὲ δὲ φτάνει. 120. μηδὲ κίχμιν' ἐκ τῆς μπό-
 ρεσι. 121. ἐφῆκε. 124. κι' ἀφεντιαῖς. 126. ὀλίγη. 129. πάντα τοῦ.
 130. κοκιστός. 131. ἀπ' ἔχου. 133. γιὰ τοῦτο δέ. 135. Μὰ δέ?

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Πίστι, 'ς ποιὸ τόπο βρίσκεσαι τὸ σήμερο χωσμένη,
 κ' εἰς ἄθροπο δὲ φαίνεσαι 'ς ὅλη τὴν οἰκουμένη!
 'ς ποιά μάκρη τῆς Ἀνατολῆς, 'ς ποιὰν ἐξοριὰ τσῆ Δύσις
 σοῦ φάνηκε γιὰ παῖδα μας νὰ πᾶ νὰ κατοικήσης, 140
 κι' ἀποὺ τσ' ἀθρώπους πλειὸ κανεῖς μὴν ἀνημένη νὰ 'χῃ,
 παρὰ κακὸν ὀγιὰ καλό, παρὰ γι' ἀγάπη μάχη.
 Βλέπετε τὸν Πανάρετο τὸν εἶχ' ἀναθρεμμένο,
 'ς τόσο καλὸ ποῦ τῶκαμα πῶς μ' ἔχει ἀντιμεμένο;
 μὰ φκαριστῶ τὸν οὐρανὸ πῶς τῶμαθα νὰ δώσω 145
 πλέρωμαν ἄξιο σήμερο 'ς τὸ κρίμα του τὸ τόσο.
 Μὰ μὲ τὴν ὥρα συντηρῶ τὸν συμβουλάτορά μου,
 ν' ἀφουκρυστῇ τὴν πρίκα μου καὶ τὴν κακομοιργιά μου.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Ψηλότατέ μου βασιλειέ, ἂν εἶναι καὶ δοσμένο
 τῶν δουλευτάδων τῶν καλῶν καὶ τῶν ἐμπιστεμένω 150
 τὴν πρίκα τ' ἀφεντός τωνε καὶ κεῖνοι νὰ μαθαίνουν,
 γιὰ νὰ μποροῦ 'ς τὸ δύνουνται νὰ τῶς τήνε λιγαίνουν,
 'πέ μου τὴν πρίκ' ἀποῦ κρατεῖ τὴν ὄψι σ' ἀλλαμένη,
 γιὰτὶ κατέχεις πῶς πιστὰ θέλ' εἶσται φυλαμμένη.

Στ. 137. τὴν σήμερο. 138. ὄξοριά. 140. φάνιστη... πᾶς. 141. μπλειὸ κιάνεις. 146. ἄξο... σφάλμα του. 149. κ' εἶν' δοσμ. 150. τῶ δουλευτάδω τῶ καλῶ. 151. μαθαίνου. 152. ἐλιγαίνου. 154. γιὰτὶ σοῦ τάσσω πῶς π.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 155 Σύμβουλε μπιστεμένε μου καὶ συνανάθροφέ μου,
τὴν πρίκα μοῦ ἔναι τὸ πρεπὸ νὰ μάθης φαίνεται μοι,
γιὰ νὰ γνωρίσης σήμερο πῶς μ' ἔχει πλερωμένα
τόσα καλὰ ὁ Πανάρετος ποῦ τῶχ'ω καμωμένα·
καὶ πῶς ἡ θυγατέρα μου, ἀποῦ γιὰ κείνη ἐθάρρου
160 πῶς εἶχασιν ἡ ἔγνοιαίς μου νὰ πάψουν μονητάρου,
μ' ἔκαμεν ἐκ τὴν ἐντροπὴ νὰ μὴ μπορᾷ στραφοῦσι
τ' ἀμμάτια μου κανένα πλεῖδ' ἔς τὸ πρόσωπον νὰ δοῦσι.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Πρικότατην ἀρχὴ γροικῶ, καὶ πρὶν τὴν τελειώσης,
βάνω ἔς τὸ νοῦ μ', ἀφέντη μου, ποιά πρίκα θὰ μοῦ δώσης.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 165 Γροίκα μου, σύμβουλε, λοιπὸ πλείσια νὰ μὲ πονέσης,
καὶ τὴν καῦμένη μου καρδιὰ λίγο νὰ μοῦ συστέψης,
γιὰτὶ τὴν ἀνεκάτωσεν ἡ ἄμετρή μου πρίκα,
κί ὁ λογισμός μου ἐχάθηκε, κί ὄξω τοῦ νοῦ μ' ἐβγῆκα.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

- Πρίκα δὲν εἶναι τὸ πρεπὸ μηδὲ καμμιὰ ν' ἀφήσῃ
170 τῆς ἀφεντιᾶς σου ἡ φρόνεψι ποτὲ νὰ τὴ νικήσῃ,
μὰ κατὰ τὸ συνηθί τση πρέπει, ὅαν πρῶτας πάλιν,
νὰ γνωρισθῇ γιὰ δυνατὴ παρὰ ἔς τὸν κόσμον ἄλλη.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δὲν εἶν' ἡ πρίκα ἡ σημερινὴ ὅαν τσ' ἄλλαις, σύμβουλέ μου,
λόγισσαι, μεγαλείτερη δὲ μ' ἤρρηκε ποτέ μου.

Στ. 160. ἔχουσιν... πάψου. 162. κιάνένα μπλεῖδ' ἔς τὸ πρόσωπο
164. νὰ μοῦ δ. 166. συστέσης. 167. ἀνεκάτωσε. 171. τὸ πρῶτο πρῆτα
πάλι. 174. εὔρηκε.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Μὲ φόβο κ' ἔγνοι' ἀμέτρητη στέκω νὰ τὸ γροικήσω, 175
γιατὶ τὸ πρᾶμμα δὲ μπορεῖ νὰ 'ναι παρὰ περίσσο.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Θωρῶντας τόσα κλάῦματα 'ς τούτη τὴ θυγατέρα,
τὴν ἄτυχη καὶ τὴν κακὴ τὴ σήμερνήν ἡμέρα,
'σάν εἶπα κι' ἀποφάσισα καὶ θέλω χωρὶς ἄλλο
νὰ τὴν παντρέψω διχωστὰς ἄργητα πλεῖο νὰ βάλλω 180
'ς τὴ μέση, καὶ λογιάζοντας τὸ πῶς γιατί ἐλυπᾶτο
τάχα νὰ μᾶς ξεχωριστῇ, τόσα πολλὰ θρηνᾶτο,
ἔστειλα τὸν Πανάρετο νὰ πᾶ νὰ τσῇ μιλήσῃ,
νὰ συβασθῇ νὰ παντρευτῇ... θώρει ἀνέν κ' ἡ φύσι
'ς τὸν κόσμον ἔκαμε λωλὸν ἄθρωπο σάν ἐμένα, 185
κι' ἀνέν καὶ πρέπη μου καλὰ τὰ μῶχει καμωμένα!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Μηδὲ σκοτόνεσαι, γιατί 'ς ἄλλο νὰ σοῦ γυρίσῃ
δὲν ὦλπιζες, καθὼς μπορεῖ κάθ' ἓνας νὰ γνωρίσῃ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Δὲν τ' ὦλπιζα, μὰ βλέπω το, κ' εἶναι μου χρειὰ νὰ κλίνω
τὴν κεφαλὴ, τὸ θέλησεν ἡ τύχη νὰ πομείνω! 190
Μ' ἀπῆς αὐτὸς ἐδιάβηκε, 'ς λιγάκιν ἀπ' ὀπίσω
νὰ ξαναπάγω ἐλόγισα κ' ἐγὼ νὰ τσῇ μιλήσω·
κ' ἐκίνησα ὀλομόναχος, καὶ σιγανὰ σιμόνω
'ς τὴν κάμερά τση, καὶ διχῶς μιλιὰ κάμμιὰ σηκώνω
τσῇ πόρτας ὅξω τὸ πανί, (ὑῤῷμέναν ὁ καῦμένος, 195

Στ. 175. ἔγνοιαν ἀμετρη... τὴ γροικ. 179. ἐποφάσισα, κ' ἤθελα. 180. τή... μὲ δίχως ἄργιτα μπλεῖο. 182. μᾶς ἐχωριστῇ. 184. θώργιε ἐν ἴσως καί. 185. ἤκαμε. 186. τό. 188. ἤλπιζες. 189. ὦρπιζα. 190. τύχης. 191. Ἀπῆς. 194. 'ς τή... κιαμμιὰ.

κιᾶς ἤθελά 'στ' ὀλότυφλος, γῆ ποῦρι ἀποθαμένος!)
 κ' εἰς ἓνα τσ' ἠϋρηκα θρονί κ' ἐκάθουντα μὲ πλεῖσο
 θάρρος· καὶ κεῖν' ἀποῦ 'τονε, σύμβουλε, πλειὰ περίσσο,
 τὸ χέρι κράτιε γεῖς τ' ἄλλου μ' ἀγάπη καὶ μὲ θάρρος·
 200 ὦφου, καὶ ποῦ 'τον ὀγιά μὲ τότες ὁ δόλιος Χάρος!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Ὦφου θωριά πρικότατη, χίλια κομμάτια κρίνω
 νᾶχε γενῆ πᾶτα καρδιά 'ς τὸ χαλασμόν ἐκεῖνο.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ὦς μ' εἶδασι 'χαθήκασι, κί ἀδυνατὰ 'τρομάξα,
 κ' ἡ ὄψεις τως καὶ τῶν δυὸ ζημιὸ ζημιὸν ἀλλάξα,
 205 κί ἀρχίξα νὰ σκεπάζουσι μὲ τρόπον ἓνα κί ἄλλο
 καθὼς ἡ ὥρα τσ' ἔρταξε τὸ κρίμα τὸ μεγάλο.
 Μ' ἀπῆτις ἐγνωρίσασι, πῶς λόγια νὰ μοῦ δώσου
 δέν ἦτο μπορετόν τωνε, νὰ μοῦ ξεφανερῶσου
 τὸ σφάλμα τως, ἐβάλθησεν γονατιστοὶ ὀμπροσθά μου,
 210 καὶ νὰ 'χω λύπησι 'ς αὐτοὺς 'ς τό'στερο λέγοντάς μου.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Οἰμένα, κ' ἴντα ἀμέτρητη πρίκα γροικᾷ ἡ καρδιά μου,
 φχαριστημένος ἤμουνε νὰ 'ναι κουφὰ τ' αὐτιά μου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Λόγιασαι πῶς ἀπόμεινα, πρίχου τὸ πῶ ἀπατός μου,
 τὰ πόδια μου ἐκοπήκασι, καὶ θάμπωσε τὸ φῶς μου·
 215 ἐλόγιασα νὰ σκοτωθῶ, ἦρθέ μου νὰ γλακίσω,
 τὴν κεφαλή μου, σύμβουλε, 'ς τὸν τοῖχο νὰ ττακίσω·

Στ. 196. γῆ τυφλός. 198. σύμβουλε, ἀποῦ 'το τὸ περ. 199. ἐκράτια.
 202. στοχασμόν. 203. ἔλασι. 204. ὄψι... ἰδυὸ τότες γιαμὶν ἑλλά-
 ξα. 205. κί ἐρχίσα. 206. ἤφταξε. 213. ἐπόμεινα. 214. τὰ λόγιά μου.

μὰ πάλι δὲν ἠθέλησα νὰ χάσω τὴ ζωὴ μου,
 δίχως νὰ κάμω κ' εἰς τσῇ δυὸ τέλεια τὴν δίκηωσί μου.
 Ἔτσ' ἔκαμα καὶ πιάσασι τὸν ἄπιστον αὐτόνο,
 καὶ σφαλισμένο τὸν κρατῶ, γιὰ νὰ τοῦ δείξω μόνο
 πῶς νὰ μὴν εἶχε γεννηθῇ ἥτον καλλίτερόν του,
 γῆ, πρίχου μπῆ 'ς τὸ σπίτι μου, νὰ δῇ τὸ θάνατόν του.
 Μὰ πρὶν τοῦ κάμω τίβοτας, νᾶρθης ἐμήνυσά σου,
 (κι' ἀποστολάτορχς θαρρῶ νὰ 'ναι 'ς τὴν κατοικιά σου,)
 γιὰ νὰ γροικῆσης τὴ δουλειὰ τούτη, καὶ ναῦρῃς τρόπο
 νὰ 'γδίκηωθῶ, κ' ἡ γδίκη μου ν' ἀρέσῃ τῶν ἀθρώπων.

220

225

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Τὸ δὲν κατέχει ἀφέντης μου, δὲ γνώθῃ οἱ δουλευτῆς του,
 μ' ἀπῆς τ' αὐτιά τοῦ φαίνεται νὰ δώσῃ τσῇ βουλῆς του,
 θέλω συσφίξει τὴν καρδιά λίγο ν' ἀποκοτήσῃ,
 τὴν αἰσθῇσι νὰ συσταθῇ, τὴ γλῶσσα νὰ μιλήσῃ
 τὸ πρᾶμμα ποῦ μοῦ φαίνεται πῶς θέλ' εἶσται τιμὴ σου,
 νὰ κάμῃς 'ς τὸν Πανάρετο τώρα κ' εἰς τὸ παιδί σου.

230

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μίλεις, τί στέχεις καὶ θεωρεῖς;

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Ἀφέντη, τὴν κερά μου,
 βλέπω κλιτὴ πῶς ἔρχεται καὶ σφάζει τὴν καρδιά μου.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ὡφου, δὲ θέλω νὰ σταθῇ μηδεποσῶς ὀμπρός μου,
 'πέ τσῇ νὰ στρέψῃ, μὴ γενῇ πλειότερος ὁ θυμός μου.

235

Στ. 217. ἐθέλησα. 218. γδίκηωσι. 226. κ' ἐγδίκηωμα. 227. δέ.
 231. ἀποῦ... τιμὴν του. 232. παιδίν του.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Τὸ θέ νὰ πῇ τσῇ γροίκησαι, νὰ ζήσῃ τὸ κεφάλι
 τῆς ἀφεντιᾶς σου τ' ἀκριδὸ, κ' ὕστερα κάμε πάλι
 ἐκεῖνο ἀποῦ σοῦ φανῇ καὶ πρέπει 'ς τὸ παιδί σου
 240 κ' εἰς τοῦτον ἀποῦ σοῦ 'φταιξε τὸ δόλιο δουλευτὴ σου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ὅχι γιὰ νὰ τῇ λυπηθῶ, μὰ γιὰ νὰ 'δῶ πῶς κλαίγει
 νὰ δροσισθῶ, θέ νὰ σταθῶ ν' ἀφουκρασθῶ τὰ λέγει.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ, ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Κύρη, καλὰ καὶ τ' ὄνομα τοῦτο νὰ μὴν τυχαίνῃ
 ἀποῦ τὴν κακορροϊζικὴ ἐμένα πλειὸ νὰ βγαίνῃ,
 245 γιὰτὶ τὸ σφάλμα ποῦ 'καμα, καθὼς ἐσὺ τὸ κράζεις,
 νὰ μὴ δὲ μ' ἔχῃς γιὰ παιδί σὲ κάμνει καὶ λογιάζεις.
 Μ' ἀνέν καὶ κλάῦματα ποτὲ λύπησις ἡῦραν τόπο
 'ς τὸ στῆθος κ' εἰς τὸ λογισμὸ τῷ μανισμέν' ἀνθρώπῳ,
 τὰ δάκρυα μου τὰ τσπεινὰ παρακαλῶ καὶ μένα
 250 τόπο νὰ βροῦσι λύπησις σήμερον εἰς ἐσένα,
 κ' ἐκεῖν' ἀπῶχ'ω νὰ σοῦ πῶ ν' ἀφήσῃς νὰ μιλήσω,
 γιὰτὶ θεὸς δὴ πῶς φταίσιμο δὲν ἔκαμα περίσσο.

Στ. 239. ποῦ σοῦ φαίνεται. 242. Ἰνιχ. -- Ἐρωφίῃ, Χορός, Σύμβου-
 λος, Βασιλέας — 246. νὰ λογιάζῃς. 247. ἂν ᾔν'... ἡῦρα. 248. ἀθρῶ-
 πω. 252. ἤκαμα.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ζεῦ, κάμε νὰ τσ' ἀφουκρασθῇ, καὶ νᾶχουν τόση χάρι
τὰ λόγια τσῇ τὰ ταπεινά, συχώρεσι νὰ πάρῃ .

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μὲ δίχως ταραχὴ τοῦ νοῦ τσῇ γροίκησαι, νὰ ζήσῃ 255
ἡ ἀφεντιά σου, τὸ θὰ πῇ .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ποιὸς τὴν κρατεῖ; ἄς μιλήσῃ!

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Καλὰ κι' οὐδένας νὰ μπορῇ τῇ ὥρᾳ ποῦ μανίσει
μέσα 'ς τὴ θερμὴ τοῦ θυμοῦ τὸ δίκηο νὰ γνωρίσῃ,
μ' ὅλον ἐτοῦτο ἡ φρόνεψι καὶ ἡ ἀγαθότητά σου,
(καλὰ κι' ἀμέτρητη θεωρῶ πῶς εἶν' ἡ μάνιτά σου) 260
μὲ κάμνουσι ἀπόκοτῃ 'ς τόσον καῦμόν ν' ἀρχίσω,
τὸ πρᾶμμ' ἀποῦ 'χω νὰ σοῦ πῶ λεύτερα νὰ μιλήσω .
Κύρη, μὲ τὸν Πανάρετο δίχως τὸ θέλημά σου
δὲν ἦτον τὸ πρεπὸ ποτὲ νὰ παντρευτῶ χωστά σου,
κατέχω το καὶ λέγω το, κ' εἶμαι μεταγνωμένη, 265
καὶ τοῦτο μόνο σήμερο μὲ κάνει πρικαμένη,
καλὰ κι' ἂν πάψῃς τὸ θυμὸ λίγο κι' ἀφουκραστῇς μου,
παίνεμα ἐλπίζω, ἀφέντη μου, νὰ δώσῃς τσῇ βουλῇς μου .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Παίνεμα κι' ὅλας, ἄτυχῃ, γιὰτὶ ἓνα δουλευτὴ μου
χωστά μου πῆρες γι' ἄντρα σου μὲ τόσῃ ἐντροπῇ μου ; 270
Ὁϊμένα, πῶς δὲ σκίζεσαι, καρδιά, πῶς δὲ λιγαίνεις
πνέμα μου τοῦ βαργυόμοιρου, ψυχὴ μου, πῶς δὲ βγαίνεις;

Στ. 253. Ζεῦς... νᾶχου. 254. τσῇ ταπεινῇς. 261. μ' ἐκάμασιν... καῦ-
μόν περισσο. 269. δούλευτῇ σου. 270. ἐπῆρες ἄντρα... ἐντροπή σου

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

- Μέ δίκηο δέν πρικαίνεται γιά τοῦτο ἡ ἀφεντιά σου,
καί ζύγωξαι τήν πρίκα σου, πάψαι τή μάνιτά σου,
275 νά τὸ γροικήσης τὸ ζημιό. γιὰτὶ ἓνας ποῦ μανίζει
μέσα 'ς τὴ θερμὴ τοῦ θυμοῦ τὸ δίκηο δὲ γνωρίζει·
Δὲ θε νά πῶ, γιὰτὶ καλλιά τὸ ξεύρεις παρὰ μένα,
πῶς ὅλοι γεννηθήκαμε 'ς τὴ γῆ ἀπὸ κύρην ἓνα,
καί πῶς γυμνοὶ μᾶς ἔκαμε νά πέφτωμεν ἡ φύσι,
280 μόνο τσ' ἀθρώπους διαφορὰ γιά νά μὴ δὲ χάριση,
γιά νά κοπιᾷ μέ τσ' ἀρεταῖς, τσῇ στραταῖς νά γυρεύγη
πᾶσα κανεῖς 'ς τὸ δύνεται, τσ' ἄλλους νά περιτσεύγη·
καί πῶς ἡ γνῶσι, κ' ἡ ἀντρειά, κ' ἡ χάριτες ἀντάμη
τσῇ βασιλειάδες μοναχὰς 'ς τὸν κόσμον εἶχε κάμει·
285 καλὰ κι' ἀλλάξαν οἱ καιροί, κ' ἡ τύχη ἀμποδίση
τσ' ἀθρώπους ἀπῶ φρόνιμους κι' ἀδυνατοὺς γνωρίση,
γιά κεῖνο δέν τιμᾶται πλεῖο κανεῖς, ὡσὰν τυχαίνει,
κ' ἡ ἀρετή, 'σὰ βλέπομε, γυμνὴ 'ς τὸν κόσμον πηαίνει·
μ' ἂν ἔναι καί τὸ σήμερο τοῦτο τὸ πρικαμένο
290 καί τ' ἄτυχό μας ροιζικὸ τόσα πολλὰ χθρεμένο
δέν ἦτονε μ' ὅσους γροικᾷ πῶς τσ' ἀρεταῖς βαστοῦσι,
καί μέ τὸ δίκηο νά θαρῇ ποῖ, πρέπει νά 'ν' οἱ πλούσιοι,
νά ῥίζη τοῦ Πανάρετου τὸν κόσμον εἶχε δώσει,
γιά τσ' ἀρεταῖς του τσῇ καλαῖς καί τὴν πολλήν του γνῶσι.
295 Κ' εἰς τοῦτο μόνο μάρτυρα θέλω τὸν ἐμχυτό σου

Στ. 274. σδύσε τὴ μ. 275. γνωρίσης τὸ ζημιό, κ' ἓνας ἀποῦ. 279. γδυμνοὶ μᾶς ἔκαμε. 280. 'ς τσῇ ἀθ. Λείπουσιν οἱ στ. 281-282. 284. τοὺς βρασ. 285. ἐλλάξαν... τύχης ἀμποδίζει. 286. γνωρίζει. 287. κινεῖς καθὼς τυχ. 288. γδυμνή. 289. εἶναι καὶ τὴν σ. 292. νά 'ναι πλοῦτοι. 294. τσῇ πολλαῖς καὶ τὴ περίσση γ. 295. ἐχυτό.

γιατὶ καλὰ κί ἀπὸ μικρός, ἴσά δοῦλος ἐδικός σου
 ἴς τὸ σπῖτι σ' ἀνεθράφηκε, μ' ὅλον ἐτοῦτο ἢ τόσαις
 χάρες ὅποῦ ἴδες εἰς αὐτὸν κ' ἢ ἀρεταῖς κ' ἢ γνῶσες
 σ' ἐκάμαν κ' ἔκαμές τονε τσῇ τόπους σου νὰ ῥίζη,
 μ' ὅλον ἀποῦ ἔτον τόσα νειός...

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Γιὰ κεῖνο τὸ γνωρίζει!

300

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ἵς ἴντά ἴσφαλα τὸ λοιπονίς, ἄν ἔναι καὶ παρμένο
 ἔχω ἴνα νειὸν ὀγι' ἄντρα μου τόσα χαριτωμένο;
 γιατί δὲν εἶναι βασιλειός; καὶ ποιὸς μᾶς ἐμποδίζει
 νὰ κάμωμε ζημιὸ ζημιὸ τόπους πολλοὺς νὰ ῥίζη;
 Κύρη, κάλλιὰ ἴναι κάτεχε γεῖς χαμηλοβγαλμένος,
 μὲ πλείσιαις. διάξες κί ἀρεταῖς καὶ χάρες στολισμένος,
 παρὰ πᾶσ' ἔνα βασιλεῖο πλουσιώτατ' ἀπὸ τόπους,
 κί ἀπ' ἀρεταῖς φτωχότερος παρὰ μικροὺς ἀθρώπους·
 καλλίτερό ἴναι, ἀφέντη μου, καλλίτερό ἴν' ἐτοῦτος
 ὁ νειός, ἀπῶκαμ' ἄντρα μου νὰ ἔχη ἀστενεια ἴπὸ πλοῦτος,
 παρὰ τὰ πλούτη πῶχομε νὰ μείνου ἀστοχισμένα
 ἀπ' ἀθροπον ἀποῦ θέλε μοῦ δώσ' ἢ τύχη ἔνα,
 μὲ τ' ὄνομα τοῦ βασιλαιοῦ μοναχὰς στολισμένο,
 κί ἀπ' ἀρεταῖς καὶ φρόνεσι γδυμνὸ καὶ ῥημασμένο,
 πρᾶμμα ποῦ πλειὸ νὰ φτυάσωμε δὲν ἦτονε τσ' ἐξᾶς μας,
 μὰ τ' ἄλλο νὰ τὸ ἴσᾶσωμε στέκει ἴς τὸ θέλημά μας.

305

310

315

Στ. 297. ἐνεθράφηκε. 298. ἀποῦ ἴδες εἰς αὐτό. 299. σὲ κάμα κ' ἔ-
 καμες... ὀρίζη. 301. ἦναι. 303. ἀμποδίζει. 306. χάραις κί ἀρεταῖς καὶ
 διάξες. 307. κάθ' ἔνα β. πλουσιώτατο. 308. φτωχότερο. 309. καλλίτερά
 ἴναι... καλλίτερά ἴναι. 313. στολισμένος. 314. κί ἀπ' ἀρετῇ καὶ φρό-
 νεψι γδυμνὸς καὶ ῥημασμένος.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Πέ μου, δὲν ἦτον πλειὰ καλλιὰ ἄντρα σου νᾶχες κάμει
 ἕναν ἀπῶχει κι' ἀρεταῖς καὶ βασιλειὰν ἀντάμη;
 Τοῦτοι ποῦ 'πέψα προξενειαῖς οἱ βασιλοὶ γιὰ σένα,
 320 πῶς εἶναι δίχως ἀρεταῖς τοὺς ἔχεις γροικημένα;

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Καὶ ποιός, ἀφέντη μ' ἄκουσε 'ς τὸν ἕναν τως μιὰ χάρι,
 γιὰ νὰ μπορῇ νὰ πῇ ποτέ, κ' εἶν' ἄξιος νὰ μὲ πάρῃ;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ὅπου τὰ πλούτη, ἡ ἀρεταῖς κ' ἡ χάρες κατοικοῦσι,
 κ' εἰς πᾶσα τόπο φρόνιμοι πάντα κρατοῦνται οἱ πλούσοι.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

325 Τὴν εὐγενειάν, ἀφέντη μου, τὰ πλούτη δὲ γεννοῦσι,
 καὶ δίχως γνῶσι φρόνιμοι ποτέ δὲν εἶν' οἱ πλούτοι,
 καλὰ κι' ὁ κόσμος τσῇ τιμᾷ καὶ τσ' ἀτυχιαῖς τως κράζει
 χάρες, καὶ κεῖνα ποῦ μισᾷ 'ς τὸν οὐραν' ἀναιθάζει,
 γιὰτὶ τὰ γαλυφίσματα τώρα γεννοῦν τῇ χάρι,
 330 κι' ὁ φόβος βάνει φανερά τῆς γλώσσας χαλινάρι.
 Μ' ἂν ἔναι κ' ἡ πλουσιότητα μπορεῖ 'ς τὴν ἀφεντιά σου
 τόσα πολλὰ, 'σὰν εἶχα πῇ, 'ς τὰ χέργια τὰ δικά σου
 βρίσκεται μόνον ἡ γιατρεία... εὐκόλα πλειὰ μεγάλο
 κάμνεις, ἂ θές, τὸ δοῦλό σου παρὰ κανέναν ἄλλο.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

335 Δὲν εἶναι μπορετὸ ποτέ! ποιός ἔχει τέτοια χάρι
 τὸ τσέλεγο νὰ κάμῃ ἀητό, καὶ τὸ λαγὼ λειοντάρι;

Στ. 318. τσῇ ἀρεταῖς. 321. ἤκουσες πῶς ἔχει τόση χάρι. 323. κι' ἀρεταῖς καὶ χάρες. 324. κάθ' α. 327. ἀγνωσταῖς τως. 330. τσῇ γλ. 331. ἂν ἦναι κ' ἡ πλουσιότητα. 334. κι' ἀνέναν. 335. τόση χ.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μπορεῖς, ἦ θές, ἀφέντη μου, γιατί παιδί κανένα
 δὲν ἔχοντας τὸ σήμερο 'ς τὸν κόσμο, παρὰ μένα,
 νὰ τὸν ἀφήσης, κατὰ πῶς τὸν ἔχω κχμωμένο,
 μὲ τὴν εὐχή σου, ταῖρί μου· καὶ τότες μπορεμένο, 340
 πλούσιο, κ' ἀδυνατώτατο, καὶ βασιλειὸ μεγάλο
 θές τόνε κάμει νὰ γενῇ παρὰ κανένα ἄλλο.
 Κι' ἀνέν καὶ δίχως σου βουλή γι' ἄντρα μου τὸν ἐπῆρα,
 'ς τὴ νειότη δὸς τὸ φταίσιμο κ' εἰς τὴ δική μου μοῖρα.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δὲν εἶδα νειὸ νὰ γκρεμισθῇ γῇ μοῖρα νὰ μποδίσῃ, 345
 μὰ 'ς τέτοιον τρόπον βασιλειὸ θέλω τόνε ψηφίσει,
 ἀποῦ νὰ πῇ πῶς ἦτονε καλλίτερον γιὰ κεῖνο
 νὰ μὴ δέ σ' ἤθελεν ἰδῇ ποτὲ 'ς τὸν κόσμο κρίνω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄπονη ἀπόφρασι πολλὰ ἀπ' ἄπονο βγαλμένη!
 μ' ἄλλο ἀπ' ἓνα τύραννο κανεῖς μὴν ἀνημένη. 350

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

'ς τὰ χέργιά σου 'μεθα κ' οἱ δύο, κ' ἡ ἀφεντιά σου ἄς κάμῃ
 τώρρα 'ς ἐμένα κ' εἰς αὐτὸ καθὼς ὀρίζει ἀντάμῃ.
 Μὰ τοῦτο σὲ πκρακαλῶ, 'σὰ δούλῃ καὶ παιδί σου,
 τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου τσῇ δούλεψες θυμήσου,
 καὶ λόγιασαι τὸ φταίσιμο μόνο πῶς εἶν' δικό μου, 355
 γιατί ποτὲ δὲν ἔβαλα μέσα 'ς τὸ λογισμό μου,
 πῶς χαμηλόνω ἐγὼ ποσῶς, ψηλόνοντας αὐτῆνο,

Στ. 340. εὐχή σου ὀγι' ἄντρα μου. 341. πλοῦσο καὶ μπορεζάμενο.
 343. βουλή ἄντρα. 344. κχκή μου μ. 346. μόδο β... νὰ τόνε ψ. 347.
 'ς ἐκεῖνο. 348. νὰ μὴ δὲν εἶχε γεννηθῇ. 350. τινὰς μὴν. 351. εἴμεστα.
 -- Λείπουσιν οἱ στ. 353--446.

- γιατί κι' ὁ ἥλιος βλάψιμο ποτέ δὲν πιάνει, κρίνω,
 τὴν ὥρα ποῦ τὴ λάμψιν του 'ς τὰ σκοτεινὰ χαρίζει,
 360 μάλιος γιὰ τοῦτο μ' ἔπαινος 'ς ὅλη τὴ γῆ γυρίζει.
 Κι' ἀνὲν καὶ τοῦτο δὲν τὸ θές, βάλλε 'ς τὸ λογισμό σου
 πῶς εἶμ' ἐγὼ ἡ βαργυόμοιρη παιδάκι μοναχό σου,
 καὶ τοῦτο ἄς 'ξάζῃ πρὸς ἐσέ, καὶ τοῦτο ἄς μπορέσῃ
 τὴν μάνιτά σου τὴν πολλὴ σήμερο νὰ κερδαίῃ.
 365 Κι' ἂν ἔναι καὶ πρिकाίνεσαι, γιατίι τὸ φταίσιμό μου
 τόσα θωρεῖς πῶς ἔκαμα βλάψιμον ἐδικό μου,
 γιὰ χάρι, κι' ὅχι βλάψιμο τῶχῳ ἡ φτωχὴ σιμά μου,
 κι' ἄφησε 'ς τέτοιο κόμπωμα νὰ χαίρετ' ἡ καρδιά μου,
 γιατίι τδ' ἀρέσει τσῇ καρδιάς, κ' ἔχει το γιὰ μεγάλη
 370 καλομοιργιά ποῦ τὴν κρατεῖ παρά 'ς τὸν κόσμον ἄλλη.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τοῦτο τὸ κάνουν μοναχὰς τοῦ κόσμου οἱ ἀγωγιάροι,
 τὴν ἀφορμάγραν τῶς πολλοὶ κρατοῦσι γιὰ καμάρι·
 μ' ἀνὲν καὶ σέναν ἔβλαψε τὸ κόμπωμα αὐτόνο,
 καὶ μὲ καὶ σένα σήμερο σοῦ τάσσω πῶς γδικηρόνω.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

- 375 Κύρη, ἐπειδὴ λογαργιασμοὶ διώχνουντ' ἐκ τὸ θυμό σου,
 καὶ κεῖν' ἀποῦ 'ναι τὸ πρεπὸ δὲν πιάνει ὁ λογισμός σου,
 μὰ κεῖνα τὰ γλυκὰ φιλιὰ, μὰ κείναις ταῖς εὐχαῖς σου,
 ποῦ μῶδιδες καθημερνὸ τσ' ἀγκάλαις τσ' ἐδικαῖς σου
 τσῇ χρόνους ποῦ μ' ἀνάθρεψες, χωρὶς τὴν πρικαμένη
 380 μάννα μου ἀποῦ μ' ἄφηκε μικρὴ 'ς τὸν κόσμο ξένη,
 καὶ τ' ὄνομά τση μ' ἔκραξες γιὰ θύμησι ἐδική τση,
 κ' ἤλεγες πῶς τὴνέ θωρεῖς σὲ μένῃ τὸ παιδί τση,
 μὰ τὴ χαρὰν ἀποῦ 'παιρνες τὴν ὥρ' ἀποῦ 'γροικῆσῃ
 τ' αὐτιά σου πῶς τὰ χεῖλή μου Κύρη μου σὲ λαλῆσα,
 385 μὰ τ' ὄνομ' ἀπῶ τὴν καρδιά μιλῶντάς το δροσίζει,
 κι' ὅλαις τσ' ἀγάπαις ἀπ' αὐταῖς ταῖς ἄλλαις ξεχωρίζει,

τ' ὄνομα κεῖνο τοῦ παιδιοῦ, λέγω τὸ ποιό' χει χάρι
 ζῆσι νὰ δώσῃ τοῦ κυροῦ, καὶ νὰ τοῦ τήνε πάρῃ,
 τὸ σφάλμα μου συχώρῃσαι, καὶ κάμε νὰ γνωρίσω
 πῶς, ὅσο θέλει φταίσιμο νὰ 'ναι πολλὰ περίσσο,
 τὸ σπλάχνος κ' ἡ ἀγάπη σου μποροῦ νὰ τὸ νικήσου,
 καὶ τσῆ καρδιᾶς σου τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴ νὰ σβύσου.

390

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Λειοντάριν εἶν' ἀγριώτατο, ἀνέν καὶ δὲ γροικήσῃ
 ς τοῦτα τὰ λόγια λύπησι, τὴ μάνιτα νὰ σβύσῃ.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Τὰ σωθικά μου λύπησι τόσα πολλὴ γροικοῦσι,
 καὶ δὲ μποροῦν τ' ἀμμάτιζ μου τὰ δάκρυα νὰ κρατοῦσι·
 κλαίγει θαρρῶ κι' ὁ βασιλειός, γιὰ κεῖνο δὲ σηκώνει
 τ' ἀμμάτια του νὰ τήνε 'δῇ, κι' ὅσο μπορεῖ τὰ χώνει.

395

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Γύρισ' ἀφέντη μου, νὰ ζῆς, γύρισαι πρὸς ἐμένα
 τ' ἀμμάτια ποῦ κρατεῖς 'ς τὴ γῆ περίσσια θυμωμένα,
 γύρισαι, δός μου μιὰ γλυκειὰ θωριὰ νὰ ξορισθοῦσι
 'σὰ νέφχλα ἐκ τὸν ἄνεμον οἱ φύβοι ποῦ κρατοῦσι
 τὸ νοῦ μου τσῆ βαργυόμοιρης μεσοξετρομπμένο,
 κι' ἀπὸ τὸ φόβο ζωντανὴ 'ς τὸν ἄδῃ καταιβαίνω.
 Κι' ἀνέν καὶ τούτῃ δὲ μπορῶ τὴ χάρι νὰ γνωρίσω,
 κι' ἄς ἄφῃς με τὰ πόδια σου νὰ σκύψω νὰ φιλήσω,
 γιὰ ν' ἀποθάνω σήμερο σὰ σκλάβ' ἀγοραστή σου
 'ς τὴ χάρι σ', ἄξιε βασιλειέ, κι' ὅχι καθὼς παιδί σου.

400

405

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μηδὲ παιδί, οὐδὲ σκλάβά μου θέλω νὰ σ' ἔχω πλειά μου,
 καὶ 'γείρου γλήγορ' ἀπ' ἐδῶ, μίσεψ' ἀπὸ σιμά μου!

410

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Δυνάμωσαι τὰ δάκρυά σου, δίπλωσαι παρακάλια,
 γιὰτὶ κ' ἡ πέτρα 'ς τὸ νερὸ τρώγετ' ἀγάλι' ἀγάλια.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

ὦ μάνα μου γλυκώτατη, ὦ μάνα μ' Ἐρωφίλη,
 γιάντα δὲν εἶσαι ζωντανή, μέ πρικαμένα χεῖλη
 415 ν' ἀναστενάξης σήμερο, πολλὰ νὰ μὲ πονέσης,
 κι' ὁμπρὸς 'ς τὰ πόδια ταπεινὴ τ' ἀφέντη μου νὰ πέσης,
 νὰ κάμης μὲ τὰ δάκρυά σου μιὰ πρικαμένη βρύσι
 νὰ τρέξῃ, καὶ τὴ μάνιτα τὴν πλεῖσα νὰ τοῦ σβύσῃ!
 Μ' ἀπῆς ἐκείνη βρίσκεται χῶμα κρυγιὸ 'ς τὸν ἄδην,
 420 κ' ἐκεῖ τσῆ πόνους μου γροικᾷ μὲ τσῆ δικούς τσῆ ὁμάδι,
 κλάψετ' ἐσεῖς, κοράσιά μου, τώρα ἀντὶς ἐκείνη,
 καὶ ταπεινὰ ζητήξετε σὲ μὲν ἐλεημοσύνη.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ὅσον τὸ πῆμα τῶν γονάτω μας, νὰ 'τόνε μπορεμένο,
 νὰ βροῦμ', ἀφέντη, τὴν ὀργὴ καὶ τὸ θυμὸ σδυμένο
 425 τῆς ἀφεντιᾶς σου, νὰ μποροῦν τὰ δάκρυα τὰ δικά μας
 νὰ κάμου νὰ 'χῃς λύπησι 'ς τὸν πόνο τσῆ κερά μας.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μηδὲ κοπιᾶτε παραμπρός, μὴ περισσομιλῆτε,
 'γερθῆτε γλήγορ' ἀπ' ἐδῶ, κι' ὅθ' οὔρθατε διαβῆτε.
 Γείρου καὶ σύ, καὶ πήγαινε, κι' ἀνήμεν' ἀπὸ μένα
 430 πῶς θέλω κάμει τὰ πρεπὰ σὲ κεῖνο κ' εἰς ἐσένα.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Γυναῖκες, ἄς μισέψωμε, γιατί εὐκαιρα κοπιοῦμε
 ς τέτοια σκληρότατη καρδιά λύπη καμμιὰ νὰ βροῦμε.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Βασίλισσα κι' ἀφέντρα μας, κατὰ τὴν ἐμιλιάν του
 πρικώτατη ἀπόφασι φυλάγει 'ς τὴν καρδιάν του.
 435 Μὰ σὲ ζωή, κ' εἰς θάνατο θέλομε νὰ κατέχῃς
 πῶς δούλαις καὶ συντρόφισσαις πᾶσα καιρὸ μᾶς ἔχεις.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ὅϊμένα, κορασίδές μου, κ' ἴντα πολλὰ τρομάσω
 σήμερο μὲ τὸ ταῖρι μου 'ς τὸν ἄδην μὴν περάσω!
 Μάνν' ἀκριβὴ μου κιᾶς ἐσὺ 'ς τοῦτο συμπάθησέ μου
 τὸ φταίσιμον ὅπου 'καμα, καὶ τόπον ἄδειασαί μου
 κάτω 'ς τὸν ἄδην, νὰ μπορῶ νὰ στέκω μετὰ σένα,
 δυὸ πρικαμέναις νὰ 'μεστα, μ' ὄνομα μόνον ἓνα.

440

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Σύμβουλε, πῶς σοῦ φαίνεται; εἶδες ποτέ σου τόση
 'ς ἄλλη γυναῖκ' ἀποκοτιά!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Τόση δὲν εἶδα γινῶσι,

᾿λεύθερα θέλω νὰ τὸ πῶ, κι' ἄς μοῦ τὸ συμπαθήσῃ
 ἢ ἀφεντιά σου· κι' ἄς σταθῇ λίγο νὰ μοῦ γροικήσῃ,
 θέλω τὴν κάμει νὰ τὸ πῇ κ' ἐκείνη μοναχὴ τση,
 καὶ νὰ μὴν κάμῃ τίβοτας κακὸ τοῦ δουλευτῆ τση,
 μηδὲ τσῇ θυγατέρα τση, μὰ νὰ θελήσῃ κρίνω
 νὰ συγκλιθῇ τὸ σήμερο 'ς ὅλο τὸ πρᾶμμ' ἐκεῖνο
 ἀποῦ θελήσαν οἱ θεοὶ κ' ἐκάμασι στανιό τση,
 κι' ὅχι γιὰ πλειὰ χειρότερο, μὰ γιὰ καλλίτερό τση.

445

450

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μηδὲ μὲ κάμῃς, σύμβουλε, μὲ λόγια ψωμχτένα
 νὰ χάσω τὴν ἀπομονὴ τώρα καὶ μετὰ σένα·

Στ. 448. μή... τίβοτσι. 450. τὴν σήμ. 451. ὅπου.

- 455 τὴ νύκτα μέρα βρύλεσαι, 'σὰ νά' μουν τυφλωμένος,
γὴ μονητάρου δίχως νοῦ, λωλὸς καὶ ξεπεσμένος
πῶς εἶμαι, νὰ μοῦ πῆς καὶ σύ!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

- Τὴ φρόνεσι τὴν τόση
τῆς ἀφεντιᾶς σου ξεύρω τη καὶ τὴν περίσσα γνῶσι·
καὶ κείνη πάλι ξεύρει ἐμέ περίσσα μπιστεμένο,
460 καὶ λόγον ὡς τὸ σήμερο, λογιάζω, ψωματένο
νὰ μὴ μοῦ 'γροίκησε ποτέ· κ' ἔτσι ἄς χαλινώσῃ
τὴ μάνιτα καὶ τὸ θυμό, κ' εἰς τὸ θὰ πῶ νὰ δώσῃ
τ' αὐτιά τὴνὲ παρακαλῶ, γιατίὶ ὁ θυμὸς τυφλόνει
τὸ νοῦ, κί' ὡς ἄγρια θάλασσα χοχλάζει καὶ φουσκόνει.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- 465 Θυμὸ καὶ πλειότερην ὀργὴ καὶ μάνιτ' ἄλλην τόση
τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ σήμερο νὰ μοῦ δώσῃ,
γιά νὰ μπορέσω κατὰ πῶς ζητᾷ τὸ θέλημά μου
'γδίκηχ νὰ κάμω κ' εἰς τσῆ δυό, νὰ 'λαφρωθ' ἡ καρδιά μου!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

- Παρακαλῶ σ' ἀφέντη μου, λίγο νὰ ξεμανίσῃς,
470 κ' ἐκεῖν' ἀποῦ 'χω νὰ σοῦ πῶ ν' ἀφήσῃς νὰ γροικήσῃς,
κί' ἃ δέ σε κάμω φανερά νὰ 'δῆς πῶς τὸ παιδί σου
ἔχει βουλή καλλίτερη, παρὰ τὴν ἐδική σου,
παίρνοντας τὸν Πανάρετο, κί' ὅχι ἀπ' αὐτοὺς κανένα
ἀποῦ σοῦ πέψαν προξενειαῖς, θέλω καὶ μετὰ μένα,
475 ὁποῦ διαλέξειν ἤθελα μόνο γιά τὴν τιμὴ σου
χίλιας φοραῖς νὰ σκοτωθῶ, νὰ σδύσῃς τὴν ὀργή σου.

Στ. 459. ξεύρει με... ἐμπιστεμένο. 460. ψωματένιο. 468. γδίκητν
νὰ πιάσω. 472. εἶχε καλλίτερη βουλή. 473. τὸ Π. 474. πέψα

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Σὲ μοῦ τὸ δείξης θέλω 'πεῖ, σύμβουλε, πῶς μποροῦσι
τὰ 'λάφι' ἀπάνω τσ' οὐρανοῦς τὰ ὕψη νὰ πετοῦσι.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δώσέ μου μόνο θέλημα λεύτερα νὰ μιλήσω.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μίλιε, γιατί μ' ἀπομονή στέκω νὰ σοῦ γροικήσω.

480

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Γυναῖκα 'θέλ', ἀφέντη μου νὰ πάρουν τὸ παιδί σου
δυὸ βασιλειάδες ποῦ 'σανε πᾶσα καιρὸν ἐχθροί σου,
κί' ἀποῦ 'ρθασίνε κᾶποτες κ' οἱ δυό τωνε σμιμμένοι
'ς τούτη τῇ χώρᾳ μὲ πολλὰ φουσάτα θυμωμένοι,
καὶ τόσον αἶμα 'χύσαςι τῶν ἐδικῶ σ' ἀθρώπω,

485

καὶ τόσο 'βασανίσαςι τοῦτο τὸ δόλιον τόπο,
ἀπῶθε κί' ἄν περάσωμε γροικοῦμ' ἀκόμη ὡς τώρα
κλάμματα κί' ἀναστεναμμοὺς 'ς τὴν ἐδική μας χώρᾳ.

Καὶ κείνη δέ τσ' ἠθέλησε, κί' ἀντρά τση ἐπῆρ' αὐτόνο
ἀποῦ τοὺς ἔδιωξ' ἀπὸ 'δῶ, κ' ἐσκόλασε τὸ φόνο,
τὸ φόνο καὶ τὴν ἐζημιᾶ καὶ τὴ φωτιά τὴν τόση,
μὲ τὴν περίσσα δύναμι καὶ τὴν πολλήν του γνῶσι.

490

Καὶ πάλι δέ σοῦ φαίνεται νὰ τῶχῃ καμωμένο
πολλὰ κηλά; μὰ βλέπω σε γιὰ τοῦτο θυμωμένον!
τσῆ μάχαις τωνε τσ' ἄδικαις 'ς τὸ νοῦ σου πῶς δέ βάνεις;
μὰ τόσα ταραχίζεσαι καὶ τόσην πρίκα πιάνεις,
γιατί δικοὺς δέν τσ' ἔκαμες, βάνωντας τὸ παιδί σου
σὲ χέρι' ἀθρώπω ποῦ 'σανε πᾶσα καιρὸν ἐχθροί σου;

495

Στ. 478. 'ς τοῦ οὐρανοῦ. 481. ἐθέλα... πάρου. 482. χάθα και-
ρόν. 483. τως ἐσμιμμένοι. 486. τόσα. 487. κί' ἀπ' ὅπου κί' ἄν. 489.
μὰ ? ἀντρα νὰ πάρῃ. 490. ἤδιωξε. 492. τὴν πολλήν του δύναμι καὶ
τῇ περίσσα γνῶσι. 497. ἐδικούς.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Καί τοῦτο εἶν' ἀποῦ πονεῖ καί μένα πλειά περίσσο,
 500 γιατί τσῇ μάχαις ἔλπιζα καί τσ' ἔχθριταις νά σθούσω
 μέ τέτοιον τρόπο μιὰ φορά, κι' ἀγάπη 'ς τὸ λαό μου
 ν' ἀφήσω μέ τὸ γάμο τσῇ κιᾶς εἰς τὸν θάνατόν μου.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Λοιπὸ θαρρεῖς, ἀφέντη μου, τὸ πῶς τὰ χέργια κεῖνα
 ὁποῦ τὸ αἶμα ἔτσ' ἄπονα τῶν ἐδικῶ σ' ἐχῦνα,
 505 κ' ἔχου νά χύσουν ἀκομή κι' ἄλλο γιὰ νά γδικηώσου
 τσ' ἀθρώπους ἀποῦ 'χάσασι, ποτέ τῶνε νά δώσου
 καμμιὰ καλὴν ἀνάπαψι γι' ἀγάπη τοῦ λαοῦ σου,
 τ' ἐχθροῦ τῶς τοῦ παντοτινοῦ, γῇ ἐσένα τοῦ μαυτοῦ σου;
 πλειά γληγορήτερα 'ς φωτιά τὸ χιόνι πῶς νά στρέψη,
 510 παρ' ἔτοιο πρᾶμμα νά γενῇ ποτ' ἤθελα πιστέψει.
 Ὄφου, καί πῶς μοῦ 'φαίνεται καί 'θώρουν ἄνω κάτω
 τὴν ἐπαρχιά σου, ὡς ἤκουσα τέτοιας λογῆς μαντάτο,
 κι' ἀνήμενα νά σοῦ τὸ 'πῶ, τάχα νά τὸ γροικήσου
 κ' οἱ ἄλλοι συμβουλάτοροι νά δοῦ νά σ' ἀμποδίσου,
 515 γιατί πολλὰ 'φοβούμουνε μήπως καί θενά σταίσουν
 σέ τοῦτο τὸ συγγενικὸ βρόχιν νά μᾶς μπερδέσουν,
 καί κεῖνο μᾶς ἐπάρουσι μέ τέχνη, ἀπῶ θωροῦσα
 τὸ πῶς ποτέ μέ δύναμι νά πάρουν ἐμποροῦσα.
 Καλὸ μὴ 'γδέχεται καρεῖς ποτ' ἀπὸ τὸν ἐχθρόν του,

Στ. 499. Κ' ἐτοῦτον. 500. ἤρπιζα καί τσ' ὀχθριταις. 502. σκί. 505. ἀκομή μόνο γιὰ. 506. ἐχάσασι πῶς ἔχουσι νά. 507. κιᾶμμι. 'ς τὸ λαό. 508. γῇ καί 'ς τὸν ἐχυτό σου. 509. εἰς φ. 512. ἔτοις. 513. κι' ἐνήμενα. 514. τὸ ἀμποδίσου. 515. ἐφοβήθηκα ἤπως... στα σου. 516. μπερδέσου. 517. νά σοῦ πάρουσι. 519. κιᾶνεῖς ποτὶ ἐπ' τόν.

μάλιστα ὅσο πλειὰ θωρεῖ κλιτὸ τὸ πρόσωπόν του 520
καὶ τὴν ἀγάπη πεθυμᾷ καὶ τὴ φιλιὰ γυρεύγει,
θὰ τόνε τρέμη πλειότερα, καὶ νὰ τὸν ἐξωφεύγη.

ὦ, πόσον εἶν' καλλίτερο, γαμπρὸ νὰ πάρης ἓνα
νὰ λέγῃ πῶς τὴ βασιλειᾶν ἐπῆρεν ἀπὸ σένα,
παρ' ἓνα ἰπῶχει τὸ ζημιὸ νὰ πάρῃ στανικό σου 525
τὴν ἐπαρχιά σου ἴσ' ἐχθρός, κι' ὄχι καθὼς γαμπρός σου,
κι' ἀλύπητος κι' ἀδιάκριτος πάντα νὰ σέ πειράζῃ,
καὶ τσῆ ζωῆς σου τσ' ἀκριβῆς τὸ τέλος νὰ σπουδάζῃ.
Ἵ τὰ γέρα σοῦ ἴνι τὸ πρεπὸ κιᾶς τὸ κορμί σου νὰ ἔχῃ
ἀνάπαψ', ὄχι πείραζιν, ἀγάπη, κι' ὄχι μάχη. 530

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ὅποιος μὲ τρόμο πορπατεῖ καὶ τὸ δὲν εἶν' φοβᾶται,
πρᾶμμ' ἄξιο δὲν ἐργάζεται, μὴδὲ ποτὲ τιμᾶται.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Καὶ κεῖνος πάλι, ἀφέντη μου, ὅπου δὲ θέλει νὰ ἔχῃ
φόβο ἴς ἐκεῖνο τὸ κακὸ ὅπου μπορεῖ νὰ λάχῃ,
βρίσκεται πάντα πλειὰ φοραῖς περίσσα κομπωμένος, 535
κι' ἂν ἀπομείνῃ ζωντανός, μένει μεταγνωμένος.
Μὰ δίχως τοῦτο λόγισσαι, γδίκηο ἂν θὲς νὰ πιάσῃς
ἀπάνω τοῦ Πανάρετου, πῶς μέλλεται νὰ χάσῃς
τὴ βασιλειὰ σ' ὀλοτενιάς· γιατί' ἂν τὴν σκοτώσῃς,
ὦ τιμημένε βασιλειέ, πρέπει ζημιὸ νὰ γνώσῃς 540
τὸ πῶς ἡ θυγατέρα σου σφάζεται, κι' ἀπομένεις
μὲ διχωστάς κληρονομιά· κ' ἴντ' ἄλλο ἀνημένεις,
παρὰ μιὰν ὥρα νὰ σφαγῇς καὶ σύ, γιὰ νὰ τελειώσῃ
ἡ πρίκ' ἀπῶχεις ἴς τό ἴστερο τὸ νοῦ σου νὰ πλακώσῃ;

Στ. 520. μάλιστας. 521. ἀγάπη πολεμᾷ. 523. νὰ κάμῃς. 529. σκιᾶς. 533. ἀποῦ 535. βουρλίσκεται? ὅλαις τσῆ πλειά. 536. μετανοιωμένος. 538. ἴς τοῦ Π. 539. ὀλότενα. 542. ἄλλον.

- 545 Πιᾶσ' τῇ βουλῇ μ' ἀφέντη μου, καὶ κάμε νὰ νικήσῃ
τῇ μάνιτά σου ἢ φρόνεσι, καὶ τότες θές γροικῆσαι
τόση καλὴ θεράπαψιν, ἀποῦ νὰ 'φχαριστήσῃς
τὴν ὥραν ὅπου βάλθηκες νὰ τόνε συμπαθήσῃς.
Κι' ἀνέν καὶ ταραχίζεσαι, γιατίι ἀπὸ βασιλειάδες
550 δέν καταιδαίνει, ἢ τάξεις του κ' ἢ γνῶσές του χιλιάδες
ξάζουσιν ἄλλους βασιλειούς· μὰ ποιὸς μπορᾷ κατέχει,
ἀνέν κι' ἀπὸ βασιλικὴ ρίζα κι' αὐτόνος τρέχει;
Μὰ θές μοῦ πῃ, τὸ βγενικὸ αἶμα 'ς φτωχὸ δὲ ξίζει,
παρὰ 'σὰ ρόδο μὲ χωρὶς φύλλ' ἀποῦ δὲ μυρίζει·
555 οἱ φρόνιμοι, ἄξιε βασιλειέ, φτωχεῖά συντροφισμένη
μὲ διάξεις κι' ἀρεταῖς κρατοῦν πλειότερα τιμημένη,
παρὰ πολλὴ πλουτότητα καὶ βασιλειά μεγάλη,
γυμνὴ ἀπὸ πᾶσαν ἀρετὴ καὶ δίχως χάριν ἄλλη·
γιατί τὰ ἔχει τὰ πολλὰ καὶ τὰ περισσὰ πλούτη
560 δέν εἶν' τσ' ἀθρώπους πάντοτες, ἀμμ' ὥραις τὰ 'χουν τοῦτοι,
κι' ὥραις ξαφνίδια χάνονται καὶ παίρνουσί τῶς τ' ἄλλοι,
καὶ πάντα πηαίνουν κ' ἔρχονται 'σὰν κῦμα 'ς περιγιάλι·
γιαῦτως τσῇ πλούσιους βλέπομε συχνὰ τὸ πῶς φτωχαίνου,
καὶ τσῇ φτωχοὺς κάμμιὰ φορὰ πῶς βασιλοὶ ἀπομένου.
565 Μὰ σ' ἔχεις τὴν πλουσιότητα, 'σὰν τῶπε τὸ παιδί σου,
καὶ τσῇ φτωχειαῖς του τῇ γιατρεϊά δὸς μὲ τῇ φρόνεσί του.
Κι' ὡς τῶστερο, ἀφέντη μου, τάχα λησμονησμένη
ἔχεις τὴν ὥρα τὴν πρικιὰ καὶ τὴν πολλὰ καῦμένη,
ἀποῦ τριγύρου τοὺς ἐχθροὺς εἴχαμε 'ς τὰ τειχιά μας,

Στ. 545. νὰ γροικῆσῃ? 547. ὅπου. 549. ἀνέ... ἐκ τοῦς β. 550. καταιδαίνου ἢ διάξεις του κ' ἢ χάρες του ἢ χ. 551. ξίζουσι γι' ἄλλους. 553. κ' ἢ εὐγενειὰ 'ς ἐντ φ. 555. φτωχά. 556. πέρνου πλ. 559. μεγάλᾳ πλ. 563. συχνιά. 564. κιὰμμιὰ. 566. φτωχειὰς.

Λείπουσιν οἱ στίχοι 567--600.

κ' ἐλπίδα πλειὸ δὲν ἤτονε κάμμιᾶ τσῇ λευτεριᾷ μας, 570
 γιατί ἄθρωπος δὲν ἤτονε μηδένας νὰ θελήσῃ
 μὲ τέτοιους δυνατοὺς ἐχθροὺς νὰ ἔβγῃ νὰ πολεμήσῃ·
 καὶ τοῦτος ὁ Πανάρετος, μόνο γιὰ τὴν τιμὴ σου
 τὸ θάνατο δὲ χρήζοντας, οὐδὲ γιὰ τὴ ζωὴ σου
 μηδὲ ποσῶς δὲν ἔχοντας βλέπησι ἔς τὴν δικὴν του, 575
 ἐβγήκεν ὀλομόναχος, καὶ μὲ τὴ δύναμίν του
 τσ' ἐχθροὺς ἀποῦ βαστούσανε φωτιά νὰ μᾶς κεντήσου
 καὶ μὲ τὴ βασιλείαν σου νὰ πάρουν τὴ ζωὴ σου,
 ἔδιωξε, κ' ἔδραμε ἔς αὐτοὺς τόσα πολλ' ἀνδρειωμένους,
 ἀποῦ θαρροῦσα κ' ἤτονε ἔς τὴ γῇ καταιβασμένος 580
 γῇ τῶν ἀρμάτων ὁ θεός, γῇ ἄλλος κανεῖς βοηθός σας,
 κ' εἰς τόσο κίνδυνον πολὺν εὐρέθη λυτρωμός σας.
 Τὰ τεῖχη τοῦτα συντηρῶ, τσῇ πόρταις, τσῇ κολώναις,
 θέατρα, τσῇ ψηλοὺς ναοὺς, καὶ τῷ θεῷ τσ' εἰκόνες,
 καὶ φαίνεται σου κλαίεινε κι' ὁμάδι μετὰ μένα, 585
 θυμῶντας πῶς γιὰ χάριν του δὲν εἶναι χαλασμένα·
 « παρακαλοῦμέν σε πολλὰ μ' ὅλη τὴν ἄλλη χώρα
 τὴν ἀφέντιά σου λύπησι νὰ ἔχῃ ἔς αὐτόνο τώρα! »
 γιὰτ' εἶναι δίκηο καὶ πρεπὸ καὶ κεῖνον ἀποῦ μπῆκε
 ἔς τόση φωτιά γιὰ λόγου τως καὶ νικητῆς ἐβγήκε, 590
 γιὰ χάριν τωνε καὶ κεινῷ σήμερο νὰ θελήσῃ
 ἢ ἀφεντιά σου τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴ ν' ἀφήσῃ,
 κι' ὥς βρασιλεὶς λυπητερός κι' ἄξιος νὰ συγχωρέσῃ
 τὸ σφάλμ' ἀποῦ τὸν ἔκαμεν ἢ νειότης του νὰ πέσῃ.
 Κάμε τ' ἀφέντη μου λοιπό, συμπάθῃς τως, νὰ ζήσης, 595
 γιατί σοῦ τάσσω ἔς τῷστερο νὰ παραξεμανίσῃς,
 τόσα περίσσια νὰ χαρῆς γιὰ τέτοια καλοσύνη,
 ἀποῦ τὴν πρίκα ἔς τῷστερο μὲ τὴν χαρὰν ἐκείνη
 νὰ χάσῃς, καὶ νὰ κράζεσαι περίσσια καλομοίρης,
 τὸ πῶς ἐγίνης πεθερὸς τέτοιου κορμιοῦ καὶ κύρης. 600

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Σύμβουλε, τά μοῦ μίλησες καλὰ ἔχω γροικημένα,
καὶ τὸ θὰ κάμω κ' εἰς τσῇ δυὸ ἔχ' ἀποφασισμένα,
κί' ἀπάνω 'ς τοῦτο λόγο πλεῖο μὴδὲ μοῦ δευτερώσης,
γιατὶ δὲν εἶν' ἡ πρώτη σου ἀπῶχαις νὰ μὲ γνώσης .
605 Ὑ τὴν κατοικιά σου γύρισαι, κί' ἄσαι με μοναχό μου
νὰ κλαίγω καὶ νὰ δύρωμαι τὸ πρικορροϊζικό μου .

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Σύμβουλος, καὶ ὁ βασιλεὺς λέγει).

Στρατιῶταίς μου πιστότατοι, τοῦτο τὸν ἔντροπιασμένο
μοῦ φέρετε ὅς βρίσκεται σφικτὰ καδενωμένο·
κάμετε νὰ ῥηοῦσι μαζὶ καὶ κεῖνοι ἀποῦ τελειόνου
610 τῇ δικηροσύνῃ κί' ἄπονα τσ' ἄτυχους θανατόνου .

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μοναχός .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ .

Τὰ γερατεῖα ἐλωλάνασι, θαρρῶ μὰ τὴν ἀλήθεια,
τὸ σύμβουλο καὶ κάθεται καὶ λέγει παραμύθια,
λογιάζοντας πῶς μετ' αὐτὰ τὸ νοῦ μου νὰ σκοτίσῃ,
τέτοιο μεγάλο φταίσιμο ἀγδίκηωτο ν' ἀφήσῃ·
615 μὲ ἂν τὸ πιστεύῃ ὀλοτενιάς, νὰ ἔκουζουλάθῃ κρίνω,
καὶ πάλι ἐγὼ λωλότερος εἶχά'σται παρὰ κεῖνο,
ἀνέν κί' ἀκούσῃ τοῦ ἔθελα, γιατὶ ἄθρωπο κανένα
'ς τὸν κόσμον τόσα πελελὸ δὲν ἔχω γνωρισμένα
μὲ λόγια καὶ παραβολαῖς νὰ θέλῃ ν' ἀπομείνῃ,

Στ. 605. κί' ἄρης με. 608. θρήνωμι.

Λέπει: εἰς τοῦτο -- λέγει. 613. σκοτίσω. 614. ἀφήτω. 615. ὀ-
λότενα. 616. ἀπὸ κ. 617. ἀνέ.... κιάνένα.

μένωντας δίχως γδίκηωσι μίαν έντροπή 'σάν κείνη. 620
 Μ' άπητι λίγο θέλ' εΐσται 'ς τὸ κρίμα του τὸ τόσο
 θάνατον άτυράννιστο σήμερο νά τοῦ δώσω!
 τόση 'ς τὸ νοῦ μου παιδωμή στέκω καί λογαργιάζω,
 άπ' άλλονοῦ νά δόθηκε 'ς τὸν κόσμο δέ λογιάζω.
 Σήμερο θέλω πᾶσα εἷς νά 'δῇ τῇ μπόρεσί μου, 625
 γιά νά φοβᾶτ' ὥστε νά ζῇ περίσσια τὴν ὀργή μου,
 γιατί ἡ ντροπή ποῦ μοῦ 'καμε, ἔστοντας νά 'ναι τόση,
 δίχως περίσσιαν άπονιά δέν ἡμπορᾶ γλυτώση.
 Μά πῶς νά διάξω 'ς τὴν κακή κι' άτυχη θυγατέρα;
 ν' άναμουρδώσω τάχατες τὴν πρικαμένη χέρα 630
 'ς τὸ ἴδιο αἷμα τὸ λοιπὸ τό'θελε 'ς τὸ θεό μου!
 μ' άνέν καί μέ δίχως αὐτὸ τέλειο τὸ γδίκηωμό μου
 μπορῶ νά κάμω μετ' αὐτή, δέν εἶν' καλλιᾶ ν' άφήσω
 νά ζῇ σέ πρίκαν ᾤμετρη, κ' εἰσέ καῦμὸ περίσσο;
 Καλλίτερα μοῦ φαίνεται τοῦτο, παρὰ νά δώσω 635
 τέλος γιαμιᾶ τοῦ πόνου τση, 'σάν τήνε θανατώσω.
 κρίνω 'σά δῇ τὰ μέλη του νεκρά καί χωρισμένα,
 πάντα τὰ φυλλοκάρδια τση νά στέκουσι καῦμένα,
 τὸ θάνατο νά πεθυμᾶ, νά κλαίγη, νά θρηνᾶται,
 νά μεταγνώθῃ ὥστε ζῇ, καί νά μηδὲ 'φελᾶται. 640
 Μὲ τέτοιον τρόπο τὸ λοιπὸ 'ς ἐτοῦτο κ' εἰς ἐκείνη
 θά πιάσω 'ς τὸ μοῦ φταίσασι σήμερο γδικηοσύνη.
 γιατί ἕναν ὁποῦ βλάψασι, καί κείνος τ' άπομένει

Στ. 620. σήμερο δίχως. 621. μ' άπητις... κρίμαν. 622. μέ δίχωςτας
 τυράννισι νά τόνε θανατώσω. 626. ζῶ. 628. δίχως μεγάλην.... δέν
 ἡμπορεῖ νά γλυώση. 629. κι' άτυχη θ. 631. ἰδιόν του αἷμα. 632. μ'
 ᾶν ἔναι καί δίχωςτας. 633. κ' εἰς αὐτή. 635. Καλλίτερο. 636. σά.
 640. μετανοιόνη ὥστε νά ζῇ. 641. τέτοιο. 642. 'ς τὰ μοῦ φταίξαι.
 643. άποῦ βλάψουσι.

νὰ τότε ξαναβλάψουσι, χειρότερ' ἀνημένει.

645 Μ' αὐτὸ τὸ σκύλλο συντηρῶ καὶ φέρνουςι δεμένο . . .
θωρῶντάς τονε μοναχὰς ἄφτ' ὄλος καὶ κρυαίνω!

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΧΟΡΟΣ, καὶ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καδενωμένος.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Καλῶς τὸν ἄξιό μου γαμπρό, καλῶς τονε, νὰ κάμω
καθὼς τυχαίνει σήμερο τὸν ὁμορφόν του γάμο .

Γιὰ ποιά φορμὴ τ' ἀμμάτια σου κρατεῖς χαμηλωμένα ;
650 νὰ τὰ γυρίσης ντρέπεσαι μὲ θάρρος πρὸς ἐμένα!

Ἀνέγνωρε κι' ἀδιάκριτε κι' ἄτυχε, τὸ ψευτό σου
σκῆμα καὶ ταπεινότητα δὲν εἶναι 'ς ὄφελός σου .

Πέ μου, παιδί μικρότατο κι' ἀπὸ μικροῦς ἀθρώπους,
σ' ἀνάθρεψα 'ς τὸ σπίτι μου, κ' εἰς ὄλους μου τοῦ τόπου
655 σ' ἔκαμα μεγαλείτερο παρ' ἄθρωπο κανένα,
γιὰ νὰ 'χω τὴν ἀντίμεψι ἐτούτην ἀπὸ σένα;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ζεῦ, δός του χάρι, ἀπόκρισι φρόνιμη νὰ τοῦ δώση,
τὴν ἀγριεμένην του καρδιάν, ἂν τύχη, νὰ 'μερώση!

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

·Σ τὰ χέργιά σου μ' ἀνάθρεψες, μέγαλον ἔκαμές με,
660 πολλαῖς κι' ἀρίφνηταις τιμαῖς, ἀφέντη μ', ἄξιωσές με,
καὶ πάντα μου τὸ 'γνώριζα, πάντα φχαρίστησά σου,
καὶ μπιστικὰ 'ς τὸ 'δύνουμου πάντα μου δούλεψά σου .

Στ. 644. χ. τυχαίνει. 646. κρυγαίνω. 652. σχῆμα . . . 'ς ὄφελός σου.
655. κι' ἐμένα. 657. Ζεῦς. 659. ἤκαμες. 660. ἤξωσές. 661. εὐχαρίστη-
ζί. Λεῖπει δ. 662. στίχος.

μά' σφαλα, μολογῶ σοῦ το, κ' ἔμεινα νικημένος
 ἀποῦ τὸν Πόθο, κατὰ πῶς πάντα συνειθισμένος
 εἶναι τσ' ἀθρώπους νὰ νικᾷ· δὲν ἤμουν μὲ τσ' ὀχθρούς σου 665
 προδότης σου, δὲν ἔδωκα τσῇ τύπους τσῇ δικούς σου
 τῶχθροῦ σου· νειότης κι' ὁμορφιά, σπλάχνος καὶ κηλοσύνη
 μοῦ κάμασίνε τὴν καρδιά 'ς τὸν Πόθο νὰ συγκλίνη.
 Μ' ἀπῆ σέ τοῦτο μ' ἔφερεν ἡ τύχ' ἡ ἐδική μου,
 Θέ νὰ σοῦ πῶ τὸ σήμερο τίνοσ κυροῦ παιδ' ἤμου, 670
 γιὰ νὰ γνωρίσης πῶς πολὺ δὲν ἤτονε ν' ἀφήσῃ
 τὸν Πόθο βασιλειοῦ παιδί τὸν νοῦν του νὰ νικήσῃ,
 μ' ἄλλο παιδί 'νοῦς βασιλειοῦ, στέκωντας πάντ' ὀμᾶδι
 'ς μιὰ κατοικιὰ τόσους καιροῦς ἀπὸ ταχὺ ὡς βράδυ.
 Ξεῦρε λοιπὸ πῶς εἶμαι γυιὸς τοῦ βασιλειοῦ τοῦ πλούσου 675
 τσῇ Τσέρτσας, τοῦ Θρασύμαχου τοῦ φίλου τοῦ δικοῦ σου·
 κ' ἡ τύχη 'σὰν ἠθέλησε κ' ἔμεινε νικημένος
 ἀποῦ τσ' ὀχθρούς σας καὶ τῶ δυό, κ' ὕστερα σκοτωμένος,
 μ' ἔφερεν εἰς τὸ σπίτι σου κ' εἰς τὴν δική σου χέρσ,
 γιὰ ν' ἀποθάνω 'σὰ θωρῶ τῇ σημερινῇ ἡμέρα. 680
 Μ' ἂν εἶναι κ' εἶσαι βασιλειός, σὰ σ' ἔχω γνωρισμένο,
 καὶ τ' ὄνομά σου βρίσκεται 'ς τὸν κόσμον ξαπλωμένο,
 κάμ' ὅλον κεῖνο ἀπάνω μου ἀποῦ 'θέλες θελήσει
 κ' εἰς τὸ παιδί σου νὰ γενῇ, ἅς σ' εἶχας νικήσει
 'ς τὴ μάχη 'σὰ τὸν κύρη μου κ' ἐσέναν οἱ ὀχθροί σου, 685
 κι' ὥτ' ἂν ἐμέ εἰς χέργι' ἄλλοῦ νὰ λάχῃ τὸ παιδί σου.

Στ. 663. ἤμεινα. 665. 'ς τσ' ὀχθρούς. 668. ν' ἀπομείνῃ. 669. ἀ-
 πῆς... ἡ τύχης ἢ δικῇ. 670. τὴν σήμερο. 672. τὸν Πόθο? νὰ γροι-
 κήσῃ. 676. Τζήρτσας. 677. κι' ἀπῆς ἡ τύχῃ ἐθέλησε κ' ἤμεινε. 679.
 τσῇ ὀχθρούς. 679. μ' ἔφερεν ἐμέ 'ς τὸ σπ. 680. τὴν σήμερον ἢ. 681.
 Μ' ἂν ἴσως κ' εἶσαι. 683. κάμ' ὅλο ἐκεῖνο. 685. καὶ σέν' α σὰ τὸ κύρη
 μου 'ς τὴ μάχην οἱ ὀχθροί σου. 686. νὰ δώσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Μεγάλο πρᾶμμ' ἀκούγομε, κί ἀλήθεια τὸ κρατοῦμε,
γιατὶ πολλὰ βασιλικαῖς τοῇ χάρις του θωροῦμε .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τοῦτο ὅσαις φοραῖς τὸ πῆς, τὸ λέγεις ψώματά σου,
690 μὰ σέ ποτὲ δέν ἦτανε βασιλικ' ἡ γενειά σου !
μὰ μετ' αὐτὰ τὰ ψώματα θεὸς ἔχει κομπωμένη
τὴν Ἐρωφίλην ἀκομὴ τὴν τρισκαταραμένη .
Πιστεύω μάλιστα παιδί πῶς νᾶσαι 'νοῦς ὀχτροῦ μου,
'νοῦς κακοθελητῇ πολλὰ ἐμέ καὶ τοῦ παιδιοῦ μου,
695 κ' ὄφι μικρὸ σ' ἀνάθρεψα γιὰ νὰ μὲ φαρμακέψης,
καὶ πῶς ὀχθρὸς δέ γίνεται φίλος νὰ μ' ἀρμηνέψης .

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Τοῦτό 'ν' ἀλήθεια, βασιλειέ, κί ἀνέν καὶ θεὸς σημάδι
πῶς εἶμαι τοῦ Θρασύμαχου καὶ μαρτυριαῖς ὁμάδι,
τῶνα καὶ τ' ἄλλο σήμερο σοῦ τάσσω νὰ σοῦ δώσω .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

700 Καιρὸ 'ς τὴν τόση σ' ἀτυχιά μιὰν ὥρᾳ δέ θὰ δώσω .

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Θυμήσου κιᾶς, ἀφέντη μου, πῶς μοναχός μ' ἐμπῆκα
'ς τόσους ὀχθροὺς πολλαῖς φοραῖς καὶ νικητῆς ἐβγῆκα .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Πᾶσά σου δούλεψι καλὰ νὰ μείνη πλερωμένη
σοῦ τάσσω δίχως ἄργητα τώρα, καθὼς τυχαίνει .

Στ. 688. τοῇ διάξεις. Οἱ στίχοι 691-692. φέρονται ἐν τέλει τοῦ λόγου. 691. τὰ ψώματα θεὸς νὰ 'χης. 693. μάλιος λογιᾶζω πῶς παι-
δι θεὸς νὰ 'σαι 'νοῦς ἐχθροῦ. 696. ἐχθρός. 697. κί ἂν ἦν'. 699. ὁ στί-
χος οὗτος φέρεται ἐν τῷ στόματι τοῦ βασιλέως... νὰ πλερώσω. 700.
μνιάν. 701. σκιᾶς. 702. ἐχθρούς.

Κρατεῖτέ τονε, στρατηγοί, κ' ἐλάτε μετὰ μένα
 διπλοῦ νά τ' ἀντιμέψωμε τὰ μῶχει καμωμένα. 705

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Μὲ μάνιταν ἐμίσεψε καὶ μὲ θυμὸ μεγάλο,
 γιαῦτως λογιάζω τῇ ζωῇ τοῦ παίρνει δίχως ἄλλο.
 Θεέ μου, βοήθησέ του σύ, γιατί ἄλλοι δὲνμποροῦσι
 'ς τὰ χεργί' ἀποῦ τότε κρατοῦν βοηθοί του νά γενοῦσι. 710

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Ἀκτῖνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
 ἀποῦ μὲ τῇ φωτιά σου τῇ μεγάλη,
 'ς ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένη,
 τὸν οὐρανὸ στολίζει 'ς μιὰ κ' εἰς ἄλλη
 μερὰ κι' ὅλη τῇ γῇ ἡ πορπατηξιά σου, 715
 δίχως ποτὲ τῇ στράτα τση νά σράλλη·
 κι' ὄντ' αὖ μᾶς ἐμακράνης τῇ θωριά σου,
 μὲ χιόνια καὶ βροχαῖς τῇ γῇ ποτίζεις,
 γιὰ νά μπόρῃ νά ζιοῦν τὰ πλάσματά σου·
 καὶ πάλι 'σὰ σιμώσης κι' ἀρχηνίσης 720
 τὰ χιόνια νά σκορπᾷ, καὶ νά ζεσταίνης
 τὸν κόσμ', ὅλη τῇ γῇ μ' ἀθούς γεμίζεις,
 τὰ φύτρ ἀναγαλλιᾷς, καρπούς πληθαίνεις,
 μεστόνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
 πολλῶ λογιῶ, κ' εἰς δόξα πάντα μένεις· 725

Στ. 705. πρὸς ἐμένα. 709. βούηθησε. 710. κρατοῦ βοηθοί του
 Πρὸ τοῦ Χοροῦ « Τέλος τῇ τειάρτης πράξης. » 717. κι' ὄντε μᾶς ἐ-
 μακρύνης. 719. πλάσματά σου, προτιμηθὲν τοῦ ἡμετέρου πλου-
 μιστά.

- διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
 καὶ ὅλαις τσῆ πέτραις τσ' ἄλλαις μοναχός σου
 πῶς κάμνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ 'ς τῇ γῇ ποτὲ τὸ φῶς σου,
 730 εὐρίσκονται 'ς τὰ βάθη φυλαμμένα,
 καὶ ὅσα καὶ ἂν ἦν' ὀμπρὸς τῶν ὀμματιῶν σου,
 γῇ σὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῇ ἀπὸ σένα
 θρέφονται καὶ κρατιοῦνται καὶ πληθαίνου,
 καὶ νὰ χαθῇ ποτὲ μπορεῖ κανένα.
 735 Ἦλιέ μου φωτερέ, τοῦ περασμένου
 καιροῦ τὰ πάθη 'ποῦ 'χαμε θυμοῦμαι,
 καὶ ὀλόκρυγια τὰ μέλη μου ἀπομένου·
 τσῇ ποταμούς πῶς εἶδαμε μπορούμε
 'ς τούτους τσῇ δόλιους τόπους τσ' ἐδικού μας,
 740 νὰ κυματίσουν αἶματα νὰ ποῦμε·
 τριγύρου 'ς τὰ τειχιά 'χαμε τσ' ὀχθρού μας,
 καὶ οὐδὲ κάμμι' ἄλλ' ἐλπίδ' ἀπόμεινέ μας
 'ς τῇ μάχῃ τὴν πολλὴ τοῦ βασιλαιοῦ μας·
 καὶ τῷ θεῶν ἡ χάρι ἐβόηθησέ μας
 745 κ' ἐνοῦ μας στρατηγοῦ χέρ' ἀντρωμένη,
 καὶ ἀπὸ τῇ μάχῃ αὐτὴν ἐλύτρωσέ μας.
 ὦφου, πρικιά του μοῖρ' ἀσβολωμένη,
 τί τῷξιζε τσ' ὀχθρού μας νὰ κερδαίσῃ,
 καὶ κεῖνος τσ' ἐρωτιᾷ σκλάβος νὰ γένη;

Στ. 727. καὶ ὅλαις ταῖς ἄλλαις πέτραις μοναχή. 729. ποσῶς. 730.
 μὲ βρίσκονται. 731. ὀμματιῶν. 736. θυμοῦμαι, προτιμηθῆν τι
 ἡμετέρου θυμοῦ μας. 740. κυματοῦσιν. 741. εἶχαμε προτιμηθῆν
 τοῦ ἡμετέρου χάμαι. 742. καὶ κάμμι' ἄλλη ὀλπίδα ἐπόμεινε. 744. τῷ
 θεοῦ... ἐβούθησε. 746. μάχῃ ἐκείνῃ. 748. τοῦτ' ἔξωτε.

'ς τὸν Πόθο τῇ κερᾷ μας εἶχε πέσει, 750
 κι' ὄντ'α κρατιέτο πλειὰ χαριτωμένος,
 'ς ἄμετρης λόχης ἔπεσε 'ς τὴ μέση .
 Τώρα 'ς τὴ φυλακὴ καδενωμένος,
 θάνατο ἐκ τὸ θυμὸ τοῦ βασιλαιοῦ μας
 σκληρότατ' ἀνημένει ὁ πικραμένος ! 755
 Ἦλιε μου, τὸ λοιπὸ 'ς τὰ κλαῦματά μας
 λυπητερὸ τὸ φῶς σου ἄς σκοτεινιάσῃ,
 γῆ 'ς ἄλλα μέρη στείλῃ το μακρὰ μας,
 νέφος σκοτεινιασμένο ἄς σκεπάσῃ,
 κι' ἀστροπελέκι ἄς πέσῃ θυμωμένο, 760
 καὶ τοῦτο τὸ παλάτι ἄς χαλάσῃ .
 μὲ χίλιαις ἀστραπαῖς τὸ μανισμένο
 κάμε τὸ βασιλεῖό μας νὰ τρομάξῃ,
 νὰ μὴ χαλάσῃ τέτοιο νειὸ ἀντρωμένο .
 μὲ φοβεραῖς βρονταῖς κάμε ν' ἀλλάξῃ 765
 τὸ λογισμόν του τὸν κακὸ 'ς ἀγάπη,
 κι' ὥς κύρης ἀγαθὸς τώρα νὰ πράξῃ
 'ς αὐτήνη, κ' εἰς ἐκεῖνο τὸν ἀζάπη !

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ.

Στ. 752. ἄμετρης λόχης προτιμηθέν τοῦ ἡμετέρου ἄμετρη
 λόχη. 755. πικραμένος. 756. Ἠλιέμου, τὸ φῶς σου. 757. λυπητερώς
 ἔφθασε ἄς σκοτεινιάσῃ. 758. στείλῃ τὴ πικράθμας.

Ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ τοῦ Λεγρανδίου χειρόγραφον.

Γοφρέδος, Ῥινάλδος, Μαντατηφόρος, καὶ Σολιμάνος .

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- Μικρός, καθὼς τὸ βλέπετε στρατιῶταίς μ' ἀντρινωμένοι,
 τῇ χώρᾳ νὰ κερδαίσωμε κόπος μᾶς ἀνημένει,
 γιατί ἐκ τὰ παλληκάριά τση λίγα τῆς ἀπομείνα
 καὶ τὰ τειχιά τση ἐπέσσασι 'ς τόπους πολλοὺς καὶ κεῖνα .
- 5 κ' ἔτσι πᾶς ἓνας σήμερο πρέπ' ἀπὸ σᾶς νὰ βάλλῃ
 'ς τὸ λογισμό τοῦ ποι' ἀφορμὴ μᾶς ἔκαμε μεγάλη
 ν' ἀφήσωμεν τσῇ τόπους μας, τὰ σπίτια, τὰ παιδιὰ μας,
 κ' ἔτσι μακρὰ νὰ φέρωμεν ὅλοι μας τὰ κορμιὰ μας .
 Δέν ἤρθαμ' ἄξιοι στρατηγοί, δέν ἤρθαμε γιὰ πλούτη,
- 10 μηδὲ γιὰ περιδιάβασι 'ς τὴν ἐξοριὰν ἐτούτη,
 μὰ γιὰ νὰ ξεσκλαβώσωμε τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ μας
 κ' εἰς λευτεριά νὰ βάλλωμε τόσοι πιστοὺς δικούς μας,
 τοῦτο μᾶς ἔφερεν ἐδῶ, τοῦτο μᾶς εἶχε κάμει
 τόσαις φοραῖς 'ς τὸν πόλεμον ὅλοι νὰ μποῦμ' ἀντάμῃ,
- 15 καὶ γιὰ τῇ χάριν τοῦ κεινοῦ, ποῦ ῥθεν ἐδῶ νὰ δώσῃ
 θάνατ', ἀπὸ τὸ θάνατο γιὰ νὰ μᾶς λευτερώσῃ,
 πάντα μὲ νίκη ἐβγήκαμεν, καθὼς καὶ τώρα πάλι
 μὲ νίκη θέλομεν ἐβγῆ καὶ μὲ τιμὴ μεγάλη,
 μόνο νὰ μὴ θελήσωμε νὰ λείψωμ' ἀπατοί μας
- 20 σὲ κεῖν' ἀπῶ τὸ σήμερο πρέπει ὅγιν' τιμὴ μας .
 Δέτε, στρατιῶταίς μου, λοιπὸ 'σὰν εἴστε μαθημένοι
 νὰ κάμετε τὸ δύνεστε 'ς τῇ μάχῃ ἀπ' ἀπομένει,

νὰ τελειωθοῦν οἱ κόποι μας καὶ τὰ τασσίματά μας,
 νὰ παῖμε νὰ κρεμάσωμεν ὅλοι μας τ' ἄρματά μας
 'ς τὸν ἅγιον Τάφο τοῦ Χριστοῦ, ποῦ βρῆκε χάρι τόση 25
 νεκρὸν ἐκεῖνον πῶδωκε ζῆσι ἀλλῶν νὰ δώσῃ,
 κι' ἄξια 'ς τὴ γῆ κ' εἰς τσ' οὐρανοὺς καὶ πλερωμὴ καὶ χάρι
 σὰς τάσσω 'ς τὰ κοπιάσετε παῖς ἕνας σὺς νὰ πάρῃ.
 Δέτε λοιπὸ νὰ δώσετε σημάδι τοῦ πολέμου,
 κι' ἂν εἶδῃσι τ' ἀμμάτιά μου κανένα σὺς ποτέ μου 30
 νὰ πολεμήσῃ μὲ τσ' ὀχθροὺς μ' ὅλη τὴν ὀρεξίν του,
 ἄς δείξῃ καὶ τὸ σήμερον πάλι τὴ δύναμίν του.

ΡΙΝΑΛΔΟΣ.

Πάντα κάνεις καμώματα πλείσια τυχαίνει νὰ 'χῃ
 καὶ λίγα λόγια ὅσο μπορεῖ περιττοπλειᾶς 'ς τὴ μάχη,
 γιὰ τοῦτο μὲ λιγώτερὰ λόγια ποῦ νὰ μποροῦμε 35
 τῆς ἀφεντιᾶς σου τάτσομε 'ς τὸν πόλεμον νὰ μποῦμε
 μ' ἀποκοτιὰν καὶ μ' ὀρεξί καὶ δύναμι μεγάλη,
 κ' ἐλπίζω νὰ γυρίσωμε μὲ πλείσια δόξα πάλι.

ΓΟΦΡΕΔΟΣ.

Μὴ στέκετε τὸ λοιπονίς, κάμετε τὸ σημάδι
 τσῇ μεγαλείτερης μαλλιᾶς ὅπου μπορεῖτ' ὁμάδι. 40

(Εἰς τοῦτο κάνουνσι σημάδι τοῦ πολέμου).

ΡΙΝΑΛΔΟΣ.

Τὴν πόρταν εἶδα κι' ἄνοιξε, κ' ἕνα θωρῶ καὶ βγαίνει
 ξαρματωμένο, τίβοτας μαντάτο μᾶς ἐφέρνει.

ΓΟΦΡΕΔΟΣ.

Σταθῆτε ν' ἀγροικήσωμε τί θέλει νὰ μιλήσῃ,
 κι' ἀμμὴ ἔρχεται μοῦ φαίνεται σύβαςι νὰ ζητήσῃ.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Ἐσσερης μέσ' τὴ χώρα μας στρατιῶταις ἀντρωμένοι 45
 βρίσκονται νὰ μαλλώσουσι πολλὰ πεθυμισμένοι
 μὲ τὸ Ῥινάλδο καὶ μ' αὐτοὺς τσ' ἴδιους ἐκείνους τσ' ἄλλους

- ποῦ μᾶς σκοτῶσαν τέσσερης στρατιῶταίς μας μεγάλους·
 κι' ἂν ἔναι καὶ νικήτουνι καὶ τούτους, νὰ σᾶς δώση
 50 τῇ χώρᾳ τάσσει ἀφέντης μου, μὲ δίχως νὰ μαλλώση
 πλειόν του σᾶς μνόγει· μ' ἂν ἴσως, καθὼς ἐλπίζει, λάχῃ
 νὰ βγοῦσιν οἱ στρατιῶταίς του μὲ νίκην εἰς τὴ μάχῃ,
 θέλει καὶ σὺ νὰ μὴ μπορῇς πλειὸ νὰ τονε μαλλώσης,
 μ' ἀποδεπᾶ τὰ τόσα σου φουσάτα νὰ σηκώσης.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- 55 Γύρισαι τὸ γοργότερο καὶ πέ 'ς τὸ βρσιλειό σου
 νὰ στείλῃ τσῇ στρατιώταις του γλήγορα νὰ μαλλώσου,
 κι' ἄμ μὲ νικήσῃ τάσσω του τὴν χώραν του ν' ἀφήσω
 λεύτερη, κ' εἰς τὸν τόπο μας μ' ὅλου μας νὰ γυρίσω·
 μ' ἂν νικηθοῦσι, τὸ ζημιὸ τῇ χώραν ἄς μοῦ δώση,
 60 μὴ τότε κάμω πλειότερη κακομοιργιὰ νὰ γνώσῃ.
 Ῥινάλδο καὶ στρατιῶταίς μου πολλὰ μ' ἀγαπημένοι,
 τόση μεγάλη προθυμιὰ σᾶς ἔχω γνωρισμένη,
 κ' ἔτσι σᾶς ξεύρω δυνατούς, ἀποῦ τῇ μάχῃ βάνω
 τούτῃ, καθὼς τὸ βλέπετε, τσῇ νώμους σας ἀπάνω,
 65 κ' ἔτσι δὲν πρέπει νὰ σᾶς πῶ καὶ νὰ σᾶς ἐθυμήσω
 τ' εἶναι πρεπὸ νὰ κάμετε, γιὰτ' εἶχ' ἔσται περίσσο·
 'ς τὸν πόλεμο μὲ τὴν εὐχὴ καὶ τὴν περίσσια χάρι
 σᾶς στέλλω μόνο τοῦ Χριστοῦ, καὶ κάμετε νὰ πάρῃ
 τιμὴ καὶ δόξα μετὰ σᾶς, καὶ τόσοι σκλάβωμένοι
 70 δοῦλοί του ν' ἀπομείνουσι τῶρα λευτερωμένοι.
 Σέρνομαι πάλι 'ς μιὰ μερὰ μόνον ὀγιά νάρθοῦσι
 μὲ δίχως ντήρησι οἱ ὀχθροὶ 'ς τὸν πόλεμο νὰ μποῦσι,
 κι' ὡς νικηθοῦσιν ἀπὸ σᾶς, καθὼς θαρρῶ κι' ὀλπίζω,
 'ς τὴ χώρα νᾶμπω νικητῆς πασίχαρος γυρίζω.

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

- 75 Καθὼς μ' ἀποκοτιὰ πολλὴ καὶ μ' ὄρεξι μεγάλη
 'ς τούτῃ τῇ μάχῃ σήμερα πᾶ ξαναμποῦμε πάλι,

τέτοιας λογῆς παρακαλῶ καὶ τοῦ θεοῦ τῇ χάρι
νὰ κάμῃ τὸν πᾶσ' ἕνας μας νίκη τσ' ὀχθροὺς νὰ πάρῃ.

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται καὶ παίζουν τῇ μορέσκα μὲ τ' ἄρμα,
καὶ πέφτουν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ Ῥινάλδος λέγει).

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Πάντοτ' ἄς εἶναι τοῦ Χριστοῦ τ' ὄνομα δοξασμένο,
πειδὴ ἀπὸ σᾶς τὸν Τάφον του βλέπω λευτερωμένο . 80

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

Στρατιωταίς μου, 'ς τὸν ἄμετρο κόπο τὸν ἐδικό σας
ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι περίσσια φχαριστῶ σας,
καὶ μετὰ σᾶς τὸ σήμερο χαίρομαι, 'σάν τυχαίνει,
γιατὶ 'ς τὸν κόσμον ἐμείνετε περίσσια δοξασμένοι,
κι' ἀθάνατ' ἀπομένουσι 'ς τῇ γῇ τὰ νόματά σας 85
γιά τὴν πολλή σας δύναμι καὶ τὴν παλληκαριά σας .

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Τῇ νίκη μᾶς ἐχάρισεν ἡ τύχ' ἡ ἀγαθή σου
μόνον, ἀφέντη, κ' ἡ τιμὴ κ' ἡ δόξ' ἄς εἴν' δική σου.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

'Αργοῦ νὰ βγοῦσι τὰ κλειδιά τσῆ χώρας νὰ μᾶς δώσου .
τάχα λογιάζου θέλουσι πῶς νὰ μᾶς ἐκομπώσου . 90

(Εἰς τοῦτο τῶνε κάνουνσι σημάδι καὶ βγαίνει ὁ Σολι-
μάνος μὲ τσ' ἄλλους καὶ λέγει).

Σ Ο Λ Ι Μ Α Ν Ο Σ .

Γοφρέδο, βλέπω φανερά πῶς κόποι δὲ μποροῦσι,
μηδὲ βολαῖς, μηδ' ἄρματα ποτὲ ν' ἀντισταθοῦσι
τ' ὠρίσασιν οἱ οὐρανοί, κι' ὡς ἄξιον νικητῆ μου
σε προσκυνῶ καὶ δέχομαι κλίνωντας τὴν κορφή μου.
Τσῆ χώρας μού 'ναι τὰ κλειδιά τοῦτα, καὶ τοῦτο τ' ἄλλο 95
τὸ θησαυρό μου κάτεχε σφαλίζει τὸ μεγάλο,
κι' ἄς εἴν' τῶν ἄξιόν σ' ἀρετῶ, κι' ἄς εἴν' τσῆ δύναμί σου
μὲ τὰ κορμιά μας ὁλονῶν κέρδος καὶ πλερωμή σου .

- Μὰ ἔς τούτῃ σέ παρακαλῶ τὴν τύχῃ μὴν ἀφήσης
 100 πῶς ἐγεννήθης ἄθρωπος καὶ σὺ νὰ λησμονήσης,
 κ' ὁ σκλαβωμὸς κ' ἡ μοῖρά μου κ' ἐτούτ' ἡ δόλια χώρα
 ξόμπλι ἄς γενοῦν παντοτινὸ τοῦ λογισμοῦ σου τώρα,
 γιὰ νὰ μὴν ᾔσ' ἀλύπητος ἔς τοὺς ἐπιασες ἔς τὴ μάχῃ,
 γιὰτὶ τὸ μῶλαχεν ἐμέ μπορεί καὶ σέ νὰ λάχῃ.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- 105 Συνηθὶ μοῦ ἔναι, Σολιμάν, πάντα μου νὰ γυρεύω
 τσῇ ταπεινοῦς νὰ λημονῶ, τσῇ ἄγριους νὰ παιδεύω,
 ὅσων τῶχουν τοῦτοι ὅλοι τως ἔς τὴ μάχῃ γνωρισμένο,
 κ' ἐκ τὸ συνηθί μου ποτέ, κάτεχε, πῶς δὲ βγαίνω.
 Σηκώσ' ἀπὸ τὰ πόδιά μου, τίβοτας μὴ φοβᾶσαι,
 110 φίλος μου, κ' ὄχι σκλάβος μου πάντα σου θέλω νὰ ἔσαι.
 γυναῖκες, δοῦλοι καὶ παιδιὰ κ' ὅλος ὁ θησαυρός σου
 κ' ὅλ' οἱ στρατιῶταις ἀκομὴ χάρισμ' ἄς εἴν' δικό σου,
 κ' ὅπου τὰ θεὸς ἐλεύθερος τὰ πάρει μετὰ σένα,
 σώνει μας μόνο νὰ ἔχωμε τὴ χώρα κερδαιμένα.

Σ Ο Λ Ι Μ Α Ν Ο Σ .

- 115 Τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ δόξαις νὰ σοῦ χαρίζῃ
 καὶ μέ τιμαῖς ἀθάναταις πάντα νὰ σέ στολίζῃ,
 γιὰτὶ ἔχεις χάρι μετὰ σέ, ἀπ' ὅλοι οἱ ὀχθροί σου
 τιμοῦν καὶ προσκυνοῦσί σε καὶ θέλουν τὴν ζωὴ σου.
 Μ' ἄς πᾶμ' ἀφέντῃ, τὸ λοιπὸ τὴ χώρα νὰ σοῦ δώσω,
 120 τὴν ὕστερη κακομοιριά τούτῃ μου νὰ τελειώσω.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ INTERMEDIΟΥ .

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ε Μ Π Τ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ καὶ ΧΟΡΟΣ .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ .

ὦ σπίτι τρισκατάρατο, σπίτι καταραμένο,
γιατί 'ς τὰ βάθη τοῦ γιαλοῦ δὲν εἶσαι βουλισμένο;
παληὰ φωλειὰ τῆς ἀπονιάς, καὶ κατοικιά τοῦ φόνου,
βρύσι τῷ δάκρυσιν καὶ σκολιὸ τσῆ πρίκας καὶ τοῦ πόνου,
πῶς δὲ θυμώνετ' οὐρανός, κ' ἡ γῆς πῶς δὲν τρομάσει, 5
πῶς ἡ ὀργὴ δὲν ἔρχεται τοῦ Ζεῦ νὰ σὲ χαλάσῃ!
πῶς σκοτεινὰ δὲν πέφτουσι νέφη νὰ σὲ πλακώσου,
κ' ἀπὸ τ' ἀμμάτια καθ' ἐνὸς σήμερο νὰ σὲ χώσου!
Ἵ ποιά δάση βρίσκονται ποτέ, 'ς ποιά σπήληα κατοικοῦσι
θεργιά τόσ' ἄγρια κ' ἄπονα, θεργιὸ νὰ μὴ σὲ ποῦσι, 10
Ἵ δὲν πονοῦσιν ἄθρωπο μηδὲ ποσῶς κανένα
οἱ σκυλοκάρδοι κ' ἄτυχοι, ποῦ κατοικοῦ σὲ σένα!

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ποιὸς κλαίγει δῶ, ποιὸς θρήνηται, ποιὸς εἶν' ἀποῦ γεμίζει
τοῦτο τὸ σπίτι κλάῦματα κ' ὅλο τ' ἀναμυγίζει;
πρᾶμμα πολλὰ λυπητερὸ τοῦ δίδει αἰτιά καὶ κλαίγει, 15
κ' ἄπονο δίχως ντήρησι τοῦτο τὸ σπίτι λέγει .

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἵ Ηλιε, πῶς δίδεις σήμερο 'ς τούτῃ τῇ γῇ τὸ φῶς σου,
καὶ θαμπωμένος καὶ κλιτὸς δὲν πηαίνει; 'ς τὴν ὁδὸ σου;

• Ὡφου, κακώτατοι καιροί, ψυχροί καὶ πικραμένοι,
20 κ' ὥς πότε δύνατ' οὐρανὸς πλειὸ νὰ σᾶς ὑπομένη;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Φίλε, γιατί τόσα πολλὰ κλαίγεις κ' ἀναστενάζεις,
κ' ἄπονο δίχως ντήρησι τοῦτο τὸ σπίτι κράζεις;

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ὅσα μαλλιά 'ς τὴν κεφαλὴν βαστῶ, χιλιάδες τόσαις
'ς τοῦτο τὸ στόμ' ἂν ἦσανε τὸ πρικαμένο γλῶσσαις,
25 καὶ σίδηρη τὴν ἐμιλιά, νᾶβγανα τὸν καῦμό μου,
σωστὰ νὰ πῶ, κοράσια μου, δὲν εἶναι μπορετό μου·
τώρα μὲ μιὰ λογιάσετε, πῶς δύνομαι ν' ἀρχίσω
τῶδασι τὰ καμμένα μου μάτια νὰ σᾶς μιλήσω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πέ μάς το κατὰ πῶς μπορεῖς, πέ μας λιγάκι μόνο,
30 γιὰ νὰ συγκλάψωμε κ' ἐμεῖς τόσο σου πλείσια πόνο.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄν εἶναι καὶ μιλωντάς το δὲ φρίξ' ἡ ἀναπνοιά μου,
γῆ δὲ χαθῇ τὸ πνέμα μου, γῆ δὲ σχισθ' ἡ καρδιά μου,
πρᾶμμα πρικὺ σᾶς θέλω πεῖ, πλείσια νὰ λυπηθῇτε,
κ' ὀγιάντα νὰ τὸ διγηθῶ, 'ς τό 'στερο νὰ μοῦ πῆτε·
35 μὰ κεῖν' ὅποῦ μπορέσασι τ' ἁμμάτια μου νὰ δοῦσι
κρίνω τ' αὐτιά σας δὲ μπορούν ποτὲ ν' ἀφουκραστοῦσι,
γιατ' εἶναι τόσ' ἀδυνατό, ἀποῦ μπορεῖ νὰ σβύσῃ
τὸν ἥλιο μὲ τὴ λάψιν του, τὸ φέγγος νὰ μαυρίτῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Σωπῶντάς το μᾶς τυρχνᾶς, κ' ἀργῶντάς το μᾶς δίνεις
40 διπλὸν καῦμό... καὶ πέ μας το, πλειότερα μὴ μᾶς κρίνης.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἐς τὴν πλειὰ βαθύτερη μερὰ 'ς τοῦ παλατιοῦ τὸν πάτο,
'ς τοῦ πύργου τοῦ ψηλοῦ ἐτουνοῦ τὸ βάθος ἀπὸ κάτω,

σέ μέρη τόσα μοναχά κ' ἔτσι σκοτεινιασμένα,
 ἀπῶ ἡλίου ἀκτῖνες, μηδὲ φῶς δὲν ἔχουσι δοσμένα,
 εἷς ἄγριος τόπος βρίσκεται, κ' ἐκ' εἶναι μαθημένοι
 οἱ βασιλειαῖδες ὅλοι τως, τοῦτο κ' οἱ περασμένοι,
 τοῦ θυμωμένου Πλούτωνα νὰ κάμουςι θυσία·
 μὲ τῶν ἀθρώπων τὰ κορμιὰ κουρφά, κατὰ τὴ χρεία·
 κ' ἐκεῖ ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς καὶ πήγασι δεμένο
 τὸ δόλιο τὸν Πανάρετο, καὶ θάνατο κρυμμένο
 τοῦ ἔδωκε τόσ' ἀποῦ ποτὲ ἔς ἄθρωπο πλεὶς κανένα
 νὰ δόθηκε χειρότερος δὲν ἔχω γροικημένα.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πρικιὰν ἀθιβολὴ ἄρχισες, μὰ τέλειωσαι, νὰ ζήσης,
 κι' ὅ, τ' εἶδασι τ' ἀμμάτιά σου τίδοτας μὴν ἀφήσης.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Σὰν ἔφταξεν ὁ βασιλεὺς ἔς τοῦτο τὸ πρικαμένο
 τόπον ἀποῦ γροικήσετε, μὲ πρόσωπ' ἀγριεμένο
 ἔς ἓνα θρονὶν ἐκάθησε, καὶ κεῖνον ὀμπροστά του
 τοῦ ἔπηγαν οἱ ἔπηρέταις του· κι' ὥς ἦτον ἡ καρδιά του
 γεμάτη τὴν πρικότητα καὶ τὸ πολὺ φαρμάκι,
 στρέφεται καὶ θεωρεῖ τονε, καὶ κνογελαῖ λιγάκι,
 κ' ἦτον τὸ γέλοιόν του σκληρό, ὅαν ὄντε θὰ χιονίτη
 καὶ θαμπωθοῦν οἱ οὐρανοὶ ἔς ἀνατολὴ καὶ δύσι,
 καὶ τότες ἡλῖος διχωστάς ζέστη χλωμὸς ἐβγαίνει,
 κι' ὅποιος στραφῇ καὶ ὀρῇ τονε, κακὸ καιρ' ἀνημένει.
 Μ' ἀπῆς τὸ γέλαιον τῷδωκε τσῆ κακοςύνης τόπο,
 κ' ἡ ὄψι τ' ἄψε κ' ἔσβυσε, νὰ λέγῃ ἔς τέτοιον τρόπο
 πρὸς τὸν Πανάρετ' ἄρχισε, ποῦ στέκετο ὅαν ἓνα
 ἀητὸν ὄντ' αὐτὰ πόδια του καὶ τὰ φτερά δεμένα
 κοπέλια τῶχουσι μικρά καὶ δὲ μπορᾷ πετάξῃ,
 μᾶναι ἔς τὴ διάκρισίν τωνε μὲ φόβο καὶ μὲ τάξι·
 — σκύλε, δοξάζω τὸν θεὸν πῶς σέ θεωρῶ μπροστά μου,

- γδίκηα νὰ πιάσ' ἀπάνω σου 'σάν πεθυμᾷ ἡ καρδιά μου·
 μὰ ποιά τυράννησι μπορῶ σήμερο νὰ σοῦ δώσω,
 'ς τόσο μεγάλο φταίσιμο νὰ μὲ παραγδικηώσω;
 75 χίλιαις ψυχαῖς, χίλια κορμιά, χίλιαις ζωαῖς, ὀϊμένα,
 γιάντ'α δὲν ἔχεις, πῖβουλε, σήμερο μετὰ σένα,
 νὰ στέκω νὰ σὲ τυραννῶ, μιὰ μιὰ νὰ σοῦ σηκόνω,
 γιατί δὲ φτάνει 'ς τόσο μου θυμὸ ἡ ζωὴ του μόνο!
 Καὶ λέγωντάς το, τοῦ 'δωκε μὲ μάνιτα μεγάλη
 80 'ς τὸ πρόσωπο, ἀποῦ ποτὲ ντροπὴ δὲν εἶχεν ἄλλη,
 πεντέξη μὲ τὸ σκῆπτρόν του μ' ὅλη τῇ δυνάμιν του,
 καὶ τότες πάλι ἐγύρισε κ' ἔκατσε 'ς τὸ θρονίον του.
 Κ' εἰς τοῦτο ὁ Πανάρετος τοῦ λέγει — δὲν ἐθάρρου
 τούτῃ ἀπὸ σέν' οἱ κόποι μου τὸν πλερωμὴ νὰ πάρου·
 85 μὰ σβύσαι ποῦρι, ἀλύπητε, ἄπιστε, τὴν ὀργή σου
 μ' ὅση κι' ἃ θέλῃς ἀπονιά 'ς ἐμέ κ' εἰς τὸ παιδί σου·
 μ' ἂν ἔναι δίκῃος οὐρανός, ποτὲ δὲ θέλει ἀφήσει
 παρὰ μὲν ὦρα γδίκηωσι πλείσια νὰ μᾶς χαρίσῃ.
 Καθὼς πληθαίνει μιὰ φωτιά, ὄντ'ε κανεῖς τσῆ βάλλη
 90 κλαδιά καὶ ξύλα πλειότερα, κ' ἡ λόχη τσῆ μεγάλη
 'ς τὰ ὕψη ἀπάνω τ' οὐρανοῦ μαύρους καπνοὺς σηκώνει,
 καὶ σπύθαις μὲ πολλὴ σπουδὴ τὰ τρίγυρα γεμόνει,
 τέτοιαις λογιῇς ἐπλήθυνε καὶ πλειὰ μεγάλη ἐγίνη
 ἡ μάνιτα τοῦ βασιλαιοῦ 'ς τὴν ἐμιλιὰν ἐκείνη·
 95 ὅλος ἐξεκοκκίνησε, καὶ φαίνεται σου ἐρρίχνα
 χίλιαις φωτιαῖς τ' ἀμμάτιά του, κ' ἡ ἐμιλιὰς του ἐδείχνα
 πῶς ἦτον πλεῖ' ἀγριώτερη παρὰ θεργιοῦ ἡ καρδιά του,
 'ς τόσον ἀπ' ἐτρομάξαμεν ὅς' ἤμεστα κοντά του,
 κι' ἄγρια περίσσια φώνιαζε — 'πηρέταις μου καὶ δοῦλοι,
 100 χαμαὶ τότε ξαπλώτετε, καὶ δείρετέ τον οὔλοι!
 Σὰ σκύλοι, ὄντ'α πεινούσινε καὶ τὸ φαγὶ θωροῦσι
 καὶ νὰ τσῆ λύσου μοναχὰς στέκουν καὶ κερτεροῦσι,

νά τρέξου νά τ' ἀρπάξουσιν μέ μουγγισμὸ μεγάλο,
 κι' ἀποὺ τῇ βιάν τως τὴν πολλὴ σποδώνει γεῖς τὸν ἄλλο,
 τέτοιαις λογῆς κ' οἱ ἄπονοι καὶ σκυλοκάρδοι δοῦλοι 105
 μέ βιά πρὸς τὸν Πανάρετο ζημιὸν ἐτρέξαν οὔλοι,
 κι' ἄλλος 'ς τὸ πρόσωπο γροθιαῖς, κι' ἄλλος εἰς τὸ κεφάλι
 κι' ἄλλος 'ς τὴ ράχη τοῦ 'κρουγε, κι' ἄλλος θωρεῖ νά βγάλλῃ
 τὰ ροῦχά του, κι' ὀλόγδυμνο 'ς τὴν γῆ τὸν ἐξαπλῶσα,
 κι' ὅση τυράννησι μπορεῖ νά πῇ κανεῖς τοῦ δῶσα · 110
 ποιὸς τοῦ 'δερνε τὰ πόδια του, ποιὸς τὸ λαιμόν του ἐπάτιε,
 ποιὸς τοῦ 'σερνε καὶ κόρδιζε τὴ χέραν ἀποῦ κράτιε,
 ποιὸς τοῦ 'δερνε τσῇ πλάταις του, ποιὸς τσῇ πατούχαις κάτω,
 ποιὸς τοῦ 'φρασσε μέ τὸ πανί τὸ στόμ' ἀποῦ 'μουγγᾶτο,
 τόσ' ἀποῦ 'θώρεις 'ς μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη τσῇ χιονάταις 115
 σάρκες περίσσια μελαναῖς καὶ πληγωμοὺς γεμάταις ·
 κ' ἐκεῖνα ποῦ τοῦ κρούγασιν τὰ βούνευρα στραγγίζα,
 κι' ἀναιδοκαταιβαίνοντα, αἷματα μᾶς ἐγιομίζα,
 κ' εἶδα πολλὰ χαμαὶ 'ς τὴ γῆ νά πέφτουνσι νά σποῦσι,
 γιὰτ' εἵχασίνε λύπησι τέτοιου κορμιοῦ νά κροῦσι. 120
 Μὰ λύπησι τὸ βασιλεῖο νά 'χῃ καμμιὰ δὲν εἶδα,
 μ' ἄλλοιῶς τὸ θρόνον τ' ἄφηκε, κ' ἐκ τῇ χαράν του ἐπτήδα
 λέγωντας — δοῦλοί μου πιστοί, δοῦλοί μ' ἀγαπημένοι,
 τῇ γδικηωσί μου κάμετε σωστὴ καθὼς τυχαίνει!
 καὶ δέκα τσ' ἄλλαξε φοραῖς, μόνον γιὰ νά μποροῦσι 125
 'ς τὸ κακορροίζικο κορμί πλειά δυνατὰ νά κροῦσι.
 Μ' ἀπῆτις δὲν ἐμπόργιε πλεῖο τσῇ πόνους ν' ἀπομένῃ,
 μιὰ λιγομάρα τοῦ 'δωκε, κι' ὅλος ἀποκρυαίνει,
 κι' οὐδένα μέλι ἐσάλευγς, τόσ' ἀπῶ μονητάρου
 τὸ πῶς ἀπόμεινε νεκρὸς 'ς τὰ χέργιά των ἐθάρρου. 130
 Ὅτε σκολάζουν τὸ δαρμό, κι' ὁ βασιλεὺς σιμόνει,
 κ' ἐλπίζωντάς τονε νεκρὸ, περίσσις μεταγνώνει
 πῶς τέτοιο τοῦ 'δωκε δαρμό μεγάλο ν' ἀποθάνῃ,

κ' εἶδά τον ἐκ τῇ μάνιτα τὰ γένειά του νὰ βγάνη.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

135 Λύπησ' ἀργὰ κι' ἀνέφελος, μεταγνώμῃς περίσσω.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ.

Λύπη τ' αὐτιά σας οὐδὲ μιὰ κρίνω νὰ μοῦ γροικῆσω.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Μὰ γιάντα ἐμετάγνωσε;

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ.

Γιατὶ τὸ νεκρωμένο

κορμί νὰ γνῶθῃ πόνο πλεῖον δὲν ἦτο μπορεμένο.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

ᾠφου, καρδιά σκληρότατη κι' ἄπονη, πῶς ἐμπόριε
140 τήσῃ περίσσω παιδωμὴ ἔς τέτοιο κορμί καὶ θώριε;

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ.

Μὰ κείνος ἀπ' ὀλοτενιάς δὲν ἦτ' ἀποθαμένος,

μ' ἀπὸ τσῇ πόνους τσῇ πολλοὺς ἴσάν εἶπα, λιγωμένος,

ἔς λιγάκιν ἐσυνήφερε, καὶ λέγει — μὴν ἀφήσης,

παρὰ νὰ δώσης μετὰ μὲ τσ' ἀλύπητῆς σου φύσις

145 τροφή, καθὼς τὴν πεθυμᾷ· μ' ἂν ἔναι δικηοσύνη

ἔς τοὺς οὐρανοὺς τῇ γδίκη μου σκιᾷ θέλουν κάμει ἐκεῖνοι!

Ἵς τοῦτο φωνιάζει ὁ βασιλεὺς μὲ πλεῖον θυμό, κι' ἀρποῦσι

τὴν γλῶσσάν του, καὶ βγάνουν τὴν καὶ χάμαι τὴν πατοῦσι·

καὶ μετὰ τοῦτα τσ' ἄκουσα τ' αὐτιά νὰ πῇ — Ἐρωφίλη!

150 τὴν ᾧρ' ἀποῦ τὴν ρίξαι ἔς τὴν γῆν ἐκεῖν' οἱ σκύλοι.

Καὶ τότες καὶ τ' ἀμμάτιά του τοὺς ὥρισε κ' ἐβγάλα,

κ' εἰς σὲ μιὰ κοῦπα ὀλόχρυσον μέσα ζημιὸν τὰ βάλα,

καὶ μὲ μεγάλῃν του χαρὰ τὰ πιάνει, καὶ θεωρεῖ τα,

κ' ὕστερα πάλι τᾶρριξε ἔς τὸ χῶμα, καὶ πατεῖ τα!

155 καὶ πλεῖ' ἄγριος εἰς τὴν χαρὰν, τῶν ἔκαμε σημάδι

καὶ τὰ καῦμένα χεργιά του τοῦ κόψαι ὁμάδι.

Κὶ ὥσάν τὸν ἔκαμε καθὼς γροικᾷτε, τοῦ σιμόνει

κι' ὅσον ἐμπόριε πλειὰ ψηλὰ τὰ χέργιά του σηκώνει,
 καί τὸ μαχαῖρι τ' ἄπονο 'ς τὰ σωθικά του βάνει,
 κι' ἀλύπητα τὸν ἐσφαξε· μὰ πρίχου ἀποθάνη, 160
 'σὰ λειόντας ἐμουγγίστηκε, καί τὰ πρικιά του χεῖλη
 δυὸ τρεῖς φοραῖς ἀνοίξαι νὰ ποῦσιν — Ἐρωφίλη!
 τσ' ὕστερους ἀναστεναμμούς, μὰ λείπωντας ἡ γλῶσσα,
 τῶνομα κεῖνο τὸ γλυκὺ δίχως λαλιὰν ἐδῶσα·
 κι' ὅσ' εἶχα λύπη 'ς τὴν καρδιά κι' ἀγάπην ἐγνωρίσα 165
 πῶς Ἐρωφίλη λέγασι, καλῶτατα ἐγροικῆσα.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Πέτρινην ἔχει τὴν καρδιά τὰ λόγ' αὐτὰ ποῦ ἀκούσει,
 καί τὸ ζημιὸ τ' ἀμμάτιά του βρῦσες νὰ μὴ γενοῦσι.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

'Σὰ ρόδον ὄντα κόφτεται κ' ἐκ τὸ κλωνάρι βγαίνη,
 καί μαραμένο καί χλωμὸ σοῦ φαίνετ' ἀπομένει, 170
 τέτοιας λογῆς τὸ πρόσωπο κι' ὅλο τ' ἀπομονάρι
 κορμὶ ἔμεινε 'ς τὰ χέργιά τως, δίχως τὴν πρώτη χάρι.
 Κ' εἶδα τὸν πύργο νὰ σεισθῇ, τσῆ τοίχους νὰ τρομάξου,
 τῇ γῇ ν' ἀνοίξη, καί κορμιὰ νεκρά ν' ἀναστενάξου,
 καί ταῖς εἰκόνες τῷ θεῷ παρέκει νὰ στραφοῦσι, 175
 τόση μεγάλη ἀπονιά γιὰ νὰ μηδὲ θωρυῖσι.

[Χ Ο Ρ Ο Σ] (*).

Πρικώτατην ἀθιβολὴ καί τέλος πρικαμένο
 γι' αὐτὸ τὸν κακορροϊζικο καί τὸν πολλὰ καῦμένο
 σήμερ' ἀφουκραστήκαμε.

(*) Ἡμαρτημένως τὰ ἐντυπα φέρουσι τοὺς μὲν στίχους 177-178 ἐν τῷ στόματι τοῦ Μαντατοφόρου, οἱ δὲ 179-180 ἐν τῷ τοῦ Χοροῦ, ἐν ᾧ τὸ ἐναντίον (ὡς καὶ διορθοῦνται) δηλοῖ ἡ ἐννοια.

[ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.]

Ἵς τὸ τέλος μὴ θαρρήτε

180 πῶς ἦρθαμε τῆς ἀπονιάς τουνῆς ν' ἀφουκραστήτε.

[ΧΟΡΟΣ.]

Πῶς, δὲν τελειώνει ὁ θάνατος πᾶσα καῦμό καὶ πόνο;
βοτάνι τότε κράζουσι ποῦρι ἔς τὰ πάθη μόνο.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Τελειώνει ναί, κ' ἐνοῦς κορμιοῦ τὰ πάθη ὅπ' ἀκοῦσι,
θλίβονται καὶ πρικαίνονται τὴν ὥρ' ἀποῦ θωροῦσι
185 τὸ πῶς ξεσκίζουν τὰ κορμιὰ πάλιν τ' ἀποθαμμένῃ
χέργι' ἀπὸνα τῷ ζωντανῷ, ὅσ' εἶδα τὰ καῦμένα
τ' ἀμμάτιά μου τὸ βασιλεῖο τὰ μέλη νὰ ξεσκίζη
τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου, καὶ νὰ τοῦ τὰ χωρίζη.

ΧΟΡΟΣ.

Πέ μας, νὰ ζήσης, φίλε μου, κ' ἐκεῖν' ὅπ' ἀπομένει,
190 γιὰτὶ ποτὲ τέτοι' ἀπονιά δὲ ἔχομι' ἀκουσμένη.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Ἵσ' εἶδε πῶς ἀπόμεινε νεκρός, ζημιὸν ἀρχίζει
σὲ χίλια μέρη τὸ κορμί τὸ δόλιο νὰ χωρίζη·
τὴν κεφαλὴν του τῷκοψε, καὶ τὴν καρδιάν του βγάνει
κι' ὁμάδι μὲ τὰ χέργιά του ἔς ἓνα χρυσὸ τὰ βάνει
195 βχτσέλι, κι' ὅλο τ' ἄλλο του κορμί τ' ἀπομονάρι
τῷ λεινταριῶν του τῷδωκε, γιὰ νὰ μὴν εὖρη χάρι
σκιᾶς νὰ τὸ θάψουσι ἔς τὴ γῆ, κ' ἐκεῖνα ἐπετακτῆκα
καὶ θυρωμέν' ἀλλήλως τως ζημιὸ τὸ μοιρασθῆκα.
Καὶ τ' ἄλλ' ὅπ' ἀπομείνασι τὰ μέλη τὰ καῦμένα
200 μὲ μιὰ μαγνιά τὰ σκέπασε κ' ἔχει τα φυλαμμένα,
καὶ κατὰ πῶς τοῦ γροίκησα κ' ἤλεγε, θὰ τὰ δώσῃ
κανίσκι τσ' Ἐρωφίλης του, γιὰ νὰ τὴ θανατώσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πανάρετε βαργυόμοιρε, κερά μας πρικαμένη,
 καὶ πόσον εἶν' τὸ χάρισμα πρικὺ ποῦ σ' ἀνημένει!
 Πῶς νὰ τὸ δοῦν τ' ἀμμάτιά σου, κί' ἀπάνω του ν' ἀπλώσουν 205
 τὰ χέργια σου, καὶ τὸ ζημιὸ νὰ μὴ σε θανατώσουν!

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ τέλος ἐγροικήσετε, κοράσια τιμημένα,
 τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου, καθὼς τὰ πρικαμένα
 τῶδαν ἐμέ τ' ἀμμάτιά μου μέ πρίκα μου περίσσα
 καὶ δάκρυ' ἀπὸ τῇ λύπησι 'σὰ βρύσες ἐκινήσα. 210

Χ Ο Ρ Ο Σ .

ὦ θάνατε πρικώτατε, τοὺς σμίγει ὁ Πόθος γιάντα
 σ' ἀρέσει τόσ' ἀλύπητα νὰ ξεχωρίζης πάντα;
 γιάντα ἐκεῖνος τσῇ φιλιᾷ φίλος, καὶ σὺ τσῇ μάχης!
 γιάντα σπουδάζεις καὶ κοπιᾷς, καὶ 'πεθυμιὰ παντὰ 'χεις
 πᾶσα γλυκύ του χάρισμα, πρίκα νὰ κατασταίνης, 215
 κί' ὅπου ἀγάπη κατοικᾷ, γιὰ χαλασμόν τση μπαίνεις;
 Μὲ μάκρητα πολλοῦ καιροῦ, μέ συργουλιᾷς καὶ κόπο
 γυρεύγει ὁ Πόθος τσῇ καρδιαῖς καὶ σμίγει τῶν ἀθρώπῳ,
 καὶ κάμνει μιὰ τσῇ δυὸ καρδιαῖς, καὶ τὰ ξεχωρισμένα
 κορμιὰ 'ς τὸν κόσμον ζούσινε μόνο μέ πνέμα ἓνα, 220
 κί' οὐδέναν ἄλλο δὲ μπορεῖ πρᾶμμα νὰ τὰ μποδίσῃ,
 μὲν' ἡ κακὴ σου, θάνατε, κί' ἀλύπητή σου φύσι.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Γυναῖκές μου, τὸ βασιλεῖο θωρῶ τὸ σκυλοκάρδη,
 κί' ἄς φύγωμεν ἀπὸ δεπᾶ, μὴ μᾶς ἐφτάξῃ ὁμάδι.
 Ἴ' ἀμμάτιά μου μηδὲ ποσῶς νὰ τόνε 'δοῦ μποροῦσι, 225
 κί' ἄς πηαίνωμεν ἀπὸ δεπᾶ, μηδὲ μοῦ τυφλωθοῦσι.

Ἐν στίχῳ 222 τὰ ἐντυπα: ὅϊ κακοῖσου ὁ θάνατοι. — Πιθανῶς
 οἱ στίχοι 225 226 ἀνήκουσιν εἰς τὸν Χορόν.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μετὰ κείνους ἀποῦ βαστοῦσι τὰ μέλη
τοῦ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Βάλε το 'ς τοῦτο τὸ θρονί, γυρίσετ' ὅλοι ὀπίσω.
γιατὶ τσῆ θυγατέρας μου μόνος μου θὰ μιλήσω·
νᾶρθη δεπᾶ τσῆ μήνυσα, κι' ὅπου κι' ἂν εἶν' προβΐνει,
230 τ' ἄξιο νὰ δῇ τὸ χάρισμα ὁποῦ τὴν ἀνημένει.
Τώρα λογοῦμαι βασιλειός, τώρα τὴν ἐντροπή μου
μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἔλυωτεν ἡ χέρα ἡ ἐδική μου·
τώρα εἶδεν ὁ Πανάρετος λογιᾶζω πῶς τυχαίνει
τῷ βασιλειάδων ἡ τιμὴ νὰ στέκη βλεπημένη·
235 κι' ἂν ἔναι καὶ δὲν εἶν' τυφλοί, μποροῦσι νὰ θεωροῦσι
κ' οἱ ἄλλοι ποῦ 'ς τῷ βασιλειῷ τὰ σπίτια κατοικοῦσι,
τὸ θάνατόν του τὸ σκληρό, νὰ τρέμου 'σὲν καλᾶμι·
δὲν παίζουν μὲ τοὺς βασιλαιοὺς μὲ τέτοιο τρόπ' ἀντάμη!
θέλου μερκοί, γεῖς βασιλειὸς πάντα μὲ καλωσύνη
240 κι' ὄχι ποτὲ μὲ μάνηττα πᾶσα δουλιὰ νὰ κρίνη,
κι' ἀπάνω 'ς ὅλα λέςινε, πῶς πρέπει νᾶν' γνοιασμένος,
ἀνέν κι' ἀπ' ἄλλους πεθυμᾶ νὰ στέκη ἀγαπημένος,
φόβο κανεῖς νὰ μὴ βαστᾶ μηδὲ ποσῶς 'ς αὐτὴνο·
μὰ 'γὼ τὸ πρᾶμμ' ἄλλοιᾶς λογῆς 'ς τὸ λογισμό μου κρίνω,

Ἐν στίχῳ 238 κακῶς φέρουσι τὰ ἔντυπα: νὰ παίζου, διορθωθὲν
κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ στίχου 258. Ἐν στίχῳ 241 τὰ ἔντυπα: νὰ
γνοιασμένος.

ὁ φόβος πῶς τῇ βασιλειοῦς φυλάσσει λογαργιάζω, 245
καὶ δίχως τοῦ τῇ βασιλειᾷ τίβοτας δὲ χρειάζω·
δὲ χρήζω νὰ μ' ὀργίζονται, ποῦρι νὰ μὲ φοβοῦνται
ὅλοι τῆς ἐπαρχίας μου! γιαμιὰ γιαμιὰ γεννοῦνται
'σὰ δυὸ παιδί' ἀπὸ μιὰν κοιλιά, φόβος καὶ βασιλεία,
κι' ὅποιος νὰ τόνε τρέμουςι τόση δὲν ἔχει χρεία, 250
μὴ χρήζῃ νὰ'ναι βασιλειός, καὶ δουλευτῆς ἄς γένη,
καὶ τότες ὅλαις τσ' ἐντροπαῖς τοῦ κόσμ' ἄς ἀπομένη·
ὁ φόβος πῶς τῇ βασιλειοῦς φυλάσσει, λογαργιάζω,
καὶ δίχως τοῦ τῇ βασιλειᾷ τίβοτα δὲν τὴν κράζω.
Πόσα περίσσια χαίρομαι, γιατί 'ς τὰ γερατειά μου 255
ἕκαμα πρᾶμμα ἄξιό μου, κ' ἔφτυασα τὴν καρδιά μου,
καὶ βασιλειὸς ἀληθινὸς ἐράνηκα 'ς καθ' ἓνα,
νὰ μὴν ἀποκοτᾶ τινὰς νὰ παίζῃ μετὰ μένα.
Μὰ πόσον εἶχά'σται λωλός, ἂν ἤθελα γροικήσῃ
τοῦ σύμβουλό μου τὴν βουλή, νὰ'θελα συμπαθήσῃ 260
τοῦ πῖβουλου Πανάρετου, κι' ἀγδίκηωτη ν' ἀφήσω
τὴν ἐντροπὴ ποῦ μοῦ 'καμε καὶ τέτοιο κρίμα πλεῖσο,
'σὰ νὰ μὴν ἤθελα γροικᾶ καλλίτερ' ἀπ' αὐτόνο,
πῶς ἢ γιατρεία τῆς ἐντροπῆς εἶναι ἢ γδίκη μονο,
καὶ πῶς ἢ αἱματοχυσαῖς κ' οἱ ἄπονοι θανάτοι 265
σημάδιν εἶναι μιᾶς καρδιᾶς πᾶσα τιμῆς γεμάτη.
Μὰ δῶ τὴν ντροπιασμένη μου κι' ἄπονη θυγατέρα...
τί ξίζω θέλ' ἰδεῖ κι' αὐτὴ τὴν σήμερον ἡμέρα.

Ἐν στίχ. 245 τὰ ἐντυπα: τὸ φόβος, διορθωθὲν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν
στίχων 253-254 κατὰ λάθος ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἐπαναλαμβανομένων·
ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις στίχοις τὰ ἐντυπα κακῶς φέρουσι λογαρ-
γιάζου — κράζου.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ, ΝΕΝΑ, καὶ ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Νένα, τὰ πρικαμένα μου μέλη γροικῶ κομμένα,
 270 κί ὁ νοῦς μου τσῆ βαργυόμοιρης δέν εἶναι μετὰ μένα·
 τὰ σωθικά μου σφάζουνται, κί ἀπολιγαίν' ἡ ψύ μου,
 κί ὡσάν τὸ φυλλοκάλαμο τρομάσει τὸ κορμί μου·
 λιγοθυμιαῖς μοῦ δίδουσι καὶ πόνοι τοῦ θανάτου,
 καὶ πλειὰ παρὰ ποτέ δειλιῶ τὸ τέλος τοῦ πρᾶμμάτου.

ΝΕΝΑ.

275 Μηδὲ πρικαίν' ἀφέντρα μου, καὶ γι' ἄλλο δέ σέ κράζει
 ὁ βασιλεῖος σπουδακτικά, παρὰ γιὰτι λογιάζεται,
 τὸ φταίσιμ' ὅποῦ κάμετε νὰ σᾶς ἐσυμπαθήσῃ,
 τὸ πρᾶμμα δὲ μπορῶντας πλειὸ ξοπίσω νὰ γυρίσῃ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Μ' ἄλλοιῶς γιὰτι μοῦ μῆνυσε μέ τὸν Ἀρμούνη, κρίνω
 280 (γιὰτι ἄθρωπο χειρότερο δέν ἔχομ' ἀπὸ 'κεῖνο,)
 πῶς ἔκαμεν ἀπόφασι κακὴ γιὰ μᾶς περίσσα,
 κί ἀπῶστεν ἦλθε κ' εἶπέ μου, τὰ σωθικά μ' ἐλύσα,
 τὸ πνέμα μ' ὅλο χάθηκε, καὶ δὲ μπορᾶ μιλήσω,
 καὶ δυὸ ἂν 'πάγω ζάλα ὀμπρός, τέσσερα στρέφ' ὀπίσω.

285 Νένα καὶ μάννα μ' ἀκρίβῃ, τάχα νὰ χωριστοῦμε;
 σήμερο μιὰ τὴν ἄλλη μας τάχατες νὰ μὴ 'δοῦμε;
 γιὰτι κατέχω σήμερο πῶς ἔχω ν' ἀποθάνω,
 καὶ πῶς σ' ἀφίνω δίχως μου εἰς τοῦτο τὸν κόσμ' ἀπάνω·
 παρακαλῶ σε, νένα μου περισσ' ἀγαπημένη,

290 καθὼς μ' ἀγάπας ζωντανή, μ' ἀγάπ' ἀποθαυμένη,

καὶ τ' ὄνομά μου τὸ γλυκὺ κάμμιὰ φορὰ νὰ λέγῃς,
καὶ τὸν πρικό μου θάνατο λυπητερά νὰ κλαίγῃς.

N E N A .

Μὴν κλαίγῃς, θυγατέρα μου, σῶπας' ἀμύρησά μου,
γιατὶ μὲ δίχως ἀφορμὴ μοῦ καίγεις τὴν καρδιά μου·
πρὶ δῆς τὸ τέλος τῇ δουλιᾷς, νὰ ζήσῃ τὸ κορμί σου, 295
τέτοια παρατηρήματα μὴν κάμνῃς ἀπατῇ σου.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Νένα, 'ποθαίνω λέγω σου, κί ἂν εἶναι μπορετό σου
'ς μιὰν ἄρχλα μὲ τὸ ταῖρί μου τὰ χέργια σ' ἄς μὲ χώσου·
τὰ κακορροίζικα κορμιά, τ' ἀδικοσκοτωμένα
χῶμα 'ς τὸν ἄδην ἄς γενοῦν τὸν πρικαμένον ἓνα, 300
καθὼς τὰ δυὸ μὲ μιὰ ψυχὴ 'ς τὸν κόσμ' ἀπάνω ἐζοῦσα,
κί ἀγαπημένα πάντα τως μιὰ θέλῃσι κρατοῦσα·
κί ὅσο γλυκὺ μ' ἐπότισες γάλα, παρακαλῶ σε,
τόσα νεκρῆς τὸ σήμερο δάκρυα πρικιά μοῦ δῶσε.
'Αλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ, παρὰ νὰ σὲ φιλήσω, 305
νένα μ' ἀγαπημένη μου, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τί πράμμα συντυχαίνουσι, κί ἀργοῦσι νὰ σιμώσου;
κάμμιὰ, θαρρῶ, γυρεύγουσι στράτα νὰ μὲ κομπώσου.

N E N A .

'Ωφου, καὶ πῶς τὰ λόγι' αὐτὰ σφάζουν τὰ σωθικά μου,
καὶ νὰ κρατήξω δὲ μπορῶ ποσῶς τὰ κλάῦματά μου! 310
Γάσσω σου, θυγατέρα μου, νὰ 'μεστα πάντ' ὁμάδι
γῆ ἐδῶ 'ς τὸν κόσμον ζωνταναῖς, γῆ καὶ νεκραῖς 'ς τὸν ἄδην·
δὲ θέλ' ἀφήσει ν' ἀκουσθῇ κί ἀπόθκνες, κερά μου,
κ' ἐμὲ τὸν ἥλιο νὰ θεωροῦν τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

'Σ τὸν κόσμον πάλι νὰ 'σαι σύ, παρακαλῶ σε, νένα, 315
νὰ σ' ἔχου ἢ κορασίδες μου θάρρος τως 'σάν καὶ μένα.

N E N A .

Κάτεχε, θυγατέρα μου, κάτεχε πῶς τὸν ἄδη
διαβαίνω γὼ προτήτερα .

B A Σ Ι Λ Ε Α Σ .

ᾠ πῶς συγκλαῖσι ὁμάδι !
τὸ τέλος τοῦ Πανάρετου τάχ' ἔχ' αἰ γροικήσει ;

N E N A .

- 320 Τοῦ βασιλίου μου φάνηκε κί ἔκουσα νά μιλήσῃ,
γλήγορα, θυγατέρα μου, πάψαι τὰ κλάῦματά σου,
τὸ πρόσωπό σου μέρωσαι, σύστεψαι τὰ μαλλιά σου,
γιατί θωρῶ τὸ βασιλεῖο περισσα μερωμένο,
κί ὁλόχαρος σέ καρτερεῖ, κ' εἰς ἔγνοια πλειὸ δέ μπζίνω .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

- 325 Ἔτσι καὶ τ' ἄγρια κύματα τὸ κάνουν τσῆ θαλάττου,
ἴσ' ἂν πνίξουσι τὸν ἄθρωπο, πάφτου καὶ κατατάσσου .
Τὸν ὀρισμὸν ἐγροίκησα τῆς ὑψηλότητά σου,
κ' ἦρθα νά μάθω τὸ ζημιὸ τ' εἶναι τὸ θέλημά σου .

B A Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Καλῶς τῇ θυγατέρα μου τὴν πολλαγαπημένη,
330 ἀποῦ ποτ' ἐκ τὸν ὀρισμὸ τ' ἀφέντη τσῆ δέ βγάζει .
Τόπο μᾶς δός, Χρυσόνομη, κ' ἔλα λιγάκι πάλι,
γιατί δέ θέλω τὸ θά ἔπῳ νά τὸ γροικήσουν ἄλλοι .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Μισεύγ' ἡ νένα μ' ἀπὸ δῶ, καὶ πλειότερα τρομάσω,
παρὰ νά ἴσκοτεινιάζουμου μόνια μου ἴς ἄγριο δάσο .

B A Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 335 Καλὰ καὶ ταρχῇ πολλὴ μῶδωκε, θυγατέρα,
τὸ σφάλμα σου τ' ἀμέτρητο τῇ σημερινῇ ἡμέρᾳ,
κί ὁ νοῦς μου νά σκοτείνιζε καὶ νάψεν ἡ καρδιά μου.
καὶ νά ἔλεγχ τὸ πῶς ποτὲ δέ πάρετ' ἡ μάνητά μου,

μ' ὅλον ἐτοῦτο βάνωντας 'ς τὸ λογισμό μου πάλι
 τὸν πόνον τὸν ἀξείκαστο, τὴν πρίκα τὴ μεγάλη, 340
 ἀποῦ 'χα πάρειν 'ς τὸ 'στερο 'σά σ' εἶχα θανατώσει,
 σὲ καλωσύνην ἔστρεψα τὴ μάνητα τὴν τόση,
 κι' ἀγδίκηωτο ἀποφάσισα ν' ἀφήσω τὸ θυμό μου,
 κ' ἐκεῖνον ἀποῦ μῶφτεξε νὰ κάμω καὶ γαμπρό μου·
 ἔτσι δεκεῖ, ποῦ βρίσκετο κι' ἀνήμενε νὰ σώσω 345
 τυραννισμένο θάνατο κι' ἄπονο νὰ τοῦ δώσω,
 ἐπῆγα κ' ἠῦρηκά τονε, κ' ἔκαμα νὰ γροικήση
 μὲ σπλάγχχνος μεγαλώτατο, πῶς τοῦ 'χα συμπαθήσει·
 καὶ κεῖνο ποῦ δὲν ἤξευρα, μηδ' ἄκουσά το πλέα,
 πῶς εἶναι τοῦ Θρασύμαχου παιδί τοῦ βασιλέα 350
 μοῦ 'πε, τὸ ποιὸ προτήτερας ἂν ἤθελα γροικήσει,
 τύσα περίσσια καὶ πολλὰ δὲν ἤθελα μανίσει.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Μὰ τὴν ἀλήθει', ἀφέντη μου, ποτέ του τέτοιο πρᾶμμα
 δέ μοῦ 'πε, καὶ γροικῶντάς το τῶχω μεγάλο θᾶμα·
 κι' ὅχι γιὰτ' εἶναι βασιλειοῦ παιδί, γιὰτ' ἔτσι χάρι 355
 νὰ 'χη δὲν ἠμπορεῖ παρὰ βασιλικὸ κλωνάρι,
 μὰ μοναχὰς γιὰτὶ κουρφὸ τόσον καιρὸ τὸ κράτις,
 καὶ δίχως περηφάνει· τὸν κόσμον ἐπορπάτις.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ἔτσι εἶναι, θυγατέρα μου, καὶ φχαριστῶ τὴ μοῖρα
 κι' ἄς ἀποῦ μ' ἔκαμε παιδί 'νοῦς βασιλειοῦ κ' ἐπῆρα. 360
 Γιὰ κεῖνο ἔκραξα καὶ σέ, γιὰ νὰ σοῦ συμπαθήσω,
 'σάν καὶ κεινοῦ συμπαθήσα 'ς τὸ σφάλμα του τὸ πλεῖστο.
 Τὸ πρᾶμμ' ἀποῦ 'καμες λοιπὸ σταγιῶς μου συγχωρῶ σου,
 κι' ἀντρας σ' ἄς ἦν' Πανάρετος, 'σάν τόνε θές δικός σου,
 κι' ἄς εἶναι τ' ὅχι θέλημα, κι' ὄρεξι τὸ σταγιό μου, 365
 προξενητὴς ὁ πόθος σας, βοηθὸς τὸ ροιζικό μου.
 Καὶ γιὰ νὰ γνώσης πλειά καλλιὰ πῶς ἐσυμπάθησά σου,

θέλω γι' ἀγάπη μ' ἀκομή νά πάρης χάρισμά σου
 τὰ πράμματ' ἀποῦ βρίσκονται 'ς ἐτοῦτο τὸ βατσέλι·
 370 σίμωσαι, δέξαι, χάρισμα πλεῖσο φανῇ σου θέλει.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Σημάδι μεγαλείτερο 'ς τὸ σπλάχνος τὸ περίσσο
 τῆς ἀφεντιᾶς σ', ἀφέντη μου, δέ χρήζω νά γνωρίσω,
 'σάν τὸ συμπάθειο ποῦ 'λαβα σήμερο ἀπὸ σένα
 'ς τὸ φταίσιμο τ' ἀμέτρητον ἀπῶχω καμωμένα.
 375 Μ' ὅλον ἐτοῦτο ταπεινά σκύφτω τὴν κεφαλὴ μου
 καὶ τὸ μοῦ δίδεις δέχομαι μ' ὅλη τὴν ὀρεξί μου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Κάμνεις, καθὼς τὰ φρόνιμα παιδιὰ 'ναι κρατημένα,
 γιὰ κεῖνο πάντα τὴν εὐχὴ θεὸς ἔχει ἀπὸ μένα.
 Σίμωσαι τώρα τὸ λοιπό, ξεσκέπασαι καὶ δέ τα,
 380 καὶ μετὰ σέναν ἔπαρ' τα, κ' ἄγωμε στέρεψαί τα.
 Τί στέκεις, θυγατέρα μου... πιάσ' τα, καὶ μὴ φοβᾶσαι,
 γιὰτὶ συναφορμάς τωνε πασίχαρη θεὸς νᾶσαι.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Τρεμ' ἡ καρδιά μου καὶ κτυπᾷ, τ' ἀμμάτια μου δειλιοῦσι,
 καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ χάρισμα τρομάσου νὰ στραφῶσι·
 385 κ' ἡ χέρα μου μηδὲ ποσῶς δέ θέλει νὰ σιμώσῃ,
 κ' ὡς ὄφιν ἄγριος νὰ 'τονε, τρομάσει νὰ τ' ἀπλώσῃ.
 ὦφ, ὀχοῖμένα! τί θωρῶ... τί συντηρῶ ἡ καυμένη...
 καὶ τίνος εἶν' ἡ κεφαλὴ ἀποῦ 'ναι δῶ κομμένη;

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Τ' ἀγαφτικοῦ σου τοῦ καλοῦ, μέ τῇ δικῇ μου χέρα
 390 κομμένη, 'σάν τοῦ τύχαιεν, ἄπονη θυγατέρα.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

ὦφου, κανίσκι ἀλύπητο, κανίσκι πρικαμένο...
 καὶ πῶς ἀπὸ τὸ νοῦ μου, ὀϊμέ, θωρῶντάς το δέ βγαίνω!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Κανίσκι εἶν' ἀξιώτατο καὶ πλερωμὴ τσῆ τόσης
τιμῆς ἀπ' ἀποκότῃσες τὸν κύρη σου ν' ἀξιώσης .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Τοῦτό 'ναι τὸ κεφάλι σου λοιπὸ τ' ἀγαπημένο,
Πανάρετέ μ' ἀφέντῃ μου, τὸ 'ματοκυλισμένο !

395

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τοῦτό 'ναι ναί, καὶ χαίρου το, γλυκειὰ κανάκισαί το,
κι' ἂν εἶναι καὶ λυπᾶσσί το, κλάψαι καὶ ξέπλυνέ το .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Τοῦτά 'ναι τὰ χεράκια σου!.. Κύρη μου, τὴν καϋμένη,
κ' ἴντα κανίτκι ἄσκημο μ' ἔχεις κανισκεμένη ;

400

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ἄσκημον ἔκαμες καὶ σὺ πρᾶμμα πολλὰ 'ς ἐμένα,
μὰ 'γὼ 'χω μόνο τὰ πρεπὰ 'ς ἐσένα καμωμένα .

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Καρδιά μου, πῶς δὲ σκίζεσαι... μάτια μου, πῶς μπορείτε
τέτοια μεγάλην ἀπονιὰ σήμερο νὰ θωρήτε !

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ὡς εἶδασι τ' ἀμμάτια μου κ' ἐμέ τὴν ἐντροπή μου,
καὶ τὰ δικά σου νὰ θωροῦ πρέπει τῇ γδίκηωσί μου .

405

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Καὶ τοῦτο τ' ἄλλο τ' εἶν' ἐδῶ; κρίνω γῆ ἀγαπημένη
νᾶν ἡ καρδιά, ποῦ πάντα τσῆ μὲ βάστα φυλαμμένη !

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τούτ' εἶναι! κ' ἔβγαλε καὶ σὺ τώρα τὴν ἐδική σου,
καὶ σμίξαι τήνε μετ' αὐτῇ, ἂν τὴν πον' ἡ ψυχὴ σου .

410

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

ὦφου, μὲ ποιὰ φωτιά 'καψες μέσα τὰ σωθικά μου...
μ' ἴντα μαχαῖρι μοῦ 'σφαξες, κύρη μου, τὴν καρδιά μου !

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

30

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τὸ ἴδιον ποῦ μ' ἐπλήγωτε, σ' ἔσφαξε, κάτεχέ το,
κι' ἂν εἶναι δίκη καὶ πρεπό, 'ς τὸ νοῦ σου μέτρησαί το .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

415 Γιατί δέ μ' ἔσφαξες ἐμέ πρῶτας . . . γιατί ν' ἀφήσης
τόσον κακὸ τ' ἁμμάτια μου νὰ 'δούσινε, νὰ ζήσης !

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Γιατί καὶ σὺ τόσ' ἐντροπὴ μ' ἔκαμες νὰ γνωρίσω
σὲ τοῦτο τὸ λιγούτσικο καιρὸ ποῦ θέ νὰ ζήσω .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Γλυκώτατό μου πρόσωπο, κεφάλι τιμημένο,
420 ποῦ 'ναι τ' ἀπομονάρι σου κορμί τὸ σκοτωμένο ;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τροφὴ ἐγίνη τῷ σκυλιῷ, τῷ λειονταριῷ μου βρῶσι,
γιατί δὲν ἦτον τὸ πρεπὸ χῶμα νὰ τὸ κουκλώσῃ .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

ὦρ, ὦχ ὀϊμένα τί γροικῶ ! ψυχὴ, πῶς δέ χωρίζεις
ἀπὸ τὸ δόλιον σου κορμί ; καρδιά, πῶς δέ ρατίζεις ;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

425 Καὶ 'γὼ 'κ τὴν τόση μου χαρὰ, τὸ πῶς δέ ξανανειόνω,
πῶς εἰς τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ μέ τὴν κορφή δέ σώνω ;

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Ἡ πρίκα μου τὸ λοιπονίς, κύρη, χαρὰ σοῦ κάνει,
κ' ἡ λύπη μου τόση δροσιὰ 'ς τὰ σωθικά σου βάνει ;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ὅσο σὲ βλέπω, κάτεχε, περίσια πρικαμ νη,
430 τόσο μοῦ κάνεις τὴν καρδιά πασίχαρη καὶ μένει .
Μὰ κλαῖγε, καὶ τὰ κλάῦματα ποτέ σου μὴ σκολάσης,
κι' ἀπὸ τὴν πρίκα, τὸν θεὸν παρακαλῶ, νὰ σκάσης !
Ἦ' ἀγαπημένο πρόσωπο συντήρῃ τοῦ καλοῦ σου,
κι' ὅσο μπουρεῖς εὐχαριστικῶς δίδῃ τοῦ ροιζικοῦ σου,

πῶς τέτοιον ἄντρα σοῦ ἔδωκε ἄξιο τῆς εὐγενειᾶς σου... 435
καὶ γιὰ νὰ κλαίγῃς πλειότερα, μισεύγ' ἀπὸ κοντά σου.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ μοναχή.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ω κύρη μου... μὲ κύρη πλειὸ γιάντα νὰ σ' ὀνομάζω,
κι' ὄχι θεργιὸ ἀλύπητο κι' ἄπονο νὰ σὲ κράζω,
ἔπειδὴ περνᾷς ἔς τὴν ὄρεξι πᾶσα θεργιὸ τοῦ δάσου,
καὶ πλεὶ' ἄγρια παρὰλέοντος μῶδειξες τὴν καρδιά σου; 440
Θεργιὸ λοιπὸν ἀλύπητο παρὰ θεργιὸ κανένα,
γιὰ ποι' ἀφορμὴ δὲν ἔσφαξες τὴν ταπεινὴν ἐμένα;
Μὰ κεῖνο ποῦ δὲν ἔκαμε τὸ χέρι τ' ἄπονό σου,
θέλω τὸ κάμει μόνια μου, κιᾶς μὲ τὸ στανικό σου,
γιατὶ δὲν εἶναι μπορετό, μηδὲ ποτὲ τυχαίνει 445
μιὰν ὥρ' ἀπὸ τὸ ταῖρί μου νὰ ζιῶ ξεχωρισμένη.
Ταῖρι ἀκριβό μου καὶ γλυκύ, φῶς καὶ παρηγοριά μου,
καὶ πῶς σὲ βλέπουν τσῆ φτωχῆς τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου,
καὶ μ' ὅλον τοῦτο δύνουνται τὰ μέλη μου καὶ ζιοῦσι,
τ' ἀμμάτια μου καὶ βλέπουνσι, τὰ χεῖλη καὶ μιλοῦσι! 450
Πάντ', ἀκριβό μου ταῖρί μου, μ' ἔτρεφεν ἡ καρδιά σου,
τώρα ἔς τὸν ἄδη τὴ φτωχὴ μὲ βάν' ἡ ἀσκημιὰ σου,
κι' ἄλλοῦ τ' ἀμμάτια μ', ὦχ ὀϊμέ, στανιό τως συντηροῦσι,
γιατὶ ἔτσι ἴσ' ἐκάμασι, τρέμου νὰ σὲ θωροῦσι.
Πανάρετέ μ' ἀφέντη μου, ποῦ τὰ πολλὰ σου κάλλη, 455
ποῦ κείν' ἡ νόστιμη θωριά, καὶ πᾶσα χάρι σ' ἄλλη;
ποῦ ἔναι τ' ἀμμάτια τὰ γλυκά... ποιὸν ἄπονο μαχαῖρι
σοῦ τᾶβγαλε κ' ἐτύφλωσεν, ὀϊμέ ἀκριβό μου ταῖρι!
στόμα μου νοστιμώτατο καὶ μοσχομυρισμένο,

- 460 βρύσι όλονῶ τῶν ἀρετῶ, ζαχχροζυμωμένο,
 γιάντα τὰ πλουμισμένα σου καὶ τὰ γλυκά σου χεῖλη
 τῇ δούλῃ σου δὲν κράζουσιν, ὦϊμέ, τὴν Ἐρωφίλῃ;
 γιάντα σωπᾶς ἔς τὸν πόνο μου; γιάντα ἔς τὰ κλαῦματά μου
 δὲ συντυχαίνεις δυὸ μικρὰ λόγια παρηγοριά μου;
 465 Μὰ δίχως γλῶσσ' ἀπόμεινες, καὶ πῶς νὰ μοῦ μιλήσης!
 πῶς τὴν πολλὰ βραγυόμοιρῃ νὰ μέ παρηγορήσης;
 πῶς νὰ μοῦ παρκαπονεθῇς, πῶς νὰ μοῦ πῇς — ψυχὴ μου,
 γιὰ σένα μόνον θάνατον ἐπῆρε τὸ κορμί μου!
 Κ' ἐσᾶς, χεράκιά μ' ἀκριβὰ, ποιὰ χέργ' ἀποκοτῆσας
 470 κι' ἄπονα 'ποῦ τὸ δόλιό σας κορμί σᾶς ἐχωρίσας;
 χέργια, ποῦ σᾶς ἐτύχαινε σκληπτρο νὰ σᾶς βραλῖνῃ,
 καὶ μοναχὰς νὰ δίδετε νόμον ἔς τὴν οἰκουμένην,
 γιὰ ποί' ἀφορμὴ δὲν πιάνετε τὰ χέργια τὰ δικά μου;
 γιάντα ἔς τὸ στήθος σπλαχνικὰ κι' ἀπάνω ἔς τὴν καρδιά μου
 475 δὲ ἔγγιζετε, νὰ λαφρωθῇ, τσῇ πόνου; τσῇ νὰ χάσῃ,
 κ' ἐτούτῃ τὴν τρομάρα τσῇ τὴν τύτῃ νὰ σκολάσῃ;
 Καὶ σὺ καρδί' ἀντρωμένη μου, τοῦ Πόθου φυλακτάρι,
 ποιοὶ ἦτον κεῖνο τ' ἄπονο κι' ἀγριώτατο λειοντάρι
 ποῦ σ' ἔβγαλ' ἐκ τὸν τόπο σου, καὶ ματοκυλισμένη
 480 τ' ἀμμάτιά μου νὰ συντηρεῖ μ' ἔκαμε τὴν καυμένην;
 καρδιά μ' ἀγαπημένη μου, γλυκώτατῃ καρδιά μου,
 πόσα τοῦ Πόθου βάσανα εἶχες γιὰ ὄνομά μου!
 πάντ' ἔχεις μ' ἀναστεναγμούς, καὶ θρέφουσου μὲ πρίκαις,
 κ' εἰς τῶστερ' ἀνασπάστηκες, κ' ἐκ τὸ κορμί σ' ἐβγῆκες,
 485 γιὰ νὰ μπορῶ τριγύρου σου νὰ δῶ πῶς εἶν' ἔγραμμένο
 τ' ὄνομα τσ' Ἐρωφίλῃς σου τὸ πολλαγαπημένο!
 ὦφου, πρικό μου ροιζικὸ κι' ἀντίδική μου μοῖρα,
 τόσα γοργὸ μ' ἐκάμετε νύφῃ γιανμιὰ καὶ χήρῃ!
 μοῖρα κακὴ, γιὰ λόγου μου κομπώτρα κι' ὠχθρεμένη,
 490 ἔς ποῖο τέλος μ' ἐκατάρφρες τὴν πολυπρικόμένη!

ποιὸ πρᾶμμα μ' ἔκαμες νὰ δῶ, ποιὰν πρίκα νὰ γνωρίσω,
 ποιὰν παιδωμή, ποιὸ βάσανο, ποιὸν πόνο νὰ γροικήσω;
 ποῦ κεῖνα ποῦ 'λεγες τοῦ νοῦ, ποῦ κεῖν' ὅπ' ἀπὸ σένα
 τ' ἀμμάτια μ' ἀνημένασι νὰ δοῦσι τὰ καῦμένα;
 χάρες περίσσιαις μου 'τασες, καὶ πρίκαις μέ γεμόνεις, 495
 ζῆσι κι' ἀνάπαψι πολλή, καὶ θάνχτο μ' ἀξιόνεις!
 λαμπρὸ τὸν ἥλιο μου 'δειξες, κ' ἔλπιζα καλοσύνη,
 μὰ τὸ ζημιὸ θαμπώθηκε, κι' ἄγριος χειρὸς ἐγίνη.
 Χρυσὸ στεφάνι ἔβχλες ἀπάνω 'ς τὴν κορφή μου,
 κι' ὄφρις ἐγίνηκε ζημιὸ κ' ἐπῆρε τὴ ζωή μου. 500
 πολλὴ δροσιὰ μ' ἐπότισες, μᾶτον φαρμακεμένη,
 κι' ὀλπίζοντας πῶς τρέφομαι, μένω θανατωμένη.
 τὴν πόρτα τσῆ παράδειτος μ' ἀνοιξες, κι' ἀπὸ κείνη
 'ς τὴν κόλασι μ' ἐπέρασες, κι' ἀλύπητα μέ κρίνει.
 ψευτὸ καλὸ μου χάριτες, κι' ὡς ὄνειρον ἐχάθη, 505
 'σὰ χόρτον ἐξεράθηκε, 'σὰ ρόδον ἐμαράθη,
 'σὰν ἀστραπὴ ἦψε κ' ἐσθύσε, κ' ἔλυσε 'σὰν τὸ χιόνι,
 'σὰ νέφχλον ἐσκόρπισε, 'ς τὸν ἄνεμο 'σὰ σκόνι!
 Μὰ δὲ φυρᾷ τὰ πάθη μου, δὲ μου λιγαίνεις, πρίκα,
 κ' οἱ πόνοι μου κ' ἡ κρίσις μου, παντοτινὰ γενῆκα! 510
 καὶ πλειότερη τὴν παιδωμή γιὰ νᾶχω καὶ τὰ βάρη,
 τὰ πάθη μου δὲν ἔχουσι νὰ μέ σκοτώσου χάρι.
 Μὰ κεῖνο ποῦ δὲ δύνεται τόσοσ καῦμὸς νὰ κάμη,
 θέλει τὸ κάμ' ἢ χέρα μου καὶ τὸ μαχαῖρι ἀντάμη!
 'ς τὸν ἄδη νὰ μέ πέψουσι, κι' ὁ κύρης ἄπονός μου 515
 τὴ βσιλειάν τ' ἄς χαίρεται καὶ τσῆ χαραῖς τοῦ κόσμου.
 Στηθός μου κακορροϊζικο, καρδιά μου πρικαμένη,
 πόσά 'τονε καλλίτερο ποτέ μου γεναμένη
 'ς τὸν κόσμο νὰ μὴν εἶχά 'σται... πόσά 'τονε καλλιὰ μου
 λάμψ' ἡλίου νὰ μὴ δούσινε τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου! 520
 Τὸ πνέμα σου, Πανάρετε, ταῖρι γλυκύτατό μου,

παρακαλῶ σε νὰ δεκτῇ τὸ πνέμα τὸ δικό μου ·
 ἔς ἓνα νὰ στυσκομέσθανε τόπο καὶ μιὰ ὁμάδι
 κόλασι, γῆ παράδεισο νὰ γνῶθωμε ἔς τὸν ἄδην.

525 Πανάρετε, Πανάρετε, Πανάρετε ψυχὴ μου,
 βοήθα τσῇ βαργυόμοιρης, καὶ δέξου τὸ κορμί μου!

(Ἐδῶ πιάνει τὸ μαχαῖρι, ὁποῦ ἦτονε ἔς τὸ βαττέλι, καὶ
 σφάζεται, καὶ πέφτει σκοτωμένη · καὶ εἰς λιγάκιν ἔρχονται
 ἡ κορασίδες τσῇ, γυρεύοντάς τηνε).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, ΧΟΡΟΣ, καὶ ΝΕΝΑ.

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ.

Ἄς παῖμε νὰ γροικήσωμε τί ἔγινεν ἡ κερά μας.
 Μὰ ποιά ἔναι τούτη ποῦ νεκρὴ κείμετ' ἐδῶ σιμά μας;
 ὀϊμένα, κ' ἔντα συντηρῶ, κερά μ' ἀγαπημένη,
 530 τ' ἔχεις καὶ χάμαι κείμεσαι ὡσὰν ἀποθαμμένη;
 Βασίλισσά μου, μίλησαι, βασίλισσα, σηκώσου,
 γύρισαι λίγο πρὸς ἐμᾶς τ' ἀργυροπροσωπό σου...
 ὀϊμέν', ὀϊμέ, ἔσκοτώθηκε! βοηθᾶτέ μου τσῇ ξένης!

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Πιάσ' τηνε, πιάσ' τη γλήγορα, τί στέκεις κί ἀνημένεις;

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ.

535 Δὲ βλέπεις, πῶς ἐσφάγηκε, κί ἀκόμι τὸ μαχαῖρι
 τ' ἄπονο σφίγγ' ἡ χέρα τσῇ πρὸς τσῇ καρδιᾷ τὰ μέρη;
 ὦφου, κακὸν ἀμέτρητο, ὦφου, κακὸ περίσσο,
 βοηθήσετε, γυναῖκες μου, λίγο νὰ τῇ γυρίσω ·
 ὦ κακομοίρα μας κερά, καὶ γιάντα θανατώθης,
 40 γιὰ ποιά μεγάλην ἄφορμὴ σήμερον ἐσκοτώθης;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Δέν τῇ θωρεῖς τὴν ἀφορμή; Τοῦτο τὸ χωρισμένο
κεφάλι τοῦ Πανάρετου τὸ ἔμτοκυλισμένο
μόνο θὲ νᾶν ἡ ἀφορμή!

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

ὦ νειὲ χαριτωμένε,
στολὴ τοῦ κόσμου κί ὁμορφιά, Πανάρετε καῦμένε·
ὦ πλείσι ἀγαπημένη μας καὶ σπλαγχνική κερά μας,
πῶς ὀλονῶ μᾶς ἔσφαξες σήμερο τὴν καρδιά μας!

545

Ν Ε Ν Α .

Γιὰ ποί ἀφορμή, γυναῖκές μου, κλαίγετε καὶ θρηγᾶστε,
γιάντα σκληρὰ σκοτώνεστε; γιάντα μοιρολογᾶστε;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Δέν συντηρᾶς Χρυσόνομη, δὲ βλέπεις τὴν κερά μας,
πῶς σκοτωμένη κείτεται, μὰ τί ἔχομε ῥωτᾶ μας;

550

Ν Ε Ν Α .

Ὅϊμένα, Ἐρωφίλῃ μου, ὀϊμέν', ὀϊμέν', ὀϊμένα,
ὀϊμέ, κακὸν ἀπῶπαθα!

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πιάστε τση τὰ καῦμένα
χέργια νὰ μὴ σκοτώνεται.

Ν Ε Ν Α .

Ὅϊμένχ, θυγατέρα,
κ' ἵντα κακὴ ξημέρωσε τούτῃ γιὰ μὲν ἡμέρα.
Γιὰ ποί ἀφορμὴν ἐσφάγηκες, γιὰ ποί ἀφορμή, κερά μου,
νεκρὴ σὲ βλέπουν τση φτωχῆς τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου;

555

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τὰ χέργια καὶ τὴν κεφαλὴ δὲ βλέπεις χωρισμένα
τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου μέσχ' ἐς βχτσέλιν ἔνχ;

N E N A .

Τούτη θέ νᾶν ἡ ἀφορμή, κ' ἐσράγηκε καὶ τούτη,
 560 τούτη τση τὴν ἀπόφασι σήμερον εἶπέ μού τη.

X O P O Σ .

ὦ ἄπονο κι' ἀλύπητο τοῦ βασιλαιοῦ τὸ χέρι,
 γιάντα νὰ πέψη σήμερο 'ς τὸν ἄδη τέτοιο ταῖρι;

N E N A .

Ὀϊμένα, Ἐρωφίλη μου, κι' ὀγιάντα δέ μποροῦσι
 τ' ἀμμάτια μου τὰ σκοτεινὰ δυὸ βρύσες νὰ γενοῦσι
 565 νὰ σοῦ ξεπλύνου τὴν καρδιά τὴν καταματωμένη,
 κ' ὕστερα μέ τὴ χέρα μου κ' ἐγώ, καθὼς τυχαίνει,
 τὴν ἐδική μ' ἀλύπητα κι' ἄπονα νὰ πληγώσω
 κι' ὥσ᾽ ἂν ἐσένα θάνατο κακὸ κ' ἐγὼ νὰ δώσω!

Ὀϊμένα, Ἐρωφίλη μου, καὶ πῶς νὰ καταιβοῦσι
 570 'ς τὸν ἄδη τόσαις ὁμορφιαῖς, καὶ χῶμα νὰ γενοῦσι;
 πῶς νὰ μαδῇσουν τὰ μαλιά τὰ παραχρυσωμένα,
 πῶς νὰ λυθοῦν τ' ἀμμάτια σου 'ς τὴ γῆ τὰ σαφειρένα;
 πῶς τῷμορφό σου πρόσωπο κ' ἡ μαρμαρένια χέρα,
 τροφή σκουλήκω νὰ γενῇ, χρουσή μου θυγατέρα!
 575 Ὀϊμένα, Ἐρωφίλη μου, τὸν ἄδη πῶς πλουταίνεις
 μέ τσ' ὁμορφιαῖς σου τση πολλὰς, κι' ὅλη τὴ γῆ πτωχαίνεις!
 τὸν ἥλιο ἀφίνεις δίχως σου σβυστὸ καὶ θαμπωμένο,
 κι' ὅλο τὸν κόσμον σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο.

Τση χάρες ἐθανάτωσες, καὶ μετὰ σέν' ἀμάδι
 580 σήμερον, Ἐρωφίλη μου, τσ' ἐπῆρες εἰς τὸν ἄδη.

Ὀϊμέναν, ἡ βργυόμοιρη κ' ἡ πολυπρικαμένη,
 πῶς βρίσκομαι 'ς τὸ θάρρος σου σφαλτὴ καὶ κομπωμένη!
 'ς τὴν κεφαλὴ σου ἐλόγιασα στεφάνι νὰ φιλήσω,
 κ' ἐδᾷ σφραμμένη σέ θωρῶ, καὶ τρέμω, νὰ σοῦ ὀγγίσω.
 585 παιδάκι σου ἐλογάργιαζα τὰ χέργιά μου νὰ πιάσου,
 νὰ τ' ἀναθρέψου σπλαχνικά, νὰ ὀδῶ κληρονομιά σου,

κ' ἐγὼ σὲ θάψω σήμερο, κ' ὁμάδι μετὰ σένα
τὰ μέλη μ' ἐθανάτωσες τὰ πολυπρिकाμένα.

Ὡφου, καὶ πῶς τὸ κόβου σου, πῶς τῶθανες 'ς τὸ νοῦ σου,
πῶς τ' ὄνειρό σου τὸ πρικὺ σήμερο ἐφοδούσου! 590

πῶς τῶξευρες, ἀφέντρα μου, κ' ἀποχαιρέτησές με,
καὶ σπλαγχνικά 'ς τὸ πρόσωπο, 'σὰ μάννα, φίλησές με.
Μὰ νᾶρθω τάσσω σου κ' ἐγὼ 'ς τὸν ἄδη μετὰ σένα,
δούλη σου πάλι νᾶμ' ἐκεῖ κ' ἀγαπημένη νένα,
'σὰ θάψω τοῦ Πανάρετου τοῦτα τὰ λίγα μέλη 595
μὲ τὸ κορμί σ', ἀφέντρα μου, καθὼς ἡ τύχη θέλει.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Χρυσόνομη, τὸν ἄπονο θωρῶ τὸ βασιλέα,
καὶ σκόλασαι τὰ κλάῦματα, γιὰτὶ θὰ κάμω πλέα
'ς τοῦτο τὸν κόσμον νὰ μὴ ζῇ· μ' ἀφῆτε νὰ σιμώσῃ,
πρικὺ νὰ τόνε κάμωμε τὸ θάνατο νὰ γνῶσῃ. 600

Ν Ε Ν Α.

Μή, μή, γυναῖκες τοῦ θεοῦ, τῇ γδίκηωσιν ἀφῆτε,
κ' εἰς τέτοιο κρῖμα σήμερο μὴ θέλετε νὰ μπῆτε.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Νὰ ζῇ 'ναι κρῖμ' ἀλύπητος 'ς τὸν κόσμον πλεὶς μιὰν ὥρα...
μὰ πάψετε τὰ κλάῦματα, γιὰτὶ σιμὰ 'ναι τώρα.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΝΕΝΑ, ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Μεγάλα κλάῦματα γροικῶ, κ' ὅλα θὲ νᾶ γιὰ κεῖνο 605
τὸν ἄπιστ' ὅπ' ἀπόθανε... Γυναῖκες, τέτοιο θρῆνο
καὶ τέτοιαν ἀμοιβὴ γιὰτὶ κάνετ' ἀνάμεσά σας,
'σὰν νὰ στοχάζεσθε καὶ σεῖς τὸ θάνατ' ὀμπροστά σας;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἀφέντη, τὴν καϋμένη μας κυρὰ τὴν πρικαμένη,
610 ὅσ' ἤθελεν ἡ μοῖρά μας βλέπομε σκοτωμένη .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Καὶ τίς τὴν ἐθανάτωσε ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τοῦτα καὶ τὸ μαχαῖρι
τὴν θανατῶσ' ἀφέντη μου μὲ τὸ δικό τση χέρι .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Κι' ὁμπρὸς σας ἐσκοτώθηκε ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Χαμαὶ ξεψυχημένη
τὴν ἡῶρα μ' ὄντεν ἤρθαμε .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δέν πρέπει ν' ἀνημένη

615 γεῖς ἀπ' ἐργάζεται κακά, παρὰ τὸ τέλος νά 'χῃ
κακὸ περίσσια κι' ἄτυχο 'ς ὅποια μερὰ κι' ἂ λάχῃ .
Θλίβομαι καὶ πρικαίνομαι πῶς χάνω τὸ παιδί μου,
μὰ πῶς τελειώνει μετ' αὐτὴ σήμερ' ἡ ἐντροπή μου
χαίρομαι τόσ' ἀποῦ ποσῶς τὴν πρίκ' αὐτὴ δὲ χρήζω,
620 μάλιστα πλειὰ πασίχαρος παρὰ ποτὲ γυρίζω,
γιατὶ μὲ διχωστὰς τιμὴ, τὰ πλούτη δὲ φελοῦσι,
κι' ὅποι' ἀπομένου μ' ἐντροπή δέν ἤμπορᾷ κρακτοῦσι
• ἔς τοῦτο τὸν κόσμον ζωντανοί .

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ πρᾶμμα ὅπου κρίνει

τῆς ἀφεντιᾶς σου ἡ φρόνεσι μηδένας τ' ἀντιτείνει,
625 μηδὲ τυχαίνει, οὐδὲ μπορεῖ· μ' ἄλλοι, παρὰ παιδί σου,
τόση μεγάλη βασιλείᾳ θὰ νά κληρονομήσου
κρῖμα πολὺ μοῦ φαίνεται· κ' ἔχω καὶ γροικημένο
πῶς τὸ συμπάθειο μοναχὸς 'ς τὸν κόσμον γεναμένο

βρίσκειτ' ἀπὸ τὸ φταίσιμο, κί ἀλύπητους καλοῦσι
τς' ἀθρώπους ἀποῦ φταίσιμο δέ θέ νά συμπαθοῦτι .

630

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τοῦτο μπορέσειν ἤθελε νά λέγεται γιά τς' ἄλλους,
κί ὄχι ποτέ γιά βασιλαιοῦς τόσα 'ς τῇ γῇ μεγάλους·
μ' ἀνέν καί κληρονόμος μου δέ βρίσκεται παιδί μου,
τ' ὄνομα κληρονόμος μου θέλ' εἴσται κ' ἡ τιμή μου,
καί σώπασαι τὰ λόγια σου, γῇ τάσσω σου καί σένα,
(γιατ' ἤρθες τῇ δασκάλισσα νά κάμης μετὰ μένα)
πῶς τσῇ κεράς σου συντροφιά 'ς τὸν ἄδῃ νά σέ πέψω,
κί ἄλλα νά λέγῃς φρόνιμα λόγια νά σ' ἀρμηνέψω.

635

Ν Ε Ν Α .

Κλιτή, ὡς μοῦ 'ναι μπορετό, 'ς τὰ πόδια τς' ἀφεντιᾶς σου
πέφτω ἡ φτωχή, καί ταπεινά τήν ὑψηλότητά σου
παρακαλῶ, 'ς τὰ μίλησα συμπάθειο νά μοῦ δώση,
γιατί σέ τοῦτο μ' ἔφερε μόνον ἡ πρίκα ἡ τόση .

640

(Εἰς τοῦτο γονατίζοντας, κάμνει ἀτή τσῇ πῶς ἀγκαλιάζει
τὰ ποδιά του νά τὰ φιλήσῃ, καί κείνη τὰ σφίγγει, καί ρί-
κτει τονε χάμαι· ἀπέκεις κράζει ὅλαις νά ράξουν γιά νά το-
νέ σκοτώσουσι).

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Γυναῖκές μ' ὅλαις τρέξετε νά κάμωμεν ὁμάδι
τοῦτο τὸν ἀπονώτατο νά καταιβῇ 'ς τὸν ἄδῃ!
(Ἐδῶ ράσουσιν ὅλαις, καί κολλοῦσίν του).

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Βοηθήσετέ μου, δοῦλοί μου, τρέξετε στρατηγοί μου,
κί ἄπονα μέ πληγόνουσι, καί παίρνουν τῇ ζωή μου.

645

(Ἐδῶ τονέ σκοτόνουσι· κ' εἰς τοῦτο βγαίνει ἡ σκιά τοῦ
ἀδερφοῦ του· καί σταίνεται ἀπὸ πάνω του, καί λέγει).

Σ Κ Ι Α .

Τοῦτο ἐστέκουμου νά δῶ τὸ τέλος 'ς τὸ κορμί σου,
 τώρ' ἄς καταίβῃ μετὰ μέ 'ς τὸν ἄδην ἢ ψυχὴ σου,
 νά 'χῃς κ' ἐκεῖ τῇ παιδωμαῖς πάντα, καθὼς τυχαίνει
 650 τόση μεγάλη σ' ἀτυχιά νά μείνῃ πλερωμένη .

ΝΕΝΑ, ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ .

Ν Ε Ν Α .

Γυναῖκές μου, τὴν ἀπονιὰ σκολάσετε τὴν τόση,
 θάνατο μέ τὸ θάνατο σώνει σας νά πλερώσῃ .

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄπονος κι' ἀνελύπητος εἶν' ὅποιος τὸ κατέχει,
 κ' εἰς τοῦτ' ἀποῦ τοῦ κάμαμε λύπησι λίγην ἔχει .

Ν Ε Ν Α .

655 ὦ βασιλειέ κακότυχε, ὦ πλείσια καχομοίρη
 παρὰ κανέναν ἄθρωπο, παρὰ κανένα κύρη,
 σήμερο 'πέτας τσ' οὐρανούς, κ' ἔβανες εἰς τὸ νοῦ σου
 τιμαῖς καὶ καλορροϊζικιαῖς ἐσέ καὶ τοῦ παιδιοῦ σου,
 κ' ἐσένα πρίκαις σ' ἡῦρασι, θάνατοι σέ πλακῶσα,
 660 καὶ τ' ὄνομά σου λυώσασι, τὴ δόξα σου τελειῶσα .

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τί στεκομέστα πλειὸν ἐδῶ ; τί καρτεροῦμε πλειά μας ;
 'ς τὴ κάμερά τῇ ἄς πάγωμε τῇ δόλιας τῇ κερά μας,
 τὸ ξόδι τῇ νά κάμωμε μέ πόνο καὶ μέ θλίψι,
 κι' οὐδὲ κάμμι' ἀπὸ λόγου μας τιμὴ νά μὴ τῇ λείψῃ .

665 Κ' ἐτούτονε ἄς ἀφήσωμε τὸν ἄπονο, νά βγοῦσι
 σκύλοι, 'σάν εἶναι τὸ πρεπό, νά τόνε μοιραστοῦσι .
 Πιάστε τὴν, κορασίδες μου, πιδέξα ὅσο μπορείτε . . .
 Μάτια μου καχορροϊζικα, κ' ἴντά 'ναι τὰ θεωρεῖτε !

(Εἰς τοῦτο τὴν σηκόνουσιν ἢ κορσιίδες τση καὶ πᾶσι μέσα μέ τὴν νένα, καὶ ὁ Χορὸς τῶν γυναικῶν ἀπομένωντας καὶ λέγωντας τὰ κατωγεγραμμένα βέρσα σέρνουν καὶ τὸ βασιλειὸ μέσα καὶ χάνεται).

• Χ Ο Ρ Ο Σ .

ὦ, πόσα κακορροίζικους, πόσα λωλοὺς νὰ κράζου,
 τυχαίνει κείνους ἀποῦ δῶ κάτω 'ς τὴ γῆ λογιάζου 670
 πῶς εἶναι καλορροίζικοι κ' εἰς τ' ἄστρα πῶς πετοῦσι
 γιὰ πλοῦτος, δόξαις, καὶ τιμαῖς, ἀποῦ 'ς αὐτοὺς θωροῦσι·
 γιατί ὅλαις ἢ καλομοιριαῖς τοῦ κόσμου καὶ τὰ πλούτη,
 μιὰ μόνο σκιά 'ναι 'ς τὴ ζωὴ τὴν πρικαμένη τούτη,
 μιὰ φουσκαλίδα τοῦ νεροῦ, μιὰ λαύρα ποῦ τελειώνει 675
 τόσα γοργ' ὅσο πλειὰ ψηλὰ τση λόχαις τση σηκόνει.

•

ΤΕΛΟΣ ΤΣΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΤΗΣ ΕΡΩΦΙΑΗΣ.

•

Π Ι Ν Α Ξ

Τ Ω Ν Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	Σελ.	α'.
ΖΗΝΩΝ	»	1—102
ΣΤΑΘΗΣ	»	103—176
ΓΥΠΑΡΙΣ	»	177—282
ΕΡΩΦΙΑΗ	»	283—467

Γλωσσάριον τῶν ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ δυσνοήτων λέξεων καὶ φράσεων θέλει ἐπιτυναφθῇ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου.

